S. THOMÆ AQVINATIS

IN OCTO PHYSICORVM ARISTOTELIS LIBROS COMMENTARIA.

Ex vetustissimo ac fidissimo manu scripto exemplari, nuper diligentissime castigata, & locis quamplurimis integritati restituta: Cum duplici textus tralatione, antiqua, et Argyropoli recognitis.

Ad hæc accessit Roberti Linconiensis in eosdem Summa.

Quibus etiam nuper sunt additi Sancti Thomæ libelli ad negocium Physicum spectantes,

De Principijs Naturæ,
De Natura Materiæ,
De Loco,
De Tempore libri Duo,
De Aeternitate mundi:

AC THOMÆ DE VIO CAIETANI
Quæstiones duæ, Altera
De Subiecto Naturalis Scientiæ, Altera
De Dei intensiua infinitate.

Duo item indices, alter Librorum, Lectionum, ac Capitum summas continens, alter totius libri scitu digna demonstrans.

HORVM OMNIVM DILIGENTIAM EX SEQVENTI INTELLIGES EPISTOLA.

Venetiis apud Iuntas, Anno M. D. LI.

FRANCISCO VENERIO ANDREAE F. PATRITIO VENETO

Romulus Fabius Florentinus S.

NAturę communia cognoscere, id quod Octo libris Physicę auscultationis quiuis facile assequi potest, non minus ad tuendam hominum salutem necessarium, ac opportunum putamus, quàm singularia illius opera, & eorum singulas, atque abditas proprietates apprehendere: quibus exacte cognitis, homines ad sui conseruationem absq; aliquo errore vti valeant. Id igitur animaduertentes, & hos libros primam esse Naturalis scientiæ partem, ac propterea cæteris digniorem, & magis necessariam, de doctissimorum hominum sententia iudicâtes, dignum putauimus, illos, à IVNTIS nostræ curę ac fidei commissos, quàm maxima fieri potuit diligentia, nouæ impressioni præparare: vt animis studiosorum eam eximeremus opinionem, qua forsitan illos vel minime aliàs legere dignabantur, vel siqui legerent, nullum ex ijs fructum capere se posse dicebant: tum quod vitiati erant, & concisi: tum quòd erebra verborum & sententiarum obscuritas, vel in commentarijs, vel in ipsius Aristotelis contextibus, qui pluribus locis, vel manci erant, vel commentario non respondebant, legentium animos perturbabat. Quorum iustis querelis adducti, non sine maximo labore, suscepto operi sic operam dedimus, vt primum collatis fidelibus exêplaribus textus corrigeremus, & cuiq; commento proprium et antiquũ redderemus. Commẽtaria demum, vetustissimo ac fidelissimo manu scripto exemplari collato, ab innumeris purgauimus erroribus. Locos item multos, ac sententias integritati restituimus: multa superflue addita, quæ potius obscuritatem, quam claritatem aliquam faciebant, ademimus. Summas etiam Roberti Linconiensis in eosdem libros, omni diligentia castigauimus. Vt autem libentius, ac fructuosius legerentur, Librorum omnium, ac Lectionum, & Capitum intentionem in summas ita collegimus, vt prima statim facie lector videat quid in quocunq; libro, lectione, seu capite attendere debeat, & inde itegrum capere fructum posit. Ab hoc autem opere, diui Thomæ additas olim Quæstiones quasdam de Formis, amouimus, quæ ad negocium Metaphysicum spectare certissimum est. Sed eas, ne hoc commodo studiosi se penitus priuatos existiment, libris Metaphysicorum à Diuo Thoma expositis, qui propediem emendatiores legentur, addemus. Adiecimus vero his libris nonnullos Sancti Thomæ libellos, ad hanc sine dubio materiam attinentes, videlicet de Principijs naturę vnum, de Natura materiæ, alium, de loco item libellum, de Tempore duos, de Mundi etiam Aeternitate vnum. quos omnes, ad hos Physicorum libros attinere constat. Quæstiones duas denique Thomæ de Vio Caietani Cardinalis, alteram de huius totius Naturalis scientiæ Subiecto, alteram de Dei gloriosi intensiua Infinitate addidimus, ne quid omisisse videremur, quod huius doctrinæ sectatoribus quoquo modo conducere iudicassemus. Copiosum quoq;, ac refertissimũ Indicem à nobis excogitatũ huic operi nuper addidimus, quo quiuis, facillime Aristotelis dicta, & omnia scitu digna, quæ sunt in commẽtarijs, alijsq; libris huic operi additis, inuenire poterit. Hæc igitur oîa, Vir Magnifice, qualiacũq; sint, tuo nomini dicare volui, non solum ob honoris tui obseruantiam, qua, ob præclaras animi tui dotes, te semper sum prosecutus, verum etiam, quia pro certo scio, te, de illis, ob intellectus tui acumen, posse recte iudicare: & si quid erroris admissum fuerit viribus meis exiguis, clementer ignoscere, & honoris mei gratia castigare. quod vt facias te etiam atque etiam rogo. Cæterum Patrone optime bene vale, & me dilige.

INDEX SVMMARVM LECTIONVM, AC CAPITVM, QVÆ IN TOTO HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Summa libri Primi Physicorum.

Summa libri Secundi Physicorum.

Summa libri Tertij Physicorum.

Summa libri Quarti Physicorum.

Summa libri Quinti Physicorum.

Summa libri Sexti Physicorum.

Lectio vij.

Summa libri Septimi Physicorum.

Summa libri Octaui Physicorum.

INDEX CAPITVM LIBRORVM OMNIVM, QVI NVPER HVIC VOLVMINI ADDITA SVNT.

Summa libri de Principijs Naturæ.

Summa Capitum libri de Natura materiæ.

Summa libri de Natura loci.

Summa libri Primi de Tempore.

Summæ libri Secundi de Tempore.

Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti,

INDEX COMMENTARIORVM D. THOMAE AQVINATIS IN OCTO LIBROS PHYSICORVM,

Et eorum, quæ in hoc uolumine nuper addidimus.

In quo conclusiones, et omnia adnotatu digna ordine, ac iudicio summo disposita sunt.

Fieri

Locus

Passio

per

Tempus

Totius

Finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE.

PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE PHYSICO AVDITV LIBER PRIMVS,

Cum S. Thome Aquinatis expositione.

SVMMA LIBRI.

Naturalium Principia tum ex Antiquorum, tum ex propria opinione uenatur, eaq; tria esse statuit, materiã scilicet ac formam per se: priuationem uero per accidens.

LECTIO PRIMA.

A principijs vniuersalioribus inchoandum, cum hæc nobis prius nota sint.

ARGV. *CVM circa omnes doctrinas, quarum sunt principia uel causæ uel elementa, ex horum perceptionẽ cognitio fiat atq; sciẽtia; Tunc enim unamquanq; rem scire putamus cum causas primas, prĩcipiaq; prima, & usq; ad elementa cognoscimus: patet & ea, quæ ad principia Naturalis scientiæ pertinent, eniten dum esse prius determinare.*

ANTIQVA. Tex.c.1. QVoniam quidem itelligere & scire contingit circa oẽs scientias, quarum sunt prĩcipia aut causæ, aut elemẽta, ex horum cognitione: Tũc enim cognoscere arbitramur vnũquodq; cũ causas primas & prima pricipia cognoscimus, & vsq; ad elementa: manifestum quidẽ, ꝙ quæ sunt circa principia sciæ, quæ de Natura est, prius determinare tẽtandũ.

Cõ diuersitatis sciarum. QVia liber Physicorum, cuius expositioni intẽdimus, est pmus liber Scientiæ Naturalis, in eiusdem principio oportet assignare quid sit materia & subiectum scientiæ Naturalis. Sciendum est igitur, ꝙ, cùm omnis scientia sit in intellectu, per hoc autem aliquid fit intelligibile in actu, ꝙ aliqualr abstrahitur à materia, sm ꝙ aliqua diuersimode se habẽt ad materiam ad diuersas scientias pertinent. Rursus, cũ omnis scientia per demonstrationem habeatur, demonstrationis autem mediũ sit definitio, necesse est sm diuersum definitionis modum sciẽtias diuersificari. Sciendum igitur, ꝙ quædam sunt, quorũ esse dependet à materia, nec sine materia definiri possunt: quędã vero sunt, quæ licet esse non possint nisi in materia sensibili, in eorũ tñ definitione materia sensibilis nõ cadit. Et hæc differunt adinuicẽ, vt curuum & simum. nã simum est in materia sensibili: et necesse est ꝙ in eius definitione cadat materia sensibilis, est.n. simum nasus curuus. & talia sunt oĩa naturalia, vt homo, lapis. Curuum vero licet esse nõ possit nisi in ma-

Sufficientia sciarum realium, ex. 6. Met.te.c.2.

A teria sensibili, tñ in eius definitione materia sensibilis nõ cadit. Et talia sunt oĩa mathematica, vt numeri, magnitudines, & figuræ. Quædam vero sunt, quæ non dependent à materia nec sm esse nec sm rõnem, vel quia nunq̃ sunt in materia, vt Deus & aliæ substantiæ separatæ: vel quia non vlr sunt in materia, vt substantia, potentia, & actus, & ipsum ens. De his igił est Metaphysica. De his vero, quę depẽdent à materia sensibili sm esse, sed nõ sm rõnem est Mathematica. De his vero, quę dependẽt à materia non solum sm esse, sed etiã sm rõnem, est Naturalis, quæ Physica dř. Et, quia oẽ, quod habet materiã, mobile est, cõsequens est ꝙ ens mobile sit subiectũ Naturalis philosophiæ. Naturalis aũt philosophia de naturalibus est. Naturalia aũt sunt, quoꝝ principium est natura. Natura aũt est principium motus & quietis in eo in quo est. De his igitur, quę habent in se principium motus, est scientia Naturalis. Sed quia ea, quæ consequuntur aliquod cõe prius & seorsum determinanda sunt, ne oporteat ea mul- Subiectũ totius Sciæ naturalis ex.2. huius.t.c.3.

B toties pertractando omnes partes illius repetere, necessarium fuit ꝙ præmitteretur vnus liber in Scientia Naturali, in quo tractaretur de ijs, quę consequuntur ens mobile in cõi, sicut oĩbus scientijs præmittitur Philosophia prima, in qua determinatur de ijs quę sunt cõia enti, inquantum est ens. Hic autem est liber Physicorum, qui etiam dicitur de Physico siue de naturali auditu, qa per modum doctrinæ ad audientes traditus fuit. Cuius subiectum est ens mobile simpliciter. Nõ dico aũt corpus mobile, quia oẽ mobile esse corpus, probatur in isto libro: nulla autem scientia probat suum subiectum: & ideo statim in principio de Coelo, qui sequitur ad istum, incipit à notificatione corporis. Sequuntur aũt ad hunc librũ alij libri Sciæ Naturalis, in quibus tractał de spẽbus mobilium, puta in libro de Coelo de mobili sm motum localẽ, qui est prima spẽs motus. In libro aũt de Generatione, de motu ad formam & primis mobilibus, s. elementis, quantum ad

ὁ φυσικὸς ἀκρόασις φύσεως. Li. 6. le. 5. tex.cõm.32 Lec. 2. tex. cõ.2.

Partitio omnium librorũ naturalis philosophiæ.

C. transmutationes eorum in cõi: quantum vero ad speciales eorum transmutationes in libro Meteoroꝝ. De mobilibus vero mistis inanimatis in libro de Mineralibus: de animatis vero in lib. de Aĩa, et consequẽtibus ad ipsum. Huic aũt libro pręmittit Philosophus procemiũ, in quo ostendit ordinẽ procedendi in Scia Naturali. Vnde duo facit. Primo ostendit, ꝙ oportet incipere à cõsyderatione principiorum. Secundo, ꝙ inter principia oportet incipere à principijs vniuersalioribus ibi. {Innata aũt.} Primo ponit talem rõnem. In oibus sciẽtijs, quarũ sunt principia, aut causę, aut elementa, intellectus & scia procedit ex cognitione principioꝝ, causarum, & elementoꝝ: sed scia, q̃ est de natura, habet principia, elementa, & causas: ergo in ea oportet icipere à determinatione principioꝝ. Quod aũt dicit intelligere, refert ad definitiones: quod vero dicit scire, ad demonstrationẽ. Nam sicut demonstrationes sunt ex causis, ita & definitiones, cùm cõpleta definitio sit demonstratio sola positione differens, vt dicitur

Diuisio libri.

Argumentatio Aristot.

D in Primo Posterioꝝ. Per hoc autẽ, quod dicit principia, aut causas, aut elementa, non intendit ibi idem significare. Nam causa est in plus q̃ elementum. nã elementum est ex quo cõponitur res primo, & est in eo, vt dicił Quinto Metaphysicæ, sicut literæ sunt elemẽta locutiõis, non aũt syllabæ. Causæ autem dicũtur, ex quibus res depẽdet sm esse suum vel fieri. vnde & etiam quæ sunt extra, vel etiã quæ sunt in re causæ dici possunt, ex quibus nõ componitur res primo, non tamen elementa. Principiũ vero importat quẽdam ordinẽ alicuius processus. Vnde aliquid potest esse principium, quod non est causa, sicut id, vnde incipit motus, non tamen est causa: & punctus est principium lineæ, non tñ causa. Sic igitur per principia, videł intelligere causas mouentes & agentes, in quibus attendi tur ordo processus cuiusdam. Per causas autem, intelligere videtur causas formales & finales, ex quibus maxime

Lec.16. Tex.cõ 22.

Lect.5. Tex. cõ. 4.

dependent res fm suū esse & fieri. Per elementa vero proprie proprias cās materiales. Vtitur aūt disiunctione nō copulatione, ad designandum q̄ non oīs scīa per oēs causas demonstrat. Nā Mathematica non demonstrat nisi p̄ causam formalem. Metaphysica demonstrat per causam formalem & finalē præcipue, & etiam agentem. Naturalis autem per oēs causas. Primam aūt propositionē rationis inductæ probat ex cōi opinione, sicut Primo lib. Posteriorū dicitur: quia tunc quilibet experitur se cognoscere aliquid cūm scit oēs causas eius à primis vsq; ad vltimas. Nec oportet vt aliter accipiamus hic causas & elementa & principia q̄ supra, vt Commentator vult, sed eodem modo. Dicit autem { vsq; ad elementa } quia id quod est vltimum in cognitione est materia. Nam materia est propter formam, forma autem est ab agente propter finem, nisi ipsa sit finis. Vtputa dicimus, q̄ propter secare serra habet dentes: & ferreos oportet eos esse, vt sint apti ad scindendum. Secundo ibi.

Lec. 4. Tex. cō. 1.

Cōtra cōmētatoris expōnem.

E

ARGV. *Hec autem insita natura nobis est uia, ut è notioribus nobis magisq; manifestis ad notiora naturæ, magisq; manifesta proficiscamur. Non.n. sunt eadem nobis atq; simpliciter nota. Quapropter hoc modo, ex hisce, quæ naturæ quidem minus sunt manifesta, nobis aūt notiora, ad ea, quæ dilucidiora sunt, magisq; nota naturæ pficiscamur, necesse est. At confusa primo nota nobis sunt magis ac manifesta. Elementa uero principiaq; posterius ex hisce nota per ipsorum diuisionem fieri solent. Idcirco ex uniuersalibus ad singularia proficiscamur oportet.*

F

Tex. cō. 2. Innata aūt est ex notioribus nobis via & certioribus, in certiora naturæ & notiora. Non.n. eadē nobis nota & simpliciter. Vnde quidē necesse fm modū hunc p̄cedere ex incertioribus naturę, nobis aūt certioribus, in certiora naturę & notiora.

Probatio minoris.

Tex. cō. 3. Sūt aūt primū nobis manifesta & certa cōfusa magis: posterius aūt ex his fiūt nota elementa & principia diuidētibus hęc. Vn̄ ex vniuersalib⁹ ad singularia oportet p̄cedere.

Tex. cō. 4.

G

Ostendit q̄ inter principia oportet prædeterminare de vniuersalioribus. Et primo per rōnem, Secundo p̄ quædā signa. ibi. { Totum. } Circa primū ponit talē rōnem. Innata est nobis via vt p̄cedamus incipiendo ab ijs, quę sunt nobis magis nota, in ea quæ sunt magis nota naturæ: sed ea, quæ sunt nobis magis nota, sunt confusa, qualia sunt vniuersalia: ergo oportet nos ab vniuersalibus ad singularia p̄cedere. Ad manifestationē autem primæ propositionis inducit, q̄ nō sunt eadē magis nota nobis & fm naturā, sed illa, quæ sunt magis nota fm naturam sunt minus nota fm nos. Et, q̄a iste est naturalis modus, siue ordo addiscendi, vt veniatur à nobis notis ad ignota nobis, id est, q̄ oportet nos deuenire ex notioribus nobis ad notiora naturæ. Notandum aūt est q̄ non idē dicit nota esse nobis & nota simpliciter. Simpliciter autem notiora sunt, quæ fm se sunt notiora. Sunt autē fm se notiora, quæ plus habent de entitate: quia vnumquodq; cognoscibile est inquātum est ens. Magis autem entia sunt quæ sunt magis in actu. vnde ista maxime sunt cognoscibilia naturæ. Nobis autem econuerso accidit, eo q̄ nos procedimus intelligendo de potentia in actum, & principium cognitionis nostræ est à sensibilibus, quæ sunt materialia & intelligibilia in potentia. Vnde illa sunt prius nobis nota, q̄ substantiæ separatæ, quæ sunt magis notæ fm naturam, vt patet Secundo Metaphysices. Non ergo dicit nota naturæ, quia natura cognoscat ea, sed q̄a sunt nota fm se & fm propriam naturam. Dicit autem { notiora & certiora } quia in scientijs non requiritur qualiscunq; cognitio, sed cognitionis certitudo. Ad intellectum aūt secundæ propositionis. Sciendum est q̄ confusa hic dicuntur, quæ continent in se aliqua in potētia & indistincte. Et, quia cognoscere aliquod īdistincte medium est inter purā potentiam & actū perfectum, ideo, dum intellectus noster procedit de potentia in actum, primo occurrit sibi confusum q̄ distinctum. sed tunc est scīa cōpleta in actu, q̄n peruenitur per resolutionē ad distinctam cognitionem principiorū & elementorū. Et hæc est rō, quare confusa sunt primo nobis nota q̄ distincta. Quòd aūt vniuersalia sint confusa manifestum est, quia uniuersalia continent in se suas species in potentia: & qui scit aliquid in vniuersali scit illud indistincte. tunc autem distinguitur eius cognitio, q̄n vnumquodq; eorum, quę continentur potētia in vniuersali, actu cognoscitur. qui.n. scit animal nō scit irrōnale nisi in potentia. Prius aūt est scire aliquid in potentia q̄ in actu. Secundū igitur hūc ordinem addiscendi, quo procedimus de potentia in actum, prius quò ad nos est scire animal q̄ hoiem. Contrarium aūt huic videtur esse quod dicit Philosophus in Primo Posteriorū, q̄ singularia sunt magis nota quò ad nos: vniuersalia vero naturæ, siue simpliciter. Sed intelligendū est q̄ ibi accipit singularia ipsa indiuidua sensibilia, quæ sunt magis nota quò ad no., quia sensus cognitio, quæ est singularium, præcedit cognitionem intellectus, quæ est vniuersalium. Sed, quia cognitio intellectualis est perfectior, vniuersalia autem sunt intelligibilia in actu, non autem singularia, cūm sint materialia, simpliciter & fm naturam vniuersalia sunt notiora. Hic autem singularia dicit non ipsa indiuidua, sed species: quæ sunt notiores fm naturam, vtpote perfectiores existentes, et distinctam cognitionem habentes. genera vero sunt prius nota quò ad nos, vtpote habentia cognitionem in potentia & confusam. Sciendum autem q̄ Cōmentator aliter exponit. Dicit.n. q̄ ibi { Innata est. } Vult ostendere Philosophus modum demonstrationis huius scientiæ, quia scilicet demōstrat per effectus & posteriora fm naturā, vt sic quod ibi dicitur intelligatur de processu in demonstrando & non in determinando. Deinde cum dicit. { Sunt autem primum. } Intendit manifestare (fm eum) quę sunt magis nota quò ad nos & minus secundum naturam, s. composita simplicibus, intelligens composita per confusa. Vltimo aūt concludit q̄ procedēdum est ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia, quasi quoddam corollariū. Vnde patet, q̄ eius expositio non est conueniens, quia non coniungit totum ad vnam intentionem. & quia hic non intendit Philosophus ostendere modum demonstrationis huius scientiæ: hoc enim faciet in Secūdo libro secundum ordinem determinandi. iterum quia confusa non debent exponi composita, sed indistincta: non enim posset concludi aliquid ex vniuersalibus, cūm genera non componantur ex speciebus. Secundo ibi.

1. gtc. q. 5.

2. Meta. 6, c. primi.

Lec. 1.

Fundamētū S. Th. de ordine cognitionis necio ex q̄ faciliter soluuntur Scoti achilles.

Cōtradictionis solo.

Lec. 4. Te. cō. 5. Responsio. Vide cōtra. Zim.

Expō Cōmentatoris a. t. 2. vsq; ad. 4.

Contra eandem triplr.

H

Ipsum nanq; totum sensu notius est. Vniuersale uero totū est quoddā: quippe cū multa cōplectatur, ut partes. ARGV.

Totum enim fm sensum notius est. Vniuersale autem totum quoddam est: multa enim comprehendit vt partes vniuersale.

Manifestat propositum per tria signa, quorum primū sumitur à toto integrali sensibili. & dicit q̄ totum sensibile est notius secundum sensum: ergo & totum intelligibile est notius secundum intellectum. Vle autem est quoddam totum intelligibile, quia comprehendit sub se multa vt partes, s. sua īferiora: ergo vle est notius quò ad nos. Videtur autem hæc probatio inefficax, quia vtitur totō & parte & cōprehensione æquiuoce. Dicendum est autē, q̄ totum integrale & vle conueniunt in hoc, q̄ vtrūq; est confusum. Sicuti.n. qui apprehendit genus nō apprehendit species distincte, sed in potentia tātum, ita qui apprehendit

Dubium. Rūsio.

Cōtra Commentatorē. prehendit domum nondum distinguit partes: vnde, cùm rōne confusionis totum sit prius cognitū quò ad nos, eadē ratio est de vtroq; toto. esse aūt cōpositum non est cōe vtriq; toti, vnde manifestum est q̄ signanter dixit supra, confusa & non composita. Secundo ibi.

ARGY. *Sic etiam & noia quodammodo sese hñt ad definitionem. totum.n. quoddam indistinctumq; significant, ceu circulus. At ipsius definitio in partes singulas diuidit.*

T.c.4. Sustinent aūt idem hoc quodāmodo & nomina ad rationem. totum.n. quodammodo et indistincte significat, vtputa circulus. Definitio autem ipsius diuidit in singularia.

Secundum signum. Ponit aliud signū de toto integrali & intelligibili. Definitum.n. se habet ad definientia quodāmodo vt totum integrale, inquantum actu sunt definiētia in definito. sed tamen qui apprehendit nomen, vtputa hoiem aut circulū, non statim distinguit definiētia: vnde nomen est sicut quoddā totum & indistinctū. sed definitio diuidit in singularia, i. distincte ponit principia definiti. Vr autem Cōtradictionis solutio. hoc esse cōtrarium ei quod supra dixit. Nam definientia vñr esse vl'iora: q̄ dixit prius esse nota nobis. Sed dicendū, q̄ definientia fm se sunt prius nota nobis q̄ definitū: sed prius est notū nobis definitum, q̄ q̄ talia sint definientia ipsius, sicut prius sunt nota nobis aial & rationale q̄ homo. Sed prius est nobis notum homo cōfuse, q̄ q̄ aial & rationale sint definientia ipsius. Tertio ibi.

ARGY. *Pueri quoq; primum quidem uiros omnes patres & quasuis mulieres matres appellant: posterius autem bonum utrunq; discernere distinguereq; uidentur.*

Et pueri primum appellant omnes viros patres, & fœminas matres: posterius autem determinant horum vnumquodq;.

Ponit tertium signum sumptum ex vniuersaliori sensibili. Sicut.n. vniuersalius intelligibile est prius notum nobis fm intellectum, vtputa aial homine, ita cōius sensibile est prius notum nobis fm sensum: vtputa hoc aial, q̄ hic hō. Et dico prius fm sensum, & fm locum, & fm tempus. Secundum locū qdem, quia, cùm aliqd à remotis videmus, prius percipimus ipsum esse corpus q̄ esse aial: & hoc, prius q̄ q̄ sit homo, & vltimo q̄ sit Socrates. Et similiter fm tempus puer prius apprehendit hunc vt quēdam hoiem, q̄ vt hunc hoiem, qui est Plato, qui est pater eius. Et hoc est quod dicit. {pueri primum appellant omnes viros patres & foeminas matres, sed posterius determinant}. i. determinate cognoscunt vnumquodq;. Ex quo manifeste ostenditur, quòd prius cognoscimus aliquid sub confusione quàm distincte.

LECTIO II.

Antiquorum de entibus ac principiis sententię quamplures: quamq; illarum improbare, & quomodo ad Naturalem pertinet.

ARGY. *Necesse est itaq; aut unum esse principium, aut plura. Et si sit unum, aut imobile, ut Parmenides Melissusq; dicit: aut mobile esse oportet, ut Naturales censere uidentur, quidam aerem, quidam aquam primū principium esse dicentes. Si plura sint, aut finita, aut infinita esse necesse est. Et, si finita sint pluraq; uno, duo uel tria, uel quatuor, uel in alio quodam numero esse oportet. Si infinita, aut genere quidē unum: figura uero uel forma diuersa. perinde atq; Demo. asserebat, aut cōtraria ēt necesse est eē.*

Te.c.6. NEcesse autē est aut vnum esse principiū, aut plura. Et si vnū, aut imobile, sicut dicunt Parmenides & Melissus: aut mobile, sicut Physici. hi quidem aerem dicētes esse, alij vero aquā primum principium. Si aūt plura, aut finita, aut infinita. & si finita, plura autem vno, aut duo, aut tria, aut quatuor, aut fm alium aliquem numerum. Et si infinita, aut sic, sicut dixit Democritus genus vnum, figura autem & specie differentia, aut etiam contraria.

Posito procemio, in quo ostensum est q̄ Scia Naturalis debet incipere à principijs vniuersalioribus, hic fm prædictum ordinem incipit prosequi ea, quæ pertinēt ad Sciam Naturalem. Et diuiditur i duas partes. In quarum prima determinat de principijs vniuersalibus Sciē Naturalis. In secunda determinat de ente mobili in cōi, de quo intendit in hoc libro. Et hoc in Tertio lib. ibi. {Qm̄ autem natura est principium.} Prima in duas, In prima determinat de principijs subiecti huius scientiæ, i. de principijs entis mobilis inquantum huiusmodi. In secunda de principijs doctrinæ, In secundo libro ibi. {Eorum quæ sunt.} Prima autem in duas. In prima prosequitur opiniones aliorum de principijs cōibus entis mobilis, In secunda inquirit veritatem de eis ibi. Oēs igitur contraria principia.} Circa primum tria facit. Primo ponit diuersas opiniones Antiquorum Philosophorum de principijs cōibus. Scdo ōndit, q̄ aliquas earū prosequi non ptinet ad naturalem ibi. {Id quidem igitur.} Tertio prosequitur opiniones improbando earū falsitatem ibi. {Principium autem.} Circa primum duo facit. Primo ponit diuersas opiniones Philosophorum de pricipijs naturæ. Secundo ostendit eandem diuersitatem esse circa opiniones Philosophorum de entibus ibi. {Similiter autē quærunt.} Dicit ergo primo, q̄ necesse est esse vnum principium aut multa. & vtraq; pars habuit Philosophos opinantes. Quidam.n. eorum posuerūt vnum principium, quidam multa. Eorum, qui posuerunt vnum, quidā posuerunt illud esse immobile, sicut Parmenides & Melissus, de quorum opinione īfra patebit: quidam vero posuerunt illud esse mobile, s. Antiqui Naturales. Quorum quidam posuerunt aerem esse principium naturalium, vt Diogenes: quidam vero aquam, vt Thales: quidam vero ignem, vt Heraclitus: alij vero aliud medium inter aerem, & aquam, vt vaporem. Nullus vero eorum, qui posuerunt principium vnum tantum, dixit illud esse terram propter eius grossitiem. Huiusmodi autem pricipia mobilia dicebant, quia per horum alicuius rarefactionē & cōdensationem alia fieri dicebant. Eorum vero, qui posuerunt plura principia quidam posuerunt ea finita, quidam posuerunt infinita. Eorum autem qui posuerūt ea finita (licet plura vno) quidam posuerūt ea esse duo, s. ignem & terrā, vt īfra dicet Parmenides: qdā vero tria. s. ignem, aerem, & aquam. nam terrā quasi compositam existimabant propter eius grossitiem. Alij vero posuerunt ea esse quatuor, s. Emp. vel etiam fm aliquem alium numerum, quia & ipse Empedo. cum quatuor elementis posuit duo alia, s. amicitiam & litem. Qui vero posuerunt plura infinita diuersificati sunt. Democritus.n. posuit indiuisibilia corpora quæ dicuntur atomi esse principia omnium rerum. Sed huiusmodi corpa posuit esse oia vnius generis fm naturam, sed tñ differebant fm figuram & formam. Et non solum differebant, sed contrarietatem adinuicem habebant. Ponebat.n. tres contrarietates, vnam fm figuram, quæ est inter curuum, & rectum: aliam fm ordinem, quæ est prioris, & posterioris: aliam fm positionem, s. ante & retro, sursum & deorsum, dextrorsum & sinistrorsum. Et sic ex illis corporibus vnius naturæ existentibus diuersa fieri ponebant fm diuersitatem figuræ positionis, & ordinis atomorum. Ex hac autem opinione dat intelligere oppositam opinionem, s. Anaxagoræ, qui posuit infinita principia, sed nō vnius generis fm naturam. Posuit enim principia esse infinitas

Marginalia (right): T.c.5. — T.c.12 — Tex. c. 41. Parte scda. — Tex. c. 8. — Tex. c. 13 — Text. c. 7. — Nullus (inquit) terram solam, principium posuit. — Lec. 10. in pricipio. — ὁ ἄτομος ου̑. indiuisibilis. — Notandum

partes carnis & ossis minimas & aliorum huiusmodi, vt manifestum erit inferius. Aduertendum autem ꝙ non diuisit plura principia per mobilia & immobilia, quia nullus ponens prima principia plura, potuit ponere ea immobilia. Cũ.n.oẽs ponerent contrarietatẽ in principijs, contraria aũt nata sunt se alterare, cũ pluralitate pncipiorum immobilitas stare non poterat. Secundo ibi. E

Lec. 8. T.c.12. Solo dubitationis tactae.

ARGY. *Pari mõ quærere uidentur, & hi qui quærũt quot nã sint ea quæ sunt. Nã ea primum quærunt, ex quibus constant ea quæ sunt, utrum unum an plura sint, & si sint plura, utrum sint finita an infinita. Quare principium quærunt ac elementum, utrum sit unum an plura.*

Tex.c.7. Similiter autem quærunt, & quæ sunt quærentes quot sunt. Ex quibus. n. sunt quæ sunt, quærunt primum, vtrum hæc vnum aut plura sint. &, si multa, aut finita aut ĩfinita. Quare prĩcipiũ & elementũ quærũt vtrũ vnũ aut multa. F

Ostendit ꝙ eadem diuersitas opinionum est circa entia. & dicit, ꝙ similiter Physici, ingredientes de ijs quę sunt, i. de entibus, quærunt quot sunt, vtrum, s. vnum aut plura. & si sint multa, vtrum sint finita vel infinita. Et ratio est. quia Antiqui Physici non cognouerunt nisi causam materialem, de alijs autem parum tetigerunt. Ponebant autem formas naturales esse accidentia, sicut & artificiales. Sicut ergo tota substantia artificialium est eorum materia, ita sequebatur sm eos, ꝙ tota substantia naturalium esset eorum materia. Vnde, qui ponebant tantum vnum principium, puta aerem, putabant ꝙ alia entia essent aer sm suam substantiam: & simile est de alijs opinionibus. Et hoc est quod dicit, ꝙ {Physici quærunt ex quibus sunt quæ sunt}. i. inquirendo de principijs inquirunt causas materiales ex quibus entia esse dicuntur. Vnde patet ꝙ quando inquirunt de entibus, vtrum sint vnum aut plura, eorum inquisitio est de principijs materialibus, quæ elementa dicuntur. Deinde cum dicit. G

ARGY. *Consyderare igitur, si id quod est unum sit atq; immobile nõ ad Naturalem Physicum pertinet. Nam ut Geometræ non est ad eum ratio, qui geometriæ principia tollit: sed aut ad aliam scientiam attinet, aut ad communem omnium facultatem, sic & illi nulla est ad eum ratio, qui principia tollit. non est enim principium si unum est tantum, atq; unum hoc modo. Principium enim alicuius aut aliquorum principium esse constat.*

Tex.c.8. Id quidẽ igitur, si vnum & ĩmobile sit quod est, intendere, non de natura est intendere. Sicut.n. Geometræ non amplius ratio est ad destruentem principia, sed est aut alterius sciẽtiæ, aut omnibus communis: sic neque alicui de principijs. Non enim amplius principium est si vnum solum, & sic vnum. principium enim cuiusdam aut quorundam est. H

Ostendit, ꝙ aliquam istarum opinionum improbare non pertinet ad naturalem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, ꝙ improbare opinionem Parmenidis & Melissi non pertinet ad Scientiam Naturalẽ. Secundo assignat rationem, quare ad præsens est vtile eam reprobare ibi. {Sed, qm̃ de natura.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ non pertinet ad Scientiam Naturalem improbare prædictam opinionem. Secundo ꝙ non pertinet ad eam soluere rõnes, quæ ad probandum ipsam inducũtur ibi. {Aut soluere rõnem.} Primum ostendit duabus rationibus, quarum secũda incipit ibi. Simile igitur. Dicit ergo primo, ꝙ non pertinet ad Sciam Naturalẽ intendere ad perscrutandum de hac opinione, si ens est vnum & immobile. Iam.n. ostensum est, ꝙ non differt sm intentionẽ Antiquorum Philosophorum ponere vnũ principium imobile, & ponere vnum ens imobile. Et ꝙ improbare hanc opinionem ad Naturalem non pertineat sic ostendit. Ad Geometram non pertinet inducere rationem cõtra destruentem sua principia: sed hoc vel pertinet ad aliquam aliam Sciẽtiam particularem, (si tñ Geometria sic sit subalternata alicui particulari scientiæ) sicut Musica Arithmeticæ subalternatur, ad quam pertinet disputare contra negantem principia musicæ. vel hoc pertinet ad Sciam cõem, s. Logicam vel Metaphysicam. Sed prædicta positio destruit principia naturæ, quia {si sit solum vnum ens, & sic vnũ}, s. immobile, vt sic ex eo fieri alia non possint, sic tolletur ratio principij. quia omne principium aut est principium alicuius, aut aliquorum. Ad positionem igitur principij sequitur multitudo: quia aliud est principiũ, aliud cuius est principium. Qui igit negat multitudinem tollit principia. non igitur debet contra hanc positionem disputare Naturalis. Secundo ibi.

Tex.cõ.10. Tex. 10. Tex.9.

Simile est itaq; si hoc modo sit unũ consyderare, & de alia quauis põne disserere, quæ sermonis cã dicit, qualis est Heracliti: uel quispiã, id, q̃d est, unũ hoiem eẽ dixerit. ARGY.

Simile igitur intendere est, si sic vnum est, & ad aliam positionem quamlibet disputare sermonis gratia dictam, vt heracliteam: aut si aliquis dicat hominem vnum, quod est, esse. T.cõ.9.

Ostendit idem alia ratione. Non.n. requiritur ad aliquam scientiam vt inducat rationem contra opiniones manifeste falsas & improbabiles. Nam quolibet proferente contraria opinionibus Sapientis solicitum esse stultum est, vt dicitur Primo Topicorum. Hoc est ergo quod dicit, ꝙ {intendere ad perquirendũ si ens est sic vnum}, s. immobile, simile est ac si disputaretur contra quamlibet aliam positionem improbabilem, vtputa cõtra positionem Heracliti, qui dixit omnia semper moueri, & nihil esse verum: vel contra positionem alicuius, qui diceret, ꝙ totum ens est vnus homo. quæ quidem positio esset omnino improbabilis. Et tamen q ponit esse ens vnum tantum immobile, cogitur ponere totũ ens eẽ aliquod vnũ. Sic igitur patet, ꝙ non est huius scientiæ contra hanc positionem disputare. Deinde cum dicit.

Aut contentiosam soluere rationem, quod quidem ambæ rationes hñt & Parmenidis, et Melissi. Nam falsa sumũt, & forma sunt uitiosæ. Inepta aũt magis est ratio ipsius Melissi, nec dubitationẽ habet. sed uno absurdo dato, cætera accidunt. Hoc uero nullã habet difficultatem. ARGY.

Aut soluere rationem litigiosam. quod sanè vtræq; quidem habent rationes & Melissi, & Parmenidis. etenim falsa recipiunt, & nõ syllogizãtes sunt. Magis aũt Melissi onerosa est rõ, & non hñs defectum. Sed vno incõuenienti dato alia cõtingunt. hoc aũt videre nihil difficile. T.c.10. H

Ostendit ꝙ non est Naturalis etiam soluere prædictorum Philosophorum rationes. Et hoc propter duas rationes, quarum secunda incipit ibi. {Nobis autẽ subijciantur.} Probat ergo primo ꝓpositum p hoc, ꝙ non exigit in aliqua scientia vt soluantur rationes sophisticæ, quæ manifestum defectum habent vel formæ vel materiæ. Et hoc est quod dicit, ꝙ simile est intendere ad improbabiles rationes {aut etiam soluere litigiosam rationem}. i. sophisticam. Hoc autem ꝙ sint sophisticæ {habent vtræq; rationes & Melissi, & Parmenidis.} Peccãt enim in materia. {vnde dicit, ꝙ falsa recipiunt.} i. falsas propositiones assumunt. Et peccant in forma. vnde dicit, ꝙ nõ syllogizantes sunt. Sed positio Melissi {est magis onerosa} Tex.11.

id est

id est vana & fatua {& non habens defectum} id est non inducens dubitationem. et hoc infra ostendetur. Non est autem inconueniens quòd vno inconuenienti dato alia sequantur. Sic igitur concludi potest, quòd nõ requiritur ad Philosophũ Naturalem, q̃ soluat huius rationes. Secundam rationem ponit ibi.

ARGY. *At nobis ea, quæ natura constant, aut omnia, aut aliqua moueri subijciatur. quod quidẽ patet inductione. Et insuper nec omnia sunt soluenda, sed ea tantum, quæ quispiam ex principijs ostendit falsa. Quæ uero hãc conditionem egrediuntur, nõ sunt soluenda. Veluti quadrationem eam quidẽ, quæ per partes extruitur, ad Geometram dissoluere pertinet: Antiphontis autem, non ad Geometram redarguere spectat.*

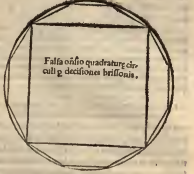
Te. c. 11. Nobis aũt subijciantur, quæ sunt natura aut omnia, aut quædam moueri. Est autem manifestum hoc ex inductione. Similiter autem neq; soluere oĩa conuenit: sed aut quæcunq; ex principijs aliquis demõstrans mentitur. Quodcũq; vero non, minime: vt tetragonismum, eũ quidẽ, qui p decisiones, Geometrici est dissoluere: illum aũt, qui Antiphontis, nõ Geometrici est. B

Secũda rõ. Obseruatio literæ. Quæ talis est. In Scientia Naturali supponit quòd naturalia moueantur vel oĩa vel quædã {quædã} dicit, qa de q̃busdam est dubium si moueant, & qualiter moueãtur: puta de aĩa, de centro terræ, de polo Cœli, & formis naturalibus & alijs hmõi. Et quòd naturalia moueant potest manifestũ esse ex inductione, quia ad sensum appet quòd oẽs naturales moueant. Est etiam necessariũ motũ supponi in Scia Naturali, sicut necessariũ est supponi naturam, (Lib. 2. T. c. 3.) in cuius definitione ponitur motus. Est. n. natura principiũ motus, vt ĩfra dicet. hoc aũt habito quòd motus supponatur in Scia Naturali, vlterius pcedit ad ppositum C ostendendũ p hoc, quòd non oẽs rõnes sunt soluendæ in aliqua scia, sed solũ quæ concludunt aliquod falsum ex principijs illius sciæ: quæcunq; vero non concludunt ex principijs sciæ, sed ex contrarijs pncipiorum, non soluũtur in illa scia. Et hoc pbat p exemplũ in geometricis dicens, vt tetragonismũ. i. quadraturã circuli: hunc quidem, q est p decisiones circumferentiæ, dissoluere ptinet ad Geometrã, quia nihil supponit contrariũ principijs sciæ. Voluit enim quidã, inuenire quadratũ æquale circulo diuidẽdo circunferentiam circuli in multas partes: & singulis partibus supponere lineas rectas: & sic inueniendo aliquas figuras, sicut rectilineas æquales alicui illarum figurarũ, quæ continet à decisione circunferentiæ, & corda, vt pluribus aut oĩbus æstimabat se inuenisse figuram rectilineã æqualẽ toti circulo: cui facile erat iuenire quadratũ æquale p principia geometriæ: & sic putabat se inuenire posse quadratum æquale circulo. Sed non sufficiẽter argumentabatur. quia licet decisiones illæ consumerent totam circunferentiam circularem non tñ figuræ contentæ à decisione circunferentiæ & lineis rectis cõprehendebãt totam superficiem circularem. Sed dissoluere quadratum Antiphontis non pertinet ad Geometram: quia vtebatur contrarijs principiorum geometriæ. Describebat. n. in circulo aliquam figuram rectilineam, puta quadratum, et subdiuidebat arcus, quibus sustentabantur latera quadrati, singulos in duo media, & à punctis decisionum deducebat lineã rectam ad omnes angulos quadrati, & sic resultabat in circulo figura viij. angulorum, quæ plus accedebat ad æqualitatem circuli q̃ quadratum. Iterum diuidebat arcus quibus sustentabantur latera figuræ. viij. angulorum: singulos in duo media. & sic ducendo lineas rectas à punctis decisionum ad angulos prædictæ figuræ resultabat figura. xvi. angulorum, quæ adhuc plus accede- D

ὁ τετραγωνισμὸς quadratio vel quadratura. & dicitur τετράς quod è quaternitas. & γωνία angulus. Sol. argumenti brissonis ad Naturalem spectat.

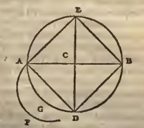
Argumentũ Antiphõtis.

A bat ad æqualitatem circuli. Semper ergo diuidendo arcus & ducendo lineas rectas ad angulos figuræ præexistentis consurgit figura propinquius se habens ad æqualitatẽ circuli. Dicebat autem, q̃ non est procedere in infinitũ in decisione arcuum. Erat ergo deuenire ad aliquam figuram rectilineã æqualem circulo, cui poterit quadratũ æquari.

Hippocratis Chij Tetragonismus.

Quia igitur supponebat quòd arcus nõ semper diuiduntur in duo media: quod est contra principia Geometriæ, huiusmodi rationem dissoluere non pertinet ad Geometram. Quia igitur rationes Parmenidis & Melissi supponunt ens esse immobile, vt infra patebit: hoc autẽ est contra principia supposita in Scientia Naturali, sequitur q̃ soluere huiusmodi rationes non ptinet ad Philosophum Naturalem. Deinde cum dicit.

Geometra nõ habet soluere rõnẽ, sed metaphysicus.

ARGY. *Verum cùm non de natura quidem: naturales autem dubitationes ipsos accidat dicere: bene res sese habebit fortasse si parum de ipsis disseruerimus. hæc enim consyderatio Philosophiam nimirum habet.* E

Te. cõ. 12. Sed, qm̃ de natura quidem, non autem naturales defectus cõtingit dicere ipsos, fortassis bene se habet aliquantulum disputare de ipsis. habet enim philosophiam hic respectus.

Assignat rõnem quare disputet contra prædictam positionem. Et dicit, q; quia prædicti Philosophi loquebantur de rebus naturalibus: licet non inducerent {defectus} id est dubitationes naturales, vtile est ad propositum disputare de huiusmodi opinionibus. qa & si non sit Scientiæ Naturalis disputare contra huiusmodi positiones, pertinet tamen ad Philosophiam primam.

LECTIO. III.

Parmenidis ac Melissi positio de entium ac principiorum unitate, cũ ex entis, tum ex vnius ratione arguitur. F

ARGY. *Atq; ut à principio oĩum accõmodatissime nostra hæc proficiscaẽ oratio, cùm id, quod est pluribus modis dicatur, quo nã modo dicunt unũ oĩa esse? utrũ ut substantiã cuncta, an ut q̃titatem, an qualitatẽ? Et rursus, utrũ substantiã qdem, unã aũt esse cuncta, uelut hoĩem unũ, aut equũ unum, aut aĩam unã. An qualitatẽ, & hanc identidẽ unã, ut albedinem, aut caliditatẽ, aut aliquid tale. hæc.n.oĩa inter se nimiũ differunt, ut dici non possint. nã, si est substantia, & qualitas, atq; quantitas, siue sepata seiunctaq; sint ea quæ sunt, non unũ sed plura pfecto sunt. Sin uero qualitas sint uniuersa uel q̃titas: siue sit substantia, siue non sit, absurdũ est sanè: si id, quod esse non põt, absurdũ oporteat appellare. Nihil.n. cæterorũ pter substantiã separatũ p se esse põt: uniuersa.n. hæc de subiecto dĩr, de substantia qdem ipsa. Atqui Melissus id, quod est, infinitũ asserit esse. Id ergo quod est, quantitas est quædã. Infinitum.n. in q̃titate nimirũ est. Substantia aut ĩfinita, aut qualitas, aut affectus ĩfinitus esse nõ põt, nisi p accidens: si simul & q̃ta sit quædã. Infiniti nãq; rõ q̃titate utiẽ, non substãtia, nõ qualitate. Si igiẽ et substãtia sit & q̃titas, id, quod est, nõ unum, sed duo esse uidentur. Si uero sit solũ substantia, infinitũ sanè non est: neq; magnitudinem ullam habebit, erit.n. quantitas quædã.* G

Tex. c. 13. PRincipium autem maxime est oĩum proprium, qm̃ multipliciter dĩ, quod est, qũo dicunt dicentes vnũ esse oĩa, vtrum substãtiam vnam oĩa, aut quantitatẽ, aut qualitatem? Et iterũ vtrum substantiã vnã oĩa, vt hoĩem vnum, aut equum vnum, aut aĩam vnam: aut qualitatem vnam erunt hæc, vt albũ, aut calidum, aut aliquid aliorum taliũ. hæc.n.oĩa differunt multũ, & sunt impossibilia dicta. H

Te. cõ. 14. Siqdem.n. erunt & substãtia & quale & quãtum, & hęc siue resoluta adinuicem, siue non, multa sunt quæ sunt. Si vero oĩa, aut quale, aut quãtum sunt, siue cũ sit substantia, siue cũ non sit, incõueniens est, si oportet inconueniens dicere impossibile. nullum aũt aliorum separabile est extra substantiã.

Te. cõ. 15. Oĩa nãq; de subiecto dĩr, ipsa suba. Melissus aũt, quod est, infinitũ dicit esse. quantũ itaq; aliquid est quod est: infinitum.n. in quantitate est.

E Substantiam aũt infinitã, aut qualitatẽ, aut passionẽ esse, nõ cõtingit nisi ſm accñs, si simul & aliquæ quãtitates sunt. Infiniti aũt ratio quãtitati cõgruit, sed non subæ neq; qualitati. Siqdem igiẽ suba est & quantũ, & duo & nõ vnũ est, qd' est: si vero suba solum, non infinitũ est, neq; magnitudinẽ habebit vllã. quantũ.n. quoddã erit.

Postq; posuit opiniones Philosophorum de pncipijs, hic disputat contra eos. Et primo contra illos, qui nõ naturaliter de natura sunt locuti. Secundo contra illos, qui naturaliter de natura sunt locuti ibi. {Sicut autem Physici.} Circa primum duo facit. Primo disputat contra positionem Melissi & Parmenidis. Secundo contra rõnes eorum ibi. {Ex quibus demõstrant.} Circa primũ duo facit. Primo disputat contra positionẽ hanc, ens est vnũ, per rõnem sumptam ex parte entis, quod est subiectũ in F propositione. Secundo per rationem sumptam ex parte vnius, quod est prędicatum, ibi. {Amplius qm̃.} Dicit ergo primo, q; id, quod maxime accipiendũ est pro principio ad disputãdum contra positionem prædictam, est, q; id {quod est} .i. ens, dicitur multipl'r. Quærẽdum.n. est ab eis, qui dicunt ens esse vnum, qũo accipiant ens, vtrum, s. pro substantia, vel pro qualitate, vel pro aliquo aliorum generum. Et, quia substãtia diuiditur in vniuersalem, & particularem, i. substantiam primam, & secundã & iterum in multas spẽs, quærendum est, vtrum dicãt ens esse vnum, vt hoiem vnum, aut ut equum vnum, aut aĩam vnam: aut vt qualitatem vnam, aut album, aut calidum, aut vt aliquod huiusmodi. multum enim differt quodcunq; istorum dicatur. Oportet igitur, q; si ens est vnum, q; vel sit substantia & accidens simul, vel accidẽs tm̃, vel substantia tm̃. si autem sit substantia & accidens simul, non erit vnum ens tantũ, sed duo. Nec differt quãtum ad hoc, vtrum substantia & accidens sint simul in G vno, vt vnum vel diuersa. qa licet sint simul in vno, non tñ sunt simpliciter vnum, sed vnum subiecto. Si vero dicatur, q; sit accidẽs tm̃, & non substantia: hoc est oino impossi. nã accidẽs sine substantia oino esse non põt. oĩa.n. accidentia de substantia dicuntur, sicut de subiecto: & in hoc ratio eorũ consistit. Si vero dicaẽ, q; sit substantia tm̃ sine accidente, sequitur q; non sit quãtitas. nã quãtitas accidens est. Et hoc est contra positionem Melissi. posuit.n. ens esse infinitũ. vnde sequitur q; sit quantũ, quia infinitũ p se loquendo non est nisi in quantitate. Sed substantia et qualitas & huiusmodi non dicuntur infinita nisi per accidens, inquantum, s. sunt simul in quantitate. Cùm ergo Melissus ponat ens infinitum, nõ potest ponere substantiam sine quantitate. Si ergo est substantia et quantitas simul, sequitur, quòd non sit tantum vnum ens, sed duo. Si vero sit solum substantia, non est infinitum: quia non habebit magnitudinem neq; quantitatem. Nullo igitur H modo potest esse verum quod Melissus dicit, ens esse vnum. Secundo ibi.

ARGY. *Præterea cùm multipliciter et ipsum unũ, sicut et id, quod est, dici soleat, cõsyderandũ est quonã modo ipsum Vniuersum unũ asserunt esse. Atq; unũ diciẽ, partim continuũ ipsum, partim indiuisibile, partim ea, quorũ eadẽ atq; una est rõ, ut temetũ ac uinũ. Si igiẽ est continuum ipsum unũ, multa pfecto est. cõtinuum.n. in infinitũ est diuisibile. Existit autem dubitatio de parte ac toto non ad sermonem fortassis accommodata, sed per ipsam consyderanda, utrum unum an plura sint pars atq; totum, & quo pacto sint unum uel plura, & si sint plura, quonam modo sint plura. Et de partibus non continuis eadem sunt quærenda. et si utraque pars & ipsum totum* Quam soluit in fine. 7. metaph. Tex. c. 60.

sint

Te. c. 12. Secunda par. 16. 22. Tex. c. 16.

sint unum perinde atq; indiuisibile: ipsæ profectò partes unum identidem erunt.

Te. c. 16. Amplius, qm̃ & ipsum vnum multipliciter dicitur, queẽadmodũ & quod est, intendendum qũo dicunt vnum esse oẽ. Dicitur.n. vnũ, aut continuum, aut indiuisibile, aut quorum ratio vna & eadem, quæ aliquid erat esse, quemadmodum * vappa & vinum. Siquidem igitur continuum, multa sunt quod est. in infinitũ.n. diuisibile est continuum. Habet autem dubitationem de toto & parte, fortassis autem non ad hãc rationem, sed ad ipsam ŝm seipsam. Vtrum vnum aut plura pars & totum, & qũo vnum aut plura, & si plura quomodo plura: & de partibus non continuis. & si toti vnum vtrunq; est sicut indiuisibile, qm̃ & eadem eisdem erunt.

1 2. Locrum Tex. cõ. 17.

B

Ponit secundam rõnem acceptam ex parte vnius. Et circa hoc duo facit. Primo ponit rõnem, Secundo ostẽdit qũo quidam errauerunt in solutione ipsius ibi. {Conturbati.} Dicit ergo primo, ꝙ sicut ens dicit multipliciter, ita & vnum. & ideo consyderandum est qũo dicant omnia esse vnum. Dicitur.n. vnum tripliciter, vel sicut cõtinuum est vnũ, vt linea & corpus. vel sicut indiuisibile est vnum, vt punctũ: vel sicut vnum dñr illa, quorum ratio est vna, scs definitio, sicut vappa & vinum dñr vnum. Primo ergo ostendit, ꝙ nõ possunt dicere, ꝙ oia sunt vnũ continuatione, quia continuum est quodãmodo multa. oẽ.n. continuũ est in infinitum diuisibile, & sic cõtinet in se multas partes. et ꝙ ponit ens cõtinuũ, necesse ẽ ꝙ ponat quodãmodo multa: & non solũ propter multitudinem partium, sed etiam propter diuersitatem, quæ vr esse inter totum & partes. est.n. dubitatio vtrum totũ & partes sint vnum aut plura. Et licet forsitan hęc dubitatio ad propositũ nõ ptineat, tñ p seipsam vtilis est ad cognoscendũ. et non solum de totis continuis, sed etiã de totis contiguis, quorũ partes non sunt continuæ, sicut partes domus, quę sunt vnum contactu & cõpositione. Et intelligendũ est, ꝙ totum ŝm quid est idem parti, & non simpliciter. si aũt simpliciter totum esset idem vni partium, eadem ratione esset idem alteri partium. Quæ aũt vni & eidem sunt eadem sibi inuicem sunt eadem. Et sic sequitur ꝙ ambę partes, si ponantur simpliciter esse idem toti, ꝙ sint idem adinuicem. & sic sequeretur ꝙ totum sit indiuisibile non habens diuersitatem partium. Secundo ibi.

T. c. 10. Vnum tripliciter.

Hinc & ex 7. Me. c. 60. elicit qõ de idẽtitate realis toti⁹ & partis.

C

A R G Y. *Atqui, si unum est ut indiuisibile, nulla sanè quãtitas, nulla qualitas erit. Neq; igit infinitum est id, quod est, ut dicit Melissus, neq; finitum, ut Parmenides asserit. Ipsẽ nãq; finis est, ut patet indiuisibile, non ipsum finitum.*

Te. cõ. 18. At vero, si est indiuisibile, nullum erit quantũ neq; quale, neq; iam infinitũ quod est, sicut Melissus dicit, neq; finitũ, sicut & Parmenides. Terminus enim indiuisibilis finitus non est.

D

Ostẽdit, ꝙ oĩa non possunt esse vnũ, sicut indiuisibile est vnum, qa quod est indiuisibile non põt esse quantum: cũm oĩs quantitas sit diuisibilis, & p consequẽs non põt esse quale, vt intelligat de qualitate, quæ fundat sup quantitatẽ. Et, si nõ est q̃tum, non põt esse finitũ, sicut dixit Parmenides, neq; infinitum, sicut dixit Melissus, qa terminus indiuisibilis, vtpote punctus, est finis, & nõ finitus, qa finitum & infinitum cõueniunt quantitati. Tertio ibi.

A R G Y. *At uero, si oĩa, quæ sunt, rõne sunt unum, ut uestimentum ac tunica, fit ut Heracliti sñiam dicãs. eadẽ. n. erit boni maliq; ratio, & nõ boni ac boni. Quare idẽ erit bonum atq; non bonum, & hõ ac equus idẽ, et hõ atq; non hõ. At sermo ipsorũ, nõ unũ ea, quæ sunt, sed nihil asseret esse. Et eadẽ insuper ratio qualitatis, ac quantitatis erit.*

A

At vero, si rõne vnũ sunt oĩa quæ sunt, sicut est tunica & indumentũ, Heracliti rõnem contingit dicere. idem.n. erit & bono & malo, & non bono esse & bono. Quare idem erit bonũ & non bonum: & homo et equus. Et nõ solum de eo, quod vnum sunt quæ sunt, rõ erit, sed de eo quod nihil. Et tali igitur esse & tanto idem. Tex. cõ. 19

Ostendit qũo non põt dici, oĩa eẽ vnum p rõnem. qa, si hoc esset, sequerent tria incõuenientia. Et primo, ꝙ contraria essent vnum ŝm rõnem, s. ꝙ eadẽ ratio esset boni & mali, sicut Heraclitus ponebat eandẽ esse rõnem cõtrariorum; vt patet in Quarto Meta. Secundũ incõueniens est, quòd eadẽ esset rõ boni & non boni, qa ad malum sequit non bonum, & sic sequeret, quòd esset eadẽ ratio entis & nõ entis. & sic sequeret quòd oĩa entia nõ solũ essent vnũ ens, vt ipsi ponunt, sed ẽt non ens vel nihil, qa quæcunq; sunt vnũ ŝm rõnem, ita se hñt, quòd de quocũq; prædicat vnum & aliud: vnde, si ens & nihil sunt vnũ ŝm rõnem, seqtur, si oĩa sunt vnũ ens, quòd oĩa sunt nihil. Tertium inconueniens est, quòd diuersa genera, vt qualitas, quãtitas sint eadem ŝm rõnem. Et hoc inconueniens ponit cũ dicit. {Et tali & tanto.} Aduertendum vero, quòd sicut Phylosophus dicit in Quarto Meta. Cõtra negantes pncipia non potest adduci demonstratio simplr, quæ procedit ex magis notis simpliciter, sed demonstratio ad contradicendum, quæ procedit ex ĳs, quæ supponuntur ab aduersario, quæ sunt interdum minus nota simpliciter. Et sic Philosophus in hac disputatione vtitur pluribus, quæ sunt minus nota, q̃ hoc, quod est, entia esse multa & non vnum tantum, & ad quod rationes adducit.

a tex. 10. & infra.

Lec. 6. Te. cõ. 69. circa fi. Quæ demonstratio sit cõtra negantes principia.

B

C

LECTIO. IIII.

Ex ignorantia distinctionis vnius, Antiqui principia ac entia vnum esse putantes, dictas rõnes soluere etiã nesciebant.

At.n. Posteri quoq; perinde atq; Veteres turbabãtur ne ipsis eueniat, ut res eædẽ simul sint unũ et plura. Quapropter alij, est ipsum, auferebãt, uti Licophron, Alij dictionẽ transformabãt, hoiem non albũ esse dicẽtes, sed albere, neq; ambulantẽ esse, sed ambulare, ne ipsum, est, adiungẽtes, id, quod est unũ, aut id, quod est, unice diceret. Multa uero sunt ea q̃ sunt, aut rõne: nã aliud est albũ, aliud musicũ rõne: idẽ aũt est utrũq;. ipsum igit unũ plura nimirũ est. Aut diuisione, ut totũ ac partes. Sed hoc loco iam hæsitabant, atq; ipsum unum multa esse iam fatebantur: proinde quasi non posset unũ ac plura esse: non tñ ea, quæ opponunt. Est. n. ipsum unum & potentia & ẽt actu. Hoc igit modo nobis aduersus hanc sñiam proẽsembus, ea, quæ sunt, non posse unum esse uidentur. A R G Y.

D

Conturbati sunt aũt & Posteriores queẽadmodũ & Antiqui, ne forte cõtingat simul idem vnũ esse & multa. Vnde alij quidẽ, est auferebant, quemadmodum Lycophron. Alij aũt dictionem mutabant, vt qm̃ hõ non albus est, sed albatur, neq; ambulans est, sed ambulat: vt non, est, adijcientes, multa faciant esse vnum. Tanq̃ singulariter dicto vno, aut ente. Sed multa sunt q̃ sunt, aut rõne, vt aliud albo esse & musico: eisdẽ vero vtraq;. multa itaq; vnũ: aut diuisione, queẽadmodum totum & partes. Hic aũt iam deficiebant, & confitebãtur vnum

Tex. c. 20.

Tex. c. 21

multa esse, tanq̃ non conueniret idem vnũ & multa esse. nõ opposita aũt sunt. Etenim vnum & potẽtia, et endelechia. * Hoc igitur modo facientibus impoẜe videtur, quę sunt, vnum esse. E

*Te. cõ. 18. ἢ ἐνδελέχεια actus vel perfectio.

Postq̃ Phs improbauit põnem Parmenidis et Melissi ponentium ens esse vnum, hic ostendit, q̃ ex eadem radice, qdam Posteriores Philosophi in dubitationem inciderũt quandã. Errauerunt. n. Parmenides & Melissus, eò q̃ nesciuerunt distinguere vnum. vnde, quæ aliquo modo sunt vnum, simpliciter esse vnũ enunciabant. Posteriores aũt Philosophi nescientes distinguere vnum, pro incõueniẽti reputabant, q̃ idem aliquo modo sit vnum et multa: quod tñ conuicti rõnibus confiteri cogebant. Et ideo dicit, q̃ {posteriores Philosophi turbati sunt}. i. in dubitationem inciderunt, quemadmodum & Antiqui, s. Parmenides & Melissus, ne forte cogerẽtur hoc dicere, q̃ idẽ sit vnum & multa, quod incõueniens videbat vtrisq̃. Et ideo primi, ponentes oĩa vnum, totaliter multitudinem auferebãt. Posteriores vero multitudinẽ auferre conabantur à quibuscũq̃, quæ ponerent esse vnũ. Et ideo quidam in propositionibus {vt Lycophron} auferebant hoc verbum est. dicebant. n. q̃ non est dicendum, hõ est albus, sed hõ albus. Cõsyderabant. n. q̃ hõ & albus sunt quodammodo vnum, aliogn album de hoie non prædicaret. sed videbatur eis, q̃ hæc dictio, est, cum sit copula verbalis, inter duo copularet: & ideo totaliter ab eo, quod est vnũ, multitudinem auferre volẽtes, dicebãt non esse apponendum hoc verbũ, est. Sed, qa imperfecta oro videbatur, & imperfectũ sensum gñari in aĩo auditoris, si ponãtur nomina absq̃ additione alicuius verbi, hoc volentes corrigere, alij mutabãt modum loquẽdi, & nõ dicebant hõ albus ppter imperfectionẽ orõnis, nec hõ est albus, ne daretur intelligi multitudo, sed hõ albatur, qa per hoc, q̃ est albari, non intelligit res aliqua, vt eis videbatur, sed quædã subiecti transmutatio. Et silr dicebant non esse dicendum hõ est ambulans, sed hõ ambulat, ne p additionem huius copulæ verbalis, est, id, quod reputabant vnũ, s. hoiem album, facerent esse multa, ac si vnũ & ens dicerentur {singulariter}. i. vno modo, & non multipliciter. sed hoc est falsum. quia id, quod est vnum vno modo, põt esse multa alio: sicut quod est vnũ subiecto, potest eẽ multa rõne, sicut album & musicũ idem sunt subiecto, sed rõne multa. alia. n. est ratio musici, & alia albi: vnde concludi põt q̃ vnum sit multa. Alio etiã modo contingit q̃ id, quod est vnum toto & actu, sit multa sm partium diuisionem. Vnde totum est vnum i sua totalitate, sed habet partium multitudinem. Et quãuis ad id, quod est vnum subiecto & multa rõne aliquod remedium adinuenirẽt auferentes hoc verbum est, vel continuantes vt supra dictum est, tñ in hoc, s. toto & partibus oĩno deficiebant, rñdere nescientes: & confitebant tanq̃ aliquod inconueniens vnũ esse multa. Sed hoc non est inconueniens, qñ vnum & multa non accipiũtur vt opposita. Vnũ. n. in actu, & multa in actu opponuntur, sed vnum in actu, & multa in potentia non sunt opposita. Et propter hoc subdit, q̃ vnum dicitur multipliciter, s. vnũ in potẽtia, & vnum in actu: & sic idem nihil prohibet esse vnum in actu, & multa in potentia, sicut patet de toto & partibus. Vltimo aũt inducit conclusionem principaliter intentã, s. q̃ ex pdictis rationibus, patet, q̃ impossibile est omnia entia esse vnum.

F

G

LECTIO. V.

Facile esse Antiquorum rationes soluere, vt rationis Melissi solutio præ se fert, ostendit.

ARGV.

Atqui neq; difficile est ea soluere, quibus illi hoies hãc suam sniam oñdebant. vterq; n. contẽdendo rõcinatur, & Parmenides, & Melissus. nã falsa sumunt & rationes forma vitiosas efficiunt. Melissi tñ ratio magis est inepta, neq; ullã dubitationẽ habet pfecto. Sed, uno absurdo dato, cætera accidunt. quod quidẽ nullã habet difficultatẽ.

Te. cõ. 19.

ET ex quibus aũt demonstrant soluere non difficile est: vtriq̃. n. sophistice syllogizant & Parmenides & Melissus. & nanq̃ falsa recipiunt, & non syllogizantes sunt. Est autem magis Melissi onerosa ratio & non habens defectum. sed vno incõuenienti assignato alia contingunt. hoc autem nihil graue est.

Parmenid. & Melissi hãc sniam & sophistica, & in Parmenide, Phs iudicat.

Postq̃ Philosophus iprobauit positionẽ Parmenidis & Melissi, hic incipit soluere eorũ rõnes. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quõ rõnes eorũ sunt soluẽdæ. Secundo soluit rõnes Melissi ibi. {Quod quidem igit.} Tertio soluit rõnem Parmenidis ibi. {Et ad Parmenidẽ.} Dicit ergo primo, q̃ nõ est difficile soluere rõnes, ex qbus syllogizant Parmenides & Melissus, qa vtriq̃ sophistice syllogizãt, & in eò q̃ assumũt falsas ppõnes, & in eò q̃ non seruãt debitã formã syllõi. Sed rõ Melissi {est magis onerosa}. i. vana & fatua {& nõ hñs defectũ} id est nõ inducẽs dubitationẽ. Assumit. n. qd contrariat naturalib' principijs, & manifeste falsum, s. q̃ ens non gñetur. Vñ nõ est graue, si vno incõuenienti dato, alia sequant. Secũdo ibi.

T. cõ. 20.
T. c. 26.

ARGV.

Patet itaq; vitiose Melissum argumẽtatũ. Putat. n. sumpsisse, Si omne quod factum est, principiũ habet, id quod factum non est, principium non habere.

Quòd quidem igitur Melissus paralogizat, manifestũ est. Opinatur enim accipere, si quod factum est omne habet principium: quoniã & quod non est factum, non habet principium.

T. c. 20.

Soluit rõnem Melissi, q̃ talis erat. Quod factũ est habet pncipium: ergo quod nõ est factũ nõ habet principiũ. sed ens nõ est factũ: ergo nõ habet principiũ. & p consequens nõ habet finẽ. sed quod non habet principium & finẽ est infinitũ: ergo ens est infinitũ. Quod aũt est infinitũ est immobile, nõ. n. hñet extra se quo moueret. Itẽ quod est infinitũ est vnũ: qa, si esset multa, oporteret esse aliqd extra infinitũ: ergo ens est vnũ, & infinitũ, & imobile. Ad ostẽdendũ aũt q̃ ens nõ gñatur inducebat quandã rõnem, qua & vtebant qdã Philosophi Naturales, vñ ponit eã infra circa finẽ hui' pmi libri. Hãc aũt rõnẽ iprobat q̃tum ad quatuor. Primo q̃tum ad hoc, qd dicit, qd factũ est habet principiũ: ergo qd nõ est factũ nõ habet pncipiũ. Hoc aũt nõ sequit, sed est fallacia cõsequẽtis. Arguit. n. à destructione anteceditis ad destructionẽ cõsequẽtis, cũ recta forma argumentãdi sit e cõuerso arguere. Vnde non sequitur, si est factũ habet principiũ: ergo, si non est factũ non habet pncipiũ: sed sequeret, ergo si nõ hẽt pncipiũ, nõ est factũ. Scdo ibi.

Ratio. Melissi.

Lect. 15. Contra Melissi rõnem quadrupl.

ARGV.

Deinde hoc etiam est absurdum cuiuslibet esse principium rei, & non tpis & generationis (non simplicis) sed etiã alterationis, quasi non fieret ulla mutatio simul.

H

Postea & hoc incõueniens, omnis esse principium rei, & nõ tẽporis & generationis (non simplicis) sed alterationis, tanquam non momentaneæ factæ mutationis.

Improbat pdictam rõnem q̃tum ad illã illationẽ, non habet principiũ, ergo est infinitũ. Principiũ. n. dr dupl'r. vno mõ dr principiũ tpis & gñationis. & sic accipit principiũ cũ dr, quod factũ est habet principiũ vel quod non est factum non habet principiũ. Alio mõ est principium rei vel magnitudinis. & sic sequeret, si non habet principiũ est infinitũ. Vnde patet, q̃ accipit nomẽ principij, ac si esset vno modo dictum. Et hoc est quod dicit, q̃ inconueniens est dicere {q̃ principium ois} id est cuiuscũq̃ habẽtis principiũ {sit principiũ rei}. i. magnitudinis, & q̃

non

non sit alio mō dictum principium tpis & generationis: non tamen ita q̃ simpliciter gñatio & momentanea, quę est inductio formæ in materia habeat principiū, quia simplicis gñationis non est accipere principiū, sed totius alterationis, cuius terminus est gñatio, est accipere principium, cùm non sit momentanea mutatio, & aliqñ generatio dicatur propter suum terminum. Tertio ibi.

ARGY. *Præterea cur, si est unū, imobile est? Cur. n. & uniuersum non perinde atq; pars quæ quidē est unum? hæc inq̃ aqua in eodē loco mouet͡. Deinde cur alteratio non erit?*

Te. cō. 24. Postea propter quid est imobile, si vnum est. Sicut. n. & pars vna, cùm sit hæc aquæ, mouetur in ipsa, quare nō & omnis? Postea propter quid alteratio non erit?

Improbat p̄dictam rōnem quantū ad tertiā illationē, qua infert. est infinitū: ergo est imobile. & ostendit, q̃ hoc non seqtur dupliciter. Primo qdem in motu locali, qa aliqua pars aquæ pōt moueri in seipsa, ita q̃ non moueat͡ ad locū extrinsecum, sed fm cōgregationem & disgregationē partium. sicut, si totum corpus ifinitum esset aqua, esset possibile, q̃ partes eius mouerent͡ infra totum, & nō procederent extra totum locum. Item improbat quātum ad motū alterationis, qa nihil prohiberet infinitū alterari vel in toto vel in partibus. Non. n. propter hoc oporteret ponere aliquid extra infinitum. Quarto ibi.

ARGY. *At uero neq; specie unum esse pōt, nisi eo, ex quo fit oīnis: hoc aūt pacto nonnulli ēt Naturales unum esse oīa dicunt. Sed illo modo esse non pōt: homo nanq; specie differt ab equo, & contraria inter sese simili modo.*

At vero nec specie possibile est vnum eē, sed sicut ex quo. Sic enim & Physicorum quidam vnum dicunt, illo aūt modo non. Hō nanq; ab equo alterum est specie, & contraria inuicem.

C Improbat prædictam rationem quòad quartam illationem, qua concludebatur, q̃, si ens est infinitum, quòd sit vnum. Non enim sequebatur q̃ sit vnum fm speciem, sed forte secundum materiam: sicut quidam Philosophorum Naturalium posuerunt omnia esse vnum fm materiam, non autem fm speciem. Manifestum est enim quòd homo & equus differunt fm speciem. & similiter contraria sunt differentia abinuicem secundum speciem.

LECTIO. VI.

Positionem Parmenidis, vnum omnia asserentis, esse falsam, multiplici ratione probatur.

ARGY. *Idem & ad Parmenidem modus est rationum, & si qui alij proprij sunt. Atq; solutio est, partim ex eò, quia falsa sumit: partim ex eò, quia non concludit.*

Te. cō. 25. ET ad Parmenidē aūt idem modus rōnum est, etsi aliqui alij, pprij sunt. Et solō, partim quidem qa falsa est, partim aūt qa nō cōcludit.

Rō Parmenidis. Postq̃ Philosophus iprobauit rōnem Melissi, hic improbat rationem Parmenidis. Et primo improbat eam,

Secūda pte. tex. 30. Lec. 9. Secundo excludit dicta quorundam, qui male obuiabāt rationi Parmenidis ibi. {Quidam autem rationibus.} Circa primum duo facit. Primo ponit modos quibus obuiandum est rationibus Parmenidis. Secūdo illis modis eam soluit ibi. {Falsa quidē.} Circa primum sciendum,

Secūda pte 25. tex. Tex. c. in ſ. seu immediate ante. Te. cō. 1. q̃ rō Parmenidis talis erat, vt patet primo Meta. Quicqd est præter ens, est non ens: sed quod est non ens est nihil: ergo quicquid est præter ens est nihil. sed ens est vnū: ergo quicquid est præter vnum est nihil. ergo est tantum vnum ens. Et ex hoc cōcludebat, q̃ esset immobile, quia non haberet à quo moueret͡, nec haberet extra se, quo moueret͡. Ex ipsis aūt eorum rationibus, patet q̃ Parmenides

A cōsyderabat ens fm rationem entis. & ideo ponebat ens esse vnum & finitum. Melissus aūt consyderabat ens ex parte materiæ. consyderabat. n. ens fm q̃ est factum, vel non factum, & ideo ponebat ens esse vnum & ifinitum. Dicit ergo q̃ idem modus est procedendi contra rōnem Parmenidis, & contra rationem Melissi. Nam sicut ratio Melissi soluebatur ex eò q̃ assumebat propositiones falsas, & ex eò q̃ non recte concludebat fm rectam formam syllogisticam, sic & ratio Parmenidis soluitur, partim quia falsa assumit, & partim quia non recte cōcludit. Dicit autem & esse alios modos proprios disputandi cōtra Parmenidem, quia cōtra eum disputari potest ex propositionibus ab eo sumptis, quæ sunt aliquo modo verę & probabiles. Sed Melissus procedebat ex eo, quod est falsum & improbabile, s. q̃ ens non gñatur. vnde nō disputauit contra eū per p̄pōnes ab eo sumptas. Secundo ibi.

Nam falsa quidem sumit, quia id quod est, pluribus ARGY.

B *modis dicitur: ipse uero simpliciter illud accipit dici.*

Falsa quidem: quoniam simpliciter accipit quod est dici, cū dicatur multipliciter. Improb. rōnis Parmenidis.

Prosequitur prædictos modos. Et primo primum, Secundo fm ibi. {Non cōcluditur autem.} Dicit ergo primo. q̃ Parmenides assumit propositiones falsas, {quia accepit quod est ens dici simpliciter}. i. vno modo, cùm tamen dicat͡ multipliciter. Dicitur. n. ens vno modo substantia, alio modo accidēs: & hoc multipliciter fm diuersa genera. Potest etiam accipi ens, prout est cōe substātiæ & accidenti. Patet autem q̃ propositiones ab eo sumptæ in vno sensu sunt veræ, & in alio sensu sunt falsæ. Nam, cùm dicitur, quicquid est pręter ens, est non ens: verum est si ens sumatur, prout est commune substantiæ & accidentis: si autem sumatur pro accidente, uel pro substantia tantum, falsum est, ut infra ostendetur. Similiter, & cùm dicit, quòd ens est unum: uerum est si accipiatur pro aliqua hic immediate.

C una substantia, uel pro aliquo uno accidente: non tamen uerum erit in illo sensu, quòd quicquid est præter illud ens, sit non ens. Secundo ibi.

ARGY. *Non concludit autem, quia, si sola alba sumantur, ipso albo unum significante, non minus alba plura erūt & nō unum. Nā album ipsum, nec cōtinuatione erit unum, nec ratione. alia nāq; rō erit albi, alia eius, quod albū suscepit. Atq; non erit p̄ter album ipsum separabile quicq̃. Non. n. hoc, rōnem propriā habet, quo separabile est: sed albi ratio & eius, in quo est, non est eadem sed diuersa. At Parmenides nondum idipsum uidebat.*

Non concludit autem, quia, si sola alba accipiantur, significāte vnum albo, nihilominus multa alba sunt, non vnum. Non enim continuatione erit vnum album, neq; rōne. aliud. n. Peccat i forma Parmenidis ratio.

D erit esse albo, & susceptibili, & non erit extra album nihil diuisum. non. n. inquantum est separabile: sed eē alterum est albo, & ei cui inest. Sed hoc Parmenides nondum vidit.

Prosequitur secundum modum solutionis, q. s. rō Parmenidis non recte concludebat. Et primo ostendit in simili. Secundo adaptat ad propositū ibi. {Necesse igit͡.} Tex. c. 26. Dicit ergo primo, quòd ex hoc sciri pōt, quòd rō Parmenidis nō concludit recte, qa forma argumentandi nō est efficax i oī materia, quod oporteret si esset debita forma argumentandi. Si. n. accipiamus albū loco entis: & dicamus, quòd album signt̄ unum tm̄, & nō dicatur æquoce: & dicamus sic. Quicquid est p̄ter albū est non album: & qcqd est non albū est nihil. non sequit͡ quòd albū sit unū tm̄. Primo qdem, qa nō erit necessarium ut oīa alba sint vnū continuum. vel aliter. {Non. n. erit vnū album con

tinuatione

tinuatione}.i.ex hoc ipso quod est cōtinuū, nō erit vnū simpliciter, q̃a continuū est quodāmodo multa, vt supra dictum est. Et sil'r non erit vnum rōne. Alia.n. est ratio albi, & susceptibilis. & tñ nō erit aliq̃d prẹter albū quasi ab eo diuisum. nō est.n. aliud albū à susceptibili, quia albū sit separabile à susceptibili, sed q̃a alia est ratio albi & susceptibilis. Sed hoc nondū erat consyderatū tpe Parmenidis, s. q̃ aliq̃d esset vnum subiecto & multa rōne. & ideo credidit q̃, si nihil sit extra aliquod subiectū, q̃ sequatur id eē vnū. Sed hoc falsum est, tum pp multitudinē partiū, tū ppter diuersam rōnem subiecti & accn̄tis. Scđo ibi.

Lec.s.

ARGV. *Necesse est igitur eos sumere, qui id quod est, vnū inquiunt esse, non solum unum sigñare id quod est, de quo prædicabitur: sed etiā quod proprie est ens, & quod proprie vnū est. Accñs.n. de subiecto aliquo dicit'. Quare illud cui id, quod est accidit, non erit: est.n. aliud ab eo q̃d est. Erit ergo quippiam quod non est. Non ergo id, quod proprie est ens, alij inerit. Non.n. rationem entis subibit, nisi id quod est plura significet, hoc pacto, ut quodq; quippiam sit. At id quod est unum significare supponitur.*

Te.cō.26. Necesse est igit' accipe is q̃ dicūt, q̃d ē, vnū eē, nō solū vnū sigñare q̃d est, de quo vtiq; p̄dicet, sed & q̃d vere est, & quod vere vnū: accidēs.n. de subiecto quodā dr̄. Quare cui accidit q̃d est, nō erit. alterū.n. est ab eo, q̃d est. Erit itaq; aliq̃d eēs non sit. * Non itaq; inerit alij existēs quod vere est. Non.n. erit ens aliquod ipsi, nisi multa quod est, significet, sic q̃ sit aliquod vnum quodq;. Sed supponit' quod est, sigñare vnum.

* a.l.nō itaq̃ erit aliud exñs, q̃ q̃d vere est.

Adaptat similitudinē ad propositū, et q̃d dictū est de albo, ostendit sil'r se hr̄e circa ens. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, q̃ non seq̄tur ens esse vnū simpl'r, ppter hoc, q̃ subiectū & accidēs sunt diuersa s'm rōnem, Secundo ppter multitudinē partium ibi. } Neq; igitur magnitudo.} Circa primū duo facit. Primo ōstēdit q̃, cū dicit', Quicq̃d est præter ens, est non ens, hoc, quod est ens, non pōt accipi pro accidente tm̄, Secundo q̃ non pōt accipi pro substātia tm̄ ibi. {Si igit' quod vere}. Dicit ergo primo, q̃, cū dicitur, q̃ quicquid est præter ens est non ens, si ens dicatur vnum sigñare, oportebit quod significet non quodcūq; ens, vel de quocūq; p̄dicat', sed significet {quod vere est}, i. substātiā, & significet {quod vere est vnū}, s. indiuisibile. Si enim ens significet accidens, cū accidens prædicetur de subiecto, oportet q̃ subiectum non sit, cui accidit accidens, quod ponitur ens. si.n. quicquid est præter ens est non ens. i. p̄ter accidens, et subiectū est alterū ab accidente, quod sigñat hoc, quod dico ens, sequitur q̃ ens prædicetur de non ente. Et hoc est, quod concludit. {Erit itaq; aliquid, cum nō sit.} Ac si dicat. ergo sequitur q̃ nō ens, sit ens. Hoc aūt est impossibile, q̃a hoc est primū supponendum in scientijs, q̃ contradictoria non prædicent' de se inuicem, vt in Quarto Meta. dicitur. Vnde concludit q̃, si aliquid sit vere ens, supposita hac propositione, quicquid est præter ens, est non ens, sequitur q̃ illud non sit accidens inhærens alij: quia tunc non contingeret ipsi subiecto sic esse aliquod ens, i. q̃ ipsum subiectum haberet rationem entis, nisi ens multa significaret. ita q̃ vnū quodq; illorū multorū esset aliquod ens. Sed supponitur à Parmenide q̃ ens significat vnum tm̄. Secundo ibi.

T.cō.28.

T.cō.27.

T.cō.27.

ARGV. *Si igitur id, quod proprie est ens, non accidit cuiq;, sed aliquid illi aliud accidit, cur id, quod est ens proprie ens significat potius, q̃ non ens: nam, si id erit, quod proprie est, ens erit etiam album. Album aūt non est proprie ens. Neq;.n. id quod est, ipsi accidere potest. nihil est enim ens quod non est proprie ens. Album ergo non est ens. Atque non hoc quidē pacto, ut quippiā non sit, sed ut oīno non sit. Si igitur uti diximus id, quod est proprie ens, erit etiā album, fit ut id non sit ens, quod est proprie ens. uere.n. dicemus, si illud album esse dixerimus. At hoc non ens, uti supponebat', sigñabat. Quare, si album ēt proprie ens significat, non unum id, quod est, sed plura sanè significat.*

E

Si igit' quod vere est nulli accidit, sed illi aliq̃d, magis quod vere ē sigñat quod est, q̃ quod non est. Si.n. erit quod vere est idē & album: albo aūt esse non est, quod vere est. neq;.n. accidere ipsi pōt est, quod est. neq;.n. quod est, est quod non vere est. Nō ergo quod est, est quod album est. Non sic autem sicut cū aliquid non sit, sed oīno non sit. Quod vere itaq; est, nō est. verum.n. est dicere, q̃m album est. hoc aūt non quod est significauit. Quare, si & album significat quod vere est, multa ergo sigñat quod est, Te.c.27. idem cōtra tex.10. Vera ē ppō in vniuocis & de accidēte, q̃d ē recitone à substantia seiungitur.

F

Postq̃ conclusit q̃, cū dicitur quicquid est præter ens, est non ens, p ens non pōt intelligi accidēs, ostendit q̃ nec etiam substātia. Vnde dicit. Si igit' quod vere est non sit accidēs alicui, sed illi aliq̃d accidit, oportet q̃ in hac propositione, quicq̃d est p̄ter ens, est non ens {magis significet quod vere est}. i. substātia p ens, q̃ p non ens. Sed non pōt hoc stāre. Ponat'.n. q̃ id, quod vere est ens, i. illa substātia sit albū: album aūt non est quod vere est. Iam.n. dictum est, q̃ id, quod vere est, nō est posse accidere alicui. Et hoc ideo quia {quod non vere est}. i. quod nō est substantia {non est quod est}. i. non est ens. Sed q̃cquid est præter ens. i. p̄ter substantiā est non ens. Sic ergo sequit' q̃ albū non sit ens. Et non solum ita q̃ nō sit hoc ens, sicut homo non est hoc ens, quod est asinus, sed q̃ oīno non sit. q̃a ipse dicit, q̃ quicq̃d est præter ens est non ens, & quod est nō ens, est nihil. Ex hoc ergo sequitur q̃ non ens p̄dicetur de eo, quod vere est: quia album prædicatur de substantia, quæ vere est: & tñ album nō significat ens, vt dictum est. Vnde sequitur q̃ ens, sit non ens. Et hoc est impossibile, quia vnum contradictoriorum non prædicatur de altero. Vnde, si ad euitandum hoc inconueniens dicamus, q̃ vere ens non solum significat subiectum, sed etiam ipsum album, sequitur vt ens multa significet. Et ita nō erit tantum vnum ens, quia subiectum & accidēs plura sunt secundum rationem. Deinde cum dicit.

G

Neq; igitur magnitudinem habebit id quod est, si id sit, quod est proprie ens. Ratio nanque partis utriusq; diuersa nimirum est. ARGV.

Neque igitur magnitudo erit quod est, si quidē quod vere est, est quod est. Vtriq; enim alterum est esse partium. Te.c.28.

H

Ostendit, q̃ non sequitur ex rōne Parmenidis q̃ sit tm̄ vnum propter multitudinem partiū. & primo quantum ad partes q̃titatiuas, Secundo quantū ad partes rōnis ibi. {Quod aūt diuidi.} Dicit ergo pmo q̃, si ens tm̄ vnum significet, non solū non poterit esse accidens cū subiecto, sed neq; ēt ens erit aliqua magnitudo, quia omnis magnitudo est diuisibilis in partes, utriusq; autem partis non est eadem ratio, sed altera. Vnde sequitur q̃ illud ens vnum non sit substantia corporea. Secundo ibi. Parte secunda. 28. Tex.c 29. & .10.

Diuidi aūt id, quod est proprie ens in aliquid aliud proprie ens, ex rōne ēt patet. Veluti si hō ens proprie quippiam est, et aīal necesse est pprie quid esse, et itidē bipes. nā, si ita non sit, accidētia erunt pfecto. Aut igit' hoī, aut alij subiecto cuipiam accidūt. At neutrum esse pōt. Ac- ARGV.

cidens

cidens.n.aut dicitur quod inesse pōt,ac nō inesse, aut id in cuius ratione id cui accidit sumit̃, ceu sessio quidē est illud quod separat̃:simitas aūt id,in cuius rōne sumit̃ nasus,cui simitatē dicimus accidisse. Praeterea i eorꝫ ratione,que in definitiua ratione cuispiam insunt,aut eorum ex quibus quippiā constat,nunq̃ ipsius totius ratio iest, ceu in bipede rō hoīs,aut in albo ratio hoīs albi. Si hec igitur ita sunt,atq; hoī bipes accidit,separabile ipsum eē necesse est.quare fieri pōt ut homo bipes non sit. Vel in ratione bipedis inerit ipsius hominis ratio. at fieri nequit. illud.n.in ratione hominis inest. Quòd, si bipes ac animal alij cuipiam accidunt,& neutrum est quod proprie ens,homo quoq; ex his erit profecto que alij accidunt. At quod proprie est,nulli fit accidens,et de quo ambo dicuntur atq; utrunq; dicatur,& id quod ex illis componitur. Ipsum igitur uniuersum ex indiuisibilibus constat.

B

Quòd autē diuiditur quod vere est, in quod vere est aliqd aliud rōne,manifestū est. vt hō,si est quod vere est aliqd,necesse est & aial quod vere est aliqd esse,et bipes.Si.n.non quod vere est,aliquid est,accidentia erunt:aut igit̃ hoī, aut alij alicui subiecto.sed impoſſe est.Accidens.n. dicitur hoc,aut quod cōtingit eē & nō esse: aut cuius est in rōne hoc,cui accidit, vt sedere quidem sicut separabile:in simo aūt est ratio naris, cui dicimus accidere simū. (T.c.29.) Amplius quæcūq; in definitiua rōne insunt,aut ex quibus sunt,in ratione horꝫ nō est ratio totius,vt in bipede ratio hoīs,aut in albo,quæ est albi hoīs.Si igit̃ hec hunc hn̄t modū,et hoī accidat bipes,necesse est separabile esse ipsum. quare cōtinget vtiq; nō bipedē esse hoīem,aut in ratione bipedis inerit hoīs ratio.sed impoſſe est,illud. n. in illius rōne inest.Si aūt alij accidunt bipes & aīal,& non est vtrunq; quod vere est aliqd:& homo vtiq; erit accn̄tium alteri. (T.c.30.) Sed qđ vere aliqd est sit accidens nulli,& de quo ambo & vtrunq; & quod est,ex his dicat̃.Ex indiuisibilibus itaq; est oē.

C

Ostendit,q̃ non possit esse ens substantia definibilis. Manifestum est.n.ex definitione{q̃ id,quod vere est}.i. substātia, diuidit̃ in plura,quorꝫ vnumquodq; est quod vere est,i.substātia,& aliud s̄m rōnem. Vt ponamus,q̃ id vnū,quod vere est,sit hō:cūm sit aīal bipes, necesse est q̃ aīal sit,& bipes sit:& sic vtrūq; eorum erit{ quod vere est}.i.substantia. quòd si non sint substantiæ erunt accidentia: aut igitur hoī aut alteri alicuiꝫ:sed impoſſe est,q̃ sint accn̄tia hoī.Et ad hoc ostendendū duo supponit. Primum est,q̃ accidens dicit̃ dupliciter. Vno modo accidēs separabile,quod contingit inesse & non inesse, vt sedere. Alio modo accidens inseparabile & p se: & hoc est accidens,in cuius definitione ponitur subiectū,cui accidit.sicut simum est p se accidēs nasi,qa in definitione simi ponit̃ nasus.est.n.simum nasus curuus. (Accñs dupliciter.) Secundū,quod supponit est,q̃,si aliqua ponunt̃ in definitione alicuius definiti,aut in definitioe alicuius eorꝫ,ex quibus cōstat definitio,impoſſe est,q̃ in definitione alicuius horꝫ ponatur definitio totius definiti. sicut bipes ponitur i definitione hoīs,& quædam alia,quæ ponuntur in defioitione bipedis vel animalis,ex quibus definitur hō,impoſſe est,q̃ ponat̃ hō in definitione bipedis,aut in defioitione alicuius eorꝫ,quæ cadunt in definitione bipedis vel aīalis. alio

A

gn esset definitio circularis,& esset idē prius & posterius, & notius & minus notum. Oīs.n. definitio est ex prioribus & notioribus,vt in Sexto Top. dicitur. et eadē ratione,cū in definitione hoīs albi ponat̃ albū,non est possibile q̃ in definitiōe albi ponat̃ hō albus. (Cap.4.) His igitur positis, sic argumentat̃.Si bipes est accidens hoī, necesse est vel q̃ sit accn̄s separabile,& sic cōtingit hoīem nō esse bipedem, quod est impoſſe:vel erit inseparabile,& sic oportebit q̃ hō ponat̃ in rōne bipedis,quod est ēt impoſſe,qa bipes ponit̃ in rōne eius.impoſſe est igit̃,q̃ bipes sit accn̄s hoī, & eadē rōne neq; aīal.Sed,si dicatur,q̃ ambo sunt accn̄tia alicui alij,sequeret̃ quòd ēt hō accidat alicui alteri.sed hoc est impoſſe.iam.n.supra dictū est,quòd illud,quod vere est,nulli accidit:hō aūt supponit̃ eē illud,quod vere est,vt ex superioribus patet. Quòd aūt sequat̃,hoīem accidere alteri, si aīal & bipes alteri accidunt, sic manifestat̃, qa de quocunq; dr̄ ambo seorsum,s.aīal & bipes, de eodē dicetur vtrunq; simul,s.aīal & bipes.& de quocūq; dr̄ aīal & bipes,dr̄ quod est ex eis,s.hō, quia nihil est aliud hō q̃ aīal bipes. (T.c.31.) Sic igitur patet,quòd,si ponat̃ vnum tm̄ ens, non possunt poni partes quātitatiuæ,neq; partes magnitudinis,neq; partes rōnis.sic igit̃ sequitur,quòd oē ens sit de numero indiuisibiliū,ne ponētes vnū ens cogamur ponere multa pp partes. Cōmen.aūt dicit,quòd ibi. { Sed quòd vere est. } ponit secundā rōnem Parmenidis,ad ostendendū quòd ens sit vnū,quæ talis est. (Expō. Auer. cō.10.) Ens,quod est vnum,est suba & non accn̄s:& p subam intelligit corpus, si autem corpus illud diuidatur i duas medietates, sequitur quòd ens dicatur de vtraq; medietate & de cōgregato ex eis. Et hoc vel pcedit in infinitū,quod est impoſſe s̄m ipsum, aut erit diuidere vsq; ad puncta,quòd ēt est impoſſe. vñ oportet quòd ens sit vnū idiuisibile. Sed hec expō est extorta, et cōtra intētionē Aris.sicut satis appet literā inspicienti. (Improbatio eiusdem.)

LECTIO. VII.

Arguuntur qui,ne ad entium pluralitatem cogerentur,non ens aliquid esse dictis rationibus cedebant.

C

Quidam autem utrisq; rōnibus cōcesserunt. Ei qdē, que oīa unum esse concludit,si id, quod est,unum significat:id,quod haud est,esse dicentes. Ei uero, quae ex partitione procedit indiuiduas magnitudines facientes. (ARGY.)

QVidam autem rationibus vtrisq; acquieuerunt.Huic quidem qm̄ omnia vnū sunt,si quod est vnum significat: qm̄ est,& quod non est. Ei autem, quæ decisione indiuiduas facientes magnitudines.

Postq̃ Philosophus improbauit rationē Parmenidis ducendo ad quædam inconuenientia,hic improbat positionem quorundam,qui prædicta inconuenientia concedebant. Et circa hoc duo facit. Primo ponit positionem eorum, Secundo improbat eam ibi. { Manifestum aūt. } (T.c.32.)

D

Consyderandum primo, quòd supra Philosophus contra rationem Parmenidis duabus rationibus vsus est. (Lec.6.) Vna ad ostendendum,quòd ex ratione Parmenidis non sequitur omnia esse vnum propter diuersitatem subiecti & accidentis.quæ quidem ratio ducebat ad hoc inconueniens,quòd non ens est ens, vt ex superioribus patet. Alia vero rō procedebat ad ostendendum q̃ non sequitur omnia esse vnum,propter hoc,quòd, si esset magnitudo,sequeretur magnitudinem esse indiuisibilem: quia, si sit diuisibilis, erūt quodammodo multa. Platonici vero vtriq; rationi acquieuerunt concedendo impossibilia, ad quæ deducunt. (Plato acquieuit rōnibus Parmenidis.) Acquieuerunt ergo primę rationi,quę ducebat ad hoc,quòd non ens esset ens,si aliquis diceret, quòd ens significet vnū,vel substantiam tm̄ vel accidens tm̄:& per hoc vellet dicere quòd oīa sunt vnū. Huic rōni dico acquieuerūt quòd nō ens esset ens. Dicebat.n. Plato quòd accn̄s est nō ens.& propter hoc dr̄ in Sexto Metap. (T.c.4.)

q Plato posuit sophistica circa non ens, qa versaẽ maxime circa ea, q̃ per accñs dñr. Sic ergo Plato intelligens per ens substantiã, concedebat pmam ppõnem Parmenidis dicentis, q qcqd est pter ens est nõ ens, qa ponebat accñs, q̃d est pter substantiã, esse nõ ens. nõ tñ concedebat ppõnẽ hãc, s. qcqd est nõ ens, est nihil. Licet.n. diceret accidẽs esse non ens: non tñ dicebat accidẽs esse nihil, sed aliquid. Et pp hoc fm ipsum non sequebaẽ, q sit vnum tm̃. Sed alteri rõni, q̃ ducebat ad hoc, q magnitudo esset indiuisibilis, assentiebant, faciendo magnitudines esse idiuisibiles ex decisione, i. dicendo, q magnitudinum diuisio ad idiuisibilia terminaẽ. Ponebat.n. corpora resolui i supficies, & superficies in lineas, & lineæ in indiuisibilia, vt patet in Tertio de Cœlo & Mundo. Secundo ibi.

Tex. cõ. 9. (margin, beside line 2)

Tex. cõ. 9. — ARGY.

Patet aũt & uerum non esse, si id, quod est, unũ significat, & fieri non potest ut simul sit contradictio, non fore quicq̃ non ens. Nihil.n. obstat, ut id, quod non est, non sit absolute non ens: sed non ens quippiam sit.

Te. cõ. 31.

Manifestum aũt est, & qm̃ non verum est, q si vnum significat quod est, & non possibile est simul contradictionem esse, nõ erit nihil, quod nõ est. Nihil enim prohibet quod non est, non simplr esse: sed non ens aliqd esse, quod nõ est.

Tertio lib°. Cœ & Mũ. & 6. huius. Duplex improbatio pdictæ positionis.

Improbat pdictã põnem q̃tum ad hoc, q̃d concedebat, q nõ ens est aliqd. Nã quantũ ad illud, q̃d concedebat, indiuiduas esse magnitudines, iprobat suo loco in sequẽtibus sciæ naturalis. Improbat aũt primum duplr. Primo osñdendo, q nõ seqtur ex rõne Platonis q non ens sit aliqd. Secundo quantũ ad hoc, q̃d dicebat, q nisi hoc ponaẽ scilicet, q, si nõ ens, q̃d est accñs, nõ sit aliqd, seqtur oia eẽ vnũ ibi. {Dicere igiẽ.} Dicit ergo pmo manifestum esse, q̃d non est verũ, q ista rõ Platonis sequaẽ, qua sic deducebat. Ens vnũ signat. ponebat.n. ens eẽ genus, & vniuoce dictũ de oibus fm participationẽ pmi entis. Et iterũ ponebat, q cõtradictoria nõ sunt simul vera. Ex his duobus arbitrabaẽ sequi, nõ ens non esse nihil, sed aliqd. Si.n. ens significat vnũ, quod est suba, oportebit q qcqd est nõ suba sit nõ ens: qa, si esset ens, cũ ens nõ significet nisi subam, sequereẽ q esset substãtia, & tũc esset simul substãtia et non substãtia, quod est cõtradictoria simul vera esse. Si igitur ipoẽ est cõtradictoria simul vera esse, & ens signaẽ vnũ, quod est substãtia, sequeẽ, q qcqd est nõ substãtia est non ens: sed aliqd est non substantia, s. accidẽs: igitur aliquid est non ens. & sic non est verũ, q non ens sit nihil. Ostẽdit aũt Ari. q hoc non sequitur. quia, si ens significat principaliter vnum, q̃d est substantia, nihil prohibet dicere q accidens, quod nõ est substantia, nõ sit simpliciter ens. sed tñ nõ pp hoc oportet q illud, q̃d nõ est aliqd, i. substãtia, dicaẽ absolute non ens. Licet ergo accñs non sit ens simpliciter non tñ põt dici absolute non ens. Secũdo ibi.

ARGY.

Dicere quoq; si non quippiam aliud erit præter id ipsum, quod est, unum oĩa fore, perabsurdũ est sanè. Quis enim ipsum quod est aliud quicquam esse intelligit q̃ id, quod est proprie ens? Quod & si ita est, nihil tñ prohibet multa esse ea, quæ sunt, ut diximus. Patet igitur impossibile esse ut id, quod est, hoc modo sit unum.

Dicere igitur extra ipsum qd' est, nisi aliquid erit aliud, vnũ oia esse, inconueniens est. Quis eni addiscit ipsum quod est, nisi quod vere est, aliquid sit: Si autem hoc, nihil tamen prohibet multa quæ sunt eẽ, sicut dictũ est. Quod qdem igiẽ sic vnũ eẽ quod est ipoẽ sit manifestũ est.

Cõcludit vlterius, q non seqtur, si non ens, quod est accidẽs, non sit aliqd, q oia sint vnum. Et hoc est quod dicit, q nõ inconueniens est dicere, q sequaẽ oia esse vnum, nisi aliqd sit extra ens: qa p ens non põt intelligi nisi substantia, quæ vere est. sed, si substãtia sit, nihil prohibet esse multa, sicut iã dictum est, et remota magnitudine & accidente: qa definitio substantiæ diuiditur in multa, q̃ sunt de genere substãtiæ, s. hõ, aial, & bipes. Et vlterius seqtuẽ, q fm diuersas drias generis sint multæ substãtiæ in actu. Et vltimo infert conclusionem intentam, q non omnia sunt vnum, sicut dicebat Parmenides & Melissus.

LECTIO. VIII.

Opiniones Naturalium Philosophoꝝ de primis principiis.

ARGY.

Vt Naturales autem dicũt, duo sunt modi. Quidam enim id quod est, unum subiectum corpus fecerunt, aut trium unum: aut aliud, quod igne quidem spissius, aere uero subtilius est. Cætera autem generari dicunt densitate, raritateq; multa facientes. hæc aũt sunt contraria. & uniuersaliter excessus atq; defectus, quemadmodum Plato magnum dicit & paruum. uerum hic quidẽ hæc materiam facit, ipsum aũt unũ formã. Illi uero unũ qdem, ipsum inquã subiectum materiã, contraria uero differentias atq; formas. Quidã autẽ ex ipso uno contrarietates, quæ quidẽ in ipso sunt, sequestrari dicunt, ut Anaximander. Et qui unũ & plura principia inquiunt esse, ut Empedo. ac Anaxag. ex ipsa nãq; congerie cætera segregãt. Differunt tñ. Alter.n. conuersionem horum, alter semel segregationis principium facit. Et alter infinita ea, quæ sunt similium partium atq; contraria: alter ea, quæ uocantur elementa tantummodo sumit.

T. c. 18.

Sicut autem Physici dicunt, duo modi sunt. Hi quidem.n. vnum facientes, quod est corpus subiectũ, aut trium aliquod, aut aliud, quod est igne densius, aere autem subtilius: alia autẽ generant densitatẽ & raritate multa facientes; hæc autem sunt contraria. Vlr autem excellentia & defectus, sicut magnum dicit Plato & paruum. nisi q hic quidẽ hæc facit materiam, vnũ aũt spẽm. Alij vero vnum quidem subiectum materiam, contraria aũt drias & spẽs. Quidam aũt ex vno inhærentes cõtrarietates segregãt, quẽadmodum Anaximander dixit, & qcunq; vnum & multa dicũt esse, sicut Emp. & Anax. ex cõmistione nãq; segregant alia. Differũt autẽ abinuicẽ, eò q hic circulationẽ facit horum; hic aũt semel. Et hic quidẽ infinitas similes partes & cõtrarias: ille vero vocata elementa solũ.

Postq̃ Philosophus iprobauit opinionẽ de principijs eoꝝ, qui de natura non naturaliter sunt locuti, hic prosequitur opiniones eorũ, qui de principijs naturaliter sunt locuti non remouentes motum: & ideo vocat eos Physicos, i. Naturales. Et circa hoc duo facit. Primo ostẽdit diuersitatem opinionum, Secundo prosequiẽ vnam earum ibi. {Videtur autẽ.} Dicit ergo primo, q fm opinionẽ Naturalium Philosophorũ duo sunt modi, fm quos generanẽ res ex principijs. quoꝝ vnũ tangebãt Philosophi naturales ponẽtes vnum tm̃ pncipiũ materiale: t sine esset vnũ de tribus elẽtis, s. igne, et aere, et aqua, qa terrã solã nullus posuit pncipiũ, vt supra dictũ est: siue aliq̃d mediũ inter ea, vt puta q eẽt dẽsius igne et subtilius aere. Ab isto aũt vno pncipio dicebãt oia alia gñari fm raritatẽ & dẽsitatẽ. vtputa, q ponebãt aerẽ pncipiũ, dicebãt, q ex eo rarefacto gñaẽ ignis: ex eo aũt cõdensato gñatur aq. rarũ aũt & dẽsum sunt cõtraria: & reducunẽ ad excellẽtiã & defectũ, vt ad quædã vniuersaliora. nã densum est, q̃d habet mul

tum

T. c. 19.

Rarū ac densum quid. tum de materia: rarum autem, quod paruum. & sic quodā A modo concordabant cum Platone, q ponebat magnum & paruum principia: quæ etiam pertinent ad excellentiā
Platōis opi. & defectum. Sed in hoc differebant à Platone. quia Plato posuit magnum & paruum ex parte materiæ: qa ponebat vnum principium formale, quod est quædā idea participata à diuersis fm diuersitatē materiæ. Antiqui vero naturales ponebant contrarietatem ex parte formæ: quia ponebant primum principium vnā materiā, ex qua multa constituuntur fm diuersas formas. Alij vero Antiqui Naturales ponebant res fieri ex principijs, ex hoc q ipsa contraria & diuersa extrahebantur ab vno, in quo erant
Anaximander. Empedo. Anaxago. quasi cōmista et confusa. sed in hoc differebant, qa Anaximander ponebat illud vnum confusum esse principiū, nō aūt illa multa, quæ in eo erant cōmista: vnde ponebat vnum tantum principium. Empe. vero & Anaxa. ponebant magis esse principia illa, quę in eo permiscebantur: & ideo ponebant multa principia, licet & illud vnū con B fusum quodammodo principium poneretur. Sed Anaxa. & Emp. differebant in duobus. Primo quidem, quia Emp. ponebat circulationē quandā cōmistionis & segregationis. ponebat. n. Mundum multoties esse factum, & multoties corruptū: ita q, cū mūdus corruptus fuit amicitia oia confundente in vnū, iterum mundus gñaretur lite separāte & distinguente. & sic confusioni succedit distinctio & econuerso. Sed Anax. ponebat semel tm̄ Mundū factum et: ita q à principio oia essent cōmista in vnum. sed intellectus, qui incœpit extrahere & distinguere, nunq̄ cessabit hoc facere, ita q nunq̄ erunt omnia commista in vnum. Alio modo differunt in hoc, q Anax. posuit p̄ncipia esse infinitas partes similes & contrarias, sicut infinitas partes carnis, quæ sunt similes inuicem: & infinitas partes ossis, & aliorum, quæ habent partes similes: cū tamen quarundam sit ad alias contrarietas, sicut partium ossis ad partes sanguinis est cōtrarietas fm humidum & siccū: sed Emp. posuit p̄ncipia illa solum quatuor, quæ C cōiter dicunt elementa, s. ignem, aerem, aquā, & terram.

LECTIO. IX.

Rationes quamplures contra Anaxagoram, infinita principia afferentem, afferuntur.

Videtur autem Anaxa. sic infinita esse putasse, quia
ARGV. *cōem illam opinionē Naturaliū verā eē existimabat, nihil inq̄ ex eo, quod nō est, fieri atq; oriri. Quapropter hoc dicūt mō erant oia simul, & gñationem alterationē inquiunt esse. quidā uero cōgregationē, ac segregationem.*

Te. cō. 33. VIdetur aūt Anaxa. sic infinita opinari, vt accipiat cōem opinionē Physicorū esse veram, tanq̄ non fiat nullum eorū, ex eo quod non est. Propter hoc. n. dicunt q erant simul omnia, & fieri huiusmodi statuerunt alterari. Alij autē cōgregationem & segregationem. D

Positis diuersis opinionibus naturalium Philosophorum de principijs, hic prosequitur vnā earum, s. opinionē Anaxa. quia hæc opinio videbatur assignare causam cōem oium sp̄erum motus. Et diuidit in duas partes. In prima ponit rationē ipsius, In secunda obijcit contra eā, ibi. {Si igitur infinitum.} Circa primum tria facit. Primo p̄mittit ea, q̄ Anax. supponebat, & ex quibus argumentabat. Secūdo ponit suæ rationis processum ibi. {Si enī oē, quod est fit.} Tertio ponit eius r̄nsionem ad quandam tacitam obiectionem. Ibi {Apparet aūt.} duo aūt ponebat Anax. ex quibus procedebat, quorum primum est, quod etiam ab oibus Naturalibus Philosophis sup-
Principium suppositum Anaxago. ponebat, q, s. ex nihilo nihil fiat. Et hoc est, quod dicit, q Anax. ex hoc videbatur opinari esse principia infinita, quia accipiebat cōem opinionem oīum Philosophorum Naturaliū esse veram: hanc, s. q id, quod simpliciter non

A est, nul'o modo fieret. *quia. n. hoc supponebant tanq̄ principium ad diuersas opiniones processerūt. Vt. n. cogerētur ponere aliquid de nouo fieri, quod prius oino nō esset, posuerunt aliqui oia prius simul extitisse, vel in aliquo vno confuso, sicut Anax. & Emp. vel in aliquo p̄ncipio materiali, s. aqua, igne, & aere: vel in aliquo medio illoꝝ. Et fm hoc, duos modos factionis ponebant. Quidā. n. posuerunt oia simul p̄existere, sicut in vno p̄ncipio materiali: & dixerūt q fieri nihil aliud ē, q̄ alterari. ex illo enim vno p̄ncipio materiali oia fieri dicebant p condensationē & rarefactionem eiusdem. Alij vero, q ponebant oia p̄existere simul, sicut in aliquo cōfuso & cōmisto ex multis, dixerūt q fieri rerū non est aliud q̄ cōgregatio & segregatio. Et oēs hi decepti fuerunt, quia nesciuerunt distinguere inter potētiam & actum. Ens. n. in potentia est quasi mediū inter purum non ens & ens in actu. Quæ igitur naturaliter fiunt, non fiunt ex simplr non ente, sed ex B ente in potentia: non autem ex ente in actu, vt ipsi opinabantur. Vnde quæ fiunt non oportet præexistere actu, vt ipsi dicebant, sed potentia tantum. Deinde cum dicit. *1 c. ex eo aliquid.

Insup ex eò, qa cōtraria ex sese mutuo fiūt, īerāt ergo, ARGV.
Amplius ex eò, quòd fiunt ex alterutris: contraria inerant ergo. Te. cō. 34.

Ponit secūdum q̄d supponebat. Dicebat enim, q contraria fiunt ex alterutris. videtur enim ex calido fieri frigidum & econuerso. Et ex hoc concludebant, q, cū ex nihilo nihil fiat, q vnum contrariorum præexistit in altero. Quod quidem est verum, sed potentia: nam frigidum est potentia in calido, non autem actu, vt Anaxagoras ęstimabat, propter hoc, quòd nesciebat accipere esse in potentia, quod est esse medium inter purum non esse, & esse actu. Secundo ibi.

Nam si omne quidem quod fit, aut ex entibus, aut ex ARGV. *non entibus fieri necesse est atq; oriri, ex non entibus au-* C *tem nihil fieri pōt. de hac. n. opinione Naturales oēs consentiunt, reliquum iam accidere necessario putauerūt, ex entibus quidē, atq; ex hisce, quæ insunt fieri quodq;, atq; oriri, ex insensibilibus uero nobis ob paruitatem molis, ut dicunt. Quapropter inquiunt quodq; in quolibet esse mistum, quia quodlibet ex quouis oriri uidebant.*

Si. n. oē quod est fit, necesse est fieri aut ex ijs quæ sunt, aut ex ijs quæ nō sunt. horum autem illud, quod est ex ijs, quæ non sunt, aliquid fieri, impoſſe est. (de hac. n. cōueniunt opinione, oēs, qui de Natura sunt) reliquum iā contingere ex necessitate putauerunt ex ijs, quæ sunt & īsunt fieri: sed propter paruitatē magnitudinū, ex insensibilibus nobis. Vnde dicunt oē in omni misceri, propter id, q oē ex oī videbant fieri. D

Ponit deductionē rōnis ipsius, et p̄cedebat sic. Si aliqd est, necesse ē q fiat aut ex ente, aut ex nō ente. Sed hoꝝ alterū excludebat, s. q aliqd fieret ex nō ente, pp cōem opinionē Philosophoꝝ supra positā. Vn̄ cōcludebat reliquum mēbrū, s. q aliqd fiat ex ente: puta, si aer fit ex aq̄, q aer prius existit. Nō aūt diceret q aer fiat ex aq̄, nisi in aq̄ p̄existeret aer. vn̄ volebat accipe, q oē, quod fit ex aliquo, p̄existeret in eo ex q̄ fiebat. Sed, qa hoc videbat cōtra id, quod appet sensui: non. n. appet ad sensum, q illud, q̄d gñatur ex aliq̄ p̄existat in eo, ideo hanc obiectionem excludebat p hoc, quod ponebat: q id, quod fit ex aliq̄ p̄existeret i eo fm quasdā ptes minimas, q̄ sunt nobis isensibiles pp suā puitatē. puta, si aer fit ex aqua, partes aliquæ minimę aeris sunt in aqua, non aūt in illa q̄titate, in q̄ gñatur. & iō p cōgregationē il aꝝ ptiū aeris adinuicē & segregationē ex ptib⁹ aq̄, dicebat fieri aerē. Habito igit̄ hoc, q oē, q̄d fit

ex aliquo

ex aliquo, præexistat in eo. Assumebat vlterius oē ex omni fieri. vnde concludebat ꝙ quodlibet esset in quolibet permistum ſm partes minimas & insensibiles. Et, quia infinities vnum ex alio fieri potest, infinitas partes minimas in vnoquoq; esse dicebat. Deinde cum dicit.

ARGY. *Videri uero atq; dici diuersa ex eo planè quod in mistione infinitorum maxime ob multitudinem suam excedit. Nam totū album, aut nigrum, aut dulce, aut os, aut carnem syncere nō esse quicq̃: sed cuius plurimum habet quodq;, id ipsius rei uideri naturam esse dicebant.*

Apparere autem differentia & appellari altera abinuicem ex magis superabundanti propter multitudinem in mistura infinitorū. Sincere quidem enim totum album, aut nigrum, aut carnem, aut os non esse, sed quod plus vnumquodq; habet, hoc videtur esse natura rei.

Excludit quandam tacitam obiectionem. Posset enim aliqs obijcere, si infinitæ partes cuiuslibet rei sunt in quolibet, sequetur ꝙ non abinuicem res differant, nec abinuicem differre videantur. Ad hoc ergo quasi respōdens dicit, ꝙ res vidētur differre abinuicē: & nominantur etiam diuersa ex eo, quod maxime superabundat in eis: & cū tamen infinita sit multitudo partium minimarū, quæ continētur in aliquo misto. & sic nihil est pure & totaliter album, aut nigrū, aut os: sed id, quod plus est in unoquoq;, hoc videtur esse natura rei. Deinde cum dicit.

ARGY. *Si infinitum igitur quò infinitū est, eò est ignotū. Infinitū quidē multitudine aut magnitudine, quātū quoddā ignotū erit. infinitum aūt forma, quale quoddā ignotū. Cū igitur principia rerū tam multitudine, q̃ ſpē sint infinita, fieri profecto nequit, ut ea, quæ ex hisce constat, sciantur. Nondum. n. cōpositum scire putamus, cùm ex quibus & quot ipsum constat haud cognoscimus.*

Te. c. 35. Si igitur infinitū, ſm ꝙ infinitum ignotū est, ſm multitudinē quidem & magnitudinē infinitum ignotum quantum est quoddā: secundum ſpēm autem infinitū ignotum, quale quoddā est. Principiis autem infinitis existētibus & ſm multitudinē & ſm speciē, impoſſe est quę sunt ex his cognoscere. sic. n. cognoscere compositum arbitramur, cū scimus ex quibus et q̃tis sit.

Improbat positionē prædictā. Et circa hoc duo facit. Primo iprobat eā absolute. Secundo comparat eā ad opinionē Emp. ibi. {Melius aūt.} Circa primum duo facit. Primo ponit rōnes ad improbandū opinionē Anax. Secūdo improbat modū positionis ibi. {Nequaq̃.} Circa primū ponit quinq; rōnes, quarū prima talis est. Oē infinitū est ignotū, ſm ꝙ infinitum est. E, exponit quare dicit, ſm ꝙ infinitū: quia, si est infinitū ſm multitudinē vel magnitudinē, erit ignotum ſm quātitatem. si aūt est infinitū ſm ſpēm, puta ꝙ constituatur ex infinitis ſm ſpēm diuersis, tunc erit ignotū ſm qualitatē. & huius ratio est, q̃a id, quod est notū apud intellectum, comprehendiꝶ ab ipso quantū ad oia, quæ ipsius sunt, quod nō pōt contingere in aliquo infinito. Si igiꝶ alicuius rei principia sunt infinita, oportet ea esse ignota, vel ſm quantitatē, vel ſm speciem. sed, si principia sunt ignota, oportet esse ignota ea, quæ sunt ex principijs. Quod probat ex hoc, quia tūc arbitramur nos cognoscere vnumquodq; cōpositum {cū scimus ex quibus & quantis sit}, i. quādo cognoscimus & species & quātitates principiorum. Sequitur igitur de primo ad vltimum, ꝙ, si principia rerum naturaliū sunt infinita, ꝙ naturales res erunt ignotæ ſm quātitatem vel ſm speciem. Secundam rationem ponit ibi.

Te. cō. 3/41. Te. cō. 39. Prima rō. Eo. te. primi cōmē. & primo Post.

E ARGY. *Preterea, si necesse est ipsum mole quantūuis eē posse, cuius pars magnitudine, paruitateq; quantauis eē potest. (dico autem aliquā taliū partium quæ insunt, et in quas totū ipsum diuidiꝶ). Esse uero pōt planta uel aīal dicto mō q̃tūuis mole patet: neq; partiū ullā idētidem mole quantāuis esse posse. erit. n. & totū quātūuis simili mō. At os, & caro, et eiusmodi cætera, partes sunt aīaliū, et fructus plātarū. Patet igiꝶ neq; os, neq; carnē, neq; aliud quicq̃ eo mō, quem diximus, mole quantūuis esse.*

Te. cō. 36. Amplius autē, si necesse est cuius pars contingit quātacūq; esse ſm magnitudinē & paruitatem, & ipsum totū contingere. (dico autē talium aliquā partium, in quam, cū insit, diuiditur totum.) si autem impossibile est aīal aut plantā quantacūq; esse ſm magnitudinem et paruitatem, manifestum est, q̄m neq; partiū quālibet. erit. n. totum partibus simile. caro aūt & os, & huiusmodi partes sunt aīalis, & fructus plantarum. Manifestum igitur, q̄m impossibile est carnem, aut os, aut aliquod aliud quantumcunq; esse magnitudine, aut in maius, aut in minus.

F Secūda rō. Quæ talis est. Si alicuius totius partes non hn̄t aliquā determinatam quantitatem, siue magnitudinem vel paruitatem, sed contingit eas quantascunq; esse, vel ſm magnitudinem vel paruitatem, necesse est ꝙ totum non habeat determinatam magnitudinem vel paruitatem, sed contingat esse cuiuscūq; magnitudinis vel paruitatis. & hoc ideo, quia quantitas totius consurgit ex partibus. sed hoc intelligendum est de partibus existentibus actu in toto, sicut caro, neruus, & os existunt in animali. Et hoc est quod dicit. {Dico autem talium aliquam partiū, in quā cum insit.} s. actu {diuidiꝶ aliquod totum.} & ꝑ hoc excluduntur partes totius continui, quæ sunt potentia in ipso. Sed impossibile est ꝙ aīal vel planta, vel aliquod huiusmodi habeat se indeterminate ad quantācūq; magnitudinem vel paruitatem. est. n. aliqua quātitas ita magna, vltra quam nullum animal extenditur, et aliqua ita parua, infra quam nullum aīal inuenitur. Et similiter dicendū est de planta: ergo seq̄tur ad destructionem consequentis, ꝙ neq; aliqua partiū sit indeterminatæ q̃titatis, q̃a simile est de toto & partibus. Sed caro & os, et hmōi sunt partes aīalis, & fructus partes plantarū: impoſſe est igiꝶ, ꝙ caro, & os, & hmōi habeant indeterminatā q̃titatem vel ſm maius, vel ſm minus. Nō ergo est poſſe ꝙ sint aliquæ partes carnis aut ossis, quæ sint insensibiles ꝑpter paruitatē. Vr̄ aūt hoc, quod dr̄, cōtrarium esse diuisioni cōtinui in ifinitū. Si. n. continuū in ifinitū diuisibile est: caro aūt cōtinuū quoddā est: vr̄ ꝙ sit in ifinitū diuisibilis. Omnē igiꝶ paruitatē determinatā transcendet pars carnis ſm diuisionem infinitā. Sed dicendū, ꝙ licet corpus, mathematice acceptū, sit diuisibile in infinitū: corpus tn̄ naturale nō est diuisibile in ifinitū. In corpore. n. mathematico nō cōsyderaꝶ nisi quantitas, in qua nihil inueniꝶ diuisioni repugnās, sed i corpe naturali iueniꝶ forma naturalis, q̄ req̄rit determinatam q̃titatem, sicut & alia accn̄tia. Vn̄ non pōt inueniri q̃titas in specie carnis, nisi ifra aliquos terminos determinata. Tertiam rationem ponit ibi.

G Sentētia Authoris d maximo & minimo.

H Dubium. Rn̄ſio. Cōmē. dicit corpᵘ ſm naturale in infinitū diuisibile. at q̄d diuidi ñ possit ex penuria cōtingit idoneorū instrumētorū. Scdo d Aīa cō. 41.

ARGY. *Preterea, si talia oia in cunctis insunt, neq; generatur quicq̃, sed inesꝶ ac segregaꝶ, atq; appellaꝶ ab eo, quod in ipso magis abundat: ex quouis deniq; fit quodlibet segregatione, uelut aqua ex carne, & caro ex aqua. Cū omne corpus finitum ablatione finiti corpis consumatur, atq; tollatur, constat non posse in unoquoq; quodq; inesse.*

Amplius,

Amplius, si omnia insunt quidem huiusmodi inuicem & non fiunt, sed segregantur cũ insint: dicuntur autem & à plurimo: fit autem ex quolibet quodlibet, vt ex carne aqua segregatur, & caro ex aqua: omne autẽ corpus finitum resecatur à corpore finito, manifestum est, q̃ nõ contingit in vnoquoq; vnumquodq; esse.

Tertia rõ. Oẽ corp⁹ finitũ, qđ ex eo exit corpus finitum multoties, necẽ cõsumi illud. Scda parte huius tex.

Circa quam duo: s. Primo praemittit quędã ex quibus argumentaĩ. Secundo ponit deductionem rationis ibi. {Remota.n.} Circa primũ tria proponit. Primum est, q̃ oĩa simul sunt fm positionẽ Anax. vt dictum est. ex quo vult deducere ad inconueniens. Dicebat.n. Anax. vt dictum est, q̃ oĩa hmõi, quæ sunt similiũ partium, vt caro & os, & similia insunt inuicem, & nõ fiunt de nouo, sed segregãtur ex aliquo, in quo p̃extiterunt: sed vnũquodq; denominaĩ {à plurimo}. i. à pluribus partibus in se existentibus. Secundum est, q̃ quodlibet fit ex quolibet sicut ex carne fit aqua per segregationem. & sĩr caro ex aqua. Tertium est, q̃ oẽ corpus finitum resecatur à corpore finito. hoc est, si à corpore finito quantumcũque magno auferatur multoties finitum quantumcunque paruum, toties poterit auferri minus à maiori, quòd totum maius consumetur à minori per diuisionem. Ex his autem tribus concludit quod principaliter intendit, scilicet, q̃ non sit vnumquodque in vnoquoque, quod est contrariũ primo istorũ positorum trium. Sic.n. contingit in rõnibus ducentibus ad impossibile, q̃ concludatur finaliter destructio alicuius praemissorum. Secundo ibi.

ARGY. *Ablata enim ex aqua carne, rursusq; ex aqua reliqua segregata: & si semper minor ea, quae secernitur erit, non tñ oĩ magnitudine minor euadet. Quare, si segregatio stabit, non in quolibet quoduis erit. in reliqua.n. aqua nihil inerit carnis. Si uero nullus segregationis exitus erit, sed semp sequestratio fiet finita ĩ magnitudine, sanè æqualia finita erũt multitudine ĩfinita. quod qdẽ est impoẽ.*

Remota.n. ex aqua carne, & iterum alia facta, ex reliqua segregabitur: quãuis semper minor erit segregata, sed tamen non excellit magnitudo paruitatem. Quare, si quidem stabit segregatio, non omne in omni inerit: in reliqua enim aqua non inerit caro. Si vero non stabit, sed habebit semper remotionẽ, in finita magnitudine, æqualia finita inerunt, infinita fm multitudinem. hoc autem impossibile est.

Tertia rõnis deductio.

Deducit argumentationem, & assumit quod in praecedẽti argumentatione cõclusum est. Dicit.n. q̃, si ex aqua remoueaĩ caro (dum. s. ex aqua gñatur caro) &, si iterum ex residua aqua fiat alia segregatio carnis, q̃uis semper remaneat aliqua minor quãtitas carnis in aqua, tñ magnitudo carnis nõ excedit aliquam paruitatẽ, i. contingit dare aliquã paruam mensurã carnis, qua non erit minor aliqua caro, vt ex superiori ratione apparet. Hoc ergo habito, q̃ in aqua sit parua caro, qua nulla sit minor, sic procedit. Si ex aqua segregaĩ caro, & iterũ alia caro, aut stabit ista segregatio aut non. si stabit, ergo in residua aqua non erit caro: & sic non erit quodlibet in quolibet. si autem non stabit, ergo in aqua semp remanebit aliqua pars carnis, ita tñ q̃ in secũda segregatione sit minor q̃ in prima, & in tertia minor q̃ in secunda. Et, cũ non sit descendere in paruitatem partiũ in infinitũ, vt dictũ est, illae minimę partes carnis erunt æquales & infinitæ numero in aliqua aqua finita: aliõqn nõ procederet in infinitũ segregatio: Sequitur igiĩ q̃, si segregatio nõ stat, sed semp in infinitum remoueĩ caro ex aqua, q̃ in aliqua magnitudine finita, s.

A aqua, sint quędã finita fm q̃titatem & æqualia adinuicẽ & infinita fm numerũ, s. infinitæ minimæ partes carnis: & hoc est impoẽ & contrariũ ei, quod supra positũ est, s. q̃ oẽ corpus finitũ resecaĩ ab aliquo corpe finito: ergo & primũ fuit ipoẽ, s. q̃ quodlibet est in quolibet vt Anax. posuit. Cõsyderandũ ẽ aũt q̃ nõ sine cã Philosophus apposuit ęqualia in hoc ultimo incõuenitẽ, ad quod ducit. Nõ.n. est incõueniens q̃ in aliquo finito sint infinita inæqualia si attendaĩ ratio q̃titatis: quia, si diuidaĩ continuũ fm eandẽ proportionẽ, erit procedere in infinitũ. vt puta, si accipiaĩ tertiũ totius, & tertiũ tertij, & sic deinceps: sed tñ partes acceptæ nõ erunt æquales fm q̃tita. em. Sed, si fiat diuisio per partes æquales, non proceditur in infinitum, etiam si sola ratio quantitatis in corpore mathematico considerctur. Quartam rationem ponit ibi. Notabile.

ARGY. *Praeterea, si corpus omne parte aliqua ab eo sublata fieri sit minus necesse est, carnis autem quantitas definita est ad molẽ utrãq;: patet minima ex carne nullum oĩno corpus secerni posse: alioquin minima minor erit.* B

Tex.c.18. Quarta rõ.

Adhæc aũt, si oẽ quidẽ corpus remoto quodam minus necesse est fieri, carnis aũt determinata est quãtitas & magnitudine & paruitate; manifestum est q̃ ex minima carne nullum segregabitur corpus. erit enim minus minima.

Quę talis est: Oẽ corpus remoto aliquo fit minus, cũ oẽ totum sit maius sua parte: cũm aũt quãtitas carnis sit determinata fm magnitudinẽ & paruitatem, vt ex dictis patet: necesse est esse aliquã minimã carnẽ. ergo ab eo non potest aliquid segregari, quia sic esset aliquod minus minimo. Nõ igitur ex quolibet potest fieri quodlibet per segregationem. Quintam rationem ponit ibi.

ARGY. *Insuper in infinitis corporibus caro iam infinita, sanguis cerebrũq; inesset. Vnũquodq; tñ esset ab alijs separatũ, & nihilominus ĩfinitũ: hoc aũt metas egrediĩ rõnis.* C

Quinta rõ.

Amplius autem in ĩfinitis corporibus inest vtiq; iam caro infinita, & sanguis, & cerebrum, separata tamen abinuicem, nihil autem minus entia sunt, quæ sunt: & infinitum vnũquodq;. hoc autem irrationabile est.

Quæ talis est. Si infinitæ partes vniuscuiusque sunt in vnoquoq;, & quodlibet est in quolibet, sequeĩ q̃ in infinitis corporibus sunt infinitæ partes carnis, & ĩfinitę partes sanguinis vel cerebri: & quantumcũq; inde separenĩ adhuc remanent ibi. Sequereĩ ergo, q̃ infinita sunt in infinitis infinities, quod est irrationabile. Deinde cũ dicit.

ARGY. *Id uero, quod asseritur, nunq̃ segregata oĩa fore, non scienter quidem dicitur, rectè tamen. Affectus enim inseparabiles sunt. Cũ igitur colores, atq; habitus misti sint,* D *si fuerint segregati, erit quippiam album, aut sanũ profectò, quod non aliud quicq; erit, nec in subiecto. Quare ipsa mens absurda est sanè, ca quærens, quæ fieri nequeũt, si separata quidem reddere uult; hoc autem efficere nequit tam quantitatis quàm qualitatis etiam ratione. quantitatis quidem, quia non est minima magnitudo; qualitatis autem, quia affectus inseparabiles sunt.*

Te.c.19.

Nunq̃ autẽ segregatum esse, nescientis dicitur, rectè aũt dicitur. passiones.n. ĩseparabiles sunt. Si igitur misti sunt colores et habitus, si segregentur, erit aliquid album & sanum, non alterum aliquid cũ sit, neq; de subiecto. Quarę inconueniens est impossibilia quærens intellectus, si vere velit quidem segregare. Hoc aũt facere

cere est impossibile & ſm quātitatē & ſm qualitatem. Secūdum quantitatē quidem, qm̄ non est minima magnitudo: secundum qualitatem autem, quoniam inseparabiles sunt passiones. E

Improbat positionem Anax. quantū ad ponēdi modum. & hoc dupliciter. Primo, quia nō intelligebat propriā positionem. Secundo, q̄a nō habebat sufficiēs motiuum ad ponendum eā. ibi. {Non recte autē.} Dicit ergo

Tex. c. 40. primo, q in hoc, quod dicit q segregatio nunq̄ finietur, nesciuit quid diceret, q̄uis aliquo modo verū dixerit, q̄a accidentia nunq̄ possunt separari à substantijs. & tñ ponebat permistionē non solum corporū, sed & accidentium. Cūm.n. aliquid fit album dicebat, q hoc fiebat p abstractionē albedinis prius commistę. Si igitur colores & alia hmōi accidētia ponant esse cōmista, vt ipse dicebat, si aliquis hoc supposito dicat, q oia cōmista possunt segregari, sequeret q sit albū & sanū, & non sit aliquod subiectū, de quo dicant & in quo sint, quod est impōle. Relinquit igitur hoc verum esse, q non oia cōmista possunt segregari, si accidentia ēt cōmisceant. Sed ex hoc sequitur incōueniens. ponebat.n. Anax. q oia à principio erāt cōmista, sed intellectus incœpit segregare. Quicunq; autem intellectus quęrit facere, quod impōle est fieri, est indectē intellectus: quare incōueniens erit intellectus ille impōia intendēs {si vere velit}. i. totaliter velit segregare, quod est impossibile: & ſm quantitatem, quia non est minima magnitudo, vt Anax. ponebat, sed ex quolibet minimo potest aliquid auferri: & ſm qualitatem, quia accidētia non sunt separabilia à subiectis. Secundo ibi. F

ARGV. *Neq; etiam recte generationem eorum, quæ partium sunt conformium capit. Lutum nāq; tum in luta, tum nō in luta diuiditur. Nec ut lateres ex domo, & domus ex lateribus fit, sic aqua & aer ex sese mutuo sunt & fiunt.* G

Tex. c. 40. Non recte autem generationem accepit similium specierum. Est.n. vt lutum in luta diuiditur, est autem vt nō. & non idem modus est, vt lateres ex limo, et domus ex lateribus. Sic autem aqua & aer ex alterutris, & sunt & fiunt.

Improbat prædictam positionem quantum ad hoc, q nō habebat sufficiēs motiuum. Quia.n. videbat Anax. q aliquid fit magnum ex congregatione multarum partium similium paruarum, sicut torrens ex multis guttis, credidit ita esse in oibus. Et ideo dicit Aristo. q {non recte accepit generationem similium specierū}. i. q semper oporteret aliquid generari ex similibus ſm speciē. Quædam.n. ex similibus generātur, & in similia resoluuntur, sicut lutum diuiditur in luta. in quibusdam autē non est sic, sed quædam generantur ex dissimilibus. Et in his etiā non est vnus modus, quia quędam fiunt ex dissimilibus per alterationem, sicut lateres non ex lateribus, sed ex luto: quædam vero per compositionem, sicut domus non ex domibus, sed ex lateribus. Et per hunc modum aer & H aqua fiunt {ex alterutris}. i. sicut ex dissimilibus. Alia li-

Litera simplicij sic habet. tera habet {sicut lateres ex domo} & sic ponit duplicem modum, quo aliquid fit ex dissimilibus, s. per compositionem, sicut domus fit ex lateribus: & per resolutionem, sicut lateres fiunt ex domo. Secundo ibi.

ARGV. *Melius autem est potiora principia finitaq; sumere, quod quidem Empedocles facit.*

Tex. c. 41. Melius autem est minora & finita recipere, quod vere facit Empedocles.

Improbat positionem Anax. per comparationem ad opinionem Empedo. & dicit, q melius est quòd fiant principia pauciora & finita, quod fecit Empedo. q̄ plura & infinita, quod fecit Anaxago.

LECTIO. X.

Quamplures Antiquorum rationes famosę, prima principia contraria esse enarrantur.

Omnes igitur contraria principia faciunt: & qui uniuersum unum esse, atq; immobile dicunt. Parmenides enim calidum frigidumq; principia facit, atq; hæc ignē terramq; appellat. & qui rarum et densum principia inquiunt esse. Democritus quoq; plenum ipsa atq; uacuū asserit esse, quorum alterum ut ens, alterū ut non ens esse dicit. Insuper & basce differentias affert, positionem inquam, figuram, ac ordinem: hæc autem contrariorum genera sunt. Positiones enim supra & infra, ante & retro, Figura uero, angulus constans atq; non constans. rectum, & circunflexum species sunt. Patet igitur omnes contraria quodammodo principia facere uerum. ARGV.

F OMnes igiť contraria principia faciunt: et dicentes q vnū sit oē & imobile (etenim Parmenides calidum & frigidum principia facit; hæc aūt appellat ignem & terram). Et quidam rarum & densum. Et Demo. firmū & inane: quorum aliud quidem sicut quod est, aliud autem sicut quod non est, esse dicitur. Adhuc positione, figura, & ordine: hæc autem genera contrariorum sunt. Positione, sursum & deorsum, ante, & retro: Figura; angulus, rectū, circulatum. Quòd quidem igitur contraria quodāmodo oēs faciunt principia, manifestum est. Tex. c. 42.

Positis opinionibus Philosophorū de principijs naturę, hic incipit inquirere veritatē. Et primo inq̄rit eā p modum disputationis ex probabilibus procedēdo, secundo ostendit veritatē per modū demonstrationis. ibi. {Sic ergo nos dicamus.} Circa primum duo facit. Primo inquirit G de contrarietate principiorū. Secundo de numero eorum

Scda parte. Tex. c. 51. ibi. {Cōsequens aūt vtiq;.} Circa primum tria facit. Pri-

Scda parte. Tex. c. 50. mo ponit positionē Antiquorū de contrarietate princi-

Scda parte. Tex. c. 42. piorū. Secundo inducit ad hoc rōnem ibi. {Et hoc rōna-

Tex. c. 48. biliter.} Tertio ostendit quō se habebant in ponēdo Philosophi contraria principia ibi. {Vsq; quidē igitur.} Di-

Oēs Antiq philosophi posuerūt cōtrarietatē in principijs. cit ergo primo, q oēs Antiqui Philosophi posuerūt contrarietatem in principijs. Et hoc manifestat per tres opiniones Philosophorū. Quidā.n. dixerunt q totum vniuersum sit vnū ens imobile. quorū Parmenides dixit, q oia sunt vnū ſm rōnem, sed plura ſm sensum. & inquantum sunt plura ponebat in eis contraria principia, s. calidum & frigidū: & attribuebat calidū igni, frigidum vero terræ. Secunda vero opinio fuit Philosophorum Naturalium, q posuerunt vnū principium materiale mobile. & dicebant, q ex eo fiebant alia ſm raritatē et densitatem, et H sic ponebant rarum et densum esse principia. Tertia vero opinio est eorū, qui posuerunt plura principia: inter quos Democritus posuit oia fieri ex idiuisibilib' corporibus: quę quidem adinuicem coniuncta in ipso cōtactu quoddam vacuum relinquebant, & hmōi vacuitates vocabat

Lec. 4. Te. c. 8. poros, vt patet in Primo de Gnātione. Sic igitur oia corpora ponebat composita ex firmo & inani, i. ex pleno & vacuo. Vnde plenū & vacuum dicebat pricipia naturæ: sed plenum attribuebat enti, vacuum uero non enti. Item licet corpora indiuisibilia oia essent vnius naturæ, tñ ex eis dicebat constitui diuersa ſm diuersitatem figurę, positionis, & ordinis. Vnde ponebant p̄ncipia esse cōtraria, quæ sunt in gn̄e positionis, s. sursum & deorsum, ante & retro: contraria, quæ sunt in gn̄e figuræ, s. rectū, angulare & circulare: & silr cōtraria, q sunt in gn̄e ordinis, s. prius & posterius, de qb' nō fit mētio in lr̄a, q̄a manifesta sunt. Et sic concludit quasi inducendo, q oēs Philosophi posuerunt

Lectio. 8. te.cõ.38.

fuerunt principia esse contraria fm aliquem modum. De opinione autem Anaxagoræ, & Empedoclis mentionem non fecit, quia eas superius magis explicauit. Et tamen hi ponebant etiam quodammodo cõtrarietatem in principijs dicentes omnia fieri congregatione & segregatione, quæ conueniunt in genere cum raro & denso. Secundo ibi.

AROY.

Idq; non sine ratione. Principia nanq; neq; ex sese mutuo, neq; ex alijs, & ex ipsis omnia esse oportet. contrarijs autem primis hæc insunt. Quia nanq; sunt prima, ideo non ex alijs sunt: quia uero contraria sunt, ideo nõ ex sese mutuo fiunt. Verum idipsum quo pacto fit, & rõne consyderemus oportet. Sumendũ est igitur primum, nõ quiduis eorum, quæ sunt, in quoduis agere: neq; quoduis pati à quouis aptũ esse: neq; ex quibuscunq; quiduis fieri, nisi quis per accidens sumpserit. Quo nanq; pacto fiet albũ, uel nigrum ex musico: nisi albo uel nigro sit accidẽs musicum? sed album quidem fit è non albo: atq; ex hoc non quouis, sed è nigro uel aliquo mediorum. musicum aũt è non musico: atq; ex hoc non quouis, sed ex immusico uel è medio, si aliquid inter ipsa medium est. Neq; rursus in quoduis primũ unumquodq; corrũpitur. uelut album, in non musicum, nisi idipsum nõnunquam accidat: sed in non album corrũpitur: atq; in hoc non quoduis, sed in nigrum, aut in mediũ. Eodem modo musicum ẽt in nõ musicum: atq; in hoc non quoduis, sed in immusicum, uel in medium, siquid inter ipsa medium sit corrumpitur. similiter fit & in cæteris. nã & ea, quæ non simplicia, sed composita sunt, eandẽ subeunt rationem. sed latet ipsum ex eò, quia dispositiones oppositæ nominibus carẽt. Etenim omne constructum ex incõstructo: atq; inconstructũ è constructo fiat necesse est. Constructum ẽt in inconstructum, et in ipsum nõ quoduis, sed in oppositũ necesse est corrumpatur. Nihil aũt interest, siue in constructione, siue in ordine, siue in cõpositione hæc ipsa dicantur. patet.n. eandem rationem in cunctis esse, atq; domũ, statuã, et quoduis aliud similiter fieri. domus.n. ex non cõpositis, sed hoc modo diuisis: & statua, figuratorumq; quoduis è non sic figurato confici fieriq; uidet. Atq; hæc partim ordine, partim cõpositione constãt. Si igit hæc uera sunt, omne, quod fit, è cõtrario profecto, aut è medio fit: et omne, quod corrumpitur, in contrarium corrumpitur, uel in medium. Media uero sunt ex contrarijs, ceu colores ex albo & nigro. Quare omnia, quæ natura fiunt, aut contraria aut ex contrarijs sunt.

Ex trib⁹ primorũ contrariorum proprijs. Antiquos principia contraria rationabiliter posuisse, ibi ostẽditur. *te.cõ.43.

Et hoc rationabiliter. Oportet.n. principia, neq; ex alterutris eẽ, neq; ex alijs, & ex his oia. contrarijs aũt primis insunt hæc. Propter id quod prima quidẽ, nõ sunt ex alijs: ob id vero, quod sunt cõtraria, non sunt ex alterutris. Sed oportet hoc in rõne cõsyderare qualiter cõtingat. Accipiendũ igitur est primũ, quod oium, quæ sunt, nihil neq; facere aptũ natũ est, neq; pati contingens à contingẽti: neq; fit quodlibet ex quolibet, nisi aliquis accipiat fm accidẽs. qualiter.n. fiet albũ ex musico: nisi accidẽs fit albo, aut nigro musicũ: sed album quidẽ fit ex non albo: & hoc nõ ex omni, sed nigro, aut medijs. Et musicum ex nõ musico: sed nõ ex omni, sed ex imusico, aut si aliqs ipsis est mediũ. Neq; igit corrumpit in contingens primũ, vt albũ nõ in musicum: nisi forte fm accidẽs, sed in non albũ: & nõ in contingẽs, sed in nigrũ aut mediũ. similiter aũt musicũ in non musicũ: & hoc nõ in contingens, sed in imusicũ: aut si ipsis aliquid mediũ est. Similiter aũt hoc est & in alijs qm non solũ simplicia eorũ, quę sunt, sed & cõposita fm eandẽ se habent rationẽ. Sed propter hoc, quod oppositæ dispositiones non denominatæ sunt, latet hoc cõtingens. necesse.n. omne consonans ex incõsonanti fieri: et incõsonans ex cõsonanti: & corrũpi consonãs in inconsonantiã, & hãc nõ in contingentẽ, sed in oppositã. Differt autem nihil inconsonantia dicere, aut ordine, aut cõpositione: manifestum.n. est quod eadẽ sit ratio. At vero domus & statua, & quodlibet aliud fit similiter. domus quidem.n. fit nõ ex eò quod composita sunt, sed ex eò quod diuisa sunt hęc sic: & statua, & figuratorũ aliquod ex non figurato: & vnũquodq; horũ alia quidẽ ordo, alia vero cõpositio quædã sunt. Si ergo hoc verum est, quod omne, quod fit, fiat & corrumpatur quod corrumpitur, aut ex contrarijs aut in contraria, & in horum media. Media autem ex contrarijs sunt, vt colores ex albo & nigro. Quare omnia erunt, quæ natura fiunt, aut contraria, aut ex contrarijs.

te.cõ.44. te.cõ.45. te.cõ.46. te.cõ.47.

A B

C Ponit probabilem rationem ad ostẽdendum quòd prima principia sunt contraria, quæ talis est. Tria videntur de ratione principiorum esse. Primum, quod nõ sint ex alijs, Secũdum, quod nõ fiut ex alterutris. Tertium, quod omnia alia sint ex eis. Sed hæc tria conueniunt primis cõtrarijs: ergo prima contraria sunt principia. Ad intelligendum autem quid vocet prima prima contraria, consyderãdum, quòd quædam contraria sunt, quæ ex alijs contrarijs causantur, sicut dulce, & amarum causant ex humido & sicco, & calido & frigido. sic autem non est procedere in infinitum, sed est deuenire ad aliqua contraria, quæ nõ causantur ex alijs contrarijs, & hæc vocat prima contraria. His igitur primis contrarijs tres prædictæ cõditiones conueniunt principiorum. Ex eo ergo quod prima sunt, manifestum est quòd non sunt ex alijs: ex eo vero quod contraria sunt, manifestum est quòd non sunt ex alterutris. quãuis enim frigidum fiat ex calido, inquantum id, quod prius est calidum fit frigidum: tamen ipsa frigiditas nunquam D fit ex caliditate, vt postea dicetur. Tertium vero, qualiter omnia fiant ex contrarijs, oportet diligentius inuestigare. Ad hoc igitur ostendendum præmittit primo, quod neque actio, neq; passio potest accidere inter {contingentia} id est inter ea, quæ contingunt simul esse. vel inter {contingentia}, id est inter quęcunq; indeterminata. Neq; quodlibet fit ex quolibet, sicut Anaxagoras dixit, nisi forte secundum accidens. & hoc manifestatur primo in simplicibus. album enim non fit ex musico, nisi fm accidẽs forte, inquãtum musico accidit album, vel nigrum: sed album fit per se ex non albo, quod est nigrum, vel medius color. & similiter musicus ex non musico. & non ex quocunq; non musico, sed ex opposito, quod dicitur immusicũ, i. quod est natũ habere musicã, & non habet: vel ex quocunq; medio inter ea. Et eadẽ ratione non corrumpitur aliquid primo & per se in quodcunq; contingens, sicut albũ non corrumpitur in musicum, nisi per accidẽs,

De rõne primorum principiorũ, tria. Prima cõtrariũ, quæ.

Prima conditio. Secunda. te.cõ.42. Tertia.

Qualiter fiãt omnia ex contrarijs.

sed per se corrumpitur in non albū: & non in quodcunq; non albū, sed in nigrū, aut in medium colorē. & idē dicit de corruptione musici, et de alijs similibus. Et huius ratio est, quia omne, quod fit, & corrumpitur, nō est antequam fiat, nec est postquā corrūpitur: vnde oportet q id, quod per se aliquid fit, & in quod per se aliquid corrūpitur, tale sit, quod in sua ratione includat nō esse eius, quod fit, vel corrūpitur. & similiter manifestat hoc in cōpositis. & dicit, q similiter se habet in cōpositis, sicut in simplicibus, sed magis latet in cōpositis: quia opposita cōpositorum non sunt nominata, sicut opposita simpliciū. oppositum enim domus non est nominatum, sicut oppositū albi. vnde, si reducant ad aliqua nominata, erit manifestū. Nam omne cōpositum consistit in aliqua consonantia. consonans aūt fit ex inconsonanti; & incōsonans ex cōsonāti. et similiter consonās corrumpitur in inconsonantiā, non in quācunq;, sed in oppositā. Inconsonantia autē potest dici, vel fm ordinē tantū, vel fm cōpositionem. Aliquod enim totū consistit in cōsonantia ordinis, sicut exercitus: aliquod vero in consonantia cōpositionis, sicut domus. & eadē ratio est de vtroq;. Et manifestum est, q oia composita fiunt similiter ex incōpositis, sicut domus fit ex incompositis, & figuratū ex infiguratis: & in oibus his nihil attenditur nisi ordo, & cōpositio. Sic igitur quasi per inductionē manifestū est, q oia, quæ fiūt vel corrumpuntur, fiunt ex contrarijs, vel medijs: vel corrūpuntur in ea. media autē fiunt ex contrarijs, sicut colores medij ex albo & nigro. Vnde concludit, q oia, quæ fiunt fm naturam, vel ipsa sunt contraria, sicut album & nigrum: vel fiūt ex cōtrarijs, sicut media. Et hoc est principale intentū, quod intendit concludere, s. q omnia fiant ex contrarijs: quod erat tertia conditio principiorum. Tertio ibi.

Alex. & Simplicius recte (inquiunt) hoc adiecit Arist. eo quidem q non habet cōtrarium, aut cōtraria nō recipit ingenitū est, & corruptioni nō subijcitur. hoc enim medio .s. cœli, ingenitū cœli probat Aris.

ARGV. *Plurimi igit, & cæterorū huiusq; profecti penè cōsentiunt, quēadmodū diximus antea. Nam oēs elementa & ea, quæ ab ipsis principia nuncupant (qq sine ratione) tamen contraria ponunt, quasi ab ipsa ueritate compulsi.*

t. cō. 48. Vsq; quidē igitur hoc ferè secuti sunt, & aliorum plurimi, quemadmodum diximus prius. omnes enim elementa, & ab ipsis vocata principia, & vere sine ratione ponentes, tamen contraria dicunt, tanquam ab ipsa veritate coacti.

Ostendit hic Philosophus, quō se habuerunt philosophi in ponendo principia esse contraria. Et primo quō se habuerunt quantum ad motiuū positionis, secundo quō se habuerunt quantū ad ipsam positionem, ibi {Differunt aūt adinuicem.} Dicit ergo primo. q sicut supra dictum est, multi philosophorum secuti sunt veritatē, vsq; ad hoc, q ponerent principia esse cōtraria. quod quidem licet bene ponerent, non tamen quasi ab aliqua ratione moti hoc ponebant, sed sicut ab ipsa veritate coacti. Verum enim est bonum intellectus, ad quod naturaliter ordinatur. vnde, sicut res cognitione carentes mouentur ad suos fines absq; ratione, ita interdum intellectus hominis quadam naturali inclinatione tēdit in veritatem, licet rationem veritatis non percipiat. Secundo ibi.

Secūda parte. 48. tex.

Aliqua ne demonstrata sua causa (inquit Simplic.)

ARGV. *Differunt tn, quia quidā priora, quidā posteriora, & alij rōne, alij sensu notiora accipiunt: quidā.n. calidū frigidumq;, quidā humidum atq; siccū: alij par & impar. nōnulli concordiam discordiā ue causas generationis esse dixerunt, hæc autem inter sese dicto differunt modo.*

Differunt aūt abinuicē, in eo quod alij quidē priora, alij posteriora accipiūt. & qd hi quidem notiora fm rationē, illi aūt fm sensum. Hi quidem.n. calidū & frigidū, illi autē humidū & siccum: alij aūt imparem & parē. quidam aūt concordiā & discordiā causam ponūt generationis. hęc aūt abinuicē differūt fm dictū modū.

Ostendit quomodo prædicti Philosophi se habebant in prædicta positione. & circa hoc duo facit. Primo ostendit quō differebant in ponendo principia esse contraria, Secundo quomodo simul differebant, & conueniebant. ibi. {Quare est eadem dicere.} Dicit ergo primo, q Philosophi, ponentes principia esse contraria, dupliciter differebant. primo quidem, quia aliqui eorum, rationabiliter ponentes, accipiebant pro principijs priora cōtraria: alij vero minus prouide considerantes accipiebant posteriora contraria vt principia. Et eorum, qui accipiebant priora contraria, quidam attendebant ad ea, quæ erāt notiora fm rationem: quidam vero ad ea, quæ sunt notiora fm sensum. Vel potest dici, q per hanc secūdam differentiam assignatur ratio primæ differentiæ. nam ea, quę sunt notiora fm rationem, sunt priora simpliciter: quæ vero sunt priora fm sensum sunt posteriora simpliciter, & priora quò ad nos. manifestum est autem, q oportet principia esse prima. Vnde illi, qui iudicabāt prius secundum id, quod est notius rationi, ponebant principia contraria, et priora simpliciter. qui vero iudicabant prius secundum id, quod est notius sensui, ponebant principia posteriora simpliciter. Vnde quidam ponebant prima principia calidum & frigidum: alij vero humidū & siccum. & vtraq; sunt fm sensum notiora. Tamē calidum & frigidum, quę sunt actiuæ qualitates, sunt priora humido & sicco, quæ sunt qualitates passiuę: quia actiuum naturaliter est prius passiuo. Alij vero posuerunt principia notiora secūdum rationem. quorum aliqui posuerunt principia parem & imparem, s. Pythagorici existimantes substantiam omnium esse numeros, & q omnia componuntur ex pari & impari, sicut ex forma & materia. nam pari attribuebant infinitatem & alteritatem propter eius diuisibilitatē, impari vero tribuebāt finitatem, & identitatē propter suam indiuisionem. Quidam vero posuerunt causas generationis & corruptionis concordiam & discordiam, s. sequaces Empedoclis, quæ sunt etiam secundum rationem notiora. vnde patet q in istis positionibus apparet prædicta diuersitas. Secundo ibi.

te. cō. 49.

Qualitates actiuæ sunt priores passiuis.

ARGV. *Quare eadem quodāmodo, diuersa quoq; dicunt. diuersa quidē, sicut & plurimis uidetur: eadem autē, similitudine rōnis: ex eadē nanq; serie sumunt. contrariorū.n. alia cōtinēt, alia continentur. Hoc igitur pacto eodē modo diuersoq;, & deterius, ac melius dicunt. Et quidem ratione, quædam sensu notiora sumunt, ut antea diximus. Etenim uniuersale quidem notius est ratione, singulare autem sensu. Ratio nanq; ipsius est uniuersalis, sensus uero particularis. Veluti magnum quidem & paruum ratione; rarum autem & densum sensu sunt notiora. Patet igitur oportere contraria principia rerum esse.*

Quare est eadē dicere quodāmodo, & altera abinuicē. altera quidem quēadmodum videbitur pluribus: eadē vero fm analogiā. accipiunt enim ex eadē coordinatione. Hęc quidē.n. continent, alia aūt continentur contrariorū. Sic igitur similiter dicūt & aliter: & peius, & melius. Et hi quidē notiora fm rationē, sicut dictū est prius: illi aūt fm sensum. Vniuersale quidē.n. fm rationē notū est, singulare aūt fm sensum: ratio quidem.n. vniuersalis est, sensus aūt particularis, vt magnū & paruum fm rationē est: rarum aūt & dēsum fm sensum. Quòd quidē igitur contraria oportet esse principia, manifestum est.

te. cō. 49. ἀναλογία. proportio.

te. cō. 50.

Ostendit

A Ostendit quõ in differentia prædictarũ opinionum est etiam quædã conuenientia, concludẽs ex prædictis, quòd quodãmodo Antiqui philosophi dixerunt eadem principia, & quodãmodo altera. altera quidem fm q diuersi diuersa contraria assumpserunt, sicut dictũ est: eadẽ vero fm analogiã, i. proportionem: quia principia accepta ab oibus habent eandẽ proportionem. Et hoc tripliciter. Primo quidẽ, quia quæcunq principia accipiuntur ab eis, se habent adinuicẽ, vt contraria, & hoc est q dicit, q omnes accipiunt principia ex eadẽ coordinatione, s. contrariorum. oẽs. n. accipiunt contraria pro principijs, sed tñ diuersa. Nec est mirum, si ex coordinatione cõtrariorum diuersa accipiantur principia, quia inter contraria quędam sunt continentia, vt priora & cõiora: & quædã contenta, vt posteriora & minus cõia. Iste est igitur vnus modus, quo similiter dicunt, inquantum oẽs accipiunt principia ex ordine contrariorũ. Alius modus in quo conueniunt fm analogiã est, q quæcunq principia accipiuntur ab eis B vnũ eorum se habet vt melius, & aliud vt peius, sicut concordia, vel plenum, vel calidũ, vt melius: discordia vero, vel vacuũ, vel frigidum vt peius. & sic est consyderare in alijs. Et hoc ideo est, quia semper alterũ contrariorum habet priuationem admistam. Principium. n. cõtrarietatis est oppositio priuationis & habitus, vt dicitur in. 10. Meta. Tertio modo cõueniunt fm analogiam in hoc, q oẽs accipiunt principia notiora: sed quædam notiora fm rationem, quædam vero fm sensum. Cum. n. ratio sit vniuersalis, sensus vero particularis, vniuersaliora sunt notiora fm rationem, vt magnum & paruũ: singularia vero fm sensum, vt rarum & densum, quæ sunt minus cõia. Et sic vltimo, quasi epilogando concludit quod principaliter intendit, s. q principia sunt contraria.

Triplex similitudo in pricipijs primis.

Lectio. 7. te. cõ. 15.

LECTIO. XII.

Non sufficit prima principia duo contraria esse, sed ternam naturam dari oportet: nec plura tribus principia sunt.

ARGV. *Deinceps vero consyderãdum est, vtrum duo, an tria, an plura principia sint.*

C Onsequẽs autem vtiq erit dicere, vtrum duo aut tria, aut plura sint.

Postquam inquisiuit Philosophus de cõtrarietate principiorum, hic incipit inquirere de numero eorum. & circa hoc tria facit. Primo mouet quæstionem, Secundo excludit quæ non cadunt sub quæstione, ibi {Vnum quidẽ.} Tertio prosequitur qõnem. ibi {Qm̃ autẽ finita.} Dicit ergo primo, q post inquisitionem de contrarietate principiorũ, consequens est inquirere de numero eorum, vtrum, s. sint duo, aut tria, aut plura. Secundo ibi.

te. cõ. 51.

ARGV. *Vnum enim principium esse non potest, quia nõ sunt ipsa contraria unum.*

Vnum quidẽ enim impossibile est, quoniam non vnum contraria.

Excludit ea quæ non cadunt sub qõne. Et primo q nõ sit tantũ vnũ principiũ. Secundo q non sint infinita. ibi {Infinita aũt non.} Dicit ergo primo, q impossibile est esse vnũ principiũ tm̃. Ostẽsum est. n. q principia sunt cõtraria: sed cõtraria nõ sunt vnũ tm̃, qa nihil est sibiipsi cõtrariũ: ergo principia non sunt vnum tm̃. Secundo ibi.

Immediate infe[r]tur.

ARGV. *Nec etiam infinita: quia id, quod est, sub scientiam sanè non cadet.*

Infinita aũt nõ: qm̃ neq scibile quod est erit.

Ostendit q non sunt infinita principia, quatuor rationibus. Quarũ prima talis est. Infinitum inquantum huius est ignotũ: si igitur principia sunt infinita: oportet ea esse ignota. Sed ignoratis principijs ignorantur ea, quæ sunt ex eis: ergo sequitur q nihil in mũdo possit sciri. Secundam rationem ponit ibi.

A ARGV. *Vna quoq contrarietas est in omni genere uno. substantia uero genus est quoddam unum.*

Et est vna contrarietas in omni genere vno. Substantia autem vnum quoddam genus est.

Quæ talis est. Principia oportet esse prima contraria, vt supra ostensum est: prima aũt contraria sunt primi generis, quod est substantia. substantia autem, cũ sit vnum genus, habet vnam primam cõtrarietatem. prima. n. contrarietas cuiuslibet generis est primarum differentiarum, per quas diuiditur genus. ergo non sunt infinita principia. Tertiam rationem ponit ibi.

Lectio. 10 per totum.

ARGV. *Et quia generatio ex finitis fieri potest. atq præstabilius est ex finitis, ut opinatur Empedocles, quàm ex infinitis fieri generationem existimare. Cũcta enim quæ ad generandas res pertinent, ex finitis perinde atq Anaxagoras ex infinitis reddere putat,*

B Et quod contingit ex finitis, melius ex finitis, quemadmodum Empedocles, q̃ ex infinitis. Omnia nanq ex finitis assignare opinatur, quemadmodum Anaxagoras ex infinitis.

Quæ talis est. Quod potest fieri per finita, magis est ponẽdum per finita fieri, q̃ per infinita: sed ratio omnium, quæ fiunt fm naturam, assignatur fm Empedoclem per principia finita: sicut per Anaxagoram per principia infinita: ergo non est ponendum principia esse infinita. Quartam rationem ponit ibi.

ARGV. *Præterea alijs alia priora contraria sunt, & ex alijs alia fiunt, ceu dulce & amarum, & album & nigrum. principia uero manere semper oportet. Ex his igitur neq unum neq infinita principia esse constat,*

C Amplius sunt alia alijs priora contraria. Et fiunt altera ex alteris, vt dulce & amarum: & album & nigrum. principia autem semper oportet manere. Quòd quidem igitur neq vnum, neq infinita sunt, manifestum est ex his. te. cõ. 51.

Quæ talis est. Principia sunt contraria: si ergo principia sunt infinita, oportet oia contraria esse principia. Sed non oia contraria sunt principia. quod patet ex duobus. Primo quidẽ, quia principia oportet esse prima cõtraria: non aũt omnia contraria sunt prima, cũm quædam sint alijs priora. Secũdo, quia principia non dicunt esse ex alterutris, vt supra dictũ est: contraria aũt quædam fiunt ex alterutris, vt dulce & amarũ & album & nigrum, non ergo principia sunt infinita. Et sic vltimo cõcludit, q principia non sunt vnum tantum, neq infinita. Consyderandum est aũt, q Philosophus hic disputatiue procedit ex probabilibus. vnde assumit ea, quæ videnẽ pluribus quæ non possunt esse falsa fm totũ, sed sunt fm partẽ vera. Verũ est igitur quodãmodo, q contraria fiunt ex inuicẽm, vt supra dictũ est, si sumatur subiectum contrarijs: quia id, quod est albũ, postea fit nigrum: sed tñ ipsa albedo non conuertitur in nigredinẽ. Sed quidam Antiquorum ponebant q nec & consumẽdo subiectũ, prima contraria fiunt ex inuicẽ. Vnde Empedocles negabat elementa fieri ex inuicem. Et ideo Aristoteles hic signanter non dicit calidũ fieri ex frigido, sed dulce ex amaro, & album ex nigro. Deinde cũm dicit.

Lectio. 10. te. cõ. 42.

Notabile.

D

te. cõ. 42.

ARGV. *Cum aũt sint finita non facere duo solum, rationẽ aliquã habet. Dubitauerit. n. non incongrue quispiã: quonam pacto densitas apta est facere raritatẽ: aut raritas densitatem, & alia quæuis contrarietas simili modo. Non enim concordia discordiã: neq econtra discordia concordiam congregat, & aliquid facit ex ipsa: sed aliud quid tertium ambæ. Atqui sunt qui plura etiam sumunt, ex*

quibus eorum, quæ sunt, naturam conficiunt.

Quoniam autẽ finita, facere duo tãtum, vel non facere duo tantũ habet quandã rationem. Deficiet.n.aliquis, qualiter dẽsitas raritatem facere aliquid apta nata sit, aut hæc densitatẽ. similiter aũt & alia quæcunq; contrarietas. Non.n. cõcordia discordiã inducit, & facit aliquid ex ipsa, neq; discordia ex illa: sed vtraq; alterũ quiddam tertium. Quidam autem & plura recipiũt ex quibus parant eorum quæ sunt naturam.

Prosequitur illud, quod erat in qõne, s. in quo numero sint principia. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q non sunt duo tantũ principia, sed tria. Secundo ostendit,

Secũda parte. 26. tc. q non sunt plura. ibi {Plura aũt tribus.} Circa primum duo facit. Primo ostẽdit per rõnes non esse tm̃ duo principia, sed oportet addi tertiũ. Secundo ostendit, q in hoc ẽt

te. cõ. 31. Antiqui philosophi conuenerunt. ibi. {Vnde & aliquis priorem.} Circa primũ ponit tres rõnes. Dicit ergo primo, q, cùm ostensum sit q principia sunt contraria: et ita non possunt esse tantum vnũ principium, sed duo ad minus: nec iterũ sint infinita principia, restat cõsyderãdum,

Lec. 2. Prima. Lec. 2. vtrum sint duo tantũ, vel plura duobus. Quantum.n.ad hoc quod supra ostensum est, q contraria sunt principia, videtur q sint duo tantũ principia: quia contrarietas est inter duo extrema. {Sed in hoc deficiet aliquis}, i. dubitabit. Oportet.n. q ex principijs fiant alia, vt supra dictũ est. si aũt sint tantum duo contraria principia, non videtur qũo ex illis duobus possint omnia fieri. Non.n. potest dici, q vnum eorũ faciat aliquid ex reliquo. nõ enim densitas nata est conuertere ipsam raritatẽ in aliquid: neq; raritas densitatem. & similiter est de qualibet alia contrarietate. non.n. concordia mouet discordiam, & facit aliquid ex ipsa, neq; econuerso: sed vtrunque contrariorum trãsmutat aliquod tertium, quod est subiectum vtriusq;. Calidum.n. nõ facit esse calidam ipsam frigiditatem, sed subiectum frigiditatis: nec econtra. Videtur ergo q oporteat poni aliquod tertium, quod sit subiectũ cõtrariorum ad hoc, q ex contrarijs alia possint fieri. Neç refert quantum ad præsens pertinet, vtrum illud subiectũ sit vnum, vel plura. quidam enim posuerunt plura principia materialia, ex quibus præparant naturam entium. nõ enim dicebant esse naturam rerum materiam, vt infra in Secundo dicetur. Secundam rationem ponit ibi.

te. cõ. 19. ARGV. *Insuper et id quispiam dubitauerit, nisi quispiã aliam quandam contrarijs naturam subiecerit. Nullius enim eorum, quæ sunt, substantiam contrariam esse uidemus: principium autẽ de nullo subiecto dicatur oportet, alioquin principij principium erit. subiectũ enim principium, & prius prædicato esse uidetur.*

tex. cõ. 19. Adhuc aũt amplius, & de hoc aliqs dubitabit, nisi aliqs alterã supposuerit contrarijs naturã. Nullius.n. videmus eorũ, quę sunt, substãtia cõtraria. Principiũ aũt non de subiecto oportet dici aliquo: erit.n. principiũ principij. Subiectũ enim principiũ: & prius videt̃ esse prædicato.

Secunda. Et dicit, q nisi cõtrarijs, quæ ponuntur esse principia, supponatur aliquid aliud, surget maior dubitatio, quàm præmissa. Primum.n. principium non potest esse accidẽs aliquod de subiecto dictum. cũ enim subiectum sit principium accidentis, quod de eo prædicat̃, & sit eo prius naturaliter, sequeret̃, si primum principiũ esset accidens, & de subiecto prædicatũ, q principij esset principium, & q primo esset aliquid prius. Sed, si ponamus sola cõtraria esse principia, oportet principiũ esse aliquod accidẽs de subiecto dictũ: quia nullius rei substantia est contraria alteri, sed solum contrarietas est inter accidentia. Relinquitur igitur q non possunt sola contraria esse principia. Consyderãdum autem q in hac ratione vtitur prædicato pro accidente, quia prædicatum designat formam subiecti. Antiqui autem credebant omnes formas esse accidentia. Hic autem procedit disputatiue ex propositionibus probabilibus, quæ erãt apud Antiquos famosæ. Tertiam rationem ponit ibi.

ARGV. *Præterea substantiam non esse contrariam substantiæ dicimus. Quónam igitur pacto substantia ex nõ substantijs? aut non substantia substantia prius erit?*

Amplius non esse dicimus substantiam contrariam substantiæ. Qualiter igitur ex non substãtijs substãtia vtiq; erit? Aut quomodo prius non substantia substantia erit?

Tertia. Quæ talis est. Omne, quod non est principium, oportet esse ex principijs: si igitur sola cõtraria sint principia, sequet̃, cùm substantia non sit contraria substãtiæ, q substantia sit ex non substantijs. & sic, quod non est substantia sit prius q̃ substãtia: quia quod est ex aliquibus est posterius eis. hoc autem est impossibile. Nã primum genus entis est substantia, quæ est ens per se. Non igitur potest esse q sola contraria sint principia: sed oportet & tertium poni. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Quamobrẽ necesse est eum, qui priorem atq; hanc rationem ueram esse existimauerit, si ambas seruare noluerit, tertium aliquod contrarijs ipsis subycere. Quemadmodum dicunt hi, qui solam unam quandam naturam uniuersum asserunt esse: ut aquam, aut ignem, aut medium, quod inter hæc collocarũt. atq; uidetur ipsum medium magis. nã ignis, terra, aer, & aqua, cũ contrarietatibus sunt annexa. Iccirco nõ sine ratione agunt, qui subiectum ipsum aliud ab his faciunt. Cæterorum aũt quidam aerẽ ponunt. aer.n. minime respectu cæterorũ differentias sensibiles habet, atq; hunc sequitur aqua.*

te. cõ. 18. Vnde, si aliqs priorẽ verã putabit esse rõnem, & hanc, necessariũ est, si debet saluare vtrasq; rañtões, subesse quoddã tertiũ. Quẽadmodũ dicũt vnã quandã naturã dicẽtes omne: aut aquã, aut ignẽ, aut mediũ horũ. Videt̃ autẽ mediũ magis.

te. cõ. 20. Ignis.n. & terra, & aer, & aqua cũ cõtrarietatibus complexa sunt. Vnde non irrõnabiliter faciunt subiectũ alterũ ab his facientes. Aliorum autẽ quidã aerem, aer.n. minime habet aliorum differentias sensibiles. Cõsequenter aũt aqua.

Ostendit qũo ad hoc ẽt concordat positio Philosophorum. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat, qũo ponebant vnũ materiale principiũ. Secundo qũo ponebant ẽt cũ vno materiali principio, præter hæc duo principia cõtraria, ibi {Sed oẽs vnum hoc.} Consyderandũ est aũt

te. cõ. 22. Notandum Lec. 10. circa primũ, q Philosophus in præcedẽtibus more disputantium visus est opponere ad vtranq; partẽ oppositam. Nã primo probauit, q principia sunt cõtraria: & nũc induxit rationes ad probandũ q contraria non sufficiũt ad hoc, q ex eis res generent̃. Et, quia rõnes disputatiuæ verũ concludit tantũ sm aliquid, sed non sm totũ, ex vtrisq; rõnibus veritatẽ concludit. & dicit q, si aliquis putet verã priorem rationẽ, quæ probabat principia esse contraria: & hanc imediate positã, quæ probabat cõtraria principia non posse sufficere ad saluandũ vtranq;, est necesse dicere, q quoddã tertium subsit contrarijs. sicut dixerunt ponentes totũ Vniuersum esse naturã quandã vnam: intelligentes

5

telligentes per naturam, materiā, ſicut aquā, aut ignē, aut aerē, aut medium horū, vt vaporē, aut aliud hmōi. Et magis videt̃ de medio. Hoc.n. tertiū accipitur vt ſubiectum cōtrarijs: & quodāmodo vt diſtinctū ab eis. Vnde illud, quod minus habet de cōtrarietate, conuenientius ponitur tertiū principium præter cōtraria. Ignis.n. & terra, et aer, & aqua habent contrarietatē annexā, ſ. calidi & humidi, & frigidi & ſicci. Vnde nō irrationabiliter faciunt ſubiectū aliquid alterū ab his, in quo minus eſt excellentia contrariorū. Poſt hos aūt melius dixerūt, qui poſuerūt aerem principiū: quia in aere inueniunt̃ qualitates contrariæ minus ſenſibiles. Poſt hos qui poſuerunt aquā. Qui vero poſuerunt ignē peſſime dixerunt quantū ad hoc, quia ignis habet qualitatē contrariā maxime ſenſibilē, & magis actiuā: quia in ipſo eſt excellentia calidi. Quāuis, ſi cōparētur elementa ſm ſubtilitatem, melius videātur dixiſſe, qui poſuerūt ignē principiū: vt alibi dicit̃. Quod.n. eſt ſubtilius videt̃ eſſe ſimplicius & prius. Vnde terram nullus poſuit principium propter ſui groſſitiem. Secundo ibi.

ARGY. Vt præmonuimus, ſolā terrā intelligas, nā & eā ſæpe. inter elemēta primum principium poſuit.

Verū enim omnes hoc unum in figuras contrarias uertunt, denſitate uiđ raritateq;, & intenſione remiſſionéue, quæ quidē exceſſus omnino, defectusq; ſunt, ut antea diximus. Hæc ēt opinio uetus quędā eſſe uidetur. Vnū inquam, et exceſſum atq; defectū principia rerum eſſe. Atq; tamen non eodē modo. Sed Priſci duo quidē agere: unum autem pati dicebant. At Poſteriorum quidam è contra. unū quidē agere, duo uero pati potius aſſerunt. Tria igit̃ elemēta rerū eſſe putare ex his, et iſtiuſmodi alijs aīaduerſis, uidebit̃ aliđ rationē habere, ſicut antea diximus.

te.cō.55. Sed oēs vnum hoc contrarijs figurāt, vt denſitate & raritate; & eo qđ maius & minus. hæc aūt oīno ſunt excellētia videlicet, et defectus, ſicut dictū eſt prius. Et videt̃ antiqua eſſe opinio, ꝙ vnū, & ſuperabundantia, & defectus principia rerū ſint: ſed non eodē modo. ſed Antiqui duo quidē facere: vnū autem pati. Poſteriorum aūt quidam contrariū: vnum quidē facere, duo
te.cō.56. vero pati magis dicunt. Tria quidē igitur dicere elementa eſſe, & ex his, & ex huiuſmodi alijs intendētibus, videbitur vtiq; habere quandam rationem, ſicut diximus.

Oſtendit quomodo cum vno materiali principio poſuerunt principia cōtraria. & dicit ꝙ omnes ponētes vnū materiale principium dicebant illud figurari vel formari cōtrarijs quibuſdam, vt raritate & denſitate, quæ reducūtur ad magnū & paruū, & excellentiam & defectū. Et ſic, hoc, quod Plato poſuit ꝙ vnū, & magnū & paruum ſint principia rerū, fuit etiam opinio Antiquorū Naturaliū, ſed differēter. Nam antiqui cōſyderantes ꝙ vna materia variat̃ per diuerſas formas poſuerūt duo ex parte formæ, quæ eſt principium agendi: & vnū ex parte materiæ, quæ eſt principium patiēdi. Sed Platonici, conſyderātes quomodo in vna ſpecie diſtinguuntur multa indiuidua ſm diuiſionem materiæ, poſuerunt vnū ex parte formæ, quæ eſt principiū actiuū: & duo ex parte materiæ, quæ eſt principium paſſiuum. Et ſic concludit principale intētum, ꝙ præmiſſa & ſimilia conſyderantibus rationabile videbitur ꝙ ſint tria naturæ principia. Et hoc dicit deſignans ex probabilibus proceſſiſſe. Deinde cūm dicit.

ARGY. *Sed tribus ponere plura nullā. Ad patiendū.n. ſufficiens eſt unum ipſum. Si uero quatuor cōtrarijs ſumptis, duæ cōtrarietates ponātur: utriſq; ſeorſum alia quędā natura media ſubijciat̃ oportet. Qđ ſi ex ſeſe uiciſſim generare poſſunt, ſuperuacanea nimirū altera cōtrarietas erit.*

A Plura autem tribus non amplius. ad patiendum quidem enim ſufficiēs eſt vnum. Si autem quatuor exiſtentibus duæ erunt cōtrarietates; oportebit ſeorſum vtriſq; eſſe alteram quādam naturam. Si autem ex ſe inuicem poterint generare, ocioſa vtiq; altera contrarietatum erit.

Oſtendit quomodo non ſunt plura principia tribus, duabus rationibus. Quarū prima talis eſt. Quod poteſt fieri per pauciora, ſuperfluū eſt ſi fiat per plura: ſed tota generatio rerū poteſt compleri ponēdo vnum principium materiale, & duo formalia: quia ad patiendū ſufficit vnū materiale principium. Sed, ſi eſſent quatuor principia cōtraria, & duæ primæ contrarietates, oporteret ꝙ vtraque contrarietas haberet aliud & aliud ſubiectum: quia vnū ſubiectum videtur eſſe primo vnius contrarietatis. Et ſic, ſi duobus contrarijs poſitis, & vno ſubiecto poſſunt res fieri adinuicem, ſuperfluum videtur, ꝙ ponatur alia con-
B trarietas. Non igitur ponenda ſunt plura, ꝗ̄ tria principia. Secundam rationem ponit ibi.

Et inſuper fieri nequit, ut primæ cōtrarietates ſint plures. Subſtantia nanq; unum quoddā eſt genus eius quod eſt, ut patet. Quare non genere, ſed antecedendo ſequendóue duntaxat inter ſeſe principia differrēt. Semper enim una eſt contrarietas in genere uno: atq; omnes contrarietates ad unam reduci uidentur. Patet igitur, neq; unum elemētum, neq; plura duobus, uel tribus eſſe. horum aūt utrū ſit aſſerendū, magnam dubitationē nimirū habet. ARGY.

Simul aūt & impoſſibile eſt plures eſſe cōtrarietates primas. Subſtātia.n. vnū quoddā genus eſt entis. Quare in eo quod prius, & poſterius ſunt differūt abinuicē principia tantū: ſed nō ge-
C nere. * Semper.n. in vno genere cōtrarietas eſt vna. omnes.n. contrarietates reduci vidētur in vnā. Quòd quidē igitur neq; vnū ſit elementum, neq; plura duobus, vel tribus manifeſtum eſt. horum autē, vtrum ſit verum, quemadmodum diximus, dubitationem habet multam.

*Semp.n. i vno genere eſt vna contrarietas. i. iñ ſupr. te. cō. 50. & 10. Meta. tex. cō. 15. te.com.57.

Quæ talis eſt. Si plura ſunt principia ꝗ̄ tria oportet eſſe plures primas contrarietates: ſed hoc eſt impoſſibile, quia prima contrarietas videtur eſſe primi generis, quod eſt vnū, ſ. ſubſtantia. vnde oīa contraria, quæ ſunt in genere ſubſtantiæ non differunt genere, ſed ſe habent, ſicut prius, & poſterius: quia in vno genere eſt tantū vna contrarietas, ſ. prima: eo ꝙ oēs aliæ contrarietates vident̃ reduci ad vnā primam. Sunt aūt aliquæ primæ differentiæ contrariæ, quibus diuiditur genus, ergo videtur ꝙ non ſunt plura principia, ꝗ̄ tria. Conſyderandū eſt autē, ꝙ vtrunq; probabiliter dictum eſt, ſ. & ꝙ in ſubſtantijs non
D ſit contrarietas: & ꝙ in ſubſtantijs ſit vna contrarietas prima. Si.n. accipiatur ipſum, quod eſt ſubſtantia, nihil eſt ei contrarium: ſi vero accipiantur formales differētiæ in genere ſubſtantiæ, contrarietas in eis inuenitur. Vltimo autem quaſi epilogādo concludit, ꝙ neq; ſit vnū tantū principium, neq; plura duobus vel tribus. Sed vtrum horum ſit verum, habet multam dubitationem, ſicut ex præmiſſis patet, ſ. vtrum ſint duo tantum, vel tria.

Notabile. Quomodo i ſubſtātijs, ratione differētiarū contrarietas ſit.

LECTIO. XIII.

In omni generatione, tam naturali, ꝗ̄ artificiali tria repe-riuntur, ſubiectum, terminus, & oppoſitum, quę principiorum rationem habent.

Hoc igitur modo nos dicimus primo de omni generatione ſimpliciter pertractantes. Eſt enim naturæ accommodatum, primum cōmunia dicere, deinde ea, quæ ci[rc]a unumquodq; ſunt propria contemplari. ARGY.

Secundũ naturã nostram (ait Simplicius) ex cõmunioribus esse incipiendũ, qui prius cõfusa q̃ distincta cognoscimus.

E Sic igitur nos dicamus primum de omni generatione aggredientes. est enim ſm naturam cõmunia prius dicere, & ſic circa vnumquodq; propria ſpeculari.

Poſtquam Philoſophus proceſſit ad inueſtigandum numerum principiorum diſputatiue, hic incipit determinare veritatem. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat veritatem, In ſecunda ex veritate determinata excludit dubitationes & errores Antiquorũ. ibi { Quod autem ſingulariter. } Prima diuiditur in duas. In prima oſtendit q̄ in quolibet fieri naturali tria inueniuntur, In ſecunda ex hoc oſtẽdit tria eſſe principia. ibi { Manifeſtum eſt igitur q̄ ſiquidem ſunt cauſæ. } Circa primum duo facit. Primo dicit, de quo eſt intentio, Secundo proſequitur intentum. ibi { Dicimus enim fieri } Quia ergo ſupra dixerat, q̄ multam habet dubitationem vtrum ſint tantum duo naturæ principia, vel tria, concludit q̄ de hoc primo dicendum eſt: conſyderantes de generatione, vel F factione in communi ad omnes ſpecies mutationis. in qualibet enim mutatione inuenitur quoddam fieri, ſicut quod alteratur de albo in nigrum, de albo fit non album, et de non nigro fit nigrum. & ſimiliter eſt in alijs mutationibus. Et rationem ordinis aſſignat, quia neceſſe eſt primo dicere communia, & poſtea ſpeculari ea, quæ propria ſunt circa vnumquodq;, ſicut in principio libri dictum eſt. Secundo ibi.

Secũda pars te. vt. tex. tex. cõ. 61.

tex. cõ. 58.

ARGY. *Nam quippiam è quopiam: ac aliud ex alio fieri dicimus aut ſimplicia dicentes, aut compoſita. Dico autem hoc pacto. fit enim homo muſicus & non, muſicus muſicus: aut non muſicus homo, muſicus homo. Simplex itaque dico ipſum fiens hominem inquam, & nõ muſicum: & id etiam quod fit, id eſt muſicum. Compoſitum uero, & id quod fit, & ipſum fiens: etiam cum non muſicũ hominem, muſicum hominem fieri dicimus.*

te. cõ. 58. G Dicimus enim fieri ex eo aliud, & ex altero alterum, aut ſimplicia dicentes, aut compoſita. Dico autẽ ſic hoc. eſt enim hoc fieri hominem muſicum, eſt autem nõ muſicum aliquod, fieri muſicum hoiem: aut nõ muſicum hoiem, muſicum. Simpliciter quidem igitur dico, q̄ fit homo, & nõ muſicum, & quod ſimpliciter fit muſicum, compoſitũ autem, & quod fit, & quod factum eſt, cùm non muſicum hominem dicamus fieri, aut muſicum, aut muſicũ hominem.

Proſequitur propoſitũ. Et circa hoc duo facit. Primo. n. præmittit quædam, quæ neceſſaria ſunt ad propoſitum oſtendendũ, Secundo oſtendit propoſitũ ibi { Determinatis autem his. } Circa primũ duo facit. Primo præmittit quandã diuiſionem, Secundo oſtendit differentiã inter partes diuiſiõis. ibi { Horum aũt. } Dicit ergo primo q̄, cũ in quolibet fieri aliud dicatur fieri ex alio, quãtum ad fieri ſm eſſe ſubſtãtiale: vel alterũ ex altero, quantũ ad fieri ſm eſſe accidentale, propter hoc, q̄ omnis mutatio habet duos terminos, dupliciter cõtingit hoc dicere, eo q̄ termini alicuius factionis, vel mutatiõis poſſunt accipi, vt ſimplices, vel cõpoſiti. Et hoc ſic exponitur. aliq̃n enim dicimus homo fit muſicus, & tũc duo termini factiõis ſunt ſimplices: & ſimiliter q̃n dicimus, q̄ non muſicum fit muſicũ. ſed, q̃n dicimus non muſicus homo fit muſicus homo, tunc vterq; terminorũ eſt compoſitus. Quia, cũ fieri attribuitur homini, vel non muſico vterq; eſt ſimplex: & ſic id, quod fit. i. cui attribuitur fieri, ſignificat fieri vt ſimplex. Id vero, in quod terminatur ipſum fieri, quod ſignificatur fieri vt ſimplex, eſt muſicum. vt cũ dico, homo fit muſicus, vel non muſicus fit muſicus. ſed tunc vtrunq; ſignificatur fieri vt cõpoſitũ, ſ. { Et quod fit }, i. id, cui attribuitur fieri { & quod factum eſt }, i. id, ad quod terminatur fieri cũ dicimus, non muſicus homo, fit muſicus. tunc enim eſt compoſitio ex parte ſubiecti tantum, & ſimplicitas ex parte prædicati. Sed, cũ dico, non muſicus homo fit muſicus homo, tũc eſt compoſitio ex parte vtriuſque. Secundo ibi.

te. cõ. 60. Secũda pars, te. 58.

Horum autem alterum non ſolum hoc aliquid, ſed èt ex hoc fieri dicitur; ceu è non muſico muſicus. alterum non hoc in omnibus dicitur modo. nom enim ex homine muſicus, ſed homo fit muſicus dicitur. ARGY.

Horum autem quidem non ſolũ dicitur hoc aliquid fieri, ſed etiam ex hoc, vt ex non muſico muſicus. Hoc autem non dicitur in omnibus, vt ex homine factus ſit muſicus, ſed homo factus ſit muſicus.

Oſtendit duas differentias inter prædicta. quarũ prima eſt, q̄ in quibuſdam præmiſſorũ vtimur duplici modo loquendi, ſ. q̄ hoc fit hoc, & ex hoc fit hoc. dicimus. n. q̄ non muſicus fit muſicus, & ex non muſico fit muſicus. Sed non in omnibus ſic dicitur. non enim dicitur, ex homine fit muſicum: ſed homo fit muſicus. Secũdam differentiam ponit ibi.

At uero eorum, quæ ut ſimplicia fieri dicimus, alterum permanens fit, alterum non permanens. nam homo quidem permanet, cùm fit muſicus homo: non muſicum autem & immuſicum, neque ſimplex, neque compoſitum permanet. ARGY.

Eorum autem, quæ fiunt ſicut ſimplicia dicimus fieri, aliquid quidem permanens fit, aliud vero non permanens. homo quidem permanet muſicus factus, & homo eſt: ſed non muſicum & immuſicum, neque ſimpliciter, neque compoſitum permanet. te. cõ. 59.

Et dicit q̄, cùm duobus ſimplicibus attribuitur fieri, ſ. ſubiecto & oppoſito, alterum iſtorum eſt permanens, & alterum non permanens. quia, cùm aliquis iam factus eſt muſicus permanet homo, ſed non permanet oppoſitum: ſiue ſit negatiue oppoſitum, vt non muſicum, ſiue priuatiuæ, aut contrariæ, vt immuſicum. Neq; etiam compoſitum ex ſubiecto & oppoſito permanet: non enim permanet homo non muſicus, poſtquam homo factus eſt muſicus. Et tamen iſtis tribus attribuebatur fieri. dicebatur enim quòd homo fit muſicus, & non muſicus fit muſicus, & homo non muſicus fit muſicus: quorum trium ſolum primum manet cõpleta factione, alia vero duo non manent. Deinde cum dicit.

H *Quæ cum ita ſint, hoc eſt ex omnibus quæ fiunt accipiendum, ſiquis inſpexerit uti diximus, aliquid ſemper ſubijci oportere: ipſum inquam fiens, quod etſi numero unum eſt, nõ tamen eſt ſpecie unum. atq; pro eodem accipio, ſpecie rationeq; differre. non eſt enim eadem hominis & immuſici ratio.* ARGY.

Determinatis igitur his, ex omnibus, quæ fiunt, hoc eſt accipere, ſi aliquis intenderit, ſicut diximus: quoniã oportet aliquid ſemper ſubijci, quod fit. & hoc, ſi numero eſt vnũ, ſed ſpecie non vnum eſt. ſpecie. n. dico & ratione idem. non enim idem eſt homini, & immuſico eſſe. te. cõ. 60.

Ex ſuppoſitione præmiſſorum oſtendit propoſitum, ſ. quòd in qualibet factione naturali inueniantur tria. Et

circa

circa hoc tria facit. Primo enumerat duo, quæ inueniũtur in qualibet factione naturali. Secundo probat, quod supposuerat. ibi {Et hoc quidem permanet.} Tertio concludit propositum. ibi {Quare ostẽsum est.} Dicit ergo primo ꝙ suppositis præmissis, siquis voluerit cõsyderare in omnibus, quæ fiunt sm naturam, hoc accipiet, ꝙ semper oportet subijci aliquid, cui attribuitur fieri. Et illud, licet sit vnum numero, vel subiecto, tamen specie, vel ratione non est idem. cùm enim attribuitur homini ꝙ fiat musicus: homo quidem est vnũ subiecto, sed duo ratione. non enim est idem homo sm rationem, & non musicus. Tertium autem non ponit, scilicet quòd in generatione necesse est aliquid generari: quoniam illud manifestum est. Secundo ibi.

Hic immediate infra. Te. cõ. 60.

ARGY. *Atq; alterum permanet. id enim quod non opponitur permanet: homo nanq; permanet, non musicum aũt & immusicum non permanet: neq; id, quod ex utrisque componitur, uelut immusicus homo.*

Et hoc quidem permanet, illud vero nõ permanet. Non oppositum quidem permaner. homo enim permanet: musicum autem & immusicum nõ permanet: neq; ex ambobus compositum, vt non musicus homo.

Probat duo, quæ supposuerat. Primo ꝙ subiectum cui attribuil fieri sit duo ratione. Secundo ꝙ oporteat in quolibet fieri supponi subiectum. ibi {Multipliciter autẽ.}

Te. cõ. 61. Primum ostendit dupliciter. Primo quidem per hoc ꝙ in subiecto, cui attribuitur fieri, est aliquid, quod permanet, & aliquid, quod non permanet. quia id, quod non est oppositum termino factionis, permanet: homo enim permanet, quando fit musicus, sed non musicum nõ permanet: neq; compositum, vt homo non musicus. Et ex hoc apparet, ꝙ homo, & non musicus non sunt idẽ ratione, cùm vnum permaneat, & aliud non. Secundo ibi.

ARGY. *At uero quippiam è quopiam, & non hoc fieri in hisce magis dicitur quæ non permanent, ceu ex immusico fieri musicum dicitur, ex homine uero nõ dicitur. Verum & in hisce, quæ permanent, interdum eodem dicitur modo: ex ære nanq; statuam, non æs statuam fieri dicimus. in eo tamen quod opponitur, & non permanet, utroq; dicitur modo, & ex hoc fieri hoc, ut ex musico musicus: & hoc fieri hoc, uelut immusicus musicus. Iccirco & in composito similiter dicitur. ex immusico nanq; homine, atq; immusicus homo, musicus homo fieri dicitur.*

Te. cõ. 61. Sed ex aliquo fieri aliqd, & non hoc fieri aliquid, magis quidem dicitur in non permanentibus. vt ex immusico musicum fieri, ex homine autem non. At vero & in permanẽtibus aliquando dicitur similiter. ex ære enim statuam dicimus fieri, nõ æs statuam. Hoc autem ex opposito, & non permanenti vtrolibet dicitur, ex hoc hoc, & hoc hoc. & nanq; ex musico & immusicus fit musicus. Vnde & in composito similiter est. etenim ex immusico homine, & immusicus homo dicitur fieri musicus.

Ostendit idem alio modo, quia in non permanẽtibus magis dicitur ex hoc fit hoc, ꝙ hoc fit hoc: licet tamen & hoc possit dici, sed non ita ꝓprie. dicimus enim ꝙ ex non musico fit musicus. Dicimus etiam, ꝙ nõ musicus fit musicus, sed hoc per accidẽs, inquantum, s. id, cui accidit esse non musicum fit musicus. Sed in permanentibus non sic dicitur. non enim dicimus, ꝙ ex homine fit musicus, sed ꝙ homo fit musicus. Quandoq; tamen in permanẽtibus

A dicimus, ex hoc fit hoc, sicut dicimus ꝙ ex ære fit statua. sed hoc contingit, quia nomine æris intelligimus infiguratum: & ita dicitur hoc ratione priuationis intellectæ. Et licet ex hoc fieri hoc dicamus in permanẽtibus, magis tamen vtrunq; contingit in non permanẽtibus dici, & hoc fit hoc, & ex hoc fit hoc: siue non permanens accipiatur oppositum, siue compositũ ex opposito & subiecto. Ex hoc ergo ipso, ꝙ diuerso modo vtimur loquẽdi circa subiectum & oppositum, manifestum est, ꝙ subiectũ & oppositum, vt homo & non musicus, & si sunt idem subiecto, sunt duo tamen ratione. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Cùm autem fieri multis modis dicatur, & quædã non absolute fieri, sed hoc aliquid fieri: quædã simpliciter fieri dicantur, quod quidem solis substantijs competit. In cæteris quidem patet aliquid ipsum inquam fiens necessario subijci. nam & quantum, & quale, & ad aliquid, & quãdo, et ubi, fit aliqua re subiecta. Propterea quòd substantia sola de nullo subiecto dicitur alio: cætera autem uniuersa de substantia ipsa dicuntur. At substantiam etiam & quæcunq; alia simpliciter sunt ex subiecto fieri aliquo, patefiet sanè diligenter cõsyderanti. semper enim est aliquid, quod subijcitur, ex quo generatur id, quod fit: plantæ nanq; & animalia ex semine fiunt.*

Te. cõ. 62. Multipliciter autem cùm dicatur fieri, & horum quidem non simpliciter fieri, sed hoc aliquid fieri, simpliciter autem fieri substantiarum solum est, sm quid aliorum, manifestum, ꝙ necesse est subijci aliquid, quod fit. Etenim quantum, & quale, & ad alterum, & quando, & vbi fiunt in subiecto aliquo, propter id, quod sola substantia de nullo alio dicitur subiecto, sed alia

C omnia de substantia. Quod autem & substãtię, & quæcunq; alia simpliciter entia, ex quodam subiecto fiant, cõsyderanti fiet vtiq; manifestũ. sempꝑ enim est aliquid, quod subijcitur, ex quo fit, quod fit, vt plantæ, & animalia ex semine.

Ostendit alterũ, quod supposuerat, s. ꝙ in omni factione naturali oporteat esse subiectum. & hoc quidem per rationẽ probare pertinet ad Metaphysicũ. vnde probatur in .7. Meta. sed hic probat tãtum per inductionem. & primo ex parte eorũ, quæ fiunt. secundo ex parte modorum fiendi. ibi {Fiunt aũt quæ fiunt.} Dicit ergo primo ꝙ, cùm fieri dicatur multipliciter, fieri simpliciter est solũ fieri substantiarũ, sed alia dicũtur fieri sm quid. Et hoc ideo, quia fieri importat initiũ essendi. ad hoc ergo ꝙ aliquid fiat simpliciter, requiritur ꝙ prius non fuerit simpliciter: quod accidit in ijs, quæ substantialiter fiunt. quod enim fit homo non solũ prius non fuit homo, sed simpliciter

Te. cõ. 22.

Secũda parte hui⁹ tex.

D verum est dicere ipsum non fuisse. cùm autem homo fit albus, non est verũ dicere ꝙ prius non fuit, sed ꝙ prius non fuerit talis. In ijs igitur, quæ fiunt sm quid, manifestũ est ꝙ indigent subiecto. nã quantitas, & qualitas, & alia accidentia, quorũ est fieri sm quid, nõ possunt esse sine subiecto. Solius enim substantiæ est non inesse subiecto. Sed etiam in substantijs, siquis consyderat, manifestum fit ꝙ fiunt ex subiecto: videmus enim ꝙ plantæ, & animalia fiunt ex semine. Secundo ibi.

ARGY. *Eorum autem, quæ fiunt simpliciter, quædam transfiguratione fiunt, ut statua: quædam additione, ut ea, quæ incrementa suscipiunt: quædam ablatione, ut è lapide Mercurius: quædam compositione, ut domus: quædam alteratione, ut ea quæ uertuntur materia. Atq; patet ex subiectis omnia fieri, quæ hoc pacto fiunt.*

Tex. c. 61. Fiunt autem quæ fiunt simpliciter, alia quidem transfiguratione, vt statua: alia appositione, vt quæ augmentantur: alia vero abstractione, vt ex lapide Mercurius: compositione autem, vt domus: alteratione vero, vt quæ cõuertuntur fm materiã. Omnia autem, quæ sic fiũt, manifestum est quoniam ex subiectis fiunt.

Ostendit idem inducẽdo per modos fiendi, & dicit q eorum quæ fiunt, quædam fiunt transfiguratione, sicut statua fit ex ære: quædam fiunt ex appositione, vt patet in omnibus augmentatis, sicut fluuius fit ex multis riuis: alia vero fiunt abstractione, sicut ex lapide fit per sculpturam imago Mercurij. Quædam vero fiunt compositione, sicut domus: quædam vero fiunt alteratione, sicut ea, quorum materia alteratur, siue fiant fm naturam, siue fm artẽ: & in oibus his apparet q fiũt ex aliquo subiecto. Vnde manifestũ fit, quòd omne quod fit, fit ex subiecto. E

Dignum scitu. Sed aduertendum est q artificialia connumerauit inter ea, quæ fiunt simpliciter (quãuis formæ artificiales sint accidentia) quia artificialia quodam modo sunt in genere substantiæ per suam materiam. vel propter opinionem Antiquorum, qui similiter æstimabant naturalia vt artificialia, vt in Secundo dicetur. Deinde cùm dicit.

Tex. cõ. 12.

ARGY. *Quare patet ex dictis, omne quod fit semper compositum esse. Atq; est quidem aliquid quod fit, est autẽ aliquid quod istud fit. & hoc est duplex. Est enim aut subiectum, aut oppositum. atq; opponi quidem immusicum, subijci autem hominem dico. Et vacuitatem quidem figuræ & informitatem, vel inordinationem oppositum: æs autem lapidem aurumq; subiectum.*

Tex. c. 64. Quare ostensum ex dictis est, quoniã quod fit, semper compositum est. Et est quidem aliquid quod fit, est autem aliquid, quod hoc fit. & hoc dupliciter. Aut enim subiectum, aut oppositum. dico autem opponi quidem non musicum: subijci autem hominẽ, & infigurationem, & inordinationẽ, & informationẽ oppositũ: æs autem & lapidem & aurum dico subiectum.

Concludit propositum, & dicit ostẽsum esse ex dictis q id, cui attribuitur fieri semper est compositum. Et, cùm Lec. 2. in qualibet factione sit id, ad quod terminatur fieri, & id, cui attribuitur fieri: quod est duplex, s. subiectum & oppositum, manifestum est q in quolibet fieri sunt tria, s. subiectum, & terminus factionis, & oppositũ eius. Sicut, cùm homo fit musicus, oppositum est non musicum: & subiectum est homo: & musicus est terminus factionis. Et similiter infiguratio & informitas & inordinatio sunt opposita: sed æs & aurũ & lapides sunt subiecta i artificialibus.

LECTIO. XIII.

Materiam ac formam principia per se tam in esse quàm in fieri rerum naturalium esse: Priuationem vero per accidens principium esse inducitur.

ARGY. *Si igitur eorum, quæ natura constant, causæ, atque principia sunt, ex quibus primis constant, ac facta sunt, non per accidens, sed vnumquodq; id, quod per substantiam dicitur, patet omnia fieri ex subiecto ac forma. musicus enim homo ex homine quodãmodo, musicóne componitur. rationes enim in illorũ rationes dissolues. Vniuersa igitur quæ fiunt ex bisce porrò fieri patet.*

Te. cõ. 65. Manifestũ igitur q, siquidẽ sunt causæ & pricipia eorũ, quæ natura sunt, ex qbus primis sunt & fiũt, non fm accidẽs: sed vnumquodq quidem dicitur fm substantiam, quod fit ex subiecto & forma. componitur enim musicus homo ex homine & musico quodammodo: resolues enim rationem in rationes eorum. Composità resoluuntur in sua componentia.

Te. cõ. 66. Manifestũ igitur est q fiant, quæ fiunt, ex his.

Postquam Philosophus ostendit, q in quolibet fieri naturali tria inueniuntur, hic ex præmissis intendit ostendere quot sunt principia naturæ. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum, Secundo recapitulando ostendit quæ dicta sint, & quæ restant dicenda. ibi {Primũ quidem igitur dictum.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit tria naturæ principia, Secundo notificat ea. ibi {Subiecta autem naturæ.} Circa primũ tria facit. Primo ostendit veritatem de principijs naturæ, Secundo ex veritate ostensa soluit præmissas de principijs dubitationes. ibi {Vnde est q sicut duo.} Tertio, qa ab antiquis dictum est q principia sunt contraria, ostendit vtrum semper requirantur contraria, vel non. ibi {Quod quidem igit.} Circa primum duo facit. Primo ostendit duo esse principia naturæ per se, Secũdo ostẽdit tertium esse principium naturæ per accidẽs, ibi {Est autem subiectum.} Circa primum vtitur tali ratione. Illa dicũtur esse principia & causæ rerum naturalium, ex quibus sunt & fiũt per se, & non fm accidẽs: sed omne, quod fit, est & fit ex subiecto & forma: ergo subiectum & forma sunt per se causæ & principia omnis eius, quod fit fm naturam. Quòd autem id, quod fit fm naturã, fit ex subiecto & forma, probat hoc modo. Ea, in quæ resoluit definitio alicuius rei sunt componentia rem illam: quia vnumquodq resoluitur in ea, ex quibus componitur. sed ratio eius, quod fit fm naturam, resoluitur in subiectum & formam: nam ratio hominis musici resoluitur in rationẽ hominis, & in rationem musici. siquis enim velit definire hominem musicũ, oportet q assignet definitionem hominis & musici. ergo id, quod fit fm naturã, est & fit ex subiecto & forma. Et notandum est q hic intendit inquirere principia non solum fiendi, sed etiam essendi: vnde signanter dicit. {Ex quibus primis sunt & fiunt.} Et dicit. {Ex quibus primis} id est, per se & non fm accidens. Per se ergo principia omnia, quæ fiunt secundum naturam, sunt subiectum & forma. Secundo ibi. G

Secũda pars tex 70. Te. cõ. 69. Te. cõ. 67. Te. cõ. 68.

ARGY. *Atqui subiectum ipsum, numero quidem est vnum; ratione autem duo. Homo nanq; & aurũ, ac omnino materia numerabile est. est enim hoc aliquid magis, atque id quod fit: non per accidens est & ipso gignitur. At priuatio ipsum inquam oppositum, accidens, forma autem est unum. ut ordo, uel musica, uel eorum aliquid, quæ simili modo dicuntur.*

Priuatio est pricipiũ per accidens. Est autem subiectum numero quidẽ vnum, specie vero duo. homo quidem enim & aurũ, H & omnino materia numerabilis est. Hoc enim aliquid magis, & non secundum accidens ex ipso fit, quod fit. Priuatio autem & cõtrarietas accidens. Vnum aũt species, vt ordinatio, aut musica, aut aliorum aliquid sic prædicantium.

Addit tertium principium per accidens, & dicit q licet subiectum sit vnum numero, tamen specie & ratione duo (vt supra dictũ est:) quia homo & aurum, & omnis materia numerum quendam habet. est enim ibi consyderare ipsum subiectum, quod est aliquid positiue, ex quo fit aliquid per se, & non per accidens, vt hoc quod est homo & aurum: & est ibi consyderare id, quod accidit ei, s. contrarietatem & priuationem, vt immusicum & infiguratum. Tertium autem est species vel forma, sicut ordinatio est forma domus: vel musica hominis musici, vel aliquod

quod aliorum, quæ hoc modo ponuntur. Sic Igitur forma et subiectum sunt principia per se eius, quod fit s͠m naturam: sed priuatio vel cõtrariũ est principiũ per accidẽs, inquantũ accidit subiecto, sicut dicimus ꝙ ædificator est causa actiua domus per se, sed musicũ est causa actiua domus per accidens, inquantum accidit ædificatori esse musicum. Et sic homo est causa per se, vt subiectum hominis musici: sed non musicum est causa & principium eius per accidens. Potest aliquis obijcere ꝙ priuatio non accidit subiecto, quando est sub forma: & sic priuatio non est principium essendi per accidens. Et ideo dicẽdum, ꝙ materia nunquam est sine priuatione: quia, qñ habet vnam formam, est cum priuatione alterius formæ: & ideo, dum est in fieri aliquid quod fit, vt homo musicus, in subiecto, quando nondum habet formam, est priuatio ipsius musicæ: & ideo principium per accidẽs hominis musici in fieri est non musicum: hoc enim accidit homini dum fit musicus. Sed, quando iam aduenit ei hæc forma, adiungitur ei priuatio alterius formæ, & sic priuatio formæ oppositæ est principium per accidens in essendo. Patet ergo s͠m intentionem Arist. ꝙ priuatio, quæ ponitur principium naturę per accidens, non est aliqua aptitudo ad formam: vel inchoatio formæ, vel aliquod principium imperfectum actiuum (vt quidam dicunt) sed ipsa carentia formæ, vel contrarium formę, quod subiecto accidit. Deinde cum dicit.

Obiectionis exclusio, quo nã mõ priuatio cũ subiectionẽ accidat, sit principiũ p accidens.

ARGY. *Quapropter ipsa principia, tum duo, tum tria dicenda sunt, & tum contraria. Veluti si quispiam dicat musicum & immusicum: aut calidum & frigidum, aut constructum & inconstructum. Tum nõ contraria, fieri enim non potest ut mutuo contraria patiantur. Soluitur autẽ & hoc, quia aliud est ipsum subiectum. hoc enim nõ est, ut patet, contrarium. Quare principia neq; plura cõtrarijs quodammodo sunt, sed duo (ut ita dicam) numero. Neq; rursus penitus duo, quia ipsorum ratio est diuersa, sed tria: diuersa enim est hominis ratio, & immusici, & uacantis figura, & æris.*

Te.c.67. Vnde est ꝙ sicut duo dicenda sunt esse principia, est autẽ sicut tria. Et est quidem sicut contraria, vt si aliquis dicat musicum & immusicũ, aut calidum & frigidum, aut consonans & inconsonans: est autem sicut non, ab alterutris enim pati contraria impossibile est: soluitur autem propterea, ꝙ aliud est subiectum, hoc enim non est contrarium. Quare neq; plura contrariorum sunt principia quodammodo, sed duo: vt est dicere numero. Neque iterum penitus duo propter id, quod alterum est esse ipsis, sed tria: alterum enim est esse homini, & non musico esse, & infigurato & æri.

Soluit secundum determinatam veritatem dubitationes omnes pręcedentes, & concludit ex prædictis ꝙ quodammodo dicẽdum est esse duo principia, scilicet per se: & quodammodo tria, si coassumatur principium per accedens cum principijs per se. Et quodammodo sunt principia contraria, vt si aliquis accipiat musicum & nõ musicum, & calidum & frigidum, & consonans & inconsonans. Et quodammodo principia non sunt contraria, si accipiantur sine subiecto: quia sic contraria non possunt pati abinuicem. nisi hoc soluatur per hoc, quia contrarijs supponitur aliquod subiectum, ratione cuius adinuicem patiuntur. Et sic concludit ꝙ principia nõ sunt plura cõtrariorum, id est, contrarijs: hoc est ꝙ contraria, sed sunt duo tantum per se. Sed nec totaliter duo, quia vnum eo-

A rum secundum esse est alterum, subiectum enim secundum rationẽ est duo, sicut dictum est, & sic sunt tria principia: quia homo & nõ musicus, & æs & infiguratum differunt secundum rationem. Sic igitur patet, ꝙ priores sermones, disputati ad vtranque partem, fuerunt secundum aliquid veri, sed non totaliter. Deinde cum dicit.

ARGY. *Quot igitur principia sunt naturalium rerum, quibus generatio competit, & quonammodo sunt tot, satis iam explicauimus. Atq; patet aliquid ipsis cõtrarijs subijci oportere, & cõtraria duo esse, modo autem quodam alio nõ necessarium esse. Erit enim sufficiens contrariorũ alterũ ad faciendũ absentia præsentiaq; sui mutationẽ.*

Te.c.68. Quot quidem igitur principia circa generationem Physicorum, & quomodo tot sint, dictum est. Et ostensum est, quoniã oportet subB ijci aliquid contrarijs, & contraria duo esse, sed quodam non alio modo necessariũ. Sufficiens enim erit alterum contrariorum facere absentia & præsentia mutationem.

Ostendit quomodo sunt duo contraria necessaria, & quomodo non. & dicit manifestũ esse ex dictis quot sunt principia circa generationem naturalium, & quomodo sint tot. ostensum est enim ꝙ oportet duo esse contraria, quorum vnum est principium per se, & alterum per accidens: & ꝙ aliquid subijciatur contrarijs, quod est etiam principium per se. sed aliquo modo alterum contrariorũ non est necessarium ad generationem. sufficit enim alterũ contrariorum quandoque facere mutationem absentia sua & præsentia. Ad cuius euidentiam sciendum est, ꝙ sicut in Quinto huius dicetur, tres sunt species mutationis, scilicet generatio, & corruptio, & motus. Quorũ hæc est differentia, quia motus est de vno affirmato in aliud C affirmatum, sicut de albo in nigrum. Generatio autem est de negato in affirmatum, sicut de non albo in album: vel de non homine in hominem. Corruptio autem est de affirmato in negatum, sicut de albo in non album, vel de homine in non hominem. Sic igitur patet, ꝙ in motu requiruntur duo contraria & vnum subiectum. Sed in generatione & corruptione requiritur præsentia vnius contrarij & absentia eius quæ est priuatio. Generatio autem & corruptio saluantur in motu. nam, quod mouetur de albo in nigrum, corrumpitur album & fit nigrum. Sic igitur in omni mutatione naturali requiritur subiectum, & forma, & priuatio. Non autem ratio motus saluatur in omni generatione & corruptione, sicut patet in generatione & corruptione substantiarum. Vnde subiectum & forma & priuatio saluantur in omni mutatione, non autem subiectum, & duo contraria. Hæc etiam oppositio inuenitur in substantijs, quæ est primũ genus: non autem oppositio contrarietatis. nam formæ substantiales nõ sunt D contrariæ, licet differentiæ in genere substantiæ contrariæ sint, secundum ꝙ vna accipitur cum priuatione alterius, sicut patet de animato & inanimato. Deinde cũ dicit.

Quo nã modo vnum vel duo sufficiãt in quacunq; generatione contraria.

10. me. te. c. 16. 84.

ARGY. *Natura autem ea, quæ subijcitur, similitudine rationis sub scientia cadit. Nam ut ad statuam æs aut ad lecticam lignum: aut ad aliquid aliud eorum, quæ formã habẽt, materia æs atq; informe sese habet antequàm suscipiat formam, sic ad substantiam & hoc aliquid atq; id, quod est hæc sese habere uidetur. Vnum igitur hæc principium est. Non tamen est unũ neq; ens perinde atq; hoc aliquid. Vnum etiam principium est ratio, & insuper id, quod est contrarium huic ipsa inquàm priuatio. Hæc autem quonam pacto duo sunt atq; plura, paulo antea diximus.*

Subiecta

te.c.69. Subiecta autem natura scibilis est secũdum E analogiam. Sicut enim ad statuam ęs, aut ad lectulum lignum, aut ad aliorum aliquod habentium formam in materia, & informe se habet priusquàm accipiat formã, sic ipsa se ad substantiam habet, & hoc aliquid, & quod est. Vnum quidem igitur principium est, non sicut vnum existens, neq; sic vnum, sicut hoc aliquid, vnũ autem secundum quòd ratio. Amplius autem
te.c.70. contrarium huic priuatio est. Hæc autẽ quomodo duo, quomodo plura dictum est.

Manifestat præmissa principia, & dicit, q natura, quæ primo subijcitur mutationi, id est materia prima, non potest sciri per seipsam: cũ omne, quod cognoscitur, cognoscatur per suam formam: materia autem prima cõsyderatur subiecta omni formæ. sed scitur {secundũ analogiã} F id est, secundum proportionem. Si enim cognoscimus q lignum est aliquid pręter formã scanni & lecti: quia quandoq; est sub vna forma, quãdoq; sub alia. Cùm igitur videamus hoc quod est aer, quandoq; fieri aquam, oportet dicere q aliquid existens sub forma aeris, quãdoq; sit sub forma aquæ: & sic illud, quod est aliquid præter formam aquæ & præter formam aeris, se habet ad ipsas substãtias naturales, sicut se habet æs ad statuam, & lignũ ad lectũ, & quodlibet materiale & informe ad formã, & hoc dicimus esse materiam primam. Hoc est igitur vnum principium naturæ. quod non sic vnum est, sicut hoc aliquid, hoc est, sicut aliquod indiuiduum demonstratũ, ita q habeat formam & vnitatem in actu: sed dicitur ens & vnũ inquantum est in potentia ad formã. Aliud principium autem est ratio vel forma. Tertium autẽ est priuatio, quæ contrariatur formæ. Et quomodo ista principia sint duo, & quomodo tria, dictum est prius. Deinde cùm dicit.

ARGV. G *Primum igitur dictum est: contraria solum principia esse. Deinde necessarium est quoddam etiam aliud subijci, triaq; esse. Ex hisce uero, quæ nũc diximus, patet, quænam est differentia contrariorum: & quo modo principia se habent: & quid est ipsum subiectum. Sed utrum forma substãtia sit, an subiectum, nõdum emersit. Patet tamen tria principia rerũ esse: & quonã pacto atq; quis ipsorum sit modus. Quot igitur & quæ sint principia rerum ex hisce quæ diximus sit perspectum.*

Quæ nunc vsque dicta sint, & quæ dicenda supersint.

Primum quidem igitur dictum est q principia contraria sunt. Posterius autẽ, quòd necesse est & aliud quoddam subijci & esse tria. Ex his autẽ nunc manifestum est, quę differentia contrariorum, & quomodo se habent adinuicem H principia, & quid sit subiectum. Vtrum autem substãtia species, aut subiectum, nondum manifestum est. Sed q principia tria, & quomodo,
te.c.71. & quis modus eorum dictum est. Quot quidẽ igitur & quæ sint principia, ex his cõsyderetur.

Resumit quæ dicta sunt, & ostendit quæ restant dicenda. Dicit ergo, q prius dictum est, q cõtraria sunt principia: & postea, q eis aliquid subijcitur, & sic faciunt tria principia. Et ex his, quæ nũc dicta sunt, manifestũ est quæ differentia sit inter contraria: quia vnum est principium per se, & aliud per accidẽs. Et iterum dictum est, quomodo principia se habeant adinuicem: quia subiectũ & contrarium sunt vnum numero & duo ratione. Et iterum dictum est, quid est subiectum, secundum q manifestari potuit. Sed non dictum adhuc est, quid sit magis substantia, E vtrum forma vel materia. hoc enim dicetur in principio Secundi. Sed dictum est q principia sunt tria, & quomodo, & quis est modus ipsorum. Et vltimo concludit principale intentum, scilicet, quòd manifestum est quot sint principia & quæ sint. te.c.11.

LECTIO · XIIII.

Ex notitia eorum, quæ de materiæ quiditate probantur, Antiquorum dubitationes duplici solutione soluuntur.

Post hæc autem & dubitationem Veterum unice hoc pacto solui dicamus. Primi nanque Philosophi ueritatem atque naturam eorum quæ sunt quærentes, exorbitarunt, quasi ad aliam uiam quandam à ruditate depulsi. Atq; asserunt neque fieri quicquàm eorũ quæ sunt, neque corrumpi: propterea quòd necesse est quidẽ omne quod fit, aut ex ente aut ex non ente fieri generariq;: neutrum aũt esse potest. Neq; enim fit id quod est: iam enim est. Et ex non ente nihil fieri potest: aliquid enim subijciatur oportet. Atque hoc pacto id quod deincepi accidit augentes, neque multa inquiunt esse, sed solum ipsum quod est. Illi igitur ob ea, quæ dicta sunt, hanc habuerunt opinionem. ARGV. F

QVòd autẽ singulariter sic soluitur & Antiquorum defectus, dicamus post hæc. Quærentes enim secũdum Philosophiã Primi veritatẽ & naturã rerum, diuerterũt vt in viam quandam aliã abscedentes ob infirmitatẽ: & dicunt neq; fieri eorũ quæ sunt nullum, neq; corrumpi, propter id, quòd necessarium est fieri quod fit, aut ex eo quod est, aut ex eo quod G non est. Ex his autem vtrisq; impossibile est esse. neq; enim quod est fieri contingit: est enim iã. neq; ex eo, quod non est nihil vtiq; fieri: subijci enim aliquid oportet. Et sic consequenter te.c.78. contingens augmentantes, non esse multa dicunt, sed tantum quod est. Illi igitur talium accipiebant opinionẽ propter ea, quæ dicta sunt.

Postquam Philosophus determinauit veritatẽ de principijs naturæ, hic excludit Antiquorũ dubitationes per ea, quæ determinata sunt de principijs. Et primo dubitationes, seu errores, qui prouenerũt ex ignorantia materiæ: Secũdo dubitationes, seu errores, qui prouenerũt ex ignorantia priuationis ibi. {Tangentes igitur quidam.} Tertio reseruat alteri scientiæ dubitationes, quæ accidunt circa formã ibi. {De principio autem secundum speciẽ.} te.c.79. te.c.81. Circa primum duo facit. Primo ponit dubitationem & H errorem, in quem Antiqui inciderũt ex ignorantia materiæ: Secundo soluit eorum dubitationẽ per ea, quæ sunt determinata ibi. {Nos autẽ dicim⁹.} Dicit ergo primo q post determinatam veritatem de principijs, dicendum est, q solum ista via, omnis defectus, id est dubitatio Antiquorum, soluitur. Et hoc est signum esse verũ, quod de principijs dictum est. Nam veritas excludit omnem falsitatem & dubitationem: sed posito quocunq; falso oportet aliquam difficultatem remanere. Dubitatio autem & error Antiquorum Philosophorum hic fuit. Primi, qui secundum Philosophiam inquisierunt veritatem & naturam rerum, diuerterunt in quandam aliam viam à via veritatis, & à via naturali, quod accidit eis propter infirmitatem intellectus eorum. Dixerunt enim, q nihil neq; generatur neq; corrumpitur. quod est & contra veritatẽ & contra naturam. Et ad hoc ponendum eos infirmitas intellectus coegit: quia nescierunt hanc rationem soluere, te.c.78.

Sermo demõstratiuus natus est soluere omnem quęstionem.

per

per quam videbatur probari, ꝙ ens non generatur. Quia, si ens fit, aut fit ex ente, aut ex non ente: & vtrunq; horum videbatur esse impossibile, scilicet ꝙ ens fiat ex ente, & ꝙ fiat ex non ente. Quod enim ex ente aliquid fieri sit impossibile, ex hoc manifestum est: quia id, quod est, non fit: nihil enim est antequàm fiat, & ens iam est: ergo non fit. Quod etiã ex nõ ente aliquid fieri sit impossibile, ex hoc manifestum est, quia oportet aliquid subijci ei quod fit, vt supra ostensum est: & ex nihilo nihil fit: & ex hoc concludebatur, ꝙ entis non erat generatio neq; corruptio. Et vlterius in hoc argumentantes augebant suam positionem, vt dicerent ꝙ non essent multa entia, sed vnum ens tantum. & hoc dicebant propter rationem prædictam. cũ enim ponerent vnũ esse materiale principium: & ex illo nihil dicerent causari secundum generationem & corruptionem, sed solum secundum alterationem, sequebatur quòd id remaneret semper vnum secũdum substantiam. Secundo ibi.

Lec. 12.

Vide Auer. in hoc loco. quia melior & clarior est eius expõ.

ARGY.

Nos autẽ uno quidem modo nihil inter hæc dicimus interesse, ex ente inquàm aut è non ente fieri: & id, quod nõ est, aut quod est agere quippiam aut pati, aut quoduis hoc fieri, & medicum agere quippiam aut pati: aut è medico aliquid esse aut oriri. Quare, cùm id dicatur dupliciter, patet & ex ente fieri aut id quod est agere, aut pati, duobus modis identidem dici. ædificat igitur medicus, non ut est medicus, sed ut ædificator: & albus fit, nõ hoc sanè, quò medicus est, sed quò niger. Medetur autem & medicinam amittit, quò medicus est. Atque cum maxime ipsum medicũ agere quippiam, aut pati dicamus, uel è medico fieri, si illud agat uel patiatur ut medicus, patet & hoc, è non ente inquàm fieri, id significare ut nõ ens est. Quod quidem, cum non distinxissent illi, longe à ueritate semoti sunt. & ob ignorationem hanc adeo insuper ignorarunt, ut nihil fieri prorsus: neq; cæterorũ quicquàm esse arbitrarentur, sed omnem tollerent generationem. Nos autem & ipsi dicimus nihil quidem fieri simpliciter ex non ente: tamen ex non ente per accidens fieri. Ex priuatione enim, quæ est per se non ens, & quæ non inest, fieri dicimus. Afficitur itaq; id admiratione, ac impossibile esse uidetur ex non ente fieri. Similiter autẽ neq; ex eo quod est, neque id quod est fieri nisi per accidens, sic autem & hoc fieri dicimus eodem modo, ceu si animal ex animali fieret, & aliquod animal ex quopiã animali, ut si canis ex equo fieret. etenim canis non solum ex animali quodam, sed ex animali etiã fiet, sed non ut est animal, iam enim id ipsum est. Si uero quippiam emersurũ est animal non per accidens, nõ erit ex animali. Et si quid ens orietur, non ex ente, neq; è non ente fiet. dictũ est enim quid significat è non ente fieri: eo nanq; pacto quo est nõ ens. Insuper neque hoc esse inquàm omne aut non esse tollimus. Is igitur unus est modus solutionis.

te. c. 73.

Nos autem dicimus quidem ex eo, quod est, aut ex eo, quod non est, fieri: aut quod est, aut quo non est aliquid facere, aut pati, aut quodlibet fieri hoc, vno quidem modo nihil differt, vt Medicum aliquid facere, aut pati, aut ex Medico aliquid esse aut fieri.

te. c. 74.

Quare quoniã hoc dupliciter dicitur, manifestum est quoniam & ex eo quod est, & ex eo quod non est, & quod est aut facere aut pati. ædificat quidem igitur Me-

A dicus non secundum ꝙ Medicus, sed secũdum ꝙ ædificator: & albus fit non inquantum Medicus, sed inquantum niger. Medicatur autem & nõ medicus fit, inquantũ est medicus. Quoniam autem maxime proprie dicimus medicũ aliquid facere aut pati, aut fieri ex medico, si secundum ꝙ medicus hoc patiatur aut faciat, manifestũ ex eo quod nõ est, fieri, & hoc significat inquantũ nõ est. Quod illi quidẽ nõ percipientes deliquerũt, & propter hãc ignorantiã intm̃ ignorauerũt ꝙ nihil opinati sunt fieri, neq; esse aliorũ, sed auferebãt omnẽ generationẽ.

te. c. 75. Ex nonente nõ fit aliquid per se, sed p accidens.

Nos autem & ipsi dicimus fieri quidem nihil simpliciter ex eo, quod non est, sed tamen fieri ex eo quod non est, vt secundum accidens. ex priua-

B tione enim quod est quidem per se non ens, nõ inexistente fit. Mirabile autem videtur & impossibile sic fieri aliquid ex eo quod nõ est.

te. c. 76. Ex ente, aliquid p se, ac per accidẽs fieri quomodo cõtingat.

Similiter autem nec ex eo quod est neq; quod est fieri, nisi secũdum accidens. sic autem & ex hoc fieri eodem modo, vt si ex animali animal vtiq; fiat, & ex quodam animali quoddam animal, vt si canis ex equo fiat. fiet quidem enim vtiq; nõ solum ex quodã animali canis, sed etiam ex animali, sed non inquantũ est animal; est enim iam hoc Si autem aliquid debet fieri animal non secundũ accidens, nõ, ex animali erit. Et si aliquid quod est, non ex eo quod est, neque ex eo quod nõ est. quod enim est ex eo quod non est, dictũ

te. c. 77. secũda parte 78. te.

C est nobis quid significet, quoniam inquantum non est.

te. c. 78.

Amplius autem & esse omne aut non esse non remouetur. vnus quidem igitur modus hic est.

Soluit prædictam obiectionem. Et circa hoc duo facit. Primo soluit dupliciter prædictam obiectionem, Secundo concludit principale propositum ibi. {Quare secundum ꝙ vere.} Prima diuiditur in duas, secundũ duas solutiones, quas ponit. Secunda ibi. {Alius autem quoniam.} Dicit ergo primo ꝙ quantum ad modũ loquendi non differt dicere, ꝙ aliquid fit ex ente, vel nõ ente: vel ꝙ ens aut non ens faciat aliquid aut patiatur, siue de quocunq; alio: & dicere huiusmodi propositiones de medico, scilicet, ꝙ Medicus faciat aliquid aut patiatur: vel ꝙ ex medico fit aliquid, aut fiat: sed dicere, ꝙ Medic⁹ faciat aliquid, aut patiatur, vel ꝙ ex Medico fiat aliquid, dupli-

D cem habet intellectũ: ergo dicere, ꝙ ex ente aut ex non ente fiat aliquid, aut ꝙ ens aut non ens faciat aliquid aut patiatur, duplicẽ habet intellectum. Et sic est in quibuscunq; alijs terminis ponatur: puta si dicatur, ꝙ ex albo fiat aliquid, aut ꝙ albũ faciat aliquid, aut patiatur. Quod autẽ duplicem habeat intellectum, cùm dicitur, ꝙ Medicus aliquid facit aut patiatur: aut ꝙ ex Medico fit aliquid, sic manifestat. dicimus enim, ꝙ Medicus ædificat, sed hoc non facit inquantum est Medicus, sed inquantum ædificator est. Et similiter dicimus ꝙ Medicus fit albus, sed nõ inquantum est Medicus, sed inquantum est niger. Alio modo dicimus, ꝙ Medicus medicatur inquãtum est Medicus. Et similiter ꝙ Medicus fit non Medicus inquantũ est Medicus: sed tunc dicimus proprie & per se Medicum aliquid facere vel pati. Vel ex Medico aliquid fieri, quando hoc attribuitur Medico inquantum Medicus. Per accidens autem quando attribuitur ei, non inquantum est Medicus,

Intellectus causæ per se ac per accidẽs.

Medicus, sed inquantum est aliquid aliud. Sic igitur patet, q, cùm dicitur Medicũ facere aliquid aut pati, vel ex Medico fieri aliquid, dupliciter intelligitur, scilicet p se & per accidẽs. Vnde manifestum est, q, cum dicitur aliquid fieri ex nõ ente proprie & per se, intelligitur hoc si fiat aliquid ex non ente, inquantum est non ens. & similis ratio est de ente. Et hanc distinctionem Antiqui nõ percipientes intantum peccauerunt, q nihil sunt opinati fieri, nec opinati sunt q aliquod aliorum præter id, quod ponebãt primum principium materiale, haberet esse substantiale. Puta dicentes aerem esse primum materiale principium dicebant omnia alia significare quoddam esse accidentale. Et sic excludebant omnẽ generationem substantialem, solam alterationem relinquentes, ex eo scilicet, q quia nõ fit aliquid ex non ente per se, vel ente, opinabantur q nihil possit fieri ex ente vel non ente. Sed nos etiam ipsi dicimus, q ex non ente nihil fit simpliciter & per se, sed solũ secũdum accidens: quia quod est, id est ens per se quidem, non est ex priuatione. & hoc ideo, quia priuatio non intrat essentiã rei factæ. Ex hoc autẽ aliquid fit per se, quod inest rei postquàm iam facta est. sicut figuratum fit ex infigurato non per se, sed per accidens: quia postquàm iam est figuratum, infiguratum non inest ei. Sed iste est mirabilis modus fiendi aliquid ex non ente, & qui videbatur impossibilis Antiquis Philosophis. Sic igitur patet q ex nõ ente fit aliquid, non per se, sed per accidens. Similiter si quæratur, vtrũ ex ente fiat aliquid, dicendum est q ex ente fit aliquid per accidens, sed non per se. Et hoc manifestat per tale exemplum. ponamus enim q ex equo generetur aliquis canis, quo posito manifestum est q ex quodã animali fiet quoddam animal: & sic ex animali fiet animal, non tamen fiet animal ex animali per se, sed per accidẽs, non enim fit inquantum est animal, sed inquantũ est hoc animal: quia animal iam est actu antequã fiat canis, quia est equus, sed non est hoc animal, quod est canis: vnde per se hoc animal, quod est canis, fit ex non hoc animali, id est ex non cane. Sed si fieret animal per se & non per accidens, oporteret, & q fieret ex nõ animali. Sic etiam est de ente. fit enim ens aliquod ex non ente hoc, sed accidit ei q non est hoc, quod fit ens. vnde nõ fit aliquid p se ex ente, neq per se ex non ente. hoc enim per se significat aliquid fieri ex non ente, si fiat ex non ente inquantum est nõ ens, vt dictum est. Et sicut cum hoc animal fit ex hoc animali, vel hoc corpus ex hoc corpore non remouetur omne corpus, nec omne non corpus, nec omne animal vel non animal ab eo ex quo aliquid fit, sic non remouetur ab eo ex quo fit hoc ens, neq omne esse, neque omne non esse: quia id, quod fit hoc ens, quod ẽ ignis, habet aliquod esse, quia est aer: & aliquod non esse, quia nõ est ignis. Iste igitur est vnus modus soluendi prædictam dubitationem. Sed iste modus soluendi insufficiens est. si enim fit ens per accidens ex ente & ex nõ ente, oportet ponere aliquid ex quo fiat ens per se, quia omne quod est per accidens reducitur ad id quod est per se. Ad ostendendũ igitur ex quo fit aliquid per se subiungit secundum modum ibi.

ARGV. *Alius autem est per potentiam atq; actum. dici autẽ hæc possunt potentia atq; actu. hoc autem alijs in locis exacte magis determinauimus.*

Alius autem quoniam contingit eadem dicere secundũ potentiã & actum hoc autẽ determinatum est in alijs per certitudinem magis.

Et dicit q cõtingit aliqua dicere & secundum potentiã & secundum actum, vt certius determinatum est in alijs, scilicet in. 9. Metaphy. Ex ente igitur in potentia fit aliquid per se. ex ente autem in actu vel ex nõ ente fit aliquid per accidens. Hoc autem dicit, quia materia, quæ est ens in potentia est id, ex quo fit aliquid per se. hæc est enim, quæ intrat substantiã rei factæ. Sed ex priuatione vel forma præcedente fit aliquid per accidens, inquantum materiæ, ex qua fit aliquid per se, conueniebat esse sub tali forma, vel sub tali priuatione. sicut statua ex ære fit per se: sed ex non habente talem figuram, & ex habente aliam figuram fit statua per accidens. Vltimo concludit principale propositum ibi.

E

ARGV. *Quare ut dicebamus dubitationes illæ soluuntur, ob quas quædam eorũ, quæ dicta sunt, compulsi tollũt Antiqui. ob hoc enim tantum exorbitarunt ab ea uia, qua ad generationem corruptionemue atque omnino mutationem acceditur. Hæc enim natura, si uisa fuisset, omnẽ hanc ipsorum ignorationem utique dissoluisset.*

Quare secundum q vere dicimus, defectus soluuntur, propter quos coacti remouent prædictorum quædam. propter hoc enim in tantũ destiterunt priores à via in generationẽ & corruptionem & omnino mutationem. hæc enim vtique visa natura, omnem soluit hanc ipsorum ignorantiam.

F

Ex ignorantia materiæ Antiquorũ processit error.

Dicens q sicut vere dicimus, defectus, id est dubitationes soluuntur propter prædicta. Ex quibus dubitationibus coacti Antiqui aliqui remouerunt quædam prædictorum, scilicet generationem & corruptionem & pluralitatẽ substantialiter differentium. Sed hæc natura manifestata, scilicet materiæ, soluit omnem illorum ignorãtiam.

LECTIO XV.

Materiam à priuatione distingui: eamq; ingenerabilem & incorruptibilem esse ostenditur.

ARGV. *Ipsam igitur & Alij quidam, sed nõ sufficienter utiq; tetigere. Primũ enim ex non ente simpliciter aliquid fieri atq; oriri fatentur, ea sanè ratione, qua Parmenidem recte dicere arbitrantur. Deinde, si est una numero, & una solum potentia ipsis esse uidetur.*

G

TAngẽtes quidem igitur & alteri quidam sunt ipsam, sed non sufficienter. Primum quidẽ enim confitentur simpliciter fieri aliquid ex eo, quod non est, inquantum Parmenidem recte est dicere. Postea videtur ipsis si vere est numero vna, & potentiã tantum vnam esse. tt. c. 79.

Postquàm Philosophus exclusit dubitationes & errores Antiquorum Philosophorum prouenientes ex ignorãtia materiæ, hic excludit errores prouenientes ex ignorãtia priuationis. Et circa hoc tria facit, primo proponit errantium errores. secundo ostendit differentiam huius positionis ad veritatẽ supra ab ipso determinatã ibi. {Sed hoc differt.} Tertio probat suam opinionem veram esse ibi. {Subiecta quidẽ natura.} Dicit ergo primo, q quidam Philosophi tetigerunt materiam, sed non sufficiẽter: quia nõ distinguebant inter priuationẽ & materiã: vnde quod est priuationis attribuebant materiæ. Et, quia priuatio secundum se est non ens, dicebãt q materia secundum se est nõ ens. Et sic sicut aliquid per se simpliciter fit ex materia, sic cõfitebantur q simpliciter & per se aliquid fit ex non ente. & ad hoc ponendum duabus rationibus inducebantur. Primo quidem ratione Parmenidis dicentis, q quicquid est præter ens est non ens: vnde, cùm materia sit præter ens, quia non est ens actu, dicebant eam simpliciter esse nõ ens. Secundo vero, quia videbat eis q id, quod est numero vnũ vel subiecto, sit etiam ratione vnũ: quod hic appellat esse potentia vnum: quia ea, quæ sunt ratione vnum, sic se habent q eadem est virtus vtriusq;. Ea vero, quæ sunt subiecto vnũ, sed non ratione, non habent eandem potentiam seu virtutem, vt patet in albo & musico. Subiectum autem & priuatio sunt vnum numero, vt æs

H

secũda parte 79. tt.

&c infi-

A & infiguratum, vnde videbatur eis ꝙ essent idem ratione vel virtute. sic igitur hic accipit vnitatem potentiæ. Sed ne quis hic dubitet occasione horum verborũ quid sit potentia materiæ, & vtrum sit vna vel plures: dicendum est ꝙ actus & potentia diuidunt quodlibet genus entium, vt patet in nono Metaphy. & in tertio huius. Vnde sicut potentia ad qualitatem non est aliquid extra genus qualitatis, ita potentia ad esse substantiale non est aliquid extra genus substãtiæ. Non igitur potẽtia materię est aliqua proprietas addita super essentiam eius: sed materia secundum suam substantiam est potentia ad esse substantiale. & tamen potentia materiæ subiecto est vna respectu multarum formarum, sed ratione sunt multæ potentiæ secundum habitudinem ad diuersas formas. vnde in Tertio huius dicitur, ꝙ posse sanari & posse infirmari differt secundum rationem. Secundo ibi.

Cõmentistarum aliqui, quæ hic S. Tho. dicit, Auer. doctrinæ aduersari contendunt.

ARGY. *Hoc autem plurimũ sanè differt. nos enim materiam priuationem'ue, diuersa dicimus esse. atq; materiam qui*B *dem non ens esse per accident: priuationem uero per se cẽsemus. Et illam quidem prope atque quodammodo substantiam: priuationem uero substantiam nullo modo esse asserimus.*

Sed hoc differt plurimum. nos quidem enim materiam & priuationem alterã dicimus. Sed horum, hanc quidem non esse secundum accidens materiam: priuationem autem per se non esse. & hãc quidem prope rem & substantiam aliqualiter materiam: priuationẽ autẽ nequaꝗ.

Ostendit differentiam suæ opinionis ad opinionem præmissam. Et circa hoc duo facit. primo aperit intellectũ suæ opinionis. secundo ostendit quid alia opinio ponat
Te.c.80. ibi. {Quidam autem quod non est.} Dicit ergo primo ꝙ multum differt aliquid esse vnũ numero vel subiecto, C & esse vnum potẽtia vel ratione. Quia nos ipsi dicimus,
Te.c.12. Le.c.60. vt ex superioribus patet, ꝙ materia & priuatio licet sint vnum subiecto, tamen sunt alterum ratione. quod patet ex duobus. primo quidem, quia materia est non ens secũdum accidens, sed priuatio est non ens per se. hoc enim ipsum, quod est infiguratum, significat non esse: sed æs nõ significat non esse, nisi inquantum ei accidit infiguratũ. secundo vero, quia materia est prope rem, & est aliqualiter. quia est in potẽtia ad rem: & est aliqualiter substantia rei, quia intrat in constitutionem substantiæ. Sed hoc de priuatione dici non potest. Secundo ibi.

ARGY. *At illi id quod non est, magnum paruumq; similiter inquiũt esse: aut utrũq; simul, aut utrũq; seorsum. Quare modus hic trinitatis diuersus ab illo penitus est. Hucusq; nanq; progressi sunt, ut aliquam naturam oportere subijci dicant: hanc tamen unam faciunt. nam etsi quidã* D *dualitatem facit, magnum & paruum ipsam appellans, nihilominus tamen idem facit. alteram enim despexit.*

Te.c.80. Quidam autem quod non est magnũ & paruum similiter aut simul vtrunque: aut seorsum vtrunꝗ. Quare penitus alter modus est hic trinitatis, & ille. Vsq; quidem enim ad hoc perueniunt, ꝙ oportet quandam supponi naturam, hanc tamen vnã faciunt. etenim si aliquis dualitatem facit dicẽs magnum & paruum ipsam, nihilominus idem facit: alteram enim despexit.

Quo nã modo Platonici, materiã a priuatione non distinguebant.

Manifestat intellectũ opinionis platonicæ: & dicit ꝙ Platonici ponebãt quidem duo ex parte materiæ, scilicet magnum & paruum: sed tamen aliter quàm Aristoteles, quia Aristoteles ponit ista duo esse materiam & priuatio A nem, quæ sunt vnum subiecto, & differunt ratione. sed isti non ponebant ꝙ alterum istorum esset priuatio, & alterum materia, sed priuationem coassumebant vtriq;, scilicet paruo & magno: siue acciperent ista duo simul, vtpote cùm loquebantur nõ distinguentes eam per magnũ & paruum: siue acciperent vtrunque seorsum. Vnde patet ꝙ omnino aliter ponebãt tria principia Platonici ponentes formam, & magnum & paruum: & Ari. qui posuit materiam, & priuationem, & formam. Platonici vero vsq; ad hoc peruenerunt præ alijs Philosophis Antiquioribus, ꝙ oportet vnam quandam naturam supponi omnibus formis naturalibus, quæ est materia prima. sed hanc faciunt vnam tantum, sicut subiecto ita & ratione, non distinguentes inter ipsam & priuationem. quia, etsi ponant dualitatem ex parte materiæ, scilicet magnum & paruum, nihilominus non faciunt differentiam inter materiam & priuationem, sed faciunt mentionem tantum de materia, sub qua comprehenditur magnum & par B uum: & priuationem despexerunt, de ea mentionem non facientes. Deinde cum dicit.

Etenim materies quidẽ permanens una cũ forma causa est eorum quæ fiunt, perinde ac mater. Aut contrarietatis altera pars, nec esse omnino persæpe ei uidebitur, qui mente ipsius maleficium intuetur. nam cùm sit quoddam diuinum & bonum ac appetibile, alterum ipsi contrarium esse dicimus. ARGY.

Subiecta quidem * materia cum forma causa est corũ quæ fiunt, sicut mater. altera vero pars contrarietatis multoties imaginabitur ad maleficium ipsius protendenti intellectum, neque esse penitus, & esse extra omne. Existẽte enim quodam diuino & optimo & appetibili, aliud C quidem contrarium esse ipsi dicimus.

*a.l. natura
Te.c.81.

Probat ꝙ sua opinio habet veritatem. & circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum, scilicet ꝙ oporteat priuationem distingui à materia. Secundo ostendit quomodo materia corrumpatur vel generetur ibi. {Corrumpitur autem.} Primum autem ostendit dupliciter. Primo quidem ostensiue. Secundo ducendo ad impossibile ibi. {Aliud autem aptũ natũ.} Dicit ergo primo, ꝙ ista natura, quæ subijcitur, scilicet materia simul cum forma, est causa eorum, quæ fiunt secundum naturam ad modum matris. sicut enim mater est causa generationis in recipiẽdo, ita & materia. sed, si quis accipiat alteram partem contrarietatis, scilicet priuationẽ, protendens intellectum circa ipsam, imaginabitur ipsam nõ ad constitutionem rei pertinere, sed magis ad quoddam malum rei: quia est penitus non ens, cùm priuatio nihil aliud sit quàm negatio formæ in subiecto: & est extra totum ens. vt sic in priuatione locum habeat ratio Parmenidis. quicquid est præ D ter ens est non ens: non autẽ in materia, vt dicebant Platonici. Et ꝙ priuatio pertineat ad malum, hoc ostendit per hoc, ꝙ forma est quoddam diuinum & optimum appetibile. Diuinum quidem est, ꝙ omnis forma est quædã participatio similitudinis diuini esse, quod est actus purus. vnumquodq; enim intantum est actu inquantum habet formam. Optimum autem est, quia actus est perfectio potentiæ, & bonum eius, & per consequens sequitur quòd sit appetibile: quia vnumquodque suam appetit perfectionem. Priuatio autem opponitur formæ, cùm non sit aliud quàm remotio eius: vnde, cùm id quod opponitur bono & remouet ipsum, sit malum: manifestum est quòd priuatio pertinet ad malum. vnde sequitur ꝙ nõ sit idem quod materia, quæ est causa rei sicut mater. Secũdo ibi.

Te.c.82. fecũda parte 81. Te. Ostensiua ratio, distinctionis materiæ, a priuatiõe. Materia simul cũ forma est causa eorum, quæ secũdum naturam fiunt.

Alterum suapte natura affectat atq; appetit ipsum. Illis autem euenit ut contrarium, interitum appetat suum; ARGY.

& tamen

& tamē fieri nequit ut aut forma seipsam appetat, quippe cùm non indigeat sui: aut contrarium, cum contraria mutuo seipsa corrumpant. Sed hoc est materia perinde appetens illud, atq; si fœmina marem, & turpe appetat pulchrum. uerum nō est per se, sed per accidens turpe, nec per se fœmina, sed per accidens.

Aliud autem natum aptum appetere & desyderare ipsum secundum ipsius naturam. quibusdam autē accidit contrarium appetere suiipsius corruptionem, & neq; suiipsius & possibile est appetere speciem propter non esse indigens, neq; contrarium. corruptiua enim sunt adinuicem contraria. Sed hoc est materia, sicut, si fœmina masculum, & turpe bonū, non quod per se est turpe, sed secundum accidens.

F

Ratione ad impossibile, constat materiam a priuatione diuersam esse.

Ostendit idem per rationem ducentem ad impossibile hoc modo. Cum forma sit quoddam bonum & appetibile, materia, quę est aliud à priuatione & à forma est apta nata appetere & desyderare ipsam secundum suam naturam. Sed quibusdam, qui non distinguūt materiam à priuatione accidit hoc inconueniens, q contrarium appetet corruptionem suiipsius, quod est inconueniens. Et quòd hoc accidat sic ostendit. quia, si materia appetit formam, non appetit eam secūdum q est sub ipsa forma, quia iam non indiget esse per eam (appetitus autem omnis est propter indigentiam, quia est non habiti.) similiter & nō appetit eam secundum q est sub contrario vel priuatione, quia vnum cōtrarium est alterius corruptiuum, & sic aliquid appeteret sui corruptionem. Manifestum est igitur q materia, quæ appetit formam est aliud ratione, sicut à forma, ita & à priuatione. si enim materia appetit formā secundum propriam naturam, vt dictum est, si ponitur q materia & priuatio sint eædem ratione, sequitur q priuatio appetit formam, & ita appetit suiipsius corruptionē, quod est impossibile. vnde & hoc impossibile est, q materia & priuatio sint eędem ratione. Sed tamen & materia est hoc, id est priuationem habens: sicut, si fœmina appetat masculum, & turpe appetat bonum, non q ipsa turpitudo appetat bonum sibi cōtrarium, sed secundum accidens: quia id, cui accidit esse turpe, appetit esse bonum. & similiter fœmineitas non appetit masculinum, sed id, cui accidit esse fœminam. Et similiter priuatio non appetit esse formam, sed id, cui accidit priuatio, scilicet materia.

An materia formam appetat.

Sed contra hęc verba Philosophi Auicen. tripliciter opponit. Primo quidem quia materiæ non competit neq; appetitus animalis, vt per se manifestum est: neque appetitus naturalis, vt appetat formam, cùm non habeat aliquam formam, vel virtutem inclinātem ipsam ad aliquid: sic enim graue naturaliter appetit locum infimum, inquantum sua grauitate inclinatur ad locū talem. Secundo obijcit ex hoc, q, si materia appetit formam, hoc est, quia caret omni forma, aut quia appetit multas formas habere simul, quod est impossibile: aut quia fastidit formam quam habet, & quærit habere aliam: & hoc etiā est vanum. nullo igitur modo dicendum videtur q materia appetat formā. Tertio obijcit per hoc, quia dicere q materia appetat formā, sicut fœmina masculū, est figuratæ loquentium, scilicet Poetarum, & non Philosophorum.

Solutio.

Sed huiusmodi obiectiones facile est soluere. Sciendum est enim, q omne, quod appetit aliquid, vel cognoscit ipsum, & se ordinat in illud: vel tendit in ipsum ex ordinatione & directione alicuius cognoscentis, sicut sagitta tendit in determinatum signum ex directione & ordinatione sagittantis.

Appetit° naturalis quid.

Nihil est igitur aliud appetitus naturalis q̄ ordinatio aliquorum secundum propriam naturam in finem suum. Non solum autē aliquid ens in actu

E

per virtutem actiuam ordinatur in suū finem, sed etiam materia secundum q est in potentia. nam forma est finis materiæ. Nihil igitur est aliud materiam appetere formā, q̄ eam ordinari ad formā, vt potentia ad actum. Et, quia sub quacūq; forma sit, adhuc remanet in potentia ad aliā formam, ideo est ei semper appetitus formæ, non propter fastidium formæ quam habet, nec propter hoc q quærat contraria esse simul, sed quia est in potentia ad alias formas dum vnam habet in actu. Nec etiam vtitur hic figurata locutione, sed exēplari. dictum est enim supra q materia prima scibilis est secundum proportionem, inquantum sic se habet ad formas substantiales, sicut materiæ sensibiles ad formas accidentales. Et ideo ad manifestādum materiam primam, oportet vti exemplo sensibilium substantiarum. Sicut igitur vsus est exemplo æris infigurati & hominis nō Musici ad materiam, ita nunc ad eius manifestationem vtitur exemplo fœminæ virum appetētis, & turpis appetentis bonum: hoc enim accidit eis inquantum habent aliquid de ratione materiæ.

Solutio Error auic. fuit q putauit quod ad habendū hunc appetitum necessaria fuisset forma aliqua, quod necessarium non est, nisi in cognoscētibus finem suum.

Sciendum tamen est, q Aristo. hic loquitur contra Platonem, qui talibus metaphoricis locutionibus vtebatur, assimilans materiam matri & fœminæ, & formam masculo. Et ideo Aristoteles vtitur contra eum metaphoris ab eo assumptis. Deinde cùm dicit.

ARGV.

At uero tum corrumpitur atq; gignitur, tum neq; fit neq; corrumpitur. Nam ut est quidē id, in quo, per se corrumpitur, id enim quod corrumpitur in hoc, est ipsa inquàm priuatio. at suapte potentia, non per se, sed nec occidat nec oriatur necesse est. nam si gignitur, subijciatur aliquid primum oportet, ex quo hoc pacto nascetur, ut insit in ipsa: hoc autem est ipsius natura. Quare fit, ut sit antea quàm sit orta. Etenim materiam id dico, quod primum est uniuscuiusq; subiectum, è quo quippiam eo

G

si pacto ut non per accidens insit, si corrumpitur, ad hoc ultimum sanè proficisc etur. quare erit corrupta antequàm sit corrupta.

Corrumpitur autem & fit, est quidem vt sic, est autem vt nō. Secundū quidem enim quod est id in quo, secundum se corrumpitur, quod enim corrumpitur in hoc, est priuatio: inquantum autem secundum potentiam, non per se, sed incorruptibilem & ingenitā necesse est esse ipsam. Si enim fiat, subijci aliquid oportet primum, ex quo fit: hoc autē est hæc natura. quare erit ante fieri: Dico enim materiā, primū subiectū vniuscuiusq; ex quo fit aliquid cùm insit non secundum accidens. & si corrumpitur in hoc abibit vltimum. quare corrupta erit antequàm corrumpatur.

te. c. 83.

H

Ostendit quomodo materia corrumpatur. & dicit, q quodammodo corrumpitur, & quodammodo nō: quia secūdum q est in ea priuatio, sic corrumpitur, cùm cessat in ea esse priuatio, vt si diceremus æs infiguratum corrumpi, quando desinit esse infiguratum. Sed secundum se, inquantum est quoddam ens in potentia, est ingenita & incorruptibilis. Quod sic patet. si enim materia fiat, oportet ei aliquid subijci ex quo fiat, vt patet ex superioribus. Sed primum, quod subijcitur in generatione est materia: hoc enim dicimus materiam, primum subiectum, ex quo aliquid fit per se, & non secundū accidens, & inest rei iam factæ. & vtrunq; eorum ponitur ad differentiam priuationis ex qua fit aliquid per accidens, & non inest rei factæ. sequitur ergo, q materia sit anteq̄ fiat, quod est impossibile. Et similiter omne, quod corrumpitur, resoluitur

Quod materia prima, ex quo fit ingenerabilis & incorruptibilis secundum se.

in mate-

in materiam primam. quando igitur iam est materia prima, tunc est corruptum. Et sic, si materia prima corrumpatur, erit corrupta anteq̃ corrumpatur, quod est impossibile. Sic igitur est impossibile materiam primam generari vel corrūpi. Sed ex hoc non excluditur, quin per creationem in esse procedat. Deinde cūm dicit.

Pro fide nostra nota.

ARGV. *De principio uero formali, utrū unum sit an plura: & qñnam sit, aut quæ sint, primæ Philosophiæ diligēter exquisiteq́ officium est determinare ac pertractare. quare hæc cōtemplatio illo in tempore reseruetur. De naturalibus uero formis, quæ oriuntur ac occidūt, in hisce, quæ posterius ostendentur, dicemus ac pertractabimus. Hoc igitur pacto sint hæc à nobis determinata: principia inquàm esse, & quænam, & quot numero sint. Rursus autem alio principio sumpto dicamus.*

te.c.83. De principio autē secūdū formam vtrū vnū aut plura, aut quot, aut quę sint per certitudinē primæ Philosophiæ opus est determinare. ergo in illud tēpus reponatur. De physicis autē & corruptibilibus speciebus in posterius demōstrādis dicem⁹. Quòd qdē igitur sint principia, & quę, et quot numero, determinatū sic à nobis sit. Itē autē, aliud principiū incipiētes dicamus.

Quia iā excluserat errores circa materiā & priuationē, restare videbaẗ vt excluderet errores & dubitationē circa formā. Posuerunt enim quidā formas separatas, s. ideas, quas reducebāt ad vnam primā ideam. Et ideo dicit, q̃ de principio formali vtrū sit vnū vel plura, & quot & quæ sint, pertinet determinare ad Philosophiā primā, & vsq; ad id tēpus reseruetur: quia forma est principium essendi, & ens inquātū huiusmodi, est subiectū Primæ Philosophię. sed materia & priuatio sunt principia entis transmutabilis, quod à Philosopho naturali cōsyderatur. Sed tñ de formis naturalibus & corruptibilibus in sequentibus huius doctrinæ determinabitur. Vltimo autē epilogat quæ dicta sunt, & dicit, q̃ sic determinatū est, q̃ principia sunt, & quæ, & quot. Sed oportet iterum aliter principium facere scientiæ naturalis, inquirendo, s. principia scientiæ.

ARISTOTELIS DE PHISICO AVDITV LIBER SECVNDVS,

Cum S. Thomæ expositione.

SVMMA LIBRI.

De Natura & naturalium rerum quiditate, & earū quatuor causarū generibus per se: deq; Casu ac Fortuna causis per accidens, eorumq́; uarijs effectibus ac modis.

LECTIO I.

Summa lectionis Primæ. Quid natura sit: quæue natura aut secundum naturam sint, quòd q; natura sit demonstrare ridiculum esset, cum eam esse, per se notum sit.

ARGV. *EOrum, quæ sunt, quædam sunt natura, quædam ob alias causas. Natura quidē sunt animalia, partesq́; ipsorū, & plantæ, & simplicia corpora, ut terra, ignis, aer, & aqua, hæc enim & huiuscemodi res, natura dicimus esse. Omnia autem, quæ dicta sunt ab hisce, quæ nō natura constant, differre uidentur. nā ea quidem, quæ natura constant, principium in seipsis uni-*

A *uersa motus statusue, partim eius, qui loco accommodatur, partim accretionis decretionisue, partim alterationis habere uidentur. At lectica, uestis, & quicquid sit aliud similis generis, quo quidem huiuscemodi nominibus appellantur, atq; ab arte sunt, hoc nullum principiū mutationis insitum habent. quò uero ipsis accidit, ut sint lapidea, uel terrea, uel ex his mista, eò motus quietisuē principium habent.*

EOrum, quæ sunt, alia quidem sunt natura, alia vero propter alias causas. Natura quidē sunt animalia quæq;, & partes ipsorum, & plantæ, & simplicia corpora, vt terra, & ignis &, aer & aqua. hæc enim & huiusmodi esse natura dicimus. Omnia autem, quæ prædicta sunt, videntur differentia ad non natura existentia. quæ quidem enim notura sunt, omnia videntur habere in se ipsis principium motus & status: hæc quidem secundum locū, illa vero secundum augmentum & decremētum, quædam autem secundum alterationem. Lectus autem & indumentum & si aliquod huiusmodi genius est, secundum q̃ quidem sortitum est prædicationē vnamquāque, & inquantum est ab arte, neque vnum habet impetum mutationis innatum. Secundum autem quòd contingit ipsis lapideis aut terreis esse, aut mistis ex his, habent hoc tantum.

te.c.1. Eorum quæ sunt, quædā natura, & quædam ab arte sunt.

B

te.c.2.

C POstquàm Philosophus in primo libro determinauit de principijs rerum naturalium, hic determinat de principijs scientiæ naturalis. Ea autem, quæ primo oportet cognoscere in aliqua scientia, sunt subiectum ipsius, & medium, per quod demonstrat. Vnde hic Secūdus liber in duas partes diuiditur. In prima determinat de quibus sit consyderatio scientiæ naturalis, In secunda ex quibus causis demonstrat ibi. {Determinatis autem his.} Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quid sit natura, In secunda de quibus consyderat scientia naturalis ibi. {Quoniam autem determinatum est.} Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quid sit natura, In secunda quot modis dicitur ibi. {Videtur autē natura.} Prima diuitur in duas. In prima ostendit quid sit natura. In secunda excludit intētionem quorundam tentantium demonstrare q̃ natura sit ibi. {Quod autem natura sit.} Circa primum duo facit. Primo notificat naturam. Secūdo ea, quę denominantur à natura ibi. {Naturam autem habent.} Circa primum tria facit. Primo inuestigat definitionem naturæ. Secundo concludit eam ibi. {Est igitur natura.} Tertio exponit ipsam definitionem ibi. {Dico aūt non secūdum accidēs.} Dicit ergo primo q̃ inter omnia entia, quædam esse dicimus à natura: quædam vero ab alijs causis, puta ab arte vel à casu. Dicimus autem esse à natura quælibet animalia, & partes ipsorum, sicut carnem & ossa, & etiam plantas, & corpora simpliciter, sicut elementa, quæ non resoluūtur in aliqua corpora priora, vt sunt terra, ignis, aer, & aqua. hęc enim oia & similia à natura esse dicuntur. Et differunt hæc omnia ab his, quę non sunt à natura: quia omnia huiusmodi videntur habere in se principium alicuius motus & status, quædam quidem secundum locum, sicut grauia & leuia, & etiam corpora Cælestia: quædam vero secundum augmentum & decrementum, vt animalia & plantæ: quædam vero

Nota differentiā inter principia rerū naturalium, & scientiæ, nam dilues quæ à com. Iauo ribus in prædicamētio primi contra S. Thomam obijciuntur.

te.c.2. te.c.16.

te.c.7.

secūda parte tex.6. te.c.4. te.c.3. ibidem.

D

secundum

secundum alterationem, vt corpora simplicia:& omnia, quæ componuntur ex eis. Sed ea, quæ non sunt à natura, sicut lectus & indumentum & similia, quæ accipiunt huiusmodi prædicationem, secũdum ꝙ sunt ab arte:nullius mutationis principium habent in seipsis nisi per accidẽs, inquantum scilicet materia, & substãtia corporum artificiatorum sunt res naturales. Sic igitur inquantum artificialibus accidit esse ferrea vel lapidea, habent aliquod principium motus in seipsis, sed non inquantum sunt artificiata: cultellus enim habet in se principium motus deorsum, non inquantum est cultellus, sed inquantum est ferreus.

Dubium. An principiũ in eo sit qđ mouetur.

Sed videtur hoc non esse verum quod secundum quamlibet mutationem rerum naturalium principium motus sit in eo quod mouetur. In alteratione enim & generatione simplicium corporum, totũ principium motus videtur esse ab extrinseco agente, puta cùm aqua calefit: vel aer in ignem conuertitur, principium mutationis est ab exteriori agente.

Alberto tribuitur inchoatio formarum.

Dicunt ergo quidam, ꝙ etiã in huiusmodi mutationibus principium actiuũ motus est in eo, quod mouetur, nõ quidem perfectum, sed imperfectum, quod coadiuuat actionẽ exterioris agentis. dicũt enim, ꝙ in materia est quædam inchoatio formæ, quã dicunt esse priuationem, quæ est tertium principium naturæ. Et ab hoc principio intrinseco, generationes & alterationes corporũ simplicium naturales dicũtur.

Contra hãc positionem.

Sed hoc non potest esse, quia, cùm nihil agat nisi secũdum ꝙ est in actu, prædicta inchoatio formæ, cũ non sit actus, sed aptitudo quædam ad actum, non potest esse principium actiuum. Et præterea etiam, si esset forma completa, non ageret in suum subiectum alterando ipsum: quia forma non agit, sed compositũ, quod nõ potest seipsum alterare nisi sint in eo duæ partes, quarum vna sit alterans & alia alterata.

Solutio propria & cõm.

Et ideo dicendũ est, ꝙ in rebus naturalibus eo modo est principium motus, quo eis motus cõuenit. quibus ergo cõuenit mouere, est in principium actiuum motus: quibus autem competit moueri, est in eis principium passiuũ, quod est materia. Quod quidem principiũ, inquantum habet potentiam naturalem ad talem formã & motum, facit esse motũ naturalem. Et propter hoc factiones rerum artificialium non sunt naturales: quia licet principium materiale sit in eo, quod fit, non tamẽ habet potentiam naturalem ad talem formam. Et sic etiam motus localis corporum Cælestium est naturalis, licet sit à motore separato, inquãtũ in ipso corpore Cæli est potẽtia naturalis ad talem motũ. *In corporibus verò grauibus & leuibus est principiũ formale sui motus. sed huiusmodi principium formale nõ potest dici potentia actiua, ad quam pertinet motus iste, sed comprehenditur sub potẽtia passiua. Grauitas enim in terra nõ est principium vt moueat, sed magis vt moueatur: quia sicut alia accidentia consequuntur formam substantialem, ita & locus:& per consequens moueri ad locum. non tamen ita, ꝙ forma naturalis sit motor, sed motor est generans, quod dat talem formam, ad quam talis motus consequitur. Secundo ibi.

Se grauib, & leuib* cõtra sco. q nõ vult effectiue moueri a generãte sed a seipsis. nos dicimus, ꝙ ĩ seipsis habẽt principium quo: principiũ autẽ quo formaliter, nẽpe a generãte. Cõtra comment. 1. & 4. c. cõm. 11.

AROY.

Quæ cùm ita sint, patet naturã principiũ esse quoddam, & causam ut id moueatur atq; quiescat, in quo primo, per se, & non per accidens insit. Dico autem non per accidẽs, quia sibi ipsi quispiã Medicus sanitatis causa fieri potest. attamen non quò sanatur eò medicinam habet, sed accidit ut idem sit medicus subiensq; sanationẽ. quapropter & separantur nonnunquàm. Similiter sese habet & unumquodq; cæterorum, quæ per artem efficiuntur: nihil enim ipsorũ effectionis in se principium habet. Sed quædã in alijs, atq; extrinsecus habẽt, ut domus & unũquodq; eorũ, quæ manu cõficiuntur: quædã in seipsis quidem id habent, nõ tamẽ per se, quæcũq; causæ per accidẽs sibi fieri possunt. Id igitur est, Natura quod dictum est.

te. c. 5. Quod sit natura.

E est igitur Natura principium alicuius & causa mouendi & quiescẽdi in quo est primũ, per se, & non secundum accidens. Dico autem nõ secundum accidens, cùm fiat vtiq; ipse sibi aliquis causa sanitatis, cũ sit medicus. sed tñ nõ secundũ ꝙ sanaĩ medicinã habet, sed accidit eundem medicũ esse & sanari. vnde & diuiduntur aliquãdo abinuicem. Similiter autẽ & aliorum vnũquodq; quæ fiunt. nullũ enim ipsorum habet in seipso factionis principium: sed alia quidem in alijs & ab exteriori, vt domus & aliorũ manu incisorum vnumquodq;: alia autem in seipsis quidem, sed nõ secundum seipsa. Quæcunq; autẽ secundum accidẽs fiunt causæ sunt vtiq; ipsis. est igitur Natura quod dictum est.

F Concludit ex præmissis definitionẽ naturę hoc modo. Naturalia differunt à nõ naturalibus inquãtum habẽt naturã: sed nõ differũt à nõ naturalibus, nisi inquantum habẽt principium motus in seipsis: Ergo natura nihil aliud est, ꝙ principium motus & quietis in eo in quo est, primò & per se, & nõ sm accidẽs. Ponitur autẽ in definitione naturę principium, quasi genus, & non aliquid absolutum: quia nomen naturę importat habitudinẽ principij. Quia enim nasci dicunt ea, quæ generãtur cõiuncta generanti, vt patet in plantis & animalibus, ideo principium generationis vel motus natura nominaĩ. Vnde deridẽdi sunt qui volẽtes definitionẽ Aristo. corrigere, naturam per aliquod absolutum definire conati sunt, dicentes, ꝙ natura est vis insita rebus, vel aliquid huiusmodi. Dicitur autem {principium & causa} ad designandum, ꝙ nõ omnium motuum natura est eodẽ modo principium in eo quod mouetur, sed diuersimode, vt dictũ est. Dicit autẽ. {mouendi & quiescendi.} quia ea, quæ naturaliter mouentur ad locũ, similiter, vel magis naturaliter in loco quiescũt, Propter hoc enim ignis naturaliter mouet sursum, quia naturaliter ibi est: & propter quod vnumquodq; & illud magis. Non tñ intelligẽdum est, ꝙ in quolibet, quod mouetur naturaliter, natura sit etiã principiũ quiescẽdi. quia corpus Cæleste naturaliter quidẽ mouet, sed nõ naturaliter quiescit: sed hoc pro tãto dicitur, quia nõ solũ motus, sed etiã quietis principiũ est. Dicit autẽ. {in quo est:} ad differentiã artificialiũ, in quibus nõ est motus nisi per accidens. Addit autẽ {primum} quia natura, etsi sit principium motus cõpositorum, nõ tamẽ primo. Vnde, ꝙ animal mouet deorsum, nõ est ex natura animalis inquantũ est animal, sed ex natura dominantis elementi. Quare autẽ dicat {per se & nõ secundum accidẽs.} exponit cõsequẽter cum dicit. {Dico autẽ nõ secundum accidens:} Contingit enim aliquando ꝙ aliquis Medicus est sibi ipsi causa sanitatis:& sic principium suæ sanationis est in eo, sed

Natura qd.

Absolutũ p absolutũ definiri habet, sicut ecõtra relatiuũ p relatiuũ. Deridẽdi sunt volentes corrigere definitionẽ Aristotelis de natura, primo posteriorum. te. c. 7.

Vel põt dici, ꝙ verifica distributiue, eo quod quę habent quietẽ, principiũ est eis natura, quæ vero motũ, & eis natura principiũ est. hinc patet quomodo cẽtrũ terræ, omnino immobile, naturę definitionẽ subeat.

H per accidens. vnde principium sanationis in eo nõn est natura: nõ enim sm ꝙ sanat habet medicinã, sed secũdum ꝙ est Medicus. accidit autẽ eundem esse medicũ & sanari: sanatur enim inquantũ est infirmus. & ideo per accidens cõiunguntur, & aliquãdo per accidens diuiduntur. cõtingit enim alium esse medicũ sanantẽ, & alium infirmũ, qui sanat. Sed principium motus naturalis est in corpore naturali, quod mouet, inquantũ mouet: inquantũ enim ignis habet leuitatẽ, fertur sursum. nec diuiduntur ad inuicẽ, vt aliud sit corp⁹, quod mouet sursum, & aliud leue, sed semper vnum & idem. Et sicuti est de medico sanãte, ita est de omnibus artificialibus. nullũ enim eorũ habet in seipso suæ factionis principium, sed quædam fiunt ab extrinseco, vt domus, & alia, quæ manu inciduntur: quædam autẽ fiunt à principio intrinseco, sed per accidens, vt dictũ est. Et sic dictum est, quid sit natura. Deinde cùm dicit. ꝙ

Naturam

ARGY. *Naturam autem habent quaecunq; tale principium habent: atq; haec omnia subiecta sunt. subiectum enim quoddam, & in subiecto est semper natura,* A

te.c.4. Naturam autem habẽt quæcunq; huiusmodi habent principium: & sunt hæc omnia subiecta: subiectum enim quoddam & in subiecto est natura semper.

Definit ea, quæ à natura denominantur, & dicit, q; habentia naturam sunt illa, quę habẽt in seipsis principium sui motus. Et talia sunt omnia subiecta naturæ. quia natura est subiectũ, secundũ, q; natura dicitur materia: & est in subiecto, fm q; natura dicitur forma. Deinde cũ dicit.

ARGY. *Secundum uero Naturam sunt & haec ipsa: & etiam ea quae hisce per se cõpetũt, ut igni ferri sursum. hoc enim natura quidem nõ est, neq; habet naturam, sed competit et est natura atq; secũdũ naturã. Dictũ est igitur quid est natura, & quid id, quod natura, atq; secũdũ naturã est:* B

te.c.5. Secundum naturam autem sunt & hæc quicunq; his insunt secũdũ se, vt igni ferri sursum. hoc enim natura quidem nõ est, neq; habet naturam, sed à natura & secundum naturam est.

te.c.6. Quid quidem igitur natura sit, dictũ ẽ: et quid, quod à natura, & secundum naturam,

Exponit quid sit fm naturã. Et dicit, q; fm naturã esse dicuntur tam subiecta: quorũ esse est à natura: q̃ etiam accidentia quæ in eis insunt causata ab huiusmodi principio: sicut ferri sursum non est ipsa natura: neq; habens naturam: sed est causatum a natura. Et sic dictum est quid sit natura, & quid sit illud, quod habet naturam, & quid sit secundum naturam. Deinde cum dicit.

ARGY. *Eniti autem naturã esse ostendere ridiculum est. Patet enim tales esse rerum cõplures. Ostendere uero ea quae manifesta sunt per ea quae nõ sunt manifesta: hominis est profecto qui nequit id quod est per se notum: & id quod non est per se notũ discernere. Atq; id fieri posse nõ est obscurum. Ratiocinabitur enim de coloribus quispiam ortus caecus. Quare necesse est tales homines de nominibus loqui: nihil autem intelligere.* C

Manifestum quantũ ad si ẽ: sed nõ quantum ad qd ẽ. Quòd autem est natura tentare demonstrare ridiculum est. manifestum enim est, q; huiusmodi rerum sunt multa. Demonstrare autem manifesta per immanifesta, non potentis iudicare est propter ipsum, & non propter ipsum cognitum. Quod autẽ contingat hoc pati, non immanifestum est.

Ridiculũ est demonstrare naturã esse. Syllogizet enim aliquis cũ natus sit cæcus de coloribus quare necesse est huiusmodi de nominibus habere rationem, nihil autem intelligere. D

Excludit pręsumptionẽ quorundã volentiũ demõstrare, q; natura sit, & dicit, q; ridiculũ est, q; aliquis tẽtet demõstrare, q; natura sit, cũ manifestum sit fm sensum, q; multa sunt à natura, quæ habẽt principiũ sui motus in se. Velię autẽ demõstrare manifestũ p nõ manifestũ, est hominis, q nõ potest iudicare quid est notũ propter se, & quid nõ est notũ propter se: quia dũ vult demonstrare id, quod est notum propter se, vtiẽ eo quasi nõ, ppter se noto. Et q; id contingat aliquibus, manifestũ est. aliquis. n. cæcus natus aliquando syllogizat de coloribus: cui tñ non est per se notũ id, quo vtiẽ vt principio, quia nõ habet intellectũ rei. Sed vtitur solũ nominibus, eò, q; cognitio nostra ortũ habet à sensu, & cui deficit vnus sensus deficit vna scientia. Vnde cæci nati, qui nunq̃ senserunt colorẽ, nõ possunt aliquid

A de coloribus intelligere: & sic vtunẽ nõ notis quasi notis. Et econtra accidit his, qui volunt demõstrare naturã esse, quia vtunẽ notis vt nõ notis. Naturã autẽ esse, est p se notum: inquãtum naturalia sunt manifesta sensui. Sed qd sit vniuscuiusq; rei natura, vel quod principiũ motus, hoc nõ est manifestũ. Vñ patet p hoc, q; irrationabiliter Auicen. conatus est improbare Arist. dictũ. volens, q; naturã esse possit demõstrari, sed nõ à Naturali: q a nulla scientia pbat sua principia. sed ignorãtia principiorũ mouẽtium nõ impedit quin naturã esse sit per se notũ, vt dictum est. Auicen.

LECTIO II.

Quot nam modis dicatur natura, quidvẽ magis naturæ nomine dignum sit materia, an forma, cuius item duplex esse genus dicit.

Natura autem substantiaq; eorum, quae sunt natura, id quibusdã esse uidetur quod primũ cuilibet inest, informe per se. Veluti lecticae quidẽ natura, lignũ: statuae autẽ aes. Cuius hoc signũ Antiphon esse dicebat. nam, si quispiam lecticam obruerit humo, uimq; putredo acceperit ut germẽ emittat, nõ lectica sed lignũ inde emerget, atq; pullulabit. Propterea q; dispositio quidem, quae lege atq; arte conficitur, per accidens est. Substantia uero est illa, quae, & cõtinue dispositiones hasce suscipiens permanet. Quòd, si cuilibet etiam istorum ad aliud quippiam hoc idem accidit, ut aeri quidem auroq; ad aquã: ossibus autẽ atq; lignis ad terrã: caeterisq; similiter, patet illa naturam ipsorum atq; substantiam esse. Quapropter quidam terram, quidam aquam, quidam horũ aliqua, quidam haec omnia eorum, quae sunt, naturã esse dixerunt. quod enim quisq; tale esse putauit, siue unum siue plura, id tot q; uniuersam substantiam esse dicit. caetera uero cuncta affectus horũ habitus ac dispositiones. Et horũ quidẽ quoduis perpetuũ esse. nõ enim ex sese mutationẽ ipsis cõpetere, caetera autẽ infinities fieri atq; corrũpi. Vno igitur modo natura sic dicitur, prima cuiq; subiecta materies, eorũ quae motus in se mutationisq; principium habent. ARGY. B C

Videtẽ autẽ nõnullis natura & substãtia eorũ, quę natura sunt esse quod primũ inest vnicuiq; nõ formatũ per seipsum, vt lectuli natura lignum, statuæ autem æs. Signum autem dicit Antiphon: quoniã si aliquis proiecerit lectum deorsum: & accipiat potentiã putrescens vt vtiq; sit germen: nõ vtiq; fieri lectum: sed lignum. tanq̃ dicat, secũdum accidens esse dispositionem secundum legem & artẽ, substantiam autem illa, quæ permanet, hęc patiens cõtinue. te.c.7. Natura primo modo dicitur, subiectũ primũ. i. materia omnium habentiũ in seipsis transmutationis subiectũ. Antiphon.

D Sic autem & horũ vnumquodq; ad alterum aliquod idem hoc sustinuit (vt æs quidẽ & aurũ ad aquã: ossa autẽ & ligna ad terrã, similiter autem & aliorũ quodlibet) illa naturã esse & substantiam ipsorũ. te.c.8. Vnde sanè hi quidem terrã, alij vero ignẽ, alij aerẽ dicunt, quidã autẽ aquã, quidam vero quædã horũ. Sed alij omnia hęc naturam esse eorũ, quæ sunt. quot enim aliquis acceperit ipsorũ huiusmodi, siue vnũ siue multa hoc & tãta dicit esse omnẽ substãtiam, alia autẽ omnia passiones istorũ, et habitus & dispositiones. te.c.9. Et horũ quidẽ quodlibet esse ppetuũ. non enim esse mutationẽ ipsis ex seipsis. alia autem fieri & corrũpi infinities. Vno quidẽ modo natu- te.c.10.

tura sic dicit̃, prima vnicuiq; subiecta materia habentiū in seipsis motus principiū & mutatiōis.

pricipio huius lec.2.

Postq; Philosophus ostēdit quid est natura, hic ostēdit quot modis natura dicit̃. Et primo ostendit, q; natura dicitur de materia, secūdo, q; dicit̃ de forma ibi. {Alio autem modo.} Circa primū sciēdum est, q; Antiqui Philosophi naturales, non valentes vsq; ad primā materiā peruenire, vt supradictū est, aliquod corpus sensibile primā materiā omnium rerum ponebāt, vt ignē, vel aerē, vel aquā. & sic sequebat̃, q; omnes formæ aduenirent materię tanq̃ in actu existēti, vt cōtingit in artificialibus. nā forma cultelli aduenit ferro iā existenti in actu. Et ideo similem opinionē accipiebāt de formis naturalibus sicut de artificialibus. Dicit ergo primo, q; quibusdā videt̃, q; hoc sit substātia & natura rerū naturaliū, quod primo inest vnicuiq;, quod sm se cōsyderatum est informe. vt, si dicamus, q; natura lecti est lignū, & natura statuæ est ęs. nā lignū est in lecto, & sm se cōsyderatum nō est formatū. Et huiusmodi signū dicebat Antiphō esse hoc, q;, si aliquis, pijciat lectū ad terrā: & ligna putrescēdo accipiāt potentiā, vt aliquid ex eis germinet, illud qđ generat̃ non erit lectus, sed lignū. Et, quia substātia est, quę permanet, & naturæ est sibi simile generare, cōcludebat, q; ois dispositio, quæ est sm quancunq; legē rationis vel artē, sit accidēs: & illud, quod permanet sit substātia: quæ cōtinue patit̃ huiusmodi dispositionū immutationē. Supposito ergo, q; rerum artificialiū formæ sint accidentia, & materia sit substātia, assumebāt aliā propositionē, q; sicut se habēt lectus & statua ad æs & lignū, ita & quodlibet horū se habet ad aliqđ aliud, quod est materia ipsorū, vt ęs & aurū ad aquā: quia omnium liquefactibiliū materia videt̃ esse aqua: & ossa & ligna ad terrā, & similiter est de quolibet aliorū naturaliū. Vñ cōcludebat, q; illa materialia subsistētia formis naturalibus sint natura & substātia eorū. Et pp hoc quidā dixerūt terram esse naturā & substantiā omniū rerū, s. Primi poetæ theologizantes. Posteriores vero Philosophi vel ignē vel aerē vel aquā, vel quædā horū. vel omnia hæc vt ex superiorib⁹ patet. Quia tot de numero eorū dicebāt esse substātiā omium rerū, quot accipiebāt esse principia materialia & omnia alia dicebāt esse accidētia horū, i. materialium principiorum: vel p modum passionis, vel per modū habitus, vel p modum dispositionis, vel cuiuslibet alterius, quod reducat̃ ad genus accidentis. Et hæc est vna differētia, quā ponebant inter principia materialia & formalia: quia dicebant ea differre sm substantiā & accidens. Alia autem differentia est, quia dicebāt differre sm perpetuū et corruptibile. nā quodcunq; præmissorū corporū simplicium ponebant esse materiale principiū, dicebāt illud esse perpetuū. nō enim dicebāt, q; transmutarentur inuicē, sed omnia alia dicebāt fieri & corrumpi infinities. vt puta, si aqua sit principiū materiale, dicebāt aquā nunq̃ corrumpi, sed manere eā in omnibus, sicut substantiā eorum. Sed æs & aurū & alia huiusmodi dicebāt corrūpi & generari infinities. Hęc autem positio quātum ad aliquid vera est, & quātum ad aliquid falsa. quātum. n. ad hoc, q; materia sit substātia & natura rerū naturaliū, vera est. materia. n. intrat cōstitutionē substantiæ cuiuslibet rei naturalis. sed quātum ad hoc, q; dicebāt, omnes formas esse accidentia, falsa est. Vnde ex hac opinione & ratione eius cōcludit id, qđ verū est, s. q; natura vno modo dicit̃ materia, quæ subijcitur vnicuiq; rei naturali habenti in se principium motus vel cuiuscunq; mutationis. nam motus est species mutationis, vt in Quinto huius dicetur. Secundo ibi.

te.c.6.&.7. te.c.11.

Oppositū videtur supra l primo super te.c.6. Nō dixit oppositū qa ibi dixit, q; nullus Philosophorū, & hic dicit, q; Poetæ dixerunt terrā rerū omnium esse principium vt Orphe⁹, & Hesiodus q nō fuerūt Philosophi sed Theologi, & Poetę. nulla ergo cōtradictio.

Quod veritates & falsitates cōtinet hæc opi.

Conclusio.

Le. 2.t.c.7. ARGY.

Alio uero modo ipsa forma & species, quæ rationi accōmodatur. Nā ut ars dicitur quod secundū artē extructū est atq; artificiosum, sic et natura dicitur, quod est secundū naturā & naturale: Atq; neq; illud habere quicquàm secundū artē. Vt artē esse dicimus si lectica potentia tantū est, nōdum autē habet formā lecticæ. Neq; in hisce quæ cōstat natura. quod enim est potētia caro uel os, id nōdū habet suā naturā antequàm accipiat formam, quæ ad rationē accōmodatur, quā assignātes, quid est os dicimus, aut caro, neq; constat natura. Quare alio modo natura forma et species est eorum, quæ in seipsis motus principium habent: quæ quidem non est separabilis, nisi ratione duntaxat. Id autē, quod ex his est compositū, natura quidē nō est, sed est & cōstat natura, ut homo. Atq; natura magis hæc est quàm materies. Vnūquodq; enim tum magis dicitur cùm est actu, quàm cùm potentia.

E

Alio autē modo forma & species quæ est secūdum rationē. Sicut enim ars dicitur quod est secundū artē & artificiosum, sic & natura quod
F secundū naturā dicitur, & quod naturale. Neq; autē illud adhuc dicimus habere secūdum artē nihil, si potentia tantū est, vt lectulus. non dum enim habet formā lectuli, neq; esse secundū artem, neq; in his, quæ natura subsistunt. potētia enim caro, aut os, neq; habet adhuc suijpsius naturā priusq̃ accipiat formā secundū rationem, qua definiētes dicimus, qđ est caro aut os, neq; natura est. Quare alio modo natura vtiq; erit habentium in seipsis motus principium forma, & species nō separabilis, sed aut secundum rationem. Quod autē est ex his, natura quidē nō est, sed à natura, vt homo. & magis natura hoc est q̃ materia. vnumquodq; enim tunc dicitur, cū endelechia sit & magis, q̃ cùm potentia.

te.c.10. Natura dicitur de forma.

Te.c.12.

G Ostēdit, q; natura dicit̃ de forma. Et circa hoc duo facit. Primo ostēdit, ppositū, s. q; forma sit natura. Secūdo ostendit formarū diuersitatē ibi. {Sed forma & natura.} Primū ostēdit tribus rationib⁹. Dicit ergo primo, q; alio modo dicitur natura forma & species, quæ est sm rationē, s. ex qua ratio rei cōstituitur. & hoc pbat tali ratione. Sicuti enim illud est ars, quod cōpetit alicui inquātū est sm artē, et artificiosum, ita illud est natura, quod cōpetit alicui inquātū est sm naturā & naturale: sed illud, quod est in potentia tātum, ad hoc, q; sit artificiosum, nō dicimus habere aliquod esse artis. quia nondū habet speciē lecti: ergo in rebus naturalibus id, quod est potētia caro et os, nō habet naturā carnis et ossis anteq̃ accipiat formā, sm quā sumit̃ ratio definitiua rei, p quā, s. scimus qđ est caro vel os: nec adhuc est natura in ipso anteq̃ habeat formā: ergo natura rerū naturalium habētiū in se principiū motus, aliquo modo etiā forma est: quæ licet nō separet̃ à materia sm rē,
H tñ differt ab ea ratione. sicut. n. æs & infiguratum, quāuis sint vnū subiecto, tñ ratione differūt, ita materia et forma. Et hoc pro tāto dicit, quia, nisi forma esset aliud sm rationem à materia, nō esset alius & alius modus, quo materia dicit̃ natura, et quo forma dicit̃ natura. Posset autē aliquis credere, q; quia materia dicitur natura & etiā forma, q; cōpositū possit dici natura: quia substātia dicitur de forma, & materia, & de cōposito. Sed hoc excludit dicēs, q; compositū ex materia & forma, vt homo, nō est ipsa natura, sed est aliquid à natura. quia natura habet rationē principij, cōpositū autē habet rationē principiati. Vlterius autē ex ratione præmissa procedit ad ostendendū, q; forma sit magis natura q̃ materia: quia vnūquodq; magis dicitur sm q; est actu, q̃ sm q; est in potentia. vnde forma secundum quam aliquid est naturale in actu, est magis natura q̃ materia, secundum quam est aliquid naturale in potentia. Secundam rationem ponit ibi.

Formā esse naturā trib⁹ ratiōibus ostenditur. Prima. te.c.13.

Forma ē magis natura q̃ materia.

Præterea

ARGV. *Praeterea ex homine nascitur homo, sed non è lectica lectica. Quapropter & inquiunt non figuram esse naturam, sed lignum: quia fiet si pullulabit non lectica sed lignum. Quòd si ita est, & ipsa forma est profectò natura. fit enim ex homine homo.*

Te.c.13. Amplius fit ex homine homo, sed non lectulus ex lectulo. vnde dicũt figurã nõ esse naturã, sed lignum: quoniã fiet vtiq; si germinet nõ lectulus sed lignum. Si ergo haec est ars, & forma est natura. fit enim ex homine homo.

Secunda. Dicit, quòd licet non fiat lectulus ex lectulo, vt Antiphon dicebat, fit tamen homo ex homine. Vnde verum est quod dicunt, ꝙ forma lecti non est natura, sed lignum. quoniam, si lignum germinet, non fiet lectulus, sed lignũ. Sicut igitur haec forma, quae nõ redit per germinationem, non est natura sed ars, ita forma, quae redit per generationem est natura: sed forma rei naturalis redit per generationem: fit enim ex homine homo. ergo forma rei naturalis est natura. Tertiam rationem ponit ibi.

ARGV. *Insuper ea natura, quae ut generatio dicitur, uia est ad naturam. Non enim ut medicatio nõ ad medicinam, sed ad sanitatem dicitur uia: medicationem enim à medicina non ad medicinam esse necesse est: sic ad naturam sese habet natura. Sed id quod nascitur ex quodam ad quoddam (ut nascitur) proficiscitur. Ad quod igitur proficiscendo nascitur. Nempe non ad id ex quo fit profectio. Forma igitur est natura.*

te.c.14. Amplius autẽ natura dicta sicut generatio via est in naturam. non enim quemadmodum medicatio dicitur non in medicinam via, sed in sanitatem. Necesse quidem enim est à medicina non in medicinam esse medicationem. Non sic autem natura se habet ad naturã, sed quod nascitur ex quodam in quoddam venit secũdum ꝙ nascitur. Quod igitur innascitur nõ ex quo, sed in quod. Forma itaq; natura est.

Tertia. Quę talis est. Natura potest significari vt generatio, puta si natura dicatur natiuitas. Sic igitur natura dicta vt generatio, id est natiuitas, est via in naturã. haec enim est differentia inter actiones & passiones, ꝙ actiones denominanl à principijs: passiones vero à terminis. Vnũquodq; enim denominatur ab actu, qui est principium actionis & terminus passionis. non enim ita est in passionibus sicut in actionibus. medicatio enim non dicitur via in medicinã, sed in sanitatem. necesse est enim ꝙ medicatio sit à medicina, non in medicinam. Sed {natura dicta sicut generatio.} id est natiuitas, non sic se habet ad naturã sicut medicatio ad medicinam, sed se habet ad naturã sicut ad terminum, cùm sit passio. id enim quod nascitur, à quodã in quoddam venit, in quantum nascitur. vnde id, quod nascitur, denominatur ab eo, in quod, non ab eo, ex quo. Id autem, in quod tẽdit natiuitas, est forma: forma igitur est natura. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Forma autẽ, atq; natura dupliciter dicitur. ipsa nanq; priuatio forma quodammodo est. Si uero sit priuatio & contrarium aliquod circa simplicem generationem necne, posterius consyderare oportet.*

te.c.15. Sed forma & natura dupliciter dicitur. etenim priuatio species quodammodo est. Si autẽ est priuatio & cõtrariũ aliquid circa simplicẽ generationẽ aut nõ est, posterius cõsyderãdũ est.

A Ostendit, ꝙ natura, quae est forma dupliciter dicitur, s. de forma incompleta & forma completa. Et hoc patet in generatione secũdum quid, vt puta cùm aliquid fit albũ. nam albedo est forma completa: & priuatio albedinis est quodammodo species, in quantum coniungitur nigredini, quae est forma imperfecta. Sed vtrum in generatione simplici, quae est substantiarum sit aliquid quod sit priuatio & contrarium simul, ita quòd formę substantiales sint contrariae, vel non, consyderandũ est posterius in Quinto huius, & in libro de Generatione. 5. Phy. lec. 3. te. c. 10. & 1. de ge.

LECTIO III.

Differentia, quae est inter Physici, & Mathematici contemplationem de eadem re, traditur. Lec. 4. te. c. 24.

Cùm autem determinatum sit quot modis natura dicitur: post haec contemplandum est, quo Mathematicus à naturali Philosopho differat. ARGV.

B QVoniam autẽ determinatũ est quot modis natura dicitur, post hoc speculãdũ est quo differat Mathemáticus à Physico. te.c.16.

Postq; Philosophus ostẽdit quid sit natura & quot modis dicitur, hic consequenter intendit ostendere de quibus cõsyderat Scietia Naturalis. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quomodo differat Naturalis à Mathematico, In secunda ostendit ad quae se extendat consyderatio Scientię naturalis ibi. {Quoniam autem natura.} te.c.22. Circa primum tria facit. Primo mouet quaestionem. Secundo ponit rationes ad quaestionem ibi. {Et enim plana.} Tertio soluit quaestio ibi. {De his igitur negociatur.} Dicit ergo primo, ꝙ, postq; determinatum est quot modis natura dicitur, cõsyderãdũ est in quo differat Mathematicus à Naturali Philosopho. Deinde cùm dicit. imme (?) sta. te.c.18.

Nam corpora naturalia superficies habent, solida, longitudines, atque puncta: de quibus consyderat Ma- ARGV.
C *thematicus.*

Etenim plana & firma habẽt Physica corpora & longitudines & puncta, de quibus intẽdit Mathematicus.

Ponit rationes ad quaestionem, quarum prima talis est. Quaecunque scientiae consyderant eadem subiecta, vel sunt eaedem, vel vna est pars alterius: sed Matematicus Philosophus consyderat de punctis lineis & superficiebus & corporibus, & similiter Naturalis, quod probat ex hoc, quòd corpora naturalia habent. {Plana.} id est superficies, {& firma.} id est soliditates. {& longitudines & puncta.} Oportet autem, quòd Naturalis consyderet de omnibus, quae insunt corporibus naturalibus: ergo videtur, quòd Scientia naturalis & Mathematica vel sunt eaedem, vel vna sit pars alterius. Secundam rationem ponit ibi. prima ratio.

D *Et insuper si Astrologia diuersa sit facultas, an pars Scientiae naturalis. Etenim si ad Naturalem Philosophũ spectet quidnam sit Sol, aut quid Luna scire, nullum autem eorum affectuum, qui per se illis competit, ad eundẽ scire pertineat, absurdum est sanè. Praeterea uidentur hi, qui de natura loquuntur, & de Solis ac Lunae, figura dicere: & utrum terra mundus'ue rotundus sit, an non sit consyderare ac pertractare.* ARGV.

Amplius Astrologia aut altera est, aut pars Physicae. Si enim Physici est quid sit Sol aut Luna scire: accidentium autem, quae sunt per se, nullũ, incõueniens est. Et aliter, quoniã videntur de natura dicentes & de figura Solis & Lunae: & vtrũ sphęrica sit terra & Mũdus aut nõ. te.c.17.

Et circa hanc rationẽ primo mouet quæstionẽ vtrum Astrologia sit omnino altera à Naturali Philosophia, vel sit pars eius. manifestum est. n. ꝙ est pars Mathematicę. Vnde, si est etiam pars Naturalis Philosophiæ, sequiť, ꝙ Mathematica & Physica conueniunt ad minus in hac parte. Quòd autẽ Astrologia sit Physicæ pars probat dupliciter. Primo quidem per rationẽ talem. Ad quemcunq; pertinet cognoscere substantias & Naturas aliquarũ rerũ, ad eum etiam pertinet cõsyderare accidentia illarum: sed ad Naturalem pertinet cõsyderare Naturã & substantiã Solis & Lunæ, cùm sint quædam corpora Naturalia, ergo ad eum pertinet etiã cõsyderare per se accidentia ipsorum. Hoc etiam probatur ex cõsuetudine Philosophorũ. Nam Philosophi Naturales inueniuntur determinasse de figura Solis & Lunæ & Terrę, & totius mũdi, circa quod insudat etiam Astrologorum initio. Sic igitur Astrologia & Scientia Naturalis cõueniunt nõ solum tñ eisdem substantijs, sed etiã in cõsyderatione eorundem accidentium: & in demõstratione earũdẽ cõclusionũ. Vnde videtur, ꝙ Astrologia sit pars Physicę, & per cõsequens Physica non totaliter differat à Mathematica. Secundo ibi.

Astrologiã esse Physicę partẽ dupliciter ratiõe patet. Prima. — *Secunda.* — E, F

ARGY. *De his igitur & ipse Mathematicus tractat, sed nõ ut est quodq; Naturalis corporis finis. Nec hoc accidentia contemplatur, quò talibus accidunt.*

Te. c. 18. Idẽ Timęo Plato.

De his quidẽ igitur negociatur & Mathematicus, sed nõ inquantũ physici corporis terminus est vnumquodq;. Neq; accidentia speculatur inquantum talibus existentibus accidunt.

Responsio. secũda parte 19. te. — immediate infra. — Te. c. 19.

Soluit premissam quęstionẽ. Et circa hoc duo facit. Primo ponit solutionẽ. Secũdo cõfirmat eam ibi. {Fiet autem.} Circa primum tria facit. Primo soluit quæstionẽ, Secundo cõcludit quoddam corrolariũ ex prædictis ibi. {Vnde & abstrahit.} Tertio excludit errorem ibi. {Latet autẽ hoc.} Dicit ergo primo, ꝙ Mathematicus & Naturalis determinãt de eisdẽ, s. pũctis, lineis, & superficieb⁹ & huiusmodi, sed nõ eodẽ modo. Nõ enim Mathematicus determinat de eis, inquãtũ vnũquodq; eorũ est terminus corporis naturalis. neq; cõsyderat ea, quæ accidunt eis, inquãtũ sunt termini corporis naturalis, per quẽ modum de eis cõsyderat Sciẽtia Naturalis. Nõ est autẽ incõueniẽs, ꝙ idẽ cadat sub cõsyderatione diuersarũ Scientiarum secundum diuersas cõsyderationes. Secũdo ibi. G

ARGY. *Quapropter et separat. Mẽte nãq; à motu separabilia sunt, nihilq; interest. Neq; cùm separant efficitur falsum.*

Vnde & abstrahit. Abstracta enim sunt intellectu à motu & nihil differt: neq; fit mendacium abstrahentium.

Notabile.

Cõcludit quoddã corrolariũ ex prædictis. Quia enim Mathematicus cõsyderat lineas & pũcta & superficies et huiusmodi accidentia eorũ, nõ inquãtũ sunt termini corporis Naturalis, ideo diciť abstrahere à materia sensibili & Naturali. Et causa quare possunt abstrahere est ista. qa ſm intellectũ sunt abstracta à motu. Ad cuius causæ euidentiã cõsyderandũ est, ꝙ multa sunt coniuncta ſm rem, quorũ vnũ nõ est de intellectu alterius, sicut albũ & Musicum cõiunguntur in aliquo subiecto, & tñ vnum non est de intellectu alterius: & ideo potest vnũ separatim intelligi sine alio. Et hoc est vnũ intellectũ esse abstractũ ab alio. Manifestũ est autẽ, ꝙ posteriora nõ sunt de intellectu priorũ, sed ecõtra. Vnde priora possunt intelligi sine posterioribus, & non ecõtra: sicut patet, ꝙ animal est prius homine & prius est homo, hoc homine. nam homo se habet ex additione ad animal, & hic homo ex additione ad hominem: & ꝓpter hoc homo nõ est de intellectu animalis, nec Socrates de intellectu hominis: vnde animal põt intelligi absq; homine, et homo absq; Socrate, & alijs indiuiduis: H

Nota necessariã de abstractiõe doctrinam.

E & hoc est abstrahere vniuersale à particulari. Similiter autem & inter accidẽtia omnia, quæ adueniũt substãtiæ, primo aduenit ei quãntas, & deinde qualitates sensibiles, & actiones & passiones, & motus cõsequẽtes sensibiles qualitates. Sic igitur quãtitas nõ claudit in sui intellectu qualitates sensibiles vel passiones vel motus, claudit tñ in sui intellectu substantiam. Potest igitur intelligi quãtitas sine materia subiecta motui, & qualitatib⁹ sensibilibus, nõ tñ absq; substantia. Et ideo huiusmodi quãtitates & quæ eis accidunt, sunt ſm intellectum abstracta à motu & à materia sensibili, nõ autem à materia intelligibili, vt dicitur in Septimo Metaphy. Quia igitur sic sunt abstracta à motu ſm intellectũ, ꝙ nõ claudunt in suo intellectu materiã sensibilem subiectam motui, ideo Mathematicus potest abstrahere à materia sensibili. & nihil differt quantum ad veritatem consyderationis vtrum sic vel sic consyderentur. quãuis enim nõ sint abstracta secundum esse. Non tñ Mathematici abstrahentes ea secundum intellectum mentiunť, quia nõ asserũt ea esse extra materiã sensibilem, hoc enim esset mendaciũ, sed cõsyderãt de eis absq; cõsyderatione materiæ sensibilis, quod absq; mẽdacio fieri potest. Sicut aliquis potest cõsyderare albedinẽ absq; Musica & vere: licet cõueniãt in eodẽ subiecto. nõ tñ esset vera cõsyderatio si assereret album nõ esse Musicum. Tertio ibi.

te. c. 17. — *Abstrahẽtiã non eã mendaciũ, vide tertio de Anima te. 35.* — F

ARGY. *Latent autem id agentes: & hi, qui dicunt ideas esse. Naturales enim separant formas quæ minus separabiles sunt, quàm mathematicæ formæ.*

te. c. 19.

Latet autem hoc facientes & ideas dicentes. Physica enim abstrahunt: cùm minus sint abstracta Mathematicis.

Ratio Platonicorum, ponentium vniuersalia separata.

Excludit ex prædictis errorẽ Platonis. Quia enim latebat eum quomodo intellectus vere posset abstrahere ea, quæ nõ sunt abstracta secundum esse, posuit omnia, quæ sunt abstracta secundum intellectũ esse abstracta secũdum rem. Vnde nõ solum ponit mathematica abstracta propter hoc, ꝙ Mathematic⁹ abstrahit à materia sensibili, sed etiã posuit ipsas res naturales abstractas, propter hoc, ꝙ Naturalis sciẽtia est de vniuersalibus & non de singularibus. Vnde posuit hominẽ esse separatũ, & equũ, & lapidẽ & alia huiusmodi: quæ quidẽ separata, dicebat esse ideas. cùm tñ naturalia sint minus abstracta ꝙ mathematica. mathematica enim sunt omnino abstracta à materia sensibili secũdum intellectum: quia materia sensibilis nõ includitur in intellectu mathematicorũ, neq; in vniuersali neq; in particulari: sed in intellectu specierum naturaliũ includitur quidem materia sensibilis, sed nõ materia indiuidualis: in intellectu enim hominis includitur caro & os, sed non hæc caro & hoc os. Deinde cùm dicit. G

ARGY. *Quod quidem esse patebit, si quispiam utrorumq; definitiones, ipsarum inquam formarum naturalium, & accidentium dicere enitatur. etenim par quidem & impar, rectum & curuum, numerus insuper, linea, atq; figura sine motu nimirũ definientur. at carnis, ossis, ac hominis definitio sine ipso nõ erit. Sed hæc perinde atq; nasus simus, sed non ut curuum, concauumq; dicuntur.*

Fiet autem hoc manifestum si aliquis vtrorumq; tentauerit dicere terminos & ipsorũ & accidentiũ. Impar quidẽ enim & par, rectũ, curuum, adhuc autẽ & linea & figura sine motu. Caro autem & os, & homo non adhuc, sed hæc sicut naris sima: sed non sicut curuum dicũtur. H

te. c. 20.

Manifestat positã solutionem dupliciter. Primo quidẽ per differentiã definitionũ, quas assignat Mathematicus & Naturalis, Secundo per Scientias medias ibi. {Demõstrãt autẽ & quæ magis.} Dicit ergo primo, ꝙ hoc, quod

dictum

dictum est de diuerso modo cōsyderationis Mathematici & Physici, fiet manifestum siquis tentauerit dicere definitiones Naturaliū & Mathematicorū, & accidentia eorum. quia Mathematica, vt par, & impar, & rectū, & curuum, & numerus, & linea, & figura, definiunt sine motu & materia: nō autem caro, & os, & homo: sed horū definitio est sicut definitio simi, in cuius definitione ponitur subiectum sensibile. Et sic ex ipsis definitionibus Naturalium & Mathematicorum apparet q supra dictum est de differentia Mathematici & Naturalis. Secundo ibi. A

ARGY. *Hoc idem indicāt & Mathematicarum facultatum haec, quae magis sunt Naturales, ut perspectiua, Musica, & Astrologia. Nam contra quodāmodo sese habent atq; Geometria. Geometria nanq; de Naturali quidem linea contemplatur, sed non ut est Naturalis. Perspectiua uero Mathematicam quidem consyderat lineam, at nō ut est Mathematica, sed ut est Naturalis.*

te.c.20. Demōstrāt autē & quę magis Physica q̄ Mathematica: vt Perspectiua, & Harmonica!, & Astrologia. è cōtrario enim quodāmodo se habent ad Geometriam. Geometria quidē enim Physicam intendit lineam: sed non inquantum est Physica. Sed perspectiua quidem Mathematicam lineam, sed non inquantum Mathematica, sed inquantum est Physica. B

Nec in texte graeco, nec in graecis expositoribus, comparatio haec mediarū scientiarū habet, at tantū dicitur q Scientię mediae magis sunt Naturales, q̄ Mathematicę purae. nēpe naturales sint.

Probat idē per sciētias, quę sunt mediae inter Mathematicā & Naturalē. Dicunt autē sciētiae mediae, quae accipiūt principia abstracta à Scientijs pure Mathematicis, & applicant ad materiā sensibilē: sicut Perspectiua applicat ad lineā visualem, ea quae demōstrant à Geometria circa lineā abstractā. & Harmonica, id est Musica, applicat ad sonos ea, quae Arithmeticus cōsyderat circa proportiones numerorū. & Astrologia cōsyderationē Geometriae & Arithmeticae applicat ad Caelum & ad partes eius.

Cur magis Naturales dicat Ari. Sciētias medias esse.

Huiusmodi aūt Scientię, licet sint mediae inter Scientiā Naturalē & Mathematicā: tñ dicuntur hic à Philosopho esse magis Naturales q̄ Mathematicae, quia vnūquodq; denominat, & speciem habet à termino. vnde, quia harū Scientiarum cōsyderatio terminat ad materiā Naturalē, licet p principia Mathematica procedat, magis sunt Naturales q̄ Mathematicae. Dicit ergo de huiusmodi Scientijs, q contrario modo se habent cum Scientijs, quae sunt pure Mathematicae, sicut Geometria vel Arithmetica. Nam Geometria consyderat quidem de linea, quae habet esse in materia sensibili, quae est linea Naturalis, nō tamē consyderat de ea inquātum est in materia sensibili, secundum q est Naturalis, sed abstracte vt dictum est. Sed Perspectiua econtra accipit lineā abstractam, secūdum q est in consyderatione Mathematici, & applicat eam ad materiam sensibilem: & sic determinat de ea, non inquātum est Mathematica, sed inquantum est Physica. Ex ipsa ergo differentia Scientiarum mediarum ad Scientias pure Mathematicas, apparet quod supra dictum est. Nam, si huiusmodi Scientiae mediae abstracta applicant ad materiam sensibilem, manifestum est, q Mathematicae econtra ea, quae sunt in materia sensibili abstrahunt. Et per hoc etiam patet responsio ad id quod supra obijciebatur de Astrologia. Vnde Astrologia est magis Naturalis quàm Mathematica. Vnde nō est mirū si cōmunicet in conclusionibus cū Sciētia Naturali: quia tñ nō est pure Naturalis per aliud mediū eandē conclusionē demonstrat. Sicut, q terra sit spherica demōstratur à Naturali per medium Naturale, vt puta, quia partes eius vndique & aequaliter concurrunt ad medium: ab Astrologo autem ex figura eclipsis lunaris, vel ex hoc, q non eadem sydera ex omni parte terrae aspiciuntur.

LECTIO IIII.

Naturalis Philosophus non solam materiam speculatur: sed formam omnem in materia vsq; ad hominis intellectum.

Cùm autē Natura sit duplex, materia atq; forma, res Naturales perinde cōtēplemur oportet, atq; si de simitate qdnā sit, cōsyderemus. Quare neq; sine materia, neq; sine ratione materiae res huiuscemodi cōsyderādae esse uidenf. ARGY.

Qvoniam autē natura dupliciter dicitur, species & materia, sicut de simo quid sit intēdimus, sic consyderandū est. Quare neq; sine materia huiusmodi, neq; s̄m materiā. Te.c.21.

Postq̄ Philosophus ostēdit differentiā inter Naturalē & Mathematicū, hic ostēdit ad quid se extēdat cōsyderatio Naturalis. & circa hoc duo facit. Primo ostēdit, q ad Naturalem pertinet consyderare formā & materiam. Secundo ostendit quid sit terminus consyderationis Naturalis circa formam ibi. {Vsq; ad quantum.} Circa primum duo facit. Primo ex praemissis cōcludit propositū. Secundo mouet dubitationes circa determinatum ibi. {Etenim iam.} Dicit ergo primo, q natura dicitur dupliciter, scilicet de materia & forma, vt supra dictum est. Et sic est cōsyderandum in Scientia Naturali, sicut cū intendimus de simo quid est. tunc enim nō solum formā, id est, curuitatem, sed etiam materiā, id est nasum attēdimus. Vnde in Scientia Naturali neq; est consyderatio sine materia sensibili, neq; etiam solum secundum materiam, sed etiam s̄m formam. Et notandum, q iste processus Aristo. includit duo media. per vnum quorum sic potest argumentari. Naturalis Philosophus debet consyderare de natura: sed natura est tam forma q̄ materia: ergo debet tā de materia q̄ de forma cōsyderare. Per aliud vero sic. Naturalis differt à Mathematico, vt dictum est, quia consyderatio Naturalis est sicut consyderatio simi, consyderatio vero Mathematici est sicut consyderatio curui: sed consyderatio simi est consyderatio formae & materiae: ergo & consyderatio Naturalis est cōsyderatio vtriusq;. Secundo ibi. C

secūda parte 26 te.

immediate infra lec. 5.

Nam & de hoc ipso quispiā dubitauerit cū duae sint Naturae, de utra cōsyderare, ad Naturalē Philosophū pertinet: an de eo quod ex utrisq; cōponitur. Quod, si de ipso, & de utraq; contēplari ad eūdē utiq; spectat, utrū igitur eiusdem sit facultatis an diuersarum utrāq; cognoscere. ARGY.

Etenim iam & de hoc dubitabit aliquis dupliciter, quia duae naturę sunt, de qua est Physica, aut de eo quod ex vtrisq;. Sed si de eo quod est ex vtrisq;, & circa vtraq;: vtrum igitur eiusdem, aut alius vtrunq; cognoscere? te.c.22.

D Mouet circa praemissa dubitationem duplicem. quarū prima est. Cùm natura dicatur de materia & de forma, vtrum Scientia Naturalis sit tantum de materia, vel tantum de forma: vel de eo, quod est ex vtroq; compositum. Secunda dubitatio est. Supposito, quòd de vtroque consyderet Scientia Naturalis, vtrum sit eadem Scientia Naturalis, quae consyderet de forma & materia: vel alia, & alia de vtroque. Secundo ibi.

Nā respicienti quidē ad Veteres, materiei cognitio ad ipsum uidebitur pertinere. perparum enim Empedocles & Democritus formam, quiditatemq; tetigerunt. ARGY.

In Antiquos quidem enim aspicienti videbitur vtique esse materiei. ex parua enim parte quadam Empedocles & Democritus speciem & quod quid erat esse tetigerunt.

Soluit prædictas dubitationes, & maxime secundam, ostendens q ad eiusdem Scientiæ Naturalis cõsyderationem pertinet consyderare de forma & de materia. Nã prima quæstio satis videbatur soluta esse per hoc, quod dixerat, q consyderatio Naturalis est, sicut cùm intendimus de simo quid sit. Circa hoc ergo duo facit. Primo ponit quid Antiqui sensisse videntur: & dicit, q si aliquis velit aspicere ad dicta Antiquorum Naturalium, videtur, q Scientia Naturalis non sit nisi de materia: quia vel nihil tractauerunt de forma, vel aliquid modicum, sicut tetigerunt eam Demo. & Empe. inquantum posuerũt aliquid fieri ex multis secũdum aliquem determinatum modum mistionis vel congregationis. Secundo ibi.

ARGV. *At, si ars imitatur naturam, eiusdem autem scientiæ est formam atq; materiam usq; ad terminum quendam cognoscere, ueluti Medici sanitatem, & bilem, atq; pituitã in quibus est sanitas: & Aedificatoris similiter formã ipsius domus atq; materiam, lateres inquàm ac ligna & F cæterorum. Eodem modo Naturalis etiam facultatis erit profecto utrasq; naturas cognoscere.*

Si autem ars imitatur naturam: eiusdem autem scientiæ est cognoscere formam & materiã vsq; ad hoc, vt Medici sanitatẽ, & choleram & phlegma, in quibus est sanitas: similiter autem & Aedificatoris est formã domus, & materiã, quoniam lateres & ligna sunt: similiter autem in alijs: & Physici vtique erit cognoscere vtrasque naturas.

Ostendit propositum tribus rationibus. quarum prima talis est. Ars imitatur naturam. oportet igitur, q sic se habeat Scientia Naturalis circa Naturalia, sicut se habet Sciẽtia artificialis circa artificialia: sed eiusdem Scientiæ artificialis est cognoscere materiam & formam vsq; G ad aliquem certum terminum, sicut Medicus cognoscit sanitatem vt formam, & choleram & phlegma, & huiusmodi sicut materiam, in qua est sanitas. Nam in contemperatione humorum sanitas consistit. Et similiter ædificator consyderat formam domus, & lateres & ligna, quæ sunt materia domus. & ita est in omnibus alijs artibus. ergo eiusdem Scientiæ naturalis est cognoscere tam materiam q formã. Eius autẽ, q ars imitatur Naturam, ratio est, quia principium operationis artificialis cognitio est: omnis autem nostra cognitio est per sensus à rebus sensibilibus & naturalibus accepta, vnde ad similitudinẽ naturalium in artificialibus operamur. Ideo autẽ res naturales imitabiles sunt per artẽ, quia ab aliquo principio intellectiuo tota natura ordinat ad finem suũ, vt sic opus naturæ videatur esse opus intelligentiæ, dum per determinata media ad certos fines procedit: quod etiam in operando ars imitatur. Secundam rationem ponit ibi. H

Quomodo ars naturam imitatur.

ARGV. *Præterea Facultatis eiusdem est id gratia cuius, finẽq; & ea, quæ horum gratia sunt cognoscere. at natura finis est, & id cuius gratia. Quorum nanq; motionis, si sit continua, finis aliquis est, eorum is ultimum est, & id cuius gratia. Quapropter & Poeta ridicule compulsus est ad hanc sententiam afferendam, Extremum ob quod natus erat fatumq; petiuit. Nõ enim quoduis ultimum finis est, sed id, quod est optimum. Artes præterea materiam faciunt, quædam simpliciter: quædam aptam idoneamq; ad opus. Et utimur quia omnia sunt gratia nostri. (Sumus enim & nos quodãmodo finis.) Id enim, cuius gratia cætera sunt, dupliciter dicitur, ut in Philosophia distinximus. Duæ igitur dominæ sunt materiei cognoscen- E tesq; artes, ea, quæ utitur, & ea, quæ præest faciendorum operum facultati: ipsa inquam Architectura. Quapropter & ea, quæ utitur, Architectura quodammodo est. Sed hoc interest: altera nanq; formam cognoscit, altera materiam facit. Nam gubernator quidem qualis est forma claui cognoscit ac iubet. at Architectus extruẽdæ nauis, quali ex ligno & qualibus ex motibus erit. In his igitur, quæ per artẽ conficiuntur, nos operis extruendi causa materiam facimus. In naturalibus autem est.*

Adhuc, quod cuius causa fit, & finẽ eiusdẽ, & quæcunq; sunt propter hoc. Natura autem finis est, & cuius causa fit. quorum enim continuo motu existẽte, est aliquis finis, ipsius mot⁹, hoc vltimũ est, & cuius causa fit. vnde & Poeta derisorie apposuit dicere hũc finẽ, cuius quidẽ F causa effectus est. vult enim non omne esse vltimum finem, sed optimũ. Quoniam autẽ faciunt artes materiam, aliæ quidem simpliciter: aliæ vero operose. & vtimur tanq; propter nos omnibus quæ sunt. (Sumus enim quodãmodo & nos finis) Dupliciter enim est id cuius causa fit. dictum est autem de his in his, quæ de Prima Philosophia sunt. * Duæ igitur sunt [a] principantes materiã & cognoscentes artes: quæ vtiĩ, & factiua, quæ Architectonica. vnde & vsualis Architectonica quodãmodo est. Differunt autem secundum q hæc formæ quidem cognoscitiua est Architectonica, alia autẽ vt factiua materiæ. gubernator enim qualis sit forma aliqua G temonis cognoscit & instituit: alius autem ex quo ligno & qualibus illis erit. In his quidẽ igitur quæ sunt secũdum artem, nos facimus materiam propter opus: sed in Physicis in est.

te.c.23.

te.c.24.

In quinto & duodecimo. te.c.25.

[a] Te.c.25. 2.l. quæ dominantur materiæ.

Eiusdem Scientiæ est cõsyderare finem, & ea quæ sunt ad finem. & hoc ideo, quia ratio eorum, quæ sunt ad finẽ à fine sumitur: sed natura, quæ est forma, est finis materiæ: ergo eiusdem Scientiæ Naturalis est cõsyderare materiam & formã. Quod autem forma sit finis materiæ sic probat. Ad hoc, q aliquid sit finis alicuius motus cõtinui duo requiruntur: quorum vnũ est, q sit vltimũ motus: & aliud est, q sit cuius causa fit: aliquid enim potest esse vltimum, sed nõ est cuius causa fit. vnde Poeta hoc apposuit, quòd derisorie se habet dicere, finẽ cuius causa fit. Videtur enim esse nugatio, sicut si diceretur, homo animal: quia animal est de ratione hominis, sicut & cuius causa de ratione H finis. vult enim Poeta, q non omne vltimum sit finis, sed illud, quod est vltimum & optimum, hoc est cuius causa fit. Et quidem, quòd forma sit vltimum generationis hoc est per se manifestum. Sed, quod sit cuius causa fit respectu materiæ, manifestat per similitudinem in artibus. Inueniuntur enim quædam artes, quæ faciunt materiam, quarum quædam faciunt eam simpliciter, sicut ars figuli facit lateres, quæ sunt materia domus: quædam vero faciunt eam operose, id est materiam præexistentem in natura disponunt ad receptionem formæ, sicut ars carpentaria præparat ligna ad formam nauis. Item consyderandum est, quòd nos vtimur omnibus, quæ sunt secundum artem facta, sicut propter nos existentibus. Nos enim sumus quodammodo finis omnium artificialium. Et dicit. {quodammodo.} quia sicut dictum est in Philosophia prima, dupliciter dicitur id cuius causa fit, scilicet cuius & quo: sicut finis domus, vt cuius, est habitator:

Homo quodammodo finis est eius.

bitator: vt quo, est habitatio. Ex his igitur accipere possumus quod duæ artes sunt principantes materiam, id est quæ præcipiunt artibus facientibus materiam: & cognoscentes, id est diiudicantes de ipsis: vna, s. quæ vtitur, & alia, quæ est factiua artificiati, inducens, s. formam: & hæc est sicut Architectonica respectu eius, quæ disponit materiã, sicut nauifactiua respectu carpentariæ, quæ secat ligna. Vnde etiã oportet q ipsa ars vsualis sit quodamodo Architectonica, id est principalis ars respectu factiuæ. Quãuis igit vtraq; sit Architectonica, s. vsualis & factiua, tñ differunt, quia vsualis est Architecta inquãtum est cognoscitiua & diiudicatiua de forma: alia aût, quæ est Architecta tanq̃ factiua formæ, est cognoscitiua materiæ, id est diiudicat de materia. Et hoc manifestat p exẽplũ. vsus enim nauis pertinet ad gubernatorẽ, & sic gubernatoria est vsualis: & sic est Architectonica respectu nauifactiuæ, & cognoscit & diiudicat de forma. Et hoc est, qđ dicit, q gubernator cognoscit & instituit qualis debeat esse forma temonis. Alius autẽ, s. Factor nauis cognoscit & diiudicat ex quibus & qualibus lignis debeat fieri nauis. Sic ergo manifestũ est, q ars, quæ inducit formã, præcipit arti, quæ facit vel disponit materiã: & ars, quæ vtit artificiato iam facto, præcipit arti, quæ inducit formã. Ex quo possumus accipere, q sic se habet materia ad formã, sicut forma ad vsum. sed vsus est cuius causa fit artificiatum: ergo & forma est, cuius causa est materia in artificialibus. Et sicut in his, quæ sunt secundum artem, nos facimus materiam propter opus artis, quod est ipsum artificiatũ, ita in naturalibus materia inest à natura nõ à nobis facta: nihilominus eundẽ habẽs ordinẽ ad formã, s. q est propter formã. Vnde sequitur, q eiusdem Scientiæ naturalis sit cõsyderare materiam & formam. Tertiam rationem ponit ibi.

ARGY. *Insuper materies est eorum quæ sunt ad aliquid. Alia enim ad aliam est formam accommodata.*

tt.c.26. Amplius eorũ quæ sunt ad aliquid materia est. in alia enim forma alia materia.

Materia est de relatiuis secundũ dici, nõ autem secũdũ esse.

Quæ talis est. Eorũ, quæ sunt ad aliquid, vna est scientia: sed materia est de numero eorũ, quæ sunt ad aliquid: quia dicitur ad formã. Quod ideo nõ dicitur, quia ipsa materia sit in genere relationis, sed cuiuslibet formæ determinatur propria materia. Et hoc est quod subdit, q sub alia forma oportet esse aliam materiam. Vnde relinquitur, q eiusdem scientiæ naturalis sit consyderare formam & materiam. Deinde cum dicit.

ARGY. *At quousq; naturalem Philosophũ formã & ipsum quid est scire oportet. An ut medicum neruum, vel fabrũ æs, vsq; ad quẽdam terminum consyderare oportet. Alicuius nanq; gratia est unaqueq;, & circa res uersari quæ separabiles quidem sunt ratione, in materia autem sunt. Homo nanq; generat hominem atq; sol. Quo uero modo sese habeat separabilis forma: & quidnã sit Philosophiæ Primæ officium est determinare ac pertractare.*

Testimonio autẽ Themistii Simplicii ter. opinatur naturalẽ Philosophũ formã, vsq; ad causam finalem debere cõsyderare, q. etiã Plato iubet in Phædone.

Vsq; ad quantũ ergo Physicum oportet cognoscere speciem & quod quid est? Aut quemadmodum ad Medicum neruum: & fabrum æs vsquequo, cuius enim causa vnumquodq;. Et circa hæc quæ sunt separatæ quidem species in materia. homo enim hominem generat ex materia & sol. Quo autẽ se habeat hoc separabile, & quid sit, Philosophiæ primæ est determinare.

Ostendit quãtum se extendat consyderatio scientiæ naturalis circa formam. Et circa hoc duo facit. Primo mouet quæstionem hanc, scilicet vsq; ad quantum oporteat Naturalem consyderare de forma & quiditate rei. Nam cõsyderare formas & quiditates rerum absolute, videtur

A pertinere ad Philosophum. Primum. secundo soluit, q sicut Medicus cõsyderat neruum, & Faber æs vsq; ad aliquem terminum, ita & Naturalis formas. Medicus enim non consyderat de neruo inquãtum est neruus: hoc enim pertinet ad Naturalem, sed inquantum est subiectum sanitatis. & similiter Faber de ære non inquãtum est æs, sed inquantum est subiectum statuæ, aut alicuius huiusmodi. Et similiter Naturalis nõ cõsyderat de forma inquãtũ est forma, sed inquantũ est in materia. Et ideo sicut Medicus in tantum consyderat de neruo inquantum pertinet ad sanitatem, cuius causa consyderat neruum, similiter Naturalis in tantum consyderat de forma inquãtum habet esse in materia. Et ideo terminus cõsyderationis Scientiæ naturalis est circa formas, quæ quidẽ sunt aliquo modo separatæ, sed tamen esse habẽt in materia. Et huiusmodi formæ sunt animæ rationales: quæ quidem sunt separatæ, inquantum intellectiua virtus non est actus alicuius organi corporalis, sicut virtus visiua est actus oculi. sed

Terminus cõsyderationis Naturalis.

B in materia sunt inquantum dant esse naturale tali corpori. Et q sint in materia per hoc probat, q forma cuiuslibet rei generatæ ex materia, est in materia: ad hoc enim terminatur generatio vt forma sit in materia. Sed homo generatur ex materia & ab homine, quasi ab agente primo, & à Sole tanquàm ab agente vniuersali respectu generabilium: vnde sequitur, q anima, quę est forma humana, sit in materia. Vnde vsq; ad animam rationalem se extendit cõsyderatio Naturalis, quæ est de formis. Sed quomodo se habeant formæ totaliter à materia separatæ, & quid sint, vel etiam quomodo se habeat hæc forma, id est anima rationalis secundum q est separabilis, & sine corpore existere potẽs, & quid sit secũdum suã essentiã separabile, hoc determinare pertinet ad Philosophum primum.

LECTIO V.

Philosophum Naturalem de Causis speculari oportere: quæue & quot numero sint.

C *Determinatis autem hisce consyderandum est de causis quales & quot sint numero. Nam cùm hæc pertractatio sciendi sit causa, scire autem vnumquodq; non prius putemus, quàm circa unumquodq; propter quid est capiamus, idq; sit primam accipere causam, patet & à nobis hoc esse agendũ, & de generatione corruptioneue, & de omni naturali mutatione: ut ipsarũ pceptis principijs, ad ipsa quodq; eorũ, quæ quærimus, reducere enitamur.* ARGY.

Determinatis autẽ his cõsyderandũ est de causis, & quæ & quot numero sunt. Quõ enim sciẽdi gratia hoc negociũ est: scire autẽ nõ ante opinamur vnũquodq; q̃ vtiq; accipimus propter quid est vnumquodq;, hoc autem est accipere primam causam, manifestum est, quoniam & nobis hoc faciendũ est, & de generatione & corruptione & de omni Physica mutatione: quatenus sciẽtes eorũ principia, reducere in ipsa tentemus quæsitorum vnumquodque. tt.c.27. D

Postquàm Philosophus ostendit de quibus consyderat Scientia Naturalis, hic incipit ostẽdere ex quibus causis demonstret. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de causis. In secunda vero ostendit ex quibus causis Naturalis demonstret ibi. { Quoniam autem causæ quatuor. } Circa primum duo facit. Primo ostendit necessitatem determinandi de causis, secundo incipit de causis determinare ibi. { Vno quidem modo. } Dicit ergo primo, quòd postquàm determinatum est quid cadat sub consyderatione scientiæ Naturalis, restat consyderãdum de causis, quæ & quot sunt. Et hoc ideo, quia hoc negocium, quo intendimus de natura tractare, non ordina-

tt.c.30. tt.c.28.

tur ad operationē, sed ad scientiā. quia nos nō possumus
facere res naturales, sed solū de eis scientiā habere. sed nos
nō opinamur nos scire vnumquodq;, nisi cùm accipim⁹
propter quid, quod est accipere causam. vnde manifestū
est q̄ hoc obseruandū est nobis circa generationē & corru
ptionē & omnē naturalem mutationē, vt cognoscamus
causas: & reducamus vnūquodq;, de quo quaeritur pro-
pter quid, in proximā causam. Hoc autē ideo dicit, quia
consyderare de causis inquātum huius, proprium est Phi
losophi Primi. nam causa in eò q̄ causa est, non dependet
à materia secundum esse, eò q̄ in his etiam, quae à materia
sunt separatae, inuenitur ratio causae. Sed à Philosopho na
turali assumitur cōsyderatio de causis propter aliquā ne-
cessitatē: nec assumitur ab eo cōsyderare de causis, nisi sm
q̄ sunt causae naturalium mutationum. Secundo ibi.

ARGY. *Vno itaq; modo causa dicitur id, ex quo quippiā fit, eo pacto ut insit, ut aes statuae, argentumque paterae, & horum genera. Alio modo forma atq; exemplar. haec est autem ratio quiditatis & huius genera, velut eius concentus, qui sonos omnes complectitur, ipsa duorū ad unū ratio, atq; omnino numerus. partes itemq;, quae in ratione sumuntur. Praeterea id, unde primū principium est mutationis aut quietis. qualis est causa his qui consuluit, et pater filij, atq; omnino quod efficit eius quod efficitur: & quod mutat eius quod mutatur. Insuper ut finis, hic autem est cuius gratia caetera fiunt. veluti deambulandi sanitas. cur enim deambulat interrogati, quò valeat respōdemus: atq; si hoc pacto dixerimus, reddidisse causam arbitramur. Et quaecunq; alio movēte inter ipsum & finem fiunt, ut inter Medicum sanitatemq;, macies, aut purgatio, aut instrumenta. universa enim haec ipsius finis gratia sunt, inter sese autē differūt. alia nanq; sunt opera, alia instrumenta. Causae igitur tot ferè modis dicuntur.*

te.c.28. Vno quidem modo causa dicitur, ex quo fit aliquid cùm insit, sicut aes statuae, & argentum phiale, & horum genera. Alio autē modo species exēplum. haec autē est ratio ipsius q̄ quid erat esse: & huius genera, vt eius quae est diapason, duo ad vnum, & omnino numerus, & partes, quae in definitione. Amplius vnde principium mutationis primū aut quietis est, vt consilians causa, & pater filij, & omnino faciens facti, & commutans commutati.
Te.c.29. Adhuc autem quemadmodum finis. Hoc autem est quod cuius causa, vt ambulandi sanitas. propter quid enim ambulat, dicimus vt sanetur. & dicentes sic, opinamur assignare causam. Et quaecunq; iam mouente alio intermedia, sunt finis: vt sanitatis, macies, aut purgatio, aut potiones, aut organa.
Te.c.30. omnia enim haec finis gratia sunt. Differunt tamen abinuice, quòd alia quidem opera, alia vero organa. Causae quidem igitur ferè tot modis dicuntur.

Determinat de causis. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit diuersas species causarum, Secundo de quibusdā
secūda parte 19.te. immanifestis causis determinat ibi. {Dicitur autem fortuna.} Tertio ostendit q̄ non sunt plures neq; pauciores
Te.c.68. ibi. {Quoniam autem causae.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat species causarum. In secunda deter-
secūda parte 5.Te. minat modos diuersarum causarum secundum vnamquanque speciem ibi. {Modi autem causarum.} Circa primum duo facit. Primo inducit diuersas species causarum, Secundo reducit eas ad quatuor ibi. {Omnes autē nunc.} Te.c.31.
Circa primum duo facit. Primo ponit diuersitatem causarū. Secundo exponit quaedam consequentia ex diuersitate praedicta ibi. {Contingit autem.} Dicit ergo primo q̄ vno modo dicitur causa, ex quo fit aliquid cùm insit, sicut aes dicitur causa statuae, & argentum causa phialae, & etiam genera horum dicuntur causae earundem rerum, sicut metallum, vel liquabile, vel huiusmodi. secūda parte 10 te. Materia.
Apposuit autem. {cùm insit.} ad differentiam priuationis & contrarij. nam statua quidem fit ex aere, quod inest statuae iam factae: fit etiam ex infigurato, quod quidem non inest statuae iam factae. Vnde aes est causa statuę, non autem infiguratū, cùm sit principium per accidens tantū, vt in Primo dictū est. Secūdo modo dicitur causa species & exēplum. & hoc dicitur causa, inquantū est ratio quidditatiua rei. hoc enim est per quod scimus de vnoquoque quid est. Lec.11.te. com.69. Forma.
Et sicut dictum est circa materiam, q̄ etiam genera materiae dicuntur causa, ita & genera speciei dicuntur causa. Et ponit exemplum in quadam consonantia musicę, quę vocatur diapason, cuius forma est proportio dupla, quae est duorum ad vnum. Nam proportiones numerales applicatae ad sonum sicut ad materiam, consonantias musicales constituūt. & cùm duo vel duplum sit forma consonātię, quę est diapason, & genus duorum, quod est numerus, est causa. Sicut enim dicimus q̄ forma diapason est proportio duorum ad vnum, quae est proportio dupla, ita possumus dicere q̄ forma diapason est proportio duorum ad vnum, quae est multiplicitas. Et sic ad hūc modum causae reducuntur omnes partes, quae ponuntur in definitione. nam partes speciei ponuntur in definitione, non autem partes materiae, vt dicitur in .7. Meta. Nec est hoc contra id, quod supra dictū est, quod in definitione rerū naturalium ponitur materia. nam in definitione speciei nō ponitur materia indiuidualis, sed materia communis: sicut in definitione hominis ponunt̄ carnes & ossa, nō aūt hae carnes & haec ossa. Lec.9.te. com.35.
Natura igit̄ speciei cōstituta ex forma & materia cōmuni se habet vt formalis respectu indiuidui, quod participat talē naturā: & pro tāto hic dicit̄, q̄ partes, quae ponunt̄ in definitione, ad causam formalē pertinēt. Partes definitionis sunt formae.
Cōsyderādū est etiā, q̄ duo posuit pertinentia ad quiditatē rei, id est speciē, & exēplum propter diuersas opiniones de essentijs rerū. Nam Plato posuit naturas specierū esse quasdā formas abstractas, quas dicebat exēplaria & ideas: & propter hoc posuit exēplū vel paradigma. Naturales autē Philosophi, q aliqd de forma tetigerūt, posuerūt formas in materia. & pp̄ter, hoc nominauit speciē. Species & exemplū cur formā dixerit.
Vlterius autē dicit q̄ alio modo dicitur causa, à quo est {principiū motus vel quietis, sicut cōsiliās dicitur causa: & pater filij, & oīno cōmutans cōmutati.} Efficiens.
Circa autē huiusmodi causas cōsyderādū est q̄ quadruplex est causa efficiens, s. perficiēs, praeparās, adiuuās, & cōsiliās. Perficiēs enim ē, quod dat cōplemētū motui vel mutationi, sicut qd̄ introducit formā substantialē in generatione. Quadruplex causa efficiens. Perficiens. Praeparans. Adiuuans. Consilians.
Praeparās autē seu disponēs est, quod aptat materiam seu subiectum ad vltimū cōplemētū. Adiuuās vero est, quod nō operat̄ ad propriū finē, sed ad finē alterius. Consilians autē in his, quę agūt à proposito, est quod dat agēti formā per quā agit. Nam agēs à proposito agit per suā scientiā, quam cōsiliās sibi tradit. sicut & in rebus naturalibus generans dicitur mouere grauia vel leuia, inquantū dat formam per quam mouentur. Quartum autē modum causae ponit, q̄ aliquid dicitur vt finis, & hoc est cuius causa aliquid fit, sicut sanitas dicitur causa ambulationis. Finis.
Et hoc patet, quia respōdet ad quęstionē factā propter quid. cùm enim quaerimus propter quid ambulat, dicimus vt sanet̄: & hoc dicētes opinamur nos assignare causam. Ideo aut potius probat de fine q̄ sit causa, q̄ de alijs, quia hoc minus videbat̄, propterea quia finis est vltimū in generatione. Et vlterius addit, q̄ omnia, quae sunt intermedia inter primū mouēs & vltimum finē, omnia sunt quodāmodo fines.

fines. sicut Medicus ad sanitatem inducendam extenuat corpus, & sic sanitas est finis maciei: maciem autem operatur per purgationem, purgationem autẽ per potionem, potionem autem præparat per aliqua instrumenta, vnde omnia hæc sunt quodammodo finis. nam macies est finis purgationis, & purgatio potionis, & potio organorum, & organa sunt fines in operatione, vel inquisitione organorum. Et sic patet, ꝙ ista intermedia differunt adinuicem, inquantum quædam sunt organa, & quędam opera operata, s. per organa. Et hoc inducit ne aliquis credat ꝙ solum id, quod est vltimũ, sit causa, sicut cuius gratia: propter hoc, ꝙ hoc nomẽ finis vltimum quoddam videtur esse. Est igitur omnis finis vltimum non simpliciter, sed respectu alicuius. Et vltimo concludit ꝙ ferè tot modis dicuntur causæ. Et addit ferè, propter causas, quę sunt per accidens, sicut sunt casus & fortuna. Secundo ibi.

ARGY. *Fit autem, ut cum multipliciter causæ dicantur, multæ etiam eiusdem sint non per accidens causæ, ceu statuæ,*
B *& statuaria ars, & æs, non per aliud quicquam, sed ut statua est: at nõ eodem modo, sed æs quidem ut materia, ars autem ut id, à quo motio proficiscitur. Sunt præterea quæ sibi sunt mutuo causæ, ut exercitium bonæ habitudinis, & hæc exercitij. at non eodem modo, sed hæc ut finis, illud ut principium motus. idem insuper contrariorum est causa. quod enim præsens causa cuiuspiam est, id & absens nonnunquam causam esse contrarij dicimus. ut Gubernatoris absentiam subuersionis nauis, cuius præsentia causa erat salutis.*

Contingit autem multipliciter dictis causis, & multas eiusdem causas esse non fm accidẽs: vt statuifica, & æs, non fm alterum aliquid, sed fm ꝙ est statua: sed non eodem modo, sed hoc quidem vt materia, illud autem, sicut vnde motus. Sunt autem quædam, & adinuicem causæ, vt laborare causa est boni habitus, & hic laborandi: sed non eodem modo, sed hæc quidem sicut finis, illa sicut principium motus. Amplius autem eadem contrariorum est. quæ enim pręsens causa huius est, & absentẽ causam aliquando contrarij, vt absentia Gubernatoris nauis submersionis, cuius erat pręsentia causa salutis.

Primum. Manifestat tria cõsequẽtia, ex iã dicta causarũ diuersitate: quorũ Vnũ est, ꝙ, cũ causæ dicant multipliciter, contingit vnius & eiusdẽ esse multas causas per se & non per accidẽs, sicut causa statuæ est ars statuifica, vt efficiens: & æs vt materia. Et inde est, ꝙ aliqñ vnius rei assignant plures definitiones fm diuersas causas, sed perfecta definitio oẽs causas cõplectitur.
Secundum. Secundũ est, ꝙ quædã sibijnuicem sunt causæ secundum diuersam speciem causæ, sicut laborare est causa efficiens bonæ habitudinis, bona autem habitudo est causa finalis laboris. Nihil enim prohibet aliquid esse prius & posterius altero fm diuersas rationes. finis enim est prius fm rationem, sed posterius in esse: agens autem econtra. Et similiter forma est prior materia secundum rationem complementi: materia autem est prius ꝙ forma generatione & tempore in omni eo, quod mouetur de potentia in actum.
Tertium. Tertium est, ꝙ idem est causa contrariorum quandoq;, sicut per suam præsentiã gubernator est causa salutis nauis, per absentiam autem suã causa est submersionis eius. Deinde cum dicit.

ARGY. *Vniuersæ autem nunc dictæ causæ, quatuor in genera manifestissima cadunt. Elementa nãq; syllabarum. materies conficiendorum operum arte. ignis, & talia corpo-*
A *rum partes totius: suppositiones deniq; conclusionis, ut id, ex quo fit aliquid, causæ sunt. Atq; horum quædam sunt ut subiectum, ueluti partes: quædam ut quæ dixi, totum inquam compositio, atq; forma. At semen Medicus, quiq; consuluit, et omnino efficiens omnia sunt causæ, unde est mutationis principium, uel quietis, uel motus. Quædam autem causæ sunt ut finis, bonumq; cæterorum. id enim gratia cuius cætera sunt, optimum esse solet, ac finis illorum. Intersit autem nihil bonum ipsum, an apparens bonũ dicat. Tales igitur atq; tot causæ specie esse uidentur.*

Omnes autem nunc dictæ causæ in quatuor incidũt modos manifestissimos. Elemẽta enim syllabarum, & terra vasorum, & ignis, & huiusmodi corporum, & partes totius, & suppositiones cõclusionis, sicut ex quo causæ sunt. Ha- te.c.11.
B rum autem hæ quidem sunt sicut subiectum & partes: aliæ autem sunt, sicut quodquid erat esse, & totum, & compositio, & species. Semẽ autem & medicus, & cõsilians, & omnino faciẽs, omnes sunt vnde principium mutationis, aut status aut motus est. Aliæ autẽ sicut finis & bonum aliorum. quæ enim est cuius causa potissima est, & finis aliorũ voluit esse. Differt autem nihil eandem dicere bonam, vel videri bonam.

Causæ quidem igitur hæ, & tot sunt specie. te.c.12.

Reducit omnes causas superius enumeratas in quatuor species, & dicit, quòd omnes causæ quæ enumeratæ sunt superius reducuntur ad quatuor modos, qui sunt manifesti. nam elementa, id est literæ sunt causæ syllabarum, & similiter terra est causa vasorum, & argentum
C phiale, & ignis, & similia corpora, s. simplicia, sunt causę corporum, & similiter quælibet partes sunt causa totius. {& suppositiones}, i. propositiões syllogismi sunt causa conclusionum; & omnia ista habent vnam rationem causæ, prout dicitur causa id, ex quo fit aliquid: hoc enim est in omnibus præmissis. Omnium autem nunc enumeratorum, quædam se habẽt vt materia, & quædam vt forma, quæ causat quiditatem rei, sicut omnes partes se habent vt materia, vt elemẽta syllabarum, & quatuor elementa corporum mistorum. sed ea, quæ importãt totum, vel compositionem, vel quandoq; speciem, se habent in ratione formę: vt species referatur ad formas simplicium, totum autem, & compositio ad formas compositorum.

Videntur autem hic esse duo dubia. Primo quidem de hoc, quod dicit, ꝙ partes sunt causæ materiales totius animalis, cùm supra partes definitiõis reduxerit ad causam formalem. Et potest dici, quòd supra locutus est de partibus speciei, quæ cadunt in definitione totius, hic autem Dubium. An partes rationem materiæ habeant.
D loquitur de partibus materiæ, in quarum definitione cadit totum, sicut circulus cadit in definitione semicirculi.

Sed melius dicendum est, ꝙ licet partes speciei, quæ ponuntur in definitione, comparentur ad suppositum naturæ per modum causæ formalis, tamẽ ad ipsam naturam, cuius sunt partes, comparantur vt materia. nam omnes partes comparantur ad totum, vt imperfectum ad perfectum, quæ quidem est comparatio materiæ ad formam. Solutio.

Itẽ potest esse dubium de hoc, quod dicit, ꝙ propositiones sunt materia cõclusionis. Materia enim inest ei, cuius est materia, vnde supra notificans causam materialem dixit, ꝙ est, ex quo fit aliquid cum insit: ꝓpositiones autem sunt seorsum à conclusione. Sed dicendum, ꝙ ex terminis propositionum constituitur conclusio. vnde fm hoc propositiones dicuntur materia conclusionis, inquãtum termini, qui sunt materia propositionum, sunt etiam ma- Dubium. An premissæ sint cõclusionis materia.

teria

teria conclusionis, licet non fm q̃ stat sub ordine propositionum, sicut farina dicitur materia panis, licet non fm q̃ stat sub forma farinæ. Ideo tamen potius dicuntur propositiones materia conclusionis, q̃ e conuerso, quia termini, qui coniunguntur in conclusione separatim ponũtur in p̃missis. sic igitur habemus duos modos causæ. Quędam vero dicũtur esse causæ fm aliam rationem, quia s. sunt principium motus, & quietis. Et hoc modo semen, quod est actiuum in generatione, dicitur causa: & similiter Medicus per hunc modum dicitur causa sanitatis, & consilians est causa per hunc modum, & omne faciens. {Alia litera habet ὑποθέσεις propositiones.} Nam propositiones quidem quantum ad terminos sunt materia cõclusionis, vt dictum est: quantum autem ad vim illatiuam ipsarum reducuntur ad hoc genus causę. Nam principium discursus rationis in conclusione est ex propositionibus. In alijs vero causis inuenitur alia ratio causæ, fm, s. q̃ finis, vel bonum habet rationẽ causæ. Et hæc species causæ potissima est inter alias causas. Est enim causa finalis aliarum causarum causa. Manifestum est enim, q̃ agens agit propter finem: & similiter ostensum est supra in artificialibus, q̃ formę ordinantur ad vsum, sicut ad finem: & materia in formam, sicut in finem: & pro tanto dicitur finis causa causarum. Et, quia dixerat, q̃ hæc species causæ habet rationem boni: & quandoq; in his, quæ agunt per electionem contingit finem esse malum, ideo ad hanc dubitationem tollendam dicit, q̃ nihil differt vtrum causa finalis sit vere bona, vel apparens bona: quia quod apparet bonum nõ mouet, nisi sub ratione boni. & sic vltimo concludit tot esse species causarum, quot dictæ sunt.

Textus græcus habet ὑποθέσεις. quod suppositiones dicimus.

LECTIO. VI.

Nonnullę causarum diuisiones ponuntur penes illarum multiplices modos, & quæ ad ipsas sequuntur.

ARGY. *Modi autem causarum numero quidem sunt multi: si in capita uero redigantur & ipsi, pauciores cadunt. Dicuntur enim causæ multipliciter, & ipsarum quæ sunt eiusdem generis alia prior alia & posterior, ut sanitatis Medicus, atq; Artifex: et concentus eius, qui omnes sonos complectitur, duplum ac numerus: et semper hæ, quæ continent, ad eas, quæ sunt singulares.*

Modi autem causarum numero quidem sunt multi: capitales autem & hi minores. Dicuntur autem causæ multipliciter. Et ipsarum similium specierũ, & prior, & posterior altera, altera, vt sanitatis Medicus, & Artifex: & diapason, duplum & numerus: & semp continentia ad vnumquodq;.

Postquam Philosophus distinxit species causarũ, hic distinguit diuersos modos causarum etiam fm eandem speciem causæ. & circa hoc duo facit. Primo distinguit diuersos modos causarũ, Secũdo determinat quædam consequentia ad distinctionem prædictã. ibi {Differunt autem.} Circa primum duo facit. Primo distinguit diuersos modos causarum. Secundo reducit eos ad certum numerum. ibi {Sed tamẽ hæ omnes.} Circa primum distinguit modos causarum fm quatuor diuisiones. Dicit ergo primo, q̃ multi numero sunt modi causarum. sed, si reducantur capitulariter, siue in quadam summa ad aliqua cõmunia, inueniuntur pauciores. Vel capitales accipiuntur fm combinationem. manifestum est enim q̃ pauciores sunt combinationes modorum, q̃ modi. Prima ergo diuisio, vel combinatio modorum est, q̃ in eadem specie causæ dicitur vna causa prior altera, vt intelligamus causam priorem vniuersaliorem: vt sanitatis causa est Medicus vt causa propria & posterior, artifex autem vt communior & prior: & hoc in specie causæ efficientis. Et simile est in specie causæ formalis. nam causa formalis diapason propria & posterior est, proportio dupla: causa autem prior & cõmunior est proportio numeralis, quæ dicitur multiplicitas. Et similiter ea, quæ continent vnamquãq; causam communitate sui ambitus, dicitur causa prior. Aduertẽdum est autem, q̃ causa vniuersalis, & propria; vel prior & posterior potest accipi, aut fm cõmunitatem prædicationis fm exempla hic posita de Medico & Artifice, vel fm cõmunitatem causalitatis, vt si dicamus Solem esse causam vniuersalem calefactionis, ignẽ vero causam propriam: & hæc duo sibi inuicem correspondent. Manifestum est enim, q̃ quælibet virtus extẽditur ad aliqua, fm q̃ communicant in vna ratione obiecti: & quanto ad plura extenditur, tanto oportet illam rationem esse cõmuniorem. &, cũm virtus proportionetur obiecto fm eius rationẽ, sequitur q̃ causa superior agat fm formam magis vniuersalem, & minus contractam. Et sic est considerare etiam in ordine rerum: quia quanto aliqua sunt superiora in entibus, tanto habent formas minus contractas, & magis dominãtes supra materiam, quæ coarctat virtutem formæ. Vnde & id, quod est prius in causando, inuenitur esse prius quodammodo fm rationem vniuersalioris prædicationis, vtputa si ignis est primum calefaciens Cœlum, non tantum est primum calefaciẽs, sed primum alterans. Secundam diuisionem ponit ibi.

Tec.cõ.17.

Secũda pars tec.cõ.14.

Notandum.

Præterea ut accidens, & huius genera, ut statuæ alio modo politretus, alio Statuarius: accidit enim Statuario ut sit polycretus. Et ea etiam, quæ continent accidens, ueluti si homo sit causa statuæ, aut omnino animal. Sũt autem & accidẽtium alia remotiora alijs, atq; propinquiora, ceu si albus, ac musicus causa statuæ dicerentur. ARGY.

Amplius autem fm accidens, & horum genera, sicut statuæ, aliter polycletus, & aliter statuam faciens: quoniam accidit statuam facienti polycletum esse. Et continentes accidens, vt si homo causa sit statuæ, aut oĩno animal. Sunt autem accidẽtium aliæ alijs longius & propius, vt si albus & musicus causa dicantur statuæ. te.c.22.

Et dicit, q̃ sicut causę per se diuiduntur per causas priores & posteriores, vel communes & proprias, ita etiam et causæ per accidens. Est enim præter causas per se accipere causas per accidens, & genera horum, sicut causa statuæ per accidens quidem est Polycletus, per se autem causa statuæ est faciens statuam. Polycletus enim est causa statuę, inquantum accidit ei esse statuam facientem: & etiam ea, quæ sua communitate continent Polycletum sunt causa statuæ per accidens, sicut & homo & animal. Et iterũ considerandum est, q̃ in causis per accidens quædã sunt propinquiores causis per se, & quædã magis remotæ. Nam causa per accidens dicitur omne illud, quod coniungitur causæ per se, quod non est de ratione eius: hoc autem contingit esse, vel propinquius rationi causæ, vel remotius ab ea: & secundum hoc causæ per accidens erunt, vel propinquiores, vel remotiores. Sicut, si statuam facienti accidat esse album & musicum, musicũ propinquius est, quia est in eodem subiecto, & fm idem, s. fm animam, in qua est Musica & Ars statuæ factiua: album autem inest secundum corpus. Sed subiectum propinquius se habet adhuc q̃ alia accidẽtia, sicut polycletus q̃ album, vel musicum. non enim coniunguntur hæc statuam facienti, nisi propter subiectum. Tertiam diuisionem ponit ibi.

Causa per accidens.

Præter autem omnes, quæ accommodate dicuntur, et quæ per accidens, aliæ ut potentes, aliæ ut operãtes dicuntur: ueluti ut extruatur domus, ædificator causa dicitur; aut ædificãs ædificator. Similiter et in hisce dicetur, quorum ARGY.

rum causæ sunt ipsæ causæ, ut huius statuæ, aut statuæ, aut omnino imaginis, & æris huiusce, aut æris, aut omnino materiæ. Et in accidentibus simili modo.

te.cõ.34. Præter autem omnes & propriè dictas, & secundum accidens, aliæ quidem, sicut potentes dicuntur, aliæ vero sicut operantes: vt ædificandi domum ædificator, aut ædificans ædificator.

Causa in potentia & in actu.

te.cõ.35. Similiter autem dicuntur, & in quibus causæ, quæ sunt causæ, de ijs quæ dicta sunt, vt huius statuæ vt statuę, aut & omnino imaginis: & ęris huius, aut æris, aut omnino materiei. Et in accidentibus similiter est.

Et dicit, quod præter causas propriæ dictas, i. per se, & per accidens, quædam dicuntur causæ in potentia, sicut potentes operari: quædam vero sicut operantes in actu. sicut causa ædificandi domum potest dici, vel ædificans in habitu, vel ædificans in actu. Et sicut distinguuntur causæ modis prædictis, similiter distinguuntur ea, quorum sunt causæ. est enim aliquid causatum posterius & magis proprium, & aliquid, quod est prius & magis commune. sicut, si dicatur quod aliquid est causa huius statuæ, vel statuæ in communi, & adhuc communius, si dicatur causa imaginis. Et similiter, si dicatur aliquid causa motiua huius æris, vel æris in vniuersali, vel materiæ. Et ita etiam potest dici in effectibus per accidens, & quod aliquid sit cõmunius, & aliquid minus cõmune. Et dicitur effectus per accidens, quod cõiungitur effectui per se, & est præter rationem eius. sicut per se effectus Coci est cibus delectabilis: per accidens autem cibus sanatiuus. Medici autem econtra. Quartam diuisionem ponit ibi.

B

ARGV. *Præterea & hæc coniuncta, ac illæ dicētur. veluti non Polycletus, neque Statuarius, sed statuarius polycletus.*

te.cõ.36. Amplius autem complexæ, & istæ, & illæ dicuntur: vt non Polycletus, neque statuam faciēs, sed Polycletus statuam faciens.

C

Et dicit quod quandoque complexæ accipiuntur causę per se cum causis per accidens, vt si non dicamus causam statuæ polycletum, qui est causa per accidens, neque facientem statuam, qui est causa per se: sed polycletum statuam facientem. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Attamen hæc omnia multitudine quidem sunt sex: dupliciter autem dicuntur. Nam aut ut singulare, aut ut genus: aut ut accidens, aut genus accidentis: aut ut coniuncta hæc, aut ut seiuncta dicuntur. Et insuper omnia, aut potentia, aut actu.*

Sed tamen omnes hæ sunt multitudine quidem sex: dictę autem dupliciter. Aut enim sicut singulare, aut sicut genus: aut sicut accidēs, aut sicut genus accidentis: aut sicut complexæ hæ, aut sicut simpliciter dictæ. Omnes autem actu operantes, aut s'm potentiam sunt.

D

Actus & potentia quodlibet gen' causæ diuidunt.

Reducit prædictos modos ad certum numerum: & dicit, quod prædicti modi certo numero sunt sex: sed quilibet eorum dupliciter dicitur. Sex autem modi sunt isti, singulare & genus, quod supra dixit prius & posterius: accidens & genus accidētis: simplex & complexum. & quodlibet horum diuiditur per potentiam & actum, & sic fiũt omnes modi duodecim. Distinguit autē omnes modos per potentiam & actum: quia quod est in potentia, non simpliciter est. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Interest autem tantum. causæ enim actu, & singulares, & ea, quorum sunt causæ, simul sunt & non sunt, ut*

A

hic, qui medetur, cum hoc, qui sanatur, & hic qui ædificat, cũ hoc, quod ædificatur. Sed quæ sunt potentia, non semper: non enim simul domus, & ædificator corrũpitur.

te.cõ.37. Differunt autem intantum quod operantes quidē, & singulares simul sunt & non sunt, & ea, quorũ sunt causæ, sicut hic medicãs cũ hoc, qui fit sanus: & hic ædificator cum hoc ædificato. Quæ aũt sunt s'm potentiam non semper: corrumpuntur. n. non simul domus & ædificator.

Determinat tria consequentia ad prædictã distinctionem modorum. Primum est, quod inter causas in actu, & causas in potẽtia est ista differentia, quod causæ operantes in actu simul sunt & non sunt cum eis, quorũ causæ sunt in actu, ita tamen quod accipiãtur causæ singulares, i. propriæ, sicut hic Medicans simul est & non est cum hoc, qui fit sanus, & hic ædificans cum hoc, quod ædificatur. Si vero non acciperentur causæ propriæ, licet acciperẽtur in actu, non esset verum quod dicitur, non enim ædificans est & non est simul cum hoc quod ædificatur. Potest enim esse quòd ædificans est in actu, sed tamen hoc ædificium non ædificatur, sed aliud. Sed, si accipiamus ædificantem hoc ædificium, & hoc ædificium s'm quod est in ædificari, necesse est quod posito vno ponatur & alterum, & remoto vno, remoueatur & alterum. hoc autem non accidit semper in causis, quæ sunt in potentia: non enim simul corrumpitur domus, & qui ædificauit ipsam. Vnde habet, quod sicut agentia inferiora, quæ sunt causa rerum quantum ad suum fieri, oportet simul esse cum ijs, quæ sunt, quandiu fiunt, ita agens diuinum, quod est causa existendi in actu, simul est cum esse rei in actu. Vnde subtracta Diuina actione à rebus, res in nihilum deciderent, sicut remota præsentia Solis lumen in aere deficeret. Secundum ponit ibi.

Subtracta diuina prouidẽtia a reb'. res in nihilũ deciderent.

ARGV. *Oportet autem semper causam quærere summam, quemadmodum & in cæteris, velut homo ædificat, quia est ædificator: at ædificator est per artem ædificandi. hæc igitur prior est causa, & in omnibus simili modo.*

te.cõ.38. Oportet autē semper causam vniuscuiusque summam quærere, sicut & in alijs. vt homo ędificat, quoniam ædificator est, ædificator autem est s'm artem ædificandi. hęc autem prima causa est, & sic in omnibus.

Effectuũ vltimæ exquirendæ sunt causę i omni genere.

Dicens, quod in naturalibus oportet semp supremam causam vniuscuiusque requirere, sicut contingit in artificialibus, vt si quæramus, quare homo ædificat: respondetur, quia est ædificator: & similiter, si quæramus, quare est ędificator: respondetur, quia habet artem ædificatiuam: & hic statur, quia hæc est prima causa in hoc ordine. Et ideo oportet in rebus naturalibus procedere vsque ad causam supremam, & hoc ideo est, quia effectus nescitur, nisi sciatur causa. Vnde, si alicuius effectus causa sit etiã alterius causæ effectus, sciri nõ poterit, nisi causa eius sciat. & sic, quousque perueniat ad primã causam. Tertiũ ponit ibi.

ARGV. *Præterea generum quidem genera, singularium vero singularia dicenda sunt causæ, ceu statuarius quidē statuæ, hic autem huius. Et potentia quidē causæ, effectum potẽtia, actu autē effectuũ actu. Quot igitur sint causæ, & quo sint causæ, satis sit à nobis determinatum.*

Amplius autem alię quidem genera sunt generum, aliæ autem singulares singularium: vt statuæ statuam quidē faciens, hic autem huius. Et potentiæ quidē possibilium, opantes aũt ad opata. Quot quidē igitur causæ sint, & qũo causæ sint, nobis determinatum sit sufficienter. te.cõ.39.

Et est

Et est, q causis debent proportionaliter respondere effectus, ita q generalibus causis generales effectus reddãtur, & singularibus singulares. Puta si dicatur q statuæ causa est statuam faciens: & huius statuæ, hic statuam faciens. Et similiter causis in potentia respondent effectus in potentia, & causis in actu effectus in actu. Et vltimo epilogando concludit, q sufficienter determinatum est de speciebus, & modis causarum.

LECTIO. VII.

De casu ac Fortuna agitur, Antiquorumq; tres, de his opiniones, cum suis rationibus traduntur, & contra illas disputatur.

ARGY. *Fortuna etiam & casus de numero causarum esse dicuntur, multaq; esse & fieri ob fortunam & casum. Consyderandum est igitur, quomodo sunt in his causis fortuna & casus, & utrum idem sint, an diuersa: atq; omnino quidnam sit fortuna & casus,*

Dicitur autem & fortuna & casus causarũ. & multa & esse, & fieri propter fortunã, & propter casum. Quo igitur modo in his causis, & fortuna & casus: & vtrum idem sit fortuna & casus, aut altera: & omnino quid sit fortuna & casus consyderandum est.

Postquã Philosophus determinauit de manifestis speciebus, et modis causarum, hic determinat de quibusdam modis imanifestis, s. de fortuna & casu. Et circa hoc duo facit. Primo dicit, de quo est intentio. Secundo prosequitur propositum. ibi {Quidam autem sicut.} Dicit ergo primo, q etiam fortuna & casus computantur inter causas, cùm multa dicantur fieri, vel esse etiam propter fortunã & casum. Et ideo tria consyderanda sunt de eis, s. quomodo reducantur ad causas prædictas. & iterum vtrum casus & fortuna sint idẽ, vel aliud & aliud. et iterum quid sit casus, & fortuna. Secundo ibi. te. cõ. 40.

ARGY. *Quidam enim & si sint nec ne, dubitant. Nihil enim à fortuna fieri dicunt. sed omnium definitam quandam causam esse, quæ fieri dicimus à casu, aut fortuna, ceu profectionis à fortuna cuiuspiam ad forum, inuẽtionisq; eius, quem uolebat quidem, non putabat autem inuenire, causam hoc aiunt esse, illum inquam profectum illuc emere quippiam uelle. Similiter & in cæteris, quæ à fortuna prouenire dicuntur, semper causam quandam inquiunt esse, quam sumere licet, sed non fortunam.*

te. cõ. 40. Quidam enim si sint an non, dubitant. Nihil enim fieri à fortuna dicũt, sed omnium esse aliquam causam determinatam, quæcunq; nos dicimus à casu fieri, aut à fortuna. vt veniẽdi à fortuna in forum, & reperiẽdi quẽ volebat, quem non est opinatus ante, causa est venientem velle emere. Similiter autem & in alijs, quæ à fortuna dicuntur, semper est aliquam accipere causam, sed non fortunam.

Incipit de fortuna & casu determinare. Et primo ponit opiniones aliorum, Secundo determinat veritatem.
te. cõ. 48. ibi {Primum quidem igitur quoniam.} Circa primum ponit tres opiniones. Secunda incipit ibi {Sunt autẽ qui-
te. cõ. 44. dam qui cœli huius.} tertia ibi. {Sunt autem quidã quibus videtur.} Circa primum duo facit. Primo ponit opi-
te. cõ. 47. nionem negantium fortunam, & casum, & rationes eorum. Secundo disputat de altera rationum. ibi. {Sed hoc
te. cõ. 42. mirabile.} Dicit ergo primo, q quidam dubitauerũt, an fortuna & casus essent: & negauerunt ea esse, duabus rationibus. Quarum prima est, quia omnia ista, quæ dicuntur fieri à casu, vel fortuna, Inueniuntur habere aliquam causam determinatam aliam à fortuna. & ponit huiusmodi exemplum. si enim aliquis veniẽs ad forum inueniat aliquem hominem, quem volebat inuenire, de quo tamen non opinabatur ante, q esset eum inuenturus, dicimus q inuentio illius hominis sit à fortuna. sed huius inuentionis causa est voluntas emendi, propter quã iuit ad forum vbi erat ille, quẽ inuenit. & similiter est in omnibus alijs, quæ dicuntur esse à fortuna, quia habent aliquam aliam causam præter fortunam. Et sic fortuna non videtur esse causa alicuius, & per consequẽs nec aliquid esse: quia non ponimus fortunam, nisi inquãtum aliqua ponimus esse à fortuna. Secundam rationem ponit ibi.

Quod si quippiam esset fortuna, absurdum sanè uidebitur, & dubitabit non iniuria quispiam, cur nam sapientum Antiquorum nemo causas generationis, corruptionisue dicens, de fortuna quicquam determinauit. Sed ut uidetur, nec illi quicquam esse à fortuna putabant. ARGY.

Quoniam, si aliquid esset fortuna, inconueniens vtiq; videbitur, sicut & vere est, & dubitabit vtiq; aliquis, propter quid nullus Antiquorum sapientum causas de generatione & corruptione dicens, de fortuna nihil determinauit. Sed, sicut visum est nihil opinabantur, neq; illi aliquid esse à fortuna. te. cõ. 41.

Et dicit, q, si fortuna aliquid esset, incõueniens uideretur (sicut vere est inconueniens, sicut infra ostendetur) & dubitationẽ afferret, quare nullus Antiquorum Sapientum, qui determinauit de causis generatiõis & corruptionis, aliquid determinauit de fortuna. sed, sicut videtur, nihil opinabantur illi Antiqui esse à fortuna. Et sic hæc secunda ratio sumitur ex opinione Antiquorum naturalium. Deinde cum dicit.

Verum & hoc mirabile est. Multa nanq; sunt et fiunt à fortuna & casu, quorum quodq; non ignorantes reduci posse ad aliquam causam, ut ille sermo antiquus dixit, qui fortunam exterminat: illorum tamẽ omnes alia à fortuna, alia non à fortuna fieri dicunt. quapropter et mentionem aliquã ipsius illos facere oportebat. At uero neq; quicquam illorum, ut concordiam aut discordiam, aut ignem, aut mentem, aut aliquid aliud huiuscemodi fortunam esse arbitrabantur. ARGY.

Sed & mirabile hoc videbitur, sicut vere est. Multa enim & sunt & fiunt à fortuna, & á casu, quæ non ignorantes, quoniã est inferre vnumquodq; in aliquam causam eorum, quæ fiunt, sicut antiqua ratio dixit destruens fortunam & casum: tamen horum alia quidem dicunt esse oẽs à fortuna, alia nõ à fortuna. Vnde & quodammodo erat ipsis facienda memoria. At vero neq; illorum aliquid opinabantur esse fortunam, vt amicitiam, aut litem, aut ignem, aut intellectum, aut aliquid talium. te. cõ. 42. te. cõ. 43.

Disputat de hac secunda ratione, ostendens quod supra supposuerat, s. q inconueniens sit Antiquos naturales non determinasse de casu & fortuna. & hoc ꝓbat duabus rationibus, quarum primam ponit dicens. Et mirabile videtur (sicut & vere est) q Antiqui naturales de casu & fortuna non determinauerunt. assumpserunt enim sibi determinare causas eorum, quæ fiunt: multa autem sunt, quæ fiunt à fortuna & casu: vnde de fortuna & casu determinare debuerunt. Nec excusantur propter rationem supradictã destruentẽ fortunã & casum, quia licet homines

non

A non ignorent quòd contingit reducere vnumquenq; effectum in aliquam causam, sicut dixit prædicta opinio destruens fortunam & casum, nihilominus tamen posuerũt non obstante hac ratione, quædam fieri à fortuna, & quædam non. Vnde ipsis Philosophis naturalibus facienda erat mentio de fortuna, & casu, saltem vt ostenderent falsum esse aliqua fieri à fortuna & casu: & vt assignarent rationem, quare quædam dicebantur esse à fortuna & quædam non. Sic etiam non possunt excusari per hoc q casus & fortuna reducerentur in aliquam causarum ab eis positarum. non enim opinabantur, q fortuna sit aliquid eorum, quæ arbitrabantur esse causas, vt amicitiã aut litem, aut aliquid huiusmodi. Secundam rationẽ ponit ibi.

ARGY. *Absurdum igitur est, siue non esse putauerunt, siue putantes esse omiserunt, præsertim cùm interdum utantur. Vt Empedocles non semper aerem supra inquient, segregari, sed ut forte accidit. Dicit enim, cùm de Mundi loquitur extructione, sic tunc huic currenti fortuito contingit, B sæpe autẽ alio modo. partes quoq; animalium plurimas ortas fortuna fuisse dicit.*

Inconueniens igitur est, siue non putauerũt esse, siue putantes reliquerunt, & hac aliquãdo vtentes. sicut Empedocles non semper aerem congregari superius dicit, sed vt contingit. dicit enim in Mundi creatione, q sicut collisit se currens tunc, multoties autem aliter: & partes animalium ait à fortuna fieri plurimas.

Et dicit q inconueniens est, q Antiqui reliquerunt tractare de fortuna, siue putauerunt fortunam esse, siue non. quia, si putauerunt fortunam esse, inconueniens fuit q de ea non determinauerunt. si vero nõ putauerũt fortunam esse, inconueniens fuit q ea aliquando vsi sunt, sicut Empedocles, qui dixit quòd aer non semper adunatur superius supra terram, quasi hoc ei sit naturale, sed quia ita C accidit à casu. dicit enim, q, quando Mundus est factus lite distinguente elementa, accidit q aer se collegit in istum locum. & sicut tunc cucurrit, ita semper stante isto Mundo cursum habebit. Sed multoties in alijs mundis, quos ponebat infinities fieri & corrumpi, vt supra dictum est, aer aliter ordinatur inter partes Vniuersi. Et similiter dicebat q plurimæ partes animalium fiunt à fortuna, sicut q in prima constitutione Mundi fiebant capita sine ceruice. Deinde cum dicit.

ARGY. *Sunt etiam qui & huiusce cœli, cæterorumq; cœlorum omniũ casum esse causam asserunt. nam à casu conuersionem, motionem'ue fieri dicunt, quæ quidem distinxit, et in hunc ordinem redegit atq; constituit uniuersum.*

te.c.44. Sunt etiam quidam, qui cœli huius & mundanorum omnium causam esse ponunt casum. à casu enim fieri volutationem & motũ discer- D nentem & statuentem in hũc ordinem Omne.

Ponit secũdam opinionem. Et circa hoc duo facit. Primo ponit eam, Secundo improbat eam. ibi. {Et multum hoc,} Dicit ergo primo, q Quidam dixerunt casum esse causam cœli, & omnium partium mundi. & dicebant, q reuolutio mundi, & motus stellarum distinguens & statuens totum vniuersum inferius s̃m hunc ordinẽ fit à casu. Et hæc videt esse opinio Democriti, dicẽtis, q ex concursu atomorum per se mobilium, cœlum & totus Mundus casualiter constitutus est. Secundo ibi. te.c8.45.

ARGY. *Hoc etiam ipsum ualde dignũ est admiratione. nam animalia quidem, & plantas, neq; esse, neq; fieri à fortuna dicunt, sed aut naturam, aut mentẽ, aut aliquid aliud tale, causam ipsorum asserunt esse. non enim ex cuiusque A semine quoduis nascitur, sed ex tali quidem oliua, ex tali autem homo: cœlum uero & diuinissima sensibilium, casu orta fuisse asserunt, nullamq; ipsorum talem causam esse qualem animalium, atq; plantarum inquiunt esse. Atq; hoc ipsum, si ita sese habeat consyderatione est dignum, beneq; sese habet, si aliquid de hoc ipso dicatur.*

Et multum hoc admiratione dignum est, dicentes animalia quidem, & plantas à fortuna, nec esse, nec fieri, sed aut naturã, aut itellectum esse, aut huiusmodi alteram causam. non enim ex semine vnoquoq; quoduis fit, sed ex tali quidem oliua, ex tali autem homo: cœlum autem et diuiniora manifestorum à casu fieri: huiusmodi aũt causam nullam, qualem aïalium & plantarum. te.c8.45. Et igitur, si sic se habeat hoc ipsum, di- B gnum est cõsyderare, & bene sese habet aliquid dici de hoc ipso. te.c8.46.

Improbat hanc positionem duabus rationibus, quarum prima est, q admiratione dignum videtur, q animalia & plantæ non fiunt à fortuna, sed ab intellectu vel natura, vel à quacunq; alia causa determinata. quod ex hoc patet, q non ex quocunq; semine aliquid generaẽ, sed ex determinato semine oliua. Et, cùm ista inferiora nõ fiant à fortuna, dignum est admiratione q cœlum & ea, quæ sunt diuiniora inter sensibilia manifesta nobis, s. partes mundi sempiternæ, sint à casu, & non habeant aliquam causam determinatam, sicut animalia & plãtæ. Et, si hoc verum est, dignum fuisset insistere & assignare rationem, quare sic esset. quod tamen Antiqui prætermiserunt. Secundam rationem ponit ibi.

ARGY. *Et alio nanq; modo absurdum est id quod dicitur, & C insuper absurdius est hæc illos dicere, in cœlo quidem nihil à casu fieri: in ijs autem, è quibus fortunam exterminant, multa ab ipsa prouenire uidentes. quod tamen contra fieri conueniens erat.*

Quomodo enim eò q aliter incõueniens est quod dicitur, adhuc inconuenientius est dicere hæc, videntes quidem in cœlo nihil casu fieri: in ijs autem, quæ non sunt à fortuna, multa cõtingere à fortuna. & erat merito è contrario fieri.

Dicens, quomodo potest esse verum q cœlestia corpora sint à casu, & inferiora non? cùm & aliter videatur esse inconueniens ex hoc ipso q illa nobiliora sunt, & adhuc etiam inconuenientius s̃m ea, quæ videntur. Videmus enim q in cœlo nihil fit à casu. In his autem inferioribus, quæ non dicuntur esse à casu, multa videntur contingere à fortuna. Rationabile autem esset ecõtrario accidere s̃m D eorum positionem, vt. s. in illis inuenirentur aliqua fieri à casu, vel à fortuna, quorũ casus vel fortuna est causa: non autẽ in illis, quorum non est causa. Dein de cùm dicit

ARGY. *Sunt autem quidam, quibus fortuna causa quidem esse, obscura tamen humanæ menti uidetur, ut diuinum quoddam atq; excellens. Quare quidnam utrunq; sit, fortuna inquam & casus, et si idem sint an diuersa, et quomodo in eas causas, quas definiuimus cadant, consyderemus oportet.*

te.c8.47. Sunt autem quidam quibus videtur esse quidem causa fortuna, immanifesta autem humano intellectui, tãquam diuinum quoddam ens, & felicius. Quare consyderandum est quid sit vtrunque, & si idem, aut alterum sit & ca-

sus &

ſus & fortuna: & quomodo in determinatas cauſas incidunt.

Ponit tertiam opinionem de fortuna, et dicit q quibuſdam videtur q fortuna ſit cauſa, ſed immanifeſta intellectui humano, ac ſi ſit quoddam Diuinum, & ſupra homines. Volebant enim q omnes fortuiti euentus reducerentur in aliquam diuinam cauſam ordinantem, ſicut ponimus oia ordinari per diuinam prouidētiam. Sed quamuis hæc opinio habeat veram radicē, non tamen bene vſi ſunt nomine fortunæ. illud enim Diuinum ordinans nō poteſt dici, vel nominari fortuna. quia ſm q aliquid participat rationem, vel ordinem recedit à ratione fortunæ; vnde magis debet dici fortuna cauſa inferior, quæ de ſe non habet ordinem ad euentum fortuitum, q̄ cauſa ſuperior, ſi qua ſit ordinans. Prætermittit tamē inquiſitionem huius opinionis, tum quia excedit metas Scientiæ naturalis, tum quia infra manifeſtat q fortuna non eſt cauſa per ſe, ſed per accidens. Vnde per ea, quæ ſequuntur quomodo ſe habeat de his opinionibus erit manifeſtum. Et ideo concludit, q ad euidentiam harum opinionū conſyderādum eſt quid ſit fortuna & caſus, et verū ſint idem, vel aliud, & quomodo reducantur ad cauſas prædictas.

[Margin: & ad ſm librū Magnorum moraliū pertinet. te.cō 61. & 66.]

LECTIO. VIII.

Aliquæ ex parte tum cauſarum, tum effectuum diuiſiones ponuntur, ex quarum notitia caſus ac fortunæ ratio concluditur.

ARGY. *Primum itaq;, cùm videmus alia ſemper eodem fieri modo, alia plerunq;, patet horum neutri fortunam cauſam dici. neq; id quod à fortuna proficiſcitur, aut ex iis eſſe, quæ neceſſario ſemperq;, aut ex hiſce, quæ plerunq; ſæpeq; fiunt. Sed, cùm quædam etiam præter hæc fiant, atq; hæc omnes à fortuna proficiſci dicant, perſpicuum eſt fortunam atq; caſum aliquid eſſe. Nam & ea, quæ talia ſunt à fortuna eſſe: & ea, quæ à fortuna ſunt, talia eſſe ſcimus.*

te.c.48. PRimum quidem igitur, quoniā videmus alia quidem ſemper ſimiliter fieri: alia autem ſicut frequenter, manifeſtum eſt, q neutri horū cauſa fortuna dicit. id.n. quod à fortuna, neq; eius eſt, quod eſt ex neceſſitate & ſemper, neque eius, quod eſt ſicut frequenter. Sed quoniam quędam fiunt, & pręter hęc: & omnes dicunt hæc eſſe à fortuna, manifeſtum q fortuna aliqd ſit, & caſus. Huiuſmodi enim fortuna fieri, & à fortuna huiuſmodi eſſe ſcimus.

Poſtquam Philoſophus poſuit opiniones aliorum de fortuna & caſu, hic determinat veritatem. Et diuiditur in partes tres. In prima oſtendit quid ſit fortuna, In ſecunda in quo differāt caſus & fortuna, ibi {Differunt autem.} In tertia oſtendit, ad quod genus cauſæ caſus & fortuna reducantur. ibi. {Sed modorum cauſæ.} Prima pars diuiditur in duas. In prima oſtendit quid ſit fortuna. In ſecunda ex definitione fortunæ aſſignat rationem eorum, quæ de fortuna dicuntur. ibi {Infinita. quidem.} Circa primum tria facit. Primo ponit quaſdam diuiſiones ad inueſtigandum definitionem fortunæ. Secundo oſtendit, ſub quibus membris illarum diuiſionum fortuna contineatur. ibi {Sicut dictum eſt.} Tertio concludit definitionem fortunæ. Ibi {Manifeſtum eſt autem.} Et, quia fortuna ponitur vt cauſa quædam, ad cognitionem autem cauſæ oportet ſcire quorum ſit cauſa, ponit primo diuiſionem ex parte eius, cuius fortuna eſt cauſa. Secundo ponit diuiſionem ex parte ipſius cauſæ. ibi {Huiuſmodi igitur cùm ſm accidens.} Circa primum ponit tres diuiſiones. Quarum prima eſt, q quædā fiunt ſemper, vt ortus

[Margin: Secūda parte te.c.57. Secūda parte te.c.65. te.c.51. te.c.51. te.c.52. te.c.49.]

E Solis: quædam ſicut frequenter, vt q homo naſcat oculatus: neutrum autem horum dicitur eſſe à fortuna. Sed quædā ſūt {pręter hæc}.i. vt in paucioribus, ſicut q homo naſcatur cum ſex digitis, vel ſine oculis: & omnes dicūt huiuſmodi fieri à fortuna. vnde manifeſtum eſt q fortuna aliquid eſt, cùm eſſe à fortuna, & eſſe vt in paucioribus conuertantur. & hoc inducit contra primam opinionem, quæ negauit fortunam. Videtur autem diuiſio Philoſophi eſſe inſufficiens, quia etiam quædam contingentia ſunt ad vtrumlibet. Auic. ergo dixit, q in iis, quæ ſunt ad vtrūlibet, contingit aliquid eſſe à fortuna, ſicut ea, quæ ſunt in minori parte. Nec obſtat q non dicitur à fortuna, quia Socrates ſedeat, cùm hoc ſit ad vtrumlibet: quia licet ſit hoc ad vtrumlibet reſpectu potentiæ motiuæ, non tamen eſt ad vtrumlibet reſpectu potentiæ appetitiuæ, quæ determinate tendit in vnum, præter quam ſi aliquid accideret diceretur eſſe fortuitum. Sed ſicut potentia motiua, quæ eſt ad vtrumlibet non exit in actum, niſi per potentiam appetitiuam determinetur ad vnum, ita nihil, quod eſt ad vtrumlibet, exit in actum, niſi per aliquod determinetur ad vnum. quia id, quod eſt ad vtrumlibet, eſt ſicut ens in potentia: potentia autem non eſt principium agendi, ſed ſolum actus. Vnde ex eò quòd eſt ad vtrūlibet nihil ſequitur, niſi per aliquid aliud, quod determinat ad vnum, vel ſicut ſemper, vel ſicut frequēter. & propter hoc in iis, quæ fiunt, prætermiſit ea, quæ ſunt ad vtrumlibet. Sciendum etiam q quidam definierunt eſſe neceſſarium, quod non habet impedimentum: contingens vero, ſicut frequenter, quod poteſt impediri in paucioribus. Sed hoc irrationabile eſt. Neceſſariū enim dicitur aliquid, quod in ſui natura habet quòd non poſſit non eſſe. Contingens autem vt frequenter, quòd poſſit non eſſe. Hoc autem quod eſt habere impedimentum, vel non habere eſt contingens. Natura autem non parat impedimentū ei quod non poteſt non eſſe, quia eſſet ſuperfluum. Secundam diuiſionem ponit ibi.

[Margin: Obiectio cō tra diuiſionē Ariſto. ꝑ Auic.]

[Margin: Quid neceſſarium. Quid cōtingens.]

F

G ARGY. *Eorum autem quæ fiunt, alia fiunt, alia non fiūt gratia alicuius.*

te.c.49. Eorum autem, quæ fiunt, alia propter aliquid fiunt, alia vero non.

Et dicit, q quædam fiunt propter finem, quædam vero non. Habet autem hæc diuiſio dubitationē, quia omne agens agit propter finem, ſiue agat à natura, ſiue agat ab intellectu. Sed ſciendum eſt, q ea dicit non propter aliquid fieri, quæ propter ſe fiunt, inquantum in ſeipſis habent delectationem, vel honeſtatem, propter quam ſm ſe ipſa placent. Vel dicit modo propter finem fieri, quę non fiunt propter finem deliberatum, ſicut confricatio barbę, vel aliquid huiuſmodi, quod interdum fit abſq; deliberatione ex ſola imaginatione mouente: vnde habent finem imaginatum, ſed non deliberatum. Tertiam diuiſionem ponit ibi.

[Margin: Eorum quæ fiunt, quæ-dā propter finē fiunt, quæ-dā non. Dubium. Reſponſio prima. Secunda.]

H ARGY. *Et horum alia per electionem fiunt: alia non per electionem. ambo autem in hiſce ſunt, quæ alicuius gratia fiunt. Quare patet & in hiſce, quæ non neceſſario neque plerunq; fiunt, eſſe aliqua, circa quæ poteſt id eſſe, quod alicuius gratia fit. Sūt autem alicuius gratia, quæ à mente agi poſſunt, & quæ à natura.*

Horum autem alia quidem ſm propoſitum fiunt, alia vero non. ambo autem ſunt in iis, quæ ſunt propter hoc. Quare manifeſtum quoniam in iis, quæ ſunt pręter neceſſarium, & quę ſicut frequenter, ſunt quædam, circa quæ contingit quod eſt propter hoc. Sunt autem propter hoc, quæcunq; ab intellectu vtique aguntur, & quæcunq; à natura.

Et dicit

Et dicit ꝙ eorũ, quæ fiunt propter finem, quędam fiunt sm voluntatem, & quædã non. & ambo ista inueniuntur in ijs, quæ fiunt propter aliquid. Nõ solũ enim quę fiunt à voluntate, sed etiam ea, quæ fiunt à natura propter aliquid fiunt. Et, quia ea, quę fiunt ex necessitate, vel sicut frequenter, fiunt à natura, vel à proposito, manifestum est ꝙ tam in ijs, quæ fiunt semper, ꝙ in ijs, quę fiunt frequenter, sunt aliqua, quæ fiunt propter finem, cùm tam natura, ꝙ propositum propter finem operentur. Et sic patet, ꝙ istæ tres diuisiones includunt seinuicem, quia ea, quæ fiunt à proposito, vel natura, fiunt propter finem: & ea, quæ fiunt propter finem, fiunt semper, aut frequenter. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Talia igitur cum per accidẽs fiunt, à fortuna dicimus esse. Nam ut ens aliud per se, aliud per accidens est, sic & causa esse potest, ut domus per se quidem causa est ædificatiua, per accidẽs autem musicum, aut album. Ea igitur causa, quæ est per se, definita est: ea uero, quæ est per accidens, indefinita. Vni nanq; infinita accidere possunt.*

B

te.cõ.50. Huiusmodi igitur, cùm sm accidens fiant, à fortuna dicimus esse. Sicut.n. & quod est, aliud quod per se ipsum est, aliud autem sm accidens, sic & causam contingit esse. vt domus quidem per seipsam causa est ædificatiua, sm accidens aũt album, aut musicum. per se quidem igitur causa finita est, sm accidens autem infinita. Infinita enim vni accidunt.

Ponit diuisionem, quæ sumitur ex parte causæ, & dicit ꝙ, cũ huiusmodi, quę, s. à proposito sunt propter aliquid, & in minori parte fiunt, & à causa sm accidens, tunc dicimus ea esse à fortuna. Sicut enim entiũ, quoddam est per se, & quoddam per accidens, ita & causarum. sicut per se domus causa est ars ędificatoria, per accidẽs vero album, vel musicum. Sed consyderandum est ꝙ causa per accidens dicitur dupliciter. vno modo ex parte causæ, alio modo ex parte effectus. Ex parte quidem causæ, quando illud, quod dicitur causa per accidens, coniungitur causæ per se, sicut si album, vel musicum dicatur causa domus, quia accidentaliter coniungitur ædificatori. Ex parte autem effectus, quando accipitur aliquod, quod accidentaliter coniungitur effectui, vt si dicamus, ꝙ ædificator est causa discordiæ, quia ex domo facta accidit discordia. Hoc modo dicitur fortuna esse causa per accidens, ex eò ꝙ effectui aliquid coniungitur per accidens. vtpote si fossuræ sepulchri adiungatur per accidens inuẽtio thesauri. Sicut enim effectus per se causæ naturalis est, quod consequitur sm exigentiam suæ formæ, ita effectus causæ agentis à proposito est illud, quod accidit ex intentione agentis. vnde quicquid prouenit in effectu præter intentionem est per accidens. & hoc dico, si id, quod est præter intentionem, vt in paucioribus consequatur. Quod enim vel semper, vel vt frequenter coniungitur effectui, cadit sub eadem intentione. Stultum est enim dicere, ꝙ aliqs intendat aliquid, & non velit illud, quod vt frequenter, vel semper adiungitur. Ponit autem differentiam inter causam per se, & causam per accidens: quia causa per se est finita & determinata: causa autem per accidens est infinita & indeterminata, eò quòd infinita vni possunt accidere. Deinde cùm dicit.

C

Causa p accidens & ex parte causę. & ex parte effectus contingit esse.

Causæ p accidens infinitæ.

ARGY. *Vt igitur dictum est, cum hisce, quæ alicuius gratia fiunt id fit, sic dicitur à casu fieri atq; fortuna. Horum autem ipsorum, quam habent inter se differẽtiam posterius assignabimus. Nunc hoc pateat, ambo inquam in his esse, quæ alicuius gratia sunt, ceu argenti recipiendi gratia*

A *uenisset accepturus illud si sciuisset. Venit autem non huiusce causa, sed accidit uenisse, idq; fecisse recipiẽdi gratia, neq; plerunq;, neq; necessario proficiscentem locum. Finis uero, ipsa inquam acceptio non est ex his causis, quæ sunt in ipso, sed ex hisce, quæ sunt eligibilia atq; à mente, & dicitur tũc à fortuna uenisse. Quòd si ueniens electiõe præmissa, & huius gratia, aut semper frequentans, aut plerunq; recipiens, non dicitur à fortuna uenisse.*

Sicut igitur dictum est, cũ in ijs, quæ propter hoc fiunt hoc fiat, tunc dicitur à casu, & à fortuna. Ipsa autem differentia horum adinuicem posterius determinanda. Nunc autẽ hoc sit manifestũ, ꝙ vtraq; sunt in ijs, quæ sunt propter hoc. vt causa accipiendi argentum venisset vtique delaturus pecuniam, si sciuisset. Venit autem nõ huius causa, sed accidit venisse & fecisse hoc reportandi gratia. Hoc autem neq; sicut frequenter veniens ad villam, neq; ex necessitate. Amplius autẽ finis est reportatio non in seipso causarum, sed propositorum, & ab intellectu: & dicitur à fortuna venisse. Si aũt proponens, & huius causa, aut semper veniens, aut sicut frequenter reportaturus, non à fortuna. te.cõ.51.

B

Ostendit sub quibus membris prædictarum diuisionum fortuna contineatur, & quod est à fortuna. & dicit primo, ꝙ fortuna & casus, vt prius dictum est, sunt in ijs, quæ fiunt propter aliquid. Differentia autem casus & fortunæ posterius determinabitur. sed nũc hoc debet fieri manifestum, quia vtrunq; continetur in ijs, quæ agunt propter finem. sicuti, si aliquis sciret se recepturum pecuniam in foro iuisset ad deportandum eam. Sed, si nõ venit propter hoc, per accidens est ꝙ aduentus eius fiat reportationis gratia, i. habeat hunc effectum. Et sic patet ꝙ fortuna est causa per accidens eorum, quæ sunt propter aliquid. Item manifestum est, ꝙ est causa eorum, quæ sunt in minori parte, quia ista reportatio pecuniæ dicitur fieri à fortuna, quando reportat ad villam veniens, neq; ex necessitate, neq; frequenter. Item est in ijs quæ fiunt à proposito, quia reportatio pecuniæ, quæ dicitur fieri à fortuna, est finis aliquarum causarum, nõ sm seipsam, sicut in ijs, quę fiunt à natura, sed est finis eorum, quæ fiunt sm propositum, & ab intellectu. Sed, si aliquis hoc proposito iret vt pecuniam reportaret, vel semper, aut frequenter reportaret quando venit, non diceretur esse à fortuna. sicut si aliquis frequenter, aut semper madefacit sibi pedes, quando vadit ad locum lutosum: & hoc licet non intẽdat, tamen hoc non dicitur esse à fortuna. Secundo ibi.

C

D *Patet ergo fortunam causam esse per accidens in hisce, quæ per electionem alicuius gratia fiunt. Quapropter circa idem mens fortunaq; uersatur, electioq; absque mente non est.* ARGY.

Manifestum itaq;, ꝙ fortuna causa sit sm accidens in his, quæ in minori sunt sm ꝓpositum eorum, quæ propter hoc sunt. Vnde circa idem & intellectus & fortuna est. propositum enim non sine intellectu est. te.cõ.52. Quid fortuna.

D

Concludit ex præmissis definitionem fortunę. Et dicit manifestum esse ex præmissis, ꝙ fortuna est causa per accidens in his, quæ fiunt secundum propositum, propter finem, in minori parte. Et ex hoc patet, ꝙ fortuna & intellectus sunt circa idem: quia his tantum conuenit agere à fortuna, quæ habent intellectum. Propositum enim, vel

voluntas

Hec dicit p̄p intelligētias & præcipue dicit contra tertiā opinionē in fine p̄cedentis lectionis. voluntas non est sine intellectu. Et licet ea tantum agant à fortuna, quæ habent intellectum: tamen quanto aliquid magis subiacet intellectui tanto minus subiacet fortunæ.

LECTIO. IX.

Ea, quæ tam ab Antiquis Sapiētibus de casu ac fortuna dicebantur, & quæ à Vulgaribus, rationabilia fuisse ostenditur: quidq; infortunium, vel Eufortunium sit.

ARGV. *Indefinitas igitur causas eas esse necesse est, à quibus id fiet quod proficiscitur à fortuna. Vnde fortuna indefinita causa esse videtur, & immanifesta homini.*

te.c8.51. Fortuna hominis ignota est, quia infinita. INfinitas quidē igit̄ causas necesse est esse, à quibus vtiq; fiat quod est fortuna. Vnde videt̄ fortuna infinita esse, & īmanifesta homini.

Posita definitione fortunæ, hic ex præmissa definitione assignat rationem eorum, quæ de fortuna dicuntur. Et primo eorum, quæ dicta sunt à Philosophis Antiquis de fortuna. Secundo eorum, quæ ab hominibus vulgariter
te.c8.55. de fortuna dicuntur. ibi {Et fortunam dicere.} Posuit autem supra tres opiniones de fortuna & casu, quarum mediam improbauit tanquam omnino falsam, quia, s. ponebat fortunam esse causam cœli, & mundanorum omnium. Vnde ea subtracta de medio, primo assignat quomodo veritatem habet tertia opinio, quæ ponebat fortunam esse immanifestam homini. Secundo quomodo veritatem habeat prima opinio, quæ posuit nihil fieri à for-
te.c8.54. tuna, & à casu. ibi {Et est vt nihil à fortuna.} quia autem superius dictum est, q; causæ per accidens sunt infinitæ, & iterum dictum est q; fortuna est causa per accidēs, concludit ex præmissis q; eius, quod est à fortuna, sunt infinitæ causæ. Et, quia infinitum sm̄ q; est infinitū, est ignotum, inde est q; fortuna immanifesta est hoī. Secundo ibi.

ARGV. *Atq; aliquo modo nihil à fortuna videbitur proficisci. Hæc enim omnia recte dicuntur, quia rationi consentanea sunt. Nam aliqua quidem ex parte fit, aliquid à*
G *fortuna, fit enim per accidens. Atq; ut accidens fortuna causa est. Absolute autem nihil. Velut ædium ædificator quidem est causa: per accidens autem modulator. Et ut profectus argentū recipiat non huius rei gratia profectus, infinitæ causæ multitudine esse possunt. Nā et videre aliquē volens, et persequens, et spectaturus ludos, et fugiens.*

te.c8.54. Et est vt nihil à fortuna videatur vtique fieri. omnia quidem enim hæc recte dicūtur, quoniam rationabiliter. Est quidē enim vt sit à fortuna, & sm̄ accidens enim fit, & est causa sicut accidens fortuna, vt autem simpliciter, nullius, vt domus ædificator quidem causa est, sm̄ accidens autem tibicen, & venientem referendi argentum nō huius causa venientē infinitæ sunt
H multitudine. Etenim videre aliquem volens, & persequens, & fugiens, & visurus.

Ostendit, quomodo prima opinio veritatem habeat, & dicit, q; quodāmodo est verum dicere, q; à fortuna nihil fit. Hæc enim omnia, quæ ab alijs dicta sunt de fortuna, quodammodo recte dicūtur: quia rationem aliquam habent. Cùm enim fortuna sit causa per accidens, sequitur q; à fortuna sit aliquid per accidens. Quod autem est accidens non est simpliciter. Vnde sequitur, q; fortuna simpliciter nullius sit causa. Et hoc, quod dixerat circa vtranque opinionem manifestat per exempla & dicit, q; ædificator est causa per se domus, & simpliciter, tibicē autem est causa domus per accidens. Similiter q; aliquis veniat ad aliquem locum non causa deportandi argentum, est causa reportationis per accidens. Sed hæc causa per accidens infinita est, quia infinitis alijs de causis potest homo ire ad
E locum illum, puta si vadat causa visitandi aliquem, vel causa persequendi hostem, vel causa fugiendi persequentem, vel causa videndi aliqua spectabilia: omnia autem ista, & quæcunq; similia sunt causa reportationis argēti, quæ contingit à fortuna. Deinde cùm dicit,

Recte etiam fortuna præter rationem quid esse dicitur, ratio nanq; aut eorum est, quæ sunt semper, aut eorum quæ sunt plerunq;, at fortuna in his est, quæ præter hæc fiūt. quare, cū indefinita sint ea, quæ hoc pacto sunt causæ, fortuna etiam indefinita nimirum est. ARGV.

Et fortunam dicere esse aliquid extra rationem recte est. Ratio enim aut est eorum, quæ semper sunt, aut eorum, quæ sunt frequenter: fortuna autem in his, quæ fiūt præter hęc. quare quoniam infinitæ, quæ sic causæ sunt, & for-
F tuna infinita est. te.c8.55.

Assignat rationem eorum, quæ dicuntur de fortuna vulgariter. Et primo assignat rationem eius, quod dicitur de fortuna esse sine ratione. Secundo eius, quod dicitur, fortunam esse bonam, vel malam. ibi {Fortuna dicitur autem} Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo mouet quandam dubitationē ibi {Tamen deficiet.} Dicit ergo primo q; recte dicitur fortunam esse sine ratione. quia ratiocinari non possumus, nisi de ijs, quæ sunt semper, vel frequenter: fortuna autem est extra vtrunq;. Et ideo, quia causæ tales in paucioribus existentes sunt per accidens, & infinitæ & sine ratione, sequitur q; fortunæ sint causæ infinitæ sine ratione. Omnis enim causa per se producit effectum suum, vel semp, vel frequenter. Secundo ibi. te.c8.56. Secūda parte.c5.tex.

In quibusdam tamen quispiā dubitauerit, si quævis eius, quod à fortuna causæ fuerint necne. Vt sanitatis, aut spiritus, aut æstus, sed non capillorum remotio. Causarum enim per accidens, aliæ propinquiores alijs sunt. ARGV.

Tamen deficiet in quibusdam vtiq; aliquis. Nunquid igitur queuis vtiq; fiant fortunæ causæ, vt sanitatis aut spiritus aut æstus: sed nō depilari. Sunt autem aliæ alijs proximiores, quæ sunt sm̄ accidens causarum.

Mouet quandam dubitationem, & dicit, q; licet dicatur q; fortuna est causa per accidēs, in quibusdam tamen deficiet, i. dubitabit aliquis, & est dubitatio, vtrum quæcunq; contingunt esse causa per accidens debeāt dici causa eius, quod fit à fortuna: sicut patet q; sanitatis causa per se potest esse, vel natura, vel ars medicinæ: causæ autē per accidens, possunt dici omnia illa, quibus contingentibus contingit fieri sanitatē, sicut est spiritus, i. ventus, & ęstus; & abrasio capitis, nunquid igitur quodlibet istorum est
H causa per accidēs? Sed, quia supra diximus q; fortuna maxime dicitur causa per accidens ex parte effectus, prout, s. aliquid dicitur esse causa eius, quod accidit effectui: manifestum est q; causa fortuita aliquid operatur ad effectum fortuitum: licet non intendat illud, sed aliquid aliud effectui coniunctum. Et sm̄ hoc ventus aut æstus possunt dici causæ fortuitæ sanitatis inquantum faciunt aliquā alterationem in corpore: ad quam sequitur sanitas. Sed depilatio, aut aliquid aliud huiusmodi nō facit manifeste aliquid ad sanitatem. Sed tamen inter causas per accidens aliquæ sunt propinquiores, & aliquæ remotiores. Illæ autem, quæ sunt remotæ, minus videntur esse causæ. Deinde cùm dicit,

Fortuna autem dicitur Bona, cum bonum aliquod; Mala cum aduersi quid euenit. ARGV.

Fortuna autem bona quidem dicitur, cùm te.c8.56.
bonum

Quando bona, malaue fortuna dicatur.

bonum aliquid euenit. Praua autem cùm prauum aliquid.

Assignat rõnem eius, quod dicitur, fortunã esse bonã, vel malã. Et primo assignat rationẽ, quare dicit fortuna bona, vel mala simpliciter. & dicit ꝙ fortuna dicit bona, qñ aliquod bonũ contingit, & mala qñ malũ. Scdõ ibi,

ARGV. *Prosperitas uero fortunæ, ac infortunium: cùm illa sunt magna. Quapropter & cum parum desuit, ut malum quispiam magnum, aut bonum accipiat, infortunatum tamen illum aut fortunatum dicimus esse. propterea quòd mẽs perinde dicit de illo, atq; si esset, Quod enim parum deest, id quasi minime distare uidetur.*

Eufortunium autem, & infortuniũ est cum magnitudinem habent hæc. Quo circa &, cùm parũ abest, vt quis malum, seu bonum capiat magnum, infortunatum, vel bene fortunatum esse dicitur; qm̃ sicut est dicit intellectus. quod enim parum, tanquam nihil distare videtur.

Parũ pro nihilo reputatur.

Assignat rationem eufortunij, & infortunij. & dicit quòd eufortunium, & infortunium dicitur, quando habet aliquod bonum, vel malum cum magnitudine. nam Eufortunium dicitur, quãdo sequitur aliquod magnum bonum: Infortunium autem, quando sequitur aliquod magnum malum. Et, quia priuari bono accipitur in ratione mali: & priuari malo in ratione boni, ideo, quando aliquis parum distat à magno bono, si amittat illud dicitur infortunatus: &, si aliquis sit propinquus magno malo, & liberet ab illo, dicitur eufortunatus. & hoc ideo, quia intellectus accipit illud, quod parum distat, ac si nihil distaret, sed iam haberetur. Tertio ibi.

ARGV. *Insuper fortunæ prosperitas incerta non sine ratione dicitur esse. Nam ipsa fortuna incerta est: impossibile est enim aut semper, aut plerunque quicquam eorum esse, quæ à fortuna proueniunt.*

Amplius aũt incertum eufortunium rationabiliter est, fortuna enim incerta est. Neque enim vt semper, neq; sicut frequenter possibile esse, quæ sunt à fortuna quicquam.

Assignat rationem, quare eufortunia sint incerta, et dicit quòd hoc ideo est: quia eufortunium fortuna quędam est. Fortuna autem est incerta, cùm sit eorum, quę nõ sunt semper, neq; frequenter, vt dictum est. Vnde sequitur eufortunium esse incertum. Vltimo ibi.

ARGV. *Sunt igitur ambo casus inquam atque fortuna, per accidens uti diximus causæ in hisce, quæ non simpliciter neq; plerunq; fieri possunt, atq; horum in hisce, quæ alicuius gratia fiunt.*

tt.c.61. Sunt quidem igitur ambo causæ, quemadmodum dictum est secundum accidens: & fortuna & casus in contingentibus fieri neq; simpliciter, neque sicut frequenter; & eorum quęcunq; vtiq; fient propter aliquid.

Concludit quasi recapitulando, quòd vtrunque, scilicet casus & fortuna est causa per accidens: & vtrunq; est in ijs quæ contingunt non simpliciter, idest neq; semper, neq; frequenter, & vtrunq; est in ijs, quæ fiunt propter aliquid, vt ex supradictis patet.

LECTIO. X.

Casus ac Fortuna, ponens ea, in quibus sunt natura, ac discrimen sumitur, cui notitia, quatuor tantum causarum genera esse manifestum fit.

ARGV. *Interest autem inter fortunam & casum. nam casus ad plura sese extendit. etenim quod à fortuna proficiscitur, à casu fit: hoc autem et non omne prouenit à fortuna.*

Differunt autem, quoniam casus in plus est. quod enim est à fortuna, est & à casu: hoc autem non omne à fortuna est.

Postquã Philosophus determinauit de fortuna & casu quantum ad ea, in quibus conueniunt, hic ostẽdit differentiam eorum adinuicem. Et diuiditur in duas partes: In prima determinat de differentia fortunæ & casus. In secunda ostẽdit vbi maxime hæc differentia consistit ibi. {Maxime autem.} Prima diuiditur in duas. In prima ostendit differentiam inter casum & fortunam, In secunda recapitulat quæ dicta sunt de vtroq; ibi {Quare manifestum est.} Circa primum duo facit. Primo ponit differentiam inter casum & fortunam, & dicit ꝙ in hoc differũt, ꝙ casus est in plus ꝙ̃ fortuna: quia omne, quod est à fortuna, est à casu, sed non conuertitur. Secundo ibi. tt.c.66. tt.c.65.

ARGV. *Fortuna nanque atque id, cuius est effectrix fortuna, in ijs est, quæ fortunata possunt euadere, et omnino quibus actio competit. Quapropter & necesse est circa ea fortunam esse, quæ in actionem ueniunt. cuius hoc indicium est. nam aut idem quod felicitas, aut prope esse uidetur. Felicitas autem actio quædam est: est enim actio bona. Quare quæ agere nequeunt, ea nec à fortuna quicquam efficere possunt.*

Fortuna quidẽ enim, & quod à fortuna est quibuscunque, & eu contingere vtiq; inerit, & omnino actus est. Vnde necesse est circa practica esse fortunam. Signum autem est quod videtur idem felicitati aut prope. Felicitas autem praxis quædã est. eupraxia enim est. Quare quibuscunque non contingit agere, neque à fortuna aliquid facere. tt.c.58.

Manifestat prædictam differentiam. Et primo ostendit in quibus sit fortuna. Secundo, ꝙ casus in pluribus est ibi {Sed casus in alijs.} Circa primum duo facit. Primo ostendit in quibus sit fortuna. Secundo concludit in quibus non sit. ibi. {Et propter hoc neque.} Dicit ergo primo, quòd fortuna & id, quod est à fortuna inuenitur in illis, quibus bene cõtingere aliquid dicitur: quia in quibus est fortuna potest esse eufortunium & infortunium. Dicitur autem bene contingere illi aliquid, cuius est agere. Eius autem proprie est agere, quod habet dominium sui actus, quod autem non habet dominium sui actus, magis agitur quàm agat. & ideo actus non est in potestate eius, quod agitur, sed magis eius, quod agit ipsum. Et, quia vita practica, siue actiua est eorũ, quæ habent dominium sui actus. In his enim inuenitur operari secundum virtutem, vel vitium. ideo necesse est ꝙ fortuna sit circa practica. Et huius signum inducitur, ꝙ fortuna videtur idem felicitati, vel ei esse propinqua, vel esse ipsa: vnde vulgariter felices bene fortunati vocantur. Secũdum enim illos, qui felicitatem in bonis exterioribus consistere putant, felicitas est idem fortunæ. Secundum illos vero, qui bona exteriora, in quibus plurimum habet locum fortuna, debent deseruire instrumentaliter ad felicitatem, sed hoc bona fortuna est propinqua felicitati, quia coadiuuat ad ipsam. Vnde cum felicitas sit quædam operatio. est enim eupraxia, idest bona operatio, scilicet virtutis perfectæ, vt dicitur in primo Ethi. sequitur quòd fortuna sit in illis, in quibus conuenit bene agere, vel impediri ab hoc: & hoc est bene contingere, vel male contingere. Vnde, cùm aliquis sit dominus sui actus, inquantum voluntarie agit, sequitur quòd in illis tantum contingat aliquid tt.c.60. tt.c.59. Lectio. 10. cõmen. 9.

à fortuna esse, quæ voluntarie agunt, non autem in alijs. Secundo ibi.

ARGY. *Et propterea neq; inanimatum ullum, neq; belua, neq; puer quicquam efficit à fortuna, quoniam electionem non habent, neq; prosperitas hisce fortunæ, aut infortunium competit, nisi ad similitudinem quandam. queadmodum Protarchus fortunatos eos lapides dixit, è quibus extructæ sunt aræ, quæ honorantur, & hi, qui sunt eiusdem formæ calcantur. Pati autem à fortuna, & hisce quodammodo inerit, cum is, qui agit aliquid circa ipsa fortuitò aget, alio uero modo non est.*

te.c.59. Et propter hoc neq; inanimatũ quippiam, neq; infans, neq; bestia quicquam facit à fortuna, quoniam non habent propositum. Neq; eufortunium, neq; infortuniũ inest his, nisi secundum similitudinem, sicut dixit Protarchus eufortunatos esse lapides, ex quibus sunt aræ, cùm honorentur, copulati autem his conculcentur. Pati autem à fortuna inest quodammodo & his, cùm agẽs aliquid circa hæc agat à fortuna, aliter autem non.

Concludit ex præmissis, in quibus non sit fortuna, & dicit quòd propter hoc, quòd fortuna non est nisi in his, quæ voluntarie agunt, inde est quòd neq; inanimatum, neq; puer, neq; bestia, cùm non agant voluntarie, quasi liberum arbitrium non habentes, agunt à fortuna. Vnde neq; eufortunium, neq; infortunium in his potest accidere, nisi similitudinarie. sicut quidam dixerunt quòd lapides, ex quibus fiunt altaria sunt fortunati, quia eis honor & reuerentia exhibetur, cùm lapides ei coniuncti conculcentur. Quod dicitur per similitudinem ad homines, in quibus honorati videntur bene fortunati, hi autem, qui conculcantur dicuntur male fortunati. Sed quãuis præmissis non contingat agere à fortuna, nihil tamen prohibet ea pati à fortuna, cùm aliquod agens voluntarium circa ea operatur. Sicut dicimus esse eufortunium, cùm aliquis homo inuenit thesaurum, vel infortunium, cùm percutitur à lapide cadente. Deinde cùm dicit.

ARGY. *At casus ceteris animalibus et inanimatis competit. dicimus enim equũ casu uenisse, propterea quòd euasit quidem profectus, non autem euadendi gratia uenit. Et tripoda etiam cecidisse casu: stetit enim hoc modo ut sit sedes, sed non huiusce gratia cecidit.*

te.c.60. Sed casus est in alijs animalibus, & inanimatis, vt equus casu inquit venit, quoniam saluatus est quidem veniens, non salutis autem causa venit. Et tripes casu cecidit. stat quidẽ enim causa sedendi, sed non causa sedendi cecidit.

Ostendit quòd casus etiam est in alijs. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quòd casus est in alijs. Secundo concludit quandam conclusionem ex dictis ibi {Quare manifestum est.} Tertio ad eius manifestationem quoddam signum inducit. ibi {Signum autem est.} Dicit ergo primo, quòd casus non solum est in omnibus, qui voluntarie agunt, sed etiam in alijs animalibus, & etiam in rebus inanimatis. Et ponit exemplum de alijs animalibus, sicut quòd equus casu venit, quando salutem adeptus est veniens, licet non venerit causa salutis. Aliud exemplum ponit in rebus inanimatis. Dicimus enim ꝙ tripoda cecidit casu, quia sic stat per casum, vt sit apta ad sedendum: licet non ista de causa ceciderit, vt staret apta ad sedendum. Secundo ibi.

te.c.61. te.c.62.

ARGY. *Quare patet cum eorũ aliquid, quæ simpliciter alicuius gratia fiunt, non eius quod euenit gratia factum est, cuius extra est causa, nos tunc casu quippiam fieri dicere. Horum autem ea fortuna fieri, quæ eligibilium casu fiunt in hisce, quæ habent electionem.*

te.c.61. Quare manifestum est ꝙ in his, quæ simpliciter propter aliquid fiunt, cùm non accidentis causa fiũt, cuius extra est causa, tunc à casu dicimus. A fortuna aũt eorum, quæcunq; à casu fiunt propositorũ in habentibus propositum.

Concludit ex præmissis ꝙ in ijs, quæ simpliciter fiunt propter aliquid, quando non fiunt causa eius, quod accidit, sed fiunt causa alicuius extrinseci, tũc dicimus quod fiant à casu. Sed à fortuna dicimus illa fieri tantum de numero eorum, quæ fiunt à casu, quæcunq; accidunt in habentibus propositum. Tertio ibi.

ARGY. te.c.62. *Signum autem est ipsum frustra. Tunc enim dicitur, cùm id, quod est alicuius gratia, non est factum illius gratia. ceu si deambulatio egestionis est gratia. si non euenit ei qui deambulauit, frustra dicimus illum deambulasse, frustraq; deambulationem fuisse. Est enim id frustra, quod aptũ est esse ob aliud, cum nõ efficit illud gratia cuius erat, ac aptũ erat. Nã si quispiam lauisse dixerit frustra, quia Sol non deficit, ridiculus utiq; erit: non enim hæc illius gratia erat. Ita casus nomine suo tunc dicitur, cùm quippiam sit frustra. Est enim & tale nomen ipsius, quod ab hisce terminis constat, ipsum inquam & frustra. Cecidit enim non percutiendi gratia lapis, casu igitur ac frustra cecidit ipse lapis, quia cadere & ab aliquo proijciente percutiendi causa potest.*

te.c.61. Signum autem est quid vanũ est. quoniam dicitur cum non fiat quod propter aliud est illius causa, vt ambulare, si depositiõis causa est. si vero non fiat ambulanti, frustra dicimus ambulasse, & ambulatio vana. tãquam hoc sit frustra, quòd aptum natum est alterius causa, cum non perficiat illud, cuius causa erat, aptumq; erat. Quoniam si aliquis se balneatum dicat frustra, quia nõ defecit Sol, derisio vtique erit, non enim erat hoc propter illud. Si igitur quod Automatum secundum nomen est, cùm ipsum Frustra fiat. Cecidit enim non percutiendi causa lapis. Ab eo igitur quod automatum cecidit lapis, quia cecidit vtiq; à quodam & percutiendi causa. te.c.61.

Manifestat quòd in conclusione posuerat, scilicet ꝙ casus accidat in his, quæ sunt propter aliquid. Et accipit signum ab eo, quod dicitur vanum, quod secundum nomen in græco propinquum est casui. Dicitur autem vanum, cum id, quod est propter aliquid non fiat eius causa, i. cum non accidat ex eo, propter quod fit: sicut si aliqs ambulet ad deponendum superflua naturæ, si hoc nõ accidat deambulanti, dicitur frustra deambulasse, & ambulatio eius esset vana. ac si hoc sit frustra, vel vanum, quod aptum natum est fieri causa alicuius, cùm non perficiat illud {cuius causa natum est fieri} & quare dicat {cuius causa natum est fieri} exponit subdens, quia, si aliquis dicat se frustra balneatum, quia eo balneato non defecit Sol, derisorie diceret, q̃a hoc, quod est ipsum esse balneatum, nõ erat natum fieri propter hoc, quòd deficeret Sol. Vnde casus, qui in græco dicitur automatum, idest per se

Recte sane Doc. nomen vani casui propinquũ asserit. Nã græce αὐτόματον casus dicit: μάτην vero vanũ, vel frustra interpretat. Itaque liquido ex Aristote. textu patet: qui sic dicit οὕτω δὲ τὸ αὐτόματον κατὰ τὸ ὄνομα,

frustra

ὅταν ἀνὰ τὸ μάτην γίνεται. qđ eſt. Sic igitur automatō ſm̄ nomen cum ipſum fruſtra fiat. Sicque patet cū automaton, & matin ꝓpinqua ſint nomina: & caſum, & ipſū fruſtra, vel vanum græce ꝓpinqua eſſe.

fruſtra, accidit in his, quæ ſunt propter aliquid, ſicut & id, quod eſt fruſtra, vel vanum: quia per ſe Fruſtra, ipſum Fruſtra ſecundum ſuum nomen ſignificat: ſicut per ſe homo, ipſum hominem: & per ſe bonum, ipſum bonum. Et exemplificat in his, quæ caſu fiunt, ſicut cum dicitur, quòd lapis cadendo, percutiens aliquem, cecidit nō percutiendi cauſa: ergo cecidit ab eo, quod eſt per ſe vanum, vel per ſe fruſtra: quia non natus eſt propter hoc cadere. cadit enim aliquando lapis ab aliquo emiſſus percutiendi cauſa, quamuis autem caſus, & vanum conueniāt in hoc, quòd vtrunque eſt in his, quæ ſunt propter aliquid, differunt tamen, quia vanum dicitur ex hoc, quòd non conſequitur aliquid, quod intendebatur. vnde quandoque eſt vanum, & caſus ſimul: puta cùm nō accidit illud, quod intendebatur, ſed accidit aliquid aliud: quandoq; autem eſt caſus, ſed non vanū, cùm accidit & illud, quod intendebatur & aliud: quandoque autem eſt vanum, & non caſus, quando non accidit illud, quod intēdebatur, neq; aliquid aliud. Deinde cùm dicit,

B

ARGY. *Maxime autem ſeparatur id quod à fortuna fit in biſce quæ natura fiunt. Cum enim quippiam eſt effectum præter naturam, tum non à fortuna illud, ſed à caſu potius effectum fuiſſe dicimus. Eſt autem & hoc aliud, illius enim externa, huius interna cauſa eſt. Quid igitur eſt caſus, & quid fortuna, atq; quo pacto inter ſeſe differunt, ſatis iam diximus.*

te.cō.64. Differentia propria caſus ac fortunæ.

Maxime autem ſeparatum eſt à fortuna in his, quę à natura fiunt. Cùm enim fit aliquid extra naturam tunc non à fortuna, ſed magis ab eo, quod per ſe fruſtra eſt, factum eſſe dicimus. Eſt autem & hoc alterum: huius quidem enim extra eſt cauſa, illius vero intra. te.c.65. Quid igitur ſit per ſe fruſtra, & quid fortuna, dictum eſt & quo à ſeinuicem differant.

C

Oſtendit, in quibus maxime caſus differat à fortuna, & ſic dicit, quòd maxime differt in illis, quæ fiunt à natura: quia ibi habet locum caſus, ſed non fortuna, Cū enim aliquid fit extra naturam in operationibus naturæ, puta cum naſcitur ſextus digitus, tum non dicimus quòd fiat à fortuna, ſed magis ab eo, quod eſt per ſe fruſtra, ideſt à caſu. Et ſic poſſumus accipere aliam differētiam inter caſum & fortunam, quòd eorum, quæ ſunt à caſu, cauſa eſt intrinſeca: ſicut eorum, quæ ſunt à natura: eorum vero, quæ ſunt à fortuna, cauſa eſt extrinſeca, ſicut & eorū, quæ ſunt à propoſito. Et vltimo concludit, quod dictum eſt, quid ſit per ſe fruſtra, ideſt Caſus: & q̄d Fortuna, & quomodo differant abinuicem. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Vtrunque autem ipſorum ad modum eius reducitur cauſæ, vnde eſt principium motus. Etenim eorum aliq̄d, quæ aut natura, aut mente aguntur ſemper eſt cauſa: ſed horum multitudo indefinita eſt.*

D

Sed modorum cauſarum, in quibus eſt vnde principium motus, vtrunque ipſorum eſt. Aut enim eorum, quæ ſunt à natura cauſa aliqua eſt, aut eorum, quæ ſunt ſub intellectu cauſa ſemper eſt. Sed eorum multitudo indeterminata eſt.

Oſtendit ad quod genus cauſæ caſus & fortuna reducantur. Et primo oſtendit propoſitum. Secundo ex hoc improbat quandam opinionem ſuperius poſitam. ibi te.c.66. {Quoniam autem caſus.} Dicit ergo primo quòd tam caſus, quàm fortuna reducuntur ad genus cauſæ mouentis. quia caſus & fortuna, vel eſt cauſa eorum, quæ ſunt à natura: vel eorum, quæ ſunt ab intelligentia, vt ex dictis

A

patet: vnde cum natura & intelligentia ſint cauſa, vt vnde eſt principium motus, & fortuna & caſus ad idem genus reducuntur. Sed tamē, quia caſus & fortuna ſunt cauſæ per accidens, eorum multitudo eſt indeterminata, vt ſupra dictum eſt. Secundo ibi. te.c.66.

ARGY. *Quoniam autem caſus atque fortuna cauſæ ſunt eorum, quorum aut mens, aut natura fieri cauſæ poſſunt: cum per accidens quippiam horum ipſorum fuerit cauſa, atque nihil eorum, quæ ſunt per accidens prius eſt hiſce, quæ ſunt per ſe: quare neq; per accidens cauſa, per ſe cauſam antecedit: caſus nimirum atque fortuna poſterior & mente eſt, & natura. Quare, ſi quā maxime cœli caſus eſt cauſa, neceſſe eſt priorem mentem atq; naturam, & aliorum multorū, et huius vniuerſi cauſam eſſe.*

te.c.66.

Quoniam autem caſus, & fortuna ſunt cauſæ eorum, quorum vtiq; aut intellectus ſit cauſa, aut natura, cū ſecundum accidens cauſa aliqua ſit horum ipſorum: nihil autem ſecundum accidens prius eſt his, quæ fiunt per ſe: manifeſtum eſt quòd neque per accidens cauſa prius eſt ea, quæ eſt per ſe. te.c.67. Poſterior itaque eſt caſus & fortuna & intellectu & natura. Quare, ſi quà maxime cœli cauſa eſt caſus, neceſſe prius cauſam intellectum, & naturā eſſe, & aliorum multorum, & huius autem omnis.

Excludit opinionem ponentium fortunam & caſum eſſe cauſam Cœli, & omnium mundanorum. & dicit q̄, quia caſus & fortuna ſunt cauſæ per accidēs eorum, quorum Intellectus & natura ſunt cauſæ per ſe: cauſa autem per accidens non eſt prior ea, quæ eſt per ſe: ſicut nihil per accidens eſt prius eo, quod eſt per ſe, ſequitur quòd caſus & fortuna ſunt poſteriores, quàm intellectus & natura. Vnde, ſi ponatur quòd caſus ſit cauſa Cœli, ſicut quidam poſuerunt, vt ſupra dictum eſt. ſequitur quòd intellectus & natura per prius ſint cauſa aliquorum aliorum, & poſtea Totius Vniuerſi. Cauſa etiam totius vniuerſi prior eſſe videtur, quàm cauſa alicuius partis vniuerſi, cū quælibet pars vniuerſi ordinetur ad perfectionem vniuerſi. Hoc autem videtur inconueniens, q̄ aliqua alia cauſa ſit prior quàm ea, quæ eſt cauſa cœli: vnde inconueniēs eſt, q̄ caſus ſit cauſa cœli. Conſyderādum eſt autem, q̄ ſi ea, quæ fortuito, vel caſualiter accidunt, ideſt præter intētionem cauſarum inferiorum reducantur in aliquam cauſam ſuperiorē ordinantem in ipſa, cōparatione ad illam cauſam non poſſunt dici fortuita, vel caſualia, vnde illa cauſa ſupior non poteſt dici fortuna. Deinde cū dicit.

Lectio.7. te.c.44.

Similiter 7. Meta. tex. cō 23.

ARGY. *Eſſe autem cauſas, & tot eſſe numero quot diximus patet. Tot enim quæſtio propter quid ſanè complectitur. Nam ipſum propter quid, aut ad ipſum quid eſt reducitur vltimum, in immobilibus, ceu in Mathematicis. Ad recti enim ut commenſurabilis, aut ad cæterorum ſimilium alicuius vltimo definitionē reducitur. Aut id, quod primum mouit, ueluti propter quid bellū geſſerunt, quia templum ſpoliarunt. Aut gratia cuius, ut imperium conſequantur. Aut ad materiam in hiſce, quæ fiunt. Perſpicuum igitur eſt has, & tot cauſas eſſe.*

te.c.68. Lis eſt inter Alex. & Simpliciū, ſi in Mathematicis ſit cauſa finalis Simplicio aſſerēte q̄ ſic, q̄d Alexā. cum oib⁹ fere latinis reijcit, vt in 3. Meta.te c.3. eſt videre apud Aueſ.

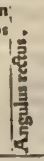
Quæ autem ſunt cauſæ: & quòd tot ſint numero quot dicimus, manifeſtum eſt: tot enim ſecundum numerum propter quid cōprehendit. Aut enim in quod quid eſt reducitur propter quid vltimum in immobilibus, vt in Mathematicis. In definitione enim recti, aut com-

mensurati, aut alicuius cuiusdam reducitur vltimum. Aut in mouens primum, vt propter quid certauerunt? quoniam furati sunt. Aut cuius gratia? vt dominentur. Aut in ijs, quæ fiũt, materia. Quòd quidem igitur causæ, & hæ tot sint manifestum est.

Ostendit q̃ causæ non sunt plures ijs, quæ sunt dictæ, quod quidem manifestatur sic. Hoc quod dico propter quid, quærit de causa: sed ad propter quid non respondetur, nisi aliqua dictarum causarum: non igitur sunt plures causæ, quàm quæ dictæ sunt. Et hoc est quod dicit q̃ hoc, quod dico propter quid, tot est secundũ numerum, quot sunt causæ prædictæ. Quãdoq; enim propter quid reducitur vltimo in quod quid est, id est in definitionem, vt patet in omnibus immobilibus, sicut sunt Mathematica, in quibus propter quid reducitur ad definitionem recti, vel commensurati, vel alicuius alterius, quod demonstratur in Mathematica. cùm enim definitio recti anguli sit q̃ constituatur ex linea super aliam cadentem, quæ ex vtraq; parte faciat duos angulos æquales, si quæratur propter quid iste angulus sit rectus? respondetur, quia constituitur ex linea faciente duos angulos æquales ex vtraq; parte, & ita est in alijs.

Quid Angulus rectus.

Linea super lineam cadens faciens duos angulos æquales.

Quandoq; vero reducitur propter quid in primũ mouens, vt propter quid aliqui pugnauerant, quia furati sunt: hoc enim est, quod incitauit ad pugnã. Quandoq; autem reducitur in causam finalem, vt si quæramus cuius causa aliqui pugnant? respondetur, vt dominentur. Quandoq; autem reducitur in causam materialem, vt si quæratur, quare istud corpus est corruptibile, & respondetur, q̃a compositũ est ex cõtrarijs. Sic ergo patet has esse causas, & tot. Necesse est aũt quatuor esse causas. quia, cùm causa sit, ad quã sequitur esse alterius: esse eius, quod habet causam potest consyderari dupliciter. vno modo absolute, & sic causa essendi est forma, per quam aliquid est in actu: alio modo secundum q̃ de potentia ente fit actu ens: &, quia omne, quod est in potẽtia, reducitur ad actũ per id, quod est actu ens, ex hoc necesse est esse duas alias causas, scilicet materiã & agẽtem, quod reducit materiam de potentia in actum. Actio autem agentis ad aliquod determinatum tendit, sicut ab aliquo determinato principio procedit. nam omne agens agit quod est sibi conueniens. Id autem, ad quod intendit actio agentis dicitur causa finalis. sic igitur necesse est esse causas quatuor. Sed, quia forma est causa essendi absolute, aliæ vero tres sunt causæ essendi secundum q̃ aliquid accipit esse, inde est q̃ in immobilibus non consyderantur aliæ tres causæ, sed solum causa formalis.

Sufficientia quatuor causarum. Quã & per pulchre Simplici⁹ hic in expositione istius tex. assignat.

LECTIO, XI.

Quæ Physicum contemplari oporteat, quem etiam ex omni causarum genere demonstrare ostenditur.

AROY. *Cùm autem quatuor causæ sint, de omnibus scire nimirum ad Naturalem philosophum pertinet: atque ad omnes ipsum propter quid redigens ipse materiam, formam, id quod mouit, & id gratia cuius naturaliter reddet, ac assignabit.*

E Qvoniam autem causæ quatuor sunt de omnibus erit Physici cognoscere: & in omnes reducens ipsum propter quid, demõstrabit physicæ materiam, formam, mouentem, & quod est cuius causa. te.c.70. Naturalis est oĩa speculari causas.

Postquam Philosophus determinauit de causis, hic ostendit, quòd Naturalis ex omnibus causis demõstrat. Et circa hoc duo facit. Primo dicit, de quo est intentio. Secundo exequitur propositum ibi {Veniũt autem tres.} Dicit ergo primo, quòd, cùm quatuor sint causæ, sicut supra dictum est, ad Naturalem pertinet, & omnes cognoscere, & per omnes naturaliter demonstrare, reducendo quæstionem propter quid in quamlibet dictarum quatuor causarum, scilicet formam, mouentem, finẽ, & materiam. Deinde cùm dicit. Secũda pars. te.70.sex.

F AROY. *Tres autem in unam plerunque accedunt. Ipsum enim quid est, & id gratia cuius, unum sunt. Ea vero, unde primum effluit motus, specie cum hisce concurrit: homo nanq; hominem generat.*

Veniunt aũt tres in vnam multoties. Quod quidem enim quid est, & quod cuius causa vna est: quod vero vnde motus principium specie eadem est his: homo enim hominem generat.

Exequitur propositum. Et circa hoc duo facit. Primo præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad propositum ostendendum. Secundo probat propositum. ibi {Quare propter quid.} Circa primum duo præmittit ad subsequentem probationem necessaria, quorum primum est de habitudine causarum adinuicem, Secundum est de cõsyderatione Naturalis philosophiæ. Ibi {Et tenetur.} Dicit ergo primo quòd multotiens contingit, quòd tres causæ concurrunt in vnam, ita quòd causa formalis & finalis sint vna secundum numerum. Et hoc intelligendum est de causa generationis finali, non autem de causa finali rei generatæ. Finis enim generationis hominis est forma humana: non tamen finis hominis est forma eius, sed per formam suam conuenit sibi operari ad finem. Sed causa mouens est eadem secũdum speciem vtrique earum: & hoc præcipue in agentibus vniuocis, in quibus agens facit sibi simile secundum speciem, sicut homo generat hominem. In his enim forma generantis, quæ est principium generationis, est idem specie cum forma generati, quæ est generationis finis. In agentibus autem non vniuocis alia est ratio. In his enim ea, quæ fiunt non possunt pertingere ad hoc quòd consequantur formam generantis secundum eandem rationem speciei, sed participant aliquam similitudinem eius, secũdum quòd possunt, vt patet in ijs, quæ generantur à Sole. Non igitur agens semper est idem specie cum forma, quæ est finis generationis. Nec iterum omnis finis est forma. & propter hoc apposuit {multoties} Materia vero non est nec idem specie, nec idem numero, cùm alijs causis: quia materia inquantum huius est ens in potentia, agens vero est ens in actu inquãtũ huius. forma vero vel finis est actus, vel perfectio. Secundo ibi. te.cõ.71. te.cõ.72. G Quando est verũ q̃ causæ coincidãt. H

AROY. *Et omnino quæcunque motum subeuntes mouent. Quæ vero tales non sunt, hæ Naturalis consyderationis non sunt. non enim in seipsis habentes motum, aut principium motus mouent. sed immobiles mouent. Quapropter tres sunt tractationes. Vna circa mobile, Alia circa id, quod mouetur quidem, est autem experti corruptionis, Tertia circa ea, quæ corruptibilia sunt.*

Et tenetur Physicus consyderare oĩno quæcunque mota mouent: quæcunq; autem non, te.cõ.72.

non

non amplius Physicæ sunt. Non enim in seipsis habentia motum neque principium motus mouent, sed immobilia sunt. Vnde tria negocia sunt: hæc quidem circa mobile, alia vero circa mobile quidem, incorruptibile autẽ: quędam autem circa mobilia corruptibilia.

Proponit secundum, quod est, de quibus scilicet consyderet Naturalis. & dicit quòd quæcunque mouentia mouent, ita quòd moueantur, pertinent ad cõsyderationem Naturalem: quæ vero mouent, sed non mouentur, non sunt de consyderatione Naturalis philosophiæ, cuius est consyderare de Naturalibus, quæ habent in se principium motus. Huiusmodi autem mouentia non mota non habent in se principium motus, cùm non moueantur: sed sunt immobilia, & sic non sunt naturalia, & per consequens non sunt de consyderatione Naturalis philosophiæ. Vnde patet quòd tria sunt negocia, idest triplex est studium, & intentio Philosophiæ secundum tria genera rerum, quæ inueniuntur. Rerum enim quædam sunt mobilia, & circa hoc est vnum studium Philosophiæ. Aliud vero studium eius est circa ea, quæ sunt mobilia, sed incorruptibilia, sicut sunt corpora cœlestia. Tertium vero studium eius est circa mobilia, & corruptibilia, sicut sunt corpora inferiora. Et primum quidem negocium pertinet ad Metaphysicũ. Alia vero duo ad Scientiam naturalem, cuius est determinare de omnibus mobilibus tam corruptibilibus, quàm incorruptibilibus. Vnde male intellexerunt quidam volentes hæc tria reducere ad tres partes Philosophiæ, scilicet ad Mathematicam, Metaphysicam, & Physicam. Nam Astronomia, quæ videtur circa mobilia incorruptibilia consyderationem habere, magis est Naturalis, quàm Mathematica, vt supra dictum est. Inquantum enim applicat principia Mathematica ad materiam naturalem, circa mobilia consyderationem habet. Est igitur hæc diuisio secundum diuersitatem rerum extra animam existentium, non secundum diuisionem Scientiarum accepta. Deinde cùm dicit.

Lec.tex. cõmen.20. Idem asserit Cõmentator exp̃sse hic.

ARGY. *Quare ipsum propter quid à Naturali philosopho, & ad materiam & formam, & ad id, quod primo mouit, reducente, assignatur ac redditur.*

te.c.72. Quare propter quid, & ad materiam reducenti redditur, & in ipsum quod quid est, & in primum mouens.

Ostendit propositum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quòd ad Naturalem pertinet consyderare omnes causas, & per eas demonstrare, quæ duo supra proposuerat. Secundo probat quædam, quæ in hac probatione supponit. ibi {Dicendum quid igitur.} Circa primum duo facit. Primo ostendit, quòd Naturalis omnes causas consyderat. Secundo, quòd per omnes demonstrat. ibi {Et penitus propter quid.} Circa primum duo facit. Primo ostendit, quòd Naturalis consyderat materiam & formam & mouentem. Secundo quòd consyderat finem. ibi. {Et quòd quid est.} Et circa primum duo facit. Primo proponit quòd intendit. Secundo probat. ibi {De generatione.} Concludit ergo primo ex prædictis, quòd assignatur propter quid à Naturali, & reducendo in materiam, & reducendo quod quid est, id est in formam, & reducendo in primum mouens. Secundo ibi.

te.cõ.75. Secũda pars te.74. tex. te.cõ.74. Secũda pars te. cõ.72.

ARGY. *De generatione enim maxime causas hoc modo consyderant quid post quid fit: & quod primum fecit: aut quid passum est, & sic semper quod est deinceps. Principia autem ea, quæ naturaliter mouent, duplicia sunt:*

A *quorum alterum naturale non est, quippe cum non habeat in se principium motus. atq; tale est siquid moueat & non moueatur, ut id, quod est immobile penitus, & quod est omnium primum.*

De generatione enim maxime hoc modo causas consyderant: quid post aliquid fiat, & quid primum fecit, aut quid sustinuit, et sic semper quid consequẽter. Duplicia autem sunt principia mouentia, quorum alterum nõ Physicum est. non enim habet motus principium in seipso. huiusmodi autem si aliquid mouet quod non mouetur, sicut est quod & penitus immobile est, & omnium primum. te.cõ.73.

Probat propositum in hunc modum. Dictum est, quòd Naturalis consyderat ea, quæ mouentur & generabilia & corruptibilia. quicquid ergo oportet consyderare circa generationem oportet consyderari à Naturali: sed circa generationem, oportet consyderari formam, materiam, & mouentem. Qui enim volunt consyderare circa generationem causas, hoc modo consyderant, primo quid est id, quod fit post aliquid: sicut ignis fit post aerem, cùm ex aere generatur ignis. & in hoc consyderatur forma, per quam generatum est id quod est. Et iterum consyderatur quid est quod primum fecit, idest quod primum mouit ad generationem, & hoc est mouens. Et iterum quid est quod sustinuit, & hoc est subiectum & materia. Et non solum primum mouens, & primum subiectum consyderantur circa generationem, sed etiam & ea, quæ consequenter sunt. Et sic patet quòd ad Naturalem pertinet consyderare formam, mouentem, & materiam. Non tamen quælibet mouentia. sunt enim principia mouentia dupliciter, scilicet mota, & non mota. quorum id, quod non mouetur, non est naturale: quia nõ habet in se principium motus. Et tale est principium mouens, quod est penitus immobile, & primum omnium, vt ostenditur in. 8. Deinde cùm dicit.

B

C

Lec.12. 14. per totum.

ARGY. *Et ipsum quid est, & forma: est enim finis, & id, gratia cuius cætera fiunt. Quare cùm alicuius gratia natura faciat, & hanc scire oportet.*

Et quod quid est & forma. finis enim & cuius causa. Quare quoniam natura propter aliquid est, & hanc cognoscere oportet. te.cõ.74.

Ostendit quòd Naturalis consyderat etiam finem, & dicit quòd etiam forma, & quod quid est, pertinet ad consyderationem Naturalis, secundum quòd etiam finis est, & cuius causa fit generatio. Dictum est autẽ supra quòd forma, & finis coincidunt in idem. Et, quia natura operatur propter aliquid, vt infra probabitur, necesse est q̃ ad Naturalem pertineat consyderare formam non solum inquantum est forma, sed inquantum est finis. Si autem natura non ageret propter aliquid, consyderaret quidem Naturalis de forma inquantum est forma, sed non inquantum est finis. Deinde cùm dicit.

D

ARGY. *Et ipsum propter quid omnino reddendum est, uelut ex hoc necesse est hoc fieri. Ex hoc autem hoc, aut simpliciter, aut plerunque.*

Et penitus reddẽdum propter quid, vt quia ex hoc necesse est hoc esse. Hoc autem ex hoc, aut simpliciter est, aut sicut frequenter.

Ostendit quomodo Naturalis demonstrat per omnes causas. Et primo quomodo demonstrat per materiam & mouentem, quę sunt causæ priores in generatione. Secundo ostendit, quomodo demõstrat per formam. ibi {Etsi hoc fieri debet.} Tertio, quomodo demõstrat per finem.

hic immediate secundum & tertium. ibi{Et quia dignius.}Dicit ergo primo, quòd in Naturalibus reddendum est propter quid{penitus,} id est secundum quodlibet genus causæ, vt quia hoc præcessit, siue illud sit materia, siue mouens, necesse est hoc esse consequenter: vt si aliquod generatum est ex contrarijs, necesse est illud corrumpi: & si Sol appropinquat ad polum septentrionalem, necesse est dies fieri longiores, & frigus diminui, & calorem augeri apud eos, qui habitant in parte septentrionali. Sed tamen consyderãdum est, quòd non solum semper ex præcedente materia, vel mouente necesse est aliquid subsequi: sed quandoq; subsequitur aliquid simpliciter, idest vt semper, vt in his, quę dicta sunt: quandoque autem vt frequenter, vt ex semine humano & mouente in generatione, vt frequentius sequitur generatum habere duos oculos: quod tamen aliquando deficit. Et similiter ex hoc, quòd materia sic est disposita in corpore humano, accidit generari febrem propter putrefactionem, vt frequentius, quandoque tamen impeditur. Secundo ibi.

ARGV. *Et si hoc est emersurũ, ut ex propositionibus ipsa conclusio. Et quia hoc erat quiditas ipsa.*

Et si hoc debet fieri, sicut ex propositionibus cõclusio. Et quoniam hoc erat quod quid erat esse.

Ostendit quomodo sit demonstrandum in naturalibus per causam formalem. Ad cuius intelligẽtiam sciendum est, quòd quando ex causis præcedentibus in generatione, scilicet ex materia & mouente, sequitur aliquid ex necessitate, tunc ex eis potest sumi demonstratio, vt supra dictum est, non autem quando sequitur aliquid, vt frequenter: sed tunc debet sumi demonstratio ab eo, quod est posterius in generatione ad hoc quòd aliquid ex necessitate sequatur ex altero, sicut ex propositionibus demonstrationis sequitur conclusio. vt procedamus demõstrando sic. Si hoc debet fieri, ista & ista requiruntur. sicut si debet generari homo necesse est, quòd sit semen humanum agens in generatione. Si autem procedamus è contrario. est semen humanum agens in generatione, non sequitur, ergo generabitur homo, sicut ex propositionibus sequitur conclusio. Sed hoc quod debet fieri, idest ad quod determinatur generatio, erat secundum supradicta, quod quid erat esse, idest forma. Vnde manifestum est, quòd quando secundum hunc modum demonstramus, si hoc debet fieri, per causam formalem demonstramus. Tertio ibi.

Notabile.

ARGV. *Et, quia melius est hoc modo, non simpliciter, sed ad substantiam uniuscuiusq;.*

Et, quia dignius est sic, non simpliciter, sed ad vniuscuiusq; substantiam.

Ostendit quomodo Naturalis demõstrat per causam finalem, & dicit quòd etiam Naturalis demonstrat aliquando aliquod esse, quia dignius est quòd sic sit, sicut si demonstret, quòd dentes anteriores sunt acuti, quia melius est sic esse ad diuidẽdum cibum: & natura facit quod melius est, non simpliciter, sed secundum quod competit substantiæ vniuscuiusque. Alioquin cuilibet animali daret animam rationalem, quæ est melior quàm anima irrationalis.

LECTIO. XII.

Quæstiones duas proponit, atq; ad alteram earum, illam videlicet, si natura propter finem agit, rationes Antiquorum inducit, quibus eam non propter hoc operari, ostendisse arbitrati sunt.

ARGV. *Dicendum est igitur primo quidem naturam ex ijs esse causis, quæ alicuius gratia faciunt. Deinde de necessario, quomodo sese habet in naturalibus rebus. In hanc*

E *enim causam omnes omnia redigunt. nam (ut inquiunt) cùm calidum & frigidum, & unumquodq; talium suapte natura sit tale, hæc necessario sunt, & fiunt, ac apta sunt. Etenim, si aliam causam dixerint, hic concordiam & discordiam, ille mentem tangunt illam duntaxat, deinde ualere sinunt.*

Dicendum quidem igitur primum, quoniam natura eorum, quæ sunt propter hoc causarum est: postea de necessario, quomodo se habeat in Physicis. ad hanc enim causam reducunt omnes, quoniam calidum huiusmodi aptum natum est & frigidum: vnumquodq; igitur talium hæc ex necessitate sunt, & fiunt, & apta nata sunt. Et nanque & si aliam causam dicant quamcunq; tangentes, gaudere sinant, F hic quidem concordiam & discordiam, ille vero intellectum. te.cõ.75.

Postquam Philosophus ostendit, quòd Naturalis demonstrat ex omnibus causis, hic manifestat quædam, quæ supposuerat, scilicet quòd natura agat propter finem, & quòd in quibusdam necessarium non sit ex causis prioribus inesse, quæ sunt mouens & materia, sed ex causis posterioribus, quæ sunt forma & finis. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo prosequitur propositum. ibi{Habet autem oppositionem.} Dicit ergo primo quòd dicendum est primo, quòd natura est de numero illarum causarum, quæ propter aliquid agunt. Et valet ad quæstionem de Prouidentia. Ea enim quæ non cognoscunt finem, non tendunt in finem, nisi vt directa ab aliquo cognoscente, sicut sagitta à sagittante, vnde, si natura operetur propter finem, necesse est quòd ab aliquo intelligente ordinetur, quod est proui- G dentiæ opus. Post hoc autem dicendum est, quomodo se habet necessarium in rebus Naturalibus, vtrum scilicet necessitas rerum naturalium semper sit ex materia, vel aliquando etiam ex materia & mouente, vel aliquando ex forma & fine. Et necessitas quærendi hæc, est ista: quia omnes Antiqui naturales reducunt effectus naturales in hanc causam, assignando rationem de eis, scilicet quòd necesse est ea sic euenire propter materiam, vtpote quia calidum natum est esse tale, & facere talem effectum: & similiter frigidum & omnia similia, necesse est fieri, vel esse ea, quæ ex eis causantur. Et, si aliqui Antiquorum naturalium aliquam aliam causam tetigerint, quàm necessitatem materiæ, non tamen habent vnde gaudeant gloriantes, quia causis positis ab eis, scilicet Intellectu, quem posuit Anaxagoras: & amicitia & lite, quas posuit Empedocles, non sunt vsi, nisi in generalibus quibusdam, sicut in cõstitutione Mundi. In particularibus autem effe- H ctibus huiusmodi causas prætermiserunt. Secundo ibi.

te.cõ.76.

Nota de prouidẽtia Dei.

ARGV. *Existit autem dubitatio, quid nã prohibet naturam non alicuius gratia facere, neque quia sic est melius, sed perinde atq; Iuppiter, non ut frumentum augeat, sed necessario pluit. Quod enim est eleuatum, id frigefiat oportet: & quod frigefactum est, id aquam iam factum descendat necesse est. accidit autem hoc pacto frumentum incrementa suscipere. Similiter & si cuiuspiam frumentum pereat cum est in area, non huiusce gratia pluit ut illud pereat, sed id accidit. Quare quid prohibet partes etiam in natura sic se habere, ueluti dentes anteriores quidem acutos aptosq; ad diuidendum: geminos autem latos, atque utiles ad cibum terẽdum necessario ortos fuisse? nam non huiusce causa tales sunt orti, sed accidit. Eadem et de*

cæteris

A *cæteris putanda sunt partibus, quæ alicuius gratia constare uidentur. In quibus igitur accidit, ut omnes perinde sint ortæ, atq; si alicuius causa fierent, ea conseruata sunt à casu congrue constituta. in quibus autem id non accidit, ea periere ac pereunt: ut Empedocles dicit animantium ea, quæ ex hominis partibus, bouisq; constabant. Atq; ratio quidem, qua quispiam dubitauerit hæc est, et siqua sit alia similis.*

te.cõ.76. Habet autem dubitationem quid prohibeat naturam nõ propter aliquid facere, neq; quod melius, sed sicut pluit Iuppiter, non vt frumentũ augmentet, sed ex necessitate. Sursum enim ductam aquam congelari oportet, & congelatam aquam deorsum venire. augeri autem cum hoc fiat accidit frumẽtum. Similiter si perditur frumentum in area, non huius causa pluit vt perdatur, sed hoc accidit. B Quare quid prohibet sic & partes se habere in natura, vt dẽtes ex necessitate oriri anteriores quidem acutos, aptos ad diuidendum, maxillares autem latos & vtiles ad conterendum cibum, cum non propter hoc facti sint, sed hoc accidit. Similiter autem est & de alijs partibus, in quibus videtur esse, quòd propter hoc. Vbicunque enim omnia accidunt, sicut si propter hoc fiant, hæc quidem saluata sunt ab eo, quod ꝓpter se vanum constantia apte. quæcunq; vero non sic, perdita sunt, & perduntur: quemadmodum Empe-
te.cõ.77. docles dixit bouigenas viriproras. Ratio quidem igitur qua vtiq; deficiet aliquis hæc est, & C si aliqua alia huiusmodi est.

Exequitur propositum. Et primo inquirit, vtrum natura agat propter aliquid. Secundo, quomodo necessa-
te.cõ.87. rium in rebus Naturalibus inueniatur. ibi{Quod autem est.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem ponentium naturam non agere propter aliquid, & ratio-
Secunda par te.77. nem eorum. Secundo improbat eam ibi.{ Sed impossibile est ista.} Circa primum sciendum ꝙ ponẽtes naturam non agere propter aliquid hoc confirmare nitebantur remouentes id, ex quo natura præcipue videtur propter aliquid operari. Hoc autem est quod maxime demonstrat naturam propter aliquid operari, ꝙ ex operatione naturæ semper inuenitur aliquid fieri quanto melius & commodius esse potest: sicut pes hoc modo est factus à natura, ſm ꝙ est aptus ad gradiendum: vnde, si recedat à naturali dispositione non est aptus ad hunc vsum, & simile est de cæteris. Et quia contra hoc præcipue opponere nitebantur, ideo dicit, ꝙ potest opponi ab aduersarijs, ꝙ nihil ꝓhibet naturam non facere propter aliquid, neq; facere sem per quod melius est. Inuenimus enim quandoq; quod ex aliqua operatione naturæ prouenit aliqua vtilitas, quæ tamen non est finis illius naturalis operationis, sed contingit sic euenire, sicut si dicamus{ꝙ Iuppiter pluit.} i. Deus, vel natura vniuersalis non propter hunc finem, vt frumentum augmentet, sed pluuia prouenit ex necessita-
Intelle&° Generatiõis pluuiæ. te materiæ. Oportet enim inferioribus partibus, ex propinquitate Solis calefactis, resolui vapores ex aquis, quibus sursum ascendentibus propter calorem, cùm peruenerint ad locum vbi deficit calor propter distantiam à loco, vbi reuerberantur radij Solis, necesse est ꝙ aqua vaporabiliter ascendens congeletur ibidem: & congelatione facta vapores vertantur in aquam, &, cùm aqua fuerit generata, necesse est ꝙ cadat deorsum propter grauitatẽ. &, cùm

A hoc fit, accidit vt frumentum augeatur, non tamen propter hoc pluit vt augeatur: quia, sicut in aliquo loco frumẽtum destruitur propter pluuiam, vt cùm est collectum In area, non tamẽ propter hoc pluit vt destruatur frumentum: sed hoc casu accidit pluuia cadente. & eodem modo videtur casu accidere, ꝙ frumentum crescat pluuia cadente. Vnde videtur ꝙ nihil prohibeat sic etiam esse in partibus animalium, quæ videntur esse sic dispositæ propter aliquẽ finem. vt pote ꝙ aliquis dicat ꝙ ex necessitate materiæ contingit, ꝙ quidam dentes, anteriores, s. sint acuti, & apti ad diuidendum cibum: & maxillares sint lati, vtiles ad conterendum cibum. Nõ tamen ita ꝙ propter istas vtilitates natura fecerit dentes tales vel tales, sed quia dentibus sic factis à natura propter necessitatẽ materiæ sic decurrẽtis accidit, vt talem formã consequerent, qua forma existente sequitur talis vtilitas. Et similiter potest dici de omnibus alijs partibus, quæ vidẽtur habere aliquam determinatam formam propter aliquem finem. Et, quia B posset aliquis dicere ꝙ semꝑ, vel vt in pluribus tales vtilitates consequuntur: quod autem est semper, vel frequenter conueniens est esse à natura, ideo ad hanc obiectionem excludendam, dicunt Aduersarij ꝙ à principio constitutionis Mundi quatuor elementa conuenerunt ad constitutionẽ rerum naturaliũ. Et factæ sunt multæ & variæ dispositiones rerum naturaliũ. & in quibuscũq; omnia sic acciderunt apta ad aliquã vtilitatem, sicut si propter hæc essent facta. & illa tantum conseruata sunt, eò quòd habuerunt dispositionem aptam ad conseruationem, nõ ab aliquo agente intendente finem, sed ab eo, quod est per se vanum, idest à casu. quæcunque vero non habuerunt talem dispositionem, sunt destructa, & quotidie destruuntur: sicut Empedocles dixit à principio fuisse quosdam generatos, qui ex vna parte erant boues, & ex alia parte erãt homines. Hęc est ergo ratio, per quam aliquis dubitabit, vel si aliqua alia talis est. Sed consyderandum est in ista ratione, ꝙ exemplum inconueniens accipit. Nam pluuia licet habeat necessariam causam ex parte materiæ, tamẽ ordinatur ad finem aliquem, s. ad cõseruationem rerum generabilium & corruptibilium: propter hoc enim est generatio & corruptio in istis inferioribus, vt conseruetur perpetuum esse in eis: vnde augmentum frumenti inconueniēter accipitur in exemplum. comparatur enim causa vniuersalis ad effectum particularem. Sed & hoc etiam consyderandum est, ꝙ augmentum & conseruatio terræ nascẽtium accidit ex pluuia, vt in pluribus: sed corruptio accidit, vt in paucioribus. vnde licet pluuia non sit, ꝓpter perditionem, non tamen sequitur quòd non sit propter conseruationem & augmentum.

Nota rationes Antiquorũ inefficaciã, qua Naturã non propter aliquid agere dicũt.

LECTIO. XIII.

Naturam agere propter finem, Quinq; rationibus validissimis ostendit.

D *Impossibile autem est hæc ita sese habere, hæc enim et omnia, quæ natura constant, aut semper, aut plerunque sic fiunt. At nihil eorum hoc pacto fit, quæ à fortuna casuq; proficiscuntur. Neq; enim hyeme crebro pluere fortuito casuq; uidetur, sed si id fiat cum Sol est sub cane. Neq; cauma sub cane, sed si in hyeme fiat. Quod si ea quæ fiunt, aut à casu, aut alicuius gratia fiunt: si impossibile est hæc, aut à fortuna esse, aut à casu, alicuius profectò gratia erunt. at uniuersa talia natura sunt, & ut ipsi dixerint, quin hæc dicunt, Est igitur in hisce, quæ naturá fiunt & sunt, id quod alicuius gratia fit.* ARGY.

SEd impossibile est ista hunc habere modũ. Hæc quidem enim, & quæcunq; sunt à natura, aut semper sic fiunt, aut sicut frequenter,

E Sed eorum quæ sunt à fortuna, & per se vano, nihil. neq; enim à fortuna, neque à casu videtur pluere multoties hyeme, sed forte sub cane: neque cauma sub cane, sed si hyeme. Si igitur à casu videntur, aut propter hoc esse: sed non possibile est hoc esse, neq; à casu, aut à fortuna, propter aliquid vtiq; erūt. At vero natura sunt huiusmodi omnia, quemadmodum & ipsi firmabant hoc dicentes. Est itaq; quod ꝑpter aliquid in his, quæ natura fiunt & sunt.

Posita opinione & ratione dicentiū naturam non agere propter finem, hic improbat eam. Et primo per rationes proprias. Secundo per rationes sumptas ab ijs, ex quibus aduersarij contrarium ostendere nitebantur. ibi {Peccatum autem fit.} Circa primum ponit quinq; rationes,

Forma rōnis Aristo.

F quarum prima talis est. Omnia, quę fiunt naturaliter, aut fiunt sicut semper, aut sicut frequenter: sed nihil eorū, quæ fiunt à fortuna, vel per se vano, idest à casu, fit semper, vel vt frequenter. non enim dicimus, ꝙ à fortuna, vel à casu fit, quòd multoties pluat in hyeme, sed diceremus esse à casu, si forte multum plueret sub cane, idest in diebus canicularibus, & similiter non dicimus quòd fit à casu, ꝙ in diebus canicularibus sit cauma, sed, si hoc esset in hyeme, dicunt ꝙ fuit à casu. Ex his duobus sic argumentatur. Omnia quæ fiūt, aut fiunt à casu, aut fiūt propter finem. Quæ enim accidunt præter intentionem suis dicuntur accidere casualiter. sed impossibile est ea, quæ fiunt semper, vel frequenter accidere à casu: ergo ea, quæ fiūt semper, vel frequenter fiunt propter aliquid. sed omnia, quæ fiunt secundum naturam, fiunt vel semper, vel frequēter, sicut etiam ipsi confitebantur: ergo omnia, quæ fiunt à natura, fiunt propter aliquid. Secundam rationem ponit ibi.

ARGY.

G *Præterea in quibus est aliquis finis, in his, & id quod prius, & id quod deinceps agitur, huiusce gratia agitur. Vt igitur agitur ita est aptum agi, & ut est aptum agi, sic unumquodq;, nisi quid obstet agitur. at alicuius gratia agitur. & aptum est igitur illius gratia agi. ueluti si domus ex ijs esset, quæ natura fiunt, sic utiq; fieret, ut nunc ab arte conficitur. Quod si ea, quæ natura fiunt, non solum natura, sed etiam arte fierent, eodem conficerentur modo, quo apta sunt confici. Alterum igitur alterius conficitur gratia.*

te. cō. 78.

Amplius in quibuscunq; finis aliquis est huius causa agit̄ quod prius, & quod consequenter. Ergo sicut agitur, sic aptum natum est: & sicut aptum natum est, sic agitur vnumquodq;, si non aliquid impediat. agit̄ autē propter hoc,

H & aptum itaq; natum est huius causa. vt si domus esset eorum, quæ natura fiunt, sic vtique facta esset, sicut nunc ab arte est. Si autē quę natura non solum natura, sed arte fierent, similiter vtiq; fierēt, ſm quòd apta nata sunt. propter ergo alterum, alterum.

Vnūquodq; agit̄ sicut natū est agi, nisi aliquid obstet.

Secūda rō.

Et dicit ꝙ in quibuscunq; est aliquis finis, & priora & consequentia omnia agunt causa finis. hoc supposito sic argumentatur. Si aliquid agitur naturaliter, sicut aptum natum est agi. hoc enim significat quod dico naturaliter, illud scilicet, aptum natum. & hæc propositio conuertitur, quia sicut aptum natum est agi, ita agitur: sed oportet apponere hanc conditionem, nisi aliquid impediat. Accipiamus ergo primum, quod non habet instantiam: quòd sicut aliquid agitur naturaliter, sic aptum natum est

E agi. Sed ea, quæ fiunt naturaliter sic aguntur, quòd inducuntur ad finem: ergo sic apta sunt agi, vt sint propter finem: & hoc est Naturam appetere finem, scilicet habere aptitudinem naturalem ad finem. Vnde manifestum est, ꝙ natura agit propter finē. Et hoc, quod dixerat manifestat per exemplū similiter, s. ex prioribus perueniri ad posteriora in arte, et in natura: vnde, si artificialia, vt domus fierent à natura, hoc ordine fierent, quo nunc fiunt per artem, scilicet prius instituerctur fundamentū, & postea erigerentur parietes, & vltimo supponeretur tectum. Hoc modo natura procedit in ijs, quæ sunt terræ affixa, scilicet plantis, cuius radices, quasi fundamentum, terræ infiguntur: stipes vero ad modum parietis eleuatur in altum, frondes autem supereminent ad modum tecti. Et similiter si ea, quæ fiunt à natura fierent ab arte, hoc modo fierent: sicut apta nata sunt fieri à natura, vt patet in sanitate, quam contingit fieri, & ab arte, & à natura. sicut enim natura sanat calefaciendo & infrigidando, ita & ars. Vn-

Modus intelligendi Ar. ē naturam imitari artem.

F de manifestum est ꝙ in natura est alterū propter alterum, scilicet priora propter posteriora, sicut & in arte. Tertiam rationem ponit ibi.

ARGY.

Atq. ars omnino alia perficit, quæ natura nequit perficere, alia imitando naturam facit. Si igitur ea, quæ ob artem conficiuntur alicuius causa fiunt, & ea profectò quæ natura fiunt alicuius gratia fieri constat: priora nāq; posteriora'ue similiter inter sese habent in hisce quæ arte, & in hisce quæ natura conficiuntur.

te. c. 79.

Omnino autē ars alia quidem perficit, quæ natura non potest operari, alia vero imitatur. Si igitur quæ sunt secundum artem, propter hæc sunt, manifestum, ꝙ & quæ sunt secundum naturam. Similiter autem se habent adinuicem in ijs, quæ sunt ſm artē, & in ijs, quę ſm naturam,

G posteriora ad priora.

Tertia ratio.

Et dicit quòd ars quædam facit, quæ natura non potest facere, sicut domum, & alia huiusmodi. In ijs vero, quæ conuenit fieri & ab arte & à natura, ars imitatur naturam, vt patet in sanitate, vt dictum est. Vnde, si ea, quæ sunt secundum artem, sunt propter finem, manifestum est etiam ea, quæ fiunt secūdum naturam, propter finē fiunt, cùm similiter se habeāt priora ad posteriora in vtrisq;. Potest tamen dici quòd hæc non est alia ratio à præmissa, sed complementum & explicatio ipsius. Quartam rationem ponit ibi.

Porphirius teste Simplicio, hanc rōnem argumentū a minori vocat.

ARGY.

Maxime autem id ipsum in animalibus rationis expertibus patet, quæ neq; arte, neq; discursione, neq; deliberatione faciunt. Quapropter & sunt qui dubitāt, utrum mente, uel alio quodam principio aranei, formicæ, cæteraq; istiusmodi animalia operentur. Procedenti etiam ulterius, & in plantis ea, quæ conferant ad finem fieri hoc

H *pacto uidētur. ueluti frondes ob fructus tegendos. Quare, si natura gratiaq; alicuius hirundo nidulum extruit, araneus araneam texit, plantæ deniq; frondes gratia tegendorum fructuum explicant, radicesq; non sursum, sed deorsum emittunt sumendi causa nutrimenti, patet esse causam talem in hisce, quæ natura fiunt & constant.*

te. cō. 80.

Maxime autem manifestum est in aīalibus, quæ neq; arte, neq; inquirendo, neq; deliberando faciunt. Vnde dubitāt quidam, vtrum intellectu, aut quodam alio operētur aranei, & formicæ, & huiusmodi. Paulatim autem sic procedenti, & in plātis apparēt expedientia quædam facta propter finem, vt folia propter fructus

cooperimentum.

cooperimentum. Quare, si natura facit, & propter hoc hirundo nidum, & araneus telam, & plantæ folia gratia fructuum, & radices non sursum sed deorsum gratia nutrimenti, manifestum, quòd est causa huiusmodi in ijs, quæ natura fiunt, & sunt.

quarta rõ. Et sumitur hæc ratio ab ijs, quæ manifestius in natura propter aliquid operari videntur. Vnde dicitur, q naturam operari propter aliquid maxime est manifestũ in animalibus, quę neq; operantur p artem, neq; per inquisitionem, neque per deliberationem. & tamen ita manifestum est in operationibus eorum, q propter aliquid operantur, quod quidam dubitauerunt, vtrum aranei & formicæ, & huiusmodi animalia operẽtur per intellectum, vel per aliquod aliud principium. Sed tamen hoc fit manifestum, quòd non operentur ex intellectu, sed per naturam, quia semper eodem modo operantur. omnis enim hirundo similiter facit nidum, & omnis araneus similiter facit telam, quod non esset si ab intellectu, & arte operarentur. nõ enim omnis Aedificator similiter facit domum, quia artifex habet iudicare de forma artificiati, & potest eam variare. Vlterius autem procedẽti de animalibus ad plãtas, in ijs etiam apparent quædam esse facta vt vtilia ad finem, sicut folia sunt vtilia propter cooperimentum fructuũ. Vnde, quia hoc est à natura & non ab arte, q hirundo facit nidum, & araneus telam, & plãtæ producunt folia gratia fructuum: & radices sunt in plantis non sursum, sed deorsum, vt accipiant nutrimentum à terra, manifestum est, q causa finalis inuenitur in ijs, quæ fiunt, & sunt à natura, scilicet propter aliquid operante. Quintam rationem ponit ibi.

ARGY. *Atq; cum natura sit duplex, altera quidem ut materies, altera autẽ ut forma, & hæc sit finis, gratia uero finis cætera fiãt, hæc ea est profectò causa, cuius cætera fiunt.*

te.c.81. Et quoniam natura dupliciter, alia quidem sicut materia, alia vero sicut forma, finis autem hæc est, propter finẽ autem alia sunt, hæc vtiq; erit causa cuius gratia.

quinta rõ. Dicit, q cùm natura dicatur dupliciter, scilicet de materia & forma, & forma est finis generationis, vt supra dictum est. Hoc autẽ est de ratione finis, vt propter ipsum fiant alia, sequitur, q esse & fieri propter aliquid, inueniatur in rebus Naturalibus.

Nec Simplicius, aut Alexan. hanc rationem esse putant.

LECTIO XIIII.

Naturam propter finem agere ex tribus astruitur principiis, quibus Antiqui ostendisse oppositum visi sunt.

ARGY. *Fit autem & in hisce peccatum, quæ per artes conficiuntur. scripsit enim Grammaticus non rectè, & potionem Medicus non rectè porrexit. Quare patet & in hisce fieri posse, quæ natura conficiuntur. Quòd si aliqua sunt in arte, in quibus iam quod rectè fit alicuius efficitur gratia: in ijs autem, quæ peccantur, gratia quidem alicuius ars aggreditur facere, sed non assequitur illud, similiter & in naturalibus erit, & monstra peccata erunt illius, quod alicuius gratia fuit. Et in primis igitur compositionibus ea, quæ partim ex hominis partibus, partim ex bouis constabant, si non ad aliquem terminum finẽue poterant peruenire, aliquo sanè principio perinde, atque nunc semina, labefactato corruptiõe fiebant.*

te.c.82. prima ratio. PEccatum autem fit & in ijs, quæ fiunt secundum artẽ. scripsit enim nõ recte Grãmaticus, & propinauit Medicus non recte potionem. quare manifestum est, q cõtingit & in ijs, quæ secundum naturã fiunt. Si igitur sunt quædam secundum artem, in quibus quod recte fit, propter aliquid fit, in quibus etiam peccatur alicuius gratia agitur, sed fallitur: similiter vtiq; & in Physicis, & monstra sunt peccata illius, quod propter aliquid est. & in substantijs ergo quæ sunt ex principio bouigena, si non ad aliquem terminum & finem poterant venire, corrupto principio aliquo facta sunt, sicut nunc semine.

Postquàm ostẽdit Philosophus per proprias rationes, q natura agit propter aliquid, hic intẽdit hoc manifestare remouendo ea, per quæ aliqui contrariũ existimabant. Et diuiditur in tres partes secundum tria, ex quibus aliqui moueri videbantur ad hoc negandum. Secundum incipit ibi. {Omnino autem destruit.} Tertium ibi. {Incõueniens autem.} Primum autem ex quo aliqui moueri videbantur ad negandum naturam agere propter finem, ex hoc erat quia videbant aliquando aliter accidere, sicut accidit in monstris, quæ sunt peccata naturæ. Vnde etiã Empedocles posuit, quòd à principio constitutionis rerum fuerunt producta quædam, non habentia hanc formam & hunc ordinem, qui nunc in natura communiter inuenitur. ad hoc ergo excludendum inducit quatuor rationes. Circa quarum primam ostendit, q licet ars agat propter aliquid, tamen in ijs, quæ fiunt secundum artem contingit fieri peccatum, quia aliquando Grammaticus non recte scribit, & Medicus quãdoq; potat aliquem medicinali potione non recte. Vnde manifestum est, q contingit peccatum esse etiam in ijs, quæ sunt secundum naturam, quamuis natura propter aliquid operetur. In arte autem eorum, quæ propter aliquid fiunt, quædam fiunt secundum artem, & recte fiunt: quædam autem sunt, in quibus Artifex fallitur non secundum artem agens: & in his contingit peccatũ, arte propter aliquid agente. si enim ars non ageret ad determinatum finem, qualitercunq; ars operaretur non esset peccatum: quia operatio artis æqualiter se haberet ad omnia. Hoc ipsum igitur, q in arte contingit esse peccatum, est signũ, q ars propter aliquid operetur. Ita etiam contingit in Naturalibus rebus, in quibus monstra sunt quasi naturæ peccata, propter aliquid agentis, inquãtum deficit recta operatio naturæ. & hoc ipsum quod in naturalibus contingit esse peccatum, est signum, q natura propter aliquid agat. Vnde in substantijs, quas in principio mundi Empedocles dixit esse constitutas. {bouigenas.} id est ex media parte boues, & ex media homines, si non poterant peruenire ad aliquem finem & terminum naturæ, vt scilicet conseruarentur in esse, non hoc fuit quia natura non hoc intendat, sed quia hæc non possibilia saluari generata sunt non secundum naturam, sed corrupto aliquo naturali principio. sicut nunc etiam accidit aliquos monstruosos partus generari propter corruptionem seminis. Secundam rationem ponit ibi.

secũda parte 84 te. te.c.86.

ARGY. *Præterea primo semen necesse est oriatur, sed non animalia statim. Atq; ipsum congestum, quod primum oriebatur, semen nimirum erat.*

te.c.83. Amplius necesse est semen fieri primum, sed non statim animalia: & molle natura primum, quod semen erat.

2. ratio. Quæ talis est. Vbicunq; sunt determinata principia et determinatus ordo procedendi, ibi oportet esse determinatum finem, propter quem alia fiant: sed in generatione animalium est determinatus ordo procedẽdi, quia oportet primum fieri semen, & non statim à principio est animal, &

mal. & ipsum semen non statim est induratum, sed à principio est molle, & quodam ordine ad perfectionem tendit: ergo in generatione animalium est determinatus finis. Non ergo propter hoc accidunt monstra & peccata in animalibus, quia natura non agit propter aliquid. Tertiam rationem ponit ibi.

ARGY. *Praeterea in plantis etiam ipsis id inest quod alicuius est gratia. Minus autem est distinctum ac manifestum: fiebant ne igitur ex bouis partibus ac hominis animalia, sic & ex uitis, oleaeq; partibus plantae, an non fiebant. est enim absurdum. At oportebat tamē, si in animalium genere illa fiebant.*

Amplius & in plantis inest quod propter hoc, minus autem dearticulatū est. Vtrum igitur in arboribus fiant, sicut bouigena viriprora, sic & vitigena oleoprora? Aut nō. F inconueniens enim est, sed tamen oportuit, siquidem in animalibus est.

tertia ratio. Quae talis est. Licet natura in plantis agat propter aliquid, sicut in animalibus, tamen minus est dearticulatū, id est distinctum in plantis, vel minus ex operationibus eorum colligi potest. Si ergo propter hoc accidant peccata & monstra in animalibus, quia natura non agit propter aliquid: magis deberet accidere in plantis. Vtrū igitur sicut fiunt in animalibus bouigena viriprora, ita fiāt vitigena oleoprora, id est ex media parte oliuae, & media parte vitis, vel non. Dicere enim q fiant videtur inconueniens, sed tamen oportet ita esse, si in animalibus contingit hac de causa, quia natura nō agit propter aliquid. Nō ergo ista de causa in animalibus contingit, q natura propter aliquid non agit. Quartam rationem ponit ibi.

ARGY. *Praeterea & in seminibus quoduis sine ullo discrimine fieri oportere,*

G

tt.c.84. Adhuc oportuit in seminibus fieri, vt contingit.

quarta r. Quae talis est. Sicut & animalia generātur à natura, ita & semina animalium. si igitur accidit aliquid in generatione animaliū qualitercunq; contingit, & nō quasi natura agente ad determinatū finē, sequetur etiā idē in seminibus, s. vt à quocunq; quodcūq; semē produceretur. & hoc patet esse falsum: vnde & primū falsum est. Secūdo ibi.

ARGY. *Omnino autem qui ita dicit naturam, & ea, quae natura constant, destruere uidetur, quae à quodam principio, quod est in ipsis continue mouentur, atq; ad quendam perueniunt finem. ab unoquoq; autem non ad eundem, neq; ad quemuis, attamen ad eundem semper nisi quid impedierit. Atqui id cuius gratia, & quod huius gratia, fieri à fortuna etiam possunt, ueluti dicimus* H *hospitem forte fortuna uenisse, lotumq; abijsse, cum id egerit, quasi gratia huiusce profectus, nō huiusce autem gratia uenerit. Hoc autē est per accidens. fortuna nanq; causa per accidēs est, ut antea diximus. Sed, cùm hoc semper fit, aut plerunq;, non per accidens nec à fortuna dicimus esse. at in naturalibus sic semper, si nihil impedierit fiūt.*

Omnino autē destruit sic dicens ea, quae natura quidem sunt & naturam. Natura quidem enim sunt quaecunq; à quodam in seipsis principio continue mota accedunt ad aliquem finē. Ab vnoquoq; autem non idem vnicuiq; neq; contigens, semper tamen in eundē, nisi aliquid

tt.c.85. impediat. Quod autem est cuius causa fit, & E quod propter hoc, fiēt vtiq; à fortuna, sicut dicimus à fortuna venit extraneus, & balneatus abscessit, cum tanq; propter hoc veniēs egerit, non propter hoc autem venit, & hoc secūdum accidens. fortuna autem est causarum, quę sunt secundum accidens, quemadmodum & prius diximus. sed, cùm hoc semper, aut sicut frequēter fiat, nō secūdū accidens, neq; à fortuna est in Physicis autē semp sic est, nisi aliquid impediat.

Excludit secundum, ex quo mouebatur ad ponendum naturā non agere propter aliquid. Videbatur enim hoc quibusdam, q ea, quae naturaliter accidunt, videntur ex prioribus principijs procedere, quae sunt agens & materia, non ex intentione finis. Sed ipse contrarium ostendit dicens, q ille, qui sic dicit, naturam, scilicet non agere propter aliquid, destruit naturam, & ea, quae sunt secun- F dum naturam. Haec enim dicuntur esse secundum naturā, quaecunq; ab aliquo principio intrinseco mouentur continue, quousq; perueniāt ad aliquem finem: non in quodcunq; contingēs, neq; à quocunq; principio in quencūq; finem, sed à determinato principio in determinatum finem. Semper enim ab eodem principio proceditur in eundem finem, nisi aliquid impediat. Contingit autem id, cuius causa fit aliquid, aliquando fieri à fortuna, quando non propter hoc agitur. sicut si aliquis extraneus veniat, & recedat inde balneatus, dicimus hoc esse à fortuna, eò, q ita se fecit balneare, ac si propter hoc venisset, cum tamē propter hoc nō venerit: vnde secundū accidens est ipsum balneari. Fortuna enim est de numero causarum secundū accidens, vt prius dictum est. Sed, si semper aut frequenter ei venienti hoc accidat, nō dicitur esse à fortuna. In rebus autem naturalibus nō per accidens, sed semper sic est, nisi aliquid impediat. vnde manifestum est, q determinatus G finis, qui sequitur in natura, non sequitur à casu, sed ex intentione naturae. Ex quo patet, q cōtra rationem naturae est dicere, q natura nō agat propter aliquid. Tertio ibi,

Absurdum autem est alicuius gratia fieri nō putare, si id, quod mouet nō uiderint deliberatione praemissa mouere. Nam & ars non deliberat. Etenim, si in lignis extruendarum nauium ars inesset, perinde atq; natura faceret nauim. Quare, si id, quod alicuius sit gratia, sit in arte, & in natura profecto inest. Maxime autem hoc patet cùm quispiam sibi ipsi medetur, huic enim persimilis est natura. Quae cùm ita sint, patet naturā causam esse atq; adeo, ut alicuius gratia faciat. ARGY.

Inconueniens autem est nō opinari propter aliquid fieri, nisi videatur mouens deliberasse. tt.c.86. Attamē ars quidem non deliberat. Et nanq; si H esset in ligno nauis factiua, similiter vtiq; natura fecisset. quare si in arte inest propter aliquid, & in natura inest. manifestum est autem maxime, cùm aliquis medetur ipse sibijpsi, huic quidem enim assimilaī natura. Quod igitur causa sit natura, & sic sicut pp aliquod, manifestū est.

Excludit tertium, ex quo aliquis opinari potest, q natura non agat propter aliquid. Videbatur enim quibusdam, q natura non agat propter aliquid, quia non deliberat. Sed Philosophus dicit, q inconueniens est hoc opinari. quia manifestum est, q ars agit propter aliquid: & tamen manifestum est, q ars non deliberat, nec artifex deliberat inquantum habet artem, sed in quantum deficit à certitudine artis, vnde artes certissimae non deliberant, sicut scriptor non deliberat quomodo debeat formare literas. & Sicut Ars non delibe-rat, ita & natura.

ras. & illi etiam artifices, qui deliberant, postquàm inuenerunt certum principium artis, in exequendo non deliberant. Vnde Citharœdus, si in tangendo quamlibet chordam deliberaret, imperitissimus videretur. Ex quo patet, quod non deliberare contingit alicui agenti, non quia non agit propter finẽ, sed quia habet determinata media, per quæ agit. Vnde &, quia natura habet determinata media, per quæ agat, propter hoc nõ deliberat. In nullo enim alio natura ab arte videtur differre, nisi quia natura est principium intrinsecum, & ars est principium extrinsecum. Si enim ars factiua nauis esset intrinseca ligno, facta fuisset nauis à natura, sicut modo fit ab arte. Et hoc maxime manifestum est in arte, quæ est in eo, quod mouetur, licet per accidens. Sicut de Medico, qui medicatur seipsum. huic arti enim maxime assimilatur natura. Vnde patet, quod natura nihil est aliud quàm ratio cuiusdam artis scilicet diuinæ, indita rebus, qua ipsæ res mouentur ad finem determinatum. sicut si Artifex factor nauis posset lignis tribuere, quod ex seipsis mouerentur ad nauis formam inducẽdam. Vltimo autem epilogando dicit manifestum esse, quod natura sit causa, & quod agat propter aliquid.

Naturæ, ac artis vera differentia, Ars enim extrinsecum, Natura intrinsecum principium est.

Natura qd.

LECTIO XV.

Cuiusmodi sit rerum Naturalium necessitas.

ARGY. *Nunc consyderãdum est utrum necessarium ipsum ex suppositione, an & simpliciter sit in ipsis rebus naturæ.*

te.c.87. **Q**Vòd autem ex necessitate est, vtrum ex suppositione sit, aut simpliciter.

Postquàm Philosophus ostendit, quod natura agit propter finem, hic procedit ad inquirẽdum de secunda quæstione, scilicet quomodo necessitas inueniatur in rebus Naturalibus. Et circa hoc tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo ponit aliorum opinionem ibi. {Nunc quidam enim.} tertio determinat veritatem ibi. {Sed tamen non sine his.} Quærit ergo primo, vtrum in rebus Naturalibus sit necessarium simpliciter, id est absolute, aut necessarium ex conditione, siue ex suppositione. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod necessitas, quæ dependet ex causis prioribus, est necessitas absoluta, vt patet ex necessario, quod dependet ex materia. animal enim esse corruptibile est necessarium absolute: consequitur enim ad hoc, quod est animal esse compositum ex cõtrarijs. Similiter etiam quod habet necessitatem ex causa formali est necessarium absolute, sicut hominem esse rationalem, aut triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, quod reducitur in definitionem trianguli. Et similiter quod habet necessitatem ex causa efficiente est necessarium absolute, sicut necessarium est esse alternationem noctis & diei propter motum Solis. Quod autẽ habet necessitatem ab eo, quod est posterius in esse, est necessarium ex cõditione, vel suppositione: vt puta si dicatur necesse est hoc esse si hoc debeat fieri. & huiusmodi necessitas est ex fine & ex forma inquantum est finis generationis. Quærere igitur, vtrum in rebus naturalibus sit necessarium simpliciter, aut ex suppositione, nihil aliud est quàm quærere, vtrum in rebus naturalibus necessitas inueniatur ex fine, aut ex materia. Secundo ibi.

Hic infert. te.c.88.

Necessitatis absolutæ, & ex suppositione intellectus.

Titul* quæstionis.

ARGY. *Nunc enim ipsum necessarium in generatione perinde esse arbitrantur, atque si quispiam necessario domũ extructam esse putaret: quia grauia quidem deorsum, leuia uero sursum suapte natura feruntur. Iccirco lapides quidem ac fundamẽta sunt infra: terra autẽ supra, suã ob leuitatẽ: & ligna maxime supra, quippe cũ sint leuissima.*

Nunc enim quidam opinantur quod ex necessitate est in generatione esse, queadmodum vtique si aliquis, murum esse ex necessitate existi

A met, quoniam grauia quidem deorsum ferri apta natura sunt: leuia autem supereminent. vnde lapides quidem deorsum in fundamẽto: terra autem sursum propter leuitatẽ. supra autem maxime ligna, leuissima enim sunt.

Ponit aliorum opinionem, & dicit quod quidam opinantur, quod generatio rerum Naturalium proueniat ex necessitate absoluta materiæ, vt puta si aliquis diceret, quod paries aut domus taliter fit ex necessitate materiæ, eò quod grauia nata sunt deorsum ferri, leuia vero supereminere: & propter hoc lapides graues & duri remanent in fundamento, terra vero lapidibus supponitur tanquàm leuior, vt patet in parietibus constructis ex lateribus, qui ex terra conficiuntur. sed in summo ponũtur ligna, scilicet in tecto, quæ sunt maxime leuia. Ita etiam existimabãt dispositiones rerum naturalium prouenisse tales ex necessitate materiæ, vt puta si dicatur, quòd homo habet pedes inferius, & manus superius propter grauitatem aut leuitatem humorum. Tertia ibi.

B

ARGY. *At quanquàm non sine ijs: nõ tamen propter hæc nisi ut ob materiã, sed celandi quædam conseruandique causa extructa est domus. Similiter & in cæteris uniuersis, in quibus est id, quod alicuius gratia fit, non sunt quidem sine hisce, quæ necessariam habent naturam: non tamen sunt ob hæc ipsa, nisi ut ob materiã, sed alicuius sunt gratia. ueluti propter quid serra est talis: ut hoc & huiusce gratia fit. Hoc tamẽ gratia cuius est, fieri non potest si nõ ferrea fit: necesse est ergo ferream esse, si serra, atque opus ipsius erit. Est igitur necessarium ipsum ex suppositione, sed non ut finis. Nam necessarium quidem in materia, id uero gratia cuius est, in ratione consistit.*

C Sed tamen non sine ijs quidem factum est, non tamen propter hoc. nisi sicut propter materiam, sed causa abscondendi ipsa & saluandi. similiter autem & in alijs omnibus, in quibus propter aliquid est, non sine quidem habentibus necessaria materiam sunt. non tamen propter hoc, sed aut sicut materia sunt, sed propter aliquid est, vt propter quid serra est talis: quatenus hoc sit, & propter hoc. sed tamen id, quod est cuius causa, ipossibile est fieri, nisi ferrea sit. necesse igitur ferream esse, si serra erit & opus ipsius. Ex suppositione autem quod necessarium est, sed non vt finis. in materia enim necessarium est: quod autem est cuius causa, in ratione est. te.c.88.

D

Determinat veritatem. Et circa hoc duo facit, primo ostendit qualiter sit necessitas in rebus Naturalibus, secundo assimilat necessitatem rerum naturalium necessitati, quæ est in Scientijs demonstratiuis ibi. {Est autem & in doctrinis.} Dicit ergo primo, quod licet inconueniens videatur dicere, quod si rebus Naturalibus sit talis dispositio propter necessitatem materiæ, sicut & apparet hoc esse inconueniens in rebus artificialibus, de quibus exemplum positum est: non tamen est talis dispositio facta in rebus Naturalibus & artificialibus sine principijs materialibus, habentibus aptitudinem ad talem dispositionẽ. non enim domus conuenienter constaret, nisi grauiora in fundamento ponerentur, & leuiora superius. non tamen est dicẽdum, quòd propter hoc domus sic sit disposita, quòd vna pars eius sit inferius & alia superius. {propter hoc.} id est propter grauitatem aut leuitatem quarundam partium, te.c.89.

tium, nisi secundum q hæc præpositio propter, dicit causam materialem, quæ propter formam est. sed partes domus sic sunt dispositæ propter finem, qui est cooperire & saluare homines à caumate, id est à caliditate et pluuijs. Et sicuti est in domo, similiter est in omnibus alijs, in quibuscunque contingit agere propter aliquid. in omnibus enim huiusmodi non consequuntur dispositiones generatorum aut factorum sine principijs materialibus, quæ habent necessariam materiam, per quam apta nata sunt sic disponi. Non tamen res factæ aut generatæ sic disponũtur propter hoc, q principia materialia sunt talia, nisi sicut li propter, dicit causam materialẽ, sed sic disponuntur propter aliquẽ finem: & principia materialia quæruntur vt sunt apta huic dispositioni, quam requirit finis, vt patet in serra: est enim serra huiusmodi, id est talis dispositionis, aut formæ. quare oportet, q sit talis, id est vt habeat talem materiam: & est huiusmodi, id est talis dispositionis, aut formæ. {propter hoc.} id est propter aliquem finem. Sed tamen iste finis, qui est sectio, non posset prouenire nisi esset ferrea, necessarium est ergo serram esse ferreã si debeat esse serra: & si debeat esse eius finis, quod est opus ipsius. Sic ergo patet, q in rebus Naturalibus est necessarium ex suppositione, sicut & in rebus artificialibus: sed non ita, q id, quod est necessarium, sit sicut finis: quia id, quod necessariũ est, ponitur ex parte materiæ, sed ex parte finis ponitur ratio necessitatis. Non enim dicimus, q necessarium sit esse talem finẽ, quia materia talis est: sed potius ẽ contra, quia finis & forma talis futura est, necesse est materiam talem esse. Et sic necessitas ponitur ad materiã, sed ratio necessitatis ad finem. Secundo ibi.

ARGY. *Est autem ipsum necessarium et in doctrinis, & in bisce, quæ fiunt secundum naturam aliqua ex parte simili modo. nam cum rectum hoc sit, necesse est triãgulum tres angulos æquales duobus rectis habere. sed non si hoc est, necesse est illud esse: sed si hoc non est, neq; rectum hoc est.* G *At in hisce, quæ alicuius gratia fiunt contra. Si finis erit, aut est, & id quod est ante erit aut est. Si vero hoc non erit, aut nõ est, ut ibi, si non est conclusio, principium non erit: sic & hic finis, & id gratia cuius est, non erit, aut non est. Est enim & hoc principium non actionis, sed cogitationis: ibi autem est cognitionis. Non enim sunt actiones. Quare si erit domus, hæc necesse est fieri, uel esse uel etiã fore, aut omnino materiam, quæ quidem alicuius est gratia. ueluti lateres atq; lapides, si extruenda est domus: non tamen est propter hæc ipse finis, nisi ut ob materiã: omnino tamen si nõ sint, neq; domus fuerit, neq; serra, illa si nõ sint lapides, hæc si ferrum non sit. neq; enim ibi principia sunt, si non triangulus tres habeat angulos duobus rectis æquales. Patet igitur necessariũ in rebus est naturæ, quod ut materia dicitur, & huius etiam motiones. Atq; ambæ quidem causæ dicendæ sunt à Naturali philosopho. Magis autem ea gratia cuius cætera fiunt. Hæc est enim materiæ causa, sed non hæc causa finis.*

te.c.89. Est autem & in doctrinis necessarium, & in his, quæ fm naturam fiunt quodammodo similiter. quoniam. n. rectus hoc est, necesse est triangulum duobus rectis æquales habere. sed non si hoc est, illud est. sed si hoc non est, neq; ille rectus est. In ijs autem, quæ fiunt propter hoc, è contrario est. si finis enim erit, aut est, quod est ante finem, erit, aut est: si vero nõ, sicut ibi, cum non sit conclusio, principium non erit: & hic fi-

E nis, & quod cuius causa. principiũ enim & hoc est, non actionis, sed ratiocinationis, ibi autem ratiocinationis: actus enim non sunt. Quare si erit domus, hæc necesse est fieri, aut existere, aut esse, aut omnino materiam, quæ propter hoc, vt lateres, & lapides esse, si domus, non tamen propter hoc est finis. Sed aut sicut materię sunt, neq; erit propter hoc. Omnino tamen, si non sint, non erit neq; domus, neque serra. hæc quidẽ nisi sint lapides, illa vero nisi ferrum sit. Neq; enim ibi principia sunt, nisi triangulũ duobus rectis. Manifestum igitur est q est necessarium in Physicis, qđ sicut materia dicitur, & motus qui ipsius. te.c.90. Et vtræq; Physico dicẽdę sunt causæ, magis autem ea, quæ cuius causa. causa te.c.91.
F enim hæc materiæ est, sed non hæc finis.

Assimilat necessitatem, quæ est in generatione rerum Naturalium, necessitati, quæ est in Scientijs demonstratiuis. Et primo quantum ad ordinem necessitatis. Secundo quantum ad id, quod est necessitatis principium ibi. {Et finis quod est.} Dicit ergo primo, q aliquo modo similiter inuenitur necessarium in Scientijs demonstratiuis, & in ijs, quæ generantur secũdum naturam. Inuenitur enim in Scientijs demonstratiuis necessarium à priori, sicut si dicam⁹, quòd, quia definitio recti anguli est talis, necesse est triangulum esse talem, scilicet habere tres angulos ęquales duobus rectis. ex illo ergo priori quod assumitur vt principium, prouenit ex necessitate conclusio. Sed non sequitur econtra, si conclusio est, q principium sit: quia aliquãdo ex falsis propositionibus potest syllogizari conclusiõ vera. Sed tamen sequitur, q si conclusio non est, q neque principium præmissum sit: quia falsum nunquàm syllo-
G gyzaret nisi ex falso. Sed in ijs, quę fiunt propter aliquid, siue secundum artem, siue secundum naturam econtra se habet: quia, si finis erit, aut est, necesse est quod est ante finem, futurum esse, aut esse. Si vero id, quod est ante finem non est, neq; finis erit: sicut in demõstratiuis, si non sit cõclusio, non erit principium. Sic igitur patet, q in ijs, quæ fiunt propter finem, eundem ordinem tenet finis, quem tenet principium in demonstratiuis. & hoc ideo, quia etiã finis est principium, non quidem actionis, sed ratiocinationis: quia à fine incipimus ratiocinari de ijs, quæ sunt ad finem. in demonstratiuis autem non attenditur principium actus, sed ratiocinationis: quia in demonstratiuis non sunt actiones, sed ratiocinationes tantum. vnde conuenienter finis in ijs, quæ fiunt propter finem tenet locum principij, quod est in demõstratiuis. Vnde similitudo est vtrobiq;, quãuis econtra se videatur habere propter hoc, q finis est vltimum in actione, quod in demonstratione
H non est. Sic igitur cõcludit, q si debeat fieri domus, quod est finis generationis, necesse est hoc fieri, aut præexistere, scilicet materiam, quæ propter finem est: sicut lateres & lapides necesse est præexistere si domus fieri debet. Non tamen, q finis sit propter materiam, sed non erit si materia non sit, sicut domus non erit si non sint lapides: & serra non erit si non fuerit ferrum: quia & in Scientijs demonstratiuis principia nõ sunt, si cõclusio nõ sit, quę assimilat ijs, quæ sunt ad finẽ, sicut principium finis sicut dictũ est. Sic igitur manifestum est, q in rebus Naturalibus dicitur esse necessarium, quod se habet p modum materiæ vel materialis motus, & ratio huius necessitatis est ex fine. Propter finẽ. n. necessariũ est esse materiã talem. Et Naturalis quidẽ assignare debet vtrãq; causam, s. materialẽ & finalem, sed magis finalẽ: quia finis est causa materiæ, sed nõ ecõtra. Nõ. n. finis est talis, qa materia est talis: sed potius materia est talis, qa finis est talis, vt dictũ est. Secũdo ibi. secũda parte 91. te.

Atq;

ARGV. *Atq; finis ipse gratia cuius, quiq; principium est, à definitione rationeq; sumitur: ut in hisce patet quæ per artem conficiuntur. Nam cum domus sit tale, hæc fieri necessario & esse oportet. Et cum sanitas sit hoc, hæc necessario fieri oportet, ac esse. Pari modo si homo est hoc, hæc fieri necesse est, atq; esse. Et si hæc sint hæc, sint hæc necessario, uel fiant oportet. Fortasse autẽ necessarium ipsum, in ratione etiam inest. Serræ nanq; si definieris opus, talẽ ipsam diuisionem esse dicis. At hæc non erit, nisi serra tales habuerit dentes, & hi rursus non erunt, nisi ferrea fuerit ipsa. Sunt enim & in ratione nonnullæ partes ut materia rationis.*

Et finis, qui cuius causa & principium, à definitione & ratione est, sicut in ijs quæ secundũ artem. Quoniam si domus talis est, oportet hęc fieri ex necessitate & esse: & quoniam hoc est sanitas, hæc oportet fieri & esse ex necessitate. Sic & si hoc est hoc, hoc: si autẽ hoc, & hoc. Fortassis autẽ & in ratione est necessariũ. Determinãti. n. opus serrãdi, quoniã diuisio huiusmodi: hoc autẽ nõ erit, nisi habeat dentes huiusmodi, hi autem non, nisi ferrum. Sunt enim & in definitione quædam partes, vt materia.

Idem Plato in Thimæo.

Quid necessitatis principium.

Assimilat necessitatẽ Naturalis generationis necessitati Scientiarũ demõstratiuarũ quantũ ad id, quod est necessitatis principiũ. Manifestũ est. n. q in Sciẽtijs demõstratiuis, principiũ demonstrationis est definitio: & similiter finis, q est principiũ & ratio necessitatis in ijs, quæ fiũt secundũ naturã, est quoddã principiũ sumptũ à ratione & definitione. Finis enim generatiõis est forma speciei, quã significat definitio. & hoc etiã patet in artificialibus. sicut enim demõstrator in demõstrando accipit definitionem vt principiũ, ita & Aedificator in ædificando, & Medicus in sanando. vt quia talis est definitio domus, oportet hoc fieri & esse, ad hoc, q domus fiat. Et, quia hæc est definitio sanitatis, oportet hoc fieri, ad hoc, q aliquis sanet. Et si hoc, & illa: quousq; perueniatur ad illa, quæ fienda sunt. Contingit autem quandoq; in scientijs demõstratiuis triplicem esse definitionem, quarum vna est demonstrationis principium, vt hæc. Tonitruum est extinctio ignis in nube: quædam vero demõstrationis cõclusio, vt hæc. Tonitruũ est cõtinuus sonus in nubibus: quædã vero cõplectitur vtrunq;, vt hæc. Tonitruum est continuus sonus in nubibus propter extinctionem ignis in nube. & hæc cõprehendit in se totã demõstrationem absq; demõstrationis ordine. Vnde in primo Posteriorum dicitur, q definitio est demonstratio positione differens. quia igitur in ijs, quæ fiunt propter finem, finis se habet vt principiũ in demonstratiuis, & ea quæ sunt ad finem, sicut conclusio, etiam in definitione rerum Naturalium inuenitur id, quod est necessarium propter finem. Si enim aliquis velit definire opus serræ, quoniam est talis diuisio, quæ quidẽ non erit nisi habeat dentes, qui non erunt apti ad diuidendum nisi sint ferrei, oportebit in definitione serræ ponere ferrum. Nihil enim prohibet in definitione poni quasdã partes materiæ, non quidem partes indiuiduales vt has carnes, & hæc ossa, sed partes communes, vt carnes & ossa: & hoc necessarium est in definitione omnium rerum Naturalium. Sicut ergo definitio, quæ colligit in se principium demonstrationis & conclusionem, est tota demõstratio, ita definitio colligens finem & formam & materiam, comprehendit totum processum generationis naturalis.

Triplicis definitionis vsus in doctrinis.

In definitiõe naturaliũ ap partes materiæ vel manifeste vel cõsecutiue. Vt patet per totum fere. 7. met.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV LIBER TERTIVS,

Cum S. Thomæ expositione.

SVMMA LIBRI.

Rerum Naturalium communia Accidentia determinare quòd Physicum oporteat: & de Motus, & Infiniti Natura, & modis.

LECTIO I.

Speculari motum, & quæ ipsum assequuntur Naturalis esse, nonnullæq; entis diuisiones traduntur ad motus definitionem habendam admodum vtiles.

B *CVm autem ipsa quidem natura motus, mutationisue principium sit, nostra autem Doctrina sit de Natura: non lateat nos oportet, quidnam sit motus. Nam, si ignoretur ipse, naturam etiam ignorari necesse est.*

ARGV. Sermo de motu (inquit Simplicius) attẽtione dign⁹ est, quia a Veteribus neglect⁹ fuit & Plato per pauca de ipso edidit, motus, q̃a quo ad an est motus, secus autem quo ad quid est.

QVoniam autem natura est principium motus & mutationis: scientia autem nobis de Natura est, oportet non ignorare quid sit motus. necessariũ enim est ignorato ipso, & ignorari naturam.

C POstq; Philosophus determinauit de principijs rerũ Naturalium, & de principijs huius scientiæ, hic incipit prosequi suã intentionẽ determinãdo de subiecto huius Scientiæ, quod est ens mobile simpliciter. Diuiditur ergo in partes duas. In prima determinat de motu secundum se. In secunda de motu per comparationem ad mouẽtia & mobilia, in Septimo libro ibi. {Omne quod mouetur,} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de ipso motu. In secũda de partibus eius, in Quinto libro ibi. {Transmutatur autem.} Circa primũ duo facit. Primo dicit de quo est intentio, Secundo exequitur ibi. {Est quidem igitur.} circa primum duo facit. Primo dicit de quo principaliter intendit. Secundo ponit quędam ei adiũcta, quæ ex consequenti intenduntur ibi. {Determinãtibus autem.} Circa primum vtitur tali ratione. Natura est principium motus & mutationis, vt ex definitione in Secundo posita patet. Quomodo autem differant motus & mutatio in Quinto ostendetur. Et sic patet, q ignorato motu ignoratur natura, cùm in eius definitione ponatur. D Cum ergo nos intendamus tradere Scientiam de Natura, necesse est notificare motum. Secundo ibi.

7 huius te.c.1.

5. huius te.c.1. te.c.9.

secũda parte te.c.2.

Post motus uero determinationem, enitendum est de ijs etiam, quæ deinceps sequuntur determinare. Motus autem de genere continuorum esse uidetur: & infinitum in ipso continuo primum apparet: quocirca fit, ut qui cõtinuũ ipsum definiunt, infiniti ratione sæpe utantur. continuum id esse dicentes, quod in infinitũ est diuisibile. Insuper impossibile est sine loco, uacuo, atq; tempore motũ esse. Patet igitur partim ob hæc ipsa, partim etiam quia cunctis hæc cõmunia sunt, uniuersisq; competunt, unumquodq; istorum proponendum esse atq; consyderandum. Propriorũ enim contẽplatio cõmuniũ cõtemplatione posterior est. Atq; primũ ut diximus de motu cõsyderemus.

Idem simplicius præmonuit.

Determinan-

Determinantibus autem de motu, tentandum est eodẽ aggredi modo & de ijs, quæ consequenter sunt. Videtur autem motus esse continuorum: sed infinitũ apparet primo in continuo. vnde & definientibus continuum, contingit prius indigere multoties ratione infiniti, (te.c.2.) cùm in infinitum diuisibile continuũ sit. Adhuc autem sine loco, & vacuo, & tempore, impossibile est esse motũ. Manifestum igitur est, q̃ & propter hæc, & propter id, quod omniũ sunt communia, & vniuersalia omnibus, intendendum est, cum proposuerimus de vnoquoq; istorum. Posterior autem de proprijs speculatio ea quæ de communibus est. Primum autem sicut diximus de motu.

(te.c.1.) Adiungit quædam, quæ cõcomitantur motum. & vtitur duabus rationibus, quarum prima talis est. Quicunq; determinat de aliquo, oportet, q̃ determinet ea, quæ consequuntur ipsum: subiectum enim & accidentia in vna Scientia consyderantur. sed motum consequitur infinitũ intranee, quod patet sic. Motus enim est de numero continuorum, quod infra patebit in Sexto, infinitum autẽ cadit in definitione continui. Et addit. {primo.} quia infinitũ, quod est in additione numeri, causatur ex infinito, quod est in diuisione continui. (Cõtinuũ sequitur motũ intrinsece ac propterea & ipm infinitũ. Cõtinuũ qd.) Et q̃ infinitũ cadat in definitione continui ostendit, quia multoties definientes cõtinuum vtuntur infinito, vtpote cum dicunt, q̃ continuũ est quod est diuisibile in infinitum. Et dicit {Multoties} (Duplicis definitionis cõtinui ab Aristo. positæ intellectus.) quia inuenitur etiam alia definitio continui quæ ponitur in prædicamentis, continuum est cuius partes ad vnum terminum communem copulantur. Differunt autem hæ duæ definitiones. Continuũ enim cum sit quoddam totũ per partes suas definiri habet. Partes autem dupliciter cõparantur ad totũ, scilicet fm cõpositionem: prout ex partibus totũ cõponitur, & fm resolutionẽ, prout totũ diuiditur in partes. Hæc igitur definitio continui data est fm viam resolutionis, quæ autẽ ponitur in prædicamẽtis fm viam cõpositionis. sic igitur patet, q̃ infinitũ cõsequitur motũ intranee. Quædam autẽ cõsequunt motũ extrinsece, sicut exteriores quædam mensuræ, vt locus, & vacuũ, & tempus. (Locus, motum assequit ratiõe mobilis vere, opinatiue autẽ vacuum, vt ipsius mẽsuræ, motũ vero tempus.) nam tẽpus est mensura ipsius motus. mobilis vero mensura est Locus quidem fm veritatem, Vacuum autem fm opinionẽ quorundã. & ideo subiungit, q̃ motus non potest esse sine loco, vacuo, & tempore. nec impedit, q̃ non omnis motus est localis, quia nihil mouet nisi in loco existens: omne enim corpus sensibile est in loco, et huiusmodi solius est moueri. Motus etiam localis est primus motuum, quo remoto remouentur alij, vt infra patebit in Octauo. Sic igitur patet, q̃ prædicta quatuor consẽquuntur motum, vnde pertinẽt ad consyderationem Philosophi naturalis propter rationem prædictam. (secũda ratio.) Et etiam propter aliam, quam consequenter subiungit, quia prædicta sunt cõmunia omnibus rebus Naturalibus. vnde, cũ determinãdum sit in Scientia naturali de omnibus rebus Naturalibus, prædeterminandum est de quolibet istorũ: quia speculatio, quę est de proprijs est posterior ea, quæ est de cõmunibus, vt in principio dictum est. Sed inter hæc cõmunia prius determinandũ est de motu, quia alia consequuntur ad ipsum vt dictum est. Deinde cũm dicit.

ARGY. *Eorum igitur, quæ sunt, quædam actu tantum, quædam potentia sunt. At horum quæ actu, aliud est hoc aliquid, aliud quantum, aliud tale, & in cæteris simili modo, quæ prædicamẽta eius, quod est, appellantur. Eorum præterea, quæ sunt ad Aliquid, aliud excessione defectioneue dicitur: aliud actiui passiuiq;, atq; omnino motiui ac mobilis ratione. motiuũ nanq; mobilis, & mobile à motiuo mobile dicitur.*

Est quidem igitur aliquid, quod actu tantum est, aliud autem tantum potentia. Et eorum, quæ sunt actu, hoc quidem hoc aliquid, aliud vero quale, vel aliquod aliorũ entis prædicamẽtorum. Sed eius, quod ad Aliquid, aliud quidem secundũ superabundantiã & defectũ dicitur, aliud autẽ secundũ actiuũ & passiuũ, & omnino motiuũ & mobile: motiuũ enim motiuum mobilis est, et mobile à motiuo est mobile.

Exequitur propositum. Et primo determinat de motu & infinito, quæ intranee motum consequuntur, secundo de alijs tribus, quæ cõsequũtur ipsum extrinsece, in Quarto libro ibi. {Similiter autem necesse.} (Lib. 4.) Prima diuiditur in duas. In prima determinat de motu. In secunda de infinito ibi. {Quoniam autẽ de natura.} (te.c.1. te.c.4.) Circa primũ duo facit. Primo præmittit quædam ad inuestigandum definitionem motus. Secundo definit motum ibi. {Diuisio autem secundum vnumquodq;.} (te.c.6.) Circa primum duo facit. Primo enim præmittit quasdam diuisiones: quia via ad inueniendum definitiones conuenientissima est per diuisiones: vt patet per Philosophum in Secundo posteriorũ, & in Septimo Metaphysicæ. Secundo ostendit, q̃ motus in prædictas diuisiones cadit ibi. {Non est autẽ motus, &c.} (te.c.4.) Circa primum ponit tres diuisiones, quarum prima est, q̃ ens diuiditur per potẽtiam & actum. & hæc quidem diuisio non distinguit genera entium. nam potentia & actus inueniuntur in quolibet genere. Secunda diuisio est prout ens diuiditur secundum decem genera: quorum vnum est hoc aliquid, id est Substantia, aliud quantum, aliud quale, aut aliquod aliorum prędicamentorũ. Tertia diuisio est vnius generis entium, scilicet eius, quod ad aliquid. Nam motus aliquo modo ad hoc genus pertinere videtur, inquantũ mouens refertur ad mobile. (Relationum fundamẽtis ex planatio.) Ad huius igitur tertiæ diuisionis intellectum consyderandũ est, q̃, cum relatio habeat debilissimum esse, quia consistit tãtum in hoc, q̃ est ad aliud se habere, oportet q̃ super aliquod aliud accidens fundetur: quia perfectiora accidẽtia sunt propinquiora substantiæ, & eis mediãtibus, alia accidentia substantiæ insunt. Maxime autẽ super duo fundatur relatio, quæ habent ordinem ad aliud, scilicet super quantitatem & actionem. nam quantitas potest esse mensura etiam alicuius exterioris: agẽs autẽ transfundit actionem suam in aliud. Relationes igitur quædam fundãtur super quantitatem, & præcipue super numerum, cui competit prima ratio mensuræ, vt patet in duplo & dimidio, multiplici & submultiplici, & in alijs huiusmodi. Idem etiam & simile & æquale super vnitatem, quæ est principiũ numeri. Aliæ vero relationes fundantur super actionem & passionem. vel super ipsum actũ, sicut calefaciens dicitur ad calefactum: vel super hoc quod est egisse, sicut pater refertur ad filium quia genuit: vel super potentiam agendi, sicut Dominus ad seruum, quia potest eum coercere. (te.c.10.) Hanc igitur diuisionem manifeste expressit Philosophus in Quinto Metaphysicæ, sed hic breuiter tangit dicens, q̃ ad Aliquid, aliud quidẽ est secundum superabundantiam & defectum: quod quidem fundatur super quantitatem, vt duplum & dimidium: aliud autem secundum actiuum, & passiuum, & motiuum, & mobile, quæ adinuicem referuntur, vt patet per se. Secundo ibi.

ARGY. *Non est autem ullus motus præter res ipsas. id enim quod mutatur, aut in Substantia, aut in Quantitate, aut in Qualitate, aut in loco semper mutatur. Commune autẽ in ijs nihil accipere possumus, uti diximus, quod*

quidem

quidem neq; hoc, neq; quantum, neq; quale, neq; cæterorum quicquàm sit prædicamentorum. Quare neq; motus, neq; mutatio cuiusspiam præter ea, quæ diximus erit, cùm nihil sit præter ea, quæ diximus.

te.c.4. Non est autem motus præter res, ad quas est motus. Mutatur enim semper id quod mutat̃, aut secundum substantiam, aut secundũ quantitatem, aut secundum qualitatem, aut secundũ locum. commune autem in his nullum est accipere, sicut diximus, quod neq; hoc, neq; quantum, neq; quale sit, neq; aliorum prædicamentorum vllum. Quare neq; motus, neque mutatio vllius erit, extra ea quæ dicta sunt, cùm nihil sit extra prædicta.

Ostendit quomodo motus reducitur ad prædictas diuisiones. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, ꝙ motus non est præter genera rerum in quibus contingit esse motum. Secundo, ꝙ diuiditur sicut genera rerum diuiduntur ibi. {Vnumquodque autem.} Circa primum consyderandum est, ꝙ cùm motus sicut infra patebit, sit actus imperfectus: omne autem, quod est imperfectum, sub eodem genere cadit cum perfecto: nõ quidem sicut species, sed per reductionem, sicut materia prima est in genere substantię, necesse est, ꝙ motus nõ sit præter genera rerum, in quibus contingit esse motum. & hoc est quod dicit, ꝙ motus non est. {præter res.} id est præter genera rerum, in quibus est motus, ita ꝙ sit aliquid extraneum vel aliquid commune ad hæc genera. Et hoc manifestat per hoc ꝙ omne, ens, s. quod mutatur, mutatur vel secundum Substantiam, vel secundum Quantitatem, vel secundum Qualitatem, vel secundum locum, vt in Quinto ostendetur. His autem generibus non est accipere aliquod commune vniuocũ, quod non contineatur sub aliquo prædicamento, sed sit genus eorum: sed ens est commune ad ea secundum analogiam, vt in quarto Metaphysicæ ostendetur. vnde etiam manifestũ est, ꝙ neq; motus neq; mutatio sunt extra prædicta genera, cùm nihil sit extra ea, sed sufficienter diuidãt ens. Quomodo autẽ motus se habeat ad prędicamentum Actionis vel Passionis infra ostendetur. Secundo ibi.

Omne perfectum ad genus perfecti reducitur. (te.c.5.; te.c.8.)

ARGY. *Vnumquodq; autem dupliciter cunctis inest. Vt hoc, aliud enim est ipsius forma, aliud est priuatio. et Quale, aliud enim est albũ, aliud nigrũ. & Quantum, aliud enim est perfectum, aliud imperfectum. & in Loci mutatione simili modo. aliud enim est supra, aliud infra: aut aliud leue, aliud graue. Quare quot sunt ipsius species, quod est, tot motus mutationisue species sunt.*

Vnumquodq; autem dupliciter inest omnibus, vt hoc. Aliud quidem enim forma ipsius, aliud vero priuatio. & secundum Qualitatem, hoc quidem enim album, illud autem nigrum. & secundum Quantitatem, aliud quidem perfectum, aliud vero imperfectum. Similiter autẽ & secundum Loci mutationem, hoc quidem sursum, illud vero deorsum: aut aliud quidem graue, aliud vero leue. Quare motus & mutationis tot sunt species quot & entis.

te.c.5. Ostendit, quòd motus diuiditur sicut genera rerũ. Manifestum est enim quòd in omnibus generibus contingit aliquid esse dupliciter, vel sicut perfectum, vel sicut imperfectum. Cuius ratio est, quia priuatio & habitus est prima contrarietas, quæ in omnibus contrarijs saluatur, vt in Decimo Metaphysicæ dicitur. vnde, cùm omnia genera diuidantur contrarijs differẽtijs, oportet in omnibus generibus esse perfectum & imperfectum, sicut in substantia aliquid est vt forma, & aliquid vt priuatio. Et in Qualitate aliquid est vt album, quod est perfectum, aliud vt nigrum, quod est quasi imperfectum. Et in quantitate aliquid est quantitas perfecta, & aliquid imperfecta. Et in loco aliquid est sursum, quod est quasi perfectũ & aliquid deorsum, quod est quasi imperfectum: vel leue & graue, quę ponunt in vbi ratione inclinationis. Vnde manifestum est, quòd quot modis diuiditur ens, tot modis diuiditur motus secundum diuersa genera entium, vt augmentum, quod est motus in quantitate, à generatione, quæ est motus in substantia. Differunt etiam species motus secundum perfectum & imperfectum in eodem genere. nam generatio est motus in Substantia ad formam: corruptio vero ad priuationem. in quantitate augmentum ad quantitatem perfectam: diminutio ad imperfectam. Quare autem non assignentur duæ species in qualitate, & in vbi, ostendetur in Quinto.

LECTIO II.

Motus definitio traditur, partiumq; eius intellectus tum proprijs ac communibus exemplis, tum rationibus deducitur.

ARGY. *Cum autem eorum quæ in unoquoq; genere collocantur, aliud actu, aliud potentia sit: actus eius, quod est potentia, ut est tale, Motus nimirum est.*

te.c.6. Diuiso autem secũdum vnumquodq; genus, hoc quidem esse actu, aliud autem potentia: potentia existentis actus, secundum quod huiusmodi est, Motus est.

Postquàm Philosophus præmisit quædam, quæ sunt necessaria ad inquisitionem definitionis motus, hic definit motum. Et primo in generali. Secundo in speciali ibi. {Qui quidem igitur motus.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quid sit motus. Secundo inquirit, cuius actus sit motus, vtrum mouentis aut mobilis ibi. {Mouetur autem mouens Physicæ.} Circa primum tria facit. Primo ponit definitione motus. Secundo manifestat definitionem, seu partes definitionis ibi. } Quod autem hoc sit motus.} Tertio ostendit definitionẽ esse bene assignatam ibi. {Quòd quidem igitur hoc sit.} Circa primum duo facit. Primo ponit definitionem motus. Secundo exemplificat ibi. {Vt alterabilis quidem.} Circa primum sciendum est, ꝙ Aliqui definierunt motum dicentes, quòd motus est exitus de potentia in actum non subito. Qui in definiendo errasse inueniuntur, eò quòd in definitione motus posuerunt quædam, quæ sunt posteriora motu. exitus enim est quædam species motus. Subitum etiam in sua definitione recipit tempus: est enim subitum, quod fit in indiuisibili temporis: tempus autem definitur per motum. Et ideo omnino impossibile est aliter definire motum per priora & notiora, nisi sicut Philosophus hic definit. Dictum est enim, quòd vnumquodq; genus diuiditur per potentiã & actum. Potentia autem & actus, cùm sint de primis differentijs entis, naturaliter priora sunt motu. & his vtitur Philosophus ad definiendum motum. Consyderandum est igitur, quòd aliquid est in actu tantum, aliquid vero in potentia tantum, aliquid vero medio modo se habens inter potentiam puram, & actum perfectum. Quod igitur est in potentia tantum, nondum mouetur: quod autem iam est in actu perfecto, non mouetur, sed iam motum est. Illud igitur mouetur, quod medio modo se habet inter puram potẽtiam & actum: quòd quidem partim est in potentia, & partim in actu, vt patet in alteratione. cum enim aqua est solum in potentia calida, nondum mouetur: cum vero est iam calefacta, terminatus est motus calefactionis: cum vero

(te.c.15.; te.c.16.; te.c.7.; te.c.11.; secũda parte 6.te.)

Definitio mot⁹, ex Antiquis accepta.

Badẽ in primo expositionis tex. Simplicius.

iam

iam participat aliquid de calore sed imperfecte, tunc mouetur ad calorem: nam quod calefit paulatim participat calorem, magis ac magis. Ipse igitur actus imperfectus caloris in calefactibili existens, est motus: non quidem secundum id, quod actu tantum est, sed secundum quod iam in actu existens, habet ordinem in vlteriorem actum: quia, si tolleretur ordo ad vlteriorem actum, ipse actus quantumcunque imperfectus, esset terminus, & non motus: sicut accidit cum aliquid semipleue calefit. ordo autem ad vlteriorem actum competit existenti in potentia ad ipsum. Et similiter, si actus imperfectus consyderetur tantum vt in ordine ad vlteriorem actum secundum quod habet rationem potentiæ, non habet rationem motus, sed principij motus: potest enim incipere calefactio, sicut à frigido, ita & à tepido. Sic igitur actus imperfectus habet rationem motus, & secundum quod comparatur ad vlteriorem actum, vt potentia: & secundum quod comparatur ad aliquid imperfectius, vt actus. Vnde neque est potentia existentis in potentia, neque est actus existentis in actu, sed est actus existentis in potentia: vt per id, quod dicitur actus, designetur ordo eius ad anteriorem potentiam: & per id, quod dicitur in potentia existentis, designetur ordo eius ad vlteriorem actum. Vnde conuenientissime Philosophus definit motum dicens, quòd motus est actus existentis in potentia, secundum quòd huiusmodi. Secundo ibi.

ARGT. *Velut alterabilis quidem ut alterabile est, alteratio: accrescibilis autem, atque oppositi decrescibilis (nullum est enim his commune positum nomen) accrescio, ac decretio: generabilis item, ac corruptibilis, generatio atque corruptio: & eius quod fertur, latio.*

Vt alterabilis quidem, inquantum est alterabile, Alteratio est: augmentabilis autem, & oppositi, (nullum enim commune nomen vtrisque) Augmentum & Decrementum: generabilis autem & corruptibilis, Generatio, & Corruptio: loco mutabilis, Loci mutatio.

Exemplificat in omnibus speciebus motus, sicut alteratio est actus alterabilis, inquantum est alterabile. Et, quia motus in quantitate & in substantia, non habent vnum nomen, sicut motus in qualitate, qui dicitur alteratio: quantum ad motum in quantitate ponit duo nomina, & dicit, quod actus augmentabilis, & oppositi, scilicet diminuibilis, quibus non est vnum commune nomen, est augmentum & diminutio. Et similiter in substantia, generabilis & corruptibilis, generatio & corruptio. Et mutabilis secundum locum, Loci mutatio. accipit enim hic motum communiter pro mutatione, non autem stricte, sin quod diuiditur contra generationem & corruptionem, vt dicetur in Quinto. Deinde cùm dicit.

ARGT. *Atque hoc motum esse inde perspici potest. Nam cum ædificabile tale est, tum ipsum ut ædificatur actu dicimus esse, atque hoc est ædificatio. Similiter & medicatio, & uolutatio, & saltatio, & istiusmodi cætera.*

te.c.7. Quod autem hoc sit motus ab hinc manifestum est. Cum enim ædificabile, inquantum huiusmodi ipsum dicimus esse, actu ædificatur: & est hoc ædificatio. Similiter autem & doctrinatio, & volutatio, & medicatio, & saltatio, & adolescentia, & senectus.

Manifestat singulas particulas definitionis. Et primo quantum ad hoc quod motus dicitur actus. Secundo quantum ad hoc, quòd dicitur existentis in potentia ibi. {Quoniam autem.} Tertio quantum ad hoc quod additur, inquantum huiusmodi ibi. {Dico autem hoc.} Circa primum vtitur tali ratione. Id, quo aliquid fit actu prius in potentia existens, est actus: sed aliquid fit actu dum mouetur, prius adhuc in potentia existens: ergo motus est actus. Dicit ergo ex hoc manifestum esse quòd motus sit hoc, idest actus: quia ædificabile dicit potentiam ad aliquid. cum autem ædificabile secundum hanc potentiam, quam importat, reducitur in actum, tunc dicimus, quòd ædificatur: & iste actus, est ædificatio passiua. Et similiter est de omnibus alijs motibus, sicut doctrinatio, volutatio, medicatio, saltatio, adolescentia, id est augmentum, & senectus, id est diminutio. Consyderandum est enim quòd antequàm aliquid moueatur est in potentia ad duos actus, scilicet ad actum perfectum, qui est terminus motus: & ad actum imperfectum, qui est motus. sicut aqua antequam incipiat calefieri, est in potentia ad calefieri, & ad calidum esse: cùm autem calefit, reducitur in actum imperfectum, qui est motus: nondum autem in actum perfectum, qui est terminus motus: sed adhuc respectu ipsius remanet in potentia. Secundo ibi.

ARGT. *Quoniam autem aliqua potentia sunt, atque actu: at non simul, aut non eodem, sed ut quippiam calidum quidem est potentia, frigidum autem actu, complura iam uicissim agent, ac patientur. omne namque simul actiuum erit atque passiuum. quare & id, quod naturaliter mouet, mobile est. omne namque tale mouet, subiens motum & ipsum. Atque sunt quibus omne, quod mouet, moueri uidetur. Verum de hoc quomodo sese habet, ex alijs sanè patebit. Est enim quoddam mouentium, & immobile. Actus autem eius, quod est potentia, cùm actu est, ac non ut ipsum, sed ut mobile est, operatur, motus nimirum est.*

te.c.8. Quoniam autem quædam eadem sunt, & potentia, & actu, quamuis non simul, aut non secundum idem, sed vt calidum quidem potentia, frigidum autem actu, multa iam agunt, & patiuntur adinuicem. omne enim erit simul actiuum, & passiuum. ergo & mouens physice mobile erit. omne enim huiusmodi mouet cum mouetur & ipsum. Videtur quidem igitur quibusdam, omne moueri mouens. Sed de his quidem, ex alijs erit manifestum quomodo se habent. Est enim quidam mouentium & immobile, sed potentia existentis cum actu ens agat, aut ipsum, aut aliud, inquantum mobile, motus est. te.c.9. circa hanc literam vide simpl.

Ostendit, quòd motus sit actus existentis in potentia tali ratione. Omnis enim actus, eius est proprie actus, in quo semper inuenitur, sicut lumen nunquàm inuenitur nisi in diaphano: & propter hoc est actus diaphani. sed motus semper inuenitur in existente in potentia: est igitur motus actus existentis in potentia. Ad manifestationem igitur secundæ propositionis dicit, quòd, quia quædam eadem sunt, & in potentia, & in actu: licet non simul, aut secundum idem, sicut aliquid est calidum in potentia, & frigidum actu: ex hoc sequitur, quod multa agunt, & patiuntur adinuicem, inquantum scilicet vtrunque est in potentia & actu respectu alterius, secundum diuersa. Et quia omnia corpora inferiora naturalia communicant in materia, ideo in vnoquoque est potentia ad id, quod est actu in altero: & ideo in omnibus talibus aliquid simul agit & patitur: & mouet & mouetur. Et ex hac ratione quibusdam visum est, quòd simpliciter omne mouens moueatur. Sed de hoc manifestum erit magis in alijs. ostendetur enim in Octauo huius. & te.c.44. te.c.37.

in duo-

in Duodecimo Meta. q̃ est quoddam mouens immobile, quia non est in potentia, sed in actu tantum. Sed qñ id, quod est in potentia, actu quodammodo existẽs agit, aut ipsum, aut aliud inquantũ est mobile, i. reducitur in actũ motus: siue sit motũ à se, siue ab alio, tunc est motus actus eius. Et inde est, q̃ illa, quæ sunt in potentia, siue agant, siue patiantur, mouentur: quia & agendo patiuntur, & mouendo mouentur, sicut ignis, cùm agit in ligna, patitur, inquantum ingrossatur per fumum, quia flãma non est nisi fumus ardens. Tertio ibi.

2. de Gener. Te. c. 28.

ARGY. *Atq; ut mobile dico hoc pacto. Est. n. æs potentia statua, attamen non æris actus, ut est æs, est motio. non est enim idem esse æris, & aliqua potentia mobilis. Nam si esset idem simpliciter ratione'ue, æris ut æs est actus, motus nimirum esset. at non est idem (ut diximus.)*

Dico autem hoc inquantum sic. est enim æs potentia statua. sed tamen non ęris actus, et inquantum æs est, motus est. non enim idem est æri esse, & potẽtia alicui mobili. quoniam si idẽ esse simpliciter, & sm rationem, esset vtiq; æris, inquantum æs est, actus, motus. Non est autem idem quemadmodum dictum est.

Tex. cõ. 10. Manifestat hanc particulam, inquantum hmõi. Et primo p exemplum, Secundo p rõnem ibi. {Manifestũ autẽ & in cõtrarijs.} Dicit ergo primo q̃ necessarium fuit addi inquantũ huiusmodi, q̃a id, quod est in potẽtia, est etiã aliq̃d actu. Et licet idem sit subiectũ existens in potẽtia, & in actu, non tñ est idem sm rationem esse in potentia, & esse in actu, sicut æs est in potentia ad statuam, & est actu æs, non tñ est eadẽ ratio æris inquantũ est æs, & inquantũ est potẽtia ad statuã. Motus aũt nõ est actus æris inquantum est æs, sed inquantum est in potentia ad statuã: t aliàs oporteret q̃ quãdiu æs esset, tandiu æs moueretur, quod patet esse falsum. Vnde patet conuenienter additum esse, inquantum huiusmodi. Deinde cum dicit.

ARGY. *Patet autem in contrarijs: nam ualere quidem esse ac ægrotare posse non eadem sunt, sed diuersa. Esset. n. idem ægrotare, atq; ualere. Subiectum autem, & id quod ualet, atq; ægrotat: unum & idem est, siue humiditas sit, siue sanguis. Cùm autem non sit idem, quemadmodum neq; color est idem, atq; uisibile, patet actum possibilis, ea ratione qua possibile est, motum esse.*

Te. c. 18. Manifestum autem est & in cõtrarijs. posse quidem. n. sanari, & posse laborare alterum est. Et nanq;, si laborare quidem, & sanari idem esset, subiectum autem, & sanabile, & infirmum, siue humiditas siue sanguis, vnum & idem est. Quoniam aũt non est idem, quemadmodum neq; color idẽ & visibile, possibilis inquantum possibile actus, manifestum, quòd motus est.

Ostendit idẽ per rõnem sumptam à cõtrarijs. Manifestum est. n. q̃ aliqñ idem subiectum est in potentia ad contraria, sicut humor, aut sanguis, est idẽ subiectum se hñs in potentia ad sanitatẽ, & ægritudinẽ. Manifestũ est aũt, q̃ esse in potentia ad sanitatẽ, & esse in potẽtia ad ægritudinem, est alterum, & alterũ. & hoc sm ordinem ad obiecta. alioquin, si idem esset posse laborare, & posse sanari, sequeretur q̃ laborare, & sanari essent idẽ. Differunt ergo posse laborare, & posse sanari sm rõnem, sed subiectũ est vnũ & idẽ. Patet ergo q̃ non est eadem ratio subiecti, inquãtum est quoddã ens, & inquantũ est potẽtia ad aliud: alioquin potentia ad cõtraria esset vna sm rõnem. Et sic etiã non est idẽ sm rõnẽ color, & visibile. Et ideo necium

A fuit dicere, q̃ motus est actus possibilis, inquantũ est possibile: ne intelligeretur esse actus eius, quod est in potẽtia, inquantum est quoddam subiectum.

LECTIO. III.

Cum ratione, tum ex aliorum Antiquorum de motu definitionibus examinatis & exclusis, suam rectam ac sufficientem deducit.

ARGY. *Hunc igitur esse, atq; tunc re moueri, cũ est iste actus, & neq; prius, neq; posterius patet. fit. n. ut quodq; interdum operetur, interdũ non operetur, ceu ædificabile, atq; ædificabilis actus, ut ædificabile est, ædificatio nimirum est. Nam actus ipsius, aut est ædificatio, aut domus. At cum est domus, tum non est (ut patet) ædificabile, ædificabile uero ædificatur. necesse est igitur actum ipsius ædificationem esse. at ædificatio motus est quidam. Eadem & ad cæteros motus accommodabitur ratio.*

B QVòd quidem igitur hoc sit, & quod accidit tunc moueri, cùm est actu. & neque prius, neq; posterius, ostẽsum est. Contingit. n. vnumquodq;, aliqñ quidem opari, aliquando autẽ non. vt ædificabile, & ædificabilis actus, inquantum est ædificabile, ædificatio est. Aut. n. hoc est ædificatio actus, aut domus: sed, cũ domus sit, nõ amplius ædificabile est. ædificatur autẽ ædificabile. necesse est ergo ædificationem esse actũ. ædificatio aũt motus quidam est. At vero eadẽ cõueniet rõ in alijs motibus.

T. cõ. 11. Alex. abijcit hunc tex. ab Arist. officina, tamen q̃a The. & Porphy. interpretati sunt contendit Simpl. inter alios cõnumerari debere.

Posita definitione motus & manifestatis singulis particulis definitionis, hic consequenter ostendit q̃ definitio sit bene assignata. Et primo directe, secũdo indirecte ibi. {Quòd autem bene dictum sit.} Circa primum vtit tali C rõne. Oẽ, quod est in potẽtia, qñq; continget esse in actu: sed ædificabile est in potentia: ergo continget aliquando actum esse ædificabilis, inquantum est ædificabile. Hoc autem est vel domus, vel ædificatio: sed domus non est actus ædificabilis, inquantum est ædificabile, quia ædificabile inquantum huiusmodi reducitur in actũ cum ędificatur, cùm autem iam domus est, non ædificatur. Relinquit igit q̃ ædificatio sit actus ædificabilis, inquantum hmõi. ædificatio aũt est quidam motus: motus igitur est actus existentis in potentia, inquantum hmõi. Et eadem ratio est de alijs motibus. Patet igitur q̃ motus talis sit actus, qualis dictus est. & q̃ tunc aliquid mouet quando est in tali actu, & neq; pus, neq; posterius. quia prius, cũ est in potentia tantum, non incipit motus, neq; etiã posterius, cùm iam omnino desinat esse in potentia, per hoc q̃ fit in actu perfecto. Secundo ibi.

ARGY. *At qui patet nos de ipso motu recte dixisse, & ex his* D *sce, quæ cæteri de ipso dixerunt, & quia non est facile ipsum aliter definire. neq; enim motũ mutationem q; quispiam alio in genere ponere potest. neq; qui aliter de ipso dixere, recte dixisse uidentur.*

Quòd autem bene dictũ sit, manifestum est ex quibus Alij de ipso dicunt, ex eò quòd non facile est definire aliter ipsum. Neq; enim motum in alio genere ponere potest vtiq; aliquis. T. c. 12.

Ostendit indirecte definitionem bene assignatam per hoc, scilicet quòd non contingat motum aliquem aliter definire. Et circa hoc tria facit. Primo proponit quod intẽdit. Secundo ponit definitiones aliorum de motu, & reprobat eas ibi. {Manifestum autem intẽdentibus.} Tertio assignat causam quare alij sic definierunt motum ibi. {Causa autem in hoc ponere.} Dicit ergo primo, quòd

Secunda pte huius tex. Secunda pte 13. tex.

manifestum est motum esse bene definitum ex duobus. Primo quidem, quia definitiones, quibus alij definierunt motum, sunt inconuenientes, secundo ex hoc, quòd non conuenit eum aliter definire. Cuius ratio est, quia motus nō collocari potest in aliquo alio genere, quàm in genere actus existentis in potentia. Secundo ibi.

ARGY. *Id ita esse idem cōtinuo sanè patebit. Quidam enim diuersitatem, & inæqualitatem, & id etiam, quod haud est, motum esse dixerunt. At nihil prorsus, siue sit diuersum, siue inæquale, siue non ens, necessario moueri uidetur. Et insuper non ad hæc, aut ex hisce, magis ipsa mutatio, quàm ex oppositis est.*

T. c. 5. Manifestum autem intendentibus quemadmodum ponunt quidam ipsum alteritatem, & inęqualitatē, & quod non est dicentes esse motum. quorum nullum necessarium est moueri, neq; si altera sint, neq; si in æqualia, neq; si non sint. T. c. 13. Sed neque mutatio in hęc, neque ex his magis est, quàm ex oppositis.

Excludit definitiones aliorum de motu. Et sciendum quòd tripliciter Aliqui definierunt motum. Dixerunt enim motum esse alteritatem seu diuersitatem propter hoc, quòd id, quod mouetur, semper alio & alio modo se habet. Item dixerunt motum esse inæqualitatem. quia id, quod mouetur, semper magis ac magis accedit ad terminum. Dixerunt etiam motum esse, quod non est, idest non ens: quia id, quod mouetur, dum mouetur, nondum habet id, ad quod mouetur: vt quod mouetur ad albedinem, nōdum est album. Has autem definitiones destruit Philosophus tripliciter. Primo quidem ex parte subiecti motus. si enim motus esset alteritas, vel inæqualitas, vel non ens, cuicūq; ista inessent, necessario moueretur: quia cuicunq; inest motus illud mouetur. Sed non est necessarium moueri, neq; ea, quæ sunt altera ex hoc ipso quòd altera seu diuersa sunt, neq; inæqualia, neque ea, quæ non sunt. relinquitur igitur quòd alteritas, & inæqualitas, & non ens, non est motus. Secundo ostendit illud ex parte termini ad quem. quia motus & mutatio, non est magis in alteritatem, quàm in similitudinem, neq; magis in inæqualitatem quàm in æqualitatem, neque magis in non esse, quàm in esse. Nam generatio est mutatio ad esse, & corruptio ad non esse. Non igitur motus magis est alteritas, quàm similitudo: vel inæqualitas quàm æqualitas: vel non ens, quàm ens. Tertio ostendit idem ex parte termini à quo, quia sicut motus aliquis est ex alteritate, & ex inæqualitate, & ex non ente, ita est ex oppositis horum. Non igitur motus magis debet poni in his generibus q̃ in oppositis. Tertio ibi.

ARGY. *Ponendi autem motum in hisce causa fuit, motum indefinitum quoddā esse uideri. Alterius uero principia seriei, indefinita sunt sanè, ex eò quia sunt priuatiua. nihil enim ipsorum, aut hoc aliquid, aut tale, aut cæterorum quicquam est prædicamentorum.*

Causa aūt, cur in his ponāt illi, est, q̄ indeterminatum quiddam iam videtur esse motus. Alterius autem coordinationis principia, ex eo quod sunt priuatiua, & īdeterminata sunt, neque enim hoc, neque tale, neque vnum ipsorum, quia neque aliorum quicq; prædicamētorum.

Assignat causam quare prædicto modo antiqui motum definierant. Et circa hoc duo facit. Primo assignat causam eius quod dictum est, Secundo assignat causam, Tex. c. 14. & 15. cuiusdam quod supposuerat ibi. {Videri autem indeterminatum.} Dicit ergo primo q̄ ista est causa quare Antiqui posuerunt motum in prædictis generibus, scilicet alteritatis, inæqualitatis, & non entis: quia motus videtur esse quoddam indeterminatum, idest incompletum, & imperfectum, quasi nō habens determinatam naturam. Et, quia indeterminatus est, propter hoc videtur esse ponendus in genere priuatiuorum. Nam, cùm Pythagoras poneret duas ordinationes rerum, in quarum vtranq; ponebat quædam decem principia: principia, quæ erant in secunda ordinatione, dicebantur ab ipso indeterminata, quia sunt priuatiua: non enim determinantur per formā, quæ sit in genere substantiæ, neq; per formam qualitatis, neq; per formam aliquam specialem in aliquo horum generum existentem, neq; etiam per formam alicuius aliorum prædicamentorum. In vna autem ordinatione ponebant Pythagorici hæc decem, scilicet finitum, impar, vnum, dextrum, masculum, quietem, rectum, lumen, bonum, triangulum ęquilaterum. In alia autem, infinitum, par, multitudinē, sinistrū, fœminam, motū, obliquum, tenebram, malum, ex altera parte longius. Secundo ibi.

ARGY. *At ut uideatur motus indefinitum quoddam esse, causa fuit, non posse ipsum, aut in potentia rerum, aut in actu poni. Neque enim id, quod esse potest quantum, neque id, quod est actu quantum, necessario mouetur. Et motus quidem actus quidam eē uidetur (imperfectus tamen) propterea quòd ipsum possibile imperfectum est, cuius est actus. Et iccirco difficile est accipere, quid nam sit motus. necesse est enim ipsum, aut in priuatione, aut in potentia, aut in actu simplici ponere. at nihil horum esse posse uidetur. restat igitur modus ille iam dictus, actum quidem ipsum aliquem eē, talem autem actum, qualem antea diximus, qui difficilis quidem est cognitu, potest autem esse.*

T. c. 14. Videri autem indeterminatum esse motum causa est, quia neq; in potētiam eorum, q̄ sunt generum, neq; ī actum est ponere ipsum simplr. Neq; enim quod potest esse quantū moueri ex necessitate est, neq; quod actu quantum est.

Te. c. 15. Et motus quidem actus quidā videtur esse (imperfectus autem.) causa autē est, quoniam imperfectum est quod possibile, cuius est actus motus. Propter hoc igitur difficile est accipere quid ipsum sit. aut enim in priuationē necesse est ipsum ponere, aut in potētiam, aut in actum simplicem. horum autem nullum videtur esse posse: relinquitur igitur prędictus modus, actū quidem quendam esse, sed huius actum quasi lem diximus, difficile quidem videre, contingit autem esse.

Assignat causam quare motus ponitur inter indeterminata. & dicit q̄ huius causa est, quia neq; potest poni sub potentia, neque sub actu. Si enim poneretur sub potentia, quicquid esset in potentia, puta ad quantitatem, moueretur sm quantitatem. Et, si contineretur sub actu, quicquid esset actu quantum, moueretur secūdum quantitatē. Et quidem verū est q̄ motus est actus, sed est actus imperfectus, medius inter potentiam & actum. Et q̄ sit actus imperfectus ex hoc patet, q̄ illud, cuius est actus, est ens in potentia, vt supra dictum est: & ideo difficile est accipere quid sit motus. Videtur enim in primo aspectu quòd vel sit simpliciter actus, vel simpliciter potentia, vel quòd contineatur sub priuatione, sicut aliqui posuerunt ipsum contineri sub non ente, & sub inæqualitate. Sed nullum horum est possibile, vt supra ostensum est.

est. Vnde relinquitur solus prędictus modus ad definiendum motum, vt scilicet motus sit actus talis, qualem diximus, scilicet existentis in potentia. Talem autẽ actum consyderare difficile est propter permixtionem actus & potentiæ, tamen esse talem actum non est impossibile, sed contingens.

LECTIO. IIII.

Alia quasi materialis motus definitio ex præmissis deducitur, motum videlicet actum mobilis esse, quoque item pacto mouentis ac mobilis motus idem actus, ratione autem diuersus sit declaratur.

ARGV. *Mouetur autem & omne mouens, ut diximus, quod est potentia mobile.*

Te.c.16. (Teste Ale.) vult seiungere cœleste corp⁹ ab iis corruptibilibus.

MOuetur autem & mouens omne, sicut dictum est, cùm sit potentia mobile.

Postquam Philosophus definiuit motum, hic ostendit cuius actus sit motus, vtrum scilicet mobilis, vel mo- B uentis. Et potest dici, quòd hic ponit aliam definitionem motus, quæ se habet ad præmissam, vt materialis ad formalem, & conclusio ad principium. Et hæc est definitio. motus est actus mobilis, inquantum est mobile. hęc enim definitio cõcluditur ex præmissa. quia. n. motus est actus existentis in potentia, inquãtum huiusmodi: existens aut in potentia, inquantum huiusmodi, est mobile, non autem mouens, quia mouens inquãtum huiusmodi, est ens in actu: sequitur quòd motus sit actus mobilis, inquantum huiusmodi. Circa hoc ergo tria facit. Primo ostendit quòd motus est actus mobilis. Secundo quomodo se habet motus ad mouẽtem ibi. {Motiui autem actus.} Tertio mouet dubitationem ibi. {Habet autem defectum.} Circa primum duo facit. Primo ponit definitionem motus, scilicet quòd motus est actus mobilis. Secũdo ex hoc declarat quoddam, quod poterat esse dubiũ ibi. {Et dubium autem.} Circa primum tria facit. Primo inuestigat definitionem motus, Secundo concludit eam ibi. {Vnde motus est.} Tertio manifestat eam ibi. {Accidit autem, &c.} Ad inuestigandum autem definitionem motus præmittit, quòd moueri etiam accidit mouenti. Et circa hoc duo facit. Primo probat quòd omne mouens mouetur. Secundo ostẽdit vnde accidat ei moueri ibi. {Ad huc agere.} Quòd autem mouens moueatur, ostendit ex duobus. Primo quidem, quia omne, quod prius est in potentia, & postea in actu, quodammodo mouetur: mouẽs autem inuenitur esse prius mouens in potentia, & postea mouens in actu: mouens ergo huiusmodi mouetur. Et hoc est quod dicit, quòd omne mouens, cùm ita se habeat quòd quandoq; sit in potẽtia {mobile}. idest ad mouendum, mouetur sicut dictum est, hoc enim ex dictis apparet. Dictum est enim quòd motus est actus existentis in potentia. & hoc contingit in omni mouente naturali, vnde dictum est, quòd omne mouens Physicum mouetur. Secundo ibi.

Secunda pte 18. tex.

Tex. c. 19.

Tex. c. 18.

Tex. c. 17.

Ibidem.

Secunda pte 16. tex.

ARGV. *Et cuius immobilitas quies est, cui enim motus inest, huius profecto immobilitas quies est.*

Et cuius mobilitas quies est. Cui enim motus inest, huius immobilitas quies est.

Ostendit idem alio modo. Cuiuscunq; sua imobilitas est eius quies, huic inest motus (quies enim & motus cùm sint opposita, habent fieri circa idem) sed mouentis immobilitas, idest cessatio à mouendo, dicitur quies. (dicuntur enim quædam quiescere, quando cessant agere.) Omne igitur tale mouẽs, scilicet cuius immobilitas est quies, mouetur. Secundo ibi.

ARGV. *Nam in hoc agere ratione, qua tale est, mouere nimirum est. at hoc facit tactu: quare simul etiam patitur.*

Adhoc enim agere inquantum huiusmodi, A ipsum mouere est. Hoc autem facit tactu: quare simul & patitur.

Ostendit vnde accidat mouenti quòd moueatur. non enim accidit ei ex hoc q mouet, sed ex hoc, quòd mouet tangẽdo. quia mouere est agere ad hoc, quòd aliquid moueatur: id autem, quod sic à mouente patitur, mouetur. Sed hoc, quod est agere, facit tactu: nam corpora tangendo agunt. vnde sequitur, quòd & simul patiatur, quia quod tangit, patitur. sed hoc intelligendum est, quando est mutuus tactus, scilicet quòd aliquid tangit, & tangitur, vt contingit in his, quæ communicant in materia, quorum vtrunq; ab altero patitur, dum se tangunt. Corpora autem cœlestia, quia non communicant cum corporibus inferioribus in materia, sic agũt in ea, quòd non patiuntur ab eis, & tangunt & non tanguntur, vt dicitur in Primo de Generatione. Deinde cum dicit.

Agẽs cœlest: i materia passo, in agẽdo repatitur.

T.c. 50.

ARGV. B *Quocirca motus actus est mobilis, ut est mobile. accidit autem hoc, ipsius motiui tactu. quare simul etiam patitur. Semper autem id, quod mouet, formã aliquam afferet aut hoc, aut tale, aut tantum: quæ quidem principium erit, & causa motus, cùm mouet. Id enim quod actu est hõ, facit hoĩem ex eo, quod est potentia homo.*

Vnde motus actus mobilis est, inquantum est mobile. Accidit autem hoc tactu motiui. quare simul & patitur. Species autem semper existimabitur aliqua mouens. aut enim hæc, aut qualis, aut quanta, quæ erit principium, & causa motus, cùm moueat. vt actu homo facit ex potentia existente homine, hominem.

T.c. 17.

Ponit definitionem motus concludens ex prædictis, quòd quamuis mouens moueatur, motus tamen non est C actus mouentis, sed mobilis, secundum quòd est mobile. Et hoc consequenter manifestat per hoc, quòd moueri accidit mouenti & non per se ei competit. vnde, si aliquid secundum hoc mouetur, secundum quòd actus eius est motus, sequitur quòd motus non sit actus mouentis, sed mobilis, non quidem inquãtum est mouens, sed inquantum est mobile. Quòd autem moueri accidat mouenti, manifestat per id, quod supra dictum est. hoc enim scilicet actus mobilis, qui est motus, accidit ex contactu mouentis. ex quo sequitur quòd simul dum agit patiatur: & sic moueri competit mouenti per accidens. Quòd autem non competat ei per se manifestat per hoc, quòd semper aliqua forma videtur mouens esse, sicut forma, quæ est in genere substantiæ, in transmutatione, quæ est secundum substantiam: & forma, quæ est in genere qualitatis, in alteratione: & forma, quæ est in genere quantitatis, in augmẽto & diminutione. Huiusmodi enim formæ sunt causæ, & principia motuum, cùm omne agẽs moueat secun- D dum formã. Omne enim agens agit inquantum est actu, sicut actu homo facit ex homine in potentia hominem actu. vnde cum vnumquodque sit actu per formam, sequitur quòd forma sit principium mouens. Et sic mouere competit alicui inquantum habet formam, per quam est in actu. vnde, cũ motus sit actus existentis in potentia, vt supra dictum est, sequitur quòd motus non sit alicuius inquantum est mouens, sed inquãtum est mobile. & ideo in definitione motus positũ est, quòd est actus mobilis, inquantum est mobile. Deinde cum dicit.

T.c. 17. Eudem⁹ Alex. & Simpl. motũ in mobili subiectiue esse fatentur.

ARGV. *Quæ cum ita sint, patet motum in ipso mobili esse, id inquam quod mutatur. Est enim actus huius, ab ipso motiuo.*

Et dubium autem manifestum est, q est motus in mobili. actus enim huius, et ab hoc.

T.c. 18.

Manifestat quoddā dubium ex prædictis. Solet enim esse dubium apud quosdam, vtrum motus sit in mouente, aut in mobili. Sed hoc dubium declaratur ex præmissis. Manifestum est enim, quod actus cuiuslibet est in eo cuius est actus: & supra sic manifestatum est, quod actus motus est in mobili, cùm sit actus mobilis, causatus tamē in eo à mouente. Deinde cum dicit. E

ARGY. *Motiui quoque actus non alius quisquam est.*

Motiui autem actus, non alius est.

Ostendit quomodo se habeat motus ad mouens. Et primo proponit quod intendit dicens quòd actus motiui non est alius ab actu mobilis. Vnde, cùm motus sit actus mobilis, est etiam quodammodo actus motiui. Secundo ibi.

ARGY. *Amborum nanque actum esse oportet. Est enim hoc quidē motiuum, quo potest: hoc autem mouens, quo agit.*

Oportet quidem enim esse actum vtriusque. motiuum quidem est in ipso posse, mouens autem in ipso operari, vel agere. F

Manifestat propositum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quòd mouētis est aliquis actus, sicut & mobilis. Quicquid enim dicitur secundum potentiam & actum, habet aliquē actum sibi cōpetentem: sed sicut in eo, quod mouetur dicitur mobile secundum potentiam, inquantum potest moueri, motum autem secundum actum inquantum actu mouetur: ita ex parte mouentis motiuum dicitur secundum potentiam, inquantum. s. potest mouere, mouens autem in ipso agere, i. inquantum agit actu. Oportet igitur vtrique. s. mouenti, & mobili competere quendam actum. Secundo ibi.

ARGY. *At ipsius mobilis est actiuum, quare perinde amborum vnus est actus.*

Sed est actiuū mobilis. quare similiter vnus vtriusque est actus. G

Ostendit quòd idem sit actus mouentis & moti: mouentis enim dicitur inquātum aliquid agit, moti autem inquantum patitur, sed idem est quod mouens agendo causat, & quod motum patiendo recipit. Et hoc est quod dicit, quòd {mouens est actiuum mobilis}, idest actum mobilis causat: quare oportet vnum actu esse vtriusque, scilicet mouentis, & moti. Idē enim est quod est à mouente, vt à causa agente, & quod est in moto, vt in patiente, et recipiente. Tertio ibi.

ARGY. *Atque vnius ad duo, & duorum ad vnum idem est interuallum, & ut accliue, atque decliue. hæc enim vnum quidem sunt, at ratio nō est una. Similiter res sese habet, & in hisce quorum alterum mouet, alterum mouetur.*

Sicut idem spatium est vnius ad duo, & duorum ad vnum, & ascendentis, & descendentis. Hæc enim vnum idem sunt: ratio autem non vna. Similiter autem est, & in mouente, & in moto. H

Manifestat hoc per exemplum. Eadem enim distantia est vnius ad duo, & duorum ad vnum secundum rem: sed differunt secundum rationem, quia secundum quòd incipimus comparationem à duobus procedendo ad vnum dicimus duplum, è contrario vero dicitur dimidium. Et similiter idem est spatium ascendentis & descendentis: sed secūdum diuersitatem principij & termini vocatur ascensio, vel descensio. Et similiter est in mouente, & moto. Nam motus secundum quòd procedit à mouente in mobile est actus mouentis, secūdum autem quòd est est in mobili à mouente, est actus mobilis.

LECTIO. V.

In quo nam magis motus sit, in mouente an in mobili: deque motus ab actione & passione discrimine, & identitate, & prædicamentorum distinctione quamplura dicuntur. Motum item motoris ac mobilis actum esse concludit.

ARGY. *Existit autem hoc loco dubitatio differendi facultati accommodata. Necesse est enim actum aliquem esse ipsius actiui, etiam ipsius passiui. est enim actio quidem illius, passio uero huius. Et opus finis'ue illius actu, huius autem affectus.*

Te. c. 19. Habet aūt defectū rōnabilem. Necesse est enī fortassis esse quendā actum actiui, & passiui. hic quidem. n. actio, illinc vero passio: op⁹. n. & finis, huius qdē actio, illius aūt passio.

Postquam Phs ostendit, quod motus est actus mobilis, & mouentis, nunc mouet quandā dubitationē circa præmissa. Et primo mouet dubitationem. Secundo soluit ibi. {At neque actū.} Circa primū duo facit. Primo pmittit quædā ad dubitationē. Secūdo dubitationē prosequtur ibi. {Qm̄ igit̄ vtraque.} Dicit ergo primo, quod id quod dictū est {habet defectū}. i. dubitationē {rōnabilem}. i. logicam: ad vtranque. n. partē sunt pbabiles rōnes. Ad hanc aūt dubitationem hoc pmittit, quod aliquis actus est actiui, & aliqs actus est passiui, sicut supra dictū est, quod & mouētis & moti est aliqs actus. Actus quidem actiui vocat̄ actio, actus vero passiui vocat̄ passio. Et hoc probat. qa illud, quod est opus & finis vniuscuiusque est actus eius & perfectio, vnde, cū opus & finis agentis sit actio, patientis aūt passio (vt p se manifestū est, seqtur quod dictū est, quod actio sit actus agentis, & passio patientis. Secundo ibi. Te. cō. 20. Secunda pte 19. tex.

ARGY. *Si igitur ambo sint motus, sintque diuersi, in quo nam sunt? Aut enim in patiente, & eo, quod mouetur sunt ambo: aut actio quidem est in agente, passio uero in patiente, quod si hanc etiam actionem oporteat appellare, nomine solo conuenient.*

Qm̄ igit̄ vtraque sunt motus: siquidē alteri, in aliquo sunt. Aut. n. vtraque ī patiēte & moto sūt: au in agēte sunt vtraque. Aut actio quidē ī agente, passio aūt in patiēte est. Si autem oportet, & hanc actionem vocare, ęquiuoce quidem fit. a. c. habent hæc verba.

Prosequitur dubitationem. Manifestum est enim quòd tam actio, quàm passio sunt motus: vtrūque enim est idem motui. Aut igitur actio & passio sunt idem motus, aut sunt diuersi motus. si sunt diuersi, necesse est quòd vterque ipsorum sit in aliquo subiecto. aut igitur vterque est in patiente & moto, aut alterum eorum est in agente, scilicet actio, & alterum in patiente, scilicet passio. Si autem aliquis dicat econtra, quòd id. quod est in agente sit passio: & id quod est in patiente sit actio, manifestum est quòd æquiuoce loqtur: id enim quod est passio vocabit actionem, & econtra. Videtur autem quartum membrū omittere, s. quod vtrunque sit in agente. sed hoc prætermittit, quia ostensum est, quod motus sit in mobili, per quod excluditur hoc membrum, quod neutrum sit in patiente, sed vtrunque in agente. Ex his igitur duobus membris, quæ tangit, primum prosequitur. Secundo ibi.

ARGY. *At uero si hoc est, motus profecto in eo quod mouet erit. Eadem enim est, & in eo quod mouet, & in eo quod mouetur ratio. Quare autem omne mouēs mouebitur: aut aliquid motum habens haud mouebitur.*

At v̄o, si hoc est ī mouēte motus erit. eadē. n. rō est in mouēte, & in moto. Quare aūt oē mouens mouebit̄, aut hn̄s motū non mouebitur.

Si enim

Si enim aliquis dicat quòd actio est in agente, et passio in patiente: actio autem est motus quidam vt dictum est, sequitur quòd motus sit in mouente. Eandem autem rationem oportet esse & de mouente & de moto, scilicet vt in, quocunque eorum sit motus, illud moueatur. Vel eadem ratio est de mouente & moto, sicut & de patiente & agente. in quocunq; autem est motus, illud mouetur quare sequitur, vel q omne mouens moueatur, vel q aliquid habeat motum, & non moueatur, quorum vtrunq; videtur inconueniens. Deinde cum dicit.

ARGY. *Quòd si ambo, actio inquam et passio in eo est, quod mouetur, ac patitur, & hæc duo, doctio disciplinàue sunt in ipso discente. Primum quidem actus in vnoquoq; cuiusq; non erit. Deinde absurdum est, duobus quippiam motibus simul moueri. erunt enim alterationes quædam vnius duæ, atq; ad vnam formam. at fieri nequit.*

B Si autem vtraq; in moto sunt, & in patiente, & actio inquam, & passio, & doctio & doctrina, cùm duo sint, in addiscente sint. Primũ quidem actus vniuscuiusq; non in vnoquoq; erit: Postea, & inconueniens est per duos motus simul moueri. Quædam nanq; erũt alterationes duę vnius, & in vnam speciem. Sed impose est.

Prosequitur aliud membrum dicens, quòd, si aliquis dicat quòd vtrunq;, scilicet actio, & passio, cùm sint duo motus, sunt in patiente & moto, & doctio, quæ est ex parte docentis, & doctrina, quæ ex part addiscentis, sunt in addiscente, sequuntur duo inconuenientia. quorum primum est (quia dictum est quòd actio est actus agentis.) si igitur actio non est in agente, sed in patiente: sequetur q proprius actus vniuscuiusq; non est in eo cuius est actus. Postea sequitur aliud inconueniens, scilicet quòd aliquod vnum, & idem moueatur secundum duos motus. actio enim & passio supponuntur nunc esse duo motus: in quocunq; autem est motus, illud mouetur secundum illum motum: si igitur actio & passio sunt in mobili, sequitur quòd mobile moueatur secundum duos motus. Et hoc idem esset, ac si essent duæ alterationes vnius subiecti, quæ terminarentur ad vnam speciem: sicut quòd vnum subiectũ moueretur duabus dealbatiõibus, quod est impossibile. Quòd vero idem subiectum moueatur duabus alterationibus simul ad diuersas species terminatis, scilicet dealbatione & calefactione, non est inconueniens. Manifestum autem est q actio & passio ad eãdem speciem terminantur, idem est enim quod agens agit, & patiens patitur. Deinde cum dicit.

Simpl. huius impossis causam affert, & quæ illi scitu nõ igrata ibidem dicit.

ARGY. *At vnus ne actus erit? At rationis fines egreditur, diuersorum specie duorum vnum actum, eundemq; esse. Et si idem doctio disciplina'ue. Et actio atq; passio, docere etiam & discere idem erit, et agere atq; pati. Quare necessario discet omnia, qui docet: & patietur, qui agit*

Sed vnus erit actus? Sed irrationabile & duorum, & diuersorum secũdum speciem eũdem, & vnum esse actum. Et erit siquidem doctio et doctrina idem, & passio & actio, & docere cũ addiscere, idem: & agere cum pati. Quare necesse est omnem docentem addiscere, et agentem pati.

Prosequitur aliud membrum. Posset enim aliquis dicere, quòd actio & passio non sunt duo motus, sed vnus. Et ex hoc ducit ad quatuor inconuenientia. quorum Primum est, quòd idem sit actus diuersorum secundum speciem. Dictum est enim quòd actio sit actus agentis, et pas-

A sio actus patientis, quæ secundum speciem sunt diuersa. si igitur actio & passio sunt idem motus, sequitur quòd idem actus sit diuersorum secundum speciem. Secũdum inconueniens est q, si actio & passio sint vnus motus, q idem sit actio cum passione, & doctio, quę est ex parte docentis, cùm doctrina, secundum q se tenet ex parte addiscentis. Tertium inconueniens, est, q agere sit idem quod pati, & docere idem quod addiscere. Quartum, quod ex hoc sequitur, est, q omne docens addiscat, et omne agens patiatur. Deinde cum dicit.

An neque alicuius actum in alio esse absurdum est. Est enim doctio docentis actus, in aliquo tamen est, & non incisus, sed est huiusce in hoc. ARGY.

Aut neque actum alterius in altero esse inconueniens est. Est enim doctio actus docentis. in quodã.n. et non decisus, sed huius in hoc. Te.cõ.20.

Soluit præmissam dubitationem. Est autem manifestum ex supra determinatis, quòd actio & passio non sunt duo motus, sed vnus & idem motus. Secundum enim quòd est ab agente dicitur actio: secundum autem quod est in patiente, dicitur passio. Vnde inconuenientia, quæ sequuntur ad primam partem, in qua supponebatur quòd actio & passio essent duo motus, non oportet soluere, præter vnum, quod remanet soluẽdum, etiam supposito quòd actio & passio sint vnus motus. q a, cùm actio sit actus agentis, vt supra dictum est, si actio & passio sunt vnus motus, sequitur quòd actus agentis quodammodo sit in patiente, & sic actus vnius erit in altero. quatuor autem inconuenientia sequebãtur ex altera parte, et sic restant quinq; inconuenientia soluenda. Dicit ergo primo, q non est inconueniens actum vnius esse in altero, quia doctio est actus docentis, ab eo tamen in alterum tendens continue, & sine aliqua interruptione. vnde idem actus est huiusmodi, idest agentis, vt à quo: & ta-
C men est in patiente, vt receptus in eo. Esset autem inconueniens si actus vnius eo modo, quo est actus eius, esset in alio. Secundo ibi.

Neq; quicquam prohibet unum duorum eundẽ esse, non ut idem habeat esse, sed ut est id quod est potentia, ad id quod est actu. Neque necesse est docentem discere, & si pati atque agere idem est, non ut ea tamen, quæ rationis eiusdem sunt, ut uestimẽtum ac tunica, sed ut uia, qua ex Thebis Athenæ, & ex Athenis Thebæ, petuntur, ut antea diximus. Non enim eadem his omnia competunt, quæ aliquo modo sunt eadem. sed hisce duntaxat, quorum est eadem ratio. ARGY.

Neq; vnum duobus quicquã prohibet eundem esse actum, non sicut esse idem, * sed sicut est quod potentia est ad agens. Neque ne-
D cesse est docentem addiscere, neq; si pati & agere idem est, non tamen vt ratio sit vna, quod quid est esse dicentes, sicut tunicæ & indumenti, sed sicut via ex Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas (quemadmodum dictum est prius.) Non enim omnia eadẽ insunt quolibet modo eisdẽ, sed solum quibus esse, idẽ est.

* ad. a. l. vt: vestis & indumentum. Tex.cõ. 21.

Soluit aliud inconueniens, scilicet q idem actus esset duorum. & dicit quòd nihil prohibet vnum actum esse duorum, ita q non sit vnus & idem motus secundum rationem, sed vnus secundum rem (vt dictum est supra) q eadem est distantia duorum ad vnum, & vnius ad duo, & eius, quod est in potentia, ad agens, & econtra. Sic.n. idẽ actus sm rem, est duorum sm diuersam rõnem, agentis quidem, sm q est ab eo: patiẽtis autem, sm quòd est in

ipso. Ad alia autem tria inconuenientia, quorum vnum ex altero deducebatur, respondet ordine retrogrado. Primo scilicet ad illud, quod vltimo inducebatur vt magis inconueniens. Sic igitur tertio respondet ad quintum inconueniens: & dicit, quòd non est necessarium quòd docens addiscat, vel quòd agens patiatur. Et si agere, & pati sint idem: tamen dicamus quòd non sunt idem sicut ea, quorum ratio est vna, vt tunica & indumentum, sed, sicut ea, quæ sunt idem subiecto, & diuersa secundum rationem, vt uia à Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas (vt dictum est prius.) Nõ enim oportet quòd omnia eadem conueniant ijs, quæ sunt quocunque modo idem, sed solum illis, quæ sunt idem subiecto, vel re, & ratione. Et ideo etiam dato ꝙ agere, & pati sint idem, cùm non sint idem ratione (vt dictũ est) non sequitꝰ ꝙ cuicunq; conuenit agere, quòd ei conueniat pati. Quarto ibi.

ARGY. *At neq; si doctio, & disciplina sint idem, idem erit & docere, ac discere. quemadmodum neque si interuallum sit eorum quæ distant unum, idemq; est ab hoc ad illud, atque ad hoc, ab illo distare.*

At vero neq; si doctio, & doctrina idem, & addiscere, & docere idem. sicut neq; si spatium vnum distantium sit, & distare hinc illuc, & inde huc vnum, & idem est.

Respondet ad quartum inconueniens, & dicit, quòd non sequitur etiam si doctio, & doctrina addiscentis esset idem, quòd docere, & addiscere essent idem, quia doctio, & doctrina dicuntur in abstracto: docere autem & discere in concreto. Vnde applicantur ad fines, vel ad terminos, secundum quos sumitur diuersa ratio actionis, & passionis. Sicut licet dicamus quòd sit idem spatium distantium aliquorum, abstracte accipiendo: si tamen applicamus ad terminos spatij, sicut dicimus distare hinc illuc, & inde huc, non est vnum & idem. Quinto ibi.

ARGY. *Omnino autem neque doctio proprie idem est quod disciplina, neque actio idem quod passio, sed motus, cui hæc insunt. Nam huius in hoc, & huius esse actum ab hoc, diuersum est ratione.*

Tex. c. 22. Omnino autem dicere est neq; doctio cum doctrina, neq; actio cum passione idẽ proprie est, sed cui insunt hæc, motus. quod enim huius in hoc, & quod huius ab hoc actum esse, ratione alterum est.

Respondet ad tertium inconueniens, destruens hanc illationem, qua concludebatur, quòd si actio & passio sunt vnus motus, quòd actio & passio sunt idem. & dicit, quòd finaliter dicendum est, quòd non sequitur, quòd actio & passio sint idem, vel doctio et doctrina: sed quòd motus, cui inest vtrũq; eorum, sit idem. Qui quidem motus secundum vnam rationem est actio: & secundam aliam rationem est passio. alterum enim est secundum rationem esse actum huius, vt in hoc: & esse actum huius, vt ab hoc. motus autem dicitur actio secundum quòd est actus agentis, vt ab hoc: dicitur autem passio secundum quòd est actus patientis, vt in hoc. Et sic patet quòd licet motus sit idem mouentis & moti propter hoc, quòd abstrahit ab vtraq; ratione: tamen actio & passio differunt, propter hoc, quòd has diuersas rationes in sua significatione includunt. Ex hoc autem apparet, quòd, cùm motus abstrahat à ratione actionis, & passionis non continetur in prædicamento actionis, neq; in prædicamento passionis, vt quidam dixerunt. Sed restat circa hoc dubitatio duplex. Prima quidem, quia si actio & passio sint vnus motus, & non differunt nisi secundum rationem

E (vt dictum est) videtur quòd non debeant esse duo prædicamenta: cùm prædicamenta sint genera rerum. Item, si motus, vel est actio, vel passio non inuenietur motus in substantia, qualitate, quantitate, & vbi (vt supra dictum est) sed solum continebitur in actione & passione.

Ad horum igitur euidentiam sciendum est, quòd ens diuiditur in decem prædicamenta non vniuoce, sicut genus in species, sed secundum diuersum modum essendi. modi autem essendi proportionales sunt modis prædicandi. (Prædicando enim aliquid de aliquo altero, dicimus hoc esse illud: vnde & decem genera entis dicuntur decem prædicamenta.) Tripliciter autem fit omnis prædicatio. Vnus quidem modus est, quando de aliquo subiecto prædicatur id, quod pertinet ad essentiam eius, vt cùm dico Socrates est homo, vel homo est animal, & secundum hoc accipitur prædicamentum substãtiæ. Aliud autem modus est, quo prędicatur de aliquo id, quod non est de essentia eius, tamen inhęret ei. quod quidem vel se

Quare decem pdicamenta adinuicẽ distinguantur

Substantia.

Quantitas.

F habet ex parte materiæ subiecti, & secundum hoc est prædicamentum quantitatis. nam quantitas proprie consequitur materiam, vnde & Plato posuit magnum ex parte materiæ. Aut consequitur formam, & sic est prædicamentum qualitatis, vnde & qualitates fundantur super quantitatem, sicut color in superficie, & figura in lineis, vel in superficiebus. Aut se habet per respectum ad alterum, & sic est prædicamentum relationis. cùm enim dicò homo est pater, non prædicatur de homine aliquid absolutum, sed respectus, qui ei inest ad aliquod extrinsecum. Tertius autem modus prædicandi est, quando aliquod extrinsecum de aliquo prædicatur per modum alicuius denominationis. Sic enim & accidẽtia extrinseca de substantijs prædicantur, non tamen dicimus, quòd homo sit albedo, sed ꝙ homo sit albus. Denominari autem ab aliquo extrinseco inuenitur quidem quodammodo communiter in omnibus, & aliquo modo specialiter in ijs,

Qualitas.

Relatio.

Sex pricipia non aliud importanr nisi denotationẽ extrinsecam cũ respectu.

G quæ ad homines pertinent tantum. communiter autem inuenitur aliquod denominari ab aliquo extrinseco, vel secundum rationem causæ, vel secundum rationem mensuræ (denominatur enim aliquid causatum & mensuratum ab aliquo exteriori.) Cùm autem quatuor sint causarum genera, duo ex his sunt partes essentiæ, scilicet materia & forma: vnde prædicatio, quę posset fieri secundum hæc duo, pertinet ad prædicamentum substantiæ, vtpote si dicamus ꝙ homo est rationalis, et homo est corporeus. Causa autem finalis non causat seorsum aliquid ab agente: in tantum enim finis habet rationem causæ, inquantum mouet agentem. Remanet igitur sola causa agens, à qua potest denominari aliquid sicut ab exteriori. Sic igitur secundum ꝙ aliquid denominatur à causa agente est prædicamentum passionis. nam pati nil est aliud ꝙ̃ suscipere aliquid ab agente. Secundum autẽ quòd econtra denominatur causa agens ab effectu, est prædicamentum actionis. Nam actio est actus ab agente in aliud (ut supra

Passio.

Actio.

H dictum est,) Mensura autem quædam est extrinseca, & quędam intrinseca. Intrinseca quidem, sicut propria longitudo vniuscuiusq;, & latitudo, & profunditas. ab his ergo denominatur aliquid sicut ab intrinseco inhærente: vnde pertinet ad prædicamentum quantitatis. Exteriores autem mensuræ sunt tempus, & locus. secundum igitur quòd aliquid denominatur à tempore, est prædicamentum quando. secundum autem quòd denominatur à loco, est prædicamentum, vbi, & situs: quod addit supra vbi ordinem partium in loco. Hoc autem non erat necessarium addi ex parte temporis, cùm ordo partium in tempore in ratione temporis importetur. est enim tempus numerus motus secundum prius & posterius. Sic igitur aliquid dicitur esse quando, vel vbi per denominationem à tempore, vel à loco. & etiam aliquid speciale in hominibus. in alijs enim animalibus Natu-

Quando.

Vbi.
Situs.

Eandẽ pstro rẽ gtionẽ 1 sine asspherũ Simpli. & ibbi. dedere.

ra

ra dedit sufficienter ea, quæ ad conseruationem vitæ pertinent, vt cornua ad defendendum, corium grossum & pilosum ad tegendum, vngulas, vel aliquid huiusmodi, ad incidendum sine lęsione. Et sic, cùm talia animalia dicuntur armata vel vestita vel calciata, quodammodo non denominantur ab aliquo extrinseco, sed ab aliquibus suis partibus. vnde hoc refertur in his ad prędicamentum substantiæ. vtputa, si diceretur, q̀ homo est manuatus, vel pedatus. Sed huiusmodi non poterant dari homini à natura, tum quia non conueniebant subtilitati complexionis eius, tum propter multiformitatem operum, qua conueniunt homini inquantum habet rationem, quibus aliqua determinata instrumenta accommodari non poterant à natura: sed loco omnium inest homini ratio, qua exteriora sibi præparat loco horum, quæ alijs animalibus intrinseca sunt. vnde, cùm homo dicitur armatus, vel vestitus, vel calciatus, denominatur ab aliquo extrinseco, quod non habet rationem neque causæ, neque mensuræ. vnde est speciale prædicamentum, & dicitur habitus. Sed attendendum est, quòd etiam alijs animalibus hoc prædicamentum attribuitur, non secundum q̀ in sua natura consyderantur, sed secundum quòd in hominis vsum veniunt, vt si dicamus equum phaleratum, vel sellatum, seu armatum. Sic ergo patet q̀ licet motus sit vnus, tamen prædicamenta, quæ sumuntur secundum motum sunt duo, secundum q̀ à diuersis rebus exterioribus fiunt prædicamentales denominationes. Nam alia res est agēs, à qua sicut ab exteriori sumitur per modum denominationis prædicamentum passionis: & alia res est patiens, à qua denominatur agens. Et sic patet solutio primę dubitationis. Secunda autem dubitatio de facili soluitur. Nam ratio motus completur, non solum per id, quod est de motu in rerum natura, sed etiam per id quod ratio apprehendit. De motu enim in rerum natura nihil aliud est quàm actus imperfectus, qui est inchoatio quędam actus perfecti in eo quod mouetur: sicut in eo, quod dealbatur, iam incipit esse aliquid albedinis. sed ad hoc quòd illud imperfectum habeat rationem motus, requiritur vlterius q̀ itelligamus ipsum quasi mediū inter duo, quorum præcedens comparatur ad ipsum, sicut potentia ad actum, vnde motus dicitur actus: consequens vero comparatur ad ipsum, sicut perfectum ad imperfectum, vel actus ad potentiam: propter quod dicitur actus existentis in potentia (vt supra dictum est.) Vnde quodcunq; imperfectum accipiatur, vt non in aliud perfectum tendens, dicitur terminus motus, & non erit motus secundum quem aliquid moueatur: vtpote, si aliquid incipiat dealbari, & statim alteratio interrūpatur. Quantum igitur ad id, quod in rerum natura est de motu, motus ponitur per reductionem in illo genere, quod terminat motum, sicut imperfectū reducitur ad perfectum (vt supra dictum est. sed quantum ad id, quod ratio comprehendit circa motum, s. esse medium quoddam inter duos terminos, sic iam implicatur ratio causæ & effectus. nam reduci aliquid de potentia in actum, non est nisi ab aliqua causa agente. Et s̄m hoc motus pertinet ad prædicamentum actionis & passionis. hæc enim duo prædicamenta accipiuntur secundum rationem causæ agentis & effectus (vt dictum est.) Deinde cum dicit.

Habitus,

Ad secūdā:

ARGY. *Quid igitur est motus, & uniuersaliter, & per partes, etiam diximus. Non est enim obscurum quonam pacto queq; species ipsius definietur. Alteratio enim actus est alterabilis, ut est alterabile. Enimuero notius hoc pacto etiam definietur, si potentia actiui, atque passiui, ut talé est, actus esse dicatur, & simpliciter, & per singulos, ut ædificatio, uel medicatio. Modo eodem, & de cæterorum motuum unoquoque dicetur.*

A Quid quidem igitur motus sit, & vniuersaliter, & s̄m partem dictum est. non enim immanifestum est quomodo definietur specierum vnaquęq; ipsius. Alteratio quidem enim alterabilis s̄m quod est alterabile, actus est. Amplius autem notius, quòd potentia actiui, & passiui, inquantum huiusmodi, simpliciterq;, & iterum secundum vnumquodq;, quoniam ędificatio, aut medicatio. Eodem autem dicetur modo, & de alijs motibus singulis. Tex.c.13.

Definit motum in particulari, & dicit quòd dictum est quid sit motus, & in vniuersali, & in particulari. quia ex hoc, quod dictum est de definitione motus in vniuersali, manifestum esse poterit, quomodo definiatur in particulari. si enim motus est actus mobilis secundum quòd huiusmodi, sequitur quòd alteratio est actus alterabilis B secundum quòd huiusmodi, & sic de alijs. Et, quia positum fuit in dubitatione, vtrum motus sit actus mouentis, vel mobilis, & ostensum est quòd est actus actiui, vt ab hoc, & passiui, vt in hoc, ad tollendum omnem dubitationem aliquantulum notius, dicamus, quòd motus est actus potentiæ actiui & passiui. Et sic etiam poterimus in particulari dicere, q̀ ædificatio est actus ædificatoris, & ædificabilis inquantum huiusmodi, & simile est de medicatione & alijs motibus.

LECTIO. VI.

Contemplari infinitum q̀ Naturalem oporteat, Antiquorumq; tam naturaliter q̀ non naturaliter loquentium de illo plurimæ afferuntur opiniones.

Cùm autem Scientia Naturalis circa magnitudines, motum, tempusq; uersetur, quorum unumquodq; finitum, aut infinitum esse necesse est: etsi non omne quod C *uis necesse est, aut infinitum eē, aut finitum, ut affectum, ac punctum: (talium enim fortasse nullum necesse est in horum altero collocari.) ad Naturalem sanè philosophum de Infinito si sit necne: & si sit, quid nam sit contemplari, pertinere uidetur.* ARGY.

QVoniam autē de Natura scientia est circa magnitudines, & tempus, et motum, quorum vnumquodque necesse est aut infinitum, aut finitum esse: & si non omne sit infinitum, aut finitum, vt passio, aut punctus (Talium enim fortasse nullum necesse est in altero horum esse) conueniens vtique erit de Natura Negociantem consyderare si est, aut non est: & si est, quid est. Te.c.14.

Postquam Philosophus determinauit de motu, hic in- D cipit determinare de Infinito. Et primo ostendit quòd ad Scientiam Naturalem pertinet determinare de Infinito, Secundo incipit determinare ibi. {Esse autem infinitū.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quòd ad Naturalem pertinet determinare de Infinito, secūdo ponit opiniones Antiquorum Philosophorum de infinito ibi: {Et omnes tanquam quoddam.} Primum ostendit, & ratione, & signo. ratio talis est. scientia Naturalis consistit circa magnitudines, & tempus, & motum: sed necesse est finitum, aut infinitum in his inueniri. omnis enim magnitudo, vel motus, vel tempus ab altero horum continetur, idest sub finito, vel infinito. ergo ad Naturalem Philosophum pertinet consyderare de infinito, an sit, & quid sit. Sed, quia posset aliquis dicere q̀ consyderatio de infinito pertinet ad Philosophum primum ratione suæ cōitatis ad hoc excludendum interponit, q̀ non ōs ens Te.c.15. Secunda pte ss.tex.

oportet esse finitum, vel infinitum. nam punctus & passio, i. passibilis qualitas, sub nullo horum continetur. ea autem, quæ pertinent ad consyderationem Philosophi primi, consequuntur ens inquantum ens est, & non aliquod determinatum genus entis. Secundo ibi.

ARGY. *Atq; scientiæ huiusce contemplationem de ipso propriam esse, hoc signo patet. Oēs. n. qui digne talem philosophiam tetigisse putant, de infinito sermonem fecerunt.*

T.c.26.21. Consueuit Arist. (inquit Simplicius) cum aliqd rõne pbauerit, & philosophorum testimonio comprobare.

Signum enim quod huius scientiæ propria consyderatio de ipso est. Omnes enim, qui videntur rationabiliter tetigisse huiusmodi Philosophiam, fecerunt verbum, de Infinito.

Ostendit idem per signum acceptum à consyderatione Philosophorum naturalium. omnes enim, qui rationabiliter tractauerunt huiusmodi Philosophiam, s. Naturalem, fecerunt mentionem de Infinito. Ex quo colligitur probabile argumentum ab authoritate Sapientum, quod ad Philosophiam naturalem pertineat determinare de Infinito. Deinde cum dicit.

ARGY. *Ac omnes ipsum, ut principium quoddā eorum quæ sunt posuerunt. Alij quidem per se, ut substantiam: non ut rei cuiq; accidens, ut Pythagorici, atq; Plato.*

Et omnes tanquam principium quoddā ponunt eorum quæ sunt. Alij quidem quemadmodum Pythagorici, & Plato per se: non sicut accidens alicui alteri, sed sicut substantiam ipsum esse infinitum.

Ponit opiniones Antiquorum de Infinito. Et primo ostendit, in quo diuersificabant, secundo ostendit, in quo omnes conueniebant ibi. {Rationabiliter autem.} Circa primum duo facit. primo ponit opinionem Philosophorum nõ naturalium de Infinito, s. Pythagoricorum, & Platonicorum. secundo opiniones Naturalium ibi. {de Natura autem omnes.} Circa primum duo facit. Primo ostendit, in quo cõueniebant Pythagorici, & Platonici, secundo in quo differebant, ibi. {Præter hoc, quidam Pythagorici.} Dicit ergo primo, quod Omnes philosophi posuerunt infinitum esse sicut quoddam principium entium. sed hoc fuit proprium Pythagoricis & Platonicis, quòd ponerent infinitum non esse accidens alicui alteri naturæ, sed esse quoddam per se existens. Et hoc competebat eorum opinioni, quia ponebant numeros, & quantitates esse substantias rerum. infinitum autem in quātitate est, vnde & infinitum per se existens ponebant. Deinde cum dicit.

Secunda pte 10.tex.

Secunda pte 26.tex.

Secunda pte 51.tex.

ARGY. *Verum Pythagorici quidem in sensibilibus ipsum ponunt. non. n. separabilem ipsum numerum faciunt, et id, quod est extra cælum, infinitum esse dicebant. Plato aūt extra quidem cælum, neq; corpus esse, neq; ideas putabat, propterea quód, neq; usquam sunt ipsæ. Infinitum tamen, & in sensibilibus, & in illis esse censebat.*

Præter hoc quod Pythagorici quidē in sensibilibus. neq; enim abstractum faciunt numerum, & esse extra cœlum, infinitum. Plato autem extra, nullum esse corpus neque ideas, eò quòd nusquam sint ipsæ, tamen infinitum et in sensibilibus, & in illis esse.

T.c.26. Ostendit differentiam inter Platonem, & Pythagoricos. & primo quantum ad positionem Infiniti, secundo quantum ad radicem ipsius ibi. {Et hi quidem infinitum esse.} Quātum autem ad positionem infiniti, in duobus differebāt Platonici, à Pythagoricis, Pythagorici enim non ponebant infinitum, nisi in sensibilibus. cùm enim infinitum competat quantitati: prima autem quantitas est numerus, Pythagorici non ponebant numerum separatum à sensibilibus, sed dicebant numerum esse substantiam rerum sensibilium, & per cõsequens infinitum non erat, nisi in sensibilibus. Item Pythagoras consyderabat, quòd sensibilia, quæ sunt infra cœlum, sunt circum clausa cœlo, vnde in eis non potest esse infinitum: & propter hoc ponebat, quod infinitum esset in sensibilibus extra cœlum. Sed Plato è contrario ponebat, quod nihil est extra cœlum. neq; enim dicebat esse extra cœlum aliquod corpus sensibile (quia cœlum dicebat esse continens omnia sensibilia) neq; etiam ideas, & species rerum, quas ponebat esse separatas, dicebat esse extra cœlum (quia intus, & extra significant locum) ideę vero sm ipsum non sunt in aliquo loco (quia locus corporalium est.) Item dicebat Plato quod infinitum non solum est in rebus sensibilibus, sed etiam in illis, i. in ideis separatis, quia etiam in ipsis numeris separatis est aliquid formale, vt vnum: & aliud materiale, vt duo: ex qbus oēs numeri cõponuntur. Secundo ibi.

Vt patet in timæo I phile-bo, & I cœlo quęje de bo-no.

In timæo de mundo lo-quens.

ARGY. *Et illi quidem par ipsum infinitum esse dicebāt. hoc enim comprehensum, atq; finitum ab impari, præbet his, quæ sunt infinitionem. Signumq; huius id esse, quod in numeris accidit. cùm. n. normæ circa vnum, seorsumq; ponuntur, nunc alia semper fit species, nunc una. At Plato duo infinita facit, magnum inquam ac paruum.*

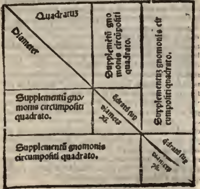
T.c.26. Et hi quidem infinitum esse parem. hic quidem enim comprehensus, & sub impari reclusus adhibet ijs, quæ sunt, infinitatem. Signum autem huius est, quod cõtingit in numeris. circumpositis enim gnomonibus circa vnum, & extra, aliquando quidem aliam fieri speciem, aliquando autem vnam. Plato autem duo infinita magnum & paruum.

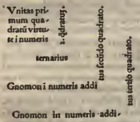
Norma vertitur a valle. De gnomō ista primi euclid. & in principio. 2. T.c.27.

Ostendit differētiam eorum quantum ad radicem infiniti. & dicit, quod Pythagorici attribuebāt Infinitum vni radici, s. numero pari. et hoc manifestabant dupliciter. Primo per rationem, quia id, quod concluditur ab alio, & per aliud terminatur, quātum est de se habet rationem infiniti, quod autem concludit & terminat habet rationē termini: par autem numerus comprehenditur, & concluditur sub impari: si enim proponit aliquis numerus par, vndiq; diuisibilis apparet, cùm vero addita vnitate, ad imparem numerum reducitur, iam quandam indiuisionem consequitur, ac si par sub impari constringatur. vnde videtur, quod par sit per se infinitum, & causet in alijs infinitatem. Ostendit etiam idem per signum. ad cuius euidentiam sciēdum est, quod in geometricis, Gnomon dicitur quadratum super diametrum cōsistens cum duobus supplementis. huiusmodi igitur Gnomon circūpositus quadrato constituit quadratum. Ex huius ergo similitudine in numeris, gnomones dici possunt numeri, qui aliqbus numeris adduntur. Est autem hic obseruandum quod, si aliquis accipiat numeros impares sm ordinem progressionis numeralis, & vnitati, quæ est quadratum virtute, inquantum vnum est solum vnum, addat primum numerum imparem, s. ternarium, constituet quaternarius, qui est numerus quadratus. nam bis duo sunt quatuor. Si verò huic secundo quadrato addatur secūdus, s. quinarius, cōsurgit nouenarius, qui est quadratum trinarij. nam ter tria sunt nouem. Si autem huic tertio quadrato addatur tertius impar, s. septenarius consurgit sexdecim, qui est quadratum quaternarij. & sic semper per ordinatam additionem numerorum Imparium resultat eadem forma ĩ numeris, s. quadratum. Per additionem autem parium semper resultat diuersa figura. nam, si primus par, s. duo addantur vnitati, consurgit ternarius, qui est figurę trilaterx.

Sequentis figuræ intellectus.

terræ. si autem hoic addatur secũdus par, s. quaternarius, cõsurgit septenarius, qui est figuræ heptagonæ. & sic semper variatur figura numerorum ex additione parium. Et hoc videtur esse signum, ꝙ vniformitas pertinet ad numerum imparem, difformitas autem, & varietas, & infinitum pertinent ad numerum parem. & hoc est quod dicit. Signum huius, s. ꝙ infinitum sequatur numerum parem, est hoc, quod cõtingit in numeris. circumpositis. n. gnomonibus, i. numeris additis circa vnum. i. circa vnitatem, & extra. i. circa alios numeros, aliquãdo quidem fit alia species, i. alia forma numeralis, s. per additionem numeri paris: aliquando autem fit vna species, s. per additionem numeri imparis. & sic patet, quare Pythagoras numero pari attribuit infinitatem. Plato autem attribuebat duabus radicibus, scilicet magno & paruo. hęc enim duo secundum ipsum sunt ex parte materiæ, cui competit infinitum. Deinde cum dicit.

ARGY. Naturales autem omnes, aliam quandam semper naturam eorum, quæ elementa dicuntur, ipsi infinito supponunt, ut aquam, uel aerem, uel id, quod inter hæc mediũ collocatur, præter eos, qui elementa finita fecerũt. nullus enim ipsorum infinitum facit. Qui uero elementa faciunt infinita, ut Anaxagoras, atq; Democritus, hi infinitum ipsum tactu continuum esse dicunt. Ille quidem ex hisce, quæ fiunt similium partium, hic autem ex indiuiduis illis corpusculis, quæ figuris differunt, fiuntq; generandarum semina rerum. Atq; ille quidem quamuis con generici partem cõgestam esse, perinde atq; totam dicebat, quia uidebat quoduis, ex quouis oriri. Hinc enim & omnes res olim simul fuisse dixisse uidetur, ut hanc carnem, & hoc os, &. quoduis simili modo. igitur & uniuersa, & simul ergo. non solum enim in unoquoq; principium est segregationis, sed in ipso etiam uniuerso. nam, cũ omne, quod fit, ex tali corpore fiat, omniumq; sit generatio, non simul tamen, atq; aliquod principium generationis esse oporteat, & id sit unum, quod ille mentem appellat, mensq; à principio quodam operetur cũm intellexit. necesse est olim omnia simul fuisse, moueriq; olim cœpisse. Democritus autem non aliud ex alio primorum illorum corporum fieri dicit. ipsum tamen commune corpus omnium est principium, magnitudine partium differẽs, atq; figura. Patet igitur ex hisce, quæ diximus, infiniti contẽplationem, ad Naturales Philosophos pertinere.

Qui autem de natura omnes semper subijciunt alteram quandam naturam dictorum elementorum infinito, vt aquam, aut aerem, aut medium horum. Finita autem facientium elementa, nullus infinita facit. Quicunq; autẽ infinita faciunt elementa, quemadmodum Anaxagoras, & Democritus: illę quidem ex similibus partibus, hic autem ex omniseminario figurarum per contactum cõtinuum infinitum esse dicit. Et hic quidem quamlibet partem Tex. c. 28. esse similiter mistam toto, ex eò quod videt, quodlibet ex quolibet fieri. hinc etenim dicere videtur, & simul aliqñ omnes res firmatas esse, vt hæc caro, & hoc os, & sic quolibet: & omnia itaq;, & simul igitur. Principium enim non solum in vnoquoq; disgregationis, sed & oium est. quoniam enim omne, quod fit, ex huiusmodi fit corpore, omnium enim generatio pręterquàm ꝙ non simul, & quoddam principium esse oportet generationis. Hoc autem est vnũ, quod ille vocat intellectum. Intellectus autem ex principio quodam operatur intelligens, & cognoscens. quare necesse est simul aliquando omnia fuisse, & incepisse moueri aliqñ. Democritus autem nihil alterũ ex altero fieri T. cõ. 29. primorum dicit. sed tamen ipsum commune corpus omnium esse principium, magnitudine secundum partes, & figura differens. Quòd T. cõ. 30. quidem igitur conueniens sit Physicis hæc speculatio, manifestum ex his.

Ponit opiniones Naturalium Philosophorum de Infinito. Sciẽdum est ergo, ꝙ omnes Naturales Philosophi, qui, s. naturaliter principia rerum tradiderunt, dixerunt ꝙ infinitum non est per se subsistens, (sicut supra dictum est), sed ponunt infinitum esse accidens alicuius naturæ ei suppositæ. Qui ergo posuerunt vnum principium tantum materiale, quodcunq; sit de numero eorum, quæ dicuntur elemẽta: siue aer, siue aqua, siue aliquod medium, dixerunt id esse infinitum. Qui vero fecerunt plura elementa, sed finita sm numerum, nullus eorum posuit, ꝙ elementa essent infinita sm quantitatem, ipsa enim distinctio elementorum contrariari videbatur infinitati vtriusq; eorum. Sed illi, qui fecerunt infinita sm numerum, dicũt ex omnibus illis infinitis fieri quoddam vnum infinitum per contactum. Et hi fuerunt Anax. & Democritus, qui in duobus differebant. Primo quidem in quiditate principiorum infinitorum. nam Anaxa. posuit illa infinita principia, esse infinitas similes partes, vt carnis, & ossis, & huiusmodi. Democritus autem ponebat huiusmodi infinita principia, esse indiuisibilia corpora, differentia

sm

ſm figuras:quę quidem corpora dicebant eſſe ſemina totius Naturę. Alia differentia eſt quantum ad habitudinem horum principiorum adinuicem. Anaxa. enim dixit, ꝙ quęlibet harum partium infinitarum, eſſet commiſta cuilibet. ſicut ꝙ in qualibet parte carnis eſſet os, & ecōtra, & ſimiliter de alijs. Et hoc ideo, quia videns, ꝙ quodlibet fit ex quolibet: & credēs ꝙ omne, quod fit ex aliquo, eſt in eo: ſyllogizauit ꝙ quodlibet ſit in quolibet. Et ex hoc videtur ipſe affirmare, ꝙ aliquando omnes res erant ſimul cōfuſę adinuicem, & nihil erat diſtinctum ab alio. Sicut enim hęc caro, & hoc os per generationem eorum commiſcētur adinuicem, ſic etiā eſt de quolibet alio. Oia igitur aliquando fuerunt ſimul. eſt enim accipere principium diſgregationis nō ſolum in aliquo vno, ſed in omnibus ſimul. quod ſic probat. Quod enim fit ex alio erat prius ei commiſtum, & per hoc fit, ꝙ ſegregatur ab eo: ſed omnia fiunt, licet non ſimul, oportet igitur ponere unum principium generationis omnium, non ſolum vniuſcuiuſq;. Et hoc vnum principium vocauit intellectum, cui ſoli competit diſtinguere & cōgregare, propter hoc quòd eſt immiſtus. Quod autem fit per intellectum, uidetur habere quoddam principium, quia intellectus, á determinato principio incipiens, operatur. ſi ergo ſegregatio fit ab intellectu, oportet dicere, ꝙ ſegregatio habeat quoddam principium. vnde concludebat, ꝙ aliquando omnia fuerunt ſimul, & ꝙ motus, quo ſegregantur res adinuicem, aliquando incœperit, cùm prius non fuerit. ſic igit Anaxag. poſuit vnum principium fieri ex altero. Sed Democritus dicit, ꝙ vnum principium non fit ex altero, ſed tamen natura corporis, quę eſt communis omnibus indiuiſibilibus corporibus, differens ſm partes, & figuras, eſt principium oium ſm magnitudinē, in quantum ex indiuiſibilibus ponebat componi omnes magnitudines diuiſibiles. Et ſic concludit, ꝙ ad Philoſophum Naturalem pertinet conſyderare de Infinito. Deinde cum dicit.

ARGY. *Principium autem omnes ipſum ponunt cum ratione. impoſſibile eſt enim, aut ipſum in ratione rerum eſſe fruſtra, aut aliam ullam ipſi præter principij uim ineſſe. Omne enim quod eſt, aut eſt principium, aut eſt ex principio. at principium infiniti non eſt: eſſet enim ipſius finis. Præterea ingenitum ipſum eſſe, corruptioneq; uacare cenſent, quippe cum ſit principium quoddam. nam & quod naſcitur id habeat finem neceſſe eſt, & omnis corruptionis eſt finis. quapropter (ut dicimus) huiuſce non eſt principium. ſed hoc, principium cæterorum eſſe uidetur. Et continere etiā ipſum omnia, gubernareq; dicunt. ut ij qui præter infinitum nullas alias cauſas faciunt, ut mentem, aut concordiam. Et hoc eſſe ipſum diuinum: eſt enim immortale, nec unquam perire poteſt, ut Anaximander, & Naturalium plurimi dicunt.*

Socrates in phædone apud Platonem oſtēdit īgenitum eſſe debere principium.

Rationabiliter autem, & principium ipſum ponunt omnes. Neq; enim fruſtra poſſibile ipſum eſſe, neq; aliam ipſi ineſſe potentiam, niſi ſicut pricipium. omnia enim principium ſunt, aut ex principio. infiniti autem non eſt principium: eſſet enim vtiq; finis ipſius. Amplius autem, & ingenitū, & incorruptibile, ſi eſt quoddam principium. quodcunq; enim fit, neceſſe eſt accipere finem, et finis, oīs eſt corruptionis. Quare, ſicuti dicimus, non eſt huius principiū, ſed hoc aliorum videtur eſſe, & continere omnia & gubernare: ſicut affirmant quicūq; non faciunt preter infinitum alias cauſas, vt intellectum, aut concordiam. Et hoc eſſe debet diuinum. imortale.n. & icorruptibile eſt, ſicut affirmant Anaximāder, & Plurimi philoſophorū.

E

Ponit quatuor, in quibus Antiqui Philoſophi cōcordabant circa infinitum. Quorum primum eſt, ꝙ omnes poſuerunt infinitum eſſe principium. & hoc rationabiliter, i. per probabilem rationem. non enim poſſibile eſt, ſi infinitum eſt, ꝙ ſit {fruſtra}. i. quòd non habeat aliquem determinatum gradum in entibus, nec poteſt habere aliā virtutem niſi principij. Quia omnia, quæ ſunt in mūdo, vel ſunt principia, vel ex principijs. infinito autem non competit habere pricipium, quia quod habet principiū, habet finem. vnde relinquitur ꝙ īfinitum ſit principium. Sed attendendum eſt ꝙ in hac ratione vtuntur æquiuoce principio, & fine. nam quod eſt ex principio, habet principium originis: infinito autem repugnat principium & finis quantitatis, vel magnitudinis. Secundum aūt quod

Quo ad Ariſt. intentionē diſſentit à Latinis græci, vt ſimplicio, & Themiſtio eſt videre.

F attribuebant infinito eſt, ꝙ ſit ingenitum, & incorruptibile, Et hoc ſequitur ex eo, ꝙ eſt principium. omne.n. quod fit, neceſſe eſt ꝙ accipiat finem, ſicut & habet principium: etetiam cuiuslibet corruptionis eſt aliquis finis: finis autem repugnat infinito: eſſe ergo generabile, & corruptibile repugnat infinito. Et ſic patet, ꝙ non eſt aliquod principium infiniti, ſed magis infinitum eſt principium aliorum, In hoc etiam æquiuoce ſumebant principium, & finem, ſicut & ſupra. Tertium autem quod attribuebāt infinito erat, ꝙ contineret, & gubernaret omnia. hoc enim videtur eſſe primi principij, & hoc dixerunt quicūq; non poſuerūt præter materiam, quam dicebant infinitā alias cauſas, ſ. agentes, vt intellectum poſuit Anaxa. & cōcordiam Empe. continere.n. et gubernare magis pertinet ad principium agens, ꝗ ad materiam. Quartum autē quod infinito attribuebant eſt, ꝙ eſſet quoddam diuinum. omne.n. quod eſt immortale, aut icorruptibile, diuinum appellabant. & hoc poſuit Anaximander, & plures Antiquorum Philoſophorum naturalium.

G

LECTIO. VII.

Rationes infinitum eſſe apparenter concludentes primo inducit, hinc nonnullis infiniti acceptionibus expoſitis, ma pros ſequitur argumenta, quibus validiſſime, infinitum à ſenſibilibus non eſſe ſeparatum concluditur.

ARGY. *Eſſe autem infinitum in ratione rerum, ex hiſce quinque maxime quiſpiam credet. Ex tempore. eſt enim hoc infinitum. Ex magnitudinum diuiſione, utuntur enim et Mathematici infinito. Ex eo præterea, qa hoc pacto dumtaxat, generatio, & corruptio nunquam deficiet: ſi infinitum ſit id, ex quo per ablationem, id quod naſcitur ſit. Inſuper ex eo, quia finitum ad aliquod ſemper finitur. quare neceſſe eſt nullum eſſe finem, ſi aliud ad aliud ſemper finiri neceſſe eſt. Maxime uero propriſſimeq; ex eo* TEXT.

H *quod uniuerſis communem efficit dubitationem. nam, quia mens non deficit in cogitando, & numerus, & mathematicæ magnitudines. & id quod eſt extra cœlum, infinitum eſſe uidetur. Quòd ſi illud ſit infinitum, & corpus infinitum eſſe uidetur, infinitiq; mundi. cur.n. magis hac parte uacua ꝗ hac, moles eſt collocanda. Quare ſi aliqua ſit in parte, & ubiq; neceſſe eſt eſſe. Et inſuper ſi ſit uacuum, infinitusq; locus, & infinitum corpus eſſe neceſſe eſt. In perpetuis enim non differunt poſſe, ac eſſe.*

Te. cō. 31. Eudemus ſex ex cauſis id oſtendit.

ESſe autem infinitū, fides ex quinque continget, maxime intendentibus. Ex tempore. hoc enim infinitum. & ex ea quę eſt magnitudinum diuiſione. vtuntur enim Mathematici infinito. Amplius ſic vtiq; ſolum non eſt deficere

A ficere fieri,& corrumpi,si infinitũ sit. Amplius inducendo finitum semper ad aliquid. quare necesse est ei nullum esse terminum, si semper inducere necesse est alterum ad alterũ. Te. cõ. 55. Maxime autem,& magis proprie, quod cõmunem facit dubitationem omnibus, propter id enim quod in intellectu est, non deficit, & numerus infinitus videtur esse,& mathematicę magnitudines,& quod est extra cœlum. Infinitum autem,cùm sit extra,& corpus infinitum videtur esse,& mundi.quid enim magis vacuum hic, q̃ ibi? quare si quidem in vno loco, & vbiq; necesse est esse magnitudinem. Similiter autem & si vacuum est,& locus infinitus,& corpus infinitum necesse est esse.contingere enim ab esse nihil differt in perpetuis.

B Positis opinionibus Antiquorum de infinito, hic incipit inquirere veritatem. Et primo obijcit ad vtrãq; partem, secundo soluit ibi. Te. cõ. 56. {Quod quidem igitur actu corpus.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationes ad ostendendum q; infinitum sit, secundo ad ostendendum q; non sit ibi. Te. cõ. 53. {Habet autem dubitationem.} Circa primum ponit quinq; rationes, quarum prima sumitur ex tempore, quod fm cõem opinionẽ Antiquorũ infinitum erat. Solus enim Plato generauit tẽpus vt in Octauo huius dicetur. Dicit ergo primo, q; ad ostendendum infinitum eẽ, ex quinq; rationibus accipi potest. & primo quidem ex tempore, quod est infinitum fm illos, qui dicebãt tempus semper fuisse,& semper futurum esse. Secũda ratio sumitur ex diuisione magnitudinum in infinitum. infinito enim in magnitudinibus vtuntur etiam Mathematici in suis demonstrationibus: quod non esset si infinitum totaliter tolleretur à rebus. oportet igitur ponere infinitum. Tertia ratio sumitur ex perpetuitate generationis,& corruptionis, fm plurium opinionem. si enim totaliter tolleretur infinitum, non posset dici q; generatio & corruptio in infinitum durarent: vnde oporteret dicere, q; quandoq; totaliter generatio cessaret, quod est cõtra multorum opinionem. oportet ergo ponere infinitum. Quarta ratio sumitur ex apparenti ratione finiti. (Hęc rõ (vt q; Alexan.) fuit epicuri.) Videtur enim pluribus, q; de ratione finiti sit, q; semper includatur ab aliquo alio, quia videmus apud nos omne finitum extendi vsq; ad aliquid. demonstrato igitur aliquo corpore, si illud sit infinitum, habetur propositum. si autem sit finitũ, oportebit q; terminetur ad aliquod aliud, et iterum illud, si sit finitum, ad aliquod aliud. aut ergo erit procedere in ifinitum, aut deuenietur ad aliquod corpus infinitum,& vtroq; modo ponitur infinitum: vnde necesse est, q; nullus sit terminus corporũ, sed semper oportet, q; omne finitum includatur ab aliquo altero. ((teste eode e mo) architę rõ hęc fuit. & in has pocissima.) Quinta ratio sumitur ab apprehensione intellectus vel imaginationis. {Vnde dicit, q; illud, quod maxime facit cõmunem dubitationem inducentem homines ad ponendum

D infinitum, est ex hoc, q; intellectus nunq; deficit, quin super quodlibet finitum datum possit aliquid addere. Existimabant autem Antiqui Philosophi q; res responderẽt apprehensioni intellectus & sensus. Tex. cõ. 11. vnde dicebant, q; omne, quod videtur, est verum. vt in Quarto Meta. dicitur. & propter hoc credebant, q; etiam in rebus esset infinitũ. Inde est q; videtur numerus esse infinitus: quia intellectus cuilibet numero dato vnitatem addendo, facit aliam speciem. Et eadem ratione videntur magnitudines Mathematicæ, quæ in imaginatione consistunt, esse infinitæ: qa qualibet magnitudine data, possumus imaginari maiorem. Et eadem ratione videtur eẽ extra coelum quoddam spatium infinitum: quia possumus imaginari extra coelum in infinitum quasdam dimensiones. Si autem est infinitum spatium extra cœlũ, necesse videtur q; sit corpus infinitũ,& q; sint mundi infiniti.& hoc duplici ratione. prima ratio est: quia, si consyderetur totum spatium infinitum, totum fm se consyderatum est vniforme. non est ergo assignare rationem, quare magis in vna parte illud spatium sit vacuum à corpore, q̃ in alia. si ergo in aliqua parte illius spatij inueniatur aliqua magnitudo corporalis, sicut quæ est huius mundi, oportet q; in qualibet parte illius spatij inueniatur aliqua magnitudo corporalis, sicut quæ est huius mundi: & sic oportet corpus esse infinitum, sicut & spatium: vel etiam oportet mundos esse infinitos, vt Democritus posuit. Alia ratio est ad idem ostẽdendum. quia, si est infinitum spatium, aut est vacuum, aut est plenum: si est plenum habetur propositũ q; sit corpus infinitum: si autem est vacuum, cùm vacuum nihil aliud sit q̃ locus non repletus corpore, possibile tamẽ repleri, necesse est, q; si est spatium infinitum, sit etiam locus infinitus, qui posset repleri corpore: & ita oportebit corpus esse infinitum, quia in perpetuis non differt contingere & esse. Vnde, si contingit locum infinitũ repleri corpore, oportet dicere q; sit repletus corpore ifinito. necesse ergo videt dicere, q; sit corpus infinitum. Secundo ibi.

Habet autem dubitationem ipsa contemplatio infiniti. nam, si ponatur esse, impossibilia multa sequuntur, & etiam si non esse ponatur. Praeterea utronam sit modo. utrum ut substantia, an ut accidens alicui natura per se, an neutro modo, sed nihilominus sit infinitum, & multitudine infinita. Maxime autem ad Naturalẽ Philosophum pertinet, si magnitudo sensibilis infinita sit in ratione rerum consyderare. ARGY.

Habet autem dubitationem de infinito consyderatio. Et nanq; non esse ponentibus, multa impossibilia accidũt,& esse. Amplius autem qualiter est, vtrum sicut substantia, aut sicut accidens per se alicui naturæ, aut neutraliter. Sed nihilominus est infinitum, aut infinita multitudine. Maxime autem Physici est consyderare si est magnitudo sensibilis infinita. T.c. 53. T.c. 54.

Obijcit in contrarium. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quæstionem esse dubitabilem, ne rationes præmissæ omnino verũ concludere videantur, Secũdo ostendit quot modis dicitur infinitum ibi. {Primum ergo determinandum.} (Secunda pte 54. tex.) Tertio ponit rationes ad ostendendum infinitum non esse ibi. {Separabile quidem igitur esse.} Te. cõ. 55. Dicit ergo primo, q; dubitatio est circa infinitum, vtrum sit, vel non sit. multa enim impossibilia cõsequuntur ijs, qui ponunt infinitum omnino non esse, sicut ex præmissis patet: & etiam ijs, qui ponunt infinitum esse, multa accidunt impossibilia, vt ex consequentibus rationibus patebit. Est etiam dubitatio, qualiter infinitum sit, vtrum, s. sit aliquid per se existens, sicut quædam substantia, vel sicut aliquod accidens per se conueniens alicui naturæ. aut neutro mõ sit, s. neq; per se existens, sicut substantia; neq; sicut accidens per se. sed nihilominus, si est accidens, est aliquod infinitum continuũ,& aliqua infinita fm multitudinem. Sed maxime pertinet ad cõsyderationem Philosophi Naturalis, si est aliqua magnitudo sensibilis infinita. nam magnitudo sensibilis est magnitudo Naturalis. Secundo ibi.

Atq; primum, determinandum est, quot modis dicitur infinitum. Vno itaq; modo dicitur infinitũ, quod impossibile est pertransire, ex eò quia non est aptum, ut per ipsum transitio fiat, perinde atq; uox inuisibilis dici solet. Alio modo id dicitur infinitum, quod habet sine fine transactionem. ARGY.

transactionem, aut quod uix, Aut quod aptum est quidem habere, non habet tamen transactionem, uel finem. Praeterea infinitum omne, aut in appositione, aut in diuisione, aut in utrisque consistit.

Primum ergo determinandum est, quot modis dicitur infinitum. Vno quidem igitur modo, quod impossibile est transire, ex eo q̃ nõ est aptum transiri, vt est vox inuisibilis. Aliter autem transitum habens inconsumabilem, aut quod vix. Aut quod aptum natum est habere, non tamen habet transitum, aut finẽ. Amplius infinitum omne, aut est secundum appositionem, aut ſm diuisionem, aut vtroq; modo.

Ostendit quot modis dicitur infinitum, & ponit duas diuisiones infiniti, quarum prima est communis infinito, & omnibus priuatiue dictis. Nam sicut inuisibile dicitur tripliciter, vel quod non est aptum natum videri, vt vox, quæ non est de genere visibilium: vel quod male videtur, sicut quod videtur in obscuro, aut à remotis, vel quod natum est videri, & non vr, sicut quod est omnino i tenebris: sic igitur, & vno modo dicitur infinitũ, quod non est natum transiri. nam infinitum idem est quod intransibile. & hoc est, quia est de genere, intransibilium, sicut indiuisibilia, vt punctus & forma, per quem etiã modum dicitur, vox inuisibilis. Alio modo dicitur infinitum, quod quantum est de se transiri potest, sed eius transitus non potest perfici à nobis, sicut si dicatur profunditas maris esse infinita. vel si potest perfici, tamen vix, & cum difficultate, sicut si dicamus q̃ iter vsq; in Indiã est infinitum. & vtrunq; istorum pertinet ad hoc, quod est esse male trãsibile. Tertio modo dicitur infinitum, quod est natum transiri, quia est de genere transibilium existẽs, quod tamen non habet transitum ad finem, vt si esset aliqua linea non habens terminum. vel quæcunq; alia quantitas. & sic proprie dicitur infinitum. Aliam diuisionem propriam ifiniti ponit ibi. {Amplius autem infinitũ.} Dicens q̃ infinitum dicitur vel per appositionem, sicut in numeris: aut ſm diuisionem, sicut si magnitudinibus: aut vtroq; modo, sicut in tempore. Tertio ibi.

ARGY. *Separabile igitur à sensibilibus infinitum esse non potest, quod quidem ipsum sit infinitum. Nam, si infinitum ipsum neq; magnitudo sit, neq; multitudo, sed substantia, & non accidens, indiuisibile erit profecto. diuisibile enim aut magnitudinem, aut multitudinem esse cõstat. Si uero indiuisibile sit, infinitum nõ erit nisi perinde, atq; uox est inuisibilis. At neq; illi, qui dicunt infinitum esse, ipsum hoc pacto ponunt, neq; nos quærimus, si sit identidem ipsum, sed ut habet sine fine transactionem. Quod si infinitum per accidens sit, non hoc elementum erit eorũ, quæ sunt, quo est ifinitum: quẽadmodum nec ipsum inuisibile locutionis est elementũ, & tñ uox est inuisibilis.*

T.c. 15. Separabile quidem igitur esse infinitum à sensibilibus, ipsum aliquid existens infinitum, impossibile est. Si nanq; neq; magnitudo, neq; multitudo est, substantia autem ipsum infinitũ, et non accidens, indiuisibile erit. diuisibile enim aut magnitudo, aut multitudo erit. Si autem indiuisibile est, nõ infinitum est, nisi sicut vox inuisibilis. Sed neq; sic dicunt affirmãtes esse infinitum, neq; nos quærimus, sed sicut intransibile.

Diuersificat & Græci, & Latini in horum tex. positione.

T.c. 16. Si autem secundum accidens est infinitum, non erit vtiq; elemẽtum eorum, quæ sunt, E secundum q̃ est infinitum, sicut neq; inuisibile locutionis, quamuis vox sit inuisibilis.

Primas. T. Ponit rationes ad excludendum infinitum. & primo ad excludendum infinitum separatum, quod Platonici posuerunt. secundo ad excludendum infinitum à rebus sensibilibus ibi. {Rationabiliter quidem igitur.} Tex. c. 40. Circa primum ponit tres rationes. circa quarum primam dicit q̃ impossibile est infinitum esse separatum à sensibilibus: ita q̃ infinitum sit aliquid per se existens, sicut Platonici posuerunt. quia, si ponitur infinitum esse aliquid separatum, aut habet aliquam quãtitatem, scilicet continuam, quæ est magnitudo: aut discretam, quæ est multitudo, aut non. Si autem est substantia sine accidente, quod est magnitudo, siue multitudo, oportet q̃ infinitum sit indiuisibile: quia omne diuisibile, vel est numerus, vel magnitudo. Si autẽ aliquid est indiuisibile non erit infinitum nisi primo modo, s. prout dicitur aliquid ifinitum, quod nõ est aptum natum transiri, sicut dicitur vox inuisibilis. sed F hoc est præter intẽtionem præsentis quæstionis, qua quærimus de infinito: & præter intentionem eorum, qui posuerunt infinitum: nõ enim intenderunt ponere ifinitum sicut indiuisibile, sed sicut intransibile, i. quod natum est transiri, & non habet transitum. Si vero infinitum non sit solum substantia, sed etiam habeat accidens, quod est magnitudo & multitudo cui cõpetit ifinitum, & sic infinitũ insit substantiæ, secundũ illud accñs, nõ erit infinitũ, inquantum huiusmodi, principium eorũ quæ sunt, sicut Antiqui posuerunt. sicut etiam non dicimus inuisibile esse principium locutionis, quãuis accidat voci, quæ est principium locutionis. Secundam rationem ponit ibi.

*Præterea, quonam pacto quippiam ipsum infinitum esse potest: si neq; numerus, neq; magnitudo per se esse potest: quorum per se affectus quidam ipsum est infinitum? Minus enim ipsum per se, quàm magnitudinem, aut nu*G*merum esse, necesse est.* ARGY.

Amplius quomodo continget aliquid esse ipsum infinitum, si vere non est, & secundum numerum, & magnitudinem, quorum est per se passio quædam infinitum? Adhuc. n. minus esse necesse est q̃ numerũ, & magnitudinem.

Et est talis. Minus est separabile & per se existens passio q̃ subiectum. sed infinitum est passio magnitudinis, & numeri: sed magnitudo & numerus non possunt separari, & per se existere, vt in Metaphysica probatum est, ergo neq; infinitum. Tertiam rationem ponit ibi.

ARGY. *Perspicuum etiam est, infinitum sic esse non posse, ut actu sit, & ut substantia, principium'ue. nam infinitum erit quicquid ipsius accipias, si habet partes. est enim idẽ esse infiniti ac infinitum, ut patet, si infinitum substantia sit, & non in subiecto.* H *quare fit ut ipsum, aut indiuisibile sit, aut in infinita sit diuisibile. at fieri nequit, ut idem multa sit infinita. At uero ut pars aeris, aer est, sic & infinitum. & pars queuis infiniti, si substantia quædam et principium sit, uti dicunt. Vacat igitur partibus, atq; indiuisibile est. at esse non potest, id tale, quod actu est infinitum. necesse est enim ipsum quantũ quid esse. Per accidens igitur infinitum ipsum esse uidetur. Quod, si ita sit, dictum iam est antea, non posse ipsum principium dici, sed illud cui accidit, ut aerem, aut par. Quare absurde dicunt profecto, qui tale illud esse censent, ut Pythagorici dicunt. nam substantiam faciunt ipsum, & simul et partiuntur. Verum hæc quidem forsitan inquisitio uniuersalis est magis, si possit inquam infinitum, &*

in

in Mathematicis, & in intelligibilibus, & in hisce, quæ nullam habent magnitudinem esse. Nos autem si sit in sensibilibus (de quibus doctrinam facimus) infinitũ corpus incremento, necne consyderamus, ac perscrutamur.

Te. c. 37. Manifestum autem & ꝙ non contingit infinitum esse, sicut actu ens, et sicut substantiam, & principium. erit enim quodlibet ipsius acceptum infinitum, si partibile est. infinito. n. esse, & infinitum idem est, si substãtia infinitum est, & nõ de subiecto. quare autem indiuisibile est, aut in infinita diuisibile. multa autem infinita eẽ idem impossibile est. At vero sicut aeris, aer pars est, sic & infiniti, infinitum, siquidem substantia est & principium. impartibile igitur, & indiuisibile est. Sed impossibile est esse actu infinitum. Quantum enim quid necesse est esse.

Te. cõ. 38. probat hic Aristo. (inqt simpli.) infinitũ nec accidens esse.

Secundum accidens ergo est infinitum. sed si sic est, dictum est, ꝙ non contingit ipsum, dicere principium, sed illud cui accidit, vt aerem, aut par. Quare inconuenienter vtiq; enunciãt, dicentes, sicut Pythagorici dicunt. simul enim substantiam faciunt infinitum, & partiuntur.

Tex. cõ. 39. Sed fortassis hæc quidẽ est vniuersalis quæstio magis, si contingit in Mathematicis infinitum esse, & in intelligibilibus, & in nullã habentibus magnitudinem. Nos autẽ intendimus de sensibilibus, & de qbus facimus sciam, vtrũ in ipsis est, aut nõ est corpus infinitũ in augmẽtũ.

Tertia 16. Et dicit manifestum esse ꝙ non potest poni, ꝙ infinitum sit in actu, & ꝙ sit sicut substantia quædam, & sicut principium rerum. aut. n. infinitum erit partibile, aut impartibile. si quidẽ erit partibile, necesse est ꝙ quælibet pars eius sit infinitum, si infinitum est substantia: quia, si infinitum est substantia, & nõ dicitur de aliquo subiecto, vt accidens, oportebit ꝙ idem sit infinitum {& infinito eẽ} idest essentia & ratio infiniti. non enim idem est id, quod est album, & natura albi, sed id, quod est hõ, est hoc quod est natura hois. vnde oportebit ꝙ, si infinitum sit substantia, aut sit indiuisibile, aut diuidatur in partes infinitas, quod est impoẽ: quia ex multis infinitis componi aliqd idem est impossibile, qa oporteret ĩfinitum terminari ad aliud infinitum. Apparet etiam non solum ex rõne, sed etiam ex similitudine, si infinitum sit substantia & diuidatur, oportet ꝙ quælibet pars eius sit ĩfinita. Sicut. n. quælibet pars aeris est aer, ita & quælibet pars infiniti erit infinita, si infinitũ sit substãtia & principiũ. Quia, si sit principiũ, oportet infinitũ esse substantiã simplicem nõ compositam ex partibus difformibus, sicut hõ, cuius nõ quælibet pars est hõ. Cũm ergo sit impoẽ alicuius ĩfiniti quãlibet partẽ infinitam esse, oportebit ꝙ infinitũ sit impartibile & indiuisibile. sed illud, quod est indiuisibile, nõ potest esse infinitum in actu: qa id quod est infinitum ĩ actu est quantum, & oẽ quantum est diuisibile. sequit̃ ergo ꝙ, si est infinitum in actu, non sit sicut substãtia, sed sub rõne accidentis, quod est quantitas. & si hoc sit infinitum non erit principium, sed illud, cui accidit infinitum. siue illud sit aliqua substantia sensibilis, vt aer, sicut posuerunt Philosophi Naturales: siue sit aliqua substãtia intelligibilis, vt par, sicut posuerunt Pythagorici. Vnde manifestũ est ꝙ inconuenienter dixerunt Pythagorici ponentes infinitum esse substantiã, & simul cũ hoc ponentes ipsum eẽ diuisibile, qa sequitur ꝙ quælibet pars eius sit infinita, quod est impossibile, vt supra dictum est. Vltimo autẽ dicit, ꝙ

A ista quæstio, quæ est, an infinitũ sit in Mathematicis q̃titatibus, & in rebus intelligibilibus non habentibus magnitudinem, est magis vniuersalis q̃ sit præsens consyderatio. nos. n. intẽdimus ad p̃sens de rebus sensibilibus, de quibus tradimus Sciam Naturalẽ, utrũ in ipsis sit corpus ĩfinitum in augmentũ, vt Antiqui naturales posuerunt.

LECTIO. VIII.

Magnitudinem seu sensibile corpus actu infinitum dari ꝙ impossibile sit, cum logicis, tum validis naturalibus rationibus ex suppositione ostendit.

ARGV. *Si igitur differendi modo consyderabimus ex hisce uidebitur infinitum non esse. nam, si ratio corporis est, superficie terminatum esse, non erit infinitum ullum, aut intelligibile, aut sensibile corpus. At uero neque numerus, ita ut separatus, ac infinitus. numerus enim omnis, & id quod numerum habet, numerabile est. si igitur fieri*
B *potest, ut ipsum numerabile numeretur, & infinitum quispiam poterit pertransire.*

T.c.40. RAtionabiliter quidem igitur speculantibus, ex huiusmodi videbit̃ non esse vtiq;. Si. n. est corporis ratio, quod planitie determinatum est, nõ erit vtiq; corpus infinitum, neq; intelligibile, neq; sensibile. T.c.41. At vero nec numerus sic est, sicut separatus & infinitus. numerabile enim numerus est, aut habens numerũ. si ergo numerabile possibile est numerari. & p̃transire vtique possibile erit infinitum.

Postq̃ Philosophus remouit opinionẽ Antiquorum, q de ĩfinito nõ naturaliter loquebant̃ illud à sensibilibus separãtes, hic ostendit non esse infinitũ, sicut Philosophi Naturales ponebant. & primo ostendit hoc per rationes logicas. Secundo per rationes Naturales ibi. {Physicæ au-
C tem magis.} Dicuntur aũt primæ rõnes logicæ, non qa ex terminis logicis logice procedãt, sed qa logico modo procedũt, s. ex cõibus & probabilibus, quod est propriũ syllogismi dialectici. Ponit ergo duas Logicales rõnes, in quarum prima ostenditur, ꝙ nõ sit aliquod corpus infinitum. Definitio. n. corporis est, ꝙ sit determinatũ {planitie}, i. superficie, sicut definitio lineæ est, ꝙ eius termini sint puncta. nullum autem corpus determinatum superficie est infinitum: ergo nullum corpus est infinitum: neq; sensibile, quod est corpus Naturale, neq; intelligibile, quod est corpus Mathematicum. Quod ergo dicit {rationabiliter.} exponendũ est logice. Nam logica dicitur rõnalis Philosophia. Secunda ratio ostendit, ꝙ non sit infinitũ multitudine. Omne enim numerabile cõtingit numerari, et per consequens numerãdo transiri. oĩs aũt numerus, & omne quod habet numerum, est numerabile: ergo omne hmõi cõtingit transiri. si igitur aliqs numerus siue se-
D paratus, siue in sensibilibus existens, sit infinitus, sequet̃ ꝙ possibile sit transire infinitũ, quod est impossibile. Attendẽdum est autem ꝙ istæ rationes sunt probabiles, procedentes ex ijs, quæ cõiter dicuntur: non enim ex necessitate concludunt. qa qui poneret aliquod corpus esse infinitum, non concederet ꝙ de rõne corporis esset terminari superficie, nisi forte sm potentiam, quamuis hoc sit probabile & famosum. Similiter qui diceret aliquam multitudinem esse infinitam, non diceret eã esse numerum, vel numerum habere. addit enim numerus super multitudinem rationem mensurationis. Est. n. numerus multitudo mensurata p vnũ, vt dr̃ in Decimo Meta. & propter hoc numerus ponit̃ spẽs quantitatis discretæ, non autẽ multitudo: sed est de transcendentibus. Secundo ibi.

T.c.42. Id ãt & simpl. aduertit, & Themist., cõia vocat, ex qbus rõcinal hic Philosoph.

T. cõ. 43.

ARGV. *Sed, si magis naturaliter contemplabimur, ex hisce, quæ deinceps dicentur, nullum infinitum corpus in rõne*

rerum

rerum esse uidebitur. nec. n. compositum esse potest, nec E *simplex. Compositum igitur corpus nullũ est infinitum, si elementa multitudine sint finita. necesse est. n. & plura esse, & æqualitatem inter contraria semp esse, & unum ipsorum infinitũ non esse, nã si ignis quidẽ sit finitus, aer aũt ĩfinitus (quanq̃ unius corporis uis, inferior ẽ alterius ui: atq; pars ignis, æqualẽ aeris partem ui superat modo excessus aliquem subeat numeꝝ.) tñ infinitum corpus superabit ut patet, atq; finitum sanè corrumpet. Nec unũquodq; infinitũ esse potest. nã corpus quidẽ est, quod omni ex parte dimensionẽ habet. Infinitum aũt, quod sine fine est extẽsum dimensione. Quibus fit ut infinitũ corpus per oẽm sit dimensionẽ in infinitum extẽsum. At uero neq; põt infinitum corpus unũ ac simplex esse, aut simpliciter, aut ut quidã inquiunt, id quod est p̃ter elemẽta,* F *ex quo hæc gñant. Sunt. n. qui hoc faciunt infinitũ, sed nõ aerẽ, aut aquã ne ab infinito cætera corrũpant. Hñt. n. inter se contrarietatẽ, quippe cũ aer frigidus, aqua humida, & ignis calidus sit. quoꝝ si unum esset infinitũ, cætera iã fuissent corrupta. Nunc aũt aliud infinitũ inquiunt esse, ex quo hæc fiunt. At impoſſe est, nõ solum infinitum hoc esse (de hoc. n. cõe quid est dicendũ, de oĩ siľr, et aere, et aqua, et quouis alio simplici) sed ẽt esse tale corpus sensibile, præter ea corpa, quæ elementa uocant. oĩa nanq; in id dissoluunt, ex quo fiunt & constant. quare præter aerem, ignem, terrã, & aquã corpus hoc aliud esset. At nullum eẽ uidet. neq; igiť ignis, neq; aliud quicq̃ elementorum infinitum esse põt. Oĩno. n. et absq; hoc esse inquã ipsorum aliquid infinitum impoſſe est, ipsum uniuersum, aut esse, aut fieri unũ quid ipsoꝝ (si sit ẽt infinitũ) perin-* G *de ut Heraclitus asserebat. Oĩa dicens tandẽ fieri ignem. Eadem & ad illud unũ accõmodabitur rõ, quod præter elementa Naturales Philosophi faciunt: oẽ. n. ad contrariũ ex contrario, ut ad frigidum ex calido, solet mutari.*

Tex. c. 42. Physicę autẽ magis consyderantibus ex his, manifestum erit. neq;. n. compositum possibile est esse infinitũ, neq; simplex. Compositum quidẽ igitur non erit infinitum corpus, si finita elementa sint multitudine: necesse est. n. plura esse, & æquari contraria semp, & non esse vnũ eoꝝ infinitum. Si nanq; quantũcunq; deficiat, quæ in vno corpore est potẽtia à potentia alterius. vt si ignis finitus sit, aer aũt infinitus. sit autẽ ęqualis ignis, ad aerẽ ęqualẽ in potẽtia, quantũcũq; duplicatus, solum aũt numerũ quendã H habens) tñ manifestũ est q̃ infinitũ excedet, & Te. cõ. 43. corrũpet finitũ. Vnũquodq; aũt infinitũ esse, impoſſe est. Corpus. n. est oĩquaq; hñs dimensionẽ. infinitũ aũt qđ indeterminate distans est. Quare infinitum corpus vbiq; extẽsum erit in T. c. 44. infinitum. At vero neq; vnũ conuenit infinitũ corpus esse & simplex. neq; sicut dicũt qdã: qđ extra elemẽta est, ex quo alia gñantur, neq; simpliciter. Sunt. n. quidã qui hoc faciunt infinitũ, sed non aerẽ, aut aquã, ne alia corrumpãtur Vide Simplicium circa hęc exẽpla. ab infinito: habẽt. n. adinuicem cõtrarietatem, vt aer quidem humidus, aqua autem frigida, ignis vero calidus: quorum si esset vnũ infini- E tum, corrumperent vtiq; iam alia. Nunc aũt dicunt alterum esse id, ex quo hęc sunt. Impoſſe Te. cõ. 45. est aũt esse aliquod corpus hmõi infinitum (de hoc. n. cõe quiddã dicendum est, & de oĩ siľr, & aere, et aqua, et quolibet.) Sed prio dicendũ, q̃ non est hmõi corpus sensibile extra uocata elementa. oẽ nanq; ex quo est, & resoluitur in hoc. quare esset vtiq; hic corpus, præter aerẽ, & ignẽ, & terram, & aquã. videtur aũt nullum huiusmodi. Neq; igiť ignẽ, neq; alioꝝ elementoꝝ vllũ, contingit infinitũ esse. oĩno. n. & p̃ter T. c. 46. id, q̃ ĩfinitũ sit aliquod ipsoꝝ, impoſſe est, si ip̃m vniuersum finitũ sit, aut esse, aut fieri vnũ aliqđ ipsoꝝ, sicut dicit Heraclitus oĩa fieri aliqñ ignẽ. Eadẽ autẽ ratio est, & de vno, & de alio, quod Te. cõ. 47. F faciunt extra elemẽta Physici. oẽ nanq; mutat ex cõtrario in contrariũ, vt ex calido in frigidũ.

Inducit rationes naturales ad ostendendum q̃ non sit corpus infinitum in actu. Circa quas consyderandũ est, q̃, qa Arist. nondum probauerat corpus cœleste esse alterius essentiæ à quatuor elementis: opinio autem cõis suo tempore fuerat, q̃ esset de natura quatuor elementorum, procedit in his rationibus, ac si nõ esset aliud corpus sensibile extra quatuor elementa, sm suam cõsuetudinem. qa semper antequã probet id, quod est suę opinionis, procedit ex suppositione opinionis aliorum communis. Vnde, postq̃ probauit in Primo libro de Cœlo & Mundo, cœlum esse alterius naturæ ab elementis, ad veritatis certitudinem iterat consyderationem de Infinito, ostendens vľr q̃ nullum corpus sensibile est infinitum. Hic autẽ primo ostendit q̃ non sit corpus sensibile ĩfinitum, supposito q̃ G sint elementa finita multitudine. secundo ostendit idem vľr ibi. {Oportet autem, & de omni.} Dicit ergo primo q̃ procedẽdo naturaliter, i. ex principijs Sciæ Naturalis, magis & certius consyderari poterit, q̃ nõ sit corpus sensibile infinitum ex ijs, quæ dicentur. omne. n. corpus sensibile, aut est simplex, aut compositum. Primo ergo ostendit, q̃ non sit corpus sensibile compositum Infinitũ, supposito q̃ sint elementa finita secundum multitudinem. non enim potest esse q̃ vnum ipsorum sit infinitum, & alia finita. quia ad compositionem alicuius corporis misti requiritur q̃ sint plura elementa, et q̃ contraria aliquo modo adæquentur, alias compositio permanere nõ posset: qa illud, quod esset omnino potentius destrueret alia, cùm elementa sint contraria. si autem vnum elemẽtorum esset infinitum, nulla æqualitas esset alijs finitis existentibus, qa infinitũ improportionabiliter excedit finitum. non ergo hoc potest esse q̃ vnum tantum eorum, quæ ve- H niunt in mistionem, sit infinitum. Posset autem aliquis dicere q̃ illud infinitum esset debilis virtutis in agendo, & ideo non potest vincere alia, s. finita, quæ sunt fortioris virtutis, vtpote si infinitus sit aer, & finitus ignis. Et ideo ad hoc remouendum dicit, q̃ quantũcunq; potentia vnius corporis, quod ponitur ĩfinitum, deficiat à potentia alterius corporis, quod ponitur finitũ, vtpote, si ignis sit finitus, & aer infinitus, necesse est tamen dicere, q̃ aer quantumcunq; duplicatus, i. secundum aliquem numeꝝ multiplicatus, sit æqualis igni in potentia. si igiť potentia ignis esset centuplo maior, q̃ potẽtia aeris eiusdem quantitatis: si aer centupletur sm quantitatem, erit ęqualis ei in potentia: & tamen aer centuplatus est multiplicatus sm aliquem numerum determinatum, & vinciturá potentia aeris infiniti. Vnde manifestum est, q̃ etiam potentia ignis, vinceretur à potentia aeris infiniti, & sic infinitum excedit & corrũpit finitum, quantumcunq; poten-

tioris

Arist. prius q̃ quod suę opinionis est probet, ex aliorum opinione procedit.

Te. cõ. 49.

Secũda pars. T. c. 48.

tioris naturæ videatur. Similiter etiam non potest esse q quodlibet elementorum, ex quibus componitur corpus mistum, sit infinitum: quia de ratione corporis est q habeat dimensiones in omnem partem: non in longitudinem tantum, vt linea, neq; in longitudinem & latitudinem solum, vt superficies. de ratione autem infiniti est, q habeat dimensiones infinitas: ergo de ratione corporis infiniti est, q habeat dimẽsiones infinitas in omnem partem. & sic non potest esse q ex pluribus corporibus infinitis aliquod vnum componatur, quia quodlibet occupat totum mundum, nisi ponatur duo corpora esse simul, quod est impossibile. Sic igitur ostenso q corpus cõpositum non potest esse infinitum, ostendit ulterius quòd nec etiam corpus simplex, neq; vnum elementorum, neque aliquod medium inter ea, vt vapor est medium inter aerem & aquam. quidam enim posuerunt hoc esse principium, ex eo alia generari dicentes. & hoc dicebant esse infinitum, non autem aerem, aut aquam, aut aliquod aliorum elementorum, quia contingeret alia elementa corrumpi à quocunq; ipsorum, quod infinitum poneretur, quia elementa habent cõtrarietatem adinuicem, cùm aer sit humidus, aqua frigida, ignis calidus, terra sicca. vnde, si vnum horum esset infinitum, corrumperet alia, cũ contrarium natum sit corrumpi à contrario, & ideo dicunt aliqui aliud ab elementis esse infinitum, ex quo sicut ex principio elementa causantur. Hanc autem positionem dicit esse impossibilem, non solum quantum ad hoc, q dicit tale corpus medium esse infinitum, quia de hoc dicetur cõmunis quædam ratio, tam de igne, & aere, et aqua, q etiam de corpore medio. Sed ex hoc ipso etiam est impossibilis prædicta positio, quia ponit aliquod principium elementare præter quatuor elementa. non enim inuenitur aliquod corpus sensibile præter ea, quæ dicuntur elementa, s. aerem, aquam, & huiusmodi. sed hoc oporteret si aliquid aliud, præter elementa veniret in compositionem istorum corporum. vnumquodq; enim compositum resoluitur in ea, ex quibus componitur. si igitur aliquid aliud veniret in compositione istorum corporum, q hæc quatuor elementa, sequeretur q hic apud nos inueniretur aliquod corpus simplex, præter hæc quatuor elementa per resolutionem istorum in elementa. Sic igitur patet q positio præmissa falsa est quantum ad hoc, quod posuit aliquod corpus simplex præter hæc nota elemẽta.

Vlterius autem ostendit communi ratione q nullum elementorum possit esse infinitum. quia, si aliquod elementorum esset ĩfinitum, impossibile esset totum vniuersum esse aliud, nisi illud elemẽtum, & oporteret q omnia alia elementa converterentur in ipsum. vel iam essent conuersa in ipsum, propter excellentiam virtutis infiniti super alia; sicut Heraclitus dicit, q quandoq; futurum est, q omnia conuertãtur in ignem, propter excellentem ignis virtutem. Et eadem ratio est de vno elementorum, & de alio corpore, quod faciunt quidam Naturales extra elementa. oportet enim illud aliud habere cõtrarietatem ad elementa, cùm ex eo ponantur alia generari. Mutatio autem non fit nisi ex contrario in contrarium, vt ex calido in frigidũ, sicut supra ostensum est. Sic igitur & istud corpus medium, ratione cõtrarietatis destruet alia elementa.

LECTIO. IX.

Corpus infinitum actu non dari quatuor astruit rationibus Anaxagoræq; deloditur opinio, qua infiniti motus ac quietis causam reddidisse arbitratus est.

ARGV. *Atq; ex his ẽt de quouis consyderare oportet, si possit necne, infinitum esse sensibile corpus. Ex his aũt patebit infinitũ sensibile corpus in rõne rex, esse oĩno non posse.*

OPortet autem de omni ex his consyderare, si contingat, aut non contingat, corpus infinitum esse sensibile. Quòd autem Tex. c. 48.

A omnino impossibile sit corpus infinitum esse sensibile, ex his manifestum.

Postq; ostendit Philosophus non esse corpus sensibile infinitum facta suppositione, q sint elemẽta finita, hic ostendit idem simpliciter absq; oi suppositione. et primo dicit de quo est intentio, secundo exequitur propositum ibi. {Aptum. n. natura est.} Dicit ergo primo q ex ijs, quæ sequuntur, oportet consyderare de omni corpore, nulla suppositione facta, si contingat quodcunq; corpus naturale esse infinitum. & ex sequẽtibus rationibus manifestum fiet, q non. Secundo ibi. Prosopost immediate.

Omne nanq; sensibile corpus aptum est alicubi esse, atq; locus est quidã cuiusq;, et idẽ est totius, ac partis, ut totius terræ uniusq; glebæ: & ignis item, atq; scintillæ. ARGV.

Aptum enim natura est omne sensibile, alicubi esse, & locus aliquis est vniuscuiusque, & B idẽ partis, & omnis est vt totius terræ, & vnius glebæ: & ignis, & scintillæ.

Ostendit propositum quatuor rationibus. Secũda incipit ibi. {Omnino autẽ manifestũ. { Tertia ibi. { Amplius omne corpus sensibile est. {Quarta ibi. { Simpliciter autem et si impossibile.} Circa primam rationem tria facit. primo præsupponit quædam necessaria ad rationem. secundo ponit rationem ibi. { Quare siqdem eiusdẽ spẽi.} Tertio excludit falsam opinionem q̃dam ibi. {Anaxagoras aũt inconueniẽter.} Præmittit ergo tria. quorum primum est, q oẽ corpus sensibile habet aptitudinẽ naturalẽ, vt sit in aliquo loco. Secũdum est, q cuilibet corpori naturali conuenit aliqs locus locorum, q sunt. Tertium est, q idem est locus naturalis, totius & partis, sicut totius terræ, & vnius glebæ, & totius ignis, & vnius scintillæ. & huius signũ est, q in quacũq; parte loci totius ponatur pars corporis, quiescit ibi. Secundo ibi. Tex. cõ. 51. Tex. cõ. 52. Tex. cõ. 53. Secũda pte c. 48. T. c. 50.

C *Quare, si infinitum partium sit similium, immobile erit, aut semper feretur. At id fieri nequit. cur. n. deorsum magis quàm sursum, aut ad quẽuis locum mouebitur? dico autem si sit gleba, quorsum hæc mouebitur, aut ubi manebit? corporis enim eiusdem formæ locus est infinitus: occupabit ne igitur totum locum? At quomodo fieri potest? Quænam igitur ipsius quies, aut ubi nam erit? & quis præterea motus, an ubiq; manebit? non ergo motu ciebitur. An omnem ad locum mouebitur? nõ ergo quiescet inquã, ac stabit. Sin uero sit dissimilium partium, dissimilia etiam erunt & ipsa loca. Atq; primo quidem ipsius uniuersi corpus, non erit unum, nisi tactu. deinde partes, aut sunt infinitæ specie, aut finitæ. at finitæ nequeunt esse. erunt. n. aliæ quidem infinitæ, aliæ uero non* D *infinitæ, si uniuersum est infinitũ, ignis inquã, uel aqua. Tale aũt corruptio est contrarijs ipsis, ut antea diximus. Et ob hoc nemo Naturaliũ infinitũ ipsum unumq; ignẽ aut terram fecit, sed aut aerem, aut aquam, aut id, quod inter ipsa medium collocarũt. quoniam illorum quidem locus manifeste erat determinatus, atq; distinctus: hæc autem utroq; in loco, in supero inquam ac infero esse possunt. At neq; etiam infinita, nam, si sint infinitæ ac simplices, & loca erunt infinita profecto, & infinita etiam elementa. Quòd si hoc esse nequeat, sintq; ipsa loca finita, & totum ipsum finitum esse necesse est. fieri nanq; non potest, ut non æqua sint locus, & corpus. neq; enim locus maior esse potest, quàm ipsum corpus, neq; corpus maius, quàm ipse locus, nam aut uacuum aliquid erit,*

& corpus

& corpus insuper infinitũ non erit. aut corpus quippiam erit, quod nusquam aptum est esse. E

Taxat Alex. Simplicius, circa ly eiusdem spẽi.

Quare si quidem sit eiusdem spẽi, aut imobile erit, aut semper mouebit. Et impoſſe est: quid enim magis deorsum, aut sursum, aut quouis? dico aũt vt si gleba sit alicubi, ipsa qua mouebit, aut vbi manebit? locus. n. ĩfinitus erit sibi, & cognati sibi corporis. vtrum igit̃ cõtinebit * totũ locum? & quõ? Quæ igit̃ & vbi quies, & motus ipsius? an vbiq; manebit? non ergo mouebit. An vbiq; mouebitur? non ergo stabit. Si aũt dissimile est oẽ, dissimiles & loci sunt. & primũ quidem nõ vnũ corpus vniuersi est, nisi tãgẽdo. Postea aut finita hæc erunt, aut ĩfinita specie. & finita qdem non esse possunt. erũt. n. alia quidem finita, alia vero non, si oẽ infinitum est, vt ignis, aut aqua. Corruptio autẽ huiusmodi in contrarijs esset. (sicut dictũ est prius.) Et propter hoc nullus Naturaliũ vnum, et ĩfinitũ ignẽ facit, neq; terrã, sed aut aerem, aut aquã, aut ipsorum medium. qa locus vtriusq; manifestus erat, & determinatus. hec aũt vtroq; participãt, eo, q sursum, & eo, qui deorsum. Si autem infinita, & simplicia sunt, & loci infiniti, & elemẽta infinita erunt. si aũt hoc impoſſe est, & loci finiti sunt, & totũ finitũ esse necesse est. Impoſſe. n. est non æquari locũ, & corpus. Neq;. n. locus omnis maior est, q̃ quantũcunq; contingit corpus simul esse. Silr autem neq; infinitũ erit corpus, neq; corpus maius q̃ locus. Aut. n. vacuũ erit G aliquid: aut corpus nusq̃ aptum natum est esse.

* a. l. totius.

Te. cõ. 49.

Demonstratio hæc (ait Sampli.) amplior est, & ostẽdit nullum sublunare corpus, infinitum esse.

Ponit rõnem, quæ talis est. Si ponatur aliquod corpus infinitum, aut oportet q totũ sit vnius spẽi cum suis partibus, sicut aqua vel aer: aut q habeat partes dissimilium spẽrum, vt hõ, aut planta. si habet oẽs partes vnius spẽi, sequitur fm pmissa, q vel sit totaliter immobile, & nunq̃ moueatur, aut q semper moueatur, quorũ vtrunq; est impossibile: qa per alterum horũ excludit̃ quies, et p alterum motus à rebus naturalibus, & vtroq; modo tollit̃ ratio naturæ, cũ natura sit principium motus & qetis. Quòd aũt sequat̃, q sit vel totaliter mobile, vel totaliter qetum, probat consequenter p hoc, q non esset assignare rõnem, quare aliquid magis sursum aut deorsum moueret̃, aut in quancũq; partem. & hoc manifestat p exemplum. ponamus. n. q totum illud corpus infinitũ, similein partibus, sit terra, non erit assignare quo aliqua gleba terræ moueatur, vel vbi qescat. quia quãlibet partem loci ĩfiniti occupabit aliquod corpus sibi connatũ. i. eiusdem spẽi. Nunquid igitur põt dici q vna gleba moueat̃ ad hoc, q contineat. i. q occupet successiue totum locum infinitum, sicut H Sol mouetur, vt sit in qualibet parte zodiaci circuli? Et quõ poterit hoc esse, vt vna gleba terræ pertranseat p omnes partes infiniti loci? nihil autem moueṫ ad impossibile. si igitur impossibile est q gleba moueatur ad occupandum totum locum infinitum, vbi erit quies eius, & vbi motus eius? aut enim oportet q semp quiescat, & sic nunquam moueatur: aut q semper moueat̃, & sic nunq̃ quiescat. Si autem detur alia pars diuisionis, s. q corpus infinitum habeat partes dissimiles fm speciẽ, sequitur etiam q dissimilia sint loca diuersarum partium. alius est. n. locus naturalis aquæ, & alius terræ. Sed ex hac positione sequitur primo, q corpus totius infiniti non sit vnum simpliciter, sed fm quid, s. fm contactum: & sic nõ erit vnum corpus infinitum (vt ponebatur.) Et, qa posset aliquis non reputare hoc inconueniens, subiungit aliam rationẽ contra hoc, & dicit. q, si totum infinitum componit̃ ex dissimilibus partibꝰ, necesse est q hmõi partes dissimiles fm spẽm, aut sint spẽrum finitarum aut infinitarũ fm numerum. non aũt potest esse q sint finitarum spẽrum, quia oportebit, si totum est infinitũ, q quædam sint finita fm q̃titatem, & quædam infinita. aliter. n. ex finitis numero posset componi infinitum. hoc aũt ponere, sequit̃ q illa, q̃ sunt infinita corrumpãt alia propter contrarietatem (vt prius dictum est in præcedenti ratione.) Et ideo etiam nullus Antiquorum Naturalium Philosophorũ vnum principium (quod dixit esse infinitũ) posuit ignẽ, vel terram, quæ sunt extrema, sed magis aquam, vel aerem, vel aliquod medium: qa loca istorum erant manifesta, & determinata, s. sursum et deorsum. non sic autem est de alijs, sed terra est deorsum respectu eorum, & ignis sursum. Si F vero aliquis accipiat aliam partem, s. q corpora partialia sint infinita fm speciem, sequitur etiam q loca sint infinita fm speciem, & q elementa sint infinita. si autẽ hoc est impossibile, q elementa sint infinita, vt in primo probatum est, & q loca etiam sunt infinita, cùm non sit possibile inuenire infinitas species locorum, necesse est q totũ corpus sit finitum. &, quia concluserat ex infinitate corporum infinitatem locorum, subiungit q impossibile est non æquari corpus ad locum, quia non potest esse, q sit locus maior, quàm contingit esse corpus, neq; corpus potest esse infinitum, si locus non est infinitus, et neq; corpus potest esse maius q̃ locus, quocunq; modo: quia, si locus sit maior q̃ corpus, sequitur q sit vacuũ alicubi. aut, si corpus sit maius q̃ locus, sequitur q aliqua pars corporis non sit in aliquo loco. Tertio ibi. Te. cõ. 50.

Anaxagoras autem absurde de infiniti quiete dicit. firmare. n. infinitum seipsum, dicit. Idq; ex eo fieri, quia est in seipso. Nihil enim aliud ipsum continet. ARGY.

Anaxagoras autem, inconuenienter dicit de infiniti mansione, fulcire enim ipsum seipsum, dicit ĩfinitum. hoc autem est, quia in seipso est. (Aliud enim continet nihil.) T. c. 50.

Excludit quendam errorem. & primo ponit ipsum & dicit, q Anaxago. dixit infinitum quiescere. sed inconuenienter assignauit rationem quietis eius. dixit enim q fulcit, idest sustentat infinitum, seipsum, quia est in se, & non in alio, cùm nihil ipsum contineat, & sic non possit extra se moueri. Secundo ibi.

Quasi ubi quippiam sit, ibi esse aptum cõsistere. Hoc autem uerum nõ est. esse. n. alicubi ibi quippiam potest, non ubi aptum est esse. Quamuis igitur q̃ maxime totũ H *non moueatur (id enim, quod in seipso firmatur, & in seipso est, immobile necesse est esse.) dicat tamen ipse oportet, cur non est aptum moueri. Non. n. sat est hoc dixisse pacto, ac euasisse. fieri. n. potest ut non moueat̃, et quoduis aliud corpus. sed nihil prohibet aptum esse moueri. Et terra nanq; non fertur, nec si infinita etiam esset, ex eo tamen quia medio coercetur. Non. n. quia non est aliud, ad quod fertur, in medio ipso quiescet, sed quia non hoc modo est apta ferri. Et tamen liceret dicere, seipsam terram firmare. Quod si neq; terra si infinita esset, hæc esset causa, sed grauitatem habere (graue autẽ in medio suapte natura quiescere solet) similiter & infinitum in seipso quiescit, ob aliquam aliam causam, Et non ex eo, quia est infinitum, & seipsum firmat.* ARGY.

Tanq̃

Te.c.51. Simplicius hoc in loco anaxagoræ sententiam [illegible].

Tanquàm vbi vtiq; aliquid ſit, aptū natū ſit ibi eſſe. Hoc autē nō verū eſt. erit.n. aliqd alicubi & nō vbi aptū natū eſt eſſe. Si igitur, quia maxime nō mouetur totū (in ſeipſo quod enim fulcitur, & in ſeipſo eſt, immobile eſſe neceſſe eſt.) ſed quare nō aptū natū ſit moueri, dicēdum eſt. nō enim ſufficiens eſt ſic dicentē euadere. Erit enim vtiq;, & quodlibet aliud non motum, ſed aptum natū eſſe nihil prohibet: quoniā & terra nō fertur, neq; ſi infinita eſſet ferretur, coercita tamen à medio. Sed nō quia nō eſt aliud ibi mutatur, manebit in medio: ſed nō mouebitur: qa nō apta nata eſt ſic: ſed tn̄ licebit vtiq; dicere, qa fulcit ſeipſam. Si ergo neq; in terra hæc cauſa ē, cùm ſit infinita, ſed quia grauitatē habet (graue autē manet in medio) ſimiliter & infinitum manet vtiq; in ſeipſo, propter aliā quandā cauſam.

Te.c.52. ſed nō qa infinitū eſt, et fulcit ipſum, et ſeipſum.

Improbat rationibus duabus, qđ dictū eſt. quarū Prima eſt, q Anax. ſic aſſignauit rationē de quiete infiniti, ac ſi vbi aliquid ſit, ibi ſit aptū natū eſſe: quia ex hac ſola ratione dixit infinitum quieſcere, quia eſt in ſeipſo. Sed hoc nō eſt verū q vbi aliquid eſt, ibi ſemper aptū natū ſit eſſe: quia aliqd eſt alicubi p violentiā, & nō naturaliter. Quāuis igitur hoc maxime verū ſit q totū infinitū nō mouet, quia ſuſtētat & manet in ſeipſo, & ſic eſt immobile. ſed tn̄ dicendū erat, quare nō eſt aptū natū moueri. nō enim poteſt aliquis ſic euadere dicēs, q nō mouet infinitū: quia eadem ratione & de quolibet alio nihil prohibet q nō moueatſ ſed ſit aptū natū moueri: quia et, ſi terra eſſet infinita, ſicut nūc nō fert quādo eſt in medio, ita & tunc nō ferretur quātum ad partē, quę eſſet in medio. ſed hoc nō eſſet, quia nō haberet aliquid aliud vbi ſuſtentaret niſi in medio: ſed quia nō habet aptitudinē naturalem, vt à medio moueatur. Si ergo ita eſt in terra, q non eſt cauſa, quare quieſcat in medio, quia eſt infinita, ſed quia habet grauitatem ex qua nata eſt manere in medio: ſimiliter de quocunq; alio infinito aſſignāda eſt cauſa quare quieſcat, et nō qa eſt infinitū, vel quia fulcit ſeipſum. Aliā autē rationē ponit ibi.

ARGY. *Et inſuper patet & quāuis ipſius partē, eodem modo quieſcere oportere. nā ut infinitū in ſeipſo manet, ſeipſum firmās, ſic et omnis ipſius pars, quācunq; acceperis, in ſeipſa manebit. Loca nāq; totius ac partis, ſpeciei eſſe einſdem cōſtat. totius enim terræ glebæq; idem eſt locus qui eſt inferus, & etiam ignis totius atq; ſcintillæ, qui eſt ſuperus. Quare, ſi infiniti ſit locus in ſeipſo eſſe, & partis idē erit profecto. Quælibet ergo in ſeipſa manet.*

Similiter autem manifeſtum, q & ſi ſit: quælibet pars oportebit manere. ſicut enim infinitum in ſeipſo manet, ſe fulciens, ſic & ſi quælibet pars accipiatur, in ſeipſa manebit. totius.n. & partis ſimiles loci ſunt, ſicut terræ, & glebæ deorſum: & omnis ignis, & ſcintillæ ſurſum. Quare, ſi infiniti locus quod in ſeipſo, & idem partis, manebit ergo in ſeipſa. D

Et dicit q, ſi totū infinitū quieſcit, quia manet in ſeipſo, ſequitur, q quælibet pars ex neceſſitate quieſcat, quia manet in ſeipſa. idem enim eſt locus totius et partis, vt dictū eſt, vt ignis & ſcintillæ ſurſum: & terræ & glebæ deorſum. ſi ergo totius infiniti locus eſt ipſummet, ſequetur, q quælibet pars infiniti maneat in ſeipſa, ſicut in proprio loco. Secundam rationem ponit ibi.

A ARGY. *Omnino autē patet fieri nō poſſe ut corpus infinitū in ratione rerū ponatur, & locus corporibus tribuatur, ſi corpus omne ſenſibile, aut graue ſit, aut leue. et graue quidē ad mediū ſuapte natura feratur, leue uero ſimiliter ſupera loca petat. Et infinitū.n. hāc eādē naturæ ſubeat legē, neceſſe eſt. At fieri nequit, ut aut totū graue ſit, aut leue; aut dimidiū leue, dimidiū graue. quo nāq; modo diuides illud, aut quo pacto ipſius infiniti, hæc quidem pars ſupra, hæc autem infra: uel ultima, uel media erit?*

Te.c.53. Omnino autem manifeſtum eſt q impoſſibile eſt, ſimul infinitum dicere corpus, & locū quendam corporibus eſſe, ſi omne corpus ſenſibile aut grauitatem habet, aut leuitatem. Et, ſi graue quidem eſt, in medium natura habet ferri, ſi vero leue, ſurſum. neceſſe eſt enim & infi- B nitum corpus. Impoſſibile autem, aut omne vtrumlibet, aut mediū vtrunq; ſuſtinere. Quomodo enim diuides, aut quomodo infiniti erit hoc quidem ſurſum, illud autem deorſum, aut vltimum, aut medium?

ſecunda rō. Et dicit, q omnino manifeſtū eſt, q impoſſibile eſt dicere eſſe infinitū corpus in actu, & q cuiuslibet corporis eſt aliquis locus: ſi omne corpus ſenſibile, aut habet grauitatē, aut leuitatē, ſicut Antiqui dixerūt ponentes infinitū. quia, ſi ſit corpus graue, oportet q naturaliter ferat deorſum, ſ. ad mediū: ſi autē ſit leue, neceſſe eſt q ferat ſurſum. Si ergo ſit aliquod infinitū corpus ſenſibile: neceſſe eſt, q etiā in corpore infinito ſit ſurſum, & medium. ſed impoſſibile eſt q totū infinitū ſuſtineat in ſe vtrumlibet horum, ſcilicet ſurſum et mediū: vel etiam, q ſuſtineat vtrunq; ſm diuerſas medietates. quomodo enim infinitum poterit di- C uidi, vt vna pars eius ſit ſurſum, & alia deorſum: vel q in infinito ſit vltimum & medium? Non eſt igitur corpus ſenſibile infinitum. Tertiam rationem ponit ibi.

ARGY. *Præterea omne corpus ſenſibile eſt in loco. loci uero ſpecies, ac differētiæ ſunt ſupra, & infra, antè, & retro, dextrum, atq; ſiniſtrum. atq; hæc non ſolum noſtra ex parte ſunt, poſitioneue, ſed in ipſo etiā toto diſtincta ſunt: atq; hæc eſſe in infinito non poſſunt.*

Te.c.54. Amplius omne corpus ſenſibile in loco eſt. loci autem ſpecies, & differentiæ, ſurſum, & deorſum, ante, & retro: dextrorſum, & ſiniſtrorſum. Et hæc non ſolū ad nos, & poſitione ſunt, ſed in ipſo toto determinata ſunt. impoſſibile autem in infinito hoc eſſe.

tertia ratio. Et dicit, q omne corpus ſenſibile eſt in loco. Differentiæ autem loci ſunt ſex, ſurſum, deorſum, ante, & retro, dextrorſum, & ſiniſtrorſum, quæ quidem ſunt determinata non ſolum quo ad nos, ſed etiam in ipſo toto Vniuerſo. Determinantur enim ſecundum ſe huiuſmodi poſitiones, in quibus ſunt determinata principia, & termini motus: vnde in animatis determinantur ſurſum & deorſum, ſecundum motum alimenti: ante & retro ſecundum motum ſenſus: dextrorſum & ſiniſtrorſum ſm motū proceſſiuū, cuius principium eſt à parte dextra. In rebus autē inanimatis, in quibus nō ſunt principia determinata horum motuum, dicitur dextrorſum et ſiniſtrorſum p cōparationem ad nos. dicitur enim columna dextra, quæ eſt ad dextram hominis: & ſiniſtra, quæ eſt ad ſiniſtram. Sed in toto vniuerſo determinātur ſurſum & deorſum ſecundum motū grauium, & leuium: ſm autem motū cœli determinatur dextrum oriens, ſiniſtrum occidēs, ante vero

Alexan. aduerſus Zenobium epicureum. exiſtimat has differentias nō eſſe quo ad nos, ut prius in vniuerſo ſecūdū naturam fuiſſent.

hemiſpheriũ ſuperius.metro vero hemiſpheriũ iferius.ſurſum vero meridies, deorſum vero ſeptẽtrio. Hæc autẽ nõ pñt determinari in corpore infinito. Impoſſibile eſt ergo totũ vniuerſum eſſe infinitũ. Quartã rationẽ ponit ibi.

ARGY. *Atq; ſimpliciter ſi locus infinitus eſſe non poſſit, ſitq; omne corpus in loco, et in ratione profectò rerum, infinitũ corpus eſſe nõ poteſt. At uero quod alicubi eſt, in loco eſt: & quod in loco eſt, alicubi eſt. ut igitur infinitũ quãtitatis rationẽ ſubire nõ poteſt (nam quãtum fuerit quoddã, ut bicubitũ aut tricubitũ, hæc. n. ſignificat ipſum quantum) ſic, & quod eſt in loco id alicubi ſanè eſt. At id, aut ſupra, aut infra, aut in aliqua alia ſex differẽtiam eſſe ſignificat, quarum unaquæq; finis eſt quidam, ut conſtat.*

Te.c.51. Simpliciter autẽ, ſi impoſſibile eſt locum eſſe infinitum: in loco autem omne corpus eſt impoſſibile eſt infinitum eſſe aliquod corpus. At vero quod alicubi eſt & in loco eſt, & quod in loco eſt, alicubi eſt. Si igitur neq; quantitatẽ poſſibile eſt infinitam eſſe (quantum enim aliquid erit, vt bicubitum, aut tricubitum, hæc enim ſignificant quantum) ſic in loco, quia alicubi, hoc eſt autẽ, aut ſurſum, aut deorſum, aut in aliqua alia diſtantia: quæ ſunt ſex. horũ autem vnumquodque terminus aliquis eſt.

Et dicit, ꝙ, ſi impoſſibile eſt eſſe locũ infinitũ, cũ omne corpus ſit in loco, ſequiẽ ꝙ impoſſibile ſit eſſe aliquod corpus infinitũ. Sed ꝙ impoſſibile ſit eſſe locũ infinitũ, ſic pꝓbat. q̃a hæc duo cõuertunẽ, eſſe in loco, & eſſe in aliquo loco, ſicut & eſſe hominẽ, & eſſe aliquẽ hominẽ: & eſſe quantitatem, & eſſe aliquã quãtitatẽ. ſicut igitur impoſſibile eſt eſſe quãtitatem infinitã, quia ſequereẽ aliquã quãtitatẽ eſſe infinitã, vt bicubitũ, & tricubitũ, quod eſt impoſſibile: ita impoſſibile eſt eſſe locũ infinitũ, quia ſequereẽ aliquem locũ infinitũ eſſe, vel ſurſum, vel deorſum, et huiuſmodi: q̃d eſt impoſſibile, cũ quodlibet eorũ ſignificet quendã terminũ, vt dictũ eſt. Sic ergo nullũ corpus ſenſibile eſt infinitũ.

LECTIO. X.

Propria ex ſententia actu infinitum non reperiri demonſtrat: diuerſorum item infinitorum communia ac propria infinuans, quonammodo potentia infinitum eſſe dicatur, concludit.

ARGY. *Patet igitur ex hiſce, quæ diximus, infinitũ corpus in ratione rerũ, actu nõ eſſe. Atqui cõſtat impoſſibiliũ euenire cõplura, ſi nõ ſit ſimpliciter infinitũ. Temporis. n. erit aliquod principiũ, atq; finis. & magnitudines, nõ erũt in magnitudines diuiſibiles, numerus etiã infinitus nõ erit. Cum igitur his hoc pacto determinatis neutra pars aſſerenda eſſe uideatur, arbitro profectò, moderatoreque eſt opus. Atq; patet partim non eſſe.*

Te.c.56. QVòd quidem igitur actu corpus non ſit infinitũ, manifeſtũ ex his. Quod autẽ, ſi nõ ſit infinitũ, ſimpliciter multa impoſſibilia accidant, manifeſtũ eſt. Temporis. n. erit quoddã principium & finis. Et magnitudines non diuiſibiles in magnitudines. Et numerus nõ erit infinitus. Cum autẽ determinaẽ ſic, neutro modo videẽ cõtingere, ob hoc videlicet eſt manifeſtum, ꝙ ſic quidem eſt, ſic autem nõ.

Poſtq; Philoſophus diſputatiue proceſſit de infinito, hic incipit determinare veritatem. & primo oſtẽdit an ſit

Te.c.62. infinitum. ſecundo quid ſit ibi. {Accidit autem contrarium.} Prima diuiditur in duas. In prima oſtendit quo-

E modo infinitum ſit. In ſecunda cõparat diuerſa infinita adinuicẽ, ibi. {Aliter autẽ in tẽpore.} Circa primũ tria facit. Primo oſtendit, ꝙ infinitũ quodãmodo eſt & quodãmodo nõ eſt. Secundo determinat, ꝙ eſt in potẽtia, & non eſt ſicut actu ens ibi. {Dicitur igitur.} Tertio manifeſtat quomodo ſit in potentia ibi. {Nõ oportet autẽ potentia ens.} Dicit ergo primo ꝙ ex præmiſſis manifeſtum eſt, ꝙ nõ ſit aliquod corpus infinitũ in actu. Itẽ ex ijs, quæ ante dicta ſunt, manifeſtũ eſt ꝙ, ſi infinitũ ſimpliciter nõ ſit, ꝙ multa impoſſibilia accidũt. Quorũ vnũ eſt, ꝙ tẽpus habebit principiũ et finẽ, quod reputaẽ incõueniens ſm ponentes æternitatẽ mũdi. Et iterũ ſequeẽ ꝙ magnitudo nõ ſemper ſit diuiſibilis in magnitudines: ſed quãdoq; deuenieẽ p diuiſionẽ magnitudinũ ad quædã, quę nõ ſunt magnitudines. ſed omnis magnitudo eſt diuiſibilis. Itẽ ſequeẽ, ꝙ numerus nõ augeaẽ in infinitũ. Quia igitur ſm determinata, neutrum videẽ cõtingere: neq;, ſcilicet ꝙ infinitũ ſit actu, neq; ꝙ ſimpliciter non ſit, neceſſe eſt dicere ꝙ quodammodo eſt, quodammodo non eſt. Secundo ibi.

F

ARGY. *Diciẽ itaq; quippiã eſſe; aliud aut potẽtia, aliud actu, & infinitũ eſt additione, ac etiam diuiſione. Magnitudo autẽ actu quidẽ infinita nõ eſt, uti diximus: diuiſione autem eſt. Nõ eſt. n. difficile lineas indiuiduas è medio tollere. Reſtat igitur infinitũ in ratione rerum potentia eſſe.*

Dicitur igitur eſſe aliud quidẽ potẽtia, aliud vero actu. Et infinitum eſt quidem apoſitione, eſt autem & ablatione. Magnitudo autẽ, quod quidem actu non ſit infinita: dictum eſt. diuiſione autem eſt. Non enim difficile deſtruere indiuiſibiles lineas. Relinquitur igitur poten- Te.c.57.
tia eſſe infinitum.

Oſtendit ꝙ infinitũ eſt ſicut potentia ens. & dicit, ꝙ aliquid dicitur eſſe in actu, & aliquid dicitur eſſe in potẽtia.
G Infinitũ autẽ dicitur eſſe p appoſitionem, ſicut in numeris vel p ablationem, ſicut in magnitudinibus. oſtenſum eſt enim ꝙ magnitudo nõ eſt actu infinita: & ſic in magnitudinibus p appoſitionem infinitum nõ inuenitur: ſed p diuiſionem in eis inuenitur infinitum. Nõ enim eſt difficile deſtruere opinionem Ponentium indiuiſibiles eſſe lineas. Vel ſecundum aliam literam. non eſt difficile partiri atomas lineas, id eſt oſtendere lineas, quas quidam ponunt indiuiſibiles, eſſe partibiles. Dicitur autem infinitum in appoſitione vel diuiſione ſecundum ꝙ poteſt apponi, vel diuidi. Relinquitur igitur quòd infinitum ſit tãquam in potentia ens. Tertio ibi.

ARGY. *Nõ oportet autẽ infinitũ potẽtia ſic accipere, ut actu tandẽ euadat, quẽadmodũ ſit poteſt hoc ſtatua eſſe, erit hoc ſtatua tãdẽ. Sed, cũ multipliciter quippiã eſſe dicaẽ,*
H *perinde eſt infinitum, ut dies eſt, atq; ludus: ex eo quia ſit aliud, atq; aliud ſemper. Nam in his eſt eſſe potẽtia, atq; actu. Eſt. n. olympicus ludus, et q̃a fieri poteſt, et quia ſit.*

Non oportet autẽ potẽtia ens accipere, ſicut ſi poſſibile ſit hoc, ſtatuam æs eſſe, quod & erit hoc, ſtatua: ſic & infinitum: quod erit actu. Sed quoniam multipliciter eſt eſſe, quemadmodũ dies & agon in ſemper aliud & aliud fieri, ſic & infinitum eſt. Et nanq; in his eſt, & potentia, & actu. Olympia enim ſunt, & in poſſe agonem fieri, & in eo quod ſit.

ὁ ἀγὼν ὤνος certamen, ludus, & dicitur ἀπὸ τοῦ ἀγωνίζω, q̃d eſt certo. ὀλυμπια.

Oſtẽdit quomodo infinitũ ſit in potentia. Dupliciter enim inuenitur aliq̃d in potẽtia. Vno modo ſic ꝙ totum poteſt reduci in actũ, ſicut poſſibile eſt hoc æs eſſe ſtatua, quod aliquãdo erit ſtatua. nõ autẽ ſic dicitur eſſe infinitũ

in poten-

in potentia. Alio modo aliquid dicitur in potētia esse, qđ postea fit actu ens, nō qdē totū simul, sed successiue. Multipliciter. n. dicitur aliquid esse, vel quia totū est simul, vt homo et domus, vel qa semper vna pars eius sit post aliā, p quē modum dicitur esse dies, & ludus agonalis. Et hoc modo dicitur infinitū esse simul, et in potentia, & in actu. omnia. n. huiusmodi simul sunt in potētia, quātū ad vnā partē & actu quātū ad aliā. olympia. n. id est festa agonalia, quæ celebrabantur in mōte Olympo dicuntur esse, & durare fm agones, vel posse fieri in actu: quia quādiu durabant ista festa, aliqua pars illorū ludorum erat in fieri, et aliqua erat vt in futurum fienda. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Patet autem infinitum in tempore diuerso modo, & in hominibus, & in diuisione magnitudinum esse.*

Aliter autē, & in tempore manifestum quod infinitum, & in hominibus, & in diuisione magnitudinum.

B Comparat diuersa infinita adinuicē. Et primo cōparat infinitū tēporis & generationis infinito, quod est in magnitudinib9. Secūdo cōparat infinitū fm appositionē, & infinitū fm diuisionem in magnitudinibus, ibi. {Quòd autem secūdum appositionem.} Circa primū tria facit. Primo proponit quod intendit, & dicit, q aliter manifestatur infinitum in generatione hominum et in tempore, & aliter in diuisione magnitudinum. Secundo ibi. Te.c.59.

ARGV. *Omnino nanq; hoc modo est infinitū, ut semper aliud, aliudq; sumatur, & id quod accipitur sit quidem finitū, at aliud atq; aliud semper. Quare non oportet infinitum perinde accipere, atq; hoc aliquid, ut hominem aut domum. sed ut dies dicitur, atq; ludus, quorum esse nō substātia quædā est ortū: sed in generatione semper corruptio neq; cōsistit finitum quidem, at aliud atq; aliud semper.*

C Omnino quidem enim sic est infinitū, in semper aliud, & aliud accipiendo: & acceptum quidem semper esse finitum, sed semper alterum, & alterum. Quare infinitum non oportet accipere sicut hoc aliquid, vt hominem, aut domū: sed sicut dies dicitur, & agon, quibus esse, nō sicut substantia quædam factum est, sed semper in generatione, aut corruptione finitū, sed semper alterum, & alterum.

Te.c.58. In ipso statī pricipio te. deficit aliqd qđ in simpliciter habeť. hęc videlicet verba. Amplius ipsum esse multipliciter dicit.

Ostendit quid sit cōmune omnibus infinitis. & dicit, qđ hoc omnino, & vniuersaliter in omnibus infinitis inuenitur, q infinitū est in semper aliud & aliud accipiēdo fm quādam successionem, ita tñ q quicquid accipitur in actu de infinito, totū sit finitū. Vnde nō oportet accipere q infinitū sit aliquid totū simul existens, sicut hoc aliquid demonstratum, sicut accipimus hominem, vel domū, sed sicut sunt successiua, vt dies, & ludus agonalis, quorū esse nō est hoc modo, q aliquid eorum sit sicut quædam substantia perfecta tota actu existens. In generatione autē, & corruptione, etsi in infinitū procedat, semper illud quod accipitur in actu, est finitum. in toto enim decursu generationis, etiam si procedatur in infinitum, & omnes homines, qui simul accipiuntur sunt finiti secundum numerū: & huiusmodi finitū oportet accipere alterū, & alterū, fm q quidam homines succedunt quibusdam. Tertio ibi.

ARGV. *Verum in magnitudinibus quidē hoc accidit, permanente eo, quod sumptum: in hominibus autem, atq; tempore accidentibus, ita ut non deficiant.*

Sed in magnitudinibus quidem permanente accepto, hoc accidit: in hominibus autem, & tempore corruptis, sic vt non sit deficere.

A Ostendit differentiā & dicit, q illud finitū, quod accipimus in magnitudinibus, vel apponēdo vel diuidendo, permanet, & nō corrūpitur. Sed illa finita, quæ accipiuntur in infinito, decursu temporis & generationis humanæ corrumpuntur: ita q per istum modum non contingit tempus, & generationem deficere. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Atqui infinitum, quod in additione, & quod in diuisione cōsistit, idem quodammodo est. Fit enim in magnitudine finita, per additionem è contra. Nam ut cum diuiditur, cernitur in infinitum abitio, sic cum additio fit, ad magnitudinem ipsam determinatam uidebitur. Etenim si quispiam in magnitudine finita, definita magnitudine sumpta, eadem aliam accipiat ratione, non eandem totius magnitudinē sumens: non pertransibit unquā magnitudinē illā finitā. Sin uero hoc pacto rationem augeat, ut semper magnitudinē eandē accipiat, pertransibit sanè, propterea quòd omne finitū quouis cōsumitur definito. Alio igitur modo nō est infinitū in rebus, sed hoc pacto, potētia inquā, atq; diuisione. Et actu etiā est, perinde atq; diem, ac ludum dicimus esse. Et potētia sic est, ut materies, & nō per se, ut ipsum finitum. Et additione igitur, hoc pacto est potentia, infinitū: quod quidē aliquo modo dicimus idē esse, quo id, quod in diuisione consistit. Semper enim est aliquid ipsius extra sumendum.*

Quod autem secūdum appositionem, idem quodammodo est, & quod est secundum diuisionem. Infinitum enim secūdum appositionē fit è contrario: secundum q enim diuisum videtur in infinitum, sic appositum videbitur ad determinatū. In finita enim magnitudine, sic accipiens aliquis determinatum accipiet eadem ratione, non eandem aliquàm magnitudinem ratione accipiens, non transibit finitum. Sin vero sic augmentet, vt semper eandem aliquā sit accipere magnitudinem, transibit finitum, propter id, quòd omne finitū absumitur quolibet finito. Aliter quidem igitur nō est, sic autem est infinitum potentia, & diuisione. Et actu autem est, sicut diem esse dicimus & agonem, & potētia sic, sicut materiam, & non per se, sicut finitū. Te.c.59.

Et secundum appositionem igitur sic infinitū potentia est, quod idem dicimus quodammodo esse ei, quod est secundum diuisionem. semper quidem. n. aliquid ipsius extra est accipere. Te.c.60.

D Cōparat duo infinita, quæ sunt in magnitudinibus, s. fm appositionem, & fm diuisionem. Et circa hoc tria facit. Primo ponit cōuenientiā inter vtrunq; infinitū, secūdo ostēdit differentiā ibi, {Nō tñ excellit.} tertio inducit quādā cōclusionem ex dictis ibi. } Quare neq; est excellere. } Dicit ergo primo, q quodāmodo infinitū p appositionē est idē cū infinito fm diuisionē: qa infinitū fm appositionē fit ex opposito cū infinito fm diuisionē. fm. n. q aliquid diuidit in infinitū, fm hoc in infinitū videt posse apponi ad aliquā determinatā quātitatē. Manifestat igiť quomodo sit infinitū diuisione in magnitudine. & dicit q, si aliquis in aliqua magnitudine finita, accepta aliqua parte determinata p diuisionē, semper accipiat diuidēdo alias partes, fm eādē rationē, i. proportionē, sed nō fm eādem quātitatē, in eadē proportiōe, nō ptrāsibit diuidēdo illud finitū. puta, si à linea cubitali accipiat medietatē, & iterū à residuo medietatē, sic in infinitū procedere potest. secūda parte Te.c.60. in tertia parte.

seruabitur enim in subtrahendo eadem proportio, sed nõ eadem quantitas subtracti. minus est enim sin quantitatẽ dimidium dimidij, quàm dimidium totius. Sed, si semper sumeret eandẽ quantitatẽ, oporteret quòd semper magis ac magis augeretur proportio: puta si à quantitate. x. cubitorũ subtrahatur vnus cubitus, subtractum se habet ad totum in subdecupla proportione. Si autem iterũ à residuo subtrahatur vnus cubitus, subtractum se habebit in maiori proportione. minus enim vnus cubitus exceditur à nouẽ quàm à decem. sicut igitur seruando eandem proportionem diminuitur quantitas, ita sumendo eandem quantitatem augetur proportio. Si ergo aliquis sic subtrahendo ab aliqua magnitudine finita, semper augeat proportionem sumendo eandem quantitatem, transibit diuidendo magnitudinem finitam. puta si à linea centum cubitorum, semper subtrahat vnum cubitum. & hoc ideo quia omne finitum consumitur quocunque finito semper accepto. Aliter igitur infinitum non est secundum diuisionem nisi in potentia, quod tamen simul est actu cum potentia, sicut dictum est de die in tempore, & de agone. Et cum infinitũ sit semper in potentia, assimilatur materiæ, quę est semper in potentia, & non est per se existens in actu totum, sicut finitum est in actu. & sicut infinitum secundum diuisionem est in potentia, cum actu simul, similiter dicendum est de infinito secundum appositionem, quod quodammodo est idem cum infinito secundum diuisionẽ, vt dictum est. Inde autem manifestum est, quòd infinitum per appositionem est in potentia: quia semper contingit aliquid aliud accipere apponendo. Secundo ibi.

Infinitũ assimilatur materiæ.

F

ARGY. *Hoc tamen definitam omnem exuperat magnitudinem, ut in diuisione definitam exuperat omnem, & semper minor euadit.*

Non tamen excedit omnem determinatam magnitudinẽ: sicut in diuisione excedit omnẽ determinatam, & erit minor.

G

Ostendit differentiam inter infinitum secũdum appositionem, & infinitum secundum diuisionem. & dicit, quòd infinitum per appositionem non excedit in maius, omnẽ magnitudinem finitam determinatam, vel datam: sed infinitum secundum diuisionem, excedit omnẽ determinatam paruitatem in minus. accipiamus enim aliquã determinatã paruitatem, puta vnius digiti, si lineã centum cubitorum diuidam in infinitum, accipiendo semper dimidium, venietur ad aliquid minus vno digito. Sed apponendo in infinitum è cõtrario diuisioni, erit dare aliquã quãtitatẽ finitã, quæ nunquàm pertrãsibit. Dentur enim duæ magnitudines, quarum vtraque sit. x. cubitorum: & tertia, quæ sit. xx. Si igitur id, quod subtraho in infinitum, accipiendo semper dimidium ab vna magnitudine. x. cubitorum, addatur alteri, quæ etiã est. x. cubitorum nunquã peruenietur in infinitum apponendo ad mensuram quantitatis, quæ est. xx. cubitorum: quia quantum remanebit in magnitudine, cui subtrahitur, tantũ deficiet à mensura data in quantitate, cui addetur. Tertio ibi.

H

ARGY. *Vt autem omnem additionẽ exuperet, neque potentia esse potest: siquidem non fit per accidens actu infinitum, ut Naturales, id corpus infinitum esse dicunt, quod extra mundũ collocauere, cuius substantia aer est, aut aliquid tale. Sed, si infinitum actu sensibile corpus, hoc pacto in ratione rerum esse non potest, patet neque per additionem posse, sic esse potentia infinitum, nisi (ut dictum est) diuisionis contrario modo.*

Vt autem omnem excedat secundum appositionẽ: neque potentia possibile est esse, siquidem non est secũdum accidens actu infinitum

E

sicut dicunt Physiologi, extra corpus mũdi, cuius substantia est aer, aut aliud huiusmodi. Sed, si non possibile est, quòd infinitum corpus sensibile actu sit, manifestum, quòd neque potentia vtique erit secũdum appositionem, sed aut, (sicut dictum est,) è contrario diuisioni.

Inducit cõclusionem ex dictis. Et primo Inducit eam: secundo manifestat per dictum Platonis ibi. {Quoniam & Plato.} Dicit ergo, quòd ex quo appositio in infinitũ nõ facit transcendere omnem determinatã quãtitatem, nõ est possibile esse, nec etiam in potentia, quòd excellatur omnis determinata quãtitas per appositionẽ. quia, si esset in natura potentia ad appositionẽ trãscendentem omnẽ quantitatem, sequeretur quòd esset actu infinitum: sic quòd infinitum esset accidens alicui naturæ, sicut Naturales Philosophi extra corpus huius mundi, quod videmus, ponunt quòd est quoddam infinitum, cuius substantia est aer, vel aliquod aliud huiusmodi. Si ergo nõ est possibile esse corpus sensibile actu infinitum, (vt ostensum est,) sequitur quòd nõ sit potentia in natura ad appositionem trãscendentem omnem magnitudinẽ: sed solũ ad appositionẽ infinitã per cõtrarium diuisioni (vt dictũ est.) Quare autem, si esset potẽtia ad infinitã additionẽ trãscendentem omnem magnitudinem, sequatur esse corpus infinitum in actu, non autem ad additionem infinitam in numeris, transcendentem omnem numerum, sequatur esse numerum infinitum in actu, infra ostendetur. Secundo ibi. Te.c.61.

Te.c.69.

ARGY. *Nam & Plato infinita duo propterea facit, quòd in accretione exuperare uidetur, & in diuisione in infinitũ abire. At quanquàm duo fecit, non tamen utitur. In numeris enim neque processio per diuisionẽ est infinita (unitas enim minimum est:) neque accretio, usque nanque ad denarium incrementa numeri facit.*

G

Quoniam & Plato propter hoc infinita duo fecit, quod & in augmentum videtur excellere, & in infinitum abire, & ad annihilationẽ. Faciens tamen duo, nõ vtitur duobus. neque enim in numeris secundum diuisionem, infinitum est (vnitas enim minimum est) neque in augmentum, vsque nanque decem facit numerum. Te.c.60.

Manifestat quod dixerat per dictum Platonis: & dicit quòd, quia infinitum in appositiõe magnitudinũ est per oppositam diuisionem: propter hoc Plato duo fecit infinita, scilicet magnum, quod pertinet ad additionem, & paruum, quod pertinet ad diuisionem: quia, scilicet infinitum videtur excellere, & per additionem in augmentũ, & per diuisionem in decremẽtum, vel tendendo in nihil. Sed cũ ipse Plato faciat duo infinita, nõ tñ vtitur eis: quia cum numerum poneret substantiam esse omnium rerum, in numeris nõ inuenitur infinitum per diuisionem: quia in eis est minimum, vnitas: neque etiam per additionem secundum ipsum, quia dicebat quòd species numerorum non variantur nisi vsque ad. x. & postea reditur ad vnitatem computando vndecim, & duodecim, & cætera.

H

Simplici⁹ in hu⁹ tex. expositione liquido ostendit Platonẽ huius sententiæ haud fuisse.

LECTIO. XI.

Antiquorum de infinito definitionem refellens, propriam ac veram assignat.

ARGY. *Fit autem, ut infinitum sit contrario modo, atque alij dicunt. Non enim id est infinitum, cuius nihil est extra, sed id, cuius aliquid semper est extra.*

Accidit autẽ contra esse infinitũ, quàm sicut dicunt. Non enim cuius nihil est extra, sed cuius semper aliquid est extra, hoc infinitũ est. Te.c.62.

Postquàm

Postq̃ Philosophus ostẽdit quomodo est infinitũ, hic A ostendit qd sit infinitũ. Et circa hoc tria facit. primo ostendit quid sit infinitũ. secũdo ex hoc assignat rationẽ eorũ,
te.c.67. te.c.71. quæ de infinito dicunt ibi. {Secundũ rationem autẽ accidit.} tertio soluit rationes, quę supra positæ sunt ibi. {Reliquũ autẽ est.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit qd sit infinitũ, excludẽs quorũdã falsam definitionẽ, Secũdo excludit quandã falsam opinionẽ, cõsequentẽ ex illa falsa
te.c.61. definitione ibi. {Quoniã hinc accipiũt dignitatẽ.} Circa primũ tria facit. Primo proponit quod intẽdit, secũdo
secũda parte 62.te. manifestat ꝓpositũ ibi. {Signũ nãq;.} tertio infert quan-
secũda parte te.64. dam conclusionẽ ex dictis ibi. {Vnde melius est opinandum.} Dicit ergo primo, ꝙ cõtrario modo definiẽdũ est infinitũ, q̃ sicut quidã definierunt. dixerunt. n. qdam, ꝙ infinitũ est extra quod nihil est. sed ẽ cõtra dicẽdum est, ꝙ infinitum est cuius est semper aliquid extra. Secũdo ibi.

ARGY. *Cuius hoc indicium est, nam & annulorũ eos, qui pala carent, infinitos homines dicunt, quia semper aliquid B est extra sumendum: per similitudinem tamen quandã, & non proprie. Oportet enim & hoc esse, & nunquàm idẽ insuper sumi. In circulo uero nõ ita fit, sed semꝑ, quod deincepi sumitur, est solũ aliud. Infinitũ igitur id est, cuius semꝑ aliquid extra, ratione quantitatis accipi potest.*

Signum autem est. & nanq; annulos dicunt infinitos, vt habentes circulationẽ: quia semper est extra accipere, secundum similitudinẽ quãsdam dicentes, nõ tamẽ propriæ. Oportet enim & hoc esse, & nunq̃; idem recipi. in circulo autem non sic fit, sed semper quod est consequen-
te.c.63. ter, solum alterum. Infinitũ quidem igitur hoc
Hinc ex Alex. expositione habemus primam diuisiõis rationemquantitatis competere. est, cuius, secundum quãtitatem accipientibus, semper est aliquid accipere extra.

Manifestat propositũ. & primo ostẽdit, ꝙ sua assigna- C tio sit bona, secũdo ꝙ assignatio Antiquorũ sit incõpetẽs ibi. {Cuius autẽ nihil est extra. {Ostendit ergo primo, ꝙ
secũda parte te.63. infinitũ sit cuius semꝑ est aliquid extra, ꝑ quoddã signũ. Dicunt enim quidã, ꝙ annuli sunt infiniti, quia per hoc, ꝙ habẽt quãdam circulationẽ, semꝑ est ibi supponere partem ad partẽ acceptã. sed hoc dicitur ſm similitudinẽ, & nõ proprie: quia ad hoc ꝙ aliquid sit infinitũ, requiritur hoc, s. ꝙ extra quamlibet partẽ acceptã, sit quædã alia: ita tamẽ ꝙ nunq̃; resumatur illa, quæ prius fuit accepta. Sed in circulo nõ est sic, quia pars, quæ accipitur post aliã partẽ, est alia solũ ab ea, quæ immediate accepta est, nõ tamẽ ab omnibus partibus prius acceptis: qa vna pars potest multoties sumi, vt patet in motu circulari. Si igitur annuli dicuntur infiniti propter hanc similitudinem, sequitur, ꝙ illud, quod est vere infinitũ, sit cuius semper sit accipere aliquid extra si aliquis velit accipere eius quantitatem. Non enim potest comprehẽdi quantitas infiniti, sed si quis ve- D lit eam accipere, accipiet partem post partem in infinitũ (vt supra dictum est.) Secundo ibi.

ARGY. *Cuius uero nihil est extra, id perfectum, ac totũ Hoc enim pacto totum consueuimus definire, totum dicentes id esse, cuius nil prorsus abest. ut hominem totum, aut cistellam, atq; ut quodq;. sic, & id quod proprie totum est: ueluti totum ipsum, cuius nihil est extra. Cuius uero aliquid abest, id quicquid abest, uniuersum non est. Totum autem, & perfectum, aut idem penitus sunt, aut naturam finitimam habent. Perfectum uero nihil est prorsus, quod non habeat finem.*

Cuius autem nihil est extra, hoc perfectum A est, & totum. Sic enim definimus totum, cui nihil abest, vt hominem totum, aut arcam. Sicut autẽ definimus singulare, sic, & quod proprie: vt totum cuius nihil est extra. cuius autẽ absentia extra est: non omne est, cùm absit. Totũ autem, & perfectum, aut idem penitus, aut proximum secundũ naturã est. Perfectum autẽ nul- Lec.64.
lum, nõ habẽs finem. finis autem terminus est.

Probat, ꝙ definitio Antiquorũ sit incõpetẽs, tali ratione. Id cuius nihil est extra, est definitio perfecti & totius: quod sic probat. definitur. n. vnũquodq; totũ esse, cui nihil deest: sicut dicimus hominẽ totũ, aut arcã totã, quibus nihil deest eorũ, quæ debẽt habere. Et sicut hoc dicimus in aliquo singulari toto, vt est hoc particulare, vel illud, ita etiã hæc ratio cõpetit ei, quod est vere, & proprie totũ, s. in Vniuerso, extra quod simpliciter nihil est. Cum autẽ ali- B quid desit ꝑ absentiam alicuius intrinseci, tũc nõ est totũ. Sic igitur manifestũ est, ꝙ hæc est definitio totius. Totum est, cuius nihil est extra. Sed totũ & perfectum, vel sunt penitus idem, vel sunt propinqua ſm naturã. (Et hoc ideo dicit, quia totũ nõ inuenitur in simplicibus, quę nõ habẽt partes: in quibus tñ vtimur nomine perfecti) ꝑ hoc igitur manifestum est, ꝙ perfectũ est, cuius nihil est extra ipsum. Sed nullum carens fine est perfectum (quia finis est perfectio vniuscuiusque.) Finis autem est terminus eius, cuius est finis) nullum igitur infinitum, & interminatũ est perfectum. Non ergo competit infinito definitio perfecti, cuius scilicet nihil est extra. Deinde cùm dicit.

*Quocirca putandum est, melius Parmenidem, Me- ARGY.
lisso dixisse. Hic enim ipsum infinitum totum appellat. Parmenides autem totũ dicit esse finitum, à medio æque distans. Fieri enim non potest, ut infinitum cum toto, ac C uniuerso, perinde atq; cum lino linum nectatur.*

Vnde melius est opinandum. Parmenidem, Melisso dixisse. Hic quidem enim infinitum totum dicit, ille autem. totum finiri à medio æque pugnans. Non enim linum lino est continuare omni, & toti infinitum.

Inducit quandam cõclusionẽ ex dictis. Quia enim infinito nõ cõpetit definitio totius, manifestũ est, ꝙ melius dixit Parmenides, q̃ Melissus. Melissus enim dixit totũ Vniuersum esse infinitum: Parmenides vero dixit, quòd totũ finitur per æque pugnans à medio: in quo designauit corpus vniuersi esse sphericum. In spherica. n. figura lineę à medio vsq; ad terminũ, s. circunferentiam ducuntur ſm æqualitatẽ quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, D ꝙ totum vniuersum sit finitum: quia totũ, & infinitũ, nõ se inuicẽ cõsequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino cõtinuatur linũ, in filando. Erat enim prouerbiũ vt ea, quæ conquũtur, dicerent sibi continuari sicut linũ lino. Deinde cũ dicit.

Lineæ à centro ad circunferentiam ducuntur ſm æqualitatẽ.

ARGY. *Nam hic, & hanc præclaram de infinito conditionem accipiunt, omnia inquam ipsum cõtinere, & uniuersum in seipso complecti. habet enim similitudinem quandam ad totum. Infinitum enim materia perfectionis magnitudinis est: & id quod est potentia totum, non actu. Est autem diuisibile & ad diminutionem, & ad additionẽ contrariam: totumq;, atq; finitum non per se, sed per aliud. et non continet, sed ut infinitum est, continetur. Quapropter, & ignotum est ea ratione, qua est infinitum: materia nanq; formam nõ habet. Quare patet partis magis infinitum, quàm totius rationem subire. materia nanq; pars est totius, perinde ac æs est æneæ statuæ pars.*

te.c.61. Quoniam hinc accipiunt dignitatem de infinito, quòd est omnia continens: et omnia in seipso habens, propter id quod habet similitudinem quãdam cum toto. Est enim infinitũ perfectionis magnitudinis materia: & quod potentia totum est, actu vero nõ. Diuisibile autem est & ad diuisionem, et ad oppositam appositionẽ. Totum autem & finitum, nõ secundum se, sed secundum aliud: & non continet, sed cõtinetur, inquantum est infinitum. Vnde ignotum est, inquantum est infinitum speciem enim nõ ha-
te.c.66. bet materia. Ergo manifestum est, ꝙ magis in partis ratione sit infinitũ, quàm in totius. pars enim materia totius est, sicut æs statuæ.

Excludit quãdam falsam opinionẽ ex prædicta definitione falsa exortã. Et primo cõmuniter quãtũ ad omnes.
secũda parte te. c. 66. secũdo specialiter quãtũ ad Platonẽ ibi. {Quoniã si cõtinet.} Dicit ergo primo, ꝙ, quia æstimauerũt infinitũ coniungi toti, hinc acceperũt quasi {dignitatẽ.} id est rẽ per se notã, de infinito, ꝙ omnia cõtineret: & omnia in se haberet propter hoc, ꝙ habet quãdam similitudinẽ cum toto, sicut id, quod est in potẽtia, habet similitudinẽ cũ actu. Infinitũ enim inquãtũ est in potẽtia, est sicut materia respectu perfectionis magnitudinis: & est sicut totũ in potẽtia, nõ autẽ in actu. Quod patet ex hoc, ꝙ infinitũ dicitur ſm ꝙ possibile est aliquid diuidi in minus, & ſm ꝙ ex opposito diuisioni potest fieri appositio (vt supra dictum est.) Sic igitur infinitũ ſm se, id est ſm propriam rationẽ, est in potentia totum: & est imperfectum, sicut materia nõ habens perfectionẽ. Non autẽ est totum, & finitũ secundum se, id est ſm propriã rationẽ, qua est infinitũ: sed ſm aliud, id est secundum finem, & totũ, ad quod est in potentia. diuisio enim, quæ est possibilis in infinitum, ſm ꝙ ad aliqd terminatur, dicitur esse perfecta: & ſm ꝙ vadit in infinitũ est imperfecta. Et manifestum est ꝙ, cum totius sit cõtinere: materiæ autem contineri, ꝙ infinitum inquantum huiusmodi, non continet, sed cõtinetur: inquantum scilicet id, quod de infinito est in actu, semper continetur ab aliquo maiori, ſm ꝙ possibile est aliquid esse extra accipere. Ex hoc autem, quod est sicut ens in potentia, non solum hoc sequitur, ꝙ infinitum continetur, & non contineat: sed etiam sequuntur duæ aliæ cõclusiones: quarũ vna est, ꝙ infinitum inquantum huiusmodi est ignotum: quia est sicut materia non habens speciem, id est formam (vt dictum est:) materia autem non cognoscitur nisi per formã. Alia conclusio est, quæ ex eodem sequitur: ꝙ infinitum magis habet rationem partis, quàm totius: quia materia comparatur ad totum, vt pars. Et recte infinitum se habet vt pars, inquantum non est de ipso accipere nisi aliquam partem in actu. Secundo ibi.

E ARGY. *Nam, si in rebus sensibilibus continet, & in intelligibilibus etiam ipsum magnum, & paruum, cõtinere res intelligibiles oportebat. at absurdum est profectò ac impossibile, id, quod est ignotum, atque indefinitum, continere ac definire.*

Quoniam si cõtinet in sensibilibus, & in intelligibilibus magnum & paruũ, oportuit continere intelligibilia. incõueniens autem & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Affert Platonicã veritatẽ: dupliciter hoc in loco ipsam cõtra Arist. acerrime tuetur.

Excludit opinionem Platonis, qui ponebat infinitum tam in sensibilibus, quã in intelligibilibus. et dicit, quòd ex hoc manifestum est etiam, ꝙ, si magnum & paruum, quibus Plato attribuit infinitũ sint in sensibilibus, & in intelligibilibus tanquã continentia (propter hoc, ꝙ cõtinere attribuitur infinito) sequitur, ꝙ infinitum contineat intelli-
F gibilia. sed hoc videtur esse inconueniens, & impossibile, ꝙ infinitum, cum sit ignotum & indeterminatum, contineat & determinet intelligibilia. Non enim determinantur nota per ignota, sed magis è contra.

LECTIO XII.

Quarundam propositionum de infinito intellectus: eoq; in diuersis diuersimode inuento quonammodo Geometræ vtantur.

ARGY. *Atqui cum ratione etiã fit, ut id quidem, quod in additione consistit, nõ uideatur esse sic infinitũ, ut omnẽ exuperet magnitudinẽ. Id uero, quod in diuisione cõsistit, infinitum esse istiusmodi uideatur. Infinitũ enim intus perinde, atq; materia continetur, forma autem continet.*

te.c.67. SEcũdũ rationẽ autẽ accidit, vt qđ est & ſm appositionẽ nõ esse videatꝛ infinitum sic, vt
G omnem excedat magnitudinem, in diuisione autem esse. continetur enim sicut materia intus & infinitum: continet autem species.

Posita definitione infiniti, hic ex definitione assignata assignat rationem eorum, quæ de infinito dicuntur. Et primo eius, quod dicitur de appositione & diuisione infiniti. secundo eius, quod infinitum in diuersis secundum ordinem inuenitur ibi. {Infinitum autem nõ idem est.} te.c.70.
tertio eius, quod Mathematici vtuntur infinito ibi. {Nõ te.c.71.
remouet autem ratio.} quarto eius, quod infinitum ponitur principium ibi. {Quoniam autem causæ.} Circa te.c.72.
primum duo facit. Primo assignat rationem eius, quod dicitur de infinito, circa diuisionem, & appositionem in magnitudinibus. secundo eius, quod dicitur in numeris per comparationem ad magnitudines ibi. {Rationabi- te.c.68.
liter autem est.} Dictum est autem supra, ꝙ appositio in infinitum sic inuenitur in magnitudinibus, ꝙ tamen nõ excedinir per hoc quæcunq; determinata magnitudo. Sed
H diuisio in infinitum sic inuenitur in magnitudinibus, ꝙ diuidendo transitur quæcunq; quantitas in minus (vt supra expositum est) Hoc autem secundum rationem dicit accidere: quia, cum infinitum habeat rationem materiæ, cõtinetur intus sicut materia. illud autem, quod cõtinet, est species & forma. manifestum est autem ex ijs, quæ dicta sunt in Secũdo, ꝙ totum habet rationem formæ, partes autem rationẽ materiæ. cùm ergo in magnitudinibus à toto itur ad partes per diuisionem, rationabile est, ꝙ ibi nullus terminus inueniatur, qui nõ trãscendatur per infinitam diuisionem. sed in additione itur à partibus ad totum, quod habet rationem formæ continentis, & terminantis: vnde rationabile est quòd sit aliqua determinata quantitas, quam infinita appositio non transcendat. Secundo ibi.

Cur appositione determinatã quãtitatem nõ sit excedere diuisione autẽ sic.

Cum

ARGY. *Cum ratione etiam accidit in numero quidem versus minus minimum esse finemq; : versus autem plus omnē semper multitudinem exuperare. In magnitudine vero cō trarium. Versus quidem minus omnem magnitudinem exuperare, versus autem maius non esse magnitudinem infinitam. Hec enim ita propterea fiunt, quòd ipsum vnum quicquid tandem id sit, indiuisibile est. homo nāq; vnus est homo, non multi. Numerus autem est vna plura, quantauè quædam. Quare ad indiuisibile stetur necesse est. Duo enim ac tria denominatiua nomina sunt, & cæterorum quisq; numerorum simili modo.*

te.c.61. Rationabiliter autem est, & in numero quidem, ad minimum versus esse terminū : ad plus autem semper omnem excellere multitudinē. In magnitudinibus autem ē cōtrario. In minus quidem excedere omnem magnitudinem, sed in maius non esse magnitudinem infinitam. Causa autem est, quia vnum est indiuisibile, quodcunque vnum sit, vt homo, vnus homo, & non multi. numerus autem est vno plura, & & quanta quædam. quare, necesse est stare ad indiuisibile. duo nanque & tria denominatiua nomina sunt, similiter, & aliorum numerorum vnusquisque.

Assignat rationem de infinito in numeris per comparationem ad magnitudines. Dicitur enim q; in numero inuenitur aliquis terminus in minus, quem non est diuidendo transcendere, sed non inuenitur aliquis terminus in plus: quia quolibet numero est inuenire alium maiorem per additionem. in magnitudinibus autem est è contra (vt dictum est.) Et huius rationem assignat, & primo quidem quare in numeris aliquis terminus inuenitur, qui in minus non transcenditur diuidendo. huius enim ratio est: quia omne vnum, inquantum vnum est indiuisibile, sicut homo indiuisibilis est vnus homo, & non multi. Quemlibet autem numerum oportet resoluere in vnum: quod patet ex ipsa ratione numeri. numerus enim hoc significat, q; sint aliqua plura vno: quælibet autē plura excedentia vnum siue plus, vel minus, sunt determinatę species numerorum. vnde, cum vnum sit de ratione numeri, & de ratione vnius sit indiuisibilitas, sequitur, q; diuisio numeri stet in termino indiuisibili. Quod autem dixerat, q; de ratione numeri sit, q; sint plura vno, manifestat per species: quia duo, & tria, & quilibet alius numerus denominatur ab vno. vnde dicitur in quinto Metaphy. substantia senarij est in hoc, q; sit sexies vnum: non autem in hoc quòd sit bis tria, vel ter duo: quia sequeretur, q; vnius rei essent plures definitiones, & plures substantiæ: quia ex diuersis partibus diuersimode consurgit vnus numerus. Secundo ibi.

Numerus in minimis terminis sit diuisibilis. e contrario diuisioni magnitudinis.

te.c.19.

ARGY. *Versus autem plus, fit ut semper intelligatur. diuisiones enim magnitudinis, duas in partes æquales sunt infinitæ. Quare potentia quidem est, actu non est. sed semper id, quod accipitur, multitudinē omnem exuperat definitam. Sed non est separabilis hic numerus diuisionis, nec infinitum permanet: sed fit, & quemadmodum tempus, & ipse numerus temporis.*

In plus autem, semper est intelligere, infinitę enim sunt bipartitiones magnitudinis. Quare potentia quidem est, actu vero non: sed semper excedit, acceptum omnem determinatam

A multitudinem. Sed non separabilis est hic numerus à decisione: neq; manet infinitas, sed fit semper sicut & tempus, & numerus temporis.

Assignat causam quare in numeris additio excedit omnem determinatam multitudinē. et dicit, q; possumus semper intelligere, quolibet numero dato, alium maiorē, per hoc, q; magnitudo diuiditur in infinitū. manifestum est enim q; diuisio causat multitudinem. vnde quāto plus diuiditur magnitudo, tanto maior multitudo consurgit: & ideo ad infinitam diuisionem magnitudinum, sequitur infinita additio numerorum. Ideo sicut infinita diuisio magnitudinis non est in actu, sed in potentia: & excedit omne determinatum in minus (vt dictum est) ita additio numerorum infinita, non est in actu, sed in potentia: & excedit omnem determinatam multitudinem. Sed hic numerus, qui sic in infinitum multiplicatur, nō est numerus separatus à decisione magnitudinum. Circa quod

B sciendum est q; diuisio (vt dictum est) multitudinem causat. Est autem diuisio duplex. Vna formalis, quæ est per opposita, & alia secundum quantitatem. Prima autem diuisio causat multitudinem, quæ est de transcendentibus, sm quod ens diuiditur per vnum & multa. Sed diuisio continuæ quantitatis causat numerum, qui est species quantitatis, inquātū habet rationē mensurę: & hic numerus multiplicabilis est in infinitum, sicut & magnitudo diuisibilis est in infinitū. Sed multitudo, quę sequitur diuisionem formalem rerū, nō multiplicatur in infinitū: sunt enim determinatæ species rerū, sicut & determinata quantitas Vniuersi. Et ideo dicit, q; hic numerus, qui multiplicatur in infinitū, non separatur à diuisione cōtinui. Neq; tamē hic numerus sic est infinitus, sicut aliquid permanēs: sed sicut semper in fieri existens, inquantū successiue additur supra quemlibet numerū datum, sicuti etiam est de tempore, & de numero temporis. numerus enim temporis crescit successi-

Diuisionum duplex genus.

C ue per additionem diei ad diem, non q; omnes dies sint simul. Deinde cùm dicit.

In magnitudinibus autem contrarium est. Nam diuiditur quidem in infinita continuum ipsum. Versus autem maius non est infinitum. quantum enim contingit potentia esse, tantum & actu esse contingit. Quare, cum infinitum nullum sic sensibile corpus, non contingit definitæ magnitudinis omnis exuperationem esse. alioquin, maius cælo aliquid erit. ARGY.

In magnitudinibus autem contrarium est. te.c.69. diuiditur enim in infinita continuum. In maius autem non est in infinitum. quantum enim contingit potentia esse, & actu contingit tantum esse. Quare cùm sit infinita nulla magnitudo sensibilis, non contingit excessum esse

D omnis determinatæ magnitudinis. esset enim vtique aliquid cælo maius.

Ostendit q; è contrario est in magnitudinibus. Diuiditur enim cōtinuū in infinitū (vt dictū est. Sed in maius nō procedit in infinitū, etiam sm potentiā: quia quātū vnū quodq; est in potentia tantū potest esse in actu. si igitur esset in potētia naturæ, q; cresceret aliqua magnitudo in infinitum, sequeretur, q; esset aliqua magnitudo sensibilis infinita, quod est falsum, vt supra dictū est. Relinquitur igitur, q; nō est in potētia additio magnitudinū in infinitum sic, q; excedatur omnis determinata quātitas: quia sequeretur, q; esset aliquid maius Cęlo. Ex quo patet falsum esse quod quidā dicunt, q; in materia prima est potentia ad omnē quantitatē. nō enim est in materia prima potētia nisi ad terminatā quantitatē. Patet etiā ex pmissis ratio, quare nō oportet numerū tātū esse in actu, quātū est i potētia: sicuti hic dicit

Hoc in loco cō. dubitationē quandam mouet, qui & multi ad ipsum Greci expositores diluerunt, & breuius, nec stodiu, quāquā nec ipsi scopū attigeris, vt docto lectori persp. cuū esse poterit breuitatis causa, tantum rem adnotauimus.

de magnitudine: quia additio numeri sequitur diuisionem continui, per quam à toto itur ad id, quod est in potentia ad numerum: vnde non oportet deuenire ad aliquem actum, finientem potentiam, sed additio magnitudinis ducit in actum (vt dictum est.) Commentator autem assignat alia rationem: quia potentia ad additionem magnitudinis est in vna, & eadem magnitudine: sed potentia ad additionem numerorum est in diuersis numeris: inquantum cuilibet numero potest aliquid addi. Sed hæc ratio parum valet, quia sicut per additionem est alia & alia species numeri, ita alia & alia species mensuræ, secundum quòd bicubitum & tricubitum dicuntur species quantitatis. Et etiam quicquid additur superiori numero additur inferiori: & secundum hoc in vno & eodē numero, scilicet binario vel trinario, est potentia ad infinitā additionem. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Ipsum autem infinitum non est idem in motu, magnitudine, atque tempore, ut una quædam natura. Sed posterius dicitur ob prius, ueluti motus quidem dicitur infinitus, quia prius ita dicitur magnitudo, super qua fit motus, & quæ alteratur aut accrescit: Tempus autem propter motum. Atque nunc quidem utimur hisce, posterius autem, & quidnam sit horum unumquodque, & cur omnis magnitudo diuisibilis sit in magnitudines, dicere enitemur.*

F

Te.c.70. Infinitum autem non idem est in motu, & magnitudine, & tempore, tanquàm vna quædam natura: sed posterius dicitur & secundum prius, vt motus quidem, quia prius est magnitudo, in qua mouetur, aut alterat̄, aut augmentatur; tempus autem propter motum. Nunc quidem enim vtimur his, posterius autem tentabimus dicere: & quid est vnūquodq;, & quia oīs magnitudo sit in magnitudines diuisibilis.

G

Ostendit quomodo infinitum inueniatur diuersimode in diuersis, & dicit, q infinitum non est secundum eandem rationem in motu, & in magnitudine, & tempore, ac si esset vna natura vniuoce prędicata de eis. sed dicitur de posteriori eorum secundum prius, sicut de motu propter magnitudinē, in qua est motus, vel localis, vel alterationis, vel augmenti. de tempore autem propter motū, & hoc ideo, quia infinitum competit quantitati: motus autem est quantus secundum magnitudinem, & tempus propter motū (vt infra patebit.) Et ideo dicit, q nunc vtimur his, sed posterius manifestabitur de vnoquoq; eorū quid sit: & q omnis magnitudo sit diuisibilis in magnitudines. Deinde cùm dicit.

ARGY. *At qui neque Mathematicorum contemplationem ea ratio aufert, quæ infinitum hoc pacto è medio tollit, ut ad incrementum habeat actu sine transitione. Neque enim nunc ipso indigent infinito, neque utuntur: sed tantam solum lineam postulant, quantam uolunt finitam, Atque quantamuis aliam magnitudinem eadem diuidere ratione, qua diuisa est magnitudo maxima, licet. Quare ad ostēdendū quidem illo pacto nihil referet prorsus: esse autem ipsum in ijs est magnitudinibus, quæ in rerum sunt ratione.*

H

Te.c.71. Non remouet autem ratio mathematicos à consyderatione, auferens sic esse aliquid infinitum, vt actu sit in augmentū, intransibile. Neq; enim sic indigent infinito, neq; vtuntur; sed solum esse, quantācunq; velint, finitam. maximæ

E autem magnitudini, secūdum eandem inesse secari rationem, quantācunque magnitudinē alterā. Quare ad demonstrandum quidem, illo modo nihil differt. esse autem in existentibus erit magnitudinibus.

Ostendit quomodo Mathamatici vtuntur infinito, & dicit, q ratio prædicta, qua ponimus non esse magnitudinem infinitam in actu, non remouet cōsyderationem Mathematicorum, qui vtuntur infinito: puta cum Geometra dicit, q sit talis linea infinita. nō enim indigent ad suam demonstrationem infinito in actu, neq; eo vtūtur: sed solum indigent, q sit aliqua linea finita tanta, quanta est eis necessaria, vt ex ea possint subtrahere, quod volunt. & ad hoc sufficit, q aliqua maxima magnitudo sit: quia alicui maximæ magnitudini competit, q possit diuidi secundum quantamcunq; proportionem respectu alterius magnitudinis datæ. vnde ad demonstrandum, non differt, vtrum sit hoc modo, vel illo, scilicet vel infinita, vel finita maxima quantitas: sed quantum ad esse rei multum differt, vtrum sit vel non sit. Deinde cùm dicit.

Cum uero causæ in quatuor sint distinctæ, patet infinitum, ut materiam causam esse: & esse quidem ipsius priuationem esse: per se autem subiectum continuum ipsum atque sensibile esse. Cæteri etiam omnes ipso infinito ut materia uti uidentur. Quapropter & absurdum est sanè, ipsum id esse quod continet, & non id quod continetur asserere. ARGY.

Quoniam autem causæ diuisæ sunt quadrifariam, manifestum, quòd sicut materia infinitum causa est: & quod esse quidem ipsi priuatio est, per se autem subiectum, continuū ipsum & sensibile est. Videntur autem, & omnes Alij sicut materia, vtentes infinito. Vnde & inconueniens est, continens ipsum facere, & non contentum. Te.c.72.

Ostendit quomodo infinitum sit principium, & dicit, q, cum sint quatuor genera causarum, (vt supra dictum est,) patet ex præmissis, q infinitum est causa sicut materia: infinitum enim habet esse in potētia, quod est propriū materiæ. Sed materia quidem quandoq; est sub forma, quandoq; autē sub priuatione. Infinito autem nō cōpetit ratio materiæ s̄m q est sub forma, sed s̄m q est sub priuatione: quia, s. infinitū dicitur p remotionē perfectionis & termini. Et propter hoc subiungit, q ipsi infinito esse, est priuatio, id est ratio infiniti in priuatione consistit. Et ne aliquis intelligat, q infinitū est materia, sicut materia prima, subiungit, q p se subiectum priuationis, quę cōstituit rationem infiniti, est cōtinuum sensibile. Et hoc apparet, quia infinitum (quod est in numeris) causatur ex infinita diuisione magnitudinis: & similiter infinitum in tempore, & motu causatur ex magnitudine: vnde relinquitur, q primū subiectum infiniti, sit continuum. Et, quia magnitudo s̄m esse nō est separata à sensibilibus, sequitur, q subiectū infiniti sit sensibile. Et in hoc etiā cōcordant omnes Antiqui, q vtunt̄ infinito sicut principio materiali. vnde inconueniens fuit, q attribuerunt infinito continere, cùm materiæ non sit continere, sed contineri. in secundo com.

LECTIO XIII.

Quinque diluuntur argumenta, quæ probare videbantur dari infinitum in actu.

At enim restat eas soluere rationes, quibus infinitum non solum potentia, (sed ut definitum,) etiam esse uidetur. Partim enim non sunt necessariæ, partim ueras quasdam obiectiones alias habent.

Reliquum

te.c5.71. A RElìquum autem eſt aggredi, ſecundum quas rationes infinitũ eſſe videtur, non ſolum potentia, ſed vt determinatum. Alia enim ipſorum non neceſſaria ſunt, alia vero habent quaſdam veras contrarietates.

Poſtquam Philoſophus per definitionem infiniti rationes eorum, quæ de infinito dicuntur, aſſignauit, hîc ſoluit rationes, quæ ſupra poſitæ ſunt ad oſtendendum infinitum eſſe. Et primo dicit de quo eſt intentio. Secundo exequitur propoſitũ ibi {Neq; enim vt generatio.} (Immediate inferius.) Dicit ergo primo, Poſt ea, quæ dicta ſunt de infinito, reliquum eſt ſoluere rationes, ſecundum quas videbatur oſtendi, quòd infinitum ſit non ſolum in potentia (ſicut ſupra determinauimus) ſed quòd ſit in actu, ſicut ea, quæ ſunt finita, & determinata. Aliquæ enim illarum rationum non concludunt ex neceſſitate, ſed ſunt totaliter falſæ: aliquæ autem earum ex aliqua parte verum concludunt, B Secundo ibi.

ARGV. *Non enim ut generatio non deficiat, corpus eſſe ſenſibile infinitum actu neceſſe eſt. Poteſt enim alterius corruptio generatio alterius eſſe, ſi finitum eſt Vniuerſum.*

Neque enim vt generatio non deficiat, neceſſarium eſt infinitum eſſe actu ſenſibile corpus. contingit enim alterius corruptionem alterius generationem eſſe, cùm omne finitũ ſit.

Soluit quinq; rationes, quæ ſupra poſitæ ſunt ad oſtendendum infinitum eſſe. (Solutio tertij argumẽti.) Et primo ſoluit eam, quæ ſumebatur ex parte generationis, quæ erat tertia. Concludebatur enim, quòd, ſi generatio non deficit, quòd oporteat eſſe infinitum. Sed hæc ratio quantum ad hoc verum concludit, quòd infinitum ſit in potentia, quæ ſucceſſiue in actum reducatur (ſicut ſupra dictum eſt) ſed non eſt neceſſarium, quòd ſit aliquod corpus ſenſibile infinitum in C actu ad hoc quòd generatio non deficiat, ſicut Antiqui æſtimauerunt, ponentes infinitum conſeruare generationem, ac ſi ſemper generatio fieret per extractionem ex aliquo corpore: quod in infinitum fieri non poſſet, niſi illud corpus eſſet infinitum. Sed hoc non eſt neceſſarium, cùm toto corpore ſenſibili exiſtẽte finito, generatio in infinitum durare poſſit per hoc, quòd corruptio vnius eſt generatio alterius. Secundo ibi.

ARGV. *Præterea tangere atque finitum eſſe diuerſa ſunt. Nam illud quidem ad aliquid eſt (omne enim quod tangit aliquid tangit) atque accidit alicui finitorum. Finitum autem non eſt ad aliquid: neque fit, ut quoduis ſine ullo diſcrimine, quoduis tangat.*

te.c5.74. Amplius tãgi & includi, alterum eſt. hoc quidem enim ad aliquid, & cuiuſdam (tangit enim D aliquid omne) & finitorum alicui accidit. Finitum autem non ad aliquid eſt, neque tangere cuiuſuis quoduis.

Soluit rationem quartã, quę ſumebatur ex parte contactus, (Solo quarti argumenti.) ac ſi neceſſarium ſit omne corpus finitum tangere quoddam aliud: & ſic oporteat procedere in Infinitũ. Sed ipſe ſoluit, quòd alterum eſt tangi & finiri. quia tangi & includi dicitur reſpectu alterius: omne enim tãgens tangit aliquid. ſed finitum dicitur abſolute, & non ad aliud, inquãtum per proprios terminos aliquid finitum eſt in ſeipſo. Accidit enim alicui finito quòd tãgat. Non tamen oportet, quòd omne tactum ab vno, tãgat aliud: vt ſic in infinitum procedatur. Vnde manifeſtum eſt, quòd hæc ratio omnino nihil ex neceſſitate concludit. Tertio ibi.

A *Atqui perabſurdum eſt intellectione credere. Nõ enim in re eſt ipſe exceſſus atque defectus, ſed in ipſa intellectione. Nam poteſt quiſpiam unumquenq; noſtrum maiorem, quàm eſt intelligere, augens ipſum in infinitum. At non ideo quiſpiam noſtrum extra ciuitatem eſt, aut tantam magnitudinem, quam habemus exuperat, quia quiſpiam ſic intelligit: ſed quia eſt, hoc autem accidit.* ARGV.

Intelligentiæ autem credere inconueniens eſt. Non enim in re abundãtia & defectus eſt, ſed in intelligentia. Vnumquenque enim noſtrum intelliget vtique aliquis multiplicem ſe ipſo, augmentans in infinitum: ſed non propter hoc, extra aliquid eſt. aut extra tantam magnitudinem, quam habemus, quãtis intelligit aliquis: ſed quoniam eſt, hoc accidit. te.c5.75.

B Soluit rationem quintam, quæ ſumitur ex parte intellectus, & imaginationis: quam Antiqui non diſtinguebant ab intellectu. (Solutio quinti argumẽti.) Per hanc autem rationem ſupra oſtendebatur, quòd eſſet ſpatium infinitum extra Cœlum, & per conſequens locus, & corpus. Sed ipſe dicit. inconueniens eſt credere intelligentiæ, ita ſcilicet, quòd quicquid apprehenditur intellectu, vel imaginatione ſit verum, vt quidam Antiquorum putauerunt, quorum opinio reprobatur in quarto Metaphyſicę. Non enim ſequitur, ſi apprehendo aliquam rem minorem, vel maiorem, quàm ſit, quòd ſit aliqua abundantia, vel defectus in re illa: ſed ſolum in apprehenſione intellectus, vel imaginationis. Poteſt enim aliquis intelligere quemcunq; hominem eſſe multiplicem eius quod eſt, vel duplum, vel triplum, vel qualitercunque augmentãs in infinitum, non tamen propter hoc erit aliqua huiuſmodi quantitas multiplicata extra intellectum, aut extra determinatã quantitatem, aut magnitudinem. C Sed contingit q̀ re ſic exiſtente, aliquis ita intelligat. Quarto ibi.

Tempus autem & motus ſunt infinita, & intellectio eo non permanente, quod ſumitur. ARGV.

Tempus antem & motus infinita ſunt, & intelligentia non permanente accepto.

Soluit rationem primam acceptam ex tempore & motu. (Solutio primi argumenti.) & dicit quòd tempus & motus ſunt infinita, non in actu, quia nihil eſt temporis in actu, niſi nunc: neque aliquid motus eſt in actu, niſi quoddam indiuiſibile. Sed intellectus apprehendit continuitatem temporis & motus, accipiendo ordinem prioris & poſterioris: ita tamen q̀ id, quod primo fuit acceptum de tempore, vel motu, non permanet ſic: vnde non oportet dicere quòd totus motus infinitus ſit in actu, vel quòd totum tempus ſit infinitum. D Quinto ibi.

Magnitudo uero neque diuiſione, neque incremento intelligibili eſt infinita. Sed de infinito quonã pacto eſt, & non eſt: & quid etiam eſt, ſatis iam diximus. ARGV.

Magnitudo autem neq; diuiſione, neque intelligibili augmẽtatione eſt infinita. Sed de infinito quidem quo modo eſt, & quo modo non eſt, & quid eſt, dictum eſt.

Soluit rationem ſecundam ſumptam ex parte magnitudinis, (Solutio ſecundi argumenti.) & dicit, quòd magnitudo nõ eſt infinita in actu, neque per diuiſionem, neque per augmentationem intelligibilem, ſicut ex ſupradictis patet. Vltimo autem epilogat quod dictum eſt de infinito.

Ariſtotelis

ARISTOTELIS

DE PHYSICO AVDITV LIBER QVARTVS,

Cum S. Thomæ expositione,

SVMMA LIBRI.

De Loco, Vacuo, Tempore, *tum ex Antiquorum, tum ex propria sententia differitur,*

LECTIO I.

Loci contemplationem ad Naturalem attinere dicitur, propriæ item rationes, famosæq; adducuntur locum esse affirmantes,

ARGV. *VT autem de infinito sic de loco necesse est, Philosophum naturalem si sit necne: & si sit, quonam sit modo: quidq; etiam sit cognoscere.*

te.cõ.1. SImiliter autem necesse est Naturalẽ, & de loco, sicut & de infinito, cõsyderare si est, aut nõ: & quomodo est, & quid est.

POstquã Philosophus determinauit in Tertio de motu, & infinito, quæ competunt motui intrinsece, fm q est de genere continuorum, nunc in Quarto libro intendit determinare de ijs, quæ adueniũt motui extrinsece. Et primo de ijs, quæ adueniunt motui extrinsece, quasi mensuræ mobilis. secundo de Tempore, quod est mensura ipsius motus. ibi {Cõsequẽs autem dictis.} Circa primum duo facit. Primo determinat de loco. Secundo de vacuo ibi {Eodẽ autem modo accipiẽdum.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quòd determinandum est à Naturali de loco. Secundo prosequit propositum ibi {Quod quidem igitur locus sit.} Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit, & dicit, q sicut ad Naturalem pertinet determinare de infinito, si est vel non est, & quomodo sit, & quid sit, similiter etiam & de loco. Secundo ibi.

[Margin: te.cõ.37. — te.cõ.50. — te.cõ.3.]

ARGV. *Nã omnes ea, quæ sunt, alicubi esse existimant, quia id, quod non est, nusquam est. ubi nanq; hippocẽtaurus est, aut chimera?*

Et ea nanque, quæ sunt, omnes opinantur alicubi esse. Quod enim non est, nusquam est. vbi enim est * tragelaphus, aut sphinx?

[Margin: * hircocervus.]

Probat quod dixerat. Et primo ex parte ipsius loci. Secundo ex parte nostra ibi {Habet autem multas dubitationes.} Circa primum ponit duas rationes, quarũ prima talis est. Ea, quæ sunt communia omnibus Naturalibus, pertinent maxime ad consyderationem Naturalis: sed locus est huiusmodi: omnes enim cõmuniter opinantur omnia ea, quæ sunt, in aliquo loco esse. Et ad hoc probandum vtuntur Sophistico argumento à positione consequentis. Argumentãtur enim sic. Quod non est, nusquã est, i. in nullo loco est: non enim est dare vbi sit Tragelaphus aut sphinx, quæ sunt quædam fictitia, seu chimerica. argumentat ergo q, si id, quod in nullo loco est, non sit: ergo omne, quod est, est in loco. Sed, si esse in loco conuenit omnibus entibus, videtur q locus magis pertineat ad consyderationem Metaphysici, q Physici. Et dicendum est, q hic argumentatur ab opinione ponẽtium omnia entia esse sensibilia, propter hoc, q imaginationem corporum transcendere non possunt: & secundum hos Naturalis scientia est Philosophia prima communis omnibus entibus, vt dicitur in quarto Metaphysicę. Secundam rationem ponit ibi.

[Margin: tex.2. — Argumentũ Platonis in Timęo cuius verba refertur a Simplicio.]

E

Cõmunis quoq; maxime, atque proprijssimus motus (quem lationem appellamus) loco sanè accõmodatur. [Margin: ex tex.c.5.]

Et de motu, qui communis maxime est, & magis proprius, qui fm locum est (quem vocamus loci mutationem.)

Quæ talis est. Ad philosophum Naturalem pertinet cõsyderare de motu: sed motus, qui est fm locum {quem dicimus loci mutationem} est maxime communis inter omnes motus: quędam enim corpora, s. coelestia, mouentur hoc motu tantũ, cũm tamen nihil moueatur alijs motibus, quin moueatur hoc motu. Similiter etiam hic motus est magis proprius: quia hic solus motus est vere continuus, & perfectus, vt in Octauo probabitur. Motus autem fm locum non potest cognosci, nisi cognoscatur locus. Naturalis igitur debet consyderare de loco. Deinde cùm dicit.

[Margin: Secũda rõ. — Quomodo motus localis cõter ac prior sit cæteris motibus, vide. 8. Phy. a te.55. vsq; ad tex. cõ.61.]

F

ARGV. *Complures autem dubitationes emergunt quid'nam sit ipse locus, non enim idem ex omnibus, quæ ipsi competunt, contemplanti uidetur. Præterea nihil ab alijs, aut dubitatum de ipso, aut inuentum habemus.*

te.cõ.2. Habet autem multas dubitationes, quid forte sit locus. non enim idem videtur cõsyderantibus ex omnibus, quę insunt. Amplius autem neq; habemus quicquam ab alijs, neque prædubitatum, neq; bene exquisitum de hoc.

[Margin: Plato sic de loco in Timęo tractauit, vt de materia, potius tractasse videatur.]

Inducit ad idem rationẽ ex parte nostra. de illis enim à Sapientibus determinandum est, de quibus dubitatio est: multæ autem dubitationes sunt de loco quid sit. quarum quidem dubitationum duplex est causa, vna est ex parte ipsius loci: quia non omnes proprietates loci ducũt in eandem sententiam de loco, sed ex quibusdam proprietatibus loci, videtur, q locus sit hoc, ex quibusdã autem videtur, q locus sit aliud. Alia vero causa est ex parte hominum. quia Antiqui nec bene mouerũt dubitationem circa locum, neque etiam bene exquisierunt veritatem. Deinde cùm dicit.

G

ARGV. *Esse autem locum ex translatione patere uidetur. ubi nanq; nunc est aqua, hic rursus est aer, hinc egressa illa tanquam ex uase. Nõnunquam etiam eundem hunc locum aliud corpus quippiam occupat: hoc autem ab his omnibus, quæ insunt atque mutantur, diuersum esse uidetur; in quo nãq; nũc est aer, in hoc prius fuerat aqua. Quare patet locum, & receptaculum ipsum aliud quid esse ab utrisq;, ad quod, & ex quo sunt mutata.*

te.cõ.4. Quod quidem igitur locus sit, videtur ex transmutatione manifestum esse. vbi nanque

H

nunc est aqua, hinc excũte sicut ex vase, iterum aer inest. aliquando autem locum hunc, aliud aliquod corporum detinet, hoc ab ijs quæ insunt, & commutantur, alterum omnibus esse videtur. in quo enim aer est nunc, aqua in hoc prius erat. Quare manifestum est, quod erat locus aliquis, & receptaculũ alterum ab vtrisq;, in quod & ex quo mutatum est.

Incipit determinare de loco. & primo per modum disputatiuum. Secundo determinãdo veritatem. ibi {Post hoc autem accipiendum.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationes ad ostendendum locum esse. Secundo ad ostendẽdum q locus non sit. ibi. {At vero sed habet defectum.} Circa primum duo facit. Primo ostendit locum esse rationibus acceptis à veritate rei. Secundo ab

[Margin: in fine. 12. tex. — te.c.14.]

opinionibus

te.c.6. opinionibus aliorum. ibi {Amplius vacuum.} Circa primum ponit duas rationes, in quarum prima sic procedit. Dicit enim, q ex ipsa transmutatione corporum, quæ mouētur fm locum, manifestum est q locus aliquid sit. Sicut enim trāsmutatio, quæ est fm formas, homines induxit ad cognitionem materiæ, quia, s. oportet esse aliquod subiectum, in quo sibi formæ succedant, ita transmutatio fm locum induxit homines ad cognitionem loci: oportet enim esse aliquid, vbi sibi corpora succedant. Et hoc est quod subdit, q exeunte aqua inde, vbi nūc est, sicut ex quodam vase, iterum subintrat aer: cùm igit eundem locum quandoq; aliud corpus detineat: ex hoc manifestum videtur esse, q locus sit aliud ab ijs, quæ sunt in loco, & transmutantur fm locum: quia vbi nunc est aer, prius aqua ibi erat: quod non esset, si locus nō esset aliud ab aere & aqua. Relinquitur igitur, q locus est aliquid: & quoddam receptaculum alterum ab vtroq; locatorū: & est terminus motus localis à quo & in quem. Secundam rationem ponit ibi.

ARGY. *Præterea corporum naturalium atq; simplicium ut ignis, terræ, ac talium lationes, non solum aliquid esse locum, sed etiam habere quandam potentiam indicant. fertur enim unūquodq; suum ad locum, aliud sursum, aliud deorsum, nisi probibeantur. Hæc autem loci sunt partes & species, supra inquam, ac infra, cæteræq; quatuor differentiæ. suntq; hæc, dextrum inquam, atq; sinistrum: & supra ac infra, non solum nostra ex parte (ad nos enim non semper est idem, sed fit ut uertimur positione.) Quocirca sæpe idem dextrum est, atq; sinistrum, & supra ac infra, & ante & retro. Sed etiam ex ipsa natura, ubi distinctum est sursum utrunq;. Non enim quoduis est ipsum supra, sed id, quò fertur ignis ac leue. Similiter & infra non est quoduis, sed id, quò ea, quæ pondus habent, & terrea pergunt. Quibus patet, hæc non solum positione, sed ui quoq; differre. Indicant idipsum & mathematica. Nam etsi non sunt in loco, nostra tamen positione dextra, læuaq; habent, nihil horum habentia natura (ut solum positio ipsorum intelligatur.)*

te.c.4. Amplius autem loci mutationes physicorum corporum & simplicium, vt ignis, & terræ, & talium non solum ostendūt, q aliquis est locus, sed quòd & habet quandam potētiam. fertur enim vnumquodq; in suum locū, non prohibitum, hoc quidem sursum, illud autem deorsum. Hæc autē sunt loci partes, & species, sursum & deorsum, & reliquæ sex distantiarum. Sunt autem huiusmodi non solum ad nos dextrorsum, sinistrorsum, sursum, & deorsum. nobis enim non semper idem, sed fm positionem quomodocūq; vertamur fit: propter quod idem multoties dextrum & sinistrū est, & sursum, & deorsum: & ante, & retro. In natura aūt determinatum est seorsum vnūquodq;. Non enim quodcunq; contingit, sursum est: sed quò fertur ignis & leue. Similiter autem, & deorsum: non quodcunq; cōtingit. sed quò habentia grauitatem, & terrea, tanquam non positione solum differentia, sed potentia. Ostendunt autem, & Mathematica. cùm enim non sint in loco, tamen fm positionem ad nos, habent dextra, & sinistra (vt solum intelligatur ipsorum positio) non habentia natura horum vnumquodq;.

Loci partes, & spēs. idē 3. Phy. te.cō 44. & 2. Cœ. t.c 9. & in te.seq. & te.c.5.

Et dicit q, cū quorumcunq; corporum motus ostendat locum esse, vt dictum est, motus localis corporū naturalium simplicium, vt ignis, & terræ, & aliorum huiusmodi grauium & leuium, non solum ostendit q locus sit aliquid, sed etiam q locus habeat quandam potentiam, & virtutem. Videmus enim, q vnumquodq; horum fertur in suum proprium locū quando non impeditur: graue quidem deorsum, leue autem sursum. Ex quo patet, q locus habet quandam virtutem conseruandi locata: & propter hoc locatum tēdit in suum locum desyderio suæ conseruationis. Non autem ex hoc ostēditur q locus habeat virtutem attractiuam, nisi sicut finis dicitur attrahere. Sursum autem & deorsum, & alia de numero sex distantiarum, s. ante & retro, dextrorsum & sinistrorsum, sunt partes & species loci. Huiusmodi autē distantiæ determinantur in Vniuerso fm naturā, & non solū quo ad nos. & hoc patet, quia in his, in qbus ista dicunt quò ad nos. nō semper idē est sursum, vel deorsum, vel dextrorsum, sinistrorsum: sed variat fm q diuersimode nos conuertimur ad ipsum. vnde multoties aliquod imobile manens, quod prius erat dextrum fit sinistrum: & similiter de alijs, prout nos diuersimode ad illa conuertimur. Sed in natura aliquid determinatum est sursum & deorsum fm motum grauium & leuium: & aliæ positiones secundum motum cœli, vt in Tertio dictum est. Non enim indifferenter quæcunq; pars mūdi est sursum, vel deorsum: sed semper sursum est, quo ferūtur leuia, deorsum autem, quo feruntur grauia. Quæcunq; autem fm se habent determinatas positiones, necesse est q habeant potentias, quibus terminentur. alia enim est in animali potentia dextri, & alia sinistri: vnde relinqtur, q locus sit, & habeat aliquam potentiam. Quòd autem in aliquibus dicatur positio solum quò ad nos, ostēdit per mathematica, quæ quidem, licet non sint in loco, tamen atribuitur eis positio solum per respectum ad nos. vnde in eis non est positio fm naturam: sed solum fm quòd intelliguntur in aliquo ordine ad nos, vel supra, vel subtus, vel sinistrorsum, vel dextrorsum. Deinde cùm dicit.

Præterea qui uacuum esse dicunt, locum asserunt esse. Vacuum enim locus erit sanè corpore carens. Locum igitur aliqd esse præter corpora ipsa: et omne corpus sensibile esse in loco, per hæc quispiam sanè putabit. ARGY.

Amplius vacuum affirmantes, locum dicūt esse. Vacuū enim erit vtiq; locus priuatus corpore. Quòd quidē igitur sit aliquis locus præter corpora: & omne corpus sensibile in loco, per hoc aliquis concipiet. te.c.6.

D Ostendit locum esse ex opinionibus aliorū. Et primo ex opinione ponentium vacuū. quia quicunq; affirmāt vacuum esse, necesse est q dicāt esse locum: cùm vacuum nihil aliud sit, q̃ locus priuatus corpore. Et sic ex hoc, & ex pręmissis rationibus potest aliquis concipere, q locus sit aliquid pręter corpora: & q omnia corpora sensibilia sint in loco. Secundo ibi.

* omne corpus sensibile pręter mathematica. Simplic.

*Recte etiam Hesiodus * uidebitur dicere: faciens ante omnia chaos. Dicit enim. Ante chaos, post hoc facta est latissima tellus: propterea, quòd primo receptaculum hisce, quæ sunt, fuisse oportebat: quia putabat, ut multi, cuncta alicubi esse, atq; in loco. Quòd si ita sit, admirabilis quædam ipsius loci uis erit, & omnibus prior. Quod enim ita se habet, ut sine ipso quidem cætera nequeant esse, ipsum autē sine cæteris sit, id primum omnium esse,*

* in theogonia, l. in lib. de origine Deorum.

necesse

necesse est, locus enim non perit, etsi ea quæ in ipso sunt corrumpantur. E

Videbitur autē vtiq; et Hesiodus recte dicere, faciens primum Chaos. * dicit igitur, Omnium quidem primum Chaos factum est, postea vero terra lata, tāquam indigeret primum esse receptaculū ijs, quæ sunt. propter id, quòd opinati sunt, quemadmodum multi, omnia alicubi & in loco esse. Si autem huiusmodi est, mirabilis quædam vtiq; erit potētia loci, & prima omnium. Sine quo nanque aliorum nullum est, illud autem sine alijs, necesse est primum esse. nō enim perditur locus, ijs quę sunt in eo corruptis.

*Orphe' vasti, & immensum hiatum, quod Hesiodus chaos vocaut.

te.cō.5.

Inducit ad idem opinionem Hesiodi, * qui fuit vnus de Antiquis poetis theologis, qui posuit primo factum esse chaos. Dixit enim, ꝙ primo inter omnia factum est chaos, quasi quædam confusio, & receptaculum corporum: & postea facta est terra lata ad recipiendum diuersa corpora, ac si primo necesse esset esse receptaculum rerum, q̄ ipsæ res. Et hoc ideo posuerunt, quia crediderunt, sicut & multi alij, ꝙ omnia quæ sunt sint in loco. Quod, si verum est, sequitur ꝙ locus non solum sit, sed ꝙ habeat mirabilem potentiam, quę sit prima omnium entium. illud enim, quod potest esse sine alijs, & alia non possunt esse sine eo, videtur esse primum: locus autem sm eos potest esse sine corporibus: quod exinde conijciebant, quia videmus locum remanere destructis locatis: res autem nō possunt esse sine loco. relinquitur igitur secundum eos, ꝙ locus sit primum inter omnia entia. F

*Simpl. hoc in loco non ita crassā Hesiodi positionē fuisse, vt Arist. ei tribuit, ostēdit.

LECTIO. II.

Rationes locum esse destruentes adducuntur.

Verū si sit locus, existit continuo dubitatio, quidnam sit, vtrum moles corporis quædam, an alia quædam natura. Est enim genus ipsius primo quærendum. Igitur habet quidem dimensiones tres, longitudinem, latitudinem ac etiam altitudinem: quibus omne definitur nimirum corpus. at locum impossibile est esse corpus. erunt enim in eodem corpora duo. G

ARGV.

AT vero habet defectum si est, quid est. vtrum enim moles quædam corporis, aut quædam altera natura. Quærendum est enim genus ipsius primum. Distātias quidem igitur habet tres, longitudinis, latitudinis, & profunditatis: q̄bus determinatur corpus omne. Impossibile est autem corpus esse locum. in eodem nanq; essent duo corpora.

te.cō.8.
Stoici (vt refert Simpli.) corporū penetrationem posuere conāti, contra quos Alex. libellū acutissimū edidit. Eudem' aīt nedū duo naturalia corpora in codē (inquit) esse non posse, at nec naturale vnum & alterū Mathematicum.

Postquam Philosophus posuit rationes ad ostendendum ꝙ locus sit, hic ponit sex rationes ad ostendendum ꝙ locus non sit. Principium autem ad inuestigādum de aliquo an sit, oportet accipere quid sit: saltem quid significetur per nomen. & ideo dicit, ꝙ quamuis ostēsum sit ꝙ locus sit, tamē habet defectum, i. dubitationem, quid est. etsi est, vtrum, s. sit quædā moles corporea, aut aliqua natura alterius generis. Et ex hoc sic argumentatur. Si locus est aliquid, oportet ꝙ sit corpus: quia locus habet tres dimensiones, i. longitudinis, latitudinis, & profunditatis. his autem determinatur corpus: quia omne quod habet tres dimensiones, est corpus: sed impossibile est locum esse corpus: quia, cùm locus & locatum sint simul, sequeretur duo corpora esse simul, quod est inconueniens. ergo impossibile est locum aliquid esse. Secundam rationem ponit ibi. H

Preterea si corporis sit locus ac receptaculum, patet & superficiei, & reliquorum, finium esse. eadem enim accommodabitur ratio. nam ubi prius erant superficies aquæ, superficies rursus aeris erunt. at nulla est differentia puncti: ac loci puncti. Quare, si locus non est diuersus ab hoc, neq; à cæterorū ullo diuersus est, nec quicquam est ipse præter unumquodq; istorum. ARGV.

Amplius, si vere corporis locus est receptaculum, manifestum ꝙ & superficiei erit, & reliquorum terminorum. eadem enim cōsonat ratio. vbi nanq; prius erant aquæ plana, erunt iterum quæ sunt aeris. At vero differentiam nullam habemus puncti, & loci puncti. quare, si neque ab hoc est locus diuersus, neque ab aliorum aliquo: neque est aliquid præter vnumquodq; istorum locus. te.cō.9.

Quæ talis est. Si locus corporis vere est quoddam receptaculum corporis, aliud à corpore, oportet ꝙ etiam superficiei sit aliquod receptaculum, aliud ab ipsa: & similiter est de alijs terminis quātitatis, quæ sunt linea & punctus. Et hanc cōditionalem sic probat. Propter hoc enim ostendebatur locus esse alius à corporibus, quia vbi nūc est corpus aeris, ibi prius erat corpus aquæ. & similiter vbi prius erat superficies aquæ, nunc est superficies aeris: ergo locus superficiei est aliud à superficie, & similis ratio est de linea, & puncto. Argumentatur ergo à destructione consequentis, per hoc ꝙ non potest esse aliqua differentia loci puncti, à puncto: quia, cùm locus non excedat locatum, locus puncti non potest esse nisi aliquod indiuisibile. Duo autem indiuisibilia quantitatis, vt duo puncta simul coniuncta, non sunt nisi vnum: ergo eadem ratione, neq; locus supficiei erit aliud à supficie, neq; locus corporis erit aliud à corpore. Tertiā rationē ponit ibi. G

Secūda rō.

Quid enim tandem locum esse ponemus? Neq; enim elementum, neq; ex elementis, aut corporeis, aut incorporeis esse potest: talem habens naturam. nam magnitudinem quidem habet, nullum est autem corpus. At corporum quidem sensibilium elementa corpora sunt. ex intelligibilibus autem elementis, nulla fit magnitudo. ARGV.

Quid enim forte ponemus esse locum? Neque enim elementum, neq; ex elemētis potest esse, huiusmodi habens naturam, neq; corporeorum, neq; incorporeorum. magnitudinem quidem enim habet locus, corpus autem nullum. Adhuc autem sensibilium quidem corporum, elementa corporea. ex intelligibilibus autem elementis magnitudo nulla fit.

te.c.10.
*Non n. (inquit Simpli.) sufficiēs partitio elementorū ista fuit, cū materiā, & formā reliquerit, & hoc de industria fecit Arist.

H Quæ talis est. Omne, quod est, vel est elementum, vel est ex elementis: sed locus neutrum horum est: ergo locus non est. Mediam probat sic. Omne, quod est elemētum, vel ex elemētis, est de numero corporeorum, vel incorporeorum: sed locus non est de numero incorporeorū: quia habet magnitudinem. nec de numero corporeorū: quia non est corpus, vt probatum est: ergo neq; est elemētum, neq; ex elementis. Et, q̄a posset aliquis dicere, ꝙ licet non sit corpus, est tamen elemētum corporeum, ad hoc excludēdum subiungit, ꝙ sensibilium corporum sunt elementa corporea (quia elementa non sunt extra genus elementatorum.) Nam ex intelligibilibus principijs, quæ sunt incorporea, non constituitur aliqua magnitudo. vnde, si locus non sit corpus, non potest esse elementum corporeum. Quartam rationem ponit ibi.

Tertia ratio. Hāc rōnem, & sequētem, cur nō dissoluat Aristot. Vide t.c.47.

Preterea cuiusnam rei causam locum esse quispiam ARGV.

ponet?

ponet? nulla enim ipsi causarum quatuor competit. Neque enim ut materia rerum est causa (quippe cùm nihil ex ipso constet) neque ut Formæ ratione, neque ut Finis, neq; res ullas mouet. A

tt.c.14. Amplius & cuius vtiq; quis ponet ijs quæ sunt, causam esse locum? nulla enim causa inest ipsi de quatuor. Neq; enim sicut Materia, eorum quæ sunt. neq; enim ex ipso cõstituta sunt entia. neq; sicut Forma & ratio eorũ, quæ sunt. neq; sicut Finis. neq; sicut Mouẽs ea, quę sunt.

Quarta rõ. *causam horũ aliter Simpl. adducit. & Eudemus cõtra Democritum a causis oĩbus locum alienum esse ostẽdit. Quæ talis est. Omne, quod est, aliquo modo est causa respectu alicuius: sed locus non potest esse causa sm aliquem quatuor modorum.* neq; enim est causa sicut materia: quia ea, quæ sunt, non constituuntur ex loco, quod est de ratione materiæ. neq; sicut causa formalis, quia tũc omnia, quæ haberent vnum locum, essent vnius speciei, B cùm principium speciei sit forma. neq; iterum sicut causa finalis rerum: quia magis vidẽtur esse loca, propter locata, q̃ locata propter loca. neq; iterũ est causa efficiens, vel motiua, cùm sit terminus motus. Videtur igitur, q locus nihil sit. Quintam rationem ponit ibi.

ARGY. *Præterea & ipse, si sit unum quid eorum, quæ sunt, alicubi erit: Zenonis nanq; dubitatio rationem aliquam quærit. Nam, si omne quod est, est in loco, patet et locum etiam esse loci, atq; hoc in infinitum abibit.*

tt.c.12. Amplius & ipse, si est aliquid eorum, quæ sunt, alicubi erit. Zenonis enim opinio quærit quandam rationem. si nãque omne, quod est, in loco est, manifestum quoniam & loci locus erit, & hoc in infinitum procedet.

Quinta ratio. Soluitur hęc rõ inferius. tt. cõ. 28. & 47. Quæ est ratio Zenonis, & est talis. Omne, quod est, est in loco: si igitur locus est aliquid, sequitur q sit in loco, & ille locus in alio loco, & sic in infinitum, quod est C impossibile: ergo locus non est aliquid. Sextam rationem ponit ibi.

ARGY. *Insuper, si, ut est omne corpus in loco, sic est et in omni loco corpus, quonã pacto dicemus de ijs quæ accrescunt? Nam si locus cuiusq;, neq; minor est, neq; maior, necesse est una cum ipsis incrementa locum suscipere. Ex ijs igitur, nõ solum quid nam sit locus: sed si sit etiam, dubitare, necesse est.*

tt.c.13. Amplius, si, vt omne corpus in loco est, sic & in omni loco corpus, quomodo igitur dicemus de ijs, quæ augmentantur? Necesse est.n. ex his, simul augmẽtari locum cũ ipsis, si neq; minor, neque maior locus est vniuscuiusque. Per hoc quidem igitur non solum quid est, sed D etiam si est, dubitare necesse est.

Sexta ratio. Quæ talis est. omne corpus est in loco, et in omni loco est corpus, vt à multis probabiliter existimatur, ex quo accipitur q locus non sit minor neq; maior q̃ locatum. cùm ergo locatum crescit, oportet q crescat & locus. sed hoc videtur impossibile, cùm locus sit quoddam immobile: non ergo locus aliquid est. Et vltimo epilogat, quòd per huiusmodi rationes non solum dubitatur quid sit locus, sed etiam an sit. Huiusmodi autem rationes soluentur per ea, quæ sequentur.

LECTIO. III.

Opiniones formam seu materiam locum esse dicẽtiũ prosequitur: eęq; quamplurimis rationibus refelluntur.

ARGY. *Cùm autem quoddam per se, quoddam dicatur per aliud, & locus alius sit communis, in quo cuncta corpora sunt, alius proprius, in quo primo quippiam est. Nam* A *tu nunc es in cælo, quia in aere es, qui quidem in cælo est: & rursus in aere es, quia in terra es: & in hac simili modo, quia in hoc loco es, qui nihil plus quàm te continet. Cùm hæc igitur ita sint, atq; locus id sit, quod primum unumquodq; corporum continet, finis ipse quidam erit profecto. Quare locus uniuscuiusq; forma esse uidebitur: qua magnitudo materiaq; magnitudinis terminat: hæc enim rei cuiusq; est finis. Atq; hoc quidem modo cõsyderantibus, locus uniuscuiusq; forma esse uidetur.*

tt.cõ.14. QVoniam autem aliud quidem secundum se, aliud vero secundum aliud dicitur: similiter & locus, alius quidem cõmunis, in quo omnia corpora sunt: alius vero proprius in quo primo. (Dico autem com- B munis, quoniam quasi tu nunc in cœlo es, quia in aere: hic autem in cœlo & in aere, quia in terra: similiter autem & in hac, quia & in loco, qui nihil continet plus q̃ te.) Si igitur locus est primum continens vnumquodq; corpus:* terminus quidam vtiq; erit. quare videtur species, & forma vniuscuiusq; locus esse: qua determinatur magnitudo, & materia magnitudinis, hæc enim est vniuscuiusque terminus. Sic quidem igitur consyderantibus, locus vniuscuiusque species est.

*in hac rõne est sophisma, in æquiuocatione finis, q intrance de forma, & extranee dicit de loco, Simpl. & post ipsum cõmen. tt.c.15.

Postquam Philosophus inquisiuit disputatiue an locus sit, hic inquirit quid sit. Et primo ponit rationes disputatiuas ad ostendendum locum esse formam, vel ma- C teriam. Secundo ponit rationes in contrarium ibi. {At vero q impossibile sit.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationem ad ostendendum locum esse formam. Secundo ad ostendendum locum esse materiã. ibi {Secundum autem q videtur locus esse.} Tertio inducit corollarium ex his ibi. {Merito autẽ ex his.} Dicit ergo primo, q sicut in entibus quoddam est per se ens, & aliquod dicitur ens per accidens, similiter consyderandum est circa locum, q quidam locus est communis, in quo omnia corpora sunt, & alius est locus ꝓprius, qui primo & per se dicitur locus. Locus autem cõmunis non dicitur locus nisi per accidẽs, & per posterius. quod sic manifestat. possum enim dicere q tu es in cœlo, quia es in aere, qui est in cœlo, & q tu es in aere & in cœlo, quia es in terra: & in terra diceris esse, quia es in loco, qui nihil continet plus q̃ te. Si ergo illud, quod primo et per se cõtinet vnũquodq;, est per se locus eius: huiusmodi autem est terminus, ad quem res terminatur: sequitur ergo q locus ꝓprie, & per D se sit terminus rei. Forma autẽ est terminus vniuscuiusq; quia per formam terminatur materia vniuscuiusque ad proprium esse: & magnitudo ad terminatam mẽsuram. quantitates enim rerum cõsequuntur formas earum. videtur igitur sm hanc consyderationem, q locus sit forma. Sed sciendum q in hac ratione est sophisma consequentis: syllogizatur enim in secunda figura ex duabus affirmatiuis. Secundo ibi.

tt.c.17. Secunda pars tt.c.15. Secunda pars tt.c.16.

ARGY. *Vt autem interuallum magnitudinis esse uidetur materies, hoc enim à magnitudine est diuersum, & est id, quod à forma continetur ac terminatur, uelut à superficie terminóue. tale autem est ipsa materies, & id quod terminis caret. Nam, cùm aufertur finis, atq; affectus à pila, nihil præter materiam restat. Quapropter & Plato in Timæo materiam & receptaculum, idem esse dicit.*

Susceptiuum

Susceptiuum enim & receptaculum, unum esse dicit ac idem. Et quãquam materiam illoquidem in loco susceptiuum appellat, in hisce uero, quæ non scriptæ Sententiæ nuncupantur, alio modo, locum tamen & receptaculum, idem asseruit esse. Vniuersi nanq; locum aliquid esse dicunt, hic uero quidnam sit, solus dicere est aggressus.

Secũdum autem ꝙ videtur esse locus distantia magnitudinis, sic materia. hæc nanq; altera est à magnitudine. Hæc autem est contẽta sub specie & definita, sicut sub plano & termino. est autem huiusmodi materia & infinitũ. Cùm enim remoueantur termini & passiones sphæræ, relinquitur nihil præter materiam. Vnde Plato, materiam & locum dicit esse idem in Timæo. receptiuum enim & locũ vnum & idem dicit. alio vero modo ibi dicens receptiuum, & in dictis, nõ scriptis Dogmatibus, tamẽ locum & receptiuum idem retulit. Dicunt quidem enim omnes esse aliquid locũ: quid autem est, hic solus conatus est dicere.

Te.c.16.

Ponit rationem Plat. per quam sibi videbatur ꝙ locus esset materia. Ad cuius euidentiam sciendum est, ꝙ Antiqui putauerunt locum esse spatium, quod est inter terminos rei continentis, quod quidem habet dimẽsiones longitudinis, latitudinis, & profunditatis. non tamẽ huius spatium videbatur esse idem cum aliquo corpore sensibilium: quia recedentibus & aduenientibus diuersis corporibus sensibilibus, remanet idem spatium. Secũdum hoc ergo sequitur, ꝙ locus sit dimensiones separatę. Et ex hoc volebat syllogizare Plato, ꝙ locus esset materia. Et hoc est quod dicit, ꝙ sm ꝙ locus videtur aliquibus esse distantia magnitudinis spatij, separata à quolibet corpore sensibili, videbatur ꝙ locus esset materia. Ipsa nanq; distãtia, vel dimẽsio magnitudinis, altera est à magnitudine. nam magnitudo significat aliquid terminatum aliqua specie: sicut linea terminatur pũctis, & superficies linea, & corpus superficie, quæ sunt species magnitudinis: sed dimensio spatij est contẽta sub forma & determinata, sicut corpus determinatur plano, i. superficie, vt quodã termino. Id autem, quod continetur sub terminis, videtur esse in se non determinatum. Quod planũ autem est in se non determinatum, sed determinatur per formam & terminum, est materia, quæ habet rationem infiniti: quia, si ab aliquo corpore sphærico remoueantur passiones sensibiles, & termini, quibus figuratur dimẽsio magnitudinis, nihil relinquitur nisi materia: vnde relinquitur ꝙ ipsæ dimẽsiones ex se indeterminatæ, quæ per aliud determinantur, sint ipsa materia. Et hoc præcipue sequebatur sm radices Platonis, qui ponebat numeros, & quantitates esse substantias rerum. quia igitur locus est dimẽsiones, & dimensiones sunt materia: dicebat Plato in Timæo, quòd idem est locus, & materia. omne enim receptiuum alicuius dicebat esse locum, non distinguẽs inter receptionem loci, & materiæ: vnde, cùm materia sit receptiuum formarum, sequitur ꝙ materia sit locus. Tamen sciendum ꝙ de receptiuo diuersimode Plato loquebatur: quia in Timęo dixit receptiuum esse materiam. in dogmatibus autẽ dictis & nõ scriptis, i. cum verbotenus docebat in scholis, dicebat receptiuum esse magnum & paruum: quæ etiam ex parte materiæ ponebat, vt supra dictum est. tamẽ cuicunq; attribueret esse receptiuum, semper dicebat ꝙ receptiuum, & locus sint idem. Sic igitur, cùm multi dicerent locum esse aliquid, solus Plato conatus est assignare quid sit locus. Tertio ibi.

Soluuntur hæc argumẽta inferius tex. cō. 18. 19.

ARGY. *Merito autem ex hisce consyderantibus, difficile esse uidebitur, quidnam sit ipse locus cognoscere, si utrumuis horum sit, siue materies, siue forma. Nã hæc & summam habent contemplationem, & seorsum alterum sine altero facile cognosci non potest.*

Merito autem ex his intendentibus videtur vtiq; difficile cognoscere quid est locus, siquidem horum quodcunq; est, siue materia, siue forma. Hæc* enim altissimam habent speculationem, & sine inuicem non facile est cognoscere ipsa.

* est difficilis est materiæ contẽplatio, vt nõ nisi (vt inqt Plato) adulterina rõne percipi possit.

Concludit ex prædictis, ꝙ, si locus est vel materia, vel forma, rationabile videt, ꝙ sit difficile cognoscere quid sit locus: quia tam materia, ꝙ forma habent altissimam speculationem & difficilem. & nõ est facile etiam cognoscere vnum eorum sine altero. Deinde cùm dicit.

ARGY. *At uero non est difficile uidere locum utrũuis horum esse non posse. Neq; enim materia, neq; forma separatur à re: at locus separari potest. in quo nanq; erat aer, in hoc rursus est aqua, uicissim hisce sibi cedentibus, cæterisq; corporibus similiter, uti diximus. Quare neque pars est, neq; habitus ipse locus, sed à quaq; re separabilis est. Etenim quale est uas, tale quid ipse locus esse uidetur. uas enim locus est potens transferri. at uas nihil est eius rei, quæ est in ipso. Locus igitur quò quidem est à re separabilis, hòc forma sanè non est: quò uero continet, hòc à materia est diuersus.*

At vero ꝙ impossibile sit vtrumuis horum esse locum, nõ est difficile videre. Forma enim & materia non separantur á re, locum autem contingit. in quo nãq; aqua erat, in hoc iterum aer, sicut diximus prius, fit, transmutatis adinuicẽ aereq;, & aqua, & alijs corporibus similiter. Quare neq; pars, neq; habitus, sed separabilis est locus ab vnoquoque. etenim videtur tale quid esse locus, vt vas. etenim vas locus transmutabilis, vas autem nihil rei. Secundũ quidem igitur ꝙ separabilis est à re, sic quidẽ non est forma. Secundum autem ꝙ continet, siquidem alterum est à materia.

Te.c.17.

Te.c.18.

Prima ratio.

Ponit quinq; rationes in contrarium. Circa quarum primam dicit, ꝙ non est difficile videre locum non esse materiam vel formam. quia forma & materia non separantur à re, cuius sunt: sed locum contingit separari, quia in loco, in quo erat aer, postea est aqua: & etiam alia corpora adinuicem mutantur loco. vnde manifestum est, ꝙ locus nõ est pars rei vt materia, vel forma. Neq; est etiam habitus, seu quodcunq; accidens: quia partes, & accidentia non sunt separabilia à re: sed locus est separabilis. & hoc manifestat per exemplum, quia locus videtur comparari ad locatum sicut quoddam vas. sed in hoc tãtum differt: quia locus est immobilis, vas autem mobile, vt infra exponetur. Sic igit per hoc ꝙ locus est separabilis, ostenditur ꝙ locus non sit forma. Sed ꝙ locus non sit materia ostenditur non solum per hoc, ꝙ est separabilis, sed etiam per hoc, ꝙ continet: materia autem non continet, sed continetur. Secundam rationem ponit ibi.

ARGY. *Videtur autem semper id, quod est in loco, aliquid esse: & extra ipsum aliquid aliud esse.*

Videtur autem semper, quod est alicubi, ipsum esse aliquid: & alterũ aliquid extra ipsum.

Secunda rõ.

Quia enim ostẽderat quòd locus non est materia, nec forma,

A forma, per hoc q̃ locus separatur à locato, vult ostendere q̃ etiam, si locus nunquam separaretur à locato ex hoc ipso quod dicimus q̃ aliquid est in loco, apparet q̃ locus non est forma neq; materia. quia omne, quod dicitur esse alicubi, videtur & ipsum esse aliquid: & alterum aliquid esse ab eo, in quo est. vnde, cum aliquid dicitur esse in loco, sequitur q̃ locus sit extra locatum. Materia autem, & forma non sunt extra rem: ergo neq; materia, neq; forma est locus. Tertiam rationem ponit ibi.

ARGY. *Plato tamen dicat oportet (si parumper liceat digredi) cur forma, numeriq; non sunt in loco, si locus est id; quod est particeps: siue magnum sit illud, & paruum, siue materies, ut in Timæo asseruit?*

Platoni igitur dicendum est (si oportet digredientes dicere) quare non in loco species & numeri sunt, si id, quod vere participatiuum est, locus sit: siue magnum, siue paruum sit quod participatiuum est, siue materię, vt in Timæo scripsit. B

Tertia rõ. Hic arguit specialiter contra positionẽ Platonis digrediẽdo. Dictũ est.n. supra in Tertio, q̃ Plato posuit Ideas, & numeros non esse in loco: sequebatur autẽ, sm eius sententiam de loco, q̃ essent in loco: quia omne participatum est in participãte: species autem & numeros ponebat participari, siue à materia, siue à magno, & paruo, sequitur ergo q̃ species & numeri sint in materia, siue in magno, & paruo. Si igitur materia, vel magnum & paruum est locus, sequitur q̃ numeri & species sint in loco. Quartam rationem ponit ibi.

ARGY. *Præterea, si locus esset materies aut forma, quonam pacto res ad suum pergeret locum? esse enim id locus non potest, ad quod non est motio: & quod hasce differẽtias, supra, inquam ac infra, nõ habet. quare locus in talibus est quærendus. Quod, si in ipsa re locus non inest (insit enim oportet, si est materies aut forma) locus, erit in loco. Mutatur enim unà cum re, atq; mouetur, & forma, & id quod terminis caret, et non in eodem est semper, sed ubi est ipsa res. Quare fit, ut loci sit locus.* C

Te.c.19. Quinta. Amplius quomodo ferretur in sui locum, si locus esset materia, aut species? impossibile est enim cuius non est motus, neq; sursum aut deorsum, locum esse. quare, quærendus in huiuscemodi locus est. Te.c.20. Sexta. Si aũt in ipso locus est (oportet enim siquidẽ aut forma aut materia est) erit locus in loco. Transmutantur enim simul cum re, & mouentur: & species & infinitum, non semper in eodem, sed vbi vtique res. Quare loci erit locus. D

Quarta rõ. Circa quam dicit q̃ non poterit conuenienter assignari quomodo aliquid moueatur sm locũ, si materia & forma sint locus, impossibile est enim assignare locũ in ijs, quæ non mouentur sursum, vel deorsum, vel quocunque aliter sm locum, vnde in illis quærendus est locus, quæ sm locum mouentur. Sed si in ipso, quod mouetur, est locus, quasi aliquid ei intrinsecum (quod oportet dicere, si materia vel forma sit locus) sequitur q̃ locus erit in loco: quia omne, quod transmutatur sm locum, est in loco: sed ea, quæ sunt in re, vt species & infinitum, i. materia, mouentur simul cum re: quia non semper sunt in eodem loco, sed sunt vbi est res: ergo oportet q̃ materia & forma sint in loco. Si igitur alterum eorum sit locus, sequitur quòd locus sit in loco, quod inconueniens est. Quintam rationem ponit ibi.

A ARGY. *Insuper facta ex aere aqua, perijt ipse locus. Corpus enim id quod est ortum: non in eodem est, at quæ nam est ipsius loci corruptio? Dicta sunt igitur & ea, ex quibus necesse est aliquid esse locum, & ea rursus, ex quibus de substantia ipsius, quispiam dubitabit.*

Te.c.21. Septima. Amplius cum ex aere fit aqua, perditus est locus. non enim in eodem loco fit corpus. quæ igitur corruptio? Te.c.22. Ex quibus igitur necessarium est locũ esse aliquid, & iterũ ex quibus vtiq; dubitabit aliquis de substantia ipsius, dictum est.

Quinta rõ. Quæ talis est. Quandocunq; aliquid corrũpitur, corrumpũtur aliquo modo partes speciei ipsius: materia autem & forma sunt partes speciei: ergo corrupta re, ad minus per accidens, forma & materia corrumpuntur si igitur materia & forma sit locus, sequitur q̃ locus corrumpatur, si locus pertinet ad speciem: quia corpus, quod B generatur non esset in eodem loco, si locus aeris pertineret ad speciem eius, sicut cũ aqua generatur ex aere. Sed non est assignare qualiter locus corrumpatur: ergo nõ potest dici, q̃ materia vel forma sit locus. Vltimo autem epilogat, quod dictũ est, per quę videtur necessariũ esse q̃ sit locus: & per quæ aliquis põt dubitare de substantia eius.

LECTIO. IIII.

Quot modis quippiam in aliquo esse dicatur inducens, vt prius dubitata de loco dissoluat, an aliquid in seipso esse dicatur, & quomodo dilucidat.

ARGY. *Post hæc sumendum est quot modis quippiã in alio dicit esse. Vno igitur dicitur modo, ut digitus in manu, & pars omnino in toto. Alio ut homo in animali: et omnino in genere species. Alio ut genus in specie, et omnino in speciei ratione, pars speciei. Præterea ut sanitas in calidis atq; frigidis: & omnino in materia forma. Præterea* C *ut res græcorum, in Rege: & omnino in primo mouente. Insuper in bono, atq; omnino in fine. hoc autem est id gratia cuius cætera sunt, atq; fiunt. Omnium uero id proprijssime dicitur, quod est in uase, & omnino in loco.*

Te.c.23. Post hæc autem accipiendum est quot modis aliud in alio dicitur. vno quidem igitur modo sicut digitus in manu, & omnino pars in toto est. Alio vero, sicut totũ in partibus, non enim præter partes est totum. Alio modo sicut homo in animali, & omnino species in genere. alio vero, sicut genus in specie: & omnino pars speciei in speciei ratione. adhuc sicut sanitas in calidis & frigidis: et oĩno species in materia. adhuc, sicut in rege, quæ sunt græcorum: & omni- D no motum in primo motiuo. Amplius, sicut in optimo, & omnino in fine, hoc autẽ est, cuius causa fit. Omnium autem maxime proprium est, sicut in vase, & omnino in loco.

Postquam Philosophus inquisiuit disputatiue an locus sit, & quid sit. hic accedit ad determinandum veritatem. Et primo præmittit quædam, quę sunt necessaria ad consyderationem veritatis. Secundo determinat veritatem ibi. {Quid autem forte.} Circa primum tria facit. Primo ostẽdit quot modis dicitur aliquid esse in aliquo. Secũda parte te.c.30. Secundo inquirit, vtrum aliquid posset esse in seipso ibi. Te.c.24. {Dubitauit autem aliquis.} Te.c.28. Tertio soluit quædã prius dubitata ibi {Quod autem Zeno opposuit. Ponit ergo octo * modos, quibus aliquid in aliquo dicitur esse. quorum primus est, sicut digitus dicitur esse in manu, & vniuersaliter quæcũq; alia pars in suo toto. Secũdus modus

*in prędicamẽtis vndecim enumerantur modi

est, prout

agraecis, hic autem .8. quia aliqui istorū in alios reducari possunt, vel vt videt velle Simpl. necessarios tamē aduertit, & ipsus ob id praetermittit q nihil de ipso dictū sit ab Arist. octauus dicitur proprius ab Alex. quia esse in aliquo videtur proprie vbi importare, & vbi maxie in loco significat, ob haec oēs alij ab isto originē ducunt.

est. prout totum dicitur esse in partibus. Et, quia iste modus non est adeo consuetus sicut primus, ad eius manifestationem subiungit, q totum non est praeter partes, & sic oportet vt intelligatur esse in partibus. Tertius modus est, sicut homo dicitur esse in animali, vel quaecunq; alia species in suo genere. Quartus modus est, sicut genus dicitur esse in speciebus. Et ne iste modus extraneus videat, rationem innuit quare hoc dicit. nam genus est pars definitionis speciei, & etiam differentia, vnde quodammodo & genus & differentia dicuntur esse in specie, sicut partes in toto. Quintus modus est est sicut sanitas dicitur esse in calidis & in frigidis: quorum contemperantia constituit sanitatem: & vniuersaliter quaecunq; alia forma in materia, vel subiecto, siue sit accidentalis, siue substantialis. Sextus modus, sicut res graecorum dicūtur esse in Rege graeciae: & vniuersaliter omne, quod mouet, est in primo motiuo. Per hunc etiam modum dicere possum aliquid esse in me, quia est in potestate mea, vt faciam illud. Septimo modo dicitur aliquid esse in aliquo, sicut in quodam optimo diligibili, & vniuersaliter sicut in fine. Et per hunc modum dicitur esse cor alicuius in aliqua re, quam desyderat & amat. Octauo modo dicitur esse aliquid in aliquo, sicut in vase, & vniuersaliter sicut locatum in loco. Videtur autem praetermittere modum, quo aliquid est in aliquo, sicut in tempore. sed hic reducitur in hunc octauum modum, nam sicut locus est mensura mobilis, ita tempus est mensura motus. Dicit autem, q ſm hūc octauum modū maxime proprie dicit esse aliquid in aliquo. vnde oportet ſm regulam, quam tradidit in .4. & .5. Meta. q omnes alij modi reducantur aliquo modo, ad hunc modū, quo aliquid est in aliquo, sicut in loco. Quod sic patet. locatum enim continetur, siue includitur in loco, & in eo habet quietem & fixionem. Propinquissime igitur per hunc modum, pars dicitur esse in toto integrali, in quo actu includit. vnde etiā infra dicetur q locatū est in loco, sicut pars separata: & pars est, sicut quoddam locatum coniunctum. Totum autē, quod est ſm rationem, ad similitudinem huius totius sumitur. vnde consequenter dicitur id, quod est in ratione alicuius esse in eo, vt animal in homine. Contingit autem sicut partem totius integralis includi in toto ſm actum, ita partem totius vniuersalis includi in toto ſm potentiam. nam genus ad plura se extendit in potentia q̄ species, licet species habeat plura in actu, vnde consequenter dicitur esse etiam species in genere. Et, quia sicut species continetur in potentia generis, ita forma in potentia materiae: vlterius dicetur forma esse in materia. Et, quia totum habet rationem formae respectu partium, vt dictum est in Secundo, consequenter etiam totum dicitur esse in partibus. Sicut autem forma includitur sub potētia passiua materiae, ita effectus includitur sub potentia actiua agentis: vnde & dicitur aliquid esse in primo motiuo. Deinde autem manifestum est q appetitus quiescit in bono desyderato & amato: & in eo figitur sicut & locatum in loco: vnde etiam dicitur affectus amantis inesse amato. Et sic patet quòd omnes alij modi deriuantur ab vltimo, qui est maxime proprius. Secundo ibi.

ARGY. *At enim, hic quispiam dubitauerit, sit ne ut & in seipso quippiā sit, an nihil est in se prorsus, sed omne quod uis, aut nusquam, aut in alio est?*

Te. c. 24. Dubitabit autem aliquis, vtrum vnum & idē aliquid esse in seipso contingit, aut nihil: sed omnia, aut nusquam, aut in alio esse?

Inquirit, vtrum aliquid possit esse in seipso. nam Anaxagoras supra dixit infinitum esse in seipso. Primo ergo mouet dubitationem, vtrum, s. aliquod vnum & idē possit esse in seipso, vel nihil: sed omnia, vel nusquā sint, vel sint in aliquo alio? Secundo ibi.

ARGY. *Hoc autem est dupliciter, aut per se, aut per aliud. Nam cum id in quo est, & id, quod in illo est, totius sint partes, tunc totum in seipso esse dicitur. Quippe, cùm & per partes dicatur, ut albus: quia superficies est alba: & sciens, quia anima rationis particeps scit. Dolium igitur non est in seipso, neq; etiam uinum: uini uero dolium, erit. Ambo nanq;, id inquam quod inest: & id in quo est, eiusdē sunt partes. Hoc igitur pacto fit ut quippiam in seipso sit.*

Dupliciter autē hoc est, aut ſm se, aut secundum alterum. Cùm enim sint partes totius, & id, in quo, & id, quod in hoc, dicetur totum in seipso esse. Dicitur autē & ſm partes, vt album, quia superficies, & sciens, quia ratiocinatiuum. Amphora quidem igitur, nō erit in seipsa, neque vinum, vini autem amphora erit. Quod nanque est, & in quo est, vtraque eiusdem partes sunt. Sic quidem igitur contingit, idem aliquid esse in seipso. Te. c. 25.

Soluit. & primo ostēdit quomodo possit esse aliquid in seipso. secundo quomodo non possit. ibi {Primū autem non conuenit.} Dicit ergo primo, q dupliciter potest intelligi aliqd esse in seipso. vno modo primo & per se, alio modo ſm alterum, i. ſm partē: & isto secundo modo potest dici aliquid esse in seipso. cùm enim alicuius totius, duae partes ita se habeant, q vna sit, in quo est aliqd: & alia sit, quod est in illa: sequitur q totum dicatur & in quo est, ratione vnius partis: & quod est in hoc, ratione alterius. & sic totū dicetur esse in seipso. Inuenimus enim q aliquid dicitur de aliquo ſm partem, sicut aliquis dicitur albus, quia superficies eius est alba: & homo dicitur sciens, quia scientia est in parte ratiocinatiua. Si igitur accipiatur amphora plena vino, sicut quoddam totum, cuius partes sunt amphora & vinum, neutra partium eius erit in seipsa, i. neq; amphora, neq; vinū. sed hoc totum, s. amphora vini, erit in seipsa, inquantum vtrūq; est pars eius: s. & vinū, quod est in amphora, & amphora, in qua est vinū. Per hunc igitur modum cōtingit aliquod idem esse in seipso. Secundo ibi.

Secūda parte. te. c. 25.

ARGY. *Sed ut primo, fieri nequit, uelut albedo est in corpore: nam superficies est in corpore, scientia uero in anima. Et per haec quae sunt, ut in homine partes, appellationes hae non incongruae fiunt. Dolium autem, atq; uinū, cùm sunt quidem seorsum, nō sunt partes, sed cum sunt simul, quocirca cum sint partes, erit ipsum in seipso, ceu albedo est in homine, quia in corpore est, & in hoc, quia in superficie. In hac autē, non per aliud. atq; haec diuersa sunt specie, & aliam utraq; naturam, & potentiam habent, superficies inquam, atq; albedo.*

Primum autem non contingit, vt album in corpore. superficies enim in corpore, sciētia autem in anima. Secundum haec autem sunt appellationes, cùm sicut partes sint in homine. Amphora autem, & vinum cum seorsum sint, non partes sunt. Simul autem cum sint partes, erit idem in seipso, vt album in hōie, quoniam in corpore, & in hoc, quoniam in superficie. In hoc autem, non amplius, quoniam secundum aliud est. Et altera specie haec sunt, & alteram naturam habet vnumquodq; & potentiam, vt superficies & album.

Ostendit

Ostendit quòd non contingit aliquid esse primo in seipso. Et primo, pponit quod intendit, distinguēs vtrunque modum, quo aliquid est in seipso, & quo non est, Secundo probat propositum ibi. { Neque enim inductiue consyderantibus. } Dicit ergo, quòd non contingit aliquid esse primo in seipso. & manifestat quid sit aliquid esse primo in seipso per oppositum. album enim dicitur esse in corpore, quia superficies est in corpore. vnde non est primo in corpore, sed in superficie. Et similiter scientia primo dicitur esse in anima, non autem in homine, in quo est per animam. Et secundum hæc, scilicet secundum animam & superficiem, sunt appellationes, quibus nominatur homo albus, vel sciens, cùm anima & superficies sint sicut partes in homine: non quòd superficies sit pars, sed quia se habet ad modum partis, inquantum est aliquid hominis, vt terminus corporis. Si autem accipiatur vinum & amphora seorsum abinuicem, nō sunt partes: vnde neutri competit esse in seipso. Sed, cùm simul sunt, vtpote cum amphora est plena vino: propter hoc quòd amphora & vinum sunt partes, idem erit in seipso. vt expositum est, non primo, sed per partes. sicut album non primo est in homine, sed per corpus, & in corpore per superficiem. In superficie autem non est per aliquid aliud: vnde primo dicitur esse in superficie. Nec est idem id, in quo est aliquid primo, & quod est in eo, sicut album & superficies: quia altera sunt secundum speciem superficies & album. & alia est natura & potentia vtriusque. Secundo ibi.

Te.c.26.

A

ARGY. *Neque igitur inductiue consyderantes in seipso quicquam ullo dictorum modorum esse uidemus.*

Te.c.26. Neque igitur inductiue consyderantibus, nihil in seipso videmus secūdum aliquem determinatorum modorum.

Ostensa differētia inter hoc quòd est esse primo in aliquo, & non primo, ostendit iam quòd nihil est primo in seipso. Et primo ostendit quòd non sit aliquid primo in seipso per se, Secundo quòd non sit aliquid primo in seipso per accidens. ibi { At vero neque secundum accidens &c. } Primum ostendit dupliciter, scilicet inductiue, & ratione. Dicit ergo primo, quòd consyderando per inductionem in singulis modis supra determinatis, quibus dicitur aliquid esse in aliquo, apparet, quòd nihil est in seipso primo & per se. neq; enim aliquid est totum suipsius, neque pars, neque genus, & sic de alijs. Ponit autem hoc concludendo ex præmissis, quia sicut manifestum est in albo, & in superficie, quæ se habent vt forma & materia, quòd sunt aliud secundum speciem & virtutem, ita etiam potest in omnibus alijs modis consyderari. Secundo ibi.

c.c.27.

ARGY. *Et ratione etiam hoc non posse fieri patet. oportebit enim ambo esse utrunque (ceu dolium quidem & uas, & uinum, uinum autem, & uas & dolium) si fit, ut quippiam fit in seipso. Quare, si quàm maxime in sese sint, dolium quidem uinum suscipiet, non ut est ipsum dolium, uinum, sed ut illud. atque patet rationem esse diuersam. alia enim est eius ratio, in quo est, alia eius quod est in illo.*

Et ratione manifestum est, quia impossibile est. oportet enim vtraque vtrūque esse (vt amphoram, vas & vinum esse: vinum autem, vinum & amphoram) si vere primo contingit, quippiam in seipso esse. Quare, siquidem maxime in alterutris esset, amphora quidem acciperet vinum, non secundum quòd vinum, sed

A inquantum illa. & vinum inerit in amphora, non inquantum amphora ipsa, sed secundum quòd illud, amphora. Secundum esse quidem igitur, quòd alterum sit, manifestum est. alia nāque est ratio eius, quod in quo, & alia illius, quod in hoc est.

Probat idē ratione, & dicit manifestum esse per rationem, quòd impossibile est aliquid esse primo & per se in seipso. Si enim aliquid primo & per se sit in seipso, oportet quòd eidem, & secundum idem conueniat ratio eiusdem in quo est aliquid, & ratio eius, quod est in eo. vnde oportet quòd vtrunque, scilicet tam continēs quàm contentum sit vtrūque: vtputa quòd amphora sit vas & vinum, & vinum sit vinum & amphora, si primo & per se conuenit aliquid esse in seipso. vnde hoc posito, scilicet quòd vinum sit amphora & vinum: & amphora sit vinum et amphora, siquis dicat quòd alterum eorum sit in

B altero, vtputa vinum in amphora, sequitur quòd vinum recipiatur in amphora, non inquantum vinum est, sed inquantum vinum est illa, scilicet amphora. Quare, si esse in amphora primo & per se conuenit amphoræ (ex eo quòd ponitur aliquod primo & per se in seipso esse) sequitur quòd nihil possit dici esse in amphora, nisi inquātum ipsum est amphora. Et sic, si vinū dicatur esse in amphora, sequitur quòd esse in amphora competit vino, non secundum quòd vinum est vinum, sed secundum quòd vinum est amphora. Et eadem ratione, si amphora recipiat vinum, recipiet ipsum non inquantum amphora est amphora, sed inquantum amphora est vinum. hoc autem est inconueniens: vnde manifestum est, quòd secundum alteram rationem est id in quo, & quod in hoc. Alia est enim ratio eius, quod est in aliquo: & eius, in quo est aliquid. Non potest ergo per se & primo aliquid esse in seipso. Deinde cùm dicit.

C *At uero neque per accidens fieri potest. nam duo simul in eodem erunt. etenim & ipsum dolium in seipso erit, si cuius natura est susceptiua, id esse in seipso potest. & insuper illud, cuius est susceptiuum, ceu uinum, si uini. Fieri igitur nō posse, ut in seipso quicquam sit primo, ex ijs, quæ diximus patet.* ARGY.

At vero neque secundum accidens contingit. simul. n. duo corpora in eodem erunt. nam ipsa amphora in seipsa erit, si cuius natura receptiua est, hoc contingit in seipso esse. & adhuc illud, cuius receptiuū est, vt si vini vinum. Quòd quidem igitur impossibile sit aliquid in seipso esse primo, manifestum est. Te.c.27.

Ostendit quòd non sit aliquid primo in seipso, etiam secundum accidens. dicitur enim aliquid esse in aliquo secundum accidēs, quando est in eo propter aliquid aliud in eo existens, vt si dicamus hominem esse in mari, quia est in naui, quæ est in mari. in hac tamen primo dicitur esse, idest non propter partem. Si igitur cōtingat aliquid esse in seipso primo, non per se quidem, sed per accidens, sequitur q; sit in seipso propter hoc, q; aliquid aliud sit in ipso: & sic sequitur, q; duo corpora sint in eodem, s. illud corpus, quod est in eo, & ipsummet, quod est in seipso. Sic enim amphora erit in seipsa per accidens, si ipsa amphora, cuius natura est vt recipiat aliquid, sit in seipsa: & iterum illud, cuius est receptiuum, s. vinum: ergo in amphora erit amphora, & vinum: si propter hoc quòd vinum est in amphora, sequitur, amphorā esse in seipsa: et sic duo corpora essent in eodem. Sic igitur patet q; impossibile est aliquid esse primo in seipso. Sciēdum tamen q; aliquando dicitur aliquid esse in seipso, non secundum

D

Esse in seipso affirmatiue & negatiue dicitur.

intellectum affirmatiuũ, ſicut hic reprobat Philoſophus, ſed ſm intellectum negatiuum, prout eſſe in ſeipſo non ſignificat, niſi non eſſe in alio. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Id uero, quod Zeno dubitabat, ſi locus ſit in ratione rerum, in quonam erit, ſolui facile poteſt. nihil enim prohibet, ut primus locus in alio quidem ſit, non tamen in illo tanquam in loco: ſed ut eſt ſanitas quidem in calidis, ſicut habitus, caliditas autẽ in corpore ut affectus. quare, non neceſſe eſt in infinitum abire.*

Te.c.28. Quod autem Zeno oppoſuit, quia, ſi locus eſt aliquid, in aliquo erit, ſoluere non eſt difficile. Nihil enim prohibet in alio eſſe primũ locũ, non tamen in illo, ſicut in loco, ſed ſicut ſanitas quidem in calidis, vt habitus, calor autẽ in corpore, ſicut paſſio eſt. quare non neceſſe eſt in infinitum abire.

Supra tex. cõ. 12. Soluit quędam dubitata. Et primo remouet rationem Zenonis, quæ inducebatur ad probandum, quòd locus non ſit, per hoc, quia ſi eſt, oportet quòd ſit in alio, & ſic itur in infinitum. Sed hoc, vt dicit, non eſt difficile ſoluere, poſtquam iam ſunt diſtincti modi, quibus aliquid dicitur eſſe in aliquo. nihil enim prohibet dicere, quòd locus eſt in aliquo, non tamen eſt in illo ſicut in loco, ſed per quendam alium modum, ſicut forma eſt in materia, vel accidens in ſubiecto: inquantum ſcilicet locus eſt terminus continentis. Et hoc eſt quod ſubdit, { ſicut ſanitas eſt in calidis, vt habitus: & calor in corpore, vt paſſio. } vel accidens. vnde non neceſſe eſt, quòd procedatur in infinitum. Secundo ibi.

ARGV. *Patet autem, cùm uas nihil ſit eius, quod eſt in ſeipſo (diuerſa nanque ſunt id, quod ineſt, & id, in quo primo ineſt) locum neque formam eſſe, neq; materiam, ſed* G *diuerſum. hæc enim illius ſunt aliquid, quod eſt in uaſe, materia, inquam, ac forma. Hæc igitur de ipſo loco ſint dubitata.*

Te.c.29. Illud autem manifeſtum, quoniam nihil eſt vas eius quod eſt in ſeipſo (alterũ enim eſt primo, & quod eſt, & in quo eſt) propter quod, non erit vtique, neque materia, neque forma locus, ſed alterum. illius enim aliquid hæc

Te.c.30. ſunt & materia, & forma. Hæc quidem igitur ſunt oppoſita.

Supra te.c. 14.15.16. Soluit etiam dubitationes ſupra poſitas de quiditate loci, an ſcilicet ſit forma, vel materia, ex hoc quod oſtẽſum eſt, quòd nihil primo & per ſe eſt in ſeipſo. ex hoc enim manifeſtum eſt, quod nihil poteſt eſſe ſicut vas, vel locus eius, quod continetur in ipſo, ſicut pars, quæ ſit materia vel forma. oportet enim primo & per ſe alterum eſſe, quod eſt in aliquo, & in quo eſt aliquid, vt oſtenſum eſt. Vnde ſequitur, quòd neque forma, neq; materia ſit locus, ſed aliquid alterum à locato, ſit locus. materia enim & forma ſunt aliquid locati, ſicut partes intrinſecæ eius. Vltimo autem concludit, quòd ſupradicta per modum oppoſitionis dicta ſunt de loco: quarum quidem oppoſitionum aliquæ iam ſolutæ ſunt, aliquæ vero ſoluentur poſt manifeſtatam naturam loci.

LECTIO. V.

Quarundam ſuppoſitionum intellectus præmittitur, ad aſſignandam definitionem loci neceſſarius.

ARGV. *Sed quidnam ſit locus hoc modo fuerit manifeſtum. Atque ſumamus de ipſo, quæ uere per ſe competere ipſi* E *uidentur. Cenſemus itaq; locum id continere, cuius eſt locus: et nihil eſſe ipſius rei. Præterea, primum locum neque minorem eſſe, neq; maiorem. Præterea, neq; ab unoquoq; relinqui, & ſeparabilem eſſe. Et inſuper, omnem locum differentias has habere, ſupra, inquam, ac infra. Et corporum unumquodq; proprios ad locos ſua ſpte natura ferri, aut ſurſum, aut deorſum pergendo; & in eiſdem manere. His ſuppoſitis, reliqua contemplemur oportet.*

QVid autem tandem ſit Locus hic fiet vtique manifeſtum. Accipiamus autem de ipſo quæcunq; videntur vere ſecundum ſe ineſſe ipſi. Dignum eſt igitur, locum eſſe primum, quod cõtinet illud, cuius locus eſt, & nihil eſſe rei. Amplius, primũ locum F neq; maiorem, neq; minorem eſſe. Adhuc aũt, neq; deficere vnicuiq;, & ſeparabilem eſſe. Adhuc autem. omnem locum habere ſurſum & deorſum: et ferri natura, & manere vnũquodq; corporum in proprijs locis. hoc autem facere, aut ſurſum, aut deorſum. Suppoſitis autem Te.c.31.
his reliqua conſyderanda.

Præmiſſa diſputatione de loco an ſit, & quid ſit, & ſolutis quibuſdam dubitationibus, hic accedit ad determinãdum veritatem de loco. & primo præmittit quaſdam ſuppoſitiones, quibus vtetur determinando de loco, Secundo oſtendit qualis debeat eſſe definitio danda de loco ibi. } Oportet autem tentare &c. } Tertio incipit de- Prima parte 31. tex.
terminare de loco ibi { Primum quidem igitur. } Dicit Te.c.32.
ergo primo, quòd manifeſtum fiet ex ſequentibus, quid ſit locus. ſed oportet prius accipere quaſi quaſdam ſup- G poſitiones, & principia per ſe nota. illa ſcilicet, quæ videntur per ſe ineſſe loco: quæ quidem ſunt quatuor. omnes enim reputãt hoc eſſe dignum, Primo quidem, quòd locus contineat id, cuius eſt locus: ita tamen, quòd locus non ſit aliquid locati. quod quidem dicit ad excludendum continentiam formæ, quę eſt aliquid rei, & alio modo continet quàm locus. Secunda ſuppoſitio eſt, quòd primus locus, ideſt, in quo aliquid primo eſt, eſt æqualis locato, non maior, neq; minor. Tertia ſuppoſitio eſt, quòd locus non deficit vnicuiq; locato, quin omne locatum habeat locum. non tamen ita, quòd vnus & idem locus nunquam deficiat eidem locato: quia locus eſt ſeparabilis à locato. ſed, quando locus vnus deficit alicui locato, tunc locatum fit in alio loco. Quarta ſuppoſitio eſt, quòd in omni loco inuenitur quædam differẽtia loci ſurſum & deorſum. & quòd naturaliter vnumquodq; corpus, cùm eſt extra proprium locum, fertur ad H ipſum: & cùm eſt in eo, manet in ipſo. Propria autem loca naturalium corporum ſunt ſurſum & deorſum, ad quæ naturaliter mouentur, & in quibus manent. ſed hoc dicit ſecundum eorum opinionem, qui non ponebant aliquod corpus, præter naturam quatuor elementorum. nondum enim probauerat corpus cœleſte eſſe, neq; graue neq; leue. ſed poſtea ꝓbabit hoc in primo libro de Cœlo. Ex his autem nunc ſuppoſitis procedetur ad conſyderationem aliorum. Secundo ibi.

Atque conandum eſt conſyderationem hoc facere modo, ut ipſum quid eſt tale aſſignetur, ut & ea, quæ dubitantur, ſoluantur: & ea, quæ competere loco uidentur, inſint & inſuper ipſa difficultatis et dubitationum, quæ circa ipſum ſiunt, cauſa pateat. Sic enim unumquodq; pulcherrime demonſtrari profecto poteſt. ARGV.

Oportet

Oportet autem tentare intentionem sic facere: vt quid sit reddatur, & quæcq; opposita soluantur, & quæ videntur loco inesse insint. Et amplius, difficultatis, & oppositorum causa circa locũ manifesta erit. sic enim vtiq; pulcherrime demonstratur vnumquodq;.

Definitionis quatuor proprietates vide hic. et primo de Ala. 11. & 2. de Ala. 12. 16. quarto Cœli 2. & primo de Ala. c. 21. 9. Top. c. 4. 5. Meta. te. cõ. 1. 2. Posterio.

Ostendit qualis debeat esse definitio danda de loco. & dicit, quòd in definiendo locum, intentio nostra debet ad quatuor attendere, quæ quidem necessaria sunt ad definitionem perfectam. Primo quidem, vt ostendatur quid sit locus. nam definitio est oratio indicans quid est res. Secundo vt soluantur quæcunq; opposita sunt circa locum. nam cognitio veritatis est solutio dubitatorum. Tertium est, quòd ex definitione data manifestentur proprietates loci, quæ insunt ei: quia definitio est medium in demonstratione, qua propria accidentia demonstrantur de subiectis. Quartum est, quòd ex definitione loci erit manifesta causa, quare aliqui Antiqui discordauerunt circa locum: & omniũ, quæ sunt opposita circa ipsum. Et sic pulcherrime definitur vnumquodq;. Tertio ibi.

ARGV. *Si igitur motus is te non esset, qui ad locum accommodatur, locus sanè non quæreretur: quod quidem ante omnia est animaduertendum. ob hoc enim & cœlum maxime in loco esse putamus, quia semper motu cietur. Hic autem triplex est, latio, accretio, et decretio. nam in accretione decretione'ue fit sanè mutatio. & q̃d prius hic erat, id est ad maius aut ad minus translatum.*

Te. c. 38. Primum quidem igitur oportet intelligere q̃ non quæreretur locus nisi motus aliquis esset s̃m locum. Propter hoc enim cœlum maxime in loco esse opinantur, quòd semper in motu est. Huiusmodi autem, aliud quidem est loci mutatio, aliud vero augmentum & decrementum. Et nãq; in augmento & decremento trãsmutatur, & quod prius erat hic, iterum trãsmutatum est in maius aut minus.

Te. c. 47. Te. c. 48. Te. c. 43. Te. c. 38. Determinat de loco. Et primo ostendit quid sit locus. Secundo soluit dubitationes prius positas ibi {Manifestum autem ex his &c.} Tertio assignat causam Naturalium proprietatũ loci ibi {Et fertur igitur in sui ipsius.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quid sit locus. Secundo, quomodo aliquid sit in loco. ibi {Cui quidem igitur.} Circa primum duo facit. Primo præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad inuestigãdum definitionem loci. Secundo incipit determinare loci definitionem ibi {Iam igitur manifestum est.} Circa primum quatuor præmittit, quorum primum est, quòd nunquam fuisset inquisitum de loco, nisi esset aliquis motus secundum locum. ex hoc enim necesse fuit ponere locum aliud à locato, quia inueniuntur in eodem loco successiue duo corpora: & similiter vnum corpus in duobus locis, sicut etiam transmutatio formarum circa vnam materiam induxit in cognitionem materiæ. Et propter hoc, maxime opinantur aliqui, quòd cœlum sit in loco, quia semper mouetur. Sed motus aliquis est secundum locum per se, scilicet loci mutatio: alius autem ex consequenti, scilicet augmentum & decrementum (quia augmentata quantitate, vel diminuta, corpus accipit maiorem, vel minorem locum.) Secundum ponit ibi.

Cõmen. 38 hic, vbi Alb. aliã assignat rationem.

D

ARGV. *Mouentur autem alia per se actu, alia per accidens. & horum, alia per se moueri possunt, ut corporis partes, atq; nauigij clauus: alia nequeunt, sed per accidens semper mouentur, ut albedo, atq; scientia. hæc enim propter*

A *rea mutantur loco, q; id in quo sunt, mutatur.*

Est autem quod mouetur, aliud quidem per seipsum actu, aliud vero s̃m accidens. Ipsius autem, quod s̃m accidens, alia quidem possibilia sunt moueri per se, vt partes corporis, & in naui clauus: alia vero non possunt, sed semper secundum accidens; vt albedo, & scientia. hæc enim sic transmutant locum, quia id, in quo sunt, transmutatur.

Et dicit, q; aliquid mouetur per se in actu, sicut quodcunq; corpus: aliud vero secundum accidens, quod quidem contingit dupliciter. Quædam enim mouentur s̃m accidens, quæ tamen sunt possibilia moueri per se, sicut partes alicuius corporis, dum sunt in toto, mouentur per accidens, sed, quando separantur, mouentur per se: vt clauus, quando est infixus naui, mouetur per accidens, sed, quando extrahitur, mouetur per se. quædam vero non possunt moueri per se, sed semper mouentur per accidens, sicut albedo, & scientia, quæ mutant locum, inquantum mutatur illud, in quo sunt. Hoc autem induxit. quia hoc modo aliquid per se vel per accidens, actu vel potentia natum est esse in loco, sicut & moueri. Tertium ponit ibi.

B

Horum, quæ per accidẽs mouent, aliqua p se moueri possunt aliqua vero minime.

ARGV. *Atqui dicimus, in cœlo tanquam in loco esse, quia in aere sumus: hic autem est in cœlo. Et item in aere non vniuerso, sed ob ultimum ipsius, & continens in aere dicimus esse. nam, si vniuersus aer sit locus, locus profecto cuiusque non erit æqualis eius, cuius est locus. at æqualis esse uidetur. Talis autem est is, in quo primo quippiam est.*

Te. c. 39. Quoniam autem dicimus esse in cœlo, sicut in loco, quia in aere, hic autem in cœlo est, & in aere autem non omni, sed propter vltimum ipsius & continens, in aere esse dicimus. si enim õis aer sit locus, non æqualis erit vniuscuiusq; locus, & vnumquodq; locatũ. Videtur autem huiusmodi primum in quo est.

C

Et dicit, quòd aliquis dicitur esse in Cœlo sicut in loco, propter hoc quòd est in aere, qui quidem est in cœlo, nec tamẽ dicimus, quòd in toto aere sit aliquis primo & per se, sed propter vltimam extremitatem aeris, quæ continet aliquem, dicitur aliquis esse in aere: quia, si totus aer esset locus alicuius, puta hominis, non esset æqualis locus, & locatum, quod est contra suppositionem prius positam. Sed in quo est aliquid primo videtur esse extremum corporis continẽtis, & sic est huius scilicet æquale. Quartum ponit ibi.

D

ARGV. *Cùm igitur nõ diuisum est id, quod continet, sed continuum, tum in illo non tanquam in loco, sed ut pars in toto dicitur esse. At, cùm diuisum est atq; tangit, tum in primo est ultimo continentis, quod quidem neq; pars est eius quod est in ipso, neq; maius, sed æquale. In eodem enim sunt rerum ultima, quæ sese tangunt.*

Te. c. 40. Cùm quidem igitur non diuisum sit continens, sed continuum, non dicimus esse in illo, sicut in loco, sed sicut pars in toto. Cùm vero diuisum sit, & contactum, in primo quodã est vltimo continẽtis, quod neque pars est ipsius, quod est in ipso, neq; maius distãtia sed æquale. In eodem enim sunt vltima se tangentium.

Et primo ponit, Secundo probat ibi {Et cùm continuum.

nuum.} Dicit ergo primo, quòd, cùm continens non est diuisum à corpore contento, sed est ei continuum, non dicitur esse in illo, sicut in loco, sed sicut pars in toto. vt poté, si dicamus vnam partem aeris contineri à toto aere. Et hoc concludit ex præmissis, quia vbi est continuum, ibi non est accipere vltimum in actu: quòd supra dixit requiri ad locum. Sed, cũ continens est diuisum & contiguum contento, tunc contentum, scilicet est in loco, existens in vltimo continentis primo & per se: illud, inquam continens, quod non est pars eius, neq; est maius, neq; minus secundum diuisionem, sed æquale. & quomodo possunt esse continens & contentum æqualia, ostendit per hoc, quòd vltima contingentium se, sunt simul, vnde oportet eorum vltima esse æqualia. Secundo ibi.

ARGV. *Atq; si continuum quidem est, non in illo, sed cum illo mouetur: sin uero diuisum est, in illo. Siue illud moueatur, siue non moueatur.*

Et cum continuũ quidem sit, non in illo mouetur, sed cum illo: diuisum autem in illo. & siue moueatur continens, siue non, nihil minus.

Probat istud quartum duabus rationibus, quarũ prima est; quòd contentum, continuum continenti, non mouetur in continente, sed simul cum illo, sicut pars simul cum toto. sed, quando est diuisum contentum à continente, tunc potest moueri in illo, siue continens moueatur, siue non. homo enim mouetur in naui vel quiescente, vel mota. Cùm ergo aliquid moueatur in loco, sequitur quòd locus sit continens diuisum. Secundam rationem ponit ibi.

ARGV. *Insuper cum non est diuisum, ut pars in toto dicitur esse, ut in oculo pupilla, aut in corpore manus. cùm uero est diuisum, esse in illo dicitur, ut aqua in cado, aut in dolio uinum. Nam manus quidem cùm corpore, aqua autem in cado mouetur.*

Amplius cùm non diuisum sit, sicut pars in toto dicitur: vt sicut in oculo visus, & in corpore manus. cùm autem diuisum est, vt in cado aqua, & in scypho vinum. manus enim cũ corpore mouetur, aqua autem in cado.

Et dicit quòd, cùm contentum non sit diuisum à continente, sed continuum ei, tunc dicitur esse in eo, sicut pars in toto, vt visus est sicut pars formalis in oculo, & manus sicut pars organica in corpore. sed, cùm diuisum est contentum à continente, tunc dicitur esse in eo, vt in vase, sicut aqua in cado, & vinum in scypho. quorum hæc est differentia: quòd manus mouetur cũ corpore, sed non

Te.c.31. & in corpore: sed aqua mouetur in cado. Cùm igitur supra dictum sit, quòd esse in loco est sicut esse in vase, non autem sicut pars in toto, sequitur quòd locus sit, sicut continens diuisum.

LECTIO. VI.

Diluantur ex præmissis locum formam, seu spacium, aut materiam esse dicentes: veraq; eius, ac propria traditur definitio.

ARGV. *Iam igitur ex hisce patet quidnam sit locus. Quatuor enim ferè sunt, quorum unum quid locum esse necesse est. Aut enim forma, aut materies, aut internallum quid est inter extrema, aut ipsa extrema, si non sit internallum ullum præter ipsius corporis magnitudinem, quod est in loco.*

Te.c.35. IAm igitur manifestum ex his, quid est locus. Vere enim quatuor sunt, quorum ne-

E cesse est locum vnum aliquid esse. Aut enim forma, aut materia est, aut spacium aliquod medium extremorum, aut extrema, si non est spatium vllum præter inexistẽtis corporis magnitudinem.

Præmissis his, quæ sunt necessaria ad inuestigandum definitionem loci, hic inuestigat loci definitionem. & circa hoc tria facit. Primo inuestigat particulas definitionis. Secundo concludit definitionem ibi { Quare terminus. } Tertio ostendit eam bene assignatam ibi { Et propter hoc medium. } Circa primum duo facit. Primo inuestigat genus loci, Secundo differentiã completiuam definitionis eius ibi { Videtur autem magnũ aliquid. } Ad inuestigandum autẽ genus loci vtitur diuisione quadam: vnde circa hoc tria facit. Primo proponit diuisionem, Secundo excludit tria membra diuisionis ibi { Horum autem quod non contingat. } Tertio cõcludit quartum ibi { Si igitur nihil horũ. } Dicit ergo primo, quòd iam ex præmissis potest esse manifestum quid sit locus. Videtur enim secundum ea, quæ consueuerit de loco dici, quòd locus sit vnum de quatuor, scilicet vel materia, vel forma, vel aliquod spacium inter extrema continentis. vel, si nullum spacium est inter extrema continentis, quod habeat aliquas dimensiones præter magnitudinem corporis, quod ponitur infra corpus continens: oportebit dicere quartum, s. q; extrema corporis continentis sit locus. Secundo ibi.

Secũda parte te.c.41. Te.c.42. Te.c.40. Secũda parte te.c.36. Te.c.39.

F

ARGV. *Atq; patet, horum tria locum esse non posse.*

Horum autem, quòd non contingat tria esse, manifestum est.

Excludit tria membra prædictæ diuisionis. Et primo proponit quod intendit dicẽs, manifestum est per sequentia, quòd non cõtingit locum esse aliquod horum trium.

G Secundo prosequitur ibi.

ARGV. *Sed, quia cõtinet, Forma esse uidetur. in eodem enim sunt ultima eorum, quorum alterum continet, alterum continetur.*

Sed propter id quòd continet, videtur Forma esse. in eodem enim sunt extrema continentis & contenti.

Et primo de forma, Secundo de spacio ibi { Sed ex eo quòd mutatur. } Tertio de materia ibi. { Et materia autem videtur. } Circa primũ duo facit. Primo ponit quare locus videatur esse forma, quia scilicet forma continet: quod videtur esse proprium loci. Extrema vero corporis continentis & contenti, sunt simul cum continens & contentum sint, contigua adinuicem: & sic terminus continens, qui est locus, non videtur separatus esse à termino

H corporis contenti: & sic videtur locus non differre à forma. Secundo ibi.

Te.c.36. Te.c.38. In eodẽ sunt extrema cõtinẽtis & cõtenti.

ARGV. *Sunt igitur ambo fines, sed nõ eiusdem. sed forma quidem ipsius rei, locus autem corporis eius quod continet.*

Sunt quidem igitur vtraq; termini, sed non eiusdem, sed forma quidem rei, locus autẽ continentis corporis.

Ostendit quòd forma non sit locus (quia quamuis locus & forma in hoc conueniant, quòd vterq; eorum est quidam terminus, non tamen vnius & eiusdem, sed forma est terminus eius, cuius est forma, locus autem non est terminus corporis, cuius est locus, sed corporis continentis ipsum. & licet sint simul termini cõtinentis & contenti, non tamen sunt idem. Deinde cùm dicit.

Quia

ARGV. *Quia uero id, quod continetur atq; diuisum est, interdum transfertur eo manente quod continet, ut aqua ex uase, interuallum quid esse uidetur, quod est inter extrema, ut aliquid aliud præter corpus id, quod transfert.*

Te.c.36. Sed ex eo quòd mutatur multoties, manente continente, contentum & diuisum, vt ex vase aqua: ipsum medium esse aliquod videtur spacium tanquam aliquid sit præter corpus, quod transfertur.

Prosequitur de spacio. Et primo ponit quare spacium videtur esse locus, Secundo ostendit quòd non sit locus, Statim ibi. ibi {Hoc autem non est.} Dicit ergo primo, quòd, quia multoties mutatur corpus contentum à loco, & diuisum ab eo, de loco in locum, & succedunt sibi corpora inuicem in eodem loco, ita quòd continens remanet immobile, eo modo quo aqua exit à vase: propter hoc videtur, quòd locus sit aliquod spacium medium inter extremitates corporis continentis: ac si aliquid esset ibi præter corpus, quod mouetur de vno loco ad alium. Quia, si non esset aliud ibi præter illud corpus, sequeretur quòd vel locus nõ esset aliud à locato, vel quòd id, quod est medium inter extremitates continentis non posset esse locus. Sicut autem oportet locum esse aliquid præter corpus contẽtum, ita videtur quòd oporteat locum esse aliquid præter corpus continẽs, ex eo quòd locus manet immobilis: corpus autem continens, & omne, quod est in eo, contingit transmutari. Nihil autem aliud potest intelligi esse præter corpus continens & contentum, nisi dimensiones spacij in nullo corpore existentes. Sic igitur ex hoc quòd locus est immobilis, videtur quòd spacium sit locus. Secundo ibi.

ARGV. *Hoc autem non est ita, sed quoduis eorum corporum incidit, quæ transferuntur, aptitudinemq; habent tangendi. Quòd si esset quid interuallum aptum, in eodemq; manens, infinita loca essent profectò. si enim transferatur aqua & aer, idem faciẽt omnes partes in toto, quod uniuersa aqua in uase.*

Hoc autem non est, sed contingens incidit corpus eorum, quæ transferuntur & quæ se apta nata sunt, cõtingere. Te.c.37. Si autem aliquod esset spacium, aptũ natum & manens in eodem loco, infiniti vtiq; essent loci. Distante enim aere & aqua, idem facient omnes partes in toto, quod quidem omnis aqua in vase.

Ostendit quòd spacium non sit locus duabus rationibus. Circa quarum primam dicit, quòd hoc non est verum, quòd aliquid sit ibi infra extremitates corporis continentis, præter corpus contentum, quod transfertur de loco in locum. sed infra illas extremitates corporis continentis, incidit aliquod corpus, quodcunq; illud esse contingat: ita tamen, quòd sit de numero corporum mobilium, & iterum de numero eorum, quæ sunt apta nata tangere corpus continens. Sed, si posset esse aliquod spacium continens medium præter dimensiones corporis continentis, quod semper maneret in eodem loco, sequeretur hoc inconueniens, quòd infinita loca simul essent. & hoc ideo, quia, cùm aqua & aer habeant proprias distantias, & quodlibet corpus, & quælibet pars corporis, & omnes partes, idem facient in toto quod tota aqua facit in vase. Secundum vero eorum positionem, qui tenent sententiam de spacio, cùm tota aqua est in vase, sunt ibi aliæ dimensiones spacij præter dimensiones aquæ. Omnis autem pars continetur à toto, sicut locatum à vase. nec differt nisi solum quantum ad hoc, quòd pars non est diuisa, locatum autem est diuisum. Si ergo pars diuidatur in actu, sequetur quòd sunt ibi aliæ dimensiones totius, s. continentis, præter dimensiones partis. non potest autẽ dici, q diuisio faceret ibi esse de nouo aliquas dimensiones: non enim diuisio causat dimensionem, sed præexistentem diuidit: ergo, antequam pars esset diuisa à toto, erant aliæ propriæ dimensiones partis, præter dimensiones totius penetrantes etiam partem. quot ergo partes est accipere per diuisionem in aliquo toto, ita quòd vna contineat aliam, tot dimensiones abinuicem distinctæ erunt ibi: quarum quædam alias penetrabunt. est autem accipere in infinitum in aliquo toto continuo partes, quæ alias continent: propter hoc, quòd continuum in infinitum diuiditur. Relinquitur igitur, quòd sunt infinitæ dimensiones seinuicem penetrantes. Si igitur dimensiones corporis continentis penetrãtes locatum, sit locus: sequitur q sint infinita loca simul, quod est impossibile. Secundam rationem ponit ibi.

ARGV. *Et insuper locus etiam transfertur. quare loci etiam alius locus erit, & loci simul complures erunt. At nõ est alius locus ipsius partis, in quo mouetur, cùm uas totum transfertur, sed idem. aer enim & aqua uel partes aquæ, in eo in quo sunt mouentur, sed non in eo loco, ad quem accedunt, qui quidem pars eius est loci, qui locus totius est Cœli.*

Simul autem erit & locus transmutatus. quare erit loci alius locus, & multi loci simul erũt. Non est autem alius locus partis, in quo mouetur, cùm totum vas transmutatur, sed idem. in quo enim est, commutatur aer, & aqua aut partes aquæ. Sed non est in quo fiunt loco, qui pars est loci, qui est locus totius Cœli.

Secunda ratio. Ponit secundam rationem, quæ talis est. Si dimensiones spacij, quod est infra extremitates corporis continentis, sit locus, sequitur, quòd locus transmutetur. manifestum est enim quòd transmutato aliquo corpore, vtputa amphora, transmutatur illud spacium, quod est infra extremitates amphoræ, cùm nusquam sint, nisi vbi est amphora. Omne autem quod transmutatur in aliquem locum, penetratur, secundum eorum positionem à dimensionibus spacij, in quod trãsmutatur. sequitur ergo quòd aliquæ aliæ dimensiones subintrant dimensiones illius spacij amphoræ, & sic loci erit alius locus, & multa loca erunt simul. Hoc ergo inconueniens accidit: quia ponitur alius esse locus corporis contenti, vt aquæ, & vasis, vt amphorę. nam, secundum illorum opinionem, locus aquæ est spacium, quod est infra extremitates amphorę. Locus autem totius amphoræ est spacium, quod est infra extremitates corporis continentis amphorã. Sed nos non dicimus quòd alius sit locus partis, & in quo mouetur pars, cùm totum vas transmuetur secundum idem. Dicit autem hic partem, corpus contentum in vase, vt aquam contentam in amphora: quia secundum Aristo. aqua mouetur per accidens vase transmutato, & nõ mutat locum, nisi inquantum amphora locum mutat: vnde non oportet, quòd locus, in quem vadit, sit locus partis per se, sed solum inquantum est locus amphoræ. sed secundum tenentes opinionem de spacio, sequitur quòd ille locus per se respondeat aquæ, sicut & amphoræ: & q per se etiam respondeat spacio: & per se loquendo spacium illud mouebitur & habebit locum, & non solũ per accidens. Et licet corpus continens quandoq; moueatur, non tamen sequitur secundum opinionem Aristotelis, quòd locus moueatur, aut q loci sit locus. contingit quidem enim aliquod corpus continens, in quo est aliquid

contentum, moueri, ſicut aer, vel aqua, aut aliquæ partes aquæ: vtputa, ſi nauis eſt in fluuio, partes aquæ, quæ inferius continent nauem mouētur, ſed tamen locus non mouetur. Et hoc eſt quod ſubdit {ſed non in quo fiūt loco} id eſt, ſed non illud, in quo aliqua fiunt, ſicut in loco moueſ. & quomodo hoc ſit verum, oſtēdit per hoc quod ſubdit, {quod eſt pars loci, qui eſt locus totius Cœli.} Licet enim hoc continens moueatur, prout eſt hoc corpus, tamen prout conſyderatur ſecundum ordinē, quem habet ad totum corpus Cœli nō mouetur. nam aliquod corpus, quod ſuccedit, eundem ordinem vel ſitum habet per comparationē ad totum Cœlum, quem habuit corpus, quod prius effluxerat. Hoc eſt ergo quod dicit, ꝙ licet aqua vel aer moueatur, non tamen mouetur locus, prout cōſyderatur vt pars quædam loci totius Cœli, habens determinatū ſitum in Vniuerſo. Deinde cū dicit.

ARGV. *Atqui materia quoq; locus eſſe uidebitur, ſi in quieſcente, & non ſeparato, ſed continuo, quiſpiam conſyderauerit. Nam, ut ſi alteratur, eſt aliquid quod nunc quidem eſt album, olim autem erat nigrum: & nunc quidem eſt durum, olim autem erat molle (quapropter & dicimus materiam aliquid eſſe:) ſic & locus per quandam talem imaginationem eſſe uidetur. Verū illud quidem ex eò, quia quod erat aer, id nunc eſt aqua: locus autem ex eo, quia ubi erat aer, hic nunc eſt aqua.*

Te.c.18. Et materia etiam videtur vtiq; eſſe locus, ſi in quieſcente aliquis conſyderet, & non in ſeparato, ſed continuo. Sicut enim, ſi alteratur, eſt hoc quidem nunc vtiq; album, nunc autem nigrum: & nunc quidem durum, olim autem molle: (vnde dicimus aliquid eſſe materiā) ſic & locus per talem quandam videtur eſſe phantaſiam. Verum illud quidem, quoniam quod nunc eſt aqua, prius erat aer: locus autem, quia vbi nunc eſt aqua, ibi erat aer.

Prosequitur de materia, & primo oſtendit quare materia dicitur eſſe locus. Secundo oſtendit quòd non ſit locus ibi {Sed materia quidem.} Dicit ergo primo, quòd materia videtur eſſe locus, ſi aliquis conſyderet tranſmutationem corporum ſuccedentium ſibi in eodem loco, in aliquo vno ſubiecto quieſcente ſecundum locum: & non habeatur reſpectus ad hoc, quòd locus eſt ſeparatus, ſed attendatur ſolummodo trāſmutatio in aliquo vno continuo. aliquod enim corpus continuum & quietum ſecundum locum, cùm alteratur, vnum & idem numero nunc quidem eſt album, nunc autem nigrum: & nunc eſt durum, & prius molle. Et propter iſtam trāſmutationem formarum circa ſubiectū, dicimus quòd materia eſt aliquid, quæ manet, vna facta tranſmutatione ſecundum formam. Et per talem etiam apparentiam videtur locus eſſe aliquid: quia in eo permanente ſuccedunt ſibi diuerſa corpora. Sed tamē alio modo loquēdi vtimur in vtroque, nam ad deſignandum materiam, vel ſubiectum, dicimus ꝙ id, quod nunc eſt aqua, prius erat aer: Ad deſignandum autem vnitatem loci, dicimus ꝙ vbi nunc eſt aqua, prius erat aer. Secundo ibi.

ARGV. *At enim materia quidem, ut antea diximus, neque ſeparabilis eſt à re, neque continet, loco autem ambo competunt.*

Sed materia quidem, ſicut dictum eſt in prioribus, neq; diuiſa eſt à re, neq; continet rem: locus autem vtraque.

Oſtendit quòd materia non ſit locus. quia, ſicut ſupra

E dictum eſt, materia non eſt diuiſa à re, cuius eſt materia, neq; continet ea: quorum vtrunq; competit loco. Locus igitur non eſt materia. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Si igitur locus non eſt quicquam iſtorum trium, neq; materia, neq; forma, neq; etiā interuallum, aliquid aliud ſemper præter ipſius rei ſpacium, quæ tranſfertur, neceſſe eſt locum: quatuor illorum reliquum eſſe, finē, inquam, corporis continentis. Atq; id corpus contineri dico, quod eſt mobile latione.*

Te.c.19. Si igitur nihil horum trium locus eſt, neque forma, neq; materia, neq; ſpaciū ſemp aliquid, exiſtens alterum præter id, quod eſt rei diſtantia, neceſſe eſt locum eſſe reliquum de quatuor continentis, ſcilicet Terminū corporis. Dico autem contentum corpus, quod mouetur ſecundum loci mutationem.

Remotis tribus membris, cōcludit quartum. & dicit, quòd quia locus non eſt aliquod trium, ideſt neque forma, neque materia, neque aliquod ſpatium, quod ſit alterum præter diſtantias rei locatæ, neceſſe eſt, quòd locus ſit reliquum de quatuor ſupra nominatis, ſcilicet quòd ſit terminus corporis continentis. Et, ne aliquis intelligat contentum, vel locatum eſſe aliquod ſpacium medium, ſubiungit. & corpus contentum dicitur illud, quod eſt natum moueri ſecundum loci mutationem. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Magnum autem quid difficileq; eſſe uidetur locum percipere, tū quia partim materiæ, partim formæ ſimilis eſſe uidetur, tum quia tranſlatio eius, quod fertur, in ipſo continente fit quieſcente. eſſe enim poſſe uidetur interuallum aliud quoddam à magnitudinibus, quæ mouentur. Cōfert autem ad hoc & ipſe aer: qui uidetur eſſe incorporeus. nam non ſolum fines ipſius uaſis, ſed interuallum etiam ipſum ut uacuum, locus eſſe uidetur.*

Te.c.40. Videtur autem magnum aliquid, & difficile accipi, quid eſt locus: & propter hoc ꝙ apparet eſſe materia: & forma: & propter hoc quidem, in quieſcente, & continente fit trāſmutatio eius, quod fertur. Contingere autem videtur eſſe ſpacium medium aliud aliquid à motis magnitudinibus. Proficit autem aliquid, & aer apparens incorporeus eſſe. videtur enim non ſolū terminus vaſis eſſe locus, ſed & quod eſt medium tanquam vacuum.

H Inueſtigat differentiam loci, ſcilicet quòd ſit immobilis. Circa hoc duo facit. Primo oſtēdit quòd ex hac differentia non debite conſyderata, inſurrexit quidam error circa locum. Secundo oſtendit, quomodo ſit intelligenda immobilitas loci. ibi {Eſt autem ſicut vas.} Dicit ergo primo, quòd videtur magnum aliquid, & difficile accipere, quid ſit locus, tum propter hoc quòd quibuſdam videtur quòd locus ſit materia, vel forma, quæ habent altiſſimam conſyderationem, vt ſupra dictum eſt, tum ꝑpter hoc, quòd mutatio eius, quod fertur ſecundum locum, fit in quodam quieſcente & cōtinente. Cùm igitur nihil videatur eſſe continens & immobile, niſi ſpacium, videtur cōtingere, ꝙ locus ſit quoddā ſpacium medium, quod ſit aliud à magnitudinibus, quæ mouentur ſecundum locum. Et ad credulitatem huius opinionis multum proficit, quòd aer videtur eſſe incorporeus: quia vbi eſt aer, videtur quòd non ſit corpus: ſed quoddam

Te c.41.

ſpacium

spacium vacuum. & sic videtur locus non solum esse terminus vasis, sed quoddam medium, tanquam vacuum. Secundo ibi.

ARGY. *Vt autem uas locus est potens transferri, sic & locus, uas est immobile. Quocirca cum id, quod est intus mouetur, atq; transfertur, si id mouetur, in quo est, ut in fluuio nauis, ut uase tunc utit illo quod continet, magis q̃ loco. Locus aũt uult esse immobilis. quapropter uniuersus fluuius magis est locus: quia est immobilis uniuersus.*

Te.c.41. Est autem sicut vas locus transmutabilis, sic locus vas immobile. Vnde, cùm quidem in eo, quod mouetur quippiam moueatur, & mutetur quod intus, vt in flumine nauis, tanquã vase vtitur magis q̃ loco continente. Vult autem immobilis locus esse. vnde totus fluuius magis locus est, quia immobilis totus est.

B Ostendit quomodo intelligenda est immobilitas loci, vt excludatur opinio prędicta. & dicit, quòd vas & locus in hoc differre videntur: quòd vas transmutatur, locus autem non. vnde, sicut vas potest dici locus transmutabilis, ita locus potest dici vas immobile. Et ideo, cùm aliquid mouetur in aliquo corpore, quod mouetur, sicut nauis in flumine, vtitur isto, in quo mouetur, magis sicut vase, quàm sicut loco continente: quia locus {vult esse immobilis,} id est de aptitudine & natura loci est, quòd sit immobilis. & propter hoc magis potest dici, quòd totus fluuius sit locus nauis: quia totus fluuius est immobilis. sic igitur fluuius totus, inquantum est immobilis, est locus communis. Cùm autem locus proprius sit pars loci communis, oportet accipere proprium locum nauis, in aqua fluminis, inquantum habet ordinem ad totum fluuium, vt est immobilis. Est igitur accipere locum nauis in aqua fluente, non secũdum hanc aquam, quæ fluit, C sed secundum ordinem, vel situm, quem habet hæc aqua fluens ad totum fluuium: qui quidem ordo, vel situs, idem remanet in aqua succedente. Et ideo licet aqua materialiter præterfluat, tamen secundum quòd habet rationem loci, prout scilicet consyderatur in tali ordine & situ ad totum fluuium, non mutatur. Et per hoc similiter accipere debemus, quomodo inter extremitates corporum mobilium naturalium, sit locus per respectum ad totum corpus sphæricum Cœli, quod habet fixionem & immobilitatem, propter immobilitatem centri & polorum. Sic igitur, licet hæc pars aeris, quæ continebat, vel hæc pars aquæ effluat & moueatur, inquantum est hæc aqua: tamen, secundum quòd habet hæc aqua rationem loci, scilicet situs & ordinis ad totum sphæricũ cœli semper manet. Sicut etiam dicitur, idem ignis manere quantum ad formam: licet secundum materiam varietur consumptis & additis quibusdã lignis. Et per hoc cessat obiectio, quæ potest fieri contra hoc, quòd ponimus locum esse terminum continentis: quia, cùm continens sit mobile D & terminus continentis erit mobilis: & sic aliquod quietum existens habebit diuersa loca. Sed hoc non sequitur. quia terminus continentis non erat locus, inquantum est hæc superficies istius corporis mobilis, sed secundum ordinẽ, vel situm quem habet in toto immobili. Ex quo patet, quòd tota ratio loci in omnibus continentibus est ex primo continente & locante, scilicet Cœlo. Deinde cùm dicit.

4. Meteora. lectio.4.

ARGY. *Quare locus est finis continentis, immobilis, primus.*

Quare terminus continentis immobilis primus locus est.

Concludit ex præmissis definitionem loci, scilicet q̃ locus est terminus immobilis continentis primum. dicit A autem {Primus} vt designet locum proprium, & vt excludat locum communem. Deinde cùm dicit,

ARGY. *Atq; ob hoc, medium quidem Vniuersi, infra fines autem citeriores cœli, supra maxime omnibus proprie esse uidentur. Quia illud quidem semper manet: fines autem Cœli eodem modo sese habentes, manent. Quare, cùm leue quidem sit id quod sursum pergit, graue aũt id, quod deorsum fertur suapte natura: his quidem finis, qui uersus medium continet infra est: & ipsum etiam medium: his autem, qui uersus ultimum continet, supra: & ipsum etiam ultimum.*

Te.c.42. Et propter hoc, mediũ cœli, & vltimum ad nos circularis loci mutationis videtur esse, hoc quidem sursum, illud vero deorsum, maxime omnibus proprie. quia hoc quidem semp manet: circulorum autem vltimum, similiter se habens, manet. Quare, quoniam quod leue quidẽ sursum fertur natura, quod vero graue deorsum: quod quidem est ad medium continẽs, deorsum est, & ipsum medium: quod vero ad vltimum sursum est, & ipsum vltimum.

Ostẽdit definitionem bene assignatam per hoc, quòd ea, quæ dicuntur de loco, congruunt secundum hanc definitionem. Et ponit tria, quorum primum est, quòd propter hoc quòd locus est continens immobile {medium Cœli} idest centrum {& vltimum circularis loci mutationis} idest corporum circulariter motorum: vltimum dico {versus nos} scilicet superficies orbis lunæ {videtur hoc quidem esse sursum} idest vltimum prædictum {illud vero esse deorsum} scilicet medium. Et hoc maxime proprie videtur dici inter omnia: quia centrum sphæræ semper manet. Illud autem, quod est vltimum in corporibus circulariter motis versus nos, licet moueatur circulariter, tamen manet, inquantum similiter se habet, id est in eadem elongatione ad nos. Et, quia ad propria loca mouentur corpora naturalia, inde est, quòd leuia naturaliter mouentur sursum, & grauia deorsum: quia ipsum medium, & terminus continens versus medium, vocatur deorsum: & similiter ipsum vltimum, & quod est versus vltimum, dicitur esse sursum. vtitur autem tali modo loquendi: quia terræ, quæ est simpliciter grauis, locus est medium: aquæ autem locus est versus medium. Et similiter locus ignis, qui est simpliciter leuis, est vltimum: locus autem aeris est versus vltimum. Secundum ponit ibi.

ARGY. *Et propterea, locus superficies quædam, & quasi uas continensq; esse uidetur.*

Et propter hoc, planum videtur esse quoddam: & sicut vas locus, & continens.

Et dicit quòd, quia locus est terminus, propter hoc locus dicitur esse, sicut quædam superficies, & sicut quoddam vas continens: non autem sicut spatium vasis continentis. Tertium ponit ibi.

ARGY. *Præterea locus simul cum ipsa re quodammodo est. Quippe cùm ipsi fines sint simul.*

Amplius simul cum re quodãmodo locus est. simul enim finis est, & locus.

Et dicit quòd, quia locus est terminus, propter hoc simul est locus & locatum: quia simul est finis locati, & terminus continentis, qui est locus: quia tãgentium vltima simul sunt. & sm hoc etiam intelligitur, q̃ locus æquatur locato: quia scilicet æquantur secundum extrema.

LECTIO. VII.

Qui omnicunque corporum tam proprius q̃ cõmunis assignatur locus, modus quoque in eo existendi, & præcipue vltimi, differtur.

ARGV. *Atqui corpus quidem, id est in loco, extra quod, aliquod est corpus continens ipsum. Quod uero non ita se habet, non est in loco.*

Te.c.41. CVi quidẽ igitur corpori est aliquod extra corpus continens ipsum, hoc in loco est. cui vero non, minime.

Postquam Philosophus definiuit locum, hic ostendit qualiter aliquid sit in loco. & circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter aliquid simpliciter sit in loco, & qualiter non. Secundo ostendit quomodo illud, quod non est simpliciter in loco, sm quid in loco sit. ibi. { Vnde & si aqua fiat. } Concludit ergo primo ex præmissis, q, cum locus sit terminus continentis, cuicunque corpori adiacet aliquod corpus continens ipsum exterius, hoc est in loco simpliciter & per se: cui vero corpori nõ adiacet aliquod corpus exterius continens ipsum, minime est in loco. Tale autem corpus in Mundo non est, nisi vnum, s. vltima sphera, quæcunque sit illa. vnde sm hãc determinationem, sequitur q vltima sphæra non sit in loco. Sed hoc videtur impossibile: quia vltima sphæra mouetur in loco: nihil autem mouetur in loco, quod non sit in loco. Huiusmodi igitur dubitationis difficultas non accidit iis, qui tenent sententiam de spacio. non est enim eis necesse dicere, q ad hoc q sphæra vltima sit in loco, q habeat corpus continẽs: sed spatium, quod intelligitur penetrare totum mundum, & omnes partes eius, est locus totius mundi, & cuiuslibet partium eius sm eos. Sed hæc positio est impossibilis: quia vel oportet dicere, q locus non sit aliquid præter locatum, vel q aliquæ dimẽsiones spatij sint per se existentes: & tamen subintrantes dimensiones corporum sensibilium, quæ sunt impossibilia. Vnde Alexãder dicit, q vltima sphera nullo modo est in loco. non enim omne corpus de necessitate est in loco: cũ locus non cadat in definitione corporis. Et propter hoc dixit, q vltima sphæra non mouetur in loco, neque sm totum, neque sm partes. Sed, quia oportet omnem motum in aliquo genere motus poni, Auic. eũ secutus, dixit q motus vltimæ sphæræ non est motus in loco, sed motus in situ, contra Arist. qui dicit in Quinto huius, q motus est tantum in tribus generibus, s. quantitate, qualitate, & vbi. Sed hoc non potest stare. impossibile est enim q motus sit per se loquendo in aliquo genere, cuius specierum ratio in indiuisibili consistit. propter hoc enim in substantia nõ est motus. quia ratio cuiuslibet speciei substantiæ consistit in indiuisibili, eo q species substantiæ non dicuntur sm magis & minus. & ppter hoc, cum motus habeat successionẽ, non producitur in esse forma substantialis per motum, sed per generationem, quę est terminus motus: secus autem est de albedine & similibus, quæ participantur sm magis & minus. Quælibet autem species situs habet rationem in indiuisibili consistentem: ita q, si aliquid additur vel minuitur, non est eadem species situs. vnde impossibile est, q in genere situs sit motus. Et præterea remanet eadem difficultas. nam situs (sm q ponitur prædicamentum) importat ordinem partium in loco: licet sm q ponitur differentia quantitatis non importat, nisi ordinem partium in toto. omne igitur, quod mouetur sm situm, oportet q moueatur sm locum. Quidam autem alij dixerunt, s. Auen pace, q aliter assignandus est locus corpori, quod mouet circulariter, & aliter corpori, quod mouetur motu recto. quia enim linea recta est imperfecta additionem recipiẽs: corpus, quod mouetur motu recto, requirit locum exterius continentem. quia vero linea circularis in seipsa perficitur, corpus, quod circulariter mouetur, non requirit locum exterius continentẽ, sed locum: circa quem reuoluatur: vnde & motus circularis dicitur esse motus circa medium. Sic igitur dicunt q superficies conuexa * sphæræ contentæ, est locus primæ sphæræ.

Sed hoc est contra suppositiones cõmunes prius de loco positas, s. q locus sit continens: & q locus sit æqualis locato. Et ideo Auer. dixit q vltima sphæra est in loco, per accidens. Ad cuius euidentiam consyderandum est, q omne illud, quod habet fixionẽ per alterum, dicitur esse per accidens in loco, ex hoc q id, per quod figitur, in loco est, vt patet de clauo infixo naui, & de homine quiescente in naui. manifestum est autem q corpora circulariter mota habẽt fixionem per immobilitatem centri, vnde vltima sphæra dicit esse in loco per accidẽs, inquantum centrum, circa quod reuoluitur, habet esse in loco. Quod autem aliæ sphæræ inferiores habent per se locum, in quo continentur, hoc accidit, & nõ est de necessitate corporis circulariter moti. Sed cõtra hoc obijcitur, quia, si vltima sphæra sit in loco per accidens: sequitur q moueatur in loco per accidens, & sic motus per accidens est prior motu per se. Sed ad hoc respondetur q ad motum circularem non requiritur, q id, quod mouetur per se circulariter, sit per se in loco: requiritur autem ad motum rectum. Sed hoc videtur esse contra definitionem Arist. quam supra posuit de eo, quod est in loco per accidens. dixit enim aliqua esse, vel moueri in loco per accidens, ex hoc q mouetur id, in quo sunt: non autẽ dicitur aliquid esse in loco per accidens ex hoc q aliquid, quod est omnino extrinsecum ab ipso, est in loco. cũ igitur centrum sit omnino extrinsecum á sphæra vltima, ridiculum videtur dicere, q sphæra vltima sit in loco per accidens ex hoc q centrũ est in loco. Et ideo magis approbo sententiam Themistij qui dixit, q vltima sphæra est in loco per suas partes. Ad cuius euidentiam consyderandum est q sicut Aristot. supra dixit, non quæreretur locus, nisi propter motum, qui demonstrat locum, ex hoc q corpora succedunt sibi in vno loco. Vnde licet locus non sit de necessitate corporis: est tamen de necessitate corporis, quod mouetur sm locum. sic igitur alicui corpori moto localiter, necesse est assignare locum, secundum q in illo motu consyderatur successio diuersorum corporum in eodem loco. In his igitur, quæ mouent motu recto, manifestum est q duo corpora succedunt sibi in loco sm totum: quia totũ vnum corpus dimittit totum locum, & in ipsum totum subintrat aliud corpus. vnde necesse est q corpus, quod mouetur motu recto, sit in loco sm se totum. in motu autem circulari, licet totum fiat in diuersis locis ratione, non tamen totum mutat locum subiecto: semper enim remanet idem locus subiecto, sed diuersificatur ratione tantum, vt in Sexto huius dicetur, sed partes mutant locum non solũ ratione, sed subiecto. Attenditur ergo in motu circulari successio in eodem loco, non totorum corporum, sed partium eiusdem corporis. non igitur corpori, quod circulariter mouetur debetur ex necessitate locus sm totũ, sed sm partes. Sed contra hoc esse videtur, q partes sm locum corporis cõtinui non sunt in loco, neque mouentur: sed totum mouetur, & totum est in loco. manifestum est autem q vltima sphæra est corpus continuum: partes igitur eius nec sunt in loco, nec mouentur sm locum: & sic non videtur verum q vltimæ sphæræ debeatur locus ratione partium. Sed ad hoc dicendum est, q partes totius continui, licet non sint in loco in actu, sunt tamen in loco in potentia, secundum q continuum est diuisibile. pars enim si sit diuisa, erit in toto sicut in loco: vnde per hunc modum partes continui mouentur in loco. & hoc maxime apparet in continuis humidis, quæ sunt facilis diuisionis: sicut in aqua, cuius partes inueniũtur moueri infra totã aquam.

Sic

Marginal notes: huiꝰ tex. par te secunda. — An vltima sphæra sit in loco. — Opio Alex. — Opio Auic. — Situs prædicamentũ, & situs quãtitatis differẽtia quid. — Opio Auen pace. — * quã Themistio Simpli tribuere videtur. de intimo conuexo superficiei. — Opio Auer. — Opio Themistij.

Sic igitur, quia aliquid dicitur de toto ratione partium, inquantum partes vltimæ sphæræ sunt in loco in potentia, tota vltima sphęra est in loco per accidẽs, ratione partium: & sic esse in loco sufficit ad motũ circularẽ. Siquis autem obijciat, ꝙ id, quod est in actu, est prius eo quod est in potentia: & sic videtur inconueniens, ꝙ primus motus localis sit corporis existentis in loco per partes, quæ sunt in potentia in loco. Dicendum est ergo, ꝙ hoc optime cõgruit motui primo. necesse est enim ꝙ gradatim ab vno immobili descendatur ad diuersitatem, quæ est in mobilibus. Minor est autem variatio, quæ est secundum partes existentes in loco in potentia, ꝙ̃ quæ est secundũ tota existentia in loco in actu. Vnde primus motus, qui est circularis, minus habet de difformitate, & plus retinet de vniformitate: propinquior existens substãtijs immobilibus. Multo autem conuenientius est dicere, ꝙ vltima sphæra sit in loco propter partes suas intrinsecas, quàm propter centrum, quod est omnino extra substantiam eius & magis consonat opinioni Aristotelis, vt patet inspicienti sequentia, in quibus Philosophus manifestat quomodo Cælum sit in loco. ibi.

ARGV. *Quapropter etiam, si aqua fuerit tale, partes quidem ipsius mouebuntur. alia nanq; aliam continet. Vniuersum autem partim mouebitur, partim haud mouebitur. ut totũ enim simul locũ nõ mutat. uersatur tamen (partium enim hic locus est) & sursum quidẽ & deorsum nõ mouetur. Quędã autẽ uersantur, & quędã sursum, atq; deorsum mouentur: quæ densitatem habent, ac raritatẽ.*

Vnde & si aqua fuerit huiusmodi, partes qdẽ mouebũtur ipsius: continẽtur enim subinuicẽ: omnis autem est tanq; quod mouebitur, & tanquam non. sic quidem enim tota simul locum non mutat, circulariter autem mouebitur (partium enim hic locus est) & sursum quidem & deorsum non. Circulariter autem quędam. alia vero sursum, & deorsum, quæcũq; habent densitatem, & raritatem.

Circa hoc enim duo facit. Primo enim manifestat quomodo sphæra vltima est in loco. secundo infert conclusio- (secũda parte Te.c.45.) nem ex dictis ibi. {Vnde moueť circulariter.} Circa primum tria facit. Primo manifestat, ꝙ vltima sphæra est in (Te.c.44.) loco per partes. secũdo quomodo partes eius sint in loco (Te.c.45.) ibi. {Sicut autẽ dictum est alia quidem.} tertio quomodo ex partibus cõpetat toti esse in loco ibi. {Et alia quidẽ per se.} Quia ergo dixerat, ꝙ cui nõ est aliquod extra continens, non est in loco per se, concludit ꝙ, si aliquod huiusmodi corpus, quod non continetur ab alio, sicut est vltima sphæra, sit aqua, in qua magis apparet, quod dicitur propter facilem diuisionẽ partium, partes eius mouebuntur, Inquantum continentur subinuicem, sic quodammodo in loco existentes. Sed tota aqua quodammodo mouebitur, & quodammodo non. non enim sic mouebitur ꝙ tota simul mutet locum, quasi translata in aliũ locum subiecto diuersum, sed mouebitur circulariter: qui quidem motus requirit locum partium, & non totius: & non mouebitur sursum & deorsum, sed circulariter. Quędam autem mouebuntur sursum & deorsum mutantia locum secundum totum, scilicet corpora rara, & densa, vel grauia, & leuia. Secundo ponit ibi.

ARGV. *Vt autem dictum est, quædam in loco potentia sunt, quædam actu. Idcirco cum id quod est similium partium continuum est, tum partes potentia sunt in loco: sed, cum sunt separatæ atque, ut in cumulo fit, se tangunt, tum in loco sunt actu.*

A Sicut autem dictum est, alia quidem sunt in loco secundum potẽtiam, alia vero secundum actũ. Vnde, cùm sit quidem cõtinuum id, quod est similium partium, secundũ potentiam in loco partes sunt: cùm autẽ separata quidem sunt, tangãt autem se, sicut collectio, s(ecundu)m actum sunt. (Te.c.44.)

Ostendit quomodo partes vltimæ sphæræ sunt in loco, & dicit, ꝙ sicut supra dictum est, quædam sunt in loco in actu, quædam secundum potentiam. Vnde, cum aliquod sit continuum similium partium, partes eius sunt in loco secundum potentiam, sicuti est in vltima sphæra. Sed, quando partes sunt separatæ, & solum contiguæ, sicut accidit in collectione lapidum, tũc partes sunt in loco secundum actum. Tertio ibi.

ARGV. *Et rursus alia quidẽ per se, ut omne corpus, aut latione, aut accretione mobile, per se alicubi est. Cælum autem, (ut dictum est,) non est alicubi totum, neque est ullo in loco: si nullum ipsum continet corpus. sed quò mouetur, hoc & locus est partibus. alia nanque partium, alij hæret. Alia uero per accidẽs, ut anima, atq; Cælum. Omnes nanque partes quodammodo sunt in loco. circunquaque enim alia, aliam continet.* B

Et alia quidem per se sunt. vt omne corpus, aut secundum loci mutationem, aut augmentum mobile, alicubi per se existit. Cælum autẽ, sicut dictum est, non est alicubi totum, neq; in aliquo est: siquidem nullum corpus: continet ipsum secundum quod autẽ mouetur, sic & locus est partibus. altera enim partium ad alterã habita est. Alia vero secundum accidens, vt anima, & cęlum. partes enim in loco quodammodo omnes sunt. in eo enim quod circulariter sunt, continet alia aliam. (Te.c.45.) C

Ostendit quomodo ex hoc sequetur, totam sphæram esse in loco, & dicit, ꝙ quædam sunt per se in loco, sicut omne corpus, quod per se mouetur in loco, vel secundum loci mutationem, vel secundum augmentum, vt supra dictum est. sed cælum, id est vltima sphæra, non est hoc modo in loco, sicut dictum est, cum nullum corpus contineat ipsum: sed secundum ꝙ mouetur circulariter, partibus sibi inuicem succedentibus, sic & locus debetur partibus eius in potentia, vt dictum est, inquantum scilicet vna pars eius est habita, id est consequenter se habens, ad aliam. Quędam vero secundum accidens sunt in loco: sicut anima, & omnes formæ. & hoc etiam modo Cælum, scilicet vltima sphæra, est in loco, inquantum omnes eius partes sunt in loco, ex eò, ꝙ vnaquæq; pars eius continetur sub alia, secundum circulationẽ. in corpore enim non circulari pars extrema remanet nõn contenta, sed continens tantũ. sed in corpore circulari, quælibet pars est continens & contenta, in potentia tamen. Vnde ratione omnium partium suarum, corpus circulare est in loco. Et hoc accidit esse per accidens, scilicet per partes: sicut supra, cùm dixit, ꝙ partes corporis mouentur per accidens in loco. Deinde cùm dicit. (Te.c.52.) D

ARGV. *Quapropter supremum quidem corpus uersatur. Vniuersum autem alicubi non est, et ipsum est aliquid. quod enim alicubi est, & ipsum est aliquid, & insuper aliquid aliud extra se habet, quod continet. At præter uniuersum ac totum, nihil est extra. Et propterea omnia sunt in cælo: forsitan enim cælum est uniuersum. Est autem locus, non ipsum cælum, sed aliquid eius, ultimus inquam finis*

quiescens

quiescens, quo corpus mobile tangit. Et idcirco terra in aqua, hæc in aere, aer in æthere: & æther in cælo, est collocatus: ipsum uero cælum nullo in alio corpore est ulterius collocatum. E

Vnde mouetur circulariter solum quod sursum est. Totum autem, non alicubi est. quod. n. alicubi est, & ipsum aliquid est. & adhuc aliquid oportet esse extra hoc, in quo quidem contine-
Te.c.46. tur. extra autem omne & totum nihil est. Et propter hoc omnia in cælo sunt. cælum enim ipsum totum fortassis est. Est autem locus, non cælum, sed cæli quiddam vltimus, scilicet & tangens mobile corpus terminus quiescens. Et propter hoc terra in aqua, est hæc vero in aere, hic autem in æthere, æther vero in cælo, cælum autem non amplius in alio est. F

Inducit quandam conclusionẽ ex prędictis. quia enim dixerat ꝙ corpus, quod circulariter mouetur non oportet esse in loco secundum totum, sed solum per accidens ratione partium, concludit, ꝙ corpus supremũ, mouetur solum circulariter, propter hoc ꝙ ipsum totum non est alicubi: quia quod est alicubi, ipsum est aliquid, & habet aliquid extra se, à quo continetur: sed extra totum nihil est. Et propter hoc, omnia dicuntur esse in cælo, sicut in vltimo continente: quia cælum fortassis est quod est totũ continens. Dicit autem. {fortassis.} quia nondum probatũ est, ꝙ extra cælum nihil sit. Non est autem sic intelligendum, ꝙ ipsum corpus cæli sit locus: sed quædam superficies vltima eius versus nos, & est sicut terminus tangens corpora mobilia, quæ in ipso sunt. & propter hoc dicimus, ꝙ terra est in aqua, quæ est in aere: qui est in æthere, id est igne, qui est in cælo, quod nõ est vlterius in alio. Secundum vero intentionẽ Auer. litera ista aliter exponenda est. nam exemplum de aqua, quod primo inducit, nõ est referendum, secundum ipsum, ad vltimam sphæram: sed ad totum vniuersum. quod quidem mouetur, inquantum partes eius mouentur. quædam quidem circulariter, vt corpora cælestia: quædam vero motu sursum, vel deorsum, vt inferiora corpora. Quod vero postmodum inducitur, ꝙ quædam sunt in loco actu, quædam potentia, nõ est referendum ad prius dicta, sed oportet vt propter se dictum accipere. quia enim dixerat, ꝙ quędam sunt in loco secundum partes, quædam secundum totum, consequenter adiungit, ꝙ quædam sunt in loco secundum actum: quædam secundum potentiã: & vlterius ꝙ quædam sunt in loco per se, quædam per accidens. Vbi notandum est, ꝙ cælum secundum ipsum dupliciter accipitur hic. nam primo cælum accipitur pro vniuersitate corporũ, & maxime cælestium. secundo pro vltima sphæra. Dicit ergo, ꝙ per se sunt in loco, quæ mouẽtur secundum locum: siue secundum totum, siue secundum partes, vt cælum, & vniuersum: per accidens autem sunt in loco, vt anima & cælum, id est vltima sphæra: quia oportet dicere, ꝙ omnes partes vniuersi aliquo modo sint in loco. vltima quidem sphæra per accidẽs, alia vero corpora per se, inquantũ ab exteriori corpore cõtinenĩ. & hoc manifestat vsq; in finẽ.

LECTIO. VIII.

Ex data loci definitione, proposita esse circa loci dubia omnia soluuntur, eaq; omnium secundum naturam mobilium motus, ac quietis rationem reddi posse asseritur.

ARGY. *Patet autem ex his si hoc modo locus dicatur, dubitationes omnes solui facile posse. Neq;. n. unà cum corpore, necesse est locũ incrementa suscipere: neq; locum esse puncti, neq; in eodem corpora esse duo, neq; interuallum quidem corporeum esse. Corpus est enim quoduis id, quod est inter fines corporis continentis: sed non corporis spacium. Est etiam & ipse locus alicubi, non ut in loco, sed ut finis in eo, quod est finitum. Nõ est enim in loco, omne quod est, sed tantum mobile corpus.*

MAnifestum autẽ ex his, quoniam & dubitationes omnes soluuntur, sic vtiq; dicto loco. Neq; enim simul augmentari necesse est locum, neq; puncti esse locum, neq; duo corpora in eodem loco, neq; spatium aliquod esse corporeum: corpus enim est medium loci quoduis, sed non spatium corporis. Et est locus alicubi, non sicut in loco autem, sed sicut terminus in termino. non enim omne quod est, in loco est, sed mobile corpus. Te.c.47.

F Postq; Philosophus ostendit quid sit locus, hic ex definitione data, soluit dubitationes supra positas de loco. Fuerunt autem supra positæ sex rationes ad ostendendũ locum non esse, quarum duas * prætermisit illam scilicet in qua inquirebatur, vtrum locus esset elementum, vel ex elementis. & iterum illam, in qua ostendebatur, ꝙ ad nullum genus causę locus reducatur. non enim à ponentibus locum, sic ponitur quasi elementũ, vel causa rerum. vnde facit mẽtionem solum de quatuor residuis, quarum vna erat, ꝙ, cum locus nõ deesset corpori, nec corpus loco, videbatur sequi, ꝙ augmentato corpore, augmẽtetur locus. Sed hoc sequitur, si supponatur, ꝙ locus sit spacium quoddam, coextensũm dimensionibus corporis, vt intelligatur illud spacium crescere, crescente corpore. sed hoc non est necesse secundum definitionem prædictam de loco, ꝙ sit terminus continentis. alia ratio fuit, ꝙ, si locus corporis, aliud est à corpore, ꝙ etiã locus puncti, aliud sit à puncto: quare non videbatur possibile, ꝙ locus sit aliud à corpore: cum locus puncti nõ sit aliud à puncto. Sed hæc etiã ratio procedit secundum imaginationem eorum, qui opinabantur locum esse spacium coæquatum dimẽsionibus corporis: vnde oportebat, ꝙ cuilibet dimensioni corporis, responderet dimensio spatij: & similiter cuilibet puncto corporis. sed hoc non oportet dicere, si ponamus locum esse terminum continentis. Alia ratio fuit, ꝙ si locus est aliquid, oportet quòd sit corpus: cum habeat tres dimensiones rerũ, & sic sequetur duo corpora esse in eodẽ loco. Sed secundum eos, qui ponebãt locum esse terminũ corporis continentis, non oportet dicere, neq; quòd duo corpora sint in eodem loco, neq; quòd sit aliquod spaciũ corporeum, medium inter extremitates corporis cõtinentis: sed quòd sit ibi quoddam corpus. Item alia ratio fuit, quòd si omne quod est, est in loco, sequetur quòd etiam locus, sit in loco. Quæ quidem ratio de facili soluitur, supposito quòd locus sit terminus continentis. manifestum est enim secundum hoc, quòd locus est in aliquo, scilicet in corpore continente: non tamen sicut in loco, sed sicut terminus in aliqua re finita: vt punctum in linea, & superficies in corpore. nõ enim necessarium est, quòd omne quod est, sit in aliquo, sicut in loco) sed hoc necesse est, solũ de corpore mobili. motus enim induxit ad distinguendũ inter locatum, & locum. Deinde cùm dicit.

*duas dubit. quas insolutas Arist. reliquit in cõ. suo de loco simpli. dicit enim partes esse elemẽti locũ, quia superficies, & causam finalem, quia illuc tendunt natura locata, & conseruantur in eo.

G

H

Et fertur igitur quodq; cum ratione, suum ad locum. Quod enim post aliquod deinceps est collocatum, ac illud non uiolentia tangit id propinquum est illi natura: atq; si copulata quidẽ sint, passione carent. si uero se tangant, passiua sunt uicissim, atq; actiua. ARGY.

Et fertur igitur in suumipsius locum vnumquodque rationabiliter. Cui enim consequen- Te.c.48.

ter, &

ter, & quod tangitur non vi, proximum est. Et simul apta nata, impassibilia sunt. Quę vero tāguntur, & actiua, & passiua sunt adinuicem.

Assignat ex prædicta definitione rationem proprietatum loci. Et primo quantum ad hoc quòd corpus naturaliter fertur ad proprium locum. Secundo quantum ad hoc, quòd corpus naturaliter quiescit in suo loco ibi.
Sequē. tex. {Et manet igitur natura.} Dicit ergo primo, quòd, si ponatur locus esse terminus continentis, rationabiliter assignari potest causa, quare vnumquodque corpus feratur ad proprium locum. quia illud corpus cōtinens, ad quod consequenter se habet corpus contentum & locatum, & quod ab eo tangitur terminis simul existentibus, & hoc non per violentiam, est proximum ei secundum naturam. ordo enim situs in partibus Vniuersi attenditur secundum ordinem naturæ. Nam corpus cæleste, quod est supremum, est nobilissimum. post quod inter alia corpora secundum ignobilitatem naturæ est ignis, & sic deinceps vsque ad terram. Vnde manifestum est, quòd corpus inferius, quod se habet consequenter secundum situm ad corpus superius, est proximum sibi in ordine naturæ. Et ideo addit. {non vi.} vt ostendat naturalem ordinem situs, cui respondet ordo situs naturalis: & excludat ordinem situs violentum, sicut aliquando per violentiam corpus terrestre est super aerem vel aquam. & huiusmodi duo corpora se consequentia in naturali ordine situs. & in ordine naturarum, simul apta nata esse, sunt impassibilia, id est cùm continuantur adinuicem, & fiunt vnum, ad quod aptitudinem habēt propter propinquitatem naturæ, tunc sunt impassibilia. sed dum tanguntur distincta existentia propter contrarietatem qualitatum actiuarum & passiuarum, sunt actiua, & passiua adinuicem. Sic igitur proximitas naturæ, quæ est inter corpus continens, & contentum, est causa quare corpus naturaliter mouetur ad suum locum: quia oportet, quòd gradus naturalium locorum, respondeat gradui naturalium locatorum (vt dictum est.) Sed hæc ratio non potest assignari si ponatur locus se spacium: quia in dimensionibus spacij separatis, nullus ordo naturæ consyderari potest. Secundo ibi.

ARGY. *Manet præterea quoduis proprio in loco non sine ratione suapte natura. Etenim hæc pars toto in loco, ut diuisibilis pars est ad totum. ueluti cum aeris quispiam uel aquæ mouerit partem. Sic etiam ex aqua sese ad aerem habet. nam alterum est uelut materies, alterum forma. Aqua quidem materies aeris, aer autem quasi quidam illius actus. Aqua nanq; potentia aer est, at aer alio modo potentia aqua. Sed de his est posterius pertractādum. Atq; id, quod nunc necessitate compulsi temporis, hunc ad locum attulimus: obscureq; est dictum, tūc dilucidius explicabitur. Quod si idem est materies atq; actus, ambo nanq; est aqua: sed alterum potentia, alterum actu, ipsa sanè ad aerem, ut pars quodammodo se habet ad totum. Quapropter & his est tactus. Copulatio uero tunc erit, cùm ambo fuerint unum actu. Sed esse quidem locū & quidnam sit locus, satis iam diximus.*

Et manet igitur natura in proprio loco, *vnūquodq; rationabiliter. Et nanq; hæc pars in toto loco, sicut diuisibilis pars ad totū est: vt cùm aquæ aliquis moueat partem, aut aeris. a Sic autem, & aer se habet ad aquā, vt materia, hæc autem species. aqua quidem materia aeris, aer autem sicut actus quidam ipsius. Aqua enim potentia aer est, aer vero potentia est aqua alio A modo. determinandum autem de his posterius est. Sed propter tempus, necesse quidem est dicere. incerte autem nunc dictum, tunc erit certius. Si igitur idem materia & actus (aqua enim est vtraque, sed hoc quidem potentia, illud vero actu) se habebit vtiq; sicut pars quodammodo ad totum. vnde & his tactus inest. Copulatio autem, cùm vtraq; actu vnum fiant. Et de loco quidem, & quoniam est, & quid est dictum est.

*Simp. apertissime fatetur, elementa locare se inuicē p symbolas qualitates & duo dubia affert, & diluit, quę tamen nō cōmemoratur. s. tho. pro Egidio.

a Te. c. 49.

Assignat causam, quare corpora naturaliter quiescant in suis locis. & dicit, quòd hoc accidit rationabiliter, si ponamus locum esse terminū corporis continentis. quia secundum hoc, corpus locatum se habet ad corpus continens, sicut quædam pars ad totum, diuisa tamen. Et hoc manifestius apparet in corporibus quæ sunt facilis diuisionis, sicut est aer vel aqua. B horum enim partes possunt moueri ab aliquo in toto, sicut locatum mouetur in loco. & hoc etiam non solum verum est secundum figurā continendi vnum sub alio, sed etiam secūdum proprietatem naturæ. aer enim se habet ad aquam vt totum: quia aqua est vt materia, aer autem vt forma. nam aqua est quasi materia aeris, et aer est sicut forma eius. quod ex hoc apparet, quia aqua est in potētia ad aerem simpliciter. Sed verum est, quòd etiam aer est quodam alio modo in potentia ad aquam, vt determinabitur posterius in libro de Generatione. sed ad præsens tempus, necesse est hoc accipere ad ostensionem propositi. Sed hic non declaratur per certitudinem, sed in libro de Generatione declarabitur certius. ibi enim dicetur, quòd, cum ex aqua generatur aer, est corruptio secundum quid, generatio simpliciter, propter hoc, quòd perfectior forma introducitur, & imperfectior abijcitur. Cum autem ex aere generatur aqua, est corruptio simpliciter & generatio secundum quid: quia C perfectior forma abijcitur, & imperfectior introducitur. Sic igitur aqua simpliciter est in potentia ad aerem, sicut imperfectum ad perfectum: aer autē est in potentia ad aquam sicut perfectum ad imperfectum. Vnde aer se habet vt forma, & vt totum, quod habet rationem formæ: aqua vero se habet vt materia, & vt pars, quæ pertinet ad rationem materiæ. Quamuis igitur idem sit, & materia, & actus: quia aqua in se continet vtrumque, sed tamē hoc quidem est in potentia proprie loquendo, scilicet aqua, sicut imperfectum: illud vero scilicet aer, in actu, vt perfectū: vnde habebit se aqua ad aerem quodammodo, sicut pars ad totum. & ideo his, scilicet aeri & aquæ, cùm sint duo distincta, inest tactus. sed, cum ex vtrisque fit vnum, vno transeunte in naturam alterius, tunc fit copulatio, id est continuatio. Sicut igitur pars naturaliter quiescit in toto, ita & naturaliter corpus quiescit in suo loco naturali. Consyderandum tamen est, quòd Philosophus hic loquitur D de corporibus secundum formas substantiales, quas habent ex influentia corporis cælestis, quod est primus locus: & dans virtutem locatiuam * omnibus alijs corporibus: secundum autem qualitates actiuas & passiuas est contrarietas inter elementa: & vnum est corruptiuum alterius. Vltimo autem epilogando cōcludit quod dictum est de loco & quod est, & quid est.

* Damascenus (vt inqt simpli.) locū ex natura sua corporibus locatis perfectionē prębere putat.

LECTIO. IX.

Ad Philosophum Naturalem q de vacuo consyderare spectat, & quomodo: rationesq; tam naturales quàm non naturales vacuum esse ostendentes proponit.

ARGY. *Eodem modo autē putandum est Naturalis esse Philosophi de Vacuo contemplari, quemadmodum & de loco si sit, nec ne, & quonam sit modo: aut quid tandem sit. Etenim similiter creditur, atq; nō creditur, per ea, quæ*

de Ipso

de ipso putantur. Nam qui dicunt uacuum esse, ut locum quendam & uas, ipsum ponunt. At plenum quidem esse uidetur cum habet eam molem, cuius est susceptiuum, uacuum autem illa eadem caret, quia idem est uacuum, plenum, & locus; esse uero ipsorum non idem est, sed diuersum.

Te.c.50. s Quid est et quomodo est (inquit aspasius) secundum opinionem ponentium illud, non quod hoc sit verum secundum Arist. qui negat omnino manes.

EOdem autem modo accipiendum Physici esse consyderare de Vacuo, & si est, aut non, & a quomodo est, & quid est, sicut & de loco. Et nanque similem habet incredulitatem & fidem, per ea quæ opinantur locum. Vt enim locũ quendam, & vas, vacuũ ponunt dicentes. uidetur autem esse plenũ quidem, cum habet illã molem grauẽ, cuius susceptiuum est. cum vero priuatum est, vacuum: tãquàm idem quidem sit vacuum, & plenum, & locus: esse autẽ ipsis non idem.

Postquàm Philosophus determinauit de loco, hic determinat de vacuo. & circa hoc duo facit. Primo manifestat suam intentionem, secundo prosequitur propositum ibi.

Te.c.51. {Alij quidem igitur.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quòd ad Philosophum naturalem pertinet determinare de vacuo. Secundo ostendit quo ordine de vacuo

Te.c.51. determinãdum sit ibi. {Incipere autem.} Dicit ergo primo, quòd sicut ad Philosophum naturalem pertinet determinare de loco an sit, & quid sit, ita & de vacuo: quia per similes rationes aliqui crediderunt & discrediderunt esse locum & vacuum. illi enim, qui dicunt esse vacuum, ponunt ipsum vt quendam locũ & quoddam vas: quod quidem vas vel locus videtur esse plenum, cum habet intra se aliquam molem alicuius corporis: sed quando non habet dicitur esse vacuum, ac si idem sit subiecto locus, & vacuum, & plenum, sed differant solum secundum rationem. Secundo ibi.

ARGV. *Incipiamus autem consyderationem oportet, & hisce, quæ dicunt ij, qui uacuum asserunt esse, & ijs etiam, quæ dicunt, qui ipsum è medio tollunt, & tertio communibus de ipsis opinionibus sumptis.*

Te.c.51. Incipere autem oportet consyderationem accipientes quæ dicunt affirmantes esse, & iterum quæ dicunt nõ affirmantes esse: & iterum communes opiniones de ipsis.

Ostendit quo ordine determinandum sit de Vacuo, & dicit, quòd oportet incipere ab hoc, quòd ponamus rationes eorum, qui dicunt vacuum esse: & iterum eorum, qui dicunt vacuum non esse: & iterum communes opiniones de vacuo, quid scilicet ad rationem vacui pertineat. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Qui igitur non esse conantur ostendere, non id è medio tollunt, quod homines dicere uacuũ uolunt. sed quod dicunt errantes, ut Anaxagoras, & qui hoc redarguunt modo. Nam aerem aliquid esse demonstrat, torquentes utres, ac aerem roboris esse participem ostendentes: & item ipsum in hisce uasis includentes, quæ surripiunt aquam. At homines Vacuũ spatium esse uolunt, in quo nullum est sensibile corpus. Atq; cum omne, quod est corpus, esse existimẽt id, in quo nihil est omnino, uacuum esse dicunt. Quapropter id quod est aere plenum, uacuum inquiunt esse. Non igitur id ostendere eos oportet, aerem inquam aliquid esse, sed spatiũ non esse quicquàm præter corporum molem, aut separabile, aut actu, quod quidem uniuersum corpus seiungit, ut non sit continuum, quemadmodum Democritus, & Leucippus, & complures alij a Naturalium dicũt: aut etiam si quid ponitur extra corpus continuum uniuersi. Hi igitur ad propositum non rectè proficiscuntur.*

a in eadem sententia inciderunt Metrodorus chius, epicurus, & pythagoreorum quidam.

Alij quidem igitur tentãtes monstrare, quia non est, non quod homines volunt dicere vacuum hoc arguunt, sed peccantes dicunt, sicut Anaxagoras, & qui eodem modo argumentantur. demonstrant enim quòd aliquid est aer, litigantes per vtres, & demonstrãtes, quòd aer est fortis, & accipientes in Clepsydris. Alij autem homines volunt vacuum esse spacium, in quo nullum est corpus sensibile. Opinantes autẽ omne quod est esse corpus, dicunt omnino in quo nihil est hoc esse vacuum. vnde plenum aere vacuum esse. Igitur hoc non oportet monstrare, quia est aliquid aer, sed quia non est alterum spacium à corporibus, neque separabile, aut quod sit actu, quod distinguat omne corpus. vt sit non continuum, sicut dicunt Democritus, & Leucippus & alij multi Physiologorum. aut & si aliquid est extra omne corpus est, cum sit continuum. Hi quidem igitur non secundum posita ad problema contradicunt. Te.c.53.

Prosequitur quod dictũ est. Et primo præmittit ea, quæ sunt necessaria ad inquirendum veritatem de vacuo, Secundo incipit inquirere veritatem ibi. {Quoniam autem non est.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationes ponentium, & negantium esse vacuum. Secundo ponit communem opinione de vacuo, ostendens quid sit de ratione vacui, ibi. {At quale autem, & cætera.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationẽ negantium esse vacuum, secundo rationes affirmantiũ ibi. {Sed affirmantes.} Dicit ergo primo, quod aliqui Antiquorũ Philosophorum volentes monstrare non esse vacuum, in hoc peccauerunt, quod nõ arguebant contra rationem ponentium esse vacuum. non enim ostendebant non esse vacuum, sed inducebant rationes suas ad ostendendum quod plenum aere, non est vacuum, vt patet de Anaxa, & alijs similiter argumentantibus: qui ad demõstrandum vacuũ nõ esse volebant demõstrare, quod aer sit aliquid: & ita, cum vacuũ sit in quo nihil est, sequitur, quod plenũ aere nõ sit vacuũ. Quòd autem aer sit aliquid, demõstrabãt litigantes cum suis aduersarijs, per vtres: qui, cum sint inflati possunt aliquod pondus sustinere: quod non esset, nisi aer esset aliquid. & sic demõstrãt, quod aer est fortis. Et etiam per hoc quod accipiũt aerem in clepsydris, id est in vasis furãtibus aquã: in quibus cum attractione aeris attrahitur aqua: vel etiam impeditur introitus aquæ, nisi exeat aer. Patet igitur, quod isti, nõ obijciunt ad positionẽ: quia omnes ponentes esse vacuũ, volunt esse vacuum spatium, in quo nullum corpus sensibile est: propter hoc, quod omne quod est, opinantur esse corpus sensibile: & sic vbi nõ est corpus sensibile, credunt nihil esse. vnde, cum aer sit corpus modicum sensibile, opinantur, quod vbi nõ est nisi aer, sit vacuum. Ad destruẽdum igitur eorũ positionẽ, nõ sufficit ostẽdere, quod aer sit aliqd: sed oportet ostẽdere, quod nõ sit aliquod corpus vel aliquod spaciũ sine corpore sensibili: secundum quod dupliciter aliqui ponebãt esse vacuũ, vno modo sicut separatum à corporibus, vt si diceremus spacium, quod est infra extremitates alicuius domus, esse vacuum: alio modo sicut actu existens inter corpora, quod distinguit corpora ab inuicem, vt nõ sint cõtinua, vt dixerunt Democritus et Leucippus: & multi

secũda parte 6. Te.

secũda parte 57. Te.

secũda parte 13. Te.

alıorum

allorum Naturalium philosophorũ. imaginabantur.n. ꝙ, si totum ens esset continuum, omnia essent vnum. non enim esset assignare, quare magis distinguerẽtur corpora plus hic, ꝙ ibi. vnde inter omnia corpora distincta, ponebant interesse aliquod spacium vacuum, in quo nullum ens esset. Et, quia Democritus ponebat corpora cõponi ex multis corporibus indiuisibilibus, ponebat inter media illorum corporum indiuisibilium esse quasdam vacuitates, quas dicebat poros, & sic omnia corpora dicebat cõponi ex pleno & vacuo. Vel, si etiam totũ corpus mundi sit cõtinuum, & nõ sit inter partes vniuersi aliqua vacuitas, ponebat tamen vacuum extra totum mũdum. Manifestum est igitur, quòd prædicti Philosophi volentes destruere vacuum non inducebant rationem ad quæstionem secũdum positionem Aliorũ. debuissent.n. ostendere, ꝙ nullo illorum modorum sit vacuũ. Secundo ibi.

ARGY. *Sed hi magis qui uacuum esse dicũt. Atq; primo quidem motum loco accommodatum non fore dicunt, qui quidem est latio, atq; accretio. non enim esse motus uidetur, nisi sit uacuum. fieri nanq; non potest, ut ipsum plenũ suscipiatur. quod si susceperit, fuerintque duo corpora in eodem, possunt & quotquot uolueris corpora simul esse. differentia nanq; dici non potest, ob quam dictum hoc non eueniet. Quod si hoc erit, potest & minimum suscipere maximum: quippe cum ipsum magnum multa sit parua. quare, si fit ut æqualia multa sint in eodem, fieri potest, ut multa quoq; inæqualia simul sint in eodem.*

Sed affirmantes esse magis. dicunt autẽ vnũ quidem, quia motus secundum locum nõ erit. hic autem est loci mutatio, & augmentum. non enim videbitur vtique motus esse, nisi sit vacuum. plenum enim impossibile est recipere. si vero recipiat, & sint duo in eodem, continget vtique, & quotlibet simul esse corpora. differẽtiam enim propter quam non erit vtique quod dictum est, non erit dicere. Si autem hoc continget, & paruissimum accipiet maximũ: multa nãq; parua, magnũ sunt. quare, si multa æqualia continget in eodem esse, & multa inæqualia.

Ponit rationes ponentium esse vacuum. Et primo eorum, qui locuti sunt de vacuo naturaliter. Secundo eorũ, qui locuti sunt nõ naturaliter ibi. {esse autẽ affirmauerũt & cætera.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationem eorum, qui ponebant vacuum esse quoddam spatium à corporibus separatum, Secundo eorum qui ponebant vacuum in corporibus ibi. {Alio vero modo, & cætera.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationem ponentium esse vacuum, Secundo ponit quomodo Melissus è cõtra illa ratione vtebatur ibi. {Melissus quidem igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ illi, qui affirmabant vacuũ esse magis inducebãt rationes ad propositum. Quarum vna erat, ꝙ motus sm locum, qui est loci mutatio, & augmẽtatio, vt supra dictum est, nõ esset, si vacuum nõ esset. quod sic ostendebant. si enim aliquid mouetur sm locũ, nõ potest moueri in plenum. quia locus plenus vno corpore non potest recipere aliud. quia si reciperet, sequeretur duo corpora esse in eodem loco: & eadem ratione sequeretur de quocunq;. non enim potest assignari differentia, quare duo corpora sint in eodem loco, & non plura. Et, si hoc contingit, scilicet ꝙ quotcunq; corpora sint in eodem loco, sequitur, ꝙ paruissimus locus possit recipere maximum corpus: quia multa parua constituunt vnum magnum. vnde, si multa parua æqualia sint in vno loco, & multa inæqualia. Sic ergo probata hac conditionali, ꝙ si

secũda parte Te.16.
Te.c.51.
Te.c.80.

A motus est, vacuum est: arguebãt à positione antecedentis, motus est: ergo vacuum est. Secundo ibi.

ARGY. *Melissus autem & uniuersum ex his ostendit immobile esse. nam si mouebitur, necesse est inquit, uacuum esse. at uacuum in ratione rerum non est. Vno igitur modo ex ijs uacuum quid esse ostendunt.*

Melissus quidem igitur demõstrat, ꝙ omne immobile ex his. si enim mouebitur aliquid, necesse est esse vacuum, dicit. vacuum autem non est eorum, quæ sunt. Vno quidẽ igitur modo ex his demonstrant ꝙ aliquid est vacuum. Te.c.52. Te.c.55.

Ostendit, ꝙ Melissus supposita eadem cõditionali argumentabatur è contra, à destructione consequentis: quia si motus est, vacuum est: sed vacuum non est, ergo motus non est. ergo totum ens est immobile. Iste est igitur vnus modus, quo aliqui probabant vacuum esse quasi separatum. B Deinde cùm dicit.

ARGY. *Deinde alio modo, quia nonnulla corpora premi, cogiq; uidentur. quod intueri licet cum dolia unà cum utribus, ut inquiunt, uinum suscipiunt: propterea ꝙ corpus, quod densatur, ea uacua, quæ insunt, ingreditur.*

Alio vero modo, quia videntur quædã corpora coeuntia, & calcantia, vt & vinum, dicunt, cum vtribus, recipere dolia: tanquàm in ea, quæ sunt vacua, coeunte densato corpore.

Ponit tres rationes ponentium vacuum esse in corporibus Quarum prima est ex his, quæ condensant. videntur enim eorum, quæ inspissantur, partes coire[a] vel conuenire in inuicem, & se inuicem calcare & cõprimere: ita, ꝙ sicut fertur, dolia tantum de vino recipiunt cum vtribus, quantum etiam sine vtribus, & præcipue si vtres sint subtiles propter hoc, ꝙ vinum in vtribus cõdensari videtur. C Hanc autem condensationem fieri existimabãt, ac si densato corpore, partes subintrarent in quasdam vacuitates. Secundam rationem ponit ibi.

a eadẽ hæc interpretatio Alexan. fuit teste simpli.

ARGY. *Præterea accretio etiam per uacuum fieri omnibus uidetur, nam alimentum quidem est corpus. fieri uero non potest, ut corpora duo sint simul.*

Amplius autẽ, & augmentũ videtur omnibus fieri per vacuum: alimentũ quidem corpus esse. duo autẽ corpora impossibile simul esse.

Quæ sumitur ex augmẽto. augentur.n. corpora per alimentum, quod corpus quoddam est. Duo autem corpora non possunt esse in eodẽ loco: ergo oportet esse aliquas vacuitates in corpore augmentato, in quibus recipiatur alimentum. Et sic necesse est esse vacuum ad hoc ꝙ recipiatur alimentum. Tertiam rationem ponit ibi. secunda rõ.

ARGY. *Testem etiam huius id afferunt, quod in cinere fieri* D *solet, qui quidem tantum suscipit aquæ, quantum uas uacuum capit.*

Testimonium autem, & quod est de cinere faciunt, qui recipit tantum aquæ, quantum si vas vacuum esset. Te.c.56.

Quæ sumitur ex vase pleno cinere, quod tãtum recipit de aqua, quãtum si esset vacuũ. quod nõ esset nisi essent aliquæ vacuitates inter partes cineris. Deinde cùm dicit. tertia ratio.

ARGY. *Esse autẽ & Pythagorici uacuum dixerunt, & ipsum ex infinito spiritu cælum ingredi, quasi respirando cælum ipsum, etiã uacuũ traheret: quod naturas ipsas distinguit. Propterea q; uacuum, separatio quædam est eorum, atq; distinctio, quæ deinceps sunt collocata: atq; hoc, inquiũt, primum in numeris esse uacuum enim naturam ipsorum*

L. ãplacentus stratan quatuor argumẽta. Aristo. in duodecĩgit, & tertiũ ipse addidit.

distinguere

distinguere dicunt. Talia igitur, & tot fere sunt, ex quibus quidam esse, quidam non esse uacuum censent.

Esse aũt affirmauerũt & Pythagorici vacuũ, & ingredi ipsum in cęlo ex infinito spiritu tanq̃ respiranti, & hoc esse vacuũ, quod determinat natura s. tanq̃ sit vacuũ separatio quædam eorum, quæ sunt consequenter, & determinatio. & hoc esse primum in numeris. vacuum enim Te.c.57. determinare numerum ipsorum. Ex quibus quidem igitur alij dicuntur esse, alij vero non dicunt, fere tot, & huiusmodi sunt.

Ponit opiniones non Naturalium de vacuo. & dicit, q̀ etiam Pythagorici affirmauerunt esse vacuum: quod quidem ingrediebatur infra partes mundi à cælo, propter vacuum infinitũ, quod ponebant esse extra cælum, quasi quendam aerem, vel spiritum infinitum. vt sicut ille, qui respirat, diuidit suo flatu aliqua faciliter diuisibilia, vt aquam aut huiusmodi, ita ex aliquo quasi respirãte ingrederetur distinctio in res, quod non intelligebant fieri nisi per vacuum, sicut de Democrito dictum est, ac si vacuũ nihil esset aliud, q̃ distinctio rerum. Et, quia prima distinctio & pluralitas inuenitur in numeris, ideo vacuum primo ponebant in numeris: vt per naturam vacui vna vnitas distingueretur ab alia, ne numerus sit continuus, sed habeat naturam discretam. Sed, quia isti quasi æquiuoce loquebantur de vacuo, appellantes rerum distinctionem vacuũ, propter hoc infra de hac opinione nõ prosequit. Vltimo autẽ quasi epilogando concludit, dictũ esse, propter quid quidam dicunt esse vacuũ, & quidam nõ dicũt.

LECTIO. X.

Vacui Quibusdam significatis propositis, opiniones ipsum esse asserentium confutantur.

ARGV. *At nos, ut percipiamus utronam modo res sese habeat, accipiamus oportet, quid ipsum nomen significat.*

VT autẽ sciamus qualiter se habeat, oportet accipere, quid significet nomen.

Dixerat superius Philosophus à tribus esse incipiendum. Postq̃ ergo prosecutus est duo eorum, scilicet opiniones negantium & affirmãtium vacuum esse, hic prosequitur tertium, communes scilicet opiniones hominũ de vacuo demonstrans. Circa hoc igitur tria facit. Primo ostendit quid significetur nomine vacui Secundo ostendit quomodo vacuum aliqui esse posuerunt ibi. { Quoniam autem de loco. Tertio excludit rationes ponentium vacuum esse ibi. { Neq; vna autem. } Circa primum duo facit. Primo ostendit de quo est intentio, Secundo exequitur propositum ibi. { Videtur autem, & cætera. } Dicit ergo primo, q̀, cum dictum sit q̀ quidam posuerunt vacuum esse, quidam vero negauerunt: ad cognoscendum qualiter se habeat veritas, oportet accipere tanquàm principium, quid significet nomen vacui. sicut enim cum dubitatur, an aliqua passio insit alicui subiecto, oportet accipere pro principio, quid sit res; ita, cum dubitatur de aliquo, an sit, oportet accipere pro medio, quid significet nomen. quæstio enim quid est, sequitur quæstionem an est.

Te.c.60. Te.c.61. secũda parte Te.57.

Secundo ibi.

ARGV. *Vacuũ igitur locũ esse uidetur, in quo nihil est. Quod quidem inde emersit. omne enim quod est, corpus esse existimant: & omne corpus esse in loco: & uacuum esse locum. in quo nullum est corpus. quare si alicubi non est corpus, ibi nihil esse dicunt. Rursus omne corpus tangibile esse putãt: & tale aut grauitatis aut leuitatis sit particeps. fit igitur per ratiocinationem, ut id sit uacuum, in quo non est graue quicquàm, uel leue. Hæc igitur, uti diximus, per ratiocinationem eueniunt.*

Videtur autem Vacuum locus esse, in quo nihil est. huius autẽ causa est: quia omne quod est, corpus opinantur esse, omne autem corpus in loco est: vacuum autẽ, in quo nullũ corpus est. quare sicubi non est corpus, nihil est ibi. Corpus autem iterũ omne opinantur esse tangibile: huiusmodi autem est, quod habet grauitatem, aut leuitatem: accidit igitur ex syllogismo, hoc esse Vacuum, in quo nullum est graue, aut leue. Hæc quidem igitur ex syllogismo, sicut prius diximus accidunt.

Ostendit quid significet nomen Vacui. & primo ponit significationem communiorem, secundo significationem secundum vsum Platonicorum ibi. { Alio autem modo. } Circa primum tria facit, Primo ostendit quid significet hoc nomen Vacuum, Secundo quid oportet addere ad illam significationem ibi. { Sed inconueniens est. } Tertio remouet quãdam dubitationem ibi. { Vnde & sic, & cætera. } Dicit ergo, q̀ secundum opinionem hominum, videtur Vacuum nihil aliud significare, q̃ locũ in quo nihil sit. & huius causa est, quia proprie vacuum dicitur esse, in quo non est aliquod corpus: quia soli corpori conuenit, q̀ sit in loco: & vacuum nihil aliud potest significare q̃ locum absq; locato. Sed, quia homines opinantur, q̀ omne ens sit corpus, sequitur secundum eorum opinionem, q̀ vbi non est corpus nihil sit. Et vlterius opinantur, q̀ omne corpus sit tangibile, id est habens tangibiles qualitates: & huiusmodi corpus est, quod est graue vel leue: (nondum enim erat notum, q̀ corpus cęleste esset præter naturam quatuor elementorum.) vnde, cum proprie de ratione vacui sit, q̀ sit locus, in quo nõ est aliquod corpus, sequitur q̀ vacuum sit in quo, non est corpus graue vel leue. non quidem, q̀ hoc sit de ratione vacui secundum primam impositionẽ nominis, sed secundum quandam syllogisticam deductionem, ex communi opinione hominum opinantium omne corpus esse graue, vel leue. sicut etiam secundum opinionem communem hominũ existimantium, omne ens esse corpus, sequitur vacuum esse in quo nihil est. Sic igitur tribus modis potest accipi, huius nominis significatio. vna est propria, scilicet vacuum est locus in quo non est corpus: aliæ duæ secũdum opinionem hominum, quarum vna est communior, scilicet vacuum est locus, in quo nihil est: alia vero est magis coartata, scilicet vacuum est locus, in quo non est corpus graue vel leue. Secundo ibi.

Te.c.58. Te.c.59. secũda pars & tertia.

ARGV. *Absurdum autem est, si punctus sit uacuum. sit enim id locus oportet, in quo corporis est tangibilis moles. Attamen Vacuum uno quidem modo uidetur id dici, quod non est plenum corporis sensibilis tactu. Sensibile uero est tactu, quod grauitatem habet, uel leuitatem.*

Sed inconueniens est, si punctum vacuum sit. oportet enim locum esse, in quo loco corporis sit spacium tangibilis. Sic igitur videtur dici vacuum, vno quidem modo non plenum sensibili corpore secundum tactum: sensibile autem secundum tactum est grauitatem habẽs, aut leuitatem. Te.c.58.

Ostendit quid addendum sit ad hanc significationem. Dicit enim quòd inconueniens est, si dicatur, q̀ punctum sit vacuum, cum tamen de puncto dici possit, q̀ in puncto non sit corpus tangibile. Oportet ergo addere, q̀ vacuum sit locus, in quo non sit corpus tangibile: sed sit ibi spacium susceptiuum corporis tangibilis. sicut cęcum dicitur,

dicitur, quod caret visu, natum autem habere. Et sic concluditur, quòd vno modo dicitur vacuũ spacium, quod non est plenum corpore sensibili secũdum tactum: quod scilicet est graue vel leue. Tertio ibi.

ARGY. *Idcirco & quispiam dubitauerit, quidnam dicent, si spacium colorẽ habeat, aut sonũ, uacuũ ne, an nõ uacuũ esse? At, ut patet, Vacuũ esse dicẽt, si corpus tãgibile suscipere possit: Vacuũ non esse, si illud suscipere nequeat.*

Vnde dubitabit aliquis, quid vtique dicant, si habeat hoc spacium colorẽ, aut sonum, vtrũ Vacuum, an non? Aut manifestum est, si corpus quidem suscipiat tangibile vacuum esse, si vero non, minime.

Remouet quandam dubitationem, quæ est, vtrum, si in aliquo spacio sit color, vel sonus, dicendum sit vacuũ, vel non: & hoc propter definitionem primo datam, scilicet vacuũ est, in quo est nihil. Et soluit, quòd, si spacium, in quo est tantum sonus, vel color, est susceptiuum corporis tangibilis, vacuum est. si vero non, vacuum nõ est. Et hoc ideo, quia hæc nõ est propria definitio vacui. vacuũ est in quo nihil est, nisi secundum opinionem credentium vbi non est corpus nihil esse. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Alio uero modo id, in quo non est hoc aliquid, neque substantia corporea ulla. Quapropter quidam, & uacuum esse corporum materiam dicũt: qui quidem & locum hoc idem asserunt esse, non rectè dicentes, ut patet. materia nanq; separabilis non est à corporibus: Vacuum autem ut separabile quærunt.*

Te.c.59. Alio autẽ modo, in quo non est hoc aliquid, neque substantia aliqua corporea. Vnde quidã dicunt vacuũ esse corporis materiam: qui quidem & locum hoc idem dicentes, nõ bene. C materia enim separabilis non est à rebus: vacuum autem quærunt sicut separabile.

Ponit aliam significationem Vacui secundum visum Platonicorum. & dicit, quòd alio modo dicitur esse vacuũ, in quo non est hoc aliquid, neq; aliqua substantia corporea. Fit autem hoc aliquid per formam. vnde aliqui dicũt materiam corporis, secũdum quòd est absque forma, esse vacuum: qui etiam materiam dicunt esse locum, vt supra dictum est. Sed non bene dicunt: quia materia non est separabilis à rebus, quarum est materia: sed homines quærunt locum, & vacuum, tãquàm aliquid separabile à corporibus locatis. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Quoniam autem de loco est pertractatũ, & Vacuum necesse est locum esse, si corpore careat, dictumq; est quomodo est, & quomodo non est locus in rebus: patet hoc D pacto uacuum, aut separatũ, aut inseparabile in ratione rerum non esse. uacuum enim non corpus, sed corporis spacium esse uolunt. Quapropter. & uacuum uidetur quid esse, quia & locus.*

Te.c.60. Quoniam autem de loco determinatum est, & vacuum locum necesse est esse, si est, priuatũ corpore, locus autem quomodo est, & quomodo nõ est dictum est, manifestum est, quoniam sic quidem vacuum non est, neque separatum, neque inseparabile. vacuum enim nõ corpus, Te.c.61. sed corporis spacium volunt esse. Vnde & vacuum videtur aliquid esse, quia & locus.

Ostendit quomodo aliqui ponebant Vacuum esse, & primo quid dicebant esse Vacuum, secũdo propter quid A Vacuũ ponebant ibi. {Et propter hoc acceptum.} Dicit ergo primo, quòd, quia vacuum est locus priuatus corpore, & determinatum est de loco quomodo sit, & quomodo non sit (dictum est enim quòd locus non est aliquod spacium, sed terminus continentis) manifestum est etiam, quòd neq; vacuum est spacium separatum à corporibus, neque intrinsecum corporibus, sicut ponebat Democritus. & hoc ideo, quia ponentes vacuum quocunque istorum modorum, volunt quòd vacuum non sit corpus, sed spacium corporis. ideo enim videbatur aliquid esse vacuum, quia locus aliquid est: & sicut locus videbatur esse spacium, ita & vacuum. Si ergo locus nõ est aliquod spacium præter corpus, neque vacuum potest esse spacium præter corpora. Et cum de ratione vacui sit, quòd sit spacium corporis præter corpora, vt supra dictum est, sequitur, quòd vacuum non sit. Secundo ibi. infra.

ARGY. *Et per eadem sanè. motus enim, qui loco accommoda B tur, in mentem uenit & hisce, qui locum esse quid præter corporum molem ingredientium dicunt, & hisce, qui uacuum ponunt. Atq; causam motus uacuum sic esse putant, ut in illo corpora moueantur, hoc autem tale erit, qualem ipsum locum quidam inquiunt esse.*

Et per eadẽ sanè acceptum est. prouenit enim motus, qui est secundum locum, & locum dicentibus esse aliquid præter incidentia corpora, & his, qui dicunt, quòd vacuum est. Causam autem motus opinantur esse vacuum, sic sicut in quo mouentur. hoc autem tale erit, qualem locum dicunt esse quidam.

Ostendit quare posuerunt vacuum. & dicit quòd propter idem acceperunt vacuum esse, propter quod acceperũt locum esse, scilicet propter motũ, vt supra dictum est. quia C prouenit, vt saluetur motus secundum locum, tam secundum illos, qui dicunt locum aliquid esse præter corpora, quæ sunt in loco, quàm secundum illos, qui ponunt vacuum esse. Negantibus autem locum & vacuum nõ prouenit motum secundum locum esse. Et sic vacuum quodammodo opinantur causam esse motus eo modo, quo & locum, vt in quo scilicet est motus. Deinde cũ dicit.

ARGY. *At nulla prorsus necessitas cogit, si motus est, Vacuũ esse. Atq; omnino quidem uacuum omnis motus causa; non est. Quapropter, & Melissus idipsum præterijt, potest enim alterari plenum, ut patet, Deinde neq; eius motus, qui ad locum accommodatur. Possunt enim corpora mutuo sibi cedere, etiam si nullum sit spacium separabile præter corpora, quæ mouentur. atq; hoc in cõtinuorum, sicut & in humidorum conuersionibus patet.*

Te.c.62. Nulla autem necessitas est, si motus est, esse D Vacuum. Omnino quidem igitur omnis motionis, nequaquam. vnde, & Melissum latuit. alterari nanq; contingit plenum. Sed neq; secundum locum motum. Similiter enim subingredi adinuicem, contingit, si nullum spacium separabile sit præter corpora mota. Et hoc manifestum est & in continuorũ reuolutionibus, sicut in ijs quæ sunt humidorum.

Excludit rationes ponentium vacuum esse. Et nõ intendit hic rationes præmissas vera solutione soluere, sed instantiam dare ex qua, ex ipso aspectu apparet quòd rationes, non ex necessitate concludunt. Primo ergo excludit rationes ponentium vacuum separatum. Secundo ponentium vacuũ in corporibus ibi. {Contingit autẽ densari.} Primam autem rationẽ excludit dupliciter. Primo Te.c.63. quidem

quidem, quia non est necessarium si motus sit, quod vacuum sit. Et, si loquamur vniuersaliter de qualibet specie motus, manifeste apparet, quod nequaquam est necessarium. nihil. n. prohibet id, quod est plenum alterari: solus enim motus localis excludi videtur, si vacuum nõ ponatur. Et hoc latuit Melissum, dum credidit remoto vacuo, omnem speciem motus auferri. Secundo excludit eandem rationem per hoc, quod neque motus localis tollitur, si vacuum non sit. dato enim quod nullum spacium separabile sit præter corpora, quæ mouentur, potest motus localis esse per hoc, quod corpora subintrent se inuicem per modum inspissationis: & sic aliquid in plenum mouetur, & non in vacuum. & hoc apparet manifeste in generationibus corporum cõtinuorum: & præcipue in humidis, sicut videt in aqua. si enim proijciatur lapis in aliquam magnam latitudinem aquæ, manifeste apparet fieri quasdam circulationes circa locũ percussionis, quousque pars aquæ depulsæ cõmoueat aliã, & subintret ipsam: vnde, quia modica pars aquæ subintrat per quandam diffusionem in maiorem aquam circulationis prædictæ, à paruo in maius procedunt, quousque totaliter deficiant. Secundo ibi.

ARGY. *Possunt etiam corpora nõ ob ingressionẽ in uacuũ, sed ob extrusionem eorum, quæ in ipsis insunt, densari. ueluti cum premitur aqua, fit, ut aer, qui in ipsa est, extrudatur.*

Te.c.61. Contingit autem densari nõ in vacuum, sed propter id, quod ea, quæ insunt, elabuntur, vt aqua collisa aerem, qui inest.

Excludit rationes ponentium vacuum in corporibus. Et primo rationẽ, quæ procedebat ex condensatione. & dicit, quòd contingit corpora condensari, & partes corporis subintrare sibi inuicem, non propter hoc quòd pars subintrans vadat in locum vacuum, sed ideo, quia erant aliqua foramina plena aliquo corpore subtiliori, quod facta condensatione elabitur: sicut quando aqua colliditur & inspissatur, aer qui intus erat, excluditur. & hæc maxime apparent in spongia, & in huiusmodi corporibus porosis. Hæc igitur solutio non ostendit causam condensationis, quam inferius ponit, sed ostendit, quòd etiam per hunc modum, manifeste excludi potest necessitas vacui. Secundo ibi.

ARGY. *Fiunt præterea incrementa non solum aliquo ingrediente, sed etiam alteratione. ueluti si aer ex aqua fiat.*

Et augmentari non solum ingrediente aliquo, sed & alteratione, vt si ex aqua fiat aer.

Excludit rationem, quæ procedit ex augmento, & dicit quòd augmentum contingit esse non solum per additionem alicuius corporis ingredientis in corpus augmentatum, vt sic necesse sit esse Vacuum, sed etiam per alterationem: sicut cum ex aqua fit aer, maior fit quantitas aeris, quàm erat aquæ. Et hæc etiam non est vera solutio rationis inductæ, sed solum instantia quædam, ne sit necesse ponere Vacuum. Vera autem solutio ponitur in libro de Generatione, vbi ostenditur, quòd alimentum non sic transit in id, quod augetur quasi sit aliud corpus ab ipso, sed quia cõuertitur in substantiam eius, sicut ligna apposita igni conuertuntur in ignem. Tertio ibi. (Te.c.54.)

ARGY. *Omnino autem ea ratio, quæ de accretione fit, & de aqua, quæ in cinerem funditur, ipsa seipsam impedit. aut enim non augetur quicquam, aut non corpore, aut fieri potest ut sint duo corpora in eodem. Dubitationẽ igitur communem soluere uolunt, sed non uacuũ esse ostendũt, aut totũ corpus uacuum esse necesse est, si omni ex parte augetur & per uacuũ, ut dicunt, accrescit. Eadem est & de cinere ratio. Patet igitur perfacile esse eas soluere rationes, ex quibus quidam uacuum esse ostendunt.*

E Omnino autem, & quæ est de augmento ratio, & de aqua in cinerẽ infusa, ipsa seipsam impedit. aut enim non augetur quodlibet, aut nõ corpore, aut contingit duo corpora in eodem esse. Dubitationem igitur volunt communem soluere, sed non demonstrant Vacuum, quòd est. aut omne corpus vacuum esse necesse est, si penitus augetur, & augetur per vacuum. eadem autem & in cinere ratio est. Quòd quidem igitur & ex quibus demonstrant vacuum, soluere facile sit, manifestum est. Te.c.64.

Excludit simul, & rationem de augmẽto, & rationem de aqua effusa in cinerem, & dicit, quòd vtraque impedit seipsam. Quod sic patet. est enim circa augmentum hæc dubitatio. videtur enim quòd non totum augeatur, vel F quòd augmentum non fiat per additionem corporis, sed per additionem alicuius incorporei: aut quòd contingat duo corpora esse in eodem loco. Hanc igitur dubitationem, quæ communiter videtur esse, tam contra ponentes vacuum, quàm contra non ponentes, volunt soluere. Sed tamen non demonstrant, quòd vacuum sit, sed oportet eos dicere, si augmentum sit propter vacuum, quòd totum corpus sit vacuum, cum totum corpus augeatur. Et similiter dicẽdum est de cinere, quia, si vas plenum cinere recipit tantum de aqua, quantum vacuum, oportet dicere, quòd totum sit vacuum. Non est igitur hoc propter vacuitatem, sed propter commistionem in aqua. aqua enim commista cineri condensatur: & aliqua pars eius exhalat, & iterum partes cineris magis inspissantur humefactione. cuius est signũ, quia non potest extrahi tantum de aqua, quantum prius fuit. vltimo autem concludit, quòd manifestum est, quòd facile est soluere ea, ex quibus demonstrant vacuum esse.

G

LECTIO. XI.

Vacuum non esse, ex natura motus plurimis rationibus ostenditur.

ARGY. *Rursus autem dicamus, uacuum hoc pacto separatũ non esse ut quidam inquiunt esse. nam, si natura cuique simplicium corporũ aliqua latio competat, ut igni quidẽ sursum, terræ uero deorsum, atque ad medium, patet uacuum causam lationis non esse. Cuius igitur motus causa uacuum erit; eius enim esse uidetur, qui loco accommodatur, at huius causa non est.*

QVòd autem non est vacuum, sic diuisum, sicut quidam dicunt, dicemus iterum. Si enim est vniuscuiusque simplicium corporum loci mutatio aliqua natura, vt ignis quidem sursum, terræ autem deorsum, & H ad medium, manifestum est, quòd nõ vacuum erit causa loci mutationis. Cuius igitur causa erit vacuum: videtur enim causa esse motus secundum locum, huius autem causa non est.

Positis opinionibus aliorum de vacuo, & quid significetur nomine vacui, hic incipit inquirere veritatem. Et primo ostendit vacuum non esse separatum, secundo ostendit vacuum non esse corporibus inditũ ibi. {Sunt autem quidam, & cætera.} Circa primum duo facit. Primo ostendit vacuum separatum non esse ex parte motus, secundo ex consyderatione, qua ipsum vacuum consyderatur secundum se ibi. {Et per se autem.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit vacuum non esse ex parte motus Secundo ex parte velocitatis et tarditatis in motu ibi. {Amplius autem ex his, & cætera.} Circa primũ ponit (secũdi parte 79. Te.) (Te.c.76.) (Te.c.91.)

sex

sex rationes, circa quarum primam dicit, q oportet iterum dicere, q non est vacuum separatum sicut quidam dicunt. Ideo autem apponit. {Iterum.} quia hoc etiã aliqualiter ostensum est ex parte loci. si eni locus non sit spatium, sequitur q vacuum nihil sit, vt supra dictũ est. Sed nunc iterum idem ostendit ex parte motus. ponebant.n. vacuum, vt dictum est, propter motum: sed propter motum non est necessarium ponere vacuum. maxime enim videtur, q esset causa motus localis: sed propter motum localem non oportet ponere vacuum: quia omnia corpora simplicia habent motus locales naturales, sicut motus naturalis ignis est sursum, & motus terræ est deorsum, & ad medium. Et sic manifestum est, q natura vniuscuiusq corporis est causa motus localis. & non vacuum. Quod quidem esset, si propter affirmationem vacui aliqua corpora naturalia mouerentur. si autem non ponitur causa motus localis, nullius alterius motus causa poni potest, neq a lterius rei. Frustra igitur vacuum est. Secundam rationem ponit ibi. B

ARGY. *Præterea, si est aliquid, ut locus corpore carens, cũ est uacuum, quò nam feretur corpus, quod in illo positũ fuerit? nõ.n. ad uniuersum mouebitur. Eadem & ad eos accõmodatur ratio, qui locum separatum quid esse ponũt, in quem id fertur quod motu cietur: quo nanq modo feretur id, quod ibi positum fuerit aut manebit? Et de differentijs hisce supra, inquã, ac infra, & de uacuo non iniuria eadem accommodabitur ratio. qui nanq uacuum esse dicunt, locum ipsum inquiunt esse. At quonam pacto corpus, aut in loco, aut in uacuo erit? non enim fit id, quod ratio flagitat, cũ totum quippiam corpus, aut in separato permanenteue loco positum fuerit. Pars enim, si non seorsum ponatur, non in loco est, sed in toto. Præterea, si neq locus est, neq uacuum erit.*

T.c.65. Amplius, si est vacuum aliquid, velut locus priuatus corpore, cũ sit vacuum, quò mouebitur positum in ipso corpus? nõ.n. in oẽm partem. Eadem autem ratio & ad eos locum esse aliqd opinantes separatum, in quẽ fertur quod fert. quõ.n. mouebitur positum aut manebit? Et de sursum & deorsum, et de vacuo cõuenit eadem ratio merito. vacuum.n. locum faciũt, qui esse dicunt. Et quõ iam inerit, aut in loco, aut in vacuo? nõ.n. accidit cum totum positum sit sicut in separato loco, & sufferente corpore. pars.n. nisi seorsum ponatur, non erit in loco, sed in toto. Amplius, si non est locus, vacuum non erit.

Pars nisi seorsum separata ponat, nõ dicit esse in loco, sed in toto.

Secũda r6. Quæ talis est. si ponatur vacuum esse, non potest assignari causa motus naturalis, & quietis naturalis. manifestum est.n. q corpus naturale mouetur ad locum suum naturalẽ, & quiescit in eo naturaliter, propter conuenientiã, quam habet cũ ipso, & q a non cõuenit cũ loco, à quo recedit. sed vacuum nõ habet aliquam naturam, per quã possit conuenire aut disconuenire à corpore naturali. si ergo ponatur aliquod vacuũ, quasi quidam locus priuatus corpore, non poterit assignari ad quam partem illud corpus naturaliter moueatur. non enim potest dici q feratur ad quamlibet partẽ, quia hoc videmus ad sensum esse falsum, quia ab vna parte naturaliter recedit, & naturaliter accedit ad aliam. Et hæc eadem ratio valet cõtra eos, qui ponũt locum esse quoddam spatium separatum, In quod corpus mobile fertur. non enim erit assignare quomodo corpus positum In tali loco vel moueatur, vel quiescat: quia dimẽsiones spatij nullam habent naturam, per quã

A possit attendi similitudo, vel dissimilitudo ad corpus naturale. Et merito congruit eadem ratio de vacuo {& de sursum & deorsum}, idest de loco, cuius partes sunt sursum & deorsum. quia illi, qui ponunt vacuum, dicũt ipsum esse locum. Et non solum ponentes vacuum, & ponentes locum esse spatium nõ possunt assignare quomodo aliquid moueatur & quiescat fm locum, sed etiã non possunt conuenienter assignare quomodo aliquid sit in loco, vel in vacuo. si enim locus ponatur esse spatium, oportet q totum corpus inferatur in illud spatium, & nõ sicut accidit apud ponentes locum esse terminum corporis continentis: q locatum est in loco sicut in aliquo separato, & sicut in quodam corpore continente, & sustentante. Et hoc videtur esse de ratione loci, q aliquid sit in loco, sicut in separato & seorsum existente: quia, si pars alicuius corporis non ponatur seorsum ab ipso corpore, non erit in eo, sicut in loco, sed sicut in toto. Est igitur de ratione loci & locati, q locus seorsum sit à locato. Et hoc non accidit, si spatium sit locus, in quo totum mergitur totum corpus. nõ igitur spatium est locus. & si spatium non est locus, manifestum est, quòd vacuum nõ est. Tertiam rationem ponit ibi.

Accidit autem hisce, qui dicunt uacuũ esse, ut necessarium, si motus erit contrariũ potius: si quispiam diligenter consyderet nõ posse, inq̃, quicq moueri, si uacuum est. Nã ut quidã terram ob similitudinẽ quiescere tẽsuere, sic & in uacuo quoduis quiescere corpus necesse est. non est enim quò nam magis aut minus mouebitur. Quò nanq uacuum est, hoc differentiarum est expers. ARGY.

Accidit autem dicentibus esse vacuum, tanquam necessarium, siquidem erit motus cõtrarium magis esse, si aliquis intendat non contingere moueri quicq si sit vacuum. sicut.n. ppter simile dicentes terrã quiescere, sic & in vacuo necesse est quiescere. Non enim est quò magis & minus mouebitur: secundum enim quòd vacuum est non habet differentiam. T.c.66. C

Tertia r6. Et dicit, q, cùm Antiqui Philosophi ponerent q necesse sit vacuum esse si est motus, è contra accidit, quia si est vacuum, non est motus. & hoc probat per quoddam simile. Quidam enim dixerunt quòd terra quiescit in medio propter similitudinem partium circunferentiæ vndiq: & sic, terra, cùm non habeat quare moueatur magis versus vnam partem circunferentiæ, quàm versus aliam, quiescit. Et eadem ratione necesse est in vacuo quiescere. non enim est assignare quare magis moueatur ad vnam partem, quàm ad aliam: quia vacuum inquantum huiusmodi, non habet differentias in suis partibus. non entis enim non sunt differentiæ. Quartam ponit ibi. 2. de Cœ. t. c. 90.

D *Atqui patet omnem motum, aut ui fieri, aut natura. Et, si sit uiolentus, & eum necessario, qui natura competit esse. Quippe cum uiolentus quidem sit præter naturam, qui uero est præter naturam posterior sit eo, qui est secundum naturam. quare, si hisce motus non sit, qui corporum naturalium cuiq suapte natura cõpetit, neq cæterorum profecto motuum quisquam erit. At quonam pacto motus his erit, qui natura competit rebus cũ ratione uacui, ac infiniti nulla prorsus sit differentia. Nã quò infinitum est, eò nihil infra, nihil supra, nihil deniq medium est. quo uero uacuum est, eò nihil interest inter superum infrumq. nam ut nihil nulla est differentia, sic & eius quod haud est nulla differentia assignari potest. uacuũ uero nõ ens quid priuatioq eẽ uidet. At ta latio,* ARGY.

quæ natura competit, differentiam subit. quare erunt ea, quæ differentia sunt natura. Aut igitur non est natura latio usquam, aut si est, uacuum in ratione rerum pro fecto non est.

Te.c.61. Deinde quoniam omnis motus aut violentus aut fm naturam est. Necesse est autem, siqdem sit violẽtus, esse & eum, qui fm naturam. violentus enim est extra naturam, qui autẽ extra naturam posterior est eo, qui est fm naturā. Quare, si non fm naturam est vnicuiq; Physicorum corporum motus, neq; aliorū erit motuū neq; vnus. At vero motus natura his quomodo erit in Vacuo, cùm nec vna sit differentia fm vacuum & infinitum: secũdum quidem enim q infinitum est, nihil erit sursum, neque deorsum, neq; medium: secũdum autem q vacuum est, nihil differens sursum à deorsum. Sicut.n. nullius neq; vna est differẽtia, sic & non entis. vacuum autem non ens aliquid, & priuatio videtur esse. natura autem loci mutatio differens est: quare erunt, quæ sunt natura differentia. Si igitur non est natura, nusquā & nulla loci mutatio: aut si hoc est, non est Vacuum.

Quarta rõ. Quæ talis est. Motus naturalis est prior violento: cùm motus violentus non sit nisi quædam declinatio à motu naturali. Remoto ergo motu naturali remouetur oĩs motus: cùm remoto priori remoueatur posterius. sed posito vacuo remouetur motus naturalis, quia tollitur differentia partium loci, ad quas est motus naturalis, sicut & posito infinito, vt supra dictum est. sed hoc interest inter vacuum & infinitum, quia posito infinito nullo modo potest poni neq; sursum, neq; deorsum, neq; medium, vt in Tertio dictum est: posito autem Vacuo possunt hęc quidem poni, sed non q adinuicem differant, quia nullius, & non entis, & per consequens vacui, cùm sit non ens & priuatio, non est aliqua differentia. Sed loci mutatio naturalis requirit locorũ dfiam, quia diuersa corpora ad diuersa loca mouentur. vnde oportet loca naturalia differre abinuicem Si igitur ponatur vacuum, nullius erit naturalis loci mutatio. & si non est loci mutatio naturalis, nulla loci mutatio erit. vnde, si est aliqua ꝓpria loci mutatio, oportet q vacuum non sit. Quintam ponit ibi.

ARGV. *Præterea nunc quidem mouentur ea, quæ iaciuntur eo, qui pepulit non tangente, aut ob antiperistasim, ut quidam inquiunt, aut quia pulsus aer motu pellit celeriore: quæ, si ea latio pulsi, qua locum ad proprium fertur. at in uacuo nihil horum esse potest. Neq; si ut quicquam feratur, nisi ut id, quod uehitur.*

Te.c.68. Amplius nũc quidem proiecta mouentur, proiectore non tangente, aut propter antiparistasim, sicut quidam dicunt, aut ex eò quod pellit pulsus aer velociore motu, q̃ latio pulsi fm quam fertur in proprium locum. in vacuo autem nihil horum contingit esse. neq; enim erit ferri, nisi aut quod vehitur.

Circa quam consyderandum est, q solet esse quædam

Quinta rõ. dubitatio circa ea quæ proijciũtur: oportet.n. mouens & motum simul esse, vt infra in Septimo probatur, & tñ illud, quod proijcitur, inuenitur moueri etiam postq̃ separatum est à proijciente, sicut apparet in lapide proiecto, et sagitta emissa per arcum. Nũc igitur supposito q vacuū nõ sit, soluitur ista dubitatio ex parte aeris, quo medium

E repletur. & hoc dupliciter. dicunt enim quidam, q ea quę proijciuntur, mouentur postq̃ non tangũtur à proijciente propter antiparistasim, i. repercussionẽ, vel contra resistentiã: aer.n. motus repercutitur ad alium aerẽ, & ille ad alium, & sic deinceps, & per talem repercussionẽ aeris ad aerem mouetur lapis. Alij vero dicunt, q hoc ideo est, qa aer, qui continuus existẽs à proijciente impellit, velocius impellit corpus proiectum, q̃ sit motus, quo corpus proiectum fertur naturaliter in proprium locum. Vnde propter velocitatẽ motus aeris non permittitur corpus proiectum, vtputa lapis, uel aliud hmõi, cadere deorsum, sed fertur fm impulsionem aeris. Nulla autem istarum causarum posset poni si esset vacuum, & ita corpus proiectum nullo modo ferretur, nisi quandiu veheretur, puta à manu ꝓijcientis, sed statim emissus à manu caderet: cuius cõtrariũ videmus. non ergo est vacuū. Sextam ponit ibi.

ARGV. *Præterea nemo dicere potest, cur motum alicubi stabit. cur enim hic, quàm ibi potius stabit? Quare aut q̃e-*

F *scet, aut in infinitum feratur necesse est, si non potentius quippiam impedierit. Insuper nunc quidem in uacuo ex eo corpora ferri uidentur, quia cedit: at in uacuo talis conditio similiter sese habet omni ex parte. quare omnem ad partem feretur.*

T.c.69. Amplius nullus vtiq; poterit dicere, ꝓpter quid quod mouet̃ stabit alicubi. quid.n. magis hic q̃ ibi? Quare aut quiescet, aut in infinitum, necesse est ferri, nisi aliquod impedierit maius.

Te.c.70. Amplius autem nunc quidem in vacuū ob id quod cedit ferri vr̃: in vacuo autem vbiq; silr̃ est huiusmodi: quare in oẽm feretur partem.

Sexta rõ. Quæ talis est. Si motus sit in vacuo, nullus poterit assignare causam, propter quid illud quod mouetur, alicubi

G stat. non enim est ratio quare magis quiescat in vna parte vacui, quàm in alia: neq; in his, quæ mouentur naturaliter, cùm non sit differentia inter partes vacui, vt supra dictum est: neq; in his, quæ mouentur motu violento. Nũc enim dicimus, q cessat motus violentus, vbi deficit repercussio vel impulsio aeris, fm duas causas assignatas. oportebit ergo, q vel quiescat omne corpus & nihil moueatur, aut, si aliquid moueatur, q moueatur in infinitũ, nisi occurrat ei aliquod corpus maius, quod violentum motum eius impediat. Ad cõfirmationem autem huius rationis subiungit causam quare ponunt aliqui motum fieri in vacuo, quia scilicet vacuum cedit, & non resistit mobili. vnde, cùm vacuum similiter cedit ex omni parte, feretur in infinitum ex qualibet parte.

LECTIO. XII.

Ex natura velocitatis ac tarditatis motus illorum destruit sermonem, qui ex iis esse vacuum demonstrasse arbitrabantur.

H ARGV. *Atqui perspicuum id, quod dicitur & ex hisce, quæ deinceps dicemus erit. Videmus enim idem pondus, corpus'ue celerius duas ob causas ferri. Aut quia id differt, ꝑ quod mouetur, ut si per terram uel aquā, uel aerem moueatur: aut quia id, quod fertur, differt, si sint eadem cætera ob ponderis, aut leuitatis excessum.*

Te.c.71. Amplius aũt & ex his manifestū est, quod dicitur. Videmus.n. idem graue & leue corpus velocius ferri propter duas causas, aut quia id differt per quod, vt per aquā, aut ꝑ terram, aut per aerem: aut quia id differt quod fertur, si alia sunt eadem, propter excellẽtiam grauitatis aut leuitatis.

Hic

Hic ostendit vacuum non esse ex parte velocitatis & tarditatis in motu. Et circa hoc duo facit. primo assignat causas, propter quas velocitas & tarditas est in motu, secundo ex illis causis argumentatur ad propositum ibi. {Hoc igitur per quod fertur, &c.} Dicit ergo primo, ꝙ vnum & idem corpus graue, & quodcunq; aliud, vtpote lapis vel aliquid huiusmodi, propter duas causas velocius fertur. aut propter differentiam medij, per quod fertur, vt per aerem, vel terram, vel aquam: aut propter differentiam ipsius mobilis, quia est, vel grauius, vel leuius cęteris paribus. Secundo ibi.

AROY. *Atque id quidem, per quod fertur causa est, propterea quòd impedit. maxime quidem si econtra feratur, minus autem si maneat, & magis id, quod non est facile diuisibile: quale est id, quod magis est crassum. Pondus igitur A per B quidem medium in tempore C feretur. Per D uero subtilius quidem illo, longitudine uero æquale in tempore E impedientis corporis ratione. Sit enim B quidem aqua, D autem aer. quanto igitur aer aqua subtilior, tanto celerius A pondus per D, quàm per B medium feretur, ut patet. Habeat igitur eandem rationem ad celeritatem celeritas, qua distat aer ab aqua. Quare, si in duplo sit aer aqua subtilior, duplo in tempore B mediũ pertransibit ad id tempus, in quo per mediũ D feretur, & C tempus duplum erit temporis E, atq; quo subtilius est minusq; impedit, atq; facilius scinditur id, per quod fit transitio, eò pondus A celerius semper feretur.*

Hoc igitur, per quod fert, causa est: quia impedit maxime quidē, quod contra fert, postea autem & manens: magis autem quod non facile diuiditur: hmōi autem grossus est. Id igitur, C in quo est A, mouebitur per B, quod autem in quo est C tempus: per ipsum autem D cum sit subtilius: sed æqualis lōgitudo est ipsius B, quę est ipsius D, sm analogiam impedientis corporis. sit.n. B quidem aqua, D vero aer. quāto igitur subtilius aer aqua, & incorporalius tanto citius A per D mouebitur, q̃ per B. Habet igitur eādem rationē, qua quidem distat aer ab aqua, velocitas ad velocitatem. Quare, si dupliciter subtile est in duplici tēpore, quod est ipsum B, transibit q̃ D. Et erit in quo est C tempus duplex eo, in quo est E. & semper iam q̃tumcūq; sit incorporalius, & minus impeditiuū & bene diuisibilius per quod fertur, citius mouebitur.

D Ex præmissis causis argumentatur ad propositum. Et primo ex differentia medij. secundo ex differentia mobilis ibi. {Secundo autem hoc.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationē, Secundo eam recapitulando recolligit ibi. {Sed sicut in capitulo.} Circa primū duo facit. Primo ponit rationem, Secundo ostendit conclusionē sequi ex præmissis ibi. {Sicut.n. vacuum.} Ponit ergo primo talem rationem. Proportio motus ad motum in velocitate est sicut proportio medij ad medium in subtilitate: sed spatij vacui ad spatium plenum nulla est proportio: ergo motus per vacuum nō habet proportionem ad motum, qui fit per plenū. Primo ergo manifestat primā propositionē huius rationis. & dicit, ꝙ mediū, per quod aliquid fertur, est causa velocitatis & tarditatis, quia impedit corpus, quod mouetur. & maxime quidem impedit, quando medium fertur in contrarium, vt patet in naui, cuius motus impeditur à vento: secundario autem im

Secūda pte. T. 70.

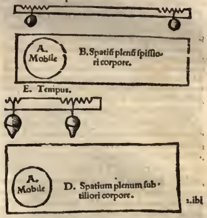
Secūda pte. T. 71.

Secūda pte. 72.

A pedit, si etiam quiescat: quia, si simul moueretur cum mobili, non impediret, sed magis iuuaret, sicut fluuius, q deffert nauem inferius. Sed inter ea, quæ impediunt, magis ipedit illud, quod non facile diuiditur, & tale est corpus magis grossum. & hoc manifestat per exēplum. sit enim corpus, quod mouetur A, spatiū, per quod moueť, sit B, et tēpus, in quo A moueť per B, sit C. Ponamus aūt aliud spatium, quod sit D, æqualis longitudinis cum B, sed tñ D sit plenum subtiliori corpore q̃ B, sm aliquam aoalogiam, i. proportionē corporis medij, quod impedit motum corporis, vt puta, ꝙ spatium B sit plenum aqua, spatium vero D, sit plenum aere. quanto ergo aer est subtilior aqua & minus spissus, tanto mobile, quod est A citius mouebitur per spatium D, q̃ per spatium B. Quæ est ergo ꝓportio aeris ad aquā in subtilitate, eadē est proportio velocitatis ad velocitatem. & quanto est maior velocitas, tanto est minus tempus. quia velocior motus dicit, qui est in minori tempore, per ęquale spatium, vt in B Sexto dicetur. Vnde, si aer est in duplo subtilios, quàm aqua, sequetur ꝙ tempus, in quo mouetur per B, quod est plenum aqua, sit duplum tempus, in quod pertransit D, quod est plenum aere. & ita tempus C, in quo pertransit spatium B, erit duplum tempore, quod est E, in quo pertransit spatium D, & sic poterimus vniuersaliter accipere, ꝙ in quacūq; proportione medium, per quod aliquid fertur est subtilius, & minus impeditiuum et facilius diuisibile, in eadem proportione erit motus velocior.

Lec. 8. T. c. 15.

Demonstratio exemplaris, ostendens quòd talis est proportio motus ad motum in velocitate, qualis est proportio medij ad medium in subtilitate.

2. ibi

AROY. *At uacuum nullam rationem habet, qua corpore exceditur: quemadmodum neq; ipsum nihil ad numerum. Nam, si quatuor uno quidem tria, pluribus uero duo, & pluribus etiam q̃ duo unum excedūt, nullam profectò rationem ulterius habent, quia nihilum ipsum excedunt. Id.n. quod excedit in excessum ipsum, & in id, quod exceditur, necesse est diuidatur. quare ipsa quatuor erunt, id, quo excedunt, & nihil. Icci rco neq; linea punctum excedit, si non componatur ex punctis. Similiter & uacuū, nullam ad plenum rationem habere potest.*

E Vacuum autem nullā habet rationem, qua excedatur à pleno, sicut neq; ipsum nihil ad numerum. Si.n. quatuor tria excedunt vno, pluribus aūt duo, & adhuc vnum pluribus q̄ duo, ipsum aūt nihil non amplius habent rationem, qua excedant. Necesse est.n. diuidi excedēs in excedētiam, & in id, quod exceditur. Quare & quatuor erunt quot excedunt, & nihil. Vnde neq; linea punctum excedit, nisi componatur ex punctis. Similiter autem vacuum ad plenū nullam possibile est habere rationem.

Manifestat secūdam propositionem & dicit, q̄ vacuū nō exceditur à pleno fm aliquam proportionem. & hoc probat per hoc, q̄ numerus non excedit nihil fm proportionē aliquam, sed solum attēditur proportio aliqua numeri ad numerum, vel ad vnitatem. sicut quatuor excedunt tria in vno, & adhuc in pluri excedunt duo, adhuc ī pluri vnum. F vnde dicitur maior proportio quatuor ad vnum, q̄ ad duo, vel tria. Sed quatuor non excedunt nihil fm aliquam proportionem. & hoc ideo, quia necesse est, q̄ omne excedens diuidatur in id, quod exceditur, & in excedentiam.i. in id, in quo excedit, sicut quatuor diuiditur in tria, & in vnum in quo excedit tria. Si ergo quatuor excedunt nihil, sequitur q̄ quatuor diuidantur in aliquot, & nihil. quod est inconueniens. Vnde etiam nō potest dici, q̄ linea excedat punctum, nisi componeretur ex punctis, & diuideretur in ea. Et similiter non pōt dici, q̄ vacuum habeat aliquā proportionem ad plenum: quia vacuum non cadit in compositionem pleni. Tertio ibi.

ARGY. *Quare neq; etiam motus. Sed, si per subtilissimū tanto motu, tanto in tempore pondus A fertur, per uacuum si mouebitur, omnem profecto rationem exuperabit.*

T.c.72. Ergo neque motum. Sed, si per subtilissimum in tanto taliq; tempore fertur per vacuū, omnem exuperat rationem.

Ponit conclusionē concludens, q̄ non est possibile esse proportionem inter motum, qui fit per vacuum, & motum, qui fit per plenum: sed, si aliquod corpus fertur per quodcunq; subtilissimum in tanto spatio, taliq; tempore, motus, qui est per vacuum, transcendet omnem proportionem datam. Deinde cum dicit,

ARGY. *Si enim Z uacuum longitudine æquale B & D plenis. Pondus igitur A si transierit. Atq; aliquo quidem in tempore quod sit I, minore uero quàm est tempus E, fuerit motum, hanc profecto rationem, & uacuum habebit ad plenum, quā ad tēpus: tēpus habebit, sed tanto in tempore quantum est I pleni D, partem aliquam transierit pondus A. Sitq; illa D K, Transierit autem A pondus medium ipsum Z. Si ea etiam ratione differat subtilitate ab aere, quam E tempus ad I, tempus habet. Nam, si corpus Z, tanto subtilius sit ipso O, quanto tēpus E, tempus excedit. I econtra profecto pondus A transierit illud celeritate, tanto in tempore, quantum est tempus I, si per illud feratur. Si igitur nullum in Z fuerit corpus celerius, adhuc per illud sanè mouebitur. At in I tempore motum iam erat. quare pondus A æquali in tempore plenum et uacuum pertransibit. At hoc fieri nequit. Si igitur tempus aliqd erit, in quo p uacuū quoduis corpus mouebit, hoc eueniet impo͂le, ut ex hisce quæ diximus patuit. in tēpore.n. æquali quippiā plenum, atq; uacuū pertrāsibit. erit.n. sic aliquod corpus ad corpus, ut ad tēpus ē tēpus.*

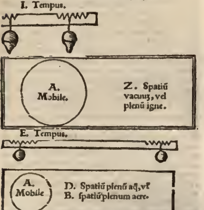
Sit enim Z, vacuum æquale autē magnitudine his quæ sunt B & D A. ergo, si transibit, & mouebitur per Z, quodam quidem ī tempore, quod est I. sed in minori q̄ in quo est E, & hanc habebit rōnem vacuum ad plenum. Sed in tanto tempore quantū est in quo est I ipsius D A, transibit subtilius. Transibit aūt, si sit aliqd subtilitate differens ab aere, in quo est Z, fm hanc proportionem, quā tempus habet, in quo est E ad tempus, in quo est I. Si.n. in tanto subtilius est corpus, in quo est Z ipso D, quantum exuperat E ipsum I, transibunt econtrario velocitate in tanto, quantū I ipsum Z, quod est, in quo est A, si ferat̄. Si igitur nullū sit corpus, in quo est Z adhuc velocius pertransibit, q̄m & sicut prius: sed erat, in quo est I. Quare in æquali tēpore transibit, quod est plenū & vacuum. Sed impossibile est. Manifestum est igitur, q̄, si fuerit aliquod tēpus, in quo per vacuū quodlibet feratur, accidet hoc impossibile: in æquali enim accipietur, & quod plenum est trāsire aliquod & vacuum. erit.n. aliquod analogum corpus alterum ad alterum, vt tempus ad tempus. Te.56. vt.

Quia prædictam cōclusionem ostensiue ex principijs suppositis deduxerat: ne qua dubitatio oriatur de principijs præmissis, vt certior sit processus, probat eandem conclusionem deducendo ad impossibile. Si enim dicatur q̄ motus, qui est per vacuum, habet aliquam proportionem velocitatis ad motū, qui est per plenum, sequuntur multa inconuenientia. ponatur ergo q̄ spatium vacuum sit Z, G quod quidem sit æquale fm magnitudinem spatio B, quod est plenū aqua, & spatio D, quod est plenum aere. Si autem detur quòd motus, qui est per Z habeat aliquam proportionem fm velocitatem ad motus qui sunt per B & D, oportet dicere quòd motus, qui est per Z, quod est vacuum, sit in aliquo determinato tempore: quia velocitates distinguuntur secundum quantitates temporum, vt supra dictum est, si ergo dicatur, quòd mobile, quod est A, transeat per spatium vacuum, quod est Z, in aliquo tempore, sit illud tēpus I, quòd oportet esse minus quàm tēpus E, in quo pertransit spatium D, quod est plenum aere, & sic, hæc erit proportio motus per vacuum ad motum per plenum, quæ est proportio temporis E ad tempus I, sed necesse erit ponere quòd in tanto tempore, quantum est I, mobile, quod est A, pertranseat quoddam spatium plenum subtiliori corpore ipso D. Et hoc quidem cōtinget, si inueniatur aliquod corpus, quod differat in subtilitate ab aere, quæ ponebatur spatium plenum D, H secūdum illam proportionem quam habet tempus E ad tempus I, vtputa si dicatur illud corpus esse ignis, quo plenum ponatur spatium Z, secundum quòd prius ponebatur vacuum: quia, si corpus, quo ponitur plenum spatium Z, est tanto subtilius corpore, quo ponitur plenum spatium D, quantum tempus E excedat I, sequitur quòd mobile, quod est A, si feratur per Z, quod est spatium plenum subtilissimo corpore, & per D, quod est spatium plenum aere, transibit per Z econuerso in maiori velocitate in tanto tempore, in quanto est minus E. Si ergo nullum corpus sit, in quo est Z, sed ponatur hoc spatium vacuum, sicut et primo, adhuc debebit velocius moueri. Sed hoc est cōtra id, quod fuit positum. positum enim erat q̄ motus fieret per spatiū Z, quod est vacuum in tempore I, et siccum in tempore I, transeat idē spatium cum est plenum subtilissimo corpore, sequitur q̄ in eodem

tempore

tempore trāsit idem mobile vnum & idem spatium, cum est vacuum, & cum est plenum. Manifestum est ergo q, si fuerit aliquod tempus, in quo mobile feratur per quodcūq spatium vacuum, sequetur hoc impossibile quód in æquali tempore trāsibit plenum & vacuum: quia erit accipere aliquod corpus, quod habebit proportionem ad aliud corpus, sicut habet proportionem tempus ad tempus. Deinde cum dicit.

Demonstratio ducēs ad impossibile, probans non esse possibile proportionem esse inter motum, qui fit per vacuum, & qui fit per plenum.

ARGY. *Vt in summa autem dicā, manifesta est huiusce causa accidentis. Nam motus quidem omnis ad motum est ratio: (est enim in tempore) & omnis temporis item ad tempus, modo sint ambo finita. sed uacui ad plenum nulla prorsus esse ratio potest.*

Mo.° ad motum proportio est.

Sed sicut in capitulo est dicere, palā accidentis causa est. quia motus quidem ad motū omnis proportio est: (in tēpore enim est:) temporis autem omnis, est ad tempus, finitis vtrisq: vacui autem ad plenum non est.

Summatim colligit ea, in quibus virtus consistit præmissæ rationis, & dicit, q sicut cōtingit recapitulādo dicere, manifesta est causa, quare prædictum inconueniens accidat: quia scilicet quilibet motus est proportionatus cuilibet motui fm velocitatem: quia omnis motus est in tempore, & quælibet duo tempora si sint finita habent proportionem ad inuicem: sed vacui ad plenum non est proportio, vt probatum est: vnde, si ponatur motus fieri per vacuum, necesse est q sequatur inconueniens.

ARGY. *Hæc igitur eueniunt ob eorum differentiam, per quæ corpora motu cientur.*

Tex. 74. Secundū quidem igitur q differunt per quę feruntur, hæc contingunt.

Vltimo autem epilogans concludit, q prædicta inconuenientia accidunt, si accipiantur diuersæ uelocitates motuum, fm differentiam mediorum. Sed contra hanc rationem Arist. insurgunt plures difficultates. Quarū quidem prima est, q non videt sequi, si fiat motus p vacuū, q non habeat proportionē in velocitate ad motū, qui fit p plenum. Quilibet. n. motus habet determinatā velocitatem ex proportione potentiæ motoris ad mobile: etiā,

Quæstio prima.

A si nullū sit impedimētum. & hoc p p exemplum, & p rōnem. per exemplum quidē in corporibus cœlestibus, quorū motus à nullo ipedit: & tn̄ eorū est determinata velocitas fm determinatū tēpus. p rōnem aūt, qa ex hoc ipso q in magnitudine, p quā fit motus est accipere prius et posterius in motu: prius autem & posterius est i motu, ex tpis rōne, seqtur motū esse in determinato tpe. Sed verū est q huic velocitati pōt aliqd subtrahi ex aliquo ipediente: nō igit oportet q proportio motus ad motū i velocitate sit sicut pportio ipedimenti ad ipedimentū, ita q, si non sit aliqd ipedimentū, q motus fiat in non tpe. sed oportet q fm pportionē ipedimenti ad impedimentū, sit pportio retardationis ad retardationē. vn̄ posito q motus sit p vacuū, seqtur q nulla retardatio accidat supra velocitatē naturalē: & nō seqt q motus, q est p vacuū, non habeat pportionē ad motū, q fit p plenū. Huic autē obiectioni Auer. i. cōmento suo resistere conat. Et pmo qdem conat oñdere hāc obiectionē ex falsa imaginatione procedere.

An motus q fit p vacuum proportionē habeat ad motū, qui fit per plenum.

So. prima. Auer. c. 71.

B dicit. n. q ponētes pdictam obiectionē, imaginant additionē in tarditate motus fieri, sicut fit additio in magnitudine lineæ, q pars addita sit alia à parte, cui addit. Ita. n. vr pdicta obiectio pcedere, ac si tardatio fiat p hoc q aliqs motus addat alteri motui: ita q subtracto illo motu addito p impedimentū retardās, remaneat qtitas motus naturalis. Sed hoc dicit nō esse sil'. qa, cū retardat motus, quælibet pars motus fit tardior: non autē quælibet pars lineæ fit maior. Deinde oñdere nitit, qūo rō Ari. necessitatē habeat. & dicit, q velocitas vel tarditas motus cōsurgit qdem ex pportione motoris ad mobile. Sed oportet mobile esse aliquo mō resistēs motori, sicut patiēs quodāmō est contrariū agenti, q quidē resistentia pōt esse ex tribus. Prio qdem ex ipso situ mobilis. ex hoc. n. ipso q mouēs intēdit transferre mobile ad aliquod vbi: ipsum mobile in alio vbi exn̄s repugnat intentioni motoris. Scdo ex natura mobilis, sicut appet in motibus violētis, vt cū

Resistentia motoris ad mobile, ex qua tarditas vel velocitas motus quorūcūq secundum Auer. attēditur, ex tribus cōsurgit.

C graue pijcit sursuz. Tertio ex parte medij. Oia. n. hęc tria accipiēda sunt sil', vt vnū resistēs, ad hoc q cāetur vna cā tarditatis i motu. Qm̄ igit mobile seorsum consyderatū, fm q differt à mouente est aliqd ens actu: pōt inueniri resistētia mobilis ad motorē, uel ex parte mobilis tm̄, sicut accidit i corpibus cœlestibus, vel ex parte mobilis & medij sil', sicut accidit in corpibus aiatis, q sunt hic. Sed in grauibus & leuib' subtracto eo quod mobile habet à mouēte, s. forma, q est pricipiū motus, quā dat gñans, quod est mouēs, non remanet nisi materia, ex cuius parte nulla resistētia pōt cōsyderari ad mouēs. vn̄ relinqtur in talibus sola resistētia ex parte medij. Sic igit in corpibus cœlestibus est dña velocitatis solū fm pportionē motoris ad mobile: in corpibus vero aiatis fm pportionē motoris ad mobile & ad mediū resistens simul. & in talibus pcederet obiectio pdicta, q remota retardatione, q est ex parte medij ipedientis, adhuc remanet determinata qtitas tpis in mo-

D tu fm pportionē motoris ad mobile. Sed in grauibus & leuibus nō pōt esse retardatio velocitatis, nisi fm resistentiam medij, & in talibus pcedit ratio Ari. Sed hęc oīno vnr esse friuola. Prio quidē, qa licet qtitas tarditatis non sit fm modum qtitatis continuæ, vt addat motus motui: sed fm modum qtitatis intensiuæ. sicut cū aliqd est altero albius, tn̄ qtitas tpis ex qua Ari. argumentat, est fm modum qtitatis continuæ, & fit tēpus maius p additionem tpis ad tēpus. vn̄ subtracto tpe, quod addit ex impediente, remanet tēpus naturalis velocitatis. Deide, qa in grauibus & leuibus remota forma, quam dat gñans remanet p intellectū corpus qtum, & ex hoc ipso q qtum est, in opposito situ exn̄s, habet resistētiā ad motorē. non. n. pōt intelligi alia resistentia in corporibus cœlestibus ad suos motores. vnde nec etiam in grauibus & leuibus sequetur ratio Ari. fm q ipse dicit. Et ideo melius & breuius dicēdum est, q ratio Ari. inducta, est rō ad cōtradicendum

Improba. solu. Auer.

Solo 72. positioni,& non ratio demõstratiua simpliciter. Ponentes autem vacuum hac de causa ipsum ponebant, vt non impediretur motus.& sic fm eos causa motus erat ex parte medij, quod non impedit motũ. Et ideo cõtra eos Ari. argumentatur, ac si tota causa velocitatis & tarditatis esset ex parte medij. sicut etiam & supra euidenter hoc ostendit dicens, q, si natura est causa motus simplicium corporum, non oportet ponere vacuum, vt causa motus corũ. per quod dat intelligere, q totã causam motus ponebant ex parte medij, & non ex natura mobilis. Secunda autem dubitatio contra rationem prędictam est, quia, si medium, quod est plenum, impedit, vt ipse dicit, sequitur q non sit in hoc medio inferiori aliquis motus purus non impeditus, quod videtur inconueniens. Et ad hoc Cõmentator prædictus respondet, q hoc impedimentum, quod est ex medio, requirit motus naturalis grauium & leuium, vt possit esse resistentia mobilis ad motorem, saltem ex parte medij. Sed melius dicendum est, q omnis motus naturalis incipit à loco non naturali, & tendit in locum naturalem. vnde, quandiu ad locum naturalem perueniat non est inconueniens si aliquid nõ naturale ei coniungatur. Paulatim.n. recedit ab eo, quod est contra naturam, & tẽdit in id, quod est fm naturam. & propter hoc motus naturalis in fine intenditur. Tertia obiectio est. qa, cũ in corporibus naturalibus sit determinatus terminus raritatis, nõ videtur q semper sit accipere corpus rarius, & rarius fm quãlibet proportionem temporis ad tempus. Sed dicendum est, q licet sit determinata raritas in rebus naturalibus, non tamen hoc est ex natura corporis mobilis inquantum est mobile, sed ex natura determinatarum formarum, quæ requirunt determinatas raritates vel dẽsitates. in hoc aũt libro agitur de corpore mobili in cõi. & ideo frequenter vtitur Arist. in hoc libro in suis rationibus quibusdam, quæ sunt falsa, si consyderentur naturæ determinatæ corporum: possibilia aũt, si, considerentur natura corporis in cõi. Vel potest dici, q hic ẽt procedit fm opinionem Antiquorum Philosophorum, qui ponebant rarum & densum prima principia formalia, fm quos raritas & densitas in infinitum augeri poterant: cũ non sequerẽtur alias priores formas, fm quarum exigentiam determinarentur. Deinde cum dicit.

In medium plenum quo que mõ motum naturalẽ impedias. Solutio. Auer.c.71. — Solutio.2. — Quæstio.3. An secundũ quãcunq; proportionẽ tẽporis ad tẽpus semp sit accipere corpus rari᷑ ac rarius. So. prima. — So. secunda. — E — F — G

ARGV. *Eorum autem, quæ feruntur excessu eueniunt hæc. Cernimus enim ea corporũ, quæ plus aut grauitatis aut leuitatis habent momenti (modo eadẽ ipsis insit figura) celerius per æquale spatium ferri, eaq; ratione, quam inter sese habent. quare & per uacuum ita ferentur. At fieri profecto nequit. Quam enim ob causam celerius mouebuntur? in plenis enim id necessario fit. Maius.n. celerius ui sua medium diuidit. Nam id quod fertur, aut est iactũ, figura diuidit, aut momento quod habet. Aequalis igitur celeritatis omnia erunt, at fieri nequit.*

Secundum autem eorum, quę feruntur excellentiam, hæc sunt. Videmus enim maiorem inclinationem habentia, aut grauitatis, aut leuitatis, si quo ad alia similiter se habeãt figuris, citius lata per æquale spatium finitum: & fm rationem, quam habent magnitudines adinuicẽ. quare & per vacuum. Sed impossibile est: Propter quam enim causam fertur velocius. in plenis quidem enim ex necessitate. velocius enim diuidit ex fortitudine maius. aut enim figura diuidit, aut inclinatione, quam habet, quod fertur, aut proiectum. Æque velocia ergo omnia erunt. sed impossibile est.

E Ostendit non esse vacuum separatum ex velocitate & tarditate motus, fm q omnino causa sumit ex parte mobilis, & dicit q hæc, quæ dicentur consequentur, si consyderetur differẽtia velocitatis & tarditatis fm q mobilia, quæ feruntur, se inuicem excellunt. quia videmus q per æquale spatium finitum, citius feruntur ea, quę habẽt maiorem inclinationem, aut fm grauitatem, aut fm leuitatem: siue sint maiora in quantitate, æqualiter grauia vel leuia existentia, siue sint æqualia in quantitate, & sint magis grauia vel leuia. hoc dico si similiter se habeant fm figuras (nam corpus latum tardius mouetur, si deficiat in grauitate vel magnitudine, q̃ corpus acutæ figuræ) & fm proportionem, quam habent magnitudines motæ adinuicem, vel in grauitate, vel in magnitudine est proportio velocitatis. vnde & oportebit ita esse etiam si sit motus per vacuum secundum q corpus grauius seu leuius, aut magis acutum velocius feratur per medium vacuum. Sed hoc non potest esse, quia non est assignare aliquam causam, propter quã vnum corpus alio velocius F feratur. si.n. motus fiat per spatium plenum aliquo corpore, potest assignari causa maioris vel minoris velocitatis, fm aliquam prędictarum causarum. hoc enim est, quia illud, quod mouetur maius existens, ex sua fortitudine velocius diuidit medium, vel propter aptitudinem figuræ, quia acutum est penetrabilius: aut propter inclinationem maiorem, quam habet, vel ex grauitate, vel ex leuitate, vel etiam propter violentiam prohibentis. vacuum autem diuidi non potest citius vel tardius. vnde sequetur q omnia æquali velocitate mouebuntur per vacuum. sed hoc manifeste apparet impossibile. Patet igitur ex velocitate motus, q vacuum non est. Attendendũ est etiam q in processu huius rationis est similis difficultas sicut in prima. videtur enim supponere q differentia velocitatis in motibus non sit nisi propter differentiam diuisionis medij, cũm tamen in corporibus cœlestibus G sint diuersæ velocitates, in quibus non est aliquod plenum medium resistens, quod diuidi oporteat per motum corporis cœlestis. Sed soluenda est hæc dubitatio sicut & prius.

Patet igitur ex hisce, quæ diximus, si uacuum sit, contrarium illius accidere, propter quod uacuum esse probant qui ipsum asserunt esse. Hi nanq;, si motus his erit, qui loco accommodatur, uacuum separatum per se esse putant. hoc autem perinde est, atque si separatum quid locum asserunt esse. Quod quidem esse non posse, prius est demonstratum. ARGV.

Quòd quidem igitur, si vacuum sit, accidat contrarium: q̃ propter quod probant esse vacuum manifestum est ex dictis. Hi igitur opinantur vacuum esse, si erit fm locum motus, di H scretum fm se. Hoc autem idem est ei, quod est dicere, locum esse aliquod separatum. Sed hoc quod sit impossibile esse, dictum est prius. Te. cõ. 72.

Vltimo autem epilogando cõcludit manifestum esse ex dictis, quòd, si ponatur vacuum esse, accidit contrariũ eius, quod supponebãt probantes esse vacuum: illi enim procedebant, ac si motus esse non possit, si vacuum non sit. Sed ostensum est contrarium scilicet si vacuum sit, q motus non est. Sic igitur præmissi Philosophi opinãtur vacuum esse quoddam discretum & separatum secundum se scilicet quoddam spatium habens dimensiones separatas, & huiusmodi vacuum opinantur necesse esse ponere, si sit motus secundum locum: aut vacuum separatum, quod idem est, q dicere locum esse quoddam spatium, distinctum à corporibus. quod est impossibile, vt supra ostensum est in tractatu de Loco.

Lectio

LECTIO. XIII.

Vacuum sic esse vti nomen sonat, tribus rationibus ostenditur.

ARGV. *At uero, si per se quoq; ipsum cõsyderabimus, uanum id quod uacuum dicitur atq; inane uere uidebitur. Nam ut, si in aqua quispiam cubum posuerit, tm̃ aquæ cedet, quantus est ipse cubus, sic & in aere fiet, sed sensu non patet. Et semper oẽ corpus, quod ferri põt ad id, ad quod aptum est ferri, nisi defertur, aut ad infera, si sit terra: aut ad supera si sit ignis, aut ad utraq; feratur cedendo necesse est, siue cubus, siue quoduis aliud in ipso corpus ponatur, quod ferri potest, ad id, quod est aptum ferri, nisi defertur. At hoc quidem in uacuo fieri nequit, quippe cum nõ sit corpus. Cubum autem æquale uacui spatium penetrasse uidebitur, perinde atq; si aqua ligneo cubo nõ cederet, neq; aer, sed ipsum omnia penetrarent. Atqui cubus etiã tantam magnitudinem habet, quanta est ea uacui, quæ occupatur ab ipso. quæ etsi calida est, aut frigida, et grauis, aut leuis, non minus tamen ob hoc ratione ab uniuersis affectibus est diuersa, etiã si non ab illis sit separabilis. Dico aũt ipsam lignei cubi molem. quare etiã, si ab illis omnibus fuerit separata, & neq; grauis fuerit neq; leuis, æquale sibi spatium occupabit, in eademq; loci uacuiuè parte sibi æquali erit, ut patet. Quomodo igit cubi moles ab æquali uacuo differet, atq; loco? Et, si duæ tales simul fuerint moles, cur & quotquot uolueris in eodẽ non erunt? Vnũ igitur hoc absurdum ac impossibile sequitur.*

T. co. 76. AT vero per se consyderantibus videbitur vtiq; dictum vacuũ, sicut vere vacuum. Sicut enim in aqua, si ponat aliquis cubum, cedet tanta aqua quantus est cubus, sic est etiam in aere, sed sensui imanifestum est. Et semp igitur in omni corpore habenti transmutationem

* al. in q̃d. * in quo est aptum natum mutari, necesse est, nisi coeat, transmutari, aut deorsum semper, si deorsum est motus, sicut est terræ; aut sursum, sicut ignis: aut ad vtraq;, aut quodcũq; aliqd sit impositum. In vacuo autem hoc quidẽ impossibile est: nullum enim corpus est. Sed per vacuum æquale spatium transire videtur, quod quidem erat prius in vacuo: tanq; si aqua non cederet ligneo cubo, neq; aer, sed omnia transirent per ipsum. at vero cubus habet tãtam magnitudinem, quantam continet vacuũ. quod si calidum est, aut frigidum, aut graue, aut leue, nihilominus alterũ in esse ab omnibus passionibus est: & si non diuisibile sit ab illis. dico autem corpus lignei cubi. quòd etiam si separetur ab omnibus alijs, & neq; graue, neq; leue sit, cõtinebit æquale vacuum, & in eadem erit, quæ est loci & vacui parte æquali sibi. Quid igitur distabit cubi corpus ab ęquali, vacuo, & loco? Etsi duo huiusmodi sunt, propter quid non quotlibet in eodem erunt? Vnum igitur hoc, inconueniens, & impossibile est.

Hic ostendit vacuum non esse, rationibus acceptis ex parte ipsius vacui, absq; consyderatione motus. & hoc ostendit tribus rationibus. Dicit ergo primo, q etiã con-

A syderantibus vacuum per se absq; motu videbitur q ita sit dictum ab aliquibus vacuum esse, sicut vere sonat nomen vacui. Nam vacuum sonat aliquid inane, & quod non est. & inaniter & absq; ratione & ueritate dictum est, q vacuum sit. & hoc quidem sic ostendit. quia, si aliqs ponat in aqua aliquod corpus cubum, s. quod habet sex supficies quadratas, oportet q tanta quantitas aquæ recedat à loco suo, quanta est quantitas cubi. & sicut est de aqua, ita est de aere, licet non sit ita manifestum, eò q aqua est magis sensibilis q̃ aer. Eadẽ igitur ratione, quandocunq; aliquid immittitur in aliquod corpus, quod natum est transmutari in aliquam partem, necesse est, nisi partes cohæreant per condensationem, aut subintrationem partiũ in inuicem, q transmutetur: vel sm conditionem corporis cedentis (quãdo habet exitum liberum) vtpote q corpus graue, vt terra, cedat deorsum, & corpus leue vt ignis cedat sursum: & corpus quod est respectu alicuius graue, & respectu alicuius leue, cedat in vtranque partem, sicut

B aer & aqua. vel quòd corpus cedat secundum conditionem corporis interpositi, quando scilicet corpus cedens coarctatur à corpore interposito, vt nõ possit moueri secundum suam exigentiam, sed secundum exigentiã corporis impositi. Vniuersaliter tamen hoc verum est, quòd oportet corpus, in quod alterum corpus immittiĩ cedere corpori immisso, ne sint duo corpora simul. sed hoc non potest dici de vacuo, q cedat corpori immisso: quia vacuum non est aliquod corpus: omne autem, quod mouetur quocũq; modo, est corpus. sed, si sit aliquod spatium vacuum, & aliquod corpus immittatur i illud spatium, oportet q corpus impositum transeat per illud spatium, quod prius erat vacuum, scilicet simul cum eo existens, sicut, si aqua nõ cederet ligno cubo, neq; aer, sed ista corpora transirent per ipsum corpus ligneum cubum, ita quòd aer & aqua subintrarent ipsum corpus cubum, & essent simul cum eo. sed hoc est impossibile, s. q corpus cubum

C ligneum sit simul cum spatio vacuo: qa corpus ligneum cubum habet tantam magnitudinem, quantã habet vacuum, quod ponitur quoddam spatium dimẽsionatum sine corpore sensibili. Et quamuis corpus ligneum cubicum sit calidum vel frigidum, aut graue vel leue, nihilominus tamen ipsum corpus cubicum alterum est sm rationem ab oĩbus passionibus sensibilibus sibi accidentibus: quamuis nõ sit separabile ab eis sm rem. Hoc autem quod est sm rationem alterum à passionibus est ipsum {corpus lignei cubi}, i. quod pertinet ad corporeitatem eius. Si ergo separetur hoc corpus ab oĩbus, quæ sunt alia ab ipso secundum rationem, ita q non sit graue neq; e leue, sequitur q contineat vel occupet de spatio vacuo aliquid æquale sibi. Et sic in eadem parte sibi æquali, quę est pars loci & vacui, erit simul corpus lignei cubi. Quo supposito, non videtur quòd sit assignare differentiam inter corpus cubi, & dimensiones loci, vel vacui. nam sicut dimensiones loci vel vacui sunt sine qualitatibus sensibili-

D bus, ita & dimensiones corporis cubici, ad minus secundum rationem sunt aliæ ab huiusmodi passionibus. duę autem magnitudines æqualis quantitatis non possunt differre, nisi secundum situm. non enim potest imaginari quòd hæc linea sit alia ab illa sibi æquali, nisi inquantum imaginamur vtranquè in alio & alio situ. vnde, si ponantur duæ magnitudines simul, non videtur, quomodo possint differre. & sic, si duo corpora æqualia dimensionata sunt simul, siue sint cum passionibus sensibilibus, siue non, sequitur quòd duo corpora sunt vnum. Vnde, si adhuc corpus cubicum, & spatium, quod est locus, vel vacuum remaneant duo, & simul sint, non potest assignari ratio, quare non quæcunque alia corpora simul esse possunt in eodem. Et ita sicut corpus cubicum simul est cum spatio loci aut vacui, ita & simul cum vtroq; poterit esse adhuc aliquod tertium vel quar-

Duæ magnitudines æquales quantitates solo situ differentes sunt.

E sum corpus. quod impossibile est. Non enim potest dici q̄ simulcum corpore cubico ligneo non possit esse simul aliquod sensibile corpus propter materiam: quia corpori non debetur locus ratione materiæ, nisi sm q̄ materia continetur sub dimensionibus. vnde q̄ duo corpora non possint esse simul, non est ex parte materiæ vel passionũ sensibiliium, sed solum ex ratione dimensionum, in quibus nõ potest esse diuersitas si sint æquales, nisi sm situm, vt dictum est. Vnde, cùm dimensiones sint in spatio vacuo, sicut i corpore sensibili, sicut duo corpora sensibilia nõ possunt esse simul, ita nec corpus sensibile simul cum spatio vacuo. Hoc igitur videtur vnum incõueniens & impossibile, quod sequitur ex præmissa positione, q̄ duo corpora sint simul. Secundam rationem ponit ibi.

Duo corpora simul esse nõ ex necessaria, seu passionib⁹ sensibilibus, sed ex dimẽsionibus, impossibile est.

ARGY. *Præterea patet, id cubum ipsum habere cum transfertur, quod & uniuersa cætera corpora habent. Quare, si nihil à loco differat, cur corporibus facere locum oportet, præter uniuscuiusq; molem, si moles sit affectuum expers? nihil.n. cõfert si tale circa ipsam aliud spatiũ sit æquale.*

F

Te.c. 77. Amplius autem manifestum est, q̄ hoc cubus habet trãsmutatus, quod & omnia alia corpora habent. Quare, si à loco nihil differt, quid oportet locum facere corporibus extra vniuscuiusque corpus, si impassibile est corpus? Nihil enim confert, si alterum circa ipsum æquale spatium huiusmodi sit.

Secũda rõ. Et dicit manifestum esse, q̄ cubus, qui trãsmutatur, & ponitur in spatium vacuum, habet hoc quod habent omnia alia corpora, s. dimensiones. si ergo dimensiones corporis cubici non differunt à dimẽsionibus loci sm rationem, quare oportet facere aliquem locum corporibus extra proprium corpus vniuscuiusq;, si locus nihil aliud est q̃ corpus Impassibile, i. absq; passionibus sensibilibus? Ex quo.n. corpus habet proprias dimensiones, ad nihil videtur esse necessarium q̄ ponantur circa ipsum aliquæ aliæ dimensiones spatij æqualis suis dimẽsionibus. Accidit igitur, si ponatur vacuum, vel locus esse quoddam spatium separatum, vel q̄ non est necessarium corpora esse in loco. Tertiam rationem ponit ibi.

G

Non ẽ necesse corpus p̄ter suipsius dimensione, alias quoque habere, in q̄bus sit.

ARGY. *Amplius autem oportet manifestum esse quale uacuum sit in his quæ mouentur. Nunc autem nusquam infra mundum. aer enim aliquid est. non uidetur autem, neq; aqua, si essent pisces ferrei. Tactu enim fit discretio illius quod tangitur. Ex his igitur patet in ratione rerum uacuum separatum non esse.*

Te.c. 78. † aliqui cod. Græci tex. istum non habent.

†{ Amplius oportet manifestum esse quale vacuum sit in his quæ mouentur. Nunc autem nusquam infra mundum. aer enim aliquid est. non videtur autem, neque aqua, si essent pisces ferrei. Tactu enim est discretio illius quod tangitur }. Quòd quidem igitur non separatum sit vacuum, ex his manifestum est.

H

T.c. 79.

Et dicit q̄, si aliquid esset vacuum, oporteret q̄ manifestaretur in istis mobilibus. sed nunq̃ apparet aliquod vacuum infra mũdum: quia plenum aere, quod videtur vacuum, nõ est vacuum. aer. n. est aliquid, licet visu non percipiatur. Quia, si etiam pisces essent ferrei & haberent similem apparentiam cum aqua, non posset aqua discerni ab eis per visum, nec tamen sequeretur, q̄ aqua non esset, vel etiam pisces. quia non solum visu, sed etiam tactu discernitur illud quod tãgitur. Et sic patet aerem aliquid esse quia tactu percipitur calidus, vel frigidus. Ex his igitur apparet, q̄ vacuum non sit aliquod spatium separatum, neq; infra mundum, neq; extra mundum.

LECTIO. XIIII.

Vacuum corporibus inditum non esse asseritur: non irrationabilia item fuisse Antiquorum de vacuo dubitata ratiocinatur, ipsorumq; omnium solutio ponitur.

ARGY. *Sed sunt, qui putant per rarum ac densum patere uacuum esse. Nam si non sit rarum ac densum, neq; fieri potest ut corpora coeant atq; premantur. Quod si id non fit, aut motus omnino non erit, aut uniuersum fluctuabit, ut inquit Xuthus. Aut in aerem æqualem atque aquam fieri mutationem semper oportet. Hoc (inquam) pacto, ut si ex aqua poculi unius oriatur aer, tanta simul aqua ex æquali aere generetur, aut necesse est uacuum esse. alio nanque modo fieri nequit, ut corpora constringantur ac dilatentur.*

SVnt autem quidam, qui per rarum & densum opinantur manifestum esse, q̄ sit vacuum. Si enim non est rarum & densum, neq; coire & calcari possibile est. si vero hoc non sit, aut omnino motus non erit, aut mouet̃ totum, sicut dixit Xuthus: aut in æquale semper mutari aquam, & aerem oportebit. dico autem sic, vt si ex aqua cyathi factus sit aer, simul ex æquali aere tantundem aquam fieri, aut vacuum erit ex necessitate. conculcari enim, vel extendi, non contingit aliter.

Xuthi sententia d vacuo.

Postq̃ Philosophus ostendit non esse vacuũ, hic ostendit non esse vacuũ corporibus inditum. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationem ponentium vacuum. Secũdo improbat positionem eorum ibi. { Si igitur rarum dicit, &c. } Tertio soluit rationem ipsorum ibi. { Qm̃ autem vacuum, &c. } Dicit ergo q̄ quidam Philosophi fuerunt, qui opinati sunt, q̄ vacuum sit in corporibus, accipientes rationem ex raro & denso. videbatur enim eis, q̄ rarefactio & condensatio fieret propter vacuum intrinsecum corporibus. Si vero non esset sic rarum & densum, dicebant q̄ non erat possibile, ut partes alicuius corporis coirent. i. subintrarent adinuicem, & q̄ aliquod corpus calcaretur, i. comprimeretur per condensationem. Si autem hoc non sit, ducebant ad inconueniens & ex parte motus localis, & ex parte motus generationis & corruptionis, siue motus alterationis. Ex parte quidem motus localis: quia oportebit dicere vel q̄ omnino motus non sit, vel q̄ vno moto moueatur totum vniuersum, sicut dixit Xuthus Philosophus. & hoc ideo: quia, si aliquod corpus mouetur localiter, cùm accedit ad locum plenum alio corpore, oportet q̄ illud corpus inde expellatur, & tendat in alium locum: & iterum illud aliud corpus ibi inuentum in alium: &, nisi fiat condensatio corporum, oportebit q̄ omnia corpora moueantur. Ex parte vero generationis siue alterationis sequitur hoc inconueniẽs, q̄ semper fiat æqualis mutatio ex aere in aquam, & ex aqua in aerem. vtputa, si ex aqua vnius cyathi generatus est aer, oportet q̄ ex tanto aere, quantus est aer generatus, alibi generaretur aqua: & hoc ideo, q̄ maior quãtitas est aeris q̃ aquæ, ex qua generatur. Occupat igitur aer generatus maiorẽ locum q̃ aqua, ex qua generat̃. & sic oportet q̄ vel totum corpus vniuersi occuparet maiorem locum, vel q̄ alibi tantundem de aere conuertatur in aquã. vel oportet dicere quòd sit aliquid vacuum intra corpora, ad hoc q̄ fiat condensatio corporum, quia non opinabantur q̄ aliter contingeret condensari & rarefieri corpora, nisi vacuo in eis existente. Secundo ibi.

Tex. 80. Tex. 81.

4. de Gener. Tex. c. 73.

ARGY. *Si igitur id, inquiunt esse rarum, quod habet multa uacua separata, patet, si uacuum separatũ esse non possit, sicut*

sit, sicut neque locus spatium habens, neque rarum in ratione rerum sic esse.

T.c.80. Si igitur rarum dicunt, multa vacua separata habens, manifestũ est, q͏̃, si neq; vacuum contingit esse separabile, sicut neq; locum habentẽ aliquod vacuum sui ipsius, nec rarum sic.

Destruit positionem prædictam. Et primo sm̃ vnum intellectum. Secundo sm̃ alium ibi. {Si autem non est se-
T.c.81. parabile.} Dicit ergo primo, q͏̃ illi, qui dicunt vacuum esse in corporibus, dupliciter possunt hoc ĩtelligere: vno modo q͏̃ in quolibet corpore sint multa quasi foramina vacua, quæ sint separata sm̃ situm ab alijs partibus plenis, sicut est videre in spõgia, vel in pumice, vel in aliquo alio huiusmodi. alio modo q͏̃ vacuum non sit separatum sm̃ situm ab alijs partibus corporis: vtpote si dicamus q͏̃ dimensiones, quas dicebant esse vacuum, subintrẽt omnes partes corporis. Si autem primo modo dicãt vacuum esse in corporibus, patet reprobatio huiusmodi ex pręmissis. per quam enim rationem ostenditur, q͏̃ non est aliquod vacuum separatũ extra corpora, nec aliquis locus habens tale spatium proprium pręter dimensiones corporum, per eandem rationem probari potest, quòd non est aliquod corpus hoc modo rarum, quod habeat intra se aliqua spatia vacua, distincta ab alijs partibus corporis. Secundo ibi.

AROY. *Si uero non separabile, sed tamen inesse quid uacuum dicũt, minus quidem est hoc impossibile. Accidit autem, primo quidem, non omnis motus causam uacuum esse, sed eius duntaxat, quo supera loca petuntur: rarum.n. leue est. quapropter & ignem rarum inquiunt, esse.*

Te. cõ.82. Si autem non est separabile, sed tamen inest aliquod vacuum, minus quidem impossibile. Contingit autem, primum quidem q͏̃ non oĩs motus est cã Vacuum, sed eius, q sursum est. rarum enim leue: vnde ignem rarum esse dicũt.

Improbat prædictam positionem quantum ad secundum intellectum quatuor rationibus. Dicit ergo q͏̃, si vacuum nõ sit in corporibus sicut separabile & distinctum ab alijs partibus, sed tamen inest aliquod vacuum in corporibus, minus quidem est impossibile: quia non sequuntur inconuenientia supra posita contra vacuum separatum. Sed tamen ad hoc etiam sequuntur quædam inconuenientia. Primo quidem, q͏̃ vacuum non erit causa omnis motus localis, vt ipsi intendebant, sed solum motus, qui est in sursum. quia vacuum sm̃ eos est causa raritatis. rarum autem inuenitur esse leue, vt patet in igne: leue aũt est quod mouet sursum. vnde vacuum erit causa solum motus sursum. Secundam rationem ponit ibi.

ARGY. *Deinde non esse uacuum motus sic causam, ut in ipso quid moueatur. Sed ut utres mouent id sursum, quod adiunctum est ipsis ex eo, quia sursum ipsi feruntur, sic & uacuũ sursum mouere. At quonã pacto latio uacui põt, uel locus eẽ? uacui nãq; uacuum id erit, ad quod feretur.*

Postea motus causa non sic vacuum, sicut in quo est: sed sicut vtres in eo quod feruntur ipsi sursum ferunt, quod ipsis continuum est, sic vacuum sursum fert. Et etiam qualiter potest motus esse vacui, aut locus vacui? vacui enim est vacuum, in quod fertur.

Secunda ro. Et dicit, q͏̃ sm̃ istos, qui ponunt vacuum in corporibus, vacuum est causa motus, non sicut in quo aliquid mouetur, vt ponebant causam motus vacuum, qui dicebant vacuum spatium separatum, sed eo modo ponunt vacuum causam motus, inquantum ipsum vacuum in-

A trinsecum defert corpora: sicut si dicamus, q͏̃ vtres inflati in eò q͏̃ feruntur ipsi sursum propter leuitatem, deferunt sursum quicquid eis continuatur. & sic vacuum inditum corporibus fert secum corpus in quo est. Sed hoc videtur esse impossibile: quia tunc oporteret q͏̃, si vacuum moueretur, quòd esset aliquis locus vacui. et cùm vacuum & locus sint idem, sequeretur quòd vacui interioris esset vacuum exterius, in quod fertur, quod est impossibile. Tertiam rationem ponit ibi.

Præterea quam causam assignabunt quòd graue deorsum fertur? ARGY.

Amplius quomodo assignabunt in graui, ferri deorsum? T.c.83.

Et dicit q͏̃, si motus sursum causa est vacuum deferens corpus sursum, cũ nihil sit assignare quod defert corpus deorsum, non erit assignare quare grauia deorsum ferantur. Quartam rationem ponit ibi. Tertia ro.

B *Et insuper patet, si quanto rarius quippiam magisq; uacuum est tanto celerius sursum feretur, quod si uacuũ sit omnino, sursum id uel celerrime ferri. An forsitan & hoc moueri non potest? ut enim demonstratum est, in uacuo cuncta immobilia, sic eadem ratione uacuum etiam demonstrabitur immobile esse. celeritates enim comparari non possunt.*

Et manifestum est q͏̃, si quanto fuerit rarius & magis vacuum, magis sursum feretur, & si sit omnino vacuum velocissime vtiq; feretur. Fortassis autẽ & hoc impossibile est moueri. ratio autem eadem. sicut.n. in vacuo sine motu omnia sunt, sic & vacuum quidem est, quod est sine motu: incomparabiles.n. sunt velocitates.

C Et dicit q͏̃, si rarum causat motum sursum propter vacuitatem, oportebit quòd quãto aliquid est rarius & magis vacuum, tanto velocius feratur sursum: &, si sit omnino vacuum velocissime feretur. sed hoc est impossibile. quia quod est omnino vacuum non potest moueri eadem ratione, qua supra ostensum est, quòd in spatio vacuo non potest esse motus, quia non esset comparare velocitates vacui & pleni, neq; ex parte spatij, neq; ex parte mobilis secundum aliquam determinatam proportionem, eò quòd pleni ad vacuum nulla est proportio: Non ergo vacuum potest esse causa motus sursum. Quarta ro.
Deinde cum dicit.

At enim cum uacuum quidem non esse dicamus, cætera autem uerè sint dubitata, et hoc consyderemus oportet. Nam aut motus non erit, si raritas densitas'ue non erit, aut inundabit cœlum, aut aqua ex aere, & aer ex aqua semper orietur æqualis. Patet enim plus aeris ex ARGY.
D *aqua semper oriri. Necesse est igitur, si corpora non premantur, atq; densentur, aut id quod hæret, efficiat tandem expulsum, ut ultimum turgeat atq; tumescat. aut alio ĩ loco æqualis aqua ex aere fiat, ut tota moles æqualis sit uniuersi, aut nihil penitus moueatur. semper enim cum aliquid mouetur, id accidet, nisi uersetur. At nõ uniuersa uersantur, sed sunt & ea, quæ recto motu cientur. illi igitur ob hæc ipsa, uacuum quid dicerent esse.*

Te.cõ.84. Quoniam autem vacuum quidem non dicimus esse, alia vero vere dubitata sunt, aut motus non erit, nisi erit densitas & raritas, aut turbabitur cœlum, aut semper ęqualis aqua ex aere, & ex aqua erit & aer. manifestum enim est, quia plus aeris ex aqua fit. Necesse igitur, nisi

ARGY. *Nam ut ex frigido calidum, et ex calido frigidum fit, quia eadem potentia erat ambo: sic & ex calido fit magis calidum, nulla prorsus ipsius parte tunc emergēte calida, quæ non erat antea calida, cùm calida minus erat. Quemadmodum neq; circunferentia circuli, in minoris ambitum est redacta: siue sit eadem, siue sit alia, pars ipsius nulla facta est curua, quæ non erat antea curua, sed recta. Non enim ex eo quippiam minus aut magis est tale, quia id intermittitur, quo minus aut magis dicitur tale. Neq; fit ut flammæ pars ulla fumatur, in qua caliditas, albedoq; non sit. Quare & ipsa moles sensibilis, non ideo extenditur aut constringitur, quia materies aliquid insuper accipit aut abijcit: sed quia ipsa materies utriusque subire potest. Quo fit, ut idem sit rarum et densum, & utriusq; materies una.*

Sicut enim ex frigido fit calidum, & ex calido frigidum: quia eadem est, quę erat potentia, sic ex calido magis calidum, nullo facto in materia calido, quod non esset calidum, quando erat minus calidum. Sicut quidem nec maioris circuli circulatio & conuexitas, si fiat minoris circuli, eadem cum sit, aut alia, in nullo alio factus est ambitus, quod nō esset ambitus, sed rectū. non enim deficiendo minus aut maius est. Neq; enim scintillæ est accipere aliquā magnitudinem, in qua non & caliditas, & albedo insit. Sic igitur & prior calor posteriori. quare & magnitudo & paruitas sensibilis corporis non accipiente aliquid materia extenditur, sed quia potentia est materia vtriusq;. Itaq; idem est densum & rarum, & vna materia ipsorum.

Manifestat idem per exēpla. Et, quia rarefactio & condensatio pertinet ad motum alterationis, ponit exēplum de alijs alterationibus: & dicit, q̄ sicut eadē materia mutatur ex frigido in calidum, & ex calido in frigidum propter hoc q̄ vtrunq; eorum erat in potentia in materia, sic etiam & aliquid fit magis calidum, non propter hoc, q̄ aliqua pars materiæ fiat calida, quæ prius non erat calida cum esset minus calidum, sed quia tota materia reducitur in actu magis vel minus calidi. Aliud exemplum ponit de qualitate circa quantitatem: & dicit q̄, si circunferentia & conuexitas maioris circuli restringatur ad minorem circulum, manifestum est, q̄ fit magis curuum, nō tamen ista ratione, q̄ ambitus. i. circularitas facta, sit in aliqua parte, quæ primo non fuisset curuata, sed recta: sed per hoc q̄ idē ipsum, quod prius erat minus curuatum, magis curuatur. non enim in huiusmodi alterationibus fit aliquid magis vel minus deficiendo. i. per subtractionem, neq; etiam per additionē, sed per vnius & eiusdem transmutationem de perfecto ad imperfectum, aut econtra: & hoc patet per hoc q̄ in eo, quod est simpliciter & vniformiter aliquale, nō est inuenire aliquam partē, q̄ sit sine tali q̄litate, sicut nō ē accipe i scintilla ignis aliq̄ ptē, in qua non sit caliditas, & albedo. i. claritas. Sic igitur & prior calor aduenit posteriori nō per hoc q̄ aliqua pars, quæ non erat calida, sit facta calida: sed per hoc q̄ illud, quod erat minus calidū, fit magis calidum. Vñ et magnitudo & paruitas sensibilis corporis non extenditur uel ampliatur in rarefactione & condēsatione per hoc q̄ materia aliqd superadditum accipiat, sed q̄a materia, quæ prius erat in potētia ad magnū & paruū, trāsmutatur de uno in alterum. & ideo rarū & densum nō fit p additionem partiū subintrantiū, uel p subtractionē earundē, sed per hoc, quòd una est materia rari & densi. Tertio ibi.

Atqui densum quidem est graue, rarum autem leue. ARGY. *Amplius, sicut circuli circulatio conducta in minus non accepit aliud concauum: sed quod erat inuexum, sic & ignis. quia si aliquis accipiat omne calidum est. sic & omne conductione et distentione eiusdem materiæ. Duo nanq; comitantur utrunq;, graue enim & durum densa esse uidentur: leue uero ac molle rara. Verum in plumbo ac ferro, graue durumq; discrepant.*

Est autem densum quidem graue, rarum autem leue. Amplius sicut circuli circulatio conducta in minus, non aliud accipit cōcauum: sed quod erat conductum est, sic & ignis, quodcunque aliquis accipiat, omne calidū est. sic & omne conductione & distensione eiusdem materiei. Duo enim sunt ab vtroque denso & raro. Graue enim & durum densa videntur esse, & contraria, rara, leue & molle. Dissonat autem graue & durum in plumbo & ferro. Te.c.81.

Manifestat propositum per effectus rari & densi. Ex differentia enim raritatis & densitatis sequitur differentia aliarum qualitatum, s. grauis & leuis, duri & mollis. & sic patet, q̄ rarum & densum diuersificant qualitates, et non quantitates. Dicit ergo, q̄ ad raritatem sequitur leuitas, & ad densitatem sequitur grauitas. & hoc rationabiliter. quia rarum est ex hoc, q̄ materia recipit maiores dimensiones: densum autem ex hoc, q̄ materia recipit minores dimensiones. & sic, si accipiant diuersa corpa ęqualis q̄titatis, vnū rarū, & aliud densum, densum habet plus de materia. Dictum est autem supra in tractatu de Loco, q̄ corpus contentum comparatur ad continens sicut materia ad formam: & sic graue, quod tēdit versus medium contentum, rationabiliter est magis densum habens plus de materia. Sicut ergo circunferentia circuli maioris reducta ad minorem circulum non recipit cōcauitatem in aliqua sui parte, in qua nō erat prius, sed quod prius erat concauum reducitur ad maiorem concauitatem, & sicut quæcūq; pars ignis, quam quis receperit, est calida, ita & totum corpus fit rarum & densum conductione. i. cōtractione & distensione vnius & eiusdem materiæ, s̄m quòd mouetur ad maiorem vel minorem dimēsionem. Et hoc patet per hæc, quæ sequuntur ex raro & denso, quæ sunt qualitates. nam ad densum sequitur graue & durum. & de graui quidem ratio assignata est: de duro autem ratio manifesta est, quia durum dicitur, quod magis resistit pulsui vel diuisioni. quod autem habet plus de materia, minus est diuisibile, quia minus obedit agenti, propter hoc q̄ est magis remotum ab actu. Ecōuerso autem ad rarum sequitur leue & molle. Sed graue & durum in aliquibus dissonant, sicut in ferro & plumbo. nam plumbum est grauius, sed ferrū est durius. Et huius ratio est: quia plumbum habet plus de terrestri: sed id, quod est aquæ in eo, est imperfectius congelatum & digestum. Deinde cū dicit.

Ex his igitur, quæ dicta sunt, patet neque separatum, aut simpliciter, aut in raro, neq; potentia uacuum esse, nisi quispiam uoluerit oīno uacuum id appellare, quod est causa lationis. Hoc autem pacto grauis ipsius, leuisq; materies, ut est talis uacuum erit. Rarum enim ac densum, hac quidem cōtrarietate, lationis sunt effectiua, ratione uero duri mollisue, causa sunt facilis difficilis'ue passionis, & non lationis, sed potius alterationis. Sed de Vacuo quidem quo pacto est, & quo pacto non est in ratione rerum, hoc sit modo determinatum. ARGY.

fo, neq;

esse corruptum, ipsa nunc profecto simul non erunt, prius autem semper corruptum esse necesse est. In seipso igitur corruptum esse non potest, propterea quòd tunc est. in alio uero nunc, fieri non pōt ut sit corruptum. Sit.n. hoc impossibile, ipsa nunc sibi hærere ut puncto punctum. Si igitur non in eo quod est deinceps corruptum est, sed in alio: in ipsis profecto nunc medijs simul erit, quæ quidem sunt infinita. at fieri nequit.

A

Siquidem enim Nunc semper alterum & alterum: nulla aūt est earum, quæ sunt in tempore, alia & alia pars simul est, quæ non continet, alia vero contineat, sicut minus tempus est sub maiore: ipsum aut nunc, quod non est, prius autem fuit, necesse est corruptum esse aliquando: qa ipsa quidem nunc, simul adinuicē non erūt. corruptum autem esse necesse est prius. In eodem quidem igitur corruptum esse impossibile est: propter hoc, quòd tunc est. in alio autem nunc, corrumpi ipsum prius nunc non contingit. Sic enim impossibile est habita eē inuicem ipsa Nunc, vt punctum cum puncto. Si igitur in eo quod consequenter est nō corrumpitur, sed in alio, in medijs nunc, quæ sunt infinita, simul erit. hoc autem impossibile est.

B

Ostendit q non sit aliud, & aliud nunc, tali ratione. Duæ partes temporis, quæ sunt aliæ abinuicem, nō possunt simul esse, nisi vna contineat aliam, sicut maius tempus continet minus, vt annus mensem, mensis diem. (simul.n.est & dies, & mensis, & annus) sed vnum Nunc, cùm indiuisibile sit, non continet alterum. si ergo est accipere in tempore duo nunc, necesse est q illud nunc, quod prius fuit, & modo non est, aliqn̄ corrūpatur, & q nunq̄ duo nunc sint simul. Omne autem corruptum necesse est in aliquo nunc corrumpi. Nō autem potest dici, q prius nunc sit corruptum in ipso nunc priori: quia tunc erat ipsum nunc, & nihil corrumpitur dum est. Similiter etiam, non potest dici, q prius nunc corrumpatur in posteriori: quia impossibile est sic se habere duo nunc adinuicem q sint habita, i. imediate consequentia se: sicut etiam impossibile est de duobus punctis. & hoc nunc supponatur: qa in Sexto probabitur. Sic igitur inter quælibet duo nunc, sunt infinita nunc. si ergo prius nunc corrumpatur in aliquo posteriori nunc, sequitur quòd illud Nunc, quod est ante, simul sit cum omnibus alijs Nūc intermedijs, quod est impossibile, vt dictum est. Impossibile est igitur esse aliud & aliud nunc. Tertio ibi.

C

ARGY. *At uero, neque idem semper permanere potest. Nullius enim diuisibilis finiti finis est unus: siue ad unum, siue ad plura continuum sit. At ipsum nunc finis est, tempusq; sumi finitum potest.*

D

Tex.cō.91. At vero neq; nunc semper manere idē possibile est. Nullius enim diuisibilis finiti vnus terminus est, nec si in vno sit continuum, nec si in plura. Ipsum autē nunc terminus est, & tempus est accipere finitum.

Ostendit q non possit esse vnum & idem nūc duabus rationibus. Quarum prima talis est. Nullius diuisibilis finiti potest esse vnus terminus tm̄, neq; si sit continuum sm̄ vnam dimensionem, vt linea, neq; si sm̄ plures, vt superficies, & corpus. nam vnius lineæ finitæ termini sunt duo puncta, & superficiei plures lineę, & corporis plures superficies. sed ipsum nunc est terminus temporis. Cùm

A

igitur sit accipere aliquod tempus finitum, necesse est ponere plura nunc. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea, cum simul esse tempore, & neque prius neque posterius nihil aliud sit, quàm in eodem nunc esse, si priora posterioráue in hoc nunc sunt, ea profecto, quæ ante centies cētenos annos sunt facta, simul cum his erūt, quæ hodierno die conficientur, & neq; prius quicquam alio neq; posterius erit. De his igitur, quæ insunt tempori, tot sint dubitata. ARGY.

Amplius, si simul esse secundum tempus, & nec prius, nec posterius, in eodem esse, & in ipso nunc est, simul sunt, quę in annum sunt millesimum, his quę sunt hodie, nec prius, nec posterius nihil aliud alio. De his quidem igitur quę insunt ipsi, tot opposita sint. Te.cō.92. T.c.93.

B

Illa dicuntur esse simul sm̄ tempus, & nec prius nec posterius, quę sunt in eodem nunc: si ergo est idem nunc permanens in toto tempore, sequitur quòd illa, quæ fuerunt ante mille annos, sint simul cum his, quæ sunt hodie. Vltimo autem epilogando cōcludit, tot esse opposita de ipsis nunc, quæ sunt in tempore. Secūda rō.

LECTIO. XVI.

Quid temporis inquirens, quāuis ipsum, motum non esse dicat, illud tamen sine motu non esse ratiocinatur.

Sedquidnam sit tempus, & quæ sit ipsius natura, similiter est obscurū, & ex his, quæ à maioribus nostris tradita sunt, & ex his quæ nuper à nobis sunt dicta. Quidā enim uniuersi motum, quidam sphæram ipsam tempus esse dixerunt. quod neutrum uerum est. ARGY.

C

QVid autem tempus, & quæ ipsius natura, similiter & ex traditis immanifestum est, & ex quibus attingimus aduenientes prius. Quidam enim totius quidē motum dicunt, Alij autem ipsam sphæram.

Postq̄ inquisiuit an tempus sit, hic disputatiue inquirit quid sit. Et primo improbat positiones aliorū, Secundo inquirit, quomodo se habet tempus ad motum, q tempori propinquissimus videtur ibi. {Qm̄ autem videtur maxime.} Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones, Secundo improbat eas ibi. {Quamuis circulationis.} Dicit ergo primo, q quid sit tempus, & quid sit natura eius, non potest esse manifestum ex his, quæ tradita erant de tempore ab antiquioribus, neque per aliqua, quibus attigi possit quid ipsi circa hoc determinauerint. quidam.n. dixerunt, q tempus est motus cœli. quidam vero, q est ipsa sphæra cœlestis. Secundo ibi. T.95. Tertia parte 93.1.

D

Etenim conuersionis pars, tempus est quoddam: Conuersio uero non est. Pars enim conuersionis est id, quod sumptum est, non conuersio. ARGY.

Quamuis circulationis pars tempus quoddam est, circulatio autem non est. Pars enim circulationis est, quæ accipitur, sed nō circulatio.

Improbat positas opiniones. et primo primam, secundo secundam ibi. {Totius autem sphęra.} Circa primū, ponit duas rationes. Quarũ prima talis est. Si circulatio est tempus, oportet quòd pars circulatiōis, sit circulatio: quia pars temporis tempus est. sed pars circulationis nō est circulatio: ergo tempus non est circulatio. Secundam rationem ponit ibi. Secūda. 94.

Præterea, si plures essent cœli, motus uniuscuiusq; similiter tempus esset, Quare plura tempora simul essent. ARGY.

Amplius

Amplius autem si plures essent cœli, similiter esset tempus cuiuslibet ipsorum motus. Quare multa tempora simul. E

Quæ talis est. Motus multiplicatur secundum multitudinem mobilium. si ergo plures essent Cœli, plures essent circulationes eorum. & sic, si circulatio sit tempus, sequeretur quòd essent multa tempora simul, quod est impossibile. non enim est accipere duas partes temporis simul, nisi vna contineat aliam, vt supra dictum est. Mouebantur tamen hi ad ponendum tempus esse circulationem, quia videbant tempora circulo quodam reiterari. Deinde cum dicit,

ARGY. *Sphæram autem uniuersi, quidam ideo tempus esse putauerunt, quia et in tempore, et uniuersi sphæra sunt cuncta. Sed hoc adeo stultum est ut superuacaneũ sit ea impossibilia, quæ sequuntur consyderare.*

T.90. Totius autem sphæra visa est quidem, dicentibus eẽ tempus: quia in tempore omnia sunt, & in totius sphæra. Est autem stultius quod dicitur, q̃ & de hoc impossibilia consyderare. F

Excludit secundam opinionem, & dicit. Quibusdam visum est ꝙ sphæra cœli esset tempus, per hoc ꝙ oia sunt in tempore, & etiam oia sunt in sphæra totius, quia cœlũ continet oia. vnde concludere volebant, ꝙ sphæra cœli esset tempus. In qua quidẽ ratione duplex erat defectus, quia non vniuoce dicitur esse aliquid in tempore, & in loco. Secundo quia argumentabatur in secunda figura, ex duab⁹ affirmatiuis. Et ideo dicit, ꝙ ista positio est magis stulta quàm consyderare impossibilia, quę ad ipsam consequantur. Manifestum est enim, ꝙ omnes partes sphæræ sunt simul, non autem temporis. Deinde cum dicit.

ARGY. *Cùm uero motus quidam, atq; mutatio quedã tempus esse maxime uideatur, id si sit consyderemus oportet.* G *Mutatio igitur motus'ue in ipso est, quod mutatur, duntaxat, aut ubi id est, quod mouetur atque mutatur. At tempus ubique est eque, & apud omnia.*

T.c.96. Qm̃ autem videt̃ maxime motus esse & mutatio quædam tempus, hoc consyderandũ est. Vniuscuiusq; quidem igitur mutatio, & motus in ipso quod mouetur est solum, aut vbi fortasse est ipsum, quod mouet̃ & transmutat̃. Tempus autẽ similiter, & vbiq;, & apud omnia est.

Inquirit quomodo se habet tempus ad motum. Et primo ostendit quòd tempus non est motus, secundo quòd
Sectio. 98. non est sine motu ibi. {At vero neq; sine motu, &c.} Circa primum ponit duas rationes ad ostendendum quòd tempus non sit motus aut mutatio, quòd posset maxime videri, Primo, quia omnis motus & mutatio, vel est solum in ipso transmutato, vel etiam in loco vbi est transmutatum & transmutans, quorum primum dicitur propter motum in substantia, & qualitate, & quantitate: secundum autem dicitur, propter motum in vbi, qui dicitur motus in loco. sed tempus est vbiq; & apud omnia: ergo tempus non est motus. Secundam rationem ponit ibi. H

ARGY. *Praeterea mutatio quidem omnis celerior est atq; tardior. at tempus non est. tardum enim & uelox tempore est definitum. Nam id quidem est uelox, quod in breui tempore magnum; id autem tardum, quod in longo paruum spatium transit. At tempus, nec ut quantum quid est, nec ut quale, tempore definitur. Tempus igitur non esse motum satis iam patuit. At nihil impresentiarum interfit utro nomine, motu an mutatione utamur.*

Amplius autem mutatio quidem omnis velocior aut tardior est. tempus autem nõ est. tardum enim & velox tempore determinant̃. Velox quidem, quod in pauco multum mouetur. Tardum aũt quod in multo paucum. tẽpus autẽ non determinat̃ tempore. neq; quò quãtum aliquid est, neq; quò quale. Quòd quidem igitur non est motus, manifestũ est. Nihil aũt differat nobis dicere in p̃senti motũ aut mutationẽ. Tex. c. 96 Te. c. 97.

Sectio 18. Quæ talis est. Omnis mutatio & motus est velox aut tardus: sed tempus non est huiusmodi: ergo tẽpus non est motus vel mutatio. Mediam sic probat. Tardum & velox determinatur ex tempore, quia velox dicitur quod mouetur per multum spatium in pauco tẽpore: tardum autem quod è contrario per paucum spatium in multo tempore. sed tempus non determinatur tempore, neq; s̃m suã quantitatem, neq; s̃m qualitatem: quia idem non est mensura sui ipsius. ergo tempus nõ est velox neq; tardũ. Et, quia ꝓposuerat ꝙ mutatio est velox aut tarda, non facta mentione de motu, subiũgit ꝙ quantum ad præsens, non differt dicere motũ aut mutationẽ. In Quinto enim ostendetur eorum differentia. Deinde cum dicit.

ARGY. *At uero non sine mutatione tempus esse uidetur. nã, cũ ipsi nihil mente mutamur, aut non animaduertimus nos esse mutatos, nõ uidetur nobis tempus fuisse. Quemadmodum nec hisce, quod ferunt in Sardo apud Heroas dormire, cùm fuerint experrecti. Coniungunt enim nunc ipsa, prius, inquam, atq; posterius, unumq; faciunt: medium ob sensus occupationem, tempus excipiẽtes. Vt igitur si non aliud atque aliud, sed unum idemq; nunc esset, tempus sanè non esset. sic & cum lateat aliud atque aliud esse, medium ipsum non esse tẽpus uidetur. Quòd si tunc sit, ut tempus esse nõ arbitremur, cùm nullam definimus mutationem, sed in uno atq; indiuisibili anima manere uidetur: cùm uero senserimus definierimusq; mutationem tunc tempus fuisse dicimus, patet profectò sine motu mutatione'ue tempus nõ esse. Que, cùm ita sint, patet, tẽpus nec motum esse, nec esse etiam absq; motu.*

At vero, neq; sine motu tempus est. cùm. n. nihil ipsi mutamur s̃m intelligentiam, aut latet nos mutari, non videtur nobis fieri tempus, sicut neq; his, qui in Sardo fabulantur dormire apud Heroas, cùm expergiscuntur. Copulant enim primum Nunc posteriori Nũc, & vnum faciunt, remouentes propter insensibilitatem medium. Vt igitur si nõ esset alterum nunc, sed idem & vnum non esset tempus, sic & quando latet alterum esse non videtur quod medium est esse tempus. Si igitur opinari nõ esse tẽpus, tunc accidit nobis, cùm nõ definimus nec vnã mutationem, sed in vno indiuisibili videtur anima manere: cùm autem sentimus & determinamus, tunc dicimus fieri tempus. manifestũ est, quòd non est sine motu neque mutatione tempus. Quòd igitur neque motus, neque sine motu tempus est, manifestum est. T. c. 98.

Ostendit ꝙ tempus non est sine motu: quia, quãdo homines non mutantur s̃m suam apprehensionẽ, aut, si mutantur, tñ latet eos, tunc non videtur eis, ꝙ pertranseat aliquod tempus. Sicut patet in ijs, qui in Sardo, quę est ciui-

tas

tas Asiæ, dicuntur fabulose dormire apud Heroas, id est apud Deos. Animas.n. bonorum & magnorũ Heroas vocabant, & quasi Deos vocabant, vt Herculis, Bacchi & similium. Per incantationes enim aliquas aliqui insensibiles reddebantur, quos dicebãt dormire apud Heroas: quia excitati quædam miracula se vidisse dicebant, & futura quædam prænunciabant. Tales autem redeuntes non percipiebant tempus, quod præterierat, dum ipsi sic absorpti erant. quia illud instans primum, in quo dormire cœperant, copulabant posteriori nunc, in quo excitabantur ac si essent vnum. medium enim tempus non percipiebant. Sicut igitur, si non esset aliud et aliud nunc, sed idem & vnum, non esset tempus medium, sic & quando latet diuersitas duorum nunc, non videtur tempus esse medium. Si ergo tunc accidit non opinari tempus, cùm non percipimus aliquam mutationem, sed homini videtur q sit in uno indiuisibili nunc: tunc autem percipimus fieri tempus, quando sentimus & determinamus. i. numeramus motum aut mutationẽ: manifeste sequitur, q tempus non sit sine motu, neq; sine mutatione. Vltimo ergo concludit q tempus non sit motus, nec sit sine motu.

LECTIO. XVII.

Tempus, cũ aliquid motus esse definierit, quid nam sit eius latius manifestat.

ARGY. *Quoniam autem quidnam sit tempus quærimus, sumamus oportet hinc ordiẽtes quidnam ipsius sit motus. nam simul motũ tempusq; sentimus. Etenim, si tenebræ sint, & nihil per corpus afficiamur, motus autem insint in anima, cõtinuò sanè quoddam etiam simul fuisse tempus uidetur. At, cũ tempus etiam quoddam uidetur nobis fuisse, simul tunc et motus fuisse quidam uidet. Quibus efficit, ut tẽpus aut motus sit, aut aliqd motus: cũ igitur motus non sit, necesse est ipsum aliquid motus esse.*

Accipiendum autem, quoniam quęrimus quid sit tempus, hinc incipiẽtibus, quidnam ipsius motus est. simul enim motum sentimus & tempus. Et nanq; si sint tenebrę, & nihil per corpus patiamur: motus autem aliquis in anima fiat, subito simul videtur fieri quodãmodo tempus. At vero & cum tempus videt fuisse aliquod, simul & motus aliquis fuisse videtur. Quare, aut motus, aut aliquid motus est tempus: quoniam autẽ non est motus. necesse est motus aliquid esse ipsum.

Postq̃ Philosophus disputatiue inquisiuit de tempore, hic incipit determinare veritatem. Et primo determinat veritatem de Tempore, Secundo mouet quasdam dubitationes circa veritatem determinatam, & soluit eas ibi. {Dignum autem.} Circa primum duo facit. Primo
Tex. 110. determinat de tempore secundum se, Secundo per compa
Tex. 114. rationem ad ea, quæ tempore mensurantur ibi. {Quoniam autem est tempus, &c.} Circa primum tria facit. Primo manifestat quid sit tempus, Secũdo quid sit nunc
Tex. 105. temporis ibi. {Et sicut motus semper, &c.} Tertio ex definitione motus assignata assignat rationes eorum, quæ
Tex. 108. dicũtur de tẽpore ibi. {Quod quidẽ igitur tempus, &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit tẽporis definitio
Tex. 102. nem, Secundo manifestat eam ibi. {Signum autem.} Prima pars diuiditur in tres particulas, secũdum tres partes definitionis temporis, quas inuestigat. Secunda pars incipit ibi. {Quoniam autem quod mouetur, &c.} Tertia
Tex. 99. Decida. 101. ibi. {Determinamus autem, &c.} Primo ergo inuestigat hanc particulam, q tempus est aliquid motus. vnde dicit, q, quia inquirimus quid sit tempus, hinc incipiẽdum est, vt accipiantus quid motus sit tempus. Et q tempus sit aliquid motus, per hoc manifestum est, q simul sentimus motum & tempus. Contingit enim quãdoq; quòd percipimus fluxum temporis, quamuis nullum motum particularem sensibilem sentiamus. vtpote, si simus in tenebris, & sic visu nõ sentimus motum alicuius corporis exterioris. et, si nos non patiamur aliquam alterationem in corporibus nostris ab aliquo exteriori agente, nullum motum corporis sentiemus, & tamen, si fiet aliquis motus in anima nostra, puta secundum successionem cogitationum & imaginationum, subito videtur nobis q fiat aliquod tempus. & sic percipiẽdo quẽcunq; motum percipimus tempus. & similiter è contra. cùm percipimus tempus, simul percipimus motum. vnde, cùm non sit ipse motus, vt probatũ est, relinquitur q sit aliquid motus.

Obiectio. Habet aũt dubitationẽ quod hic dicitur de perceptione temporis & motus. si enim tempus cõsequatur aliquẽ motum sensibilem extra animam existẽtem, sequitur, q qui non sentit illum motum non sentiat tempus, cuius contrarium hic dicitur. si autem consequatur motum animæ, sequitur, q res non comparentur ad tempus nisi mediante anima, & sic tempus erit non res naturæ, sed intentio animæ ad modum intẽtionis generis & speciei. Si autem consequatur vniuersaliter omnem motum, sequitur, q quot sunt motus, tot sint tempora, quod est impossibile: quia duo tempora non sunt simul, vt supra habitũ est. (Quo nã mõ tẽpus motus cõsequatur.)

Ad huius igitur euidentiam sciendum est, q est vnus primus motus, qui est causa õis alterius motus, vnde quæcunq; sunt in esse transmutabili habẽt hoc ex illo primo motu, qui est motus primi mobilis. Quicunq; aũt percipit quẽcunq; motum, siue in rebus sensibilibus existentẽ, siue in anima, percipit esse transmutabile, & per consequens percipit primum motum, quem sequitur tempus. Vnde quicunq; percipit quẽcunq; motum, percipit tempus: licet tempus non consequatur nisi vnum primum motum, à quo oẽs alij causantur & mensurantur. & sic remanet tantum vnum tempus. Secundo ibi. (Tempus primũ tm̃ motũ cõsequitur.)

ARGY. *Cùm aũt id, quod mouetur ex quodam in quoddam proficiscatur: magnitudoq; oĩs continua sit: motus profectò magnitudinẽ sequitur. Quia nanq; magnitudo continua est: ideo & motus continuus est. at quia motus continuus est, & tempus continuum est. Quantus enim est motus, tantum & tempus semper fuisse uidetur.*

T. c. 99. Quoniam autem quod mouetur mouetur ex quodam in quiddam, & omnis magnitudo continua est, sequitur magnitudinem motus. Propter id.n. q magnitudo cõtinua est, & motus continuus erit: qa vero motus, & tempus. Quantus.n.motus est, tm̃ & tempus vr̃ fieri.

Inuestigat secundam particulam positã in definitione temporis. Supposito.n.q tempus sit aliquid motus, consequens. s. ipsum, restat inuestigandum, sm quid tempus consequatur motum, quia sm prius & posterius. Circa hoc ergo tria facit. Primo ostendit qũo in motu inueniatur prius & posterius, Secundo qũo prius & posterius se habeat ad motum ibi. {Est autem prius & posterius.} Tertia. 99
Tertio q tempus sequitur motum secũdum prius, & posterius ibi. {At vero & tempus.} Circa primum duo facit. Te. 100.
Primo ostendit q continuitas est in tempore ex motu & magnitudine, Secũdo, q etiam prius & posterius ibi. {Prius autem & posterius.} Dicit ergo primo, q omne, Infra.
quod mouetur, mouetur ex quodam in quiddam: sed inter alios motus, primus est motus localis, qui est à loco in locum sm aliquã magnitudinem. Primum aũt motum cõsequitur tempus. & ideo ad inuestigandum de tẽpore, oportet accipere motum sm locum. quia ergo motus sm locum est sm magnitudinem ex quodam in quiddam: &

omnis

omnis magnitudo est continua, oportet ꝙ motus consequatur magnitudinem in continuitate, vt quia magnitudo continua est, & motus continuus est, & per consequens tempus etiam continuum est, quia quantus est motus primus, tantum fieri tempus videtur: non autem tempus mensuratur secundum quantitatem cuiuscunq; motus, quia tardus mouetur secundum paucum spatium in multo tempore, velox autem econuerso: sed solum quantitatem primi motus sequitur tempus. Secundo ibi.

ARGY. *Atqui prius & posterius in loco est primo, atq; positione. Cùm vero in magnitudine sit, in motu quoq; similitudine rationis prius esse posterius'ue necesse est. At uero prius atq; posterius in tempore etiam est, ex eo sanè, quia semper alterum ipsorum alterum sequitur.*

Prius autem & posterius in loco primum sunt. hæc autem positione sunt determinata. Quoniam autem in magnitudine prius & po- F sterius est, necesse est in motu prius & posterius esse proportionaliter ijs, quæ sunt ibi. At vero & in tēpore est prius et posterius propter id, qa sequitur semper alterum alterum ipsorum.

Ostendit etiam, ꝙ idem ordo consyderatur in priori & posteriori. & dicit, ꝙ prius & posterius sunt prius in loco siue in magnitudine. & hoc ideo quia magnitudo est quantitas positionem habens. de ratione autem positionis est prius & posterius. vnde ex ipsa positione locus habet prius & posterius. Et, quia in magnitudine est prius & posterius, necesse est, quòd in motu sit prius & posterius proportionaliter his { quæ sunt ibi }. scilicet in magnitudine, & in loco. & per consequens etiam in tempore est prius & posterius: quia motus & tempus ita se habēt, quòd semper alterum eorum sequitur ad alterum. Deinde cum dicit.

AROY. *Prius autem in motu posterius'ue, subiecto quidem est motus, ipso aūt esse diuersum est, & non est motus.*

Est autem prius & posterius ipsorum in motu. id quidem quod est, motus est: tamē esse ipsius alterum est, & non est motus.

Ostendit quomodo prius & posterius se habēt ad motum. & dicit, ꝙ prius & posterius ipsorum, s. temporis & motus, quantum ad id, quod est, motus est: tamen secundum rationem est alterum à motu, & non est motus. De ratione enim motus est, ꝙ sit actus existentis in potentia: sed quòd in motu sit prius & posterius, hoc contingit motui ex ordine partium magnitudinis. Sic igitur prius & posterius sunt idem subiecto cum motu, sed differunt ratione. Vnde restat inquirendum, cùm tempus sequatur motum, sicut supra ostensum est, vtrum sequatur ipsum inquantum est motus, an inquantum habet prius & posterius. Deinde cum dicit.

AROY. *Atqui tempus quoq; cognoscimus, cū motum definimus, priore posteriore'ue definientes. Atq; tunc fuisse dicimus tempus, cùm prius in motu posterius'ue sensimus.*

Te.c8.100. At vero & tempus cognoscimus, cū definimus motum, prius & posterius determinātes: & tunc dicimus fieri tempus, quādo prioris & posterioris in motu sensum percipimus.

Ostendit ꝙ tempus sequatur motum ratione prioris et posterioris. Propter hoc .n. est ostensum ꝙ tempus sequitur motum: quia simul cognoscimus tempus & motum. fm illud ergo tempus sequitur motum, quo cognito in motu cognoscitur tempus: sed tunc cognoscimus tēpus, cùm distinguimus determinando prius & posterius, & tūc dicimus fieri tempus, quando accipimus sensum prioris & E posterioris in motu. Relinquitur ergo ꝙ tempus sequitur motus fm prius & posterius. Deinde cum dicit.

Hoc autē ipso definimus, quod aliud atq; aliud ipsa, aliud quid inter ipsa medium esse existimamus. Nā, cùm extrema alia, medio itelligimus esse, et animus ipsa, nūc duo dicit, alterum prius, alterum posterius, tūc & hoc ipsum tēpus dicimus esse. Quod .n. ipso nūc definit, id tempus esse uidetur, & supponitur. Cùm igitur ipsum nunc, ut unum sentimus, et non aut ut prius in motu posterius'uè, aut ut idem quidem, non autem prioris cuiusdam, posterioris'uè, tempus tunc nullum fuisse uidetur: qm neque motus. Sed, cū prius sentimus atq; posterius, tunc & tempus dicimus esse. hoc enim est Tempus, numerus motus per ipsum prius posterius'uè. Non ergo tempus est motus, sed ut motus ipse numerum habet. AROY.

F Determinamus autem in accipiēdo aliud & aliud ipsum, & medium ipsorū alterum. Cùm enim altera extrema medij intelligimus et duo dicat anima ipsa nunc, hoc quidem prius, illud vero posterius, tunc & hoc dicimus esse tēpus. Determinatum .n. ipso nunc tempus esse videtur & supponatur. Quādo igitur tanꝗ vnum ipsum nunc sentimus, & non sit sicut prius & posterius in motu, aut vt idem quidem, nō autem prioris & posterioris alicuius, non videtur tempus fieri ullum nec motus. Cùm autem prius & posterius est, tūc dicimus tempus. hoc enim est Tempus, numerus motus fm prius & posterius. Non ergo motus tempus est, sed G secundum quòd numerum habet motus.

Te.c8.101. — Definitio tēporis.

Ostēdit quid motus tempus sit, quia numerus motus. & hoc etiam ostendit eodem medio, s. per cognitionem temporis ex motu. Manifestum est enim, quòd tunc esse tempus determinamus, cùm accipimus in motu aliud & aliud, & accipimus àliquid medium inter ea. Cùm enim intelligimus extrema diuersa alicuius medij, & anima dicat, illa esse duo nunc, hoc prius, illud posterius, quasi numerando prius & posterius in motu, tūc hoc dicimus esse tempus. Tempus enim determinari videtur ipso nūc, & hoc supponatur ad præsens, quia postea erit magis manifestum. Quando igitur sentimus vnum nunc, et non discernimus in motu prius & posterius: accipimus idem nunc non vt finem prioris, & principium posterioris nō videtur fieri tempus: quia neq; est motus. sed, cùm accipimus prius & posterius, & numeramus ea, tunc dicimus fieri tempus. & hoc ideo, quia tempus nihil aliud est, ꝗ numerus motus secundum prius & posterius. H tempus enim percipimus, vt dictum est, cùm numeramus prius & posterius in motu. Manifestum est ergo, ꝙ tēpus non est motus, sed sequitur motum fm ꝙ numerat. Vnde est numerus motus. Siquis autem obijciat contra prędictam definitionem, ꝗꝙ prius & posterius tempore determinantur, & sic definitio est circularis. Dicendum est ꝙ prius & posterius ponuntur in definitione temporis, fm ꝙ causantur in motu ex magnitudine, & non fm ꝙ mensurātur ex tempore. et ideo supra Aristoteles ostēdit, ꝙ prius & posterius prius sunt in magnitudine quàm in motu, & in motu quàm in tempore, vt hæc obiectio excludatur. Deinde cum dicit.

Obiectio Galeni. — Rūsio.

Id ita esse hoc indicat signum. nā plus quidem & minus numero, plurem uero minorem'uè motum, tpe solemus discernere. Tempus ergo numerus quidam est. AROY.

Signum

Te.c.102. Signum est autem. plus enim, & minus iudicamus numero: motum autem plurem & minorem tempore: Numerus itaque quidam tempus est.

Manifestat predictã definitionẽ dupliciter. Primo quidem quodã signo. Id enim, quo aliquid iudicamus plus & minus, est numerus eius: sed motũ iudicamus plurẽ & minorẽ tẽpore: tempus igitur est numerus. Secundo ibi.

ARGY. *Cum uero duplex sit numerus: (nam & id, quod numeratur, ac numerabile, & id, quo numeramus numerum dicimus:) id quod numeratur, non id quo numeramus, est tempus. Sunt autem id, quo numeramus, & id, quod numeratur, non eadem, sed diuersa.*

Quoniam autem numerus est dupliciter: (& nanq; quod numeratur, & numerabile numerum dicimus: et quo numeramus:) tempus autem est, quod numeratur, & non quo numeramus. est autem alterum quo numeramus, & quod numeratur.

Manifestat quod dictum est per distinctionem numeri. & dicit, ꝙ numerus dicitur dupliciter. Vno modo id, quod numeratur actu, vel quod est numerabile, vtpote cum dicimus decem homines vel decem equos, qui dicitur numerus numeratus: quia est numerus applicatus rebus numeratis. Alio modo dicitur numerus quo numeramus, id est ipse numerus absolute acceptus, vt duo, tria, quatuor. Tempus autem non est numerus, quo numeramus: quia sic sequeretur, ꝙ numerus cuiuslibet rei esset tempus: sed est numerus numeratus, quia ipse numerus prioris et posterioris in motu tempus dicitur: vel etiam ipsa, quæ sunt prius et posterius numerata. et ideo, licet numerus sit quãtitas discreta, tempus tamen est quantitas continua, propter rem numeratã, sicut decẽ mensuræ panni quoddã cõtinuũ est: quãuis denarius numerus, sit quantitas discreta.

LECTIO. XVIII.

Quo pacto nunc ipsum idem, vel non idem sit in toto tempore, quomodo item Tempus respiciat, continuet vel distinguat exactissima redditur ratio.

ARGY. *Atq; ut motus alius est, atque alius est, sic & tempus. Tempus autem omne, quod est simul, est idem. Nam ipsum nunc idem est subiecto: esse autem ipsius, diuersum est.*

ET sicut motus semper alius est & alius, sic & tempus. Quod autem simul omne tempus, idem est. Te.c.103. Ipsum enim nũc idem est, secundũ id, quod est: esse autẽ ipsi alterũ est. Te.c.104. Ipsum autem nunc Tempus mensurat sm ꝙ prius & posterius est.

Postq̃ Philosophus ostendit quid est tempus, hic determinat de Nunc. & primo ostendit vtrum sit idem Nunc in toto tempore vel aliud & aliud: quod supra in dubitatione positum fuit, Secundo ex hoc vlterius assignat rationem eorum, quæ dicuntur de Nunc ibi. {Manifestum autem est, & cætera.} Te.c.105. Circa primum tria facit. Primo ponit, quòd nunc quodammodo est idem, & quodammodo non est idẽ. Secũdo exponit quod dixerat ibi. {Ipsum autem nunc.} Te.c.104: secũda.104. Tertio probat ibi. {Sequitur enim sicut dictum est.} Dicit ergo primo, ꝙ, cùm tempus sit numerus motus, sicut partes motus sunt semper aliæ & aliæ, ita & partes temporis. sed illud, quod simul existit de toto tempore, est idem, scilicet ipsum nunc. Quod quidem secundum id, quod est, idem est: sed ratione est alterum, secundum quod est prius & posterius. & sic Nunc mensurat tẽpus non sm ꝙ est idem subiecto, sed sm ꝙ ratione est alterum & alterum, & prius & posterius. Secundo ibi.

Atq; tum est idem, tum non est idem. Nam ut est quidem in alio atq; alio, differt. Atque hoc pacto, est ipsum nunc. subiecto uero, est idem. ARGY.

Ipsum autem nunc, est quidem sicut idem, est vero sicut nõ idem. Secundũ quidem enim quòd in alio & alio, alterum est. (Hoc vero erat ipsi nunc.) in quantum autem quodcunq; ens est, ipsum Nunc idem est.

Exponit quod dixerat. & dicit, ꝙ ipsum Nunc, quodammodo semper est idem, & quodãmodo nõ idem. inquantum enim semper cõsyderatur vt aliud & aliud sm successionem temporis & motus, sic est alterum, & non idem: sed secundum quòd consyderatur in se, sic est idem. & hoc est quod supra diximus, quòd ipsi est esse alterum. Nam hoc est esse ipsi nunc, id est secundum hoc accipitur ratio ipsius, vt consyderatur in decursu temporis & motus: sed inquantum ipsum nunc est quoddam ens, sic est idem subiecto. Tertio ibi.

Etenim motus magnitudinem sequitur, & tempus motũ, ut diximus: Quò fit, ut & id, quod fertur, quò motum, & prius in ipso, posteriusue cognoscimus, punctum sequatur. Hoc igitur subiecto quidem est idem (est enim aut punctum, aut lapis, aut aliquid aliud tale) Ratione uero diuersum, perinde atq; Sophistæ. Coriscum in lycio Coriscum in foro esse, sumunt esse diuersa: & hoc igitur ut alibi est atq; alibi, est diuersum. At ipsum nunc sequitur id, quod fertur, perinde atq; tempus sequitur motum. Ipso nanque, quod fertur, prius in motu, posteriusue cognoscimus. Prius uero posteriusue ut numerabile est, ipsum profecto est nunc. Quare & hoc ipsum subiecto quidem est idem. Est enim prius aut posterius quod est in motu. Ipso autem esse diuersum est. prius nanq; posteriusue ut numerabile est, ipsum est Nunc. ARGY.

Sequitur enim, sicut dictum est, magnitudinem motus: hũc autem tempus, sicut diximus. & similiter igitur punctũ id, quod fertur, quo motum cognoscimus, & prius in ipso & posterius. hoc quà quidem quodcunq; ens est, idem est, punctum enim, aut lapis, aut aliquid aliud huiusmodi est: ratione autem aliud est. sicut Sophistæ accipiunt alterum, Coriscum in theatro esse, & Coriscũ in foro. & hoc igitur in eo quod alibi & alibi, est alterum. Id autem, quod fertur, sequitur ipsum nunc, sicut tempus motum. Eo enim quod fertur cognoscimus prius & posterius in motu. Secundum autem quod numerabile, prius & posterius ipsum nunc est. Quare & in his, quod quidem ens nunc est, idem est. prius. n. & posterius est, quod in motu: ipsum autem esse alterum. Secundum enim ꝙ numerabile est prius & posterius, ipsum nunc est.

Probat quod dixerat. Et primo probat, quòd Nunc est idem subiecto, sed alterum & alterum ratione, Secundo, quòd ipsum Nunc mensuret tempus ibi. {Et notum autem maxime.} Infra. Dicit ergo primo, quòd, sicut supra

dictum est, motus quantum ad continuitatem, & prius & posterius, sequitur magnitudinem, & tempus motum, sicut dictum est. Imaginemur igitur secundum Geometras, q́ pūctus motus faciat lineam, similiter oportebit aliquid esse idem in tempore, sicut est aliquid in motu. Si autem punctum motum suo motu faciat lineam, ipsum punctum, quod fertur, est quo cognoscimus motum, & prius et posterius in ipso. Non enim motus percipitur nisi ex hoc, quòd mobile aliter & aliter se habet. & secūdum id, quod pertinet ad praecedentem dispositionem mobilis, iudicamus prius in motu: secundum autem id, quod pertinet ad sequētem dispositionem mobilis, iudicamus posterius in motu. Hoc ergo quod mouetur, quo motum cognoscimus, & discernimus prius & posterius in ipso, siue sit punctum, siue sit lapis, siue quodcunq; aliud, ex ea parte, qua est quoddam ens, quodcunq; sit, est idem, scilicet subiecto, sed ratione est alterum: & hoc modo Sophistae vtuntur altero, cum dicunt, Coriscum alterum esse in theatro, & in foro, sic arguentes secundum sophisma accidentis. Esse in foro est aliud ab eo, quod est in theatro: sed Coriscus est nunc in foro, nunc in theatro: ergo est alius à se. Sic igitur patet, q́ id, quod mouetur, est alterum secundum rationem, in eo quod est alibi & alibi: licet sit idem, subiecto. sed sicut tempus sequitur ad motum, ita ipsum nunc sequitur ad id, quod fertur, & hoc probat: quia per mobile cognoscimus prius & posterius in motu. cū enim inuenimus mobile in aliqua parte magnitudinis, per quā mouetur, iudicamus quòd motus, qui fuit per vnam partem magnitudinis prius praeterijt, & per aliam partem magnitudinis posterius sequitur. & similiter in numeratione motus, quae fit per tempus, id quod distinguit prius & posterius temporis, est ipsum nunc, quod est terminus praeteriti, et principium futuri. Sic igitur nunc se habet ad tempus, sicut mobile ad motum. ergo secundum commutatam proportionem, sicut tempus ad motum, ita & nūc ad mobile. vnde, si mobile in toto motu est idem subiecto, sed differat ratione, oportebit ita esse, & in nūc, quòd sit idem subiecto, & aliud et aliud ratione: quia illud, quo discernitur in motu prius & posterius, est idem subiecto, sed alterum ratione, scilicet mobile: & id, secundum quod numeratur prius & posterius in tempore, est ipsum nunc.

Aeternitatis intellectus. Ex hac autem consyderatione de facili potest accipi intellectus aeternitatis. Ipsum enim nunc inquantum respondet mobili se habenti aliter & aliter, discernit prius & posterius in tempore, & suo fluxu tempus facit, sicut punctus lineam. Sublata igitur alia & alia dispositione à mobili, remanet substantia semper eodem modo se habens. Vnde intelligitur nunc, vt semper stans, et non vt fluens: nec habens prius & posterius. Sicut igitur nunc temporis intelligitur, vt numerus mobilis, ita nunc aeternitatis intelligitur vt numerus, vel potius vt vnitas rei, semper eodem modo se habentis. Secundo ibi.

ARGV. *Est etiam hoc maxime notum. Nam & motio ob id, quod mouetur, & latio ob id, quod fertur, est nota. Est enim hoc aliquid id quod fertur, motus uero, non est. Est igitur, tum idem id, quod nunc dicitur semper, tum non idem. quippe cum, & id quod fertur, tales subeat modos.* H

Et notum maxime hoc est. Etenim motus est propter id, quod mouetur: & loci mutatio propter id, quod fertur: hoc aliquid enim est quod fertur, motus autem, non. Est igitur sicut idem ipsum, quod nunc dicitur, semper: est autem sicut non idem. & nanque est similiter, quod fertur.

E Ostendit vnde habeat mensurare nunc tempus. & dicit, quòd hoc ideo est: quia id, quod est maxime notum in tempore nunc est. & vnumquodque mensuratur per id, quod est maxime notum sui generis, vt dicitur in. 10. Metaphysicae, & hoc etiam ostendit ex habitudine motus ad mobile. quia motus cognoscitur per id, quod mouetur: & loci mutatio per id, quod localiter fertur, quasi minus notum per magis notum. quod ideo est, quia id, quod mouetur. {est hoc aliquid.} id est, res quaedam per se stans. quod non conuenit motui. vnde mobile est notius motu, & per mobile cognoscitur motus. & similiter tempus per ipsum nunc. & sic cōcludit conclusionē principaliter intentā, q́ id, quod dicitur nunc, semper est idem quodammodo, & quodammodo non: quia similiter est de mobili, vt dictum est. Deinde cūm dicit. Lec. 2. in principio

ARGV. *Patet etiam nunc ipsum non esse, si tempus non sit, & tempus non esse, si non sit ipsum nunc. Nam ut simul sunt id quod fertur, & latio, sic & numerus eius quod fertur, & numerus ipsius etiam lationis sunt simul. Est enim tempus quidem numerus lationis. Ipsum autem nunc eius quod fertur, perinde atque unitas numeri.* F

Te. c. 105. Manifestum est autem, quòd, nisi tempus sit, ipsum nunc non erit: &, si ipsum nunc nõ erit, tempus non erit. Sicut enim simul sunt, quod fertur, & loci mutatio, sic & numerus, qui est eius quod fertur, & qui est loci mutationis. Tēpus enim est loci mutationis numerus: ipsum autē nunc est, vt quod fertur, vt vnitas numeri.

G Assignat rationem eorum, quae dicuntur de Nunc: & primo eius, quod dicitur, quòd nihil est temporis nisi nunc, secundo eius quod dicitur, quòd nunc diuidit & continuat temporis partes ibi. {Et continuum autē.} tertio eius quod dicitur, quòd nunc non sit pars temporis ibi. {Et adhuc manifestum.} Dicit ergo primo, manifestum esse quòd, si non sit tempus, non erit nunc: & si non erit nunc, non erit tempus. & hoc ex habitudine motus ad mobile. Sicut enim loci mutatio, & id, quod fertur, sunt simul, sic & numerus eius quod fertur, simul est cum numero localis motus: sed tempus est numerus loci mutationis, ipsum autem nunc comparatur ad id, quod fertur, non quidem sicut numerus (quia nunc indiuisibile est) sed sicut vnitas numeri. relinquitur igitur, quòd tempus & nunc non sunt sine inuicem. Attendendum est autem, quòd tempus semper comparatur loci mutationi, qui est primus motuum. tempus enim est numerus primi motus, vt dictum est. Secundo ibi. Infra. Te. c. 107. Nota.

ARGV. H *Est praeterea tempus ipso nunc continuum, atque diuisum. Hoc enim ad lationem, & ad id, quod fertur, accommodatur. Nam motus ac latio una est, ipso sane, quod fertur, propterea quòd unum est, & non subiecto (sic enim intercapedines esse possunt) sed ratione. Distinguit etiam hoc priorem posterioremq; motum.*

Et continuum tempus est ipsi nunc: & diuiditur secundum ipsum nunc. Sequitur enim hoc ad loci mutationem, & ad id, quod fertur. Motus enim, & loci mutatio vna est ab eo quod fertur: quia vnum et non quodcunq; ens (etenim deficeret) sed ratione. & nanq; determinat priorem & posteriorem motum hoc.

Assignat

Assignat rationem eius quod dicitur, q tempus continuatur, & diuiditur secundum nunc. Et primo ex parte motus & mobilis. Secundo ex parte lineæ & puncti ibi.

Infra. {Sequitur autem & hoc.} Dicit ergo primo, quòd iam ex dictis patet, quòd tempus est continuum ipsi nunc, id est continuatur per ipsum, & diuiditur per ipsum. Et hoc etiam consequens est ad id, quod inuenitur in loci mutatione, cuius numerus est tempus: & in eo quod fertur secundum locum, cui respondet ipsum nunc. Manifestum est enim, quòd omnis motus habet vnitatem ab eo, quod mouetur: quia scilicet id quod mouetur est vnum & idem manens in toto motu: & nõ est indifferenter id, quod mouetur vno motu manente, quodcunq; ens, sed illud idem ens, quod prius incepit moueri: quia, si esset aliud ens, quod postea moueretur, deficeret primus motus: & esset alius motus alterius mobilis. Et sic patet, quòd mobile dat vnitatem motui, quæ est eius continuitas. Sed verum est, quòd mobile est aliud & aliud secundum rationem, & B per hunc modum distinguit priorem & posteriorem partem motus: quia secundum quòd consyderatur in vna ratione vel dispositione, cognoscitur, quòd quæcunq; dispositio fuit in mobili ante illam assignatam, pertinebat ad priorem partem motus, quæcunque autem post hanc erit, pertinebit ad posteriorem. Sic ergo mobile, & continuat motum, & distinguit ipsum. & eodem modo se habet nunc, ad tempus. Secundo ibi.

ARGV. *Atq; hoc etiam accommodatur quodammodo puncto. etenim punctum & continuat longitudinem, & distinguit: nam huius principium est, illius finis. Verum, cũ hoc pacto quispiam ipsum sumit, ut ipso tanquàm duobus utatur, tunc fletur necesse est, si punctum idem principium erit ac finis. Ipsum autem nunc, quia id, quod fertur mouetur, aliud est atq; aliud semper. Quare tempus est numerus, non hoc sanè, quod nunc ipsum perinde atq;* C *punctum idem principium sumitur, atq; finis, ob id porro quod antea diximus. tunc enim erit usus medij puncti tanquàm duorum. Quare fiet, ut fletur. Sed hoc potius, q eam in hoc ipsa nunc subeunt rationem, quam extrema lineæ in eadem. atq; non ut partes.*

Sequitur autẽ & hoc quodammodo ad punctum. & punctum enim continuat longitudinem, & determinat. est enim huius quidẽ prin-

Tex.c.106. cipium, illius autem finis. Sed, cùm sic quidẽ accipiat aliquis, tanquàm duobus vtens vno, necesse est stare, si principium & finis idem punctum erit. Ipsum autem nunc, propter id, q mouetur quod fertur, semper alterum est. Quare tempus numerus est, non sicut eiusdem puncti, quia est & principium & finis, sed sicut vltima eiusdem magis, & non sicut partes, & propter quod dictum est. medio enim puncto, tãquàm duobus vtetur. Quare quiescere accidet.

Assignat eiusdem rationem ex parte lineæ & puncti. & dicit, quòd hoc quod dictum est de tempore & Nunc, consequitur quodammodo ad id, quod inuenitur in linea & puncto. quia punctum continuat lineam, & distinguit ipsam, inquantum est principium vnius partis & finis alterius. Sed tamen differenter se habet in linea, et puncto, & tempore, & nunc. quia punctũ est quoddam stans, & linea similiter: vnde potest homo accipere idem punctum bis, & vti eo vt duobus, vt scilicet principio & fine. & cum sic vtimur puncto vt duobus, accidit quies. sicut patet in motu reflexo, in quo id, quod erat finis primi mo-

A tus, est principium secundi motus reflexi. Et propter hoc probatur infra in Octauo, quòd motus reflexus, non est continuus, sed intercidit quies media. sed ipsum nunc non est stans, propter id, quod respondet mobili, quod semper fertur durante motu. & propter hoc, oportet nunc esse semper alterum & alterum secundum rationem, vt supra dictum est. Et ideo, cùm tempus sit numerus motus, non hoc modo numerat motum, quòd aliquid idem temporis accipiatur, vt principium vnius, & finis alterius: sed magis numerat motum accipiendo duo vltima temporis, scilicet duo nunc, quæ tamen non sunt partes eius. Et quare competat iste modus numerandi in tempore magis quàm alius, quo per punctum numerantur partes, inquantum est principium & finis, ratio est, quæ dicta est. quia secundum hunc modum vtitur aliquis puncto, vt duobus: & sic accidit quies media, quæ non potest esse in tempore & motu. Non tamen intelligendum est per id quod dicitur, quòd idem nunc non sit princi- B pium futuri & finis præteriti: sed quòd non percipimus tempus numerando motum per vnum nunc, sed magis per duo, vt dictum est: quia sequeretur, quòd in numeratione motus idem nunc sumeretur bis. Deinde cùm dicit.

Patet enim neq; nunc ipsum tẽporis esse partem, neq; diuisionem motus Quemadmodum neq; puncta sunt lineæ partes, sed duæ lineæ semper. Ipsum igitur nunc, ut est quidem finis tempus non est, sed accidit. ut autem nunc ratnumerus est. Nam fines quidem illius sunt solum, cuius sunt fines. Numerus autem horum equorũ, denarius inquàm, & alibi etiam est. ARGV.

Et adhuc manifestũ, quòd nulla pars ipsum nunc tẽporis est, neq; diuisio motus, sicut neq; Tex.c.107.

C puncta lineę. lineę enim duę partes vnius sunt. Secundum quidem igitur, quòd est terminus, ipsum nunc non est tempus, sed accidit, secundum vero quòd numerat, numerus. Termini quidem enim illius solum sunt, cuius sunt termini. Numerus autem qui est horũ equorum decem, alibi & alibi est.

Assignat rationem eius quod dicitur, quòd nunc non est pars temporis, & dicit. Manifestum esse, quòd nunc non est pars temporis, sicut neque id, per quod distinguitur motus, non est pars motus, scilicet aliqua diuisio signata in mobili, sicut etiam nec puncta sunt partes lineæ. duæ enim lineæ sunt partes vnius lineæ. Manifestat autem proprietates ipsius temporis ex motu & linea. quia, sicut dictum est supra, motus est continuus propter magnitudinem: & tempus propter mo- D tum. Concludit ergo finaliter, quòd ipsum nunc, secundum quòd est terminus quidam, non est tempus, sed accidit ipsi, vt terminus terminato: sed secundum quòd tempus numerat alia, sic etiam nunc est numerus aliorum quàm temporis. Et huius ratio est, quia terminus non est nisi eius cuius est terminus: sed numerus potest esse diuersorum, sicut numerus decem equorum, numerus est & aliarum rerum. Sic igitur nunc non est terminus solius temporis, sed est numerus omnium mobilium, quæ mouentur in tempore.

LECTIO. XIX.

Quis nam numerus motus tempus sit, nonnullorum etiam de ipso dictorum rationes redduntur.

Patet igitur tempus numerũ esse motus per prius posteriusue, & continuum etiam esse, cum sit continui nu- ARGV.

merus uti diximus. Numerus autem minimus abſolutus quidem eſt dualitas, inquàm, ipſa: quidam autem partim eſt, partim non eſt. ueluti lineæ multitudine quidem, minimus eſt, duæ inquàm lineæ, aut una, magnitudine autem eſſe non poteſt. omnis nãq; linea diuiditur ſemper. Quare ſimiliter & tempus, numero quidem minimum unum uel duo, magnitudine uero non eſt.

Te.c.108. QVod quidem igitur tẽpus numerus motus ſecundum prius & poſterius ſit, & continuum (continui nãq;) manifeſtum eſt. Minimus autẽ numerus, quidam ſimpliciter quidem eſt, vt dualitas eſt; quidam autem numerus eſt, qui eſt quidem ſic, eſt autẽ tanquàm non ſic, vt lineæ minimum multitudine quidem eſt duæ aut vna, magnitudine autem non eſt minimum: ſemper enim diuiditur omnis linea. Quare ſimiliter, & tempus. minimum enim quidem eſt ſecũdum numerũ vnũ aut duo, ſecundum vero magnitudinẽ non eſt.

Poſtq̃ Philoſophus definiuit tempus, hic ex definitione data reddit rationem eorum, quæ dicunt de Tempore. Et circa hoc quatuor facit. Primo oſtendit quomodo in Tempore inuenitur minimum, & quomodo nõ, Secũdo quare tempus dicitur multum et paucum, breue & longũ, nõ autem velox et tardum ibi. {Manifeſtum autem propter quid.} Tertio oſtendit quomodo tempus ſit idem, et quomodo nõ ibi. {Et idem autem vbiq;.} Quarto quomodo tempus cognoſcitur motu, & è cõtra ibi. {Non ſolum autem motu.} Dicit ergo primo, q manifeſtũ eſt ex definitione temporis prius data, q tẽpus eſt numerus motus ſm prius & poſterius, vt ſupra expoſitum eſt. & iterũ manifeſtum eſt ex præmiſſis, q tempus eſt quoddam cõtinuum. licet autem nõ habeat cõtinuitatẽ ex eò, q eſt numerus, habet tamẽ cõtinuitatem ab eo, cuius eſt numerus: quia eſt numerus cõtinui, ſcilicet motus, vt ſupra dictum eſt. Non eſt autem tempus numerus ſimpliciter, ſed numerus numeratus. In numero autem ſimpliciter eſt inuenire aliquem minimum numerum, ſcilicet dualitatem. Sed, ſi accipiamus numerum quendam, ſcilicet numerum alicuius rei cõtinuæ, quodammodo eſt inuenire minimum, & quodammodo nõ: quia ſecũdum multitudinem eſt inuenire minimum, nõ autem ſecũdum magnitudinem. ſicut in multis lineis ſecundum multitudinem quidem eſt minimum, vt vna linea, vel duæ, vna quidem ſi accipiatur id, quod eſt minimum ſimpliciter in numero: duæ autem ſi accipiatur id, quod eſt minimum in genere numeri, habens rationem numeri, Sed in lineis nõ eſt inuenire minimum ſecũdum magnitudinem, vt ſit, ſcilicet aliqua linea minima, quia ſemper eſt diuidere quancunque lineam. Et ſimiliter dicendum eſt de tempore, quia eſt inuenire in eo minimum ſm multitudinem, ſcilicet vnũ vel duo, vt puta aut vnum annum, aut duos annos, aut duos dies, aut horas: ſed minimũ ſecundum magnitudinem nõ eſt inuenire in tempore: quia cuiuslibet temporis dati eſt accipere partes, in quas diuiditur. Secundo ibi.

In numero ſimpl'r eſt inuenire aliquẽ minimũ numerũ, ſcilicet dualitatem: in numero autẽ tali quãdoq; ſic quãdoq; autem non.

ARGV. *Perſpicuũ etiam eſt, & cur uelox quidem ac tardum non dicitur: multum autem & paucũ, & longum ac breue dicitur. quò nanq; continuũ eſt, hòc longum & breue: quò uero numerus eſt, hòc multum ac paucũ dicitur. Velox autem & tardum non eſt, quippe cum neq; numerus quo numeramus uelox ullus ſit, atq; tardus.*

Te.c.109. Manifeſtum eſt autem, propter quid tardũ & velox non dicitur: multum autem & paucũ, & breue & longum. ſecundum enim q continuum eſt, longum & breue dicitur: ſecundum autem q numerus, multum & paucum. velox autem & tardum non eſt. neq; enim numerus, quo numeramus, velox & tardus vllus eſt.

Aſſignat rationem, quare tempus nõ dicitur tardũ aut velox, ſed dicitur multũ & paucũ, breue & longũ. Iam. n. oſtenſum eſt, q tempus, & numerus eſt, & cõtinuũ eſt. inquantum ergo eſt cõtinuum, dicitur tempus & lõgum & breue, ſicut & linea: inquãtum autem numerus eſt, dicitur & multũ & paucũ. Eſſe autem & velox & tardum nullo modo cõpetit numero, neq; numero ſimpliciter, vt manifeſtum eſt, neq; etiam poteſt cõuenire numero alicuius rei. Nam eſſe velox vel tardũ dicit de aliquo ſm q eſt numeratũ. dicitur. n. velox motus, eò q paruo tempore numeratur: tardũ autẽ è cõtra. vnde manifeſtũ eſt, q tempus nullo modo poteſt dici velox vel tardum. Tertio ibi.

ARGV. *Eſt etiam idem ſimul ubiq;, non eſt autem idem tempus prius poſteriusue. quoniam & mutatio præſens quidem eſt una; facta uero futuraq; alia. Tempus autem numerus eſt, non quo numeramus, ſed qui numeratur. Atq; hoc ſanè aliud eſt prius atq; poſterius ſemper. nam ipſa nunc alia ſunt, ut patet, Eſt autẽ unus idemq; numerus centum hominum, centumq; equorum: at ea, quorum eſt numerus, equi, inquàm, & homines, ſunt diuerſa.*

Te.c.110. Et idem etiã vbiq; ſimul. prius autẽ & poſterius non idem. quia & mutatio præſens quidẽ vna eſt: facta autẽ & futura altera eſt. Tempus autem numerus eſt, non quo numeramus, ſed quod numeratur, vel numeratus. Huic autem accidit prius et poſterius ſemper eſſe altera. ipſa enim nunc ſemper altera. Eſt autem numerus vnus quidem & idem qui eſt centum equorũ, & qui eſt centũ hominum: quorum autem numerus eſt altera ſunt, vt equi ab hominibus.

Oſtendit quomodo tempus ſit idem, & quomodo nõ idem. Et primo quomodo ſit idem vel nõ idem ſimpliciter, Secundo quomodo ſit idẽ ſm quid ibi. {Amplius ſicut contingit.} Dicit ergo primo, q tẽpus ſimul exiſtens eſt idẽ vbiq;, id eſt reſpectu omniũ quę mouent vbiq;. nõ enim diuerſificat ſecundũ diuerſa mobilia, ſed diuerſificatur ſecundũ diuerſas partes eiuſdem motus. Et ideo tẽpus prius, & tempus poſterius nõ eſt idem. & hoc ideo, quia prima mutatio præſens, cuius primo & principaliter numerus tempus eſt, vna eſt. ſed huius mutationis altera pars eſt, quæ iam facta eſt & pertranſiit: & altera, quæ futura eſt. Vnde & tempus alterum eſt quod prius fuit, & alterum quod futurum eſt. & hoc ideo, quia tempus non eſt numerus ſimpliciter, ſed numerus alicuius rei numeratæ, ſcilicet prioris & poſterioris in motu. & huic numero ſemper accidit eſſe alterum, & prius & poſterius propter hoc, quòd ipſa nunc ſecundum quòd ſe habent prius & poſterius ſemper ſunt altera. Si autem eſſet numerus ſimpliciter, tunc eſſet idem tempus & mutationis, quæ præterijt, & eius, quæ futura eſt. quia numerus ſimpliciter eſt vnus & idem diuerſorum numeratorum, vt centum equorum & centum hominum: ſed numerus numeratus eſt alius diuerſorum. centum enim equi ſunt aliud quid à centum hominibus. & quia tempus eſt numerus prioris & poſterioris in motu, nam alia ſunt, quæ in motu ſe habent vt prius, ſecũdũ id, quod præterijt de motu: & alia vt poſterius, ſecundũ id quod ſequitur, propter hoc eſt aliud tempus præteritum, & aliud futurum. Secundo ibi.

Præterea

ARGY. *Praeterea ut motus idem ac unus, iterum atq; iterum esse potest, sic & tempus idem unumq; esse potest, uelut annus, uer, autumnus.*

Te.c.iii. Amplius sicut contingit motũ esse eundem & vnum iterum & iterum, sic & tempus contingit, vt hyemem, aut ver, aut autumnum.

Ostendit quomodo tempus reiteratur idem, secũdum quid. Et dicit, ꝙ sicut reiterari vnũ & eundem motũ cõtingit, sic cõtingit reiterari vnum & idem tempus. reiteratur enim idem motus specie, sed non numero: quia ab eodem signo arietis, à quo primo mouebatur Sol, & postea mouebitur. Et ideo sicut prius fuit hyems, aut ver, aut aestas, aut autumnus, ita erit, * non quidẽ vnum numero, sed specie. Deinde cũm dicit.

ARGY. *Atqui non solum tempore motum, sed etiam tempus motu metimur ex eo sanè, quia à sese uicissim definiũtur. Nam tempus quidem definit motũ, quippe cũ sit ipsius numerus, uti diximus. motus autem tempus. Atq; multum paucumue dicimus tempus, motu metiẽtes ipsum, perĩde atq; numerũ re numerabili numerabimus, ut uno equo numerum ipsum equorũ. Etenim numero quidem multitudinem equorũ: uno autẽ equo, numerũ ipsum rursus equorũ cognoscimus. similiter fit, et in tẽpore, atq; motu. Tempore nanq; motũ, motu uero tempus metimur.*

Te.c.iii. Non solum autem motum tempore metimur, sed motu tempus, propterea quòd definiuntur se inuicem. Tempus quidem enim determinat motũ, cum sit numerus ipsius: motus autem, tempus. Et dicimus multum aut paucũ esse tempus, motu mensurantes, sicut & numerabilibus numerum. Numero quidem equorum multitudinem cognoscimus. Iterum autẽ vno equo equorũ numerũ ipsum: similiter autem, & in tẽpore & motu est. Tempore quidẽ enim motũ, motu autem tempus mẽsuramus.

Ostendit, ꝙ sicut motum cognoscimus tempore, ita & tẽpus motu. & hoc primo ex ratione numeri et numerati. Secundo ex similitudine magnitudinis motus ibi. {Et hoc rationabiliter, &c.} Dicit ergo primo, ꝙ non solum mensuramus motum per tempus, sed etiam mensuramus tempus per motum, propter hoc, ꝙ inuicem definiuntur: oportet enim accipere quãtitatem vnius, secundum quãtitatem alterius. quod enim tempus determinet motum ex hoc cõtingit, quia est numerus ipsius. sed è contra motus determinat tẽpus quo ad nos. percipimus enim interdũ quãtitatem temporis ex motu, vtpote, dicimus tẽpus esse multum vel paucum secundum mensuram motus nobis certam: quia & ipsum numerum aliquãdo per numerabilia cognoscimus & è cõtra. Cognoscimus enim numero, equorum multitudinem: & iterum vno equo cognoscimus numerum equorum. Non enim sciremus quot sunt milliaria, nisi sciremus quid est miliare. Et similiter est in tempore & motu. quia, cum est nobis certa quantitas temporis, quantitas autem motus ignota: tunc tempore mensuramus motum, & è contra, quando motus est notus, & tempus ignotum. Secundo ibi.

ARGY. *Idq; accidit non sine ratione profectò. Sequitur enim magnitudinem motus: & tempus motum hòc sane, quò quanta & continua atq; diuisibilia sunt. Quia nanq; magnitudo est talis, Ideo motus his est affectus. tempus autem ob motum est tale. Atq; metimur & magnitudinem motu, & magnitudine motum. Nam, si ambulatio*

A *multa sit, uiam multam dicimus esse: & hanc rursus multam, si uia sit multa. Similiter & tempus, si motus, & motum, si tempus.*

Te.c.iii. Et hoc rationabiliter accidit. Imitatur enim magnitudinem quidem motus, hũc autem tẽpus, eò, ꝙ quanta & continua sint & diuisibilia. propter magnitudinem enim esse huiusmodi, motus haec sustinet. propter autẽ motum tempus. Et mensuramus magnitudinem motu, & motum, magnitudine. multam enim dicimus esse viam, si processus multus: & hunc multum, si via multa. Sic igitur et tempus, si motus, & motum, si tempus.

Ostendit idem ex comparatione motus ad magnitudinem. & dicit, ꝙ rationabiliter accidit, ꝙ dictũ est de Tem-
B pore & Motu. quia sicut motus magnitudinem imitatur in quantitate & continuitate & diuisibilitate, ita & tempus immitatur motum. haec enim in motu inueniuntur propter magnitudinem, & in tempore propter motum. Mensuramus autem magnitudinem per motum: & motum per magnitudinem. dicimus enim multã esse viam, quando percipimus motum nostrum fuisse multum: & è contra, quando consyderamus magnitudinem viae, dicimus motum nostrum fuisse multum. Et ita etiam de tempore, & motu est, vt supra dictum est.

LECTIO. XX.

Quid sit in Tempore esse, Quae sint ea, quae sunt in Tempore, & quae non sunt in tempore, tempusq;, vt mouentia, ita & quiescentia mensurare.

ARGY. *Cum autem tempus mensura sit motus, ipsiusq; moueri, mensuraret autem motum definiendo motum aliquem, quae metietur totum, ut longitudinem ulna metitur definiendo magnitudinem aliquam, quae totam longitudinem metietur. Patet & motũ in tempore esse, hoc esse sanè, ipsum inquàm, & esse ipsius tempore mensurari. Nam simul & motum, & esse motus metitur. & hoc est ipsum in tempore esse mensurari ipsius esse.*

Te.c.iiii. QVoniam autem est tempus mensura motus, & eius quod est moueri. mensurat autem sic motũ in determinãdo quẽdam motum, quo mensurabit totum, sicut longitudinem cubitus, in determinando aliquã magnitudinem, quae metitur totum. Et est motui in tempore esse mensurari tempore, & ipsum, & esse eius. Simul enim & motum, & esse motus mensurat, & hoc est ipsi in tempore esse, mensurari ipsius esse.

D Postq; Philosophus determinauit de Tempore secundum se, hic determinat de tempore per cõparationem ad ea, quae sunt in tempore. Et circa hoc duo facit. Primo cõparat tempus ad ea, quae sunt in tempore, Secundo ad ea quae sunt in nunc ibi. {Ipsum autem nunc.} Circa primum duo facit. Primo cõparat tempus ad motum, Secũdo ad alia quae sunt in tempore ibi. {Manifestum autem quia.} Circa primum consyderandum est, ꝙ alio modo comparatur motus ad tempus, & alio modo res aliae. Motus enim mensuratur tempore, & secundũ illud, quod est, & secũdum suam durationem, siue sm esse suum. res autẽ aliae, vtpote homo, aut lapis mensurãtur tempore sm suũ esse, siue secundum durationem, prout habent esse transmutabile: secundum autem id, quod sunt, non mensurantur tempore, sed magis eis respõdet nunc temporis, vt supra dictũ est, Dicit ergo primo, ꝙ tempus est mensura ipsius

motus, & eius quod est moueri: p quod dat intelligere durationem motus. Mensurat autem tempus motū p hoc, q Tempore mensuratur aliqua pars motus, quæ mensurat totum. & hoc necessarium est, quia vnumquodq; mensuratur per aliquid sui generis, vt dicitur in. 10. Metaphy. Et hoc apparet in magnitudinum mēsuris. cubitus enim mensurat totam longitudinem alicuius panni vel alicuius viæ, per hoc q determinat aliquam partem illius longitudinis, quæ metitur totū: & sic per partem motus tempus mensurat totum motum. per motum enim vnius horæ mensuratur motus totius diei, et per motum diurnum mensuratur motus annuus. Quia igitur motus mensuratur tempore, nihil est aliud motum esse in tempore, quàm mensurari à tempore, & secundum id quod est, & secundum suam durationem: quia secundum vtrunq; mensuratur à tempore, vt dictum est. Secundo ibi.

ARGV. *Et cætera etiam in tempore esse, hoc esse plane, ipsorū inquàm esse à tempore mensurari. In tempore enim esse duo significat. unum tunc esse, cum tempus est, alterum eo modo, quo dicimus aliqua numero esse. hoc autē aut partem numeri, uel affectum, & omnino quid numeri significat esse, aut ipsius numerum esse. Atq;, cum tempus sit numerus nunc quidem ipsum, & prius, & istiusmodi cætera sic in tēpore sunt, ut unitas est in numero, & par atq; impar. hæc enim aliquid numeri, illa temporis aliquid sunt. res autē in tempore sunt, ut in numero. Quod si ita sit, res à tempore ut à numero continentur, quemadmodum & à loco ea, quæ sunt in loco. Patet autem et in tempore esse non hoc esse, tunc, inquàm, esse, cum tempus est: quemadmodum nec in motu, aut in loco esse hoc est tunc esse, cum motus, aut cum locus est. Si enim in aliquo esse sic erit, omnes profectò res in quouis erunt, & cælum in milio erit. nam, cum milium est, & cælum etiam est. uerum hoc quidem accidit, illud autem sequatur necesse est, ut tempus sit, cum aliquid est in tempore, & motus sit, cum aliquid est in motu.*

Te.c.119. Manifestum autē q & alijs hoc est in tēpore esse mensurari esse ipsorum à tempore. In tempore enim esse duorū est alterū. vnū quidē esse tūc, quādo tēpus est, alterū autē, sicut quædā dicimus, quia in numero sunt. hoc autē significat, aut sicut partē numeri, & passionē, & omnino q numeri aliquid est, aut q est ipsius numerus. Quoniā autē numerus tēpus est, ipsum quidē nūc, & prius, & quæcūq; sunt huiusmodi, sic in tempore sunt, sicut in numero vnitas, & superfluus, & par. hæc quidē numeri aliquid, illa vero tēporis aliquid sunt. Res autem sicut in numero in tēpore sunt. si autē hoc est, cōtinentur sub numero, sicut q̄ sunt in loco, sub loco. Te.c.116. Manifestū autē est, qm̄ nō est in tēpore esse, quādo tempus est, sicut neq; in motu esse, neq; in loco, quando locus & motus est. Si enim erit quod est in aliquo, sic, omnes res erunt in quolibet, & cælū in milio. quando. n. miliū est, est & cęlū. sed hoc quidē accidit, illud autē necesse est cōsequi: et ei, qđ est in tpe, esse quoddā tempus, qn̄ & illud est: & ei quod est in motu, esse tūc motū.

Ostendit quomodo se habet ad alia. Et primo ostendit quomodo aliæ res sunt in tēpore, secūdo quibus rebus cōueniat in tēpore esse ibi. {Quoniā aūt est sicut & cętera.} Te.c.117. Dicit ergo primo, quia motū esse in tēpore est tēpore mensurari, et ipsum et esse eius, manifestū est, q etiā idē est, alia in tēpore esse, & mēsurari à tēpore, nō ipsa, sed esse eorum. motus enim p se mēsuratū à tēpore, sed alia sm q habēt motū. Et q hoc sit rē esse in tempore, quod mēsurari esse eius à tēpore sic ostēdit. quia esse in tēpore dupliciter potest intelligi. vno modo vt dicatū aliquid esse in tēpore, qa est simul cū tēpore: alio modo vt dicanū aliqua esse in tpe, sicut dicunt aliqua esse in numero, qđ ēt dicitū dupliciter. in numero. n. est aliqd sicut pars, sicut binarius est in quaternario: & aliqd est sicut ppria passio eius, vt par et ipar, vel quicquid aliud est ipsius numeri. alio vero modo dicitur aliquid esse in numero, non qa ipsum est aliquid numeri, sed quia numerus est eius, vt numerati, sicut homines dicunt esse in tali vel tali numero. Sed, quia tempus est numerus, vtroq; modo cōtingit aliquid esse in tēpore. nam nūc & prius & posterius, et quęcūq; sunt huiusmodi, hoc modo F sunt in tēpore, sicut sunt in numero vnitas, quę est pars, et par & impar, quæ sunt numeri passiones, & superfluū & perfectū. Dicitur autē numerus perfectus, q cōstat ex partibus mensurātibus ipsum, sicut numerus senarius, quē mēsurāt vnitas, binarius & ternarius, quæ simul iuncta cōstituūt senariū. Numerus autē superfluus dicitū, cuius partes mensurātes ipsum, excedūt totū, sicut duodenarius, q mēsuratū vnitate, binario, ternario, et quaternario, et senario, quæ simul iuncta cōsurgunt in sexdecim. & p hūc modū sunt aliqua in tēpore, inquantū sunt aliquid tēporis. Sed res, quæ nō sunt aliquid tēporis, dicunt esse in tēpore, sicut numerata in numero. vnde oportet q ea, quę sunt in tēpore, cōtineantur sub tēpore, sicut sub numero: sicut ea, quæ sunt in loco, cōtinentū sub loco sicut sub mēsura. Exponit etiā cōsequenter primū modū essendi aliquid in tēpore, & dicit manifestū esse, q nō est idem esse in tēpore, et esse quādo tēpus est, sicut etiā nō est idem esse in motu & in loco, G & esse qn̄ est locus, & motus. alioqn sequeretū, q omnes res essent in quolibet, vt puta, q cælū esset in grano milij: qa, qn̄ est miliū, est cælū. Est aūt inter hæc duo differētia, quia, qn̄ dicitur aliquid esse, qn̄ alterū est, accidit vni, q sit cum altero simul. sed illud, in quo aliquid est, sicut in mensura, ex necessitate consequitur, sicut tempus ex necessitate consequitur ei, quod est in tempore: & motus ei, quod est in motu, vt simul sint. Secundo ibi.

Quid numerus perfectus dicatur.

Numerus superfluus qd.

ARGV. *Cum igitur in tempore esse, sit in ipso esse tanquàm in numero, maius quid tēpus omni eo quod in tempore est, sumetur. Quapropter omnia, quæ sunt in tēpore, à tempore contineātur necesse est, quemadmodum & cætera, quæ in aliquo sunt, ut à loco, ea, quæ sunt in loco.*

Te.c.117. Quoniam autem est, sicut est in numero, sic in tempore, accipietur aliquod maius tempus H omni eo quod est in tempore. Vnde necesse est omnia, quæ sunt in tempore, contineri à tempore, sicut alia, quæcunque in aliquo sunt; vt quæ sunt in loco, à loco.

Ostēdit quibus cōueniat esse in tēpore. Et primo, q nō omnia entia sunt in tēpore, secūdo q nō omnia nō entia ibi. {Manifestū igitū.} Circa primū duo facit primo ostēdit q ea, quæ sunt semp, nō sunt in tēpore: secūdo q nihilominus ea, quæ quiescūt, inquātū huiusmodi, sunt in tpe ibi. {Quoniā autē est tēpus.} Circa primū duo facit, primo proponit ea, ex qbus procedit ad propositū ostēdendū, secūdo cōcludit propositū ibi. {Quare Manifestū est, &c.} Proponit autē duo, quorū primū est, q, cū aliqd sit in tēpore, sicut numeratū in numero, necesse est, q accipi possit aliquod maius tēpus omni eo, qđ est in tpe. sicut potest accipi aliqs numerus maior omni eo, qđ ē numeratū. Et

Te.c.130.

Te.c.131.

tertia.117.

propter

propter hoc necesse est omnia, quæ sunt in tempore, & totaliter contineri à tẽpore, & cõcludi sub ipso, sicut ea, quæ sunt in loco, concluduntur sub loco. Secundum ibi.

ARGY. *Et patiantur etiam aliquid à tempore, quemadmodum & dicere consueuimus, nunc tempus consumere, nunc tempore cuncta senescere, nunc ob tempus itidem obliuisci. sed non didicisse, nec adoleuisse, nec pulchrum etiam euasisse. corruptionis enim per se magis est causa tempus. est enim numerus motus. motus autem id, quod inest extrudit.*

Et pati iam aliquid sub tempore, sicut & consueuimus dicere, quia tabefacit tempus, & senescũt omnia in tempore, & obliuiscũtur propter tempus, sed nõ didicit, neq; nouum factum est, neque bonum. corruptionis enim causa per se magis est tempus. numerus etenim motus est, motus autem distare facit quod est.

Et est, ꝙ omne, quod est in tempore, aliquid patitur sub tempore: sm ꝙ passio pertinet ad defectum. & hoc probat ex consueto modo locutionis. Consueuimus enim dicere ꝙ longitudo temporis tabefacit, id est putrefacit & corrumpit. & iterum, ꝙ propter tempus omnia senescũt, quę sunt in tempore: et ꝙ propter tempus obliuio accidit. quę enim de recenti cognouimus in memoria manent: sed per diuturnitatem temporis elabuntur. Et, si aliquis dicat ꝙ etiam perfectiones attribuũtur tempori sicut et passiones, hoc consequenter excludit. & ponit tria contra tria præmissa. Contra id enim quod dixit, ꝙ obliuiscitur propter tempus, subdit ꝙ aliquis non addiscit propter tempus. si enim aliquis diu viuat ociosus à studio addiscendi, non propter hoc addiscit, sicut propter tempus obliuiscitur. Contra hoc autem, quod dixit, ꝙ omnia senescunt sub tẽpore, subdit ꝙ nõ est aliquid factum nouum propter tempus. non enim solũ per hoc aliquid innouatur, quia longo tempore durat, sed magis antiquatur. Contra illud vero quod dixerat, ꝙ tẽpus tabefacit, subdit, ꝙ tempus non facit. {bonum.} id est integrum & perfectum, sed magis tabidum & corruptum. & huius causa est, quia ex tempore aliqua corrũpũtur, etiam si non appareat aliquid aliud manifeste corrumpens. quod ex ipsa ratione temporis apparet. est enim tempus numerus motus. De ratione autem motus est, ꝙ faciat distare id quod est, à dispositione in qua prius erat. vnde, cũ tempus sit numerus primi motus, ex quo in omnibus causatur mutabilitas, sequitur, ꝙ per diuturnitatẽ temporis, omnia, quæ sunt in tempore, remoueantur à sua dispositione. Deinde cũm dicit.

ARGY. *Quæ cum ita sint, patet ea, quæ sunt semper, hoc ipso sanè, quòd semper sunt, in tẽpore nõ esse. nõ enim à tẽpore continentur, nec ipsorum esse à tempore mensuratur.*

Quare manifestum est, quoniam, quæ semper sunt, secundum ꝙ semper sunt, non sunt in tempore. neq; enim continentur sub tempore, neq; mensuratur esse eorum sub tempore.

Concludit propositum ex præmissis. & primo ex primo prius proposito, Ostensum est enim ꝙ quæcunq; sunt in tempore continentur sub tempore: quę autem sunt semper non continentur sub tempore quasi excedente, neque esse, id est duratio eorum mensuratur sub tempore, cum in infinitum durent. infinitum autem non contingit mensurari: ergo illa, quæ sunt semper, non sunt in tempore. Sed hoc verum est secundum quòd sunt semper. corpora enim cælestia sunt semper sm esse substantiæ eorũ, nõ autem sm vbi. & ideo duratio eorũ non mensurat tẽpore, sed motus localis ipsorum tempore mensuratur. Secundò ibi.

A ARGY. *Signum huius est, ipsa nihil à tempore pati, propterea quòd in tempore non sunt.*

Signum autẽ huius, quoniam neq; patiũtur nihil à tempore, tanq; non existentia in tẽpore.

Probat idẽ ex secundo prius positorũ. & dicit, ꝙ signũ huius, ꝙ ea, quæ sunt semp, nõ sunt in tempore, est, ꝙ non patiuntur à tempore, quasi non existentia in tempore: nõ enim tabescunt neq; senescũt, sicut dictum est de illis, quæ sunt in tempore. Deinde cũm dicit.

ARGY. *At uero, cum tẽpus mensura sit motus, erit & quietis mensura per accidens. est enim in tempore quies omnis*

Te.c.18. Quoniam autem tempus mensura motus, est erit & quietis mensura secundum accidens, omnis enim quies in tempore est.

Quia ostẽderat, ꝙ ea, quæ sunt semp, nõ sunt in tẽpore, ea autẽ quæ quiescũt, eodẽ modo se hñt, posset aliquis credere, ꝙ quiescentia in quantũ huiusmodi, nõ mensurarentur tempore. & ideo ad hoc excludendum ostendit, ꝙ tempus est etiã quietis mensura. Et circa hoc quinq; facit. Primo. n. proponit quod intẽdit, & dicit, ꝙ quia tẽpus est mensura motus p se, erit etiã & p accidens mẽsura quietis: quia & omnis qes est in tẽpore, sicut & ois motus. Secũdo ibi.

B ARGY. *Non enim ut omne quod est in motu, sic et id, quod est in tempore, moueatur necesse est. Tempus nanq; non motus est, sed numerus motus. in numero autem motus, & id esse potest, quod quiescit.*

Nõ enim sicut quod in motu est, necesse moueri, sic & quod in tempore est. non enim tempus motus est, sed numerus motus. in numero autem motus contingit esse & quiescens.

Excludit quoddã, per quod videri possit, ꝙ quies non mensuraretur tempore. quia enim tempus est mẽsura motus, posset aliquis credere ꝙ quiescens, quia non est in motu, non sit in tempore. Et ideo ad hoc excludendum dicit, ꝙ non est necesse moueri omne quod est in tempore, sicut necesse est moueri omne, quod est in motu: quia tempus non est motus, sed numerus motus. Contingit autem esse in numero motus non solum quod mouetur, sed etiam quod quiescit. Tertio ibi.

C ARGY. *Non enim omne quod immobile est quiescit, sed quod caret motu, atq; ut moueatur est aptum, ut & antea diximus. Esse autem quippiam in numero, id est, ut diximus, esse numerum ipsius quendam: & mensurari ipsius esse, eo sanè numero, in quo dicitur esse. Quare si est in tempore, mensurabitur.*

Non enim omne immobile quiescit, sed priuatum motu, aptum autem natũ moueri, sicut dictum est in prioribus. Esse autem in numero, est esse quendam numerum rei, & mensurari esse ipsius numero in quo est: quare, si in tempore, & sub tempore est.

D Probat propositũ, scilicet ꝙ quiescẽs sit in numero motus, ita ꝙ tẽpore mensuretur. & ad hoc probandum inducit ꝙ {nõ omne immobile.} id est non omne, quod non mouet, quiescit. Sed quiescens est priuatũ motu, quod tñ aptũ natũ est moueri, sicut supra dictũ est in Tertio, ꝙ mouetur illud, cuius immobilitas quies est. quies enim non est negatio motus, sed priuatio ipsius. & sic patet, ꝙ esse quiescentis est esse rei mobilis: vnde, cum esse rei mobilis sit in tempore, & mensuretur tempore, esse etiam rei quiescentis tẽpore mensuratur. Hic autẽ dicimus esse in tẽpore aliquid sicut in numero, quia est aliquis numerus ipsius rei, & quia esse ipsius mensuratur numero tẽporis. Vnde

manifestum est, q quiescens est in tempore, & mensuratur E tempore, non inquantum est quiescens, sed inquãtum est mobile. Et propter hoc præmisit q tẽpus est mensura motus per se, quietis autem per accidens. Quarto ibi.

ARGY. *Metietur autem tempus, & id quod mouetur, & id quod quiescit, illud ut mouetur, hoc ut quiescit. Nam alterius ipsorum motum, alterius quietem, quanta quædã sit, metietur. Quare, id quod mouetur non à tẽpore mensurabile simpliciter erit, ut quantum est quoddam, sed ut motus eius est quantus.*

Mensurabit autem tempus id, quod mouetur, & quiescens secundum q hoc quidem motum, illud autem quiescens. Motum enim ipsorum & quietem mensurabit, sm q quãta quædã. Te.c.119. Quare quod mouetur, nõ simpliciter erit mensurabile sub tempore, sm q quantum ali- F quid est, sed secũdũ quod motus ipsius quãtus.

Ostendit secundum quid mobile & quiescens mensurantur à tempore. & dicit, q tempus mensurat illud, quod mouetur & quiescit, non in quantum est lapis vel homo, sed inquantum est motum & quiescens. mensuratio enim proprie debetur quantitati. cuius ergo quantitas tempore mensuratur, illud tempore proprie mensuratur. Ex mensuratione autem temporis cognoscitur quãtus sit motus, & quanta sit quies, non autẽ quantum sit illud quod mouetur. Vnde quod mouetur, simpliciter non mensuratur tempore secundum propriam quantitatem, sed secũdum quantitatem sui motus. Ex quo patet, q proprie tempus sit mensura motus & quietis, sed per se motus, quietis autem per accidens. Quinto ibi.

ARGY. *Quibus efficitur, ut ea non sint in tempore, quæ neq; mouentur, neq; quiescunt. esse enim in tempore est tempore mensurari. tẽpus autẽ motus est quietisue mensura.*

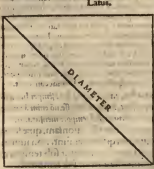
Quare quæcunq; neq; mouentur, neq; quiescunt non sunt in tẽpore. in tempore enim esse est mensurari tempore: tempus autem motus & quietis mensura est.

Inducit quoddam corollarium ex præmissis. Si enim nihil mensuratur tempore, nisi secundum q mouetur & quiescit, sequitur q quæcunq; non mouentur neq; quiescunt, vt substantiæ separatæ, non sunt in tempore: quia hoc est esse in tempore, mensurari à tempore. Tempus autem est mensura motus & quietis, vt ex dictis patet. Deinde enim dicit.

ARGY. *Patet igitur, neq; omnia, quæ nõ sunt, in tempore esse. ea enim non sunt in tempore, quæ nõ possunt aliter se habere, ut diametrum esse commensurabilem costæ. Omnino enim, si tempus mensura est, motus quidẽ per se, caeterorum uero per accidens, patet quorum esse metitur, eorũ omnium esse in quiete, uel in motu consistere. Quæ igitur sub corruptionẽ generationemq; cadunt, atq; omnino nunc sunt, nunc nõ sunt, ea in tempore esse necesse est. est enim maius quid tempus, quod esse ipsorum excedet, & id tempus, quod est illius æqua mensura. Cum autẽ ea, quæ non sunt, partim contineantur, partim non contineantur à tempore, eorum, quæ tempus continet, quedã olim erant, ut Homerus, quædam erunt, ut aliquid futurorum, quæ quidem altera ex parte cõtinet tẽpus. Quod si sint quæ ad utranq; partem continet tempus, illa modũ utrunq; subeunt: erant enim ac erunt. Ea uero, quæ neutra ex parte continet tempus, neq; erant, neq; sunt, neq;* H *erunt. Sunt autem ea, quorum opposita semper sunt: ueluti diametrum incommensurabilem esse costæ, semper est; atq; hoc non erit in tempore. neq; igitur illud erit, diametrum inquàm incommensurabilem esse costæ. Quapropter semper non est, quod contrarium est ei, quod semper est. Quorũ uero contrarium non semper est, ea & esse & non esse pñt atq; ipsorũ est & generatio, & corruptio.*

Manifestum igitur, quoniam neq; quod nõ Te.c.120. est omne in tempore erit, vt quæcunq; nõ contingit aliter, sicut diametrum esse lateri cõmensurabilem. Omnino enim, si mensura est tẽpus, motus per se, aliorũ autem secundum accidens, manifestum est, q quorum esse mensurat, his omnibus inerit esse in moueri, & quiescere. Quæcunq; quidem igitur generabilia & corruptibilia sunt, & omnino quæ aliquãdo quidem sunt, aliquando autem non sunt; necesse est in tempore esse. est enim quoddã tempus maius, quod excellit esse ipsorum, & mensurat substantiam. Ipsorum autem quæ non sunt, quæcunq; continet tempus, alia quidem erant, vt Homerus aliquando erat, alia vero erunt, vt futurorũ aliquod, & tempus vtraq; cõtinet. etsi ad ambo vtraq;, & erant & erunt. Quæcunq; autem nõ continet, neq; erant, neq; sunt, neq; erunt. Sunt autem huiusmodi eorum, quæ non sunt, quorũ opposita semper sunt, vt incommensurabilem esse diametrum semper est, & non erit hoc in tempore: ergo neque commensurabilem esse. G vnde semper non est, quia contrarium est ei, quod semper est. Quorum autem non semper est contrarium, hæc & possunt esse & non esse, & est generatio & corruptio ipsorum.

Latus.

Ostẽdit q nõ oia non entia sunt in tẽpore. & dicit manifestum esse ex premissis, q neq; etiã oẽ nõ ens est in tẽpore, sicut ea q̃ nõ contingũt aliter esse, vt diametrum esse cõmẽsurabilẽ lateri quadrati. hoc ẽn. est impossibile, q a nunq̃ cõtingit esse verũ. Huiusmodi autẽ nõ mẽsurant tẽpore. & hoc sic probat. Tẽpus primo & p se est mẽsura motus, alia autẽ nõ mẽsurant nisi p accidens. quæcũq; ergo mẽsurant tẽpore, eis cõtingit moueri & quiescere: quia quoddã maius eis excellit durationem eorum. Vnde & generabilia & corruptibilia, & omnia, quæ quãdoq; sunt, & quãdoq; nõ sunt, (quia sunt in moueri & quiescere) sunt in tẽpore: quia quoddam tẽpus est maius eis, quod excellit duratiõnẽ ipsorũ: & propter hoc mensurat substantias eorum, nõ sm id quod sunt, sed sm esse vel durationem ipsorum. Sed inter ea, quę nõ sunt, &

tamen

tamen continentur à tempore, quædam aliquando erãt, vt Homerus, quædam aliquando erunt, vt aliquod futurum, vel, si continẽtur à tempore præterito & futuro, erũt, & erant. ea vero, quæ nullo modo continentur à tempore, neq; sunt neq; fuerunt, neq; erunt. & talia sunt ea, quæ semper nõ sunt, & eorum opposita semper sunt, sicut diametrum esse incõmensurabilẽ lateri semper est, vnde non mensuratur tempore. Et propter hoc neq; contrariũ eius, quod est, diametrum esse cõmẽsurabilem lateri mensuratur tempore. ideo enim semper non est, quia est contrarium ei, quod semper est. Quorum autem contrariũ non semper est, hæc possunt esse & non esse, & habent generationem & corruptionem: & talia mensurantur tempore.

LECTIO. XXI.

Quid ipsum Nunc, Tunc, Iam, Modo, Olim, Repente, significent, ex nunc ac temporis ratione insinuatur.

ARGY. *Ipsum autem nunc continuatio temporis est, ut antea diximus. Præteritum enim & futurum tempus coniungit, atq; ultimum omnino temporis est. est enim huius quidem principium, illius autem finis. Verũ hoc, non ut in puncto manente, patet.*

Te.c.131. IPsum autem nunc est continuatio temporis, vt dictum est prius. continuat enim tempus præteritum, & futurum, & omnino terminus temporis est. est enim huius quidem principium, illius autẽ finis. Sed hoc non, sicut & in puncto manente, manifestum est.

Postquam Philosophus ostendit, quomodo se habeat tempus ad ea, quæ sunt in tempore, hic ostendit quomodo per comparationem ad nunc aliqua diuersimode sm tempus nominantur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit significationem ipsius nunc. Secundo quorundã aliorum, quæ determinantur sm tunc. ibi {Ipsum aũt tunc} Te.c.133. Circa primũ duo facit. Primo proponit propriã & principalem significationem ipsius nunc, Secundo ponit secundariam significationem. ibi {Aliud autem.} Circa Sc&a.122. primum tria dicit de nunc, quorum primum est, ꝙ nunc continuat tempus præteritum futuro, inquantum est terminus temporis, principium quidem futuri, finis autem præteriti: licet hoc non sit sic manifestum in nunc, sicut in puncto. nam punctum stans est. & ideo potest bis accipi, semel vt principiũ, & semel vt terminus. quod nõ accidit in nunc, vt supra dictum est. Secundo ibi.

ARGY. *Diuidit etiam potẽtia tempus, atq;, ut tale est, diuersum est semper: ut autem coniungit, semper est idem. ut in mathematicis lineis fieri solet, non enim idem semper, unumq; pũctum est, cogitatione. Cum [e]nim diuidimus, aliud est atq; aliud punctum, at quò linea est una, hoc idem est penitus punctum. Sic & ipsum nũc partim temporis est diuisio potẽtia, uti diximus, partim finis est utrorumq; ac unio.*

*a.L.&post. 112. Diuidit autem * potẽtia. & inquantum quidem huiusmodi est, semper alterum est ipsum nunc: inquantum autem copulat, semper idem est. Sicut & in mathematicis lineis. nõ semper enim idem vtrunq; punctum, intellectũ est. diuidentium enim semper aliud est. Secundum autem ꝙ copulat, vnũ idemq; penitus est. Sic & ipsum nunc aliud quidem temporis diuisio secundum potentiam est, aliud autem terminus vtrorumq; & vnio.

Dicit, ꝙ tempus etiam diuiditur sm nũc, sicut & linea diuiditur sm punctum. sed tamen nunc diuidit tẽpus in-

A quantum consyderatur, vt multa in potẽtia: prout, s. accipitur seorsum, vt principium huius temporis, & seorsum, vt finis alterius. & inquantum sic accipitur, accipitur vt alterum & alterum nunc. sed, sm ꝙ accipitur, vt copulans tempus & continuans, accipitur vt idem. Et hoc manifestat per simile in lineis mathematicis, in quibus magis est manifestum. nõ enim in lineis mathematicis punctum, quod signatur in medio, semper intelligitur idem: quia, sm ꝙ diuiditur linea, intelligitur aliud punctum, quod est vltimũ vnius lineæ, & aliud, sm ꝙ est vltimum alterius: quia lineæ, sm ꝙ sunt diuisæ actu, intelliguntur vt contiguæ. contigua autem sunt, quorum vltima sunt simul. Sed, sm ꝙ punctum continuat partes lineæ, sic est vnum & idem: quia continua sunt, quorum terminus est idem. Et sic est etiam de nunc respectu temporis. q[ui]a vno modo potest accipi vt diuisio temporis sm potentiam, alio modo sm ꝙ est terminus cõmunis duorum temporum vniens, & continuans ea. Tertio ibi.

B *Est aũt idem, & per idẽ diuisio, atq; unio. at esse non idem est. Ipsum igitur nunc hoc uno dicitur modo.* ARGY.

Est autem idem, & secundum idem diuisio & vnio: esse autem nõ idem est. Hoc quidem Te.c.132. igitur, sic dicitur ipsorum nunc.

Dicit ꝙ nũc diuidens, & continuans tẽpus est vnum & idẽ subiecto: sed differt ratione, vt ex prædictis patet. Vno igitur modo sic dicitur nunc. Deinde cùm dicit.

Alio uero modo tempus huic propinquum, Dicimus ARGY. *enim nunc accedet, quia hodie ueniet. At res, quæ actæ sunt olim non fuisse dicimus, neq; diluuiũ, q̃q̃ tempus continuum est usq; ad illa. sed, quia non sunt prope, ideo non illo modo dicuntur.*

Aliud autem, cùm tempus, quod est huius, prope sit, vt veniet nunc, quia hodie veniet: ve- C nit nunc, quia hodie venit. Sed in Ilio facta, non sunt nunc, neq; diluuium factum est nũc, tñ tempus continuũ est, sed quia nõ est prope.

Ponit secundariam significationem ipsius nunc, & dicit ꝙ alio modo dicitur nunc, non vt terminus temporis continuãs præteritum futuro, sed ipsum tempus propinquum præsenti nũc, siue sit præteritum, siue sit futurum: sicut dicimus veniet nũc, quia veniet hodie: & venit nũc, quia venit hodie. Sed non dicimus, ꝙ bellum Troianum factum est nunc, neq; ꝙ diluuium factum sit nunc: quia licet totum tempus sit continuum, non tamen est propinquum præsenti nunc. Deinde cùm dicit.

Ipsum autẽ olim, tempus est ad prius atq; posterius ARGY. *nunc definitũ, ut olim capta est Troia, & olim diluuium erat. Oportet. n. finitũ ad ipsum nunc esse. Erit ergo atq; erat tẽpus quoddã ab hoc ad illud utrũq; determinatũ.*

D Ipsum autem tunc, tempus determinatum per prius nunc est, vt tunc destructa est Troia, Te.c.133. & tũc erat diluuium. Oportet enim includi ad ipsum nunc. Erit ergo quantũ aliquod ab hoc tempore in illud, quod erat, ad præteritum.

Exponit quædam, quæ determinantur per Tunc. Et primo quid significet ipsum. Circa quod duo facit. Primo ponit significationem eius, Secundo mouet quæstionem ibi {Si vero neq; tempus.} Ostendit ergo primo ꝙ hoc ꝙ dico Tunc, significat tempus determinatũ per ali- Te.c.134. quod prius nunc, siue propinquum siue remotum. possumus enim dicere, ꝙ tunc destructa est Troia, & tunc factũ est diluuium. oportet enim ꝙ id, quod dicitur factũ tunc, includatur ad aliquod nunc, vel instans præcedẽs. oportebit enim dicere ꝙ sit aliquod tẽpus determinatæ quantitatis

tatis ab hoc tempore præsenti in illud nunc, quod erat in præterito. Et sic patet, ꝙ hoc quod dico nunc differt à secunda significatione nunc in duobus: quia tunc semper est ad præteritũ, & indifferenter se habet ad propinquum & remotum: sed nunc se habet ad propinquum, sed indifferenter ad præteritum & futurum. Secundo ibi.

ARGY. *Quod si nullum est tempus, quod non sit olim: omne sanè tempus erit finitum. Deficiet ne igitur tandem? At id fieri nequit, si semper est motus. Aliud ne igitur, atq; aliud erit? an idem sæpe redibit? An ut motus ita sese habet & tempus? nam si unus idemq; sit, & tempus idem ac unum erit. sin uero non sit, nec illud unum idemq; redibit. Cùm autem ipsum nunc, finis sit atque principium temporis, non tamen eiusdem: sed transacti quidem finis, principium autem consequentis. ut circulus in eodẽ quodammodo curuum & concauum habet. sic & tempus in principio est semper ac fine. Et ꝑpterea semper aliud, aliudq; uidetur: non enim ipsum nunc principium est & finis eiusdem. simul enim per idem opposita numero essent. Non ergo tempus deficiet, quippe cum ipsum sit in principio semper.*

Te.c.124. Si vero neq; tempus est, quod non sit tunc, omne erit tempus finitum. Aut ergo deficiet, aut non. siquidem semper est motus. Aliud igitur, aut idem multotics. manifestum quoniam vt vtiq; motus, sic & tempus est. Si enim vnus & idẽ sit motus, aliquando erit & tẽpus vnum
Te.c.125. & idem. si autem non, non erit. Quoniã autem ipsum nũc principium & finis est, sed non eiusdem, sed præteriti quidẽ finis, principium autem futuri: sicut habebit circulus in eodem quodammodo curuum & cõcauum, sic & tempus semper in principio & fine. & propter hoc videtur semper alterum. nõ enim semper eiusdem principiũ & finis ipsum nunc. simul enim & secundum idem opposita essent. non deficiet itaq; tempus, semper enim in principio est.

Mouet quandam dubitationem ex præmissis, & soluit eam. Dixerat enim, ꝙ tempus, quod dicitur tunc includitur intra præteritum nunc, & præsens. vnde omne tempus, quod dicitur tunc, oportet esse finitum: sed non est aliquod tempus, quod non possit dici tunc: ergo omne tempus erit finitum. Sed omne tempus finitum deficit: videtur ergo dicendum, ꝙ tempus deficiat. Sed, si semper est motus, & tẽpus est numerus motus, videtur quòd tempus non deficiat. Oportebat ergo dicere, ꝙ, si omne tempus est finitum, ꝙ vel sit aliud & aliud tempus, vel ꝙ idem tempus multoties reiteretur. Et hoc oportet esse in tempore, sicut & in motu. Si enim sit semꝑ vnus & idem motus, oportebit esse vnũ & idem tempus. Si vero non sit vnus & idem motus, non erit vnum & idem tempus. Secundum igitur opinionem eius, motus nunquam incepit neque deficiet, vt in Octauo patebit, & ita reiteratur vnus quidem motus specie, non numero. non enim eadem est circulatio, quæ nũc est, cùm illa, quæ fuit heri numero, sed specie. & tamen totus motus est vnus continuitate, quia vna circulatio cõtinuatur alteri, vt in Octauo probabitur. & similiter oportet esse de tempore, sicut de motu. vnde consequenter ostendit, ꝙ tempus nunquam deficiet. Patet enim ex præmissis, ꝙ nunc est principium & finis, sed non respectu eiusdem, sed finis respectu præteriti, & principiũ respectu futuri. vnde sic se habet de nũc, sicut se habet de circulo, in quo concauum & conuexum
B sunt idem subiecto, sed differũt ratione per respectum ad diuersa. nam conuexum circuli attenditur ſm comparationem ad exteriora: concauum autem per respectum ad interiora. Et, quia nihil est accipere de tempore nisi nunc, vt supra dictum est, sequitur ꝙ tempus semper sit in principio, & in fine. Et propter hoc tempus videtur esse alterum & alterum: quia nunc non est principiũ & finis eiusdem temporis, sed diuersorum temporum. alioquin opposita inessent eidem ſm idem. principium enim & finis habent oppositas rationes. si ergo idem esset principium & finis respectu eiusdẽ, opposita inessent eidẽ ſm idem. Vlterius concludit ex præmissis, ꝙ, quia nunc est principium & finis temporis, tempus nunquam deficiet: quia tempus non potest accipi sine nunc, vt supra dictum est, & nunc est principium temporis: vnde tempus semꝑ est in sui principio. quod autem est in sui principio non deficit. vnde tempus non deficiet. Et eadẽ ratione potest probari ꝙ tempus non incepit, ſm ꝙ nũc est finis temporis.

F Sed hæc ratio procedit, supposito ꝙ motus semper sit, vt ipse dicit. Hoc enim supposito necesse est dicere quòd quodlibet nũc temporis sit principium & finis. Si autem dicatur, ꝙ motus incepit aut terminet, sequitur quòd aliquod nunc temporis est principiũ & non finis: & aliquod est finis, & nõ principium, sicut & in linea accidit. si enim esset linea infinita, quodlibet punctum signatum in ea esset principium & finis. In linea autem finita est accipere aliquod punctum, quod est principium tãtum, vel finis tantum. Sed de hoc magis inquiretur in Octauo. Deinde cùm dicit. Respõsio ad cõuersa Ant. pro fide.

ARGY. *Ipsum autem Iam pars futuri præteriti ue temporis est, indiuiduo nunc instanti propinqua. Quando ambulabis, aut ambulauisti? iam ambulabo, inquit, aut iam ambulaui: quia tempus in quo ambulabit, uel ambulauit, est prope nunc ipsum instans, et nõ longe distat Ilion*
G *autem nõ dicimus iam captum fuisse, quia longe ab instanti nunc distat.*

Te.c.126. Ipsum autẽ iam propinquũ præsenti nũc indiuisibili, pars est futuri temporis. quãdo vadet? iam. quia prope est tempus, in quo futurũ est. Et præteriti tẽporis, quod non ꝑcul est ab ipso nunc. Qñ vadis? iam iui. Ilion autẽ destrui iam nõ dicimus, quia procul multũ est ab ipso nũc.

Ostendit quid significet hoc quod dico Iam. & habet eandem significationem, quam habet nunc secundo modo acceptum. illud enim dicitur iam, quod est propinquum præsenti indiuisibili nunc: siue sit pars futuri, siue sit pars præteriti. Pars quidem futuri, sicut cũ dico, quando ibit? Iam, quia. s. tempus, in quo est hoc futurum, propinquum est. Pars autem præteriti, sicut cum quæritur, quando vadis? & respõdetur iam iui. Sed de ijs, quæ sunt
H procul non dicimus iam, sicut non dicimus quòd Troia iam sit destructa: quia hoc est multum remotum à præsenti nunc. Deinde cùm dicit.

Ipsum autem Nuper, ea pars est præteriti temporis, quæ instanti nunc est propinqua. quando uenisti? nuper inquiet, si tempus instanti nunc sit propinquum. Quondam autem pars est eiusdem temporis, longe ab eodem nunc distans. Subito autem dicimus, cùm quippiam in tempore insensibili ob breuitatem dimotum est.

Ipsum autem Modo prope præsenti nũc, est pars præterit. Quando venit? modo. si sit tempus proximum præsenti nunc. Olim autem, quod procul. Repente autem, quod in insensibili tempore est propter paruitatem. Te.c.127.

Exponit

Exponit quædam alia ad tempus pertinentia. & dicit ꝙ hoc quod dico, Modo, significat ꝙ præteritum est propinquum præsenti nunc, sicut si quæraf, quando factum est hoc: respondetur, modo, si tempus præteritum sit proximum præsenti nunc. Sed olim dicimus, quando est remotum á præsenti nunc in præterito. Repente autem aliquid fieri dicitur, quando tempus, in quo fit, est insensibile propter paruitatem.

LECTIO. XXII.

Tempus generationis causam per se magis, corruptionis autem per accidens dicitur esse: omnemq; mutationem ac motum in tempore esse ratiocinatur.

ARGY. *Mutatio autem omnis natura est dimotiua, atque in tempore omnia fiunt & corrumpuntur. Quapropter sunt, qui sapientissimum ipsum esse dicebant. At Pythagoricus Paron, rudissimum esse dixit, quia in ipso etiam obliuiscũtur, rectius dicẽs. Patet igitur corruptionis magis esse per se causam tempus, ꝙ generationis, ut & antea diximus. Mutatio náq; per se quidẽ est dimotiua, generationis autem, & ut quippiam fit causa per accidens est.*

Te.c.128. MVtatio autem omnis á natura remotiua est. in tempore autem omnia fiũt & corrumpuntur. Vnde & alij quidem sapientissimum dicebãt. Pythagoreus autẽ Paro, penitus indisciplinabile, quia & obliuiscunt̃, in hoc rectius dicens. Manifestum igitur, quoniam corruptionis magis erit per se causa ꝙ generationis, sicut dictum est prius. destructiuum autem, mutatio per se est. generationis autem & ipsius esse est secundum accidens.

Corruptibis magis per se causa est tẽpus. idẽ supra te.117.

Postquam Philosophus comparauit tempus ad nũc & ad ea, quæ sunt in tempore, hic manifestat quædá, quæ superius tacta sunt. Et primo quomodo corruptio attribuitur tẽpori. Secundo quomodo omnis motus & mutatio fit in tempore. ibi {His autem nobis.} Circa primum duo facit. Primo manifestat propositum per rationem, Secundo per signum. ibi {Signum sufficiens.} Dicit ergo primo, ꝙ omnis mutatio de sui ratione remouet rem, quæ mutatur, à naturali dispositione sua. sed tam generatio ꝙ corruptio fit in tempore. & ideo quidam attribuebant generationes rerum tempori, vt disciplinam, & huiusmodi, dicentes tempus esse sapiẽtissimum, propter hoc ꝙ generatio scientiæ fit in tempore. Sed quidam Philosophus Paro nomine de secta Pythagoricorum posuit econuerso, videlicet, ꝙ penitus tempus est indisciplinabile, quia. s. per longitudinem temporis accidit obliuio. Et in hoc rectius dixit, quia, vt supra dictum est, tempus per se magis est causa corruptionis ꝙ generationis. & hoc ideo, quia tempus est numerus motus: mutatio aũt per se est destructiua & corruptiua. Sed causa generationis et ipsius esse non est nisi per accidens. ex hoc enim ipso ꝙ aliquid mouetur, recedit à dispositione, quam prius habebat. sed ꝙ perueniat ad aliquam dispositionem, hoc non importatur in ratione motus, inquantum est motus, sed inquantum est finitus & perfectus. quam quidem perfectionem habet motus ex intentione agentis, quod mouet ad determinatum finem. Et ideo corruptio magis potest attribui mutationi quàm tempori, sed generatio & esse, agenti & generanti. Secundo ibi.

Te.c.130. Infra.

ARGY. *Id indicatur ex eo satis, quia nihil quidem fit, nisi ipsum moueatur aliquo modo, atq; quippiam agat. corrumpitur autem aliquid, etiam si non moueatur. atque hanc corruptionem á tempore fieri maxime dicere consueuimus. Verum neq; hanc tempus facit, sed hanc quoque mutationem accidit in tempore fieri.*

Signum autẽ sufficiens est, quia fit quidem nihil, nisi moueat ipsum quodãmodo & agat. corrumpitur autem, & cum nihil moueatur. & hanc maxime solemus dicere sub tẽpore corruptionem. At vero neq; hanc tẽpus facit, sed accidit in tempore fieri & hanc mutationem.

Manifestat idem per signum. & dicit signum esse sufficiens eius, quod dictum est, ꝙ nihil inuenitur fieri, nisi appareat aliquid agens, & mouens ipsum. Sed tamen aliquid corrumpitur, cùm non appareat manifeste aliquid, quod moueat ipsum ad corruptionẽ. & talem corruptionem solemus attribuere tempori, sicut, cùm aliquis senio deficit ex causa intrinseca corrumpente non manifesta. cùm autem aliquis occiditur gladio, corruptio eius non attribuitur tempori. In generatione autem semper est generans manifestum: quia nihil á seipso generatur. & ideo generatio non attribuitur tempori, sicut corruptio. Non tñ corruptio sic attribuitur tempori, ꝙ tempus faciat ipsam, sed qa fit in tpe, & corrumpens latet. Vltimo ibi.

ARGY. *Esse igif tẽpus, et quadnã sit, quotq; modis nũc ipsum dicaf, & quid sit olim, quid iã, quid nuper, quid quondã, quid subito, satis per ea, quæ dicta sunt, explicamus.*

Quòd quidem igitur tempus est, et quid est, & quot modis dicimus ipsum nunc, & quid ipsum tunc, & quid modo, & quid iam, & quid olim, & quid repente, dictum est.

Epilogat dictum esse ꝙ tempus est, & quid sit, & quot modis dicitur nunc: & quid significet & tunc, & modo, & olim, & iam, & repente, Deinde cùm dicit.

ARGY. *His autem hoc pacto determinatis, patet omnem mutationem necessario in tempore esse, & omne, quod mouetur in tẽpore moueri. celerius enim et tardius in omni sanè mutatione est. nam in cunctis ita uidetur. Dico autem id celerius moueri, quod prius ad id, quod pergit uenit, modo sit id spacium uniformisq; motus. uelut in latione, si ambo super circunferentia aut super recta linea moueantur. & in cæteris simili modo.*

Te.c.129. His autẽ nobis sic determinatis, manifestum est, ꝙ omnem mutationem, & omne quod mouetur, necesse est moueri in tempore. velocius enim & tardius dicimus ſm omnem mutationem. in omnibus enim sic videtur. Dico aũt velocius moueri, quod prius trãsmutatur ad subiectum ſm idem spacium, & quod ſm regularem motum mouetur, vt in loci mutatione, si vtraq; ſm circulationem mouentur, aut vtraq; ſm rectum. similiter autem & in alijs.

Ostendit ꝙ omnis mutatio fit in tempore, duabus rationibus. Quarum prima talis est. In omni mutatione inuenitur velocius & tardius: hæc autem determinant tempore, quia velocius dicif mutari, quod trãsmutatur prius ad determinatum terminum ſm idẽ spacium, ita tamen ꝙ eadem sit regula vtriusq; motus, vt in loci mutatione si sit vtraq; mutatio circularis, aut vtraq; recta. si aũt vna esset circularis & alia recta, nõ propter hoc velocius moueretur quod prius veniret ad terminum. & similiter intelligendum de alijs generibus mutationum. Sequitur igitur, quòd omnis mutatio fit in tempore. Secundam rationem ponit ibi.

ARGY. *At ipsum prius in tempore est. Prius enim atq; posterius ratione distantiæ ad ipsum nunc dicimus. ipsum*

vero

uero nunc, terminus est trāsacti atq; futuri. Quare cum ipsum nunc in tempore sit, & prius ipsum posteriusꝗ ue in tempore erit. in quo nanq; nunc ipsum est; in hoc & distantia ipsius nunc esse necesse est. Modo autem contrario, prius ipsum in præterito atq; futuro tempore dicitur. Nam in præterito quidem id dicimus prius, quod lōgius ab ipso nunc distat: id uero posterius, quod eidem propinquius est. In futuro autem id quidem prius, quod est propinquius illi: id uero posterius, quod ab eodem longius distat. Quare cùm ipsum quidem prius in tempore sit: omnem autem motū comitetur ipsum prius, ut patet, perspicuum est, oēm mutationem, omnēq; motum in tpe esse:

At vero prius in tempore est. Prius enim & posterius dicimus ſm ad ipsum nūc distātiam: ipsum autem nunc terminus præteriti & futuri est. Quare, quoniam ipsa nūc in tēpore sunt, & prius & posterius in tempore erunt. In quo enim est ipsum, & ipsius nunc distantia. E contrario autem prius dicitur & ſm præteritū tempus & futurum. In præterito quidē enim prius dicimus, quod longius est ab ipso nunc: posterius autem, & quod prope est. In futuro autem prius quidem, quod propinquius est ipsi nūc, posterius autem quod procul est. Quare quoniam prius in tempore est: omnem autem motum sequitur prius: manifestū est, ꝙ omnis mutatio & motus in tempore est.

Et ad hoc probandum vtitur tali propositione. Prius & posterius sunt in tempore. quod quidē manifestat hoc modo. Prius & posterius dicitur aliquid per distantiam ad ipsum nunc, quod est terminus præteriti & futuri: sed ipsum nunc sunt in tempore, quia in eodem oportet ꝙ sit nunc & distantia ipsius nunc, sicut in eodem est punctus & distantia, quæ accipitur per respectum ad punctum: vtrunq; enim est in linea. Et, quia dixerat ꝙ prius & posterius determinantur per distantiā ad ipsum nunc, ostendit quomodo hoc fit è contrario in præteritis & futuris. quia in præterito dicitur prius, quod est remotius ab ipso nūc: posterius autem, quod est propinquius. in futuro autem est è cōtra. Si ergo, quia prius & posterius sunt in tempore: et ad omnem autem motum sequitur prius & posterius: necesse est ꝙ omnis motus sit in tempore.

LECTIO. XXIII.

Duæ de tempore dubitationes mouentur ac soluuntur, altera de existentia, altera de ipsius vnitate.

ARGY. *Dignum autem est consyderatione, & quonā modo sese habet ad animam tēpus: & cur in omnibus tempus esse uidetur, & in terra, & in mari, atq; in Cœlo.*

Te.c.110. Dignum autem cōsyderatione est, & quo modo, igitur se habet tempus ad aiam: & propter quid in omni videtur esse tempus, & in terra, & in mari, & in cœlo.

Postquam Philosophus determinauit de Tēpore, hic remouet quasdam dubitationes circa tempus. Et primo circa existentiam temporis. Secundo circa temporis vnitatem, ibi { Dubitabit autem aliquis, } Circa primū duo facit. Primo mouet duas dubitationes. Secundo soluit eas, ibi { Aut quia motus. } Dicit ergo primo, ꝙ hæ dubitationes indigent diligenti cōsyderatione, scilicet quomodo tempus se habet ad animam, & iterum, quare tempus videatur esse vbique, scilicet in terra, in mari, & in cœlo. Secundo ibi.

ARGY. *An quia tempus cum mensura sit motus, affectus est quidam ipsius uel habitus. Hæc autem mobilia cuncta sunt. in loco nanq; sunt uniuersa. Tēpus uero ac motus, simul potentia sunt atq; actu.*

Aut, quia motus est passio quædam vel habitus, numerus existens. hæc autē mobilia omnia. in loco enim sunt omnia. Tempus autem & motus, simul sunt & ſm potētiam & actum.

Soluit præmissas quæstiones. Et primo secūdam, quæ facilior est. Secundo primam. { Vtrum autem cum sit. } Dicit ergo, ꝙ tempus est quoddam accidens motus: quia est numerus eius. accidens autem consueuit nomine habitus & passionis nominari: vnde vbicūq; est motus, oportet ꝙ sit tempus. Omnia autem corpora sunt mobilia, & si nō alijs motibus, saltem motu locali. quia omnia sunt in loco. Et, quia posset aliquis dicere ꝙ licet sint mobilia, non tamen omnia mouentur, sed quædam quiescunt, & sic tempus non videtur esse in omnibus. ad hoc excludendum subiungit, ꝙ tempus est simul cum motu: siue motus accipiatur ſm actum, siue ſm potentiam. Quæcunq; enim sunt possibilia moueri, & non mouentur actu, quiescunt. Tempus autem non solum mensurat motum, sed etiam quietem, vt supra dictum est. Vnde relinquitur ꝙ vbicunque est motus, vel actu, vel potentia, quod ibi sit tempus. Secundo ibi.

ARGY. *Dubitauerit autem quispiam, si anima sublata, tempus esse possit, necne.*

Te.c.111. Vtrum autem, cùm non sit anima, erit tempus, an non, dubitabit vtiq; aliquis.

Soluit primam quæstionem. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem, Secundo obijcit ad quæstionē. ibi { Impossibile enim } Tertio soluit ibi { Si autem hoc. } Est ergo dubitatio vtrum non existente anima esset tempus, aut non. Secundo ibi.

ARGY. *Nam si numeraturum esse non possit, neq; quicquam numerabile esse potest. Quare patet neq; numerum esse posse. est.n. numerus aut id, qd numerat, aut numerabile ipsum. Quod si nihil aliud aptū est numerare, q̄ aïa, & animæ mens, impossibile est, si aïa non sit, tēpus esse.*

Impossibile enim cum sit numeraturum esse aliquem, impossibile est numerabile esse aliquod. Quare manifestum est, quia neque numerus est. numerus enim aut quod numeratur est, aut numerabile. Si autem nihil aliud aptum natum est q̄ anima numerare, & animæ intellectus, impossibile est tēpus esse, aïa si nō sit.

Obijcit ad ostendendum ꝙ non. quia, si impossibile esset esse aliquod potens numerare, impossibile esset esse aliquod numerabile, potens, s. numerari. sed, si nō est numerabile, non est numerus: quia numerus non est, nisi in eo, quod numeratur actu: vel quod est numerabile in potentia. Relinquitur ergo, ꝙ, si non est aliquod potens numerare ꝙ non sit numerus. Sed nihil aliud nanm est numerare q̄ anima, & inter partes animæ non alia q̄ intellectus: quia numerus fit per collationem numeratorum ad vnam primam mensuram: cōferre autem rationis est. Si ergo non est anima intellectiua non est numerus. Tēpus autem est numerus, vt dictum est. Si ergo non sit anima intellectiua, non est tempus. Tertio ibi.

Lectio.17. Te.c.101.

ARGY. *Nisi id quod subiecto est tempus, si fieri potest, ut sit sine anima motus. Ipsum enim prius, atq; posterius est in motu: tempus autem est hæc, ut numerabilia sunt.*

Nisi hoc quod vtcunq; ens est tempus, vt si

contingit motum esse sine anima. Prius autem & posterius in motu sunt: tempus autem hæc sunt, sm quòd numerabilia sunt.

Soluit dubitationem. & dicit, ꝙ aut oportet dicere ꝙ tempus nō sit, si non est anima, aut oportet hoc dicere verius, ꝙ tempus est vtcunq; ens sine anima: vtputa si contingit motum esse sine anima. sicut enim ponitur motus, ita necesse est poni tempus: quia prius & posterius in motu sunt, & hæc. s. prius & posterius motus, inquantū sunt numerabilia, sunt ipsum tempus. Ad euidentiam autem huius solutionis consyderādum est, ꝙ positis rebus numeratis, necesse est poni numerū. vnde sicut res numeratæ dependent à numerante, ita & numerus eorum. esse autem rerum numeratarum non dependet ab intellectu, nisi sit aliquis intellectus, qui sit causa rerum, sicut est intellectus diuinus, non autem dependent ab intellectu animæ: vnde nec numerus rerum ab intellectu animæ dependet, sed solum ipsa numeratio, quæ est actus animæ ab intellectu animæ dependet. Sicuti ergo possunt esse sensibilia sensu non existente, ita possunt esse numerabilia & numerus non existente numerante. Sed forte cōditionalis, quam primo posuit, est vera: scilicet ꝙ, si est impossibile esse aliquem numerātem, impossibile est esse aliquod numerabile. sicut hæc est vera, si impossibile est esse aliquem sentientē, impossibile est esse aliquid sensibile. Si. n. est sensibile pōt sentiri, & si pōt sentiri pōt esse aliquod sentiēs, licet nō sequatur ꝙ, si est sensibile, ꝙ sit sentiens. & similiter sequitur, ꝙ, si est aliquid numerabile, ꝙ possit esse aliquid numerans. vnde, si impossibile est esse aliquod numerans, impossibile est esse aliquid numerabile. non tamen sequitur, ꝙ, si non est numerans, ꝙ non sit numerabile, vt obiectio Philosophi procedebat. Si ergo motus haberet esse fixum in rebus, sicut lapis, vel equus, posset absolute dici, ꝙ sicut etiam anima non existente est numerus lapidis, ita etiam anima non existente esset numerus motus, qui est tempus, sed motus non habet esse fixum in rebus, nec aliquid actu inuenitur in rebus de motu, nisi quoddā indiuisibile motus, quod est motus diuisio: sed totalitas motus accipitur per consyderationem animæ, comparantis priorem dispositionem mobilis ad posteriorem. Sic igitur, & tempus non habet esse extra aiam, nisi sm suum indiuisibile. Ipsa tamen totalitas temporis accipitur per ordinationem animæ numerantis prius & posterius in motu, vt supra dictum est. & ideo signanter dicit Philosophus, ꝙ tempus non existente anima est vtcunq; ens, i. imperfecte: sicut & si dicatur ꝙ motum contingit esse sine anima imperfecte. & per hoc soluuntur rationes supra positæ ad ostendendum ꝙ tempus non sit: quia cōponitur ex partibus non existentibus: patet enim ex prædictis ꝙ non habet esse perfectum extra animam, sicut nec motus. Deinde cum dicit.

ARGY. *Dubitauerit etiam quispiam, qualisnam motus, tempus est numerus.*

Te.c.112. Dubitabit autē aliquis, & qualis motus tempus numerus sit.

Mouet quæstionem de vnitate temporis, siue de comparatione temporis ad motum. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem, Secūdo soluit ibi {Aut cuiuslibet.} Tertio manifestat quoddam quod supposuerat. ibi {Dicitur autem recte.} Dicit ergo primo, ꝙ dubitatio est, cùm tempus sit numerus motus, cuius vel qualis motus sit numerus. Secundo ibi.

ARGY. *An qualisuis? generatur enim in tempore, ac augetur, et alteratur itidem in tempore, atq; corrūpitur. quò igitur motus est, hòc motus cuiusq; tempus numerus est. Quapropter tempus absolute motus continui, sed non cuiusdam, numerus est.*

A Aut cuiuslibet. etenim generatur in tempore, & augmentatur, & alteratur in tempore, & fertur. Secundū igitur ꝙ motus est sic est vniuscuiusq; motus numerus. vnde motus simpliciter numerus est continui, sed non cuiusdam.

Soluit dubitationem. Et primo excludit falsam solutionem. Secundo ponit veram. ibi {Quoniam autem loci mutatio.} Circa primum tria facit. primo ponit solutionem falsam, secundo improbat eam ducēdo ad inconueniens. ibi {Sed est nunc moueri.} Tertio ostendit illud inconueniens esse impossibile. ibi {Aut non omne nanque.} Est ergo prima solutio, ꝙ sit tempus numerus cuiuslibet motus. & ad hoc probandum inducit ꝙ omnis motus est in tempore, s. generatio, & augmentum, & alteratio, & loci mutatio. quod autem conuenit omni motui, conuenit motui sm ꝙ ipsum: esse autem in tempore est numerari tēpore. Sic igitur videtur ꝙ quilibet motus, inquantum huiusmodi, habet numerum: vnde, cùm tempus sit numerus motus, videtur sequi, ꝙ tempus sit numerus motus continui vniuersaliter, & non alicuius determinati motus. Secundo ibi.

Te.c.113. Secunda. Tertia.

ARGY. *At uero fieri potest, ut nūc unum & aliud moueatur, quorum utriusq; motus tēpus numerus erit. Aliud ne igitur atq; aliud erit? & æqualia duo tēpora simul erunt?*

Sed est nunc moueri vnum & aliud, quorum vtriusque motus erit numerus. Alterum & alterum igitur tempus, & simul duo tempora æqualia erunt?

Improbat prædictam solutionem. contingit enim aliqua duo simul moueri: si ergo cuiuslibet motus tempus sit numerus, sequitur, ꝙ duorum motuum simul existentium sit alterum & alterum tempus. & sic vlterius sequitur, ꝙ duo tempora æqualia sint simul, vtpote duo dies, vel duæ horæ: duo autem tempora inæqualia simul esse non est admirabile, vt diem & horam. Tertio ibi.

ARGY. *An unū tempus motus metietur utrosq;? omne nanq; tempus unum similiter est & simul, specie uero sunt eadem, et quæ non sunt simul. nam ut si sint hi quidem canes, illi autem equi, atq; utriq; sint septem, idem est numerus utrorumq;, sic & eorum motuum, qui simul incipiunt, simulq; desinunt idem est numero tempus: & si celerior alter forsitan est, tardior alter, & alter latio, alter est alteratio. Quāquam enim motus hisce differunt differentijs, idem est tamen tempus alterationis lationisue æquale, si simul fiant: quippe cum & numerus sit idem canum, equorumue, quem diximus. Et propterea motus quidem diuersi, seorsumq; sunt, tempus autem idem est ubiq;: quoniam & numerus eorum quæ sunt æqualia simulq;, unus & idem ubiq; est.*

Aut non. omne nanq; tempus, vnum similiter & simul est, specie autem, & quæ non simul. si. n. & hi sint canes, illi vero equi, vtrique autem septem, idem numerus est. sic & motuum simul terminatorum idem tēpus est. sed hic velox fortassis, alius vero non: & alius quidem loci mutatio est, hic aūt alteratio. tempus tñ idem est, siquidem & numerus equalis sit, & alterationis et loci mutatiōis, et simul sint. Et propter hoc motus quidem alteri sunt, & seorsum sunt: tēpus aūt vbiq; idē, quia & numerus vnus & idē vbiq; est, qui est equalium & simul.

Ostendit

Ostendit hoc esse impossibile. s. duo tempora æqualia simul esse. quia omne tẽpus, quod est simul & similiter, i. æqualiter, est vnum tantum: sed tempus, quod non est simul, non est vnum numero, sed species eius est vna, sicut dies cum die, & annus cum anno. & hoc manifestat per simile in alijs numeratis. Si enim sunt septem equi, & septem canes non differunt ſm numerum, sed differunt ſm speciem rerum numeratarum. & similiter omnium motuum, qui simul terminantur ſm principiũ & ſm finem, est idem tempus: sed motus differunt ſm proprias rationes, inquantum forte vnus est velox, & alius tardus: & vnus est loci mutatio, & alius alteratio. sed tẽpus est idẽ, si alterationis & loci mutationis sit æqualis numerus: supposito q̧ sint simul. & ꝓpter hoc oportet q̧ motus sunt alteri & diuisi ab inuicem: sed tẽpus in omnibus est idem: quia vnus & idem numerus est eorum, quæ sunt æqualia & simul, vbicunq; sint. Deinde cũm dicit.

ARGY. *Atqui cum latio quidam sit motus, & huius species sit conuersio, unumquodq; aũt uno quodam sibi numeretur propinquo, unitates quidẽ unitate, equi autẽ equo, tempus etiam hoc pacto tẽpore profecto quodam mensurabitur definito. Atq; motu quidem tẽpus, motus autem tempore mensuratur, sicut diximus. hoc autẽ ideo, & quia quantitas motus ac temporis ab eo motu, qui definitus est, tempore mensuratur.*

Te.c.131. Quoniam autem loci mutatio, & huius circularis: numeratur autem vnumquodq; vno quodam proximo, vnitates vnitate, equi vero equo, sic & tempus tempore quodam finito. (Mẽsuratur autem, sicut diximus, tempus motu, & motus tempore. hoc autem est, quia determinato motu & tempore mensuratur motus quantitas, & temporis.)

Ponit verã solutionem. & circa hoc tria facit. Primo

Scda.133. præmittit quædã, quę sunt necessaria ad solutionẽ. Secundo ex præmissis solutionẽ cõcludit. ibi. {Si igitur quod

Tertia. primũ.} Tertio manifestat solutionẽ prædictã per dicta aliorũ. ibi {Vnde videt.} Circa primum præmittit tria.

Quorũ primũ est, q̧ inter alios motus, primus & magis simplex & regularis est motus localis, & inter alios motus locales, motus circularis, vt in Octauo probabit.

Secundũ est, q̧ vnũquodq; numerat vno quodã proximo sui generis, sicut vnitates vnitate, & equus equo, vt patet in. 10. Meta. vnde oportet q̧ tẽpus quodã terminato tpe mẽsuret, sicut videmus q̧ tpa mensurant per diem.

Tertiũ, quod præmittit est, q̧ tẽpus mensurat motu, & motus tpe, sicut supra dictũ est. & hoc ideo est, qa aliquo terminato motu, & aliquo terminato tpe mensurat quantitas cuiuslibet motus & temporis. Secundo ibi.

ARGY. *Si igitur ipsum primum propinquorum omnium est mensura, uniformis sanè conuersio mensura potissimum erit, quoniam huiusce numerus notissimus est, ut patet: atq; alt ratio quidem uniformis nõ est, nec accretio nec generatio, latio autem est.*

Si igitur quod primũ mensura est omnium proximorũ, circulatio, quæ regularis est mensura maxime erit, quia numerus huius notissimus est. Neq; igitur alteratio, neq; augmentatio regulares, loci autem mutatio est.

Concludit ex præmissis, q̧, si aliquid, quod est primũ, est mensura {oium proximorũ}. i. oium, quæ sunt sui generis, necesse est q̧ circulatio, quę est maxime regularis, sit mensura oium motuum. Dicitur autẽ motus regularis, qui est vnus & vniformis. hæc aũt regularitas non potest

E inueniri in alteratione & augmento: qa non sunt vsquequaq; continui, nec æqualis velocitatis. Sed in loci mutatione inueniri potest regularitas, quia potest esse aliquis motus localis continuus & vniformis: & talis est solus motus circularis, vt in Octauo probabitur: & inter alios motus circulares, maxime vniformis & regularis est primus motus, qui reuoluit totum firmamẽtum motu diurno. vnde illa circulatio tanquam prima & simplicior & regularior est mẽsura omnium motuum. Oportet autem motũ regularem esse mensurã, seu numerum aliorum, qa ois mensura debet esse certissima: & talia sunt, quæ vniformiter se habent. Ex hoc ergo colligere possumus, q̧, si prima circulatio mensurat oẽm motum, & motus mensuratur à tempore, inquantũ mẽsuratur quodã motu, necesse est dicere, q̧ tẽpus sit numerus primæ circulationis, ſm quam mensuratur tẽpus, & ad quẽ mensurantur omnes alij motus temporis mensuratione. Tertio ibi.

F *Quapropter et motus ipsius Sphæræ tempus esse uidetur: quia cæteri motus hoc motu mensurant, et etiam ipsum tempus.* ARGY.

Vnde & videtur tẽpus esse sphæræ motus: quia hoc mensurantur alij motus, & tempus hoc motu.

Approbat prædictam solutionẽ per opiniones aliorum. Et primo per opinionẽ errantium, qui moti fuerũt ad dicendũ q̧ motus Sphæræ cœlestis sit tempus, ꝓpter hoc, q̧ hoc motu mensurantur oẽs alij motus, & tempus mensurat hoc motu. manifestum est. n. q̧ dicimus diem, vel annum completum attendentes ad motum Cœli. Secundo ex vsu communiter loquentium ibi.

Propter hoc & id accidit, quod consuetum est dici. Res enim humanas, & cæterarum eas, quæ naturalem motum & ortum ac obitum subeunt, circulum esse di-

G *cunt. Idq; propterea, quòd hæ uniuersæ tempore dijudicantur, finemq; subeunt ac principium, perinde atq; si re editione quadam hoc fiat. etenim tempus ipsum, circulus quidam esse uidetur. Hoc autem ideo rursus uidetur, quia talis lationis est ipsum mensura, & à tali latione ipsum etiam mensuratur. Quare dicere rerum eas, quæ fiunt, circulum esse est dicere temporis circulũ quendam esse. Hoc autem ideo dicitur, quia tempus mẽsuratur ipsa cõuersione. Id enim, quod mẽsuratur, nil aliud esse uidetur præter id, quod metitur, ꝗ totum, plures mensuræ.*

Propter hoc autem & consuetum dici accidit. Dicunt enim circulum esse humanas res, & aliorum motum habent, videlicet naturalem, & generationem, & corruptionẽ. Hoc autem est, quia omnia hæc tempore diiudicanẽ, & ac-

H cipiunt finem & principium, sicut si ſm quandam circulationem fit. tẽpus etenim ipsum videtur circulus quidam. Hoc autem iterum videtur ob hoc, q̧ huius loci mutationis mensura est, & mensuratur ipsum ab huiusmodi. Quare dicere esse rerum, quæ fiunt circulum, dicere est temporis esse quendam circulum. Hoc autem est, qa mensurat circulatione. extra enim mensuram nihil aliud videtur esse quod mensuratur. sed aut multæ mensuræ totum.

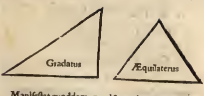
Et dicit propter hoc s. q̧ tẽpus est numerus circulationis primæ, accidit quod consueuit dici, q̧ quidam circulus sit in rebus humanis, & in alijs, quæ mouentur naturaliter & generantur & corrũpuntur. quod ideo est, quia

omnia

omnia huiusmodi mensurantur tẽpore & accipiunt prin A
cipium & finem in tempore, ac si tempus s̃m quandam circulationem sit: quia & ipsum tempus videtur esse quidam circulus. & iterũ hoc videtur propter hoc ꝙ est mensura circulationis: & etiam à tali circulatione mẽsuratur. & ideo dicere ꝙ eorũ, quæ fiunt in tempore, est quidã circulus, nihil aliud est q̃ dicere, temporis esse quẽdam circulum: quod accidit propter hoc ꝙ tẽpus mensuratur circulatione. Id enim quod mẽsurat, non videtur esse aliud q̃ mensura: sed multæ mensuræ vidẽtur facere vnũ totum, sicut multæ vnitates vnum numerũ: & multæ mensuræ pãni vnam quantitatem pãni. & hoc verum est cũ accipitur mensura vnius generis. Sic igitur patet ꝙ tẽpus primo mensurat & numerat primum motũ circularẽ: & per eum mensurat oẽs alios motus. vnde est vnum tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamẽ quicunque sentit quemcunq; motum sentit tempus, eò ꝙ ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vt supra dictum est. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium atq; canum, si est æqualis. quaternitatem autem non eandem, neq; quatuor eadem esse. quemadmodum neq; trianguli sunt idem hi, quorum alter ex æqualibus, alter inæqualibus omnibus lateribus constat: q̃q̃ eadẽ est uterq; figura, quoniam ambo triãguli sunt. Eadem enim aliqua eò dicuntur, cuius non differunt differentia, nõ eò cuius differentia differunt. ueluti trianguli dicti differentia trianguli differunt, non figuræ. Igitur trianguli q̃dem sunt diuersi, figuræ autem diuersæ non sunt: sed in eãdem unamue cadunt diuisionem. Figura nanq; talis quidem est circulus, talis autem est triangulus. & hisce talis quidem est æqualiũ laterum, talis autem inæqualium. Sunt igitur eadem hi figura, trium .n. uterq; est angulorum. at non sunt triangulus idem. Et numerus igitur dictus pari ratione idem est sanè. non enim numerus ipsorum differentia numeri differt. Quaternitas autem non eadẽ est. ea nanq;, de quibus dicit̃ differunt. hæc enim canes sunt, illa oues. Sed de tempore quidem ipso et de hisce, quæ circa ipsum quidem sunt, ad hanc autem cõsyderationem accommodantur, satis iam diximus.*

Tex. 134. Dicitur autem recte, ꝙ numerus quidẽ idem est ouium & canum, si ęqualis vterq; sit. decem autem nõ idem, neq; decem eadem sunt. sicut neq; trianguli idẽ, qui est Aequilaterus, & Gradatus, & tamen eadem figura est: quia vtraque trianguli sunt. Idem enim dicitur, cuius non differt differentia, sed non cuius differt, vt triãgulus à triangulo differẽtia differt (alteri quidem enim trianguli sunt) figuræ autem non, sed in vna, & eadem diuisione. figura enim hæc quidem talis circulus est, talis vero triangulus. huius autẽ talis quidem est ęquilaterus, talis vero qui gradatus. figura igitur eadem & hæc, triangulus enim est. triangulus autem nõ idem est. Et numerus iam similiter idem. non enim differt numeri differentia numerus horum. Decem autem non idem est. in quibus enim dicitur differunt. hæc quidem enim canes, alia vero equi. Et de tempore quidem ipso, & de circa ipsum proprietatibus, huic intẽtioni, dictũ est.

Manifestat quoddam, quod supra dixerat, qualiter sit intelligendum. dixerat enim, quòd idem est numerus septem canum, & septem equorum. Quomodo igitur hoc sit verum ostẽdit. & dicit quòd recte potest dici, si æqualis est numerus aliquarũ rerum diuersarum, puta ouium & canum, ꝙ idem sit numerus vtrorumq;, vtputa si tam canes, quàm oues sint decem. sed nõ potest dici, quòd hoc ipsum, quod est decem esse, sit idem canũ & ouium: non enim eadem decem sunt decem canes & decem oues. Et
B hoc ideo, quia genus potest cum additione vnitatis, vel identitatis prædicari de pluribus indiuiduis existẽtibus in vna specie: & similiter genus remotũ de pluribus speciebus existentibus sub vno genere propinquo: neque tamen species de indiuiduis, neq; genus propinquum de speciebus diuersis prædicari potest cum additione vnitatis, vel identitatis. & huiusmodi consequẽter ponit exemplum. sunt enim duæ species trianguli, scilicet Aequilaterus, idest habens tria latera ęqualia: & Gradatus, idest habens tria latera inæqualia: figura autem est genus trianguli: non ergo possumus dicere, quòd æquilaterus & gradatus sit idem triangulus, sed possumus dicere, quòd sunt eadem figura: quia vtrunq; continetur sub triangulo, qui est vna species figuræ. & huius assignat rationem. quia, cùm idem & diuersum seu differens opponantur, ibi possumus dicere identitatem, vbi non est differẽtia: sed non possumus dicere identitatem vbi est differentia. manife
C stum est enim, quòd æquilaterus & gradatus differunt ab inuicem differentia trianguli, idest quæ est proprie diuisiua trianguli. & hoc ideo, quia sunt diuersæ trianguli species: sed æquilaterus & gradatus non differunt s̃m differentiam figuræ, sed sub vna & eadem differentia cõtinentur. & hoc sic patet. si enim diuidamus figuras in suas species, quæ per differentias constituuntur, inuenitur quòd alius est circulus, & alius triangulus, & sic de alijs speciebus figuræ. sed, si diuidamus triangulum, inueniemus ꝙ alia species eius est æquilaterus, & alia gradatus. Manifestum est igitur, quòd æquilaterus & gradatus sunt vna figura: quia continẽtur sub vna specie figuræ, quæ est triangulus: sed non sunt vnus triangulus, quia sunt diuersæ trianguli species. Similiter est in proposito. numerus .n. diuiditur in diuersas species, quarum vna est decem: omnia ergo, quæ sunt decem, dicuntur habere vnum numerum: quia non differunt ab inuicem secundum speciẽ nu
D meri, cùm contineantur sub vna numeri specie. sed nõ potest dici quòd sint eadem decem, quia ea, quibus applicatur numerus denarius, differunt: cùm quædam horũ sint canes, & quædam equi. Videtur autem hoc Arist. introduxisse, ne aliquis ad sumendam temporis vnitatem sit contentus, eò ꝙ dicitur vnum numerum esse æqualiũ numero, licet diuersorũ: quia licet sit idem denarius, vel ternarius propter vnitatem speciei, non tamen est idem denarius, vel ternarius propter diuersitatem, quæ est secundum numerum ex parte materiæ. Vnde secundum istam rationem, sequeretur quòd tempus esset vnum specie, sed non numero: & ideo ad accipiendum veram tẽporis vnitatẽ oportet recurrere ad vnitatem primi motus, qui primo mensuratur tempore, & quo etiam mensuratur tempus. Vltimo autem epilogando concludit dictum esse de tempore, & de ijs, quæ sunt propria ad consyderationem temporis.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV LIBER QVINTVS,

Cum S. Thomæ expositione.

SVMMA LIBRI.

Motus in species diuiditur, deq; ipsius Vnitate ac Pluralitate multa dicuntur. de Contrarieta-te item motuum ac Quietū agitur.

LECTIO I.

Motus per se a moto per accidens, & ab eo qui est secundum partem distinguitur, idq; cum mobilis tum mo-uentis, tum termini inductione explanatur, quiq; motus consyderandus sit apent.

ARGV. *Omnium autem, quæ mutantur, aliud per accidens mutatur, ueluti, cùm ambula-re musicum dicimus, quia id ambulat, cui accidit musicum esse. Aliud ex eo quia, si huius aliquid mutatur, simpli-citer dicitur mutari, ut ea, quæ per partes mutari dicun-tur. corpus enim sanatur, quia oculus aut pectus sana-tur: hæc uero partes totius corporis sunt. At est aliquid, quod neq; per accidēs mouetur, neq; ex eo, quia aliquid ipsius mouetur, sed quare ipsum primo mouentur: atq; hoc est id quod per se mobile est. Est autem aliud in alio motu, ut alterabile, & alterabilis sanabile, aut calefactibile.* F

Te.c.1. Transmutatur autem transmu-tans omne aliud quidem secun-dum accidens, vt cùm dicimus G musicum ambulare, quoniam, cui accidit musicū esse, hoc am-bulat. Hoc autē ex eo, quia hu-ius aliquid mutatur, & simpli-citer dicitur mutari, vt quæcunq; dicuntur secundum partes. sanatur enim corpus, quia oculus, aut thorax: hæc autem partes totius corporis sunt. Est autem etiam aliquid, quod neq; secundum accidēs mouetur, neq; in eo, quod aliquid ipsius: sed in eo quod ipsum mouetur primo: & hoc est secundum seipsum mobile. Secundum alium autem mo-tum, & alium, alterum est, vt alterabile & altera-tionis sanabile, & calefactibile alterum.

Postquam Philosophus determinauit de motu, & de his, quæ consequuntur motum in cōmuni, hic iam acce-dit ad diuidendum motum. & diuiditur in partes duas. H In prima agit de diuisione motus, secundum quod diuiditur in spe-cies. In secunda de diuisione motus in partes quantitati-
Te.c.1. uas. & hoc in Sexto libro ibi {Si autem est cōtinuum.} Prima in duas. In prima agit de diuisione motus in suas species, In secūda agit de vnitate & oppositione motus.
Sexta parte 21. tex. ibi {Post hoc autem dicamus quid est simul.} Prima in duas. In prima distinguit motum per se à motu per acci-dens. In secunda diuidit motum per se in suas species. ibi
Te.c.7. {Quoniam autem omnis mutatio.} Prima in duas. In prima distinguit motum per se à motu per accidens, In se-cunda prætermittendū docet motum per accidens, & de-
Te.c.6. terminandum esse de motu per se. ibi {Secūdum quidem igitur accidens.} Circa primum duo facit. Primo distin-guit motum per se à motu per accidens, Secūdo epilogat

E prædicta. ibi {Quomodo quidem.} Distinguit autem Te.c.2. in prima parte motum per se à motu per accidēs tripliciter. Primo quidem ex parte mobilis. Secūdo ex parte mo-uentis. Ibi {Est autem & in mouēte.} Tertio ex parte ter- Te.c.3. mini. ibi {Quoniam autem est aliquid.} Dicit ergo pri-mo, quod omne transmutans. i. trāsmutatum, tribus modis dicitur transmutari. Vno modo dicitur aliquid transmu-tari per accidens: sicut cum dicimus, musicum ambulare, quoniam hic homo ambulat, cui accidit esse musicum. Alio modo dicitur aliquid trāsmutari simpliciter, quia aliqua pars eius mutatur, sicut omnia quæ dicuntur mu-tari secundum partes, & ponit exemplum in motu alterationis. dicitur enim sanari corpus animalis, quia sanatur vel oculus, vel thorax. i. pectus, quæ sunt partes totius corpo-ris. Tertio modo dicitur aliquid moueri, quod neq; secundum accidēs mouetur, neq; secundum partem, sed ex eo quod ipsum mo-uetur primo & per se. vt per hoc quod dicit primo, exclud-a-F tur motus secundum partem. per id quod dicitur secundum se, exclud-a-tur motus per accidens. Hoc autem per se mobile varia-tur secundum diuersas species motus, sicut alterabile est mobile secundum alterationem: & augmentabile secundum augmētum. Et ite-rū in specie alterationis, differt sanabile, quod mouetur secundum sanationem, & calefactibile, quod mouetur secūdum calefactionem. Secundo ibi.

Similis est & in eo quod mouet diuisio. Aliud enim ARGV. *per accidens mouet. Aliud parte, quia ipsius aliquid mo-uet. Aliud per se primo, ut Medicus quidem sanat, ma-nus autem percutit.*

Est aūt & in mouente similiter. Aliud enim Te.c.3. secundum accidēs mouet. Aliud secundum partē, in eo quod hu-ius aliqua. Aliud vero per seipsum primo, vt Medicus quidem sanat, manus autē percutit.

Distinguit motum per se à motu per accidens ex par-te mouentis. & dicit quod similiter prædicta distinctio, quæ G posita est ex parte mobilis, attendi potest in ipso mouen-te. Tripliciter enim dicitur aliquid mouere. Vno modo per accidens, sicut musicus ædificat. Alio modo secundum par-tem, inquantum aliqua pars eius mouet, sicut homo dici-tur percutere, quia manus eius percutit. Tertio modo di-citur aliquid mouere primo & per se, sicut Medicus sa-nat. Tertio ibi.

Cum autem sit quippiā, quod primo mouet, & quip- ARGV. *piam quod mouetur, & tempus in quo: et præter hæc id, ex quo, & id ad quod (omnis nanq; motus ex quopiam in quippiam est.)*

Quoniam autem est aliquid mouēs primū, Te.c.3. est autē & aliud quod mouetur: adhuc, in quo tēpus: & præter hæc, ex quo, & in quid (omnis enim motus à quodam, & in quiddam.)

H Procedit ad distinguendum motum eodem modo ex parte termini. Et primo præmittit quædam præambula. secūdo ponit diuisionem, ibi {Est autem & in illis.} Cir- Tex.5. ca primum tria facit. Primo ponit quot requirantur ad motum, secundo comparat ea adinuicem. ibi {Alterum Infra. enim est quod.} Tertio soluit quandam dubitationē. ibi {Quid quidem igitur.} Dicit ergo primo, quod ad motum Te.c.5. requiruntur quinq;. Primo requiritur primum mouens, à quo. s. est principium motus: secundo requiritur mobi-le, quod mouetur. tertio tēpus in quo est motus: & præter ista tria requiruntur duo termini, vnus. s. ex quo incipit motus: & alius, in quē motus procedit. omnis enim mo-tus est à quodam, in quiddam. Secundo ibi.

Aliud est enim id, quod primo mouet, & id in quod, atq; ex quo mouetur. ueluti lignum, & calidum, atq; fri-gidum: quorum aliud est quod, aliud ad quod, aliud ex

quo

quo mouet. Patet motum in ligno esse, & non in forma. Neque.n.forma,neq; locus,neq; ēt ipsum tm̃ mouet, aut mouetur. Sed est id quod mouet, & id quod mouetur, et id, ad quod mouetur.

Alterum enim est quod primum mouetur, & in quod mouetur, & ex quo, vt lignum, & calidum, & frigidum. horum autem, aliud quidem mobile est, aliud vero in quod, aliud ex quo. Motus autem manifestumq; in ligno, nō
T.c.4. in specie est. neq; enim mouet, neque mouetur species, aut locus, aut quantum hoc. Sed est mouens, & quod mouetur & in qd̄ mouet.

Cōparat p̃missa adinuicē. Et primo mobile ad duos
Infra. terminos motus. scd'o duos terminos motus adinuicem. ibi{Magis autem in quod} Dicit ergo primo, q,id, qd' primo & per se mouetur alterū est à termino in quē tendit motus, & à termino à quo motus incipit. Sicut patet in istis tribus, lignum, calidum, & frigidum. In motu enim calefactionis lignum quidem est subiectum mobile, aliud vero, scilicet calidum est terminus ad quē, aliud autem, scilicet frigidum, est terminus à quo. Dicit autem ad quod primum mouetur esse alterum ab vtroq; termino: quia nihil prohibet illud quod mouetur per accidens, esse alterum terminorum. subiectum enim vt lignum, est quod calefit per se priuatio vero, & contrarium, vt frigidum, est quod calefit per accidens, vt in primo dictū est, Quod autem mobile sit alterum ab vtroq; termino, cōsequenter probat per hoc, q motus est in subiecto, sicut in ligno: non autem est in altero terminorum, neq; in specie albi, neq; in specie nigri. Et hoc patet per hoc, q illud, in quo est motus, mouetur: terminus autem motus, neq; mouet, neq; mouet: siue terminus motus sit spēs. i. qualitas, vt in alteratione: siue sit locus, vt in motu locali: siue quātum, vt in motu augmenti, & decrementi: sed mouēs mouet subm{quod mouetur, in quod mouet}. i. in terminum ad quē. Quia ergo motus est in subiecto, qd' mouetur, non aūt in termino: manifestum est q subiectū mobile est aliud à termino motus. Tertio ibi.

ARGY. *Mutatio nanq; magis ab eo, ad quod est, quàm ab eo ex quo est nuncupat. Quapropter corruptio mutatio est ad id quod non est, & si id, quod corrumpitur, ex ente mutatur. Et generatio ad ens est mutatio: & si id, quod generatur ex non ente mutatur.*

Mutatio denominatur magis ab eo. in quod, q̃ ex quo mouet. Magis aūt ab eo in quod, q̃ ex quo mouet, denominatur mutatio. Vnde corruptio, in non esse mutatio est, quamuis ex esse mutetur, quod corrumpitur. Et generatio in esse, quāuis ex non esse.

Comparat vtrūq; terminorū adinuicē. & dicit q mutatio magis denominatur à termino ad quē q̃ à termino à quo: sicut corruptio dicitur mutatio in non esse, quāuis id quod corrumpitur mutetur ex esse: e contrario gñatio est mutatio in esse, quāuis incipiat à non esse. Nomen autem generationis ad esse pertinet, corruptionis vero ad non esse. Huiusmodi aūt rō est, quia per mutationem aufertur terminus à quo, & acquiritur terminus ad quem. vnde motus videtur repugnare termino à quo, & conuenientiam habere cum termino ad quem. & propter hoc ab eo denominatur. Deinde cum dicit.

ARGY. *Quid igitur est motus prius est dictū. Forma aūt, & affectus, & locus, ad quæ mouentur ea, quæ subeunt mo*
T.c.5. *tum immobilia sunt, veluti scientia, & caliditas.*

Quid quidem igitur motus sit dictum est
A prius. Species autem, & locus, & passiones, in quę mouentur quę mouentur, immobilia sunt, vt scientia, & calor.

Soluit quandam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit duo, quæ ex præmissis sunt manifesta, quorum primum est, quod in tertio dictum est, quid sit motus. Secundum est, quod in præcedentibus immediate dictū est, q{species}. i. qualitas, {& locus} & quæcunq;{passiones}. i. passibiles qualitates, quæ sunt termini motus, non mouetur, cùm in eis non sit motus, vt dictum est. vt patet in scientia, quæ est quædam species, & calore, qui est quædam passio, vel passibilis qualitas. Secundo ibi.

Dubitauerit tamen quispiam, si affectus sunt motus: albedo autem, est affectus. ARGY.

Et dubitabit aliquis si passiones motus sunt:
B albedo autem passio est.

Ponit tertium de quo est dubitatio. & dicit q aliquis dubitare potest, vtrum {passiones}. i. passibiles qualitates, vt calor & frigus, & albedo & nigredo, ex quo non mouentur, sint quidam motus. Tertio ibi.

Ad motum enim erit mutatio. At fortasse non albedo est motus, sed dealbatio. ARGY.

Erit enim ad motum mutatio. Et fortassis non est albedo motus, sed albatio.

Ducit ad inconueniens, si hoc ponatur. Cùm enim albedo sit terminus in quem est motus: si albedo sit motus sequitur q motus sit terminus motus, quod non potest esse vt infra probabitur. Et ex hoc determinat veritatem & dicit q albedo non est motus, sed albatio. Addit autē {fortassis} quia nondum probauit q motus non terminetur in motum. Deinde cùm dicit.

C *Est autem & in illis id quod est per accidens, & id qd' est per partē, atq; per aliud: & id ēt quod primo, & non per aliud est. Id enim, quod dealbatur, ad id quidem qd' intelligitur, mutatur per accidens: colori enim accidit, vt intelligatur. Ad colorem autem, quia album pars est coloris: & in Europam, quia Athenæ pars sunt Europæ. Ad colorem autem albumper se.* ARGY.

Est autem & in illis & quod est sm̃ accidens, & quod est sm̃ partē, & sm̃ aliud, & quod primo est, & nō sm̃ aliud. Vt quod fit album, in id quod intelligitur, mutatur sm̃ accidens: colori enim accidit intelligi. In colorem aūt, quia pars albū coloris est: & i Europā, quia pars Europæ Athenæ sunt. In album autem colorem per se. T.c.6.

D Ex quo termini motus sunt aliud à mobili, & à mouente, vt ostensum est, ostendit q præter diuisionem motus, quæ accipitur ex parte mobilis & mouentis, diuiditur tertio motus ex parte termini. Et quia terminus ad quē magis denominat motum, q̃ terminus à quo, vt dictum est, accipit diuisionem motus à termino ad quem: sed nō à termino à quo. Et dicit q 'etiam ex parte illorū scilicet terminorum, potest accipi in motu aliquid quod est per accidens, & aliud quod est secundum partem, & secundum aliud, & aliud quod est primo, & non secundum aliud. Per accidens quidem, sicut si dicatur de eo quod fit album, quod mutatur in id quod intelligitur, vel cognoscit ab aliquo: erit hoc per accidens: accidit enim colori albo, q intelligatur. Si autem dicatur de eo quod fit album, q mutetur in colorem, hoc erit sm̃ partem: dicit enim mutari in colorē, quia mutatur in albedinē, quę est pars coloris. & similiter est si dicam de aliquo qui vadit Athenas, q vadit in Europam, quia Athenæ sunt pars

Europę. Si autem dicatur de eo, quod fit album, ꝙ mutatur in album colorē, hoc erit primo & per se. Non autem diuidit motum ex parte temporis, quod videbatur residuum: quia tempus comparatur ad motum, vt mensura extrinseca. Deinde cum dicit.

ARGY. *Patet igitur, quomodo per se quippiam mouetur, & per accidens, ac per aliud: & quomodo idem primum est in mouente & in subeunte motum: & motum non in forma, sed in eo quod mouetur, in ipsoq; mobili actu.*

Qūo igitur per se mouet̄, et qūo f̄m accn̄s, & qūo f̄m aliud aliq̄d, & qūo ipsum primū in mouēte, et in eo qd'mouet̄, manifestū est: et ꝙ mot⁹ nō in spē, sed i eo qd'mouet̄ & mobili f̄m actū ē.

Epilogat qd'dixerat. & dicit, ꝙ manifestū est, qūo aliquid per se mouetur, & qūo f̄m accn̄s {& qūo f̄m aliq̄d aliud}. i. f̄m partē. Et iterū qūo hoc, qd'dico primo & p se, inuenit̄ tā in mouēte q̄3 in mobili. Dictū est. n. quid est mouens primo & p se: & qd est qd'mouetur primo & p se: Et iterū dictū est, ꝙ motus nō est in spē. i. in qualitate, quę est terminus motus: sed est in eo quod mouet̄, siue in mobili f̄m actum, quod idem est. Deinde cum dicit

ARGY. *Mutatio igitur ea quæ est per accidens omittatur: est enim in omnibus, & semper, ac omnium. Ea uero, quæ nō per accidens est non in omnibus est, sed in contrarijs: & in medijs, et in contradictione, cuius fides est ex inductione.*

T.c. 6. Secundum igitur accidens mutatio dimittatur. in omnibus enim est, & semper, & omniū. Quæ vero non f̄m accidens est, non est in omnibus, sed in contrarijs, & medijs, & in contradictione. Huius autē fides ex inductione est.

Ostendit de quo motu sit agendum. Et primo ostēdit propositum, secundo manifestat quoddā quod dixerat.

Infra. ibi {Ex medio autē.} Dicit ergo primo, ꝙ mutatio, quę est p accn̄s, dimittenda est: siue per accn̄s accipiat̄ ex parte mouentis, siue ex parte mobilis, siue ex parte termini.

secūdo Phy. t.com. 5. Et hoc iō, quia motus p accn̄s est indeterminatus: est. n. in oībus, sicut in terminis, & in oī tpe, & oīum subiectorū vel mouentiū: quia vni infinita possunt accidere. Sed mutatio, quę non est f̄m accidēs, non est in oībus: sed est tm̄ {in contrarijs & medijs} q̄tū ad motū qui est in qualitate, quantitate, & vbi {& in contradictione} quantū ad generationem, & corruptionem: quorū termini sunt esse & non esse. & hoc patet per inductionem. Sub arte autem non cadunt nisi ea quæ sunt determinata: nam infinitorum non est ars. Secundo ibi.

ARGY. *Fit autem è medio mutatio, utitur. n. ipso ut contrario ad utrunq;. Est. n. medium quodammodo ipsa extrema. Quapropter & hoc ad illa, & ad hoc cōtraria quodammodo dicuntur, ceu media fidium grauis ad ultimā dicitur, & acuta ad primam. Fuscum etia album ad nigrum dicitur, & nigrum ad album.*

* Addit a.l. vt ex contrario. Ex medio autem mutatur* . vtit̄ enim ipso, sicut quod est contrariū, ad vtrūq;. Etenim quodammodo mediū, vltima. Vnde & ad hoc ad illa, & illa ad hoc quodāmodo dicūtur, contraria.

Medium est quodāmodo extrema. vt vox media grauis ad vltimā, subtilis ad extremā. Et fuscum, albū ad nigrū: & nigrū ad albū.

Manifestat quoddā quod dixerat, s. ꝙ motus sit in medijs. & dicit, ꝙ contingit mutari ex medio ad vtrūq; extremorū, & è contrario: inquantū, s. possumus vti medio vt contrario respectu vtriusq; extremi. Mediū, n. inquātum habet cōuenientiā cū vtroq; extremorū, est quodāmō vtrunq; eorum: & iō pōt dici hoc ad illud, & illud ad hoc: sicut si dicā, ꝙ media vox inter grauē & acutā {est

E grauis ad vltimā}. i. p cōparationē ad acutā & {est subtilis}. i. acuta p cōparationē {ad extremā}. i. ad grauē. Et fuscū est nigrū, per cōparationē ad albū, & è contra.

LECTIO. II.

Tribus mutationis speciebus propositis duæ earum, generatio videlicet ac corruptio à motus ratione excluduntur.

Cum autem omnis mutatio, è quopiam sit ad quippiam (ut ipsum quoq; nomē significat, quorū aliud prius aliud posterius est) id quod mutat̄, mutari quatuor modis potest. Aut. n. è subiecto ad subiectum, Aut è nō subiecto ad non subiectum, Aut è non subiecto ad subiectum, Aut è subiecto ad non subiectum mutatur. Dico autem id subiectum, quod affirmatione significatur, ARGY.

Tex. 7. QVoniam autē omnis mutatio est à quodam, & in quiddam: (manifestat aūt &

F nomen. post aliud enim aliquid, & aliud quidē significat prius, aliud autem posterius) mutabitur quod mutatur quadrifariā. Aut enim ex subiecto in subiectum, Aut ex subiecto in non subiectum, Aut ex non subiecto in subiectum, Aut ex non subiecto in non subiectum. dico autem subiectum affirmatione monstratum.

Postq̄; Phylosophus distinxit motum per se à motu p accidens, hic diuidit mutationē & motū per se in suas species. Vbi consyderādū est ꝙ Aristo. supra in Tertio, vbi motum definiuit, accepit nomen motus f̄m ꝙ est commune omnibus spēbus mutationis: & hoc modo accipit hic nomen mutationis: motum aūt accipit magis stricte, pro quadam mutationis specie. Diuiditur ergo pars ista in partes duas: quia primo diuidit mutationē in suas spe- Tex. 9.

G cies: quarū vna est motus, In secunda subdiuidit motum Tex. 7. in suas spēs, ibi {Si igit̄ prędicamenta} Circa primū duo facit, Primo ponit diuisionem mutationis, Secundo manifestat partes diuisionis, ibi {Ex nō subiecto quidem.} Circa primū tria facit, Primo pręmittit quędā necessaria ad diuisionē mutationis, Secundo concludit ex pręmissis mutatiōis diuisionē, ibi {Quare necesse est.} Tertio ex- secunda. 7. cludit quandā obiectionem, ibi {Quę. n. est ex non subie- Tertia. 7. cto} Dicit ergo primo, ꝙ, cū oīs mutatio sit à quodā in quiddā, vt manifestat̄ ex ipso mutationis nomine, qd'denotat aliq̄d esse post aliud, & aliud esse prius, & aliud posterius, necesse est his suppositis, ꝙ omne quod mutatur, quatuor modis mutet̄. Aut. n. vterq; terminus est affirmatus, & sic dicitur aliquid mutari ex subiecto in subiectum. Aut terminus à quo est affirmatus, & terminus ad quem est negatus, & sic dicitur aliquid moueri ex subiecto in nō subiectū. Aut è cō trario terminus à quo, est negatus, & terminus ad quē affirmatus, & sic dicit̄ aliquid

H moueri ex nō subiecto in subiectum. Aut vterq; termin⁹ est negatus, & sic dicitur aliquid mutari ex non subiecto in non subiectū. Nō. n. accipitur hic subiectum eo modo quo sustinet formā: sed omne id, quod affirmatiue significatur, dicitur hic subiectum. Secundo ibi.

Quare ex dictis tres mutationes esse necesse est. eam quæ è subiecto est ad subiectū: & eā, quæ è subiecto ad nō subiectum: & eam, quæ è non subiecto est ad subiectum. ARGY.

Quare necesse est ex ijs, quæ dicta sunt, tres esse mutationes, s. ex subiecto in subiectū: & ex subiecto in nō subm: & ex nō subiecto i subm.

Concludit ex præmissis diuisionem mutationis. & dicit, ꝙ necessario ex premissis sequitur, ꝙ tres sint mutationis species. quarum vna est ex subiecto in subiectum, sicut cum aliquid mutatur de albo in nigrum. Alia autē

est

est ex subiecto in nõ subiectum: sicut cùm aliquid mutat de esse in non esse: tertia est è contra ex non subiecto in subiectum: sicut cùm aliquid mutatur de non esse in esse.
Tertio ibi.

Ea nanque, quæ est è non subiecto ad non subiectum, non est mutatio: quia per oppositionem non est, neque enim contraria, neq; contradictoria est.

ARGY. Quæ enim est ex non subiecto in non subiectum, non est mutatio: propter hoc q non est secundum oppositionem. neque enim contraria, neque contradictio est.

Excludit quandam obiectionem. Posset enim aliquis obiicere, q, cùm præmiserit quatuor modis aliquid mutari, debuisset concludere, quatuor esse species mutationis, & non tres tantum. Sed hanc obiectionem excludit dicens, q non potest esse aliqua mutationis species de nõ subiecto in non subiectum: quia oĩs mutatio est inter opposita, duę autem negationes nõ sunt oppositę. Neq; n. dici potest, q sint contraria: neq; q sint cõtradictoria. Et huiusmodi signũ est: quia quascunq; negationes contingit simul esse veras de aliquo vno & eodẽ, sicut lapis, nec est sanus nec eger. Vnde, cùm mutatio per se sit solum in cõtrariis & cõtradictione (vt supra dictũ est:) sequitur q ex negatione in negationẽ, nõ fit mutatio per se, sed solũ sic mutatur aliquid per accñs. Cũ. n. aliquid fit de albo nigrũ, fit & p accidẽs de non nigro non albũ. & p hunc modũ dixit, aliquid mutari ex non subiecto in nõ subiectũ. Quod aũt est p accidens in aliquo gñe, nõ põt esse spẽs illius generis. & ideo ex non subiecto in non subiectũ non põt esse aliqua mutationis species. Deinde cum dicit.

Ea igitur mutatio, quæ per contradictionem ex non subiecto est ad subiectũ, generatio est. alia simplex quæ est simpliciter, alia quædam quæ est cuiusdã. veluti ea quidẽ, quæ est ex nõ albo ad album, huius est generatio.
ARGY. *ea uero, quæ est ex eo, quod non est simpliciter ad substantiam, generatio simpliciter est, qua quidem simpliciter fieri, et non aliquid fieri dicimus.*

Ex non subiecto igitur in subiectum mutatio secundum contradictionem, generatio est. alia quidem simpliciter simplex, alia vero quædam, cuiusdam. vt ea, quæ ex non albo in albũ, generatio quidem, huiusmodi est. Quę vero ex non esse simpliciter in substantiam est, generatio simpliciter est, secundum quam fieri & non fieri simpliciter aliquid dicimus.

Manifestat partes positæ diuisionis. & circa hoc tria facit. Primo manifestat duas ptes diuisionis. secũdo ostẽdit q neutra earũ est motus, ibi. {Si igit̃ quod non est.} Tertio cõcludit q residua pars diuisionis est motus. ibi {Qm̃ aũt motus.} Circa primũ duo facit. primo manifestat vnã partẽ diuisionis, secũdo secundã. ibi. {Quę vero ex subiecto in nõ.} Dicit ergo primo, q illa mutatio, quę est ex nõ subiecto in subiectũ, est inter opposita ſm
T.c.8. cõtradictionẽ, & vocatur gñatio quę est mutatio de non
T.c.9. esse in esse. Sed hęc est duplex: quędã. n. est simplex gene-
Litra. ratio, qua aliquid simpliciter gñatur: alia vero est gñatio quędã, qua aliquid ſm qd generatur. Et ponit exẽplum de vtraq; generatione. & primo de secũda, dicẽs, q, cùm aliquid mutatur de nõ albo in albũ {est gñatio hmõi albi} & nõ simplr. Et secundo de prima. & dicit q {alia generatio, quę est ex non esse simplr in ens, quod est substãtia, est gñatio simpliciter: ſm quã simplr dicimus aliquid fieri & non fieri.} Cũ. n. gñatio sit mutatio de non esse in esse, ſm illum modũ dicitur aliquid generari, quo ex nõ esse in esse mutatur. Cũ aũt ex non albo fit albũ, non mutatur aliquid ex non esse simplr in esse simplr. Quod. n. mutatur proprie, subiectũ est: subiectũ aũt albi est aliqd ens actu. Vnde, cũ subiectũ maneat in tota mutatione: & in principio mutationis erat ens actu simplr loquẽdo, nõ tñ erat ens actu hoc, s. albũ, & iõ nõ dicit̃ fieri simplr: sed fieri hoc, s. albũ. Subiectũ vero formę substantialis nõ est aliquod ens actu, sed ens in potẽtia tm̃, s. materia prima. quæ in principio generationis est sub priuatione, in fine vero sub forma. & ideo ſm generationẽ substantiæ fit aliquid simpliciter. Et ex hoc haberi põt, q ſm nullã formã, quę præsupponit aliam formam in materia, attenditur generatio simpliciter: sed solum ſm quid, quia quælibet forma facit ens actu. Secundo ibi.

Ea uero, quæ ad non subiectum est ex subiecto, corruptio est: simpliciter quidem ea, quæ est è substantia ad ipsum non esse. Quædam autem ea, quæ est ad negationẽ oppositam, ut in generatione est dictum. ARGY.

Quæ vero ex subiecto, in non subiectũ, corruptio est. Simpliciter quidem, quæ ex substantia ad non esse est: quædã autem est, quæ est in oppositã negationẽ, sicut dictũ est in gñatione.

Manifestat aliam partẽ diuisionis. & dicit q illa mutatio, quę est ex subiecto in nõ subiectũ, vocat̃ corruptio Sed quędã est corruptio simplr, quę, s. est ex esse substantiali in non esse: quædam vero est in oppositam negationẽ cuiuscũq; affirmationis, sicut de albo in nõ albũ, q̃ est corruptio huiusmodi, sicut & de generatione dictum est.
Deinde cum dicit.

Si igitur id, quod non est, multis dicitur modis: & neq; id moueri põt, quod in cõpositione diuisioneq; consistit: neq; id, quod est potẽtia, quod quidẽ ei opponitur, quod est simpliciter. nam id, quidem, quod est nõ albũ, aut nõ bonum, moueri per accidẽs põt. esse enim id homo potest quod est nõ albũ. id aũt, quod nõ hoc simpliciter est, nullo pacto moueri põt. fieri. n. nõ põt, ut id, quod nõ est moueat̃ Impossibile est profecto generationem esse motũ: id. n. qd haud est generatur. Nã etsi q̃ maxime per accidens generat̃, uere tñ de eo quod simpliciter generat̃ id dici põt. ipsum inquã, id esse, quod haud est. Simili sanè modo fieri etiã nequit, ut ipsum idẽ quiescat. Hæc igitur difficilia accidunt huic, moueri inquam id quod non est.

Si igitur quod non est, dicitur multipliciter, & neque quod est secundum compositionem aut diuisionem cõtingit moueri: neq; quod est ſm potentiã, quod ei, quod est simpliciter secundum actum oppositum est (quod enim est non T.c.8. album, aut non bonum, tamen contingit moueri secundum accidens, erit. n. homo non albus. Quod autem simpliciter non hoc aliquid est hoc nullo modo contingit moueri. impossibile est. n. quod non est moueri: Si autem hoc, & generationem esse motum, impossibile erit. Fit. n. qd non est. Si. n. & quod ex nõ ente maxime ſm accñs fit, sed tñ verũ ẽ dicere q est qd nõ est, de eo qd fit simplr. similr aũt, et qescere. Hęc igitur accidũt incõueniẽtia, si mouet̃, qd nõ est.

Oñdit q neutra p̃dictarũ partiũ est mot9. Et primo q gñatio nõ sit motus. Scd̃o q neq; corruptio. ibi {neq; iã corruptio.} Primũ probat duabus rõnibus. Quarũ prima talis est. Quod simpliciter non est hoc aliquid nõ potest moueri: quia quod non est non mouetur. sed quod generatur simpliciter non est hoc aliquid, est enim non ens simpliciter: ergo quod generatur simpliciter non mouetur. ergo generatio simplex non est motus. Ad manife- tertia. 8.

ſtationem autem primæ propoſitionis, dicit, ꝙ non ens dicitur tripliciter. & duobus modis dictum non ens non mouetur, tertio modo dictũ mouetur per accidens. Vno modo dicitur ens & non ens ſecundum diuiſionem & cõpoſitionem propoſitionis, prout ſunt idem cum vero & falſo, & ſic ens & non ens ſunt in mente tantum, ſiue in ratione tantum, vt dicitur in ſexto Metaphy. vnde non competit eis motus. Alio modo dicitur non ens, quod eſt in potentia, ſecundum ꝙ eſſe in potẽtia opponitur ei, qđ eſt eſſe in actu ſimpliciter. & hoc etiã non mouetur. Tertio modo dicitur non ens, quod eſt in potentia, quæ non excludit eſſe in actu ſimpliciter, ſed eſſe actu hoc, ſicut nõ album dicitur non ens, & non bonum: & huiuſmodi non ens contingit moueri, ſed per accidens, ſecundum ꝙ huiuſmodi non ens accidit alicui exiſtenti in actu, cui competit moueri: ſicut cum nõ eſt albus homo. Quod autem id, quod ſimpliciter non eſt hoc aliquid, nullo modo moueatur, nec per ſe neq; per accidẽs, patet ex hoc, ꝙ impoſſibile eſt quod non eſt moueri: vnde impoſſibile eſt generationem eſſe motum. Illud enim quod nõ eſt fit ſiue generatur. Et quamuis, vt in Primo huius dictũ eſt, ex non ente fiat aliquid per accidens, ex ente autem in potentia, per ſe: nihilominus tamen verum eſt dicere de eo quod fit ſimpliciter, ꝙ ſimpliciter nõ eſt: vnde moueri nõ poteſt, & eadem ratione nec quieſcere. vnde generatio nec motus eſt, nec quies, Hæc igitur inconuenientia ſequuntur, ſiquis ponat generationem eſſe motum, ſ. ꝙ non ens moueatur & quieſcat. Secundam rationem ponit ibi.

Lec. 1. com. 4. 6.
Lec. 24. t. 4.
T. c. 8.
F

ARGV.

Et ſi omne quod mouetur in loco ſit: id autẽ quod nõ eſt in loco non ſit (erit enim alicubi) id profecto quod haud eſt non mouetur.

Et, ſi omne, quod mouetur, in loco eſt: quod autem nõ eſt, nõ eſt in loco (eſſet enim alicubi.)

Quę talis eſt, Omne, quod mouetur, eſt in loco: ſed qđ non eſt, non eſt in loco, quia poſſet de eo dici ꝙ alicubi eſſet: ergo quod non eſt, non mouetur. & ſic idem quod ſupra. Veritas autem primę propoſitionis apparet ex hoc, ꝙ, cùm motus localis ſit primus motuum, oportet ꝙ omne quod mouetur moueatur ſm locũ, & ita ſit in loco. Remoto enim priori, remouentur quæ conſequenter ſunt. Deinde cum dicit,

ſecunda 16.
G

ARGV.

Neq; ergo corruptio motus eſt. Motui nanq; motus cõtrarius eſt aut quies. At corruptio contrariũ eſt gñationi.

Neque iam corruptio motus eſt. Contrariũ enim motui motus eſt aut quies. Corruptio autem generationi contrarium eſt.

Probat ꝙ corruptio nõ ſit motus: quia motui nihil cõtrariatur niſi motus vel quies: ſed corruptioni contrariatur generatio, quę neq; eſt motus neq; quies, vt oſtẽſum eſt, ergo corruptio non eſt motus. Deinde cum dicit,

ARGV.

Cum autem omnis motus ſit quædam mutatio. tres uero ſint mutationes quas diximus, quarum duæ, quæ in contradictione conſiſtunt, generatio inquam, atque corruptio motus non ſint, (ut oſtendimus,) motum eam eſſe ſolum mutationem neceſſe eſt, quã è ſubiecto ad ſubiectum accedit. Subiecta uero aut contraria ſunt aut media. etenim priuatio ponitur contrarium. Atqui nudum & album, ac nigrum, affirmatione ſignificantur.

H

T. c. 9.

Quoniam autem motus mutatio quædam eſt, mutationes autem tres ſunt dictæ. Harum autem, quæ ſunt ſecundum generationem & corruptionem, non ſunt motus: hæ autem ſunt ſecundum contradictionem, neceſſe eſt ex ſubiecto in ſubiectum mutationem, motum eſſe ſolum. Subſtantia autem, aut contraria aut media ſunt. Etenim priuatio ponitur contrariũ, & mõſtratur affirmatione nudũ, & albũ, & nigrũ.

E

Concludit ex pręmiſſis, ꝙ reſidua pars ſupra poſitę diuiſionis ſit motus. Cùm enim motus ſit quædam mutationis ſpecies: quia in eo eſt aliquid poſt aliud, quod ſupra dixit ad rationem mutationis pertinere: motus autẽ neq; eſt generatio neq; corruptio, quæ ſunt mutationes ſm contradictionem, relinquitur ex neceſſitate, cùm non ſint niſi tres ſpecies mutationis, ꝙ motus ſit mutatio de ſubiecto in ſubiectũ. Ita tñ ꝙ per {duo ſubiecta} .i. per duo affirmata, intelligamus contraria, aut media: quia ẽt priuatio quodammodo eſt contrarium, & quandoq; ſignificatur affirmatiue, vt nudum, quod eſt priuatio, & album & nigrum, quæ ſunt contraria.

LECTIO. III.

Nullam motus ſeu mutationis ſpeciem in ſubſtantia, nec in Ad aliquid, nec in actione & paſſione per ſe eſſe, multiplicibus rationibus oſtenditur.

F

ARGV.

Si igitur prædicamenta diuiſa ſint, & aliud ſit ſubſtãtia, aliud quantitas, aliud qualitas, aliud ubi, aliud ad aliquid, aliud actio, aliud paſſio, tres eſſe motus neceſſe eſt, quantitatis, qualitatis, & loci.

SI igitur prædicamenta diuiſa ſunt, ſubſtantia, & qualitate, & vbi, & quando, & ad aliquid, & quantitate & facere, & pati, neceſſe eſt tres eſſe motus, & eum qui quantitatis, & eum qui qualitatis, & eum, qui ſecundum locum.

Poſtquam Phyloſophus diuiſit mutationem in generationem, & corruptionẽ, & motum, hic ſubdiuidit motum in ſuas partes. Et quia oppoſitorum eſt eadem ſcientia, primo aſſignat ſpecies motus, ſecundo oſtendit quot modis immobile dicatur. ibi {Immobile autem.} Circa primum duo facit. Primo ponit quandam conditionalem, per quam accipitur diuiſio motus in ſuas partes: ſecundo manifeſtat conditionalem præmiſſam. ibi {Secundum ſubſtantiam autem.} Cõcludit ergo ex præmiſſis, ꝙ, cùm motus ſit de ſubiecto in ſubiectum, ſubiecta autẽ ſint in aliquo genere prædicamentorũ: neceſſe eſt ꝙ ſpecies motus diſtinguantur ſecundum genera prædicamentorum: cùm motus denominationem & ſpeciem à termino trahat, vt ſupra dictum eſt, Si ergo prędicamenta ſunt diuiſa in decem rerum genera, ſ. ſubſtantiam, & qualitatem &c. vt dictum eſt in libro Prędicamentorum, & in quinto Metaphyſicæ & in tribus illorum inueniatur motus, neceſſe eſt eſſe tres ſpecies motus, ſ. motus, qui eſt in genere quãtitatis: & motus, qui eſt in genere Qualitatis, & motus, qui eſt in genere vbi, qui dicitur ſecundum locum, Qualiter autem motus ſit in iſtis generibus: & qualiter pertineat motus ad prædicamentum actionis & paſſionis, in Tertio dictum eſt. Vnde nunc breuiter dicere ſufficiat, ꝙ quilibet motus eſt in eodem genere cum ſuo termino, non quidem ita ꝙ motus qui eſt ad qualitatem, ſit ſpecies qualitatis; ſed per reductionem. Sicut enim potentia reducitur ad genus actus, propter hoc ꝙ omne genus diuiditur per potentiam & actum: ita oportet ꝙ motus, qui eſt actus imperfectus, reducatur ad genus actus perfecti. Secundum autem ꝙ motus conſideratur, vt eſt in hoc ab alio, vel ab hoc in aliud: ſic pertinet ad prædicamentum actionis & paſſionis. Secundo ibi.

ſecũda. 20. f.
G
T. c. 10.
T. c. 14.
H

ARGV.

Subſtantia uero, motui nõ eſt, propterea ꝙ nihil ſubſtantiæ contrarium eſt.

Secundum ſubſtantiã autem nõ eſt motus: T. c. 10.
eo ꝙ nullum entium eſt ſubſtantiæ cõtrarium.

Manifeſtat cõditionalẽ pręmiſſam. Et primo oñdit ꝙ in aliis generibus à tribus prędictis, nõ põt eſſe motus: ſecundo oſtẽdit quõ in iſtis tribus generibus motus ſit. ibi {Quoniam aũt neq; ſubſtãtiæ.} Circa primũ tria facit. T. c. 18.

quia

quia primo ostendit ꝙ in genere substantiæ non est motus, secundo ꝙ nec in genere ad aliquid. ibi { neq; est in ad aliquid. } Tertio quòd nec in genere actionis & passionis, ibi { neque agentis, neque patientis. } Prætermittit autem tria prædicamenta, s. quando, & situm, & habere. Qn̄. n. significat in tp̄e esse, tp̄s aūt mensura motus est: vnde per quā rōnem non est motus in actione & passione, quæ pertinent ad motū, eadē rōne nec in quando. Situs autem ordinem quendā partiū demōstrat, ordo vero relatio est, vnde sicut in ad aliquid non est motus, ita nec in situ. Et similiter Habere dicitur fm quandā habitudinē corporis ad id, quod ei adiacet: vnde in his nō potest esse motus, sicut nec in relatione. Quod ergo motus non sit in genere substantię: sic probat. Omnis motus est inter contraria, sicut supra dictum est: sed substantiæ nihil est contrarium: ergo fm substantiam non est motus.

Infra. tertia. o.

T. c. 24.
T. c. 20.

Habet autem dubitationē quod hic dicit, propter hoc ꝙ idem Phylosophus dicit in libro scđo de Gn̄atione, ꝙ ignis est contrarius aquę: & in primo libro de Cęlo dicit, ꝙ Cęlū non est generabile nec corruptibile, quia non habet contrariū. Vnde videt relinquere, ꝙ ea, quę corrumpuntur, vel sunt contraria, vel ex contrarijs composita.

Dicunt aūt quidam ad hoc, ꝙ vna substantia pōt esse alteri contraria, vt ignis aquę, fm suā formā, non fm suū subiectū. Sed fm hoc probatio Arist. non valeret. sufficeret. n. ad hoc ꝙ motus sit in substantia, ꝙ formę substantiales sint contrarię. Est enim motus de forma in formā, quia & in alteratione subiectū non est contrarium subiecto, sed forma formę. Et ideo aliter dicēdū, ꝙ ignis est contrarius aquę fm qualitates actiuas & passiuas: quæ sunt calidū, frigidū, humidū, & siccū, non aūt fm formas substantiales. Non. n. pōt dici ꝙ calor sit forma substantialis ignis, cum in alijs corporibus sit accidens de genere qualitatis. Quod enim est de genere substantiæ, non potest esse alicui accidens. Sed hæc etiam responsio difficultatem patitur. Manifestum est enim ꝙ proprię passiones causantur ex principijs subiecti, quæ sunt materia & forma. Si igitur proprię passiones ignis & aquæ sunt cōtrarię, cū cōtrariorum sint cōtrarię causę: vr̄ ꝙ formę substantiales sint contrariæ. Itē in decimo Metaphy. probatur, ꝙ oē genus diuiditur per contrarias differentias: differentię aūt sumunt à formis, vt in Octauo eiusdē libri habetur: videt ergo ꝙ sit cōtrarietas in formis substantialibus.

T. c. 25.
T. c. 6.

Dicendū est igitur, ꝙ contrarietas differentiarum, quę est in oībus generibus, attendit fm cōem radicem cōtrarietatis, quæ quidē est excellentia & defectus: ad quam oppositionē oīa contraria reducuntur: vt in Primo huius habitum est. Oēs enim differentię diuidētes aliqd' genus, hoc modo se hñt, ꝙ vna earū est vt abūdans, & alia vt deficiens respectu alterius. Propter quod Aristoteles dicit in Octauo Metaphysicę, ꝙ diffōnes rerū sunt sicut numeri: quorū species variātur per additionē & subtractionē vnitatis. Non autē oportet ꝙ in quolibet genere sit contrarietas fm propriā rōnem huius & illius speciei, sed solum fm cōem rōnem excellentię & defectus. Quia. n. contraria sunt quæ maxime distant: oportet ꝙ in quocunq; genere inuenitur contrarietas, ꝙ inueniantur duo termini maxime distantes, inter quos cadūt oīa, quę sunt illius generis. Nec hoc sufficeret ad hoc ꝙ in illo genere esset motus, nisi de vno extremo in aliud contingeret continue peruenire. In quibusdā ergo generibus hæ duę conditiones desunt, vt patet in numeris. quāuis enim oēs species numerorū differant fm excellentiam & defectū: tñ non est accipere duo extrema maxime distantia in illo genere. est enim accipere minimum numerū, s. dualitatem, nō tñ maximū. Similiter inter species numerorum non est continuitas, quia quælibet species numerorū formaliter perficitur per vnitatē, quæ indiuisibilis est, & alteri vnitati non cōtinua. Et similiter etiā est in genere substantiæ. Sunt enim formę diuersarū specierū ab inuicem differentes fm excellentiā & defectū, inquantū

Quocunque in gn̄e est vna prima contrarietas fm cōem cōtrarietatis radicem, non autem secūdū propriā rationem.

Quæ nō cōtrarietas attēdāda sit eo in genere in quo sit mot⁹

A vna forma est nobilior alia: & pp hoc ex diuersis formis possunt causari diuersæ passiones, vt obiectum est: tamē vna forma speciei fm propriam suā rōnem non habet cōtrarietatem ad aliam. Primo quia in formis substantialibus non attenditur maxima distantia inter aliquas duas formas, ita ꝙ ab vna earum non veniatur ordinatim nisi per media: sed materia, dū exuitur vna forma, potest indifferenter recipere diuersas formas absq; ordine. Vnde Aristoteles dicit in Secūdo de Generatione, ꝙ, cū ex terra fit ignis, non oportet ꝙ sit transitus per media elementa. Secundo, quia cum esse substantiale cuiuslibet rei sit in aliquo indiuisibili, non potest aliqua continuitas attēdi in formis substantialibus, vt motus cōtinuus possit esse de vna forma in aliam fm remissionē vnius formæ, & intēsionē alterius. Vnde probatio Aristotelis, qua probat in substantia non esse motum, quia non est ibi cōtrarietas, est demonstratiua, & nō probabilis tantū, vt Cōmentator innuere videt. Licet possit & alia ratione pro-

T. c. 24.

B bari ꝙ motus non est in substantia, quam supra posuit: quia, s. subiectum formæ substantialis est ens in potentia tantum. In qualitatibus autem tertiæ speciei, manifeste apparet contrarietas fm vtranq; rationem: & quia qualitates possunt intēdi & remitti vt sic possit esse cōtinuus motus de qualitate in qualitatem: & quia inuenitur maxima distantia in eo genere inter duo determinata extrema, sicut in coloribus, inter albū & nigrū: in saporibus, inter dulce & amarum: in quantitate autem & loco, alterū istorū manifeste inuenitur, s. continuitas: sed aliud, s. maxima distantia determinatorum extremorū non inuenitur in eis, si secundū cōem rōnem quātitatis & loci accipiantur, sed solū fm ꝙ accipiuntur in aliqua re determinata: sicut in aliqua specie animalis vel plantæ est aliqua minima quantitas, à qua incipit motus augmenti, & aliqua maxima, ad quam terminatur. Similiter etiam in loco inueniuntur duo termini maxime distantes, per comparationem ad motum aliquem, in quorum vno incipie

C motus, & in aliud terminatur, siue sit motus voluntarius naturalis, siue violentus. Secundo ibi.

At neque in hisce, quæ sunt ad aliquid: altero enim subeunte mutationem, alterum mutationem non subiens, uere dici potest: quare motus ipsorū per accidēs est. ARGV.

Neq; est in ad aliquid. contingit enim altero mutato, verum esse alterum non mutari. quare secundum accidens motus horum est.

Ostendit ꝙ nō est motus in genere ad aliquid. In quocunq; enim genere est per se motus, nihil illius generis de nouo inuenitur in aliquo absq; eius mutatione, sicut nouus color non inuenitur in aliquo colorato, absq; eius alteratione: Sed contingit de nouo verum esse, aliquid relatiue dici ad alterum altero mutato, ipso tñ non mutato: ergo motus nō est per se in ad aliquid, sed solum per accidens, inquantum, s. ad aliquam mutationem consequitur

D noua relatio: sicut ad mutationem secundum quantitatē sequitur æqualitas vel inæqualitas: & ex motatione fm qualitatem, similitudo dissimilitudo. Hoc autem quod hic dicitur, in quibusdam non videtur habere difficultatem, in quibusdam aut sic. Sūt enim quędam relationes, quæ non sunt aliquid realiter in eo, de quo prædicantur: quod quidem quandoq; contingit ex parte vtriusq; extremi, sicut cùm dicitur idem eidem idem: hæc. n. idētitatis relatio in infinitum multiplicaretur, si quęlibet res esset sibi eadem per relationem additam. manifestum est enim ꝙ quodlibet sibijpsi est idem. Est ergo hæc relatio fm rōnem tm̄, inquantum, s. vnam & eandem rem ratio accipit, vt duo extrema relationis. Et similiter est in multis alijs. Quædam vero relationes sunt, quarum vna realiter est in vno extremo, et alia fm rōnē tm̄ in altero, sicut scientia & scibile. scibile. n. relatiue dicitur, non quia ipsum refertur p aliquā relationē in ipso existentē,

sed quia aliud refertur ad ipsum vt patet p Phylosophū E
Te.co.10. in Quinto Metaphy. & similiter est cū columna dicitur dextra animali. Dextrum.n. & sinistrum sunt relationes reales in animali: quia in eis inueniuntur: determinatę virtutes, in quibus huiusmodi relationes fundantur. in colūna aūt non sunt fm rem, sed fm rōnem tm̄: quia nō habet prędictas virtutes, quę sunt fundamenta harū relationū. Quædā vero relatiua sunt, in quibus ex parte vtriusque extremi inuenitur relatio realiter existens, sicut in æqualitate & similitudine: in vtraq; .n. inuenitur quātitas vel qualitas, quæ est huius relationis radix. & simile ēt apparet in multis alijs relationibus. In illis igitur relationibus quæ non ponunt rem aliquā nisi in vno extremorū, non videt difficile q mutato illo extremo, in quo relatio realiter existit, de nouo dicatur aliquid relatiue de altero absque sui mutatione: cū nihil ei realiter adueniat. Sed in illis, in quibus relatio inuenit realiter in vtroq; extremorū, videtur difficile q aliquid relatiue dicatur de vno p mutationem alterius absq; mutatione sui: cum nihil de nouo F adueniat alicui absq; mutatione eius cui aduenit. Vnde dicendum est, q si aliquis per suam mutationē efficiatur mihi ęqualis, me non mutato, ista æqualitas primo erat in me quodam mō, sicut in sua radice, ex qua habet esse reale. ex hoc.n. q habeo talem quantitatē, cōpetit mihi q sim æqualis omnibus illis, qui eādem quantitatem habent. Cū ergo aliquis de nouo accipit illam quātitatem, ista cōis radix æqualitatis determinatur ad istū, & ideo nihil aduenit mihi de nouo per hoc q incipio esse alteri æqualis per eius mutationem. Tertio ibi.

ARG Y. *Neque item agentis est motus, ac patientis, neq; mouentis, ac eius quod mouetur. quia motus non est motus, neq; gñationis est gñatio, neq; oīno mutationis, mutatio.*

Neq; agētis neq; patiētis: neq; oīs, qd' mouet aut mouētis: quia nō est motus, motus, neq; generatiōis gñatio, neq; oīno mutatiōis mutatio.

G Probat q non sit motus in genere Actionis & Passionis. Actio enim & passio non differunt subiecto à motu; sed addunt aliquam rōnem, vt in Tertio dictum est. Vnde idem est dicere q motus sit in agere & pati: & q mot⁹
T. c. 11. sit in motu. Circa hoc ergo tria facit. Primo proponit q intendit, Secundo probat propositū. ibi {primū quidem eum contingit,} Tertio ponit quandā distinctionē ad propositi manifestationem. ibi {Oīno aūt quoniā mo-
T. c. 17 uetur.} Dicit ergo primo, q sicut motus non est eius, qd' est ad aliquid, ita etiam non est agentis & patientis, neq; etiā, vt absolute loquamur, est mouētis aut moti: quia nō potest esse q aliquis motus sit alicuius motus, neq; q generatio sit generationis, quæ sunt species mutationis: neque etiam q mutationis sit mutatio, quæ est genus eorū, & etiam corruptionis. Secundo ibi.

ARG Y. *Motus.n. dupliciter motus esse pōt. Aut ut subiecti, ut homo mouetur, qa ex albo in nigrū mutat. Et motus ne igitur hoc modo, aut calefit, aut frigefit, aut mutat locū, H aut accrescit, aut decrescit? at hoc fieri nequit. Mutatio nanq; non subit rōnem subiecti. Aut hoc ipso q aliquod aliud subiectū ex una mutatione ad aliā mutationis speciem, perinde ut homo ex ęgritudine ad sanitatē mutatur. At neq; hoc esse pōt, nisi p accidens. hic enim motus ex alia forma in aliam est mutatio, & generatio & corruptio modo eodem, hoc excepto, has quidem ad sic opposita esse: motum autem non similiter. Simul igitur in morbum è sanitate mutatur, & ex hac ipsa mutatione ad aliam. Patet igitur cum ęgrotauerit ad quāuis fore mutatum. quiescere nanq; pōt. Et insuper non ad quāuis semper, & illam, ex aliquo nimirum in aliquod aliud erit. Quare & opposita sanatio erit, non ergo motus est E motus. nisi per accidens, uelut si est recordatione in obliuionem mutatur quia cui illud inest, id interdum in sciētiam, interdum in sanitatem mutatur.*

T.co. 11.3 Primum enim contingit dupliciter motus esse motum. Aut sicut subiecti, vt homo mouetur, quia ex albo in nigrum mutatur. an sic & motus, aut calescit aut frigescit, aut locū mutat, aut augmentatur, aut diminuitur? Hoc autē impossibile est. Nō enim subiectorum aliquid
T.c.18. est mutatio. Aut ex eo, quia, aliqd' aliud subiectum ex mutatione mutatur in alterā spēm, vt homo ex ægritudine in sanitatem. Sed neq; hoc possibile est nisi secundum accidēs. Hic.n. motus ex alia specie in aliam mutatio est: & ge F neratio & corruptio similiter, præter q hę sunt in opposita sic, motus autem non similiter. Similiter igitur mutabitur ex sanitate in ægritudinem, & ex ipsa hac mutatione, in aliam. Manifestum autem q cum infirmetur, mutatus erit in quamlibet contingit, enim quiescere. Et amplius, non in contingentem semper. & illa, ex quodam in quoddam alterum est. Quare & opposita erit sanatio, sed secundum quod accidit, vt si ex recordatione in obliuionem mutatur. quoniam cui inest illud mutatur aliquando in scientiam, aliquando vero in sanitatem.

Probat q mutationis nō possit esse mutatio. & hoc p sex rationes. Quarū prima est. quia, si mutationis sit mutatio, hoc potest intelligi dupliciter. vno modo vt muta- G tio sit mutationis sicut subiecti, quod mouetur: sicut aliqua mutatio est hominis, quia homo mouetur, puta, de albedine in nigredinem. Sic ergo potest intelligi q mot⁹ aut mutatio sit mutationis, aut motus vt subiecti: ita. s. q motus aut mutatio moueatur, puta q calescat aut infrigidetur vel moueatur fm locū, aut fm augmētū & diminutionē. Sed hoc est impossibile, quia mutatio non est de numero subiectorū, cum non sit substantia p se subsistēs. non ergo pōt esse mutatio mutationis vt subiecti. Alio modo pōt intelligi, vt sit motus mutationis vt termini, ita. s. q aliquod subiectum moueatur ex vna specie mutationis in alteram, sicut ex calefactione in infrigidationē, aut sanationem: vt duæ mutationes intelligantur duo termini vnius mutationis, sicut ægritudo & sanitas intelliguntur duo termini mutationis, cum homo mutatur à sanitate in ægritudinē. Sed non est possibile q aliqd' subiectum moueat p se de mutatione in mutationem, sed solū per accidens. Et q hoc non sit possibile p se, probat dupli- H citer. primo quidē sic. Omnis enim motus est mutatio ab vna specie determinata in aliā speciē determinatā. & similiter generatio & corruptio, quę condiuidunt motui hñt determinatos terminos. sed est differentia in tantū q generatio & corruptio sunt in terminum oppositum {sic} idest fm cōtradictionē: sed motus est in terminum oppositum {nō similiter} sed fm cōtrarietatē. Si igitur aliqd' subiectū mutetur de mutatione in mutationem, puta de ęgrotatione in dealbationem: simul dum mutatur subiectū de sanitate in ægritudinem, mutabitur etiam ex hac mutatione in aliam. Dū. n. subiectū adhuc est partim in termino à quo, mouet in terminū ad quē: sicut dū aliqs habet aliquid de sanitate, mouet ad ęgritudinem. Si ergo motus de sanitate in ægritudinē sit terminus a quo alicuius motus, dum adhuc durat ista mutatio, qua. s. aliquis mutatur de sanitate in ęgritudinē, simul mutabitur subiectum de hac mutatione in aliam, quæ succedit in subie-

cto

ctio huic mutationi. Manifestum est autem, ꝙ qñ prima mutatio fuerit terminata, scilicet, cum iam quis ex sanitate mutatus est in ægritudinem, poterit deinceps succedere sibi quęcunq; alia mutatio. Nec hoc est mirum, quia cõtingit terminata prima mutatione, subiectum quiescere, & nulla mutatione mutari, & eadem ratione contingit ꝙ mutetur alia quacunq; mutatione. Si igitur est aliquis motus de prima mutatione in secũdam mutationẽ, quæ succedit in subiecto, sequetur ꝙ motus sit de prima mutatione in quancunq; aliam indeterminate. Et hoc est contra rationem motus per se: quia omnis motus est de determinato ad determinatum terminum, non enim corpus mouetur per se de albo in quodcunq;, sed in nigrum aut medium. Patet ergo ꝙ duæ mutationes non sunt per se termini mutationis alicuius. Secũdo autem probat idẽ per aliam rationem. Quia si mutatio quædam per se est de mutatione pręcedente in mutationem subsequẽtẽ, nõ oportet ꝙ semper sit mutatio in mutationem {contingẽtẽ}. s. quam cõtingat simul esse cũ mutatione pręcedẽte: sicut dealbatio simul potest esse cũ ægrotatione, sed sanatio non potest simul esse cum ægrotatione, quia sunt contrariæ mutationes. Contingit tñ ꝙ ægrotationi succedat in eodẽ subiecto sicut dealbatio, ita & sanatio. Et hoc est quod dicit ꝙ mutatio, quę ponitur esse de vna mutatione in aliam, non semper est in mutationẽ contingentẽ, cũ qñq; succedat non contingens. Et illa ẽt mutatio nõ contingens est {ex quodam in quoddam alterum} id est inter duos alios terminos, quare ista mutatio non contingens, in quam aliquis mutatur de ægrotatione: erit sanatio opposita ægrotationi. Quod autem hoc sequatur incõueniẽs, patet ex propositione supra inducta, s. ꝙ simul dum est prima mutatio, mutabitur in secundã. simul ergo dum aliquis mouetur ad ægritudinẽ, mutabitur ad sanationẽ. Sanationis autem terminus est sanitas: est. n. de quodam in quoddã aliud, vt dicit. Vnde relinquitur, ꝙ simul, dum aliquid mouetur ad ægritudinem moueatur etiã ad sanitatem: quod est moueri ad duo cõtraria simul & intendere ea simul: quod est impossibile. Sic igitur manifestum est, ꝙ nulla mutatio est per se de vna mutatione in aliã. Sed ꝙ hoc cõtingat esse p accidens, vt præmisit, manifestat subdẽs: ꝙ per accidẽs hoc contingit, sicut qñ subiectũ nũc mutatur vna mutatione, & postmodũ alia: puta si aliquid dicitur mutari p accidens de recordatione in obliuionẽ, vel in quãcunq; aliã mutationem. quia subiectũ mutationis qñq; mutatur in sciẽtiã, qñq; in aliquid aliud, puta in sanitatẽ. Secundam rationem ponit ibi.

ARGV. *Præterea, si mutationis est mutatio, generationisq; generatio, in infinitum erit abitio. Necesse est autem & priorem esse, si posterior erit: ueluti, si generatio simplex aliquando fiebat, & ipsum fiens fiebat. Quare nondum erat fiens simpliciter, sed aliquod fiens, atq; iam fiens: & hoc rursus aliquando fiebat. Quare nondum erat tum fiens. Cum autem infinitorum primum quicquam non sit, primum ipsum non erit. quare neq; id erit quod habet. Impossibile est igit̃ generari quicq̃ moueri aut mutari*

Te.cõ. 15. Amplius autem in infinitũ vadit, si erit mutationis mutatio, & generationis generatio. Necesse est igitur esse primã, si vltima erit, vt si simpliciter generatio fiebat aliquando, & quod fit, fiebat. Quare nõdum erat quod fit simpliciter, sed aliquid cum fit & factum est iam, & iterum fiebat hoc aliquando. quare nondum erat tũc, quod fit. Quoniam autem infinitorum non est primum, non erit quid vltimum: quare neque habitum: neq; fieri igitur, neq; moueri possibile est, neq; mutari nihil.

A Pręmittit duas conditionales. Quarũ prima est, ꝙ, si mutatio est mutationis, vel generationis generatio, quocunq; modo necesse est procedere in infinitum: quia eadem rõne generatio secũda habebit aliã generationẽ, & sic in infinitum. Secunda conditionalis est, ꝙ si ordinẽtur hoc modo gñationes, & mutationes, ꝙ mutatio sit mutationis, & generatio gñationis, si vltima mutatio vel generatio erit, necesse est ꝙ prima sit. Hanc aũt secũdam cõditionalẽ sic probat. Sit. n. aliquid, qď generetur simpliciter, puta ignis: si generationis est generatio, oportet dicere, ꝙ ẽt ista simpliciter generatio aliqñ generabat̃, & hoc ipsum fieri fiebat: cum autem fiebat ipsa generatio nõdũ erat illud, quod generat̃ simpliciter, s. ignis, quia aliquid nõ est dum fit, sed qñ iã factum est, tunc primo est: q̃diu ergo fiebat generatio ignis, ignis nondũ erat factus: nondũ ergo erat. & iterũ ipsa generatio suę generationis eadẽ rõne aliqñ fiebat: & sicut qñ fiebat generatio ignis, nondũ erat ignis, ita sequitur ꝙ quandiu fiebat generatio generationis ignis nõdum esset generatio ignis: ex quo

B manifestum est ꝙ generatio ignis esse nõ põt nisi completa sua generatione: & eadẽ rõne nec illa, nisi fuerit pręcedẽs, & sic vsq; ad primã. Si ergo non fuerit prima generatio, non erit vltima, quæ est generatio ignis: sed, si procedat̃ in generationibus in infinitum, non est accipere primam mutationẽ, vel generationẽ, quia in infinitis non est primum: vnde sequitur ꝙ neq; sit {habitum}. i. cõsequẽter se habens in generationibus, & mutationibus. Si aũt non sit aliqua generatio nec mutatio, nihil fit, neq; mouetur. Si ergo generationis sit generatio & mutationis sit mutatio, nihil fit neq; mouetur. Est autem attendendũ, ꝙ hæc rõ non excludit quin mutatio possit sequi mutationẽ per accidens in infinitũ: quod oportet dicere ſm opinionẽ Arist. qui posuit motũ ęternũ. Sed intendit ostẽdere, sicut prius dictũ est, ꝙ mutatio non sit mutationis p se in infinitũ. Sic. n. postrema dependerent ex infinitis pręcedentibus, & nunq; finirentur. Tertiã rõnem ponit ibi. secunda rõ.

C *Præterea eiusdem est contrarius motus & quies: insuper, & generatio atq; corruptio. Quare ipsum fiens tũc corrumpitur, cum sit fiens, neq; enim statim fiens: neque posterius: sit enim oportet, id quod corrumpitur.* ARGV.

Te.cõ. 14. Amplius eiusdem motus contrarius est, & adhuc quies: & generatio, & corruptio. Quare & quod fit (cum fiat quod fit) tunc corrũpitur. neque enim cum mox fit neque posterius: esse enim oportet quod corrumpitur.

Quæ talis est. Eidem motui cõtrariatur & motus & quies: sicut ascensioni contrariatur descensus & quies in loco inferiori. & similiter generatio & corruptio contrariãtur: cõtraria aũt nata sunt fieri circa idẽ. ergo quicquid generat̃ põt corrumpi. Sed, si generationis est generatio: oportet ꝙ generatio generetur: ergo generatio corrũpit̃. Sed quod corrumpit̃ oportet esse, sicut. n. generatur qď non est, ita corrumpitur quod est. ergo oportet ꝙ {cum fiat quod fit}. i. cum generatur aliquid generatione existente, tunc ipsa gñatio corrumpat̃: non quidẽ statim cũ generatio desierit, neq; iterũ in posteriori tpe, sed simul. quod videt̃ inconueniens. Est aũt considerandũ, ꝙ generatio est vt terminus eius quod generatur sicut substãtia: quia gñatio est transmutatio ad substãtiã: qď autẽ est generationis subiectum, nõ est id quod generatur, sed materia eius. Vnde Arist. non recedit à suo proposito: quo intendebat ostendere, ꝙ mutatio non est mutationis, vt termini. Quartam rationem ponit ibi. tertia ratio.

D

Præterea & ei quod generatur, & ei quod mutatur, materiã subesse oportet. Erit igitur, ut alterabile corpus est aut anima, sic aliquid id quod fit motus, uel generatio. Et aliqd rursus ad qď mouentur. Oportet. n. huius ex hoc ad hoc motũ aliquid esse, nõ motũ uel generationẽ. ARGV.

Amplius

T.c.16. Amplius oportet materiam subesse, & ei quod fit, & ei, quod mutatur. Quę igitur erit materia? sicut alterabile, vt corpus, aut anima sic aliquid quod fit motus aut generatio. Et iterũ aliquid, in quod mouetur. Oportet enim aliquid esse huiusmodi ex hoc in hoc motum: nõ motum aut generationem. E

quarta rō. Quæ talis est. In omni generatione oportet esse aliquã materiam, ex qua fiat illud quod generatur, sicut in omni mutatione oportet esse aliquam materiam vel subiectũ, vt in alteratione subiectum est corpus quantum ad corporales alterationes, & anima quantum ad animales. si ergo generatio generetur, oportet ꝙ sit aliqua materia ipsius generationis, quæ scilicet in speciem generationis transeat: sicut materia ignis generari, transit in speciem ignis: & talem materiam non est assignare. Ponit etiam sub eadem ratione aliud medium: quia. s. in qualibet generatione vel mutatione oportet esse aliquem terminum, in quem aliquid mouetur: & huiusmodi terminum oportet esse hoc aliquid demonstratum vel determinatum: huiusmodi autem non est nec motus, neq; generatio. Non est ergo possibile, ꝙ generationis, aut motus sit aliqua generatio. Quintam rationem ponit ibi. F

ARGV. *Et insuper quo pacto erit? non enim generatio perceptionis, erit perceptio. Quare neque generationis erit generatio, neque quædam cuiusdam.*

Similiter autem, & quomodo erit? nõ enim erit doctrina, doctrinæ generatio. Quare neq; generationis generatio: neq; quædam, cuiusdã.

quinta rō. Quæ talis est. Sicut se habet genus ad genus, sic & species ad speciem. si igitur generationis sit generatio, oportebit ꝙ etiam doctrinæ generatio, sit doctrina. Sed hoc apparet manifeste falsum. Doctrina enim est generatio scientiæ, & non generatio doctrinæ: ergo nec generationis potest esse generatio. Sextam rationẽ ponit ibi. G

ARGV. *Præterea si tres mutationis species sunt, subiectam naturam harum aliquam esse, & ea, in quã mouentur necesse est. Veluti lationem alterari aut ferri necesse est.*

T.c.17. Amplius, si tres species sunt motus, harum aliquam necesse est esse subiectam naturam, & in quam mouetur. Loci ergo mutationem alterari aut ferri continget.

sexta rō. Quæ talis est. Si mutationis sit mutatio vel sicut subiectum vel sicut termini, cũ tres sint species motus scilicet motus in vbi, & motus in quantitate, & qualitate, sequetur ꝙ vna harum specierũ possit esse subiectum alterius, & terminus etiam susp̃sius. Sequeretur ergo ꝙ loci mutatio alteretur, vel etiam feratur secundum locum: quæ quidem euidentius apparent incõuenientia in speciali ꝗ̃ in communi. Non ergo dicẽdum est ꝙ mutationis sit mutatio, aut generationis generatio. Tertio ibi. H

Omnino autem, cum omne quod mouetur trifariam moueatur, aut quia per accidẽs mouetur, aut quia pars aliqua mouetur, aut quia per se mouetur: per accidens duntaxat mutari mutatio potest. veluti si is, qui sanatur, currit vel discit. At eam, quæ est per accidens, iãdudum omisimus.

ARGV. Omnino autem, quoniam mouetur omne quod mouetur tripliciter, aut in eo quod est secundum accidẽs, aut quia pars aliqua, aut quia per se: secundum accidens solum contingit mutari mutationem, vt si qui sanus fit, currat, aut discat. Hanc autẽ ſm accidens dimisimus olim.

Ostendit quomodo possit esse mutationis mutatio. & dicit ꝙ cum tripliciter aliquid moueatur, (vt supra est dictum), vel ſm accidens, vel ſm partem, vel per se, solummodo per accidens cõtingit mutari mutationem: inquãtum scilicet subiectum mutationis mutatur, puta si aliquis dum fit sanus currat aut discat, tunc enim sanatio curret aut discet per accidens, sicut musicus ædificat. Sed de eo quod mouetur per accidens, non intendimus nunc tractare, hoc enim supra iam prætermisimus.

LECTIO. IIII.

Motus proprie tribus tantum in generibus esse dicitur,
Quot item modis sumatur immobile ostenditur.

Cum autem neque in substantia, neque in relatione, neque in actione, passioneue, sit motus, restat in qualitate, quantitate ac ubi, tantũmodo motum esse: in unoquoq; nanq; istorum, contrarietas est. ARGV.

QVoniam autem neque substantiæ, neq; ipsius ad aliquid, neque ipsius facere aut pati, relinquitur secundum quale, aut quãtũ, & vbi, motum esse solum: in vnoquoq; enim horum est contrarietas. T.c.18.

Ostenso ꝙ non est motus in substantia, neq; in ad aliquid, neq; in actione & passione, concludit in quibus generibus sit motus. Et circa hoc tria facit. Primo inducit conclusionem intentã, Secundo ostendit qualiter sit motus in vnoquoq; trium generum. ibi {Motus quidem igitur.} Tertio remouet quandam dubitationem. ibi {Quæ autem est in eadem specie.} Dicit ergo primo, ꝙ cum motus non sit nec in substantia, nec in ad aliquid, nec in facere & pati, vt ostensum est, Relinquitur ꝙ motus sit solum in istis tribus generibus, scilicet qualitate, & quantitate, & vbi: quia in vnoquoq; horum generũ contingit esse contrarietatem, quam requirit motus. Quare autem prætermittat tria genera. s. quãdo, situm, & habere: & quomodo in istis tribus generibus, in quibus est motus, sit contrarietas, supra ostensum est. Secũdo ibi. (Infra T.c.19.)

Is igitur motus, qui in qualitate est, alteratio fit. hoc enim commune nomen positum est. Atque qualitatem non eam dico, quæ in substantia est (est enim & differẽtia qualitas) sed eam, quæ est passiua, qua quippiam pati dicitur, aut impassibile esse. ARGV.

Motus igitur secundum quale, alteratio sit, huic enim alludit commune nomen. Dico autẽ quale non in substantia: (& nanq; differentia quale est) sed quod passiuum, secundum quod dicitur pati, aut impassibile esse.

Ostendit qualiter sit motus in prædictis generibus. Et primo qualiter sit in qualitate, Secundo qualiter in quantitate. ibi {Qui vero secũdum} Tertio qualiter in vbi. ibi {Qui autem secundum locum.} Dicit ergo primo ꝙ motus, qui est in qualitate, vocatur alteratio. Huic enim generi alludit hoc commune nomen, quod est alteratio. nam alterum solet dici ꝙ differt ſm qualitatem. Loquimur autem nunc de qualitate non ſm ꝙ quale inuenitur in genere substantiæ, ſm ꝙ differentia substantialis dicitur prędicãri in eo quod quale: sed de quali passiuo, quod continetur in tertia specie qualitatis, secũdum quod quale dicitur aliquid pati aut non pati, vt calidum & frigidum, album & nigrum & huiusmodi. In his enim contingit esse alterationem, vt in Septimo probabitur. Secundo ibi.

Hic autem, qui est in quantitate, communi quidem nomine caret; habet autem earum partium, in quas diffunditur, nomina: quarum altera Accretio, alia Decretio nuncupatur. Ea quidem, qua ad perfectam accedi-

tur

A *tur magnitudinem, Accretio: ea uero, qua ex hac receſditur, Decretio.*

Qui vero ſecundum quantum, ſecundum commune quidem innominatus eſt, ſed ſecundum vtrunq;, Augmentum & Decrementum. qui enim eſt in perfectam magnitudinem, Augmentum eſt: qui vero ex hac, Decrementum.

Oſtendit quomodo ſit motus in quantitate. & dicit ꝙ motus, qui eſt in quantitate, non eſt nominatus ſm ſuum genus, ſicut alteratio: ſed nominatur ſm ſuas ſpecies, quę ſunt augmentum, & decrementum. Motus enim qui eſt ab imperfecta magnitudine ad perfectam vocatur augmentum: qui vero eſt à perfecta magnitudine in imperfectam vocatur decrementum. Tertio ibi.

ARGV. *At is qui eſt in loco, & communi nomine caret, & proprio. latio autem communi nomine nuncupetur, q̃q̃ ea ſola proprie ferri dicuntur, in quibus, cùm mutant locum, nō eſt ſitum ſtare: & quo loco ſeipſa non mouerint.*

B Qui autem eſt ſecundum locum, & ſecundū proprium & commune innominatus eſt. ſit autem latio vocata: quod commune eſt. quamuis dicātur ferri hæc ſola proprie, cùm non in ſeipſis ſit ſtare mutantibus locum. & quęcunq; nō ipſa ſeipſa mouent ſecundum locum.

Oſtendit qualiter ſit motus in vbi. & dicit ꝙ motus ſecundum locum non habet nomen commune generis, neque nomina propria ſpecierum, ſed impoſitum eſt ei nomen commune, vt vocetur latio: quamuis hoc nomē ſit proprium omnino motus localis in cōi. Illa. n. ſola dicuntur proprie ferri, quæ ſic mouentur ſm locum, ꝙ non eſt in poteſtate eorum ꝙ ſtent. & huiuſmodi ſunt illa, quæ non mouentur à ſeipſis ſm locum, ſed ab alijs. Ideo autē imponi potuit nomen commune motui in qualitate: quia qualitates ſunt contrariæ ſm propriam rōnem ſuarū ſpecierum: ſm quas continentur ſub genere qualitatis. Contrarietas autem in quantitate non eſt ſm rōnem ſuarum ſpecierū, ſed ſm perfectum & diminutum, vt ſupra dictum eſt, & ſm hoc denominātur ſpecies. Sed in loco eſt contrarietas ſolum per comparationem ad motum, reſpectu cuius duo termini maxime diſtant: & ideo quia iſta cōtrarietas eſt ſm id, quod oīno extraneum eſt ab hoc genere: non potuit motus, qui eſt in hoc genere, habere nomē, neq; in generali neq; ſm partes. Deinde cum dicit

C

ARGV. *Mutatio autem ea, quæ eſt eadem in forma ad magis ac minus tale, alteratio eſt. Ea nanque mutatio, qua ex contrario ad contrarium itur, aut ſimpliciter aut aliqua ex parte motus nimirum eſt. Nam, ſi ad minus tale, acceditur ad contrarium: ſi ad magis ut ex contrario in ipſum mutari dicetur. Nihil enim intereſt aliqua ex parte quippiam, an abſolute mutetur. attamen aliqua ex parte eſſe ipſa contraria oportebit. Eſt autem ex eo magis minuſue tale, quia plus aut minus ineſt contrarij, & non ineſt.*

D

Te.cō.19. Quæ autem eſt in eadem ſpecie mutatio in magis & minus alteratio eſt. Quæ. n. ex contrario & aut in contrarium, motus eſt, aut ſimpliciter, aut ſic. In minus quidem enim vadens, in cōtrarium dicetur mutari: in magis autem, tanquam ex contrario in ſeipſum. Differt enim nihil ſic mutari, aut ſimpliciter: niſi ꝙ ſic oportebit cōtraria eſſe. Magis autem & minus eſt quo plus aut minus contrarij ineſt, aut non.

A Manifeſtat quoddam quod poterat eſſe dubiū, oſtendens ad quam ſpeciem motus reducatur mutatio, quę eſt ſm magis & minus, puta cum aliquid de magis albo ſit minus album, & e contrario. poſſet. n. alicui videri ꝙ reduceretur ad motum augmenti & decrementi. Sed ipſe oſtendit ꝙ reducitur ad motū alterationis. & dicit ꝙ mutatio, quę eſt in eadem ſpecie qualitatis, puta in albedine vel in magis, vel in minus, eſt alteratio. Et hoc probat per hoc ꝙ alteratio eſt mutatio de contrario in contrariū ſm qualitatem, quod contingit dupliciter. {Aut ſimplr.} cum aliquis mutatur de albo in nigrum, vel econtra. {aut ſic}. ſ. quādo aliquid mutatur de magis albo in minus album, & econtra. Et ꝙ ſic mutari ſit mutari de contrario in contrarium probat per hoc, ꝙ, cum aliquid mutatur de magis albo in minus album, poteſt dici mutari de cōtrario in cōtrariū, quia appropinquat ad cōtrariū. ſ. ad nigrū. cū aūt mutatur aliquid de minus albo in magis albū, idē eſt ac ſi mutaret̄ de cōtrario in cōtrariū, ſ. de nigro in ipſum album: ex hoc enim ſit magis albū, quia magis recedit à nigro, et perfectius participat albedinem. Et nihil differunt quātum ad hoc ꝙ ſit alteratio, ꝙ mutetur aliquid de contrario in contrarium. {vel ſimpliciter, vel ſic} ſcilicet ſm magis & minus: niſi ꝙ, qn̄ mutatur aliqd ſimpliciter de contrario in contrarium, neceſſe eſt ꝙ ſint duo cōtraria in actu termini alterationis, vt album & nigrum. ſed mutatio ſecundum magis et minus eſt inquantum eſt plus & minus de altero contrariorū, vel non eſt.

B

Vlterius ibi.

Ex his igitur, quæ dicta ſunt, patet motus has tres ſolas eſſe mutationes. ARGV.

Quòd quidem igitur hi tres ſoli motus ſunt, ex his manifeſtum eſt.

Concludit ex dictis tres ſolum prædictas ſpecies mot⁹ eſſe. Deinde cum dicit. ARGV.

C *Eſt autem immobile & id, quod moueri non poteſt, & id quod multo in tempore vix mouetur. Aut id, quod tarde admodum incipit. Et id inſuper, quod aptum eſt quidem ut moueatur, mouerique poteſt, non tamen tunc cum eſt aptum moueri, & ubi, & quemadmodum eſt aptum, mouetur: quod quidem ſolum immobilium, quieſcere uoco. Eſt enim motus contraria quies. quare ſit, ut ipſa ſit priuatio ſuſceptiui.*

Immobile autem eſt, & quod omnino impoſſibile eſt moueri, ſicut ſon⁹ inuiſibilis. Et quod in multo tempore vix mouetur. Aut quod tarde incipit: quod dicit̄ grauiter mobile. Et quod aptum natum eſt moueri, poteſtq; moueri, nō mouetur autem tunc cum aptum natum eſt, & vbi, & ſic, quod quidem quieſcere voco: immobilium ſolum. Contrariū enim quies motui eſt. quare priuatio erit ſuſceptiui. Te.cō.20: Immobile quot dicatur modis.

D

Oſtendit quot modis dicitur immobile. & ponit tres modos. Primo enim dicitur immobile illud, quod nullo modo eſt aptum natum moueri, vt Deus: ſicut dicitur inuiſibile quod non eſt natum videri, vt ſonus. Secūdo modo dicitur immobile, quod difficile eſt moueri. & hoc dupliciter. vel quia poſtquam incępit moueri mouetur tarde & cum magna difficultate, ſicut ſi quis dicat claudum immobilem, vel quia difficile eſt ꝙ incipiat moueri, & per multum tēpus oportet ad hoc laborare: ſicut ſi dicamus ꝙ aliquis mons vel aliquod magnum ſaxum, eſt immobile. Tertio modo dicitur aliquid immobile quod natū eſt moueri, & poteſt de facili moueri: nō tamen mouetur qn̄ natum eſt moueri, & vbi & eo modo, quo natum eſt moueri. & hoc ſolum proprie dicitur quieſcere: quia quies eſt contraria motui. Et accipit hic contrarietatem large,

ſecundum ꝙ etiam includit priuationem. Vnde concludit, ꝙ oportet ꝙ quies ſit priuatio in ſuſceptiuo motus. contrarium enim & priuatio non eſt niſi in ſuſceptiuo ſui oppoſiti. Vltimo ibi,

ARGY. *Quid igitur eſt motus, & quid quies, & quot ſunt mutationes, & quod motus, per ea quæ diximus, perſpicuum iam euaſit.*

T.c.31. Quid quidem igitur eſt motus, & qd quies, & quot mutationes, & quales motus: manifeſtum ex dictis.

Epilogat quæ dicta ſunt, dicens manifeſtum eſſe ex dictis, quid ſit motus & quid quies, & quot ſint mutationes, & quales mutationes poſſunt dici motus.

LECTIO. V.

Quorundam terminorũ, Simul. ſ. Separatim, Tangere, Mediu, Cõſequenter, & Habiti, ad motus vnitatem dignoſcendam vtilium, definitiones, & adinuicem comparationes præponuntur.

ARGY. *Poſt hæc dicamus, quid eſt Simul eſſe, & Seorſum, & quid Tangere, & quid Inter, & quid Deincept, & quid Herẽs, & Continuum, & quibus horum unumquodque competere aptum eſt.*

POſt hæc autem dicamus, quid eſt ſimul, & ſeparatim, & quid eſt Tãgere, & quid eſt, Medium, & Conſequenter, & quid Habitum: & quid cõtinuum, & in qualibet re vnũquodque horum in eſſe aptum natum ſit.

Poſtquam Phyloſophus diuiſit mutationem & motũ in ſuas ſpecies, hic procedit ad determinandum de vnitate & cõtrarietate motus in ſuas ſpecies. Et circa hoc duo facit. Primo præmittit quædam neceſſaria ad ſequentia,
T.c.31. ſecundo proſequitur principale propoſitum. ibi{ Vnus autem motus. }Circa primum tria facit. Primo dicit de
T.c.28. quo eſt intentio, Secundo exequitur propoſitum. ibi{ Simul igitur. }tertio recapitulat ibi{Quid quidẽ igitur. }
T.c.30. Dicit ergo primo ꝙ dicendũ eſt poſt prædicta, quid eſt ſimul, & quid eſt extraneum vel ſeparatum, & quid eſt tangere, & quid eſt mediũ, & qd eſt conſequenter, & qd habitum, & quid continuum, & in quibus hæc nata ſunt eſſe. Præmittit autem hæc, quia horum diffinitionibus vtitur in demonſtrationibus conſequentibus per totum librum, ſicut & in principio Euclidis ponũtur definitiones, quæ ſunt ſequentium demonſtrationum principia. Secundo ibi,

ARGY. *Simul igitur ea loco dicuntur eſſe, quæ uno in loco ſunt primo. Seorſum autem, ea, quæ in diuerſis ſunt locis. Ea dicuntur Tangere, quorum extrema ſunt ſimul.*

T.c.22. Simul igitur dicuntur hæc eſſe ſecundum locum, quæcunq; in vno loco ſunt primo. Separatim autem quæcunq; ſunt in altero. Tangere autem quorum vltima ſimul.

Exequitur propoſitum. Et primo diffinit quæ præmiſ-
T.c.28. ſa ſunt. Secũdo comparat ea adinuicem. ibi{ Manifeſtũ autem ꝙ primum. }Circa primum tria facit. Primo diffinit ea, quę pertinent ad tangere: ſecundo ea, quę pertinẽt
Infra T.c.27. ad hoc quod eſt conſequenter ibi{ Medium vero. }, Tertio ea quæ pertinent ad continuum. ibi{ Continuum autem. Et quia in definitione eius quod eſt tãgere, ponitur ſimul, ideo primo definit ipſum, & dicit ꝙ illa dicuntur eſſe ſimul ſm locum, quæ ſunt in vno loco primo & dicitur primus locus vniuſcuiuſq;, qui eſt ꝓprius locus eius. Ex hoc enim aliqua dicuntur eſſe ſimul, ꝙ ſunt in vno loco proprio: non autem ex hoc ꝙ ſunt in vno loco communi: quia ſecũdum hoc poſſet dici ꝙ omnia corpora eſſent ſimul, quia omnia continentur ſub cælo. Dicit autem ꝙ ſimul dicuntur hæc eſſe ſm locum ad differentiam eorũ,

E quę dicuntur eſſe ſimul tempore: hoc enim non eſt nũc ad propoſitum. Per oppoſitum autem dicuntur eſſe ſeparatim vel ſeorſum, quęcunq; ſunt in alio & alio loco. Tangere autem ſe dicuntur, quorum ſunt vltima ſimul. Vltima autem corporum ſunt ſuperficies, & vltima ſuperficierum ſunt lineę, & vltima linearum ſunt puncta. Si ergo ponatur ꝙ duę lineę ſe tangant in ſuis vltimis, duo puncta duarum linearum ſe tangentium, continebuntur ſub vno puncto loci continentis. Nec propter hoc ſequitur, ꝙ locatum ſit maius loco: quia pũctũ additũ pũcto nihil maius efficit, Et eadẽ ratione ſe habet in alijs. Scd'o ibi,

Id eſt inter, ad quod prius accedere aptum id, quod mutatur, ꝙ̃ ad id, quod ultimum mutatur, ſecundum naturam continue ſubiens mutationem. atq; hoc eſt in minimis tribus. eſt enim ulrimum mutationis contrarium ipſum. Continue autem id mouetur, quod nihil, aut perparum rei, non temporis, intermittit. Nihil enim interca- ARGY.
F *pedo probibet, fieriq; poteſt ut poſt primam fidium, ultima continuo ſonet, ſed rei, in qua mouetur. atq; hoc & in motu, qui loco accommodatur, & in cæteris motionibus patet. Contrarium autem id eſt in loco quod plurimum recta linea diſtat. Minima. n. eſt finita & finitũ mẽſura.*

Medium vero, in quod aptum natum eſt primum pertingere quod mutatur, ꝙ̃ in quod vltimum mutatur ſecundum naturam cõtinue mutationem patiens. In minus autem eſt medium in tribus. vltimum quod continue enim mutationis contrarium eſt. Cõtinue autem mouetur, quod nihil, aut pauciſſimum deficit rei, non temporis. Nihil enim prohibet deficiẽtiam rei non temporis: & ſtatim etiam poſt hy-
G patem, ſonare vltimam, ſed rei in quam mouetur. hoc autem & in his, quæ ſunt ſecundum locum, & in alijs mutationibus manifeſtum eſt.

Contrarium autem ſecundum locum eſt, ſecundum rectitudinem diſtans plurimum. Minima autem finita: menſura autem finitum eſt.

Definit ea, quæ pertinent ad hoc quod conſequẽter ſe habet. & circa hoc tria facit. Primo definit mediũ, quod ponitur in definitione eius, quod eſt conſequenter, Secũdo definit hoc, quod eſt conſequenter. ibi{ conſequẽter autem. }Tertio infert quoddam corollarium ex dictis. ibi{Quoniam autem omnis mutatio. }Dicit ergo pri- T.c.° ſcd'a parte.
mo ꝙ medium eſt, in quod primo aptum natum eſt peruenire id quod continue mutatur ſm naturam, ꝙ̃ in vltimum terminũ motus, in quem mutatur. Sicut ſi aliquid mutatur de A in C, per. B, (dummodo ſit cõtinuus motus:)primo peruenit ad. B, ꝙ̃ ad. C. Medium autem po-
H teſt quidem eſſe in pluribus: quia inter duo extrema poſſunt eſſe multa media: ſicut inter album & nigrum ſunt multi colores medij, ſed ad minus oportet, ꝙ ſit in trib⁹, quorum duo ſunt extrema, & vnum mediũ. Sic igitur, medium eſt, per quod in mutatione peruenitur ad vltimum, ſed vltimum mutationis eſt contrarium, dictum eſt enim ſupra ꝙ motus eſt de contratio in contrarium. Et quia in definitione medij poſuerat cõtinuationẽ motus conſequenter oſtendit quid dicatur continue moueri. Poteſt autem continuatio motus ex duobus attendi, & ex tempore, in quo mouetur: & ex re, per quam tranſit, ſicut eſt magnitudo in motu locali. Ad hoc igitur ꝙ ſit motus continuus, requirit ꝙ nulla interpollatio ſit in tempore: quia quãtuncũq; modicũ interpollaretur motus ſecundum tempus, non eſſet continuus. Sed ex parte magnitudinis, per quam tranſit motus, poteſt eſſe aliqua media interpollatio ſine præiudicio continuationis motus,

A tus, ficut patet in transitibus viarum, in quibus ponuntur lapides abinuicem modicum distantes, per quos transit homo de vna parte viæ ad aliam motu cõtinuo. Hoc est ergo quod dicit q {cõtinue mouetur illud quod nihil aut paucissimum deficit rei.} idest, quod non habet interpollationem ex parte rei, per quam trãsit. Aut, si deficit paucissime deficit. Sed tempus non potest, nec paucissimum deficere, si sit motus continuus. Quomodo autem res possit deficere in motu continuo manifestat subdens, q nihil prohibet aliquid moueri cõtinue cum defectu rei, sed nõ temporis. Sicut si aliquis Citharizans, statim post hypaten. i. primam chordã grauem, sonet vltimam acutã, intermissis quibusdam chordis in medio. Sed iste defectus est rei, in qua est motus, non autem temporis. Hoc autẽ, quod dictum est de continuitate motus, intelligendũ est tã in motu locali, q̃ in alijs motibus. Sed quia nõ est manifestum, quomodo vltimũ in motu locali sit contrariũ, quia locus videtur esse contrarius loco, ideo hoc manifestat, & dicit q cõtrarium sm locum est quod plurimum

B distat sm lineam rectam. Et intelligendum est plurimam distantiam esse sm comparationem ad motum, & mobilia, & mouentia. sicut maxime distant sm locum per cõparationem ad motum grauium & leuium, centrum, & extremitas cæli quò ad nos. Secundum autem motum meum, vel tuum maxime distat id, quò intẽdimus ire ab eo, à quo incepimus moueri. Quid autem sibi velit quod dixit {sm rectitudinem.} Exponit subdẽs, {minima autem finita.} Ad cuius intellectum considerandum est q minima distantia, quę est in quęcunq; duo puncta signata, est linea recta, quam cõtingit vnam tantum esse inter duo puncta. Sed lineas curuas cõtingit in infinitum multiplicari inter duo puncta, sm q duæ lineę curuę accipiũtur, vt arcus maiorum vel minorũ circulorum. Et, quia omnis mensura debet esse finita: alias non posset certificare quantitatem, quod est proprium mensuræ, ideo distantia maxima, quæ est inter duo, non potest mensurari sm lineam curuam, sed solum sm lineam rectam, quæ est fi-

C nita, & determinata. Secundo ibi.

ARGY. *Deinceps id est, inter quod post principium aut positione, aut forma, aut aliquo alio definitum: & id, ad qđ deinceps dicitur esse nihil eorum cadit, quæ in eodem genere sunt. ut linea ad lineam uel lineæ, aut unitas ad unitatem, uel unitates, aut domus ad domum: nihil uero prohibet inter ipsa quippiã aliud esse. quod. n. deinceps est, ad quippiam est deinceps, & est quid posterius illo. Non enim ipsum unum ad duo, aut calendæ ad nonas, sed hæc ad illa deinceps sunt. Herens autem id est, quod deinceps est, atq; insuper tangit.*

T. c. 25. Consequenter autem est quod cum post primum solũ sit, aut positione, aut spẽ, aut alia aut aliquo sic determinato, nullũ medium est eorũ quæ sunt in eodem genere, & cuius consequẽ-

D ter est: dico autem vt linea, lineæ, secũdũ q sunt lineæ, aut vnitati vnitas, secundũ q sunt vnitates, aut domui, domus: aliud autem nihil prohibet esse medium. Consequenter. n. alicui consequenter, ac posterius aliquid. non enim vnum, consequenter est duobus, neque noua luna secundæ consequenter, sed hæc illis. Habitum

T. c. 26. autem est, quod cum consequenter est, tangit.

Diffinit hoc quod Consequenter se habet, & quandã speciem eius. s. habitum. & dicit q ad hoc, q aliquid dicatur esse consequenter ad alterum, duo requirunt: quorum vnum est, q sit post aliquod primũ quodã ordine, vel sm positionem, sicut in ijs, quæ sunt sm ordinẽ in loco: vel {sm speciem} sicut dualitas est post vnitatem vel

A quocunq; alio modo aliqua determinate ordinẽtur, sicut sm virtutẽ, sm dignitatem, sm cognitionem & huiusmodi. Aliud quod requirit est, q inter id, quod est cõsequẽter, & id cui est consequenter, non sit aliquid medium de numero eorum quæ sunt in eodem genere, sicut linea consequẽter se habeat ad lineam, si nulla linea sit in medio, & similiter est de vnitate ad vnitatẽ, & de domo ad domũ. Sed nihil prohibet ad hoc q aliquid sit consequenter alteri, q aliquid sit medium inter ea alterius generis: sicut si aliquod animal sit medium inter duas domus. Quare autem dixerit {& cuius est consequenter, & quod est post primum} manifestat subdens, q omne, quod dicitur cõsequenter, est respectu alicuius, & nõ tanquam prius, sed tanquam posterius. Non enim dicitur, q vnum sit consequenter duobus, neq; noua luna secundę, sed ecõtra. Deinde definit quandam speciem eius, quod est consequenter, habitum & dicit q non omne, quod est consequenter est habitum. s. sed quando sic est consequenter quod tan-

B git, ita q nihil sit medium, non solum eiusdẽ generis, sed nec alterius. Tertio ibi.

ARGY. *Quoniam autem omnis mutatio est in oppositis, hæc autem sunt contraria, & quæ secũdũ contradictionem dicuntur, & nihil est medium contradictionis, patet ipsum quod est Inter, in contrarijs ipsis esse.*

Quoniam autem omnis mutatio in oppositis est: opposita autem sunt & contraria, & quę secundum contradictionem sunt, cõtradictionis autem nihil est medium, manifestum est q in contrarijs erit Medium.

Concludit ex præmissis q, cùm medium sit per quod aliquid mutatur in vltimum, & omnis mutatio sit inter opposita, quæ vel sunt contraria, vel contradictoria, in contradictorijs autem nihil est medium, relinquitur q oẽ mediũ sit inter cõtraria aliquo mõ. Deinde cũ dicit.

C ARGY. *Continuum autem est quid hærens. Dico autem tũc continuum esse, cum utrinsq; fines, quibus se tãgunt, uniũ idemq; fuerunt facti: atq; ut nomen significat continentur. quod quidem esse non potest, extrema sint duo. Hoc definito, patet in his esse continuum, ex quibus aptum est unum quid fieri tactu: & ut sit ipsum continuum unum, sic & ipsum totum fore unum. ueluti clauo, uel glutine, uel tactu, uel copulatione.*

Continuum autem est quidem, quod habitũ aliquid est. Dico autem esse cõtinuum, cũ idem fiat & vnus vtriusq; terminus eorum, quæ tanguntur: & sic significat nomen cõtinui: hoc au-

T. c. 27. tem esse nõ potest, cum duo sint vltima. Sed hoc determinato, manifestum est q in his est cõtinuum, ex quibus vnum aliquod aptum natũ

D est fieri secundum contactum. Et sicut aliquando fit cõtinuũ vnũ, sic & totũ erit vnũ, vt aut cõclauatione, aut colla, aut tactu, aut adnascentia.

Manifestat quid sit continuum. & dicit, q continuum est aliqua species habiti. Cùm enim vnus & idem fiat terminus duorum quæ se tãgunt, dicitur esse continuum. & hoc etiam significat nomen. Nam continuum à continendo dicitur. quando igitur multæ partes continentur in vno, i. quasi simul se tenent, tunc est continuum. sed hoc non potest esse cũ sint duo vltima, sed solũ cum est vnũ.

Modi quib° fieri vnũ cõtingat. Ex hoc autem vlterius concludit q continuatio esse nõ potest, nisi in illis, ex quibus natum est vnum fieri sm cõtactum. Ex eadem. n. ratione aliquod totũ est sm se vnũ & continuũ, ex qua ex multis fit vnum continuum: vel per aliquam conclauationem, vel per aliquã incollationem, vel per quencunq; modum coniungendi, ita q fiat

vnus

vnusterminus vtriusq;. vel etiam per hoc q aliquid iuxta aliud naturaliter nascitur, sicut fructus adnascitur arbori, & cõtinuatur quodammodo ei. Deinde cũ dicit, E

ARGY. *Patet etiam primum id esse, quod est deinceps. Quod enim tangit, id deinceps esse necesse est: non omne autẽ, quod deinceps est, tangit. Quapropter ipsum deinceps esse, est & in bisce, quæ sunt ratione priora, uelut in numeris, tactus uero non est.*

T.c.28. Manifestum autem, & quod primum est id, quod consequenter est. Contactum quidem .n. necesse est consequenter esse. quod consequẽter autem non omne tangere. vnde in prioribus ratione consequenter est, vt in numeris, tactus autem non est.

Comparat tria premissorũ adinuicem, de quibus principaliter intendit, scilicet consequenter se habens, Contactum, & continuum. Et circa hoc tria facit. Primo comparat consequenter se habens ad contactũ, Secundo cõtactum ad continuum ibi{ Et si continuum.} Tertio infert quoddam corollariũ ex dictis ibi{ Quare si est vnitas.} Dicit ergo primo manifestum esse, q consequẽter se habens, est primum inter cætera premissa ordine naturæ, secundũ q dicitur esse prius à quo non cõuertitur cõsequentia essendi, quia omne contactum necesse est esse consequenter. Oportet .n. inter ea, quæ se contingunt, esse aliquem ordinem ad minus positione: sed non opoetet omne, quod consequenter se habet, esse tangens: quia oẽdo potest esse in quibus non est tactus, sicut in separatis à materia. Vnde hoc, quod est consequenter, inuenitur in his, quæ sunt priora sm rõnem. inuenitur enim in numeris, in quibus non inuenitur tactus, qui inuenitur solũ in continuis: numeri autem secundum rõnem sunt priores continuis quantitatibus, sicut magis simplices, & magis abstracti. Secundo ibi.

Infra. T.c.29.

ARGY. *Et si continuum est, tangat necesse est. si uero tangat, nondum continuum est: non enim si simul sint extranea ipsorum, unum ipsa esse necesse est: sed si sint unum, & simul, esse necesse est. Quare copulatio ultima est generatione. Tangant enim necesse est, si copulabuntur extrema: ea uero, quæ tangunt, non uniuersa sunt copulata. In quibus autem tactus non est, in bisce patet nec copulationem esse.* G

Et si continuum est necesse est etiam tangere. si vero tangit nondum continuum est. Non enim necesse est vnum esse ipsorum vltima si simul sint. sed si vnum sunt, necesse est & simul esse. Quare in sertus vltimus, est secundum generationem: necesse est enim tangere si adnata erunt vltima. Contacta autem non omnia adnata sunt. In quibus autem non est tactus, manifestum est, q non est consertus in his. H

Comparat contactum ad continuum, & dicit q eadẽ rõne contactum est prius q̃ continuũ. quia, si aliquid est continuũ, necesse est q sit tãgens, sed nõ est necessariũ, si tangit, q sit continuum. Et hoc probat per rõnem vtriusque. Non enim necessarium est q vltima aliquorum sine vnum, quod est de ratione continui, si sunt simul, quod est de rõne cõtactu: sed necesse est ecõtrario si vltima sunt vnum, q sint simul: rõne qua potest dici q vnũ sit simul sibijpsi. Si autem hoc quod dico simul, importat habitudinem distinctorum, non possunt esse vnum quæ sunt simul: & sm hoc nec contacta esse possunt, quæ sunt continua. sed communiter accipiendo. Vnde concludit q{ in sertus}, i. continuatio sm quam vna pars inseritur alteri in vno termino, est vltimus in ordine generationis, put specialia sunt posteriora cõibus: sicut prius generatur animal q̃ homo. Et ideo dico esse vltimum insertum, quia necesse est aliqua se tangere adinuicem, si vltima eorum sunt adnata} idest naturaliter vnita. Sed non est necessarium, q omnia, quæ se tangunt q sint naturaliter adnata adinuicem. Sed in quibus non potest esse contactus, manifestum est q in his non potest esse{ consertus}, i. continuatio. Tertio ibi.

Quare si punctum est separatim ac unitas (ut quidam dicunt) unitatem ac punctum idem esse impossibile est. Puncto enim competit tactus: unitatibus esse deinceps. Et inter illa quidem esse aliquid potest: communis enim linea est inter puncta: inter unitates autẽ nihil esse necesse est: nihil est .n. inter dualitatem ac unitatem. ARGY.

Quare si est vnitas & punctum, qualia dicũt separata: non possibile est vnitatem & punctũ esse idem. His quidem inest tangere, vnitatibus autem consequenter. Et horum quidem contingit esse medium, omnis enim linea mediũ pũctorum est: harum autem non est necesse. nullum enim medium est dualitatis & vnitatis: T.c.29. F

Concludit quoddam corollarium ex dictis, i. q, si vnitas & punctus sunt separata, sicut quidam dicunt, ponentes mathematica separari sm esse, sequitur q vnitas & punctum non sunt idem. & hoc manifestum fit duabus rõnibus. Primo quidẽ, quia puncta sunt in his, quæ nata sunt se tangere: & secundũ puncta aliqua se tangunt adinuicẽ. In vnitatibus autem non inuenitur contactus, sed solum hoc quod est cõsequenter. Secundo vero, quia inter duo puncta contingit esse aliquid medium: omnis enim linea est media inter duo puncta: sed inter duas vnitates non necesse est esse aliquod mediũ, patet enim q inter duas vnitates, quæ constituunt dualitatem, & ipsam primam vnitatem, nihil est medium. Vltimo ibi.

Quid igitur est Simul esse, Seorsumq;, quid Tangere, quid Interatque Deinceps esse, quid est hærens, atque Continuum, & quibus horum unumquodq; competit satis iam diximus. ARGY.

Quid igitur est Simul, & separatim, & quid tangere: & quid Medium, & quid Consequenter. & quid Habitum, & quid Continuum, & in quolibet vnumquodq; eorũ inest, dictum est. T.c.30.

Epilogat quæ dicta sunt, & est planum in litera.

LECTIO. VI.

Tribus modis motum Vnum dici proponitur.

Vnus autem motus multis dicitur modis. Vnum enim ipsum multipliciter dicimus. Genere igitur unus est motus per prædicamenti figuras. Lationes nanque omnes unus genere motus sunt. Alteratio autem à latione genere est diuersa. ARGY.

VNus autem motus dicitur multipliciter. Vnum enim multipliciter dicimus. Genere igitur vnus est secundum figuras prædicamenti. Loci mutatio enim, omni loci mutationi genere vnus est. Alteratio autẽ á loci mutatione altera genere est. T.c.31.

Postquam Phylosophus posuit quasdam definitiones necessarias ad sequentia, procedit ad tractandum de vnitate, & diuersitate motus. Et primo determinat de vnitate & diuersitate motus, Secundo de cõtrarietate, quę est quædam diuersitas specierum. ibi{ Amplius autem determinandum.} Circa primum duo facit. Primo distin- T.c.46.

guit

guit vnitatem motus secundum tres cões modos. Scdo alterum eorum subdiuidit. ibi{ Quoniam autem continuum est.} Circa primum tria facit. Primo ostẽdit quomodo motus dicatur vnus genere, Secundo quomodo dicatur vnus specie. ibi{Specie autẽ vnus est &c.} Tertio quomodo dicatur vnus numero ibi.{simpliciter autem vnus.} Dicit ergo primo, ꝙ motus dicit vnus multipliciter, secũdũ ꝙ ipsum vnum in cõi acceptum multipliciter dicitur, s. genere, & specie, & numero. Dicit autẽ motus vnus genere ſm figuras prædicamẽti. Omnes. n. qui sunt in vna coordinatione prædicamenti possunt dici vnus motus genere. Sicut omnis loci mutatio genere est vnus motus, quæ est in vno prædicamento vbi: differt autem genere ab alteratione, quæ est in prædicamento qualitatis, vt supra dictum est. Secundo ibi.

T. c. 36. — Infra. T. c. 34.

ARGY. *Specie uero est unus, quando & genere est unus, & in indiuidua spẽ est, ueluti coloris quidem sunt differentiæ. Igitur dealbatio & denigratio, diuersi sunt specie motus. Omnes igitur dealbationes eadem in specie sunt. & omnes itidem denigrationes, albedinis autem non sunt. quapropter dealbatione omnes, unus specie motus sũt Quod si sint aliqua, quæ genera sunt & species simul, patet unũ quidem in illis specie motum esse. non absolute tamẽ specie unum, qualis est disciplina, si scientia exstimationis quidem est species; scientiarum autem genus.*

Specie autem vnus est, cum genere est vnus & in indiuidua specie sit, vt coloris quidẽ sunt differentiæ. Iam igitur alius specie denigratio & dealbatio. Omnis autem dealbatio omni dealbationi idem secundũ spẽm erit, & omnis denigratio, denigrationi: albedini autem non amplius. vnde specie vnus est dealbatio albationi omni. Si autem sunt quædam, quæ & genera simul & species sunt, manifestum est, ꝙ specie vt vnũ erit, simpliciter vnus specie non. vt doctrinatio: sed scientia quidem species existimationis, genus autem scientiarum aliarum.

T. c. 32. Ostendit quomodo motus sit vnus specie. Et primo ostendit propositum, Secundo mouet quandam dubitationem. ibi{ Dubitabit autem aliquis.} Dicit ergo primo, ꝙ motus dicitur vnus specie, cùm non solũ est vnus ſm genus, sed ẽt ſm spẽm indiuiduam, i. specialissimam, quæ non diuiditur in alias species. Sunt. n. quædam spẽs, quæ diuidũtur, sicut color species est qualitatis, sed tñ habet differentias, quibus in species diuersas diuiditur. Vnde motus, qui sunt ſm colores, possunt esse diuersi specie, sicut dealbatio & denigratio: sed omnis dealbatio est eadem secundum spẽm, similiter & omnis denigratio: quia albedini non sunt amplius species in quas diuidatur. Sed si sunt quædam, quæ sunt simul genera & species, manifestũ est ꝙ motus, qui cõueniunt in specie subalterna{ sunt vt vnum specie}. i. ſm quid vnus: sed simpliciter nõ sunt vnus specie. sicut scientia quædam est species existimationis, & genus diuersarum scientiarum. Vnde oĩs doctrinatio, quę est motus ad scientiã, est quodãmodo vna specie, non tamen simpliciter: quia doctrinatio, qua docetur Grammatica, est simpliciter alia specie ab ea, qua docetur Geometria. Attendendum est autem ꝙ in præmissis, vnitatem & diuersitatẽ motus determinauit ſm genera & species, in quibus contingit motum esse: quia motus quodãmodo reducitur ad genus rerum, in quibus est motus. Secundo ibi.

ARGY. *Dubitauerit autem quispiam, si unus sit specie motus cũ ex eodẽ, in idẽ idẽ mutatur, ueluti punctũ unũ ex hoc loco in hunc locum iterum iterũue. At si sit, conuersio rectaq; latio idẽ erunt spẽ motus: & uolutatio item ac ambulatio. An definitum est, diuersum esse motum si id, in quo sit motus specie sit diuersum? Circunflexũ aũt à recto spẽ differt. Gñe igitur, specieue motus, hoc pacto est un⁹.*

T. c. 32. Dubitabit autem aliquis si specie vnus motus sit, cùm ex eodem idem in idem mutetur: vt vnum punctum ex hoc loco in hunc locum iterum & iterum. Si autem hoc est, erit circulatio rectitudini eadem, & volutatio ambulationi.

T. c. 33. Aut determinatum est si id, in quo est, alterũ est specie, quoniã alter motus est: circulare autẽ à recto alterum specie est. Genere igitur & specie motus vnus, sic est.

Mouet quandam dubitationem circa pręmissa. Vtrũ scilicet ex necessitate sit vnus specie motus, cùm aliquid idem mutatur multoties de eodem in idem: sicut si vnum punctum ſm Geometras, qui imaginantur punctũ moueri, moueatur ex hoc loco in hunc locum multoties. Et hoc quidẽ videtur ſm pręmissa. Si. n. motus, qui sunt in eadem spẽ, vt in albedinẽ, sunt idẽ spẽ, multo magis duo motus, qui sunt in eundem locum numero. Si autem hoc concedatur, sequitur inconueniens, s. ꝙ motus rectus sit vnus specie motui circulari. Contingit. n. ab hoc loco in hunc locum, primo quidem moueri circulariter, quasi ꝑ arcum quendam, postmodum vero motu recto quasi ꝑ lineam rectam. Et similiter sequitur in motibus animalium, ꝙ ambulatio, quæ est per lineam rectã, sit eadẽ ſm speciem volutationi, qua animal per lineam circularem voluendo se mouetur. hanc autem dubitationem soluit secundũ pręmissa. Determinatum est. n. ꝙ, si id, in quo est motus, est alterum specie, & motus est alter specie. vt sic ad hoc ꝙ motus sit idem specie, nõ solum requiritur idẽtitas termini ſm speciem, sed etiã identitas eius, per quod transit motus. Manifestum est aũt ꝙ linea recta & circularis sunt diuersę ſm spẽm: vnde motus circularis & rectus, & volutatio & ambulatio, non sunt idem ſm spẽm, quamuis sint circa eosdem terminos, quia via nõ est eadem ſm spẽm. Sed si sint idem termini & eadem via ſm spẽm, sunt idem motus ſm spẽm: & multo magis si termini & via sunt eadem numero, motus iterati erunt idẽ ſm speciem. Deinde cum dicit.

ARGY. *Absolute autem is unus est motus, qui substantia & numero unus est. Sed quisnam sit talis patefiet facta diuisione. Tria enim numero sunt, circa quæ motum dicimus esse. quod, in quo, & quãdo. Dico autem hoc pacto: esse enim quippiam quod mouetur necesse est, uelut hominem, aut aurum: & in aliquo hoc moueri, ceu in loco, aut in affectu: & quando, omne enim quod mouetur in tempore mouetur. Esse igitur genere aut specie unum: in ipsa re in qua fit motus, cõsistit. hærere autem, in tempore erat. At esse simpliciter unum in uniuersis hisce consistit: Etenim id, in quo fit motus, unum & indiuiduum esse oportet. ueluti formam: & tempus unum esse: & non intercapedinei fieri. Et id, quod mouetur unum non per accidens esse, ut album nigrescere: & coriscum ambulare. unum autem est coriscus, ac album, sed per accidens. Neque commune. Fieri enim potest, ut duo simul hominẽs eadem sanatione sanentur, ex oculorum morbo, in sanitatem eandem pergentes. At non unus motus hic est, sed specie unus.*

T. c. 34. Simpliciter autem vnus motus est: qui substantia quidem vnus & numero est. Quis autẽ huiusmodi sit, manifestũ est diuidentibus. Tria

enim

enim sunt secundum numerum, circa quæ dicimus motum vnum, quod, & in quo, & quãdo. Dico autem quod, quoniam necesse est esse aliquid quod mouetur, vt hominem aut aurum. & in aliquo hoc moueri, vt in loco, aut in passione. & quando. in tempore enim omne mouet. E

Tria sunt circa quæ dicimus motum vnum.

Horum autem trium, genere quidẽ, aut specie esse vnum, est in re in qua mouetur. habitũ autem, erat in tempore. Simpliciter autem vnũ esse in omnibus his est. & nanq; in quo est, vnũ oportet esse & indiuisibile, vt speciẽ. Et ipsum quando, vnum tempus, & non deficiens. Et qđ mouetur vnum esse, non secundum accidens, vt album nigrum fieri, & Coriscum ambulare vnum autem est Coriscus & album, sed secũdũ accidens. neq; commune. esset enim duos homines simul sanari secundum eandem sanitatem, vt ophthalmiæ. sed non vnus hic est, sed specie vnus est. F

T. c. 35.

In tempore omne mouetur.

Quę ad vnitatem motus simplr requiruntur.

Ponit tertium modum, quo motus dicitur vnus numero. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat quis motus sit vnus numero. Secundo circa hoc mouet quasdam dubitationes ibi {Socratẽ aũt.} Dicit ergo primo, q̃ secundum prædictos modos non dicitur motus vnus simplr, sed fm quid. s. genere & spẽ. Tertio aũt modo dicitur motus simplr vnus, q est vnꝰ numero fm suã essentiã. Quis aũt motus sit hoc modo vnus, manifestũ erit distinguendo ea, quę requiruntur ad motũ. Sunt enim numero tria, circa quę consistit vnitas motus, s. subiectũ, quod mouetur: & genus, vel species, in qua est motus: & tps quando mouetur. Et manifestat singula. Qđ mouetur quidem dictum est, quia necesse est aliquid esse in quocunq; motũ quod mouetur, sicut homines, aut aurũ, vel quodcũq; corpus. Et similiter necesse est hoc, vel quęcunq; alia mobilia moueri in aliquo genere vel spẽ, puta in loco. {aut in passione}. i. in passibili qualitate. Et simlr necesse est cõsyderare qñ mouetur, quia omne quod mouet mouet in tempore. Contingit aũt de numero horũ triũ inueniri vnũ genere aut specie in re, in qua est motꝰ, sicut loco vel qualitate. Sed ut tpe non est attendenda quantũ ad vnitatẽ motus, vnitas generis vel spẽi, cùm non sit nisi vnum tempus fm spẽm, sed q̃ sit habitum, id est cõtinuo consequens absq; interpollatione. vnitas aũt motus fm quam dicitur simpliciter vnus, consistit in vnitate omnium horum. Oportet. n. id, in quo est motus, esse vnũ & indiuisibile eo modo quo species specialissima indiuisibilis dicit. Et iterum oportet ipsum tps, qñ fit motus, esse vnũ continuũ {& nõ deficiens} id est absq; interpollatione. Et tertio oportet id, quod mouet esse vnum. Sed excludit duos modos vnitatis subiecti, qui non sufficiunt ad hoc q̃ motus sit vnus simplr. Primus modus est fm accidens, sicut Coriscus & albus sunt vnum fm accidens, non eñ motus proprius Corisci, & motus proprius albi est vnus. Motus. n. proprius albi est nigrum fieri, & motus pprius Corisci est ambulare. qui quidem motus differunt. Secundꝰ modus est vnitas generis vel speciei, non. n. ad hoc q̃ sit vnus motus numero, sufficit q̃ subiectum sit vnum sicut aliquod cõe vel genus. contingit. n. duos homines in eodem tempore Sanari, & secũdũ eandem speciem sanationis: puta quia sanantur de ophthalmia, quę est infirmitas oculorum: & sic cõcurrit vnitas ipsius qñ, & eius in quo est vnitas subiecti fm spẽm. Nõ tñ hę duę sanationes sũt vnus motus numero, sed vnus specie. Secundo ibi. G H

T. c. 36.

Lippitudo oculorũ ophthalmia est.

ARGV.

Si Socrates autem eadem alteratione spẽ diuersis temporibus alteratur, si corruptũ iterũ unũ numero fieri põt, erit et hæc alteratio una, sin non potest, erit eadem specie, sed non numero una.

Socratem autem secundum alteratione eandem alterari specie, in alio autem tẽpore, & iterum in alio: siquidem contingit corruptum iterum vnum fieri numero, erit & hic vnus, si vero non, idem quidem secũdum speciem, vnus autem numero non.

T. cõ. 36.

Introducit quandam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo ponit id quod videtur in primo aspectu de vnitate motus fm numerum. Secundo mouet dubitationem circa hoc ibi {habet autem dubitationẽ.} Tertio determinat veritatem ibi {eadem rõ est.} Dicit ergo primo, q̃ contingit aliquod vnum mobile, vt Socratem, fm alterationem eãdem spẽ alterari in vno tpe, & iterum in alio: sicut si sanetur bis de ophthalmia. Hæc autem iterata alteratio erit vnus motus numero, vt videt in primo aspectu, si sanitas, quæ acquirit sit eadem numero. Et hoc erit si contingat id quod est corruptum iterum fieri vnũ numero, quod videtur impossibile. Sanitas enim, quæ in prima alteratione fuit acquisita, postmodum fuit corrupta: & nõ potest recuperari eadem numero. Sed videtur q̃, si recuperetur eadem numero, q̃ alteratio sequens esset vnus numero motus cum prima. si vero nõ recuperetur eadem sanitas numero erit quidem motus idem specie, sed non vnus numero. Secundo ibi.

T. c. 37.
T. c. 38.

ARGV.

Existit autem huic similis dubitatio si una sit ipsa sanitas habitus ipsi omnino atq; affectus in corporibus ipsis necne. Ea nanq; quæ habent, moueri fluereq; uidentur. Si eadem igitur atq; una sit mane, & nunc sanitas, cur & cũ rursus quispiam amissam recuperauerit, & hæc & illa non una numero erit?

T. c. 37.

Habet autem dubitationem huic similem, et vtrum vna sanitas, & omnino habitus & passiones, substantia sint in corporibus. Moueri namque videntur habentia & fluere. Si igitur eadẽ & vna sit mane & nunc sanitas, quare non & cùm deficiens accipiat iterum sanitatem, & hęc & illa vna numero erit?

Mouet quãdam aliam dubitationem circa hoc. & dubitatio talis est. Si aliquis continue perseueret in sanitate, vel in quocũq; alio accidẽte, vtrum vna sanitas vel quicũq; alius habitus aut passio possit esse in corporibus. Et videtur q̃ non, quia quibusdam phylosophis visum fuit q̃ omnia subiecta, quæ habent aliquas qualitates aut habitus sint in continuo motu & fluxu. Si ergo in aliquo, q sanus perseuerat, vna & eadem sanitas est, quę, fuit in mane, & quę est nunc in meridie vel sero: non videtur ratio posse reddi quare et si deficit aliquis à sanitate, & iterum accipiat sanitatem, secunda sanitas recuperata nõ sit vna numero cum sanitate prius habita. Hanc aũt dubitationem Arist. non soluit, quia non est ad propositũ, sed magis ad cõsyderationem Metaphysici spectat: ad quẽ pertinet consyderare cõiter de vno, & multo, & eodẽ, & diuerso. Et iterum quia illa dubitatio super falso fundat, s. q̃ oĩa sint in continuo motu & fluxu, quod Heraclitus opinatus est. & hoc Arist. improbat in quarto Metaphysi. Nec tñ est similis rõ, quia quãdiu sanitas manet, licet varietur homo fm sanitatẽ, vt puta si fiat homo magis vel minus sanus, non intercipitur esse sanitatis, sicut intercipitur qñ totaliter corrumpitur sanitas. Tertio ibi.

T. c. 38.

ARGV.

Est enim eadem rõ. Verũ hoc interesse uidetur, q̃, si habitus sint duo, duo erunt & ipsi actus, sicut si actus sit unꝰ & habitũ unum esse necesse est. Vnus. n. actus numero, unius numero habitus est. At si habitus sit unus, non fortasse

tasse

tasse quippiam uidebitur unus etiam actus esse. Cum.n. cessauerit quispiam ambulare, non est ipsa ambulatio. rursus autem ambulante, erit. Quod si una & eadem est: idem ac unum & corrumpi & esse persaepe potest. Hae igitur dubitationes extra pñtē cōsyderationē eē uident.

T.c.18. Eadē.n.ratio est. Nisi q in tm̄ differunt: quia si duo idem hoc sunt, sicut numero, motus vn⁹, & habitus esse necesse est. vnus.n.numero act⁹ vnius numero. Si vero habitus vnus est, fortassis alicui nō videbitur vnus & actus esse. Cum enim pauset ambulans: nō amplius est hęc ambulatio. iterum autem ambulante, erit. Si igitur vnus & idem est, contingit vnum & idem corrumpi, & esse multoties. Hæ igitur sunt dubitationes extra, quæ nunc est, intentionem.

B Determinat veritatem circa id quod prædixerat. Dixerat.n. supra q, si sit eadem qualitas, quæ recuperatur, erit idem motus numero secunda alteratio cum prima. si vero non redit eadem numero qualitas, sequitur q nō sit vnus actus numero. Et interposita quadam dubitatione, quasi assignans rationem præmissorū, subdit q ideo pręmissa dicta sunt, quia eadem ratio videtur in primo aspectu de vnitate qualitatis & motus. Sed in tātum differūt, quia bene sequitur, si duo motus sint idem eo modo, sicut aliquis motus dicitur vnus numero, necesse est, q habitus, id est qualitas acquisita per motum, sit vna: quia vnus numero actus est vnius numero qualitatis acquisitæ per actum illum. Sed, si qualitas sit vna quæ redit, potest alicui videri, q non pp hoc sit vnus actus. non enim si terminus motus sit vnus numero, oportet q motus sit vnus numero. Quod patet in motu locali Cum.n. ambulans pausat, cessat illa ambulatio. Sed, qñ iterum ambulare incipit, iterum ambulatio erit. Si ergo dicat q sit vna

C & eadem ambulatio: contingit q vnū & idem sit & corrumpatur multoties, quod est impossibile. Sic igitur & si contingeret q eadem numero sanitas repararetur, non sequeretur q secunda sanatio esset idem numero motus, cum prima. Sicut nec secunda ambulatio cū prima: quāuis vtraq; sit ad eundem locum numero. Vlterius cōcludit, q illæ dubitationes sunt extra principalem intentionem, & ideo sunt prætermittendæ.

LECTIO. VII.

Quibusdam modis propositis, ac probatis, quibus motum vnum & continuum appellari dignum est, quis motuū insuper vnus vel plures dicatur, declarat.

ARGV. *Cum autem omnis motus continuus sit, si omnis est diuisibilis, eum qui simpliciter unus est & continuum esse necesse est: & si continuus est, unus est. Non enim omnis omni cōtinuus fieri potest, sicut nec aliud quoduis cuiuis: sed quorum ultima unum fieri possunt. Vltima uero quo*

D *rundam non sunt, quorundam sunt, at diuersa specie, atque aequiuoca. Quo nanque modo tanget aut unum fiet, ultimum lineae ambulationi suae? Haerentes igitur erunt & hi qui non idem specie, & hi, qui non idem genere sunt. post cursum enim quempiam continuo febres aggredi possunt: et ut facis ipsius ex successione motio, latio est haerens, continua uero non est. Positum est.n. ea continua esse, quorum ultima sunt unum. quare Haerentes quidem & deinceps ex eo sunt, quia tempus continuum est. Continuus autem est, quia motus cōtinui sunt, hoc autem est, cum utrorumq; extremum est unū. Quapropter eum motum, qui simpliciter cōtinuus ac unus est eundem esse specie ac unius, & uno in tempore esse neces*

A *se est. Vno quidem in tempore, ut immobilitas inter partes non sit. intercapedine.n. mobile quiescat, necesse est. Multi igitur & nō unus hi motus sunt, inter quos media quies cadit. Quare, si quis motus intercipitur statu, is neque unus, neque continuus est. Intercipitur autem si in medium tempus cadit. specie autem unum esse oportet, quia ultima eius qui non unus est specie, unum euadere nequeunt, & si tempus non intercipit. tempus enim est unum, ille uero specie est diuersus. Etenim motum unum & specie unum esse necesse est, hunc autem non necesse est simpliciter unum esse. Quis igitur motus unus est absolute, iam diximus.*

Quoniam autem cōtinuus est omnis motus, & simpliciter quidē vnū necesse est T.c.19.

B & continuū esse: siquidem omnis diuisibilis est, & si continuus, vnus. Non.n. omnis fiet continuus omni, sicut neq; aliud nullum contingenti cōtingens, sed quorum vnum sunt extrema. Vltima autē aliquorū quidē non sunt, aliquorū autē sunt, sed specie differētia, & æquiuoca sūt. quo nanq; tanget aut vnum fiet vltimū lineę & ambulationis? Habiti igitur sunt, & qui neq; T.c.40. idem specie, neq; idē genere sunt. Post q̄.n. cucurrit aliquis, statim febricitabit, & vt lāpas ex diffusione, loci mutatio est habita, continua autem nō. ponitur enim continuum, quorum vltima vnum sunt. Quare habiti & consequēter sunt, quia tempus continuum est. Continuum autem est quia motus continui sunt. Hoc autē

C est cùm vnum vltimum fiat ambobus. Vnde necesse est eundem sm̄ spēm esse, & vnius, T.c.41. & in vno tempore simpliciter continuum motum & vnum. Tempore quidem, vt nō immobilitas intersit: indeficiēti enim quiescere necesse est. Multi igitur, et non vnus motus est, quorum quies in medio est: quare, si aliquis motus Motus mul ti, & nō vn⁹ inter quos est quies. statu occupetur, neq; vnus est, neq; continuus. intercipitur autem, si in medio tempus est. Qui autem specie non vnitur, non vnus motus est, & si non deficiat tempus. tempus quidē enim vnum est, specie autem motus alius est. motum enim unū, necesse est specie vnum esse. hūc autem, simpliciter vnum esse nō est necesse. Quis

D igitur motus simpliciter vnus est, dictum est.

Post q̄ Phylosophus posuit q tria requiruntur ad hoc q sit vnus motus simpliciter, scilicet vnitas temporis, & rei in qua est motus, & subiecti, hic probare intēdit hoc. Cùm enim multipliciter dicatur vnum simpliciter, vno modo sicut aliquod indiuisibile est vnum, alio modo sicut continuum est vnum: motus nō potest dici vnus simpliciter sicut indiuisibile: quia nullus motus indiuisibilis est, vnde relinquitur q hoc modo dicatur vnus sicut continuus, & q hoc sit motui esse vnum simplr, quod est, ei esse continuum, & ipsa continuitas motus sufficiat ad ei⁹ vnitatem. Sequit.n.q, si est cōtinuus, q sit vnus. Quæcunq; igitur requiruntur ad continuitatem motus, requiruntur ad eius vnitatem. Ad continuationē aūt motus requiruntur tria, quorū primū est vnitas speciei. Nō.n. omnis motus potest continuari omni motui, sicut etiam in aliis continuis non indifferenter qualēcunq; esse contingit

E git aliquid, continuari potest cuicunque qualecunque illud esse contingat, sed illa continuari possunt, quorum vltima contingit esse vnum, quod est de ratione continui, vt supra dictum est. Sed quędam sunt quę nulla vltima habent vt formę, & indiuisibilia omnia: & ideo eorũ nõ potest esse continuatio. Quorundam vero sunt aliqua vltima, quæ sunt diuisibilia & quantitatem habentia, quæ {sunt æquiuoca} id est non cõuenientia in nomine & ratione: & illa etiam non possunt continuari. Nec etiam potest esse contactus in quibusdam eorum, non enim potest dici q linea & ambulatio se contingant, vel q vnum sit eorum vltimum, quod est cõtinuari adinuicem. Ex quo patet, q ea quæ sunt diuersorum generum vel specierũ, non possunt continuari adinuicem. Ergo motus, qui differunt genere vel specie, possunt esse habiti, id est cõsequenter adinuicem se habere, sicut aliquis post cursum potest statim febricitare: cursus autem & febricitatio sunt in diuersis generibus. Et in eodem genere, scilicet loci mutationis vna mutatio est, quæ cõsequenter se habet ad aliã, F cum tñ non sit cõtinua: sicut patet in diffusione lãpadis, vtputa cùm candela de manu in manum transfertur, sunt enim ibi diuersi motus non continui. Vel potest intelligi q motum localẽ liquoris, quo flamma sustẽtatur, quem appellat diffusionem, consequitur motus localis flammę quæ nomine lampadis significatur. Prędictæ igitur mutationes, quia differunt genere vel specie, non sunt continuæ, cùm non possint habere vnum vltimum, quod ponitur esse de ratione continui. Vnde possunt quidem motus specie vel genere differentes esse consequenter se habentes & habiti, id est quodãmodo se tangẽtes absque alia interpositione temporis, inquãtum tempus est cõtinuũ: quod quidem eadem rõne habet continuitatẽ, qua & motus, scilicet inquãtum est ei vnum vltimũ. Nihil aũt prohibet in vno instanti temporis, ad quod cõtinuantur partes eius, terminari vnum motũ, et incipere alium alterius generis, vel etiam spẽi. & sic motus illi erunt habiti, sed non continui. Et ideo sm pmissa sequit q ad hoc q mot⁹ G sit cõtinuus, requirit q sit vnus sm spẽm: quę quidẽ vnitas speciei est in motu ex re, in qua est motus inquantum est indiuisibilis sm spẽm. Secundo requiritur ad cõtinuitatem motus q sit vnius subiecti, quia diuersorum subiectorũ motus possunt esse habiti, sed non continui, sicut dictũ est de mutatione candelę per motum diuersarum manuũ. Tertio requiritur ad cõtinuitatẽ motus & vnitatẽ, q sit vnus tempore ad hoc q non interueniat aliqua immobilitas vel quies. quia, si deficeret aliquod tempus motui in quo, s. non moueretur, sequeretur q in illo quiesceret. si autem quies interponitur, erũt multi motus & nõ vnus. Multi enim motus & non vnus sunt, quorũ quies in medio est. Vnde, si aliquis motus sit, qui intercipiatur quiete, non erit neque vnus neque cõtinuus. Intercipitur autẽ quiete si tempus sit in medio, vt ostẽsum est. võ requiritur ad continuitatẽ motus q sit vnũ tp̃s continuũ. Sed tñ hoc non sufficit: quia motus, qui non est vnius speciei, H non est cõtinuus, etiã si tempus non deficiat: quia etsi sit vnũ sm tp̃s, erit alius sm spẽm. Quia necesse est ad hoc q sit motus vnus continuus, q sit vnus sm speciẽ, sed nõ sequitur q motus, qui est vnus sm spẽm, sit vnus simpliciter. Sic ergo patet q tria pdicta requiruntur ad hoc q sit vnus motus simplr. Et hoc est qd' concludit, qd' dictũ est quis motus sit simplr vnus. Deinde cum dicit.

ARGV. *Præterea motus unus & hisce dicitur, qui est perfectus siue genere sit, siue specie, siue numero unus, quemadmodum & in cæteris perfectum ipsum ac totum, ipsius un⁹ est. Interdum autem, etsi imperfectus est, unus dicitur, modo continuus sit.*

T.c.42. Amplius autem dicitur vnus & perfectus, siue secundum genus, siue secundum speciem, siue sm substantiam sit: sicut & in alijs perfectũ & totũ vnius est. Est autem aliquando, etsi imperfectus sit, vnum dicitur, si solum sit cõtinu⁹.

Positis tribus modis principalibus vnitatis motus, hic ponit duos alios modos secundarios, qui magis pertinẽt ad quandam formã vnitatis, q ad ipsam vnitatem. Secũdum ponit ibi {Amplius aũt aliter.} Dicit ergo primo, Tex.… q siue motus dicatur vnus sm genus, siue sm spẽm, siue sm substãtiã, sicut qui est numero vnus, dicitur vn⁹ motus ex hoc q est perfectus, sicut in alijs rebus perfectũ & totum, ad vnitatis rõnem pertinent. Nõ .n. dicimus vnũ hoiem vel vnum calceum, nisi de toto. Qñque aũt dicitur vnũ etiam de imperfecto, dummodo sit continuũ. Et rõ huius est: quia vnum põt attendi vel sm quãtitatẽ, & sic sola continuitas sufficit ad vnitatem rei: vel sm formam substantialem, quę est perfectio totius, & sic perfectũ & totum dicitur vnum. Secundo ibi.

ARGV. *Insuper & alio modo præter dictos, unus hisce dicitur* F *motus, qui uniformis est. Difformis .n. aliqua ex parte nõ unus esse uidetur, sed hisce potius, qui uniformis est, perinde atque linea recta. difformis enim diuisibilis est. differre aũt uidentur, ut magis tale minusue, differt.*

Tex.… Amplius aũt aliter pręter prædictos, dicitur motus vnus regularis. Irregularis enim non videtur vnus, sed magis regularis, sicut rectus. irregularis .n. diuisibilis est. videtur autem differre, sicut magis & minus.

Ponit alium modum secundarium, prout dicit motus vnus, qui est regularis, id est, vniformis: sicut etiã in alijs rebus dicitur vnum, quod est simile in partibus. Et circa hoc tria facit. Primo ponit hunc modum vnitatis, sm q regularis motus dicitur vnus. Secundo ostẽdit in quib⁹ inueniatur regularitas & irregularitas ibi {Est autem & Infra. in omni motu.} Tertio ostendit modos irregularitatis. T.… G ibi {Irregularitas autẽ.} Dicit ergo primo q pręter prędictos modos vnitatis dicitur motus vnus, qui est {regularis} .i. vniformis {Irregularis enim motus} id est difformis non videtur esse vnus {sed magis motus regularis} id est vniformis, sicut motus, qui est totus in directũ est vniformis. Ideo autem motus irregularis nõ videtur vnus, quia est diuisibilis in partes dissimiles. Indiuisibilitas autem pertinet ad rationem vnius: quia vnum est ens indiuisum. sed tñ motus irregularis est quodãmodo vn⁹. Sed vnitas motus irregularis & regularis videtur differre scd'm magis & minus: quia motus regularis est magis vnus q motus irregularis. Sicut & corpus similium partiũ est magis vnum, q corpus dissimiliũ. Secundo ibi

ARGV. *Est autẽ uniformitas omni in motu, aut difformitas. Etenim alterari quippiã uniformiter potest, & sup uniformia fieri, ut super circulum aut lineam rectam: & circa accretionem decretionemue simili modo.*

H Est autem & in omni motu, quod regulariter est, aut non. Et nãque alterabitur regulariter, & feretur in regulari, vt circulo aut rectitudine: & circa augmentum similiter, & decrementũ. In omni motu contingit esse quod regulare & irregulare est.

Ostendit in quibus motibus inueniatur regularitas & irregularitas, & dicit q in omni genere, vel specie motus inuenitur regulare vel irregulare, quia potest aliquid alterari regulariter, sicut quando tota alteratio est vniformis. & potest aliquid ferri, i. sm locum moueri, in magnitudine regulari, i. vniformi, sicut si feratur aut per circulum, aut per lineam rectam. Et similiter est in augmento & decremento. Tertio ibi.

Difformitas autem differentiæ sunt. interdũ enim est ratione eius, super quod efficitur motus. Impossibile est enim uniformẽ esse motum, si nõ super uniformi magnitudine

tudinem talem, cuius quævis pars ad quamvis partem non accommodatur. Interdum non est ratione spatij, non temporis, non eius ad quod accedit, sed ratione modi. celeritate enim interdum tarditateq; motus distinguitur. cuius enim eadem est celeritas, his est uniformis: cuius uero non eadem est, ijs est difformis. A

Te.c.44. Impossibile est regularem esse motum non in regulari magnitudine.

Irregularitatis autem differentia est, aliquando quidem in quo mouetur. Impossibile enim est regularem esse motum, non in regulari magnitudine, vt reflexi motus, aut obliq, aut alius magnitudinis, quorum, non conuenit contingens in contingentem partem. Aliquando autem neq; in vbi, neq; in qñ, neq; in eo, ad quod, neq; in quo, sed in eo quod vt. velocitate enim & tarditate aliquando determinatur. cuius quidem enim velocitas est eadem, regularis est: cuius autem non, irregularis est. B

T.45. infra

Accedit ad determinandum de motu irregulari. Et primo assignat modos irregularitatis. Secundo ostēdit q̃uo motus irregularis sit vnus, quod supra dixerat ibi {Vn⁹ igitur.} Circa primū duo facit. Primo assignat duos modos irregularitatis in motu. Secundo infert quasdam cōclusiōes ex dictis ibi} Vnde neq; species.} Dicit ergo primo ꝙ dr̄ia, quæ facit irregularitatem motus, aliquādo est ex parte rei, in qua mouet̃, vt patet p̄cipue in motu locali: quia impossibile est ꝙ motus sit regularis vel vniformis, qui non transit per magnitudinem regularem. i. vniformem. Dicitur aūt magnitudo regularis vel vniformis, cuius quælibet pars vniformiter sequitur ad aliā partem: & sic quælibet pars potest supponi alteri parti, vt patet in linea circulari, & ēt in linea recta. Magnitudo autem irregularis est, cuius non quælibet pars sequitur ad aliam partē vniformiter, sicut patet in duabus lineis facientibus angulum, quarum vna applicatur alteri non in directum, sicut partes vnius lineæ sibi inuicem in directum applicantur. & ideo motus circularis est regularis, & similiter mot⁹ rectus. Sed motus reflexi & obliqui, quia faciūt angulum, non sunt regulares, nec in magnitudine regulari: vel quicunq; alius motus sit per quamcunq; magnitudinem, cuius quæcunq; pars non conueniat cuicunq; parti per vniformitatē applicationis. vel cuius vna pars nō conuenienter possit contingere aliam partem. Si enim illa pars, quæ cōtinet angulum supponatur illi parti, quæ angulum nō continet, non erit conueniens contactus. Secunda dr̄ia irregularitatem faciens, est non ex parte loci, vel temporis {neq; in quod quo}. i. neq; ex parte eius quod dicit̃ quo. i. ex parte cuiuscunq; rei, in qua fit motus. nō enim est solum motus in vbi, sed in qualitate & quātitate. vel potest hoc referri ad subiectū in quo est motus. Sed ille secundus modus irregularitatis accipitur {in eo quod, vt} idest ex diuersitate modi motus. determinatur enim iste secundus modus irregularitatis ex velocitate & tarditate. Quia ille motus dicitur regularis cuius est eadem velocitas per totum: irregularis autem, cuius vna pars est velocior altera. C D

Secundo ibi.

ARGV.

Quapropter celeritas, tarditasue non sunt species, nec differentiæ motus, quippe cum oēs motus diuersos specie comitent̃. Quare neq; grauitas leuitasq;, quæ est respectu eiusdem, ceu terræ ad seipsam, aut ignis respectu sui.

Vnde neq; species motus neq; differentiæ sunt velocitas & tarditas: quia omnes sequuntur differentes secūdum speciem. Quare neq; leuitas neq; grauitas, quæ est in idem, est, vt terræ ad ipsam, aut ignis ad ipsum.

A Cōcludit duo corollaria ex præmissis. quorum primū est, ꝙ velocitas & tarditas nō sunt species motus, neq; differentiæ specierū: quia velocitate & tarditate determinatur regularitas & irregularitas, quæ sequit̃ quaslibet sp̄es motus, vt supra dictum est, Nulla autem species vel dr̄ia consequitur oēm speciem sui generis. Secūdum corollarium est ꝙ velocitas & tarditas nō sunt idem ꝙ grauitas & leuitas: quia vtrunq; istorum habet motum semper ad idē, sicut motus terræ qui est grauis, semper est {ad ipsam}. i. ad locum ipsius qui est deorsum: & motus ignis semper est {ad ipsum} idest ad locum proprium, qui est sursum. Velocitas autem & tarditas se habēt ad diuersos motus, vt dictum est. Deinde cūm dicit.

ARGV.

Vnus est igitur & hisce motus, qui est difformis, cōtinuitatis nimirum ratione. sed minus, quod quidem ei lationi accidit, quæ super linea flexa fit. Id autem, quod est minus, mistione contrarij semper est tale.

Te.c.45. Quod ē min⁹ cōmistio semp cōtrarij est.

B Vnus igitur irregularis est, quò est continuus. minus autē, quod quidem reflexiuo accidit motui. Quod autem est minus, cōmistio semper contrarij est.

Ostendit q̃uo motus irregularis sit vnus. Secūdo Infert quoddā corollarium ex dictis ibi {Si aūt oēm vnum.} Dicit ergo primo, ꝙ mot⁹ irregularis potest dici vnus, in quantū est continuus: sed minus dicit̃ vnus ꝙ̄ regularis. sicut & linea, habens angulū, minus dicitur vna ꝙ̄ linea recta. et hoc maxime apparet, in motu reflexiuo: q̄a quasi videntur duo motus. Ex hoc autem, ꝙ est minus vnus, videtur ꝙ aliquid habeat de multitudine: quia ex hoc aliqd est minus, ꝙ habet mistionem contrarij, sicut minus albū habet aliquid admistum de nigro, ad minus s̄m quādam appropinquationem. Et sic patet ꝙ motus irregularis & est vnus, inquantum est continuus: & est quodammodo multiplex, inquantum est minus vnus. Secundo ibi.

ARGV.

Quòd si omnis motus unus & uniformis, & non uniformis esse potest, ij, qui diuersi sunt specie, atq; hærēt, nō unus erunt atq; continuus motus. Q̃uo nanq; fieri potest ut hisce sit uniformis, qui ex alteratione lationeue cōstat? accommodentur enim necesse est.

C Si autem omnem, vnum contingit, & regularem esse, & non, non erunt ipsi qui nō secundum speciem habiti sunt, vnus & continuus. Quomodo enim erit regularis motus ex alteratione compositus & loci mutatione? Indiget enim conuenire.

D Concludit ex immediate dictis, quod supra proposuerat, s. ꝙ motus, qui sunt diuersi s̄m speciē, non possunt cōtinuari. Oēm enim vnum motum cōtingit esse vnum, regularem, & iterum non regularem. Sed motus, qui est cōpositus ex diuersis motibus s̄m speciem non potest esse regularis. q̃uo enim esset regularis motus compositus ex alteratione, & loci mutatione. necesse est. n. ad hoc ꝙ mot⁹ sit regularis, ꝙ partes conueniant adinuicem. Ergo relinquitur ꝙ motus diuersi, qui non consequunt̃ se inuicē eiusdem speciei existentes, nō sunt vnus motus, & cōtinuus. Quod supra propositum est, et per exempla manifestatū.

LECTIO. VIII.

Propositis modis, quibus motus adinuicē contrariari contingit, quis motus cui motui opponatur ostenditur.

ARGV.

Deinceps definiendum est quisnā motus cui motui cōtrarius est, & de quiete simili modo. Primū aūt diuidendum est utrū contrarius motus sit hisce, qui est ex eodem ei, quo itur ad idem, ut hisce, qui est ex sanitate ei, quo petitur sanitas, quales & generatio, et corruptio esse uident̃.

An hisce, qui ex contrarijs est, ut hisce, qui ex sanitate, ei, qui est è morbo. An hisce quo ad contraria pergitur, ut hisce quo ad sanitatem itur, ei, quo ad morbum acceditur. An hisce qui est ex contrario ei, quo ad contrarium itur. ut hisce qui est ex sanitate, ei quo morbus petitur. An hisce qui ex contrario in contrarium pergit, ei, quo è cõtrario in contrarium itur, ut hisce, qui ex sanitate in morbũ proficiscit͂, ei, quo ex morbo acquirit͂ sanitas. Vnũ enim horum modorũ quendam, aut plures esse necesse est, non fit enim ut alio modo motus, ut oppositi disponantur.

Tex.c.46. AMplius autem determinãdum est qualis motus est cõtrarius motui, & de mansione eodem modo. Sed primo diuidendum est, vtrum contrarius motus sit, qui est ex eodem, ei, qui est in idem, vt qui est ex sanitate ei, qui ẽ in sanitatem, vt generatio & corruptio videntur: aut qui est ex contrarijs, vt qui est ex sanitate ei, qui est ex ægritudine: aut qui est in contraria, vt qui est in sanitatem ei, qui est in ęgritudinem. aut qui est ex contrario ei, qui est in contrarium, vt q est ex sanitate, ei, qui est in ęgritudinem. aut qui est ex contrario in contrariũ, ei, qui est ex contrario in cõtrarium, vt qui est ex sanitate in ægritudinem, ei, qui est ex ægritudine in sanitatem. Necesse est enim, aut vnũ quendam horum esse modorũ, aut plures: non enim est aliter opponere.

Postquam Philosophus determinauit de vnitate & diuersitate motus, hic determinat de cõtrarietate motuum, quæ est quædam diuersitatis species, vt patet in Decimo Metaphy. Et diuiditur in partes duas. Primo ostẽdit qua- Tex.33. liter accipienda est contrarietas in motu, & etiam in quiete, In secunda mouet quasdam quæstiones circa contrarie- T.36. tatem prædictam. ibi{ Dubitabit autem aliquis. } Circa primum duo facit. Primo determinat de cõtrarietate motus, secundo de contrarietate quietis. ibi{ Quoniam au- T.51. tem motui. } Circa primum tria facit. Primo distingit diuersos modos secũdum quos videri posset ꝙ acciperetur contrarietas in motu: secundo remouet quasdam illorum T.47. ibi{ Est autem qui est. } Tertio assignat verum modũ cõ- T.49. trarietatis in motu & mutatione. ibi{ Quoniam autẽ differt. } Dicit ergo primo, quòd post prædicta, determinandum est qualis sit motus contrarius alicui motui, & eodẽ modo determinandum est{ de mansione } idest de cõtrarietate quietis ad motum, & quietis ad quietẽ. Sed in hoc tractatu hoc primo faciendum est, ꝙ debemus distinguere modos, secundum quos vniuersaliter accipi potest ratio contrarietatis in motibus. Et distinguit quinque modos, quorum primus modus est, vt ratio contrarietatis motuũ accipiatur secundum accessum ad aliquem terminum, & recessum ab eodem. Et hoc est quod dicit{ Vtrum contrarius motus sit, qui est ex eodem, ei, qui est in idẽ, vt qui est ex sanitate, ei, qui est in sanitatem, } secũdum quam rationem generatio & corruptio videntur esse contraria: quia generatio est motus ad esse, corruptio autem est motus ex esse. Secundus modus est, vt ratio contrarietatis motuum accipiatur secundum contrarietatem terminorum, à quibus incipit motus. Et hoc est quod dicit{ Aut qui est ex cõtrarijs, vt qui est ex sanitate, ei, qui est ex ægritudine. } Tertius modus est, vt contrarietas motuum accipiatur secundum contrarietatem terminorum, ad quos terminatur motus. Et hoc est quod dicit{ Aut qui est in contraria, vt qui est in sanitatẽ ei, qui est in ægritudinẽ. } Quartus modus est vt accipiatur motuum contrarietas secun- E dum contrarietatem termini à quo, ad terminum ad quẽ. Et hoc est quod dicit{ aut qui est ex contrario, ei qui est in contrarium, vt qui ex sanitate, ei, qui est in ægritudinẽ. } Quintus modus est secundum contrarietatẽ ex parte vtrorumq; terminorum. Et hoc est quod dicit{ Aut qui est ex contrario in contrarium, ei qui est ex contrario in cõtrarium, vt qui est ex sanitate in ægritudinem, ei, qui est ex ęgritudine in sanitatem. } Necesse est enim ꝙ contrarietas motuum accipiatur secũdum vnum horum modorum, aut secundum plures: quia nõ contingit ſm aliquam aliã rationem opponere motum motui. Secundo ibi.

ARGY. *Hi: igitur, qui est è contrario non est ei cõtrarius quo in cõtrarium itur, ut is qui est ex sanitate ei, quo itur ad morbum, est enim unus idemq;, esse tamen ipsorum non idem est. quemadmodum non idem est ex sanitate mutari, atq; ad morbum.*

Te.c.47. F Est autem qui ex contrario ei, qui est in contrarium, non cõtrarius, vt qui est ex sanitate ei, qui est in ægritudinem. idẽ enim, & vnus est, esse tamen non idem est ipsis. sicut nõ idem est ex sanitate mutari, & in ægritudinem.

Excludit duos prædictorum modorũ. Et primo quartum, qui accipiebatur secundum contrarietatem termini à quo ad terminum ad quem. Secundo secundum modũ qui est secundum contrarietatem terminorum, ex quibus incipit motus ibi{ Neq; q est ex contrario. } Tertio osten- T.48. dit quo se habent duo modi reliqui adinuicẽ. ibi{ Relin- T.48. quitur autem. } Dicit ergo primo ꝙ mot⁹, qui est ex vno contrario, nõ potest dici contrarius, ei qui est in aliud cõtrarium, vt si diceretur ꝙ motus, qui est ex sanitate, sit contrarius motui qui est in ægritudinẽ. Idem enim nõ est sibi ipsi contrarium: sed motus, qui est ex sanitate, motui qui G est in ægritudinem, est vnus & idem subiecto, sed esse ipsi non est idem, idest differunt ratione, eo modo quo nõ est idem secundum rationem moueri á sanitate, & moueri in ægritudinem: quia vnus importat habitudinẽ motus ad terminum à quo, alius autem habitudinem eiusdem motus ad terminum ad quem. Non est igitur accipienda contrarietas motus secundum contrarietatem vnius termini ad alium. Secundo ibi.

Quæ sunt idem subiecto, differt autẽ rõne, cõtraria nõ sunt.

ARGY. *Neq; hisce motus, qui est ex contrario ei cõtrarius est, q ex contrario est. Simul.n. accidit è contrario, et in cõtrarium, aut in mediũ ire. sed posterius de hisce dicemus.*

Te.c.48. Neq; qui est ex contrario ei, qui est ex cõtrario. Simul quidem enim accidit mutari ex contrario in contrarium, aut in mediũ. sed de hoc quidem posterius dicemus.

Ostendit ꝙ cõtrarietas motuum non est accipiẽda ſm H cõtrarietatem terminorum ex quibus incipit motus. Et hoc tribus rõnibus, quarũ prima talis est. Duo motus, qui in idem tendunt non sunt contrarij: sed duo motus ex contrarijs recedentes, possunt in vnum & idem tẽdere{ simul enim accidit mutari }. i. æqualiter{ ex contrario in cõtrarium aut in medium } vt postea dicet. & sic ex vtroq; contrario contingit in vnum medium mutari. Non ergo motus propter hoc sunt contrarij, quia à contrarijs incipiunt moueri. Secundam rationem ponit ibi.

ARGY. *Enimuero in contrariũ mutari causa potius contrarietatis esse uidebitur, quàm è contrario mutari. Hoc enim abiectio contrarietatis, illud assumptio est.*

Sed magis in contrarium mutari videbitur vtiq; causa esse contrarietatis, q̃ ex contrario. hic quidem enim discessio cõtrarietate, ille vero acceptio.

Quæ

Secũda rõ. Quæ talis eſt. Ex illo accipienda eſt ratio cõtrarietatis in motu, quod magis facit motum eſſe cõtrarium: ſed cõtrarietas terminorum, ad quos motus terminatur, magis videtur eſſe cauſa contrarietatis motuum, q̃ contrarietas terminorum à quibus incipit motus: quia, cùm dico motus incipere à contrarijs terminis, dico remotionem contrarietatis: cùm vero dico motus accedere ad contraria, dico acceptionem contrarietatis: ergo non accipitur contrarietas motuum ſecundum terminum à quo tantum. Tertiam ponit ibi.

ARGY. *Dicitur ẽt quiſq; motus ex eo potius, in quod itur, q̃ ex eo ex quo fit mutatio. ſanatio.n. hiſce dicitur, quo ac quirit ſanitas: ægrotatio hiſce, quo ad ægritudinem itur.*

Et dicitur autem vnuſquiſq; eo, in quod mutatur magis, q̃ eo ex quo: vt ſanatio, qui in ſanitatem: ægrotatio autem, qui in ægritudinem.

Tertia rõ. Quæ talis eſt. Ab eo, à quo aliquid recipit nomẽ & ſpeciem, recipit etiam contrarietatem (cum cõtrarietas ſit differentia ſecundum formam, vt patet Decimo Metaphyſicæ. Sed vnuſquiſq; mot⁹ magis dicitur idest denominatur & ſpeciem recipit à termino in quem, quàm à termino ex quo, ſicut ſanatio dicitur motus in ſanitatem, & ægritudo motus in ægritudinem, & hoc etiam ſupra dictum eſt. Magis ergo accipienda eſt cõtrarietas motuum ſecundum terminum in quem, q̃ ſecundum terminum à quo. Et ſic idem quod prius. Tertio ibi.

ARGY. *Reſtat igitur hiſce, quo in contraria pergitur, et hiſce quo ad contraria ex contrarijs itur. Forſitan igitur fit, ut ij, quibus ad contraria proficiſcitur, & ex contrarijs ſint, eſſe fortaſſe non idem: eundi (inq̃) in ſanitatem: atq; ex morbo: & eundi in morbum, atq; ex ſanitate.*

Relinquitur igitur, qui eſt in contraria, & q eſt ad contraria, ex cõtrarijs. Fortaſſis quidem igitur accidit eos, qui in contraria & ex contrarijs eſſe, ſed eſſe forſitan nõ idem. Dico autem, qui in ſanitatem ei, qui ex ęgritudine, & qui ex ſanitate ei, qui in ægritudinem.

Concludit q; remotis duobus modis ſecũdum contrarietatem terminorum acceptis, relinquuntur duo alij, ſcilicet tertius & quintus, quorum vnus eſt ſecundum ſolam contrarietatem terminorum ad quos, quem tãgit cùm dicit. {Qui eſt in contraria.} Alius qui eſt ſecundum contrarietatem vtrorunq; terminorum, quem tangit cùm dicit. {Et qui eſt in contraria ex contrarijs.} Primus autem modus non accipiebatur ſecundum contrarietatem aliquam terminorum, ſed ſecũdum acceſſum & receſſum ab eodem termino. Concludit autem vlterius q; forte hi duo modi reſidui ſunt idem ſubiecto: quia illi mot⁹, qui ſunt in contraria, ſunt etiam ex contrarijs: ſed forte ſecundum rationem nõ ſunt idem propter diuerſas habitudines motus ad terminos, vt ſupra dictum eſt. & exẽplificat q; motus, qui eſt in ſanitatem ei, qui eſt ex ægritudine eſt idẽ ſubiecto, ſed nõ ratione. Et ſimiliter qui eſt ex ſanitate ei, qui eſt in ægritudinem. Deinde cum dicit.

ARGY. *Cùm autem à motu mutatio differat (ea nanq; mutatio motus ex, qua ex ſubiecto in ſubiectum itur) hiſce pfecto motus, quo ex cõtrario in cõtrariũ pgitur, cõtrarius eſt ei quo ẽ cõtrario ad cõtrariũ itur, ut hiſce, quo ex ſanitate iri morbũ ituri ei, quo ſanitas ẽ morbo acquiritur.*

Tc.c.48. Qm̃ autem differt mutatio à motu (ex quodam enim ſubiecto in quoddam ſubiectũ mutatio, eſt motus:) qui eſt ex contrario in cõtrarium ei, qui eſt ex contrario in cõtrarium, motus contrarius eſt, vt qui eſt ex ſanitate in ægritudinem ei, qui eſt ex ægritudine in ſanitatem.

Oſtendit quõ accipiat contrarietas in motu. & primo ſm q; motus eſt ad contrarium. Secundo prout motus eſt ad medium. ibi {Qui aũt ad mediũ.} Circa primũ duo facit. Primo oſtendit quid facit contrarietatẽ in motibus. Secundo quid in mutationibus. ibi {Qui aũt eſt in cõtrarium.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit propoſitum ſyllogiſmo, ſecundo inductione. ibi {Manifeſtum aũt eſt.} Ponit autem primo talem rationẽ. Contrarietas aliquorum accipitur ſm propriã ſpeciem & rationem ipſorum: ſed propria ratio ſpecifica mot⁹ eſt, q; ſit quædam mutatio à quodam ſubiecto affirmato in quoddam ſubiectum affirmatum, habens duos terminos: in quo differt à mutatione, quæ non ſemper habet duos terminos affirmatos. ergo relinquitur q; ad contrarietatem motus requiritur contrarietas ex parte vtrorunq; terminorum, vt ſcilicet proprie dicatur motus contrarius, qui eſt ex contrario in contrarium, ei, qui eſt ex contrario in contrariũ, vt qui eſt ex ſanitate in ægritudinem, ei, qui eſt ex ægritudine in ſanitatem. Secundo ibi.

Tc.52. Tc.51. T.50.

ARGY. *Patet autem & ex inductione, qui contrarij eſſe uidentur. Egrotare enim ipſi ſanari, & diſcere ipſi decipi, nõ per ſeipſum contraria uidentur: ex contrarijs enim in contraria ſunt. ut enim ſcientiam per ſe quiſpiam, & per alium conſequi poteſt, ſic & deceptionem. Latio ẽt, qua ſupra loca petuntur, ei contraria eſt lationi, qua ad infra loca itur: hæc enim in longitudine contraria ſunt. Et ea qua itur ad extra, ei, qua ſiniſtra petuntur: hæc enim in latitudine contraria ſunt. Et ea, qua pergitur ad ea, quæ ſunt ante, ei, qua itur ad ea, quæ ſunt poſt: hæc enim in profunditate contraria ſunt.*

Tc.c.53. Manifeſtum eſt autẽ & ex inductione, qualia videntur cõtraria eſſe. Aegrotare enim ipſi ſanari. & addiſcere ipſi decipi, nõ per ipſum: in contraria enim. ſicut enim in ſcientia eſt, ſic & in deceptione, & per ſe ipſum conſequi, & per alium. Et ſurſum motus ei, qui eſt deorſum: cõtraria enim hæc ſunt in longitudine. Et qui eſt ad dextram, ei, qui eſt ad ſiniſtram: cõtraria. n. hęc ſunt in latitudine. Et qui eſt ante, ei, qui eſt retro: contraria enim hæc ſunt in altitudine.

Manifeſtat idem per inductionẽ. Et primo in alteratione corporali: q̃a ægrotare eſt contrariũ ei, quod eſt ſanari. quorum primus eſt motus à ſanitate in ægritudinẽ, alius vero ab ægritudine in ſanitatem. Hoc ẽt patet in alterationibus aĩę. quia ei, quod eſt addiſcere, cõtrariũ eſt decipi: nõ ab ipſo, ſed ab alio. Hi. n. motus ſunt in contraria ex contrarijs, q̃a addiſcere eſt motus ab ignorantia ad ſciam: decipi aũt à ſcientia ad ignorantiã. Quare aũt addit {non p ipſum} oſtendit ſubdens, q; ſicut in ſcia contingit q; aliqs p ſeipſum acq̃rat eã, & hoc vocat inuenire: q̃nq; vero non p ſeipſum, ſed ab alio, & hoc vocat addiſcere, ita cõtingit q; aliqñ aliquis decipit à ſeipſo, aliqñ ab alio: & hoc proprie opponit ei, quod ẽ addiſcere. & hoc ẽt apparet in motu locali. quia motus ſurſum eſt contrarius ei, qui eſt deorſum: quæ ſunt contraria ſm lõgitudinem. Et motus, q eſt ad dextrũ, eſt contrarius ei, qui eſt ad ſiniſtrum: q ſunt contrarij ſm latitudinem. Et motus, qui eſt ante, eſt cõtrarius ei, qui eſt retro, quæ ſunt contraria ſm altitudinẽ. Sed conſyderandũ eſt q; hic loquitur de iſtis differẽtijs poſitionũ, vt de longitudine, latitudine, & altitudine ſm q; ſunt in homine: quia ſurſum & deorſum cõſyderant ſm longitudinem hominis: dextrũ aũt & ſiniſtrum ſm latitudinem

ehus: ante & retro secundum grossitiem eius, quæ dicitur altitudo vel profunditas. iterum consyderãdum est q secundum sursum & deorsum inuenitur cõtrarietas in motibus etiam naturalibus. sed sm dextrum & sinistrũ, ante & retro, inuenitur contrarietas in motibus non sm naturam, sed sm motum, qui est ab anima, quæ mouet in has contrarias partes. Deinde cum dicit.

ARGY. *Is autem, qui solum ad contrarium est, non motus, sed mutatio est: uelut album fieri non ex aliquo.*

Te.c.51. Qui autẽ est in contrariũ solum non est motus, sed mutatio: vt fieri albũ non ex quodã est.

Ostendit qualiter sit contrarietas in mutationibus. Et primo ostendit qño accipiatur contrarietas mutationum in rebus, in quibus inuenitur contrarietas, Secundo qño accipiatur in rebus, in quibus non est contrarietas ibi {Quibus autem non est contrarium.} Dicit ergo primo q, si accipiatur contrarietas solum ex parte termini ad quem, vt dicatur contrarius, qui est in contrarium, hoc nõ facit contrarietatem motus, sed mutationis, quæ est generatio & corruptio: sicut fieri album, & fieri nigrum contraria sunt. Nec oportet q contrarietas harum generationum attendatur secundum contrarietatem termini à quo: quia in generatione terminus à quo non est aliquid affirmatum, sed aliquid negatum. fit enim album ex nõ albo, non aũt ex aliquo affirmato. Nõ enim mutatio de subiecto i subiectum est mutatio, sed motus. Secundo ibi.

ARGY. *Quibus ẽt non est contrariũ, ea mutatio, quæ est ex ipso, ei mutationi contraria est, quæ est ad ipsum. quapropter generatio corruptioni contraria est, abiectioq; accretioni. Hæ autem mutationes, non motus sunt.*

Quibus autem non est contrarium, mutatio quæ est ex ipso, ei, quæ est in ipsum, contraria est. vnde generatio corruptioni cõtraria est, & remotio acceptioni. Hæ autem mutationes quidem, motus autem non sunt.

Ostendit q in illis, in quibus non est cõtrarietas, sicut in substantijs & alijs hmõi attenditur contrarietas mutationum sm accessum & recessum ab eodẽ termino. Et hoc est q dicit, q in illis, in quibus non est contrarium, accipitur contrarietas mutationis ex eo q est recessus ab eo & q est accessus in ipsum idem, sicut accessus ad formã ignis, quod pertinet ad generationem eius: & recessus ab eadem forma, quod pertinet ad eius corruptionem, sunt contraria. vnde generatio est cõtraria corruptioni, & quæcunq; remotio cuicunq; acceptioni. Sed huiusmodi non sunt motus, sed mutationes. Patet ergo quòd ex quinq; modis supra positis, duo scilicet secundus, & quartus ad nihil vtiles sunt. Vnus autem conuenit ad contrarietatem motuum. duo autem congruunt ad contrarietatem mutationum. Deinde cùm dicit.

Summa totius lectionis.

ARGY. *Hi uero motus, quibus ad medium itur, in quibus contrariorum est medium, in contrarijs quodammodo sunt ponendi. Motus enim ad utrum extremorũ eatur, medio ipso utitur, ut extremo. uelut è fusco quidẽ itur in albũ, tanq̃ è nigro: è nigro uero in fuscũ, tanq̃ in albũ. Medium enim ad utrunq; extremorum contrarij rõnem quodammodo subit, ut prius dictum est. Motus igitur hoc pacto motui contrarius est, hisce quo è contrario in contrarium pergitur, ei, quo è contrario in contrarium itur.*

Te.c.52. Qui autem ad medium motus sunt, quibuscunq; contrariorum aliquid est medium, tanq̃ in contraria quodãmodo ponendi sunt. Sicut enim cõtrario vtitur medio motus, ad vtrauis

E fiat mutatio, vt ex fusco quidem in albũ, tanq̃ ex nigro: ex albo autem in fuscum, tãquam in nigrum: ex nigro autem in fuscum, tanq̃ in album. fuscum enim medium ad vtrũq;, dicitur quodammodo extremorum, sicut dictum est prius. Motus igitur motui cõtrarius est sic, qui est ex contrario in cõtrarium, ei, qui ex contrario in contrarium.

Determinat de contrarietate motus ex parte medij. & dicit q in quibuscunq; contrarijs inuenitur medium, motus, qui terminantur ad medium, hoc modo ponẽdi sunt esse contrarij, sicut illi, qui terminantur ad contraria: quia motus vtitur medio sicut contrario, ita q ex medio contingit mutari vtrunq; terminorum: sicut ex fusco, quod est medium inter album & nigrũ, hoc modo mutatur in album, ac si mutaretur ex nigro in album: & ecõtra, ex albo sic mutatur aliquid in fuscum, ac si mutaretur in nigrum. & ex nigro mutatur in fuscũ, ac si mutaretur in album: quia fuscum, cùm sit medium ad vtrunq; extremorum, dicitur vtrunq;, quia in comparatione albi est nigrum, & in comparatione nigri est album, vt supra dictũ est. Vltimo autem concludit quod principaliter intendit, scilicet q motus sit contrarius motui secundum contrarietatem vtrorumq; extremorum.

F

LECTIO. IX.

Quæ quies cui motui opposita sit, deq; quietum adinuicem, & in mutationibus contrarietate sermo habetur.

Cùm autem motui non solum motus esse contrarius, sed quies etiam uideatur, hoc definiamus oportet. absolute nanq; motus motui contrarius est. Opponitur autem, & quies. priuatio enim est. Priuatio uero quodammodo contraria dicitur. ARGY.

G QVoniam autem motui non solum esse videtur contrarius motus, sed & quies, hoc determinandũ est. Simpliciter quidem enim contrarius est motus motui. Opponitur autem, & quies. priuatio enim est. Est autem sic, q priuatio contraria dicatur. Tex.c.53.

Postquam determinauit Philosophus de contrarietate motuum, hic determinat de contrarietate quietum. Et primo in motibus, Secundo in mutationibus. ibi {Quibus autem non sunt contraria.} Circa primum duo facit. Primo ostendit q quies sit contraria motui, Secũdo quæ cui, ibi {Qualis autem.} Dicit ergo primo, q, quia motui non solum videtur contrariari motus, sed etiam quies, determinandum est qualiter hæc, scilicet quies contrariatur motui: quia simpliciter quidem, & proprie, & perfecte cõtrariatur mot⁹ motui, sed etiam quies opponitur motui, cùm sit priuatio motus. Et q priuatio quodammodo sit contrarium patet. est enim priuatio & habitus prima cõtrarietas, vt dicitur in Decimo Metaphysicę, quia scilicet in omnibus contrarijs saluatur priuationis ratio & habitus, cùm semper alterum sit quasi priuatio respectu alterius, vt album respectu nigri, & amarum respectu dulcis. Secundo ibi. Tex.15. infra

H

Quæ aũt cuinam cõtraria est: an ei motui, qui est in loco ea quies est contraria, quæ est in loco? Verũ hoc, non simpliciter dicit. Vtrum enim hisce motus, qui est ex hoc, ei quieti quæ ẽ hic, opponatur, an hisce quo ad hoc itur. ARGY.

Qualis autem quali, vt ei, qui est sm locum, quæ sm locũ. Sed hoc non dicitur simpliciter. Vtrum enim ei, quæ est hic, mãsioni, qui est ex hoc, aut qui est in hoc, motus opponitur.

Ostendit

A Ostendit quæ ges, cui motui contrarietur. Et circa hoc tria facit. Primo mouet quæstionem. Secūdo determinat veritatem. ibi {Manifestū igitur est.} Tertio probat. ibi {Motui autem ei etc.} In quęstione autem, quam ponit, vnum supponitur. s. q non omnis quies omni motui opponatur, sed aliqualis quies aliquali motui, sicut motui, qui est fm locum quies fm locum. Sed quia {hoc reuidendum & consyderandum non simpliciter}. i. vniuersaliter dicitur, restat s. quærēdum vlterius, vtrum mansioni, id est quieti, quæ est in aliquo termino, puta in albo, opponatur motus aut ille qui est in albo s. dealbătio, aut ille qui ex albo, s. denigratio. Secundo ibi.

Tex. 54. Tertia.

ARGY. *Patet igitur, cùm duobus in subiectis sit ipse motus, ei quidem motui, qui est ex hoc in cōtrarium, oppositam eam esse quietem, quæ est in hoc: ei uero, qui est ad hoc. econtrario eam quæ in contrario est.*

Tex. 54. B Manifestum igitur est, q, quia in duobus motus subiectis est, huic quidem, qui ex hoc est in contrarium, quæ est in hoc quies: huic autē qui ex contrario in hoc, quæ in contrario quies.

Determinat veritatem. Et primo quantum ad contrarietàtem motus ad quietē. Secundo quantum ad cōtrarietatem quietum adinuicem. ibi {Simul autē} Dicit ergo primo, quòd, cùm motus sit inter duo subiecta, id est inter duos terminos affirmatos, motui, qui est ex hoc termino in suum contrarium, contrariatur quies, quæ est in contrario. sicut motui, qui est ex albo in nigrum, contrariatur quies, quæ est in albo. Et motui, qui est ex contrario in hoc, contrariatur quies, quæ est in contrario. sicut motui, qui est ex nigro in album, contrariatur quies, quę est in nigro. Secundo ibi. (infra)

ARGY. *Simul autem hæ & inter sese sunt contrariæ. Etenim absurdum est, si motus quidem contrarij sunt, quietes uero contrariæ non sunt. Sunt autem hæ, quæ in contrarijs sunt. ea nanq; quies, quæ est in sanitate, ei quieti contraria est, quæ est in morbo.*

Simul autem & ad inuicē contrarię hę sunt. Et nanq; inconueniens est, si motus quidē contrarij sunt, quietes autem oppositæ non sunt. Sunt autem in oppositis hæ, vt quæ est in sanitate quies, ei, quæ est in ægritudine.

Agit de contrarietate quietum adinuicē. & dicit q hæ quietes sunt contrariæ adinuicem, quæ sunt in contrarijs terminis. Incōueniens enim est, si motus sunt cōtrarij adinuicem, & quietes adinuicem non opponantur. Et quomodo sunt oppositæ quietes, quę sunt in oppositis, exemplificat subdens q quies, quæ est in Sanitate, opponitur quieti, quæ est in ægritudine. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Et ei motui, quo ex sanitate in morbum itur. & nāq; quo è morbo itur in sanitatem contrariam esse ægritudini, extra fines est rationis. Motus enim in ipsum, in quo statur, profectio potius est ad quietem, quam accidit fieri simul cum motu. hunc autem, aut illum esse contrarium illi, necesse est. Non. n. ea quies, quæ in albedine est, ei motui contraria est, quo ad sanitatem acceditur.*

Motui autem ei, qui est ex sanitate in ægritudinem. ei enim qui est ex ægritudine in sanitatem, irrationabile est. Qui. n. in ipso motus est, in quo stetit, quietatio magis est, fm q accidit simul fieri cum motu. necesse autem est hanc, aut illam esse. Non enim quæ est in albedine quies, contraria est ei, quæ est in sanitate.

Probat quod dixerat de contrarietate quietis ad motum, & dicit, q motui, qui est ex sanitate in ægritudinem, opponitur quies, quæ est in sanitate: quia irrationabile esset q quies, quæ est in sanitate, opponeretur motui, qui est ex ægritudine in sanitatem. Et hoc sic probat, quia eius motus {qui est in ipso} id est ad aliquem terminum, status in eodē termino {est magis quietatio} id est eius conseruatio vel perfectio, q̄ quòd ei opponatur. Et q quies in termino ad quem sit motus perfectio, patet per hoc q simul sit ipsa quies cum motu: quia ipsum moueri ad terminum, est fieri quietem. Vnde, cùm motus sit causa ipsius quietis, non potest ei opponi, quia oppositum nō est causa sui oppositi. Sed necesse est q motui contrarietur, vel hæc quies, quæ est in termino ad quem, aut quies, quæ est in termino á quo. Non enim potest dici, q quies, quæ est in aliqua alia specie, contrarietur motui vel quieti: sicut q quies, quæ est in albedine, contrarietur quieti, quæ est in sanitate: aut motui, qui est in sanitate. Cū ergo quies, quæ est in termino ad quem, non contrarietur motui, relinquitur q contrarietur ei quies, quæ est in termino à quo. Deinde cùm dicit.

Quibus autem non est contrarium, eorum mutatio quidem opposita est ea, quæ est ex ipso ei, quæ est ad ipsum. Motus uero non est, uelut ea, quæ est ex ente ei, quæ est ad ens. ARGY.

Quibus autem non sunt contraria, horū mutatio quidē est opposita ei, quæ est ex seipso, ei quæ est in ipsum. Motus autem non est, vt quæ ex esse, ei, quæ est in esse. Te. c. 56.

Determinat de contrarietate quietis in mutationibus. Et circa hoc tria facit. Primo resumit quod dictum est de contrarietate mutationum. Secundo ostendit quòd mutationi non opponitur quies, sed nō mutatio. ibi {Quies quidem horum.} Tertio ostendit quomodo si mutatio contrarietur mutationi. ibi {Simile autem aliquid est.} Resumit ergo primo quod supra dictum est, scilicet q in mutationibus, in quibus non est cōtrarietas in terminis, sicut in generatione & corruptione substantiæ, oppositio accipitur fm accessum & recessum ex eodem termino. est enim mutatio, quæ est ex ipso aliquo termino, opposita mutationi, quæ est in ipsum. Sicut mutatio {quæ est ex esse}, s. corruptio opponitur ei {quæ est in esse}. s. generationi, cùm tamen neutra earum sit motus. Secundo ibi. (D; infra; Quinta. 57.)

Et quies quidem, horum non est, mutationis autem uacuitas est. ARGY.

Quies quidē horum nō est, imutatio aūt est.

Ostendit q his mutationibus nō opponitur quies. Et circa hoc tria facit. Primo proponit quod intēdit. Secundo interserit quandam dubitationem. ibi {Et si quidem aliquid erit.} Tertio probat propositum ibi {Si autem hoc.} Dicit ergo primo, q in his mutationibus, quę non sunt inter contraria, non inuenitur quies opposita: sed illud, quod opponitur eis. sicut quies motus. potest vocari {immutatio}, id est non mutatio. Secundo ibi. (C; Tertia. ee. Quarta.)

Atq; si subiectum quidem quippiam sit, ea mutationis uacuitas, quæ est in ente ei, quæ est in non ente cōtraria est. Sin id, quod haud est non quippiam sit, dubitauerit quispiam sanè, cui nā sit contraria ea mutationis uacuitas, quæ est in ente, & sit ne quies.

Et siquidem aliquid erit subiectū, quæ est in esse non mutatio, ei, quæ est in non esse, contraria erit. Si vero non est aliquid ei quod non est, dubitabit aliquis cui sit contraria, quæ in esse non mutatio, vel quies est.

Interserit quandam dubitationem circa præmissa. Dictum est enim q mutatio, quæ est ad esse, contrariatur mutationi, quæ est ex esse, quæ quidē est in non esse. Hoc aūt quod dico non esse, potest dupliciter accipi. Vno modo q habeat aliquod subiectū, vel ens actu, sicut non albū in corpore: vel in potētia tantū ens, sicut priuatio formę substantialis est in materia prima. aut intelligit tale nō esse, quod non habet aliquod subiectū, sed est oino nō ens. Si primo modo accipiatur non esse, q habeat aliquod subiectū, tunc inueniri poterit qūo vna non mutatio, sit cōtraria alīj nō mutationi: qa poterit dici q non mutatio, quæ est in esse, opponitur nō mutationi, quæ est in non esse. ex quo. n. non esse habet subiectum, nihil prohibet dicere q illud subiectum permaneat in illo nō esse, quod est ipsum non mutari. Si vero non est aliquid {ei quod nō est}. i. si ipsi non esse non est aliquod subiectū, tunc dubitatio remanet, cui non mutationi sit contraria illa non mutatio, vel quies, quæ est in esse. Quod. n. omnino non est, nō potest dici quiescere aut imutabiliter permanere. F & quia necesse est q nō mutatiōi, vel quieti, quæ est in esse, sit aliqua non mutatio contraria, manifestū ex hoc fit, q illud non esse, à quo est generatio, & in quod tendit corruptio, est non esse habens subiectum. Tertio ibi.

ARGV. *Quod si est, aut non omnis quieti motui contraria est, aut generatio corruptióne motus sunt. Patet igitur quietem illam non esse dicendam, nisi & ipsæ sint motiones.*

Si autem hoc est, aut nō omnis quies motui contraria est, aut generatio et corruptio motus sunt. Manifestum igitur, q quies non dicenda est, si non & hæ motus.

Ostendit quod supposuerat, s. q id, quod opponit generationi & corruptioni, non sit quies. Si. n. hoc daretur s. q esset quies, sequeret alterum duorum, s. q aut non omnis quies esset contraria motui, aut q generatio & corruptio sit motus. G Vnde manifestū est q id, quod opponitur generationi & corruptioni, non dicitur quies, nisi generatio & corruptio esset motus, quod supra improbatū est. Deinde cūm dicit.

Lectio. 2. c. cō. 8.

ARGV. *Sed simile quid quieti, atq; mutationis uacuitatem. Contrarium uero, aut nulli prorsus, aut ei mutationis uacuitati: quæ est in non ente, aut corruptioni. hæc est enim ex ipsa, generatio uero in ipsam.*

Simile autem aliquid est, & immutatio. Contraria autem est. aut nulli aut ei, quæ est in non esse aut corruptioni. hæc enim ex ipsa, generatio autem in ipsam.

Ostendit qūo non mutatio sit contraria mutationi. & dicit simile esse de contrarietate imutationis ad mutationem, sicut de contrarietate quietis ad motum. quia imutatio, quę est in esse, contraria est vel nulli imutationi (quod esset, si non esse non haberet subiectū) aut ei non mutationi, quæ est in non esse, si non esse habet subiectum. H Et hæc contrarietas est per modum, quo quies opponitur quieti. Aut ēt non mutatio, quę est in esse, opponiť corruptioni, vt quies motui. Non aūt opponitur generationi, qa corruptio recedit ab imutatione vel quiete, quæ est in esse: generatio vero tendit in illā. Motui aūt et mutationi nō opponitur quies in termino ad quem, sed in termino à quo.

LECTIO. X.

Tres dubitationes de præmissa proponuntur, ac soluuntur.

ARGV. *Dubitauerit autem quispiam cur in mutatione quidem quæ est in loco, tam quietis q̃ motus secundum naturam sunt, præterq; naturam, in cæteris uero non sunt. ut alteratio alia sit secundum naturam, alia præter naturam.* E *non enim sanatio magis, q̃ ægrotatio secundū naturam est: aut dealbatio q̃ denigratio. Similiter & in accretione decretionéue. neq; enim hæ inter sese contrariæ sunt, ut altera sit secundum naturam, altera præter naturam. neq; accretio accretioni simili modo contraria est, decretióue decretioni. In generatiōe quoq; corruptionéue eadē ratio est. neq; enim generatio quidem est secundum naturā, corruptio aūt præter naturam: senescere enim secundum naturam est. Neq; generationem aliam secundum naturam, aliam præter naturam esse uidemus.*

DVbitabit autē aliquis, quare in mutatione quidem secundum locum, sunt & sm naturam, & extra naturā & quietes, & motus, in alijs autem non. Vt alteratio, hæc quidem secūdum naturam, illa autem extra naturā. nihil F enim magis sanatio aut ægrotatio, sm naturam aut extra naturam, neq; dealbatio, aut denigratio: similiter autem est & in augmento & decremento. neq; enim adinuicē hi contrarij sunt, vt secundū naturam aut extra naturam, neq; augmentū augmento. Et in generatione autem & corruptione eadem ratio est. neq; enim generatio quidem sm naturam, corruptio autem extra naturam: senescere enim secundū naturam est. neq; generationē videmus, aliam quidē secundum naturam, aliam vero extra naturam. Te. cō. 56.

Postquam Philosophus determinauit de contrarietate motuum & quietum, hic mouet quasdā dubitationes circa præmissa. Et circa hoc duo facit, primo ponit dubitationes & soluit eas. Secundo manifestat quædā, quæ in G illis dubitationibus possent esse dubia. ibi {Dubitabit autem aliquis.} Prima pars diuiditur in tres partes, sm tres dubitationes, quas mouet, & patent partes in litera. Circa primum duo facit. Primo mouet dubitationē. Secundo soluit. ibi {Aut si est, quod violētia fit.} Mouet ergo primo dubitationem, quare in genere motus localis inuenitur quidā motus, & quędam quies sm naturam, & quędam extra naturā, & in alijs generibus nō inuenitur hoc: puta q vna alteratio sit sm naturam, & alia extra naturam: quia nō videtur magis esse sanatio sm naturam, vel extra naturam, q̃ ægrotatio, cùm vtraq; procedat à principio naturali intrinseco: & similiter est in dealbatione & denigratione, & augmento & decremento: quia neq; isti duo motus sic contrariātur adinuicem, vt vnus sit secundum naturam, & alter extra naturam, cùm vtrunq; naturaliter proueniat: neq; augmentum sic contrariatur augmento, vt quoddam sit sm naturam, & quoddā extra naturam, & eadem ratio est de generatione & corruptione. H Non enim potest dici q generatio sit sm naturam, & corruptio extra naturam: quia senescere, quod est via in corruptionem, accidit sm naturam. Neq; ēt videmus q vna generatio sit sm naturam, & alia extra naturā. Videtur autem quod hic dicitur contrarium ei, quod dicitur in Secūdo de Cœlo, q senium, & omnis defectus & corruptio est contra naturam. Sed dicendum est q senium, & corruptio, & decrementum est quodāmodo contra naturam, & quodāmodo sm naturam. si enim consyderetur propria natura alicuius rei, quæ dicitur natura particularis, manifestum est q omnis corruptio, & defectus, & decrementum est cōtra naturam: quia vniuscuiusq; natura intendit conseruationem proprij subiecti: contrariū autem accidit ex defectu seu debilitate naturæ. si autem consyderetur natura in vniuersali, tunc omnia huiusmodi proueniūt ex aliquo principio naturali intrinseco, sicut corruptio

Tex. 6. 2 · Tex. 57. · Dubium. · Tex. 59. · Solutio.

A ptio animalis ex contrarietate calidi & frigidi, & eadem ratio est in alijs. Secundo ibi.

ARGY. *Quod si id, quod est ui, præter naturam est: & corruptio sanè corruptioni contraria erit, ea, quæ est ui, quæ est præter naturam ei, quæ est secundum naturam. Sunt igitur & generationes uiolentæ, fatoq; nō definitæ, quibus hæ quæ sunt secundum naturam cōtrariæ sunt. Et accretiones itidem uiolētæ, decretionesuè, ut eorum accretiones, qui ob delitias cito pubescunt, & ea frumenta, quæ cito adolescunt, incrementaq; suscipiunt, antea quàm humo bene compressa, stirpium eliciāt fibres. In alteratione uero quo modo res se habet: An modo eodem esse enim possunt alterationes partim uiolentæ, partim naturales. Qui nāq; in non diiudicantibus diebus liberantur, hi præter naturam alterari uidentur, qui uero in diiudicātibus, hi secundum naturam alterantur.*

B

Te.c.17. At si est, quod violentia fit extra naturā, tūc & corruptio quæ violenta, erit corruptioni cōtraria, vt quæ extra naturam ei, quæ est secundum naturam. Ergo & generationes, quædā sunt violentæ & non fatatæ, quibus contrariæ sunt eæ, quæ secundum naturam. Et augmenta sunt violenta, & decrementa, vt augmenta eorum, quæ velociter propter alimentum pubescunt & tritica quæ cito adolescunt, & non constringuntur.

Te. cō. 18. In alteratione autem qualiter, aut similiter. Erunt enim aliæ quidē violentæ, aliæ vero naturales, vt dimissi non in criticis diebus, alij autem in criticis. illi quidem extra naturam alterantur, hi vero secundum naturam.

C

Soluit propositā quæstionem per interemptionem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod in quolibet genere motus inuenitur secundum naturam, & extra naturam. Secūdo ostendit quō hæc duo in motibus & quietibus contrarientur. ibi {Omnino quidē.} Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo mouet obiectionem. ibi {Erunt igitur corruptiones.} Dicit ergo primo, quod, cū illud, quod fit ex uiolentia, sit extra naturam (quia violentum est cuius principium est extra, nil cōferente vim passo: naturale autem est, cuius principium est intra) sequitur quod corruptio violenta, sit corruptioni naturali contraria: sicut corruptio extra naturam est contraria corruptioni, quæ est secundum naturam. Et per eandem rationem concludit, quod quædam generationes sunt violentæ {& non fatatæ} id est non procedentes secundum ordinem causarū naturalium. Quia ipse ordo causarū naturalium fatum dici potest, sicut aliquis facit nasci rosas, aut aliquos fructus per aliqua artificia temporibus non suis: & similiter etiam aliquo artificio procreatur generatio ranarum, aut aliquorum huiusmodi naturalium. vnde, cùm hę duæ generationes sint violentæ, per consequens sunt extra naturam: quibus contrariantur generationes, quæ sunt secundum naturam. Idem etiam concludit consequenter in augmento & decremento. Sunt enim quædam augmenta violenta & extra naturam, sicut patet in his, quæ velocius debito ad pubertatem proueniunt, propter teneritudinem, vel propter alimentum. i. propter hoc quòd delitiose & abundanti alimento nutriuntur. quod apparet in augmento tritici. Quandoq; enim frumenta augentur innaturaliter propter abundantiam humorum: & non constringūtur, vt sint spissa & solida per debitam digestionem. Et similiter apparet in alterationibus. Sunt enim quædam alterationes violentæ, & quædam naturales, vt patet maxime in sanatione. Quidam enim dimittuntur à febribus, non in criticis diebus, & isti alterantur extra naturā: alij vero in criticis diebus, & isti alterantur secundum naturam. Secundo ibi.

Te.,19. infra.

Quid uiolētum.

Quid naturale.

Quid fatū.

ARGY. *Ipsæ igitur corruptiones inter sese erunt contrariæ: non solum generationi. At quid prohibet. Sunt enim aliquo modo contrariæ. etenim si altera uoluptatem, altera dolorem afferret, erunt hoc quoq; pacto contrariæ. Quare non absolute corruptioni corruptio est contraria: sed ut altera ipsarum est talis, altera talis.*

Erunt igitur corruptiones contrariæ adinuicem, non generationi. Et quid prohibet? est enim vt sic. & nanq; si hæc quidem dulcis, illa vero tristis est. Quare non simpliciter corruptioni corruptio contraria est, sed hæc quidē huiusmodi, alia vero huiusmodi, harum est.

B

Obijcit contra prædicta. Cùm id. n. quod est extra naturā, contrarietur ei, quod est secundum naturā, si inuenitur quędā generatio secundum naturā, & quædā contra naturā, & corruptio similiter: sequitur quod corruptiones sunt contrariæ adinuicem, & non generationi: quia vnū non potest duobus esse cōtrariū. Et hoc soluit dicens, quod nihil prohibet generationi generationē esse contrariā, & corruptionē corruptioni. Sic enim verū est hoc, et remota contrarietate eius, quod est secundum naturā, & eius, quod est extra naturā: quia si est quædā generatio & corruptio dulcis, & alia tristis, oportet generationē generationi esse contrariā, & corruptionē corruptioni. Dicitur aūt generatio & corruptio dulcis, quia ex minus nobili corrupto, generatur magis nobile: sicut ex aere corrupto generatur ignis. Generatio aūt & corruptio tristis, quando ex magis nobili corrupto, generatur minus nobile, vt si ex igne generetur aer. Nō tamen sequitur si corruptio opponitur corruptioni, quod non opponatur generationi: quia corruptio opponitur generationi secundum rationem sui generis: corruptio aūt corruptioni, secundum rationem propriæ speciei. Sicut auaritia contrariatur largitati secundum contrarietatem vitij ad virtutem: prodigalitati vero secundum propriam speciei rationem. Et hoc est quod concludit, quod corruptio non est cōtraria corruptioni {simpliciter} idest in vniuersali: sed corruptionum, hæc quidē est talis, illa vero talis, idest violenta & extra naturam, uel dulcis & tristis. : Deinde cùm dicit.

C

ARGY. *Omnino igitur motus quiesuè, dicto modo subeunt contrarietatem. motus enim quo ad supera pergitur, contrarius est motui, quo ad infera itur. Loci enim hæ sunt contrarietates. Fertur autem ignis latione, qua supera petuntur natura, terra autem latione qua ad infera loca acceditur. atq; lationes ipsorum contrariæ sunt. Ignis autē sursum quidem fertur natura, deorsum uero præter naturā. atq; motus ipsius secundum naturam, contrarius est ipsius motui præter naturam. Quietes etiam simili modo sese habere uidentur. quies enim in superis, motui quo in deorsum itur, contraria est. Atq; terræ quies quidem illa præter naturam est, hic autem motus secundum naturā. Quare motui quies contraria est, ea, quæ est præter naturam, ei, qui est secundum naturā eiusdem. etenim motus eiusdem, hoc modo contrarius est. Alter enim secundum naturā erit, aut hisce, quo sursum itur: aut hisce, quo infera loca petuntur, alter præter naturam.*

D

Omnino igitur contrarij motus & quietes, Te.c.19. dicto modo sunt, vt quod est sursum, ei, quod est deorsum. loci. n. contrarietates hæ sunt. Fertur autē sursum quidem motu natura ignis, deorsum

vero,terra. & contrariæ ipſorum loci mutationes ſunt. ignis autem ſurſum quidẽ natura, deorſum autem extra naturam. Et cõtrarius quidem motus eſt, qui eſt ſecundum naturam ipſius, ei qui eſt extra naturam. et quietes etiam

Tex.c.60. ſimiliter. Quæ nanq; eſt ſurſum quies ei qui eſt de ſurſum in deorſum motui contraria eſt. eſt aũt terrę illa quidem quies extra naturam, motus autem hic ſecundum naturam. Quare motui quies contraria eſt quæ eſt extra naturam, ei, qui eſt ſecundum naturã eiuſdem. motus etenim eiuſdem contrarius ſic eſt. Alia quidem ſecundum naturam ipſarũ erit ſurſum aut deorſum, alia autem extra naturam.

Oſtendit quõ ſit contrarietas in motu & quiete per id, quod eſt extra naturam & ſm naturam, & dicit ꝙ non ſolum generatio eſt contraria generationi & corruptioni, ꝑ id, quod eſt ſm naturam & extra naturam, ſed & vniuerſaliter motus & quietes ſunt hoc modo contrarij, ſicut motus, qui eſt ſurſum, eſt contrarius motui, qui eſt deorſum: quia ſurſum & deorſum ſunt contrarietates loci & vterq; illorum motuum eſt naturalis alicui corpori. Ignis enim naturaliter fertur ſurſum, terra vero deorſum. Et iterũ vtriuſq; horum motuum eſt accipere contrarias differentias, ſcilicet ꝙ eſt ſm naturam & extra naturã. & hoc eſt quod dicit {& contrariæ ipſorum}, ſ. motuũ differentiæ ſunt. Vel poteſt intelligi, ꝙ ipſorum corporum quæ mouẽtur, ſunt contrariæ motuum differentiæ, i. ſm naturam & extra naturam. motus enim ſurſum ẽ quidẽ naturalis ignis, ſed moueri deorſum eſt ei extra naturã. Et ſic patet, ꝙ motus, qui eſt ſm naturam, eſt contrarius ei, qui eſt extra naturam. Et ſimiliter eſt de quietibus, quia quies quæ eſt ſurſum, eſt cõtraria motui qui eſt deſurſum in deorſum. Sed illa quies eſt terræ innaturalis: ſed motus qui eſt deorſum eſt ei ſecundum naturã. Vnde patet ſm præmiſſa, ꝙ quies quæ eſt extra naturam, eſt cõtraria motui naturali eiuſdẽ corporis: quia etiam in eodem corpore motus ſic contrariantur adinuicem, ꝙ ſcilicet motus naturalis vnius corporis eſt contrarius motui innaturali eiuſdem corporis. Et ſic eſt & de quiete. quia alia quietum cõtrariarũ, erit ſm naturã, vt ſurſum igni, & deorſum terræ: alia vero extra naturã, ut deorſum igni, ſurſum terræ. Deinde cũ dicit

ARGY. *Exiſtit autem dubitatio, ſi eſt quietis omnis, quæ non ſemper eſt, generatio, atq; hæc eſt ſtare. Eius igitur, quod præter naturam quieſcit, ceu terra ſupra, erit profecto generatio, Quando igitur in ſurſum ferebatur ſtabat. At id quidem quod ſtat, ſemper celerius ferri uidetur. Id autem quod ui fertur, tardius. Non factum ergo quieſcens, erit quieſcens.*

Te.c.61. Habet autem dubitationẽ, ſi eſt omnis quietis quæ non ſemp̃ eſt, generatio: & hoc, ipſum ſtare. Manentis igitur extra naturam, vt terræ ſurſum, erit generatio. Cũ ergo ferebatur ſurſum violentia ſtetit, ſed quod ſemper ſtat, videtur ferri velocius. Quod autem violentia eſt, contrarium eſt. Non factum ergo quieſcens, erit quieſcens.

Mouet ſecundam dubitationem, vtrum ſcilicet omnis quietis, quæ non ſemper fuit: ſit aliqua generatio, & generatio quietis vocatur ſtare: ut ꝑ ſtare nõ intelligamus idẽ, quod quieſcere, ſed ſtare ſit idem quod peruenire ad quietem: quia forma in gręco magis propriæ ſonat, Et videtur determinare in partem negatiua per duas rationes. Quarum prima eſt, ꝙ ſi omnis quietis, quæ non ſemper fuit, eſt generatio, ſequitur ꝙ quietis, quæ eſt extra naturam (ſicut quando terra quieſcit ſurſum) ſit aliqua generatio. Quies autem generari non poteſt niſi per motum præcedentem: motus autem præcedens quietem innaturalem, eſt violentus. Sic ergo ſequitur ꝙ, cum terra per violentiam ferebatur ſurſum, ꝙ tunc {ſtetit}. i. ꝙ tunc generabatur eiꝰ quies. Sed hoc nõ poteſt eſſe, quia {quod ſemper ſtat videtur ferri velocius}. i. dum generatur qes per motum, ſemper quãto magis appropinquat ad quietem tanto eſt velocior. Cum enim res generata ſit perfectio generationis, vnumquodq; autem quanto eſt propinquius ſuæ perfectioni tanto eſt virtuoſius & intenſius: ſequitur ꝙ motus per quem generatur quies, tãto ſit velocior, quãto magis appropinquat ad quietem, vt apparet maxime in motibus naturalibus. Sed in his, quæ mouentur per violentiam, accidit contrarium: quia ſemp̃ inuenitur remiſſior, quanto magis appropinquat ad quietem, non ergo quies violenta habet generationem. Et hoc eſt quod dicit ꝙ, {erit aliquid quieſcens violente: ſed non factum quieſcens.} id eſt abſq; hoc, ꝙ ſua quies generetur. Secundam rationem ponit ibi.

ARGY. *Præterea ipſum ſtare de eo proprie dici uidetur quod ſecundum naturam ad proprium locum pergit, nõ de eo, quod præter naturam fertur, & aut omnino id eſſe ſuum in locum ferri, aut ſimul accidere.*

Amplius videtur ipſum ſtare, aut omnino eſſe in ipſius locum ferri, aut accidere ſimul.

Secũda rõ. Quæ talis eſt, quia ſtare. i. generari quietem, aut omnino eſt idem cum motu naturali, quo aliquid fertur in proprium locum, aut ſimul cum eo accidit. Et manifeſtũ eſt ꝙ ſunt idem ſubiecto, ſed differũt ratione. terminus enim motus naturalis, eſt eſſe in loco naturali: eſſe autem in loco naturali & quieſcere in eo ſunt idem ſubiecto: vnde & motus naturalis & generatio quietis ſunt idem ſubiecto, ſed differunt ratione tantum. Manifeſtum eſt autem ꝙ quies violenta nõ generatur per motum naturalem: ergo quies violenta non habet ſtationem ſeu generationem. Deinde cum dicit.

ARGY. *Habet autem hic locus dubitationem, ſiquis ea, quæ hic eſt, ei, motui, qui hinc eſt, contraria ſit. Cũ enim quippiam ex hoc mouetur, aut etiam abijcit, adhuc id, quod abijcit, habere uidet. Quare, ſi hæc quies cõtraria ſit ei motui, quo hinc ad contrariũ itur, contraria ſimul erunt.*

Te.c.62. Habet autem dubitationem, ſi contraria eſt quies, quæ eſt hic, ei, qui hinc eſt motui. Cùm enim moueatur ex hoc, aut reijciatur, adhuc videtur habere quod abiectum eſt. quare, ſi hæc quies contraria eſt ei, qui hinc eſt in contrariũ motui, ſimul erunt contraria.

Mouet tertiam quæſtionem de hoc, quod ſupra dictũ eſt, ꝙ quies, quæ eſt in aliquo termino, cõtrariatur motui, quo receditur ab illo termino. Sed hoc videtur falſum. q̃a cũ aliquis moueaẽ ex hoc termino ſicut ex loco: aut abijciatur ille terminus, ſicut qualitas vel quantitas, adhuc dũ mouetur vr̃ habere illud, quod abiectum ẽ, vel derelictũ. non enim ſubito deſerit aliquid, totum locũ, ſed ſucceſſiue, et ſimiliter ſucceſſiue amittit albedinem, ergo dum mouetur, adhuc remanet in termino à quo. Si igitur qes, qua aliquid manet in termino à quo, cõtrariatur motui, quo idem recedit, ſequitur ꝙ duo contraria ſint ſimul, quod eſt impoſſibile. Soluit autem hãc dubitationẽ cum dicit.

ARGY. *An ex aliqua parte quieſcit, ſi adhuc manet? Omnino autem eius, quod mouetur, pars eſt illic, pars: eſt in eo in quod mutatur, quocirca & motus magis contrarius*

motui,

motui,q quieti. De motu igitur quieteue,quomodo unus, unaq; est: & qui, & quæ quibus aduersantur, satis iam diximus.

Aut aliquo modo quiescit,secundum q adhuc manet. Omnino aūt eius, quod mouetur, aliud quidem ibi, aliud aūt est in quod mutat: unde & magis motus motui contrarius est q quies. Et de motu quidē & quiete quō vterq; vnū sunt,& quæ contrarię quibusdā,dictū est.

Et dicit q illud,quod mouet recedēdo à termino à quo, recedit non simpliciter,sed fm quid.s.fm q adhuc manet in illo,non totaliter,sed partim,quia hoc est vniuersaliter verum,q semper eius,quod mouetur,vna pars est ibi scilicet in termino à quo,& alia in termino ad quem. nec est inconueniens q vnum contrariorum secūdum quid permisceatur alteri,sed quanto est magis impermistum, tanto est magis contrarium. Et ideo motus est magis contrarius motui,cū nunquam ei permisceatur q̄ quies, quæ quodammodo permiscetur. Et vltimo epilogat, quod dictum est de motu,& quiete, quomodo in eis sit vnitas, & contrarietas. Deinde cūm dicit.

ARGV. *Dubitabit autem quis & de stare,si & quicunq; præter naturam motus,his est quies opposita. Siquidem igitur non,erit inconueniens.manet enim uiolentia. Quare quiescēs aliquid erit non semper,sine fieri. Sed palā quod erit: sicut enim mouetur præter naturā, & quiescit utiq; aliquid præter naturam.*

Te. cō. 64. Text⁹ presens non pertinent ad Aristote. si quid extat cū nōnullis cod. græ. q his caret, tū S. D. itē co. ac rō ab ipso reddita. Dubitabit aūt quis & de stare,si & quicunq; sunt præter naturā motus,his est quies opposita. Siquidem igitur non,erit incōueniens. Manet enim violentia. Quare quiescens aliquid erit non semper sine fieri. Sed palam q erit. sicut enim mouetur præter naturam,& quiescit vtiq; aliquid præter naturam.

Ponit quædam ad manifestationem præmissorū, quæ tñ in exemplaribus græcis dicuntur non haberi, & Commentator ēt dicit,q in quibusdam exēplaribus Arabicis non habentur. vnde magis videntur esse assumpta de dictis Theophrasti, vel alicuius alterius expositoris Aristo. Tria tamen ponuntur hic ad manifestationem præcedentium: quorum primum pertinet ad quæstionem (quam supra posuit) de generatione quietis non naturalis. Vnde dicit,q dubitabit aliqs de ipso stare: quod est generari quietem,quia,si omnes motus,qui sunt pter naturam, habent quietem oppositam,s.nō naturalem: vtrum & illa quies habeat stare,i.generari.quia,si dicatur q nō sit aliqua statio quietis violentę,sequitur inconueniens. Manifestum est enim,q id, quod per violentiam mouetur, quandoq; manebit,id est quiescet,& hoc per violētiam. quare sequitur,q aliquid erit quiescens non semp sine hoc q fiat quiescens. quod videtur impossibile. sed palam est q erit quandoq; quies violenta. Sicut enim mouetur aliquid præter naturam,ita & quiescit aliquid præter naturam. Est autem hic attēdendum q hoc,quod hic dicitur, videtur esse contrarium ei, quod supra dictum est. Vnde Auer. dicit quòd dubitatio superius mota,hic soluitur. Sed meli⁹ est, vt dicatur quòd id,quod supra positum est,est magis verisimilius & quod hic dicitur quodam modo sit verum. quies enim violenta non habet generationem proprie sicut procedentem ab aliqua causa per se factiua quietis, sicut quies naturalis generatur. Sed habet generationem p accidens per defectum virtutis factiuæ: quia quando cessat violentia mouentis vel impeditur, tunc fit quies violenta. Et propter hoc motus violentus in fine remittitur,

A naturalis autem in fine intenditur. Sciendum tamen est, quòd alia litera inuenitur in hoc loco quā oportet ad aliā intentionem referre. Dicit enim sic. Quòd quæret aliquis vtrum motui extra naturā,contrarietur aliqua quies non secundum naturam non q quies,quæ est cōtra naturam, opponatur motui,qui est contra naturam proprie (vt supra Aristo. docuit) Sed hic dicitur large,& improprie, secundum communem oppositionem quietis ad motum. Et dicit quòd irrationabile videtur si non inueniatur quędam quies non naturalis. manifestum est enim q violentia mouentis remanebit, idest cessabit quandoq; t & nisi quies aliqua fiat consequenter,motus nō perueniet ad statum. vnde manifestum est,q motibus violentis opponitur quies violenta: quia quod extra naturam mouetur,habet etiam extra naturam quiescere. Secundo ibi. Quare motus violentus in fine intendantur ac remittantur.

ARGV. *Quoniam autem est quibusdam motus secundū naturam & præter naturam: puta ignis, qui sursum secundum naturam, qui aūt deorsum præter naturam: utrum hic contrarius, aut qui terræ: hæc enim fertur secundum naturam deorsum. Aut palam quia ambo: sed non eodē modo. Sed qui quidem secundū naturam, secundum naturam existenti, eius autem, qui ipsius, qui sursum ignis, ei qui deorsum: ut secundum natuam existens, præter naturam existenti. Similiter autem & in mansionibus.* B

Qm̄ aūt est quibusdam motus fm naturā & præter naturā,puta ignis,qui sursum fm naturam,qui aūt deorsum pręter naturā: vtrum hic cōtrarius,aut qui terræ: hæc enim fertur secundum naturam deorsum. Aut palam, quia ambo,sed non eodem modo. Sed qui quidem fm naturam,secundum naturam existenti,eius aūt tem,qui ipsius qui sursum ignis,ei q deorsum: vt secundum naturam existens, præter naturā existenti. Similiter autem & in mansionibus. Te. cō. 61. C

Ponit secundam explanationem eius,quod dictum est de contrarietate motus naturalis & violenti,& dicit q,cū in quibusdam sit motus secundum naturam & præter naturam sicut ignis,qui mouetur sursum secūdum naturam,& deorsum præter naturam,quæritur vtrum motui naturali ignis sursum,sit contrarius motus violentus ignis deorsum,vel motus terræ,quæ naturaliter mouetur deorsum? Et soluit q ambo ei contrariant,sed non eodem modo. sed motus terrę deorsum contrariatur motui ignis sursum,sicut naturalis naturali. Motus autem ignis deorsum contrariat motui ignis sursum,sicut violentus naturali. Et eadem rō est de contrarietate quietū. Tertio ibi. Te. cō. 59.

ARGV. *Forte autē quieti motus aliquatenus opponitur. Cū enim moueatur ex hoc & abijciat, adhuc uidetur habere quod abijcitur. Quare, si ipsa quies cōtraria ei, qui hic in contrarium, motui simul existunt cōtraria: si aliquatenus quiescit, aut adhuc manet. Totaliter aūt eius, quod mouetur, hoc quidem ibi, hoc autem in quod mutatur. Propter quod & magis motus motui contrarium, quàm quies. Quis quidem igitur motus simpliciter unus dictū est, & de motu quidem, et quiete: quomodo uterq; unus, & qui contrarij quibusdam, dictum est.* D

Forte autem quieti motus aliquatenus opponitur. Cūm enim moueatur ex hoc, & abijciat,adhuc videtur habere quod abijcit. Quare,si ipsa quies contraria ei,qui hinc est in contrarium motui,simul existunt contraria. si aliquatenus quiescit,aut adhuc manet. Totaliter autem,

autem ei, quod mouetur, hoc quidem ibi, hoc autem in quod mutatur. Propter quod magis motus motui contrarium q̃ quies. Quis quidẽ igitur motus simpliciter vnus, dictum est, & de motu quidẽ & quiete quomodo vterq; vnũ, & qui contrarij quibusdam dictum est.

Ponit tertiũ ad manifestandũ id, quod dictũ est de contrarietate q̃etis ad motũ. & dicit q̃ forte q̃eti, mot⁹ aliquatenus opponit, & non simpliciter. cũm. n. aliqs mouet ex hoc, in quo quieuerat, & abijciat illud, vt adhuc habere illud q̄d abijcit. Vnde, si q̃es, quæ est hic, sit cõtraria motui, q̃ est hinc in contrariũ, sequitur q̃ simul sint cõtraria: sed adhuc aliquatenus quiescit dũ manet i termino à quo. Et vl̃r eius, quod mouet, aliquid est in termino à quo, & aliquid in termino ad quẽ: vnde quies min⁹ opponit motui q̃ motus cõtrarius, sicut supra expositũ est, Et vltimo recapitulat, vt p se manifestum est. Ex hoc aũt ipso, q̃ eadẽ verba repetuntur, quæ supra dicta sunt, manifestum esse potest q̃ non sunt verba Aristo. sed alicuius expositoris.

ARISTOTELIS
DE PHYSICO AVDITV.
LIBER SEXTVS.
Cum. S. Tho. expositione.

SVMMA LIBRI.

Motum ex indiuisibilibus componi q̃ sit impossibile. Sed q̃ tempore cum quiete mensurari ei proprium sit. De diuisione item motus in partes, & ipsarum ad inuicẽ ordine agitur. Errores itẽ nõnulli circa motũ destruunt.

LECTIO PRIMA.

Nullum continuum ex indiuisibilibus componi multipliciter probatur.

ARGY. *SI autem ea continua sunt, ut antea definimus, quorũ ultima sunt unũ. et ea tãgentia, quorum fines sunt simul: eadẽq; deincepi, inter quæ nihil eiusdem generis cadit) impossibile ẽ ex indiuisibilibus continuum quicquam constare, ut ex punctis lineam: si linea quidem continuum, punctum autem indiuisibile sit.*

Te. cõ. 1. SI autem est cõtinuum, & quod tangit, & cõsequenter sicut definitum est prius (continua quidem quorum vltima vnũ: quæ vero tãguntur quorum simul: consequenter autem quorum nihil est mediũ sui generis) impossibile est ex indiuisibilibus esse aliquid cõtinuum, vt lineã esse ex punctis: si vere linea quidem cõtinuum est, punctũ autem indiuisibile.

Cõtinuũ ex īdiuisibilib⁹ ẽ impossĩ.

POstq̃ Philosophus determinauit de diuisione motus in suas species, & de vnitate, & cõtrarietate motuum & quietũ, in hoc Sexto libro intendit determinare ea, quæ pertinent ad diuisionem motus, s̃m q̃ diuiditur in partes quãtitatiuas. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit motum, sicut & oẽ continuum, esse diuisibile. In secunda ostendit qualiter motus diuidat. ibi {Necesse aũt & ipsum nunc} Prima autem pars diuiditur in duas. In prima ostendit nullum continuũ ex indiuisibilibus cõponi, In secunda ostendit nullum continuũ indiuisibile esse, ibi {Manifestum aũt q̃ neq; linea.} Prima aũt

Te. 24.

E pars diuidit in duas. In prima ostendit nullum continuũ ex indiuisibilibus cõponi, In secunda parte (quia ꝓbationes p̃missę magis ad magnitudinẽ pertinere vident) ostendit, q̃ eadem ratio est de magnitudine motuum, & tpe. ibi {Eiusdem aũt rõnis est.} Circa primũ duo facit. Primo resumit quasdã definitiones supra positas, quibus nunc vtit ad propositũ demonstrandum. Secundo ꝓbat propositum. ibi. {Neq;. n. vnum sunt.} Dicit ergo primo, q̃, si definitiones prius positæ cõtinui, & eius, quod tangit, & eius, q̄d est consequenter, sunt conuenientes: s. q̃ continua sunt, quorũ vltima sunt vnũ: contacta, quorũ vltima sunt simul: consequenter aũt sint, quorũ nihil est mediũ sui generis: ex his sequit, q̃ impõle sit aliquod continuũ cõponi ex indiuisibilibus, vt lineã ex punctis (si tñ linea dicat aliq̄d cõtinuũ, & pũctũ aliq̄d indiuisibile) Addit aũt hoc ne aliqs noie lineæ & puncti aliter vteret. Secundo ibi. Te. 4. Infra.

Vltima nanq; punctorum nec unum sunt, quippe cũ ARGY.
F *indiuisibilis res non sit, hoc quidem ultimum, illud autẽ alia pars quædam. Nec etiam simul, cũm nullum sit prorsus ultimum eius, quod partibus caret. ultimum enim, et id, cuius est ultimum, patet esse diuersa.*

Neq; enim vnum sunt vltima punctorum. non est enim hoc quod vltimum punctorum, aliud aliquid: illud autem aliqua pars indiuisibilis. Neq; simul sunt vltima: non enim est vltimum vllum impartibilis. alterum enim est vltimum, & cuius est vltimum.

Probat ꝓpositũ. Et primo inducit rõnes duas ad probandũ propositũ. Secundo manifestat quędã, quæ poterant esse dubia in suis ꝓbationib⁹. ibi {Aliud aũt gen⁹.} Circa primam rõnem duo facit. Primo ostedit q̃ ex indiuisibilibus nõ componit aliquod continuũ p modũ continuationis, neq; p modũ contactus. Secundo q̃ neq; per G modũ consequenter se habentiũ. ibi {At vero neq; consequenter. Circa primum ponit duas rõnes, quarũ prima talis est. Ex quibuscũq; componit aliq̄d vnũ, vel per modũ continuationis, vel p modũ contactus, oportet q̃ habeãt vltima, quæ sunt vnũ, vel quæ sint simul. sed vltima punctorũ nõ possunt esse vnũ: quia vltimũ dicit respectu alicuius partis. in indiuisibili aũt non est accipere aliq:d, quod sit vltimũ, & aliud, quod sit aliqua alia pars. Sil̃r non potest dici, q̃ vltima punctorũ sunt simul, quia nihil põt esse vltimũ rei impartibilis: cũ semp alterum sit vltimum, & illud, cuius est vltimũ: in impartibili aũt non est accipere aliud & aliud. Relinquitur ergo, q̃ linea non potest componi ex punctis, neq; per modũ continuationis, neq; per modum contactus. Secundam rationem ponit ibi. Scd̃a tertii Scd̃a secũdã

Praeterea puncta, ex quibus continuum constat, aut continua sint, aut se tangãt necesse est. atq; eadem est de AGRY.
H *cunctis indiuisibilibus ratio. At continua sanè nequeunt esse propter rationem iam dictam. Et, cũ quippiam tangit, aut totum tangit totum, aut pars partem, aut totum partem. Cum igitur indiuisibile partibus careat totũ ipsum tangat necesse est. At ex hisce, quæ hoc pacto se tangunt, nullum continuum unq̃ emerget. Continuum enim habet aliam atq; aliam partẽ: & diuiditur in partes eandem subeuntes legem, & separatas etiam loco.*

Amplius necesse est aut cõtinua esse pũcta, aut tangentia se adinuicẽ, ex quibus est continuum. eadem aũt ratio est & in oĩbus indiuisibilibus. Continua igitur non erunt, pp prædictam rationem. Tãgit aũt oẽ, aut totum totũ, aut pars partem, aut totum pars. Q̃m autẽ im- Te. 4.

partibile

partibile est indiuisibile, necesse est totum tangere totum. totum autem, totum tãgens, non est continuum. Continuum enim habet hæc quidem aliam, illud vero aliam partem, & diuiditur in sic diuersas, & loco separatas.

Quæ talis est. Si ex punctis constituitur aliquod continuum, necesse est q, aut sint continua adinuicem, vel se tangant. & eadem ratio est de omnibus alijs indiuisibilibus, q ex eis non componatur continuũ. Ad probandũ aũt q idiuisibilia nõ possunt sibi inuicem esse continua, sufficiat ratio prima. Sed ad probandum q nõ possunt se tangere, inducitur alia ratio, quæ talis est. Omne quod tangit alterum, aut totum vnum tangit totum aliud, aut pars vnius partem alterius, aut pars vnius totũ alterius. Sed, cùm indiuisibile non habeat partem, non potest dici, q pars vnius tangat partem alterius, aut pars totum. et sic necesse est, si duo puncta se tangant, q totum tangat totum. Sed ex duobus, quorum vnum totũ tangat aliud totum, non potest componi continuum: quia omne continuum habet partes seiunctas, ita q hæc sit vna pars, & hæc alia, & diuiditur in partes diuersas, & distinctas loco, i. positione, in his quæ positionem habent: quę autem sm se tota tangũt non distinguuntur loco vel positione. Relinquitur ergo, q ex punctis non possit componi linea per modum contactus. Deinde cùm dicit.

ARGY. *At uero neq; punctum ad punctum, neq; nunc ipsum ad nunc ipsum deinceps erit, ut ex illis longitudo: ex his tempus cõstet. Nam ea quidem deinceps sunt, inter quæ non est eiusdem generis quicquã: inter uero puncta semper est linea, & inter ipsa nunc tempus.*

At vero neq; consequẽter erit punctum ad punctum: aut ipsum nunc ad ipsum nũc, vt ex his sit longitudo, aut tempus. Cõsequenter. n. sunt, quorum nullũ est mediũ. Punctorum aũt semper est mediũ linea, & ipsorum nũc tẽpus.

Probat q continuum non componatur ex indiuisibilibus, per modum eius quod est consequenter. Non enim punctum se habebit consequenter ad aliud punctum, ita q ex eis constitui possit longitudo, i. linea, aut vnũ nunc alteri nunc, ita q ex eis possit componi tempus, quia consequenter est vnum alteri, quorum non est aliquod medium eiusdem generis, vt supra expositum est. Sed inter duo puncta semper est linea media. Et sic, si linea composita est ex punctis, vt tu das, sequitur q semper inter duo puncta sit aliud punctum medium: & similiter inter duo nunc est tempus medium. Non ergo linea componit ex punctis, aut tempus ex nunc, sicut consequenter se habentibus. Secundam rationem principalem ponit ibi.

ARGY. *Preterea in indiuisibilia diuiderentur, si ex quibus utrumq; constat, in ea quoque diuiditur. at nullum continuum in ea est diuisibile, quæ partibus carent.*

Tex.c.1. Amplius diuiderenẽ in ĩdiuisibilia, si ex quibus est vtrunq;, in ipsa diuiditur: sed nullum est continuorum in impartibilia diuisibile.

Quæ sumitur ex alia definitione continui, quam supra posuit in pricipio Tertij, s. q Cõtinuum sit, quod est in infinitum diuisibile. & est ratio talis, Ex quibuscunq; componitur, vel linea, vel tempus, in ipsa diuiditur: si ergo vtrunq; istorum componitur ex indiuisibilibus, sequitur q indiuisibilia diuidãtur. Sed hoc est falsum, cùm nullum continuorum sit diuisibile in impartibilia: sic enim nõ esset diuisibile in infinitum. Nullum igitur continuũ componitur ex indiuisibilibus. Deinde cùm dicit.

A ARGY. *Nullum autem genus inter puncta, & inter ipsa nũc, aliud esse potest. Nam si fuerit, aut diuisibile, aut indiuisibile erit, ut patet. Et si diuisibile, aut in indiuisibilia diuisibile erit, aut in diuisibilia semper: at id continuum esse constat.*

Nullum autem aliud genus potest esse medium punctorum, & ipsorum nunc. Si nanque erit, manifestum est q aut diuisibile, aut indiuisibile erit. &, si diuisibile, aut in indiuisibilia, aut in semp diuisibilia: hoc autem est continuum.

Manifestat duo, quæ supra dixerat. quorum primum fuit, q inter duo pũcta sit linea media: & inter duo nunc, tempus. Et hoc manifestat sic, Si sunt duo puncta, oportet q differant sm situm: alias non essent duo, sed vnum: non enim possunt se contingere, vt supra ostensum est, vnde relinquitur q distent, & sit aliquod medium inter
B ea. sed nullum aliud medium potest esse inter ea, q̃ linea inter puncta, & tempus inter nunc: quod sic probat, quia, si inter puncta esset aliud medium q̃ linea, illud medium esset indiuisibile, aut diuisibile. si autem sit indiuisibile, oportet q sit distinctum ab vtroq; in situ. &, cùm non tangat, oportet iterum q sit aliquod alterum medium inter indiuisibile, quod ponitur medium, & extrema, & sic in infinitum, quod est inconueniens, nisi ponatur mediũ diuisibile. Si autem medium duorum punctorum fuerit diuisibile, aut erit diuisibile in idiuisibilia, aut in semper diuisibilia. Sed non potest dici q diuidatur in indiuisibilia, quia tunc redibit eadem difficultas, quomodo ex indiuisibilibus possit componi diuisibile. Relinquitur igitur q illud medium sit diuisibile i semper diuisibilia. Sed hæc est ratio continui, ergo illud medium erit quoddam continuum. Nullum autem aliud continuum potest esse medium inter duo puncta quàm linea: ergo inter quælibet duo puncta est linea media. & eadem ratione inter
C quælibet duo nunc tempus. Et similiter in alijs continuis. Secundo ibi.

ARGY. *Patet autem, & omne continuum in semper diuisibilia diuisibile esse. Si. n. in indiuisibilia diuidetur indiuisibile, nimirũ indiuisibile tanget. Continuorum. n. ultimũ unum est, & ea se tangunt, ex quibus continuũ constat.*

Manifestum autem est, q omne continuum est diuisibile in semper diuisibilia. Si enim in indiuisibilia diuideretur continuum, esset indiuisibile indiuisibile tangens. vnum enim est vltimum, continuorum, & quæ tanguntur.

Manifestat secundum, quod supposuerat, scilicet quòd omne continuum sit diuisibile in diuisibilia. quia, si daretur q continuum diuisibile esset in idiuisibilia, sequeretur q duo indiuisibilia se contingerent, ad hoc q possint
D constituere cõtinuum. Oportet enim q continuorum sit vnum vltimum, vt ex definitione eius apparet, & q partes continui se tangant: quia, si vltima sunt vnum, sequitur q sint simul, vt in Quinto dictum est. Cùm igitur sit impossibile duo indiuisibilia se contingere, impossibile est q continuum in indiuisibilia diuidatur.

LECTIO. II.

Magnitudinem ac Motum, sicut & continuum nullum, ex indiuisibilibus componi ipossibile esse ostenditur.

ARGY. *Eiusdem autem rationis est sanè, magnitudinem, & tempus, ac motũ ex indiuisibilibus cõstare, & in indiuisibilia diuidi, aut nihil horum hanc conditionem subire.*

Tex.c.4. Eiusdem autem rationis est, & magnitudinem, & tempus, & motum ex indiuisibilibus componi, & diuidi in idiuisibilia, aut nihil.

Quia rationes supra positę manifestiores sunt in linea & alijs continuis quantitatibus positionem habentibus. In quibus proprie inuenitur contactus, vult hic ostendere q̄ eadem ratio est de magnitudine, tēpore, & motu. Et diuiditur in partes duas. Primo proponit intentum, Se-

Tex.5. cūdo probat propositum ibi {Manifestum aūt ex his.} Dicit ergo primo, q̄ eiusdem rationis est q̄ magnitudo, & tempus, & motus componantur ex indiuisibilibus, & diuidantur in indiuisibilia, vel nihil horū: quia quicqd dabit de vno, ex necessitate sequetur de alio. Secundo ibi.

ARGY. *Quod quidem ex hisce patebit. nam, si magnitudo ex indiuisibilibus constat, motus quoq;, qui super illa fit magnitudine, ex æqualibus motibus indiuisibilibus profecto constabit.*

Tex.cō.5. Manifestū est aūt ex his. si.n. magnitudo ex indiuisibilibus cōponitur. & motus qui huius est ex æqualibus erit motibus indiuisibilibus.

Probat propositum. Et primo quantum ad magnitudinem & motum, Secundo quantum ad tempus & ma-

Tex.10. gnitudinem. ibi {Similiter autē necesse.} Circa primum tria facit. Primo ponit propositum, Secundo exemplifi-

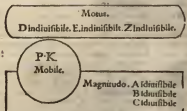
infra. Tex.6. cat ibi {Vt si ipsa A B C, etc.} Tertio probat ibi {Si igitur præsentis motus.} Propositum est istud. Si magnitudo ex indiuisibilibus componitur: & motus, qui transit per magnitudinem, componetur ex indiuisibilibus motibus æqualibus numero indiuisibilibus, ex quibus componitur magnitudo. Secundo ibi.

ARGY. *Ceu si A B C magnitudo ex indiuisibilibus constat A & B atq; C motus quoq; D E F, quo mobile P, super A B C dimensione est motum, unamquanq; sui partem, D inquam & E, atq; F indiuisibilem habet.*

Vt si ipsa A B C ex A B C indiuisibilibus, & motus, in quo D E Z, sm quem motum est ipsum P K, in spatio quod est A B C, vnāquāq; partem habet indiuisibilem.

Exemplificat autem sic. Sit linea A B C, quæ componatur ex tribus indiuisibilibus: quæ sunt A & B & C, & sit P K, mobile quod mouet in spatio lineę A B C, & motus eius sit D E Z. oportebit, q̄, si partes spacij, vel lineæ sint indiuisibiles, q̄ etiam partes prędicti motus sint indiuisibiles. Tertio ibi.

Demonstratio probans, q̄ partes motus correspondent, partibus magnitudinis.

ARGY. *Quòd, si præsente motu, necesse est quippiam moueri: & si quippiam mouetur, necesse est motum præsentem esse, moueri etiam ipsum ex indiuisibilibus sanè cōstabit. igitur P. motum est per A, quidem motu D, per B uero motu E, & per C, partem motu similiter F.*

T.x.cō.6. Si igiẗ præsentis motus, necesse moueri per aliquam partem. & si moueatur aliquid, adesse

E motum, & moueri erit ex indiuisibilibus. Secundum igitur A motum esse ipsum C, motu quo D mouetur, sm vero B, quo ipsum E, & secundum C, quo ipsum Z.

Probat propositum. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit quædam necessaria ad propositi probationem. Secundo probat q̄, si magnitudo componitur ex punctis, q̄ motus componitur non ex motibus, sed ex momen-

Secunda. 7. tis. ibi {Secundum.} Tertio ostendit esse impossibile, q̄

Secunda. 8. motus componatur ex momētis. ibi {Et motum esse aliquid.} Præmittit ergo primo duo. Primum est, q̄ secundum quācunq; partem præsentis motus necesse est aliqd moueri: & econtra, si aliquid mouetur, necesse est q̄ adsit sibi aliquis motus. Et, si hoc est verum, oportet q̄ mobile P, moueatur per A, quæ est pars totius magnitudinis, sm partem motus, quæ est D, & sm B, aliam partem magnitudinis moueatur alia parte motus, quæ est E, & sm C, ter-

F tiam partē magnitudinis, moueatur tertia parte motus, quæ est Z. ita q̄ singulæ partes motus, respondeant singulis partibus magnitudinis. Secundum proponit ibi.

ARGY. *At uero fieri potest, ut id quod ad locum ex loco mouetur, simul moueatur atq; sit motum ad eum locum, ad quē mouebatur, cùm mouebatur. Si.n. quispiā Thebas petit, impossibile est Thebas eū petere, simul & petijsse.*

Tex.cō.7. Si igitur necesse est quod mouetur vnde & quo non simul moueri et motum esse quo mouit quādo mouet (vt si Thebas aliquis it, impossibile est simul ire Thebas, et iuisse Thebas.

Et dicit, q̄ necesse est id, quod mouetur ab vno termino in alium, non simul moueri, & motum esse in quātum mouetur, & quando mouetur: sicut si aliquis vadit Thebas, impossibile est hæc duo simul esse, scilicet ire Thebas, & iuisse Thebas. Hæc autem duo supponit quasi per se

G manifesta. Nam quod necesse sit moueri ad præsentiam motus, apparet etiam in omnibus accidētibus & formis: quia ad hoc q̄ aliquid sit album, necesse est habere albedinem: & eōtra, si albedo adsit, necesse est q̄ sit albū. Quòd vero non simul sit moueri, & motum esse, apparet ex ipsa motus successione: quia impossibile est aliqua duo tēpora simul esse, vt in Quarto habitum est, vnde impossibile est, q̄ simul sit motum esse, quod est terminus motus, cum ipso moueri. Secundo ibi.

ARGY. *At per A partem, parte uacantem, cui D motus aderat P mobile mouebatur. Quare, si antea quidem transibat: postea uero transiuit, motus D, diuisibilis erit. Cùm enim transibat, neq; quiescebat, neq; transierat, sed in medio nimirum erat. Sin uero simul transit atq; transiuit, id sanè quod proficiscitur cum proficiscitur, eo profectum ac*

H *motum est, quo proficiscitur atq; mouetur. Quod si per totam quidem A B C magnitudinem P, mouetur, motusq; quo per illam mouetur est D E F, per partē autem A partem uacantem, non mouetur, sed motū est: motus profecto non ex motibus, sed ex momentis constabit.*

Secundum A igitur impartibile motum est P K, sm quod ipsum D motus aderat. Quare si posterius quidem deuenerit q̄ venit diuisibile vtiq; erit. Cū A enim veniret, neq; quiescebat, neq; trāsierat, sed in medio erat. si autem simul venerit, & venit veniens, cúm venit: ventū ibi erit: & motum esse. vbi mouetur. Si vero sm

Tex.cō.8. totum A B C moueatur aliquid: et motus quo mouetur D E Z est, sm autem impartibile A,

nihil

nihil mouetur, sed motum est, erit vtiq; motus non ex motibus, sed ex momentis. A

Probat propositũ ex præmissis. Si enim præsente aliqua parte motus, necesse est aliquid moueri: & si mouetur necesse est adesse motum. Si mobile quod est P mouetur secundum impartibilem partẽ magnitudinis, quæ est A, oportet q adsit ei aliquis motus, qui est D, aut ergo P simul mouetur per A & motum est, aut non simul. Si autem non simul, sed posterius deuenerit quàm venit. idest sed posterius motum est quàm mouetur, sequitur quòd A sit diuisibilis: quia, cùm veniret. i. dum erat in ipso moueri, neq; quiescebat in A, quiete. s. præcedẽte motum, neq; transierat totum ipsum A: quia iam non moueretur per A. nihil. n. mouetur per spacium, per quod iam pertransiuit, sed oportet q medio modo se habeat: ergo, cùm mouetur per A partem eius transiuit iam: & in parte eius adhuc manet, & ita sequit̃ q A sit diuisibilis, quod est cõtra suppositũ. Si vero simul venerit & venit. i. si simul motũ est & mouet̃ per A sequitur q cum veniens venit, erit ibi ventum & erit motum vbi mouetur: quod est contra s̃m suppositionem. Sic igitur patet, q s̃m impartibilem magnitudinem non potest aliquid moueri: quia vel oporteret q simul esset moueri & motum esse: vel q magnitudo diuideretur. Supposito ergo quòd per A impartibile, nihil moueri possit: si aliquis dicat q mobile mouet̃ per totam magnitudinem, quę est A B C, & motus tot⁹ quo per eam mouetur est D E Z, ità q secũdum A impartibile nihil moueatur, sed tantum motum sit, sequitur q motus non sit ex motibus, sed ex momẽtis. Ideo autem sequitur q nõ sit ex motibus, quia cũ pars motus, qui est D, respõdeat parti magnitudinis quæ est A, si D esset motus, oporteret q per A moueretur: quia præsente motu mobile mouetur. sed probatũ est q secundum A impartibile non mouetur: sed solum motum est: quando. s. pertransitum est hoc indiuisibile: ergo relinquit̃ q D non sit motus, sed sit momentum à quo denominatur motum esse: sicut à motu denominatur moueri. & quod ita se habet ad motum, sicut punctum indiuisibile ad lineam. Et eadem ratio est de alijs partibus motus et magnitudinis. Ex necessitate ergo sequitur, si magnitudo componitur ex indiuisibilibus, quod motus ex indiuisibilibus componatur, idest ex momentis. et hoc est quod demonstrare intendebat. Sed, quia hoc est impossibile, quòd motus componatur ex momentis, sicut impossibile est, q linea componatur ex punctis, Ideo consequenter, cum dicit. B C

ARGV. *Et motum quippiam erit, quod non antea mouebat̃ A nanq; partem, non transeundo transiuit. Quare erit quippiam profectum, nunquam antea proficiscens.*

Et motum esse aliquid non motum. secundum enim A transiuit non transiens. Quare erit aliquid transitũ esse, nõ aliqñ iens vel transiens: hanc enim transiuit non transiens hanc. D

Ostendit huiusmodi impossibilitatem ducendo ad inconuenientia tria, quorum primum est, q si motus componatur ex momentis, & magnitudo ex indiuisibilibus: ita q per indiuisibilem partem magnitudinis non moueatur, sed motum sit, sequetur q aliquid sit motum, non motum id est quod prius non mouebatur: quia ponitur q secundum Indiuisibile {trãsiuit} id est motum est, nõ transiens: quia in eo moueri non poterat: vnde sequitur aliquid esse transitum absq; hoc q aliquando iret: quod est impossibile, sicut impossibile est, q aliquid sit præteritum, quod numquam fuerit præsens. Sed quia hoc inconueniens posset concedere ille, qui diceret, motum componi ex momentis, ducit ad secundum Incoueniens ibi. co.2.T

ARGV. *Quòd, si omne quoduis moueri aut quiescere necesse est, P sanè in unaquaq; magnitudinis A B C parte quiescit: quo fit, ut quippiam sit, quod cõtinuo quiescit simul, atq; mouetur. Per totam enim magnitudinẽ A B C mouebatur: & in unaquaq; parte quiescebat eiusdem, quare & in tota etiam quiescebat.* A

Si igitur necesse est, aut quiescere, aut moueri omne, quiescit sanè per vnumquodque eorum, quę sunt A B C. Ergo est aliquid cõtinue quiescens simul, & quod mouetur. per totam enim A B C mouebat̃ P, & quiescebat secundum quamlibet partem, quare & per totam. Te.c.9.

Tali ratione, Omne quod natum est moueri & quiescere, necesse est q quiescat vel moueatur: sed dum mobile est in A non mouetur, & similiter dum est in B, & similiter dum est in C: ergo dum est in A & dum est in B & dum est in C quiescit: ergo sequiturq; aliquid simul continue quiescat, & moueatur. Et q hoc sequatur sic probat, Positum est. n. q moueatur per totam longitudinem, quæ est A B C, & iterum positum est, q quiescat secundum quãlibet partem: sed quod quiescit per quamlibet partẽ, quiescit per totum: ergo sequitur, q quiescat per totam magnitudinem. Et ita sequitur, quòd per totam magnitudinem cõtinue moueatur & quiescat: quod est omnino impossibile. Tertium inconueniens ponit ibi. B

ARGV. *Atq; si indiuisibiles partes D E Z motus sint motus, fit ut p̃sente motu, P mobile quiescat, et non moueat̃. sin uero non sint motus, fit ut motus non ex motibus constet.*

Et, si indiuisibilia, quæ sunt D E Z motus sunt, motu præsente continget vtiq; non moueri, sed quiescere. si autem nõ sunt motus, motum non ex motibus esse.

Tali ratione, Ostensum est q, si magnitudo componit̃ ex indiuisibilibus q etiam motus. aut ergo illa indiuisibilia motus, quę sunt D & E & Z, ita se habent q quodlibet eorum est motus, aut non. si quodlibet eorum est motus, cum quodlibet eorũ respondeat indiuisibili parti magnitudinis, in qua non mouetur, sed motum est: sequetur q præsente motu, mobile non moueatur: quod est contra primam suppositionẽ, sed quiescat. Si vero non sunt motus, sequitur q motus cõponatur non ex motibus, quod videt̃ impossibile, sicut & q linea cõponat̃ ex non lineis. C

LECTIO. III.

Ad magnitudinis diuisionem: temporis partitionem sequi multis rationibus probatur.

ARGV. *Similiter etiam & tempus, & longitudo, ac motus, indiuisibile esse necesse est, atq; ex ipsis nunc, quæ indiuisibilia sunt constare, aut etiam diuisibile esse, ex diuisibilibus siè constare.*

SImiliter autem necesse longitudini & motui, indiuisibile esse tempus, & cõponi ex ipsis nunc existentibus indiuisibilibus. D Te.cõ.10.

Postquam Philosophus ostendit eiusdem rationis esse, q magnitudo & motus per eam transiens ex indiuisibilibus componatur, ostendit etiam idem de tempore & magnitudine. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit, q ad diuisionem magnitudinis sequitur diuisio tẽporis & econtra, In secunda ostendit q ex infinitate vnius sequitur infinitas alterius. ibi {Et si quodcunq; infinitum est.} Circa primum duo facit. Primo ponit propositum, Secundo demõstrat. ibi {Si enim omnis.} Dicit ergo primo, q etiam tempus necesse est similiter esse diuisibile, & indiuisibile, & componi ex Indiuisibilibus, sicut longitudo & motus. Deinde cum dicit. T.10. infra

ARGV. *Nam & si omnis ẽst diuisibilis, atq; minori in tempore minorem magnitudinem transit id, quod æqua celeritate*

tate mouetur: & tempus erit etiam diuisibile. Quod si tẽ E
pus est diuisibile, in quo quippiam per A magnitudinem fertur, & A profecto diuisibilis erit.

Si enim oĩs diuisibilis est, in minori aũt tpe æqualiter velox trãsibit minorẽ: diuisibile erit & tp̃s. Si aũt tp̃s diuisibile erit, in quo fertur aliqd p ipsum A & q̃ est ipsum A erit diuisibile.

Probat propositum tribus rõnibus, quarum prima sumitur p æquæ velocia. secunda, per velocius & tardius, {Qm̃ autem omnis.} Tertia p idẽ mobile ibi {Amplius aũt & ex cõsuetis.} Dicit ergo primo, q de rõne æque velocis est, q minorẽ magnitudinem trãseat in minori tpe. Detur ergo aliqua magnitudo diuisibilis, quam pertranseat aliquod mobile in aliquo tpe dato: sequitur ergo, q mobile æque velox transeat partem magnitudinis in minori tpe: & sic oportuit tp̃s datum esse diuisibile. Si aũt ecõtra, detur q tp̃s sit diuisibile, in quo mobile datum mouetur F per magnitudinem aliquam datã, sequitur q æque velox mobile in minori tpe, quod est pars totius temporis, moueatur per minorem magnitudinem: & ita sequitur q magnitudo, quæ est A sit diuisibilis. Secundo ibi,

ARGV. *Cùm autẽ omnis magnitudo sit in magnitudines diuisibilis (demonstratum est enim cõtinuum ex indiuiduis constare non posse: estq; omnis magnitudo cõtinuum) necesse est id, quod celerius mouetur, maiorem in æquali, æqualem in minore: & maiorem insuper in minore tempore magnitudinem transeat, ut quidam id, quod celerius mouetur, definiunt.*

T.c.11. Qm̃ autẽ omnis magnitudo in magnitudines diuisibilis est (ostensum est enim, q impossibile est ex atomis, cõtinuum esse aliquod: magnitudo aũt omnis continua est) necesse est velocius in æquali tpe maius: & ĩ minori plus moueri, sicut definiunt quidam ipsum velocius. G

Ostendit idem per duo mobilia, quorũ vnum est velocius & aliud tardius. Et primo p̃mittit quædã necessaria ad propositũ ostendendum, secundo probat ppositũ. ibi {Qm̃ autem oĩs motus,} Circa primũ duo facit. Primo ostẽdit qũo velocius se habeat ad tardius in hoc, q moueaẽ per maiorẽ magnitudinem. Secundo qũo se habeat ad ipsum quantum, ad hoc quod est moueri per æqualẽ magnitudinem. ibi {Manifestum aũt ex his.} Circa primũ duo facit. Primo proponit propositũ, resumens quoddam ex superioribus, quod est necessarium ad demonstrationes sequentes. Secundo demonstrat, ppositum ibi {Sit enim ipsum.} Resumit ergo hoc q omnis magnitudo sit diuisibilis in magnitudines. Et hoc patet p hoc quod ostensum est supra, q impossibile est aliquod continuum componi ex atomis. i. ex indiuisibilibus: & manifestum est, q magnitudo omnis est de genere cõtinuorum. Ex his sequitur q necesse sit aliquod corpus, velocius in æquali tempore per maiorem magnitudinem moueri; & et in minori tempore per maiorem magnitudinem moueri. Et hoc modo quidam definierũt velocius, quod plus mouetur in æquali tempore, & etiam in minori. Secundo ibi. H

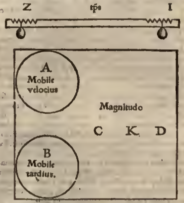
T.15. (margin, beside "{Qm̃ autem oĩs motus,}")
T.18. (margin, beside "tudinem. ibi {Manifestum aũt ex his.}")
Infra. (margin, beside "quentes. Secundo demonstrat")

ARGV. *Sit enim A mobile celerius B, cùm igitur id sit celerius quod prius mutaẽ, quo in tpe: sitq; illud E F mutatum est A ipsum ex C in D in eo mobile B nondum accedet ad D sed citra illud erit, ut patet. Quare id, qđ celerius mouetur, plus magnitudinis in æquali tempore transit.*

Sit enim ipsum in quo A eo, in quo B velocius. Quoniam igitur velocius est id, quod primum mutatur, in quo tempore ipsum A mutatũ est, ab ipso C in ipsum D, s. in tpe Z I in hoc ipsum B non erit iuxta ipsum D, sed deficiet. Quare in æquali tempore abibit velocius.

Probat duo p̃missa. Et primo q velocius in æquali tẽpore, & per maius spatium moueaẽ. Secundo q ẽt in minori tempore per maius spatiũ mouetur. ibi {At uero & in minori.} Dicit ergo primo. Sint duo mobilia A & B quorũ A velocius sit q̃ B & sit magnitudo C D, quã pertransit A in tempore Z I. Moueatur autẽ B, quod est tardius, & A quod est velocius per eandem magnitudinem & incipiant simul moueri. his ergo positis sic argumentatur, velocius est quod in æquali tempore plus mouetur: sed A est velocius q̃ B. ergo, cũ A peruenerit ad D, B nõdum perueniet ad D, quod est terminus magnitudinis, sed adhuc deficiet, id est distabit ab eo: motus tñ erit in hoc tẽpore per aliquã partem magnitudinis. cùm ergo omnis pars sit minor toto, relinquiẽ q A in tempore Z I moueẽ per maiorem magnitudinem q̃ B, quod in eodẽ tpe mouetur per partem magnitudinis. Vnde sequitur q velocius in æquali tẽpore plus de spatio pertransit. Secundo ibi, T.12. (margin, beside "nori tempore per maius spatiũ mouetur. ibi {At uero &")

Demonstratio, q mobile uelocius moueaẽ in æquali tempore per maiorem magnitudinẽ, q̃ mobile tardius.

ARGV. *At uero plus ẽt magnitudinis minore in tempore transit. Nã in minore tpe E F quo mobile A ad ipsum peruenit D, mobile B tardius erit in ipso G citra terminum D. Si igitur A toto tpe E F ad ipsum perueniet D, erit in minori tpe citra D in ipso H, quod esse potest, inter G atq; D. sitq; illud tempus E k. At magnitudo quidem C H, maior est magnitudine C: tempus autem E k minus est tempore toto E F. Quare id quod celerius est, maiorem magnitudinem minore in tempore transit.*

T.c.18. At vero & in minori plus. In quo enim A factum est iuxta ipsum D, ipsum B erit iuxta E, cum tardius est. Ergo, quoniã ipsum A ad ipsum D factũ est in omni in quo est Z I tempore: ad ipsum T erit in minori, hoc. & erit in quo Z K. Ipsum quidẽ igitur C T quod transierit ipsum A, maius est ipso C E. Tempus autem, quod est Z K, minus est omni eo, quod ẽ Z I: quare in minori transibit maius.

Ostendit q velocius in minori tẽpore plus de spatio pertransit. Dictum est enim q in tpe in quo A iam peruenit

ad

ad D B, quod est tardius adhuc distat à D. Detur ergo quod in eodem tẽpore perueniat vsq; ad E. quia igitur omnis magnitudo diuisibilis est, vt supra positum est, diuidatur residuũ magnitudinis, s. E, D, in quo velocius excedit tardius, in duas partes in puncto T. Manifestum est ergo, quod magnitudo C T est minor quàm magnitudo C D. Sed idem mobile per minorem magnitudinem mouetur in minori tempore: quia ergo ipsum A peruenit ad D in toto tempore Z I ad punctum T perueniet in minori tempore: & sit illud tempus Z K, Inde sic arguitur. Magnitudo C T, quam pertrãsit A, maior est magnitudine C E, quam pertransit B: sed tẽps Z, K, in quo pertrãsit A magnitudinem C T est minus toto Z I, in quo B tardius pertrãsit magnitudinem C E: sequitur ergo quod velocius in minori tempore pertranseat maius spatium. Deinde cum dicit.

Demonstratio, quod mobile uelocius pertrãseat maiorẽ magnitudinem in minori tempore, quàm tardius mobile.

ARGY. *Ex his autem patet id quod est celerius, minore etiam in tempore magnitudinem æqualem transire.*

Te. cõ. 13. Manifestum autem ex his, & quod velocius in minori tempore pertransibit æquale.

Ostendit quo mõ velocius se habeat ad tardius in moueri per æqualem magnitudinem. Et primo proponit intentum, Secundo probat propositum. ibi {Quoniã quidem enim.} Dicit ergo primo, quod ex præmissis manifestũ esse potest, quod velocius pertransit æquale spatium in minori tempore. Secundo ibi.

ARGY. *Nam cum ipsum ad tardius quidem comparatũ maiorem in minori tpe, per se autem sumptum maiore in tẽpore maiorem magnitudinem trãseat. Tempus profecto E k in quo C H magnitudinem transit, maius erit eo tẽpore: quo C G magnitudinem transit. Sit igitur minus illud tempus E L. Quare si E k tempus minus est E F in quo B tardius mobile magnitudinem C G transit. Et E L profecto tps E F tpe minus erit. Est enim minus tpe, E k. Quod uero ẽ minus minore, minus & ipsum est. Quare in minore in tpe magnitudinem æqualem transibit.*

infra Quoniam enim maiorem in minori transit tardiori, ipsum autem sm seipsum acceptum in pluri tempore maiorem minori: vt quæ est L M ea, quæ est L O, plus vtiq; erit tẽpus, quod Q R, in quo ipsum A trãsit L M, quàm quod ẽ Q

A S, in quo transit ipsum L O. quare si Q R tempus minus ẽ eo in quo est Q H, in quo quod ẽ tardius trãsit ipsum L O & quod est Q S tẽpus minus ẽ eo in quo est Q H. Ipso enim Q R minus est, minore autem minus, & ipsum minus est. Quare in minori mouebitur per æquale.

Probat propositum duabus rationibus. Ad quarũ primam duo premittit, quorum vnum iam probatum est: scilicet quod velocius pertranseat maiorem magnitudinem in minori tempore quàm tardius. Secundum vero est per se manifestum: scilicet quod ipsum mobile secundum seipsum consyderatum, in maiori tempore pertransit maiorẽ magnitudinem quàm in minori. Pertrãseat enim hoc mobile A, quod est velocius, hãc magnitudinem, quæ est L M, in Q R tempore, & partem magnitudinis, s. L O pertransibit in minori tempore: quod est Q S, quod ẽ minus quàm Q R,

B in quo pertransit L M, sicut & L O est minor quàm L M. Ex prima autem suppositione accipit, quod totum temp9 Q R in quo A pertrãsit totam mahnitudinem L M, sit minus tempore Q H, in quo B, quod est tardius, pertrãsit minorem magnitudinẽ, s. L O Dictum est enim quod velocius in minori tempore pertransit maiorem magnitudinem. Ex his procedit sic. Tempus Q R est minus tẽpore Q H, in quo B, quod est tardius, pertrãsit magnitudinem L O, & tẽpus Q S, est minus quàm tempus Q R: ergo sequitur quod tempus Q S sit minus quàm tẽpus Q H: quia, si aliquid est minus minore, etiam ipsum erit minus maiore. Cùm ergo datũ sit quod in tempore Q S velocius mouetur per L O magnitudinem, & tardius mouetur per eandem tẽpore Q H, sequitur, quod velocius mouetur in minori tẽpore per æquale spatium. Secundam rationem ponit ibi.

Demonstratio quod mobile uelocius moueatur per æqualẽ magnitudinẽ in minori tempore, quàm mobile tardius.

C

Præterea si omne quod mouetur, aut in æquali, aut in minore, aut in maiore tempore moueri, necesse est, & id quidẽ quod in maiore mouetur tardius est, id autẽ quod in æquali, æque celere est. quod uero celerius est neq; celere, est, neq; tardius ẽ, id profecto quod celerius est, neq; in æquali tpe, neq; in maiore mouebitur. Restat igitur tpe ipsum in minore moueri. Quare id quod celerius est: tpe in minore magnitudinem æqualem transire necesse est. ARGY.

Amplius autem, si omne necesse quidem ẽ, aut in æquali, aut in minori, aut in pluri moueri, & quod quidẽ in pluri, tardius est, quod aũt Te. c. 14.

in

in æquali, æquę velox, velocius autem, non est æqualiter velox, neq; tardius, neq; vtiq; in pluri, aut æquali mouet ipsum velocius, relinquit igitur in minori. Quare necesse est æqualē magnitudinem minori tēpore transire, velocius.

Secūda rō. Quæ talis est. Quod mouetur per æqualem magnitudinem cum aliquo alio mobili, aut mouetur per eā in æquali tempore, aut in minori, aut in maiori. Quod autē mouetur per æqualem magnitudinem in maiori tempore est tardius, vt supra probatum est: quod autem mouetur in æquali tempore per æqualem magnitudinem, est æque velox, vt per se manifestū est. Cùm igitur id, quod velocius est, neq; sit ęque velox, neq; tardius: sequitur q; neq; in pluri tempore moueatur per æqualem magnitudinē, neq; in æquali: relinquitur ergo q; in minori. Sic ergo probatū est, q; necesse est velocius pertransire æqualem magnitudinem in minori tempore. Deinde cùm dicit,

ARGY. *Quoniam autem omnis quidem motus in tēpore est, et omni in tempore motus fieri potest: omne autem quod mouet, & celerius & tardius moueri potest: in omni profecto tempore celerior tardiorq; motus fieri potest.*

T.c.19. Quoniam autem omnis quidem motus in tempore est, & in omni tempore possibile est moueri: omne autem quod mouetur, cōtingit & velocius moueri, & tardius: in omni tempore erit ipsum velocius, & tardius moueri.

Probat propositum. s. q; eiusdem rationis sit, tēpus & magnitudinem semper diuidi in diuisibilia, aut etiam ex indiuisibilibus cōponi. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad sequentem probationem. Secundo ponit propositum, ibi {Hæc autem cū sint.} Tertio probat, ibi {Quoniam enim ostēsum est.} (infra. T.16.) Præmittit ergo primo, q; omnis motus est in tempore. & hoc probatum est in Quarto. Item q; in omni tēpore possibile sit moueri, quod ex definitione tēporis apparet, quę in Quarto data est. Secundum est, q; omne, quod mouet, cōtingit moueri velocius & tardius. i. q; quolibet mobili est inuenire aliquid, quod velocius mouet, & aliqd quod tardius. (In quolibet mobili ē inuenire qd tardius ac velocius mouetur.) Sed hæc propositio videtur esse falsa. Determinatæ enim sunt velocitates motuum in natura. Est enim aliquis motus ita velox, q; nullus potest esse eo velocior, scilicet motus primi mobilis. Ad hoc dicendum q; de natura alicuius rei possumus loqui dupliciter. vel secūdum rationem communem, vel secundum q; ad propriā materiam applicatur. Et nihil prohibet aliquid, quod non impeditur ex ratione cōmuni rei, impediri ex applicatione ad aliquam materiam determinatam. sicut nō impeditur ex ratione formæ Solis, esse plures Soles: sed ex hoc q; tota materia speciei sub vno Sole continetur. Et, similiter ex communi natura motus non prohibetur, quin qualibet velocitate data possit alia maior velocitas inueniri, sed impeditur ex determinatis virtutibus mobilium & mouentium. Hic autem Arist. determinat de motu secundum cōmunem rationem motus, nondum applicando motum ad determinata mouentia & mobilia. & ideo frequēter talibus propositionibus vtitur in hoc Sexto libro, quę sunt veræ secundum cōsyderationem communem motus, nō autem secundum applicationē ad determinata mobilia. Et similiter non est cōtra rationem magnitudinis, q; quęlibet magnitudo diuidatur in minores. et ideo vtit in hoc libro, vt accipiat qualibet magnitudine data, aliā minorem. Licet applicando magnitudinem ad determinatam naturā, sit aliqua minima magnitudo: quia qualibet natura requirit determinatam magnitudinem & paruitatē, (vt etiam in Primo dictum est.) Ex duobus autem præmissis cōcludit tertium, scilicet q; in omni tempore dato cōn-

E tingit velocius & tardius moueri, q; sit mot' datus in tali tempore. Secundo ibi.

ARGY. *Quę cū ita sint, tēpus cōtinuum esse necesse est. Dico aūt continuū id, quod est diuisibile in diuisibilia semper, hoc enim tali supposito, tēpus continuum esse necesse est.*

Hæc aūt cum sint, necesse est & tempus continuum esse. Dico autem continuum, quod est diuisibile in semp diuisibilia. Hmōi enim supposito cōtinuo, necesse est & tps cōtinuū esse.

Ex præmissis concludit propositum, & dicit q;, cū præmissa sint vera, necesse est q; tempus sit continuum. i. diuisibile in semper diuisibilia. supposito enim q; hæc sit definitio continui, necesse est q; tempus sit continuum, si magnitudo est continua: quia ad diuisionem magnitudinis, sequitur diuisio temporis, & econtra. Tertio ibi.

ARGY. *Nam cùm demonstratum sit id quod celerius mouetur, minore in tempore spatium æquale transire. Sit celerius quidem A, tardius autem B, atq; B trāseat C D magnitudinem in tēpore E F, igitur A, quod est celerius, magnitudinem eandem (ut patet) in tempore minori transibit. Atq; sit in E G tempore motum, rursus quoniam ipsum celerius totam C D magnitudinem in E G tempore pertransiuit: id, quod est tardius, minorem eodem in tempore transit. Sitq; illa C H. At, quoniam B quod est tardius in E G tempore, magnitudinem C H pertransiuit, A profecto, quod est celerius, eandem in minori tēpore transit. Quare rursus tempus E G diuidetur. quod, si diuidet magnitudo quoq; C H ratione eadem utiq; diuidetur. quod si magnitudo diuidetur, & tempus itidem diuidetur. Et hoc semper erit, si post celerius mobile, tardius: & post hoc celerius sumamus, ac demonstratis utamur. Nā celerius quidem mobile, tempus, tardius autem longitudinem diuidet. Quòd, si semper quidem uere cōuersio fit, cum fit uero conuersio, fit diuisio semper, patet omne tempus continuum esse. Patet etiam simul & magnitudinē omnem continuam esse. Eisdem enim æqualibusuè diuisionibus, tam tempus q̄ magnitudo diuiditur.*

(F, G: margin section letters)

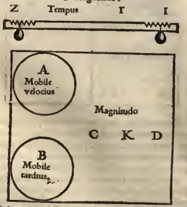
T.c.20. Quoniam enim ostensum est, q; velocius in minori tempore, transibit æquale, sit quod quidem in quo A velocius, quod autē est in quo B, tardius, & sit motum id, quod tardius est per magnitudinem quæ est C D, in quo est Z I tēpore, manifestum igitur est q; velocius in minori, q̄ hoc, mouebitur per eandem magnitudinem. & sit motum A in quo est Z T. Iterum H autem, quoniam A, quod est velocius, in eo qđ est Z T transiuit totam, quæ est CD, ipsum tardius in eodem tempore, minorem trāsiuit. Sit igitur in quo C K. Quoniam autem tardius, quod est ipsum B, in eo quod ē Z T tempore, ipsam quæ est C K transiuit: velocius in minori transibit. Quare iterum diuiditur quod est Z T tempus, hoc autem diuiso, & C K magnitudo diuidetur secundum eandem rationem: si vero magnitudo, & tempus, & hoc semper erit accipientibus à velociori tardius, & à tardiori velocius, & eo qđ demōstratū est vtentibus. Diuidet autē id, quod est velocius, tēpus, tardius autem longitudinem. Si igitur semper

in

sn natura est conuerti: conuerso autem semper A
T.c.17. fit diuisio: manifestum quoniã omne tempus continuum est. Similiter autem manifestum, & q magnitudo omnis continua est. Per easdẽ enim & equales diuisiones, tẽpusq̃, & magnitudo diuiditur.

Ostendit propositum, scilicet q similiter diuidatur tẽpus & magnitudo. Quia enim ostensum est, q velocius pertransit equale spatium in minori tempore, ponatur q A sit velocius, & B tardius: & moueatur B tardius p magnitudinem quæ est CD in tempore ZI, Manifestum est ergo q A, q̃d est velocius, mouetur per eandem magnitudinem in minori tempore: & sit tempus illud ZT. Iterũ autem quoniam A, quod est velocius, in tempore ZT, pertransiuit totam magnitudinem, quæ est CKD: quod est tardius, in eodem tpe pertransit minorem magnitudinem, quæ sit CK: & q̃a B, quod est tardius, pertransit magnitudinẽ in tempore ZT, A, quod est velocius pertransibit eandem magnitudinem adhuc in minori tempore: & sic temp⁹ ZT, iterum diuidetur, & eo diuiso secundũ eandem rationẽ diuidetur magnitudo CK, quia tardius in parte illius temporis mouetur per minorem magnitudinem. & si diuiditur magnitudo, iterũ diuidetur & tempus: quia illam partem magnitudinis velocius transibit in minori tempore, & sic semper procedetur accipiendo post motum velocioris aliud mobile tardius: & post tardius, iterum velocius: & vtendo eo, quod demonstratum est, s. q velocius pertranseat æquale in minori tempore: & tardius in æquali tempore minorem magnitudinem: sic enim accipiendo id quod velocius, diuidemus tempus: et accipiendo id quod est tardius, diuidemus magnitudinẽ. Si ergo hoc verum est, q semper possit talis cõuersio fieri, procedendo à velociori in tardius, à tardiori in velocius: & facta tali conuersione semper fit diuisio magnitudinis & temporis, manifestum erit q oẽ tempus est cõtinuum: C
id est diuisibile in semp diuisibilia. & similiter omnis magnitudo: quia per easdem & æquales diuisiones diuiditur tp̃s & magnitudo, vt ostensum est. Deinde cũ dicit.

Demonstratio quòd similiter diuiditur tempus & magnitudo.

ARGV. *Insuper & ex hisce rationibus, quæ dici solent, patet si sit tempus cõtinuum, & magnitudinem continuá esse. Siquidem in dimidio temporis, dimidium magnitudinis, & simpliciter in minorẽ, minorem trãsit: eædem enim diuisiones temporis, & magnitudinis erunt.*

A Amplius autẽ & ex consuetis rationibus dici manifestum est, q si tempus continuum est, q & magnitudo. Siquidẽ in medio tẽpore, mediũ transit, et simpliciter in minori minus. eędẽ nãq; diuisiones tẽporis & magnitudinis sunt. Eædẽ tpis & magnitudinis diuisiones sunt.

Ponit tertiam rationem ad ostendendum q magnitudo & tempus similiter diuiduntur, ex consyderatione vnius & eiusdem mobilis. & dicit, q manifestum est etiã per rationes, quæ cõsueuerunt dici, quòd si tempus est cõtinuum, id est diuisibile in semper diuisibilia, quòd & magnitudo eodem modo continua est. quia vnum & idem mobile regulariter motum, sicut in toto tempore pertransit totam magnitudinem, ita in medio tempore medium magnitudinis: & vniuersaliter in minori tempore minorem magnitudinem. Et hoc ideo concludit, quia similiter diuiditur tempus sicut & magnitudo.

B
LECTIO IIII.

Finitum & infinitum, similiter tempus, magnitudinem consequi: quòdq; nullum continuum indiuisibile sit, ratiocinatur.

Atq; si alterum utrũuis ipsorum, sit infinitum, & alterum est infinitum: & perinde sanè ut alterum. ceu si tempus extremis sit infinitum, & longitudo extremis est infinita: si diuisione, longitudo quoq; diuisione: si utrisq;, & magnitudo utrisq;. ARGV.

ET si quodcunq; infinitum est, & alterum: & sicut alterum & alterum est, vt siquidẽ vltimis infinitum est tempus, & longitudo vltimis: si vero diuisione, diuisione & longitudo, si autẽ in vtrisq; tẽpus, in vtrisq; & longitudo. T.c.18.

Postq̃ ostẽdit q magnitudo & tp̃s siŕ diuiduntur, hic ostendit q infinitum et & finitum similiter inueniũtur in
C magnitudine & tpe. Et circa hoc tria facit. Primo ponit propositũ. Secũdo ex hoc soluit dubitationẽ. ibi {Vnde & Zenonis ratio.} Tertio probat propositũ ibi {Neq; iam infinitum &c.} Dicit ergo primo, q, si quodcunq; hoꝝ duorum. s. tpis & magnitudinis, sit infinitum, & alterum est infinitũ: & eo mõ, quo vnum est infinitũ, & alterum. Et hoc exponit distinguẽdo duos modos infiniti, dicens: q, si tp̃s est infinitum in vltimis, & magnitudo est infinita in vltimis. Dicitur autem tp̃s & magnitudo esse infinita in vltimis: quia. s. vltimis caret, sicut si imaginaremur lineam non terminari ad aliqua puncta, vel tp̃s nõ terminari ad aliquod primum, aut vltimum instans. & si tp̃s sit infinitum diuisione, & longitudo erit diuisione infinita. Et est hic secundus modus infiniti. Dŕ. n. diuisione infinitũ, q̃d in infinitũ diuidi põt, q̃d est de rõne cõtinui, vt dictũ est. &, si tp̃s esset vtroq; mõ infinitũ, & lõgitudo esset vtroq; mõ infinita. Et conuenienter isti duo modi infiniti contra ponunẗ: quia primus modus infiniti accipiẗ
D ex parte vltimoꝝ indiuisibiliũ qui priuanẗ: secundus aũt modus accipiẗ sm indiuisibilia, quæ signanẗ in medio: diuiditur enim linea sm puncta infra lineã. Secundo ibi.

Quapropter & zenonis rõ falsum sumit, fieri, inquã, non posse, ut finito in tempore quicquã transeat infinita, aut infinita per singula tangat. Dupliciter enim longitudo, & tempus, & omnino omne continuum, dicitur infinitum: aut diuisione, aut extremis. Igiẗ infinita quidem quantitate, tangere finito in tpe non poteſt: infinita uero diuisione, poteſt. etenim ipsum tp̃s hoc modo est infinitũ. Quare fit, ut infinito in tpe non finito quippiã transeat infinita, & infinitis non finitis, infinita etiam tangat. ARGV.

Vnde & Zenonis rõ falsum opinaẗ, q nõ ẽ posse infinita pertrãsire: aut tãgere infinita sm

vnumquodq;,finito in tpe. Dupl'r enim dr̄, & longitudo,& tp̄s infinitū,& oīno oē continuū. aut f̄m diuisionē,aut in vltimis. Infinitis quidē Cōtinuum rē dupl'r in finitum igit̄ f̄m quantitatē,nō cōtingit sese tāgere in finito tpe:eis aūt,quæ sunt f̄m diuisionē,contingit.& nāq; ipsum tp̄s sic infinitū est. Quare & infinito tpe & non finito,accidit transiri infinitum,& tangere infinita infinitis & non finitis.

Ex præmissis remouet dubitationem Zenonis eleatis, qui volebat probare q̄ nihil mouet̄ de vno loco ad aliū, puta de A in B. Manifestū est enim, q̄ inter A & B sunt infinita puncta media,cùm cōtinuum sit diuisibile in infinitum:si ergo mouetur aliquid de A in B,oportet q̄ per transeat infinita:& q̄ tangat vnumquodq; infinitorum: q̄ non est possibile fieri in tempore finito.ergo in nullo tēpore quantumcunq; magno, dummodo sit finitum, aliquid potest moueri per quantumcunq; paruum spatium. Dicit ergo Philosophus q̄ ista ratio procedit ex falsa existimatione.q̄a longitudo & tp̄s,& quodcunq; continuū, dupliciter dicitur esse infinitum,vt dictum est, s. f̄m diuisionem,& in vltimis. Si igitur essent aliqua. s. mobile & spatium infinita f̄m quantitatem(quod est esse infinitum in vltimis)non contingeret q̄ se inuicem tangerent in tpe finito.si vero sint infinita f̄m diuisionem,hoc contingit: quia etiam tempus quod est finitum f̄m quantitatem, est sic infinitum.s. f̄m diuisionem. Vnde sequitur q̄ infinitū transeatur,non quidem in tpe finito, sed in tpe infinito. Infinitū secundū diuisionē trāsit in tpe infinito. Et q̄ infinita puncta magnitudinis transeantur in infinitis nunc temporis,nō autem in nunc finitis. Est aūt sciendum q̄ hæc solutio est ad hominem & non ad ueritatem, sicut infra Aristo. manifestabit in Octauo. Tertio ibi.

ARGV. *Impossibile est ergo aut infinitum finito in tpe:aut finitum in infinito transire. sed si tp̄s sit infinitum, & magnitudo erit similiter infinita:& si magnitudo, & tēpus.*

Neq; iā infinitum pōt in finito tpe transire. neq; in infinito,finitū. sed,si tp̄s infinitum sit,et magnitudo erit īfinita,& si magnitudo,& tp̄s.

Probat quod supra posuit. Et primo resumit propositum. Secundo probat, ibi-{Sit enim magnitudo.}-Dicit ergo primo,q̄ nullum mobile potest transire infinitū spatium,in tempore finito:nec finitum spatium in tempo- T.20. re infinito. Sed oportet si tempus est infinitum, q̄ magnitudo sit infinita,& econtra. Secundo ibi.

Designetur.n.magnitudo quædā A B,terminis definita.& tp̄s infinitum mēte percipiat̄. Sitq; id C, deinde excipiat̄ pars aliqua finita tpis C. quæ quidē C D, finibus ARGV. *claudat̄. in hoc igit̄ corpus quod,sup AB mouet̄,aliquā partē magnitudinis trāsit,atq; ponat̄ A E, iā partē pertransiuisse. hæc aūt pars,aut æque totā A B. magnitudinē mēsurabit, aut deficiet, aut excedet.nihil.n.refert. Nā si semp æqualē magnitudinē A E parti æquali in tpe mobile trāsit,pars aūt hæc magnitudinem totā metit̄, tp̄s totum,in quo magnitudinē totā transibit,finitum erit profecto:in partes enim æquales diuidetur, ut magnitudo.*

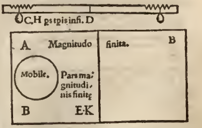
T.c.20. Sit.n. magnitudo finita, in quo A B: tp̄s aūt infinitū,in quo est C D. Accipiat̄ igitur tpis aliquid finitum, in quo CD: in hoc igit̄ transibit aliqd magnitudinis.& sit qd̄ transitū est,in quo B E:hoc aūt aut mēsurabit in quo est A B, aut deficiet,aut excellet. differt.n. nihil. Si.n. semp æqualē ei,quę est in B E,magnitudinē,in ęquali tpe transibit:hoc autem mensurat totum:finitum erit omne tēpus,in quo transibit. in æqualia enim diuidetur,sicut & magnitudo.

E Probat propositum. Et primo, q̄ tempus non potest esse infinitum,si magnitudo sit finita, secundo q̄ econuerso,si longitudo sit infinita,tempus non potest esse finitū. T.22. ibi-{Eadem autem demonstratio est.}-Primum aūt ostendit duabus rationibus,quarum prima talis est. Sit magnitudo finita quæ est A B:& sit tempus infinitum,quod est C D. Accipiatur autem huius temporis infiniti aliqua pars finita, quæ sit C D:quia igitur mobile per totum tēpus C D,pertransit totam magnitudinem A B, oportet q̄ in hac parte temporis,quæ est H D, pertranseat aliquā partem illius magnitudinis,quæ quidem sit B E. Cum autem A B magnitudo sit finita,et maior B E, K D autem finitum:& minus ipso F, necesse est q̄ B C, aut mensuret totum A B,aut deficiet,aut excellet in mēsurando si multoties sumatur B C, sic enim omne finitum minus, se habet ad finitū maius, vt patet in numeris. Ternarius enim, F qui est minor senario,bis acceptus mensurat ipsum: quinarium vero,qui etiam est maior,non mensurat bis acceptus,sed excedit,plus enim est bis tria q̄ quinq;. similiter etiam & septenarius bis acceptus non mensurat, sed deficit ab eo:minus enim est bis tria q̄ septem; sed tamen si trinarius ter accipiatur,excedet etiam septenarium. Nihil autem differt quocūq; modo totum trium B E se habeat ad A B,quia idem mobile semper pertransibit magnitudinem æqualem ei,quod est B C, in tempore æquali ei q̄d est B D,sed B C, mensurat totum A B, vel excedit ipsum: si multoties sumatur. ergo & B D, mensurabit totū tempus G,uel excedit ipsum si multoties sumatur. Et sic oportet q̄ totum tempus G sit finitum, in quo pertrāsit totam magnitudinem finitam:quia oportet q̄ in æqualia secundum numerum diuidatur tempus,sicut & magnitudo.

Secundam rationem ponit ibi.

G *Demonstratio prima, per quam probatur, q̄, si magnitudo est finita,q̄ tp̄s est finitū:& sumitur hæc demonstratio ex proportione partis ad totum.*

C.H Tempus infinitum.D

H

Præterea,si non oēm magnitudinem id, quod mouet̄ in infinito tempore transit:sed fieri potest, ut aliquam finito ēt in tpe transeat:ut A E partem, hæc autem totam magnitudinem metietur,deniq; æqualem in æquali tempore transit:tempus ipsum profecto finitum erit. ARGV.

Amplius aūt si non omnem magnitudinem in infinito tpe transibit, sed contingit aliquā & in finito tempore transire, vt quæ est B E: hæc autem mensurabit totam,& æqualem in æquali transibit. Quare finitum erit & tempus. T.c.21.

Quæ talis est. Quāuis enim detur q̄ magnitudinē finitam,quæ est A B,pertranseat aliquod mobile in tpe infinito,non tñ potest dari q̄ oēm magnitudinē pertranseat Secūda rō.

in

In tpe infinito: qa videmus q multæ magnitudines finitę tpibus finitis pertrāseūtur. Sit igit magnitudo finita, quę est B C, quæ transeatur tpe finito. sed B C, cùm sint finita mensurat A B, quæ est ēt finita. Sed idem mobile pertransibit æqualem magnitudinē ei, quæ est B C, in æquali tpe finito, in quo ipsam pertransibat, & ita quod accipiebantur magnitudines æquales, B C, ad cōstituendam totam A B, tot tpa finita æqualia accipient, ad mensurationem uel constitutionē totius tpis: vnde sequit q totum tps sit finitum. Differt aūt hæc rō à prima: quia in prima rōne, B C ponebatur pars magnitudinis A B, hic aūt B C ponit quædam alia magnitudo separata. Necessitatem autem huius secundæ rationis positæ ostendit cùm subdit.

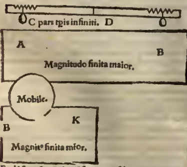
ARGY. *Patet aūt non in tpe infinito partem A B, transire, si tempus altera ex parte finitum fuerit sumptum. Nam, si in minorem partem hanc transit, tempus finitum esse, necesse est: cùm altera ex parte sit temporis finis.*

Quòd aūt non in infinito tpe transit qd est B C, manifestū est, si accipiat altera ex parte finitum tps. Si. n. in minori pertransit, hanc necesse est finitam esse, altero termino existente.

Posset. n. aliquis contra primā rōnem cauillando dicere, q sicut totā magnitudinē A B, pertransibit in tpe infinito, ita & quālibet partem eius: & sic partē B C, non pertransibit tpe finito. Sed, qa non pōt dari, q quamlibet magnitudinem pertranseat tpe infinito, oportuit inducerē secundam rōnem q B K sit quædā alia magnitudo, quam tpe finito pertranseat. Et hoc est quod subdit, q manifestū est q mobile non pertransit magnitudinem quæ est B K, in infinito tpe, si accipiatur in altera finitum tps. i. si accipiat aliqua alia magnitudo à prima, quæ dicat B C, quā pertransibit tpe finito. Si. n. in minori tpe pertransit partē magnitudinis q̄ totum, necesse est hanc magnitudinem, quæ est B K, finitam esse, altero termino existente finito. s. A B. quasi dicat. Si tempus, in quo pertransibit B K, est finitum, & minus tempore infinito, in quo pertransibit A B, necesse est q B k, sit minor q̄ A B, & ita q B K, sit finita, cùm A B finita sit. Deinde cùm dicit.

Demonstratio secūda, per quam probatur idem quod supra. Et sumitur ex proportione cuiuslibet finiti ad quodlibet finitum, sumendo tempus infinitum, & magnitudinem finitam.

C Tempus infinitum.

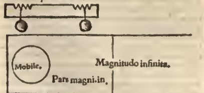
ARGY. *Eadē sane fuerit demōstratio, & si longitudinē quidē infinitā finxerimus, tps aūt sumpserimus contra, finitū.*

T.c.xx. Eadem autem demonstratio est, & si longitudo infinita sit, tempus autem finitum.

Ponit q eadē demonstratio est ducens ad impoīe, si dicatur q longitudo sit infinita, & tps finitū. Quia accipiet aliqd longitudinis infinitæ, quod erit finitū: sicut accipiebat aliqd tpis infiniti, quod est finitū. Deinde cū dicit.

Demonstratio, probans idem quod supra, assumēdo tempus finitum, & magnitudinem infinitam.

Tempus finitum.

B *Patet igit ex hisce quæ diximus, neq; lineā, neq; superficiē, neq; oīno quicq̄ continuū, indiuiduū esse: nō solū pp id, qd nup est dictū, sed ēt qa fiet, ut indiuiduū diuidat.* ARGY.

Manifestum igit ex dictis est, q neq; linea, neq; planū, neq; omnino vllum continuorum erit atomus: non solum pp id quod nunc dictū est, sed quia accidit diuidi indiuisibile.

Probat q nullū cōtinuū est indiuisibile. Et primo ostēdit quod inconueniens sequit si hoc ponat. Secūdo ponit demōstrationē ad illud incōueniens ducentē, ibi {Qm. n. in omni tpe.} Dicit ergo primo, manifestū esse ex dictis, T.c.26. q neq; linea, neq; planū. i. superficies: neq; oīno aliquod cōtinuū, est atomus. i. indiuisibile: tum pp prædicta, qa videlicet, impoīe est aliquod cōtinuū ex indiuisibilibus cōponi, cū tn̄ ex continuis possit cōponi cōtinuū: tum ēt, qa sequeretur, q indiuisibile diuideretur. Secundo ibi.

C *Nā, cùm omni in tpe, & id in quod est celerius, & id qd est tardius, moueat: atq; id quod ē celerius plus æquali in tpe spatij transeat, fieriq; possit ut duplū sexquialterā longitudinem transeat (esse nanq; pōt celeritatis hæc rō) sexquialterā magnitudinē eodem in tpe transeat id quod celerius fert. Atq; diuidātur magnitudines ambæ, ea quidē qua mobile celerius trāsit: q̄ est A D, in A B, B C, C D, tres indiuiduas partes cōtinuorū. Ea uero, quā ipsum tardius trāsit, in E F, F G duas, & ipsas indiuiduas partes: igitur & tempus H M, in tres sane partes indiuiduas diuidetur. In æquali nanq; tpe, magnitudinē transit æqualem. Diuidatur itaq; in H K, L M, indiuisibiles partes. Rursus cū mobile tardius magnitudinē E F, F G, eodē in tpe trāseat: diuidetur & tempus duas in partes æquales. Quod sit indiuiduum diuidatur, & id quod mouetur non in indiuiduo, sed in maiore tpe partem indiuiduam transeat.* ARGY.

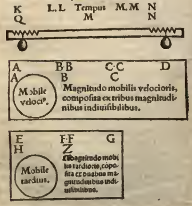
D *Patet igitur nullam continui partem, parte carere.*

Qm̄ enim in oī tpe velocius & tardius ē: velocius aūt plus transit in æquali tpe, contingit aūt, & duplā & hemioliū transire longitudinē (sit enim hæc rō velocis.) Adducatur igit velocius sm hemiolium in eodem tpe, & diuidant magnitudines, quæ quidem velocioris sunt, A B, B C, C D in tres atomos: quæ vero sunt tardioris, in duos, in quibus sunt E F, F G, itaq; & tps diuidetur in tria atoma. Equale. n. in ęquali tpe transibit. Diuidat igitur tps in ea, quæ sunt K L, L M, M N. Iterū aūt qm̄ deductū ē tardius p E F, F G, & tps secabit in gemina. Diuidetur T.c.xxi.

ergo atomum & impartibile. Non enim in atomo transit, sed in pluri. Manifestum ergo est, ꝙ nihil continuorum impartibile est. E

Ponit demonstrationem ad hoc incõueniens ducentẽ, in qua primo præsupponit quędã superius manifestata: quorum vnum est, ꝙ in omni tempore cõtingat velocius & tardius moueri. Secundum est ꝙ velocius plus pertransit de magnitudine in æquali tempore. Tertium est, ꝙ contingit esse excessum velocitatis ad velocitatem, & longitudinis pertransitę ad longitudinem ſm diuersas proportiones, puta ſm duplicem, quæ est proportio duorum ad vnum: & ſm hemiolium, quæ habet totum & dimidium, quę alio nomine dicitur sexquialtera, vt proportio trium ad duo: vel ſm quantamcunq; aliam proportionem. Ex his autem suppositis sic procedit. Sit hæc proportio velocis ad velox, vt inueniatur aliquid velocius altero ſm hemiolium, i. sexquialteram proportionem. & sit ita, ꝙ velocius pertranseat vnam magnitudinẽ, quæ sit ABCD, F cõpositã ex tribus magnitudinibus indiuisibilibus: quarum vna sit, A B, alia BC, tertia CD: in eodem autẽ tpe oportet ꝙ tardius ſm prædictã proportionem pertrãseat magnitudinem compositam ex duabus indiuisibilibus magnitudinibus, quæ sit magnitudo E F, F G. Et, quia tp̃s diuidi potest, sicut & magnitudo, necesse est ꝙ tp̃s, in quo velocius pertransit tres indiuisibiles magnitudines, diuidatur in tria indiuisibilia: quia oportet ꝙ æquale in æquali tpe ptrãseat in K L, L M, M N. Sit ergo tp̃s diuisum in K L, LM, MN tria indiuisibilia. Sed, quia tardius in eodem tpe mouetur p E F, F G, q̃ sunt duæ magnitudines indiuisibiles, necesse est ꝙ tempus diuidatur in duo media: & sic sequetur ꝙ indiuisibile diuidi. oportebit enim ꝙ tardius vnam magnitudinem indiuisibilem pertranseat in vno indiuisibili tempore & dimidio. non enim potest dici, ꝙ vnam indiuisibilem magnitudinem transeat in vno tpe indiuisibili: quia sic non prius moueretur velocius q̃ tar- G dius. Ergo relinquitur ꝙ tardius pertrãseat indiuisibilem magnitudinẽ in pluri q̃ in vno indiuisibili tpe: & in minori q̃ duobus, & sic oportebit vnum indiuisibile tẽpus diuidi. Et eodem modo sequitur, ꝙ indiuisibilis magnitudo diuidatur, si ponatur ꝙ tardius moueatur per tres indiuisibiles magnitudines, in tribus indiuisibilibus temporibus. velocius enim in uno indiuisibili tempore mouebitur per plures q̃ per vnam indiuisibilem magnitudinem: & per minus q̃ duas. Vnde manifestum fit, ꝙ nullũ continuum potest esse indiuisibile.

Demonstratio, ꝙ nullum continuum est indiuisibile.

E LECTIO V.

Indiuisibile Temporis, ipsum Nunc esse, in quo etiam nihil moueri & quiescere dicitur: quodlibet item mobile diuisibile esse demonstratur.

At uero necesse est, & ipsum Nunc, quod p se primoq; non per aliud dicitur, indiuisibile esse, atq; omni in tempore tale inesse. ARGV.

NEcesse est autem, & ipsum Nunc, quod non secundum alterũ, sed per se & primum dictum, indiuisibile esse & in omni tempore huiusmodi esse. T.c.24.

Postq̃ ostendit Philosophus ꝙ nullũ continuũ ex indiuisibilibus cõponiẽ, neq; indiuisibile esse: ex quibus apparet motũ esse diuisibilẽ, hic determinat de diuisiõe motus. Et primo p̃mittit quædã necessaria ad motus diuisionẽ. Secũdo de ipsa motus diuisione determinat, ibi {Motus T. 11. aũt est diuisibilis dupliciter} Circa primũ duo facit. Pri- F mo ostendit ꝙ in indiuisibili tpis, nõ contingit esse motũ neq; quietẽ, secũdo ostendit ꝙ indiuisibile non põt moueri, ibi {Quod mutaẽ aũt oẽ.} Circa primũ duo facit. Pri- Scda, 12. mo ostendit ꝙ indiuisibile tpis est ipsum nũc, Secundo ꝙ in nũc nihil moueẽ aut qescit, ibi {Quod aũt nihil in ipso nunc moueẽ} Circa hoc tria facit. Primo ꝑponit quod intendit. Secundo ponit ea, ex qbus probari põt propositũ, Scda. 19. ibi {Est. n. aliquid vltimũ eius.} Tertio ꝑponit id qđ ad infra hæc consequiẽ, ibi {Necesse igiẽ.} Circa primũ consyde- T. 26. randũ est, ꝙ aliquid dr̃ nunc ſm alterũ, & nõ ſm seipsum: sicut dicimus nunc agi, qđ in toto p̃senti die agiẽ: tñ totus dies p̃sens non dr̃ præsens ſm seipsum, sed ſm aliqd sui. Manifestũ est. n. ꝙ totius diei aliqua pars p̃teriit, & aliqua futura est. quod aũt p̃teriit, vel futurum est, non est nunc. sic ergo patet ꝙ totus dies p̃sens, non est nunc primo & p se, sed per aliqd sui. et similiter nec hora, nec quodcunq; aliud tp̃s. Dicit ergo, ꝙ id, quod dicitur nunc primo & p G se & non ſm alterũ, ex necessitate est indiuisibile: & iterũ ex necessitate est in omni tempore. Secundo ibi.

Est enim extremum transacti temporis quiddam, citra qđ nihil futuri tpis est: et insup cõsequẽtis, ultra qđ nihil trãsacti tpis est: quod quidem utrorumq; temporum finem diximus esse. Hoc igitur si tale per se, idemq; demonstrabimus esse, patebit etiam, & indiuisibile esse. ARGV.

Est enim aliqd vltimũ eius quod factum est, T.c.21. cuius sup hoc, nihil futuri est: & iterũ futuri est, cuius sup hoc nihil est illius quod factũ est: qđ vtiq; diximus vtrorũq; esse terminũ. Hoc aũt T.c.25. si demonstretur, q̃m hoc hmõi est per se, & ipsum, simul manifestum erit ꝙ indiuisibile est.

Probat propositũ. Manifestum est. n. ꝙ cuiuslibet con- H tinui finiti est accipere aliquod vltimũ, extra quod nihil est eius, cuius est vltimũ: sicut nihil lineæ est extra punctũ, quod terminat lineam. Tp̃s autem p̃teritum est quoddã continuũ finitũ ad præsens: est ergo accipere aliquod vltimum eius, quod factũ est. i. præteriti, extra quod nihil est p̃teriti: & infra quod nihil est futuri. Et similiter erit accipere aliquod vltimũ futuri, infra quod nihil est p̃teriti: & illud vltimũ est terminus utrinsq;, s. præteriti & futuri: qa, cũm totum tp̃s sit continuum, oportet ꝙ p̃teritum & futurum ad vnum terminũ copulentur. Si igitur de aliquo demonstretur ꝙ ipsum sit tale per seipsum: quod est esse nũc per seipsum & non per aliquid sui, simul cum hoc manifestum erit ꝙ sit indiuisibile. Tertio ibi.

Necesse est itaq;, idem nũc ipsum esse, quod finis utrorumq; temporum est. ARGV.

Necesse est igitur idem esse ipsum Nunc, qđ T.c.26. vtrisq; temporibus vltimum est.

Ostendit

Ostendit quoddā consequens ad ꝑmissa. Et circa hoc duo facit. Primo ostēdit, supposito ꝙ nunc sit indiuisibile, ꝙ oporteat idem nunc esse, quod est terminus ꝑteriti & terminus futuri. Secundo ostēdit ꝙ econuerso, si est idem vtrūq; nunc, oportet ꝙ nunc sit indiuisibile. ibi {At vero si idem est.} Circa primum duo facit. Primo cōcludit ex dictis, ꝙ necesse est esse idē nunc, quod est vltimū vtriusq; temporis, s. præteriti & futuri. Secundo ibi.

T.c.26. Nam, si sit aliud atq; aliud deinceps alterum quidem ad alterum sanè nō erit: propterea quod cōtinuum nō ex indiuisibilibus constat. si uero sit seorsum utrūq;, inter ea medium tp̄s erit. Omne nanq; cōtinuū tale est, ut inter fines aliquid sit uniuocum. At si tp̄i sit illud, diuisibile erit ut patet. Demonstratum est. n. omne tēpus diuisibile esse, quare fit, ut nunc ipsum diuisibile sit. ARGY.

Si enim alterū est consequēter non erit alterū alteri, ꝑp id, quod nō est cōtinuū ex impartibilibus. si aūt seorsum ē vtrūq;, inter ea erit tp̄s. Oē enim continuū hmōi est, vt aliqd sit vniuocum inter terminos. At vero, si tp̄s medium ē, diuisibile erit. oē enim tempus, ostensum est, ꝙ diuisibile sit. quare diuisibile est ipsum nunc. A B

Probat tali rōne. Si est alterū nūc, quod est principium futuri, & alterū, quod est finis pręteriti, oportet ꝙ hæc duo nunc, vel sint consequēter ad inuicē, ita ꝙ immediate sibi succedant: vel oportet ꝙ vnū sit seorsum ab altero, distās ab eo. Sed non pōt dici ꝙ vnū consequēter se habeat ad alterū: quia sic sequeret tp̄s componi ex nunc aggregatis, qd̄ non potest esse, ꝑp id quod nullū cōtinuum componit ex impartibilibus, vt supra ostēsum est. Nec ēt dici potest, ꝙ vnū nunc sit seorsum ab altero distās ab eo: qa tunc oporteret ꝙ inter illa duo nunc esset tp̄s medium. Hæc est. n. natura ois continui, ꝙ inter qualibet duo indiuisibilia sit cōtinuum mediū, sicut inter q̄libet duo puncta, linea. Quòd aūt hoc sit impossibile ostēdit dupliciter. primo. Quia, si aliquod esset tp̄s medium inter ꝑdicta duo nunc, sequeret ꝙ aliquod vniuocū eiusdē generis esset mediū inter duos terminos, quod est impossibile. Non enim est possibile ꝙ, inter extrema duarū linearū se tangentium, vel consequenter se habentiū, sit aliqua linea media. hoc. n. esset contra rōnem eius, quod est consequenter. quia cōsequenter sunt, ut supra dictū est, quorū nihil est mediū proximi generis. & sic, cùm tp̄s futurum consequenter se habeat ad ꝑteritū, impossibile est ꝙ inter terminum futuri, & terminum præteriti cadat aliquod tp̄s medium. Alio modo ostēdit idē sic. Quicquid est medium inter præteritum & futurum, dicitur nunc: si igitur tēpus aliquod sit medium inter extrema temporis præteriti & futuri: sequitur ꝙ totum illud dicatur nunc. sed omne tempus est diuisibile, vt ostēsum est: ergo sequitur ꝙ ipsum nunc sit diuisibile. Et quamuis supra posuerit principia, ex qbus probari potest ꝙ nunc sit indiuisibile: qa tn̄ cōclusionē nō deduxerat ex principijs, hic consequenter ostendit ꝙ nunc sit indiuisibile ibi. C D

ARGY. Quòd, si sit diuisibile, erit aliquid præteriti in futuro, & futuri etiam in transacto, Id enim quo diuidetur præteritum tempus, & consequens terminabit.

Si autem diuisibile est ipsum nunc, erit aliqd quod factum est in futuro, & futuri in eo quod factum est. Secūdum quod enim diuidet hoc, determinat præteritum & futurum tempus.

Prima rō. Et hoc triplici rōne. Quarū prima est, quia, si nūc sit diuisibile, sequet ꝙ aliquid de ꝑterito sit in futuro, & aliqd futuri sit in ꝑterito. Cùm. n. nunc sit extremum ꝑteriti, & extremum futuri: oē aūt extremum est in eo cuius est extremum, sicut punctum in linea: necesse est ꝙ totum nunc & sit in tēpore præterito, vt finis, & in tēpore futuro, vt principium. Sed, si nunc diuidat, oportet ꝙ illa diuisio determinet ꝑteritum & futurū: omnis. n. diuisio in tempore facta, distinguit ꝑteritum & futurū, cùm omnium partium tēporis vna cōparetur ad aliā, vt præteritum ad futurum: sequetur ergo, ꝙ ipsius nunc aliquid sit ꝑteritum, & aliqd futurū. & ita, cùm nunc sit in præterito & in futuro, sequetur ꝙ aliquid futuri sit in præterito, & aliquid præteriti sit in futuro. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea, nec ipsum nunc per se, sed per aliud erit. Diuisio enim non est ipsius, quod est per se. ARGY.

Simul aūt, & non per se erit hoc nūc, sed fm alterū. diuisio. n. non est per se ipsius, quod est. T.c.27.

Quia si nunc sit diuisibile, non erit nunc fm seipsum, sed fm alterū: nullum enim diuisibile est sua diuisio, qua diuiditur: ipsa autē diuisio temporis est nunc. Nihil enim aliud est diuisio continui q̄ terminus cōis duabus partibus: hoc autem intelligimus per nunc, quod est terminus communis præteriti & futuri. Sic ergo manifestum est, ꝙ id, quod est diuisibile, non potest esse nunc secundum seipsum. Tertiam rationem ponit ibi. Secūda rō.

Et insuper ipsius nunc aliud transactum, aliud consequens erit, & nō semper idē, aut præteritum, aut futurū, neq; nunc idē. multis est enim diuisionibus, diuisibile tempus. Quod si hæc ipsi nunc inesse non possunt, ipsum profecto nunc quod est utroq; in tpe: idem esse necesse est. ARGY.

Adhuc aūt, ipsius nunc hoc quidē actū erit, illud aūt futurum, & non semp̄ idē factum est, & futurum. Neq; itaq; ipsum nunc, idem est simul. multipliciter enim diuisibile est tempus.

Quare, si hæc impossibile est inesse ipsi nūc, necesse est idem esse ei quod in vtroq; nūc est. T.c.28.

C Quæ talis est. Semper facta diuisione tēporis, vna pars est ꝑterita, & alia futura. Si igit & nunc diuidatur, oportet ꝙ aliquid eius sit pręteritū & aliquid futurū. sed nō idē est ꝑteritum, & futurum: sequit ergo, ꝙ ipsum nunc nō sit idē sibiipsi, quasi totū simul existens, quod est contra rōnē eius quod dicit nunc. Cùm enim dicimus nunc, intelligimus simul in ꝑsenti esse. Sed oportebit multā diuersitatē esse in nunc & successionē, sicut & in tpe, quod multipliciter est diuisibile. Sic ergo ostēso ꝙ nunc sit diuisibile, quod erat consequens ad hoc quod dicebatur nō esse idē nunc, quod est extremum præteriti & futuri, & destructo consequente, concludit destructionem antecedentis. Et hoc est quod dicit ꝙ, si hoc est impossibile inesse ipsi nunc, s. ꝙ sit diuisibile, necesse est dicere, ꝙ idem sit nunc, quod est extremum vtriusq; temporis. Deinde cum dicit. Tertia rō.

At uero si sit idem, patet & indiuisibile esse. Nam, si diuisibile sit, ea rursus euenient, quæ antea accidebant. Esse igitur in tpe indiuisibile quid, quod ipsum nunc dicimus esse, ex hisce, quæ diximus, perspicuum iam euasit. ARGY.

At vero si idē est, manifestū ꝙ & indiuisibile. Si enim diuisibile est, iterū contingent eadē, quæ & prius. Quòd igitur sit aliquid in tempore indiuisibile, quod dicimus esse ipsum Nunc, manifestum est ex his, quæ dicta sunt. T.c.29.

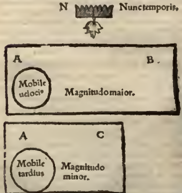
Ostendit ꝙ econtrario, si idem est nunc præteriti & futuri, necesse est ꝙ nunc sit indiuisibile: quia, si esset diuisibile, sequerentur omnia prædicta inconuenientia. Et sic, ex quo non potest dici ꝙ nunc sit diuisibile, quasi existēte altero nunc præteriti, & altero nunc futuri: nec etiam est diuisibile si ponatur idem, concludit manifestum esse ex dictis, ꝙ necesse est in tēpore esse aliquid indiuisibile, quod dicitur nunc. Deinde cum dicit.

ARGV. *Atqui nihil in ipſo nunc moueri ex hiſce pàtebit, quę deinceps dicemus. Nam, ſi quippiã in ipſo moueri poſſit, fiet ut celerius in ipſo, ac tardius moueatur. Sit itaq; nũc ipſum N. atq; in ipſo celerius mobile longitudinem tranſeat A B literis deſignatã. Igitur mobile tardius minorẽ in eodẽ longitudinem pertranſibit. Deſignetur & ipſa, & ſit. A G. Quoniam autẽ mobile tardius in toto nunc ipſo longitudinẽ. A C. pertranſiuit, celerius mobile per eandem in minore ſanè mouebitur. Quare ipſum nunc diuidetur: at erat indiuiſibile: fieri ergo non poteſt, ut quicquam in ipſo nunc moueatur.*

Quòd autem nihil in ipſo Nunc mouet̃, ex his manifeſtũ eſt. ſi nanq; eſt, contingit & velocius moueri in ipſo nunc, & tardius. Sit igit̃ ipſum nunc in quo N, moueat̃ autem velocius, in ipſo per A B. Ergo tardius in ipſo per minorem quàm ſit A B, mouebitur, vt per A G. Qm̃ autem tardius in toto ipſo nunc mouebat̃ per A G, velocius in minori q̃ hoc mouebitur. quare diuidetur ipſum nunc: ſed erat indiuiſibile: non ergo eſt moueri in ipſo nunc.

T.10. Oſtendit q̃ in nunc non poteſt eſſe nec motus, nec qes. Et primo oſtẽdit de motu, Secundo de quiete. ibi {At vero neq; quies eſſe.} Dicit ergo primo manifeſtum eſſe ex ijs, quæ ſequuntur, q̃ in nunc nihil poſſit moueri. quia, ſi aliquid poteſt moueri in nunc, continget in nunc moueri duo mobilia, quorũ vnum ſit velocius, & aliud tardius. Sit ergo ipſum nunc. N, & aliqd̃ corpus velocius moueat̃ in N, per A B magnitudinem. ſed tardius in æquali, minus mouetur: ergo tardius in hoc inſtanti mouetur per minorem magnitudinem, quæ eſt A G. Sed velocius idem ſpatium pertranſit in minori q̃ tardius. quia ergo corpus tardius mouebatur per A G magnitudinem in toto ipſo nunc, ſequitur q̃ velocius moueatur per eandem magnitudinem in minori q̃ nunc, ergo nũc diuiditur. Sed oſtenſum eſt q̃ nunc eſt indiuiſibile: ergo nõ poteſt aliquid moueri in nunc. Secundo ibi.

Demonſtratio oſtendens quòd in ipſo Nunc, motus eſſe non poteſt.

ARGV. *At uero nec in eodẽ quicquã quieſcere poteſt. Quieſcere enim id dicebamus, quod eſt aptum ut moueatur, & non mouetur tunc cùm aptum eſt moueri, & ubi, & quemadmodum moueri eſt aptum. quare, cum in ipſo nunc nihil ſit aptum moueri, patet nihil etiam in eodem quieſcere aptum eſſe.*

At vero neq; quieſcere. quieſcere enim diximus aptum natum moueri, quod non mouetur quando aptum natũ eſt, & quo, & ſic. Quare, qm̃ in ipſo nunc nihil aptum natum eſt moueri, manifeſtum, quia neq; quieſcere. T.c.10.

Oſtendit idem de quiete tribus rationibus. Quarũ prima talis eſt. Dictum eſt enim in Quinto q̃ illud quieſcit, quod eſt aptum natum moueri, & non mouetur qñ aptũ natum eſt moueri, & ſm illam partem qua natum eſt moueri: vel eo modo, quo natum eſt moueri. Si enim aliquid caret eo, quod non eſt natum habere, vt lapis viſu: aut eo tpe, qñ non eſt natum habere, vt canis ante nonum diem, aut in ea parte, qua non natum eſt habere ſicut in pede vel in manu: aut eo modo, quo non natũ eſt habere, vt, ſi homo non videat ita acute vt aquila, non propter hoc dicit̃ eſſe priuatum viſu: quies autẽ eſt priuatio motus, vnde nihil quieſcit niſi quod eſt aptum natum moueri, & qñ, et ſicut natum eſt moueri. ſed oſtẽſum eſt q̃ nihil aptum natum eſt moueri in ipſo nunc: ergo manifeſtum eſt q̃ nihil quieſcit in nunc. Secundam rationem ponit ibi. Prima rõ. Nota q̃ priuatiue oppoſitus modos.

ARGV. *Præterea, ſi nunc ipſum in utriſq; temporibus idẽ eſt, fieriq; poteſt, ut in horum temporum altero toto quippiam moueatur, in altero toto quieſcat: atq; id quod toto in tẽpore mouetur, in quouis ipſius mouebitur, in quo ipſum moueri poteſt: & id, quod quieſcit ſimili mõ quieſcet, fiet profectò ut idem moueatur ſimul, atq; quieſcat. Ipſum enim nunc ultimum utrorumq; temporum eſt.*

Amplius ſi idẽ quidem nunc in vtriſq; tpibus eſt, contingit autẽ hoc quidẽ moueri, illud aũt quieſcere p totum. quod aũt mouet̃ in tpe toto, in quolibet mouebit̃ hoc, ſm quod aptũ natũ eſt moueri, & quieſcens ſilr̃ quieſcet: contingit idẽ ſimul quieſcere & moueri. Idẽ enim vltimum temporũ vtrorumq;, ipſum nunc eſt. T.c.11.

Quæ talis eſt. Illud, quod mouetur in toto aliquo tpe, mouetur in quolibet illius temporis, in quo natũ eſt moueri: & ſimiliter quod quieſcit in aliquo toto tẽpore, quieſcit in quolibet illius temporis, in quo natũ eſt quieſcere. Sed idem nunc eſt in duobus tẽporibus, in quorũ vno toto quieſcit, & in altero toto mouetur, ſicut apparet in eo, quod poſt quietem mouetur, & poſt motum quieſcit. Si igitur in nũc aliquid natum eſt quieſcere & moueri, ſequeretur q̃ aliquid ſimul quieſceret & moueret, quod eſt impoſſibile. Tertiam rationem ponit ibi. Secũda rõ.

ARGV. *Inſup id quieſcere dicimus, quod ſimiliter ſe habet, et ipſum, & partes nunc atq; prius: at in ipſo nunc non eſt prius (ut patet:) quare non fit, ut in ipſo quicq̃ quieſcat. Quæ cùm ita ſint; neceſſe eſt, & id quod mouetur, & id quod quieſcit, in tempore moueatur atq; quieſcat.*

Amplius aũt, quieſcere quidem dicimus id, quod ſilr̃ ſe habet & ipſum & partes, & nũc & prius: in ipſo nunc aũt nõ eſt prius: quare neq; quieſcere. Neceſſe ẽ ergo, & moueri quod mouetur, in tempore, & quieſcere, quieſcens. T.c.12.

Quæ talis eſt. Illud dicimus quieſcere, quod ſe habet ſimiliter, & nunc, & prius, & ſm ſe totũ, & ſm partes ſuas. Ex hoc enim dr̃ aliqd moueri, quod nunc & prius diſſilr̃ ſe habet, vel ſm locũ, vel ſm quantitatẽ, vel ſm qualitatẽ. Sed in ipſo nunc non eſt aliquid prius: quia ſic nunc eſſet diuiſibile Tertia rõ.

A diuisibile (quia ll prius, pertinet ad præteritum) ergo non contingit in nunc quiescere. Ex hoc autem vlterius cōcludit, q necesse est omne quod mouetur, et oē quod quiescit, moueri & quiescere in tempore. Deinde cum dicit.

ARG Y.

Omne aūt quod mutatur diuisibile eē necesse est. Nā cum ē quodā in quoddam sit omnis mutatio, cū est quidem in eo in quod est mutatū, non vlterius, ut patet, mutatur: cùm uero est in eo, ex quo est mutatio, & ipsum & oēs partes nōdum mutatur. Quod enim eodem modo se habet, & ipsum & partes, id nō mutatur. Necesse est igit ipsum partim in hoc, partim in altero esse. neq; enim in utroq;, neq; in neutro esse potest. Dico autem in quod mutatur primū mutatione, ut fuscū cū ex albo mutat, nō in nigrū. Nō enim id, quod mutat in utrouis extremorū esse, necesse est. Patet igitur, oē quod mutatur, diuisibile esse.

B Quod autem mutatur omne, necesse est diuisibile esse. Qm̄ enim ex quodam in quiddam omnis mutatio est: &, cùm quidem sit in hoc, in quod mutatum est, nō amplius mutatur: cū autem est in eo, ex quo mutatum est, & ipsum & partes omnes non mutantur. quod enim similiter se habet & ipsum & partes omnes non mutat: necesse igitur est quidem aliquid in hoc esse, aliud vero in altero mutantis. non enim in vtrisq;, neq; in neutro possibile est totum esse. Dico autem in quod mutatur primum secundum mutationem, vt ex albo in fuscum, nō in nigrum. nō enim necesse est, quod mutatur in quocunq; esse vltimorum. Manifestum igitur est, q omne, quod mutatur, erit diuisibile.

C Ostendit q oē quod mouetur est diuisibile tali ratione. Omnis mutatio est ex quodam in quiddam: sed, qn̄ aliqd est in termino ad quem mutatur, vlterius nō mutatur, sed iam mutatum est. nō enim simul aliquid mouetur, & mutatum est, vt supra dictū est, qn̄ uero aliquid est in termino ex quo mutatur, sm se totum et sm omnes partes suas, tunc nō mutatur. dictum est enim q illud, quod similiter se habet, & ipsum, & oēs partes eius, non mutatur, sed magis quiescit. Addit aūt {& oēs partes} quia, cùm aliquid incipit mutari, non simul totum egreditur de loco, quem prius occupabat, sed paes post partem. Neq; iterū potest dici q sit in vtroq; termino sm se totum, et sm partes suas dum mouet: sic enim aliquid esset simul in duobus locis. Neq; iterū potest dici q in neutro terminorū sit: loquimur enim nunc de proximo termino, in quem mutatur, & nō de vltimo extremo. Sicut, si ex albo aliquid mutetur in nigrum, nigrum est vltimum extremū, fuscum vero est proximum. Et silr, si sit vna linea diuisa in tres partes æquales, s. linea A B C D, manifestū est, q mobile in principio motus est in parte A B, sicut in loco sibi æquali. contingit tn̄ in aliqua parte sui motus non esse, neq; in A B, neq; in C D. qn̄q; enim est totum in B C. Cùm ergo dicitur q illud, quod mutatur, quando mutatur, nō potest in neutro esse, accipitur non extremus terminus, sed proximus. Relinquitur ergo q omne, quod mutatur, dum mutatur, sm aliquid sui est in vno, & sm aliquid sui est in altero. sicut, D cùm aliquid mutatur de A B in B C in ipso moueri, pars quæ ægreditur de loco A B, ingreditur locum B C. Et qđ mouetur de albo in nigrum, paes, quæ desinit esse alba, fit fusca vel pallida. Sic igitur manifestum est q omne, quod mutatur, cum sit partim in vno & partim in altero, est diuisibile. Sciendum est aūt q Commentator in hoc loco mouet dubitationem de hoc, q, si Arist. non intendit hic demonstrare q mobile sit diuisibile, nisi de mobili quod

Dubium. An mobile quocūque motu, ac mutatiōe, diuisibile cōcludatur ex Aristo. verbis.

A mouet motu, quem dixit esse in solis tribus generibus s. quantitate, qualitate, & vbi, demōstratio sua nō erit vlis sed particularis: quia ēt quod mutatur sm substātiam diuisibile inuenitur. Vnde videtur q intelligat de eo, quod transmutatur sm quamcunq; transmutationem, vt includatur generatio & corruptio in substantia. Et hoc etiā ex ipsis verbis eius apparet. non enim dicit, quod mouetur, sed quod mutatur. Sed tunc videtur sua demonstratio nō valere. quia aliquæ transmutationes sunt indiuisibiles, sicut ipsa generatio substantialis & corruptio, quæ nō sunt in tpe: & in hmōi transmutationibus non est verum, q illud, quod mutatur, sit partim in vno, partim in alio. non enim cū ignis generat, partim est ignis, partim non ignis. Et inducit ad hoc plures solutiones, quarū vna ē Alex. dicentis q nulla trāsmutatio ē indiuisibilis, aut in non tpe.

B Sed hoc reprobatur. quia p hoc destruitur quoddā probabile & famosum apud Arist. & oēs pipateticos. s. q aliquę transmutationes sint in nō tpe, vt illuminatio, & alia hmōi. Inducit ēt solutionem Themistīj dicentis, q etsi sit aliqua transmutatio in non tpe, tn̄ hoc latet, & Arist. vtit eo, quod est manifestum. s. q trāsmutatio fit in tpe. Et hoc reprobat. quia eodē modo se habet de diuisione mutationis & mutabilis. Et adhuc videtur latentius diuisibilitas mobilis q̄ mutationis. Vnde demonstratio Aristo. non esset efficax: quia posset aliquis dicere, q licet ea, quæ mutantur mutationibus maxime diuisibilibus, sint diuisibilia, sunt tn̄ aliqua mutabilia latentia, quæ sunt indiuisibilia. Ponit ēt solutionem Auempace dicentis, q hic nō agitur de diuisione mutabilis sm quantitatē, sed de diuisione mutabilis sm q subiectum diuiditur p accidentia contraria, de quorū vno mutatur in alterum. Et addit postea suā solutionē, q illæ mutationes, quę dicuntur fieri in nō tpe, sunt termini quorundā motuum indiuisibilium. Accidit ergo aliquid transmutari in non tpe, inquantum, s. quilibet motus terminatur in instanti. Et quia illud, quod est p

Snia The.

Sol. Auēp.

Sol. Auer.

C accidens, ptermittit in demōstrationibus, ideo illo Arist. in hac demonstratione vtitur, ac si omnis mutatio sit diuisibilis & in tpe. Sed, si quis recte consyderet, hæc obiectio non est ad propositū. Non enim Arist. in sua demonstratione utitur quasi principio, q omnis sit mutatio diuisibilis, cùm magis ecōuerso, ex diuisione mobilis pcedat ad diuisionē mutationis, vt infra patebit. et sicut ipse post dicet, diuisibilitas p prius est in mobili, q̄ in motu vel mutatione. Sed utitur principijs per se notis, quę necesse est cōcedere in quacūq; mutatione, s. q illud quod mutatur, qn̄ est sm totum & partes in termino á quo mutatur, nōdum mutatur sm illam mutationem: & q, qn̄ est in termino ad quē, non mutatur, sed mutatū est: & q non potest esse nec in utroq; totum, nec in neutro, sicut expositum est. Vnde ex necessitate sequitur, q in qualibet mutatione, illud qđ mutatur, dum mutatur, sit partim in vno termino, & partim in alio. Sed hoc diuersimode inuenitur in diuersis mutationibus. In illis enim mutationibus, inter quarum extrema est aliquod medium, cōtingit q id, quod mutatur, dum mutat, partim sit in vno extremo, & partim in alio sm ipsa extrema. In illis vero, inter quarum terminos nō est aliud medium, id, quod mutat non est sm diuersas partes suas i diuersis extremis sm ipsa extrema, sed sm aliqd ei adiunctū. sicut, cū materia mutat de priuatione ad formam ignis, dū est in ipso mutari, est quidē sub priuatione sm seipsam, sed partim est sub forma ignis nō secundum seipsam, sed sm aliquid ei adiunctū, s. secundū dispositionem propriā ignis, quā partim recipit anteq; formā ignis habeat. Vnde infra probabit Arist. q ēt generatio & corruptio sunt diuisibiles: quia, quod generatur, prius generabat: & quod corrumpitur prius corrumpebat. Et forte hoc modo intellexit Alex. q omnis transmutatio est diuisibilis. s. vel sm seipsam, vel secundum motum ei adiunctum. Sic etiam intellexit Themistius, q Arist. assumplit

Sntia Arist.

D

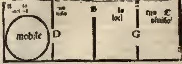
id qđ erat manifestum:& pretermisit id,qđ erat latẽs:quia nondum erat locus tractandi de diuisibilitate vel indiuisibilitate mutationum,sed hoc reseruatur in posterum. In omnibus tamen vel diuisibilibus vel indiuisibilibus saluatur quod Arist. hic dicit:quia etiam quæ dicuntur indiuisibiles mutationes,sunt quodammodo diuisibiles nõ secundum propria sua extrema, sed per ea quæ eis adiunguntur. Et hoc est quod Auer. voluit, ꝙ hoc est ꝑ accidẽs aliquas mutationes esse in non tempore. Est etiam hic alia dubitatio. Non enim videtur hoc verum in motu alterationis,ꝙ id quod alteratur,partim sit in vno termino & partim in altero dum alteratur. Non enim sic procedit motus alterationis, ꝙ prius vna pars alteretur, & postea altera:sed totum prius est minus calidum, & postea magis calidum. Vnde etiã Arist. in lib. de Sensu & Sensato dicit, ꝙ non similiter se habet in alteratione sicut in latione. lationes nanq; rationabiliter mediũ prius attingunt. Quæcunq; vero alterantur non adhuc similiter. Contingit enim simul alterari: & non dimidium prius velut aquam omnem simul coagulari.

Quæstio. An mobile secundũ alteratione, dũ alterat, parti ĩ uno, & partim in altero termino sit.

Est autem ad hoc dicendum ꝙ Aristo. in hoc Sexto libro agit de motu secundum ꝙ est continuus. Continuitas autem primo & per se & proprie inuenitur in motu locali tantum, qui solum potest esse cõtinuus & regularis, vt ostendetur in octauo. Et ideo demonstrationes in hoc libro positæ pertinẽt quidem ad motum localem perfecte, ad alios autem motus non totaliter,sed secundum ꝙ aliquid continuitatis & regularitatis participant. Sic ergo dicendum est, ꝙ mobile secundum locum, semper prius subintrat locum,in quem tendit ſm partem q̃ secundum totum:in alteratione autẽ est quidem vt sic,est autem vt non. Manifestum est enim ꝙ omnis alteratio fit ꝑ virtutẽ agẽtis quod alterat, cuius virtus quanto fuerit maior,tanto maius corpus alterare potest. quia igitur alterans est finitæ virtutis, vsq; ad determinatam quantitatem corpus alterabile subditur eius, virtuti, et simul recipit impressionem agentis, vnde simul alteratur totum,non pars post partem. Sed illud alteratum iterum alterat aliquid aliud sibi coniunctum:est tamen minoris efficaciç in agendo,& sic inde quousq; deficiat virtus alteratiua. sicut ignis calefacit vnam partem aeris statim,& illa calefacta calefacit aliã,& sic pars post partẽ alterat. Vnde & Arist. in libro de Sensu & sen. post verba ꝑmissa subiungit{ Attamẽ si multum fuerit quod calefiat aut coagulatur,habitõ ab habito patitur. Primũ autem ab ipso faciente transmutari necesse est,& simul alterari,& subito.} Veruntamẽ & in hoc ipso,quod simul alteratur, est quandam successionem consyderare. quia, cùm alteratio fiat per contactum alterantis, partes alterati quanto magis appropinquant ad corpus alterans,perfectius à principio recipiunt impressionem alterantis: & sic successiue secundum ordinem partium ad perfectam alterationem peruenitur, & maxime quando in corpore alterabili est aliquid contra resistens alteranti. H Sic ergo id, quod concludit(ꝙ videlicet id,ꝙ mutatur,dum mutatur partiũ ẽ in termino à quo,& partim in termino ad quem: quasi vna pars prius perueniat ad terminum ad quem q̃ alia)simpliciter & absolute verum est in motu locali:in motu autem alterationis aliqualiter,(vt dictum est.)Quidam vero ecõuerso dixerunt,ꝙ hoc,quod hic dicitur,magis habet veritatem in motu alterationis,q̃ in motu locali. Dicunt enim ꝙ hoc,quod dicitur,ꝙ id quod mutatur partim est in termino à quo,et partim in termino ad quẽ, non sic est intelligendum,ꝙ vna pars eius quod mouetur sit in vno termino,& alia in alio,sed est referẽdum ad partes terminorum:quia. s. id qđ mouetur partẽ habet de termino à quo,& partem de termino ad quem,sicut illud qđ mouetur de albedine in nigredinẽ,primo non habet perfecte albedinẽ,nec perfecte nigredinẽ,sed aliquid participat imperfecte de vtroq;. In motu aũt locali hoc non videtur E verum,nisi ſm id quod mouetur, dũ est in medio duorũ terminorum,quodammodo aliquid participat de utroq; extremo. sicut,si terra moueatur ad locũ ignis, dum est in loco aeris in suo moueri partẽ habet vtriusq; termini, inquantum. s. locus aeris & est sursum respectu loci terræ,& deorsum respectu loci ignis. Hęc aũt expositio extorta ẽ, & contra opinionem Aristo. Et primo quidem apparet hoc ex ipsis verbis Arist. Concludit enim, necesse igit̃ quidem aliqđ in hoc esse,aliud vero in altero mutãtis,i. eius quod mutatur. Loquitur ergo de partibus mobilis, non de partibus terminorum. Secundo ex eius intentione, inducit. n. ad probandũ,id quod mutatur esse diuisibile: quod non posset concludi ex ꝑmissis. Vnde & Auempace dixit,ꝙ nõ intendit hic ꝓbare ꝙ mobile sit diuisibile in partes quantitatiuas,sed ſm formas: inquantum, s. id, quod mutatur de contrario in contrariũ, dum est in ipso mutari,habet aliquid de vtroq; contrario. Sed intentio Arist. est expresse ostendere,ꝙ mobile est diuisibile in suas partes F quantitatiuas,sicut & alia cõtinua. Et sic vtitur in sequentibus demonstrationibus.

Alber. Nec hoc videtur esse cõueniens,quod dicunt quidam, ꝙ ꝑ hoc probatur ẽt diuisibilitas mobilis ſm continuitatem. Quia ꝑ hoc ꝙ mobile,dum mouet̃ participat vtrũq; terminum,& non statim habet perfecte terminũ ad quẽ, manifestũ est mutationem esse diuisibilẽ ſm continuitatẽ: & ita,cũ diuisibile non possit esse in indiuisibili, sequit̃ ꝙ ẽt mobile sit diuisibile, vt cõtinuum. Manifeste. n. Arist. in subsequentibus ostendit diuisionẽ motus ex diuisione mobilis. vnde,si intenderet concludere diuisionem mobilis per diuisionẽ motus,esset demonstratio circularis. Tertio apparet hanc expositionem esse inconuenientẽ ex ipsa expositione Arist. cum dicit{ Dico autem in quod mutatur primum secundum mutationẽ.} Ex quo apparet ꝙ non intendit dicere,ꝙ partim sit in termino à quo, & partim in termino ad quem propter hoc ꝙ sit in medio,quod G participat vtrunq; extremum: sed quia secundum vnam partem sui est in vno extremo,& secundum aliam in medio. Sed circa hãc expositionem Arist. dubium esse videtur quod dicit{ in quod primum mutatur} non enim videtur posse accipi in quod primum mutatur propter diuisibilitatem magnitudinis in infinitum. Et ideo dicendum est ꝙ id,in quod primum mutatur in motu locali,dicitur locus,qui contangit locum a quo mutatur, ita ꝙ nihil est eius. Si enim acciperetur secũdus locus, qui haberet aliquid primi, nõ esset accipere primum locum, in quem mutatur. Quod sic patet.

Ostensio, quòd si accipiatur aliquis secundus locus, qui habeat aliquid primi loci, nõ est accipere primum locum, in quem mobile mutatur.

Sit locus vnde mutatur aliquod mobile A B,& locus ei contactus æqualis sit B C quia enim A B diuisibile est diuidatur in puncto D,& sumatur de loco B C versus C quod est æquale ei quod est B D,& sit illud G C. Manifestum est igitur,ꝙ mobile prius mutatur ad locum D G,q̃ ad locum B C. & iterum, cùm A D sit diuisibile, erit accipere alium locum priorẽ: & sic in infinitum. Et similiter in motu alterationis accipiendum est primũ in quod mutat,medium alterius speciei,sicut cùm mutatur de albo in nigrum,accipi debet fuscum, non autem minus album.

Lectio

LECTIO. VI.

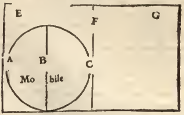
Modos quosdam, quibus motus diuiditur: quæ item simul cum motu diuiduntur per singula exponit.

ARGY. *Motus autem duobus est diuisibilis modis, uno quidem modo tempore, altero uero ratione partiū eius quod subit motum. ueluti si A C totum mouetur: & A B, & B C sane mouebitur.*

Te. cō. 33. MOtus autē est diuisibilis dupliciter. vno quidem modo tempore, alio vero, secundum motus partium illius, quod mouetur. Vt si ipsum A C mouetur totum, & A B, mouebitur, & B C.

Præmissis quibusdam quæ sunt necessaria ad diuisionem motus, hic incipit agere de diuisione motus. Et diui-
ditur in partes duas, In prima agit de diuisione motus,
In secunda ex determinatis excludit quosdam errores cir- B
T.71. ca motum ibi {Zeno autem deratiocinatur.} Prima au-
tem pars diuiditur in partes duas, In prima determinat
de diuisione motus, In secunda de diuisione quietis. ibi
T.87. {Quoniam autem omne aut mouetur.} Prima diuidi-
tur in duas, In prima agit de diuisione motus, in secun-
da de finito & infinito circa motum (vtrunq; enim vide-
tur ad rationem cōtinui pertinere, scilicet diuisibile, & in
finitum) ibi {Quoniam autem omne quod mouetur in
T.60. tempore mouetur.} Prima pars diuiditur in duas, In pri
ma ostendit quomodo motus diuiditur, In secunda agit
T.40. de ordine partium motus. ibi {Quoniam autem omne
quod mutatur ex quodā.} Circa primum duo facit. Pri-
mo ponit duos modos quibus motus diuiditur. Secun-
do ostendit quæ sunt illa quæ simul diuiduntur cum mo
T.37. tu. ibi {Quoniam autem omne quod mouetur in ali-
quo. Circa primum duo facit. Primo ponit modos qui-
bus motus diuiditur. Secundo exponit eos ibi {Sit igi- C
infra tur ipsius A B.} Dicit ergo primo, quòd duobus modis
diuiditur motus. Vno modo secundum tempus, quia
ostensum est, quòd motus nō est in nunc, sed in tempore.
Alio vero modo diuiditur secundum motus partiū mo-
bilis. Sit enim A C mobile, & diuidatur: ostensum est enim
omne quod mouetur diuisibile esse. Si ergo ipsum A C
totum mouetur, necesse est quòd moueatur vtraque pars
eius scilicet A B, & BC. Est autem consyderādum, quòd
diuisio motus secundum partes mobilis potest intelligi
dupliciter. Vno modo vt pars post partem moueatur:
quod quidem non est possibile in eo, quod secundum se
totum mouetur: quia eius quod secundum se totum mo-
uetur, omnes partes simul mouentur, non quidem seor-
sum à toto, sed in ipso toto. Alio modo potest itelligi ista
diuisio motus secundum partes mobilis, sicut & diuisio
cuiuslibet accidentis, cuius subiectum est diuisibile, atten
ditur secūdum diuisionem sui subiecti: sicut, si totum hoc D
corpus est album, secundum diuisionem corporis diuide
tur per accidens albedo. Et sic accipitur hic diuisio motus
secundum partes mobilis, vt sicut vtraq; pars mobilis si-
mul mouetur in toto, ita motus vtrarunq; partium sint si
mul. Et per hoc, ista diuisio motus, quæ est secundum par
tes mobilis, est alia ab illa, quæ est secundum tempus, in
qua duæ partes motus non sunt simul. Si tamen motus
partis vnius comparetur ad motum partis alterius, non
simpliciter, sed secundum aliquod signum determina-
tum, sic motus vnius partis etiam tempore præcedit mo-
tum alterius partis. Si enim mobile A B C moueatur in
magnitudine E F G, ita quòd E F sit æquale toti A C: ma
nifestum est, quòd hoc signum F, secūdum prius pertran-
sibit B C, quàm A B: & secundum hoc simul curret diui-
sio motus secundum partes temporis, & secundum par-
tes mobilis. Secundo ibi.

A *Ostensio q̄ motus unius partis comparatus ad motū alterius partis non simpliciter, sed secundū aliquod signū determinatū, t̄pe præcedit motum alterius partis.*

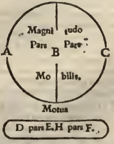

B *Atq; sit partis quidē A B motus D E, partis uero BC motus EF. Totum igitur motum D F ipsius A C mobilis motum esse necesse est. Etenim hoc ipso motu mouebitur, quippe cùm utraq; pars, utroq; moueatur motu: & nihil alieno motu, sed proprio moueatur. Quare totus motus totius est magnitudinis motus.* ARGY.

Sit igitur ipsius quidem A B, qui est D E. motus: B C aūt q̄ est E F motus partiū. necesse est igiť totū in quo est D F ipsius A C esse motum. mouebitur enim s̄m hunc. quippe, cùm vtraq; partium mouetur s̄m vtrunq;. nulla. n. mouebitur s̄m alterius motū. Quare totus motus, totius est magnitudinis motus.

Manifestat positos modos. Et primo ostēdit q̄ motus
diuidatur s̄m partes mobilis. Secundo q̄ diuidať s̄m par-
C tes temporis. ibi {Alius autem s̄m temp⁹ est.} Primum
ostendit tribus rationibus. Quarum prima talis est. Ex Te.38.
quo moto toto mouentur partes, motus illius partis quæ
est A B, sit D E, & motus alterius partis, quæ est B C, sit
E F. Sicut ergo totum mobile A C componitur ex A B,
& B C, ita totus motus D F componitur ex D E, & E F.
Cum ergo vtraq; partium mobilis moueatur s̄m vtrāq;
partium motus, ita tamen q̄ neutra pars mobilis moueť
s̄m motum alterius partis (quia s̄m hoc totus motus esset
vnius partis, quæ moueretur motu suo, & motu alterius
partis) oportet dicere q̄ totus motus D F. sit totius mobi
lis A C, & sic motus totius diuiditur per motum partiū.
Secundam rationem ponit ibi.

Prima demonstratio ostendens, quòd motus diuiditur secundum diuisionem mobilis.

D

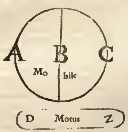
Præterea, si motus quidem omnis alicuius est motus: totus autē D E motus, neq; A B, neq; B C est partis (pars ARGY.
enim

enim partis est motus:neq; cuiquam tribuitur alij:cuius E
nāq; totius totus est motus,eius & partium partes sunt:
partes aūt D E Z partium A B C,& non aliorū sunt mo
tus.plurium enim unus motus esse non potest)totus pro-
fecto motus D Z totius A C magnitudinis motus erit.

Te.c.14. Amplius aūt,si omnis motus alicuius est, totus aūt motus,qui est in quo elt D Z, neq; partium est neutræ(partis enim vtraq; est,neq; alterius nullius:cuius.n. totus, totius, & partes, partium sunt:partes autem ipsius DZ sunt ipsarum,quæ sunt A B C, & nullarum aliarum: plurium enim nō erat vnus motus)& vtiq; totus motus erit ipsius A B C,magnitudinis.

Secūda rō. Quæ talis est.Omnis motus est alicuius mobilis.totus aūt motus D Z neq; est alterius partium:quia neutra mouetur fm totum motū,sed vtraq; mouetur fm partes mo- F tus,vt dictum est.Neq; iterum potest dici q sit motus cuiuscunq; alterius mobilis separati ab A C:quia,si totus ille motus esset totius alterius mobilis, sequeretur q partes huius motus essent partium illius mobilis:sed partes hui9 motus,qui dicitur D Z sunt partium huius mobilis:quę sunt A B C,& nullarum aliarum:quia,si essent et harum & aliarum,sequeretur q vnus motus esset plurium,quod est impossibile. Relinquitur ergo q totus motus sit totius magnitudinis,sicut & partes partium. & ita motus toti9 diuiditur fm partes mobilis. Tertiam rōnem ponit ibi.

Demonstratio secunda ostēdens idem quod supra.

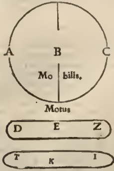

Insuper si totius A C magnitudinis alius quidam sit
ARGV. *motus,ceu T I auferentur ab ipso utrarunq; partium mo*
tus,qui quidem æquales erūt motibus D E, & E Z. Vnus
enim unius ē motus.quare,si totus T I, motus in motus
partiū diuidet,motus T I, motui D Z erit æqualis. Sin ue
ro stabit aliquid ut T K, hic nullius erit motui,ut patet.
Neq;.n.totius,neq; partium:quia motus unius est unus. H
At neq; cuiquā alij tribuet,cōtinuus enim motus,conti-
nuorū quorundā est motus.Eadē erit profecto ratio & si
D E Z excesserunt in diuisione motus T I. Quare, si hoc
esse non potest, eundem atq; æqualē esse necesse est.Hæc
igitur diuisio ratione partium eius, quod mouetur, atq;
cuiuslibet partibilis ipsam esse necesse est.

T.c.15. Amplius aūt si est quidē totius alius motus, vt in quo T I,remouebit ab eo qui sit vtrarūq; partiū motus.hi aūt ęquales erant ijs, quæ sunt D E Z: vnius.n. vnus motus. quare, si totus quidē diuidetur,qui est T I in partium motus, æqualis erit,qui est. T I ei,qui est D Z.Si vero deficit aliqd, vt quod est K I, hic nullus erit motus,neq; enim totius, neq; partiū, propter id quod vnus vnius ē. neq; alterius nullius est. Continuus enim motus est cōtinuorū quorundam. Similiter autem est & si excellat secundū diuisionē. quare si hoc impossibile est, necesse eundem esse, & æqualē. Hæc igitur diuisio secundum partium motus est, & necesse omnis esse partibilis,ipsam.

Quæ talis est.Omne,quod mouetur, habet aliquē motum.si igitur totus motus,qui est D Z, non sit totus mobilis, quod est A C, oportet quòd aliquis alius motus sit eius. Et sit ille motus T I. Ab hoc ergo motu,qui est T I, auferatur per diuisionē motus vtrarunq; partium, quos oporteat esse æquales ijs,quæ sunt D E Z hac ratione:q vnius mobilis non est nisi vnus motus:vnde non potest dici q motus partium,quæ auferūtur à motu T I, qui ponitur esse totius,sint maiores aut minores q̄ D E, & E Z qui ponebantur motus earūdem partium. Aut ergo motus partium cōsumunt per diuisionem totum T I, aut deficiunt ab eo,aut superexcedunt. Si consumunt totū T I, & non excedunt, nec deficiunt, sequitur q motus T I, sit æqualis D Z, qui est motus partium:& non differat ab eo.Si autem motus partium deficiunt à T I,ita q T I excedat D Z in K I,ista pars motus,quæ est K I,nullius mobilis erit.Non enim est motus totius A C,neq; partium eius:quia vnius non est nisi vnus motus:& tā toti q̄ partibus assignatus est iam alius motus. Neq; iterum potest dici q sit alicuius alterius mobilis:quia totus T I est quidam motus continuus:& motus continuus oportet q sit continuorum(vt in Quinto ostensum est,vnde nō potest esse q pars huius motus continui,qui est T I,sit alicuius mobilis,quod non continuetur cum A B C. Similiter et sequitur inconueniens,si dicatur q motus partium excedlat fm diuisionem:quia sequetur q partes excedant totū, G quod est impossibile.Si ergo hoc ē impossibile q excedat, vel deficiat,necesse est q motus partiū sit æqualis & idem motui totius.Deinde concludit.Hęc igitur diuisio est fm motus partium,& necesse est q talis partitio inueniatur in motu propter hoc,q omne, quod mouet est partibile. Secundo ibi.

Demonstratio tertia ostendens idem quod supra.

Alia aūt est tpis rōne.Nā,cū omnis motus in tpe sit: ARGV.
& omne tempus sit diuisibile,minor autē in minori tpe
fiat:omnis motus uti tempus diuidatur necesse est.

T.c.16. Alius autem fm tempus. Quoniā enim omnis motus in tempore:tempus autem omne diuisibile

uisibile est: in minori autem minor motus, necesse est omnem diuidi motum ſm tempus.

Concludit q motus diuidatur secundum diuisionem tpis tali ratione. Omnis motus est in tpe: & omne tempus est diuisibile, vt probatum est. cùm ergo in minori tēpore sit minor motus, necesse est q omnis mot' diuidatur secundum tempus. Deinde cum dicit.

ARGY. *Cum aũt omne, quod mouetur, in aliquo moueaẽ, et tpe aliquo: mobilisq; totius sit motus, easdem esse diuisiones & tpis & motus, & ipsius moueri, & eius quod mouetur, & etiam eius, in quo est motus, necesse est. Verum non omnium similiter, in quibus est motus, sed quantitatis quidem per se, qualitatis uero per accidens.*

Te. cõ. 37. Easdẽ eẽ diuisiones ipsi' tpis, ipsi' mot', ipsi' moueri, ei' qd moueẽ, eius, in quo mouetur.

Qm̄ autem oẽ quod mouetur in aliquo mouetur, & quodã tpe: & omnis moti est motus: necesse est easdem diuisiones esse tpis, & motus, & ipsius moueri, & eius, quod mouetur, et eius, in quo motus est. Sed non omnium similiter est in quibus motus est: sed quanti quidem ſm seipsum, qualis autem ſm accidens.

Ostendit quæ simul diuidãtur cum motu. Et circa hoc tria facit. Primo ponit quinq; quæ simul diuiduntur, Secundo ostendit q in oibus prædictis simul inuenitur finitum & infinitũ. ibi {Et ipso finita esse.} Tertio ostendit in quo horũ inuenitur diuisio & infinitũ. ibi {Secutũ autem maxime est.} Circa primum duo facit. Primo pponit quod intẽdit. Secundo manifestat propositũ. ibi {Accipiatur enim tps.} Dicit ergo, q quia oẽ quod mouetur moueẽ in aliquo, i. ſm aliquod genus vel speciem: & item in aliquo tempore: & iterum cuiuslibet mobilis est aliqs motus, necesse est q ista quinq; similiter diuidantur. s. tempus, & motus, & ipsum moueri, & mobile quod moueẽ, & id in quo est motus, vel locus, vel qualitas, vel quantitas. Sed tamen non est eodem modo diuisio omnium eorum, in quibus est motus: sed quorundam quidem per se, quorundam vero per accidens. Per se quidẽ omnium eorum quæ pertinent ad genus quantitatis, vt est in motu locali, & etiam in augmento & decremento. Per accidens vero in ijs, quæ pertinent ad qualitatem, vt in motu alterationis. Secundo ibi.

Secũda. 38
Tertia.
infra

ARGY. *Accipiatur enim tẽpus in quo quippiam mouetur, & sit A, & motus sit B. Si igitur in toto tpe motum est, in illius dimidio, motu minore est motum. Quo rursus diuiso, minori motu rursus est motum, & sic semper.*

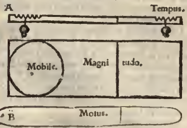
Accipiaẽ enim tp̄s in quo moueẽ, in quo A, & motus in quo B. Si igiẽ secundũ totũ motũ in toto tpe est motũ, in medio p minorẽ, & iterum hoc diuiso, p minorem huius, & sic semp.

Manifestat quod dixerat. Et primo quãtum ad hoc q tp̄s & motus simul diuiduntur, Secundo q motus & ipsum moueri simul diuiduntur. ibi {Eodem autem mõ.} Tertio ostendit idem de motu, & eo, in quo est motus. ibi {Similiter autem demonstrabitur. Circa primum duo facit. Primo ostẽdit q ad diuisionem temporis diuidiẽ motus, Secundo q ecõuerso ad diuisionem motus diuiditur tempus ibi {Similiter autem & si motus.} Dicit ergo primo. Ponatur q tempus in quo aliquid mouetur sit A, & motus, qui est in hoc tempore, sit B, manifestum est autẽ, q, si aliquid mouetur per totam magnitudinem in toto tẽpore, quòd in medietate temporis mouetur per minorem magnitudinem. Idem est autem moueri toto motu, & per totam magnitudinem: & per partem motus, & p partem magnitudinis. vnde manifestũ est q, si in toto tpe moueẽ toto motu, q in parte tpis mouebiẽ minori motu. & iterum

T. 38.
Te. 39.
infra

A diuiso tpe, inuenieẽ minor motus, & sic semp. Ex quo patet, q ſm diuisionem tpis diuidiẽ motus. Secundo ibi.

Demonstratio ostendens quod motus diuiditur secundum diuisionem temporis.

B

ARGY. *Simili modo, si motus est diuisibilis, & tẽpus est diuisibile, si enim toto motu, toto in tpe motum est, si dimidio in dimidio. & minore rursus in minore, est motum.*

Similiter aũt & si motus diuisibilis sit, & tp̄s diuisibile. si enim p totum in toto, p medium in medio. & iterum per minorem in minori. Si mot' diuisibilis, & tp̄s diuisibile.

Dicit q econuerso, si motus diuiditur, & tempus diuiditur. si per totum motum mouetur in toto tempore, per medium motus mouebitur in medio tempore: & semper minor erit motus in minori tempore, si sit mobile idẽ, vel æque velox. Deinde cũm dicit.

ARGY. *Ipsum quoq; moueri, mõ diuidetur eodem. sit enim ipsum moueri C. In dimidio igitur motus, minus erit toto, & in dimidio rursus dimidij, & ita semper diuidetur.*

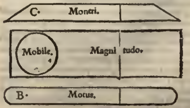
T. c. 39.

C Eodem autem modo & ipsum moueri diuideẽ. sit enim in quo est C ipsum moueri. Secundum igiẽ medium motũ, minor erit toto: & iterum ſm medietatis medium, & sic semper.

Ostendit q motus & moueri simul diuiduntur. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q ipsum moueri diuiditur secundum diuisionem motus, Secundo q motus diuiditur secũdum diuisionem eius, quod est moueri, ibi {Est autem & ponentem} Dicit ergo primo q eodem modo probatur q ipsum moueri diuiditur secundum diuisionẽ tẽporis & motus. & ipsum moueri sit C. Manifestum est autem q non tãtum mouetur aliquid secundum partem motus, quantum secundum totum motum. Manifestum est ergo, q secundum medium motum, pars eius, quod est moueri, erit minor toto ipso moueri: & adhuc minor secundũm medietatis medium, & sic semper procedetur. D ergo sicut tempus & motus semper diuidũtur, ita & ipsum moueri. Secundo ibi.

infra

Demonstratio ostendens, quòd motus diuiditur secundum diuisionem moueri.

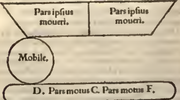
Licet

ARGY. *Licet etiã ipsum moueri quod est partis utriusq; motus D E, & EF designando, totum totius dicere esse. Nã si sit aliud, plura motus eiusdem erũt moueri: sicut & motum in motus partium (prius ostendimus) diuisibilem esse. Accommodatũ enim ipsum moueri parti utriq; motus, continuum totum erit.* E

Est autem, & ponẽtem secundum vtrunq; motum ipsum moueri, vt secundum D C, & CF dicere, q totum erit secundum totum. Si nanq; aliud, plus erit ipsum moueri secundum eundem motum, sicut determinauimus, & motum diuisibilem in partium motus esse. Accepto enim ipso moueri secundum vtrunq;, continuum erit totum.

Probat q econuerso, motus diuiditur secundũ diuisionem eius quod est moueri. Sint enim duę partes motus D C, & C E, secũdum quarum vtranq; aliquid mouetur. Et sic, si partibus eius quod est moueri respõdent partes motus, oportet dicere q toti respõdeat totum. quia si aliquid plus esset in vno q̃ in altero, erit hic argumentari de moueri ad motum, sicut supra argumentati sumus, qñ ostendimus q motus totius est diuisibilis in motus partium: ita q quod non potest deficere nec excedere. Similiter etiã & partes eius quod est moueri non possunt excedere partes motus, nec deficere: quia enim necesse est accipere secũdum vtranq; partem motus, hoc quod est moueri, necesse est q totum moueri sit continuum, correspõdens toti motui: & ita semper partes eius, quod est moueri, respondent partibus motus, & totum toti, & sic vnum diuiditur secundum alterum. Deinde cum dicit.

Demonstratio ostendens q moueri diuiditur secundum diuisionem motus.

ARGY. *Similiter & longitudo, & omne id omnino, in quo fit mutatio diuisibile demonstrabitur, & si quædam per accidens diuisibilia sunt, propterea q id, quod mutatur, est diuisibile: nam si unum diuidatur, omnia diuidentur.*

T.c.39. Similiter autem demonstrabitur & longitudo diuisibilis, & omnino illud omne, in quo est mutatio: præter quædam, quæ secundum accidens. quod enim mutatur, est diuisibile: vno enim diuiso omnia diuidentur. H

Ostendit idem de eo in quo est motus. & dicit q eodẽ modo demonstrari potest, quod longitudo, in qua mouetur aliquid secundum locum, sit diuisibilis secundum diuisionem temporis, & motus, & ipsius moueri. Et quod dicimus de longitudine in motu locali, est etiam intelligendum de omni eo, in quo est motus, nisi q quædã sunt diuisibilia per accidens, sicut qualitates in motu alterationis, vt dictum est. Et inde est q omnia ista sic diuiduntur quia illud quod mutatur est diuisibile, vt ostensum est supra. Vnde vno horum diuiso, oportet q omnia diuidantur. Deinde cum dicit.

E *Similiter sese habebunt, hæc omnia infinitionis etiam, atq; oppositi ratione.* ARGY.

Et in ipso finita esse, aut infinita similiter se habebit in omnibus.

Ostendit q sicut consequuntur p̃missa diuisibilitatem, ita se sequuntur in hoc quod est esse finita, vel infinita: ita q, si vnum istorum fuerit finitum, omnia erunt finita, & si infinitum similiter. Deinde cum dicit.

Ab eo autem maxime, quod mutatur hoc est secutũ, omnia, inquam, diuidi, infinitaq; esse. continuo enim ei, quod mutatur diuisibilitas ac infinitio inest. Diuisibilitas igitur prius est demonstrata, infinitio autem in sequentibus innotescet. ARGY.

Secutum autem maxime est, diuidi omnia, & infinita esse ab ipso mutãte, mox enim inest F mutanti diuisibile, & infinitum. Diuisibile igitur ostensum est prius, infinitum autem in sequentibus erit manifestum.

Ostendit in quo præmissorum primo inueniatur diuisibilitas, et finitum seu infinitum. & dicit q maxime ab ipso, quod mutatur, consequitur de omnibus alijs q diuidãtur, et q sint finita vel infinita. quia illud quod est primum naturaliter in motu, est ipsum mobile, & statim ipsi ex sua natura inest esse diuisibile, & esse finitum vel infinitum: et sic ex ipso ad alia deriuatur diuisibilitas vel finitum. quomodo autem ipsum mobile sit diuisibile, et per ipsum alia diuidãtur, ostensum est prius, Sed quomodo etiam hoc sic se habet de infinito, ostẽdetur inferius in hoc eodem Sexto libro.

LECTIO VII.

Illud, in quo aliquid primo mutatum est, indiuisibile esse dicitur: quomodoq; primũ, in quo aliquid mutatur dari contingat, multipliciter ostenditur.

G *Cùm autem omne quod mutatur, è quodam in quodam mutetur, ipsum mutatũ, cùm primo mutatum, in eo esse, in quo est mutatum, necesse est.* ARGY.

QVoniam autem omne quod mutatur, ex quodam in aliquid mutatur, necesse est quod mutatur, cùm mutatum est, esse in quo mutatum est. Te.c.40. Oẽ: qd mutatur qñ primũ mutatũ est, necesse ẽ eẽ i quo mutatũ ẽ.

Postq̃ Philosophus ostendit qualiter diuidatur motus hic determinat de ordine partium mot⁹. Et primo inquirit an sit primum in motu, Secundo ostẽdit quomodo ea quæ sunt in motu præcedunt se inuicem. ibi { Quoniam autem omne quod mutatur in tempore mutatur. } Circa primum duo facit. Primo ostendit quod id in quo primũ mutatum est, est indiuisibile. secundo ostendit quomodo in motu possit inueniri primum, & quomodo non possit. ibi { Dicitur autem in quo primum mutatum est. } Circa primum duo facit. Primo pręmittit quoddã, quod est necessarium ad propositi ostensionem, Secundo ostendit propositum. ibi { In quo autẽ primo mutatum est. } Circa primum duo facit, Primo proponit quod intẽdit, Secũdo probat propositum. ibi { Quod mutatur enim. } Dicit ergo primo q, quia omne quod mutatur, mutatur de vno termino in aliũ, necesse est omne qđ mutatur, qñ iam mutatum est, esse in termino ad quem. Secũdo ibi. T.50. Seda.41. T.44. infra.

Id enim, quod mutatur, exit ab eo ex quo mutat̃, aut ipsum relinquit. Atq;, aut idem est mutari atq; relinquere, aut sequitur relinquere quidem mutari, reliquisse autem esse mutatum. Nam ad utrunq; similiter se habet utrunq;. Cùm igitur una mutationum sit ea, cuius termini contradictoriam subeunt oppositionem, patet cùm mu-

tatum

tatum est quippiam in id quod est, ex eo quod haud est, id iam ipsum, quod haud est reliquisse: quo fic, ut sit in eo quod est. omne nanq; quoduis, aut esse, aut non esse necesse est. Patet igitur ipsum mutatum ea mutatione, cuius termini contradictoriam subeunt oppositionẽ, in eo esse, in quod est mutatũ. quod si in hoc ita est, et in cæteris ita erit. Similiter enim in una & in cæteris, hoc sese habet.

Quod mutat̃ enim, ex quo mutatur distat, aut deficit ipsum. & aut idem est mutari & deficere, aut sequit̃ ad mutari ipsum deficere, aut quod est mutatũ esse, defecisse. similiter enim

T.c.41. vtrũq; se habet ad vtrunq;. Quoniam ergo vna mutationum quæ secundum contradictionem est, quando mutatum est ab eo, quod non est, in esse, defecit nõ ens, erit igitur in esse. omne enim necesse est esse, aut non esse. Manifestum igitur quòd in mutatione secundum contradictionem, quod mutatum est, erit in quo mutatum est. Si autem in hac, & in alijs est. similiter enim in vna, & in alijs est.

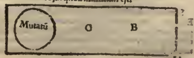
Probat propositum duabus rationibus. quarum prima est particularis, secunda vniuersalis. Prima ratio talis est. Oẽ quod mutatur oportet q̃ aut distet à termino à quo mutatur, sicut patet i motu locali, in quo locus à quo mutatur, remanet, et mobile per motum fit distans ab eo: aut oportet q̃ ipse terminus à quo deficiat, sicut est in motu alterationis, cùm enim ex albo fit nigrum: ipsa albedo deficit. Et ad huius propositionis manifestationem subiungit, q̃ vel mutari est idẽ, quod est deficere: vel ad hoc quod est mutari sequitur ipsum deficere: & ad hoc quod est mutatum esse sequitur defecisse, scilicet à termino à quo. vnde manifestum est quòd sunt idem subiecto, licet differant ratione. Nam deficere dicitur per respectum ad terminum à quo, mutatio autem magis denominatur à termino ad quem. Et ad manifestationem eius quod dixerat subdit quòd {similiter vtrunq; se habet ad vtrunque}. s. sicut se habet deficere ad mutari, ita defecisse ad mutatum esse. Ex præmissis autem argumentatur ad propositum ostendendum in vna specie mutationis, quæ. s. est inter contradictorie opposita, s. inter esse, & non esse, vt patet in generatione & corruptione. Patet enim ex præmissis, q̃ omne quod mutatur, deficit à termino à quo, & quod mutatum est iam defecit. Qñ igitur mutatum est aliquid à nõ esse in esse, iam defecit à nõ esse: sed de quolibet verum est dicere, q̃ aut est, aut non est: quod ergo mutatum est de nõ esse in esse, mutatum est in esse. & similiter quod mutatum est de esse in non esse, oportet q̃ sit in non esse. Manifestum ergo est q̃ in mutatione, quæ est secundum contradictionem, quod mutatum est, est in eo ad quod mutatum est. Et, si est verum in ista mutatione, pari ratione est verum in alijs mutationib⁹. Ex quo patet id, quod primo propositum est. Secundam rationem ponit ibi.

ARGT. *Præterea, si quæq; sumatur, hoc etiã in vniuersis esse patebit, si ipsum mutatum alicubi, aut in aliquo esse, necesse est. Qñ enim id è quo est mutatũ relinquit, atq; ipsum alicubi esse necesse est, aut in hoc erit, aut in alio. At si in alio, ut in C, id profecto quod in ipsum B est mutatum: rursus in B mutatur ex C. ipsum nanq; C non erat ipsi coharens B, mutatio enim continua est. quo fit ut ipsum mutatum, cùm est mutatũ, ad id mutetur, in quod est mutatum: quod fieri nequit. Id ergo, quod est mutatum, in eo esse, in quod est mutatum, necesse est. Patet igitur & ipsum factum tum esse cùm factum est, & ipsum corruptum, tum nõ esse cùm est corruptum. Hoc enim & si de omni mutatione est dictum, maxime tamen in ea dilucidum est, cuius termini contradictoriã subeunt oppositionem. patet igitur ipsum mutatũ in eo esse, in quod est mutatum, cùm mutatum est primo.*

T.c.42. Amplius autem, & secundum vnamquãq; accipientibus manifestum est. siquidem necesse est quod mutatũ est alicubi esse, aut ex quo mutatum est, aut in aliquo. Quoniam autẽ ex quo mutatum est, defecit, necesse est aut esse alicubi, aut in hoc, aut in alio erit. Si igit̃ in alio, vt in ipso C, quod in ipsum B, mutatum est. iterum ex C mutatur in B, non enim erat habitũ ipsi B, mutatio enim continua est. quare quod mutatum est, quãdo mutatũ, mutatur in quod mutatum est: hoc autem est impossibile. necesse ergo quod mutatum est esse in hoc: in quod mutatum est. Manifestum igitur est, & quod factum, cùm factum est, erit: & quod corruptũ est, non erit. vniuersaliter enim dictum est, & de omni mutatione, & maxime est manifestũ in ea, quæ est secũdum contradictionẽ. Quòd igitur id quod mutatum est, cùm mutatum est primo, in illo est, manifestum est. T.c.43.

Secũda rõ. Et dicit q̃ hoc idem potest esse manifestum cõsyderando sm vnamquamq; mutationem. Et manifestat in mutatione locali. Omne enim quod mutatum est, necesse est esse alicubi, vel in termino à quo, vel in aliquo alio. Sed, quia illud, quod mutatum est, iã defecit ab eo ex quo mutatũ est, necesse est q̃ sit alibi. aut igit̃ necesse ẽ q̃ sit in hoc, de quo intẽdimus, s. in termino ad quẽ: aut in alio. & si est in hoc, habetur propositũ. si autem in alio, ponam⁹ q̃ aliquid moueat̃ in B, & qñ mutatum est non sit in B, sed in C, tunc oportebit dicere q̃ ẽt de C mutetur in B: quia C, & B, non sunt habita, i. consequẽter se habentia. Oportet. n. q̃ tota huius mutatio sit continua, & in continuis vnum signum non est consequenter se habens ad alterũ: quia necesse est q̃ cadat in medio aliquid sui generis, ut supra probatũ est: vnde sequet̃, si illud quod mutatũ est, qñ mutatũ est, sit in C, & de C mutat̃ in B, quod est terminus ad quẽ, q̃, qñ mutatum est, tũc mutatur in quod mutatum est: qđ est impossibile. non enim simul est mutari & mutatum esse, vt supra dictum est. Nihil autẽ differt si hmõi termini C, & B, accipiantur in motu locali, vel in quacunq; alia mutatione. Necesse est ergo vniuersaliter verum esse, q̃ id quod mutatum est, qñ mutatũ est, est in hoc ad quod mutatum est. i. in termino ad quẽ. Et ex hoc vlterius cõcludit q̃ illud, quod factũ est, qñ factum est, habet esse: & qđ corruptum est, qñ corruptũ est, est non ens. Ostẽsum est enim vł̃r hic de omni mutatione. & maxime manifestum est in mutatione, quæ est sm contradictionẽ, vt ex dictis patet. Sic igitur manifestum est q̃ id, quod mutatum est, cũ primo mutatũ est, est in illo ad quod mutatum est. Addit aũt {primo} quia postq̃ mutatũ est ad aliquid, posset exinde moueri, & ibi non esset. sed quando primo mutatum est, oportet q̃ ibi sit. Deinde cùm dicit.

Demonstratio probans q̃ illud quod mutatum est, est in eo, in quod mutatum est.

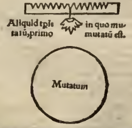
AROY. *Id autem in quo primo quippiam est mutatum, indiuiduum esse, necesse est. Atq; id dico primum: quod non ex eò est tale: quia aliquid ipsius est tale. Sit enim diuisibile literis A C, designatum, atq; diuisum in B, si igitur in A B, aut rursus in B C, est mutatū: nō in ipso primo A C, est mutatū: sin in utroq; mutatur (in utroq; enim aut mutatum esse, aut mutari necesse est) & in toto sanè mutatur. at mutatum esse supponebatur. Eadem est ratio & si in altero mutatur, in altero est mutatum, erit enim quod prius primo. quare non erit id diuisibile, in quo est mutatum. Patet igitur tam corruptum q̃ generatum, in indiuiduo corruptum esse ac generatum.*

Te.c.44. In quo autem primo mutatū est id quod mutatum est, necesse est atomum esse. Dico autē primo, quod non propterea q̧ alterum aliquid ipsius sit, huiusmodi est. Sit igit̄ diuisibile quod est A C, & diuidatur secundum B. Si igitur in A mutatum est, aut iterum in B C, nō vtiq; in primo quod est A C, quod mutatum est, erit. Si autem transmutabatur in vtroq; (necesse est enim in vtroq; trāsmutatum esse, aut transmutari) & vtiq; in toto trāsmutabatur, sed erat mutatum. Eadem autem ratio est, & si in hoc quidem mutatur, in hoc autem mutatum est: erit enim aliquid primo prius: quare non erit vtiq;

T.c.45. diuisibile, in quo mutatum est. Manifestum est igitur, quia & quod corruptum est, & quod factum est, in atomo hoc quidem corruptum, hoc autem factum est.

Ostendit q̧ mutatum esse primo & per se est in indiuisibili. & dicit q̧ illud tempus, in quo primo mutatum est quod mutatū est, necesse est q̧ sit atomum, i. indiuisibile. Quare autem addit {primo} exponit subdens q̧ in illo primo dicitur aliquid mutatum esse, in quo non dicitur mutatum esse ratione alicuius suæ partis. sicut si dicatur aliquod mobile mutatum esse in die, quia mutatum est in aliqua parte illius diei, non enim primo mutatur in die. Quòd autem illud temporis in quo primo mutatum est, sit indiuisibile, sic probat.

Demonstratio ostendens, q̧ id, in quo aliquid primo mutatum est, non est tempus, neq; aliquid diuisibile, sed instans & indiuisibile.

Si enim sit diuisibile, sit A C, & diuidatur secundum B: necesse ē dicere q̧ aut in vtroq; mutatū sit, aut in vtraq; parte mutetur, aut in vna parte mutetur, & in alia sit mutatum. sed si in vtraq; parte mutatum est, non primo mutatum est in toto, sed in parte. Si vero detur q̧ transmutetur in vtraq; parte, oportebit dicere q̧ transmutetur in toto (Sic enim dicitur aliquid in toto tempore mutari, quia mutatur in qualibet eius parte) Hoc autem est contra positum. positum enim erat quòd in toto A C, erat mutatū. si autē detur quod in vna parte mutatur, & in alia sit mutatum, sequitur idem inconueniens, scilicet q̧ non sit primo mutatum in toto: quia cū pars sit prior toto, & prius mutetur aliquid in parte temporis q̃ in toto, sequetur q̧ sit aliquid prius primo: quod est impossibile. ergo oportet dicere, q̧ id tempus, in quo aliquid mutatum est, sit indiuisibile. Ex hoc autem vlterius cōcludit, quòd oē, quod corruptum est, & omne quod factum est, est in indiuisibili temporis factum & corruptum: quia generatio & corruptio sunt termini alterationis. vnde, si quilibet motus terminatur in instanti {idem est enim primo mutatum esse, quod terminari motū} sequitur q̧ generatio & corruptio sint in instanti. Deinde cùm dicit.

F *Bifariam autem dicitur id, in quo primo quippiā est mutatum. Vno modo in quo primo finita mutatio est: tunc enim vere dicere licet illud esse mutatum. altero in quo primo mutari cepit. Id igitur, quod in fine mutationis dicitur, primum est, vereq; dicitur esse. nam & sit ut finiatur tandem mutatio: & est exitus finisue mutationis. quem iam & ostendimus indiuisibilem esse, propterea quod ultimum est. At quod in principio mutationis dicitur primum, id omnino non est. non est enim mutatiōis principiū, nec id in quo primo temporis mutabitur.* AROY.

Dicitur autem id, in quo primo mutatum ē, Id, ī quo primo aliquid mutatū est, bifariā dr.

G duplicitet. Aliud quidem, in quo primo perfecta est mutatio: tunc enim verum est dicere q̧ mutatum est. Aliud vero, in quo primo cœpit mutari. Secundum quidem igitur finem mutationis, quod primum dicitur, existit & est: cōtingit enim perfici mutationem, & est mutationis finis, quod ostēsum est indiuisibile esse, propter id quod finis est. Quod autem sm̄ principium, omnino non est: non enim principiū est mutationis, neq; in quo prius quis mutabatur. T.c.46. Finē mo... dari, nō autem principium. infra.

Ostendit quomodo in motu possit accipi primum. Et circa hoc duo facit. Primo proponit veritatem. Secundo probat. ibi {Sit enim primū.} Dicit ergo primo, q̧ hoc quod dicitur {in quo primo mutatum est aliquid} potest intelligi dupliciter. Vno modo in quo primo mutatio ē perfecta vel terminata: tunc enim verum est dicere q̧ mutatum est, quando iam mutatio est facta. Alio modo potest intelligi {in quo primum mutatum est} id est in quo primo incæpit mutari, non in quo primo fuit verum dicere, q̧ iam mutatū esset. Primo igitur modo accipiendo,

H scilicet secundum terminationem mutationis, dicitur in motu, & est in eo quod primo mutatum est. Contingit. n. aliquando primo terminari mutationem: quia cuiuslibet mutationis est aliqs terminus. Et hoc modo intelleximus quod primo mutatum est, esse indiuisibile: & ostensum est hoc, hac ratione, quia est finis, idest terminus motus: omnis autem terminus continui indiuisibilis est. Sed, si accipiatur quod primo mutatum est secundo modo dicendi, scilicet secundum principium, idest secundum primā partem motus, sic non est in quo primo mutatum est. non. n. est accipere aliquod principium mutationis. i. aliquā primam partem mutationis, quam non præcedat alia pars. Similiter etiam non est accipere aliquid primum in tempore, in quo primo mutetur. Secundo ibi.

Sit enim primum A D, hoc igitur indiuisibile quidem non est. accidet enim ut sint hærētia ipsa nunc. præterea, ARGY.

nisi

si in F A, tẽpore toto quiescit. (ponatur enim in illo quiescere) & in A, quoq; quiescit. Quare, si ipsum A D, partibus uacet, simul quiescet, atq; erit mutatũ. in A nanq; quiescit, in D uero mutatum est. Cumq; autẽ non sit partibus uacans, diuisibile necesse est esse. atq; in quauis eius parte mutatum esse. etenim A D diuiso, si in neutra quidem parte mutatum est, neq; in toto sanè mutatũ est. sin in ambabus mutatur in toto quoq; mutatur. ꝙ si in altera est mutatum, nõ in toto primo mutatũ est. quare necesse est, in quacunq; esse mutatum. Patet igitur non esse id, in quo primo mutatũ est: qppe cũ diuisiones sint infinitæ.

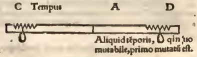
Sit enim primum in quo sit A D, hoc igitur indiuisibile quidem non est, accidet enim habita esse ipsa nunc. Amplius si in C A, tempore, omnino quiescit (ponatur enim quiescens:) & in A quiescet. Quare, si impartibile est A D, simul quiescet, & mutatum erit. in A quidem. n. T.c.47. quiescit, in D autem mutatum est. Quoniã autem non est impartibile, necesse est diuisibile esse: & in quolibet eius mutatum esse. diuiso enim ipso AD, si in neutra quidẽ mutatum est, neq; in toto est A D, si autem in ambobus mutatur, & in toto: si vero in altero tantum mutatum est, non in toto primo. quare necesse est in quolibet mutatum esse. Manifestum igitur est, ꝙ non est in quo primo mutatum est: infinitæ enim diuisiones sunt.

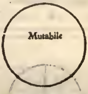
Probat ꝙ nõ est accipere primum in quo mutatum est ex parte principij. & primo ratione accepta ex parte temporis. C
T.c.48. Secũdo ex parte mobilis ibi {Neq; itaq; i eo quod mutatũ est.} Tertio ex parte rei in qua motus est ibi {ipsum autem quod mutatur. {Circa primum ponit talem
Secũda.49 rationem. Si est aliquid temporis in quo primo mutatũ est, sit illud A D. Hoc igitur aut est diuisibile aut indiuisibile. si est indiuisibile, sequentur duo inconuenientia: quorum primum est, ꝙ ipsa nunc in tempore sint habita, idest consequentia. Quod quidem incõueniens hac ratione sequitur, ꝙ tempus diuiditur sicut & motus, vt supra ostensum est. Si autẽ aliqua pars motus fuerit in A D, necesse est dicere ꝙ A D sit aliqua pars temporis: & ita tempus erit compositum ex indiuisibilibus. Indiuisibile autẽ temporis est ipsum nunc: sequetur ergo ꝙ ipsa nũc consequenter se habeant in tempore. Secundum inconueniens est. Ponamus. n. ꝙ in tempore, quod pręcedit ipsum. A D, quod est C A, idem mobile quod ponebatur moueri in A D, totaliter quiescat: si ergo in toto C A quiescit, sequitur ꝙ quiescat in A, quod est aliquid eius. si ergo A D, est indiuisibile vt dictũ est, sequitur, ꝙ simul aliquid quiescat & moueatur. conclusum est enim quod quiescat in CA, & positum erat ꝙ in. A D. moueretur. Idem autem est A, & A D, si A D sit indiuisibile. sequeẽ ergo ꝙ in eodem quiescat & moueatur. Sed aduertendum est, ꝙ non sequitur si aliquid quiescit in toto tempore, ꝙ quiescat in vltimo eius indiuisibili: quia ostẽsum est supra, ꝙ in nũc neq; mouetur aliqd, neq; quiescit. Sed Arist. hoc cõcludit hic ex hoc, quod ponitur ab aduersario. quia id temporis, in quo mouetur, est indiuisibile. & si contingit moueri in indiuisibili temporis, contingit eadem ratione in diuisibili tempore quiescere. Remoto ergo ꝙ. A D in quo dicitur primo moueri, sit impartibile, relinquitur ꝙ necesse sit illud esse diuisibile: & ex quo in A D ponitur primo moueri, sequitur quòd in quolibet eiꝰ moueatur. Quod sic ꝓbat. Diuidatur enim ipsum AD, in duas par-

Lec. 2. c. t. 29. & 30.

A tes. aut igitur in neutra parte mutatur, aut in ambabus, aut in altera parte tantum. si in neutra mutatur, sequitur ꝙ neq; in toto, sed si mutetur in ambabus partibus, tunc poterit poni quòd mutatur in toto. Sed si in altero tantũ moueatur, sequetur ꝙ moueatur in toto, sed non primo, sed ratione partis. Quia igitur primo ponitur moueri in toto oportet hoc accipere ꝙ in qualibet parte eius moueatur. Sed tempus diuiditur in infinitum, sicut & quodlibet continuum: & ita semper est accipere partem minorẽ ante partem maiorem, sicut si acciperem diem ante mensem, & horam ante diem. Manifestum est ergo ꝙ non est accipere aliquid temporis, in quo primo mouetur, ita scilicet ꝙ non sit accipere aliquam partem eius, in qua prius moueatur. Sicut si daretur ꝙ dies est quo primo aliquid mouetur, hoc nõ potest esse: quia in parte eius, scilicet in prima hora diei, primo mouetur, q̃ in toto die. Secundo ibi.

B *Demonstratio Prima, sumpta ex parte temporis, ostendens ꝙ non est accipere primum, in quo mutatum est, ex parte principij.*

At uero nec ipsius mutati quicq̃ erit primũ, quod est mutatum. Sit enim ipsius D F mutatum primum D E, nam omne quod mutatur, demonstratum est diuisibile esse. Tempus autem in quo D F, mutatum est, sit. H I. Si igitur in illo toto ipsum DF, est mutatũ, in dimidio minus fuit mutatũ, & prius ipso D F, & hoc rursus aliud prius, & sic semper. Quare nihil erit eius quod mutatur quod primum est mutatum. Patet igitur ex hisce quae diximus, neq; eius quod mutatur, neq; tẽporis, in quo mutatur, primum aliquid esse. AROY.

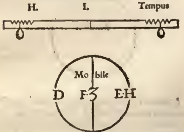
Neq; igitur in eo quod mutatum est, aliquid
D ipsius prius est, quod mutatum est. Sit enim D F, quod primo mutatum est ipsius D E, omne T.c.48.
enim, quod mutatur, diuisibile esse demonstratum est, Tempus autem in quo D F, mutatum est, sit in quo H I. Si ergo in omni D F mutatum est in medio minus est quod mutatum est, & prius est ipso D F & itermu hoc aliud & illo alterum, & sic semper. quare nihil erit primum mutantis quod mutatum est. Quòd igitur neq; in eo quod mutatur, neq; in quo mutatur tempore nihil prius sit, manifestũ ex his T.c.49.
quæ dicta sunt.

Ostendit idem ex parte mobilis concludẽs ex pręmissis ꝙ neq; in ipso quod mutatur est accipere aliquid quod primo mutetur. Quod quidem intelligẽdum est fm ꝙ g

mutatum

motum totius vel partis,aliquod determinatum signum pertransitur. Manifestum est enim q primo pertransit aliquid determinatum prima pars mobilis,& secundo,secunda,& sic deinceps,alioquin,si intelligeretur de motu absolute,non haberet locum quod hic dicitur. Manifestum est enim,q simul mouetur totũ,& omnes partes eius:sed non simul pertrãsit aliquid determinatũ,sed semper pars ante partem, Vnde sicut non est accipere primam partẽ mobilis,ante quam non sit alia minor pars, ita nõ est accipere aliquam partem mobilis,quę primo moueatur. Et quia tempus & mobile similiter diuidũtur, vt supra ostẽsum est,conuenienter ex eo quod demonstratum est de tẽpore,concludit idem de mobili,& probat sic. Sit mobile ipsum D E: & q a oẽ mobile diuisibile est, vt supra probatum est,sit pars eius,quæ primo mouetur D F.& moueatur D F, pertranseundo aliquod determinatum signum in tẽpore quod sit H I.si igitur D F. mutatum est in toto hoc tẽpore, sequitur q illud quod mutatum est in medio temporis,sit minus & prius motum quàm D F,& eadem ratione erit aliud prius isto,& iterum aliud prius illo, & sic semper:quia tempus in infinitum diuiditur. manifestũ est ergo q in mobili nõ est accipere aliquid, quod primo mutatum est.Et sic patet,q primum in motu non potest accipi neq; ex parte temporis , neq; ex parte mobilis. Tertio ibi.

Demonstratio Secunda,ostendens idem, quod supra, sumpta ex parte mobilis.

ARGV. *Ipsum autem,quod mutatur,non eodem modo se habebit.Tria nanq; esse dicũtur in ipsa mutatione,id quod mutatur,& id in quo,atq; id quo mutatur.ut homo, tẽpus,atq; albedo.Homo igitur ac tẽpus, diuisibilia sunt. sed de albedine est alia ratio,atq; tamẽ per accidens,omnia diuisibilia sunt. cui nanq; albedo uel qualitas accidit,id est diuisibile.Nam neq; in his erit primum quæ per se,& non per accidẽs dicuntur diuisibilia,quales sunt magnitudines ipsæ.sit enim mobile A B , motum ex B in C, primum igitur,si indiuisibile sit ipsum B C parte uacans, erit hærens parte uacanti:Sin diuisibile,erit aliquid ipso C prius,in quod est mutatum,& illo rursus aliud prius, & sic semper:nunquam enim diuisio deficit. Quare non erit quicquam primum,in quod est mutatum. similiter res se se habet,& in quantitatis mutatione.nam & hæc in continuo est.Patet igitur in solo qualitatis motu, per se indiuisibile esse posse.*

Ipsum aũt quod mutatur,aut secundũ quod mutatur,nõ amplius similiter se habebit. Tria nanq; sunt,quę esse dicuntur in mutatione,qđ mutatur,& in quo,& in quod mutatur, vt ho-

E mo,tempus,& album.homo igitur & tempus diuisibilia sunt:de albo autem alia ratio est,propter id quod secundum accidens omnia diuisibilia sunt.cui enim accidit album ,aut quale, illud diuisibile est. Quoniam quæcunq; dicũtur secundum seipsa diuisibilia, & non secundum accidens,neq; in his erit primum, vt in magnitudinibus.Sit enim in quo est A B magnitudo: motum autem sit ex B in C primum. igitur si idiuisibile erit B C,impartibile impartibili erit coniunctum.Si vero diuisibile, erit aliquid ipso C prius,in quod mutatum est:& illo iterum aliud,& sic semper:propter id quod nullo modo deficit diuisio.quare nõ erit primũ in quod mutatum est.Similiter autem est & in quanti-

F tatis mutatione. etenim hæc in continuo erit. Manifestũ igitur,q in sola mutatione quæ sẽm qualitatem est,cõtingit indiuisibile per se esse.

Ostendit idem ex parte rei in qua est motus. Premittit tamen q non similiter se habet de eo {quod mutat } vel vt melius dicatur{secundum quod mutatur}sicut de tẽpore & mobili.Cum enim sit tria accipere in mutatione, scilicet mobile,quod mutatur, vt homo:& in quo mutatur, vt tempus:& in quod mutatur, vt album,horum duo scilicet tempus,& mobile,sunt semper diuisibilia . Sed de albo est alia ratio,quia album non est diuisibile per se,sed tam ipsum,q; omnia alia huiusmodi,sunt diuisibilia per

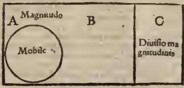
G accidens,in quantum scilicet illud cui accidit album, vel quæcunq; alia qualitas,est diuisibile. Diuisio autem albi per accidens,potest esse dupliciter. Vnomodo secũdum partes quantitatiuas , sicut si superficies alba diuidatur in duas partes:album,per accidens diuisum erit: alio modo secundum intensionem & remissionem. quod enim vna & eadem pars sit magis vel minus alba, nõ est ex ipsa ratione albedinis:quia si esset separata,nõ diceretur sẽm magis & minus(sicut neq; substãtia suscipit magis neq; minus)sed est ex diuerso modo participandi albedinẽ ex parte subiecti diuisibilis.Pretermisso igitur hoc quod diuiditur per accidens. si accipiamus ea secundum quæ est motus, quæ diuiduntur per se & non per accidens , neq; etiã in his erit primũ,& manifestat hoc primo in magnitudinibus,in quibus est motus localis.Sit enim magnitudo spatij,in quo est A B,& diuidatur in C, detur ergo q ex B in C aliquid primo moueatur. Aut igitur B C,est diuisibile,aut indiuisibile.Si indiuisibile ,sequitur q impartibile erit coniunctum impartibili, quia eadem ratione secũda pars motus erit impartibili(sic enim oportet diuidere magnitudinem,sicut & motum, vt supra de tempo-

H re dictum est)Si autem B C, sit diuisibile,erit accipere aliquod signũ prius, idest propinquius ipsi B q̃ C,et sic primo mutat ex B I in illud q̃ in C,& item illo erit accipere aliud prius,& sic semper,quia diuisio magnitudinis non deficit.Patet ergo q non est accipere aliquod primũ,in quod mutatum sit in motu locali . Et similiter manifestũ est in mutatione quantitatis,quæ est augmentum & decrementum:quia hæc etiam mutatio est secundum aliquod continuum.s.secundum quantitatem accrescentem vel subtractam:quæ,cùm sit in infinitum diuisibilis, nõ est in ea accipere primum. Et sic manifestum est , q in sola mutatione,quæ est secundum qualitatem contingit aliquid esse indiuisibile per se.Inquantum tamen est diuisibile per accidens,similiter non est accipere primum in mutatione tali. siue accipiatur successio mutationis inquantum pars post partem alteratur.Manifestum est enim q non erit accipere primam partem albi,sicut nec primam partem magnitudinis.

Diuidit,accidẽs quodlibet ad diuisionẽ subiecti in quo est, s. secundũ partes quantitatiuas & secundũ intensionem, ac remissionẽ.

gnitudinis. siue accipiatur successio alterationis, secundum quòd aliquid idem est albius vel minus albumq; ga subiectum infinitis modis potest variari secundum magis album & minus album. Ee sic motus alterationis potest esse continuus, & non habens aliquid primum.

Demonstratio Tertia ostendens idem quod supra, sumpta ex parte magnitudinis.

LECTIO VIII.

Quodcunq; moueri præcedere aliquod mutatum esse & econuerso, quibusdam rationibus demonstratur.

ARGY. *Cum aũt oẽ, quod mutatur in tpe mutet: mutari uero in tpe dicatur & ut in primo, & ut p aliud, quo pacto in anno mutari dicit, quia mutat in die: id sane, qđ mutat, in quacunq; eius tpis parte mutari, in quo primo mutat, necesse est. Id ita esse patet quidẽ, & ex definitione ipsius primi. sic. n. ipsum antea definiebamus. Patebit autẽ & ex hisce, quæ deinceps dicemus. sit enim tp̄s A B, in quo quippiã primo mouetur: atq; eñm oẽ tp̄s sit diuisibile, diuidatur in C: in tpe igitur A C mouetur, aut nõ mouet: & eodem mõ rursus in ipso C B. Si igitur neutra in parte mouet, in toto sanè quiescit. impo'e est. n. moueri si nulla in parte eius moueatur. sin in altera tñ mouetur, non in A B tpe primo mouetur: per aliud enim in ipso mouet. Ergo quacunq; in parte temporis moueatur necesse est.*

T.c.50. QVoniam aũt oẽ quod mutat, in tpe mutatur: dr̃ autẽ in tpe mutari, & sicut primo, & sicut sm alterũ, vt in anno, qa in die mutat: in quo primo tpe mutatur id, quod mutat, & in qualibet huius necesse ẽ parte mutari. Manifestũ est igit & ex definitione: primũ

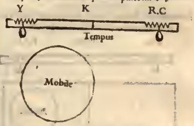
T.c.51. .n. sic diximus. Sed & ex his manifestum est. Sit. n. in quo primo mouet quod mouet Y C, & diuidatur sm K. oẽ enim tp̄s diuisibile est. in Y K tpe. igit aut mouet, aut nõ mouet: & iterũ in K C silr. Si igitur in neutro mouet quiescet itaq; in toto. moueri. n. id, quod in nulla huius parte mouet, impo'e est. si vero in altera solũ mouetur, non vtiq; in primo mouet, quod est. YK: sm enim vtrũq; motus est. Necesse est igitur, in quolibet ipsius Y K motum ipsum esse.

Postquam Philosophus ostendit qualiter sit accipere primũ in mutatione & qualiter nõ, hic oñdit ordinẽ eorũ, quæ in motu inueniuntur adinuicẽ. Et primo præmittit quædam necessaria ad propositũ oñdendũ, secundo ostẽ-

T.12. dit propositum. ibi {Ostẽso aũt hoc.} Dicit ergo primo, q omne quod mutatur, mutatur in tẽpore, vt supra ostensum est: sed in tpe aliquo dr̃ aliqđ mutari dupliciter. vno modo primo, & per se, alio mõ sm alterum, i. ratione partis: sicut dicitur aliquid mutari in anno, quòd mutatur in die. Hac ergo distinctione præmissa, proponit quod intẽdit probare, s. si aliquid mutatur primo in aliquo tpe, necesse est q mutetur in qualibet parte illius tpis. & hoc pro-

A bat dupliciter. Primo quidẽ ex definitione eius qđ dicitur primũ. Hoc enim dicitur primo alicui cõuenire, qđ conuenit ei sm quãlibet suam partẽ, vt in principio Quinti dictũ est, Secundo probat idẽ per rõnem. Sit. n. tp̄s, in quo primo aliquid mouetur YK. &, quia omne tp̄s est diuisibile, diuidatur sm K: necesse est ergo dicere, q in parte tpis quæ est Y K, aut moueatur, aut non moueatur, & similiter de parte quæ est K R. Si ergo detur q in neutra harum partiũ mouetur, sequitur q neq; in toto. Y R, moueatur, sed quiescat in eo: quia impo'e est q aliquid moueatur in tpe in cuius nulla parte mouetur. Si autẽ detur q in vna parte tpis moueatur: & non in alia, sequetur q nõ primo moueatur in. Y K tempore: quia oporteret q sm vtranq; partẽ moueretur, & non sm alteram tñ. Necesse est ergo dicere, quòd moueatur in qualibet parte tpis, quod est. Y K. et hoc est quod demõstrare volumus, s. in quo primo tpe aliqđ mouet, i qualibet pte ei⁹ mouet. Secundo ibi.

B *Demonstratio probans, q id quod mouetur primo in aliquo tpe: mouetur in qualibet parte illius tpis.*

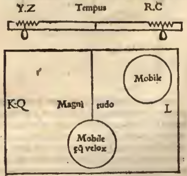
Hoc autem demõstrato, patet omne quod mouetur, ARGY.
C *prius necessario motum esse. Nam si in A B tempore primo per F G spatium quippiam motum est: id quod æqua celeritate mouetur, simulq; incepit p dimidium, in dimidio tpis erit motũ. Quod, si id tpe in eodẽ motũ est per magnitudinẽ aliquã: & alterũ per eandẽ necesse est esse motum. Quare motũ est id, uti diximus, quod mouet.*

Ostẽso aũt hoc, manifestum est, q oẽ quod mouet, necesse est motũ esse prius. Si. n. X R primo tpe per K L motũ est magnitudinẽ: in medietate quod æque velociter mouetur & simul inceptum est, mediũ erit motũ. Si aũt ęque velox in eodẽ tpe motum est aliquid, & alterũ necesse est per eandem motum esse magnitudinem. quare erit motum prius, quod mouetur. T.c.52.

Procedit ad principale propositum ostendendum. Et
D circa hoc duo facit. Primo inducit demõstrationes ad propositũ ostendendum, secundo concludit veritatẽ determinatã ibi {Quare necesse est.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit q añ oẽ moueri præcedit mutatũ esse. Secundo q ecõuerso, añ quodlibet mutatum esse præcedit moueri. ibi {Non solum autẽ quod mutatur.} Primũ oñdit tribus rationibus, quarũ prima talis est. Detur q in Y R primo tpe, aliquod mobile motũ sit p K L magnitudinẽ: manifestũ est, q si accipiat aliud mobile æque velox, qđ simul inceptũ est moueri cum ipso in medietate temporis, motum erit per medium magnitudinis. cũ ergo sit æque velox illud mobile, quod ponitur moueri per totam magnitudinẽ, sequit, q et ipm in eodẽ tempore, s. in medietate tpis Y R motũ est iã per eandẽ magnitudinẽ, quæ, s. est pars totius magnitudinis K L. sequetur ergo, q illud qđ mouet, prius est mutatũ. vt aũt illud qđ hic dr̃ manifestius intelligat, cõsyderãdũ ẽ, q sicut pũct⁹ noiat terminũ lineę, Secũda.52. T.11.

sita mutatum eẽ nominat terminum motus,quãcunq; au E tem lineam vel partem lineæ accipias,semper est dicere,ꝙ ante consumationem lineæ totius, sit accipere aliquod punctum,sm quod linea diuidatur.& similiter ante quẽlibet motum,& ante quamcunq; partem motus,est accipere aliquod mutatum esse. Quia dum mobile est in moueri ad aliquem terminum, iam pertransiuit aliquod signum,respectu cuius iam dicitur mutatum esse.sed sicut punctum infra lineam est in potentia ante lineæ diuisionem,in actu autem,quando iã linea est diuisa,cũm punctum sit ipsa lineæ diuisio:similiter hoc quod dico,mutatum esse,infra motum est in potentia, quando motus nõ ibi terminatur:sed, si ibi terminetur,erit in actu. Et, quia quod est in actu notius est eo quod est in potentia, ideo Arist.probauit, quòd illud,quod continue mouetur iam mutatum,est aliquid per aliud mobile æque velox, cuius motus iam terminatus est. Sicut siquis probaret quòd in aliqua linea esset punctum in potentia per hoc,quòd alia F linea eiusdem rationis esset diuisa in actu. Secundam rationem ponit ibi.

Demonstratio Prima,probans,ꝙ ante omne moueri præcedit mutatum esse,sumpta à magnitudine.

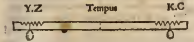

ARGY. *Præterea,si in A B toto, uel quouis omnino tempore propterea motum dicimus quippiam esse,quod ipsius ultimũ nunc accipimus:(id est enim quod terminat : atq; inter ipsa nũc semper est tempus:)in cæteris etiam sanè similì modo motum esse dicetur.Dimidij autem extremũ, est ipsa diuisio.quare & dimidio motum erit: & in quacunq; omnino parte.Semper enim per diuisionem continuo,tempus ab ipsis nunc terminatum euadit. Quod si* H *omne tempus est diuisibile: & id quod est inter nunc ipsa tempus ẽst (uti diximus)omne profectò, quod mutatur, infinities ẽst mutatum.*

Te.c.51. Amplius autem,& si in omni tpe quod est, Y K motũ esse dicimus, aut oĩno in quolibet tpe;in accipiẽdo vltimum ipsius tpis,nũc:(hoc enim determinans est,et medium ipsorũ nunc tẽpus est;)& in alijs silr dicetur motũ esse. Medietatis autem vltimum,diuisio est.quare et in medio motum erit:& omnino in qualibet partium. semper enim simul cum diuisione, tempus est determinatum ab ipsis nunc.Si igitur oẽ tẽpus diuisibile est:mediũ aũt ipsorũ,nũc tẽpus est oẽ:quod mutaĩ infinities mutatũ erit.

Tertia rõ. Quæ talis est.In toto tpe Y K,vel in quocunq; alio,dicitur aliquid mutatum esse,per hoc,ꝙ accipitur vltimum nunc ipsius tpis:non ꝙ in nunc moueatur aliquid, sed qa in nunc terminatur motus. Vnde hic non accipit mutatũ esse pro eo,quod est aliqñ moueri,sed pro eo quod est terminari motum. Ideo aũt necesse est terminari motum in vltimo nunc tpis mensurantis motum:quia ipsum nunc determinat tp̃s,i.est terminus ipsius,sicut punctum lineę. & oportet oẽ tp̃s esse medium inter duo nũc,sicut linea est inter duo puncta. Quia ergo moueri est in tpe, sequitur ꝙ motum esse sit in nunc,quod est terminus tpis. &, si ita est de motu,qui est in toto tpe,oportet et ꝙ silr dicatur de partibus motus,quæ sunt in partibus tpis. Iam. n. ostensum est,ꝙ si aliquid mouetur primo in toto tpe, ꝙ mouetur in qualibet parte tpis. Quælibet aũt pars tpis accepta terminatur ad aliquod nunc.oportet.n.ꝙ vltimum medietatis tpis sit{diuisio}-i.ipsum nunc,quod diuidit inter duas partes tpis. Quare sequitur,ꝙ illud,quod mouetur per totum,sit prius motum in medio,pp nũc,quod determinat mediũ. Et eadem rõ est de qualibet alia parte tpis. Qualitercũq;.n.diuidatur tp̃s,semper inuenietur quælibet pars tpis determinari à duobus nunc:& post primũ nunc tpis mensurantis motum,quodcunq; aliud nunc accipiatur, in eo iã motum est:quia illud nunc, quodcunq; accipiat, est terminus temporis mensurantis motũ. Quia igitur oẽ tp̃s diuisibile est in tpa:& oẽ tempus est medium inter duo nunc,& in omni nunc,quod est vltimum tpis mensurantis motũ,aliquid motum est,sicut probatũ est,sequitur ꝙ oẽ quod mutatur sit infinities mutatũ:quia mutatum esse est terminus motus,sicut punctum lineæ,& nunc tpis. Sicut ergo in qualibet linea ẽ signare infinities punctũ ante punctum,& in quolibet tpe infinities nũc ante nunc,propter hoc ꝙ vtrunq; est diuisibile in infinitum, ita in quolibet moueri est signare infinities mutatum esse:quia mo- G tus est in infinitum diuisibilis,sicut linea & tempus, vt supra probatum est. Tertiam rationem ponit ibi.

Demonstratio Secunda probans idem quod antea, sumpta à Tempore.

Præterea,si id,quod continue mutatur, & non est corruptum, neq; cessauit à motu : aut mutari aut esse mutatũ in quocunq;:necesse est ut muteĩ:in ipso aũt nunc fieri nequit:in quocunq; sanè temporis punčto mutatum sit ipsum,necesse ẽst.Quare,si tẽporis puncta sint infinita, omne nimirum quod mutatur, infinities est mutatum. ARGY.

H Amplius autem,si id quod continue mutatur,& non corrumpitur,neq; pausat à mutatione,aut mutari, aut mutatum esse necesse est in quolibet;in ipso autem nunc nõ est mutari;necesse mutatũ esse secundum vnumquodq; ipsorum nunc. Quare,si ipsa nũc infinita sunt,necesse est omne quod mutaĩ,infinite mutatũ eẽ. Te.c.54.

Secũda rõ. Quæ talis est.Oẽ quod mutatur{si non corrumpitur, neq; pausat à mutatione}.i.neq; desinit moueri, quasi cõtinue mutatũ,necesse ẽ ꝙ in quolibet nũc tpis, in quo mouetur,vel muteĩ,vel sit mutatum:sed in nunc non mutaĩ,ut ostensum est:ergo necesse est,ꝙ in quolibet nunc tpis mensurantis motũ continuũ sit mutatũ. Sed in quolibet tpe sunt infinita nunc:qa tunc est diuisio tpis, & tp̃s est in infinitũ diuisibile:ergo oẽ,quod mutaĩ, est infinities mutatum. Et ita sequitur, ꝙ ante omne moueri, sit mutatum

esse

esset non quasi extra ipsum moueri existens, sed in ipso, ut terminans aliquam partem eius. Secundo ibi.

ARGV. *Non solũ aũt, id, quod mutatur, necesse est esse mutatum: sed ẽt ipsum mutatum, prius mutetur necesse est.*

T.c.55. Nõ solum aũt quod mutatſ necesse est mutatum esse: sed ẽt mutatum, necesse prius mutari.

Probat ꝙ econuerso, ante oẽ mutatum esse, p̃cedat mutari. Et primo ex parte tpis. Secũdo ex parte rei ſm quam
T.57. est motus. ibi{Amplius aũt in magnitudine.}Circa primum tria facit. Primo proponit propositũ. Secundo demonstrat quoddã necessarium ad probandũ propositũ.
infra T.56. ibi{Oẽ enim quod ex quodam.}Tertio inducit probationẽ principalis propositi. ibi{Qm̃ igitur.}Dicit ergo primo, ꝙ non solum oẽ, quod mutatur, necesse est mutatũ esse iã: sed ẽt oẽ quod mutatum est, necesse est prius mutari: qa mutatũ esse ẽ terminus eius qđ est moueri. Vnde oportet ꝙ ante mutatum esse p̃cedat moueri. Secundo ibi.

ARGV. *Omne nanq; quod ex quopiam in quippiam est mutatum, in tempore est mutatum. Sit enim in ipso nunc ex A mutatum in B: in eodem igitur nunc, in quo est in A, mutatum non est. nam & in A, & in B simul erit. Ipsum nanq; mutatum non esse in hoc ipso, cùm est mutatum, antea demonstrauimus. Quòd si in alio sit mutatum: inter illa profecto medium tempus erit. Non sunt enim haerentia ipsius temporis puncta.*

Omne enim quod ex quodam in quiddam mutatum est, in tpe mutatum est. Sit. n. in ipso nunc ex A in B mutatum, ergo in eodem quidem nunc, in quo est in ipso A, nõ mutatũ est: similiter enim esset in ipso A & in B. Quod. n. mutatum est, qñ mutatum est, quòd non est in hoc, ostẽsum est prius: si vero in alio est, in me- C dio erit tp̃s. non enim coniuncta erãt ipsa nũc.

Ponit quoddam necessariũ ad propositi probationẽ, s. ꝙ oẽ quod mutatur ex quodam in quiddam, sit mutatũ in tpe. Sed aduerte ꝙ hic mutatum esse non est idem quod terminari motum. supra enim ostensum est, ꝙ id tpis, in quo primo dr̃ mutatũ esse, est indiuisibile. sed accipitur hic mutatum esse, ſm ꝙ significat ꝙ aliquid prius mouebatur: quasi dicat, oẽ, quod mouebatur, mouebatur in tpe. Et hoc probat sic. Si hoc non est verum, sit aliquid mutatum ex A in B, i. ex vno termino in alterum, in ipso nũc: hoc posito, sequitſ ꝙ, qñ est in ipso A, i. in termino à quo, in eodem nunc nondum est mutatũ: quia iam supra ostensum est, ꝙ illud, quod mutatum est, qñ mutatum est, non est in termino à quo, sed magis in termino ad quem: sequeretur ergo ꝙ simul esset in A & in B, oportet ergo dicere, ꝙ in alio nunc sit in A, & in alio nunc mutatum sit. Sed inter quaelibet duo nunc est tp̃s medium, quia duo nunc D non possunt esse sibi coniuncta immediate, vt supra ostẽsum ẽ. Relinquitur ergo, ꝙ omne quod mutatur, mutatur

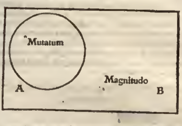
Dubium. An inter terminos generationis, & corruptionis sit mediũ tp̃s. Lec.17. T.c.59. in tpe. Videtur autem id quod hic concluditur, habere instantiam in generatione & corruptione, inter quos terminos non est aliquod mediũ. Si enim inter nunc, in quo est in termino à quo, & inter nunc, in quo est in termino ad quem, sit tempus medium, sequetur, ꝙ aliquid sit medium inter esse, & nõ esse: quia in illo medio tpe, id quod mutatur, neq; esset ens, neq; non ens. sed, quia ratio, quae hic ponitur demonstratiua est, oportet id quod hic dicitſ aliquo modo ẽt in generatione & corruptione saluari: ita tñ, ꝙ aliquo modo etiam hmõi mutationes sint momentaneae, cùm nõ possit esse aliquod medium inter extrema earum. Est igitur dicendum, ꝙ illud quod mutatur de non esse in esse, vel econuerso, non est simul in non esse & esse, sed sicut in Octauo dicetur, non est dare vltimum in-

A stans, in quo id quod generatur, sit nõ ens: sed est dare primũ instans in quo est: ita ꝙ in tpe praecedenti illud instãs, est non ens. Inter tempus autẽ, & instans, qđ terminat motum, non est aliquod medium: & sic non oportet ꝙ sit medium inter esse & non esse. Sed, quia tempus quod praecedit instans, quo primo est quod generatur, mensurat aliquem motum: sequitur ꝙ sicut illud instãs, in quo primo est quod generatur, est terminus praecedentis tpis mensurantis motum, ita incipere esse est terminus praecedentis motus. Si ergo generatio dicatur ipsa inceptio essendi, sic est terminus motus, & sic est in instãti: quia terminari motum, quod est mutatum esse, est in indiuisibili tẽporis, vt supra ostensum est. Si autem generatio accipiatur ipsa inceptio essendi cum toto motu praecedente, cuius est termi- T.c.44.
nus, sic non est in instanti, sed in tempore: ita ꝙ in toto tempore praecedenti est non ens illud quod generatur, & in ultimo instanti est ens. Et similiter dicendum est de corruptione. Tertio ibi.

B

Demonstratio probans, quòd omne quod mouetur mouetur in tempore.

ARGV. *Cum igitur in tpe sit mutatum: tempus autem oẽ sit diuisibile: in dimidio sanè mutatum est, & in dimidij dimidio rursus, & sic semper. quare antea mutabatur.*

T.c.56. Quoniam igitur in tẽpore mutatum est: tẽpus autem omne diuisibile: in medio aliud erit mutatum, & iterum in illius medio aliud, & sic semper, quare mutabatur prius.

Probat principale propositũ tali ratione. Omne quod mutatum est, in tempore mutabatur, vt probatũ est: omne autem tempus est diuisibile: quod autem in aliquo tempore mutatur, in qualibet parte illius temporis mutatur: ergo oportet dicere, ꝙ illud quod mutatum est in toto ali- D quo tempore, mutabatur prius in medietate temporis, & iterum in medietate medietatis: & sic semper procedetur, propter hoc quòd tempus est in infinitũ diuisibile. Ergo sequitur, quòd omne quod mutatum est, prius mutabatur: & ita ante omne mutatũ esse praecedit mutari. Deinde cùm dicit.

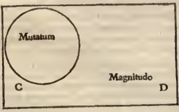
ARGV. *Praeterea id, quod dictũ est, in magnitudine magis est manifestũ, propterea quòd magnitudo continuum est, in qua mutatur id, quod mutatſ. Sit enim ex C quippiã mutatum in D. Si igitſ CD indiuisibile sit, partibus uacãs, partibus profecto uacans haerebit. Quod, si id fieri nequeat, medium ipsum magnitudinem esse necesse est, diuisibileq; esse in infinita. quare prius in illa mutatur. omne ergo mutatum, prius mutari necesse est.*

Amplius autẽ in magnitudine manifestius

est quod dicitur, propter id quod continua est magnitudo, in qua mutatur id quod mutatur. Sit enim mutatum ex C in D: ergo si indiuisibile ẽ ipsum C D, impartibile erit impartibili cõiunctum. Qm̃ autem hoc impossibile est, necesse est magnitudinẽ esse quod inter est, & in infinita diuisibile. Quare si in illa mutaẽ prius, necesse ergo, oẽ quod mutatũ est, mutari prius. E

Ostẽdit idem rõne accepta ex parte eius, fm quod mutabatur. Et primo quantum ad motus qui sunt in quantitate. Secundo quantum ad alias mutationes. ibi-{Eadem enim demõstratio est.} T.58. Dicit ergo primo, ꝙ hoc quod dictum est ex parte tpis cõiter ad oẽm mutationem, manifestius potest accipi ex parte magnitudinis: q̃ magnitudo est manifestior ꝙ tempus: & magnitudo cõtinua est sicut & tempus: & in ea aliquid mutatur. s. illud, quod moueẽ fm locum, vel quod mouetur fm augmentũ & decrementum. Sit ergo aliquid mutatum ex C in D. non autem potest dici, ꝙ totum quod est C D, sit indiuisibile: quia oportet ꝙ C D sit pars alicuius magnitudinis, sicut mot⁹, qui est ex C in D, est pars motus totius. Similiter enim diuiditur magnitudo & motus (vt supra ostensum est) Si autem aliquod idiuisibile sit pars magnitudinis, sequitur ꝙ duo impartibilia erunt immediate coniuncta, quod est impossibile (vt supra ostensum est) nõ ergo potest dici, ꝙ totum C D sit indiuisibile. Ergo necesse ẽ, ꝙ id quod est inter C & D, sit quædam magnitudo, & per consequens ꝙ in infinitum diuidi possit. Sed semper prius mutatur in parte magnitudinis, ꝙ sit mutatum per totam magnitudinem: ergo necesse est, omne quod mutatum est, prius mutari: sicut necesse est, ꝙ ante quamlibet magnitudinem totam, sit pars eius. Secundo ibi. F

Demonstratio probans, ꝙ ante omne mutatum esse præcedit mutari.

ARGV. *Eadem est enim & in hisce, quæ non cõtinua sunt, demonstratio, ut in contrarijs, & in hisce, quæ contradictoriam subeunt oppositionem. Sumemus enim id tempus, in quo est mutatum, & eadem rursus dicemus.*

T.c.58. Eadem enim demonstratio est, & in nõ continuis, vt in contrarijs, & contradictione. Accipiemus enim tempus, in quo mutatum est, & iterum eadem dicemus.

Ostendit ꝙ idem necesse est esse in illis mutationibus, quæ non sunt fm aliqua cõtinua, sicut de alteratione, quę est inter contrarias qualitates: & de generatione & corruptione, quæ sunt inter contradictoriæ opposita. Licet.n. in his non possit hoc demõstrari ex parte rei fm quam est motus, accipitur tñ tps, in quo sunt hmõi mutationes, & E eodẽ modo, pcedetur. Sic igiẽ in tribus mutationibus. s. alteratione, & corruptione, & generatione, habet locũ sola prima rõ: in alijs aũt tribus. s. augmento, & decremẽto, & loci mutatione, habet locum vtraq;. Deinde cũ dicit.

Quare mutetur ipsum mutatum, & mutatum si id quod mutatur, necesse est. atq; mutari, prius est ipso mutatum esse, & mutatum esse, ipso mutari, ac nunquam primum sumetur. Causa autem huius est, partibus uacans, non esse uacanti partibus hærẽs. In infinitum enim ipsa diuisio proficiscitur, ut in crescentibus ac decrescentibus intueri lineis, licet. ARGV.

Quare necesse est, mutatum omne mutari prius: & quod mutatur, mutatum esse. & est ipso mutari, mutatum esse prius: ipso autem mutatum esse, mutari, & nullo modo comprehenditur primum. Causa autem huius est, non esse impartibile impartibili coniunctum. In infinitum enim diuisio est, sicut in ijs, quæ augmentantur & minuuntur lineis. F

Cõcludit principale propositũ. Et primo in cõi, secundo specialiter quantum ad generationẽ & corruptionem. ibi-{Manifestũ igitur.} T.59. Concludit ergo primo ex pmissis, ꝙ necesse est oẽ mutatum, prius mutari: & quod mutatur, prius esse mutatum. Et sic verum est dicere, ꝙ hoc ipso quod est mutari, prius est mutatũ esse: & iterum, hoc ipso, quod est mutatũ esse, est prius mutari. & ita manifestũ fit, ꝙ nullo modo comprehẽditur aliquid primum. Et hmõi causa est, quia in motu non coniungitur impartibile impartibili, ita ꝙ totus motus componatur ex impartibilibus: quia si hoc esset, esset accipere aliquod primum: hoc aũt nõ est verum, quia motus est diuisibilis in infinitum: sicut ẽt & lineæ, quæ in infinitum diminuuntur per diuisionem, & in infinitũ augmentantur per additionem oppositã diminutioni: dum, s. quod subtrahitur ab vno, alteri additur, vt in Tertio est ostensum. Manifestũ est enim in linea, ꝙ ante quamlibet partem lineæ est accipere punctum in medio illius partis: & ante illud punctum mediũ est accipere aliquam partem lineæ, & sic in infinitum. nõ tñ linea est infinita: quia ante primum punctum lineæ, nõ est aliqua pars i[illegible]æ. Et similiter considerãdum est in motu: quia, cũm quælibet pars motus sit diuisibilis, ante quã libet partẽ motus est accipere indiuisibile aliquod in medio illius partis, quod est mutatum esse, & ante illud indiuisibile est accipere partem motus, & sic in infinitũ. Non tñ sequitur ꝙ motus sit infinitus: quia ante primum indiuisibile motus non est aliqua pars motus. Illud tamen primum indiuisibile non dicitur mutatum esse, sicut nec primum punctum lineæ dicitur diuisio. Secundo ibi. G

H *Quæ cũm ita sint, patet necesse esse, & id quod est factum, fieri prius, & id quod fit, antea factum esse, modo diuisibilia atq; continua sint. Non tamẽ semper quod fit, factum est prius, sed interdum aliud: ceu illius aliquid, ut in ædibus, fundamentum. Similiter fit, & in eo quod corrũpitur, & corrupto. inest enim ei quod fit, & ei quod corrumpitur infinitio quædam: quippe cũm continuum sit, utrunq;. & impossibile est, aut fieri non factum aliqd: aut factum esse, non fiens aliquid. Similiter & in ipso corrumpi, atq; corruptum esse. Semper enim corruptum esse, antecedit corrumpi, & corrumpi corruptum esse. Patet igitur, ꝙ id quod est factum, prius necesse est fieri: & id quod fit, antea factum esse. est enim omnis magnitudo omneq; tempus diuisibile semper. Quare & in quocũq; sit, non erit in illo ut primo.* ARGV.

Manifestum

T. c. 59. Manifestum igitur, quõ quod factum est, necesse est fieri prius: & quod fit factũ eẽ, quęcũq; diuisibilia & cõtinua sunt. non tñ semper quod fit, sed aliud aliqñ, vt illius aliqd, sicut dom⁹ fundamentũ. Silr aũt & in eo quod corrũpit, & eo, quod corruptũ est. mox. n. inest ei quod fit, & quod corrumpit, cũ sit cõtinuum, ifinitũ quoddã. sed nõ est fieri, nisi aliqd factũ sit prius, neq; factũ esse, nisi fiat aliqd. silr aũt, & in corrũpi, & in corruptũ esse. semper. n. est ipso corrũpi, corruptũ esse prius, corrupto aũt esse, corrũpi. Manifestũ igit, quia quod factũ est, necesse est fieri prius, & quod fit factũ esse. oĩs. n. magnitudo, & oẽ tempus, semper diuisibilia sunt. Quare in quocunq; fit aliqd, non erit vtiq;, sicut i primo. A

Ostendit idem specialiter in gñatione & corruptione. Et hoc ideo, qa aliter se habet mutatum esse ad mutari in gñatione & corruptione, et aliter in alijs. In alijs. n. mutatũ esse, & mutari est fm idem, sicut alteratũ esse, & alterari est fm albũ. Nã alterari est mutari fm albedinem, alteratũ aũt esse, est mutatum esse fm albedinem. & idẽ dicendum est in motu locali, & augmento, & decremento. Sed in generatione fm aliud est mutatum esse, & fm aliud mutari. nam mutatum esse est fm formã: mutari uero non est fm negationem formæ quæ non suscipit magis & minus fm se, sed mutari est fm aliquid adiunctũ negatiõi, quod suscipit magis & minus, quod est qualitas. Et ideo generatũ esse est terminus eius, quod est alterari, & silr corruptum esse. Et, qa motus denoiatur à termino ad quẽ, vt in pncipio Quiti dictum est, ipsum alterari, qa habet duos terminos, s. formã substantialẽ, & qualitatẽ, dupliciter nominaẽ, qa põt dici & alterari, & fieri & corrumpi. Et hoc mõ accipit hic fieri & corrũpi, pro ipso alterari fm q terminaẽ ad esse vel nõ esse. Vnde dicit q illud { quod factũ est, necesse est prius fieri, & illud, quod fit, necesse est factũ esse: quęcũq; tñ sunt diuisibilia & continua. } Quod quidẽ poniẽ (vt Cõmẽtator dicit) ad excludendũ quędã, quæ indiuisibiliter fiunt absq; motu cõtinuo, sicut intelligere & sentire: quæ ẽt non dñr motus nisi æquoce, vt in Tertio de Aia dr. Vel potest dici aliter, q hoc Philosophus addidit, vt accipiatur generatio cũ toto motu cõtinuo precedente. sed id, quod fit prius factum esse diuersimode inuenitur in diuersis. Quædã. n. sunt simplicia q̃ hñt simplicẽ gñationẽ, sicut aer aut ignis. & in istis non gñatur pars ante partẽ, sed simul gñatur & alteraẽ totũ, & partes: & in talibus id, quod factũ est, ipsummet prius fiebat: & quod fit, ipsummet prius factũ est, ppter cõtinuitatẽ alterationis pcedentis. Quædã vero sunt cõposita ex dissimilibus partibus, quorũ pars gñatur post partẽ, sicut in aiali pus gñatur cor, & in domo fundamentũ: & in istis quod fit prius factum est, non ipsummet, sed aliqd eius. Et hoc est quod subdit q { non semper id quod fit, prius ipsummet factũ est, sed aliqñ aliqd eius factũ est, sicut fundamẽtum domus. } Sed, qa oportet deuenire ad aliquã partem, quę tota simul fit, oportet q in aliqua parte id, quod fit factũ, sit fm aliquẽ terminũ acceptũ in alteratiõe pcedẽti. Sicut dũ gñatur aial iam factũ est cor, & dũ gñatur cor, iam factũ est aliqd, nõ qdẽ aliqua pars cordis, sed aliqua alteratio facta est, ordinata ad generationem cordis. & sicut dictum est de gñatione, intelligendum est de corruptione. statim. n. ei quod fit, & corrũpitur, inest quoddã infinitũ, cũ sit continuũ, qa ipsum fieri & ipsum corrumpi continuum est. Et ideo nõ est fieri, nisi ubi aliqd factũ sit prius, nec est aliqd factum esse, nisi fiat prius. Et similiter dicendum est de corrumpi, & de corruptum esse. semper. n. corruptum esse est prius ipso corrumpi, & corrũpi est prius

B

T. 28.

C

Quod factũ ē, prius fieri. vel factũ esse necesse ē, quõo intelligit.

D

A hoc, quod est corruptum esse. unde manifestũ est, quòd oẽ quod factum est, necesse est prius fieri, & oẽ quod fit, necesse est prius factum esse aliquo modo. Et hoc ideo, quia omnis magnitudo, & omne tempus sunt in infinitũ diuisibilia. Et ideo in quocunq; tempore fit aliquid, hoc non erit sicut in primo, quia erit accipere partem priorem. Et hoc quod dictũ est de generatione & corruptione, intelligendum est etiam de illuminatione, quæ est terminus motus localis corporis illuminantis, sicut generatio et corruptio est terminus alterationis. . 13. T

LECTIO. IX.

Finitum & infinitum quo pacto similiter in tempore, magnitudine, motu, ac mobili inuenitur ostenditur.

ARGY. *Cùm autem omne quod mouetur in tempore moueatur, in maioreq; maiorem magnitudinem transeat, fieri profecto non potest, ut magnitudinem infinito in tempore transeat quicquam finitam, modo non per ipsam eandem semper, nec per aliquam eius partem, sed per totam toto in tempore moueatur.*

B

T. c. 60. Quoniã aũt oẽ, quod mouetur, in tpe mouet, & in pluri maior magnitudo, in infinito tẽpore impoſe est moueri p magnitudinem finitam non eandem semper, & illius aliquid, quod mouetur, sed in oi per omnẽ.

Postq; Phylosophus determinauit de diuisione mot⁹, hic determinat de finito & infinito in motu: sicut. n. diuisio ptinet ad rõnem continui, ita finitũ & infinitũ. Sicut aũt supra ostẽdit, q diuisio simul inueniẽ in motu, magnitudine, tpe, & mobili, ita ostẽdit nunc idẽ de infinito. Vñ circa hoc tria facit. Primo ostẽdit, q infinitũ silr iuenitur in magnitudine, & tpe. Secũdo q similiter cũ his inueniẽ ẽt in mobili. ibi { Demonstratis. n. his, &c. } Tertio q similiter iuenit in motu. ibi { Qm̃ aũt neq; finitũ, &c. } Circa primũ duo facit. Primo ostẽdit, q si magnitudo ẽ finita, tẽpus nõ põt esse infinitũ. Secũdo q ecõuerso, si tẽpus est finitũ, q magnitudo nõ põt esse ifinita. ibi. { Eadẽ aũt rõ, &c. } Circa primũ duo facit. Prio pponit quod intendit. Secundo pbat propositũ ibi. { Quod igit si aliquid moueaẽ. } Primo ergo repetit duo, q̃ sunt necessaria ad propositũ ondendum, quorũ vnum est, q oẽ, quod moueẽ, in tpe moueẽ. Secundũ est, q in pluri tpe ab eodẽ mobili, pertransitur maior magnitudo. Et ex his duobus suppositis intendit probare tertium, s. q impossibile sit in tempore infinito pertrãsire magnitudinẽ finitam. Quod tñ sic intelligendum est, q non reiteretur illud, quod mouetur per eandẽ magnitudinẽ, aut per aliquam partem eius multoties: sed ita q in toto tempore moueatur per totã magnitudinem. Et addidit hoc, vt præseruaret se à motu circulari, qui est super magnitudine finita, & tamen potest esse in tempore infinito, vt ipse dicet in Octauo. Secundo ibi,

T. 63.

T. 64.

T. 62. A

C infra,

ARGY. *Patet igitur si quippiã æqua moueatur celeritate, necesse esse finitam magnitudinem illud finito in tempore pertrãsire. Sumpta nãq; parte quæ mẽsurauerit totam, in tot æqualibus tẽporibus, quot sunt magnitudinis partes, totã illam profecto magnitudinem pertrãsibit. Quare, cũ harum quęq; finitæ sit quantitatis, & omnes numero sint finitæ, tempus etiam ipsum profecto finitum erit. tantum. n. toties erit, quantum est tempus partis toties repetitum, quot sunt magnitudinis partes.*

D

Quòd igitur si aliqd moueatur ęque velociter, necesse est finitũ in finito moueri, manifestũ est. Accepta. n. parte, quæ mẽsurabit totam, in ęqualibus tpibus tantis, quot partes sunt, p totã motum est. Quare, qm̃ hę finitę sunt, & quãtitate .23. 2. T

titate vnaquęq;, et tot modis oẽs, et tẽpus vtiq; erit finitũ. Toties.n.erit tm̃, q̃tum tẽpus, quod est ptis multiplicatiuũ ſm multitudinẽ partiũ.

Probat ,ppoſitũ. Et primo, ſi detur mobile quod æque velociter moueaſ p totam magnitudinẽ, Secũdo, ſi non
T. 61. vniformiter et regulariter moueaſ. ibi {Sed ſi nõ ſit &c.} Dicit ergo primo, q, ſi ſit aliquod mobile, qđ æque velociter moueaſ p totũ, neceſſe eſt, q ſi ptráſit finitã magnitudinẽ, q hoc ſit in tpe finito. Accipiaſ.n. vna pars magnitudinis: quæ mẽſuret totũ, puta ſi tertia vel q̃rta pars magnitudinis. ſi ergo mobile ęque velociter moueſ per totũ, & æque velox eſt, quod æquale ſpatiũ in ęquali tpe ptranſit, ſeqtur q in æqualibus tpibus, & tot quot ſunt partes magnitudinis ptranſeat mobile totã magnitudinẽ: puta ſi accepta ſit quarta pars magnitudinis, eã ptráſibit in aliquo tpe, & aliã quartã in alio tpe æquali. & ſic totam magnitudinẽ ptranſit in quatuor æqualibus tpibus. Quia ergo partes magnitudinis ſunt finitę numero, & vnaquęq; ẽt eſt finita ſm quantitatẽ: & tot modis ptráſit oẽs ptes, i. in totidẽ tpibus æqualibus, ſequiſ q totũ tẽpus, in quo ptráſit totã magnitudinẽ, ſit finitũ. Mẽſurabiſ.n. à tpe finito: q̃a erit toties tm̃, quantũ eſt tẽpus in quo ptráſit partẽ, quoties magnitudo tota eſt tãta quãta eſt pars: & ſic totũ tẽpus erit multiplicatũ ſm multiplicationẽ partiũ. Oẽ autẽ multiplicatũ, menſuraſ ab ſubmultiplici, ſicut duplũ à dimidio: & triplũ à triplo, & ſic de alijs. Tẽpus aũt quo ptranſit partẽ eſt finitũ: q̃a, ſi deſ q ſit infinitũ, ſequeſ q in æquali tpe pertráſeat totũ et partẽ: quod eſt cõtra id, quod ſuppoſitũ eſt. Et ſic oportet, q totũ tẽpus ſit finitum, quia nullũ infinitũ mẽſuraſ à finito. Sed, q̃a poſſet aliquis dicere q licet partes magnitudinis ſint æquales, & menſurent totã magnitudinẽ: tñ põt cõtingere q partes tpis nõ ſunt æquales, ſicut qñ nõ eſt æqualis velocitas in toto motu: et ſic tẽpus, quo moueſ p partẽ magnitudinis, nõ menſurabit tempus, quo moueſ per totam. Ideo conſequenter ibi.

AROY. *Nihil aũt intereſt, et ſi non æqua celeritate mouetur. Sit.n. ſpatiũ quidẽ A B finitum, quod ĩfinito in tpe pertráſiuit, tẽpus aũt infinitũ C D: Si igiſ p priorẽ aliã aliã partẽ motũ eſſe neceſſe eſt, patet in priori tpis parte poſteriorine aliã, aliãue ptráſiuiſſe, ſemper.n. maiori in tpe per aliã motũ erit. idq; non minus fiet, ſiue æqua, ſiue nõ æqua celeritate muteſ: & ſiue itendaſ motus, ſiue remittaſ, ſiue in eodẽ perſiſtat. Accipiaſ itaq; pars aliqua ſpatij, q̃ metieſ A B, longitudinẽ totã atq; A E literis deſignetur. Hãc igiſ aliqua in parte tráſiuit tẽporis infiniti, q̃ppe cũ ipoſſe ſit eã in infinito tẽpore tráſiſſe. totũ. n. ſpatiũ, in infinito pertráſit. Et rurſus ſi aliã ſumpſero tãtam quanta eſt ipſa A E, neceſſe eſt, & hanc eadẽ rõne finito in tẽpore tráſiſſe: & ſic uſq; ad ultimã ,pficiſcar. Cũ igitur infiniti quidẽ nulla ſit pars, quæ metieſ ipſum (ut patet) fieri.n. nõ põt ut infinitũ ex finitis æqualibus, & inæqualibus cõſtet: ppterea q ea quæ multitudine magnitudineq; ſunt definita, ſiue æqualia, ſiue inæqualia ſint, tandẽ aliquo uno poſſunt. ſpatium aũt finitum q̃titate partis A F menſureſ) finito profecto in tẽpore, tale etiam mobile per magnitudinem A B finitam moueſ. Similiter, & de quiete dicendum eſt. Quare fieri non poteſt, ut idem unumq; generetur ſemper uel corrumpatur.*

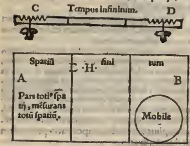
T. c. 61. Sed ſi non ſit ęque velociter, differt nihil. Sit enim in quo A et B ſpatiũ finitũ: quod motũ ſit in infinito tpe, et tẽpus infinitũ in quo C D. Si igiſ neceſſe eſt prius alterũ altero motũ eſſe: hoc

E aũt manifeſtũ, q tpis in priori et poſteriori alterũ motũ eſt. Semp.n. i pluri, alterũ erit motum eſſe, ſiue ęque velociter mutet, ſiue nõ ęque velociter mutet: et ſiue intendatur motus, ſiue remittaſ, ſiue maneat, nihil minus. Accipiaſ igitur aliqd A B ſpatij, quod ſit A E, quod menſurat A B. Hoc itaq;, infiniti in quodã factũ eſt tẽpore: in in finito.n. non põt eſſe: etenĩ in infinito eſt. Et iterum alterũ iam ſi accipiamus quantum eſt A E, neceſſe in infinito tempore eſſe. oẽ enim in infinito, et ſic accipiẽdo. Qm̃ aũt, infiniti quidẽ nulla pars eſt quę mẽſuret: (impoſſe.n. infinitũ eſſe ex finitis, et ęqualibus, et inæqualibus: ,ppter id quod menſuranſ finita multitudi
F ne & magnitudine à quodã vno, ſiue æqualia, ſiue inęqualia ſint: finita aũt magnitudine nihil minus. ſpatiũ aũt finitũ quantis quæ ſunt A E menſuraſ) ergo in finito tpe A B mouetur. Siſr aũt, et in q̃ete. Quare neq; fieri, neq; corrumpi poſſibile eſt ſemper, aliquid vnum et idem.

Oſtendit q hoc nihil differt quantũ ad ,ppoſitũ. Sit. n. A B ſpatium finitũ, quod pertranſitum ſit in tpe infinito quod eſt C D. Neceſſe eſt aũt in oi motu, q prius pertranſeaſ vna pars q̃ altera: & hoc ẽt manifeſtum eſt, q i priori parte tpis & poſteriori, altera & altera pars magnitudinis pertranſit: & ita oportet q neq; duę partes magnitudinis ptranſeanſ in vna & eadẽ parte tpis, neq; q i duab' ptib' tpis ptráſeanſ una & eadẽ pars magnitudinis: & ſic oportet ſi in aliquo tpe ptráſita eſt aliqua pars magnitudinis, q in pluri tpe pertráſeaſ non ſolũ illa pars magni-
G tudinis, ſed etiã cum hac & altera: & hæc indifferẽter, ſiue æque velociter moueaſ mobile, ſiue nõ: vel p hoc q velocitas ſemper magis ac magis itendiſ, ſicut in motibus naturalib': vel p hoc q magis & magis remittiſ, ſicut in motibus violẽtis. His igiſ ſuppoſitis, accipiatur aliqua pars ſpatij A B, quæ quidem pars ſit A E, & menſuret totum A B, ita ſcilicet q ſit aliquota pars ei' vel tertia vel quarta. Hæc igiſ pars ſpatij, pertráſita eſt in aliquo tpe finito. Non.n. põt dari q ſit pertráſita in tẽpore ĩfinito, quia totũ ſpatium pertranſitũ eſt in tpe ĩfinito, & in minori pertranſiſ pars q̃ totũ. Itẽ accipiamus aliã partem ſpatij quę ſit æqualis parti A E, & eadẽ rõne neceſſe eſt, q hæc pars pertranſeaſ in tpe finito, q̃a totũ ſpatiũ pertranſiſ in tẽpore infinito, & ſic ſemper accipiẽdo accipiã tot tpa finita, quot ſunt partes ſpatij, ex q̃bus conſtitueſ totũ tẽpus, in quo moueſ p totũ ſpatiũ. (Impoſſibile eſt autẽ q aliqua pars infiniti mẽſuret totũ, neq; ſm magnitudinẽ, neq; ſm multitudinẽ, q̃a ipoſſibile eſt q ĩfinitũ cõſtet ex partibus
H finitis numero: quarũ ẽt vnaquæq; ſit finita quãtitate: ſiue dicaſ q illæ partes ſint æquales, ſiue q ſint inæquales: q̃a quæcunq; menſuranſ à quodam vno, ſiue ſm multitudinem, ſiue ſm magnitudinem, oportet ea eſſe finita. Ideo autem dico multitudinẽ & magnitudinẽ, quia nihil minus menſuratur aliq̃d per hoc q habet finitam magnitudinẽ, ſiue partes menſurãtes ſint æquales ſiue inæquales. Qñ.n. ſunt æquales, tũc pars mẽſurat totũ & multitudine & magnitudine: qñ vero ſunt inæquales, mẽſurat multitudine, ſed non magnitudine.) Sic ergo patet q oẽ tempus, quod habet partes finitas numero & quantitate, ſiue ſint æquales ſiue inæquales, eſt finitum. Sed ſpatiũ finitum menſuratur aliquibus finitis ex quantis contingit componi A B, & oportet eſſe æquales numero partes tẽporis, & partes magnitudinis, & quaslibet eſſe finitas quantitate: ergo relinquitur q per totum ſpatium moueatur in tempore finito. Deinde cũm dicit.

Demonſtratio

Demonſtratio, probans quòd, ſi magnitudo eſt finita, ꝙ tempus infinitum eſſe non poteſt.

ARGY. *Eadem ſanè ratione probabitur, fieri etiam non poſſe ut finito in tempore quieſ, aut infinitam magnitudinem tranſeat: ſiue uniformiter, ſiue difformiter moueatur, aut quiete infinita quieſcat. Sumpta nanq; temporis aliqua parte, quæ totum metietur tempus: ĩ illa partẽ aliquam magnitudinis, nõ totam magnitudinem tranſit. Totam enim toto in tẽpore tranſit. & rurſus in alia parte æquali, partem aliam magnitudinis tranſit. & in unaquaq; ſimili modo: ſiue æquales ſint primæ parti, ſiue etiam inæquales. nihil enim refert, modo ſit quæque finita. Patet enim exhauſto tempore, infinitam magnitudinẽ exhauſtam non fore: ſi ablatio fiat magnitudine numeroq; finita. Quare nõ infinitam magnitudinem, finito in tempore tranſit. atq; nihil intereſt altera ex parte tantum, an ex utraque infinita ſit magnitudo: eadem enim ſemper accommodabitur ratio.*

T.c.62. Eadem autem ratio eſt & ꝙ neq; in finito tẽpore per infinitũ poſſibile eſt moueri, neq; quieſcere, neq; quod regulariter moueť, neq; quod irregulariter. Accepta.n. quadã parte, quę metietur totum tẽpus, in hac quãtum aliquod trãſibit magnitudini, s& non totã. in omni enim totã: & iterũ in æquali aliã, & in vnoquoq; ſimiliter: ſiue æqualis erit, ſiue inæqualis ei, quæ eſt à principio, refert autem nihil, dũmodo ſit vnaquæq;. Manifeſtum enim, ꝙ finitum quoddã tempore, infinitum non aufertur, finita diuiſiõne & quãto, & numero ablatione facta, tot modis. quare nõ tranſibit in finito tpe, infinitũ. nihil autem differt, magnitudinẽ in altera, aut in vtraq; eſſe infinitam: erit enim eadem ratio.

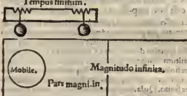
Oſtendit ꝙ econuerſo, ſi tempus eſt finitum, & magnitudo eſt finita. Et dicit ꝙ per eandem rationẽ poteſt oſtendi ꝙ infinitum ſpatium non põt pertrãſiri in tempore finito: neq; iterum põt quies eſſe infinita tempore finito. Et hoc indifferenter ſiue moueat aliqd regulariter, ideſt ęque velociter, ſiue non regulariter: quia ex quo tẽpus ponitur finitum, accipiatur aliqua pars tpis, quæ mẽſuret totũ tẽpus, in qua mobile pertrãſit aliquã partẽ magnitudinis, non aũt totã: qa pertranſit in toto tpe, & item in ęquali tẽpore ptranſit aliã partem magnitudinis: & ſilr pro vnaquaq; parte tẽporis accipieť aliqua pars magnitudinis: et hoc indifferenter, ſiue pars magnitudinis ſecũdo accepta ſit æqualis primæ parti (quod contingit qñ ęque velociter moueť) ſiue ſit inæqualis (quod contingit qñ nõ ęque

A velociter moueť) hoc.n. nihil differt, dũmodo ponatur ꝙ quælibet pars magnitudinis accepta ſit finita: qđ oportet dicere, alioqn ĩm moueret in parte temporis, quantum in toto. Sic.n. manifeſtum eſt, ꝙ per diuiſionẽ tẽporis auferetur totum ſpatium infinitum p aliquã finitam ablationem: qa, cùm tempus diuidatur in partes finitas ęquales & tot oporteat eſſe partes magnitudinis, quot temporis, ſequeť ꝙ ſpatium infinitum conſumeť facta infinita ablatione: eo ꝙ tot modis oportet diuidi magnitudinẽ, ſicut & tempus: hoc aũt eſt impoſſe: ergo manifeſtum eſt, ꝙ infinitũ ſpatiũ non ptranſit in tpe finito. Et hoc idifferẽter, ſiue magnitudo ſpatij ſit infinita ex vna parte; ſiue ex vtraq;: qa eadem ratio eſt de vtroq;. Deinde cum dicit.

Appoſuimus autem ſequentem figuram, qua per literam præter dictis, eo℞, quę tum Ari. tũ D. Tho. dicit, facilis patet itellectus.

Demonſtratio, probãs, ſi tempus eſt finitum, quod magnitudo non poteſt eſſe infinita.

B

His demonſtratis, patet neq; fieri poſſe, ut magnitudo infinita, finito in tempore tranſeat magnitudinem finitam cauſam ob eandem. In parte nanq; temporis, finita pars tranſit, & in unaquaque ſimili modo. Quo fit, ut tota in tempore finita tranſeat magnitudo. ARGY.

Demonſtratis.n. his manifeſtum eſt, ꝙ neq; finitam magnitudinem infinitũ contingit tranſire in finito tempore propter candẽ cauſam. In parte enim temporis, finitum tranſibit, et in C vnaquaq;, ſimiliter. Quare in omni, finitum. T.c.63.

Oñdit ꝙ ifinitũ & finitũ ſilr iuenit i mobili ſicut i magnitudine & tpe. Et circa hoc tria facit. Prio oñdit ꝙ mobile nõ eſt ifinitũ, ſi tẽpus & magnitudo ſint finita. Scdo ꝙ mobile nõ eſt ifinitũ, ſi magnitudo ſit infinita, & tẽpus finitũ. ibi {At vero neq; ifinitũ.} Tertio ꝙ mobile non põt eẽ ĩfinitũ, ſi magnitudo ſit finita, & tẽpus infinitũ. ibi {Amplius aũt & tpe.} Primũ oñdit duabus rõnib⁹: circa quaꝝ primã dicit, ꝙ demõſtrato ꝙ magnitudo finita nõ ptranſit tpe ifinito: neq; ifinita finito, manifeſtũ eſt ex eadẽ cã, ꝙ neq; ifinitũ mobile põt ptrãſire finitã magnitudinẽ in tpe finito. Accipiať.n. aliqua pars tpis finiti, in illa parte ſpatiũ finitum ptrãſibit nõ totũ mobile, ſed pars mobilis: & in alia parte tẽporis ſimiliter, & ſic de alijs & ſic oportebit accipere tot partes mobilis, quot accipiunť partes tpis. Infinitũ aũt nõ componitur ex partibus finitis, vt oñſum eſt, ergo ſequetur, ꝙ mobile quod moueť in D toto tpe finito, ſit finitũ. Secundam rationem ponit ibi. T.63. Secũda parte.

At uero, cũ magnitudo finita nõ trãſeat finito in tpe magnitudinẽ ifinitã, patet neq; magnitudinẽ ĩfinitam, longitudinẽ finitã tranſire. Nã, ſi ĩfinita magnitudo finitã ptrãſeat, et finitã ĩfinitã trãſire neceſſe ẽ. nihil.n. ĩtereſt, utra ſit ea, q̃ motu cieť. utroq; nãq; mõ, ĩfinitã tranſit finita. Nã, cũ A magnitudo ĩfinita moueť, erit aliqua ps eius finita, ut B, ſeu D C, & alia, atq; alia rurſus, & ſic ſemp. Quare fiet, ut ſil ĩfinita p ĩfinitã, & finita p ĩfinitã ſit mota. nec.n. fortaſſe fieri põt, ut aliter ĩfinita per finitã ſit mota, q̃ hoc pacto, ut finita trãſeat infinitã, uel la- ARGY.

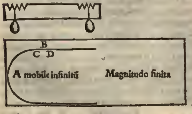
T.c.64. *tione pergẽdo per ipsam, uel metiendo. Quare, cũ hoc sit impossibile, infinita sane finitã pertransire non poteſt.*

Quoniam autem finitum non transibit infinitum, ĩfinito tẽpore, manifestum est, sic neq; infinitum finitum. Si enim infinitum finitum, necesse est & finitum, infinitum transire. Nihil enim differt quodlibet esse quod mouet᷑. vtrobiq; enim finitum pertransibit infinitum Cùm enim moueatur infinitum, in quo est A erit aliquid ipsius ſm B finitum, vt C D, et iterũ aliud, & aliud, & semper sic. Quare simul accidit infinitum motum esse per finitum, & finitũ transire infinitum. Neq; enim fortassis possibile est aliter infinitum moueri per finitum, q̃ ꝙ finitũ trãseat infinitũ, aut ita ꝙ ferat᷑, aut metiat᷑. Quare, q̃m hoc impoſſe est, nõ trãsibit ĩfinitũ finitũ.

Scda rõ. Et differt hæc secunda ratio à priori, quia in priori assumebatur pro principio idem medium, ex quo superius demonstrabat: hic aut᷑ accipitur pro principio ipsa conclusio superius demonstrata. Ostensum est enim ꝙ mobile finitum non potest pertransire spatium infinitũ in tempore finito. vnde manifestum est, ꝙ eadẽ ratione, nec mobile infinitum potest pertransire spatium finitum in tempore finito. Quia, si infinitum mobile pertrãsit spatium finitum, sequit᷑ ꝙ etiam finitum mobile pertranseat spatium infinitum: quia, cùm tam mobile q̃ spatiũ, sit quantum, datis duobus quantis nihil differt quod eorum moueatur & quod quiescat. hoc enim habebitur pro spatio, quo quiescit, & illud prò mobili, quod mouetur. manifestum est enim quòd quodcunq; ponatur moueri, sequitur ꝙ finitum pertranseat infinitum. Moueatur enim infinitum, quod est A, & sit aliqua pars eius finita quę est C D. quando totum mouetur, hæc pars finita, erit ſm aliquod signum spatij, quod sit B, & continuato motu, iterum alia pars infiniti mobilis fiet iuxta illud spatium, & sic semper. vnde sicut mobile pertransit spatium, ita spatium, quoddam pertransit mobile, inquantum successiue alternantur diuersæ partes mobilis iuxta spatium. Vnde patet, ꝙ simul accidit infinitum mobile moueri per finitum spatium, & finitum transire infinitum. non enim aliter est possibile ꝙ ĩfinitum moueatur per spatium finitũ, q̃ ꝙ finitum pertranseat infinitum: aut ita ꝙ finitum feratur per infinitum, sicut quando mobile est finitũ, & spatium infinitũ: aut ita ꝙ saltim finitum metiatur infinitũ, sicut cùm spatium est finitum, & mobile infinitum: tunc enim licet finitum non feratur per infinitum: tamen finitum mensurat infinitum, inquantum spatium fit iuxta singulas partes mobilis infiniti. Quia hoc est impossibile, sequitur ꝙ infinitum mobile non pertransit spatium finitum in tempore finito. Secundo ibi.

Demonstratio probans ꝙ moblie infinitum non poteſt pertransire magnitudinem finitam in tempore finito.

Tempus finitum.

E *At uero nec infinita infinitam, finito in tempore transit. Nam, si transit, & infinita finitam sanè transibit. Inest enim in infinita, finita.* ARGY.

At vero neq; infinitum, finito tempore transibit infinitum. si enim infinitum, & finitum. inest enim infinito finitum. T.c.65.

Ostendit ꝙ non potest esse mobile infinitum, spatio existente infinito & tempore finito. Et hoc est quod dicit, ꝙ infinitum mobile non pertrãsit infinitum spatium in tempore finito. In omni enim ĩfinito est aliquid finitum. si ergo mobile infinitum pertranseat spatium infinitum in tempore finito, sequitur ꝙ pertranseat spatium infinitum in tpe finito, quod est contra præostẽsa. Tertio ibi.

Preterea et tempore sumpto, eadẽ demonstratio erit. ARGY.

Amplius autem & tempore accepto, eadem

F erit demonstratio.

Dicit ꝙ eadem demonstratio erit si accipiatur tempus infinitum, & spatium finitum: quia, si pertransit infinitũ mobile finitum spatium in tempore infinito, sequitur ꝙ in aliqua parte temporis finiti pertranseat aliquam partem spatij: & ita infinitum pertransibit finitum in tempore finito, quod est contra præostensa. Deinde cum dicit,

Cùm igitur nec infinitam finita: nec ĩfinita finitam, nec etiam infinitã infinita finito in tempore transeat, patet neq; motum infinitum in tempore fore finito. Quid enim intereſt motus an magnitudo sit infinitum? Nam si utrũuis fuerit infinitum, & alterum infinitum esse, necesse eſt. Omnis enim latio eſt in loco. ARGY.

Quoniam autem neq; finitum infinitũ transibit, neq; infinitum finitum: neq; infinitum infinito tempore mouetur, manifestũ est ꝙ neq; T.c.66.

G motus erit infinitus in finito tempore. Quid. n. differt motum, aut magnitudinẽ infinitum facere? Necesse. n. si vnum infinitũ est, & alterum infinitum esse. omnis. n. loci mutatio ĩ loco est.

Ostendit ꝙ finitum & infinitum similiter inuenitur in motu, sicut in præmissis. & dicit ꝙ, quia finitum mobile non pertransit spatium infinitum, nec infinitum mobile, finitum spatium: neq; infinitum mobile infinitũ spatium in tempore finito, sequitur ex his, ꝙ non possit esse motus infinitus in tempore finito. Quantitas enim motus accipitur ſm quantitatem spatij: vnde non differt motum dicere ĩfinitum, aut magnitudinem. necesse est enim si vnum eorum fuerit infinitum, & alterum infinitũ esse: ga nõ potest esse aliqua pars loci mutationis extra locũ.

LECTIO. X.

Sicut in motu & eo quod mouetur primum non datur, ita & in quiete & eo quod quiescit primum non dari, ostenditur.

H *Cùm autem id omne moueatur, aut quiescat quod aptum eſt moueri, quando, & ubi, & quemadmodum aptum eſt, ipsum profectò stans, cum stat moueri necesse eſt. Nam si non mouetur quiescit. at fieri non poteſt, ut ad quietem proficiscatur id quod quiescit.* ARGY.

QVoniam autem omne aut mouetur, aut quiescit quod aptum natum est, quando aptum est, & vbi quo, & sic, necesse ne quod stat, cùm stat moueri. si enim non mouet᷑, quiescet: sed non cõtingit quiescere qescẽs. T.c.67.

Postq; Philosophus determinauit de ijs quæ pertinent ad diuisionem motus, hic determinat de ijs quæ pertinent ad diuisionem quietis. Et, quia statio est generatio quietis, vt in Quinto dictũ est, primo determinat ea quæ

pertinent

pertinent ad stationem. secundo ea quæ pertinēt ad quie-
T. 72. tem. ibi {Neq; igitur quiescens &c.} Circa primum tria
T. 68. facit. Primo dicit ꝙ omne quod stat mouetur. Secūdo ꝙ
T. 70. omne quod stat, stat in tempore, ibi {Hoc aūt demōstrato.} Tertio ostēdit quomodo primum dicatur in statione. {In quo autem tempore.} Primum ostendit sic. Omne quod natum est moueri, eo tempore quādo natum est moueri, & fm illud, & eo modo prout natum est, oportet ꝙ moueatur, vel quiescat: sed illud quod stat, idest tendit ad quietem, nondum quiescit, quia contingeret, ꝙ aliquid simul quiescens. i. in quietem tēdens, quiesceret, i. in quiete esset: ergo omne quod stat. i. in quietem tendit, mouetur quando stat. Secundo ibi.

ARGY. *Quo demonstrato, patet necesse esse & in tempore stare. Omne nanq;, quod mouetur, in tempore sanè mouetur: ipsum autem stans moueri oſtendimus: quare necesse est in tempore stare. Præterea ipsum celerius ac tardius i tpe dicimus esse: at fit ut tardius atq; celerius stet.*

B

T. c. 68. Hoc autem demonstrato manifestum est ꝙ in tempore necesse est stare. Quod enim mouetur, in tempore mouetur: quod autē stat ostensum est moueri: quare necesse est i tēpore stare.

T. c. 69. Amplius autem, si velocius & tardius in tēpore dicimus, stare aūt est velocius & tardius.

Probat ꝙ omne quod stat, stat in tempore, duabus rationibus, quarum prima est talis. Omne quod mouetur, mouetur in tempore, vt supra probatum est: sed oē quod stat mouetur, vt nūc probatum est: ergo omne quod stat, stat in tempore. Secunda ratio est. quia velocitas & tarditas determinātur fm tempus: sed contingit aliquid velocius & tardius stare. i. in quietem tēdere: ergo omne quod stat, stat in tempore. Tertio ibi.

ARGY. *At uero id quod stat, stet quacunq; in parte temporis eius, in quo primo statur necesse est. Tempore nāq; diuiso, si neutr a in parte stat, neque toto profecto in tempore stat. quo fit ut non stet idipsum quod stat. Sin in altera, non in toto stat primo. In hoc enim per aliud stat, ut de eo quod mouetur antea diximus.*

C

T. c. 70. In quo autem tempore primo id, quod stat, stat, in quouis huius necesse est stare. Diuiso. n. tempore siquidem in neutra partium stat, neq; in toto: quare neq; vtiq; stat quod stat. si vero in altera, non in primo toto statum est. Secundum. n. vtrunq; in hoc statur, sicut dictum est, & in eo, quod mouetur, prius.

Ostendit qualiter dicatur primum in statione. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter dicatur aliquid stare in aliquo tempore primo, fm ꝙ primum opponitur ei
D
quod dicitur fm partem: secundo ostendit ꝙ in statione
infra non est accipere aliquam primam partem ibi. {Sicut aūt quod mouetur.} Dicit ergo primo, ꝙ, si in aliquo tempore dicatur aliquid stare primo & per se & non ratione partis, necesse est ꝙ stetur i qualibet parte illius temporis. Diuidatur. n. tempus in duas partes &, si dicatur ꝙ in neutra parte stet, sequetur ꝙ in toto non stet, in quo tñ ponebatur stare: ergo stans non stat. Neq; etiam pōt dici ꝙ in altera tm̄ parte stet: qa sic nō primo staretur in toto tpe, sed solum rōne partis. vnde relinquit ꝙ stet in vtroq;. Sic enim dicitur primo stare in toto, qa stat i vtraq; parte, sicut dictū est supra de eo quod mouet. Secundo ibi.

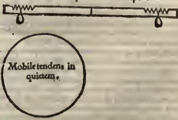
ARGY. *Vt autem non est quicquam in quo primo mouetur id quod motu cietur, sic neq; quicq̄ est in quo stat id primo quod dicimus stare. Neque enim ipsius moueri, neq; ipsius stare, quicq̄ est primū. sit enim id, quod primo stat A B literis designatum. Hoc igitur uacare partibus impossibile est. non est enim in eo motus quod partibus uacat: propterea ꝙ id quod mouetur motū esse, necesse est. Id uero quod stat, moueri iam demonstrauimus. Quod si diuisibile est, quacunque in parte ipsius stat. Hoc enim prius ostēdimus: in quo (inquam) primo quippiam stat: in eius hoc parte quacunq; stare. Cū igitur tempus sit id, in quo primo stat, & non indiuiduum: omne uero tempus in infinitum sit diuisibile: non est profecto id, in quo primo statur.*

Sicut autem quod mouetur non est in quo primo mouet, sic vtiq; neq; in quo stat, id quod stat. Non enim in ipso moueri, neq; stare aliquid est primum. sit enim in quo primo stat in quo A B. Hoc quidem impartibile non contingit esse. motus. n. non est in impartibili: propter id quod motū est aliquid ipsius. Quod autem stat demonstratum est moueri. At vero, si diuisibile in qualibet ipsius partium stat. Hoc enim ostēsum est prius, ꝙ in quo primū stat, in quolibet illius stat. Qm̄ ergo tēpus est in quo primo stat, & nō atomum est: oē autem tempus in infinitū partibile, non erit in quo primo statur. T. c. 71.

Ostendit ꝙ non est accipere aliquam primam partem in statione. & dicit ꝙ sicut non est accipere aliquā primā partem tpis, in qua aliquod mobile mouetur, ita etiā est in statione: quia neq; in ipso moueri, neq; i ipso stare potest esse aliqua prima pars. Quod, si non concedatur, sit prima pars temporis in qua stat A B, quæ quidem non potest esse impartibilis, quia ostēsum est supra ꝙ motus non est in impartibili temporis, eo ꝙ semper quod mouetur, iam per aliud motum est, vt supra ostensum est. Demonstratum est etiam nunc, ꝙ omne quod stat, mouetur. vnde relinquit, ꝙ A B sit diuisibile. ergo in qualibet parte eius stat. Iam enim ostensum est, ꝙ, quando in aliquo tempore dicitur stare primo, & per se, & non ratione partis, in qualibet parte illius stat: ergo, cùm sit pars prior toto, non erat A B primū, in quo stat. Et, quia omne illud, in quo stat, est tēpus, & non est aliquid indiuisibile tpis: oē autē tempus est diuisibile in infinitum: sequitur ꝙ non erit accipere primum, in quo stetur. Secundo ibi.

Demonstratio, ostendens quòd non est accipere primum temporis in statione mobilis.

A Primum temporis B Tempus.

Neq; igitur id est in quo primo quiescens ipsum quiescit. In eo nanque nō quiescit, quod partibus uacat: quia non est in indiuiduo motus. In quo uero quiescit quippiam, in eo etiam & mouetur. tūc enim quiescere quippiam ARGY.

piam

piam dicimus, quando & in quo est aptum ut moueat, & non mouetur. Præterea tunc quiescere quippiá dicimus, cũ similiter nunc sese habet & prius, non uno quodam, sed duobus hoc minimis dyudicantes. quare id in quo quiescit, partibus nõ uacabit. Quod si partibile est, tẽpus erit profecto, atq; in quauis ipsius parte quiescet. Si.n. hoc ostendetur, ut et in prioribus est demõstratum. Quare nihil erit & in hoc primum. est autẽ huius, hæc causa, oẽ (mq̃) quiescere, atq; moueri in tempore. Tẽpus uero nullum esse primũ, neq; magnitudinem, neq; oĩno cõtinuum, cùm omne sit diuisibile in ĩfinitum, ut patuit.

T.c.72. Neq; igitur quiescens cũ primo quieuit est. In impartibili.n. non quieuit, propter id quod non est motus in atomo. In quo autẽ est quiescere, & moueri. Tunc enim dicimus quiescere qñ, & in quo aptum natum est moueri non mouetur quod aptum natum est. T.c.73. Amplius aũt id dicimus quiescere, cũ similiter se habeat nũc vt prius, tanq̃ non vno quodam iudicantes; sed duobus minimis. quare non erit in quo qescit, impartibile. Si vero partibile tempus vtiq; erit, & in qualibet partium istarum quiescit. eodem enim modo demonstrabit quo et in prioribus. Quare nullum erit primum. *hæc autem causa est, quia quiescit quidem, & mouetur oẽ, in tempore. Tempus aũt non est primum, neq; magnitudo: neq; omnino ullum continuum. omne enim continuum in infinita diuisibile.

*a.l. huius autẽ causa.

Ostendit idem de quiete. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q; non est accipere primum in quiete. Secũdo ponit quandam consyderationem per quam motus à quiete distinguitur ibi. {Quoniam autem omne quod mouetur.} T.74. Et quia eadem ratio est, quare non sit primũ in motu, statione, & quiete: ideo ex his quæ supra dicta sunt de motu, & statione, concludit idem in quiete. & dicit q; nõ est accipere aliquod primum, in quo quiescens quieuerit. Et ad hoc probandum resumit quoddam, quod supra probatum est, s. q; nihil quiescat in impartibili temporis. et resumit etiam duas rationes quibus hoc probatum est: quarum prima est, q; motus non est in indiuisibili temporis. In eodem autem est quiescere & moueri: quia non dicimus quiescere, nisi quando id quod aptum natum est moueri, non mouetur tunc qñ aptum natum est moueri, & sm id, sm quod natum est moueri: puta qualitatẽ aut locum, aut aliquid huiusmodi. Vnde relinquitur q; nihil quiescat in impartibili temporis. Secunda ratio est, quia tunc dicimus aliquid quiescere, qñ sĩlr se habet nunc sicut prius: ac, si nõ dijudicemus qetem per aliquod vnum tm̃, sed per comparationẽ duorũ adinuicẽ, ex eo, s. quod similiter se habet in duobus: sed in impartibili nõ est accipere nunc & prius, neq; aliqua duo: ergo illud tẽporis, in quo quiescit aliquid, non est impartibile. Isto autem probato, procedit vlterius ad principale propositum ostendendũ. Si.n. illud, in quo aliquid quiescit est partibile habens in se prius & posterius, sequitur q; sit tempus. (Hæc enim est ratio temporis,) &, si est tempus, oportet q; in qualibet partiũ eius quiescat. Et hoc demonstrabitur eodem mõ, sicut & supra monstratũ est in motu & statione: quia scilicet si nõ quiescit in qualibet parte: aut ergo in nulla, aut in vna tantum. si in nulla, ergo neq; in toto. si in vna tm̃, ergo in illa primo & non in toto. Si vero in qualibet parte temporis quiescit, non erit aliquid accipere primum in quiete, sicut neq; in motu. & huius causa est: quia vnum quodq; quiescit & mouetur in tẽpore. Sed in tempore nõ est accipe aliquod primũ, sicut neq; in magnitudine, neq; in aliquo continuo, propter hoc q; omne continuum diuisibile est in infinitum, & sic semper est accipere partem, minorem parte. Et inde est q; neq; in motu, neq; in statione, neq; in quiete est aliquid primum. Secundo ibi.

ARGY. *Cùm autem oẽ quod mouetur, in tẽpore moueatur, atq; ex quopiam in quippiam mutetur: impossibile est eo in tempore, quo per se quippiam mouetur, & non in aliquo illius, ipsum in aliquo primo esse.*

T.c.74. Quoniam autem omne quod mouetur, in tempore mouetur, & ex quodam in quiddam mutatur: in quo tempore mouetur sm se, & nõ q̃a in illius aliquo, impossibile est tũc secũdum aliquid esse primum, quod mouetur.

Ponit quandam consyderationẽ, per quam distinguitur id quod mouet, ab eo quod quiescit. Et primo ponit eam. Secundo probat ibi. {Quiescere enim est.} Circa primum præmittit duas suppositiones. Quarũ vna est, q; omne quod mouetur, mouetur in tempore. Secũda est, q; omne quod mutatur, mutatur ex vno termino in aliũ. Ex his duobus intendit concludere tertium, s. q;, si accipiatur aliquod mobile, quod primo & per se moueatur, & non solum ratione suæ partis, impossibile est q; sit sm aliquid vnum & idem illius rei, in qua est motus, vtputa in vno & eodem loco vel in vna & eadem dispositione albedinis in aliquo tempore: ita q; accipiamus in tempore esse secundum se, & non ratione alicuius quod in tempore sit. Ideo autem oportet q; accipiatur mobile {quod primum mouetur.} quia nihil prohibet aliquid moueri sm partem: & tamen ipsum manet per totum tempus in vno & eodem loco, sicut cùm homo sedens mouet pedẽ. Ideo autem dixit ex parte temporis {in vno tẽpore mouetur secundum se & non quia in illius aliquo:} quia aliquid, dum mouetur, potest dici q; est in aliquo vno & eodem loco in tali die. Sed hoc dicitur, quia fuit in illo loco nõ in toto die, sed i aliquo nũc illius diei. Secundo ibi.

ARGY. *Quiescere nanq; quippiam est in aliquo eodẽ & ipsum, & partem ipsius quáq;, tẽpore quodam esse. Sic.n. quiescere dicimus, cũ in alio nunc atq; alio uere dicere licet ipsum in eodem, partesq; ipsius esse. Quod si id est quiescere, non sit profecto, ut id quod mutatur in aliquo sit totum ipso tempore primo. Est.n. diuisibile tẽpus omne. Quare alia in parte ipsius, atq; alia uere dicere licebit, in eodẽ, & ipsam, & quáq; partem ipsius esse. Quod si non sit hoc pacto in aliquo, sed uno in temporis pũcto; non erit in aliquo profecto tempore ullo: sed in temporis tantummodo fine. In ipso uero nunc est quidem semper in aliquo, non tamen quiescit. In ipso nanque nunc neq; moueri quicquam, neque quiescere potest. Sed uerum quidem est in ipso nunc nõ moueri, atque in aliquo esse; In tempore autem ut quiescens esse nõ potest: eueniret.n. ut id quod fertur quiescat.*

Quiescere.n. est eo q; in eodem sit tpe quodam, & ipsum, & partium vnaquęq;. sic.n. dicimus quiescere, cũ in alio & in alio ipsorũ nunc, verum sit dicere q; in eodẽ, & ipsum, & partes sunt. Si aũt hoc est qescere, non cõtingit quod mutatur sm aliqd esse totũ sm primũ tempus: tempus.n. diuisibile omne. Quare in alia & alia ipsius parte verum erit dicere, q; in eodẽ sit ipsum, & partes. Si.n. non sic est, sed in vno solo

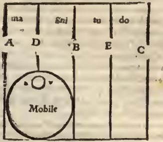
nunc

A nunc, non erit tempus ullum ſm aliquid, ſed ſecundum terminum temporis. In ipſo autem nunc eſt, quod ſemper ſm aliquid manens, non tamẽ quieſcit. Neq; enim moueri, neq; quieſcere eſt in ipſo nunc. Sed non moueri quidem eſt verum in ipſo nunc, et eſſe ſecundũ aliquid, in tempore autem non contingit eſſe ſecũdum aliquid quieſcens; accidit enim quod fert̃ quieſcere.

Nec moueri nec quieſcere ẽ in ipſo nunc.

Probat propoſitũ. & dicit ꝙ, ſi id quod mutatur, ſit per totum aliquod tempus in aliquo vno & eodem, puta in vno loco, ſequitur ꝙ quieſcat propter hoc ꝙ in quodam tempore eſt in vno & eodem loco & ipſum & quælibet pars eius. & iam ſupra dictum eſt, ꝙ hoc eſt quieſcere, cũ verum ſit dicere de aliquo, ꝙ ipſum & partes eius ſunt in vno & eodem in diuerſis nunc. Si ergo hæc eſt definitio eius, quod eſt quieſcere, & non contingit aliquid ſimul B quieſcere & moueri, ſequitur, quòd non cõtingat id quod mouetur eſſe totum {ſecũdum aliquid} id eſt in aliquo, puta in vno & eodem loco {ſecundum primũ tempus}, ſcilicet ſecundum aliquod totum tempus, et non tantum ſecundum aliquid eius. Et quare hoc ſequatur oſtẽdit: q̃a omne tempus eſt diuiſibile in diuerſas partes, quarũ vna eſt prior altera. vnde, ſi per totum tempus ſit in aliquo vno, verum erit dicere, quòd in alia & in alia parte temporis ipſum mobile & partes eius ſint in vno et eodem, puta loco, quod eſt quieſcere. Quia, ſi dicatur ꝙ non eſt in diuerſis partibus temporis in vno & eodem, ſed ſolum in vno & eodem eſt per vnum nunc, non ſequitur ꝙ ſit tempus in quo eſt {ſecũdum aliquid} id eſt in aliquo vno & eodem, ſed quòd ſit in vno & eodem ſecundum terminum temporis} id eſt ſecundum nunc. Licet autem ex hoc quòd eſt aliquid eſſe in tempore in vno & eodẽ, ſequatur quòd quieſcat: hoc tamen non ſequitur de nunc, ſi C ſit ibi in vno ſolo nunc: quia omne, quod mouet̃, in quolibet nunc temporis in quo mouetur ſemper manens, } id eſt exiſtens ſecundum aliquid rei in qua eſt motus, puta ſecundum locum aut qualitatem, aut quãtitatem, non tamen quieſcit, quia iam oſtenſum eſt, quòd neq; quieſcere, neq; moueri cõtingit in ipſo nunc. Sed verum eſt dicere, ꝙ in ipſo nunc aliquid non mouetur, & quod in ipſo nũc eſt alicubi, vel ſecundũ aliquid, vel etiam illud quod mouetur. Sed non contingit illud, quod mouetur, eſſe qeſcens in tempore ſecũdum aliquid: accideret enim, quod aliquid, dum fertur, quieſceret, quod eſt impoſſibile. Relinquitur ergo quòd omne, quod mouetur, quãdiu mouetur, nunquam eſt in vno & eodem per duo nunc: ſed ꝑ vnum ſolum. Et hoc patet in motu locali. Sit enim magnitudo A C, & diuidatur in duo media in puncto B, & accipiatur aliquod corpus, quod ſit O æquale vtriq;, ſcilicet A B, et B C, & moueatur de A B in B C. Si autem acD cipiantur loca totaliter ab inuicem diſtincta, non eſt hic accipere niſi duo loca. ſed manifeſtum eſt ꝙ mobile non ſimul, ſed ſucceſſiue deſerit primum locum, & ſubintrat ſecundum: vnde ſm ꝙ locus eſt diuiſibilis in infinitum, ſecundum hoc multiplicantur loca in infinitum: quia, ſi diuidatur A B in duo media in pũcto D, & B C in duo media in puncto E, manifeſtũ eſt ꝙ D E erit alius locus ab vtroque. Et ſimiliter ſemper diuiſione facta, fiet alius locus. Et idem etiam manifeſtum eſt in alteratione, quia quod de albo tranſit in nigrum, per infinitos gradus albedinis & nigredinis & mediorum colorum pertranſit. Non tamen ſequitur quòd, cùm ſint infinita media, quòd nullo modo poſſit perueniri ad vltimum, quia huiuſmodi media loca non ſunt infinita in actu, ſed in potẽtia tantum, ſicut & magnitudo non eſt diuiſa actu in infinitum, ſed in potentia diuiſibilis.

Oſtenſio, quòd id quod mouetur, quandiu mouetur, nunquam eſt in uno & eodem per duo nunc, ſed per unum ſolum.

LECTIO. XI.

Rationes Zenonis motum omnem auſerentes, diluuntur.

Zeno uero praue ratiocinat̃. Dicit. n. ſi ſemper omne quieſcit, aut mouetur, cũ eſt in ſibi æqual: id aũt quod fertur, eſt in ſibi æquali ſpatio in ipſo nunc ſemper: imobilem eam eſſe ſagittam quæ fertur. Hoc autem eſt falſum. tempus. n. non ex ipſis nunc indiuiſibilibus conſtat, quẽadmodum nec ulla alia magnitudo. ARGV.

ZEno autem male ratiocinatur, et paralogizat. Si enim ſemper (dicit) quieſcit omne, aut mouetur, cùm eſt ſecundum æquale: eſt autem ſemper quod fertur in ipſo nũc: immobilem eã eſſe ſagittam quæ fertur. Hoc autem falſum eſt. non enim componitur tempus ex C ipſis nunc indiuiſibilibus, ſicut nec alia magnitudo vlla. T. c. 75. T. c. 76.

Poſtquã Philoſophus determinauit de diuiſione motus & quietis, hic excludit quædam ex quibus errabant aliqui circa motum. Et circa hoc tria facit. Primo ſoluit rationes Zenonis negantis totaliter motum eſſe, Secundo oſtendit quòd indiuiſibile non mouetur, contra Democritum, qui ponebat indiuiſibilia moueri ſemper. ibĩ {Oſtenſis autem ex his.} Tertio oſtendit mutationem omnem eſſe finitam, cõtra Heraclitum, qui ponebat omnia moueri ſemper ibi. {Mutatio autem omnis.} Circa primum duo facit. Primo pouit quandam rationem Zenonis & ſoluit eam, quæ pertinet ad id quod immediate de motu præmiſerat, Secundo explicat omnes rationes eius per ordinem. ibi {Quatuor autem ſunt rationes.} Dicit ergo primo quòd Zeno male ratiocinabatur, et apparenti ſyllogiſmo vtebatur ad oſtendendum, quòd niD hil mouetur, etiam id quod videtur velociſſime moueri, ſicut ſagitta quæ fertur: & erat talis. Omne quod eſt in loco ſibi æquali, aut mouetur, aut quieſcit: ſed omne quod fertur in quolibet nunc, eſt in aliquo loco ſibi æquali: ergo & in quolibet nunc, aut mouetur, aut quieſcit: ſed non mouetur, ergo quieſcit. Si autem in nullo nunc mouetur, ſed magis vr̃ quieſcere: ſeq̃tur ꝙ in toto tempore non moueatur, ſed magis q̃eſcat. Poſſet autem hæc ratio ſolui per id quod ſupra oſtẽſum eſt, ꝙ in nunc neq; mouetur, neq; q̃eſcit. Sed hæc ſolutio intentionem Zenonis non excluderet. ſufficit. n. Zenoni ſi oſtendere poſſit, ꝙ in toto tempore non mouetur, quod videtur ſequi ex hoc, ꝙ in nullo nunc eius mouetur. Et ideo Ariſt. aliter ſoluit, & dicit falſum eſſe, quod ratio concludit, & non ſequi ex ꝑmiſſis. Ad hoc. n. ꝙ aliquid moueatur in tp̃e aliquo, oportet ꝙ moueatur in qualibet parte illius tp̃is: ipſa autem nunc non ſunt partes temporis: non. n. cõponitur tempus ex T. 86. T. 92. T. 77.

nunc indiuisibilibus, sicut neq; aliqua magnitudo componitur ex indiuisibilibus, vt supra probatum est: vnde non sequitur, ꝙ in tempore nō moueatur aliquid ex hoc, ꝙ in nullo nunc mouetur. Secundo ibi. E

ARGV. *Quatuor autem Zenonis de motu sunt rationes, quæ difficultatem soluentibus afferunt. At prima quidem est ea qua motus ex eo tollit̃, quia prius ad mediū, ꝗ ad finē id quod fert̃ puenire oportet: de qua distinximus antea.*

T.c.77. Quatuor autem sunt rationes de motu Zenonis, ingerentes difficultatem soluētibus. Prima quidem de eo quod non mouetur, propter hoc quòd prius in medium oportet accedere, quod fertur quàm ad finem: de qua diuisimus in prioribus rationibus.

Ponit seriatim omnes rationes Zenonis quibus vtebatur ad destruendum motum. Et circa hoc tria facit. Primo manifestat, quomodo destruebat per suas rationes motum localem, secundo quomodo destruebat alias species F mutationum. ibi {Neq; igitur secūdum mutationem.} T.83. Scda pte. Tertio quomodo destruebat specialiter motum circularem. ibi {Iterum autem in circulo.} Circa primum quatuor rationes ponit. Et hoc est quod dicit, quòd Zeno utebatur quatuor rationibus contra motum, quæ ingerebāt difficultatem multis eas soluere volentibus. quarum prima talis est. Si aliquid mouetur per totum aliquod spatium, oportet quòd prius pertranseat medium quàm perueniat ad finem: sed, cùm illud mediū sit diuisibile, oportebit quòd etiam prius pertranseat medium illius medij, & sic in infinitum: cùm magnitudo sit in infinitum diuisibilis. infinita autem non est transire in aliquo tempore finito: ergo nihil potest moueri. Dicit ergo Aristot. quòd superius circa principium huius Sexti libri soluit istam rationem per hoc, quòd similiter tempus in infinita diuiditur, sicut & magnitudo. Quę quidem solutio est magis ad interrogantem si infinita contingat transire in tempore finito, quàm ad interrogationem, vt dicet in Octauo, G vbi soluit hanc rationem per hoc, quòd mobile nō vtitur infinitis, quæ sunt in magnitudine, quasi in actu existentibus, sed ut in potentia existentibus. Tunc autem aliquo puncto spatij vtitur quod mouetur, vt in actu existenti, quando vtitur eo vt principio, & vt fine: & tunc necesse est, ꝙ ibi stet (vt ibi ostendetur.) Et si sic oporteret transire infinita quasi in actu existentia, nunquam veniretur ad finem. Secundam rationem ponit ibi.

ARGV. *Secunda uero est ea, quæ nuncupat̃ achilles, qua motus rursus ex eo tollitur, quia nunꝗ id quod celerrime currit, id cōsequetur, quod tardius currit. Id enim quod persequitur eo perueniat ante necesse est, unde id quod fugit, fugam arripuit. Quare tardius ipsum semper aliquo spatio præcedat, necesse est. Est autem & huius rationis eadem uis, sed hoc differt, quòd magnitudinem, quæ accipitur, non in dimidia diuidit. Accidit igitur, ut tardius ipsum non attingatur, ex ratione nimirum ipsa. Fit autem ob diuisionem, qua quidem & antecedens utitur ratio, in utrisq; enim fit ut non perueniatur ad finem magnitudine subeunte, et si non eodem modo, diuisionē. Sed in hac additur tanꝗ tragice decantatum, neq; celerrimū unꝗ tardissimum attingere persequendo. Quare solutionem utrinsq; eandem esse necesse est. Id uero quod censet nunquam id attingi quod antecedit, falsum est profecto, nam cùm antecedit, nō attingitur. Attamen attingitur tandem, si dabit magnitudinem finitam id quod mouetur transire. hæ sunt igitur duæ rationes Zenonis.*

Secunda autem, vocata achilles. Est aūt hæc, ꝙ tardius nequaquam iungetur currens à velocissimo. ante autē necesse est persequens eat, vnde mouit fugiens. quare semper aliquid habere necesse est tardius. Est autem hæc eadem ratio, in decidendo in duo. differt autem in diuidendo, non in duo acceptam magnitudinem. Non quidem igitur coniungi tardius, accidit ex ratione. Fit autem ad idem, in duo decisio. in vtrisq; enim accidit non attingere ad terminum, diuisa quodammodo magnitudine. Sed apponitur in hac, quia neque velocissimum (quòd cùm tragœdia dictum est) in persequendo tardius. Quare necesse est eandem esse solutionem. Velle autem quòd præcedens nō iungatur, falsum est. cùm enim præcedit, non coniungetur: sed tamen coniungetur, siquidem dabitur transire finitam. hæ quidem igitur rationes sunt duæ. T.c.78. T.c.79.

Et dicit ꝙ hanc secundam rationem vocabant achillē, quasi inuincibilem & insolubilem. Et erat ratio talis. Secūda rō. Quia, si aliquid mouetur, sequitur ꝙ id quod currit tardius, si incœpit primo moueri, nūquam iungetur vel attingetur à quocunq; velocissimo, quod sic probabat. Si tardū icœpit moueri ante velocissimū per aliquod tēpus, in illo tempore pertransiuit aliquod spatium. ante igitur ꝗ velocissimum, quod persequitur, possit attingere tardissimum quod fugit, necesse est ꝙ vadat ab illo loco vnde mouit fugiens, vsq; ad illum locum quo peruenit fugiēs tempore illo, quo persequens non mouebatur: & oportet ꝙ adhuc velocissimum illud spatium pertranseat in aliquo tempore, i quo tempore iterum tardius aliquod spatium modicum pertransit, & sic semper. ergo semper tardius habet aliquid ante, i. aliquod spatium, in quo præcedit velocissimū, quod ipsum persequitur. & ita velocius nunꝗ attingeret tardius. hoc autem est inconueniens: ergo magis dicendum est, ꝙ nihil mouetur. Ad soluēdum autem hāc rationem dicit, ꝙ hæc ratio est eadem cum prima, quæ pcedebat ex decisione spatij in duo media quantum ad virtutem medij: sed differt ab ea in hoc, ꝙ aliqua accepta magnitudo spatij non diuiditur in duo media, sed diuiditur secundum proportionem excessus velocioris ad tardius in motu. Nam in primo tempore, quo mouebatur solum tardius accipitur maior magnitudo: in secundo autem tempore, in quo velocius pertransit prædictum spatium, cùm sit minus, accipitur minor magnitudo pertransita à tardiori, & sic semper. Vnde, quia tempus & magnitudo semper diuiduntur, videtur accidere ex hac ratione ꝙ tardius nunquam iungatur à velociori. H Sed hoc in idem tendit, cum eo, quod in prima ratione dicebatur de diuisione magnitudinis i duo media, quia in vtraq; ratione videtur accidere, ꝙ mobile non possit adiungere vsq; ad terminum quendam propter diuisionem magnitudinis in infinitum, quocunq; modo diuidatur: scilicet vel i duo media, sicut prima ratio procedebat: vel sm excessum velocioris ad tardius, sicut procedit secunda ratio. Sed in hac secunda ratione apponitur, quòd velocissimum non potest attingere ad tardius dum persequitur ipsum: q̃d dictum est cum quadam {tragœdia}, i. cū quadam magnificatione verborū ad admirationem mouendam: sed non facit aliqd ad virtutē rōnis. Vn̄ patet ꝙ necesse est esse eandem solutionem huius secūdæ rationis & primæ: sicut. n. in prima ratione falsum cōcludebatur, quòd scilicet mobile nunquam perueniret ad terminum magnitudinis propter infinitā magnitudinis diuisionē,

ita

ita falſum eſt quod vult ſecunda ratio concludere, q̄ tardius precedens, nunquam vincatur à velociori ſequente: quod nihil eſt aliud, q̄ mobile nõ peruenire ad aliquẽ terminum: verum eſt enim q̄ quamdiu precedit tardius nõ coniungitur ſibi velocius. Sed tamen quandoq; coniungitur ſibi ſi hoc detur, q̄ mobile poſſit pertranſire finitam magnitudinem in tempore finito. Pertranſibit enim velocius perſequens totam illam magnitudinem, qua precedebat ipſum tardius fugiens. & adhuc maiorem in minori tempore q̄ tardius moueatur vltra per aliquam determinatam quantitatem, & ita non ſolum attinget ipſum, ſed etiam vltra tranſibit. Hæ igitur ſunt duæ rationes Zenonis ſic ſolutæ. Tertiam rationem ponit ibi.

ARGY. *Tertia uero eſt ea, quæ quieſcere dicit ſagittam cùm fertur, de qua paulo ante diximus. Accidit autẽ id ex eo, quia tempus ſumitur ex ſuis punctis conſtare. Quod ſi non dederis, ratio continuo expirabit.*

Te.c.10. Tertia autem, quæ nunc dicta eſt, quoniam ſagitta quæ fertur, ſtat. Accidit autem, quia accipit tempus componi ex ipſis nunc: nõ dato. n. hoc, nullus erit ſyllogiſmus.

Tertia rõ. Et dicit q̄ tertia ratio Zenonis erat illa quã ſupra poſuit, antequam inciperet rationes enumerare, ſcilicet q̄ ſagitta quãdo fertur, quieſcit: & ſicut ſupra dictum eſt, hoc accidere videtur ex eo qđ ipſe ſupponit, q̄ tẽpus componatur ex ipſis nũc. niſi enim hoc concedatur, non poteſt ſyllogizare ad propoſitum: Quartã rationẽ ponit ibi.

ARGY. *Quarta eſt ea, quæ de his eſt æqualibus molibus quæ ꝓpter æquales alias moles æquali celeritate; partim e cace ſtadij, partim econtra mouẽtur. Vbi fieri putat, ut duplo tempori, dimidium ſit æquale.*

Te.c.11. Quarta autem ex his, quæ mouentur ſtadio ex contrarietate æqualium magnitudinũ, iuxta æqualia. his quidẽ à fine ſtadij, illis vero à medio æquali velocitate. In quo accidere opinatᷣ, æquale tempus dimidium, duplo.

Circa quam tria facit. Primo ponit rationem, ſecundo ſolutionem, ibi {Eſt autem deceptio.} tertio manifeſtat ipſam rationem Zenonis, per exempla. ibi {Vt ſint ſtantes æquales magnitudines.} Dicit ergo primo q̄ Quarta rõ Zenonis procedebat ex aliquibus, quæ mouentur in aliquo ſtadio: ita quòd ſint duæ magnitudines æquales quæ mouẽtur {iuxta æqualia} ideſt per aliquod ſpatium ſtadij æquale vtriq; in quãtitate: & ſit iſte motus {Ex contrarietate}. i. ita q̄ vna magnitudinum equaliũ moueatur, per illud ſpatium ſtadij verſus vnam partem, & alia verſus aliam partem: ita tamen q̄ vna magnitudinum mobiliũ incipiat moueri à fine ſtadij ei æqualis: alia D vero incipiat moueri à medietate ſtadij, ſiue ſpatij i ſtadio dato, & vtrunq; moueatur æque velociter. Hac poſitione facta opinabatur Zeno q̄ accideret, q̄ tempus dimidium eſſet æquale duplo. quod, cùm ſit impoſſibile, volebat ex hoc vlterius inferre, quòd impoſſibile eſt aliquid moueri. Secundo ibi.

Scda parte

Tertia

Quarta rõ zenonis ad idem.

ARGY. *Rationis autem fallacia in exiſtimatione illa conſiſtit. ea nanq;, quorum alterum fertur per quieſcens, alterum per id quod mouetur, æqualem magnitudinem celeritate æquali tranſire, in æquali tempore cenſet. hoc autem falſum eſt.*

T.c.12. Eſt autem deceptio in eo, q̄ hoc quidem ſecus motum, illud autem ſecus quieſcẽs æqualẽ magnitudinẽ vellet æquali velocitate ſm equale, ferri tempus. hoc autem falſum eſt.

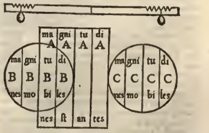
A Ponit ſolutionẽ. & dicit q̄ Zeno in hoc decipiebatur, q̄ accipiebat ex vna parte mobile moueri iuxta magnitudinem motam: & ex alia parte accipiebat quòd moueretur iuxta magnitudinem quieſcentem, æqualem magnitudini motæ. Et, quia ſupponitur æqualis velocitas mobilium, volebat q̄ ſecundum æquale tempus, eſſet æqualitas æquæ velocium circa æquales magnitudines: quarũ vna mouetur, & alia quieſcit. Quod patet eſſe falſum. q̃a, cùm aliquid mouetur iuxta magnitudinem quieſcẽtem, non eſt ibi niſi vnus motus: ſed, quãdo aliquid mouetur iuxta magnitudinem motã, ſunt ibi duo motus. &, ſi ſint in eandem partem, addetur de tempore: ſi autẽ ſint in oppoſitas partes, diminuetur de tempore ſecundum quantitatem alterius motus. Quia, ſi magnitudo iuxta quã aliquod mobile mouetur, in eandem partẽ moueatur æquali velocitate, vel etiam maiori, nunquam mobile poterit eam pertrãſire. Si vero minori velocitate magnitudo mo-

C ueatur, pertranſibit eam quandoq;, ſed in maiori tempore, quàm ſi quieſceret. Econtrario autem eſt, ſi magnitudo moueatur in oppoſitum mobilis: quia quantum magnitudo velocius mouetur, tanto mobile in minori tempore eam pertranſit: quia vterq; motus cõparatur ad hoc, q̄ inuicem ſe pertranſeant. Tertio ibi.

Sint quieſcentes quidẽ æquales moles A A A A, ſuper has autem moueantur moles B B B B, incipiendo à medio ipſarum molium, numero & magnitudine æquales: CCCC, uero his æquales modo eodem, & æque celeres: ſuper ipſas B, incipiẽdo à prima, quæ eſt in medio ipſarum A, motu contrario moueantur. Accidit igitur primam B atq; C molem ſimul in ipſis eſſe extremis: & C, quidam uniuerſas A moles, B uero dimidium ipſarum pertranſiuiſſe. Quare ſit ut ſit dimidium tempus. Vtraq; enim ARGY.

B *æquali in tempore molium unamquamq; tranſiuit: & inſuper accidit B per omnes moles C tranſiuiſſe. Prima nanq; C & B moles in contrarijs ſunt extremis, tanto in tempore per unamquamq; B molium mota, quanto quamq; moliũ A tranſiuit (ut dicit) propterea, q̄ utraq; æquali in tẽpore per A moles eſt mota. Ratio igitur, hæc eſt. Fit autem ob id, quod diximus, falſum.*

Tempus.

Vt ſint ſtãtes æquales magnitudines, in q̃bus ſunt A A A A, aliæ aũt in quibus ipſa B B B B, incipientes à medio ipſorum A, quæ æquales ſint his, ſm numerum & magnitudinem: aliæ autẽ, in quibus ipſa C C C C, ab vltimo, æquales numero his, & magnitudine, & eque veloces ipſis B. Contingit igitur primum B, ſimul cum vltimo A, eſſe; & primum C ſecus inuicẽ motorum.

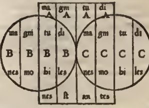
motorum. Accidit autem ipsum C iuxta omnia A transire, & ipsum B secus media A. Quare medium esse tempus. æquale enim vtrunq; est secus vnumquodq;. Simul autem accidit, ipsum B secus omnia C transactum esse. Simul enim erit primum B, & primum C in contrarijs vltimis, in æquali tempore ad vnũquodq; factum ipsorum B quantum quidem ipsorum A (vt ait) propter ambo æquali tempore secus ipsa A fieri. Ratio igitur hęc est. Incidit autem, ob id quod dictum est, falsum.

Manifestat quod dixerat in terminis. Ponatur enim q sint quatuor magnitudines æquales sibi inuicẽ, in quarũ qualibet ponatur A, & sint istæ magnitudines stantes. i. non motæ: vt si intelligatur q sit aliquod spatiũ quatuor cubitorum in quorũ quolibet describatur A. Et sint aliæ quatuor magnitudines æquales sibi inuicẽ, in quarũ quali bet describatur B, vt puta, si intelligamus q sit vnum mobile quatuor cubitorum. Incipiant autem hæ magnitudines moueri à medio spatij. Sint etiam quatuor magnitudines aliæ æquales numero, & magnitudine, & velocitate ipsis B, & scribatur in istis C, & incipiant moueri ab vltimo spatij, scilicet à primo A. Hac ergo suppositione facta, continget quòd primum B, per suum motum perueniet ad hoc quòd sit simul cum vltimo A, & iterum primum C, per suum motum perueniet vt sit cum primo A opposito vltimo: & simul etiam cum hoc erit cum vltimo B, quasi transiens {secus inuicem motorum} idest iuxta omnia B, quæ inuicem ei contra mouentur. Cum autem hoc factum fuerit, constat quòd istud primum C transiuit omnia A, sed ipsum B non transiuit nisi media. cum ergo B & C sint æqualis velocitatis: & æque velox minorem magnitudinem in minori tẽpore transeat, sequitur quòd tempus, in quo B peruenit ad vltimum C, sit dimidium temporis, in quo C peruenit ad primum A oppositum. in æquali enim tempore, vtrunque scilicet B & C est iuxta vnumquodque, idest in æquali tempore C & B pertranseunt quodcunque A. Hoc igitur supposito, quòd tempus in quo B peruenit ad vltimum A, sit dimidium temporis, in quo C peruenit ad primum A, oppositum, vlterius consyderandum est quomodo Zeno volebat concludere, quòd hoc dimidium temporis sit æquale illi duplo. Ex quo enim ponitur tempus motus ipsius C duplum temporis motus ipsius B, ponatur quod in prima medietate temporis B quiescebat, & C mouebatur: & sic C in illa medietate temporis peruenit vsque ad medietatem spatij, vbi est B, & tunc B incipiat moueri ad vnam partem, & C ad aliam. quando autem B peruenit ad vltimum A, oportet quod pertransierit omnia C, quia simul primum B, & primum C sunt in contrarijs vltimis, scilicet vnum in primo A, & aliud in vltimo. Et sicut ipse dicebat C in æquali tempore sit iuxta vnumquodque B, in quanto tempore pertransit vnumquodque ipsorum A. Et hoc ideo, quia ambo, scilicet B & C in æquali tempore pertranseunt vnum A. Et sic videtur quod, si B in æquali tẽpore pertransit, in quanto pertransit ipsum C: quod C in æquali tẽpore pertransit ipsum B & ipsum A: ergo tempus, in quo C pertransit omnia B, est æquale tempori in quo pertransiuit omnia A. Tempus autem, in quo C pertransit omnia B, est æquale tempori in quo C vel B pertransit medietatem ipsorum A (vt dictum est.) Probatum est autem quòd tempus, in quo ipsum B pertransit medietatem ipsorum A, est dimidium temporis, in quo C pertransit omnia A, ergo sequitur quòd dimidium sit æquale duplo. quod est impossibile. Hæc igitur est ratio Ze-

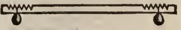
E nonis. Sed incidit in falsitatem prædictam: quia scilicet accipit quòd C in eodem tempore pertranseat B contra motum, & A quiescens, quod est falsum (ut supra dictum est. Deinde cũm dicit,

Demonstratio quòd, si magnitudo moueatur in oppositũ mobilis: mobile in minori tempore eam pertransibit.

Magnitudo stans.

Tempus.

Hęc Figura diuersis huius loci expositorib⁹ deseruire vt t prima vero Expositori Ista.

F

At uero neq; in ea mutatione, cuius termini contradictoriam subeunt oppositionem, impossibile quicquam nobis eueniet. ueluti quippiam si è non albo in album mutetur, atq; in neutro est, neq; album neq; non album esse. non enim si non totum in utrouis sit, non dicetur album, aut non album esse. Album enim dicimus, aut non albũ, non quia totum, sed quia plurimis partibus sit, aut maxime præcipuis, tale. non est autem idem non esse in hoc, & non esse in hoc, totum. Similiter sese habet & in eo quod est, & in eo quod haud est, atq; in cæteris, quæ contradictoriam subeunt oppositionem. Etenim in oppositorum quidẽ altero necessario erit totũ, aut in neutro semp erit. ARGY.

G

At vero secundum eam, quæ in cõtradictione est mutationem, nihil nobis erit impossibile. ut si ex non albo in albũ mutetur, & in neutro est. tanquam ergo neq; album erit: neq; nõ album. Non enim, si nõ totum in quolibet est, non dicetur album, aut nõ album: album enim dicitur, aut non album, non q totum sit huiusmodi, sed q plures aut magis propriæ partes. non idem autem est non esse in hoc, & nõ esse

T. c. 18. Album aut nõ albũ dicimus non qa totũ sit hmõi, sed qa plurimę aut maximæ pcipuę partes.

H in hoc totum. Similiter autem est, & in esse, & in non esse, & in alijs quę s̃m contradictionem sunt erit, non enim ex necessitate in altero oppositorum: in neutro autem, semper totum.

Ponit rationem, qua Zeno excludebat mutationem, quæ est inter contradictoria. Dicebat enim sic. Omne qd mutatur, dum mutatur in neutrum terminorum est: quia dum est in termino à quo, nondum mutatur, dum autem est in termino ad quem, iam mutatum est. Si ergo aliquid mutetur de vno contradictorio in aliud, sicut de nõ albo in album, sequitur q dum mutatur, neq; sit albũ, neq; nõ album. Quod est impossibile. Licet autem hoc inconueniens sequatur aliquibus, qui ponunt impartibile moueri, tamen nobis, qui ponimus q omne quod mouetur est partibile, nullum accidit impossibile. Non enim oportet si non est totum in altero extremorum, q propter hoc nõ

possit

possit dici, aut album, aut nō album. Contingit enim ꝙ vnus pars eius sit alba, & alia non alba. Non autem dicitur aliquid album, vel non album, ex eo ꝙ totum sit huiusmodi, sed quia plures & principaliores partes sunt tales, quæ magis ꝓpriæ sunt natæ tales esse: quia non idē est non esse in hoc, & nō eē totum in hoc, s. in albo vel nō albo. Et quod dictum est de albo vel non albo intelligendū est de esse vel non esse simpliciter: & in omnibus, quæ opponuntur secundum contradictionem, sicut calidū & non calidū, & huiusmodi. Semper enim oportebit ꝙ sit in altero contra oppositorum illud, quod mutatum quia denominabitur ab eo quod principalius inest: sed non sequitur ꝙ semper sit totum in neutro extremorū, vt Zeno putabat. Sciendum est aūt, ꝙ hæc responsio sufficit ad repellendum rationem Zenonis: quod hic principaliter intenditur. Quomodo autem circa hoc se habeat veritas in Octauo plenius ostēdetur. Non enim in quolibet verum est, ꝙ pars ante partem alteretur vel generetur: sed aliqñ totum simul, vt supra dictū est, & tūc nō habet locū hæc respōsio, sed illa quæ ponitur in Octauo. Deide cū dicit.

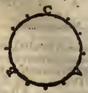
ARGV. *In circulo rursus, ac sphæra, & in ijs omnino, quæ in se ipsis mouentur, nō eueniet ipsa quiescere. in eodem enim loco tempore quodam, (ut inquiunt) & ipsa, & partes sunt. quo fit, ut quiescant simul, ac moueantur. Primo nanq;, partes non sunt eodem in loco tempore ullo. Deinde, totum etiam in alium semper locum mutatur. Non est enim eadem circunferentia quæ ab A & B, & C, sumitur cæterorumq; quolibet puncto, nisi ut musicus homo, & homo, quia id accidit. quare in aliam alia semper mutatur, & nunquam quiescet. Idem est modus, & in sphæra, atq; in cæteris quæ in seipsis mouentur.*

Iterum aūt est in circulo, & in sphæra, & omnino in his, quæ in ipsis mouētur, quia accidet ipsa quiescere. In eodē enim loco, secundum tē pus quoddā sunt, & ipsa, et partes, quare quiescent simul, & mouebūtur. Primum nanq3, partes non sunt in eodem nullo tempore. Postea, & totum mutatur semper in alterum. non enim eadē est ab ipso A accepta circulatio, & quæ est ab ipso B, & C, & aliorum vnoquoq3 signorum, nisi sicut musicus homo, & homo, quia accidit. Quare mutatur semp altera in alteram, & nequaquam quiescet. Eodem autē modo est, & in sphæra, & in alijs, quæ in seipsis mouentur.

T.c.84.

T.c.85.

Demonstratio, quód totum ex circulo transfertur, sicut transferentur partes.

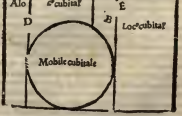
Soluit rationem Zenonis, quæ destruebat motū sphæricum. Dicebat enim ꝙ non est possibile aliquid circulariter, vel sphærice moueri, vel quocūq; alio modo, ita ꝙ aliqua moueantur in seipsis: id est non progrediendo à loco in quo sunt, sed in ipsomet loco. Et hoc probabat tali ratione. Omne illud, quod per aliquod tēpus secundū to

A tum & partes est in vno & eodem loco, quiescit: sed omnia huiusmodi sunt in eodem loco & ipsa, & partes eorum secundum aliquod tempus, etiam dum ponūtur moueri: ergo sequitur ꝙ simul moueantur & quiescant: quod est impossibile. Huic autē rationi obuiat Philosophus dupliciter. Primo quantum ad hoc quod dixerat, partes sphæræ motæ esse in eodem loco per aliquod tempus. contra quod Arist. dicit ꝙ partes sphæræ motæ in nullo tempore sunt in eodem loco: Zeno enim accipiebat locū totius. & verum est, ꝙ dū sphæra mouetur, nulla pars exit extra locum totius sphæræ. Sed Arist. loquitur de proprio loco partis, sm ꝙ pars potest habere locum. Dictū est.n. in quinto ꝙ partes continui sunt in loco in potentia. Manifestum est autē in motu sphærico, quòd pars mutat proprium locum, sed nō locū totius. quia vbi fuit vna pars, succedit alia pars. Secundo obuiat ad prædictam Zenonis rationem quantum ad hoc quod dixit, ꝙ totum manet in eodem loco per tempus. Cōtra quod Arist. dicit ꝙ

C etiam totum semꝑ mutatur in alium locum, quod sic patet. Ad hoc enim ꝙ sint duo loca diuersa, non oportet ꝙ vnus illorum locorum sit totaliter extra alium: sed quandoq; quidem secundus locus est partim cōiunctus primo loco, & partim ab eo diuisus, vt potest in his considerari quæ mouentur motu recto. Si enim aliquod cubitale corpus moueatur de A B loco in B C locum: quorū vterq; locus sit cubitalis, dum mouetur ab vno loco in alium, oportet ꝙ partim deserat vnum, & subintret alium: sicut si deserat de loco A B quantum est A D, subintrabit in locum B C, quantum est B E: manifestum est ergo, ꝙ locus D E est alius à loco A B, non tamē totaliter ab eo seiunctus, sed partim. Si autē daretur quòd illa pars mobilis, quæ subintrat secundum locum, regrederetur in partē loci, quā mobile deserit, essent duo loca: & tñ in nullo ab inuicē separata, sed solum differrēt sm rōnem, sm ꝙ prin

B cipiū loci in diuersis signis accipetur: vbi, s. est principiū mobilis. i. aliquod signum quod in mobili accipitur vt principium. et sic erunt duo loca secūdum rationem, sed vnus locus sm subiectum. Et sic intelligendum est, quod hic dicit: ꝙ non est eadem circulatio sm ꝙ accipitur incipiens ab A, & vt incipiens à B, & vt incipiens à C, vel à quocunq; alio signo. Nisi forte dicatur eadem circulatio subiecto, sicut musicus homo, & homo: quia vnum accidit alteri. Vnde manifestum est, ꝙ semper de vno circulari loco mouetur in alterum, & non quiescit, vt Zeno probare nitebatur. Et eodem modo se habet & in sphæra, & in omnibus alijs, quæ infra locum proprium mouentur: sicut rota, & columna, vel quicquid aliud huiusmodi.

D

LECTIO. XII.

Impartibile quoquo modo moueri non posse, triplici ratione ostenditur.

ARGV. *Demonstratis autē his, dicimus id qđ partibus uacat, moueri non posse, nisi per accidēs: ueluti, si corpus, uel magnitudo, in qua est, moueatur, quemadmodum si id, qđ est in nauigio, latione nauigij, uel totius motu pars moueatur,*

ueatur. Vacare aũt in partibus dico, quod est indiuisibile quantitate. Partium.n. motus, & inter sese differunt: & à totius etiam motu; atq; in sphæra maxime, differentiam ipsam quispiam intuebitur. Non enim eadem erit celeritas earum partium, quæ propinquæ sunt cẽtro, & earum, quæ sunt ab eo distantes, totiusq; sphære. quo patet nõ unum omnium esse motum. Vt igitur diximus, sic ipsum quod partibus uacat moueri põt, ut isce qui sedet in currente naui, & mouetur, per se aũt moueri non põt.

T.c.66. OStensis autem his, dicimus q impartibile non cõtingit moueri, nisi ∓m accidẽs, vt corpore moto, aut magnitudine, in qua est. sicut, si id, quod in naui ẽ, moueat̃ nauis motu: aut pars, totius motu. Impartibile autem dico id, quod est ∓m quantitatẽ indiuisibile. Etenim F partium motus alij sunt & ∓m q partiũ, & ∓m quod totius motum. videbit autẽ in sphæra aliquis maxime, differentiam. Non enim eadem erit velocitas eorum quæ iuxta centrum sunt, & quæ extra, & quæ totius, sicut non vno existente motu. Sicut igitur dicebam, sic quidem contingit moueri impartibile, sicut in naui sedens naui eunte, per se autem non contingit.

Postquam Philosophus soluit rationes Zenonis improbãtis motum, hic intendit ostendere q inpartibile nõ mouetur. per quod destruitur opinio Democriti, ponentis atomos per se mobiles. Et circa hoc duo facit. Primo proponit intentionem, secundo probat propositum. ibi T.67. {Mutetur enim ex A B in B C.} Dicit ergo primo q suppositis his, quę supra ostensa sunt, dicendum est, q impartibile non potest moueri, nisi forte per accidens: sicut punctum mouetur in toto corpore, vel quacũq; alia magnitudine, in qua est pũctum, scilicet linea, vel superficie. Moueri autem ad motum alterius contingit dupliciter. vno modo, quãdo id quod mouetur ad motum alterius non est aliqua pars eius, sicut illud, quod est in naui, mouetur ad motum nauis, & albedo etiam mouetur ad motum corporis, cũm nõ sit pars eius. alio modo sicut pars mouetur ad motũ toti⁹. Et, quia impartibile dicitur multipliciter, sicut & partibile, ostẽdit quomodo accipiat hic impartibile: & dicit, q impartibile hic dicitur illud, quod est indiuisibile secundum quantitatem. Dicitur enim & aliquid impartibile secundum speciem, sicut si dicamus, ignem impartibilem, aut aerem: quia non potest resolui in plura corpora specie diuersa. sed tale impartibile nihil prohibet moueri. Intendit ergo excludere motũ ab impar H tibili secundum quantitatem. Et, quia dixerat q pars mouetur ad motũ totius: et aliquis posset dicere q pars nullo modo mouetur, subiungit, q sunt aliqui motus partium, inquantum sunt partes, qui sunt diuersi à motu totius, inquantum est motus totius. Et hanc differentiam aliquis maxime potest consyderare in motu spherico: quia non est eadem velocitas partium, quæ mouentur circa centrum, & partium {quæ sunt extra}.i. versus superficiem exteriorem sphæræ: & quæ est etiam velocitas totius, ac si motus iste non sit vnius, sed diuersorum. Manifestum est enim q velocius est quod in æquali tempore ptransit maiorem magnitudinem. Dum autem sphæra mouetur, manifestum est q maiorem circulum pertrãsit pars exterior sphæræ, q̃ pars interior: vnde maior est velocitas partis exterioris, q̃ interioris. tamen velocitas totius est eadem cum velocitate interioris & exterioris partis. Ista autem diuersitas motuum intelligenda est secundum q partibus continui conuenit moueri, scilicet in potẽtia. Vnde actu

Mouetur per accidẽs ad motũ alterius contingit dupl'r.

Motũ p accidens duplex.

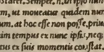
E est vnus motus totius & partium, sed potentia sunt diuersi motus partium, & ad inuicem, & à motu totius. Et sic, cũm dicitur pars moueri per accidens ad motum totius, est tale per accidens, quod est in potentia per se, quod non est de motu per accidens, secundum q dicuntur accidentia, vel formæ per accidẽs moueri. Posita igitur distinctione eius, quod mouetur, explicat suam intentionem: & dicit, quòd id, quod est impartibile secundum quantitatem, potest moueri quidem ad motum corporis per accidens non tanquam pars: quia nullá magnitudo componitur ex indiuisibilibus, vt ostensum est: sed sicut mouetur aliquid ad motũ alterius, quod non est pars eius: sicut sedens in naui mouetur ad motum nauis. sed per se non contingit impartibile moueri. Hoc autem idem supra probauit non ex principali intentione, sed incidenter. Vnde preter rationem supra positam, hic magis explicat veritatem, et rationes addit efficaces ad propositum ostendendum.

Secundo ibi.

Mutet̃ enim ex A B, in B C, siue in magnitudine ex magnitudine, siue in forma ex forma, siue ex termino in oppositum contradictionæ terminum. Tempus autem in quo primo mutatur sit D: igitur ipsum eo in tẽpore quo mutatur, aut in A B, aut in B C, aut partim in hoc, partim in altero esse necesse est. omne nanq; quod mutatur sic se habet. At aliquid ipsius in utroq; non erit: fuit enim partibile, neq; erit in B C, erit enim mutatũ: supponitur uero mutari. Restat igitur ipsum in A B esse eo tempore, quo mutatur; quiescit ergo. Quod enim est in eodem tempore quodam, id quiescere dicebamus. Quare non fit, ut id quod uacat partibus moueatur, aut omnino mutetur. Hoc tantum pacto motus ipsius esset: si tẽpus suis G *ex punctis cõstaret. Semper. n. in ipso nunc motum esset, atq; mutatum, ut moueatur quidem nunquam: semper uero sit motum. at hoc esse non posse, prius est demonstratum. Neq; enim tempus ex nunc ipsis, neq; linea ex punctis, neq; motus ex suis momentis constat. Nã nihil aliud asserit qui id dicit, q̃ motum, ex hisce quæ partibus uacant constare: perinde atq; si tempus ex nunc ipsis assereret, aut magnitudinem ex punctis constare.*

ARGV.

Demonstratio, quòd impossibile est Impartibile per se moueri.

Mobile indiuisibile.

Mutetur.n. ex A B, in B C, siue ex magnitudine in magnitudinẽ, siue ex specie in speciẽ, siue ∓m contradictionem. tp̃s aut sit, in quo primo mutatur D: ergo necesse est vt in tempore, in quo mutatur aut in A B esse, aut in B C, aut aliquid quidem huius in hoc, aliud vero in altero. omne enim quod mutatur sic se habuit: in vtroq; igitur, non erit aliquid ipsius: partibile enim vtiq; esset. At vero neq; in B C, mutatum enim erit; concessum est autem mutari. T.c.67.

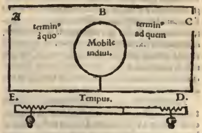
Relinquitur

Relinquitur igitur ipsum in A B esse, eo quo mutatur tempore: quiescet ergo. In eodē enim T.c. 88. esse per tempus quoddā, quiescere est. Quare non contingit impartibile moueri, neq; omnino mutari. Solum enim sic eēt ipsius motus, si tempus esset ex ipsis nunc. Semper enim in ipso nunc motum esset, & mutatum: quare moueri quidem nequaq; est, motum autē esse semper. hoc autem q impossibile sit ostensum est. neq; enim ex ipsis nunc tempus, neq; linea ex ipsis punctis, neq; motus ex momentis est. Nihil enim aliud facit hoc dicens, q̄ motum ex indiuisibilibus. sicut si tempus ex ipsis nunc, aut magnitudinem ex punctis.

Probat propositum tribus rationibus. Quarū prima talis est. Si ponatur q impartibile mouetur, moueatur ex A B in B C. Nec differt quantum ad hanc rōnem, utrum ista duo, scilicet A B, & B C sint duæ magnitudines, siue duo loca, vt in motu locali, & augmenti & decrementi vel duæ species }, i. duæ qualitates, sicut in motu alterationis, vel sicut duo contradictorie opposita, vt in generatione & corruptione. & sit tempus E D, in quo aliquid mutatur de vno termino in alterum primo, idest non ratione partis. In hoc ergo tempore necesse est q id, quod mutatur, aut sit in A B, scilicet in termino à quo, aut in B C, idest in termino ad quem: aut aliquid eius est in vno termino, alia vero pars eius est in altero. omne. n. quod mutatur, oportet q aliquo horum trium modorum se habeat, sicut supra dictū est. Non autem potest dari tertium membrum, scilicet q sit in vtroq; secundum diuersas partes suit quia sic sequeretur, q esset partibile, & positū erat, q esset impartibile. Sed similiter non potest dari secundū membrum, s. q sit in B C, i. in termino ad quem, quia qñ est in termino ad quem, tunc iam est mutatum, vt ex superioribus patet. ponebatur tamē q in hoc tempore mutaretur. Relinquitur ergo q in hoc toto tempore, in quo mutatur indiuisibile, sit in A B, & in termino à quo. ex quo sequitur, q quiescat. nihil enim est aliud quiescere, q̄ q aliquid sit in vno & eodem per totum aliquod tempus. cùm enim in quolibet tēpore sit prius & posterius, si tempus est diuisibile, quicquid per aliquod tempus est in vno & eodem, similiter se habet nūc & prius, quod est quiescere: sed hoc est impossibile, quòd aliquid dum mutatur quiescat. relinquitur ergo quòd non contingit impartibile moueri, neque aliquo modo mutari. Hoc enim solo modo posset motus aliquis esse rei indiuisibilis, si tēpus componeretur ex ipsis nunc, quia in nunc est semper motum esse, vel mutatum. &, quia quod motum est, inquantum huiusmodi non mouetur, sequitur q in nunc, nihil mouetur, sed sit motum. Sic igitur posset poni indiuisibile moueri in aliquo tempore, si tempus ex ipsis nūc componeretur, quia posset dari, quòd in quolibet ipsorum nunc, ex quibus componitur tempus, esset in vno, & in toto tempore }, idest in omnibus nunc esset in multis & sic in toto tempore moueretur, nō autem in aliquo nunc. Sed quòd hoc sit impossibile, scilicet tempus componi ex ipsis nunc, ostensum est prius. ostensum est enim supra, q neque tempus componitur ex ipsis nunc, neque linea ex ipsis punctis, neque motus componitur ex momētis, vt per momentum intelligamus hoc quod est mutatum esse. Qui enim hoc dicit, quòd indiuisibile mouetur, aut quòd motus componatur ex indiuisibilibus, nihil aliud facit quàm quòd tempus componatur ex nunc, aut magnitudo ex punctis, quod est impossibile. ergo & impossibile est impartibile moueri. Secundam rationem ponit ibi.

A *Demonstratio, q impossibile est impartibile p se moueri.*

Due magnitudines.

B *Praeterea neq; punctum, neq; indiuisibile quicquam moueri ex his etiam patet. fieri nanq; non potest, ut id quod motu cietur, maius seipso transeat prius, quàm aut per aequale, aut minus se moueatur. Quod si ita sit, patet & punctum seipso minus, aut aequale prius transire. At, cùm indiuisibile sit, fieri non potest, ut per minus antea moueatur. per aequale ergo sibi mouebitur. quo fit, ut ex punctis linea constet. punctum enim transeundo sibi semper aequale, totam quam transit lineam metietur. Quod si id esse non potest, fieri quoque nequit, ut indiuisibile moueatur.* ARGY.

Amplius autem ex his manifestū est, q neq; punctum, neq; aliud indiuisibile vllum contingit moueri. Omne enim quod mouetur, impossibile est prius per maius moueri seipso, q̄ aut p æquale, aut p minus. Si igit hoc, manifestū est, quia & punctum per minus aut æquale mouebitur primum. Q̄m autem idiuisibile est, impossibile est minus moueri prius. per æquale ergo sibijpsi. quare erit linea ex pūctis. semper enim per æqualem motum, omnem lineam pūctum mensurabit. si autem hoc impossibile est, et moueri indiuisibile impossibile est. T.c. 89.

Et dicit, quòd ex his, quæ sequuntur, potest esse manifestum, q neq; punctum, neq; aliud quodcunq; indiuisibile potest moueri. Et ista ratio specialis est de motu locali. Omne enim quod mouetur secundum locum, impossibile est, q prius pertranseat maiorem magnitudinem ipso mobili, q̄ æqualem, vel minorem, sed semper mobile prius pertransit magnitudinem æqualem sibi aut minorem, q̄ maiorem. Si ergo hoc ita se habet, manifestum est, quia & punctum si mouetur, prius pertransibit aliqd minus se, aut æquale sibi, q̄ longitudinem maiorem se: sed impossibile est q pertranseat aliquid minus se: quia D est indiuisibile. relinquitur ergo quòd pertrāsibit æquale sibi. & ita oportet quòd numeret omnia puncta, quæ sunt in linea: quia semper punctum, cùm moueatur motu æquali lineæ, ppter hoc q mouetur per totam lineam, sequitur quòd totam lineam mensuret. hoc autem facit numerādo omnia puncta. sequitur ergo quòd linea sit ex punctis. si ergo hoc est impossibile, impossibile est q indiuisibile mouetur. Tertiam rationem ponit ibi. Secun. ratō ad idem.

Insuper, si omne motu cietur in tempore, & nihil in ipso nunc moueatur: omneq; tēpus sit diuisibile, erit utiq; tempus eo tempore minus, in quo transit id quod mouetur aequale spatium sibi. Id. n. in quo mouetur tēpus erit ARGY.

plane, propterea q omne quod mouetur, in tempore motu cietur. tempus autē oē diuisibile esse, prius est demonstratum. Si igitur punctum mouetur, erit aliquod tempus eo tempore minus, in quo motū est ipsum per æquale spatium sibi. at esse non potest: in minore nanq; transeat minus necesse est. quo continuo fit ut indiuisibile, in se minus sit diuisibile: quemadmodum & tempus in tēpus. Enimuero unice id quod partibus uacat atq; indiuisibile moueretur, si fieri posset ut in ipso nunc īdiuiduo quippiam moueatur. Eiusdem enim est rationis in ipso nunc moueri, & indiuisibile quid moueri.

T.c.90. Amplius autem, si omne in tempore mouetur, & in ipso aūt nunc nihil: oē autem tempus diuisibile, erit vtiq; aliquod tēpus minus quolibet eorum, quę mouentur, in quo mouetur per tantum, quantum ipsum motum est. Hoc igitur erit tempus in quo mouetur, propter id q mouetur omne in tempore. tempus autē omne, diuisibile esse ostensum est prius. Si igit̄ punctum mouetur, erit aliquod tempus minus, in quo ipsum motum est, sed impossibile est: in minori. n. necesse minus moueri. quare erit diuisibile id quod indiuisibile est in minus, sicut & tempus in tempus. Solummodo enim mouebitur impartibile & indiuisibile: si erit in ipso nunc possibile moueri atomo. Eiusdem enim rationis est in ipso nunc moueri, et indiuiduum aliquod moueri.

Tertia ad idē rō. Quæ talis est. Omne quod mouetur, mouetur in tempore, & nihil mouetur in ipso nunc, vt supra probatum est: ostensum est autem supra, q omne tempus est diuisibile: ergo in quolibet tempore, in quo aliquid mouetur, erit accipere minus tempus, in quo mouetur aliquod minus mobile. quia manifestum est q supposita eadem velocitate, in minori tēpore pertranseat minus mobile aliquod signum datum, q̄ mobile maius, sicut in minori tempore pars q̄ totum, vt ex superioribus patet. } Si ergo punctum mouetur, erit accipere aliquod tempus minus tempore, in quo ipsum mouetur. sed hoc est impossibile, quia sequeretur q in illo minori tempore moueretur aliquid minus q̄ punctum. & sic indiuisibile esset diuisibile in aliquod minus, sicut tempus diuiditur in tēpus. Hoc enim solo modo posset moueri indiuisibile, si esset possibile aliquid moueri in nunc indiuisibili: quia sicut non esset accipere aliquod minus ipso nunc, in quo mouetur, ita nō oporteret accipere aliquod minus mobile. Et sic patet q eiusdem rationis est, q fiat motus in nunc, & q indiuisibile aliquod moueatur: hoc aūt est impossibile, q scilicet in nūc fiat motus: ergo impoſſe est q indiuisibile moueat.

LECTIO. XIII.

Nullā mutationem infinitam esse, multis rōnibus probatur.

ARGY. *Mutatio autem nulla est infinita. è quopiam. n. in quippiam est omnis, & ea, quæ in contradictorijs, et ea, q̄ in contrarijs est. Quare mutationum quidem earum, quæ in contradictorijs sunt, affirmatio atq; negatio finis est. generationis quidem id quod est, corruptionis autem id, quod non est. Mutationum uero, quæ inter contraria sunt, ipsa contraria sunt extrema: hæc enim ultima sunt mutationis. quare & alterationis omnis (alteratio nanque ex contrarijs est quibusdam) Similiter et accretionis decretionisue. Nam accretionis quidē, id est extremum,*

E *quod est magnitudinis perfectæ, quæ accommodatur naturæ finis. decretionis uero casus ab hoc ipso remotione.*

Mutatio autem non est, neq; una infinita. omnis. n. erat ex quodam in quiddam, et q̄ est in contradictione, et in contrarijs. Quare earum, quæ sunt sm contradictionem, affirmatio et negatio terminus est. vt generationis quidem esse, corruptionis autem non esse. Earum autem, quæ sunt in contrarijs, contraria: hæc. n. vltima sunt mutationis. quare et alterationis omnis: ex contrarijs. n. quibusdam est alteratio. Similiter autē augmenti et decrementi. augmenti quidem terminus est, qui est sm propriam naturā perfectæ magnitudinis: decrementi, qui est ab hac remotio. T.c.91.

F Postquam Philosophus ostendit quòd impartibile nō mouetur, hic intendit ostendere, quòd nulla mutatio est infinita, quod est contra Heraclitum, qui posuit omnia moueri semper. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q nulla mutatio est infinita secundum propriam speciem, secundo ostendit quomodo possit esse infinita tempore, ibi. { Sed sic cōtingit. } Circa primum duo facit. Primo ostendit, q mutatio non est infinita secūdum speciem in alijs mutationibus præter motum localem, secundo ostēdit idem in motu locali ibi { Loci autem mutatio. } Prima ratio talis est. Supra dictum est, quòd omnis mutatio est ex quodam in quiddam. Et in quibusdā quidem mutationibus, quæ scilicet sunt inter contradictorie opposita, vt generatio & corruptio, vel inter contraria, vt alteratio, & augmentū & decrementū, manifestū est q hūt præfixos terminos. vñ in his mutationibus, q̄ sunt inter contradictorie opposita, terminus est vel affirmatio, uel negatio. sicut terminus gñationis est eē, corruptionis vero nō esse. Silr illarum mutationū, quę sunt inter cōtraria, ipsa cōtraria sunt termini, ad quos, sicut ad quædam vltima, mutationes hmōi terminant. Vnde sequit, q, cū ois alteratio sit de contrario in contrarium, q ois alteratio habeat aliquē terminum. Et silr dicendum est in augmento & decremento, quia terminus augmenti est perfecta magnitudo. & dico perfectam sm conditionem proprię naturæ. alia enim perfectio magnitudinis competit homini, & equo. Terminus autem decrementi est id, quod contingit esse in tali natura maxime remotum à perfecta magnitudine. Et sic patet quòd quælibet prædictarum mutationum habet aliquid vltimum, in quod terminatur: nihil autem tale est infinitum, ergo nulla prædictarum mutationum potest esse infinita. Secundo ibi. T.94. infra

G

ARGY. *Latio autem hoc quidem modo non erit finita. non enim omnis est in contrarijs. Sed, quoniam quod hoc pacto est, impossibile diuisum fore, ut non contingat ipsum fore diuisum, id ut diuidatur non potest. (multipliciter enim impossibile dicitur) atque quod ita est impossibile secari non possit. Et omnino quod factum fore non potest id fieri non contingit, & id profecto quod mutatum fore non potest in id mutari nequit, in quod mutatum fore non potest. Si igitur id quod fertur in quippiam mutat, & in illud sane fore mutatum potest. Quare motus non est infinitus, neque quicquam per infinitum feretur. fieri enim non potest, ut illud unquam pertranseat. Patet igitur hoc pacto nullam infinitam esse mutationem, ut non sit finibus terminata.*

H

Loci autem mutatio, sic quidem non erit finita. nō enim omnis in contrarijs est. Sed quo- T.c.92.

niam

niam impoſſibile eſt deciſum eſſe ſic ex eo, quia non contingit decidi: (multipliciter enim dicitur impoſſibile): non contingit ſic impoſſibile decidi, neq; omnino impoſſibile factum eſſe fieri, neq; mutari impoſſibile contingit vtiq; mu-
T. 93. tari, in quod impoſſibile eſt mutari. Si ergo quod fertur mutatur in aliquid, & poſſibile eſt mutari. quare non erit infinitus motus, neque feretur infinito: impoſſibile eſt enim tranſire ipſum. Quòd igitur ſic non ſit infinita mutatio, vt non finiatur terminis, manifeſtum eſt.

Procedit ad loci mutationem. Et primo oſtendit, q non eſt ſimilis ratio de loci mutatione, & alijs mutationibus. non enim poteſt ſic probari q loci mutatio ſit finita, ſicut probatum eſt de alijs mutationibus per hoc, q determinantur ad aliqua contraria, vel contradictoriè B oppoſita: quia non omnis loci mutatio eſt inter cõtraria ſimpliciter. Dicuntur enim contraria quæ maxime diſtant. Maxima autem diſtantia ſimpliciter, accipiť quidem in motibus naturalibus grauium & leuium. Locus enim ignis à centro terræ habet maximam diſtantiam ſecundum diſtantias determinatas talibus corporibus in natura. vnde tales mutationes ſunt inter contraria ſimpliciter. Vnde de huiuſmodi mutationibus poſſet oſtendi q non ſunt infinitæ, ſicut & de alijs. Sed maxima diſtantia in motibus violentis, aut voluntarijs, non accipitur ſimpliciter ſecundum aliquos terminos certos, ſed ſecundum propoſitum aut violentiam mouẽtis, qui aut non vult, aut non poteſt ad maiorem diſtantiam moueré. vnde eſt ibi ſecundum quid maxima diſtantia, & per conſequens contrarietas, non autem ſimpliciter. & ideo non poterat oſtendi per terminos, q nulla mutatio localis eſſet infinita. vnde conſequenter hoc oſtendit alia ratione, quæ talis eſt. Illud quod impoſſibile eſt ẽẽ deciſum, non contingit decidi. (Et, quia multipliciter dicitur aliquid impoſſibile, ſ. quod omnino non contingit eſſe: & quod non de facili poteſt eſſe) ideo interponit de quo impoſſibili hic intelligat. intelligit enim de eo quod ſic eſt C impoſſibile, q nullo modo contingit eſſe. Et eadem ratione id quod eſt impoſſibile factum eſſe, impoſſibile eſt fieri. ſicut, ſi impoſſibile eſt contradictoria eſſe ſimul, impoſſibile eſt hoc fieri. Et pari ratione illud, quod impoſſibile eſt mutatum eſſe in aliquid, impoſſibile eſt quòd mutetur in illud, quia nihil tendit ad impoſſibile. Sed omne quod mutatur ſecundum locum, mutatur in aliquid: ergo impoſſibile eſt per motum peruenire in illud. Sed infinitum non poteſt pertranſiri. Non ergo fertur aliquid localiter per infinitum. Sic ergo nullus motus localis eſt infinitus. Et ita vniuerſaliter patet, quòd nulla mutatio poteſt eſſe ſic infinita, vt nõ terminetur certis terminis, à quibus ſpeciem habet. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Verum conſyderandum eſt, ſi ſic eſſe poſſit, ut una eademq; tempore ſit infinita. Nam, ſi nõ fiat una, nihil forſitan prohibet, ueluti ſi alteratio fiat poſt lationem, & accretio poſt alteratione, & generatio rurſus poſt illam.* D *ſic enim ſemper quidem erit tempore motus, ſed nõ unus: quia non eſt unus ex uniuerſis. Vt autem unus infinitus tempore fiat, præter unum non poteſt: hic autem eſt ipſa conuerſio.*

T. c. 94. Sed ſi ſic contingit, vt tempore ſit infinitus idem exiſtens & vnus conſyderandum eſt. Nõ vno quidem enim facto nihil forte prohibet, vt ſi poſt loci mutationem alteratio ſit, et poſt alterationem augmentum, & iterũ generatio. ſic A enim ſemper quidem erit in tẽpore motus, ſed nõ vnus, propter id qđ non eſt vnus ex oibus. Vt autem fiat vnus nõ contingit infinitum eſſe tempore præter vnum. hic autẽ eſt circulatio.

Oſtendit quomodo motus poſſit eſſe infinitus tempore: & dicit: q conſyderandum eſt vtrum contingat motum ſic eſſe motum ifinitum tempore, vt ſemper maneat vnus, & idem numero. Quòd .n. motus duret per infinitum tempus, non exiſtẽte vno ipſo motu nihil prohibet. quod ſub dubitatione dicit addens { forte. } quia poſterius de hoc iquiret. Et ponit exemplum. ſicut ſi dicamus, q poſt loci mutationem eſt alteratio: & poſt alteratioñe, eſt augmentum: & poſt augmentum iterum generatio, & ſic in infinitum. ſic enim ſemper poſſet motus durare tempore infinito. ſed non eſſet vnus ſecundum numerum, quia ex huiuſmodi motibus, nõ fit vnum numero, vt in Quinto oſtenſum eſt. Sed q motus duret tempore infini-B to, ita q ſemper vnus maneat numero, hoc non cõtingit niſi in vna ſpecie motus. Motus .n. circularis poteſt durare vnus & cõtinuus tpe infinito, vt in Octauo oſtendeť.

ARISTOTELIS
DE PHYSICO AVDITV
LIBER SEPTIMVS.
Cum S. Thomæ expoſitione.

SVMMA LIBRI.

Omne motum hr̃e motorem, nec proceſſum in infinitum eſſe, ſed omnia ad primum reduci oſtenditur. Motum item ſimul eſſe cum eo, quod mouet, inductione probatur: & utrum omnis motus omni motui ſit comparabilis, & quomodo perquiritur.

LECTIO. I.

C Omne motum ab alio moueri proponitur.

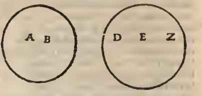
OMne quod mouetur ab aliquo moueatur neceſſe eſt. Si igitur in ſe non habeat principium motus, ab alio patet ipſum moueri. ſi in ſe habeat accipiatur ipſum A B, quod quidem moueatur non ex eò, quia quid ſui cietur. Primum igitur A B putare à ſe moueri, quia & totum ab externo nullo mouetur: ſimile eſt atque ſiquis cum ipſum D C mouet ipſum G F ſimulq; cum eo mouetur ipſum D G F à ſeipſo moueri putaret, quia non perſpicit utrum ab utro moueatur, utrum D G A G F, an G F ab ipſo D G. ARGV.

D OMne autem quod moueť, neceſſe eſt ab aliquo moueri. Si igitur in ſeipſo non habet principium motus, manifeſtum eſt q ab altero mouetur: aliud .n. erit mouens. ſi autem in ſeipſo, accipiatur A B, quod moueatur ſm ſe, & non eò q eorum, quæ huius ſunt aliquid mouetur. Primum igitur opinari A B à ſeipſo moueri propter id quod totũ mouetur, & à nullo exteriorum, ſimile eſt ſicut ſiquis ipſo D E mouente E Z, & ipſo moto, opinetur T. c. 1.

DE Z à ſeipſo moueri propter id ꝙ non videť
vtrum ab vtro moueatur: & vtrum DE ab E
Z, aut E Z à DE.

Poſtquam Philoſophus in præcedentibus libris deter-
minauit de motu ſecundum ſe, & de ſe conſequentibus
ad ipſum, & de partibus eius, hic incipit determinare de
T.1. motu per comparationem ad motores & mobilia. Et di
uiditur in partes duas, In prima oſtẽdit eſſe primum mo-
tum, & primom motorem. In ſecunda inquirit qualis ſit
motus primus & primus motor. & hoc in Octauo libro
ibi. {Vtrum autem motus aliquãdo &c.} Prima autem
T.21. pars diuiditur in partes duas. In prima parte oſtendit eſſe
primom motum, & primum motorem. Et, quia ea, quæ
ſunt vnius ordinis habent aliquam comparationem ad-
inuicem: ideo in ſecunda parte determinat de compara-
T.5. Secũda.5. tione motuum adinuicem ibi. {Dubitabit autem ali-
quis &c.} Circa primum tria facit. Primo præmittit F
quoddam, quo indiget ad propoſitum oſtendendum, Se
cundo oſtendit propoſitum ibi. {Quoniam autem om-
ne quod mouetur.} Tertio manifeſtat qooddam quod
ſuppoſuerat ibi. {Primum autem mouens &c.} Propo-
nit ergo primo quòd oeceſſe eſt, omne quod mouetur, ab
aliquo alio moueri. Quod quidẽ i aliqbus eſt manifeſtũ.
Sunt enim quædam, quæ non habent in ſeipſis principiũ
ſui motus, ſed principium motus ipſorum eſt ab extrinſe
co, ſicut in his quæ per violentiam mouentur. Si ergo ali-
quid ſit, quod non habeat in ſeipſo principium ſui mo-
tus, ſed principium ſui motus eſt ab extrinſeco, manife-
ſtum eſt quòd ab alio mouetur. ſi vero ſit aliquod mobi-
le, quod habeat in ſeipſo principium ſui motus, circa hoc
poteſt eſſe dubium, an ab alio moueatur. et ideo circa hoc
inſtat, ad oſtendendum quòd ab alio mouetur. Si ergo ali
quid tale ponatur non moueri ab alio: accipiatur mobi-
le A B, cui quidem moueri conueniat ſecundum ſe & pri G
mo, noo autem ex eò quòd aliqua pars eius mouetur: ſic
enim non moueretur ſecundum ſe, ſed ſecũdum partem.
oportet autem, ſi aliquid mouet ſeipſum non motum ab
altero, quod ſit primo & per ſe motum. ſicut ſi aliquid eſt
calidum non ab alio, oportet quòd ſit primo & per ſe
calidum. Hoc ergo dato procedit ad propoſitum oſten-
T.2. dendum dupliciter. Primo quidem excludendo illud, vn
de maxime videri poſſet quòd aliquid non ab alio mo-
ueatur, ſecundo directe oſtendendo, quòd nihil poteſt à ſe
ipſo moueri ibi. {Amplius autem quod à ſeipſo moue-
tur, &c.} Id autẽ, ex quo maxime videtur, quòd aliquid
non moueatur ab alio, eſt, quia non mouetur ab aliquo
exteriori, ſed ab ipſo interiori principio. Dicit ergo pri-
mo, quòd opinari quod A B moueatur à ſeipſo, propter
hoc quòd totum mouetur, & non mouetur ab aliquo ex-
teriori, ſimile eſt ac ſi aliquis diceret, quòd mobile, cuius
vna pars mouetur, & alia mouet, moueat ſeipſum pro-
pter hoc, quòd non diſcernitur quæ pars ſit mouens, & H
quæ ſit mota. ſicut, ſi huiuſmodi mobilis, quod eſt D E
Z, pars, quæ eſt D E, moueat partem quę eſt E Z, & non
videatur quæ pars earum ſit mouens, & quæ ſit mota.
Vult autem per primum mobile A B, quod totum mo-
uetur, & à principio interiori mouente, intelligi aliquod
corpus animatum, quod totum mouetur ab anima. Per
mobile autem D E Z vult itelligi corpus aliquod, quod
non totum mouetur, ſed vna pars eius corporalis eſt mo
uens, & alia mota, in quo quidem mobili manifeſtum eſt
quod id quod mouetur ab alio mouetur: & ex hoc vult
ſimile oſtendere de corpore animato, quod videtur mo-
uere ſeipſum. Hoc enim ei conuenit inquãtum vna pars
aliam mouet, ſcilicet anima corpus, vt i Octauo plenius
oſtendetur. Secundo ibi.

E *Demonſtratio probans, omne quod mouetur ab alio mo-*
ueri, quãuis non appareat ipſum mouens.

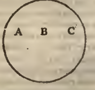

Deinde quod à ſeipſo mouetur, id nunquam ex eò mo ARGV.
ueri deſinet, quia aliquid aliud ſtetit, moueriq́; ceſſauit.
Igitur ſiquid ex eò moueri deſinit, quia quippiam aliud
ſtetit, id ab alio moueatur neceſſe eſt. Hoc enim patefa-
cto, omne quod mouetur ab aliquo moueatur neceſſe
eſt. Cùm enim ipſum A B moueri ſit ſumptum, diuiſibi-
le erit profecto. omne nanq; quod mouetur diuiſibile eſt.
Sit igitur diuiſum in C. Igitur B C quieſcente, & ipſum
A B quieſcat neceſſe eſt. Quod ſi non quieſcat mente ſu-
matur moueri. B C igitur quieſcente, A C mouetur. Non
ergo per ſe mouetur ipſum A B. at per ſe primo moueri
ſupponebatur. Patet igitur B C quieſcente, & A B quie
ſcere, ac tunc ceſſare moueri. At ſi quid ex eo moueri de-
ſinit, quia quieſcit aliud, id ab alio plane mouetur. Pa-
tet igitur omne quod mouetur, ab aliquo motum cieri.
Omne enim, quod mouetur eſt, ut patuit, diuiſibile, par-
G *teq́; quieſcente, & totum ipſum quieſcet.*
Amplius quod à ſeipſo mouetur, nullo mo- T. cõ. 2.
do pauſabit cùm mouetur, in ſtando aliquid al
terum, quod mouetur. Neceſſe eſt ergo, ſi ali-
quid pauſat quod mouetur in ſtando aliquid al
terũ, hoc ab altero moueri. Hoc autem manife
ſto facto, neceſſe eſt omne quod mouetur, mo
ueri ab aliquo. Quoniam enim acceptum eſt A
B moueri diuiſibile erit. omne enim quod mo-
uetur diuiſibile eſt. Diuidatur igitur in C. ne-
ceſſe igitur B C quieſcente, quieſcere & A B. Si
enim non, accipiatur moueri: B C igitur quie-
ſcente, mouebitur vtiq; A C non ergo moueť
per ſe A B, ſed conceſſum eſt per ſeipſum mo-
ueri primum. Manifeſtum igitur ꝙ B C quie-
H ſcente, quieſcet & A B, & tunc pauſabit quod
mouetur. Sed, ſi aliquid in quieſcẽdo aliud ſtat,
& pauſat moueri, hoc ab altero mouetur. Ma-
nifeſtum eſt igitur, ꝙ omne, qđ mouetur ab ali-
quo mouetur, & nõ à ſe. Diuiſibile enim eſt oẽ
quod mouetur, & parte quieſcẽte, qeſcet totũ.

Oſtendit directe, quòd omne quod moueť ab alio mo
uetur, tali ratione. Omne quod mouetur à ſeipſo, non qe-
ſcit à ſuo motu, per quietem cuiuſcunque alterius mobi-
lis. & hoc accidit quaſi per ſe notum. Ex hoc autem vlte- Quod quieſcit ad alterius quietẽ, ab alio moueri neceſſe eſt.
rius concludit, quòd, ſi aliquod mobile quieſcit ad quie-
tem alterius, quòd hoc mouetur ab altero. Hoc autẽ ſup-
poſito, concludit quòd neceſſe eſt, omne quod mouetur,
ab aliquo alio moueri. Et quòd hoc ſequatur ex præmiſ-
ſis, ſic probat. Illud mobile, quod ſuppoſuimus à ſeipſo
moueri, ſcilicet A B, oportet diuiſibile eſſe, quia omne
quod

quod mouetur est diuisibile, vt supra probatum est. &, quia diuisibile est, nullum inconueniens sequitur, si diuidatur. Diuidatur ergo in puncto C, ita quòd vna pars eius sit B C, & alia A C. si ergo B C est pars eius, quod est A B, necesse est quòd quiescête B C parte, quiescat totum A B. Si ergo non quiescat totum quiescente parte: accipiatur quòd totum moueatur, & vna pars quiescat: sed, quia pars ponitur quiescere, non poterit poni totum moueri nisi ratione alterius partis. sic ergo B C quiescente, quod est vna pars, mouetur A C, quod est alia pars: sed nullum totū. cuius vna sola pars mouetur, mouetur primo & per se: non ergo mouebitur A B primo & per se: quod erat suppositum. Ergo oportet q B C quiescente, quiescat totū A B. Et sic illud quod mouetur pausabit } id est desinet moueri ad quietem alterius. Sed supra habitum est, q, si aliquid quiescit & desinit moueri ad quietē alterius, hoc ab altero mouetur: ergo A B ab altero mouetur. Et eadē ratio est de quolibet alio mobili, quia omne quod mouetur est diuisibile. & eadem ratione oportet q quiescente parte quiescat totum. Manifestum est ergo, q omne, quod mouetur, ab aliquo alio mouetur.

Demonstratio probans, quòd cessans à motu per cessationem alterius, ab alio mouetur.

Obijcit Galen⁹ contra Aris. demõstrationē.

Contra istam autem Aristot. probationem multipliciter obijcitur. Obijcit enim Galenus cõtra hoc quod dicit Aristo. q, si vna tantum pars eius mobilis moueatur, & reliqua quiescat, q totum non per se mouetur. dicens hoc esse falsum, quia ea quæ mouentur sm partem, per se
C mouentur. Sed deceptus est Galenus ex æquiuocatione eius quod est per se. Per se enim quandoq sumitur secundum q opponitur ei tantum quod est per accidens, et sic quod mouetur secundum partem mouetur per se, vt Gal. intellexit. Quandoq vero sumitur secundum q opponitur simul ei, quod est per accidens, & ei quod est sm partem. et hoc dicitur non solum per se, sed etiam primo. Et sic accipit per se Aristot. hic. quod patet. quia, cū conclusisset { non ergo mouetur per se A B } subiūgit. { Sed cõcessum est q per seipsum moueri primum. } Sed magis vrget obiectio Auicennæ, qui obijcit contra hanc rationem, dicens eam procedere ex suppositione impossibilis, ex quo sequitur impossibile, & non ex eo q ponitur aliquid à seipso moueri. Si enim ponamus aliquod mobile à seipso moueri primo & per se, naturale est ei q moueatur & secundum totum & secundum partes. Si ergo
D ponatur q aliqua pars eius quiescat erit positio impossibilis. & ex hac positione sequitur impossibile, ad quod Arist. Inducit, s. q totum moueat non primo & per se, vt positum est. Huic aūt obiectioni posset aliquis obuiare dicendo, q licet impossibile sit partem quiescere sm determinatam naturā, inquantum est corpus talis speciei, vtputa coelum vel ignis: non est tñ impossibile, si ratio cõis corporis consyderetur: qa corpus, inquantū corpus, non prohibet quiescere vel moueri. Sed hāc rñsionē excludit Auic. dupliciter. Primo quidē, quia pari rõne posset dici de toto corpore, quod non prohibet quiescere, ex hoc q corpus est, sicut dicitur de parte. & ita superfluum fuit assumere ad probationem propositi diuisionē mobilis &

Obiectio Auic.

Exclusio rñsionis ad rationes Auicennæ.

A quietem partis. Secundo, quia aliqua propositio simpliciter redditur impossibilis, si prædicatum repugnet subiecto ratione drīæ specificæ, quāuis non repugnet ei ratione generis. Est enim impossibile q homo sit irrationalis, quāuis nõ impediatur, irrationalem esse ex hoc, q est animal. Sic igit simpliciter impossibile est, q pars corporis, mouētis seipsum qescat, qa hoc est cõtra rõnem talis corporis, licet nõ sit contra rõnem cõem corporis. Hac igit responsione remota, Auerrois aliter soluit, & dicit, q aliqua conditionalis potest esse vera, cuius antecedēs est impossibile, et consequens est impossibile, sicut ista, si homo est asinus, est aial irrationale. Concedendū est ergo, q impossibile est, q, si aliquod mobile ponit mouere seipsum, q vel totum vel pars eius quiescat: sicut impossibile est ignem nõ esse calidum, propter hoc quòd est sibiipsi causa caloris. Vnde hæc cõditionalis est vera, si mobilis mouentis seipsum pars quiescit, totum quiescit. Aristo. aūt, si verba eius diligenter consyderentur, nunq vtitur quie-
B te partis, nisi per locutionem habentem vim conditionalis propositionis. Non. n. dicit q quiescat B C. { Sed necesse est B C quiescente quiescere & A B. } Et iterum { qescente parte, quieuit totum. } & ex hac cõditionali vera, Aristo. propositum demonstrat. Sed dicit Auerrois, q ista demonstratio non est de genere demonstrationū simpliciter, sed de genere demonstrationum, quæ dicuntur demonstrationes signi, vel demõstrationes quia, in quibus est vsus talium conditionalium. Est autem hæc solutio conueniens quantum ad hoc quod dicit de veritate conditionalis. Sed videtur dicendum, q nõ sit demonstratio quia, sed propter quid. continet. n. causam, quare impossibile est aliquod mobile mouere seipsum. Ad cuius euidentiā sciendū est, q aliquid mouere seipsum nihil aliud est, q esse sibi causa motus. quod aūt est sibi causa alicuius, oportet q primo ei conueniat: quia quod est primum in quolibet genere est causa eorū quæ sunt post. vnde ignis, qui sibi & aerijs est causa caloris, est primū calidum. Ostēdit aūt Arist. in Sexto, q in motu non inuenit primū, neq ex parte temporis, neq ex parte magnitudinis, neq etiā ex parte mobilis, propter horū diuisibilitatē. non ergo potest inueniri primum, cuius motus nõ dependeat ab aliquo priori. motus. n. totius depēdet à motibus partiū, & diuidit in eas, vt in Sexto probatum est. Sic ergo ostendit Aristo. cām quare nullum mobile mouet seipsum: qa nõ potest esse primū mobile, cuius motus non depēdeat à partibus, sicut si ostenderet, q nullū diuisibile potest esse primum ens: quia eē cuiuslibet diuisibilis dependet à partibus, vt sic hæc conditionalis sit vera, si pars non mouetur, totum non mouet, sicut hęc conditionalis est vera, si pars non est, totū nõ est. Vnde & Platonici, q posuerunt aliqua mouere seipsa, dixerūt q nullum corporeum, aut diuisibile mouet seipsum: sed mouere seipsum est tantūmodo substātiæ spiritualis, quæ intelligit seipsam, & amat seipsam (vniuersaliter oēs operationes motus appellādo) quia & huiusmodi operationes, s. sentire, & intelligere etiam Aristo. in Tertio de Anima nominat motum, sm q motus est actus perfecti. Sed hic lo-
D quitur de motu sm q est actus imperfecti. id est existentis in potentia, sm quem motum indiuisibile non mouetur, vt in Sexto probatum est, & hic assumitur. Et sic patet, q Aristoteles ponens, omne quod mouetur ab alio moueri. à Platone, qui posuit aliquid mouere seipsum, non dissentit in sententia, sed solum in verbis.

Propõ tūc reddit impossibilis cū prædicatū repugnat subto rõne drīæ spēcīf ce, q̄uis nõ repugnet ei ratiõe generis.

Opio Auerrois.

Quā approbas, ea meliorē, & magis propriā assignat.

T. 20.

LECTIO. II.

In mouentibus ac motis in īfinitū nõ procedi, sed primū motū ac motorem dari, tum supposito, tum simpliciter probatur.

Cū autem omne quod mouetur ab aliquo moueatur, necesse est, & id quod in loco mouetur ab alio moueatur: & id igitur quod mouet ab alio moueatur necesse est,

se est, cũ moueatur & ipsum, & hoc ab alio rursus: at non in infinitum hoc proficiscitur, sed stabit tandem alicubi, atque erit quippiam, quod primo causa erit ut omnia moueantur.

T. cõ. 1. QVoniam autem omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur, necesse est & omne, quod mouetur in loco, moueri ab altero. & mouens igitur ab altero, quoniam & ipsum mouetur, & iterum hoc ab altero: non autem in infinitum abibit, sed stabit alicubi, & erit aliquid, quod primo causa erit motus.

Postq̃ ostendit Philosophus, q̃ omne quod mouetur, mouetur ab alio, hic accedit ad principale propositum ostendendum, s. quòd sit primus motus, & primus motor. Et circa hoc duo facit. Primo ꝓponit quod intendit, Secundo probat propositum ibi. {Si enim nõ est, sed in infinitum procedet &c.} T. 4. Dicit ergo primo, q̃, cùm ostensum sit vniuersaliter q̃ omne quod mouetur, ab aliquo alio mouetur, necesse est hoc etiam verum esse in motu locali, s. vt omne quod mouetur in loco, ab altero moueat̃. Applicat autem specialiter ad motum localem, quod supra vniuersaliter demonstratum est: quia motus localis est primus motuum, vt in Octauo ostendetur. & ideo sm hunc motum procedit hic ad demonstrandum primum motorem. Accipiatur igitur aliquid quod mouetur sm locum, hoc mouetur ab altero: aut ergo illud alterũ mouetur, aut non. si non mouetur, habetur propositum, scilicet quòd aliquid sit mouens immobile, quod est proprietas primi mouentis. si autem & ipsum mouens moueť, oportet q̃ moueatur ab altero mouente, & hoc iterũ mouens si et ipsum moueť, ab altero. sed hoc nõ potest procedere in infinitum, sed oportet in aliquo stare. erit ergo aliquod primum mouens, quod erit prima causa motus: ita scilicet, q̃ ipsum non moueť, sed mouet alia. Scđo ibi,

ARGY. *Quod, si non sit ita, sed sit in infinitum profectio, moueatur A quidem à B, ipsum autem B moueatur à C, et C rursus à D, & hoc in infinitum hoc modo proficiscatur. Cũ igitur simul moueatur & id quod mouet, simul A & B mouebuntur. nam, cùm B mouetur, mouebitur & ipsum A: & item, cùm B mouetur, ipsum C sanè mouebitur. & similiter, cũ C mouetur, mouebitur ipsum D. Motus igitur ipsius A simul erit cum motu ipsius B, & cæterorum cuiusq;: & unumquodq; igitur ipsorum, & motum cuiusq; poterimus sumere. Nam & si à singulis, singula simul mouentur, non minus tamen uniuscuiusq; motus unus est numero, & non infinitus extremis, cùm omne quod mouetur è quodam ad quoddam proficiscatur. Fit enim ut aut numero, aut genere, aut specie sit idẽ motus. Numero igitur eum motum dico eũdem esse, qui in eodem numero tempore, ex eodem in idẽ numero fit; ut hic ste, qui hac ex albedine, quæ est una numero, hanc in nigredinem, hoc in tempore, quod sit unum numero fit. nam, si in alio atque alio fiat, unus specie non numero motus erit. Genere autem idem est motus, qui eodem in prædicamento, aut in substãtia, aut in alio genere fit. Specie uero est unus, quo ex eodem specie ad idem specie pergitur, ut motus, qui est ex albo in nigrum, aut in malum è bono. Hæc autem & in superioribus dicta sunt. Accipiatur igitur motus ipsius A, & sit E, & motus ipsius B, & sit F, & motus item ipsius C atq; D, & sint G atq; H. Sumatur præterea tempus in quo A mouetur, &* E *sit K. Atq; cũ definitus sit motus ipsius A, definitum erit & K tempus, & non infinitum. at A & B, et cæterorum unumquodq; eodem in tempore mouebatur. Accidit igitur ut motus E F G H infinitus, in K definito tempore fiat. Eo enim in tempore, quo A mouebatur, & ea omnia infinita, quæ post ipsum A collocata deinceps sunt mouebantur. quare tempore in eodẽ mouentur. etenim motus ipsius A æqualis aut erit motui ipsius B, aut maior, nihil autem refert. accidit enim omnino, ut infinitus motus tempore fiat finito: hoc autem fieri nequit.*

Si enim nõ est, sed in infinitum procedet, sit T. cõ. 4. A quidem, quod ab ipso B moueatur: B vero ab ipso C: C autem ab ipso D, & hoc igitur modo in infinitum ascendat. Q̃m ergo simul mo F uẽs moueť & ipsum quod mouetur, manifestũ est, q̃m simul mouetur et A & B. cùm. n. mouetur A, mouebitur B, & cũ mouetur B, & ipsum C, & cũ C, ipsum D. erit igitur simul motus, q est A, et B, et reliquorum vniuscuiusq;. et accipere igitur vnumquodq; istorum poterimus. et nanq; si vnumquodq; ab vnoquoq; moueť, nihilminus vnus numero vniuscuiusq; est motus, et nõ infiniti in vltimis, quoniam quod mouetur omne, ex quodam in quiddam mouetur, aut numero accidit eundem esse motum aut ge T. cõ. 1. nere, aut specie. Numero quidem igitur dico eundem motum, qui ex eodem in idem numero, et in tempore eodem fit, vt ex hoc albo, quod est vnum numero, ĩ hoc nigrum, sm hoc G tempus, quod est vnum numero. si. n. sm aliud, non adhuc vnus erit numero, sed specie. Genere autem motus vnus est, qui in eodem prædicamento substantię vel alterius generis est. Specie autem, qui ex eadem specie in i em specie, ut ex albo in nigrum, aut ex bono in malum, hæc autem dicta sunt et in Prioribus. Acci T. cõ. 2. piatur igitur, qui est motus ipsius A, et sit ĩ quo est E, et qui est ipsius B, sit in quo Z, et qui est C D, in quo G T. et tempus, in quo moueatur A sit K. Determinato autem motu ipsius A determinatũ erit et tẽpus, et nõ infinitum erit, quod est k. sed in eodem tempore motum est A B, et reliquorum vnumquodque. Accidit ergo H motum, qui est E Z G T, cùm sit infinitus, in tempore finito moueri, quod est k: in quo enim A motum est, et quę sunt ipsius consequenter omnia mota sunt infinita. quare in eodem mouetur. Etenim aut æqualis motus erit, qui est ipsius A ipsi, qui B, aut maior. differt autem nihil: penitus enim infinitum motum in finito tempore accidit moueri: hoc autẽ impossibile est.

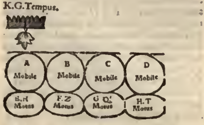
Probat quod supposuerat. Et circa hoc tria facit. Primo inducit probationẽ, Secundo ostendit probationem esse insufficientem ibi. {Sic igitur videtur &c.} Tertio T. 7. supplet quoddam per quod ratio fortificatur ibi. {Sed si T. 8. quod mouetur.} Dicit ergo primo, quod, si hoc nõ concedatur, q̃ sit aliqua prima causa motus (cũ omne quod mouetur ab alio moueatur) sequitur quòd procedatur in infinitum in mouentibus & motis. & hoc ostendit esse impossibile

impossibile. Sit enim A quoddam, quod mouetur secundum locum, & moueatur ab ipso B: B vero à C: C vero à D, & sic procedatur in infinitum ascendendo: manifestum est autem, quòd, cùm aliquid mouet, ex eó quod mouetur, simul mouetur mouens & ipsum mobile: sicut, si manus suo motu mouet baculum, simul mouetur manus & baculus. Sic ergo simul mouetur B, quando mouetur A, & eadem ratione quando mouetur B, simul mouetur C, & cùm mouetur C simul mouetur D. Sic ergo simul, & i eodem tempore est motus ipsius A, & omnium aliorum: & poterit seorsum accipi motus vniuscuiusque horum infinitorum. Et quamuis vnumquodq; horum mobilium moueatur ab vnoquoque mouentium, non ita q vnum ab omnibus, sed singula à singulis: nihilominus tamen, licet sint infinita mouentia & mobilia, tamẽ vniuscuiusq; mobilium motus est vnus numero. Et licet omnes motus sint infiniti numero: non tamen sunt infiniti {in vltimis,} id est per priuationẽ vltimorum, sed vniuscuiusq; motus est finitus habens determinata vltima. Et q vniuscuiusque infinitorum mobilium motus si vnus numero & finitus probat. Quia, cùm omne quod mouetur, moueatur inter duos terminos, ex quodam scilicet in quiddam, necesse est, q secundum diuersum modum idẽtitatis terminorum, etiam ipse motus sit diuersimode vnus, scilicet aut numero, aut specie, aut genere. Numero quidem est idem motus, qui est ex eodem termino à quo in idem numero, sicut in terminum ad quem: ita tamen q sit etiam in eodem numero tempore: & cũ hoc oportet, q sit eiusdem mobilis numero. Et ad exponẽdum quod dixerat, subiungit quòd motus numero vnus est ex eodem in idem, sicut ex hoc albo, quod significat vnum numero, in hoc nigrum, quod etiam nominat aliquid idem numero, & secundum hoc tempus determinatum, quod etiã est vnum numero: quia, si esset motus secũdum aliud tempus, licet æquale, non esset numero vnus, sed specie tantum. Sed motus est vnus genere, qui est in eodem prædicamento, vel substantiæ, vel cuiuscũque alterius generis, sicut omnis generatio substantiæ est eadem genere, & omnis alteratio similiter. Sed motus est specie vnus, qui est ex eodem secundum speciem, in idem secundum spẽm, sicut omnis denigratio, quæ est ex albo in nigrũ, est eadem specie, & omnis deprauatio, quæ est ex bono in malum. Et hæc etiã in Quinto dicta sunt. His igitur duobus suppositis, scilicet quòd simul mouetur & mouens & motũ & quòd potest accipi motus vniuscuiusque mobilium tanquam finitus & vnus, accipiatur motus huius mobilis quod est A, et sit E: & motus ipsius B sit Z, & motus CD, & omnium consequentium sit GT. Tempus autem in quo mouetur A, sit R. Sed, quia motus ipsius A est determinatus } idest finitus, etiam tempus in quo est iste motus, scilicet est determinatum et non infinitum: quia sicut in Sexto ostensum est, finitum & infinitum simul inueniuntur in tempore & motu. Ex dictis autem patet, quòd in eodem tempore, in quo mouetur A, mouetur et B, & omnia alia: ergo motus omnium qui est E Z G T, est in tempore finito. sed iste motus est infinitus, cùm sit infinitorũ. ergo sequetur quòd motus infinitus sit in tempore finito, quod est impossibile. Hoc autem ideo sequitur, quia in quo tempore mouetur A, mouentur omnia alia, quæ sunt infinita numero. Nec differt quantum ad propositum pertinet, vtrum motus omnium mobilium sit æqualis velocitatis: aut inferiora mobilia tardius moueantur, & in maiori tempore: quia omnino sequentur quòd motus infinitus sit in tempore finito. quia vnumquodq; mobilium necesse est quòd habeat velocitatem & tarditatem finitam. Hoc autem est impossibile, scilicet motum infinitum esse in tempore finito: ergo & primum est impossibile, scilicet q procedatur in mobilibus et mouentibus in infinitum. Secundo ibi.

Motus idẽ, genere, specie, & numero dicitur.

A *Demonstratio, ostendens per deductionem ad impossibile quòd non proceditur in infinitum in mouentibus, & motis, s. quia infinitum mouERETUR in finito tempore.*

Figura hæc deseruit etiam textui octauo.

B

Hoc igitur pacto quod proposuimus uidebitur demonstrari, non tamen demonstratur, quia nullum absurdum emergit. Fieri enim potest ut finito in tempore motus sit infinitus, non tamen idem, sed alius atque alius, si multa sint ea, quæ mouentur ac infinita. Quod & in his sce quæ nunc sumpsimus accidit. ARGY.

Sic igitur videtur demonstrari id quod est à principio: non tamen demonstratur propter hoc, quòd nullum inconueniens accidit. Contingit enim in finito tempore ĩfinitum motum esse, non eũdem autem, sed alterum & alterum multis, et infinitis motis. Quod quidem accidit et in his, quæ nunc diximus. T. cõ. 7.

Ostendit quòd præcedens ratio non efficaciter concludit. & dicit, quòd prædicto modo videtur demonstrari C principale propositum, scilicet quòd non in infinitum procedatur in mouentibus & motis, non tamen efficaciter demonstratur: quia nullum inconueniens accidit ex præmissis. Contingens est enim & possibile, quòd in tempore finito sit motus infinitus: ita tamen q non sit vnus & idem, sed alius & alius, inquãtum scilicet infinita sunt quæ mouentur. nihil enim prohibet infinita in tempore finito moueri simul. Et hoc concludebat ratio prædicta. erant enim mobilia infinita diuersa, & sic motus eorum erant diuersi, quia ad vnitatem motus non solum requiritur vnitas temporis & termini, sed etiam vnitas mobilis, vt in Quinto dictum est. Tertio ibi.

At si id, quod primo mouet in loco, motuq; corpori accommodato, tangere necesse est id quod mouetur, aut continuum esse (ut in uniuersis fieri cernimus) totum ipsum unum ex omnibus, aut continuum erit. Id igitur, quod fieri potest, esse sumatur, & sit magnitudo quidem D *aut continuum ipsum A B C D, motus autem huius sit E F G H. Nihil autem interest infinitum sit, an finitum; similiter enim finito in tempore K aut infinitum, aut finitum infinito mouebitur motu: horum autem utrũque est impossibile. Stabit igitur tandem, ut patet id ipsum & non in ĩfinitum proficiscetur, ab alio, inquam, semper moueri: sed erit quippiam quod primum motu ciebitur. Nihil autem intersit aliquo supposito id ostendi, eo namque posito, quod esse potest, nullum absurdum accidere oportebit.* ARGY.

T.cũ.8. Sed,si id,quod mouetur primo secũdum locum,& corporalem motum, necesse est tangi, aut continuum esse mouenti,sicut videtur hoc in omnibus contingere, erit enim ex omnibus vnum ipsum totum,aut cõtinuum. Hoc igitur contingens accipiatur,& sit magnitudo quidẽ, aut continuum, in quo sunt A B C D, huius autem motus est E F G H. Differt autem nihil magnitudinem finitam,aut infinitam esse; similiter enim in finito tempore, quod est K,mouebitur aut finita,aut infinita. Horum aũt vtrunq; impossibile est.

T.cõ.8. Manifestum igit̃ q̃ stabit aliq̃n,& non in infinitũ abibit,quod semper ab altero,sed erit aliquid quod primũ mouebitur. Nihil autem differat concesso quodam hoc demonstrari. Contingenti enim concesso nullum inconueniens poterit accidere.

Contingenti concesso, nullum inconueniẽs sequitur.

Ostendit quomodo prædicta ratio efficaciam habere possit. Et primo quomodo habeat efficaciam ex suppositione facta, Secundo quomodo habeat efficaciam simpliciter ibi. {Nihil autẽ differt,&c.} Dicit ergo primo, q̃ id,quod localiter & corporaliter mouet̃ primo & immediate ab aliquo mobili mouente, necesse est q̃ tãgatur ab eo,sicut baculus tangitur à manu: vel q̃ continuetur ei,sicut cõtinuatur vna pars aeris alteri,& sicut pars continuatur animali. Et hoc videtur contingere in omnibus, q̃ mouens semper cõiungitur mobili altero istorum modorum. Accipiatur ergo alter istorum modorum,s. q̃ ex omnibus infinitis mobilibus & mouentibus efficiatur vnum,s. ipsum totum vniuersum per continuationem quandam. hoc ergo,quia contingens est,supponatur: & istud totum,quod est quędam magnitudo et continuum vocetur A B C D: et motus eius vocetur E F G H. Et,quia posset aliquis dicere q̃ E F G H erat motus finitorũ mobilium,& ita non potest esse motus totius ĩfiniti:subiungit,q̃ nihil differt quãtum ad propositum pertinet, vtrũ accipiatur finita magnitudo quæ mouetur, aut infinita. Sicut enim simul quando mouebatur A,in tempore scilicet finito,quod est K,mouetur quodlibet finitorum mobilium,quæ sunt numero infinita, ita etiam simul in eodem tempore mouetur tota magnitudo ĩfinita. Sequitur ergo impossibile quodcunq; horum detur, siue q̃ sit magnitudo finita constans ex magnitudinibus numero infinitis,siue q̃ sit magnitudo infinita,& motus eius in tẽpore finito: cũ sit ostensum supra,q̃ mobile infinitũ non potest moueri tẽpore finito. Ergo impossibile est hoc, ex quo sequebatur,s. q̃ procedatur in infinitum in mouentibus & motis. Manifestum est ergo,q̃ hoc,q̃ vnum moueatur ab altero,non procedit in infinitum: sed stabit alicubi,& erit aliquod primum mobile, quod scilicet moueatur ab altero immobili. Et, quia prædicta probatio procedit supposito quodam,scilicet quòd omnia infinita mouentia & mota continuentur adinuicem, & cõstituant vnam magnitudinem, & sic posset alicui videri q̃ non simpliciter concludatur, ideo subiungit q̃ non differt hanc demonstrationem processisse quodam supposito: quia ex contingenti supposito, etiam si sit falsum, nõ potest sequi aliquod impossibile. Cùm ergo prædicta ratio ducat ad impossibile, illud impossibile non sequitur ex isto contingenti supposito: sed ex alio, quod oportet esse impossibile, cùm ex eo impossibile sequatur. Et sic patet q̃ in demonstrationibus ad impossibile ducentibus, nil refert vtrum accipiatur falsum contingens adiũctum impossibili, vel verũ. ostenditur enim impossibile illud, ex quo, cum adiunctione contingentis falsi, sequit̃ impos-

Superiori figura huius literę patet intellect'.

E sibile, sicut ex eo impossibile sequeretur adiũcto quodam vero: quia sicut ex vero non potest sequi impossibile, ita nec ex contingenti. Sed potest aliquis dicere, q̃ non est contingens, omnia mobilia continuari, sed impossibile est continuari elemẽta adinuicem, & cùm cœlestibus corporibus. Sed dicendum, q̃ alio modo accipitur contingens et impossibile cùm demonstratur aliquid de genere, & cùm demonstratur aliquid de specie: quia, cũ agitur de specie, oportet accipi vt impossibile esse illud cui repugnat, vel genus, vel differẽtia speciei, ex quibus ratio speciei constituitur. Cùm vero agitur de genere, accipitur vt contingens omne illud, cui non repugnat ratio generis: licet ei repugnet rõ constituens speciẽ: sicut, si loquerer de animali, possem accipere vt contingens, q̃ omne animal esset alatum: sed, si descenderem ad consyderationem hominis, impossibile esset hoc animal esse alatum. Quia igitur Aristo. hic loquitur de mobilibus & mouentibus in

F communi, nondum applicando ad determinata mobilia: esse autem contiguum, vel continuum indifferenter se habet ad rationem mouentis & mobilis, ideo accepit vt contingens, quòd omnia mobilia sint continua adinuicem. Quod tamen est impossibile, si mobilia consyderentur secundum suas naturas determinatas.

Sicut ex vero non sequitur impossibile, ita nec ex contingenti.

LECTIO. III.

In motu locali, mouens simul esse cum eo, quod mouetur monstratur.

Id autem, quod primum mouet, non ut id gratia cuius cætera fiunt uel fiunt, sed ut id, unde est principiũ motus, simul cũ eo est quod mouetur. Atq; simul dico, quia nihil est inter ipsa. Hoc enim omnibus mouentibus communiter competit, & subeuntibus motum. ARGY.

PRimum autem mouens, non sicut cuius causa, sed vnde est principium motus, est

G simul cum eo quod mouetur. Simul autem dico, quia nihil ipsorum medium est. hoc.n. commune est in oĩ, quod mouetur, & quod mouet.

Quia Philosophus in demonstratione pręcedente supposuerat, q̃ mouens est contiguum, vel continuum mobili, hoc intendit nunc probare. Et primo ostendit propositum, Secundo probat quoddam, quod in hac probatione supponit ibi. {Quoniam autem quæ alterãtur, &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit intentum, Secundo probat propositum ibi {Quoniam autẽ tres sunt motus} Dicit ergo primo, q̃ mouens & motum sunt simul. Sed aliquid dicitur mouere dupliciter: vno modo sicut finis mouet agentem, & tale mouens aliquando distans est ab agente, quem mouet: alio modo sicut mouet id quod est principium motus, & de tali mouente hic intelligit. Et propter hoc addidit {nõ sicut cuius causa, sed vnde est principium motus.} Item mouens sicut princi-

T.14. T.10.

H pium motus, quoddam est immediatum, & quoddam remotum. Intelligit autem hic de immediate mouente, & ideo dixit {Primum mouens.} vt per primum significetur immediatum mobili, nõ autem id, quod est primum in ordine mouentium. Et, quia in Quinto dixerat, ea esse simul, quæ sunt in eodem loco, posset aliquis credere ex hoc quod dicit, q̃ mouens & motum simul sunt, q̃, quando vnum corpus mouetur ab altero, q̃ oporteat ambo esse in eodem loco: & ideo ad hoc excludendum subiungit, q̃ simul dicit hic non quidem esse in eodem loco, sed quia nihil est medium inter mouens & motum, secũdum quòd contacta vel continua sunt simul, quia termini eorum sunt simul, vel quia sunt vnum. Et, quia in precedenti demonstratione processerat solum de motu locali, posset aliquis credere quòd hoc haberet veritatem solum in huiusmodi motu. Et ideo ad hoc remouendum subiungit, quòd hoc dictum est communiter, quòd mouens &

motum sunt simul,& nõ specialiter de motu locali, quia hoc est commune in omni specie motus, q mouẽs & motum sunt simul modo exposito. Secundo ibi.

ARGY. *Cùm autem tres sint motus, is, inquam, qui ad locum is qui ad qualitatem, & is qui ad quantitatem accommodatur: quorum primus est Latio, secundus Alteratio, tertius Accretio atq; Decretio, & ea sanè, quæ mouentur, tria esse necesse est. Atque primo de latione dicamus: hæc enim primus motuum est.*

T. c. 10. Quoniam autem tres sunt motus, & qui fm locum, & qui fm qualitatem, et qui fm quantitatem: necesse est & ea quæ mouẽtur tria esse. Qui quidẽ igitur fm locum, Loci mutatio: qui vero fm qualitatem, Alteratio: qui vero secundum quãtitatem, Augmẽtum vel Decrementum. Primum quidem igitur de loci mutatione B dicamus. hæc enim primus motuum est.

Loci mutatio, primus motuũ est.

Probat propositum. Et circa hoc duo facit. Primo enumerat species motus, Secundo in singulis probat propositum ibi. {Omne igitur quod fertur.} Ostẽdit ergo primo q tres sunt motus, vnus fm locum, qui dicitur loci mutatio: alius fm qualitatem, qui dicitur alteratio: alius fm quantitatem, qui dicitur augmentum & decrementũ. Non facit autem mentionẽ de generatione & corruptione, quia nõ sunt motus, vt in Quinto probatum est. Sed, cùm sint termini motus, s. alterationis, vt habitum est in Sexto per hoc, q probatur propositum in alteratione, sequitur etiam idem de generatione & corruptione: Sicut igit tres sunt spẽs motus, ita tres sunt spẽs mobiliũ, & etiã mouentiũ. & in oibus est verũ quod dictũ est, s. q mouẽs et motum sint simul, vt ostẽdetur in singulis. Sed primo hoc est ostendendum in motu locali, qui est primus motuum, vt in Octauo probabitur. Secundo ibi.

ARGY. C *Omne itaq; quod fertur, aut à seipso mouetur, aut ab alio. Si igitur à seipso mouetur, patet, cùm in ipso sit id quod mouet, simul esse, & id quod mouet, et id quod mouetur: & nihil inter ipsa medium esse.*

Oẽ igit, quod fert, aut ipsum à seipso mouet, aut ab altero. Si igitur à seipso, manifestũ est, q cũ in ipso mouens sit, simul mouẽs et quod mouetur erit, & nullum illius medium.

Ostendit propositum in singulis triũ prædictorũ motuum. Et primo in motu locali, Secundo in motu alterationis ibi. {At vero neq alterati &c.} Tertio i motu augmenti & decrementi ibi. {Et quod auget et augens &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum, in quibus magis est manifestum, Secundo in quibus magis latet ibi. {{Quod autem ab alio mouetur.} Dicit ergo primo, q necesse est dicere, q omne quod mouetur fm locum, aut mouetur à seipso, aut ab altero. Quòd autem dicit à seipso aliquid moueri, potest itelligi dupliciter. vno modo ratione partium, sicut ostendet in Octauo q mouentium seipsa, vna pars mouet, & alia mouetur. Alio modo primo & per se, vt scilicet aliquid fm se totum moueat se totũ, sicut supra probauit, q hoc modo nihil mouet seipsum. Si autem concedatur vtroq modo aliquid moueri à seipso, manifestum erit, q mouens erit in seipso quod mouetur, vel sicut idem est i seipso quod mouetur, vel sicut pars est in toto, vt anima in animali. Et sic sequetur, q simul sit mouens, & quod mouetur ita quòd nihil erit ipsorum medium. Secundo ibi.

T. 11. Secũda, 13. infra

ARGY. *Sin ab alio mouetur, quatuor modis mouetur. Motus. n. qui ab alio afferũt quatuor sunt, Pulsus, Tractio, Volutio, Vectio, Etenim sit, ut oẽs alij ad hos reduçant,*

A Quod autem ab alio mouetur, quadrifariã mouetur. Qui enim sunt ab altero motus, quatuor sunt: Pulsio, Tractio, Vectio, Vertigo. Etenim omnes alios in hos reduci accidit. T. c. 10.

Ostendit idem in ijs, quæ mouẽtur fm locum ab alio, de quibus minus est manifestum. Et circa hoc tria facit, Primo distinguit modos, quibus aliquid contingit ab altero moueri, Secundo reducit eos ad duos ibi. {Manifestum est igitur.} Tertio in illis duobus probat propositum ibi. {Hoc autem manifestum est.} Circa primum duo facit. Primo diuidit modos quibus aliquid mouetur ab altero, & dicit q sunt quatuor, scilicet Pulsio, Tractio, Vectio, & Vertigo. Omnes enim motus, qui sunt ab alio, reducuntur in istos. Secundo ibi.

Octaua sec cõ. 10, Nona.

ARGY. *Pulsio igitur, alia est impulsio, alia expulsio. Atq; impulsio quidem est, cùm id, quod mouet, non deserit id quod mouetur, expulsio uero cùm deserit.*

T. c. 10. Pulsionis igitur, alia impulsio, alia expulsio. Impulsio quidem est cũ mouens ei, quod mouetur non deficit: Expulsio, cũ expellẽs deficit.

Manifestat præmissos quatuor modos. Et primo manifestat pulsionem, quæ est cùm mouẽs facit aliquod mobile à se distare mouendo. Diuidit aũt pulsionem in duo, scilicet in ipulsionem, & expulsionem. Dicitur autem impulsio, quando mouens sic pellit aliquod mobile, quod non deficit ipsi deserendo ipsum, sed simul cum eo tendit quò depe. Expulsio autem est, quando mouens sic mouet, quod tamen deficit deserendo ipsum, nec comitatur ipsum vsq ad finem motus. Secundo ibi.

ARGY. *Vectio autem in tribus est motibus. Non enim per se, sed per accidens mouetur, quod uehitur. Ex eo nanq; mouetur, quia est in eo, uel super id quod mouetur. At id* C *quod uehit, aut pellitur, aut trahitur, aut uoluitur. Patet igitur uectionem tribus in motibus esse.*

T. c. 10. Vectio autem in tribus erit motibus. Quod quidem vehitur non secũdum se mouetur, sed secundũ accidens. In eo. n. quod est in eo quod mouetur, aut sup id quod mouetur, mouetur ipsum. Vehens autem mouetur, aut pulsum, aut tractum, aut vertigine ductũ. Manifestum igitur, quoniam vectio in tribus motibus erit.

Manifestat de vectione & dicit, q vectio fundatur in tribus alijs motibus, s. pulsione, tractione, et vertigine, sicut quod est per accidens fundatur in eo quod est per se. Illud autem, quod vehitur, non mouetur per se, sed per accidens: inquantum scilicet aliquid alterum mouetur, in quo ipsum est, sicut cùm aliquis vehitur à naui in qua est: vel super quod est, sicut cùm aliquis vehitur equo. Illud D autem quod vehit mouetur per se, eò q non est procedere in ijs, quæ mouentur per accidẽs in infinitum. & sic oportet q primum vehens moueatur aliquo motu per se, vel pulsu, vel tractu, vel vertigine. Ex quo manifestum est, q vectio in tribus alijs motibus continetur. Tertio ibi.

ARGY. *Tractio uero est cũ motus trahentis, aut ad se, aut ad aliud celerior eius est motu quod trahitur, neq; seiungitur ab eodem. etenim & ad seipsum est tractio, & ad aliud. Ad has & cæteræ tractiones eadem specie reducentur: ut inspiratio, & spiratio, & sputatio, & hæ quibus aut emittuntur corpora, aut accipiuntur. Quarum aliæ sunt congregationes, aliæ segregationes. Et omnis igitur ad locum accommodata motio, congregatio est nimirum & segregatio.*

Tractio

Tractio autem est, cùm etiam ad ipsum, vel ad alterum velocior sit motus trahentis non separatus ab eo qui trahitur. & nãq; ad ipsum est tractio, & ad alterum. Et reliqui tractus idem specie in hos reducuntur: vt inspiratio, & expiratio, & sputitio, & quicunq; corporum emissiui, aut receptiui sunt: & Spathesis & * cercisis. Aliud est quidem ipsorum congregatio, aliud disgregatio. Et omnis igitur motus q est secundum locum, aggregatio & disgregatio est. E

*a.l. Radiatio.

Manifestat tertium motum, s. tractum. Et sciendũ est, q tractio à pulsione differt, quia in pulsione mouẽs se habet ad mobile vt terminus à quo est motus eius: in tractu vero se habet vt terminus ad quem. illud ergo trahere dicitur, quod mouet alterum ad seipsum. Mouere autẽ aliquid sm locum ad seipsum contingit tripliciter. vno modo sicut finis mouet, vnde & finis dicit trahere, sm illud Poetæ, Trahit sua quẽq; voluptas: & hoc modo potest dici, q locus trahit id, quod naturaliter mouetur ad locum. Alio modo potest dici aliquid trahere, quia mouet id ad seipsum alterando aliqualiter, ex qua alteratione contingit q alteratum moueatur sm locum: & hoc modo magnes dicitur trahere ferrum. Sicut enim generans mouet grauia & leuia, inquãtum dat eis formam, per quam mouentur ad locum, ita & magnes dat aliquam qualitatem ferro, per quam mouetur ad ipsum. Et q hoc sit verũ, patet ex tribus. Primo quidem, quia magnes non trahit ferrum ex quacunque distantia, sed ex propinquo. si autem ferrum mouetur ad magnetem solum sicut ad finẽ, sicut graue ad suum locum, ex qualibet distantia tẽderet ad ipsum. Secundo, quia, si magnes allijs perungatur, ferrum attrahere non potest, quasi allijs vim alteratiuam ipsius impedientibus, aut etiam in contrarium alterãtibus. Tertio, quia ad hoc q magnes attrahat ferrum, oportet prius ferrum liniri cũ magnete, maxime si magnes sit paruus, quasi ex magnete aliquam virtutem ferrum accipiat, vt ad eum moueatur. Sic igitur magnes attrahit ferrum non solum sicut finis, sed etiam sicut mouens & alterans. Tertio modo dicitur aliquid attrahere, quia hoc mouet ad seipsum motu locali tantum. & sic definitur hic tractio, prout vnum corpus trahit alterũ, ita q trahens simul moueatur cum eo quod trahitur. Hoc est ergo quod dicit, q tractio est cùm motus trahentis ad seipsum vel ad alterũ sit velocior, non separatus ab eo quod trahitur. Dicit autem {ad ipsum vel ad alterum} quia mouens voluntarium potest vti altero, vt seipso. Vnde potest ab alio pellere sicut à seipso, & ad aliud trahere sicut ad seipsum. sed hoc in motu naturali non contingit. Immo semper pulsio naturalis est à pellẽte, & tractio naturalis ad trahentẽ. Addit autem {cùm velocior sit motus} quia contingit quandoq; q id quod trahitur, etiam per se mouetur illuc quo trahitur: sed à trahente velociori motu compellitur moueri. Et, quia trahens mouet suo motu, oportet q motus trahentis sit velocior, q̃ motus naturalis eius quod trahitur. Adiũgit autem {non separatus ab eo quod trahitur} ad differentiam pulsionis. Nam in pulsione pellens quandoq; separatur ab eo quod pellit, quandoq; vero non. sed trahens nunquam separatur ab eo quod trahitur, quinimmo simul mouetur trahẽs cum eo quod trahitur. Exponit autem quod dixerat {Ad ipsum vel ad alterum.} quia contingit esse tractionem ad ipsum attrahentem, et ad alterum in motibus uoluntarijs, ut dictum est. Et, quia sunt quidam motus, in quibus non ita manifeste saluatur ratio tractionis, consequenter ostendit eos etiam reduci ad hos modos tractionis, quos posuerat, scilicet ad seipsum, & ad alterum. Et hoc est quod dicit, q omnes alij tractus, qui non nominãtur tractus, reducuntur in hos duos modos tractionis, quia sunt idem specie cum eis quantum ad hoc, q motus accipiũt speciem à terminis, quia & illi tractus sunt ad seipsum uel ad alterum, sicut patet in ispiratione & expiratione. Inspiratio enim est attractio aeris, expiratio vero est aeris expulsio. & similiter sputtio est expulsio sputi. Et similiter dicendũ est de omnibus alijs motibus per quoscunq; aliqua corpora extra mittuntur, vel intra recipiuntur: quia emissio reducitur ad pulsionem, receptio autẽ ad attractionem. Et similiter sphathesis est pulsio, & cercisis est attractio. Spati enim in Græco dicitur ensis, vel spatha. vnde spathesis, idem est quod spathatio. i. percussio per ensem, quę fit pellendo. Et ideo alia litera quæ dicit {speculatio} videtur esse vitio scriptoris corrupta, qa pro spathatione, posuit speculationem. Cercisis autem est attractio. Est autem cercis in Græco quoddam instrumentum, quo vtuntur textores, quod ad se trahunt texendo, quod latine dicitur radius. Vnde alia litera habet {radiatio.} horum.n. duorum, & quorumcunq; motuum emissiuorum & receptiuorum, aliud est congregatio, quod pertinet ad attractionem, quia congregans mouet aliquid ad alterũ: aliud est disgregatio, quæ pertinet ad pulsionẽ, quia pulsio est motus alicuius ab alio. Sic ergo patet, q omnis motus localis est aggregatio vel disgregatio, quia motus localis est ab aliquo, vel ad aliquid. Et p consequẽs patet, q omnis motus localis est pulsio vel tractio. Deinde cùm dicit.

F

Magnes quo ferrũ ad se trahat, ipsi uirtutẽ alterativã imprimendo.

G

ARGV. *Volutio uero ex tractione pulsioneq; componitur. Mouens enim partim pellit, partim trahit id quod motu hoc agitatur.*

Vertigo autem componitur quidem ex tractu & pulsione. hoc quidem pellit mouens, illud autem trahit.

Manifestat qd sit vertigo. & dicit q vertigo est quidã motus cõpositus ex tractu & pulsu. Cũ.n. aliquid vertit, ex vna parte pellitur, & ex alia trahitur. Deinde cũ dicit.

ARGV. *Perspicuũ igitur est, si pellens ac trahens est simul cum eo quod pellitur atq; trahitur, nihil esse inter ea, quorum alterum mouetur, alterum mouet.*

Manifestum igitur est, quòd, si simul pellens & trahens est cum eo quod pellitur & trahitur, nullum medium eius quod mouetur, & mouentis est.

Ostẽdit q omnes quatuor motus prædicti ad pulsum & tractum reducuntur: & q idem est iudicium de omnibus, & de istis duobus. Quia enim vectio consistit in tribus alijs, & vertigo componitur ex pulsu & tractu, relinquitur q omnis motus localis, qui est ab alio, reducitur ad pulsum & tractum. Vnde manifestum est, q si in pulsu & tractu, mouens & motum sint simul: idest ita q pellens sit simul cum eo quod pellitur, & trahens cũ eo quod trahitur: consequens erit vniuersaliter verum esse, quòd nullum sit medium inter mouens secũdum locum, et motum, Deinde cùm dicit.

H

ARGV. *Hoc & ex definitionibus patet. Nam pulsio quidẽ est, aut ex se, aut ex alio in aliud motus. Tractio autem ex alio, uel ad se, uel ad aliud. Insup cõpulsio atq; dispulsio.*

Hoc autem manifestum * {ex dictis.} Pulsio quidem aut à seipso, aut ab alio ad aliud motus est. Tractus autem, ab alio ad ipsum, aut ad aliud est. Adhuc autem synosis & diosis.

*a.l. ex definitionib⁹.

Probat propositum in his duobus motibus. Et primo ponit duas rationes ad propositum ostendẽdum, Secundo excludit obiectionem. ibi {Proiectio autem &c.} Prima autem ratio sumitur ex definitione vtriusq; motus, quia pulsio est motus ab ipso mouẽte, vel ab aliquo alio

infra

in aliquid

in aliquid aliud. & sic oportet q saltem in principio motus pellens sit simul cum eo quod pellitur, dum pellens, id quod pellitur remouet à se, vel ab alio. Sed tractus est motus ad ipsum vel ad alterum, vt dictum est, & q non separatur trahens ab eo quod trahitur. Ex quo manifestũ est in his duobus motibus, q mouens & motum sint simul. Secunda ratio sumitur ex congregatione & disgregatione. Dictum est.n. q pulsio est disgregatio, & tractio est congregatio. Et hoc est quod dicit. { Adhuc autẽ synosis } id est congregatio, & { diosis } id est diuisio. Non autem posset aliquid congregare vel disgregare, nisi adesset his quæ congregantur & disgregantur. Et sic patet quòd in pulsione & tractu mouens & motum sunt simul. Secundo ibi.

ARGY. *Proiectio uero est, cũ motus celerior fit naturali motu corporis eius quod fertur, pulsione uehementiore nimirum facta. Quod quidem eousque fertur, quousque motus is uehementior fit illo motu. Quæ, cùm ita sint,* B *patet esse simul id quod mouetur, & id quod mouet, & nihil inter ipsa medium esse.*

Proiectio autẽ, quando velocior motus fiat ꝙ qui ſm naturam lati fortiori facta pulsione: et hoc facto tandiu accidit ferri, quousque fortior sit motus eius quod fert. Manifestum igitur, quoniam quod mouetur, et mouens simul sunt, et nullum medium est ipsorum.

Excludit quandam obiectionem, quæ accidere potest circa pulsionem. De Tractione enim dictũ est, q motus trahentis non separatur ab eo quod trahitur: sed in pulsione dictum est, q aliquando deficit pellens ab eo quod pellitur, & talis pulsio vocatur expulsio, cuius species est proiectio, quæ est quando pellitur cum quadam violentia in remotum. & sic in proiectione videtur, q id quod proijcitur non sit simul cũ proijciente. Et ideo ad hoc excludendum dicit, q proiectio est quãdo motus eius quod fertur sit velocior q̃ motus naturalis. & hoc propter aliquã fortem impulsionem factam. Cùm enim aliquid proijcitur, ex forti impulsione mouetur aer velociori motu quàm sit motus eius naturalis, & ad motum aeris defertur corpus proiectum. Et quãdiu durat aer impulsus, tãdiu proiectum mouetur. Et hoc est quod dicit q facta tali impulsione, tandiu accidit aliquid ferri proiectum, quandiu in aere sit fortior motus, ꝙ eius motus naturalis. Sic ergo remota hac dubitatione, concludit quòd mouẽs & motum sint simul, & q inter ea nihil est medium.

LECTIO. IIII.

Alterans & alteratum simul esse probatur.

ARGY. *At uero nec inter alterans, & id, quod alteratur, medium quicq̃ cadit. quod quidem ita esse per iductionem patere potest. In uniuersis enim fit ut id, quod ultimum* D *alterat, & id quod primum alteratur sint simul.*

T.c.11. AT vero neq alterati neque alterantis ullum medium est. hoc autem manifestum est ex inductione. In omnibus enim simul esse accidit alterans vltimũ, & primũ quod alteratur.

Postquam ostendit in motu locali, q mouens & motum sunt simul, ostendit idem in alteratione, q scilicet nihil est medium alterantis & alterati. Et hoc probat primo per inductionem. In omnibus enim, quæ alterantur, manifestum est, q simul sunt vltimum alterans, & primum alteratum. Videtur autem hoc habere instantiam in quibusdam alterationibus. Sicut cùm Sol calefacit aerem sine hoc q calefaciat orbes medios planetarum, & piscis quidam in rete detentus stupefacit manus trahentis rete, absq; hoc quòd stupefaciat rete. Sed dicendum est, quòd

Obiectio. An in alteratione, alterans & alteratum sit simul.

A passiua recipiunt actionem actiuorum secundum proprium modum, & ideo media, quæ sunt inter primum alterans, & vltimum alteratum, aliquid patiuntur à primo alterante: sed forte non eodem modo, sicut vltimum alteratum. Aliquid igitur patitur rete à pisce stupefaciente, sed non stupefactionem: quia eius nõ est capax. Et orbes medij planetarum aliquid recipiunt à Sole, scilicet lumẽ, non autem colorem. Secundo ibi. Aurea responsio.

ARGY. *Omne enim quale ex eò alteratur, quia sensibile est. Sensibilia uero sunt ea, quibus inter sese corpora differunt, ut grauitas, leuitas, durities, mollities, sonus, huius uacuitas, albedo, nigredo, dulcedo, amaritudo, humiditas, siccitas, densitas, raritas, & ea quæ inter hæc sunt. Similiter & cætera, quæ sensui subijciuntur, caliditas, inquam, & frigiditas, & lenitas, & asperitas. Hæc enim affectus sunt qualitatis subiectæ, & his inter se differunt* B *sensibilia corpora, aut horum gradibus. atque, quia aliquod horum patiuntur, alterari dicimus tam animata corpora, quàm inanimata, & animantium partes, quæ animæ sunt expertes (calefiunt enim aut frigefiunt, aut dulcia fiunt, aut amara, aut aliquo alio prædictorum afficiuntur.) Ipsi quoque sensus alterãtur: patiuntur enim. Nam ipsorum actio motus est per corpus, patiente aliquid sensu. Atque quibus alterantur inanimata, his uniuersis animantia etiam alterantur. at quibus animantia alterantur, hisce non alterantur inanimata. Per sensus enim non alterantur, neque sentiunt inanimata, cùm alterantur. Nihil tamen prohibet, ut & animantia cùm alterantur non sentiant, quando non per sensus ipsis accidit alteratio. Si igitur affectus quidem sensibiles sunt, per hos autem fit alteratio, patet iam simul esse patiens ip-* C *sum, atque affectum, & nihil inter ipsa medium esse.*

Quale enim alteratur, ex eò quod sensibile est. Sensibilia autem sunt, quibus differunt corpora ad se inuicem, vt grauitas, leuitas, durities, mollities, sonus, non sonus, albedo, nigredo, dulcedo, amaritudo, humiditas, siccitas, densitas, raritas, & horum media. similiter autem, & alia quæ sub sensu sunt, quorum est & calor et frigus, et lenitas, et asperitas. hæc enim sunt passiones subiectæ qualitatis. His enim differunt sensibilia corporum, aut secundum aliquod horum magis et minus, et in patiendo aliquid horum (calefacta enim aut frigefacta, aut dulcefacta, aut amaricata, aut secundum aliquid aliud D prædictorum) Similiter et animata corporum, et inanimata, et animatorum, quæcunque partes sunt inanimatæ. Et ipsi sensus alterantur: T.c.12. patiuntur enim. actio enim ipsorum motus est per corpus patiente sensu aliquid. Secundum quæ igitur inanimata alterantur et animata, secundum omnia hæc alterantur. secundum autem quæcunque animata alterantur, nõ secundum hoc alterantur inanimata: secũdum enim sensus non alterantur, et latet cùm alterantur inanimata. Nihil autem prohibet et animata latere cùm alterantur, cùm non secũdum sensus accidit ipsis alteratio. Si igitur sensibiles passiones sunt: omnis autem per has alteratio est;

ex hoc

ex hoc ergo manifestum est, ꝙ passio et patiens simul sunt, et horum nullum medium est. E

Probat idem per rationem, quæ talis est. Omnis alteratio est similis alterationi, quæ fit secundum sensum: sed in alteratione, quæ est secundum sensum, alterans & alteratum sunt simul: ergo & in qualibet alteratione. Primam sic probat. Omnis alteratio fit secundum qualitatem sensibilem, quæ est tertia species qualitatis. Secundum illa. n. alterātur corpora, quibus corpora abinuicem differunt: quæ sunt sensibiles qualitates. vt grauitas & leuitas, durities & mollities, quæ percipiuntur tactu: sonus & non sonus qui percipiunt auditu. (Sed tamen, si sonus in actu accipiatur, est qualitas in aere, consequens aliquem motum localem, vnde non videtur secundum huiusmodi qualitatem esse primo & per se alteratio. si vero sonus in aptitudine accipiatur, sic per aliquā alterationem fit aliquid sonabile vel non sonabile) albedo & nigredo, quæ pertinent ad visum: dulcedo & amaritudo, quæ pertinent ad gustum: humiditas & siccitas, densitas & raritas, quæ pertinent ad tactum. & eadem ratio est de his contrarijs, & de medijs horū. Et similiter etiam sunt alia, quæ sub sensu cadunt, sicut calor & frigus, & lenitas & asperitas, quæ etiam tactu comprehenduntur. huiusmodi enim sunt quędam passiones sub genere qualitatis contentæ. & dicuntur passiones, quia passionem ingerunt sensibus, uel quia ab aliquibus passionibus causantur, vt in Prædicamentis dicitur. Dicuntur autem passiones sensibilium corporum, quia sensibilia corpora secundum huiusmodi differunt, inquantum scilicet aut vnum est calidum & aliud frigidum, vnum graue & aliud leue, & sic de alijs: aut inquantum aliquod vnum de præmissis inest duobus secundum magis & minus. Ignis enim differt ab aqua secundum differentiam calidi & frigidi: ab aere vero secundum magis & minus calidum. Et etiam secundum hoc attenditur sensibilium corporum differētia, inquantum patiuntur aliquod horum, licet non sit in eis naturaliter. sicut dicimus differre calefacta ab infrigidatis, & ea quæ fiunt dulcia ab his quæ fiunt amara, per aliquam passionem, & non ex natura. Alterari autē secundum huiusmodi qualitates est omnium corporum sensibilium, tam animatorum quàm inanimatorum. {Et quia i corporibus animatis quædam partes sunt animatæ,} id est sensitiuæ, vt oculus & manus, {quædam autem inanimatæ,} id est non sensitiuæ, vt capilli & ossa, vtraq; partes secundum huiusmodi qualitates alterātur: quia sensus sentiendo patiuntur. actiones enim sensuū, vt auditio, & visio sunt quidam motus per corpus cum aliqua sensus passione. Non enim sensus habēt aliquam actionem, nisi per organum corporeum: corpori autem conuenit moueri & alterari. vnde passio & alteratio magis proprie dicitur in sensu quàm in intellectu, cuius operatio nō est per aliquod organum corporeum. Sic igitur patet, quòd secundum quascunq; qualitates, & secūdum quoscunq; motus alterantur corpora inanimata, secundum eosdem motus, & easdem qualitates alterantur corpora animata: sed non conuertitur, quia in corporibus animatis inuenitur alteratio sm̄ sensum, quæ non inuenitur in corporibus inanimatis. non enim corpora inanimata cognoscunt suam alterationem, sed latet ea. quod non accideret si secundum sensum alterarentur. Et ne aliquis hoc reputaret impossibile, quòd aliquid alteraretur secūdum sensibilem qualitatem absq; sensu alterationis, subiungit quòd non solum hoc est verum in rebus inanimatis, sed hoc contingit etiam in rebus animatis. Nihil enim prohibet, quòd etiam animata corpora lateat cùm alterātur. sicut cùm aliqua alteratio accidit in ipsis absq; alteratione sensus, vt cùm alterantur secundū partes non sensitiuas. Ex hoc igitur patet, quòd, si passiones sensus sunt tales, ꝙ nihil est medium inter agens & patiens: & omnis alteratio est per huiusmodi passiones, quibus alterantur sensus: sequitur ꝙ alterans inferens passiones, & alteratum patiēs sint simul, & nullum sit ipsorum medium. Deinde cùm dicit.

Caplo de Qualitate.

F

G

H

ARGV. *Nam huic quidem aer continuus est, aeri uero coniungitur corpus. & superficies quidem lumini, uisui uero lumen cohæret. similiter & auditus, ac odoratus primo mouenti cōiungitur. Sapor etiam simul est modo eodem & gustus. Simili modo fit & in hisce, quæ sunt expertia animæ, atque sensus id etiam.*

Huic autem aer est continuus, aeri vero continuatur corpus. et superficies quidem terminatur ad lumen, lumen autem ad visum. Similiter & auditus, & odoratus, & mouens ipsos primum. Eodem autem modo simul, & gustus et sapor est. Similiter autem et in inanimatis, et in insensibilibus. T. c. 15.

Probat secundam, ꝙ in alteratione sensus alterans & alteratū sint simul, quia {huic} scilicet sensui, puta visui {aer cōtinuus est} idest absq; medio coniunctus. aeri uero corpus visibile. & superficies quidem visibilis corporis, quæ est subiectum coloris {terminatur ad lumen} id est ad aerem illuminatum, qui terminatur ad visum. Et sic patet quòd aer alteratus, et alterans ipsum sunt simul. & similiter visus alteratus cum aere alterante. & similiter est in auditu & in odoratu, si comparentur ad id quod primum mouet, scilicet ad sensibile corpus, quia hi sensus sunt per medium extrinsecum. Gustus autem et sapor sunt simul: non enim cōiunguntur per aliquod medium extrinsecum. & simile est de tactu. Et eodem modo se habet in rebus inanimatis, & insensibilibus, s. ꝙ alterans & alteratum sunt simul. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Quod augetur, & id quod auget eodem modo se habent. Accretio nanque quædam additio est: quare simul sunt quod auget, & quod augetur. & in diminutione eodem modo. Causa nanq; decretionis ablatio quædam est. Patet igitur nihil esse medium inter id, quod ultimum mouet, & id quod primo mouetur.*

Et quod augetur, & augēs. appositio enim quædam est augmentum. quare simul sunt, & quod augetur & augens. & Decremētum. decrementi enim causa est ablatio quædam. Manifestum igitur est, ꝙ mouentis vltimi & moti primi nullum est medium.

Probat idem in motu augmenti & decrementi. Et primo in motu augmenti. Oportet enim quod augetur & auget esse simul, quia augmentatio est quædam appositio: per appositionem enim alicuius quanti aliquid augetur. Et similiter est in decremento, quia causa decrementi est quædam subtractio alicuius quanti. Et potest intelligi hæc probatio dupliciter. vno modo, secundum quòd ipsum quantum appositum vel subtractum est proximum mouens illis motibus. Nam & Aristo. dicit Secundo de Anima, quòd caro auget prout est quanta, & sic manifeste simul cum mouente motum est. non enim potest aliquid apponi vel subtrahi alicui, si non sit simul cum eo. Procedit etiam hæc ratio de principali agente. Appositio enim omnis congregatio quædam est: subtractio vero disgregatio quædam. Supra autem ostensum est, ꝙ in motu congregationis & disgregationis mouens & motum sunt simul. vnde relinquitur, quòd etiam i motu augmenti & decrementi. Et sic vlterius cōcludit vlr, quòd inter vltimum mouens & primum motum nihil est mediū.

Lectio

LECTIO. V.

Quęcunq; alterantur, q non secundū primæ, uel quartæ speciei qualitates, sed secundum sensibiles tantū alterenī, ostendiſ.

ARGY. *Deinceps autem uniuersa, quæ alterantur, à sensibilibus alterari: & eorum alterationem esse duntaxat, quæ ꝑ se ab hisce pati dicunť, per hæc contemplemur oportet.*

T.c.14. QVòd autem ea, quæ alterantur, alterantur omnia à sensibilibus: & solum horum alteratio est, quęcunq; ſm se dicuntur pati ab his, ex his consyderabimus.

Quia in pręcedenti ratione Philosophus supposuerat, q omnis alteratio sit secundum sensibilia, hoc intendit hic probare. Et primo proponit quod intendit, Secundo
T.c.15. probat propositum. ibi {Aliorum enim maxime.} Dicit ergo primo, quòd ex sequentibus consyderandum est, quòd omnia quæ alterantur, alterantur secundum qualitates sensibiles: & per consequens illis solum competit al- B terari, quæ per se patiuntur ab huiusmodi qualitatibus. Secundo ibi.

ARGY. *Maxime nanq; quispiam in figuris, formis, atq; habitibus, & horum deiectionibus, acquisitionibusue alteratione esse existimabit. uidetur enim in his alteratio esse, uerum non est. sed cùm quædam alterantur hæc fiunt. cùm densatur, inquam, aut rarefit, aut calefit, aut frigesit materies ipsa: sed alteratio non est.*

T.c.15. Aliorum enim maxime vtiq; quis existimabit, in figuris & formis & habitibus, & horum remotionibus & acceptionibus alterationem esse. Non est autem neque in his, sed fiunt hæc, cùm quædam alterantur. densata enim aut rarefacta, aut cùm fiat calida, aut frigida materia: alteratio autem non est. C

Probat propositum arguēdo à maiori. Quod quidem primo ponit, Secundo quædam quæ supponit probat.
infra ibi {Ex quo quidem enim &c.} Dicit ergo primo, q pręter qualitates sensibiles maxime videtur esse alteratio in quarta specie qualitatis, quę est qualitas circa quantitatē, scilicet forma & figura: & in prima specie qualitatis, quæ continet sub se habitus & dispositiones. videtur enim q alteratio quædam sit per hæc, q huiusmodi qualitates de nouo remouentur, aut de nouo acquiruntur. non. n. videtur hoc sine mutatione posse contingere. mutatio aūt ſm
5.lec.4.te.cō.18. qualitatem alteratio est, vt supra dictum est. Sed in prædictis qualitatibus primæ & quartæ speciei, nō est alteratio primo & principaliter, sed secundario: quia huiusmodi qualitates consequuntur quasdā alterationes primarum qualitatum. sicut patet, q, cū materia subiecta densatur, aut rarescit, sequitur mutatio ſm figuram. & similiter cū calefiat, aut infrigidetur, sequitur mutatio ſm sanitatē & D ægritudinem, quę pertinent ad primam speciem qualitatis. rarum aūt & densum, calidum & frigidum sunt sensibiles qualitates. & sic patet, q nō est alteratio in prima & quarta specie qualitatis primo & per se. Sed remotio & acceptio huiusmodi qualitatum cōsequuntur ad aliquā alterationem, quę est ſm sensibiles qualitates. Ex quo etiā patet, quare non facit mentionem de secunda specie qualitatis, quæ est potentia vel impotentia naturalis. Manifestum est enim quòd potentia vel impotentia naturalis non accipitur aut remouetur, nisi transmutata natura, quod fit per alterationem. & ideo hoc quasi manifestum prætermisit. Secundo ibi.

ARGY. *Non enim statuæ formam nomine dicimus eius, ex quo forma est orta: nec eius etiam ex quo est pyramidis, aut lecticæ figura, pyramidem aut lecticam: sed denomi-*

A *nantes, aliud æneum, aliud terreum, aliud ligneum. Quod aut alteratur appellamus. ipsum enim æs humidum esse dicimus, aut calidum, aut durum. Et non solum hoc pacto, sed etiam ipsum humidum, atq; calidum esse dicimus æs, affectus nomine materiam nuncupantes. Cùm igitur id quidem ex quo est forma & figura, & id quod est ortum figurarum nomine non dicatur. id uero quod alteratur nomine dicatur affectuum: patet alterationem in solis sensibilibus esse.*

Ex quo quidem enim est forma statuæ, non dicimus formam, neq; ex quo figura pyramidis est, aut lecti: sed denominantes hoc quidem æneum, illud vero cereum, aliud autem ligneū. quod autem alteratur dicimus. æs quidem. n. humidum esse dicimus, aut forte, aut calidum. B & non solum sic, sed humidum & calidum æs, æquiuoce dicētes cum passione materiā. Quoniam igitur ex quo quidem forma & figura, & quod factum est, ęquiuoce nō dicuntur cum figuris, quæ ex illo sunt: quæ autem alterantur cum passionibus æquiuoce dicuntur: manifestum q in solis sensibilibus alteratio est.

Probat quod supposuerat. Et primo q non sit alteratio in quarta specie qualitatis, Secundo q non sit in prima. ibi {Neq;. n. in habitibus etc.} Circa primum ponit Secūda.17. duas rationes. quarum prima sumitur ex modo loquendi. Vbi consyderandum est, q forma et figura in hoc ab- Figurę ac formę discrimen. inuicem differunt, q figura importat terminationē quantitatis. Est enim figura quæ termino vel terminis comprehenditur. Forma vero dicitur quæ dat esse specificum artificiato. Formæ. n. artificiatorum sunt accidentia. Dicit C ergo q illud, ex quo fit forma statuæ, nō dicimus formā, idest materia statuæ non prædicatur de statua in principali & recto, & similiter est in figura pyramidis vel lecti: sed i talibus materia prædicatur denominatiue. dicimus enim triangulum æneum, aut cereum, aut ligneum. & simile est in alijs. Sed in his, quæ alterantur, & passionem ꝑdicamus de subiecto: qa dicimus æs esse humidum, aut forte aut calidū: & ecōuerso, humidum vel calidum dicimus esse æs, æqualiter prædicantes materiā de passione, & econuerso: & dicimus hoiem esse album, & album esse hoiem. Quia ergo in formis & figuris materia nō æqualiter dicit cū ipsa figura, ita q alterum de altero dicatur in principali & recto, sed solū denoiatiue materia prædicať de figura & forma: in his autem, quæ alterantur, subiectū & passio æqualiter de inuicem ꝑdicantur, sequiť ergo q in formis & figuris nō fit alteratio, sed solum in sensibilibus qualitatibus. Secundam rationem ponit ibi.

D *Pretereà absurdum est, & alio modo dicere. Dicere nanq; hoiem alteratum esse, uel domum sumpto fine, ridiculum est. Si perfectionē domus aut parietes, aut tegulam, alterationē esse dixerimus: & si cùm parietibus domus clauditur, aut tegitur, ipsam dixerimus alterari. Patet autem alterationem in hisce non esse quæ generantur: atqui nec in habitibus alteratio est.* ARGY.

Amplius & aliter dicere inconueniens est. T.c.16. Dicere enim hominem alteratū esse, aut domū accipientem finem, ridiculum est. Si perfectionem dom⁹ tectionem, aut laterationē dicimus alterationē esse, domo aūt laterata aut coopta alterari domū. Manifestum aūt est, quia quod T.c.17. est alterationis, non est in his quæ fiunt.

Scda rõ. Et sumitur à proprietate rei. Ridiculum.n.est dicere,q homo,vel domus,vel quicquid aliud alteretur ex hoc ipso q accipit finem suæ perfectionis. puta si domus perficitur per hoc q tegit,vel per hoc q lateribus ornatur, aut cooperitur, ridiculum est dicere, quòd domus alteretur qñ cooperitur,aut lateratur. Est etiam manifestum q alteratio non est eorum,quæ fiunt inquãtum fiunt : sed vnũquodq; perficitur,& fit,inquantũ accipit formã ppriam & figuram.non est ergo alteratio in acceptione figuræ & formæ. Ad euidentiam autem harum rationum consyderandum est,q inter oẽs qualitates,figuræ maxime consequunt & demonstrant spẽm rerum . Quod maxime in plantis & aialibus patet,in quibus nullo certiori iudicio diuersitas specierum dijudicari potest,q̃ diuersitate figurarum. Et hoc ideo,quia sicut quantitas propinquissime se habet ad substantiã inter alia accidentia,ita figura,quę est qualitas circa quantitatẽ,propinquissime se habet ad formam substantiæ. Vnde sicut posuerunt aliqui dimensiones esse substantiam rerũ, ita posuerunt aliqui figuras esse substãtiales formas. Et ex hoc cõtingit,q imago,quę est expressa rei representatio,fm figuram potissime attendatur magis,q̃ fm colorẽ,vel aliquid aliud. Et, quia ars est imitatrix naturæ,& artificiatum est quædam rei naturalis imago:formę artificialium sunt figurę vel aliqd propinquum.& ideo propter similitudinem huiusmodi formarum & figurarum ad formas substantiales, dicit Philosophus,q fm acceptionem formæ & figuræ non est alteratio,sed perfectio. Et exinde ẽt est, q materia de huiusmodi non prædicatur nisi denominatiue, sicut etiam est in substantijs naturalibus. non enim dicimus hominem terram,sed terrenum. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Atqui nec ĩ habitibus alteratio ẽ. Habitus.n. uirtutes ac uitia sunt. Virtus aũt oĩs & uitiũ ad aliqd est, queãdmodũ sanitas rpatio quædã ẽ calidoꝝ ac humidoꝝ, aut internorum,aut ad continens. Silr & pulchritudo & robur ad aliquid sunt . sunt.n. dispositiones quædam eius quod præstãtissimum est,ad id quod est optimum . Atq; id præstantissimum dico quod conseruat, ac circa ipsam naturam disponit. Cùm igitur uirtutes quidem ac uitia sint ex hisce quæ sunt ad aliquid: Hæc autem generationes non sunt,nec ipsorum sit generatio nec alteratio omnino: patet circa habitus alterationem non esse.*

Neq;.n.in habitibus . habitus.n. virtutes & malitiæ sunt. Virtus aũt omnis & malitia ad aliquid sunt, sicut sanitas quidẽ calidoꝝ & frigidorum mensuratio quædam est, aut eorũ quæ sunt infra,& ad cõtinens. Silr autem & pulchritudo & macies ad aliquid sunt : dispões enim quædam perfecti ad optimum sunt. Dico autẽ perfecti.quod sanat & dispositũ est circa naturam. Qm̃ ergo virtutes et malitię sunt ad aliqd: hæc autem neq; gñationes sunt, neque gñatio est ipsoꝝ,neq; alteratio oĩno: manifestum est,q non est oĩno,qđ est alterationis circa habitus.

Ostendit q nõ est alteratio in prima spẽ qualitatis. Et primo quantum ad habitus,& dispões corporis, Secundo quantũ ad habitus,et dispões animę. ibi {Neq; itaq; circa animæ virtutes &c.} Circa primum ponit talẽ rationem. Habitus,qui sunt in prima specie qualitatis, etiã corporei, sunt quædam virtutes & malitię. Virtus.n. vſr cuiuslibet rei est, quę bonum facit hñtem, & opus eius bonum reddit. vnde virtus corporis dicitur, fm quam bene se habet & bene operatur, vt sanitas . econtrario aũt est de malitia, vt de ægritudine. Oĩs aũt virt⁹ & malitia dicunt

infra

Virt⁹ quid sit.

E ad aliquid. & hoc manifestat per exempla. Sanitas enim, quæ est quædam virtus corporis, est quædam commensuratio calidorum & frigidorum. Et dico hanc commensurationem fieri fm debitam proportionem {eorum quæ sunt infra}.i.humorum, ex quibus componitur corpus adinuicem {& ad continens}.i.ad totũ corpus. Aliqua enim contemperatio humorum est sanitas in leone, quæ non esset sanitas in homine, sed eius extinctio: quia eã humana natura ferre non posset. Commẽtator autem exponit {ad continens},s.ad aerem continentem. Sed primũ melius est, quia sanitas animalis non attenditur per comparationem ad aerem, sed potius econuerso, dispositio aeris dicitur sana per comparationem ad animal. Similiter pulchritudo & macies dicũtur ad aliquid. & sumitur macies pro dispositione, qua aliquis est expeditus ad motum & actionem . huiusmodi enim sunt quædam dispositiones eius, quod est perfectum ĩ sua natura per comparationem ad optimum, i.ad finem, qui est operatio. Sicut
F enim dictum est, ex hoc huiusmodi dispositiões virtutes dicuntur, q bonum faciunt habentem, et opus eius bonũ reddunt. dicũtur.n. huiusmodi dispositiones per relationem ad debitum opus, quod est optimum rei . Nec oportet exponere {optimum} aliquid extrinsecum, sicut quod est pulcherrimum aut sanissimum, vt Cõmentator exponit. accidit.n. pulchritudini & sanitati relatio, quæ est ad extrinsecum optime dispositũ: sed per se competit eis relatio, quę est ad bonũ opus. Et ne aliquis accipiat pfectum, quod iam adeptum est finem, dicit, q perfectum hic accipit hoc, quod est sanatiuum & dispositum fm naturam. Non aũt est hic intelligendũ, q hmõi habitus & dispositiones hoc ipsum q sunt, ad aliquid sint: qa sic non essent in genere qualitatis, sed relationis. sed, quia eorũ ratio ex aliqua relatione depẽdet. Quia ergo hmõi habitus ad aliquid sunt: & in ad aliquid non est motus, neq; generatio, neq; alteratio, vt in Quinto probatum est: manifestũ est, q ad huiusmodi habitus nõ est alteratio primo & per se,
G sed eorum transmutatio consequitur aliquam priorem alterationem calidi & frigidi, aut alicuius hmõi: sicut ẽt relationes ẽt incipiũt p consequentiã ad aliquos motus.

LECTIO. VI.

Circa animæ habitus ac dispositiones, tum morales, tum intellectuales q alterationes non sint, ostenditur.

ARGY. *At uero neq; circa uirtutes animi, uitiaq; alterationes esse uidentur. Virtus nanque perfectio quædam est: unumquodq; enim maxime tum est perfectum, cũ propriam uirtutẽ est consecutum, & maxime secundũ naturam, sicut circulus tunc maxime secundum naturam est, quando maxime circulus est. Vitium uero corruptio est bonum, atque remotio.*

T.c. 19. NEque itaq; circa aĩæ virtutes et malitias. Virtus.n. quædam perfectio est. vnumquodq; enim tũc maxime perfectum est, cùm
H attingit propriæ uirtuti, et tunc est maxime secundum naturam. vt circulus tũc maxime fm naturam est, cũ maxime circulus sit. Malitia autem corruptio horum, et remotio est.

Postq̃ Philosophus ostendit q non est alteratio in prima specie qualitatis quantum ad dispositiones corporis, hic ostendit idem de habitibus animæ. Et primo quãtum ad partem appetitiuam, secundo quantum ad partẽ intellectiuam. ibi {At vero neq; in intellectiua parte.} Circa primum duo facit. Primo ostendit q non est alteratio primo & per se in transmutatione virtutis & malitiæ, secundo q transmutatio virtutis & malitiæ cõsequitur ad quandam alterationem. ibi {Fit quidem igitur.} Concludit ergo ex præmissis primo, q circa animæ virtutes & malitias,

T.20.

T.19.

& malitias, quæ pertinent ad partem appetitiuam, non est primo & per se alteratio. Ideo autem hoc concludēdo inducit, quia eisdem rationibus procedit ad probādum sequentia, quibus & priora. Ad hoc autem probandum assumit quandam propositionem, s. ꝙ virtus sit pfectio quædam. quod quidem sic probat, quia vnumquodq; tunc est perfectum, quando pertingere potest ad propriā virtutem. sicut naturale corpus tunc perfectum est, quando potest aliud sibi simile facere: quod est virtus naturæ. Quod etiam probat per hoc, quia tunc est aliquid maxime sm naturam, qñ naturæ virtutem habet. virtus. n. naturæ est signum completionis naturæ. Cū autem aliquid habet complete suam naturam, tunc dicitur esse perfectū. quod non solum in rebus naturalibus verū est, sed etiam in mathematicis, vt eorum forma accipiatur pro eorum natura. Tunc. n. maxime circulus est, idest perfectus circulus, qñ maxime est sm naturam }, i. quando habet perfectionem suæ formæ. Sic ergo patet ꝙ ad perfectionem formæ cuiuslibet rei consequatur virtus eius, qa tunc vnūquodq; perfectum est, quādo habet suam formam } idest suam virtutem. & ita sequitur ꝙ virtus sit perfectio quædam. Ex hac autem propositione sic probata Cōmentator sic argumentandum dicit. Omnis perfectio est simplex & indiuisibilis: sed in simplici aut & indiuisibili nō est alteratio, neq; alius motus, ut probatum est in Quinto huius: ergo sm virtutem non est alteratio. Sed iste processus nō competit in eo quod subditur de malitia: q̄ scilicet est corruptio & remotio perfectionis. Et si enim perfectio sit simplex & indiuisibilis, recedere tamen à perfectione non est simplex & indiuisibile, sed multipliciter contingens. Neq; est etiam consuetudo Aristo. vt prętermittat illud, ex quo principaliter conclusio depēdet, nisi ex iuxta positis intelligi possit. Et ideo melius dicendū est, ꝙ arguendum est hic de virtute, sicut supra argumentatum est de forma & figura. Nihil enim dicitur alterari, quando perficitur, & eadem ratione, neq; qñ corrumpit. si igitur virtus est perfectio quædam, malitia vero corruptio: sm virtutem & malitiam nō est alteratio, sicut neq; sm formas & figuras. Secundo ibi.

ARGY. *Fit igitur cùm aliquid alteratur uirtutis acceptio, uitijq; deiectio: neutrum tamen horum est alteratio.*

T. c. 19. Fit igitur cùm quoddam alteratur, et acceptio virtutis, et remotio malitiæ: alteratio tamē horum neutrum est.

Ostendit ꝙ transmutatio virtutis & malitię consequitur aliquam alterationem. Et primo proponit quod intendit. & dicit, quòd acceptio virtutis & remotio malitiæ, aut econtrario, fit, cùm aliquid alteratur, ad cuius alterationem consequitur acceptio & remotio virtutis & malitiæ: sed tamen neutrum horum est alteratio primo & per se. Secundo ibi.

ARGY. *Alterari autem aliquid inde patet. nam uirtus quidem aut affectuum est uacuitas, aut eorundem mediocritas quædam. uitium autem, aut est omnis affectuum concitatio, aut est perturbatio uirtuti contraria.*

Quòd autem alteretur aliquid manifestum est. virtus quidē enim, aut impassibilitas quædam est, aut passiuum est sic. malitia autem passibilis, aut contraria passio virtuti est.

Probat propositum. & dicit manifestū esse ex sequentibus, ꝙ oporteat aliquid alterari ad hoc ꝙ accipiatur & remoueat virtus vel malitia. Et hoc videtur probare dupliciter. primo quidem secundum duas opiniones hominum de virtute & malitia. Stoici enim dixerunt virtutes esse impassibilitates quasdam, nec posse esse virtutem in anima, nisi remotis omnibus passionibus animæ, quę sunt timor, spes, & huiusmodi. huiusmodi enim passiones dicebant esse quasdam animæ perturbationes, siue ægritudines, virtutem autem esse dicebant quandā quasi tranquillitatem animæ & sanitatem. Vnde econtrario malitiam dicebant esse omnem animæ passibilitatem. Opinio vero Peripateticorum ab Aristo. deriuata est, ꝙ virtus consistat in aliqua determinata moderatione passionum. Constituit enim virtus moralis medium in passionibus, vt dicitur in Secundo Ethico. Et secundum hoc etiam malitia virtuti opposita non erit qualiscunq; passibilitas, sed quædam habilitas ad passiones cōtrarias virtuti, quæ scilicet sunt secundum superabūdantiam & defectum. Cùm vtrūlibet autem verum sit, oportet ad acceptionem virtutis, quòd fiat aliqua transmutatio secundū passiones, scilicet vel quòd passiones totaliter remoueantur, vel quòd modificentur. passiones autem, cùm sint in appetitu sensitiuo, secundum eas contingit alteratio. Relinquitur ergo quòd acceptio & remotio virtutis & malitiæ, fit sm aliquam alterationem. Secundo ibi.

ARGY. *Atq; omnino fit, ut uirtus morū in uoluptatibus doloribusuè consistat. Voluptas. n. aut cùm agimus aut cū recordamur, aut cùm speramus effici solet. Atq; si cū agimus prouenit, sensus est causa. Si cū recordamur, aut speramus, ab ipso uersus efficitur. Afficimur enim uoluptate, aut recordantes ea, quæ nos delectarunt, aut sperātes euenire ea, quæ nos afficient uoluptate.*

Et totam moralem virtutem i voluptatibus & tristitijs accidit esse. Aut. n. sm actum ꝙ voluptatis, aut per memoriam, aut spem. Siquidem igitur sm actum, sensus est causa: si vero p memoriā, aut p spem, ab ipso est. Aut enim insunt qualia passi sumus reminiscentibus voluptatis, aut qualia patiemur sperantibus.

Probat idem sic, Omnis virtus moralis consistit in aliqua delectatione & tristitia. non enim est iustus, qui non gaudet iustis operationibus, & tristatur de contrarijs. & simile est in alijs virtutibus moralibus. & hoc ideo, quia omnis appetitiuæ virtutis, in qua est virtus moralis, operatio terminatur ad delectationem & tristitiam, cùm delectatio consequatur ex adeptione eius, in quod appetitus fertur: tristitia vero ex superuentione eius quod appetitus refugit. Vnde concupiscens vel sperans delectatur, quando consequitur quod concupiscit vel sperat: & similiter iratus quādo punit. timens vero & odiens tristatur, quando superuenit malum quod refugit. Omnis autem tristitia & delectatio, vel est secundum actum de re præsenti, vel per memoriam de re præterita, vel per spem de futuro. Si ergo sit delectatio secundum actum, huiusmodi delectationis causa est sensus. non enim cōueniens coniunctum delectationem faceret, si non sentiretur. Similiter autem, si sit delectatio per memoriā vel per spem, hoc à sensu procedit, dum vel reminiscitur quales voluptates passi sumus secundum sensum in præterito, vel dum speramus quales patiemur in futuro. Ex quo patet, quòd delectatio & tristitia secūdum partem sensitiuam est, in qua alteratio accidit, vt supra dictum est. Si ergo virtus moralis & malitia opposita, in delectatione & tristitia est: secundum delectationem autem & tristitiam alterari contingit: sequitur ꝙ acceptio & remotio virtutis & malitiæ sit consequenter ad aliquam alterationem. Sed notādum quòd signanter dicit totam virtutem moralem in delectationibus & tristitijs esse, ad differentiam intellectualis virtutis, quæ etiam suam delectationem habet. sed illa delectatio non est secundum sensum. vnde nec contrarium habet, nec secundum eam alterari cōtingit, nisi metaphorice. Deinde cùm dicit.

Atqui

AROY. *Atqui neq; ad partem intellectiuam animæ alteratio accommodatur. Sciens enim maxime ad aliquid dicitur. hoc autem ita eē perspicuum inde fieri potest. Per nullam nanq; potentiam motis fit in nobis scientia, sed prius aliquo orto. Experiētia nanq; particularium scientiam uniuersalem consequimur.*

T.c.20. At vero neq; in intellectiua parte animæ est alteratio. Sciens.n.ad aliquid maxime dicitur. Hoc autem manifestum est. Secundum.n. nullam potētiam motis fit in nobis scientia, sed cū extiterit quiddam. Ex ea enim, quæ est fm partem experientia, accipimus vlem scientiam.

Ostendit q alteratio non est in parte animæ intellectiua. Et primo probat hoc in generali, secundo in speciali. ibi {Neq; igitur actus.} Circa primum inducit talem rationem. Sciens maxime dicitur ad aliquid, s. ad scibile, cuius assimilatio in sciente, scientia est. Hoc autē sic probat. In nullo alio genere cōtingit, q aliquid de nouo adueniat alicui absq; eius mutatione nisi in ad aliquid. fit enim aliquid æquale alicui, ipso non mutato, sed altero. Videmus autem q nulla mutatione facta in potentia intellectiua. fit scientia, sed solum existente quodam in sensitiua parte: quia scilicet ex experientia particulariū, quæ pertinent ad sensitiuam partem, accipimus scientiā vniuersalis in intellectu, vt probatur in Procemio Metaphy. (Lec.1.) & in Secundo Posteriorū. (Lec.20.) Cùm igitur in ad aliquid non sit motus, vt supra probatum est, sequitur q non sit alteratio in acceptione scientiæ. Secundo ibi.

AROY. *At neq; ipsa operatio generatio est: nisi uisionem tactumue generationes quispiam dixerit: tale est enim ipsa generatio.*

Neque igitur actus generatio est: nisi aliquis respectionem, & tactum generationes dicat. Huiusmodi enim actus.

Ostendit q nō sit in parte intellectiua alteratio i speciali. Et primo quantum ad cōsyderationem iam habentis scientiam, quæ est scientiæ vsus. Secundo quātum ad primam scientię acceptionē. ibi {Quæ aūt ex pncipio &c.} (infra) Dicit ergo primo, q ex quo in parte intellectiua nō est alteratio, non potest dici q ipse actus scientiæ, qui est consyderatio sit generatio, nisi ēt aliquis dicat, q exterior inspectio oculi, & ipsum tangere sint generationes quædā. Sicut.n. visus est actus visiuæ potentiæ, & tangere est actus tactiuæ potentiæ, ita & consyderatio est actus potentiæ intellectiuæ. actus autem nō dicit generationem alicuius principij, sed magis processum à principio actiuo. vnde ipsum intelligere non est generatio vel alteratio. Tamen nihil prohibet aliquem actum consequi generationē vel alterationem, sicut ad generationem ignis sequitur q calefiat. Et similiter ad immutationem sensus à sensibili, sequitur ipsum videre vel tangere. Secundo ibi.

AROY. *Acceptio autem à principio scientiæ non est generatio, nec alteratio. Ex eo nanq; quia perturbationes sedantur atq; tranquilla fit anima, sciens quispiam atq; prudens euadit. Quemadmodum igitur cùm experrectus est quispiam dormiens, aut cùm ab ebrietate sese recepit, aut cùm à morbo conualuit, non factus est tunc sciens, quanq̄ antea non uti scientia poterat operariq; per eam, sed extincta perturbatione, menteq; iam inde ad trāquillitatem redacta, aptus ac idoneus ad scientiæ usum euasit, sic etiam cùm à principio oritur in nobis scientia, simile quid sanè fieri solet. fit enim perturbationis sedatio, quies atq; tranquillitas quædam accidit eodem, & id quod in pueris natura fieri solet. Non enim discere pueri, neque perinde sensibus atque hi, qui sunt prouecti magis ætate discernere possunt. est enim uehemens in eis turbatio atque motus. Sedantur autem nonnunquā à natura, nonnunq̄ ab alijs, desinuntq; turbari, atq; in utrisq; fit ut aliquid alteretur, perinde atq; cùm aliquis experrectus factusq; sobrius, aptus ad operationem euadit. Patet igitur alterationem in sensibilibus, & in parte animæ sensitiua, & nullis in alijs nisi per accidens esse.*

Quæ autem ex principio acceptio scientiæ, non est generatio neq; alteratio. in quietari.n. & residere anima sciens fit & prudens. Sicut igitur neq; cùm dormiens excitetur aliquis, aut ebrius pauset, aut infirmās ordinetur, factus est sciens, quāuis prius non poterat vti, & fm sciētiam agere, sed mutata perturbatione, & in statum reueniente mente inerat potentia ad sciæ cōgruitatem. Hoc igit hmōi aliquid fit ex principio in scientiæ existentia. turbationis.n. quies quædam & residētia. Neq; igitur infantes possunt addiscere, neq; iudicare sensibus, similiter vt presbyteri. multa enim perturbatio circa ipsos, & motus. Statur autem & pulsatur turbatio, aliquādo quidem à natura, aliqn̄ autem ab alijs. in vtrisq; autem his alterari aliquid accidit, sicum cùm surgat & fiat vigilans ad actum. Manifestum igitur q huius ipsum alterationis in sensibilibus est, & in sensibili parte animæ. in alio autem nullo, nisi secundum accidens.

In quiescendo nanq; & sedādo, seu sedēda, aīa fit prudēs.

Ostendit q in acceptione scientiæ nō est generatio, vel alteratio. Quicquid enim aduenit alicui per solam quietationem & residentiam aliquarum perturbationum vel motionum, non aduenit per generationem & alterationem: sed scientia, quæ est cognitio speculatiua, & prudentia, quæ est ratio practica, adueniunt animæ per quietationem & residentiam corporalium motionum & sensibilium passionum: non ergo scientia & prudentia adueniunt in aīa per generationem vel alterationē. Ad huius autem rationis manifestationem subiungit exemplum. Ponatur q aliquis habens sciam dormiat vel inebrietur, aut infirmetur, manifestum est quòd non potest vti scientia, & operari secundum eam. sed manifestum est, quòd, quando perturbatio prædicta quiescit, & mens redit ad statum suum, tunc potest vti scientia, & secundum eam. & tamen non dicimus q, cùm dormiens excitatur, aut ebrius qescit, aut animus infirmantis ad debitū ordinem per sanitatem reducitur, q tunc factus sit sciens, quasi scia de nouo generata sit in ipso, quia inerat ei potentia habitualis ad congruitatem scientiæ, i. vt reduceretur ad congruum statum, quo vti scientia posset. Dicit autem q tale aliqd cōtingit, cùm aliquis à principio acquirit sciam. Videtur.n. hoc fieri per hoc q fit quædam quietatio & residentia turbationis, i. inordinatarū motionū, quæ pueris insunt, tum fm corpus, quia natura tota est in mutatione propter augmētum: tum ēt fm partem sensitiuam, qa in eis passiones dn̄antur. Vnde hoc quod dicit {qes} potest referri ad turbationem corporalis motus, quæ qescit, natura veniente ad statum. Quod aūt dicit {residentia} potest referri ad passiones partis sensitiuæ, quæ non totaliter qescunt, sed resident ex hoc, s. q deprimuntur ex ratione, nō aūt vsq; ad perturbandā rationem ascendūt: sicut dicimus residentiam in liquoribus, qn̄ id quod est fæculentum descendit inferius, & id quod est superius remanet

Cur iuuenes discendo & iudicando ineptiores senibus esse dicantur.

manet purum. Hæc est igitur causa, quare iuuenes nõ possunt addiscere capiendo ea quæ ab alijs dicuntur, neq; per interiores sensus possunt iudicare de auditis, aut de q̃buscunq; eorum cognitioni occurrẽtibus, ita bene, sicut seniores vel presbyteri, quod idem est. Nam presbyter in græco, est idem quòd senior in latino. Et hoc ideo, quia multa perturbatio & multus motus est circa ipsos iuuenes, vt dictum est. Sed huiusmodi turbatio totaliter tollitur, vel etiam mitigatur, aliquando quidem à natura, sicut quando peruenitur ad statũ senectutis, in quo huiusmodi motus quiescunt: aliquando autem ab aliquibus alijs causis, sicut ab exercitio & cõsuetudine, & tunc possunt bene addiscere & iudicare. Et inde est, quòd exercitium virtutum moralium, per quas huiusmodi passiones refrenantur, multum valet ad scientiam acquirẽdam. Siue ergo per naturam, siue per exercitium virtutis turbatio passionum quiescat, attẽdit in hoc quædam alteratio: cùm passiones huiusmodi sint secundum partem sensitiuam. Sicut etiam est aliqua alteratio corporalis, cùm dormiens surgit & fit vigilans, procedens ad actũ. Ex quo patet quòd acceptio scientiæ, non est alteratio, sed sequitur alterationẽ. Ex hoc autem vlterius vniuersaliter concludit, quòd alteratio est in sensibus exterioribus, & in sensibilibus, & in tota parte animæ sensitiua. quod dicit propter passiones interiores. sed in nulla alia parte animæ est alteratio, nisi per accidens. Quod autem Arist. hic de acceptione scientiæ dicit, videtur esse secundum Platonicam opinionem. Posuit enim Plato quòd sicut formæ separatæ sunt causæ generationis & existentiæ rerum naturalium, per hoc quòd materia corporalis participat aliqualiter huiusmodi formas separatas, ita sunt etiam causa scientiæ in nobis per hoc, q; anima nostra eas aliqualiter participat, ita q; ipsa participatio formarum separatarum in anima nostra est scientia. Sic enim verum erit q; accipitur scientia à principio, non per generationem alicuius scientię in anima, sed solum per quietationem corporalium & sensibilium passionum, quibus impediebatur anima scientia vti: sic etiã verũ erit, quòd nulla mutatione facta in intellectu, ad solam præsentiam sensibilium, quorum experientiam accipimus, fit homo sciens, sicut de relatiuis accidit: quia sensibilia secundum hoc non sunt necessaria ad scientiam, nisi vt ab eis quodammodo anima excitetur. Arist. autem opinio est, q; sciẽtia fit in anima per hoc q; species intelligibiles abstractæ per intellectum agentem, recipiũtur in intellectu possibili, vt dicit in Tertio de Anima. Vnde & ibidem dicitur q; intelligere est quoddam pati, licet alia sit passibilitas sensus & intellectus. Nec est inconueniens quòd Arist. hac opinione Platonis vtatur. Est enim suæ consuetudinis, q; antequam probet suam sententiam, vtatur sententia aliorum, sicut in Tertio vsus est, q; oẽ corpus sensibile habet grauitatem vel leuitatem s̃m opinione Platonis. cuius contrarium ipse ostendet in Primo de Cœlo.

Generatio sciæ secundum Platonicos.

Secundum Arist.

Saluantur tamen & hæ rationes secũdum opinionem Arist. Ad cuius euidentiam cõsyderandum est, q; susceptiuum aliquod tripliciter potest se habere ad formam suscipiendam. Quãdoq; enim est in vltima dispositione ad susceptionem formæ, nullo impedimento existẽte nec in ipso, nec in alio, & tũc statim ad præsentiam actiui susceptiuum recipit formam absq; aliqua alteratione, sicut patet in aere illuminato ad præsentiam solis. Aliquãdo autem susceptiuum non est in vltima dispositione ad susceptionem formæ, & tunc per se requiritur alteratio, secundum quam materia dispositionẽ acquirat, vt sit propria huic formæ, sicut cùm de aere fit ignis. Aliquãdo vero susceptiuum est in vltima dispositione ad formã, sed adest aliquod impedimentum, sicut cũ aer impeditur ad susceptionem luminis, vel per clausionem fenestræ, vel per nebulas, & tũc requiritur alteratio vel mutatio per accidẽs, quæ remoueat prohibẽs. Intellectus ergo possibilis secundum se cõsyderatus, semper est in vltima dispositione ad recipiendam speciem intelligibilem. Si ergo non sit impedimentum, statim ad præsentiam obiectorum, per experimentum acceptorum, aduenit ei species intelligibilis, sicut speculo forma specularis ad præsentiam corporis. & secundum hoc procedit prima eius ratio, qua dixit scientiam esse ad aliquid. Si vero sit impedimentum, sicut iuuenibus accidit, oportet huiusmodi impedimẽta auferri ad hoc q; species intelligibilis in intellectu recipiatur, & sic p accidens necessaria est alteratio.

LECTIO VII.

Quæstione proposita, vtrum omnis motus omni motui cõparabilis sit, bonæ comparationis conditiones declarat.

ARGV.

Dubitabit autem quispiam, si sit omnis motus omni motui cõparabilis, necne? Nam si sit, atq; id celeritas sit, æque quod in tempore æquali spatium transit æquale, erit aliqua circunferentia æqualis lineæ rectæ, & maior etiam atq; minor. Præterea alicui lationi alteratio erit æqualis, cùm in æquali tempore aliud fuerit alteratum, aliud latum. affectus ergo longitudini erit æqualis: at esse non potest.

T.c.21.

DVbitabit aũt vtiq; aliquis, vtrũ omnis motus omni comparabilis sit aut non? Si igitur omnis comparabilis est, & æqualiter velox est, quod in æquali tẽpore p æquale mouetur, erit circularis aliquis æqualis recto, & maior etiam & minor. Amplius alteratio, & loci mutatio quædam ęqualis, cùm in æquali tempore, aliquid quidem alteretur, aliud vero ducatur. erit ergo passio æqualis longitudini: sed impossibile est.

Postquam Philosophus ostẽdit q; in mobilibus & motoribus necesse est ponere aliquod primum, quia ea, quæ sunt vnius ordinis videntur comparabilia esse, & hoc ipsum quod est prius & posterius comparationem importat: vult ex consequenti inquirere de motuum comparatione. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit, qui motus sint comparabiles adinuicem. Secundo, qualiter motus adinuicem comparentur. ibi {Quoniam autem mouens mouet &c.} Circa primum tria facit, primo mouet dubitationem. secũdo obijcit ad partes dubitationis. ibi {Si ergo cum inęquali &c.} Tertio dubitationem soluit. ibi {Sed quæcunq; non æquiuoca &c.} Mouet autẽ dubitationem, primo quidem in commoni quærens, vtrum omnis motus sit comparabilis cuilibet motui, vel non? deinde vero in speciali dubitationẽ inferens, primo quidem de motibus vnius generis. quia, si omnis motus cuilibet motui sit comparabilis s̃m velocitatem & tarditatẽ: dictum est autem in Sexto q; æqualiter velox est, quod mouetur in æquali tempore per æquale spatium: sequetur q; motus circularis sit æqualis recto, & maior et minor in velocitate. et vlterius, q; linea circularis sit æqualis lineæ rectæ in quantitate, aut maior & minor: ex quo æque velox est, quod per æquale mouetur in æquali tempore. Deinde infert dubitationem de motibus diuersorum generum. Si enim omnes motus comparabiles sunt in uelocitate, sequetur q; si inęquali tempore hoc quidem alteretur, illud vero moueatur secundum locum, q; sit æqualis in velocitate alteratio loci mutationi. Et vlteri⁹ per definitionem ęque velocis, sequet q; {passio} idest passibilis qualitas, secundum quam est alteratio, sit æqualis longitudini spatij, quæ pertrãnsitur per motum localem. quod est impossibile manifeste: quia non conueniunt in eadem ratione quantitatis. Secundo ibi.

T.15.

infra. Tertia, 23.

ARGV. *At enim cũ in æquali tpe quippiam p æqualẽ mouet: tum illud æque celere est: effectus uero nullus longitudini est æqualis. quare nõ erit alteratio lationi æqualis nec minor. Quo fit ut non omnis motus sit comparandus.* A

Si ergo cũ in æquali tpe, fm æquale moueatur, tunc æqualiter velox est: æqualis autem nõ est passio omnis longitudini: quare non erit alteratio loci mutationi æqualis, neque minor. quare non omnis comparabilis.

Obijcit ad propositam dubitationem. & primo quantum ad comparationem alterationis, & loci mutationis. Secundo quantum ad comparationem motus circularis & recti. ibi {In circulo autem & recto &c.} Concludit ergo primo ex pręmissa ratione ad impossibile ducente, cõtrarium posito, quasi dicat. dictum est q inconueniens est passionem esse æqualem longitudini: sed tunc aliquid est æqualiter velox cùm in æquali tempore mouetur p ęquale: ergo, cùm nulla passio sit æqualis longitudini, sequitur q loci mutatio non est æqualis in velocitate alterationi, neq; maior aut minor. Ex quo vlterius concludi poterit, q non omnes motus sint comparabiles. Secundo ibi. (infra.) B

ARGV. *Si dein circulo rectaq; linea: quonam accidet modo? Nam absurdum est, si non sit, ut hoc similiter super circulo, & hoc super recta linea moueatur. Sed continuo celerius alterum, aut tardius moueri necesse est, quasi hoc sit decliue, illud accliue.*

T. c. 22. In circulo autẽ, & recto, quõ continget? Incõueniens enim est, nisi sit circulo similiter hoc aliquid moueri, & hoc in recto. Sed mox necesse ẽ, aut velocius aut tardius, sicut hoc deorsum, hoc autem sursum. C

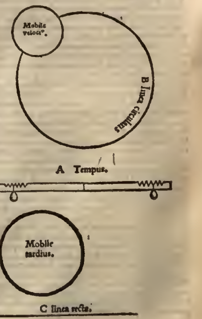
Prosequitur quãtum ad aliam partem dubitationis. s. de motu circulari & recto. Et primo obijcit ad hoc, q motus circularis sit æque velox motui recto. Secũdo obijcit in contrarium. Ibi {Ad vero si sunt comparabilia &c.} Circa primum duo facit. Primo obijcit ad propositum. Secundo excludit cauillosam rationẽ. Ibi {Amplius nihil differt. &c.} Obijcit autem primo sic. Motus circularis & rectus sunt dpiæ motus localis, sicut & mot' sursum & deorsum: sed statim necesse est, q aliqd velocius aut tardius moueatur, si vnũ mouetur sursum, aliud deorsum. vel ẽt si idem qñq; mouetur sursum, qñq; deorsum. Videt ergo q similiter oporteat dicere, q mot' rectus sit velocior aut tardior circulari: siue idem sit quod mouetur circulariter & recte, siue aliud & aliud. Est autem consyderandum q in hac ratione non facit mẽtionem de graui & leui, sed de velociori & tardiori: quia hæc ratio sumitur ex similitudine motus, qui est sursum, cui' principium est leuitas, & motus, qui est deorsum, cuius principium est grauitas. Quidã aũt existimauerũt grauitatẽ & leuitatẽ idẽ esse uelocitati & tarditati: quod in Quinto remouit. Secũdo ibi. (Secũda, 23) (T. 23.) D

ARGV. *Preterea, nihil refert ad rationem, si quispiam necessitate dixerit esse celerius continuo, aut tardius moueri. erit. n. circumferẽtia maior & minor linea recta, quare & æqualis: nam si in eodem A tpe, hoc quidem B, illud uero C lineã pertrãsiuit, maior erit B linea profecto ipsa linea C: hoc enim pacto celerius mobile definiebat. Et si in minore, igitur æqualem transierit, celerius erit: quare pars quædam erit temporis A in qua celerius mobile partem aliquam transit ipsius circumferentiæ B, toto in tempore, mobili tardiore transeunte totam lineam C.*

T. c. 23. Amplius nihil differt in rõne, si aliquis dicat necessariũ esse velocius mox aut tardius moueri, erit aũt maior & minor circularis recta, quare & æqualis. Si. n. in A tempore, hoc ipsum B transit, aliud autem ipsum C, maius erit B ipso C: sic enim velocius esse dictum est. ergo, si & in minori æquale, velocius est. Quare erit aliqua pars ipsius A, in quo ipsius B circuli transibit, cùm in toto A ipsum C. A

Excludit quandam cauillosam obuiationẽ. Posset. n. aliquis pp rationem præmissam concedere, q motus circularis esset, aut velocior, aut tardior q̃ rectus, non autem ęque velox. Et hoc excludit dicens, q nihil differt quantũ ad pręsentem rõnem, si aliquis dicat q necessariũ est q id, quod mouetur circulariter, moueat velocius, aut tardius, q̃ id quod mouetur recte: q2 a fm hoc motus circularis erit maior vel minor in velocitate q̃ rectus. vnde sequitur q ẽt esse possit æqualis. Et q hoc sequatur manifestat sic. Sit A tps, in quo aliquid velocius motum pertranseat ipsum B qui est circulus: aliud aũt tardius in eodem tpe pertranseat ipsum C, quod est recta linea. quia ergo velocius in eodem tpe pertransit maius, sequetur q B circulus sit aliquid maius q̃ C, linea recta (sic enim supra in Sexto definiuimus velocius.) Sed ibidem ẽt diximus, q velocius in minori tpe pertransit æquale: ergo erit accipere aliquã partem huius tpis, quod est A, in qua corpus, quod circulariter mouetur, pertrãsibit aliquam partem huius circuli, qđ est B, & in eadem parte tpis pertransibit ipsum C, cùm tñ corpus tardius in toto A tempore pertransiret totum C. Seque ẽ ergo q illa pars circuli sit æqualis toti C, quia idẽ pertransit æquale in ęquali tempore. Et sic linea circularis erit æqualis rectę: & motus circularis per cõsequens æque velox recto. Deinde cùm dicit. B T. 11.

Ostensio q, si motus circularis sit maior uel minor in uelocitate quàm rectus, q possit etiam æqualis esse. C

ARGY. *At uero, si comparabilia sint, accidit id quod nuper est dictum, lineam (inq̃) rectam æqualem circunferentiæ esse. at comparabilia non sunt: nec igitur motus ipsi comparabiles sunt.*

T.c.24. Ar vero si sunt comparabilia, accidit modo dictum, æquale esse rectum circulo. sed cõparabilia non sunt: neq; ergo motus.

Obijcit in contrariũ. quia, si motus circularis & rectus sunt comparabiles in velocitate, sequitur quod modo dictum est, scilicet q; linea recta sit æqualis circulo: propter hoc q; æque velox est, quod per æquale mouetur. sed linea circularis, & linea recta nõ sunt comparabiles, vt possint dici æquales: ergo neq; motus circularis & rectus possunt dici æque veloces. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Sed ut uidet ea cuncta cõparabilia sunt, quæ nõ æquiuoca sunt. ueluti cur comparabilia non sunt, stilus & uinum, aut ultima fidium, utrum acutius sit. quia nanq; æquiuoca sunt, ideo conferenda non sunt. Sed ultima fidium, & penultima comparabiles sunt: quia acutũ idẽ significat in utrisq;. non igitur idem est celere hic & ibi. multo etiam minus in alteratione, ac latione.*

Sed quæcunq; non æquiuoca omnia comparabilia sunt. veluti cur non comparabile est, vtrum acutius stilus, aut vinum, aut vltima. q a enim æquiuoca sunt, non comparantur. sed vltima, ei, quę iuxta vltimam cõparabilis est: quoniam idem significat acutũ in vtrisq;. ergo nõ idem velox, hic & ibi. multo autem adhuc minus in alteratione, & loci mutatione.

Soluit propositam dubitationem. Et primo inquirit in communi quid, & cui sit aliquid comparabile. Secundo adaptat ad propositum. ibi {Sic & circa motũ &c.} Circa primum tria facit. Primo ponit vnum quod requiritur ad comparationem. Secundo secundum. ibi {Aut quia sunt in alio &c.} Tertio concludit tertium. ibi {Sic ergo non solum oportet &c.} Circa primum tria facit. Primo ponit quid requiritur ad comparationem. Secundo obijcit in contrarium. ibi {Aut primũ quidem &c.} Tertio soluit ibi {Aut & in his eadem ratio.} Dicit ergo primo, quòd quæcunq; non sunt æquiuoca, videntur esse comparabilia, ita scilicet quòd secundum ea, quę nõ ęquiuoce prædicantur, possint ea de quibus prædicantur adinuicem comparari. sicut acutum æquiuoce sumit. uno enim modo dicitur in magnitudinibus, secundum quem modũ angulus dicitur acutus, & stilus acutus. alio modo dicitur in saporibus, secũdum quem modum vinum dicitur acutum. tertio modo dicitur in vocibus, secundum quem modum vox vltima} idest suprema in melodijs, vel corda in cythara dicitur acuta. Ideo ergo non potest fieri comparatio, vt dicatur quid sit acutius, utrum stilus, aut vinum, aut vox vltima, quia acutum de eis æquiuoce prædicatur. sed vox vltima potest comparari secundum acuitatem ei, quæ est iuxta ipsam in ordine melodię propter hoc, quòd acutum non æquiuoce, sed secundum eandem rationem prædicatur de vtraque. Secundum hoc ergo poterit dici ad propositam quæstionem, quòd ideo motus rectus & circularis non comparantur in velocitate quia velox æquiuoce dicitur hic, & ibi. Et multo minus est eadem ratio velocis in alteratione, & loci mutatione, vnde etiam hæc multo minus comparabilia sunt. Secundo ibi.

Tertia. 29. Tertia. 27. Scda. 29. T. 25. T. 26. Quæ nã cõparabilia sint, & cõparabiliũ conditiones.

An id uerum non est, si non æquiuoca sint, comparabilia esse. Multum enim idẽ in aere atq; aqua significat. A *comparabilia tamen non sunt. Quod si hoc non sit, at duplum est unum (est enim id quod rationem duorum habet ad unum) non tamen comparabilia sunt.*

T.c.21. Aut primum quidem hoc nõ verum est, q;, si non sint æquiuoca, comparabilia sunt. multũ enim idem significat in aqua & in aere, & non sunt comparabilia. Si autem non, duplum quidẽ idẽ (duo .n. ad vnũ) & nõ cõparabilia sunt.

Obijcit contra id quod dictum est: & dicit, q; quãtum ad primum aspectum hoc non videtur esse verum, quòd, si aliqua non sunt æquiuoca, quòd sint comparabilia. inueniuntur enim aliqua non æquiuoca, quæ tamen non sunt comparabilia. sicut hoc ipsum, quod est multum, secundum eandem rationem dicitur de aqua, & de aere: & tamen non sunt comparabilia aer & aqua secũdum multitudinem. Si autem non velit aliquis hoc cõcedere, quòd B multum idem significet propter eius communitatem, saltem concedet, quòd duplum, quod est species multiplicis, idem significat in aere & aqua: vtrobique enim significat proportionem duorum ad vnum: & tamen nõ sunt comparabilia aer & aqua secundum duplum & dimidium; vt dicatur quòd aqua est duplum aeris, aut econuerso. Tertio ibi.

An & in his eadem est ratio. Nam & ipsum multũ æquiuocum est. sed sunt quorum & rationes æquiuocæ sunt. ceu si quispiam dicat multum id esse, quod est tantum ac ultra, & æquale æquiuocum. Et si forte fuerit & ipsum continuo unum. q; si hoc est æquiuocum, & ipsa etiam duo æquiuoca sunt.

T.c.26. An & in his eadem ratio. Et nanq; multum ęquiuocum est. sed quorundã et rationes ęquiuocæ sunt. C vt si dicat aliquis, quòd multum est tantum, & adhuc aliud tantum, & ęquale ęquiuocum esset. Er vnum etiam si contingit, statim æquiuocum. si autem hoc, & duo.

Soluit propositam obiectionem. Et circa hoc duo facit. Primo ponit solutionem, secundo confirmat eam, quandam quæstionem mouendo. ibi {Quoniam propter quid.} Dicit ergo primo, q; potest dici q; in multo & duplo est eadem ratio quare nõ sunt comparabilia secundum q; dicuntur de aqua & aere, quæ dicta est de acuto secundum q; dicitur de stilo, vino, & voce: quia etiã hoc ipsum, quod est multum, æquiuocum est. Et, quia posset aliquis cõtra hoc obijcere ex hoc, q; est eadem ratio multi secundum quod dicitur de vtroq;: ad hoc excludẽdum subiungit, q; etiam {rationes} idest definitiones quorũdam sunt æquiuocę. sicut si dicat aliquis q; definitio multi est, D quod est tantum & adhuc amplius: hoc ipsum quod est tantũ, & æquale, quod idem est, æquiuocũ est: quia æquale est, quod habet vnam quantitatem. non est autem eadẽ ratio vnius quãtitatis in omnibus. Ponitur autem hic ratio multi secũdum quòd multum importat comparationem, prout opponitur pauco, & non sm q; accipitur absolute prout opponitur vni. Et quod dixerat de multo, dicit consequenter de duplo. Quamuis enim ratio dupli sit q; est proportio duorum ad vnum: tamen ista etiam ratio continet æquiuocationem: quia forte potest dici, q; ipsum vnum est æquiuocum. et, si vnum æquiuoce dicitur, sequitur q; duo: quia duo nihil aliud est q̃ bis vnum.

infra

Est autem consyderandum, quòd multa quidem secundum abstractam cõsyderationem vel Logici vel Mathematici non sunt æquiuoca, quæ tamen sm concretam rationem Naturalis ad materiã applicantis, æquiuoce quodammodo dicunt: quia non sm eandẽ rõnem in qualibet materia recipiuntur. Sicut quantitatẽ & vnitatẽ, quæ est

Multa vniuoca sũt abstracta cõsyderatione, q̃ ęquiuoca cõtingit eẽ per Naturalium cõcretam consyderatione.

principium numeri, non secundum eandem rationem cõtingit inuenire in corporibus cœlestibus, & in igne, & aere, & aqua. Secundo ibi.

ARGY.

Nam cur alia comparabilia, alia non comparabilia sunt, si natura eſt una?

T.c.27.

Verum propter quid alia cõparabilia sunt, alia vero nõ, siquidem erat vna natura?

Confirmat quod dictum est mouendo quandam quæstionem. Si enim dicatur quòd sit vna natura multi & dupli & aliorum huiusmodi, quæ non sunt comparabilia, sicut eorum quæ vniuoce prædicantur, remanet quæstio, quare quædam, quæ habent vnam naturam, sunt comparabilia, quædam vero non sunt comparabilia. Videtur enim quòd de similibus debeat esse idem iudicium. Deinde cùm dicit.

ARGY.

An, quia in alio primo sunt susceptiuo. Equus igitur & canis comparabilia sunt, utrum ipsorum albius sit. Est enim ipsa superficies idem, in qua primo est ipsa albedo: & de magnitudine modo eodem. At uox & aqua comparanda non sunt: in alio nanq; est susceptiuo.

Aut, q͞a sunt ĩ alio primo susceptiuo. Equus quidem igitur & canis comparabilia sunt, vtrũ albius. In quo.n. primo idem est, superficies: & magnitudo similiter. Aqua aũt & vox non: in alio nanq; subiecto sunt.

Respondet ad quæstionem motam ponendo secundũ, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit secundum, quod requiritur ad comparationẽ, Secundo ostendit ꝙ nec istud sufficit. ibi{ Aut manifestũ est. }Dicit ergo primo, ꝙ ista potest esse ratio quare quædam, quorum est vna natura, sunt comparabilia, quædam vero non: quia, si vna natura recipiatur in diuersis secundum vnum primum subiectum, erunt illa adinuicem comparabilia, sicut equus & canis comparari possunt secundum albedinem, vt dicatur quod eorum sit albius, quia non solum est eadẽ natura albedinis in vtroq;, sed etiam est vnum primum subiectum, in quo recipitur albedo, scilicet superficies. et similiter magnitudo est comparabilis in vtroq;, vt dicatur quod eorũ sit maius: quia idem est subiectũ magnitudinis in vtroq;, scilicet substantia corporis misti. Sed aqua & vox non sunt comparabilia secundum magnitudinem, vt dicatur ꝙ vox est maior quàm aqua, aut ecõuerso: quia licet magnitudo secundum se sit eadem, non tamen est idem receptiuum: quia secundum quòd dicitur de aqua, subiectum eius est substantia: secundum autem quòd dicitur de voce, subiectum ei⁹ est sonus, qui est qualitas. Secundo ibi.

T.27. Cur nõ oia vniuoca cõparabilia sunt.

ARGY.

An hoc pacto omnia quispiam faciet unum. Vnumquodq; autem in alio dicet esse, atq; erit idem æquale, et dulce, & album, sed in alio susceptiuo.

T.c.28.

Aut manifestum est, ꝙ erit omnia sic vnum facere. in alio autem vnumquodq; est dicere eẽ, ꝙ erit idẽ æquale, & dulce, & albũ, sed ĩ alio.

Ostẽdit quòd nec hoc sufficit duabus rationibus. Quarum prima est, Si propter hoc solum aliqua essent comparabilia, quia est subiectum indifferens: sequeretur quòd omnia haberent vnam naturam. quia de quibuscunque diuersis posset dici, quòd non differunt, nisi quia sunt in alio & alio subiecto primo. et secundum hoc sequeretur, quòd hoc ipsum, quod est æquale, & quod est dulce, & qđ est album, esset vna & eadem natura, sed differrent solum per hoc, quòd est in alio & alio receptiuo. & hoc videtur inconueniens, quòd omnia habeant vnam naturã. Est autem considerandum, quòd ponere diuersitatem rerum propter diuersitatem susceptiui tantum, est opinio Platonica, quæ posuit vnum ex parte formæ, & dualitatem ex parte materiæ: vt tota diuersitatis ratio ex materiali principio proueniret. Vnde, & vnum, & ens posuit vniuoce dici, & vnam significare naturam: sed secundum diuersitatem susceptiuorum rerum species diuersificari. Secundam rationem ponit ibi.

Ponere rep diuersitatẽ ex diuersa susceptiuorũ natura, Platonicũ est.

ARGY.

Præterea, susceptiuum non est quoduis, sed unum unius primum.

T.c.29.

Amplius susceptiuum cuiuslibet accidentis nõ contingens est, sed vnum vnius est primũ.

Et est, ꝙ non quodlibet est susceptiuum cuiuslibet, sed vnum est primo susceptiuum vnius. & sic forma & susceptiuum adinuicem dicuntur. Si ergo sunt plura prima susceptiua, necesse est ꝙ sint plures naturæ susceptæ. aut, si est vna natura suscepta, necesse est ꝙ sit vnum primum susceptiuum. Deinde cùm dicit.

Secũda rõ.

ARGY.

At uidetur nõ solum ea quæ cõparantur non æquiuoca esse, sed ẽt nec id quod inest, nec id, in quo inest, differentiã habere oportet. Dico aũt hoc modo, color habet diuisionem, non igitur hoc ipso fit comparatio, ueluti utrum magis sit coloratum nõ aliquo colore, sed colore, ut color eſt, sed albedine fit.

Sic ergo non solum oportet comparabilia non equiuoca esse, sed non habere differentiã, neq; quod, neq; in quo. Dico autem, sicut color habet diuisionem: non ergo comparabile secundum hoc, vt vtrum coloratum magis sit album, q̃ nigrum. hęc enim comparantur non secundum aliquem colorem, sed inquantum color est: sed secundum albedinem.

Concludit, quòd requiritur tertium, ad hoc quòd aliqua sint comparabilia. & dicit quòd oportet ea, quæ sunt comparabilia, non solum non esse æquiuoca (quod erat primum) sed etiam non habere differentiam, neq; ex parte subiecti primi, in quo aliquid recipitur (quod erat secundum:) neque ex parte ei⁹, quod recipitur, quod est forma (& hoc est tertium.) Et exemplificat de hoc tertio, quia color diuiditur in diuersas species coloris. vnde non est comparabile secundum quòd de eis prædicatur, licet non dicatur æquiuoce. & licet etiam habeat vnum primũ subiectum, quod est superficies, quod est primum subiectum generis, non autem alicuius speciei coloris. Nõ enim possumus dicere quid sit magis coloratum, vtrum album uel nigrum: hæc enim comparatio non esset secundum aliquam determinatam speciem coloris, sed secundum ipsum colorem communem. secundũ vero albũ, quod non diuiditur in diuersas species, potest fieri comparatio omnium alborum, vt dicatur, quid sit albius.

LECTIO VIII.

Motus tam genere diuersi, quàm idem ad inuicem quomodo comparentur: deq; generis pluralitate, ac speciei vnitate plura dicuntur.

ARGY.

Sic igitur & circa motum. id eſt æque celer, quod in æquali tempore per æquale eſt motum, tantum inquam longitudinis huius.

Sic & circa motũ, æque velox quod ĩ æquali tempore mouetur per æquale tantum longitudinis, in hac.

Postq; Philosophus ostendit in cõi, quid requiratur ad hoc ꝙ aliqua sint cõparabilia, applicat inuentã veritatẽ ad cõparationẽ motuũ, de qua hic intẽdit. Et primo ĩ cõi, Secundo cõparando motus diuersorũ generũ. ibi{ Si autem

T.10. Secunda.

tem aliud.} Tertio comparãdo motus vnius generis adinuicem. ibi{Quare si qua in æquali.} Dicit ergo primo, ꝙ sicut in alijs requiritur ad hoc quod sint cõparabilia, ꝙ non sint æquiuoca, & ꝙ sit idem primum susceptiuum, & ꝙ sit eadem species, sic & circa motum, æque velox dicitur illud quod mouetur in æquali tẽpore, per tantum & æquale alterius longitudinis{in hac}.i. secundũ mutationem eiusdem speciei. Secundo ibi.

Sed si aliquid fuit alteratũ, aliud latũ, erit ne æqualis hæc alteratio lationi, atq; eiusdem celeritatis? At absurdum est sanè. et causa est, species motum habere.

T.c.10. Si autem aliud quidem alteratum est, aliud vero ducatur. æqualis ne erit hæc alteratio, & ęque velox loci mutationi? sed inconueniens. causa autem, quia motus habet species.

Agit de comparatione motuum diuersorum generũ. & dicit secundum præmissa, ꝙ, si vnum mobile alteretur, aliud vero ducatur, i. secundum locum moueatur: nunquid potest dici ꝙ alteratio sit æque velox loci mutationi. sed hoc dicere est inconueniens. Cuius causa est, quia motus habet diuersas species: & iam dictum est, ꝙ ea, quæ non sunt vnius speciei, nõ sunt comparabilia. quia ergo loci mutatio non est eiusdem speciei cum alteratione, nõ sunt comparabiles velocitates alterationis & loci mutationis. Tertio ibi.

Quare, si ea, quæ in æquali tempore per æqualem longitudinem lata æqualis celeritatis sint, recta linea circunferentiæ erit æqualis.

Quare, si quæ in ęquali tẽpore ducta ęquali lõgitudine æque velocia, erit æqualis rectus & circularis.

Agit de comparatione motuum vnius generis in eodem genere. Et primo quantum ad loci mutationem, secundo quantum ad alterationem ibi{De alteratione aũt

T.12. q̄ño.} Tertio quantum ad generationem & corruptionẽ.

T.14. ibi{Et in generatione autem.} De augmento autem & diminutione mentionem non facit, quia eadem ratio est in his, & in loci mutatione, cùm sint & ipsi secundum aliquam magnitudinẽ. Circa primũ tria facit. Primo ostendit quid requiritur ad hoc ꝙ duo motus locales sint adinuicem comparabiles, secundo excludit quoddam quod

Quarta 1.t. videbatur ad hoc requiri ibi{Aliqñ autem in quo.} Ter-

Quinta p̄te tio concludit principalem intentum. ibi{Quare quæ in æquali tempore &c.} Circa primum duo facit. Primo cõcludit inconueniens quod sequeretur, si omnes loci mutationes essent comparabiles, secũdo assignat causam, qua-

infra re nõ sint comparabiles. ibi{Vtrum ergo causa.} Dicit ergo primo, ꝙ, si æque velocia sunt, quæ mouentur localiter per æqualem magnitudinem in æquali tẽpore: & oẽs loci mutationes contingit esse æque veloces: sequitur ꝙ sit æqualis rectus & circularis. Quod potest intelligi dupliciter. vno modo de motu recto, et circulari, alio modo de linea recta & circulari. et hoc meli⁹ est. Hoc enim sequitur ex eo ꝙ præmisit. Si enim omnis motus rectus & circularis sunt æque veloces: sunt autem æque veloces motus, quando æquales magnitudines pertranseunt in æquali tẽpore, sequitur ꝙ magnitudo recta & circularis sint æquales. Quod relinquitur pro inconuenienti. Secũdo ibi.

Vtrum igitur huius est causa, utrum lationẽ an lineã genus esse? Tp̄s enim, semp est idem, ac indiuiduũ specie? An simul illa specie differũt? Etenim latio species habet, si id super quo fit motus, species habet.

Vtrum ergo causa sit, quia loci mutatio genus, aut quia linea genus? Temp⁹ enim, semp idẽ atomon specie. Aut quia simul illa specie

A differunt. Etenim loci mutatio species habet, si illud super quod mouetur, species habeat.

Inquirit de causa incomparabilitatis motus recti & circularis. Quia enim concluserat, ꝙ, si sunt æque veloces, sequitur etiam magnitudines esse æquales, quod inconueniens videtur: posset aliquis dubitare, vtrum causa hmõi incõparabilitatis sit ex parte motus, vel ex parte magnidinum. Et hoc est quod quęrit, vtrum causa, quare motus rectus nõ sit æque velox motui circulari sit, quia loci mutatio est genus continens sub se diuersas species. Dictum est autem supra, ꝙ ea, quæ sunt diuersa secũdum speciem, non comparãtur. aut causa eius est, quia linea est genus continens sub se rectum & circulare, sicut diuersas species. Ex parte autem temporis non potest esse causa huius incomparabilitatis: quia omne tempus est atomon, idest indiuisibile secundum speciem. Huic autem quæstioni respondet, ꝙ vtrunq; simul coniungitur: quia ex vtraq; par-

B te inuenitur differentia speciei: ita tamen quòd diuersitas speciei in loci mutatione causatur ex diuersitate speciei in magnitudine, super quã est motus. Et hoc est quod dicit, ꝙ, si illud, super quod mouetur, habet species, sequitur ꝙ loci mutatio species habeat. Deinde cùm dicit.

Præterea, si id, in quo fit motus specie differat, latio quoq; erit diuersa. veluti si pedes sint, ambulatio est: si alæ uolatio. At non hoc, sed figuris alia est latio.

Aliquando autem in quo, vt si pedes ambulatio, si alæ volatio. At non, sed figuris loci mutatio alia.

Excludit quoddam, quod posset videri esse requirendum ad identitatem speciei, & comparabilitatem in motibus: & dicit, ꝙ aliquando loci mutationes diuersificantur secundum illud{in quo} idest per quod, sicut per instrumentum est loci mutatio. sicut si pedes sint, quibus ali-

C quid mouetur, dicitur ambulatio: si autem sint alæ, dicitur volatio. Sed hoc non facit diuersitatem speciei in motibus localibus{sed figuris loci mutatio alia} idest ista diuersitas mutationum non est secundum speciem, sed solum secundum quandam figuram motus, vt Commentator exponit. Sed melius potest dici, quòd hic intendit dicere, quòd loci mutatio specie non diuersificatur per instrumẽta motus, sed per figuras magnitudinis, super quã transit motus. sic enim rectum & circulare differunt. & ratio huius est: quia motus non recipiunt speciem à mobilibus, sed potius à rebus, secundum quas mobilia mouentur. instrumenta autem se tenent ex parte mobilium, figuræ autẽ ex parte rei, in qua est motus. Deinde cũ dicit.

Quare quæ in æquali tp̄e magnitudinẽ eandem trãseunt, ea celeritatis æqualis sunt (eandem autẽ non differentem specie.) Quæ si est, & motus non diuersus specie erit. Quare cõsyderandũ est, quænã si differentia motus.

D Quare, quę in æquali tempore mouentur secundum eandem magnitudinem, æque velocia sunt (sed idem indifferens specie) & moueri indifferens specie. Quare hic consyderandum est, quæ differentia motus sit. T.c.11.

Concludit propositum. Et circa hoc tria facit. Primo concludit principale propositum, secundo elicit quoddã consyderatione dignum ex conclusione præmissa. ibi {Et si significat ratio hæc.} Tertio inquirit de diuersitate Secũda.11. speciei. ibi{Quando igitur altera est species.} Conclu- Tercia. dit ergo primo, quòd ex quo motus non sunt comparabiles nisi sint vnius speciei: & motus locales nõ sunt vni⁹ speciei, nisi sit eadem magnitudo secundum speciem: sequitur quòd illa sint æque velocia, quæ mouẽtur in æquali tempore secundum magnitudinem eandem. sed ita tñ,

ꝙ idem accipiatur quod est indifferens specie. Sic enim et motui conueniet, ꝙ sit indifferens specie. Et ideo hoc considerandum est præcipue in cõparatione motuum, quæ sit differentia motus. Quia, si est differentia genere vel specie, non sunt comparabiles: si autem est differentia secundum accidens, comparabiles sunt. Secundo ibi.

ARGY. *Atq; hic sermo significat genus ipsum non esse quid unum, sed ob hoc multa latere. Aequiuocationum autẽ, aliæ nimium distant, aliæ similitudinem quandam habẽt, aliæ sunt propinquæ, aut genere, aut similitudine rationis. quapp etsi æquiuocationes sunt, nõ eẽ tñ uidẽtur.*

Et significat ratio hæc, ꝙ genus non vnum aliqd est, sed iuxta hoc latẽt multa. Suntq; æquiuocationum aliæ quidem multum distantes, aliæ vero habentes quandam similitudinem, aliæ vero proximæ, aut genere, aut similitudine. Vnde nõ vident̃ æquocationes eẽ cũ sint.

Elicit ex præmissis quoddam consyderatione dignũ, scilicet ꝙ genus non est aliquid vnum simpliciter, species autẽ est aliquid vnum simpliciter. Et hoc significatur ex ratione præcedenti: quia ostẽsum est, ꝙ ea, quæ sunt vnius generis, non sunt comparabilia: quæ vero sunt vnius speciei, comparabilia sunt, cùm tamen supra dictum sit, ꝙ eadem natura comparabilium est. Ex quo videtur ꝙ genus non sit vna natura, sed species sit vna natura. et huius ratio est: quia species sumitur à forma vltima, quæ simpliciter vna est in rerum natura. genus autem non sumitur à forma aliqua, quæ sit vna in rerum natura, sed secundum rationem tantũ. non est enim aliqua forma, ex qua homo sit animal, præter illam, ex qua homo est homo. Omnes igitur homines, qui sunt vnius speciei, conueniunt in forma, quæ constituit speciem: quia quilibet habet animam rationalem. Sed nõ est in homine, equo, aut asino aliqua
G anima communis, quæ constituat animal, præter illã animam, quę constituit hominem, vel equum, aut asinum. ꝙ si esset, tunc genus esset vnum & comparabile, sicut & species. Sed in sola consyderatione accipitur forma generis per abstractionem intellectus à differentijs. Sic igitur species est vnum quid à forma vna in rerum natura existente: genus autem non est vnum, quia secundũ diuersas formas in rerum natura existẽtes, diuersæ species generis prædicationem suscipiunt. Et sic genus est vnum logice, sed non physice. Quia ergo genus quodammodo est vnum, & non simpliciter {iuxta genera latẽt multa}. i. per similitudinem & propinquitatem ad vnitatem generis, multorum æquiuocatio latet. Sunt autẽ quędam æquiuocationum multum distantes, in quibus sola cõmunitas nominum attenditur, sicut si canis dicatur cœleste sydus, & animal latrabile. Quædam vero sunt, quæ habent quandam similitudinem, sicut si hoc nomen homo dicatur de
H vero homine, & de homine picto, inquantum habet similitudinem quandam veri hominis. Quædam vero æquiuocationes sunt proximæ. Aut propter cõuenientiam in genere, sicut si corpus dicatur de corpore cœlesti, & de corpore corruptibili, æquiuoce dicitur naturaliter loquẽdo, quia eorum non est materia vna, conueniunt tamen in genere logico. et propter hanc generis cõuenientiam videntur omnino nõ æquiuoca esse. Aut etiã sunt propinqua sm aliquam similitudinẽ. sicut ille, qui docet in scholis, dicitur magister: & similr ille, qui pręest domui, dr magister domus æquiuoce: & tñ propinqua æquiuocatione pp similitudinem. vterq; enim est rector, hic quidem scholarium, ille vero domus. Vnde, propter hãc propinquitatem vel generis vel similitudinis, non videntur esse æquiuocationes, cùm tamen sint. Deinde cùm dicit.

Aequiuocationũ modi.

ARGY. *Quando igitur diuersa est species, utrum cùm idem*

E *in alio, an cùm aliud in alio est? Et quæ nam est definitio, aut quonam dijudicabimus idem album uel dulce, aut aliud esse, ex eo ne, quia in alio diuersum apparet, an ex eo, quia omnino non idem est?*

Quando igitur altera est species, si idem in alio, aut si aliud in alio? Aut quis terminus, aut quo discernimus quod idem est album & dulce, aut aliud, ex eo ne, quia in alio videtur alterum, aut quia omnino non idem?

Quia dixerat, ꝙ consyderandum est quę sit differentia motus, vtrum s. motus differant specie, hic inquirit quõ dr̃ia speciei accipi possit tam in motibus q̃ in alijs. Et, q̃ essentiam speciei significat definitio, quærit duas quæstiones: vnam de specie, & aliam de definitione. Quærit ergo primo de specie, qñ sit iudicanda altera species, vtrum ex hoc solo ꝙ eadem natura sit in alio & alio susceptibili, si-
F cut Platonici posuerunt. Sed hoc sm præmissa non potest esse verum. dictum est. n. ꝙ genus non est simpliciter unũ. & ideo differentia speciei non attenditur per hoc, ꝙ aliqd idem sit in alio & alio, nisi sm Platonicos, qui posuerunt genus esse simpliciter vnũ. Et propter hoc quasi quæstionem soluens subiungit. {Aut si aliud in alio.} quasi dicat, non propter hoc est alia species, quia est idem in alio, sed quia est alia natura in alio susceptibili. Secũdam quæstionem mouet de definitione. & est quęstio, quid sit terminus, i. quæ sit definitio declarans speciem. Et quia ea, quæ sunt idem definitione, sunt idẽ simpliciter, ideo quasi soluens subiũgit, ꝙ illud est propria definitio rei, quo possumus discernere, vtrum sit idem aut aliud: puta album vel dulce. Et hoc quod dico {aliud} potest duob9 modis accipi, sicut & prius: vno s. modo, vt album dicatur aliud à dulci, quia in albo inuenitur alia natura subiecta q̃ in dulci. alio modo, quia non solum secundum naturam subie-
G ctam differunt, sed omnino non sunt idem. Quæ quidem duo sunt eadem cum his quę supra posuit, {si idẽ in alio, aut si aliud in alio.} Manifestum est enim ꝙ eadem est ratio identitatis & diuersitatis, & in specie, et in definitione.
Deinde cùm dicit.

At uero quonã modo alterationes æque celeres sint? Si igitur sanari est alterari: fit autẽ ut alius celerius, alius tardius sanetur, & aliqui simul: sunt alterationes profecto celeritatis æqualis. in tpe nanq; æquali sunt alterati. ARGY.

De alteratione autem quomodo est ęqualiter velox altera alteri. Si itaq; est sanari alterari: est autem hunc quidem velociter, alium tarde sanatum esse, & simul quosdam: quare erit alteratio æqualiter velox: in æquali enim tempore alteratum est. T. c. 52.

H Agit de comparatione alterationum. Et circa hoc duo facit. Primo ostẽdit ꝙ vna alteratio est æque velox alteri. Secundo inquirit secundum quid ęqualitas velocitatis attendatur in alteratione. ibi {Sed quid alteratum est &c.} Quærit ergo primo de alteratione, quomodo sit vna alteratio æqualiter velox alteri alterationi. Et ꝙ duæ alterationes sint æque veloces probat. Sanari enim est alterari: contingit autem vnum cito sanari, & aliud tarde, & contingit etiam quosdam simul sanari: ergo vna alteratio est æque velox alteri. Illud enim dicitur æque velociter moueri, quod in æquali tempore mouetur. Secundo ibi. (infra)

Sed quid est id quod ad alterationem accõmodatur? non enim dicitur hic æquale. sed ut æqualitas in quantitate, sic similitudo dicitur hic. ARGY.

Sed quid alteratũ est? ęquale. n. hic nõ dicit̃. Sed sicut in quãtitate ęqualitas, ita hic sil'itudo.

Sicut i quãtitate æqualitas ita in qualitate similitudo.

Quia

secundum quā ipsa alteratio alteri æque velox dicit.

Quia in motu locali ad hoc ꝙ sit æqualis velocitas requiritur non solum æqualitas temporis, sed etiam æqualitas magnitudinis quæ pertransitur: supposito ꝙ in alteratione æqualitas tpis requiratur ad æqualem velocitatē, inquirit quid aliud requiratur. Et hoc ē quod dicit. {Sed quid alteratum est.} .i. quid est illud ad quod, cùm peruenerit alteratio in æquali tēpore, possit dici æque velox? Et ratio dubitationis est: quia in qualitate, circa quam est alteratio, non inuenitur æquale: vt possimus dicere, ꝙ, qñ peruenit ad æqualem quantitatem in æquali tempore, sit æque velox alteratio: sicut dicebatur in motu locali, & ēt dici potest in augmēto, & diminutione. Sed sicut in quātitate inuenitur æqualitas, ita & in qualitate inuenitur similitudo. Huic ergo quæstioni respondet cùm subdit.

ARGV. *Verum sit cùm æqualitate temporis idem, in quo celeritas alterationis æqua consistit.*

A

Sed sit idē, quod mutatum est in ęquali tempore, æque velox.

B

Et primo ponit respōsionem ad questionem, & dicit ꝙ alteratio debet dici æque velox, si in æquali tempore mutatum sit idem, i. illud quod est alteratum. Secūdo ibi.

ARGV. *Vtrum igitur eo in quo est affectus, an ipso affectu cōparare alterationis oporteat.*

Vtrum ergo ī quo passio, aut passiōe oporteat comparare?

Mouet quæstionē circa positam solutionē. Et est quæstio quam primo mouet talis. Cū enim dictū sit, ꝙ æque velox alteratio est, si sit idem quod alteratum est in ęquali tempore: in eo autem, quod est alteratum, duo est consyderare, s. passionem, secundum quam fit alteratio, et subiectum, in quo est passio: est ergo quæstio, vtrum hmōi cōparationem oporteat accipere secundum identitatem passionis, an secundum identitatem subiecti in quo est passio. Secundo ibi.

C

ARGV. *Atq; hic quidem eandem sanitatē esse, quæ neq; magis, neq; minus, sed similiter inest, sumere licet. Sed si affectus alius sit, ut si hoc dealbetur, illud sanetur, his nihil est idē, uel æquale, uel simile, aut hæ alterationis species faciunt, nec una est alteratio, sicut nec ibi latio. Quare sumendum est, quot alterationis, & quot item lationis species sunt. Si igitur ea, quæ mouentur, specie differunt: quorum motus per se sunt, & non per accidens, & motus sanè specie different, si genere, genere: si numero, numero.*

Hic igitur quòd sanitas eadē sit, est accipere, aut neq; magis, neq; min⁹, sed similiter existit. Si autem altera passio sit, qua alteratur quod fit album, et quod sanatur, his nihil idē, neq; ęquale, neq; simile. aut iam hæc species faciunt alterationis, & non est vna, sicut neq; loci mutatio. Quare consyderādum, quot sint species alterationis, & quot loci mutationis. Si igit̄ quæ mouentur, specie differunt, quorum sunt motus secundum ipsa, et non secundum accidens, & motus specie differunt: si vero genere, genere, si autem numero, numero.

D

Cōparandorum motuum, regula.

Soluit quæstionem quantum ad vnam partem. & dicit ꝙ in alteratione ex parte passionis, duplex identitas attendi debet ad hoc ꝙ sit æque velox alteratio. Primo quidem, ꝙ sit eadem qualitas secundum speciem. puta vt accipiatur eadem sanitas, vt oculi, aut alicuius hmōi. Secundum est, ꝙ vt eadem qualitas accepta similiter insit, neq; magis, neq; minus. {Sed, si passio} idest passibilis qualitas est altera secundum speciē, puta si vnum alteratum fiat album, & aliud sanetur, in his duabus passionibus nihil est idem, neq; ęquale, neq; simile. Vnde secundū diuersitatem harum passionum fiunt diuersæ species alterationis, & non est vna alteratio. sicut etiam supra dictū est, ꝙ motus rectus & circularis non sunt vna loci mutatio. Et ideo ad comparādum tam loci mutationes, q̄ alterationes consyderandū est quot sint species alterationis, vel loci mutationis vtrū, s. eædē vel plures. Et hoc quidē potest cōsyderari ex rebus, in quibus est motus. quia si illa quæ mouētur}, i. secundum quæ est motus per se & nō secundum accidens differunt specie, & motus specie differūt: si vero differūt genere, & motus. si numero, & motus differunt numero, vt in Quinto dictum est. Tertio ibi.

ARGV. *At, si alterationes sint æque celeres, utrū ad affectum si sit idem, uel similis, an ad id, qđ alterat̄ respicere oporteat, ueluti si huius quidem tantum, huius autem tantum sit dealbatum, an ad utrunq;. At eadē est aut alia, si idē aut alius sit affectus: æqualis uero aut inæqualis, si æquale aut inequale sit illud.*

Sed vtrum oporteat ad passionē respicere, si eadem sit, aut similis aut æqualiter veloces alterationes, aut in id, quod alteratur, vt si huius quidem tm̄ albatum sit, huius autem tantum? Aut ad vtrūq;. Et eadem quidē aut alia, passione, secundum ꝙ eadem: æqualis autem aut inæqualis, secundum quòd illa inæqualis. T.c.115

Determinata vna parte quæstionis, quā mouerat, querit de alia. Et est quæstio, vtrum ad hoc ꝙ iudicentur alterationes esse similes, vel æque veloces, oporteat respicere solum ad passionem si sit eadem, aut etiam oporteat respicere ad subiectum, quod alteratur, ita s. ꝙ si huius corporis tanta pars sit albata in hoc tempore, & alterius corporis ęqualis pars sit albata in eodē, vel æquali tempore, dicatur alteratio æque velox. Et soluit, ꝙ oportet ad vtrūq; respicere, ad passionem scilicet & subiectum: diuersimode tñ. Quia iudicamus alterationem esse eandem vel aliā ex parte passionis s̄m ꝙ est eadem vel alia: sed iudicamus alterationem æqualem uel inæqualē, s̄m ꝙ pars subiecti alterati est æqualis vel inæqualis. si enim huius corporis albetur magna pars, alterius autem parua, erit quidē alteratio eadem specie, sed non ęqualis. Deinde cùm dicit.

ARGV. *In generatione etiam & corruptione idem consyderādum est. quonam modo est æque celeris atq; celerior generatio. an æque celeris est si in æquali tempore generet̄ idem ac indiuiduum, ut homo, sed non animal: celerior autem si in æquali diuersum. Non enim habemus quænam sint ea duo, in quibus est ipsa diuersitas: quemadmodum habemus ea, in quibus est dissimilitudo.*

Et in generatiōe autem & corruptione idē consyderandum est: quomodo ęque velox generatio est, si in æquali tpe generet̄ idē indiuisibile, vt homo, sed nō animal. velocior autē est, si in æquali tpe alterum est. Nō. n. habemus aliqua duo, in qbus alteritas sicut dissimilitudo. T.c.116.

Ostendit quomodo debeat fieri comparatio in generatione, & corruptione. Et primo secundum opinionē propriam, secundo secundum opi. Plato. {Et si numerus substātia.} Dicit ergo primo, ꝙ in generatione & corruptione ad hoc ꝙ generatio dicatur æque velox, consyderādum est si in æquali tempore sit idē quod generatur, & indiuisibile secundum speciem. puta si in vtraq; generatione generetur homo, in æquali tempore, est æque velox generatio: sed non est ęque velox generatio ex hoc solo ꝙ

infra

in æquali tempore generatur animal: quia quædam animalia propter sui perfectionem indigẽt maiori tpe ad generationem. Sed velocior dicitur esse generatio si in ęquali tempore generetur alterum. puta si tanto tẽpore, in quo ex vna parte generatur canis, ex alia parte equus generetur, esset equi velocior generatio. Et qa in alteratione ex parte passionis dixerat duo consyderanda, s. si est eadem sanitas: & iterum si similiter existit, & neq; magis neq; minus: hic autem in generatione vnum tantũ dixit consyderãdum, s. si sit idem quod generatur, huius modo causam assignat dicens {Non enim habemus aliqua duo in quibus alteritas sicut dissimilitudo.} quasi dicat. ideo in generatione hoc solum cõsyderandum, vtrum sit idẽ quod generatur: quia in generatione non habemus aliquid qđ possit variari per duo, secundum quæ attendatur aliqua alteritas: sicut in alteratione accidit dissimilitudo, p hoc q vna & eadem qualitas variatur secundum magis & minus. substantia enim, cuius est generatio, non recipit magis & minus. Secundo ibi.

ARGV. *Quòd, si substantia numerus est, plus erit & minus numeri speciei eiusdem. Sed ipsum cõmune nomine caret, atq; vtrunq; quale est in qualitate quidem plus affectus, aut excedens magis in quantitate autem maius.*

Et, si est numerus substantia, maior & minor numerus similis speciei. Sed est inominatũ quod commune est, & vtrunq;, sicut quę plus passio, aut excellens magis, quantũ aũt maius.

Agit de comparatione generationis secũdum opinionem Platonis, qui ponebat numerum esse substãtiam rei propter hoc, q vnum, quod est principium numeri, putabat esse idem cum vno, quod conuertitur cum ente, & rei substantiam significat. Ipsum autem, quod est vnum, est omnino vnius naturæ & speciei. Si ergo numerus, qui nihil est aliud q̃ aggregatio vnitatum, sit substãtia rerũ secũdum Platonicos, sequitur q dicetur quidem maior numerus secundum diuersam speciem qtãtitatis, sed tamẽ quãtum ad substantiam erit similis speciei. Et inde est q Plato posuit speciem, vnum: contraria vero, per quæ diuersificantur res, magnum & paruum, quæ sunt ex parte materiæ. et sic sequetur, q sicut vna & eadẽ sanitas habet duo inquantum recipit magis & minus, sic etiam & substantia, quæ est numerus, cùm sit vnius speciei ex parte vnitatis, habebit aliqua duo, inquantum est maior & minor numerus. Sed in substantia non est commune nomen positum quod significet vtrunq;, i. diuersitatem, quæ accidit maioritate & minoritate numeri, sicut in passionibus, cũ passio plus inest, aut qualitercũq; est excellens, dicitur maius: vt puta magis album, vel magis sanũ. in quantitate autem, cùm fuerit excellens, dicitur maius vel minus corpus, aut maior superficies. Sic autem non habemus nomen positum, quo communiter significetur excellẽtia substantiæ, quæ est ex maioritate numeri secũdũ Platonicos.

LECTIO IX.

Regulis nonnullis, motum omnem comparari docet.

ARGV. *Cùm autem omne quod mouet & aliquid semp moueat: & in aliquo, & vsq; ad aliquod (atq; in aliquo dico, quia in tempore: vsq; ad aliquid, quia per quantitatem aliqua mouet. semper enim simul mouet ac mouit. quare quantitas quædam erit, per quam est motum, atq; in quanto.)*

T.c.11. Voniam autem mouẽs, mouet semper aliqd, & in aliquo, & vsq; ad aliquid. (dico autem in aliquo, quia in tempore: vsq; autem ad aliquid, quia quantam aliquã

E longitudinem. semp enim simul mouet & mouit: quare quantum aliquid erit quod motum est, & in quanto.)

Postquam Philosophus ostẽdit q motus sunt comparabiles adinuicem, hic docet quomodo comparentur. Et primo in motu locali, secũdo in alijs motibus. ibi {si igit alteratione.} Circa primum duo facit. Primo ponit ea, secundum quæ oportet comparart motus locales adinuicem, secundo accipit regulas comparationis secundum prędicta. ibi {Sit igitur A quod est mouens.} Dicit ergo primo, quòd mouẽs localiter semper mouet aliquod mobile, & iterum in aliquo tempore, & vsq; ad aliquam quãtitatem spatij, per aliquam partem temporis. Quod iam oportet esse. quia, sicut in Sexto probatum est, semp simul aliquod mouet & mouit. Probatum est enim ibi q omne quod mouetur, iam est motum per aliquam partem spatij, & per aliquam partem temporis. vnde sequitur, q & illud quod mouetur est aliquod quantum & diuisibile, & etiam illud, per quod mouetur: & tempus in quo mouetur. Mouens autem nõ omne est quantum, vt in Octauo probabitur. Sed tamen manifestum est aliquod quantum esse mouens. & de hoc mouente hic proponit regulas cõparationis. Secundo ibi. T.19. infra. T.12. F

ARGV. *Hec (inquam) cùm ita sint, si A quidem sit id quod mouet, B uero id quod mouetur, & C, sit longitudo per quam, & D tempus in quo est motum: In tempore nimirum æquali, potentia æqualis A dimidium ipsius B, per duplum mouebit ipsius C per ipsum autem C, in dimidio temporis D. Sit enim erit rationis similitudo.*

Si igitur A quod est mouẽs, B autem quod mouetur, quantumcũq; autem longitudo mota C, in quantocunq; est in tempore, in quo est G D. In æquali igitur tempore æqualis potentia ei, in qua est A medietatem ipsius B duplicem ipsius C transibit: ipsum autem C in medietate ipsius D. sic enim erit analogia.

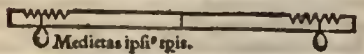
Ponit regulas comparationis. Et primo secundum diuisionem mobilis, secundo quando mouens diuiditur. ibi {Et si eadẽ potentia &c.} Dicit ergo primo, accipiatur aliquando mouens, quod sit A & aliquod mobile qđ sit B, & longitudo spatij pertransiti, quæ sit C, & tempus, in quo A mouet B per C, sit D. Si ergo accipiatur aliqua alia potentia mouens ęqualis potentiæ ipsi A, sequetur q illa potentia mouebit medietatem mobilis, quod est B in eodem tẽpore per longitudinem, quæ sit dupla q̃ C sed medietatem mobilis mouebit per totam longitudinem C in medietate temporis, quod est D. Ex his igitur verbis Philosophi duæ regulæ generales accipi possunt: quarũ prima est, q, si aliqua potentia mouet aliquod mobile per ali H quod spatium in aliquo tempore, medietatem illius mobilis per duplum spatium mouebit: vel æqualis potentia in eodem tempore, vel eadem in alio æquali. Alia regula est q medietatem mobilis mouebit per idem spatium, æqualis potentia in medietate temporis. Et horum ratio est, quia sic conseruabitur {eadem analogia} idest eadem proportio. Manifestũ est enim, q velocitas motus est ex victoria potentiæ mouentis super mobile. quanto autem mobile fuerit minus, tanto potentia mouentis magis excedit ipsum. vnde velocius mouebit. Velocitas autem motus diminuit tempus, & auget longitudinem spatij: quia velocius est quod in æquali tempore pertransit maiorem magnitudinem, & æqualem magnitudinem in minori tempore. vt in Sexto probatum est, ergo secundum proportionẽ qua subtrahitur à mobili, oportet subtrahi de tempore, vel addi ad longitudinem spatij, dummodo mouens sit idem vel æquale. Deinde cùm dicit. T.16. T.11.

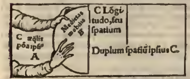
Demonstratio

Demonstratio, ostendens ꝙ si aliqua potentia mouet aliquod mobile per aliquod spatiũ, in aliquo tempore, medietatem illius mobilis mouebit eadem, uel æqualis potẽtia per duplum spatium in eodem tempore: uel per idem spatium in medietate temporis.

D Tempus.

ARGV. *Et si potentia eadem hoc in tempore per tantum spatium moueat, per ipsius etiam dimidium idem in dimidio sanè mouebit. Et dimidium potentiæ dimidium per æquale spatium in tẽpore mouebit æquali, ipsius enim potentiæ A, sit dimidium F, & ipsius B sit dimidium G. Vires igitur ad põdera similiter sese habent, ut patet. quare per æquale, in tempore mouebit æquali.* C

Te.c.56. Et si eadem potentia idem in hoc tempore per tantum mouet & medietatem in medietate mouebit: & media virtus, medium mouebit in æquali tempore. Vt ipsius A potentiæ, sit et medietas, quæ est ipsum E: & ipsius B F sit medium. Similiter igitur se habet & secundum analogiam, virtus ad graue. quare ęquale, & n æquali tempore mouebit.

Docet comparare motus ex parte mouentis. Et primo secundum diuisionem mouentis. Secundo secundum oppositam congregationẽ. ibi {Si vero duo & vtrũq; &c.} Circa primum tria facit, Primo ponit comparationẽ veram, Secũdo remouet comparationes falsas. ibi {Et si. E ipsum F,} Tertio ex hoc soluit rationem Zenonis. ibi {Propter hoc Zenonis ratio &c.{ Dicit ergo primo, ꝙ si aliqua potentia idem mobile mouet in eodem tempore, per tantum spatium, ipsamet mouet medietatem mobilis in medietate temporis, per idem spatium: vel in eodẽ tempore mouet medium mobilis, per duplum spatium, sicut & de ęquali potẽtia dictum est Et vlterius, si diuidatur potentia, media potentia mouebit medietatem mobilis per idem spatium in æquali tempore. Sed hoc intelligendum est, quando potentia est talis, ꝙ per diuisionem non corrumpitur. Loquitur enim secundum consyderationem communem, nondum applicando ad aliquam specialem naturam, sicut & in omnibus quę præmisit. Et D

T.58.
T.57.
Tertia, 47.

A ponit exemplum, Si enim accipiatur medietas huius potentiæ quæ est A, & dicatur E, & accipiatur medietas mobilis quod est B, & dicatur F, sicut A mouebat B per C in tempore D, ita E mouebit, F per idem spatiũ in æquali tempore: quia & hic etiã seruatur eadẽ proportio virtutis motiuæ ad corpus põderosum quod mouetur. Vnde sequitur ꝙ in æquali tempore fiat motus per æquale spatium, sicut dictum est. Secundo ibi.

Demonstratio, ostendens ꝙ, si aliqua potentia mouet aliquod mobile, per aliquod spatium in aliquo tempore: dimidiata potentia medietatem mobilis mouebit, per idem spatium in eodem tempore.

D Tempus.

B

At si F moueat ipsum G in tempore D per longitudinem C, non necessario fit ut F in æquali tempore duplũ ipsius G moueat per dimidium spatij C. ARGV.

Et si E ipsum F mouet in ipso D secundum C, non necessarium est in æquali tẽpore E duplum ipso E mouere sm medietatem ipsius C. T.c.59.

Excludit duas falsas comparationes: quarum prima est, quod addatur ad mobile, & non addatur ad potentiã mouentem. Vnde dicit, quòd, si E, quod est medietas motiuę potentiæ moueat F quod est medietas mobilis, tempore D secundum spatium C, non est necessarium ꝙ ipsa potentia dimidiata, quæ est E, moueat mobile, quod sit in duplo maius quàm F in æquali tempore secũdum medietatem spatij quod est C: quia poterit esse ꝙ dimidia potentia duplum mobile nullo modo mouere poterit. Sed, si posset mouere teneret hęc comparatio. Secunda falsa cõparatio est, quando diuiditur mouens, & non diuiditur mobile, Et hanc excludit ibi.

D *Si igitur A per C spatium totum in D tempore B mouebit, dimidium ipsius A, quod est F, nõ mouebit B totũ in D tempore: aut in eius aliqua parte per aliquam C spatij partem: quæ rationem eandem ad totum habebit C, quam F pars uel quæuis alia ad totam A potentiam habet. Omnino enim si forte fuerit, nullam partem mouebit. Non enim si totæ uires quippiam per tantum mouerint spatium, dimidium ipsarum per quantumuis spatij quouis in tempore idem mouebit. Nam unus eam trahet profecto nauim, quam centum traxere: si uires eorum tam in ipsorum numerum, quàm in spatij diuidãtur partes, ꝙ nauim omnes simul traxere.* ARGV.

Si vero A, mouebit B in ipso D quãtum est ipsum C, medietas ipsius A quæ est, in quo est E, ipsum B nõ mouebit in tempore, in quo est

D neq;

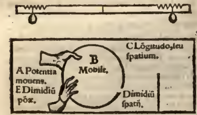
D neq; in aliquo ipsius D, per aliquam partem quæ est ipsius C secundum quod est analogia ad totum C, sicut est A ad E Omnino enim si cõtingit, nõ mouebit aliquid. Si enim tota virtus totum mouit, medietas non mouebit, neq; quantam, neq; in quocũq;. Vnus enim mouerет nauem. si nauem trahentium diuidtur potentia in numerum & longitudinem, quam omnes mouerunt.

Dicens q, si potentia mooens, quæ est A, moueat mobile qood est B, in tempore D, per spatium quod est C, nõ oportet q medietas mouentis moueat totũ mobile, quod est B, io tempore D, neq; etiam per quamcũq; partem spatij C, cuius partis sit proportio ad totum spatium C, sicut econuerso erat qñ comparabamus A ad E. i. totam potẽtiam motiuam ad partem mobilis. Illa. n. erat conueniẽs comparatio: sed hic non, quia potest cõtingere, quod medietas mouentis, nõ mouebit totum mobile per aliquod spatium. Si. n. aliqua tota virtus mouet totũ mobile, neq; mouebit per quodcũq; spatiũ, neq; in quocunq; tpe: quia sequerẽ q solus vnus hõ posset mouere nauẽ p aliquod spatium, si potentia trahentium diuidatur secundum numerum trahentium, & secundum longitudinem spatij, p quod omnes simul trahunt nauem. Deinde cum dicit.

Demonstratio, probans q, si aliqua potentia mouet aliquod mobile, per aliquod spatium, in aliquo tempore, dimidium illius potentiæ non mouebit duplum illius mobilis, per medietatẽ illius spatij, in eodem tpe, neq; in aliqua parte illius tpis, per aliquam partem illius spatij.

Figura hæc, ambas designat disproportiones.

D Tempus.

ARGY. *Quapropter Zenonis ratio non est uera, qua concludit, quamuis partem milij facere sonum. nihil enim prohibet ut nullo in tempore eum moueat aerem, quẽ totus modius mouit cùm cecidisset. Neq; pars si per se fuerit id mouebit, quod unà cum toto mouere potest; neq; est. n. pars ulla, nisi potentia in toto.*

Propter hoc Zenonis ratio non est vera, q sonet milij quęlibet pars. nihil. n. prohibet nõ mouere aerem, in ullo tpe tm̃ quantum moueret cadens totus modius. neq; itaq; tanta pars, tm̃ quãtum mouebit cũ toto, si sit p se, *hoc mouet. neq; enim vlla est, sed potentia in toto.

*a. l. hoc nõ mouit.

Secundum præmissa soluit rationẽ Zenonis, qui volebat probare q quodlbet granum milij faciat aliquem sonum proiectum in terra: quia totus modius milij, quando in terram effonditur, facit aliquem sonum. Sed Arist. dicit, q hæc Zenonis rõ nõ est vera, s. q {quælibet pars milij sonet} id est quodlibet granum milij sonum faciat

A cum cadat in terrãm: quia nihil prohibet dicere, q granũ milij in nullo tpe mouet aerem in tm̃ ut faciat sonũ, quem aerem mouet ad sonum faciendũ totus modius cadens. Et ex hoc possumus concludere, q nõ est necessarium q, si aliqua quantacunq; pars existens in toto mouet, quòd separatim per se existẽs mouere possit: q pars in toto nõ est in actu, sed in potentia, maxime in cõtinuis. Sic enim aliquis est ens, sicut & vnum, unum autem est, quod est in se indiuisum, & ab alijs diuisum: pars autem prout est in toto, non est diuisa in actu, sed in potentia tantum, vnde non est actu ens neq; vna, sed in potentia tantum, & propter hoc nõ agit pars, sed totum. Deinde cùm dicit.

Si uero duo quędã seorsum per tantum spatium, tanto in tempore duo seorsum pondera mouent, & composita per longitudinẽ æqualẽ, æqualiue in tpe compositũ ex ponderibus utrisq; mouebunt: est enim in eis eadẽ ratio. ARGY.

B Si vero duo, & vtrunq; horum vtrunq; mouet per tantum in tanto, & compositæ potentiæ compositum ex grauibus æquali mouebũt lõgitudine, & in æquali tpe: analogũ nanq; est. T. c. 18.

Ponit comparationem secundum congregationẽ mouentium: & dicit, q, si sint duo, et vtrũq; eorum moueat, quorum vtrunq; per se moueat tantum mobile, in tanto tempore, per tãtum spatium, quando coniunguntur istę duæ potentiæ mouentium, mouebunt illud quod est cõiunctum ex põderibus motis per æquale spatiũ, in ęquali tpe: quia in hoc ẽt seruaẽ eadẽ analogia. Deĩde cũ dicit.

Sunt ne igitur eadem & in alteratione atq; accretione? Est. n. aliquid id, quod auget: & id ẽt, quod augetur: atq; in tpe tanto & tm̃, aliud auget, aliud augetur. Et id quod alterat, & quod alteraẽ, silr est & aliquid, & quantum intẽsione remissioneue est alteratũ, & in tpe tanto. ARGY.

C Num igitur sic est in alteratione, & in augmẽto: aliquid quidem enim est augens, aliquid autem & id quod augetur: in quanto autem tẽpore, & quãtum, aliud quidem auget, aliud autem augetur. Et alterans, & quod alteratur, similiter & aliquid & quantum secundũ maius & minus alterata sunt, & in quanto tempore. T. c. 19.

Ponit easdem comparationis regulas in alijs motib9, & circa hæc tria facit. Primo ostendit diuisibilitatem eorũ secundum quę attenduntur comparationes motuũ, secundo ponit cõparationes veras. ibi {In duplo duplũ &c.} tertio remouet comparationes falsas. ibi {Sic autem alterans.} Dicit ergo primo quantum ad augmentum, q sunt tria, scilicet augens, & id quod augetur, & tempus: & hæc tria habent aliquam quantitatem, secũdum quam augens auget, & auctum augetur. & hęc etiam quatuor est accipere in alteratione, scilicet alterans, & quod alteratur, & quantitas passionis, secundum quam fit alteratio, quæ inest secundum magis & minus: & iterum quantitas temporis, in quo fit alteratio, sicut & hæc quatuor in motu locali inueniebantur. Secundo ibi. Secũda. 10 Tertia. 18.

D

In duplo duplum, & duplum in duplo: dimidium autem in dimidio temporis, aut in dimidio dimidium, aut in æquali duplum. ARGY.

In duplo duplum, Aut duplũ in duplo: medium autem in medio tempore, aut in medio medium, aut in æquali duplum.

Ponit comparationes veras: & dicit q, si alipua potẽtia secundum hos motus moueat tantum in tanto tempore, in duplo tempore mouebit duplum: & si moueat duplum, hoc erit in duplo tempore. Et similiter mouebit eadem potentia medium in medio tempore: aut, si moueat

in

In medio tēpore, erit dimidiū, quod est motū: aut si sit dupla potentia, in æquali tpe mouebit duplū. Tertio ibi.

AROY. *Si uero id quod alterat, aut auget, tm̄ in tanto auget: aut alterat, non necesse est, & dimidium in dimidio: & in dimidio dimidium alterare, uel augere. Sed nihil (si forte fuerit) alterabit uel augebit, quēadmodū & in pondere.*

Si aūt alterās, aut augens, tm̄ in tanto tpe auget, aut alteret, non necesse est, & mediū in medio, & in medio mediū. Sed, si contigerit, nihil augmentabit, aut alterabit, sicut & in graui.

Excludit falsam comparationem: & dicit ꝙ, si aliqua potentia moueat in motu alterationis & augmenti tantum in tanto tempore, non necesse est ꝙ medietas potentiæ moueat medietatem in eodem tempore, aut in medio tpe tantundem: sed forte contingit ꝙ nihil augmētabit vel alterabit {sicut & in graui} id est sicut dictum est, ꝙ dimidiata potentia nō potest mouere totū pondus: neqꝫ per totum spatium, neqꝫ per aliquam eius partem. Est enim intelligēdum, ꝙ hoc quod dicit {In medio medium, aut in æquali duplum} Hy duplum & medium (quod in accusatiuo ponitur) nō accipitur pro dimidio vel duplo ipsius mobilis, sed pro dimidio & duplo ex parte rei, in qua est {motus} idest qualitatis aut quantitatis: quæ ita se habēt in istis duobus motibus, sicut longitudo spatij in motu locali. alioquin non similiter esset in his motibus, & in motu locali. In motu enim locali dictum est, ꝙ si tāta potentia mouet tantum mobile, medietas mouebit medietatem mobilis. Hic autem dicitur, ꝙ medietas forte nihil mouebit. Sed intelligēdum est de toto mobili integro: quia virtus motiua dimidiata, non mouebit ipsum, neqꝫ per tantam quātitatem, aut qualitatem, neqꝫ per eius mediū.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV.

LIBER OCTAVVS.

Cum. S. Tho. expositione.

SVMMA LIBRI.

Motum ipsum ex omni parte sempiternum fore cum ostēsum fuerit, primū motorē penitus immobilē, ꝑpetuū & unū esse demonstratur. An ēt continuus detur motus, & quis nam primus sit inquiritur. Primum deniqꝫ motorem indiuisibilem, & impartibilē, omniqꝫ prorsus magnitudine carere concluditur.

LECTIO I.

De sempiternitate motus in communi Quæstionē mouet, eiusqꝫ partes prosequens, quātę vtilitatis sit ostendit.

AROY. *A Tortus ne aliquando est motus, anteaq̄ non erat, rursusqꝫ adeo corrumpitur, ut nihil penitus moueatur, an neqꝫ factus est, neqꝫ corrumpitur, sed semper erat & semper erit? Atqꝫ hoc hisce quæ sunt immortale ac incessabile inest, quasi sit uita quædam his uniuersis, quæ natura constant.*

T.c.1. VTrum autem factus sit aliquando motus, cùm nō esset prius, & corrumpitur iterū, sic ꝙ moueri nihil sit: aut neqꝫ factus est neqꝫ corrumpitur, sed erat semper & erit. Et hoc immortale, & sine quiete existit in his quę sunt, vt vita q̄dā ens natura oībus subsistētib⁹,

A POstquam Philosophus in precedenti libro ostēdit, ꝙ necesse est ponere primum mobile, & primū motum, & primum motorem, In hoc libro intendit inquirere qualis sit primus motor, & primus motus, & primum mobile. Et diuidit in partes duas. In prima ꝓmittit quoddam, quod est necessariū ad sequētem inuestigationem, s. motum esse sempiternum. In secunda procedit ad inuestigationem propositi, ibi {Principium autem consyderationis &c.} Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem, Secundo ostendit veritatem secundum suā opinionem, ibi {Incipiemus autem primū &c.} Tertio soluit ea, quæ in contrarium obijci possunt. ibi {Contraria autem his &c.} Circa primū tria facit. Primo proponit dubitationem, Secundo ponit opiniones ad vtranqꝫ partem. ibi {Sed quanti quidem.} Tertio ostendit vtilitatē huius consyderationis, ibi {Consyderandum igitur de hoc &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit du- T.21. T.4. Scda t.16. Tertia ꝓmi T.1.

B bitationem, de qua inuestigare intendit, Secundo respondet tacitæ quæstioni, ibi {Esse quidem igitur &c.} Circa primum sciendum est ꝙ Auerrois dicit, ꝙ Aristoteles in hoc capitulo non intendit inquirere in vniuersali de motu, vtrum sit sempiternus, sed de primo motu. Sed, si quis consyderet & verba, et processum Philosophi, hoc est omnino falsum. Verba .n. Philosophi vniuersaliter de motu loquuntur: quia dicit {Vtrum factus sit aliquādo motus cùm non esset prius, & corrumpitur iterum, sic ꝙ moueri nihil sit.} Ex quo manifeste apparet, ꝙ nō de aliquo motu determinato quærit, sed vniuersaliter, vtrū aliquando nihil fuerit motus. Ex ipso etiam Arist. processu apparet hoc esse falsum. Primo quidem, quia consuetudo sua est semper ad propositum ex proprijs argumentari. si quis autem sequentes rationes consyderet, quas inducit, in nulla earum sumitur aliquid pro medio, quod ꝓpriæ ad primum motum pertineat, sed ad motum in communi. Vn- infra In ētio Arist. in hoc textu est loqui de motu in communi.

C de ex hoc satis apparet, ꝙ intendit hic inquirere de sempiternitate mo⁹ in communi. Secundo, quia si iam probatum esset, ꝙ est aliquis motus vnus vel plures sempiterni, frustra inquireret inferius, vtrum aliqua mouentur semper, cùm hoc iam esset probatum. Ridiculum est etiā dicere, ꝙ Arist. inferius reiteret suam consyderationem à principio, quasi aliquid omisisset, vt Cōmentator fingit. Erat enim copia Arist. corrigendi librum suum, & supplendi in loco debito quod fuerat omissum, vt non inordinate procederet. Si enim hoc capitulum exponatur secundum predicti Commentatoris intentionem, omnia sequentia confusa & inordinata apparebunt. Nec est mirum, quia vno inconuenienti posito alia sequuntur. Adhuc autem manifestius hoc apparet per hoc, ꝙ Arist. inferius inquirere intēdēs de sempiternitate primi motus, vtitur eo, quod hic demōstratur, quasi principio. Quod nullo modo faceret, si hic probasset primum motum esse æternum. Ra-

D tio autem, ex qua Auer. motus fuit, omnino friuola est. Dicit enim ꝙ, si dicatur ꝙ Arist. hic intendit inquirere de sempiternitate motus in communi, sequitur ꝙ consyderatio Arist. hic sit diminuta: quia non apparet per id quod hic determinatur, quō motus semper possint continuari adinuicē. Sed hoc nihil est: quia Arist. sufficit in hoc capitulo probare, ꝙ motus semper fuerit. Qualiter autem sempiternitas motus continuetur, vtrum per hoc ꝙ omnia semꝑ moueantur, vel quandoqꝫ quiescāt: vel per hoc ꝙ quædā semper mouentur, quædam vero quādoqꝫ mouentur, & quandoqꝫ quiescunt, statim immediate inquirit. Sic igitur secūdum hanc intentionem, exponendum est presens capitulum, ꝙ intendit hic inquirere de motu in communi. Quæritur ergo secundum hoc, Vtrum motus in communi aliquando esse inceperit, ita quòd prius nihil vnq̄ motum fuerit: & quādoqꝫ sic deficiat, quòd nihil postmodum moueatur. Aut ecōtrario, neqꝫ vnq̄ inceperit, neqꝫ vnq̄ deficiet, sed semper erat, & semꝑ erit. Et ponit exemplum

plum in animalibus. propter hoc ꝙ quidam dixerũt mũdum esse quoddam animal magnum. videmus.n.ꝙ animalia viuunt, quamdiu apparet in eis aliquis motus. cessante autem omni motu, dicuntur animalia mori. Sic igitur in tota vniuersitate naturalium corporum, motus cõsyderatur vt vita quædam. Si ergo motus semper fuit & semper erit, ista quasi uita naturalium corpoꝝ erit immoetalis sine cessatione. Secundo ibi. E

Motum igitur omnes inquiunt esse, qui de natura aliquid dicunt, tum quia mundum faciunt, tum quia contemplatio ipsis omnis est de generatione corruptioneue, quam impossibile est esse si non sit motus.

T.c.1. Esse quidem igitur motum omnes affirmãt, de natura aliquid dicentes, propter hoc ꝙ mũdum faciunt, & de generatione et corruptione est consyderatio omnibus ipsis: quam impossibile est esse, nisi sit motus. F

Respondet tacitæ quæstioni. In præcedentibus enim libris Arist. locutus fuerat de motu in communi non applicando ad res. nunc autem inquirens an motus semper fuerit, applicat communem consyderationem motus ad esse, quod habet in rebus. Posset ergo aliqs dicere, ꝙ in hac consyderatione, prius erat quærendũ de motu, an habeat esse in rebus, ꝙ̃ quæratur, an sit sempiternus. et præcipue cùm quidam negauerint esse motum. ad hoc respondet dicens, ꝙ omnes, qui locuti sunt de natura rerum, affirmãt ꝙ motus sit. Et hoc patet per hoc quod dicunt mundum esse factum: & ꝙ omnes cõsyderant de generatione & corruptione rerum, quæ non potest esse sine motu. Est igitur communis suppositio in Scientia Naturali, ꝙ motus habeat esse in rebus. Vnde de hoc nõ est quærendum in Sciẽtia Naturali. sicut nec in aliqua scientia mouetur quæstio de suppositionibus illius scientiæ. Deinde cùm dicit. G

Verum qui mundos infinitos esse, & alios ipsorum fieri, alios corrumpi dicunt, hi motum inquiunt semper esse. Sint enim generationes & corruptiones ipsorum cum motu necesse est.

T.c.2. Sed quotquot quidem infinitos mundos dicunt esse, & quosdam quidem fieri, quosdam autem corrumpi semper dicunt esse motũ. Necessarium enim est generationes & corruptiones ipsorum cum motu esse.

Ponit opiniones ad vtranq; partem quæstionis motꝰ. Et primo ponit opiniones dicẽtium motũ semper esse, secundo opiniones ponentium motum nõ semper esse. ibi {Quicunq; autem.} Ad euidentiam ergo primæ partis,

T.19. sciendum est, ꝙ Democritus posuit prima rerum principia corpora indiuisibilia, & semper mobilia: ex quarum congregatione dicebat mundum casualiter factum. & nõ solum istum in quo nos sumus, sed infinitos alios, secundum ꝙ accidit in diuersis partibus infiniti vacui, prædicta corpora congregata mũdos fecisse. Nec tamẽ hos mũdos ponebat in perpetuum duraturos, sed quosdam eorũ fieri per aggregationem atomorum, quosdam vero corrumpi per eorum segregationem. Quotcunq; igitur Philosophi hoc ponunt cum Democrito, dicunt semper esse motum: quia semꝑ dicunt esse generationes & corruptiones aliquorum mũdorum, quas necessarium est esse cum motu. Secundo ibi. H

Qui uero mundum, aut unum, & semper eũdem esse dicunt, aut unũ quidem, sed nõ semper, hi de motu quoq; similiter opinantur. Si igitur contingit aliquãdo nihil moueri, dupliciter id accidere necesse est. aut enim ut Anaxagoras censet, dicit enim, cùm omnia simul essent atq; quiescerent tempore infinito, mentem mouisse atq; segregasse. Aut, ut Empedocles dicit, interdum res moueri, interdum quiescere, moueri quidem, cũ aut unum ex multis cõcordia, aut ex uno multa discordia facit. quiescere uero in hisce temporibus, quæ inter hæc media cadunt. Dicit enim hoc modo.

Nam quo de multis nasci consueuerit unum,
Atq; iterum ex uno generato, plura renasci,
Hoc fiunt, fixumq; sibi non permanet æuum:
At quo mutantur, nunq̃ cessante recursu.
Hoc si perpetuo stabilem uersantur in orbem.

Cùm enim dicit, at quo mutantur nunq̃ cessante recursu, id Empedoclem arbitrãdum est intelligere, hinc (inquã) illuc, & illinc huc fieri motum.

F Quicunq; autem vnum, & non esse semper & de motu apponunt rationem.

Si igitur contingit aliquando nihil moueri, duplicitur necesse est hoc accidere. aut enim sicut Anaxagoras dicit. Inqt enim ille, simul omnibus existentibus, & quiescentibus infinito tempore motum fecisse intellectum & disgregasse. Aut sicut Empedocles, in parte moueri, & iterum quiescere. moueri quidem, cùm amicitia ex multis faciat vnum: aut discordia, multa ex vno, quiescere autem, in medijs temporibus dicens sic. T.c.2. Anaxagoræ opio de mundi constitutione. Sententia Empedo.

Inquantum quidem ex pluribus vnum didicit nasci. »

G Inquantum iterum ex vno geminato, plurima perficiuntur, »

Sic fiunt res: & nullo modo ipsius est seculum vnum, »

Sic aũt permutanĩ, neq; simul perficiuntur. »

Sic aũt semper sunt immobiles ſm circulũ. »

Hoc enim quod sic permutantur, ab hinc inde dicere ipsum opinandum est.

Ponit opiniones ad partem contrariam: & dicit, ꝙ quicunq; ponunt vnum solum mundum, & non esse eũ sempiternum, etiam de motu ponunt, quia consequitur secũdum rationem, vt scilicet non semper sit. Si ergo ponatur ꝙ sit aliquod tempus, in quo nihil mouebatur, oportet ꝙ hoc accidat duobus modis. Ponitur enim duobꝰ modis hic mundum non semper fuisse. vno modo ꝙ mundus iste sic incepit, ꝙ nũq; antea fuerat, sicut posuit Anaxagoras. alio modo ꝙ mundus sic incepit ꝙ aliquo tempore non fuit, sed ante illud tempus iterum fuerit, ut posuit Empedo. & similiter circa motum. Anax. autẽ dixit, ꝙ quodam tempore omnia simul erant vnum cũ alio commistum, & nihil erat ab alio segregatum. In qua quidem rerum mistura, necesse fuit ponere ꝙ omnia quiescerẽt. motus enim non est absq; disgregatione. omne enim quod mouetur, ab aliquo recedit, ut in aliud tendat. hanc ergo rerum misturam & quietem posuit præextitisse in tempore infinito, infra quod nunq; antea fuerat aliquis motus, et ꝙ intellectus, qui solus non erat permistus, incepit de nouo facere motum, & disgregare res abinuicem. Empe. vero dixit ꝙ in aliqua parte temporis est aliquid moueri, & iterum in alia parte temporis est omnia quiescere. Ponebat enim Empedo. ꝙ amicitia & discordia sunt prima rerum mouẽtia. Amicitiæ autem proprium est, ꝙ ex multis faciat vnũ, discordiæ vero ex vno faciat multa. Quia vero ad esse corpis misti requiritur ꝙ elementa sint in vnũ

comm istas

commista:ad esse vero mundi requiritur,ꝙ elementa sint in locis suis per ordinem distributa:ponebat ꝙ amicitia est causa generationis corporum mistorum,discordia vero causa corruptionis.sed econtrario in toto mũdo,amicia causa corruptionis,& discordia generationis. Sic ergo ponebat moueri totum mũdum,cùm vel amicitia ex multis facit vnum:vel discordia,multa facit ex vno.Sed quietem ponebat esse in medijs temporibus,non quidem ita ꝙ nihil mouetur,sed quantum ad generalẽ mundi mutationem.Et,quia posuit sententiam Empedo.ponit etiã eius verba,quæ difficultatem habent:quia metrice scripsit.

Snię Empe in carmus expositio. Sic ergo suam sententiã expressit.Emp.his verbis,quæ sic construenda sunt.{Didicit nasci}idest sic cõsuetũ est aliquid generari{inquãtum ex pluribus fit vnum}{& iterum}id est alio modo.{Ex vno geminato}idest cõposito.{perficiũtur plurima}idest multa fiũt per disgregationem.Quædam enim sunt,quæ generantur per compositionem,quædam vero per disgregationem. Et sicut hic videmus in particularibus generationibus.{Sic fiũt res}idest sic est intelligendum in vniuersali rerum generatione:quantum ad totum mundum.{Et nullo modo est ipsius seculum vnum}idest non est vnus status durationis rerum,sed q̃nq; generatur mundus,q̃nq; corrumpitur,quandoq; medio modo se habet. Seculum enim

Quid sclm, dicitur mensura durationis alicuius rei. Distinctionẽ autem horum seculorũ exprimit subdens.{Sic autẽ permutantur}quasi dicat,vnum seculũ est,in quo res permutantur per congregationem,vel segregationem.Et,ne aliquis opinaretur ꝙ ad generationem mundi non requiritur seculum,idest tempus aliquod,sed mundus sit in instãti,ad hoc excludendũ subiungit.{Neq; simul perficiuntur.} sed per multam moram temporis.Deinde de alio seculo subdens dicit{Si autem semper sunt immobiles.} quia scilicet in medio tẽpore generationis & corruptionis posuit res quiescere.Et ne aliquis crederet ꝙ semper antea fuerit permutatio,& postea semper futura sit quies:& ad hoc excludendum dicit{Secundum circulum}quæ dicit circulariter hoc contingit,ꝙ permutãtur res & postea quiescunt:& iterum permutantur & sic in infinitum. Deinde subduntur verba Arist.exponentis prædicta verba Empedo.maxime quantum ad hoc quod dixit{Sic autem permutatur.}Dicit ergo ꝙ opinandum est in hoc quod dixit}sic permutantur}intellexisse{ab hinc inde}idest a quodam principio vsq; nunc,non ꝙ semper fuerit motus,vel ꝙ postq̃ incepit sit interruptus. Deide cũ dicit.

T.c.8. *Consyderãdum est igitur de hoc quonam modo se habet.Est enim operæ pretium hanc perspicere ueritatem: & non solum ad Naturalem cõtemplationem, sed & ad eam doctrinam,quæ circa principium primum uersatur uehementer conducit.*

D Consyderãdum igitur de hoc, quomodo se habet.Præopere enim nõ solum ad Naturę cõsyderationem scire veritatem,sed ad scientiam de principio primo.

Ostendit vtilitatem huius consyderationis:& dicit,ꝙ consyderãdum est quomodo se habeat veritas circa hãc quæstionem:quia scire veritatẽ huius quæstionis,est pręopere}idest prænecessarium non solum ad consyderationem Scientiæ naturalis,sed etiam ad scientiam de primo principio.quia in hoc Octauo & Duodecimo Meta.ad probandum vnum principium vtitur æternitate motus.Hæc enim via probandi primum principium esse,est efficacissima,cui resisti non potest.Si enim mundo & motu existente sempiterno necesse est ponere vnum primum principium,multo magis sempiternitate eorum sublata: quia manifestum est,ꝙ omne nouum indiget aliquo principio innouante.Hoc ergo solo modo poterat videri,ꝙ

A non est necessarium ponere primũ principium,si res sunt ab ęterno. Vnde etiã,si hoc posito sequitur,primum principium esse,ostendit oino necessariũ primũ principiũ eẽ.

LECTIO. II.

Sententiã de Motus sempiternitate ratiocinatur:tuisq; rationum suarum ex Philosophus discutitur.

Ex his autem ordiemur,quæ prius à nobis in libris Naturalis scientiæ sunt definita.Dicimus itaq; motum ipsius mobilis hoc actũ esse, quo mobile est. necesse est ergo res esse,quæ unoquoq; motu moueri possunt.Et sine definitione etiam motus,quiuis profecto fatebitur necessarium esse id moueri,quod singulis motibus moueri potest, ceu alterari quidem id,quod est alterabile:ferri autem id quod loco mutabile est. Quare sit antea combustibile q̃ comburatur, & cõbustiuum antea q̃ comburat,oportet.

B INcipiemus autẽ primum ex definitis à nobis in Physicis prius.Dicimus autem motũ esse actum mobilis secundum ꝙ est mobile. necesse ergo existere res possibiles moueri secundum vnumquemq; motum.Et sine motus definitione,omnis vtiq; confitebitur necessarium esse motum possibile moueri secundum vnumquẽq; motum,vt alterari alterabile,ferri autem secũdum locum mutabile. Quare prius oportet esse combustibile,quàm comburatur, & combustiuum,quàm comburere. Te.c.4.

Postquam mouit dubitationem de sempiternitate motus, hic ostẽdit motum esse sempiternum.Et diuiditur in partes duas: in prima ostendit propositum in, secũda soluit ea quæ in contrarium obijci possent.ibi{Cõtraria au T.15.

C tem his etc.}Circa primum duo facit.Primo ponit rationes ad ostendendum sempiternitatem motus, Secũdo ponit rõnes cõtra opiniones Phylosophorũ cõtrarium opinãtium.ibi{Sed non aliquando &c.}Circa primũ duo Secũda.13. facit.Primo ostendit ꝙ motus semper fuit,Secũdo ꝙ semper erit.ibi{Eadem autem ratio est &c.}Circa primum T.12. duo facit.Primo ostendit propositum ratione accepta ex parte motus,Secundo ratione accepta ex parte temporis. T.10. ibi{Adhuc autem prius & posterius &c.}Circa primũ tria facit.Primo pręmittit quoddam,quod est necessariũ ad probationem sequentem,Secundo inducit probatio- T.5. nem ad propositum ostendendum.ibi{Ergo & hoc necessarium est &c.} Tertio ostendit necessitatem rationis T.8. inductæ .ibi{Alia quidem mouent singulariter.}Dicit ergo primo,ꝙ ad propositum ostendendum debemus incipe ab his,quæ primo determinata sunt i Physicis,vt eis quasi principijs vtamur.Per quod dat intelligere precedẽ

D tes libros,in quibus de motu in communi determinauit. et propter hoc appellantur vniuersaliter de Naturalibus. habent enim quandam distinctionem ad hunc librum Octauum,in quo iam incipit motum ad res applicare. Assumit ergo id quod dictum est in Tertio Phy.scilicet T.6. ꝙ motus est actus mobilis inquantũ huiusmodi.Ex quo apparet,ꝙ ad hoc ꝙ sit motus,necesse est existere res,quæ possint moueri quocunq; motu:qa non potest esse actus sine eo cuius est actus.Sic ergo ex definitione motus apparet,ꝙ necesse est esse subiectum mobile,ad hoc ꝙ sit motus.Sed etiam absq; definitione motus per se manifestum est hoc, vt patet ex communi sententia omnium. Quilibet enim confitetur hoc esse necessarium,ꝙ non mouetur nisi quod est possibile moueri, & hoc secundum vnumquemq; motum. sicut ꝙ non cõtingit alterari nisi quod est alterabile:neq; mutari secundum locum,nisi quod est secundum locum mutabile.Et,quia subiectum naturaliter prius est eo quod est in subiecto,possumus concludere

in singulis

E in singulis mutationibus, & ex parte mobilis, & ex parte mouentis, q prius est ipsum subiectum combustibile q̃ comburatur. {& combustiuum} ideli subiectum potẽs comburere, q̃ comburat, prius inquam non semper tempore, sed natura. Ex hac autẽ Arist. probatione, Auer. occasionem sumpsit loquendi contra id quod secundum fidem de creatione tenemus. Si enim fieri quoddam mutari est: omnis autẽ mutatio requirit subiectũ, vt hic Arist. probat: necesse est, q omne quod fit, fiat ex aliquo subiecto. non ergo possibile est q fiat aliquid ex nihilo. Adducit etiam ad hoc secũdam rationem. quia, cùm dicitur nigrum fieri ex albo, hoc nõ dicitur per se, ita q ipsum album conuertatur in nigrum, sed hoc dicitur per accidens, quia scilicet recedẽte albo succedit nigrum. omne autem, quod est per accidens, reducitur ad id quod est per se. hoc autem ex quo aliquid fit per se, est subiectum quod intrat substãtiam rei factæ. omne ergo, quod dicitur fieri ex opposito, fit quidem ex opposito per accidens, per se autem ex subiecto. non ergo est possibile, quod ens fiat ex non F ente simpliciter. Adducit autem ad hoc tertio communẽ opinionem omnium Antiquorum Ppysicorum ponentium, nihil ex nihilo fieri. Assignat autem duas causas, ex quibus reputat hanc positionem exortam, q aliquid ex nihilo fiat. Quarum prima est, q vulgus non reputat existentia, nisi ea quæ sunt comprehensibilia visu: quia ergo vulgus videt aliquod factum visibile, quod prius visibile non erat, reputat impossibile aliquid ex nihilo fieri. Secunda causa est, quia apud vulgus reputatur esse ex diminutione virtutis agẽtis q indigeat materia ad agendum: quod tamen non est ex impotentia agentis, sed ex ipsa ratione motus. quia ergo primum agens non habet potentiam aliquo modo defectiuam, sequitur, q nõ agat absq; subiecto. Sed, si quis rectæ consyderet, ex simili causa ipse deceptus fuit, ex qua causa nos deceptos arbitratur. s. ex cõsyderatione particularium entium. Manifestum est G enim q potentia actiua particularis, præsupponit materiam, quam agens vniuersalius operatur: sicut artifex vtitur materia, quam natura facit. ex hoc ergo, q omne particulare agens pręsupponit materiam quam non agit, nõ oportet opinari q primũ agens vniuersale, quod est actiuum totius entis aliquid præsupponat, quasi non creatũ ab ipso. Nec hoc etiam est secundum intentionem Arist. probat enim in secũdo. Meta. quod id, quod est maxime verum, & maxime ens, est causa essendi omnibus existentibus. vnde hoc ipsum esse in potentia, quod habet materia prima, sequitur deriuatum esse à primo essendi principio, quod est maxime ens. non igitur necesse est præsupponi aliquid eius actioni, quod nõ sit ab eo productum. Et, quia omnis motus indiget subiecto, vt hic Aristote. probat, & rei veritas habet, sequitur, q productio vniuersalis entis à Deo non sit motus nec mutatio, sed sit quædam simplex emanatio. Et sic fieri & facere æquiuoce di- H cuntur in vniuersali rerum productione, et in alijs productionibus. Sicut ergo, si intellegamus rerum productionẽ esse à Deo ab æterno, (sicut Arist. posuit, & plures Platonicorum,) nõ est necessariũ, immo impossibile, q huic vniuersali productioni aliquod subiectum non productum præintelligatur: ita etiam, si ponamus secundum nostræ fidei sententiam, q non ab æterno produxerit res, sed produxerit eas postquam non fuerant, non est necessarium q ponatur aliquod subiectũ huic vniuersali productioni. Patet ergo, q hoc quod Aristo. hic probat, q omnis motus indiget subiecto mobili, non est contra sententiam nostrę fidei: quia iam dictum est, q vniuersalis rerum productio, siue ponatur ab æterno, siue non ab æterno, non est motus nec mutatio. Ad hoc enim q sit motus vel mutatio, requiritur q aliter se habeat nunc & prius, & sic aliqd esset prius existens, & p consequens hæc nõ esset vniuersalis rerũ productio, de qua nũc loquimur. Similiter quod

Auerrois sensum cõtra creationem.

Deceptus fuit Auer. eadẽ causa, qua nos deceptos arbitratur.

T. 4.

Vlis rerum pductio, siue ab æterno, siue nõ ab æterno, non est motus nec mutatio.

E dicit, q aliquid dicitur fieri ex oppositio per accidens, & ex subiecto p se, veritatem habet in particularibus factionibus, secundum quas fit hoc aut illud ens, vt homo aut canis. non autem habet veritatem in vniuersali entis productione. Quod patet ex hoc q Philosophus dixit in primo Physicorum. Dixit enim ibi, q, si fiat hoc animal, in quantum est hoc animal, non oportet q fiat ex non animali, sed ex non hoc animali: puta si fiat homo ex nõ homine, aut equus ex non equo. si autem fiat animal inquãtum est animal, oportet q fiat non ex animali. Sic ergo, si fiat aliquod particulare ens, non fit ex omnino non ente: sed si fit totum ens, quod est fieri ens inquãtum est ens, oportet q fiat ex penitus non ente. si tamen & hoc debeat dici fieri, ęquiuocę enim dicitur, vt dictum est. Quod etiã introducit de Antiquis Phylosophorum opinionibus, efficaciam non habet: quia Antiqui naturales nõ potuerunt peruenire ad causam primam totius esse, sed consyderabant causas particularium mutationum. Quorum Primi F consyderauerunt causas solum mutationum accidentalium, ponentes fieri esse alterari: sequentes vero peruenerunt ad cognitionem mutationum substantialium. postremi vero, vt Plato & Aristo. peruenerũt ad cognoscẽdum principium totius esse. Sic igitur patet, q non mouemur ad ponendum aliquid fieri ex nihilo, quia reputem' ea esse solum entia, quæ sunt visibilia, sed magis econtrario: quia nõ consyderamus solas productiones particulares à causis particularibus, sed productionẽ vlem totius esse à primo essendi principio. Nec etiam ponimus, q indigere materia ad agendum sit potentiæ diminutæ, quasi deficientis à virtute naturali: sed dicimus hoc esse potẽtiæ particularis, quæ non potest super totũ ens, sed facit aliquod ens. Et potest sic dici esse potentiæ diminutæ facere aliqd ex aliquo, sicut si dicamus potentiam particularem esse minorem potentia vniuersali. Secundo ibi.

Lec. 14. T. c. 78.

G *Igitur & hæc ipsa necesse est, aut si non erant, aliquando facta esse, aut ppetua esse. Si igitur vnumquodq; mobilium ac motiuorum est factum, necesse est ante motum acceptum, aliam mutationem motumq; fuisse: quod quidem ortum, id est, quod aut moueri aut mouere potest. Sin semper erant motus, tamen erat absurdum, et ex sese quidem si animaduertatur uidetur. Magis tamen si proficiscamur ulterius, hoc necesse est euenire. Nam si quædam sunt mobilia, quædam motiua, & interdũ est aliæ primum mouens, & aliquid quod mouetur, interdum nihil sed quiescit, hoc prius mutetur oportet. erat enim aliquid causa profecto quietis: quies enim est priuatio motus. quare añ primam mutationem mutatio prior erit.*

ARGV.

Ergo & hæc necessariũ est, aut facta aliquando esse, cùm non essent, aut perpetua esse. T. c. 5.
H Si igitur factum est mobilium vnumquodq;, necessarium est prius accepta aliam mutationem factam esse, & motum, secundum quem factũ est possibile motum esse, aut moueri. T. c. 6.
Si autem quæ sunt præerant semper motu non existente, irrationabile quidẽ videtur, & ab insciẽtibus. At vero magis ingredientibus, hoc necessarium est accidere. Si enim, alijs quidẽ mobilibus existẽtibus, alijs aũt motiuis, aliqñ quidem erit aliquod primũ mouens, aliquid autẽ quod mouet, aliqñ quidẽ nihil, sed qescit, oportet hoc mutari prius, erat. n. aliquid causa quietis. quies enim priuatio motus est. quare ante primam mutationem erit mutatio prior. T. c. 7.

Supposito

Supposito, q ad hoc q sit motus requiratur mobile & motiuum, sic argumentatur. Si motus non semper fuit, necesse est dicere aut q mouentia & motiua sunt aliquando facta cùm prius nõ essent, aut q sunt perpetua. si ergo dicatur q vnumquodq; mobile est factum, necesse est dicere, q ante mutationẽ, quæ accipitur vt prima, sit alia mutatio, & motus secundum quem factum est ipsum mobile, quod potest moueri, et motum esse. Quę quidem illatio dependet ex pręcedentibus. si enim detur q motus nõ semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, q illa mutatio habeat aliquod mobile: & q illud mobile sit factum, cùm prius non fuerit, cùm ponãtus omnia mobilia esse facta. Omne autem, quod fit, cùm prius nõ fuerit, fit per aliquem motum vel mutationem: motus autem vel mutatio, per quam fit mobile, est prior q mutatio, qua mobile mouebatur: ergo ante mutationem, quæ dicebatur esse prima, est alia mutatio, et sic in infinitum. Si autem dicatur q ea quæ sunt mobilia semper præexistebant, etiam motu nullo existente, hoc videtur irrationabile, & dictum à nescientibus. statim enim apparet, q, si mobilia sunt, oportet esse motum. mobilia enim naturalia simul etiam sunt mouentia, vt ex Tertio patet

T.c.8. Mouentibus autem & mobilibus naturalibus existentibus, necesse est esse motum. Sed, vt profundius ingrediamur ad veritatis inquisitionem, necessarium est hoc idem accidere si ponantur mobilia & mouentia præexistentia semper ante motum, quod sequebatur si ponantur hæc esse facta, s. q ante mutationem, quę ponitur prima, sit alia mutatio in infinitum. Quod sic patet, quia si ponatur, q sunt aliqua mobilia & aliqua motiua, & tamen aliquando primum mouens incipiat mouere & aliquid moueri ab ipso, & ante hoc nihil moueatur, sed quiescat: oportebit dicere q sit alia mutatio prius facta in mouẽte vel mobili, quã id quod ponebatur primo mouens incipiat mouere. quod sic patet. quies enim est priuatio motus: priuatio autem non inest susceptiuo habitus & formæ nisi propter aliquam causam: erat ergo aliqua causa vel ex parte motiui vel ex parte mobilis: quare quies erat: ergo ea durante semper quies remanebat. Si ergo aliquando mouẽs incipiat mouere, oportet q illa causa quietis remoueatur. sed non potest remoueri nisi per aliquem motum vel mutationem: ergo sequitur q ante illam mutationem, quę dicebatur esse prima, sit alia mutatio prior, qua remouetur causa quietis. Secundo ibi.

ARGY. *Nam quædam unice, quædam & motibus contrarijs mouent. ignis nanque calefacit, sed non frigefacit. At scientia una contrariorum esse uidetur, illic etiam simile quid esse uidetur. nam frigidum uersum quodammodo, atq; abiens calefacit, sicut & hisce, qui scit, peccat sua sponte, cùm econtra scientia utitur.*

T.c.8. Alia quidẽ.n. mouent singulariter, alia aũt & secundum contrarios motus, vt ignis quidẽ calefacit, frigefacit autem non. Scientia autem videtur cõtrariorum esse vna. Videtur igitur & ibi esse aliquid simili modo. frigidum enim calefacit, conuersum quodammodo & abscedens, sicut & peccat voluntarius sciens: quoniam econtrario vtitur scientia.

Scia vr̃ contrariorũ eẽ vna.

Probat necessitatem pręmissę rationis. Posset enim aliquis dicere, q contingit quandoq; quiescere, & quandoq; moueri, absq; hoc q præextiterit aliqua causa quietis, quæ remoueatur. Vnde hoc vult excludere. Et circa hoc duo facit. Primo pręmittit quoddam, quod est necessarium ad propositum. Secũdo inducit propositam probationem. ibi {Si igitur quæcunq; possibilia sunt &c.} Dicit ergo infra

A primo q eorum, quæ mouent, quædam mouent singulariter} idest vno modo tantum, quædam vero mouent secundum contrarios motus. Quæ mouent tãtum vno modo sunt Naturalia, sicut ignis semper calefacit, & nunq̃ frigefacit. Sed agentia per intellectum, mouent secundũ contrarios motus, quia vna scientia videtur esse cõtrariorum, sicut medicina est scientia sani, et ęgri. vnde videtur q Medicus per suam scientiam possit mouere secundum contrarios motus. Posuit autem hanc distinctionem mouentium: quia in ijs, quæ agunt per intellectum, videtur non esse verum, quod ipse dixerat, scilicet q, si aliqd mouetur cũ prius quieuerit, oporteat prius remoueri causam quietis. Agentia.n. per intellectũ videntur se ad opposita habere absq; aliqua sui mutatione. vnde videt̃ q possint mouere & non mouere absq; aliqua mutatione. Ne ergo per hoc sua ratio impediatur, subiungit q ratio sua similiter tenet in ijs quæ agunt per intellectũ, & in ijs quæ agũt

Duplex agẽtiũ, genꝰ alterũ p naturã, alterũ p itellectũ. Qđ p naturã q idẽ facit: q vero p itellectũ, ad cõtraria aliqñ mouent.

B per naturam: quia ea quę agunt per naturam, per se quidẽ semper mouent ad vnum, sed per accidens quandoq; mouent ad contrarium. & ad hoc q illud accidens eueniat, necesse est esse aliquam mutationem. sicut frigidum per se semper frigefacit, sed per accidens calefacit. sed q per accidens calefaciat, hoc est per aliquam eius mutationem, vel inquantum vertitur ad alium situm, vt alio modo respiciat id quod nunc calefit ab eo quod prius frigefiebat: vel inquantum totaliter abscedit. Dicimus enim frigus esse causam caloris abscedendo, sicut gubernator per sui absentiam est causa submersionis nauis. Similiter etiam frigus per accidens fit causa caloris, vel per maiorem elongationem, vel etiam per maiorem appropinquationem. sicut in hyeme interiora animalium sunt calidiora calore ad interius recurrente, propter frigus circunstans. Sic etiam est in agente secundum intellectum. scientia enim licet sit vna contrariorũ, tamen non æqualiter vtrorumq;,

Frigꝰ cã caloris quõ quãdoq; sit quõq; scia, vna contrariorũ esse dicatur.

C sed vnius principaliter, sicut medicina ad hoc est per se ordinata, q faciat sanitatem. Si ergo contingat q Medicus vtatur sua scientia in contrarium, ad inducendum ægritudinem, peccat. et hoc non erit ex scientia per se, sed per accidens, propter aliquid aliud. Et ad hoc q illud aliud adueniat, cùm prius non esset, necesse est esse aliquam mutationem. Secundo ibi.

ARGY. *Verum ea quæ agere, aut mouere: et ea quæ pati: aut moueri possunt, non omnino hoc possunt: sed si sic se habent, atq; ad propinqua sibi euadunt: quare, cùm id fuerit, aliud mouet, aliud mouetur, & cum id euenerit, ut aliud sit mobile, aliud motiuum. Si igitur non semper mouebatur, non ita sese habebant, ut alterũ mouere alterum moueri possit, ut patet. sed alterum ipsorum mutari oportebat. In ijs enim quæ sunt ad aliquid id accidere ne*

D *cesse est, ueluti si duplum non erat, & nunc duplum euasit. si non utrunq;, alterum saltem mutatum esse necesse est. Erit ergo quædam mutatio prior prima.*

Si igitur quæcũq; possibilia sunt facere, aut pati aut mouere, aut moueri: hęc autem moueri non penitus possibilia sunt, sed sic se habentia et proxima alterutris sunt. Quare, cùm proximantur, aliud mouet, aliud autem mouetur, cùm sint vt sit hoc quidem motiuũ, illud vero mobile. Si igitur non semper mouebatur, T.c.9. manifestum est, q non se habebant sicut nunc possibilia, hoc quidẽ mouere, illud aũt moueri, sed oportuit mutari alterũ illorũ. necesse.n. in ijs, quę sunt ad aliquid, hoc accidere. vt si nõ est duplum, nunc autem est duplum, mutari, si

non

non vtrunq; alterum. Erit ergo quædam mutatio prior prima. E

Inducit probationem ad propositum ostendendum. Dicit ergo, ꝙ ex quo ita est, ꝙ simili modo se habet in ijs, quæ agunt secundum naturam, et secundum intellectum, possumus vniuersaliter de omnibus loquentes dicere, ꝙ quæcunq; sunt possibilia facere, aut pati, aut mouere, vel moueri {non penitus possibilia sunt} idest non possunt mouere aut moueri in quacunque dispositione se habeãt: sed prout se habent in aliqua determinata habitudine, & propinquitate adinuicem. Et hoc concludit ex premissis. quia iam dictum est, quòd tam in agentibus secũdum naturam, quàm in agentibus secundum voluntatem, nõ est aliquid causa diuersorum, nisi in aliqua alia habitudine se habens. & sic oportet, quòd, quando appropinquãt ad inuicem mouens & motum conuenienti propinquitate, & similiter, cùm sunt in quacũq; dispositione, quæ requiritur ad hoc quòd vnum moueat, & aliud moueatur, necesse sit hoc moueri, & aliud mouere. Si ergo non semper erat motus, manifestum est quòd non se habebant in ista habitudine, vt tũc vnum moueret, et aliud moueretur: sed se habebãt sicut non possibilia tũc mouere et moueri, post modum autem se habent in ista habitudine, vt vnum moueat & aliud moueatur. Ergo necesse est, quòd alterum eorum mutet. hoc enim videmus accidere in omnibus, quæ dicuntur ad aliquid, quòd nunquam aduenit noua habitudo, nisi per mutationem vtriusq; vel alterius. sicut si aliquid cùm prius nõ esset duplum, nunc factum est duplũ &, si non mutetur vtrunq; extremorum, saltem oportet ꝙ alterum mutetur. Et sic, si de nouo adueniat habitudo, per quã aliud moueat & aliud moueatur, oportet vel vtrũq; vel alterum moueri prius. Et sic sequitur quòd sit mutatio quædam prior mutatione, quæ dicebatur esse prima.

In his q̃ sũt ad aliquid nõ aduenit noua habitudo seu relatio, nisi p vtriusq; aut alteri⁹ co mutationẽ

Deinde cùm dicit.

ARGY. *Insuper, quonam modo prius, atq; posterius erit, si nõ sit tempus: aut tempus si non sit motus?*

T.c.10. **Adhuc autem prius & posterius quomodo erũt tẽpore nõ existente: aut tp̃s nisi sit motus?**

Ostendit propositum ratione sumpta ex parte temporis. Et primo premittit duo, quę sunt necessaria ad sequentem probationem. quorum Primũ est, quòd prius & posterius esse nõ possunt nisi tempus sit, cùm tempus nil sit aliud quàm prius & posterius secundum ꝙ sunt numerata. Secundum est, ꝙ tempus non potest esse nisi sit motus. et hoc etiam patet ex definitione temporis, quã supra in Quarto posuit dicẽs, ꝙ tempus est numerus motus secundum prius & posterius. Secundo ibi.

ARGY. *Quod si tempus numerus motus, aut quidam sit motus, si tp̃s est semper, & motũ perpetuum esse necesse est.*

Si igitur tẽpus numerus motus est, aut motus quidam: siquidem tempus semper erit, & motum necesse est perpetuum esse. H

Si tp̃s semp ẽ, motũ eẽ ppetuũ necesse est.

Concludit quandam conditionalẽ ex ijs quæ, in Quarto dicta sunt. Posuit enim ibi secundum suam sentẽtiam, quòd tempus est numerus motus: secundum vero aliorũ Philosophorum sententiam, tempus est motus quidam, vt ibi dixit. Quodcũq; autem horum sit verum, sequitur hanc conditionalem esse veram: si tempus semper est, necesse est motum esse perpetuum. Tertio ibi.

ARGY. *At de tempore uniuersi (preter unum) consentire uidentur. Omnes enim tempus inquiunt ingenitum esse. Atq; p hoc Democritus, impossibile esse demonstrat omnia esse facta: tempus enim dicit non esse ortum. Plato uero solus ipsum ortũ esse ait. Etenim una cum cælo dicit ipsum ortum fuisse: cæluṁq; factum asserit esse.*

E **At vero de tempore prę̨ter vnum concordi ter intelligi videntur omnes. Ingenitum enim esse dicũt. Et propter hoc Democritus demõstrat, impossibile omnia esse facta: impossibile enim est tempus factum esse. Plato autem tempus generat solus. simul enim cum cœlo factũ esse. cœlum autem factum esse dicit.** T.c.10.

Probat autem antecedens prædictæ conditionalis dupliciter. Primo quidem secundum opiniones aliorum: & dicit, ꝙ omnes Philosophi præter vnum, idest Platonem, concorditer videntur sentire de tempore quòd sit {ingenitum} idest, quòd non incęperit esse postquam prius non fuit. Vnde & Democritus probat impossibile esse quòd omnia sint facta, quasi de nouo incœperint: quia impossibile est sic tempus esse factũ, quòd de nouo incœperit. Sed F solus Plato {generat tempus} idest dicit tempus de nouo factum. Dicit enim Plato, quòd tempus est simul factum cum Cœlo. ponebat autem cœlum esse factum, idest habere durationis principium, vt hic Arist. ei imponit secundum ꝙ eius verba superficietenus sonare videtur. Quamuis Platonici dicant Platonem sic dixisse cœlum esse factum, inquantum habet principium actiuum sui esse, nõ autem ita ꝙ habeat durationis principium. Sic igitur solus Plato intellexisse videtur, quòd tempus nõ potest esse sine motu: quia nõ posuit tempus esse ante motum cœli. Secundo ibi.

Quod si impossibile quidem est tempus esse, ac intelligere sine nunc ipso: nunc autem ipsum medium quoddam principij simul finisue subiens rationem, principij quidem futuri, finis uero transacti: tempus sit semper profecto necesse est. Vltimum nãq; temporis eius, quod sumptum extremum est, in aliquo ipsorum nunc erit. Nihil enim in tempore præter nunc ipsum accipi potest. Quare, cum ipsum nunc principium sit, atq; finis, citra ipsum ac ultra, tempus sit semper necesse, est. At si tempus semper esse necesse est, patet & motũ necessario semp esse qppe cum tẽpus affectus sit quidã ipsius motus, ut patuit. ARGY. G

Si igitur impossibile est & esse et intelligere tempus sine ipso nunc: nunc autem est mediũ quoddam et principium et finem habẽs simul, principium autem futuri temporis, finem vero pręteriti: necesse est semper esse tempus. vltimum enim finiti accepti temporis, in aliquo ipsorum nunc erit. Nihil enim est accipere in tempore præter nunc. Quare, quoniam est finis & principiũ ipsum nunc, necesse est ipsius in vtraq; parte semper esse tempus. at vero, si tempus, manifestũ est quia necesse est, & motũ esse. si quidẽ tp̃s est passio quædã motus est. T.c.11.

Probat idem per rationem. quia impossibile est quòd dicatur aut intelligatur tempus esse absq; ipso nunc: sicut impossibile est quòd sit linea sine puncto. Nunc autem est quoddam medium, habens de sui ratione quod sit simul & principium & finis. principium quidem futuri temporis, finis autem præteriti. ex quo apparet, quòd necesse est semper esse tempus. Quodcunque enim tempus accipiatur, eius extremum est aliquod nunc ex vtraque parte. Et hoc patet per hoc, quòd nihil est accipere in actu de tempore nisi nunc: quia quod præteritum est iam abijt, quod autem futurum est, nondum est. Nunc autem, quod accipitur in extremo temporis, est principium & finis, vt dictum est, ergo necesse est quòd ex vtraq; parte cuiuscunq;

temporis

temporis accepti, semper sit tempus. alioquin primũ nũc A non esset finis, & vltimum nunc non esset principium. Ex hoc autem, ꝙ tempus est sempiternum, concludit, ꝙ necesse est motum semper esse. & rationem consequentiæ assignat: quia tempus est quædam proprietas motus: est enim numerus eius, vt dictum est. Videtur autem ꝙ Aristo. ratio non sit efficax. Sic enim se habet nunc ad tẽpus, sicut punctum ad lineam, vt in Sexto habitum est: nõ est autem de ratione pũcti, ꝙ sit medium. sed aliquod punctum est quod est tantum principium lineæ, aliquod autem, quod est tantum finis. accideret autem omne punctum esse principium & finem, inquantum est lineæ infinitæ. Non ergo posset probari ꝙ linea sit infinita ex hoc ꝙ omne punctum sit principium & finis. sed potius ecõuerso ex hoc, ꝙ linea est infinita, probandum esset, ꝙ omne punctum esset principium & finis. Sic ergo videtur, ꝙ omne nunc esse principium & finem, non sic sit verum, nisi ex eo ꝙ tempus ponitur sempiternum. Videtur ergo B Aristo. in assumptione huius medij supponere sempiternitatem temporis, quam debet probare. Auer. autem volens saluare Aristo. rationem, dicit ꝙ nunc semper sit principium & finis. Conuenit enim, inquantum tempus non est stans sicut linea, sed fluens. quod manifestum est nihil ad propositum pertinere. Ex hoc enim ꝙ tempus est fluens & non stans, sequitur ꝙ vnum nunc non possit bis sumi, sicut bis sumitur vnum punctum. sed fluxus tẽporis nihil facit ad hoc ꝙ sit principium & finis simul. Eiusdem enim rationis est inceptio & terminatio in omnibus continuis, siue sit permanentia siue fluentia, vt ex Sexto patet. Et ideo aliter dicendum est secundum intẽtionem Aristo. ꝙ hoc, ꝙ omne nunc sit principium & finis, vult accipere ex eo quod primo supposuit, scilicet ꝙ prius & posterius non sit tẽpore non existente: hoc enim principio supposito ad nihil aliud vsus est. sed ex hoc cõcluditur, ꝙ omne nunc sit principium & finis. Dato enim ꝙ aliquod nunc sit principium alicuius temporis, manifestum est autem ex definitione principij, ꝙ principium temporis est ante quod nihil eius existit: est ergo accipere aliquid ante vel prius ꝗ ipsum nunc, quod ponitur principium temporis. prius autem non est sine tempore: C ergo nunc, quod ponitur principium temporis, est etiam temporis finis. Et eodem modo, si ponatur nũc esse finis temporis, sequitur quòd sit etiam principium: quia de ratione finis est quòd post ipsum nihil sit eius. Posterius autem non est sine tempore: sequitur ergo, quòd nunc, quod ponitur finis, sit etiam principium temporis. Deinde cùm dicit,

An rõ, Ari. tpis ęternitatẽ pbans ex Nunc in tpe accepto, qd finis & principii habet fidẽ huius astruat nec ne, cũ nunc vnũ in tpe sumere cõtingat, qd sit princi piũ sit, vt in pũcto: nec ę videre licet Sẽsus Aue.

Iprobatio.

Robur rõis Arist.

ARGY. *Eadem aũt erit ratio, & qua motũ corrũpi non posse probabitur. Nam, ut si motus ortus esse dicatur, fit ut primã mutatione sit aliqua prior, sic hic fiet, ut ultima mutatione posterior aliqua sit. non enim moueri desinet, & esse mobile simul, ceu comburi, & combustibile esse. Esse nanque combustibile potest, & non comburi, nec item desinet simul mutatiuum, & mouens esse. Et ipsum autem corruptibile, corruptũ fore oportebit, cùm corrumpitur, D & post hoc rursus id quod huius est corruptiuum. corruptio nanque mutatio quædam est. Quod si hæc fieri non possunt, patet motum perpetuum esse.*

T. cõ. 12. Eadem autem ratio est, et de eo, quod incorruptibilis sit motus, sicut enim de fieri motum, accidit priorem quandam esse mutationem prima, sic hic posterior est posteriori. non enim simul quiescit quod mouetur: et quod mobile est, & quod comburitur, et quod combustibile. Contingit enim combustibile esse A quod non comburitur, neque motum et mouens. Et corruptibile igitur indigebit corrumpi, cùm corrumpatur, et huiusmodi corruptiuum iterum posterius. corruptio enim mutatio quædam est. Si igitur hoc impossibile, manifestum est ꝙ est perpetuus motus. T. c. 11.

Ostendit quòd motus semper sit futurus. Et ostendit hoc ex parte motus: quia ratio supra ex parte motus accepta, non concludebat nisi, quòd motus nunquam incipiat: ratio vero sumpta ex parte temporis, concludebat vtrunque, & quòd nunquam incœperit, & quòd nunquam deficiat. Dicit ergo, quòd eadem ratione potest probari quòd motus sit incorruptibilis, idest quòd nunquam deficiat, per quam probatur quòd motus nunquam incœpit. Sicut enim ex hoc, quod est motum incipere, sequitur quod sit quædam mutatio prior B mutatione quæ ponitur prima, sic, si ponatur quòd motus quandoque deficiat, sequitur, quòd sit aliqua mutatio posterior ea, quæ ponitur postrema. Et quomodo hoc sequatur, manifestat abbreuiando quod supra diffusius dixerat circa inceptionem motus. posuerat enim quòd, si motus incœpit, aut mobilia aut mouentia incœperunt, aut semper fuerunt. Et similis diuisio posset hic fieri, quia si motus deficiat, aut mobilia & mouentia remanebunt, aut non. sed, quia similiter ostenderat, quòd idem sequitur secundum vtrunque, ideo hic nõ vtitur nisi altera via, scilicet quòd ponatur sic motus deficere, ꝙ mobilia & mouentia deficiant. Hoc ergo supposito, dicit ꝙ non simul quiescit, idest deficit motus in actu, & ipsum mobile. sed sicut prior est generatio mobilis ꝗ motus eius, ita posterior est corruptio mobilis, ꝗ cessatio motus. Quod sic patet. quia contingit ꝙ remaneat aliquid combustibile, postquam desinit comburi. Et sicut dictum est de mobili, ita dicẽdũ est de motiuo: quia non simul desinit esse mouens in actu, & esse motiuum in potentia. Sic igitur patet, ꝙ, si etiam ipsum mobile corrũpitur post cessationem motus, necessarium erit esse quan- C dam corruptionem ipsius mobilis. Et iterum, quia omnia mouentia & mota desinunt, necessarium erit posterius, ꝙ etiam ipsum corruptiuum corrumpatur. Cùm ergo corruptio sit mutatio quædam, sequetur ꝙ post vltimam mutationem sint aliquę mutationes. cum ergo hoc sit impossibile, sequitur quòd motus in ꝑpetuum duret.

Hæ igitur rationes sunt, ex quibus Aristo. probare intendit motum semper fuisse, & nunquam deficere. Quod quidem quãtum ad vnam partem fidei nostræ repugnat, scilicet ꝙ ponatur motus semper fuisse. Nihil enim secundum fidem nostram ponĩt semper fuisse, nisi, solus Deus, qui est omnino immobilis. nisi forte, quis ipsum diuinũ intelligere velit nominare motum, quod æquiuoce intelligeretur. non enim de tali motu Aristote. hic intelligit, sed de motu proprie dicto. Quantum vero ad aliam partem non omnino est contrarium fidei: quia, vt supra dictum est, non agit Ari. de motu cœli, sed vniuersaliter de D motu. ponimus autem secundum fidem nostram substantiam Mundi sic quandoq; incœpisse, ꝙ tamen nunquam desinat esse. ponimus etiam ꝙ aliqui motus semper erũt, præsertim in hominibus, qui semper remanebunt incorruptibilem vitam agentes vel miseram, vel beatam. Quidam vero frustra conantes Aristo. ostendere non contra fidem locutum esse, dixerunt quòd Arist. non intendit hic probare quasi verum, quòd motus sit perpetuus: sed inducere rationem ad vtranque partem quasi ad rem dubiam. quod ex ipso modo procedendi friuolũ apparet. Et pterea ꝑpetuitate tpis & mot⁹ quasi principio vtitur ad ꝓbãdũ primũ principiũ esse, & in hoc Octauo. & Vndecimo Meta. vnde manifestum est, ꝙ suppo-

Quo nam modo fnia de Mundi æternitate, fidei principijs repugnet.

nit hoc tanquam probatum. Sed, si quis recte rationes hic positas cõsyderet, huiusmodi rationibus veritas fidei efficaciter impugnari non potest. Sunt enim huiusmodi rationes efficaces ad probandum, ꝙ motus non inceperit per viam naturæ, sicut ab aliquibus ponebatur: sed ꝙ non inceperit quasi rebus de nouo productis à primo rerum principio, vt fides nostra ponit, hoc ijs rationibus probari non potest. quod patet p̃ singulas illationes hic positas consyderanti. Cum enim quęrit si motus nõ fuit vtrum mouentia & mobilia semper fuerunt vel nõ, Respondendũ est, ꝙ primum mouens semper fuit: oĩa vero alia, siue sint mouentia, siue mobilia non semper fuerunt, sed inceperunt esse à causa vniuersali totius esse. Ostẽsum est autem supra, ꝙ productio totius esse à causa prima essendi, non est motus, siue ponatur ꝙ hæc rerũ emanatio sit ab æterno, siue non. Sic ergo non sequitur, ꝙ ante primam mutationem sit aliqua mutatio. sequeretur autem si mouentia & mobilia essent de nouo producta in esse ab aliquo agẽte particulari: quod ageret aliquo subiecto præsupposito, quod transmutaretur de nõ esse, siue de priuatione ad formam. de hoc enim modo incipiendi procedit ratio Arist. Sed, quia ponimus saltem primũ motorem semper fuisse, Respondendum restat sequenti eius deductioni: qua concludit ꝙ, si præexistentibus mouentibus & mobilibus, incipiat de nouo esse motus, oportet ꝙ mouentia vel mobilia prius non essent in hac dispositione, in qua sunt, dũ est motus. & sic oportet ꝙ primam mutationem præcedat aliqua mutatio. Et si quidem de ipso motu loquamur, facilis est responsio. non enim mobilia prius erant in hac dispositione, in qua nunc sunt: quia prius non erant, vnde moueri non poterant. sed sicut dictum est, ipsum esse non acquisiuerunt per mutationẽ vel motũ, sed per emanationem à primo rerum principio. et sic non sequitur, ꝙ ante primã mutationem sit aliqua mutatio. Sed vlterius remanet quæstio de prima rerũ productione. Si enim primũ principium, quod est Deus, nõ aliter se habet nunc q̃ prius, non magis nunc res producit q̃ prius. si vero aliter se habet, saltem mutatio, quę est ex parte eius, erit prior mutatione, quæ ponitur prima.

Et quidem si esset agens per naturam tantũ, & non per voluntatem & intellectũ, ex necessitate cõcluderet ratio. sed, quia agit per voluntatem, põt per voluntatẽ æternã producere effectum non æternum, sicut intellectu æterno potest intelligere rem non æternã. res enim intellecta est quodam modo principium actionis in agẽtibus per voluntatem, sicut forma naturalis in agentibus per naturã.

Sed adhuc magis instat. Non enim videmus ꝙ volũtas postponat facere quod vult, nisi p̃p hoc ꝙ aliquid expectatur in futurum, quod nondũ est in præsenti. sicut si volo facere ignem non nunc sed postea, expectatur in futurum frigus, cuius causa facio ignem: vel ad minus expectatur præsentia tpis. quod autẽ tempus succedat post tempus, hoc non est absq; motu. non ergo potest esse, ꝙ voluntas, etiam si ponatur immutabilis, postponat facere id quod vult, nisi aliquo motu interueniente. Et sic nõ potest esse ꝙ noua productio rerum proueniat à voluntate æterna, nisi mediantibus motibus succedentibus sibi in infinitum. Latet autem sic obijcientes, ꝙ hæc obiectio procedit de agente in tempore: quod, scilicet agit tempore præsupposito: in huiusmodi enim actione, quæ fit in tempore, oportet consyderare aliquam determinatã habitudinem ad hoc tempus, vel ad aliquid eorũ, quæ sunt in hoc tempore, vt fiat magis in hoc tempore q̃ in alio. Sed hæc ratio locũ non habet in agente vniuersali, quod & ipsum tempus simul cum cæteris producit. cùm enim dicimus res non semper fuisse à Deo productas, non intelligimus, ꝙ infinitũ tempus pręcesserit, in quo Deus ab agendo cessauerit, & post modum tempore determinato agere cæperit: sed ꝙ Deus tempus & res simul in esse pro-

E duxerit, postquam non fuerat. Et sic non restat in diuina voluntate consyderandum, ꝙ voluerit facere res nõ tũc sed postea, quasi tempore iam existente: sed consyderandum solum est hoc, ꝙ voluit ꝙ res, & tempus durationis earum inceperit esse postquam non fuerunt. Si autem quæratur, quare hoc voluit. sine dubio dicendum, ꝙ propter seipsum. Sicut enim propter seipsum res fecit, vt in eis suæ bonitatis similitudo manifestaretur, ita voluit eas non semper esse, vt sua sufficientia manifestaretur in hoc ꝙ omnibus alijs non existentibus, ipse in seipso omnem sufficientiam beatitudinis habuit, & virtutis ad rerum productionem. Et hoc quidem dici potest quantum humana ratio capere potest de diuinis: saluo tamen secreto diuinæ sapientiæ, quod à nobis comprehendi non potest. Quia igitur huius rationis solutio procedit supponendo ꝙ tempus non fuerit semper, restat soluere rationem, per quam ostendi videtur, tempus semper fuisse.

Cur Deus voluit Mundũ nõ semp esse.

F & ideo forte Aristo. post rationem de motu posuit rationem de tempore: quia consyderauit ꝙ præmissa ratio de motu efficaciam non haberet, nisi poneretur tempus æternum. Quod ergo ponit, quòd quandocunque est tempus, necesse est ponere aliquod nunc esse, indubitanter concedendum est. omne autem Nunc, esse principium & finem temporis concedi non oportet, nisi ponatur etiam motum semp̃ esse: vt, scilicet sic ꝙ quodlibet indiuisibile in motu acceptum, quod momentum dicitur, sit principium & finis motus. sic enim habet se nunc ad momentũ, sicut tempus ad motum. Si ergo ponimus motum non semper fuisse, sed est accipere aliquod primũ indiuisibile in motu, ante quod nihil fuit motus: erit etiã accipere aliquod nunc in tempore, ante quod non fuit aliquod tempus. Iam autem ostendimus exponendo literã, ꝙ id quod Auer. dicit ad hanc rationem cõfirmandam, efficaciam non habet. Sed nec illud quod Aristo. ad hoc ponit, s. ꝙ prius & posterius non sunt sine tempore, effi-

G cax esse potest. Cùm enim dicimus ꝙ principium temporis est, ante quod nihil eius est: non propter hoc oportet ꝙ ipsum nunc, quod est principium temporis, præcedat tẽpus: quod significatur cũ dicitur, ante. sicut, si in magnitudine dicam, ꝙ principiũ magnitudinis est, extra quod nihil est eius, non oportet quòd illud extra quod, significet aliquem locum in rerum natura existentẽ, sed imaginabilẽ tantum: alioquin esset ponere locum extra cælum: cælus est magnitudo finita, habens principium & finem. Similiter etiam & primum nunc, quod est principium tẽporis, non præcedit tempus in rerum natura existens: sed secundum imaginationem nostram tantum. Et hoc tempus designatur cùm dicitur, ꝙ primum nunc est principium temporis, ante quod nihil est temporis. Vel potest dici, ꝙ, cùm dicitur principium temporis est, ante quod nihil est temporis, ly ante, non remanet affirmatiũ, sed negatur. & sic non oportet ponere tempus ante principium

H temporis. In ijs enim, quæ sunt in tẽpore, accidit ꝙ in eorum principio tempus aliquod præexistat. Sicut cùm dicitur, ꝙ principium iuuentutis est, ante quod nihil est de iuuentute: potest intelligi ante etiam affirmatiue, quia iuuentus tempore mensuratur: tempus autem non mensuratur tempore: vnde eius principio tempus non præexistit: & sic ly ante quod ponit in definitione principij tẽporis, & non oportet ꝙ remaneat affirmatiũ, sed negatiũ. Est autẽ ante tps aliqua duratio, scilicet. Aeternitas Dei, quæ non habet extensionem, aut prius & posterius, sicut tempus, sed est tota simul: & non est eiusdem rationis cũ tempore, sicut nec magnitudo diuina cum magnitudine corporali. Sicut, ergo cùm dicimus extra mundum non esse nisi Deum, non ponimus aliquam dimensionem extra mundum: ita, cùm dicimus, ante mundum nihil fuisse, non ponimus aliquam successiuam durationem ante mundum.

LECTIO. III.

Disputat contra Anaxago. & Empedo. negantes motus æternitatem.

ARGV. *Et non aliquando esse, aliquando non esse. etenim ita dicere, potius simile est figmento.*

SEd non aliquando quidem erat, aliquando autem non. et nanque assimilatur sic dicere, figmento magis.

Postq̃ Philosophus posuit rationes ad ostendendum motum semper esse, hic ponit rationes contra Anaxag. & Empe. qui contrarium ponebant. Et circa hoc duo facit. Primo ponit rationem contra eorum positionem, secundo contra rationem, quam supponebant. ibi { Similiter autem & dicere, &c. } Dicit ergo primo, q̃, cũ ostensum sit q̃ motus semper est, non erit dicẽdum, q̃ aliquando sit motus, & aliquando non, sicut dixerunt. Empe. & Anax. sic enim dicere, sicut ipsi posuerunt, assimilatur cuidam figmento, quia scilicet absq; ratione hoc ponebant. Omne enim, quod ponitur absq; ratione vel authoritate diuina fictitium esse uidetur. Authoritas autem diuina præualet etiam rationi humanæ, multo magis, q̃ authoritas alicuius Philosophi præualeret alicui debili rationi, quam aliquis puer induceret. Non ergo assimilantur figmento, quę per fidem tenentur, licet absq; ratione credantur. credimus enim diuinæ authoritati miraculis approbatę, idest illis operibus, quæ solus Deus facere potest. Secundo ibi.

T. 14. Vt exponit Alex. Oẽ qđ absq; ratiõe, aut diuina authoritate affirmat fictitiũ esse videtur.

Et item dicere sic esse aptum, atq; hoc oportere principium esse putare. Quod quidem Empedo. dixisse videt, rebus (inq̃) competere necessario, ut nunc concordia, nũc discordia uincat, ac eas moueat, in medio uero tempore quiescant. Fortasse etiam & hi qui principium unum fecerunt, ut Anaxagoras, hoc dixerunt modo.

T. c. 14. Similiter autem et dicere, quia aptum natum sic est. & hoc oportet opinari esse principium. Et hoc videtur vtiq; Emped. dicere, q̃ tenere et mouere in parte amicitiam & discordiam inest rebus ex necessitate, quiescere autem inter tempus.

T. c. 15. Fortassis autem & vnum principium facientes, sicut Anaxagoras, sic vtiq; dicerent.

Obijcit contra rationem, cui innitebãtur. Et circa hoc tria facit. Primo ponit istam rationem esse inconuenientem, secundo ostendit, q̃ inconuenientior erat fm positionem Anax. q̃ fm positionem Emp. ibi { At vero nihil inordinatum, &c. } Tertio ostẽdit, q̃ nec secundum opinionem Empedo. conuenienter se habet. ibi { Sed & oportet hoc dicentem. } Dicit ergo primo, q̃ similiter et hoc uidetur esse fictitium, q̃ aliquis ponens motum qñq; esse, & qñq; nõ esse, dicat hoc pro ratione, q̃ hoc ideo est, quia natum est sic esse. & hoc oportet accipere tanq̃ principium sicut Empe. videtur dicere, q̃ hoc, quod res in parte temporis teneant amicitiã, & in parte temporis teneãt discordiam, & moueantur, & q̃ in medio tempore quiescant, iest rebus ex necessitate. sicut si aliquis diceret, quare calidum calefacit, quia sic necesse est esse. & hoc accipiatur quasi principium, quòd calidum calefacit. Similiter accipiebat Empedo. quasi principium, quòd necesse est sic esse, quandoq; res moueri per amicitiam, quandoque per discordiam, & quandoq; quiescere. Et forte etiam eodem modo diceret Anaxago. & alij ponentes vnũ principium actiuum. quia oportet hoc accipere quasi principium, quòd motus inceperit postquam in infinito tempore non fuit. Secundo ibi.

Scda. 18. Tertia.

At uero nihil eorum, quæ natura, secundumq; naturam fiunt ordine uacat. Natura nanq; uniuersis est ordinis causa: at infinitum nullam rationem habet ad infinitum. Omnis uero ordo ratio est. Infinito autem quiescere tempore, deinde aliquando moueri, huiusq; differentiam nullam, cur nunc magis quàm prius, nec ullum ordinem esse, non est profecto ipsius opus naturæ. Nam id quod natura fit, aut simpliciter sese habet: (ut ignis sursum natura fertur, & non interdum sursum, interdum non sursum:) aut rationem habet, si non simpliciter se habet eodemq; modo. Quocirca præstabilius est rem ita se habere, ut Empedocles, & siquis alius ita dixit: interdum (inquam) quiescere, interdum moueri. talem enim ordinem quendam habere uidetur.

At vero nihil inordinatum, eorum quæ natura & fm naturam sunt. natura. n. oibus causa ordinationis est. Infinitum autem ad infinitum nullam rationem habet: ordinatio autẽ omnis ratio est. Infinito autem tempore quiescere, postea motum esse aliqñ: huius autem neq; vnam drãm esse, quare nunc magis q̃ prius, neq; iterum aliquam ordinationem habere, non iã naturæ est opus. Aut. n. simpliciter se habet quod est naturæ, & non aliqñ quidem sic, aliquando vero aliter: (vt ignis natura sursum ferẽ, & non aliquando quidem sic, al quãdo vero non:) aut rationem habet, quod nõ est simpliciter. Quare dignius est, sicut Emped. et siquis alter dixit sic habere, in parte qescere oẽ, et moueri iterũ ordinationem. n. iam habet quandam hmõi.

Ostẽdit q̃ hac rõne inconuenientius vtebatur Anax. q̃ Empe. Manifestum est. n. q̃, cũm ponitur aliquid esse quasi principium, oportet accipere, q̃ hoc sit fm rei naturã, hoc est vt natura rei sit talis, q̃ hoc ei conueniat. Sic. n. accipimus quasi principiũ, q̃ oẽ totũ maius est sua parte, quia hoc est de rõne & natura totius, quod excedit partis quantitatẽ. vnde Emped. dicebat { Sic aptum natum est esse. } dans intelligere, q̃ hoc est accipiendũ quasi principiũ. Et silr Anax. diceret, licet non exprimeret. Sed manifestum est, q̃ nulla res naturalis nec aliquid eorũ, quæ naturaliter rebus cõueniunt, põt eẽ absq; ordine, qa natura est causa ordinationis. Videmus. n. naturam in suis opibus ordinate de vno in aliud procedere: quod ergo nõ habet aliquẽ ordinẽ, nõ est fm naturã, nec põt accipi vt principiũ. sed duo infinita non hñt ordinẽ adinuicẽ, qa infiniti ad infinitũ nulla est proportio: ois aũt ordo proportio quædã est. Sic ergo patet, q̃ qescere res tpe infinito, & postea icipere moueri p infinitũ tẽpus, sine hoc q̃ sit aliqua drĩa iter hoc tẽpus & illud, quare nũc magis q̃ prius motus fiat, neq; iterũ assignare aliquã aliam ordinationẽ inter aliqua duo, quorũ vno deficiente, alterum incipiat & fiat motus, vt Anax. ponebat, hoc non est opus naturæ, qa quicquid est natura, aut semp { simpliciter } .i. eodem modo se habet, & non aliquando sic, aliqñ autem aliter, sicut ignis semper sursum fertur. Aut aliqua rõ est, quare non semp est eodem mõ, sicut non semper aialia crescũt, sed qñq; diminuuntur. & hoc habet aliquam rationẽ. Sic ergo non videntur fm naturam procedere, q̃ infinito tẽpore res quieuerit, & postmodũ moueri icoeperint, vt Anaxa. posuit. Vnde melius est, q̃ dicatur sicut Empe. dixit, vel quicunq; alius similiter opinatus est, q̃ totum vniuersum in quadam parte tpis quiescit, & iterum moueri i alia parte tpis, qa iã hoc põt hẽre aliquã ordinationẽ: finiti. n. ad finitum potest esse proportio. Est autem considerandũ, q̃ finis fidei nostræ non est similis positioni. Anaxa.

Natura, ordinis cũ cã sit, iordinata innaturalia eẽ vult.

Nota.

Non enim ponimus ante mundum infinita spatia temporis, cuius sit necesse accipere proportionem ad tempus sequens. sed antequam mundus inciperet sola Dei simplex æternitas fuit, sicut dictum est, quæ est omnino extra genus temporis. Tertio ibi.

ARGY. *Verum & eum, qui ita dicit, non solum id dicere, sed ipsius causam etiam afferre, et non ponere neq; censere ullam sine ratione sententiam. sed aut inductionem, aut demonstrationem afferre oportet. Ipsa enim, quæ sunt supposita, non sanæ causæ sunt. Neq; hoc erat concordiæ uel discordiæ esse: sed illius quidem congregare, huius disgregare officium est. Quod si insuper assignauerit: ipsum interdum dicendum est, & in quibus sic sit, ceu esse apud nos aliquid quod congregat homines (amicitiam inq̃) & esse etiam aliquid, quod inimicos seiungit (inimicitiam inquam) Hæc enim & in ipso toto esse supponit. in* F *quibusdam enim sic esse uidetur. Per æqualia uero ita fieri tempora, alicuius indiget rationis.*

Sed & oportet hoc dicentem non affirmare solum, sed causam ipsius dicere, & non apponere nihil, neq; velle dignitatem irrationabile: sed aut inductionem, aut demonstrationẽ afferre. hæc enim non causæ positæ sunt. Neque in hoc erat amicitiæ vel inimicitiæ esse, sed huius quidem congregare, illius vero disgregare. Si vero determinetur quod est in parte, dicẽdum est i quibus sic sunt: sicut quia est aliquid quod congregat homines amicitia, & fugiunt inimici abinuicem. Hoc enim supponitur, & in toto esse: videtur enim in quibusdam esse sic. quòd G aũt & s̃m æqualia tẽpora, indiget aliqua rõne.

Ostendit ꝙ nec etiam Empe. conuenit prędicta ratio. Et primo ostendit propositum, secundo excludit quandam falsam existimationem. ibi {Omnino enim existimare, &c.} infra Dicit ergo primo, ꝙ etiam qui hoc dicit, ꝙ Empe. dixit, non oportet ꝙ solum affirmet quod dicit, sed etiam quod assignet causam sui dicti, & ꝙ nihil ex se apponat, vltra id, quod causa assignata requirit, neque etiam aliquid velit accipere vt dignitatem, idest vt principium absq; ratione. Sed oportet, ꝙ adducat ad manifestationem eius quod accepit quasi principium, aut inductionem, sicut in principijs naturalibus, quæ ex sensibilium experimento accipiuntur: aut demonstrationem, sicut in principijs, quæ per principia priora demonstrantur. Sed hoc Empedo. non seruat. Esto enim ꝙ ipse ponat amicitiam & litem esse causas, tamen non est de ratione amicitiæ vel inimicitiæ, ꝙ vnum eorum post alterũ moueat. Nõ est enim de ratione amicitiæ, ꝙ in inimicitiam conuertatur, nec econuerso, sed de ratione amicitiæ est, ꝙ cõgreget, de ratione vero inimicitiæ est, ꝙ disgreget. Sed, si vlterius determinetur, ꝙ in quadam parte tẽporis hæc congreget, & iterum in quadam parte temporis, illa disgreget, est vlterius manifestandum in aliquibus particularibus, in quibus hoc contingat. Sicut, ꝙ amicitia congreget, & inimicitia disgreget, manifestatur in hominibus. quia amicitia homines adunãtur adinuicem, inimicitia vero fugiunt ab inuicem. & ideo hoc ab Emp. supponitur esse in toto vniuerso, quia videtur esse in aliquibus sic. Sed ꝙ s̃m æqualia tempora moueãt successiue amicitia & inimicitia, hoc idiget aliqua rõne manifestante: nõ enim videt hoc in ominibus contingere. Secundo ibi.

ARGY. *Omnino autem hoc principium sufficiens esse putare: semper (inquam) esse sic, aut fieri, non recte sese habet,* E *ad quod Democritus cãs naturales reducit, sic inquiens, & prius fiebat, ipsius autem semper non quærere principium censet. In quibusdam hoc recte dicens, in omnibus autem nõ recte. Etenim triangulus suos angulos duobus rectis semper æquales habet. Attamen æternitatis huius est alia causa. Principiorum tamen, quæ quidem sunt perpetua, non est alia causa. Tot igitur à nobis sint dicta, quibus iam patet nullum unquam fuisse, uel fore tempus, quando non erat, aut non erit motus.*

Omnino enim existimare principium hoc esse sufficiens, quod semp̃ aut est sic, aut fit, non recte se habet opinari. In quo Democritus reducit de natura causas ꝙ sic, & quod prius factum est: ipsius autem semper noluit principiũ F quærere, in quibusdam dicens recte, quod autẽ in omnibus, non recte. Etenim triãgulus semper habet duobus rectis æquales angulos: sed tamen est perpetuitatis huiusmodi altera causa. Principiorum igitur non est altera causa, sed perpetua sunt. Quòd quidem igitur nullum tempus erit, neq; erat quando motus non erit, siue non erat, tanta dicta sunt.

Idem in .1. lib. de Ge. Alalium.

Excludit quandam falsam existimationem. Posset. n. aliquis credere, quòd quicquid semper est non habet causam, propter hoc ꝙ videm⁹ ea, quæ apud nos causantur, de nouo inciperet: et ideo videbatur aliquibus, ꝙ quando reducebatur aliqua quæstio in aliquid quod est semper, non oporteret vlterius causam, seu rationem quærere. Sic ergo posset Empedo. dicere, ꝙ amicitia & lis semper s̃m æqualia tempora mouerunt: & ideo non est quærẽda hu- T. 4. G ius alia ratio. Hoc ergo Aristot. remouet dicens, ꝙ non recte se habet opinari, ꝙ aliquid existimetur eẽ principiũ, propter hoc ꝙ semper aut sic est, aut sic fit. Ad hoc enim Democritus reducebat omnes causas naturales, assignãs principium ijs, quæ de nouo fiunt, sed eius quod est semper nolebat aliquod principium quęrere. Quod quidem in aliquibus recte dicitur, sed non in omnibus. Manifestum est enim ꝙ triangulus semper habet tres angulos æquales duobus rectis. Sed tamen huiusmodi perpetuæ passionis est altera causa. Sed aliqua perpetua sunt sicut principia, quorum non est alia causa. Est autem valde notandum quod hic dicitur, quia vt in Secũdo Meta. habetur, eadem est dispositio rerum in esse, & in ueritate. sicut igitur aliqua sunt semper vera, & tamen habent causam suæ veritatis. nam Aristoteles intellexit, ꝙ essent aliqua semper entia, s. corpora cœlestia & substantiæ separatæ: & tamen haberent causam sui esse. ex quo patet, ꝙ H quãuis Aristo. poneret mundum æternum, non tamen credidit, ꝙ Deus nõ sit causa essendi ipsi mũdo: sed causa motus eius tantum, vt quidam dixerunt. Vltimo autem concludit principale propositũ epilogando. & dicit tanta dicta esse de hoc, ꝙ nullum tempus erit in futuro, neq; erat in præterito, in quo aliquis motus non sit.

Nõ incõuenit aliquod æternũ hẽ causam.

LECTIO. IIII.

Trium rationum solutiones, quæ apparenter concludunt motum quandoq; incœpisse, afferuntur.

Ea uero, quæ sunt hisce contraria, non est difficile soluere. Nam ex hisce uidebitur posse maxime motum esse ortum, & antea nunquam fuisse. Primo, quia nulla mutatio perpetua est, omnis nanq; mutatio suapte natura è quopiam ad quippiam est. Quare mutationis omnis finis sint ea contraria, inter quæ fit, & nihil in infinitum moueatur, necesse est. ARGY.

Contraria

T.c.16. Contraria autem his non difficile est soluere. Videbitur autē ex huiusmodi consyderantibus contingere maxime motum esse aliquando, cùm non esset omnino. Primū quidem, quia neq; una perpetua mutatio est. mutatio enim omnis apta nata est ex quodam in quiddam. Quare, necesse est omnis mutationis terminum esse contraria in quibus fit: in infinitum autem moueri nullum.

Postq̄ Philosophus posuit rationes ad probandum motum semper esse, hic intendit soluere ea, quæ in cōtrarium obijci possunt. Et circa hoc duo facit. Primo ponit rationes, Secūdo soluit eas. ibi {Horum autem primū.}
T.18. Circa primum ponit tres rationes præmittens suam intentionem: & dicit, ꝙ ea, quæ in contrarium obijci possunt, non est difficile soluere. Ex tribus enim rationibus videtur maxime sequi, ꝙ motus aliquando incipiat esse cùm prius omnino non fuerit. quarum Prima est, qua supra probauit in Sexto quòd nulla mutatio est infinita. eadem enim ratione probari potest, quòd nulla mutatio sit perpetua. Nulla enim mutatio terminata est perpetua, sicut nec īfinita: sed omnis mutatio est terminata. omnis enim mutatio naturaliter est ex quodam in quiddam, & ista duo sunt contraria: vnde necesse est, ꝙ termini cuiuslibet mutationis sint ipsa contraria, in quibus fit trāsmutatio. Sed, quia nō in omni motu locali manifesta est contrarietas terminorum, subiungit qđ est commune omni motui, ꝙ nihil mouetur in infinitum, quia nihil mouetur ad id, ad quod pertingere non potest, vt in Sexto dictum est. Sic ergo patet, ꝙ nulla mutatio est perpetua. Videtur etiam possibile dari tempus, in quo nulla mutatio sit. Et hæc prima ratio accepta est ex parte motus. Secunda ratio accipitur ex parte mobilis, quam ponit ibi.

ARGY. *Deinde uidemus id posse moueri, quod neq; mouet, neq; motum in se ullum habet. Quod intueri licet in expertibus animæ, quorum neq; pars ulla, neq; totum mouetur. Sed quiescentia aliquando mouentur. at oportebat aut semper, aut nunquam moueri, si non oritur primo motus, sed semper erat.*

T.c.17. Amplius uidemus, q̄m possibile est moueri, quod neq; mouetur, neq; habēs in seipso, neq; unum motum. ut in inanimatis, quorum neq; pars ulla, neque totum mouetur, sed quiescens mouetur quandoque. Conuenit autem aut semper moueri aut nequaquam, siquidē non non fit cùm non sit existens.

Secūda rō. Quæ talis est. Si motus non potest fieri de nouo, cùm prius non esset, videt̄ esse cōueniens dicere de vnoquoq;, quòd vel semper mouetur, vel nequaq̄ moueatur. quia, si in vno mobili potest quandoq; motus esse, & quandoq; nō esse, pari ratione in toto vniuerso: sed videmus, ꝙ possibile est aliquid moueri, quod prius non mouebatur secundum totum, neq; aliquem motum in seipso habebat secundum aliquam sui partem. sicut apparet in rebus inanimatis, in quibus aliquod mobile quādoq; moueri incipit, cùm antea nulla pars eius moueretur, neq; ipsum totum, sed omnino quiescere: relinquitur ergo, ꝙ in toto vniuerso potest esse motus cum prius non fuerit. Sed, quia in rebus inanimatis, licet appareat motus in aliquo de nouo incipere nullo motu præexistente in illo eodem, apparet tamen motus præexistens in aliquo exteriori, à quo mouetur: ideo tertiam rationem ponit ex parte animalium, quæ non mouentur ab extrinseco, sed à seipsis. & hoc ibi.

A *Multo autem magis hoc in ipsis animantibus patet. nullus enim īterdum in nobis est motus, sed quiescimus:* ARGY. *& tamen aliquando mouemur, & fit in nobis à nobisipsis principium motus, etiam si nihil prorsus extrinsecus mouerit. Hoc enim expertibus animæ fieri similiter non uidemus, sed semper aliquid aliud eorum, quæ sunt extra ipsa nimirum mouet. animal autem ipsum dicimus seipsum mouere. Quare, si aliquando omnino quiescat, fiet in ipso sanè immobili motus à seipso, & non ab ullo externo. Quod si id in animali fieri potest, quid prohibet ut in uniuerso etiam idem fiat? Nam, si in paruo fit mundo, & in magno etiam fiet, & si in isto, & in infinito etiam fiet: si modo fieri possit, ut infinitum totum moueatur, atque quiescat.*

B Multo autem magis huiusmodi esse in animatis manifestum est. Neq; unus quidē in nobis, cùm sit motus aliquando, sed quiescentes, tamen mouemur aliquādo, & si nihil extra moueat. Hoc enim in inanimatis esse nō uidemus similiter, sed semper mouet ipsa aliquid exteriorum alterum. Animal autē dicimus, ipsum se mouere. Quare, si quiescit aliquando penitus, in imobili motus utiq; fiet ex ipso, & non ab extra. Si autem in animali hoc possibile fieri, quid prohibet idem accidere & secundū omne? si nanq; in paruo mundo fit, et in magno: & si in mundo, et in infinito: si quidem contingit moueri infinitum, et quiescere totum.

Et dicit, ꝙ incipere motum, cùm prius non esset, multo magis est manifestum in rebus animatis, q̄ inanimatis. Tertia rō. Cùm enim nos quieuerimus aliquando, nullo motu in nobis existente, aliquando moueri incipimus, & est ex
C nobis ipsis principium nostri motus, etiā si nihil extrinsecum moueat. quod quidem in rebus inanimatis non cōtingit, sed semper aliquid extrinsecum mouet ipsa, vel generans, vel remouens prohibens, vel violentiam inferens. Ex quo sequitur, ꝙ, si animal quandoq; totaliter quiescat, ꝙ in aliquo immobili icipiat esse motus, cùm prius non fuerit, non ex aliquo extrinseco mouente, sed ab ipsomet quod mouetur. Et, si hoc potest esse in animali, nihil prohibere videtur, quin idem accidat in vniuerso. habet enim animal & maxime homo similitudinem quandam cum mundo. vnde dicitur à quibusdam, ꝙ homo sit paruus mundus. Et sic, si in paruo mundo incipit motus, cùm prius nō fuerit, videtur ꝙ etiam in magno mundo idem possit contingere. Et, si hoc cōtingit in mundo, potest etiam contingere in toto infinito, quod qdem posuerunt extra mundum, si tamen sit aliquod infinitum, quod possit quiescere & moueri. Deinde cùm dicit.

D *Horum igitur id, quod primo est dictum eum (inquā) non eundem semper, unumq̀ue numero motum esse, quo ad opposita itur, rectè ad modum dicitur. Hoc enim fortasse necessarium est, si fieri nequeat ut semper ijs unus, idemque sit motus, qui unius eiusdemque mobilis est. Dico autem utrum unus idemq́; sit sonus unus chordæ, quæ similiter sese habet, atque mouetur, an alius atque alius semper. Veruntamen utrouis modo id sese habeat, nihil obstat, ut hic motus aliquis idem sit, quo cōtinuus, atque perpetuus est. Atque hoc per ea, quæ posterius dicentur, magis patebit.* ARGY.

T.c.18. E Horum autem primũ quod dictum est, non eũdem semper & vnum numero esse motum, qui est in contraria, recte dicitur. Hoc enim fortassis necessariũ est, si quidem non semp vnum & eundem esse possibile est eiusdem et vnius motum. Dico autem, sicut vtrum unius chordę vnus et idem sonus, aut semper alter similiter se habente et mouẽte. Sed tamen qualitercũq; se habet nihil prohibet, et quendam eundem esse, quo perpetuus et cõtinuus est. Manifestũ vtiq; erit magis ex ijs, quæ posterius.

Soluit per ordinem rõnes præmissas. In solutione ergo primæ rationis dicit, ꝙ istud recte dicitur, ꝙ motus, q est inter contraria, non potest semper durare vnus & idẽ numero, quia forte hoc est necessarium (vt infra probabit.) F & ideo ponit sub dubitatione, quia nondum erat probatum. Sed, quia posset aliquis dicere, ꝙ etiam motus, q est in contraria, potest esse semp vnus numero propter identitatem mobilis, quod iterato, de contrario in cõtrarium mouetur. sicut, si prius mouebatur de albo in nigrum, postea moueatur de nigro in album, & sic semper: ideo subiungit, ꝙ non est possibile, ꝙ semper motus, qui est vnius & eiusdem mobilis per reiterationem sit vnus & idem. Et hoc manifestat per exemplum. ponatur. n. ꝙ chorda citharæ similiter se habeat, & mouens, qui percutit chordam, similiter se habeat in mouẽdo, potest esse dubitatio, vtrum vnius chordæ bis percussæ sit vnus & idem motus, & sonus, aut similiter alius & alius. Sed tamen quicquid sit de alijs mobilibus, nihil tamen prohibet quin aliquis motus, qui non est inter contraria, sicut circularis motus, idem semper maneat continuus & perpetuus, quod magis ex sequentibus erit manifestum. Licet ergo omnis motus sit finitus secundum terminos, tamen per reiterationem aliquis motus potest esse continuus & perpetuus. Secundo ibi.

ARGV. *Moueri autem quippiam quod prius non mouebat, non est absurdum, si nunc adsit, nunc non adsit id extremum, quod illud mouet, Hoc tñ quærendum est, quonã sit pacto idem (inq̃) ab eodem motiuo nunc moueri, nunc nõ moueri. Nihil enim aliud dubitat, qui id dicit, quàm cur non semper aliæ rerum quiescunt, aliæ mouentur.*

T.c.19. Moueri autem quod non mouetur, nullum inconueniens est, si aliquando quidem sit extrinsecus mouens, aliquando autem non. Hoc autem quomodo vtiq; erit, inquirendum est. dico autem, vt idem ab eodem motiuo existente, aliquando quidem moueatur, aliquando autẽ nõ. * Nihil. n. aliud dubitat hoc dicẽs, quàm H propter quid nõ semper alia quidem quiescũt eorum quæ sunt, alia vero mouentur.

* a. l. forte vitio interpretis, corruptam, legit Auctor, ut patet eius expositionem legentibus.

Soluit secundam rationem: & dicit, ꝙ nullum incõueniens est, si aliquid inanimatum incipiat moueri, cũ prius non moueret, si hoc accidat propter hoc, ꝙ mouẽs extrinsecus aliqñ sit præsens, aliquando non. Manifestũ. n. est ꝙ oportet præexistere motum ex parte mouentis, quod aliqñ fit prope, cùm prius non esset. Sed istud videtur esse inquirendum quasi dubiũ, s. si existente mouente, idẽ ab eodem qñq; moueatur, & qñq; non. hoc. n. supra dixit non posse accidere, nisi præcedente mutatione vel ex parte mobilis, vel ex parte mouentis: & sic semper præexistit motus, siue præexistat mouens, siue nõ. * Ideo autem hoc videtur quærendum, quia ille, qui hanc rationem induxit, de nullo alio vr̃ dubitare, q̃ propter quid qescẽtia nõ semp qescũt, & mobilia nõ semp mouentur. Tertio ibi.

E *Maxime uero Tertium illud dubitationem habere uidebitur, propterea ꝙ fit motus nullo alio præcedente, id (inquam) ipsum, quod in animantibus fieri solet. Nam animal prius quiescens postea mouetur, ac ambulat à nullo (ut uidetur) externo motu impresso. hoc autem est falsum. Cernimus. n. semper aliquid eorum, quæ natura insunt in animali moueri. Huius autem motus causa non animal est, sed ipsum fortasse continens. At animal ipsum, seipsum mouere dicimus, non omni motu, sed eo, qui ad locum accõmodatur. Nihil igitur prohibet, quin potius fortasse necessarium est, complures à continenti in corpore fieri motiones, & harum nonnullis mentem uel appetitum moueri. Hæc uero totum iam animal ipsum mouere, quale accidit circa somnos. nã tametsi nul- F lus tunc sensitiuus in animalibus inest motus, inest tamen aliquis motus, & animalia rursus expergiscuntur. at enim hæc per ea, quæ sequuntur patebunt.* ARGV.

Maxime aũt videbitur Tertium habere dubitationem, ꝙ fit, cùm non insit prius, motus: quod accidens est in animatis. Quiescens enim prius, post hoc vadit, mouente exteriorum nullo, sicut videtur. hoc autem falsum est. Conspicimus enim semper aliquid motum in animali naturalium. huius autẽ motus non animal causa est, sed continens forsitan. Ipsum autem dicimus ipsum mouere se nõ s̃m omnẽ motũ, sed s̃m locum. Nihil igitur prohibet, magis autem fortassis necessarium est, in corpore multos fieri motus à cõtinente. Horum autem quosdam G intellectum, aut appetitum mouere, illum autem totum iam animal mouere, quale contingit circa somnos. Sensibilis quidem enim cùm neq; vnus insit motus, in existẽte tamen aliquo, surgunt animalia iterum. Sed namq; manifestum erit, & de his ex sequentibus. T.c.20.

Soluit tertiam rationem: et dicit, ꝙ id quod tertio obiectum est, maxime facit dubitare ꝙ possit esse motus, cùm prius non fuerit, sicut videtur accidere in rebus animatis. videtur enim ꝙ animal, quod prius quiescebat, postmodũ moueatur processiuo motu, nullo motu facto ab exteriori. Et sic videtur, ꝙ illum motum animalis non præcedebat aliquis motus, neq; in ipso animali, neq; in alio, sicut in rebus inanimatis dicebatur. Sed hoc est falsum, scilicet quòd motus animalis non fiat ab aliquo exteriori. videmus enim semper in animalibus aliquid naturali- H ter motum, quod scilicet non mouetur per voluntatem. Et huius, quod mouetur naturaliter, causa non est ipsum animal per suum appetitum, sed forsitan causa huius naturalis mutationis {est continens} .i. aer, & vlterius corpus cœleste. Sicut manifeste apparet cũ alteratur corpus animalis per calorem aeris, & frigus aeris. Et dicit {forsitã} quia in animali etiam aliquid naturaliter mouetur ab interiori principio, sicut patet in mutationibus, quæ sunt in anima vegetabili, vt apparet in digestione cibi, et in sequẽtibus trãsmutationibus. quæ dñr naturales, quia nõ sequunt apprehẽsionem & appetitũ. Et hoc vr̃ eẽ contra id q̃d est propriũ aialis, s. ꝙ moueat seipsum. & ideo subiũgit, ꝙ, cũ dicimus aial mouere seipsum, non intelligimus hoc de quolibet motu, sed de motu locali, s̃m quẽ animal mouet seipsum per apprehensionẽ & appetitum. Sic igitur nihil prohibet, imo necessariũ est, ꝙ in corpore animalis fiant multæ transmutationes à cõtinenti, s. aere

& corpore

& corpore cœlesti quarum quędam mouent intellectum aut appetitum, ex quo vlterius iā totum animal mouet. Est autem consyderandum, q̄ hic declarat modum quo corpora cœlestia in nos agunt. nō. n. agunt directe in animas nostras, sed in corpora. Motis autē corporibus, per accidens fit motus in viribus animæ, quæ sunt actus corporalium organorum. non autem ex necessitate in intellectu, & in intellectiuo appetitu, qui non vtuntur organis corporeis. Aliqñ tamen intellectus & voluntas sequunt aliquas prædictarum mutationum. Sicut cùm aliquis p̄ (passionem) eligit, vel sequi, vel repellere, vel aliquid agere propter passionem, vel in corpore, vel in parte sensitiua exortam. Et ideo non dicit, q̄ omnes motus, qui fiunt à continente moueāt intellectum aut appetitum { sed quidam } vt omnino necessitatem ab itellectiua parte excludat. Ponit autem exemplum eorum, qui dixerant in dormientibus, io quibus maxime quies esse videtur quātum ad aīales motus: cùm tamen in eis nullus motus sit sensibiis, s. à sensibili apprehensione procedens. iterū surgunt animalia euigilata, propter aliquem motum interius existentem, vel ex opere animæ nutritiuæ. sicut cùm digesto cibo, deficiunt euaporationes, quæ somnum causabant, & animal excitatur, siue cū alteratur corpus à continente per calorē, aut frigus. Et sic diligenter consyderanti apparet, q̄ nunq̄ i nobis aliquis motus apparet de nouo, nisi p̄cedente aliquo alio motu. Et hoc promittit se in sequentibus magis manifestaturum.

De actiōe corpo℞ cœlestiū i hæc inferiora.

LECTIO. V.

Proposita diuisione rerum omnium quo ad motum & quietem, non omnia semper quiescere, aut semper moueri ratiocinatur.

ARGY. *Principium autem consyderationis id erit, quod fuit & dubitationis, cur nam aliqua eorum, quæ sunt, interdum mouentur, interdum quiescunt.* Necesse est itaque *aut uniuersa semper quiescere, aut uniuersa semp moueri, ut Heraclitus, aut quædam moueri, quædam quiescere. Et hoꝝ rursus aut ea, quæ mouentur semp moueri, & ea, quæ quiescunt, semper quiescere, aut uniuersa esse apta simul, ut moueant atq; quiescant, aut id esse quod restat atq; tertium est: eorum (inquam) quæ sunt alia semper immobilia esse, alia semper moueri, alia utrūq;, moueri (inquam) atq; quiescere posse, quod quidē à nobis dicendum est. Hoc. n. eoꝝ omnium, quæ dubitantur solutionem habet, et huiusce nostræ tractationis est finis.*

T. c. 21. PRincipium aūt consyderationis est, quod quidem & dictæ dubitationis, quare quędam eorum, quæ sunt, aliquando quidem mouentur, aliquando autem quiescunt iterū. Necesse autem, aut omnia quiescere semper, aut omnia semper moueri: aut alia quidem moueri, alia autem quiescere. Et iterum horum, aut quæ mouētur moueri semper, quæ vero quiescunt quiescere semper, aut omnia apta nata sunt similiter moueri et quiescere, aut reliquū amplius, et tertium est. contingit enim alia quidem semper immobilia esse eorum, quæ sunt, alia vero semper moueri, alia autem cū vtrisq; accipere. quod quidē nobis dicendum est. Hoc enim habet solutiones omnium dubitatorum, et finis nobis est huius negocij.

Le. 2. a principio, in fi. Postq̄ Philosophus in Septimo ostenderat q̄ in mouentibus et in mobilibus non est procedere in infinitum, sed est deuenire ad aliquod primum: & etiam iam ostēdit q̄ motus semper fuit, & semper erit, vlterius procedit ad

A inquirendum conditionem primi motus, & primi motoris. Et diuiditur in partes duas. In prima ostēdit, quòd motus primus est sempiternus, & q̄ primum mouens est omnino immobile. Secundo ex hoc procedit ad ostēdendum qualis sit prim⁹ motus, & qualis sit primus motor. ibi { At vero aliud facientibus principiū, &c. } Prima T. 60. autem pars diuiditur in tres partes. In prima ponit sub quæstione quandam diuisiooem quinque membrum, In secunda excludit tres partes propositæ diuisionis ibi. { Omnia igitur quiescere &c. } Tertio inquirit de duo- T. 22. bus residuis membris, quod eorum sit uerius, quia ex hoc dependet veritas, quam inquirere intendit. ibi { Omnia Sc̄da. 23. autem velle aliquando quidem &c. } Dicit ergo primo, q̄ principium sequentis consyderationis, quā inquirere intendimus de primo motu, & primo motore est, quod pertinet ad dubitationem prædictam, quā scilicet monit soluendo secundam rationem. Vnde concludit, q̄ quędā aliqñ mouentur, & aliqñ quiescunt iterum, & non semp

B vel mouentur, vel quiescunt, ex quo ponitur motus sempiternus in cōi. Et dicit, q̄ necesse est dispōnem rerū, quātum ad motum vel quietē, tripliciter se habere. Quorum vnus modus est, vt oīa semper quiescant, & nihil aliquādo moueatur. Secuodus modus est, vt omnia semp moueantur, & nihil quiescat. Tertius modus est, q̄ quædam moueantur, & quædam quiescant. Sed iste tertius modus iterum diuiditur i tres modos: quorum primus est, quòd quædam mouentur, & quædam quiescunt, ita tamen, q̄ ea, quæ mouentur, semper moueantur, & ea, quæ quiescunt, semper quiescant, & oihil sit, quod quandoq; moueatur, & quandoq; quiescat. secundus modus est econtrario, q̄ omnia sunt nata & moueri & quiescere, & nihil est quod semper moueatur, vel semper quiescat. tertius modus huius secundæ diuisionis est, q̄ alia semper sint immobilia, & nunquam moueantur, alia semper mobilia & nunquam quiescant: alia vero possunt accipi cum vtroq;, scilicet cùm motu & quiete, ita q̄ quandoq; moueantur quandoq; quiescant. & istud vltimum mēbrum est nobis determinandū pro veritate, quia in hoc habentur solutiones oium obiectorum. Et quando hoc ostēde-

C rimus, habebimus finem quem intendimus in isto opere, s. peruenire ad primum motum sempiternū, & ad primum mouens immobile. Sic ergo tertium membrum primæ diuisionis diuiditur in tria membra, & fiunt in vniuerso quinq; membra huius diuisionis. Est autem consyderandum q̄ in tribus horum membrorum, oia entia poouutur vnius dispōnis, sicut patet in primo membro, quo dicitur oia quiescere, & in secundo, quo dicitur oia semper moueri, & in quarto, quo dicitur oia qñq; quiescere, & qñq; moueri. In vno autem membro, s. in tertio, diuiduotur entia in duas dispositiones, s. q̄ quędam semper moueantur, & quædam semper quiescāt. In vno etiā membro, s. in quinto, diuiduntur entia in tres dispōnes, s. q̄ quædam semper moueantur, quædam nunq̄ moueantur, quædam qñq; moueantur, & qñq; non moueantur. Et coosyderandum est, q̄ in hoc vltimo mēbro non facit mentionem de quiete, sed de immobilitate: quia primus

D motor, qui nunq̄ mouetur, non potest dici proprie quiescere, q̄ (quia), vt in Quinto dictū est, illud proprie q̄escit, quod natum est moueri, & non mouetur. Secundo ibi. T. 20.

Vniuersa itaq; censere quiescere, & huius quærere rationem ipsum posthabendo sensum, imbecillitas est profecto mentis ac hebetudo. & de toto quodam, sed non de parte quadam, est controuersia. Neque solum est aduersus philosophum Naturalem, sed aduersus etiam omnes scientias (ut simpliciter dicam) opinionesq; omnes, propterea q̄ omnes motu utuntur. Præterea ut inficiationes principioꝝ in ratiōibus mathematicis non ad ipsum ARGY.

mathematicum pertinent, in cæterisq́; simili modo, sic neq; idipsum refellere, quod nunc est dictum, ad Naturalem philosophum attinet. Est enim apud ipsum hoc suppositio, naturam principium motus esse.

T.c.22. Quærere rationes, & dimittere sensum, infirmitas ē quędā intellectus.

Omnia igitur quiescere, & huius rationem quærere dimittentes sensum, infirmitas quædam est intellectus. & de toto aliquo, sed non de parte ambiguitas est. Neque solum ad Physicum, sed ad omnes sciẽtias (vt ita dicam) & omnes opiniones, propter id, ꝙ motu vtuntur omnes. Amplius autẽ de principijs importunitates, sicut in rationibus circa doctrinas, nihil sunt ad Mathematicum: similiter autem in alijs, sic neque de eo, quod nunc dicit̃, ad Physicũ. Suppõ. n. est, ꝙ natura principiũ motus sit.

Excludit tria membra prædictæ diuisionis. & primo ponit, ꝙ non omnia quiescunt semper, secundo, ꝙ non (Infra) omnia mouentur semper ibi {Ferè autem adhuc &c.} Tertio excludit tertium membrum quo dicebatur, ꝙ quę mouentur, mouentur semper, & quæ quiescunt, quiescũt (Tertia pte. T. 24.) semper ibi {At vero neq; alia quidem.} Circa primum tria ponit. Quorum primum est, ꝙ ex quadam itellectus infirmitate procedit, ꝙ aliqui dicant omnia quiescere, & ꝙ inquirant ad hoc aliquã sophisticam rationem dimisso sensu. procedit enim ex hoc, ꝙ intellectus non est sufficiens ad dissoluendũ sophisticas rationes, quæ repugnãt (Cap. 9.) ijs, quæ sunt manifesta s̃m sensum. Dictum est aũt in Primo Topicorum, ꝙ non est curandum disputare contra quascunq; positiones, vel problemata, de quibus aliquis indigens sensu vel pœna. vnde contra istam positionem non oportet dubitare, propter stultitiam dicentis. Secundum quod dicit est, ꝙ ista dubitatio non est de aliquo particulari ente, sed vniuersaliter de toto ente. neq; etiam pertinet solum ad Naturalem philosophum, sed quodammodo pertinet ad omnes scientias demõstratiuas, & {ad omnes opiniones}, idest ad omnes artes, quæ vtuntur quibusdam opinionibus, sicut Rhetorica, et Dialectica. quia omnes artes & scientiæ vtuntur motu. Practicę quidem quasi dirigentes aliquos motus. Naturalis aut̃ philosophia speculãdo naturam motus & mobiliũ. Mathematici etiam vtuntur motu imaginato, dicentes, ꝙ punctus motus facit lineam. Metaphysicus autem consyderat de primis principijs. Sic igitur patet, ꝙ destruere motum repugnat omnibus scientijs. Error autem qui pertinet ad omnia entia, & ad omnes scientias, non est reprobandus à Naturali, sed à Metaphysico. nõ ergo pertinet ad Naturalem contra istum errorem disputare. Tertium quod dicit est, ꝙ irrationabiles & importunæ dubitationes de principijs in doctrinis mathematicis, non ptinent ad Mathematicũ, vt eas remoueat. & similiter est in alijs scientijs. Et similiter nec ad Physicum pertinet destruere huiusmodi positionem, quæ repugnat suis principijs. In qualibet enim scientia supponitur pro principio definitio subiecti. Vnde & in sciẽtia, quæ est de Natura, supponitur quasi principium, quòd natura sit principium motus. Sic ergo per tria media apparet, ꝙ ad Naturalem nõ pertinet cõtra hanc positionẽ disputare. Secundo ibi.

ARGY. *Asserere autem cuncta moueri, est̃ quidem ferè falsum: at minus Scientiæ Naturalis fines egreditur. Quãq; in naturalibus posita est natura motus principium, & quietis, tamen motus naturale magis esse uidetur.*

T.c.23. Ferè autem adhuc & omnia dicere moueri, falsum quidem, minus autẽ hoc præter artem. Positum quidem enim est, quòd natura in physicis, principium sit motus & quietis. Similiter autem physicum est motus.

Excludit secundum membrum, quo ponebatur ab Heraclito, omnia semper moueri. Et primo comparat hanc opinionẽ præcedenti opinioni, quæ ponebat omnia semper quiescere: & dicit, ꝙ dicere omnia moueri semper, vt Heraclitus dixit, est quidem falsum, & contra principia scientiæ Naturalis, sed tamen minus repugnat arti hæc positio, q̃ prima. Et ꝙ quidem repugnet arti manifestũ est, quia tollit suppositionem scientiæ Naturalis, in qua ponitur, ꝙ natura non solum est principium motus, sed etiam quietis. & sic patet, ꝙ similiter naturale est quies, sicut & motus. Vnde sicut prima opinio, quæ destruebat motum, erat contra scientiam Naturalem, ita & hæc positio, quæ destruit quietem. Ideo autem dixit hãc opinionem esse minus præter artem, quia quies nihil est aliud q̃ priuatio motus: ꝙ autem non sit priuatio motus, magis potest latere, q̃ ꝙ non sit motus. Sunt enim quidam motus parui & debiles, qui vix possunt sentiri: & sic potest videri ꝙ aliquid quiescat, quod non quiescit. sed motus magni et fortes latere non possunt. vnde non dici potest ꝙ decipiatur sensus in perceptione motus, sicut in perceptione quietis. Et ideo secundo ibi.

ARGY. *Atq; inquiunt quidam non eorum, quæ sunt, alia nõ moueri: sed uniuersa semperq́; moueri, non t̃n uideri, sed latere id nostrum sensum. Quibus et si non distinguãt quonam motu, an omnibus dicant, non esset difficile occurrere, falsamq́; hanc sententiam esse ostendere.*

Et dicunt quidam moueri eorum, quę sunt, non alia quidẽ, alia vero non, sed omnia & semper, sed latere hoc nostrum sensum. Ad quos etiam quidem non determinantes qualem motũ dicunt, aut oẽs, non difficile est cõtradicere.

Ostendit quomodo hanc secũdam positionem aliqui posuerunt & dicit, ꝙ quidam, s. Heraclitus & eius sequaces, dixerunt ꝙ omnia, quæ sunt, semper mouentur, non solum quædam, aut aliquando. sed motus latet sensum nostrum. Qui si loquerentur de aliquibus motibus, eorũ dictum sustineri posset. sunt enim aliqui motus qui nos latent. sed, quia non determinant de quali motu loquantur, sed dicunt de omnibus motibus, ideo nõ est difficile cõtra illos obijcere: quia multi motus sunt, de quibus manifestum est, ꝙ non possunt semper esse. Tertio ibi.

ARGY. *Fieri enim non potest, ut incrementa continue, uel decrementa suscipiantur, sed est̃ & medium ipsum. Est autem hæc sententia persimilis ei, quæ est de consumptione lapidis à gutta: & de diuisione saxorum cùm à plantis, quæ inde pullulant, discinduntur. Non enim si tantum pepulit planta, aut abstulit gutta, & dimidium in dimidio temporis pepulit, aut abstulit prius: sed ut in nauis sit tractu, sic & tantum tot guttæ mouent. pars autem ipsarum nullo in tempore tantum mouet. Atq; diuiditur quidem id, quod est ablatum plures in partes: attamen illarum nulla seorsum est mota, sed totum simul est motum. Patet igitur non necessarium esse semper aliquid abire, quia diuiditur in infinita decretio, sed totum interdum abire.*

Neq; enim augeri, neq; minui possibile est continue, sed est & medium. Est autem similis ratio huic de eo, quod est, guttã cõterere, et enascentia lapides scindere. Non enim si tantum effodit, aut remouit gutta, & medium in medio

tẽpore

tẽpore prius. sed sicut nauis tractus est, & guttę tot tantum mouent, pars autem illarum in nullo tempore tantum. Diuiditur enim quod res motum est i plura, sed nihil eorum motum est seorsum, sed simul. Manifestum igitur q̃ nõ est necessarium semper aliquid abire, quia diuidit diminutio in infinita, sed totum aliqñ abire.

infra Ponit rationes contra opinionem prædictam. Et primo quantum ad motum augmenti, Secundo quantum ad alterationis motum ibi { Similiter autem & in alteratione. } Tertio quantum ad motum localem ibi { Et sm q̃ fertur &c. } Ideo autem ab augmento incipit, quia Heraclitus maxime inducebatur ad suam positionem, ex consyderatione augmenti. videbat enim aliquem augeri sm aliquam modicam quantitatem in vno anno, & supponens augmentum esse continuum, credebat q̃ in qualibet parte illius temporis, sm aliquid illius quantitatis augeretur, et tamen non sentitur istud augmentum, qa fit in modica temporis parte. & sic arbitrabatur esse in alijs, quæ videntur quiescere. Dicit ergo contra hoc Ari. q̃ non est possibile continue aliquid augeri vel minui, ita scilicet q̃ quantitas aucta diuidatur sm tempus, ita q̃ in qualibet parte aliquid eius augeatur, sed interponitur medium tempus post augmentum vnius partis, in quo nihil augetur, sed fit dispositio ad augmẽtum sequentis partis. Et hoc manifestat per similia. quorum primum est, quia videmus q̃ gutta pluuiæ multiplicata, conterit lapidem. Secundum exemplum est, quia videmus q̃ nascentia, i. plantæ in lapidibus nascentes, lapides diuidũt. sed non possumus dicere, q̃ si gutta multiplicata tantum fodit, vel remouet de lapide in tanto tempore, q̃ medietas guttarum prius in medio tempore remouerit medietatẽ illius quantitatis: sed ita contingit hic, sicut in trahentibus nauem. non enim, si cẽtum homines trahunt nauem per tantum spatium in tanto tempore, sequitur q̃ media pars illorum moueat per medietatem spatij in eodẽ tempore, vel per idem spatium in duplo tempore, vt in Septimo dictum est. Ita etiam non sequitur, si multæ guttæ effodiunt lapidem, q̃ aliqua pars illarum guttarum prius remouerit medietatem in aliquo tempore. & huius ratio est, quia illud, quod remouetur à lapide per multas guttas, est quoddam diuisibile in plura: sed tamen non seorsum aliquid illorum plurium à lapide remouetur, sed simul omnes partes prout sunt in potẽtia in toto remoto. Et loquitur hic de primo quod remouetur. nihil. n. prohibet per longinquum tempus aliquam tam magnã quantitatem remoueri à lapide per guttas, q̃ aliqua pars remota est prius per partem guttarum. est tamen deuenire ad aliquod quantum remotum, quod totum simul remouetur, & non pars post partem. In remotione ergo illius totius nulla guttarum præcedentium aliquid remouebat: sed disponebat tantum ad remotionem. vltima autem agit in uirtute omnium remouendo id ad cuius remotionem cæteræ disponebant. Et similiter etiam est in motu diminutionis. Non est enim necessarium, q̃ si aliquod decrescit tantum in tanto tempore, licet illa quantitas in ifinitum diuidatur, q̃ semper in qualibet parte temporis aliquid illius quantitatis subtractum abeat, sed totum simul aliquando abibit. & similiter etiam est in augmento. Et sic non oportet, q̃ continue aliquid augeatur, vel minuatur. Deinde cũm dicit.

T.24.

T.18.

ARGV. *Similiter & in quauis alteratione dicendum est. non enim si id quod alteratur in infinitum est diuisibile, ideo et alteratio fit simul p partes: sed persæpe fit, ut cõgelatio.*

Similiter autem & in alteratione qualibet. non enim si partibile in infinitum est quod al-

A teratur, propter hoc & alteratio: sed velox fit multoties, sicut congelatio.

Contradicit prædictæ positioni quantum ad alterationem, & hoc tribus rõnibus. Primo. n. dicit, q̃ similiter dicendum est in qualibet alteratione, sicut dictũ est in augmento. Quãuis. n. corpus, quod alteratur, sit partibile in infinitum, non tamẽ oportet, q̃ propter hoc alteratio in in infinitum diuidatur, ita q̃ in qualibet parte temporis, aliquid alteratiõis fiat. sed multoties fit velox alteratio, ita scilicet q̃ multæ partes corporis alterati simul alterantur. sicut accidit in densatione, siue congelatione aquæ: tota enim aliqua aqua simul congelatur, non pars post partem. si tamen accipiatur multum de aqua nihil prohibet partem post partem congelari. Est autem consyderandum q̃ hoc, quod hic dicitur de alteratione & augmento, videtur contrariari ijs, quæ dicta sunt in Sexto, vbi ostensum est, q̃ motus diuiditur sm diuisionem temporis, & mobilis, & rei, sm quam est motus. Sed sciendum est, q̃ Arist. in Sexto determinabat de motu in cõmuni, non applicando ad aliqua mobilia. & ideo ea, quæ ibi de motu tractauit, accipienda sunt sm exigentiam continuitatis motus: hic autem loquitur de motu applicando ad determinata mobilia, in quibus contingit aliquem motum interrumpi, & non continuari, qui secundum rationem communem motus, posset esse continuus. Secundam rationem ponit ibi. Prima rõ. Obiectio. Lec. 6. a principio in fi. Solutio.

B

ARGV. *Præterea, cùm quispiam ægrotauerit, necesse est tempus, in quo sanabitur fieri, & non in temporis fine mutari, atque ad sanitatem, & ad nihil aliud mutetur necesse est. Quare, alterari continue dicere, rebus est perspicuis admodũ aduersari. Alteratio. n. ad cõtrariũ est trãsitio.*

Amplius, cùm infirmetur aliquis, necesse est tempus fieri, in quo sanabitur, & non in termino temporis mutari, necesse autem in sanitatẽ mutari, & in aliud nullum. Quare dicere continue alterari, multum in manifestis est ambigere. In contrarium enim alteratio.

C

Secũda rõ. Et dicit, q̃ si aliquis, qui infirmatur debeat sanari, necesse est q̃ sanetur in aliquo termpore, & non in termino temporis. Et necesse est vlterius, q̃ ipsa mutatio sanationis, tendat in determinatum terminum, scilicet in sanitatem, & in nihil aliud. Si ergo omnis alteratio requirit determinatum tempus, & determinatum terminum, quia omnis alteratio est in contrarium, vt in Quinto dictum est: nulla autem talis mutatio est semper continua: dicere ergo q̃ aliquid semper, & continue alteretur, est dubitare de manifestis. Tertiam rationem ponit ibi. Lec. 4. t. c. 19.

ARGV. *Lapis etiam, neq; durior fit, neque mollior.*

Atq; lapis, neq; durior fit, neq; mollior.

D Tertia rõ. Dicit, q̃ lapis non fit, neq; durior, neq; mollior, etiam per temporis longinquitatem. Et sic stultum est dicere, q̃ omnia semper alterentur. Deinde cũm dicit.

ARGV. *Atque de latione mirabile est profecto, si lapis latuit deorsum ferri, aut in terra manere.*

T. c. 24. Et de ipso ferri mirabile est, si latuit lapis deorsum, aut manens in terra.

Contradicit prædictæ opinioni quantum ad motum localem, dupliciter. Primo quidem, quia aliqui motus locales & quietes ita sunt manifesti, q̃ latere non possunt. Mirabile enim videtur, si lateat quando lapis fertur sursum, aut quando quiescit in terra. Et sic nõ potest dici, q̃ propter latentiam motus localis, ponantur omnia semper moueri localiter. Secundo ibi.

ARGV. *Præterea terra cæteraq; singula corpora, necessario suis in locis manent, ex his autem uiolenter mouentur.*

Quod

Quod si quædam ipsorum sunt suis in locis, neq; loco omnia moueri necesse est. ex his igitur atque similibus alijs crediderit quispiam fieri non posse, ut aut omnia semper moueantur, aut omnia semper quiescant. E

Amplius autē terra & aliorum vnūquodq; ex necessitate permanent quidē in proprijs locis, mouentur autem violenter ex his. Si igitur quædam ipsorum sunt in proprijs locis, necesse neque secundū locum omnia moueri. Quòd igitur impossibile sit, aut semper omnia moueri, aut semper omnia quiescere, ex his & alijs huiusmodi sciet vtique aliquis.

Ratiocinatur sic. Terra & quodlibet aliud corpus naturale, quando sunt in proprijs locis, ex necessitate naturę quiescunt, & non mouentur ex proprijs locis, nisi per violentiam: sed manifestum est, quędam corporum naturalium esse in proprijs locis: necesse est ergo dicere, ꝙ quædam quiescant sm locum, & ꝙ non omnia localiter mouentur. Vltimo autem epilogando cōcludit, quòd ex præmissis & alijs similibus, potest quis scire, quòd impossibile est, aut semper omnia moueri, sicut dixit Heraclitus, aut semper omnia quiescere, sicut dixit Zeno & Parmenides & Melissus. F

LECTIO. VI.

Entia quædam esse, quæ nec semper quiescunt, nec semper mouentur, sed quandoque mouentur, & quandoque quiescunt, docetur.

ARGY. *At uero neq; fieri potest, ut alia semper moueantur, alia semper quiescant: & nihil interdum moueatur, interdum quiescat. Atq; dicendum est, ut antea dicta esse non possunt, sic & hæc esse non posse. uidemus enim dictas mutationes fieri in eisdem.*

G AT vero neq; alia quidem semper contingit quiescere, alia vero semp moueri: aliquando autem quiescere, & aliquando moueri nullum. Dicendum est autem, ꝙ impossibile sit, sicut & in dictis prius & in his. videmus. n. in eisdem fieri dictas mutationes.

Reprobatis duobus mēbris præmissæ diuisionis, hic reprobat tertium, quo scilicet poni posset, entia diuidi in duas dispositiones tantum, ita ꝙ quædam semper quiescerent, alia semper mouerentur, & non sit tertium genus entium, quæ qñq; moueantur, quandoq; quiescant. Hoc autem reprobat dupliciter. Primo quidem sicut et prædictas duas positiones, ex eò ꝙ repugnat sensui. Nō solum enim videmus ad sensum, ꝙ quædam mouentur, p quod destruitur prima positio ponētium omnia quiescere semper, & ꝙ quædam quiescunt, per quod destruitur secunda positio ponentium omnia moueri semper, sed etiam videmus, ꝙ in eisdem rebus fiunt prædictæ mutationes seu variationes de motu in quietem, & de quiete in motum: per quod apparet, ꝙ aliqua sunt, quæ quandoq; mouentur, & quandoq; quiescunt. Secundo ibi. H

ARGY. *Et insuper is, qui contendit, rebus profecto manifestissimis aduersatur. Neque enim accretio, neque uiolentus motus erit profecto, si non præter naturam mouebitur prius quiescens. Præterea generationem hæc sententia, corruptionemue tollit. Penè autem & ipsum moueri, fieri quoddam uniuersis & corrumpi uidetur. at quod enim quippiam mutatur, id fit, aut in hoc. Ex quo uero mutatur in id corrumpitur, aut hinc. Quare perspicuum est rerum esse nonnullas, quæ mouentur interdum, atque quiescunt.*

E Et adhuc, qa oppugnat manifestis dubitans. Neq; enim augmētum, neq; violentus erit motus, nisi mouebitur extra naturam quiescens prius. Generationem igitur remouet, & corruptionem hęc ratio. Fere autem & moueri, fieri quiddam & corrumpi videtur oībus. In quod quidē enim mutatur fit hoc, aut in hoc: ex quo autem mutatur, corrumpitur hoc, aut ab hinc.

Quare, manifestum est ꝙ alia quidē mouentur, alia vero quiescunt aliquando. T.c.25.

Reprobat idem per hoc, ꝙ qui hanc dubitationem induceret, repugnaret ijs, quæ sunt manifesta in natura. Primo.n. tolleretur motus augmenti. videmus.n. motū augmenti esse in ijs, quæ non semper augebantur. alioquin, si semper augerentur, non esset augmentum ad determinatam quantitatem, sed in infinitum. Secundo tollitur motus localis violentus. Non.n. est motus violentus, nisi sit aliquid, quod extra naturam moueatur, quod prius quieuerit sm naturam, cùm motus violentus non sit nisi recessus à quiete naturali. Si ergo nullum quiescens potest moueri, sequitur ꝙ id, quod quiescit naturaliter, nō possit postmodum per violentiam moueri. Tertio excluditur generatio & corruptio per hāc positionem. Generatio.n. est mutatio de non esse, in esse: corruptio vero de esse in non esse. Ad hoc ergo ꝙ aliquid corrumpatur, oportet ꝙ prius fuerit ens per aliquod tempus, & ad hoc ꝙ generet, oportet ꝙ prius fuerit nō ens per tempus aliquod. Quod aūt per tempus aliquod ens est vel nō ens, quiescit: (vt large de quiete loquamur.) Si igitur nullum quiescens potest moueri, sequitur ꝙ nihil quod non est per aliquod tēpus, possit generari, et nihil quod est in aliquo tempore, possit corrumpi. Quarto aūt vlterius, hęc positio destruit vlr oēm motum, quia i omni motu est quædam generatio & corruptio, vel simpliciter, vel sm quid. Quod.n. in aliqd G mouetur sicut in terminum {generatur hoc.} quantū ad motum alterationis & augmenti: {Aut in hoc.} quantum ad motum localem, sicut quod mouetur de nigro in album, aut de paruo in magnum, fit album, aut magnū. quod autem mouetur ad aliquem locum, fit existens in loco illo. Sed ex quo aliquid mutatur, sicut à termino à quo {corrūpitur hoc.} In motu alterationis & augmenti, vt nigrum aut paruum. {Aut ab hinc.} quantum ad motum localem. Quia ergo in omni motu est generatio & corruptio (dum prædicta positio tollit generationem & corruptionem) per consequens tollit omnem motum. Quia ergo hæc, quæ dicta sunt, sunt impossibilia, manifestum fit, quòd quędam mouentur, non quidem semper, sed aliquando: & quædam quiescunt, non semper, sed aliquando. Deinde cùm dicit.

Omnia autem interdum moueri, interdum quiescere censere, iam ad olim dictas rationes est adiungendum. ARGY.

H Omnia autem velle aliquando quiescere, aliquando autem moueri, hoc iam copulandum ad antiquas rationes

Inquirit de alijs duobus mēbris præmissæ diuisionis. Et primo manifestat suam intentionem. Secūdo exequitur ipsam. ibi {Mouentium igitur & eorum, quę mouentur &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit ad quā Scda. 27. positionem pertineat quartum membrum. secundo ea, quæ dicta sunt in isto capitulo recollit ibi. {Principium infra autem iterum faciendum, &c.} Tertio ostendit quid restat dicendum ibi {Reliquū autem consyderandū, &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ponere, ꝙ omnia quandoque quiescunt, & quandoq; mouentur, hoc iam pertinet ad antiquas rationes, quas tetigimus disputantes de motus sempiternitate. Hoc enim posuisse videtur præcipue Empe- T.27.

quòd

quòd omnia quandoque mouentur sub dominio amicitiæ & litis, & quandoque quiescant intermedijs temporibus. Secundo ibi.

ARGV. *Principium autem idem rursus, quod prius fecimus, post hæc est sumendum, quæ modo determinauimus. Aut enim uniuersa quiescunt, aut uniuersa mouentur, aut quædam quiescunt, quædam mouētur. Et, si quædā eorum, quæ sunt, quiescunt, quædam mouentur, aut cuncta nunc quiescant, nunc moueantur, aut alia semper quiescant, alia semper moueantur, alia interdum moueantur, interdum quiescant necesse est.*

Principium autem iterum faciendum à nūc determinatis, à quo quidem incœpimus prius.

T.c.25. Aut enim oīa quiescunt, aut omnia mouentur, aut hæc quidem quiescunt, hęc autem mouentur eorum, quæ sunt. Et, si alia qdem quiescunt, alia vero mouentur eorum quæ sunt, necesse est, aut omnia aliquādo quidem quiescere, aut omnia aliquando moueri, aut quædam semper quiescere, alia vero moueri ipsorum.

Resumit ea, quæ dicta sunt in isto capitulo. Et primo resumit ea, quæ dicta sunt in diuisione suprapostita. secundo reprobationem primæ partis, qua ponitur oīa quiescere semper ibi {Quòd quidē igitur non possibile &c.} infra Tertia.26. Tertio reprobationem aliorum duorum mēbrorum ibi. {Similiter autem impossibile, etc.} Dicit ergo primo, ꝙ ad manifestandum magis intentionem sequentium, debemus icipere ab ijs, quæ nuper determinauimus, sumentes idem principium, quod prius, s. ꝙ entia oportet primo, ꝙ se habeant in aliqua harumtrium dispositionū, s. ꝙ vel omnia quiescant, vel omnia moueantur, vel quòd quædam quiescant, & quædam moueantur. Et hoc tertiū iterum i tria diuiditur quia, si eorum, quæ sunt, quædam quiescunt, & quædam mouētur, necesse est, ꝙ vel omnia sic se habeant, ꝙ quandoq; quiescant, & quandoq; moueantur, vel ꝙ quædam semper quiescant, quædam autem semper moueantur. vel quòd cum ijs duobus apponatur tertium membrum, s. quòd alia sint, quæ quiescant aliquando, & non semper alijs quandoq; motis & non semper. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Impossibile igitur esse cuncta quiescere, dictum quidem & prius est: dicamus autem & nunc idipsum, atq; probemus. Nā, & si uere res ita se habet, ut quidam inquiunt, id quod est infinitum esse, atq; immobile, nō tantum sensu sic esse uidetur: sed eorum, quæ sunt complura mouentur. Si igitur sit opinio falsa, uel omnino opinio, et motus etiam est. & si imaginatio etiam sit: & si interdum sit de quibusdam, interdum aliter uideatur. Imaginatio enim & opinio motus quidam esse uidentur. Sed de ijs quidem considerare, & eorum quærere rationem, quæ melius habemus, quàm si rationis indigeremus, hominis est profectò male, id quod est melius, & id quod est deterius, id quod est credibile, et id quod non est credibile, principiū deniq; et nō principiū discernētis.*

Quod quidem igitur nō possibile sit omnia quiescere, dictum est prius: dicamus autem & nunc. si enim sm veritatem sic se habet, (sicut quidam dicunt) esse id quod est infinitum et immobile; sed nō videtur aliquid sm sensum, sed mouentur multa eorū quæ sunt. Si igitur opinio est falsa, aut omnino opinio, & motus est: et

A vtiq; si phantasia sit, & si aliquando quidem sic videatur esse, aliquando autem aliter. Phantasia quidem & opinio, motus quidā esse videntur. Sed de hoc quidem intēdere & quęrere rationem, quorum dignius habemus, quàm ratione indigere, male iudicare est id quod melius & peius, & credibile & non credibile, & principium et non principium.

Reprobat primum membrū & dicit, ꝙ supra dictum est, ꝙ non sit possibile omnia quiescere semper, sed & nūc etiam aliquid est addendum. Et duo dicit cōtra hanc positionem. Primo quidem, ꝙ necesse est ponere aliquē motum saltem in anima. Quia, si aliquis velit dicere, ꝙ sm veritatem sic se habet, ꝙ nihil mouetur, sicut dixerunt sequentes Melissum, qui posuit ꝙ ens est infinitum & immobile. sed tamen non videtur ita secundum sensum, sed

B multa entium mouentur, vt sensus iudicat. Si ergo aliqs dicat, ꝙ ista opinio est falsa, qua opinamur quædam moueri, adhuc sequitur ꝙ motus sit. Quia, si opinio falsa est, motus est. & vniuersaliter, si opinio est, motus est. & similiter, si phantasia est, motus est. Et hoc ideo, quia phantasia est quidam motus sensitiuæ partis factus à sensu secundum actum. Opinio etiam quidam motus est rationis ex aliquibus ratiocinationibus procedens. Sed adhuc manifestius sequitur, quòd motus sit in opinione vel phantasia, si aliquando videatur nobis sic esse, aliquando aliter. quod contingit, cùm quandoq; videntur nobis aliqua quiescere, quandoq; vero non quiescere. sic ergo omnino sequitur, ꝙ motus sit. Secundo contra hanc opinionem dicit, ꝙ apponere intentionem ad destruendum hanc opinionem, & quærere rationem ad probandum illas res, quas debemus habere in maiori dignitate, quàm ꝙ ratione indigeant, quia scilicet habentur vt per

C se manifesta, hoc (inquam) facere nihil est aliud quàm male iudicando discernere inter melius & peius in moralibus, & inter credibile & incredibile in logicis, & inter principium & non principium in demonstratiuis. Qui enim quærit rationem ad probandum ea, quæ per se sunt manifesta, & sic habentur vt principia, non cognoscit ea esse principia, dum ea per alia principia probare intendit. Similiter videtur, quòd non sciat cognoscere quid sit credibile & incredibile: quia id quod est per se credibile per aliud probare intendit, ac si non esset per se credibile. Nec etiam inter melius & peius posse discernere videtur, qui magis manifesta per minus manifesta probat. est autem per se manifestum, aliqua moueri. Non ergo ad hoc debet esse nostra intentio, vt hæc probare rationibus nitamur. Tertio ibi.

Quid phātasia & opinio.

ARGV. *Similiter autem est impossibile & omnia moueri, aut alia moueri semper, alia quiescere semper. Ad hæc enim*

D *omnia una est sufficiens fides. uidemus enim quædam interdum moueri, interdum quiescere. Quare patet, impossibile esse similiter cuncta quiescere, & omnia continue moueri, ac alia moueri semp, alia quiescere semper.*

Similiter autem & impossibile est, & omnia moueri, aut alia quidem semper moueri, alia vero semper quiescere. Ad omnia. n. hęc sufficiēs est vna fides. videmus. n. quædam aliqn̄ qdem moueri, aliqn̄ quidem quiescere. Quare manifestū est, ꝙ impossibile sit similiter oīa quiescere, & omnia moueri cōtinue, eò ꝙ alia quidem semper mouentur, alia uero quiescūt semper.

Excludit alia duo membra præmissæ diuisionis. & dicit, quòd sicut impossibile est omnia quiescere semper, ita

etiam

etiam impossibile est omnia moueri semper, aut etiam q̃ alia semper moueant, et alia semper quiescant, ita q̃ nihil sit quod quandoq; moueatur, & quandoq; quiescat. Cõtra omnia hæc sufficit fidem facere per vnum medium, quia scilicet videmus q̃ quædam quandoq; mouentur, & quandoq; iterum quiescunt. vnde manifestum est, q̃ impossibile est dicere q̃ omnia continue quiescant, quod erat primum membrum: & q̃ omnia continue moueantur, quod erat secundum membrum: vel quòd quædam semper moueantur, & quædam semper quiescant, & nihil sit medium. Deinde cùm dicit.

VRGY. *Restat igitur contemplandum esse, utrũ uniuersa talia sint, ut moueantur atq; quiescant: an alia quidem talia sint, alia uero semper quiescant, & alia continue moueantur. hoc enim iam à nobis est demonstrandum.*

T.c.27. Reliquum ergo consyderandum est, vtrum oĩa sint huiusmodi possibilia moueri & quiescere: aut quædam quidem sic, aliqua vero semper quiescant, aliqua vero semper moueantur. hoc enim demonstrandum est à nobis.

Ostendit quid restat dicendum: & concludit ex p̃missis, q̃, cùm tria membra præmissæ diuisionis stare nõ possint, relinquitur consyderandum, quod membrum aliorum duorum sit verius, vtrum scilicet quòd omnia sint possibilia moueri & quiescere, aut quædam sint possibilia moueri & quiescere, ita tamen quòd aliqua sint, quæ semper quiescant, & aliqua quæ semper moueantur. Hoc enim vltimum est, quod demonstrare intendimus. Sic enim ostendetur primum motum esse sempiternum, & primum motorem esse immobilem.

LECTIO. VII.

Quòdcunque motum ab alio moueri multipliciter ostenditur.

ARGY. *Eorum igitur, quæ mouent et quæ mouentur, alia per accidens, alia per se mouent atq; mouentur. Per accidẽs quidem ea, quæ sunt in hisce, quæ mouent aut mouentur, & quæ per partem. Per se autem ea, quæ mouent aut mouentur, non ex eò, quia sunt in hisce, quæ mouẽt aut mouentur, neq; rursus ex eò, quia pars aliqua sua mouet aut mouetur. Eorum autẽ, quæ per se mouẽtur, quædam à seipsis, quædam ab alio motu cientur. atque alia natura, alia uiolentia, præterq; naturam mouentur.*

Mouentium igitur, & eorũ, quæ mouentur, alia quidem mouent & mouentur s̃m accidens, alia autem per seipsa. Secundum accidens quidem, ut quæcunq; in eò q̃ sunt in mouentibus, aut in ijs, quæ mouentur, & quæ sunt s̃m partem. Alia autẽ per seipsa quæcunq; non in eò q̃ sint in mouente, aut in ijs, quæ mouentur, neque in eò quòd pars aliqua ipsorum mouet, aut mouetur. Eorum autem, quæ mouentur per se, alia quidem à seipso, alia uero ab alio. & alia quidem natura, alia uero uiolentia, & extra naturam.

Postq; Philosophus suam intentionem manifestauit, hic incipit prosequi suam intentionem, scilicet non omnia quandoq; moueri, et quandoq; quiescere, sed aliquid esse omnino immobile, aliquid autem quod semper mouetur. Diuiditur autem ista pars in duas, In prima ostendit primum mouens esse immobile, In secunda ostendit primum mobile semper moueri ibi. { At vero si aliquod est. } Prima pars diuiditur in duas: In prima ostendit primum mouens esse immobile ex ordine mouentium & mobilium, In secunda ex sempiternitate motus. ibi. { Et iterum consyderans &c. } Prima pars diuiditur in partes duas. In prima ostendit primum mouens esse immobile, In secunda ostẽdit ipsum esse perpetuum ibi { Quoniam autem oportet. } Circa primum duo facit. Primo ostendit quoddam, quod est necessarium ad probationem sequentium, scilicet quòd omne quod mouetur ab alio moueatur, secundo ostendit propositum ibi { Hoc autem dupliciter. } Ostenderat siquidem supra in principio Septimi, omne quod mouetur ab alio moueri, ratione communi accepta ex parte ipsius motus: sed, quia incœpit applicare motum ad res mobiles, illud quod supra vniuersaliter est ostensum, hic ostendit vniuersaliter verificari in omnibus mobilibus & mouentibus. Vnde prima pars diuiditur in partes duas. In prima ponit diuisionem mouentium & mobilium, In secunda manifestat propositum in singulis ibi { Et maxime moueri } Circa primum duo facit. Primo diuidit mouentia & mobilia, secũdo manifestat positam diuisionem ibi { Quòd enim ipsum à seipso. } Primo ergo ponit tres diuisiones mouentium & mobilium: quarum prima est, q̃ mouentium & mobilium, quædam mouent, seu mouentur per accidens, quædam autem per se. Et accipit hic per accidens large, secundum quòd comprehendit sub se etiam, quòd est secundum partem. vnde exponẽs quod dixerat. { Per accidens } subdit, quòd per accidens moueri aut mouere, dicitur dupliciter. Primo quidem dicuntur mouere p̃ accidens, quæcunq; mouere dicuntur ex eò quòd insunt aliquibus mouentibus, sicut cùm dicitur, Musicum sanare, quia is, cui inest musicum, sanat. & similiter dicũtur moueri per accidens, ex eò quòd insunt ijs, quæ mouentur, vel sicut locatum in loco, prout dicimus hominem moueri, quia nauis mouetur in qua est, vel sicut accidens in subiecto, prout dicimus album moueri, quia corpus mouet. Alio moõ dñr aliqua mouere vel moueri p̃ accidẽs, quia mouent aut mouentur secundum partem, sicut homo dicitur percutere aut percuti, quia manus percutitur aut percutit. Per se autem dicuntur moueri aut mouere per remotionem duorum prædictorum: quia scilicet nec dicuntur mouere aut moueri ex eò quòd sint in alijs, quæ mouent aut moueantur, neq; ex eò quòd aliqua pars ipsorum moueat aut moueatur. Omissis igitur ijs, quæ mouent & mouentur per accidens, subdiuidit ea, quæ mouentur per se. Primo quidem, quia eorum, quę mouentur per se, alia mouentur à seipsis, sicut animalia: alia vero ab alijs, sicut inanimata. Tertiam diuisionem ponit, quia alia mouentur secundum naturam, alia extra naturam. Secundo ibi.

ARGY. *Id enim, quod à seipso mouetur, natura sanè mouetur, ut animalium unumquodque: animal enim à seipso motu cietur. Ea uero natura moueri dicimus, quorum principium motus in ipsis inest. Quamobrem totum quidem animal natura seipsum mouet: corpus tamen et natura, & præter naturam moueri potest. interest enim tali an tali moueatur motu, & ex quo magis elemento constet. eorum autem, quæ mouentur ab alio, quædam natura, quædam præter naturam mouentur: præter naturam, terra sursum, ignis deorsum. Partes insuper animalium sæpenumero præter naturam mouentur ob positiones motusq; modos.*

Quod enim ipsum à seipso mouetur natura mouetur, ut quodlibet animaliũ: mouetur. n. animal à seipso. Quorumcunq; autem principium motus in seipsis est, hoc natura dicimus moueri. unde animal quidem totum natura

ipsum

Margin notes (right column): T.50. — T.51. — Scda. 51. — T.52. — infra — Quænam moueãt & moueãtur p̃ accidens & per se.

ipsum seipsum mouet: corpus autem ſm q̃ est corpus, contingit & natura, & extra naturã moueri. Differt.n. ſm qualem motum quod mouetur eueniat, & ex quali elemento constet. Et eorũ, quæ mouentur ab alio, alia quidẽ mouentur natura, alia vero extra naturã. extra naturã q̃dem, vt terra sursum, & ignis deorsum. Amplius autẽ partes aĩalium multoties mouentur extra naturã iuxta positionẽ, & modos motus.

Manifestat qualiter inueniatur ſm naturã & extra naturam in ijs, quæ mouentur à seipsis, & quę mouentur ab alio. Et primo dicit de ijs, quæ mouentur à seipsis, sicut sunt animalia, quæ mouent seipsa, q̃ mouentur ſm naturam. quod probat per hoc, q̃ mouentur à principio itrinseco. Illa autem dicimus à natura moueri, quorum principium motus in ipsis est. vnde manifestum est, q̃ motus animalis, quo mouet seipsum, si comparetur ad totum animal, est naturalis: quia est ab anima, quæ est natura & forma animalis. sed, si comparetur ad corpus, contingit huiusmodi motum & esse naturalem, & extra naturam. hoc enim consyderandum erit ſm differentiam motus et elementi, ex quo constat animal. Si.n. anima cõstat ex elemento graui prædominanti, sicut corpus humanum, & moueatur sursum, erit motus violentus quantum ad corpus: si vero moueatur deorsum, erit motus corporis naturalis. Si autem essent animalia aliqua corpore aerea, (vt quidam Platonici posuerunt:) de illis esset econtrario dicendum. Secundo manifestat qualiter inueniatur motus violentus & naturalis in ijs, quæ mouentur ab alio: et dicit, q̃ horum, quædam mouentur secundum naturam, vt ignis sursum, terra deorsum: quædam vero extra naturam, vt terra sursum, ignis deorsum, qui est motus violentus. Tertio ponit alium modum inaturalis motus in animalibus, ſm scilicet q̃ multoties partes animaliũ mouentur extra naturam, si consyderentur rationes & modi naturalis motus in partibus animalium, sicut homo brachia flectit ad anterius, tibias autem ad posterius: canes vero & equi & huiusmodi animalia anteriores pedes ad posterius, posteriores vero ad anterius. si autem fiat motus in animalibus per contrarium, erit motus violentus, & extra naturam. Deinde cũm dicit.

Ascendentes magis laboramus q̃ descendentes.

Secũdo de Histo. Aĩaliũ circa principium.

AROY. Atq; maxime quidem perspicitur id, quod mouetur ab aliquo motu cieri in hisce, quæ præter naturam mouentur, propterea quod ab alio moueri patet. Postea uero, quæ præter naturam mouentur, perspicitur in hisce, quæ natura quidem mouentur, à se autẽ ipsis motu cientur. in animalibus inquam. non est.n. obscurum, si animal ab aliquo moueatur. sed quonam pacto distinguere oportet id quod mouet ipsum, & id quod mouetur. nam ut in nauigijs, & in hisce, quæ non natura constant, sic & in animalibus quod mouet & quod mouetur diuisum esse uidetur, atque hoc pacto totum ipsum animal seipsum motu ciere.

T. c. 28. Et maxime moueri à quodam, quod mouetur, in ijs, quæ extra naturã mouentur, est manifestum, propter id quod manifestũ est ab alio moueri. Postea aũt, quę sunt extra naturã, eorũ aũt, q̃ sunt extra naturã ipsa à seipsis, vt aĩalia. hoc.n. non immanifestum est si ab aliquo mouẽtur, sed q̃uo, oportet accipere ipsum mouẽs & quod mouetur. Videtur.n. quod ibi sit accipiendum, sicut in nauibus, & non natura subsistentibus, sic & in animalibus esse diuisum

A mouens, & quod mouetur, et sic omne ipsum seipsum mouet.

Probat omne quod mouetur ab alio moueri. & primo ostendit in quibus sit manifestum, secundo ostẽdit de ijs, in quibus est dubium, ibi {Maxime aũt dubitatur &c.} infra

Relictis autem ijs, quæ mouentur per accidens, quia ipsa non mouentur, sed dicũtur moueri ex eò q̃ quædam alia mouentur, inter ea, quæ per se mouentur, maxime in ijs, quæ mouentur per violentiam & extra naturam, manifestum est, q̃ id quod mouetur, ab alio mouetur. Manifestum est enim, q̃ ea, quæ per violentiam mouẽtur, ab alio mouent ex ipsa violenti definitione. est enim violentum, vt dicitur in Tertio Ethicorum, cuius principium est extra, nil conferente vim passo. T. 2. Post ista vero, quæ mouentur per violentiam, manifestum est q̃ id, quod mouetur, ab alio mouetur, in ijs, quæ mouentur secũdum naturam à seipsis, sicut animalia dicunt seipsa mouere. In ijs enim B manifestum est, quòd aliquid ab alio mouetur. Sed dubium potest esse quo modo oporteat accipere in ipsis mouens, & quod mouetur. Quãtum enim ex primo aspectu apparet, & secundum q̃ multis videtur, sicut in nauibus & in alijs artificialibus, quæ non sunt secundum naturã, diuersum est quod mouet ab eo quod mouetur, sic & in animalib⁹. Videtur enim, q̃ hoc modo se habeat anima quæ mouet ad corpus quod mouetur, sicut nauta ad nauim, vt dicitur in Secundo de Anima. T. 2. Et per hunc modũ videtur q̃ totum animal seipsum moueat, inquantũ vna pars eius aliam mouet. Vtrum autẽ se habeat anima ad corpus, sicut nauta ad nauim in libro de Anima, inquirendum relinquit. Quod autem sic aliquid dicatur seipsum mouere inquãtum vna pars eius mouet, & alia mouetur, in sequentibus ostendetur. Secundo ibi.

AROY. Maxime uero dubitatur, reliquum dictæ diuisionis ultimo membrum. Eorũ.n. quæ motu cientur ab alio, quæ C dam præter naturam moueri diximus, quædam natura moueri. Hæc autem sint, quæ dubitationem afferunt, à quonam mouentur, ceu leuia, grauiaq́. hæc.n. ad opposita quidem loca ui pulsa mouentur: ad propria uero, leuia quidem ad supera, grauia uero ad infra suapte natura feruntur. quonam autem mouentur *.

Maxime autem dubitatur, reliquum dictæ vltimæ diuisionis. Eorum.n. quæ ab alio mouentur, hæc quidem extra naturam posuimus moueri, alia autem relinquuntur contra poni, quia natura. Hæc autem sunt, quæ dubitationẽ afferunt, à quo mouẽtur, vt leuia et grauia hęc enim in oppositos locos violentia mouentur: in proprios autem, leue quidem sursum, graue aũt deorsum natura. A quo aũt nõ adhuc ma- T. c. 28.
D nifestum, sicut cùm mouentur extra naturam.

Manifestat propositum in ijs, in quibus est magis dubium. Et circa hoc facit tria. Primo ponit, in quibus sit magis dubium, omne quod mouetur ab alio moueri, q̃ a scilicet in grauibus & leuibus, cùm secundum naturam mouentur: secundo ostendit, q̃ huiusmodi non mouent infra seipsa ibi. {Et nanq; ipsa à seipsis, &c.} Tertio ostendit T. 30. à quo moueantur ibi {Sed accidit & hoc.} Dicit ergo primo, q̃ ex quo maxime manifestũ est, quod mouetur ab alio moueri in ijs, quæ mouentur per violentiam, & post hęc in ijs, quę mouent seipsa maxime videtur dubiũ in residuo membro vltimæ diuisionis, siue in ijs, quæ nõ mouent seipsa, et tamen mouentur naturaliter. Vltimam autem diuisionem dicit istam, scilicet q̃ eorum, quæ mouentur non à seipsis, sed ab alio, quędam mouentur extra naturam, quędam vero econtrario mouentur secundum naturam.

naturā,& in istis dubium est à quo moueantur. sicut sunt E grauia & leuia,quæ quidem in contraria loca mouentur per violētiam,sed in propria ſm naturam leue,s.sursum, graue vero deorsum. sed à quo moueantur non est manifestū cùm mouentur ſm naturam, sicut est manifestum, cùm mouentur extra naturam. Secundo ibi.

ARGY. *Nā impossibile est à seipsis ipsa moueri. est enim hoc officium uitæ,ac animantium proprium.*

Et nanque ipsa à seipsis dicere,impossibile est. vitale.n.hoc & animatorum est proprium.

Prima rō. Probat q huiusmodi non mouent seipsa quatuor rationibus.quarum Prima est,q mouere seipsum pertinet ad rationem vitæ,& est proprie animatorum. Motu.n. & sensu discernimus animatum ab ianimato, vt dicitur in Primo de Anima.manifestum est autem hæc non esse T.19. uiua,seu animata.non ergo mouent seipsa. Secunda ratio ponitur ibi.

ARGY. *Consistere etiam à seipsis possent.nam si quippiā sibi F causa sit ambulandi,est etiam causa sibi non ambulādi.*

Et facere stare possent seipsa. dico autem, velut si ambulandi causa inest ipsi,& non ambulandi.

Scda ratio. Quæ talis est.Quæcunque mouent seipsa possunt etiam sibi eē causa quietis,sicut uidemus q animalia per suum appetitum mouentur & stant.si ergo grauia & leuia mouerent seipsa motu naturali,possent facere stare seipsa. sicut si aliquis est sibi causa ambulandi,est etiam sibi causa non ambulādi.Hoc autem videmus esse falsum: quia huiusmodi nō quiescunt extra propria loca,nisi propter aliquam causam extrinsecam prohibētem motum ipsorum.ergo non mouent seipsa. Sed,quia posset aliquis dicere,quòd huiusmodi,etsi non sint sibi causa standi extra propria loca,sunt tamen sibi causa standi in proprijs locis,subiungit tertiam rationem ibi.

G

ARGY. *Quare,si collocatum esset in igne moueri sursum, esset in ipso situm deorsum etiam ferri.Metas quoque rationis egreditur,& uno motu dūtaxat à seipsis moueri,si seipsa moueant.*

Quare,si in ipso est sursum ferri igni, manifestum est,q in ipso & deorsum. Irrationabile autem est,secundum vnum motum moueri solū hoc à seipsis,si ipsa seipsa mouent.

Tertia rō. Quæ talis est.Irrationabile est dicere,q illa,quæ mouent seipsa,moueantur solum à seipsis ſm vnum motū, et non pluribus motibus.quia quod mouet seipsum non habet motum determinatum ab alio,sed ipsum sibi determinat motum,& quandoque determinat sibi hunc motū, & quandoque alium. vnde est in potestate eius quod mouet seipsum,q determinet sibi hunc vel illum motum. Si ergo grauia & leuia mouerent seipsa, sequeretur, q,si in H potestate ignis esset quòd moueretur sursum, q in potestate eius esset q moueretur deorsum:quod nunquam vidēmus accidere,nisi ex causa extrinseca. non igitur mouent seipsa. Est autem sciendum q istæ duæ rationes sunt probabiles secundum ea, quæ apparent de mouentibus seipsa,quæ sunt apud nos,quæ quandoque inueniunt moueri hoc motu,quandoque alio, quandoque etiam quiescere. vnde nō dixit impossibile est,sed {irrationabile} quo modo loquendi in probabilibus vti consueuit. Ostendit enim inferius,q,si aliquid est mouēs seipsum, i quo mouens est omnino immobile, q illud semper mouetur & vno motu. sed tamen hoc non posset dici in grauibus & leuibus,in quibus non est aliquid, quod non moueatur per se vel per accidens,cùm etiam generentur & corrumpantur. Quartam rationem ponit ibi.

Quantum ualeant rationes hæ, attende.

Præterea,qui fieri potest ut continuum quid copulatiue seipsum moueat?Nam quo quippiam unum atque continuum est,non tactu,hoc passionis est expers. quò uero separatum est,eò nimirum aliud agere,aliud pati est aptum. Neque ergo quicquam ipsorum seipsum mouet: quippe cùm copulatum sit,neque aliud cōtinuum ullum, sed in unoquoque ut diuisum sit quod mouet,& quod mouetur,necesse est:quod intueri licet in expertibus animæ cùm quippiam animantium ipsa mouet. ARGY.

Amplius quomodo contingit continuum aliquod & ipsum seipsum mouere? Secundum enim q vnum & continuum nō tactu, ſm hoc impassibile est.sed ſm q diuiditur,sic hoc quidē aptum natum facere,illud vero pati. Neque ergo nullum horum ipsum seipsum mouet.(consita.n.sunt)neque aliud continuum nullum: sed necesse est diuidi mouens in vnoquoque ab eo; quod mouetur,sicut in inanimatis videmus,cū moueat aliquod animatorum ipsa. T.cō.10.

Quæ talis est.Nullum continuū mouet seipsum: grauia autem & leuia sunt continua:ergo nihil horum mouet seipsum. Quòd autem nullum continuum seipsum moueat,sic probat. quia mouens ad motum se habet,sicut agens ad patiens:cùm autem agens sit contrarium patienti,necesse est q diuidatur id quod est aptū natum agere,ab eo quod est aptum natum pati. ſm ergo q aliqua sunt non contacta adinuicem,sed sunt omnino vnum et continuum,& quantitate & forma,ſm hoc non possunt pati abinuicem. sic ergo sequitur, q nullum continuum moueat seipsum:sed necesse est,q mouēs diuidatur ab eo quod mouetur,sicut apparet cùm res inanimatæ mouentur ab animatis,vt lapis à manu. Vnde & in aialibus,q mouent seipsa,est magis quædam colligatio partium, q perfecta continuatio,sic enim vna pars potest moueri ab alia,quod non inuenitur in grauibus & leuibus. Quarta rō.

LECTIO. VIII.

De grauium ac leuium motore agitur.

Verum fit,ut hæc etiam semper ab aliquo moueantur. quod quidem patebit,si causas diuidamus. atque licet & in mouentibus ea,quæ dicta sunt sumere. Alia nanque præter naturam motiua sunt, ut est uectis motiuus ponderis,non natura: Alia sunt motiua natura, ut calidum actu motiuum est eius,quod est potentia calidum.Similiter & in huiuscemodi cæteris.Mobile etiam id est natura,quod est potentia quale,uel quantum, uel ubi,cùm in seipso tale principiū, & per accidens habet. ARGY.

SEd accidit & hæc ab aliquo semper moueri.fiet autem vtique manifestum diuidētibus causas. Est autem & in mouentibus accipere, quæ dicta sunt,Alia quidem enim extra naturam ipsorum motiua sunt,vt vectis non natura grauis motiuus est: Alia vero natura,vt actu calidum motiuum est potentia calidi. similiter autem,& in alijs huiusmodi est. Et mobile autem similiter natura q potentia quale, aut quantū, aut vbi est,cùm habeat principium huiusmodi in seipso,& non secundum accidens. T.c.11.

Postque ostendit,q grauia & leuia non mouent seipsa, hic ostendit à quo moueantur. Et primo ostendit, à quo T.11. moueantur,secundo concludit principale intentum ibi T.12. {Si igitur omnia quæ mouentur &c.} Circa primum

duo

duo facit: Primo ostendit q̃ naturaliter mouentur ab aliquo, Secundo inquirit à quo moueãtur ibi {Quoniã autem q̃ potentia &c.} Dicit ergo primo, q̃ etsi grauia & leuia non moueant seipsa, tamen mouẽtur ab aliquo. Et hoc potest manifestari, si distinguantur causæ mouentes. Sicut enim in his, quæ mouentur est accipere quædam secundum naturã moueri, & quædã extra naturã, ita & in mouẽtibus, Quædam mouent extra naturã {vt vectis} idest bacul⁹, q̃ nõ naturaliter motiuus est corporis grauis, puta lapidis: Quædam vero mouent s̃m naturam, sicut quod est actu calidum naturaliter mouet id, quod secundum suã naturã est potẽtia calidum, & similiter est in alijs talibus. Et sicut quod est in actu naturaliter mouet, ita id quod est in potentia naturaliter mouetur, vel s̃m qualitatem, vel s̃m quantitatẽ, vel s̃m vbi. Et, quia in Secũdo dixerat, q̃ illa mouentur naturaliter, quorũ principiũ mot⁹ in ipsis est per se, & nõ secundum accidens, ex quo posset videri q̃ id, quod est in potẽtia tantũ calidum, cùm sit calidum, non mouetur naturaliter, tanquam principio actiuo motus exterius existente: quasi ad hanc obiectionẽ excludendam subiungit {Cùm habeat principium huiusmodi in seipso, & non s̃m accidens} quasi dicat, q̃ ad hoc q̃ mot⁹ sit naturalis sufficit q̃ huiusmodi principiũ, scilicet potentia, de qua fecerat mentionem, sit in eo quod mouetur per se, & non per accidẽs. sicut scamnum est potentia combustibile, non inquantum est scamnum, sed in quantum est lignum. Vnde hoc quod dixerat, {Et non secundum accidens.} exponens subdit.

ARGY. *Erit enim idem & quantum, & quale, sed accidit alterum alteri, & non per se competit. Ignis igitur atque terra mouentur ab aliquo, ui quidem, cùm præter naturam: natura uero, cũ sub potentia suos ad actus mouent.*

Erit enim idem & quantum, & quale, sed alteri alterum accidit, & non secũdum se existit. C Ignis itaque & terra mouentur ab alio, violentia quidem, cùm extra naturam, natura autem, cùm in ipsorum actus potentia existunt.

Et dicit, q̃ contingit idem subiectum esse, & quãtum, & quale, sed vnum eorum per accidens se habet ad aliud, & non per se. quod ergo est potentia quale, est etiam potentia quãtum, sed per accidens. Quia igitur quod est in potentia naturaliter mouetur ab alio, quod est in actu: nihil autem secundum idem est potentia & actu: sequitur q̃ neque ignis, neq; terra, neq; aliquid aliud moueatur à se, sed ab alio. Mouentur quidem ignis & terra ab alio, sed per violentiam, cùm motus eorum est extra naturalẽ ipsorum potentiam: sed naturaliter mouentur, cùm mouentur in actus proprios, ad quos sunt in potentia secundum suam naturam. Secundo ibi.

ARGY. *Quoniam aũt esse potẽtia multipliciter dicitur, hæc est sanè causa, ut nõ sit perspicuum à quo nam talia moueantur, ut ignis sursum, & terra deorsum.* D

Quoniam aũt q̃d potẽtia est multipliciter di-
T. c. 12. citur, hęc cã est, non esse manifestũ à quo hmõi moueanẽ. vt ignis sursum, terra vero deorsum.

Ostendit à quo moueantur. &, quia quod est in potentia mouetur ab eo quod est in actu, primum distinguit potentiam, secundo ex hoc ostendit à quo huiusmodi moueantur ibi {Potentia autem est leue.} Circa primum tria facit. Primo ostendit necessarium esse cognoscere, quot modis aliquid dicitur esse in potentia, secundo manifestat. ibi {Est autem potẽtia.} Tertio soluit ex hoc quandam quæstionem. ibi {Et tamen quæritur.} Dicit ergo primo, q̃ ideo non est manifestum à quo grauia & leuia mouentur suis motibus naturalibus, vt puta
(Margin: sexta parte 12. infra quinta. 12.)

A ignis sursum, & terra deorsum, quia ens in potentia dicitur multipliciter. Secundo ibi.

Diuerso autem modo potentia sciens est, qui discit, et qui iam scientiã habet, & non contemplatur. Cùm autem actiuum, atque passiuum sint simul, euadit interdũ id quod est potentia actu tale, ut id quod discit. & ex eo quod est potentia, fit aliud potentia rursus: Qui nanque scientiam habet, & non contemplatur est potẽtia quodãmodo sciens, sed nõ ut erat antea quàm didicisset. At, cùm ita sese habet, nisi quid prohibeat, operatur ac contemplatur, uel in contradictione. ignorationeq; erit. ARGY.

Est autem potẽtia aliter addiscens sciens, & habens iam sciẽtiam, & non considerans Semper aut, cùm simul actiuũ et passiuũ sunt, fit aliquando actu, quod in potentia, vt addiscens. et
B ex potentia ente, alterum fit potẽtia. habẽs, n. sciam, non considerans aũt, potentia est sciens quodãmõ, sed nõ sicut & ante addiscere. Cùm aũt sic se habeat, si aliquid nõ ꝓhibeat, operaẽ et cõsyderat, aut erit in cõtradictione et ignorãtia.

Distinguit esse in potentia. Et primo in intellectu, secundo in qualitate ibi {Similiter autem hęc se habent.} tertia. 12.
Tertio in motu locali ibi {Similiter autem se habent.} quarta.
Dicit ergo primo, q̃ aliter est in potentia ad scientiam ille qui addiscit, & nondum habet habitum scientiæ, & ille, qui iam habet habitum scientiæ, sed non considerat vtens habitu. Ex prima autem potentia in secundam reducit aliquid, cùm actiuum suo passiuo coniungitur, & tunc passiuum per præsentiam actiui fit in tali actu, qui adhuc est in potentia. sicut addiscens per actionem docẽtis reducitur de potentia in actum, cui actiui coniungitur altera potentia. & sic existens in potentia prima fit in
C alia potentia: quia iam habens scientiã & non considerans quodammodo est in potentia ad actum scientiæ, sed nõ eodem modo, sicut antequam addisceret: ergo de potentia prima reducitur in actum, cui adiungitur secunda potentia, per aliquod agens, scilicet per docẽtem. Sed quando sic se habet, q̃ habet habitum scientiæ, non oportet q̃ reducatur in secundum actum per aliquod agens, sed statim per seipsum operatur consyderando, nisi sit aliquid prohibens, puta occupatio, vel infirmitas, aut voluntas. Vel si non impeditus non posset consyderare, tũc non esset in habitu scientiæ, sed in eius contrario, scilicet in ignorantia. Secundo ibi.
(Margin: Potentia essentialis & accidẽtalis)

Simili modo sese habent hæc & in ipsis naturalibus rebus. Frigidum enim est potẽtia calidum. Cùm autem est mutatum, iam est ignis, atque comburit, nisi quid prohibeat atque impediat.

D Similiter autem hæc se habẽt & in physicis. Frigidum enim potentia est calidum. cùm aũt fuerit mutatum, iam ignis est. ardet autem, nisi aliquid prohibeat & impediat.

Manifestat idem in qualitatibus & dicit, q̃ sicut dictũ est de potentia ad sciendum in anima, ita est etiam in corporibus naturalibus. Corpus enim, cùm est actu frigidũ, est potentia calidum, sicut ignorans est potentia sciens. sed, cùm fuerit productum per transmutationem, vt habeat formam ignis, tunc iam est ignis in actu habens virtutem operandi, & operatur statim comburendo, nisi aliquid prohibeat in contrarium agendo, vel qualitercunque aliter impediat: puta subtrahendo combustibile. sicut dictum est, quòd postquam aliquis addiscendo factus est sciens, statim consyderat, nisi aliquid impediat.

Tertio ibi.

Similiter

ARGV. *Similiter res sese habet & circa graue & leue. ex graui nanque fit ipsum leue, ut aer ex aqua. hoc enim erat primo potentia, & iam est leue, atque continuo operabitur, si non aliquid obstet. actus autem leuis est alicubi esse, atque in supero loco. prohibetur uero cùm est in loco contrario. Et hoc sic sese habet, & in quãto, et quali.* E

Similiter autem se habet & circa graue & leue. leue enim fit ex graui, vt ex aqua aer. hoc enim potentia primum, et iam leue operabitur mox, nisi aliquid prohibeat. actus autem leuis est, alicubi esse & sursum. prohibet autẽ cùm in contrario loco fit. similiter & hoc se habet in quanto, & quali.

Manifestat idem in motu grauium & leuium. & dicit, q similiter leue fit ex graui, sicut ex frigido calidũ, vtputa cùm aer, qui est leuis, fit ex aqua, quæ est grauis. Hæc ergo, s. aqua, primo est in potentia leuis, & postmodum fit leuis in actu, & tunc statim habet operationem suam, nisi aliquid prohibeat. Sed iam leuis existens comparatur ad locum, sicut potentia ad actum. actus enim leuis inquantum huiusmodi, est esse in aliquo loco determinato, scilicet sursum: sed prohibetur ne sit sursum per hoc, q est in contrario loco, s. deorsum; quia non potest esse simul in duobus locis. vnde illud, quod detinet leue deorsum, prohibet ipsum esse sursum. Et sicut dictum est in motu locali, ita etiam dicendum est de motu secundum quantitatem, vel qualitatem. Deinde cùm dicit. F

ARGV. *Quæritur igitur propter quid leuia grauiaq; ad sua loca mouentur? Est autem causa, ipsa apta esse aliquò moueri: atque hoc est ipsius grauis leuisq; esse infero loco, superoq; distinctum.*

Et tamen quæritur hic, quare in ipsorum locum mouentur grauia & leuia. Causa autem est, quia apta nata sunt, & hoc est graui & leui esse, hoc quidem eò q sursum, illud autem eò q deorsum determinatum. G

Soluit quandam quæstionem secundum præmissa. Licet enim actus leuis sit esse sursum, tamen à quibusdã quæritur, quare grauia & leuia mouẽtur in propria loca: Sed causa huius est, quia habent naturalem aptitudinem ad talia loca. Hoc enim est esse leuis, habere aptitudinem ad hoc q sit sursum. & hæc est etiam ratio grauis, habere aptitudinem ad hoc q sit deorsum. Vnde nihil est aliud quærere, quare graue mouetur deorsum, q̃ quærere, quare est graue. Et sic illud idem, quod facit ipsum graue, facit ipsum moueri deorsum. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Leue uero graueq; potentia, pluribus est modis (ut diximus) Nam, cùm est aqua, leue potentia quodammodo est: & cùm est aer, adhuc potentia est. Fieri enim potest, ut ob impedimentum non sit supero in loco. sed, si id quod impedit fuerit sublatum, operatur, semperq; superius fit. similiter et quale ipsum ab actu tale mutatur. Continuo nanque contemplatur & iste, qui scientiam habet, nisi quid obstet. Et ipsum etiam quantum extenditur, si nihil sit quod impediat. Qui uero id quod substinet prohibetq; dimouit, partim mouet, partim nõ mouet. ut qui columnã diuellit, aut ab utre, qui est in aqua: lapidem prementem dimouit, per accidens enim mouet: quemadmodum et pila reflexa, non a pariete, sed ab eo, qui proiecit est mota. Nihil igitur horum ut patuit seipsum mouet. sed motus quidem habet principium, nõ mouendi tamen, atque agendi, sed patiendi.* H

Potentia autem est leue & graue multipliciter, sicut dictum est. Cumq; enim sit aqua, potẽtia quodãmodo est leue. et cùm aer, est adhuc in potentia. Contingit enim impeditum nõ sursum esse. sed, si auferatur impedimentum, agit et semp sursum fit: similiter autem et quale ad actum esse immutat. mox enim cõsyderat sciens, nisi aliquid prohibeat. Sustinens autem et prohibẽs mouens est, sicut mouet. est autem sicut non, vt est columnas diuellens, aut lapidem remouens à vase in aqua: secundum accidens. n. mouet: sicut repercussa sphæra, non à pariete mota est, sed à proijciente. Quòd quidem igitur nihil horum ipsum mouet seipsum, manifestum est: sed motus habent principium, nõ mouendi neque faciendi, sed patiendi.

Ex præmissis ostendit quid moueat grauia & leuia. & dicit, q, cũ id, quod est in potentia, moueatur ab eo quod est in actu, sicut dictum est, consyderandum est, q multipliciter dicitur aliquid esse in potẽtia leue vel graue. Vno enim modo, cùm adhuc est aqua, est in potentia ad leue. Alio autem modo, cùm iam ex aqua factus est aer, est tamen adhuc in potentia ad actum leuis, quod est esse sursum. sicut habens habitum scientiæ & non consyderans, adhuc dicitur esse in potentia. cõtingit enim q id, quod est leue, impediatur ne sit sursum. si ergo auferat illud impedimentum, statim agit ad hoc q sit sursum ascẽdendo. Sicut etiam dictum est in qualitate, q, quãdo est quale in actu, statim tẽdit in suam actionem. sicut ille, qui est sciẽs, statim consyderat, nisi aliquid prohibeat. Et similiter in motu quantitatis: quia ex quo facta est additio quanti ad quantum, statim sequitur extensio in corpore augmentabili, nisi aliquid prohibeat. Sic ergo patet, q illud quod mouet } idest remouet hoc quod est prohibens { & sustinens } idest detinens, quodammodo mouet, & quodãmodo nõ mouet. puta si columna sustineat aliquod graue, & sic impediat ipsum descẽdere, ille, qui diuellit colũnam, quodammodo dicitur mouere graue columnæ suppositum. Et similiter ille, qui remouet lapidem, qui impedit aquã effluere à vase, dicit quodãmodo mouere aquã. Dicitur enim mouere per accidens & non per se, sicut sphæra } idest pila, si repercutiatur à pariete, per accidens quidem mota est à pariete, non autem per se, sed à primo proijciente per se mota est. Paries enim non dedit ei aliquem impetum ad motum, sed proijciens. Per accidens autem fuit, q dum à pariete impediret, ne secundum impetum ferretur, eodem impetu manẽte in cõtrarium motum resiliuit. Et similiter ille, qui diuellit columnam, non dat graui supposito impetum vel inclinationem ad hoc q sit deorsum. hoc enim habuit à primo generante, quod dedit ei formam, quam sequitur talis inclinatio. Sic igitur generans est per se mouens grauia & leuia, remouens autem prohibens per accidens. Concludit igitur, manifestũ esse ex dictis, q nihil horum, scilicet grauium & leuium mouet seipsum: sed tamẽ motus eorum est naturalis, quia habent principium motus in seipsis: non quidem principium motiuum aut actiuum, sed principium passiuum, quod est potentia ad talem actum. Ex quo patet contra intentionem phylosophi esse, q in materia sit principiũ actiuum, quod quidam dicunt esse necessarium ad hoc q sit motus naturalis. sufficit. n. ad hoc passiuũ principiũ, quod est potẽtia naturalis ad actũ. Deinde cùm dicit.

Grauia per se mouentur à generãte, per accidẽs aũt à remouẽte prohibẽs.

Quòd si omnia quæ mouentur, aut natura, aut præter naturam, & uiolentià motu cientur: & ea, quæ ui præterq; naturam mouentur, ab aliquo cuncta, atq; ab

alio

alio mouetur ut patet. et ea rursus, quæ natura mouentur, ab aliquo motu cientur, siue à seipsis moueantur, ut animalia, siue non à seipsis, ut leuia grauiaq;: (nam aut ab eo mouētur, qđ generauit, ac leue fecit uel graue, aut ab eo, quod ea, quæ probibent obstantq;, dimouit:) uniuersa utiq;, quæ motu ciētur, ab aliquo, pfecto mouenť.

T.c.11. Si igitur omnia quę mouentur à natura mouentur, aut extra naturam, & violētiam: & quæ vi & extra naturā omnia à quodā, et ab alio: eorum autem quę natura iterum quæcunq; à seipsis mouentur, ab aliquo mouentur, & quę nō à seipsis, vt leuia & grauia: (aut enim à generante & faciente leue & graue, aut ab eo, qđ impedientia & prohibentia soluit:) omnia ergo, quæ mouentur, ab aliquo mouebuntur,

Concludit conclusionem principaliter intentam in toto capitulo: & dicit, q, si hoc verum est, q omnia, quę per se mouentur, aut mouentur sm naturam, aut extra naturam, & per violentiam: & de illis, quę mouenť per violētiā, manifestū est q omnia mouenť non solū à quodā mouente, sed etiā à mouente alio extrinseco. et iterū inter ea, quæ mouentur sm naturā, quædā mouentur à seipsis, in quibus manifestum est q mouentur ab aliquo, nō quidē extrinseco, sed intrinseco: quædam etiā sunt quæ mouentur sm naturam, non tñ à seipsis, sicut grauia & leuia: & hæc etiam ab aliquo mouentur, vt ostensum est: quia aut mouentur per se à generante, quod facit ea esse grauia & leuia: aut mouentur per accidēs ab eo quod {soluit}. i. remouet ea, quæ impediunt, vel remouet naturalem motū. Sic ergo patet q oia, q̄ mouenť, mouenť ab aliquo vel intrinseco motore, vel extrinseco, qđ dicit ab alio moueri.

LECTIO. IX.

Non essē processum in infinitum in mouentibus & mobilibus dicitur, omneq; mouens moueri demonstratur impossibile, sed ē deuenire ad motorē vel omnino immobilem vel seipsum mouentem.

ARGY. *Id autem quod mouet est duplex. Aut enim non per seipsum mouet, sed per aliud, quod quidem id motu ciet quod mouet, aut per se mouet. Et hoc aut primum post ultimum, aut per plura media mouet, ut baculus mouet lapidem, & mouetur à manu, quæ quidem ab homine motu cietur. at is non ulterius ex eo mouet, quia ab alio ipse motu cietur.*

HOc autem dupliciter. Aut enim non propter seipsum est mouens, sed propter alterum, quod mouet mouēs, aut ,ppter ipsum. Et hoc aut mouens ex se primum post vltimū, aut per plura media, vt baculus mouet lapidē, & mouetur à manu mota ab homine: hic autē non amplius, eo quod ab alio moueatur.

Postquam Phylosophus ostendit q omne quod mouetur ab alio mouetur, hic incipit ostendere q necesse est deuenire ad aliquod primum mouens immobile. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit q necesse est deuenire ad aliquod primum, quod vel sit immobile, vel moueat seipsum: in secunda ostendit q etiam, si deueniatur ad aliquod primum, quod moueat seipsum, necesse est tamen vlterius deuenire ad aliquod primum mouens immobile. ibi {Necesse igitur omne quod mouetur.} Circa primum duo facit. Primo ostendit q non est possibile, q in infinitum aliquid ab alio moueatur, in secunda q non est necessarium, q omne mouēs moueatur. ibi {Ad dicta autem.} Circa primum duo facit. Primo ostendit

(sectā. 42. T.c. 36.)

propositum ascendendo in ordine mobilium & mouentium, secundo descendendo. ibi {Amplius autem & sic ipsam}. Circa primum duo facit. Primo præmittit quędam necessaria ad propositam ostensionem, Secundo inducit rationem ad propositum ostendendum. ibi {Si ergo necesse.} Præmittit autem duo, quorum primum est diuisio mouentis. Cùm enim dictum sit, q omne motū ab aliquo mouetur, contingit aliquid esse mouens dupliciter. vno modo, quando non mouet propter se ipsum propria virtute, sed quia est motum ab aliquo alio mouente, & hoc est secundum mouens: alio modo aliquid mouet propter seipsum, i. propria virtute, nō quia est motum ab alio. Contingit autem q tale mouens moueat dupliciter. vno modo, ita q primum mouens moueat proximum post vltimum}. i. id quod est sibi proximū post Secundum mouens: & hoc contingit, quando primum mouens mouet mobile per vnum tantum medium. alio vero modo mouens mouet mobile per plura media. vt patet, cùm baculus mouet lapidem, & mouetur à manu, quæ mouetur ab homine, qui non mouet eo quòd ab aliquo alio moueatur. sic ergo homo est primum mouens propter seipsum, & mouet lapidem per plura media. si autem moueret lapidem manu, moueret per vnum medium tantum. Secundo ibi.

(A, T.44., T.55., B)

ARGY. *Vtrunque igitur mouere dicimus, & ultimum mouētium, & etiam primum, sed magis primum. hoc enim ultimum mouet, sed ultimum primum non mouet. Et sine primo quidem ultimum non mouebit, sine uero hoc, primum mouere potest. baculus enim, si homo non moueat, non mouebit.*

Vtraq; igitur mouere dicimus, et primum et vltimum mouētium, sed magis primum. illud enim mouet vltimum, sed non hoc primum. et sine primo quidem vltimum non mouebit, illud autem sine hoc. vt baculus non mouebit nisi moueatur ab homine.

(C)

Ponit comparationem primi mouētis, & secundi. Cū enim tam primum mouens quàm vltimum mouere dicamus, dicimus q magis mouet primum mouens, quàm vltimum. Et hoc patet p duas rationes: quarū prima est, q primum mouens mouet secundum mouens, sed non econuerso. Secunda ratio est, quia secundum mouens nō potest mouere sine primo, sed primū mouens potest mouere sine secundo. sicut baculus non potest mouere lapidem, nisi moueatur ab homine, sed homo potest mouere etiam sine baculo. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Si igitur omne quod mouetur ab aliquo moueri necesse est, & aut ab eo quod mouetur ab alio, aut ab eo quod non mouetur ab alio, & si ab eo mouetur quod ab alio motu cietur, mouens aliquod esse primum, quod non ab alio moueatur necesse est. Sin uero talē est primū, nō necesse est alterū esse. fieri .n. non pōt ut in infinitum proficiscatur id quod mouet, atque mouetur ab alio. quippe cùm infinitorum nihil sit primum. Si igitur, uti diximus, omne quidem, quod mouetur, ab aliquo motu cietur id uero quod primum mouet mouetur quidem, at non ab alio: ipsum profectò primū à seipso moueatur necesse est.*

(D)

T.c.24. Si ergo necesse est omne quod mouetur ab aliquo moueri, et aut ab eo quod mouetur ab alio, aut non. et, si ab alio quidem quod mouetur, necesse aliquid esse mouens primum, qđ non ab alio. Si autem huiusmodi est primum, non necesse est esse alterum. impossibile enim

est in infinitum abire mouens, & ipsum quod mouetur ab alio. infinitorum.n.non est aliqd primũ. Si ergo omne, qđ mouetur, ab aliquo mouet: primum aũt mouens mouetur quidẽ, non autẽ ab alio, necesse est ipsum à seipso moueri.

Ostendit propositum sm præmissa. Ostẽsum est enim ꝙ omne quod mouetur ab aliquo mouetur. id aũt, à quo mouetur, aut mouetur, aut non mouetur: & si mouetur: aut ab alio mouetur, aut non. Hęc aũt duo, s. quod mouetur ab alio, & quod mouetur non ab alio, sic se habẽt, ꝙ posito vno, ponitur aliud, & non econuerso. quia, si sit aliquid, quod mouetur ab alio, necesse est deuenire ad aliquod primum, quod non mouetur ab alio. Sed, si ponatur aliquod primũ huiusmodi, s. quod non moueatur ab alio, non est necessarium vlterius ponere alterum, s. quod mouetur ab alio. & hoc quidem per se manifestũ est. Sed primum poterat esse dubium, scilicet, ꝙ, si inuenitur aliquid, quod mouetur ab alio, ꝙ inueniatur aliquod primum, quod non mouetur ab alio. & ideo consequenter hoc ꝓbat sic. quia, si aliquid mouetur ab alio, & iterum illud ab alio, & nunquam est deuenire ad aliquid, quod non moueatur ab alio: sequitur ꝙ sit procedere in infinitum in mouentibus & motis. Et hoc quidem esse impossi-
Tex. 4. bile supra probatum est in Septimo. sed hic probat tertio ri via. quia in infinitis non est aliquid primũ: si ergo mouentia & mota procedant in infinitum, non erit aliquid primum mouens. Iam autem dictũ est, ꝙ, si primum mouens non mouet, nec vltimum mouet. non erit ergo aliquod mouens, qđ est manifeste falsum. Non est ergo procedere in infinitum in hoc, ꝙ aliquid moueatur ab alio. Si ergo non detur ꝙ omne quod mouetur ab aliquo moueatur, vt ostensum est: & iterum supponatur ꝙ primum mouẽs mouet, cùm probatũ sit, ꝙ non moueatur ab alio, necesse est ꝙ moueatur à seipso. Est autem in hac ratione attendendum, ꝙ primum mouens moueri non est hic probatũ. supponit aũt hoc sm cõmunem opinionẽ Platonicorũ. Quantum aũt ad virtutem rationis nõ magis concludit, ꝙ primũ mouens moueat seipsum, ꝗ ꝙ sit immobile. vnde in sequẽtibus hanc eandẽ conclusionẽ sub disiunctione inducit, vt infra patebit. Deinde cũ dicit.

ARGY. *Præterea hoc etiam rationem hanc eãdem transigere licet. Omne nanq; quod mouet & aliquid, & aliquo sanè mouet. aut enim seipso, aut alio mouet. ut homo aut seipso, aut baculo mouet. & aut ipse uentus deiecit, aut lapis, quẽ pepulit uentus. Fieri uero nõ potest, ut id, quo motus affertur, moueat absq; eo quod mouet seipso. Sed, si id quidem sit, quod motum affert seipso, non necesse est aliud esse, quo motus affertur. sin, uero sit aliud, quo motus affertur, est aliquid profectò, quod quidẽ non aliquo, sed seipso mouebit, uel in infinitum abibitur. Si igitur mouet quippiam atq; mouetur, stetur & nõ in infinitũ pergatur necesse est. nam si baculus moueat, quia mouetur à manu; manus ipsa profectò baculo motum affert. ꝙ, si manu etiam quippiam aliud moueat, & illud idẽtidem manu mouet. Cùm igitur id quod motum affert aliud aliquo mouet, tum id sit prius, quod seipso mouet necesse est. quod si hoc motu quidem cietur, ab alio autem non mouetur, necesse est ipsum profectò seipsum motu ciere. Quare hac etiam ratione, aut ab eo statim quod seipsum mouet id, quod mouetur, motu cietur, aut ad hoc ipsum tandem acceditur.*

Tex. c. 15. Amplius aũt & sic ipsam hanc eandẽ rationem est aggredi. Omne enim mouens aliquid
E quidẽ mouet & aliquo. aut.n. seipso mouet ipsum mouens, aut alio. vt hõ seipso, aut baculo. aut ventus ꝓiecit, aut ipse, aut lapis, quẽ mouit. Impossibile aũt est mouere sine nõ ipso mouẽre, & agente id quo mouet. Sed &, si ipsum seipso mouet, nõ necesse est aliud esse, quo mouet. si vero sit alterũ id, quo mouet, est aliquid qđ mouebit, non quodã alio, sed seipso, aut in infinitũ abibit. Si ergo qđ mouetur aliquid mouet, necesse est stare, & nõ in infinitum ire. si.n. baculus mouet eo ꝙ mouetur à manu, & manus mouet baculũ. si aũt & hanc aliud mouet, & hũc alterum aliqđ mouens est. Cũ itaq; aliquo moueat semper alterũ, necesse est prius ipsum seipsum mouẽs esse. Si igiẽ mouetur quidẽ hoc, nõ aliud aũt
F mouẽs ipsum. necesse ipsum seipsum mouere. quare et sm hãc rõnẽ, qđ mouet, aut mox ab ipso mouente mouebiẽ, aut venit, aliqñ in hmõi.

Probat idem descendendo. Et est eadem ratio cum præmissa, quantum ad virtutem inferendi, differens aũt sm ordinem processus. Iterat aũt eam ad maiorem manifestationem. Dicit ergo, ꝙ prædictam rationem cõtingit alio modo prosequi. & præmittit propositiones habẽtes eandem rationem veritatis cum supra præmissis, sed alio ordine. Supra enim præmisit, ꝙ omne quod mouetur ab alio mouetur: & ꝙ illud, à quo mouetur, mouet vel propter seipsum, vel propter aliud prius mouens: quod erat procedere ascendendo. hic autem econuerso descendendo procedit, dicens, ꝙ omne mouens mouet aliquid, & mouet aliquo, vel seipso, vel alio inferiori mouente, sicut homo mouet lapidẽ, vel ipse per seipsum, vel per baculum. & ventus proiecit ad terram aliqua, aut suo impulsu, aut
G per lapidem quem mouit. Iterum supra præmiserat, ꝙ vltimum mouens non mouet se sine primo, sed econuerso loco eius hic dicit, ꝙ id quo aliqd mouet, sicut instrumento, impossibile est ꝙ aliqd moueat sine principali mouente, quod mouebat ipsum, sicut baculus sine manu. sed, si aliquid mouet per seipsum, sicut principale mouens, non est necesse esse aliud instrumentũ quo moueat. & hoc magis manifestũ est in instrumentis, ꝗ in mobilibus ordinatis, licet habeat eãdem veritatem: quia non quilibet cõsyderaret secundum mouens esse instrumentũ primi. Sicut etiam supra dixerat deducendo, ꝙ, si sit aliquid, quod mouetur ab alio, necesse est esse aliquid, quod non mouetur; sed non econuerso. ita hic dicit descendẽdo, ꝙ, si inueniatur ꝙ illud, quo mouens mouet, sit alterum, sicut instrumentum, necesse est esse aliquid, quod mouebit, non aliquo instrumento, sed per seipsum, aut procedetur in infinitum in instrumẽtis: quod est idem ac si procederetur in
H infinitum in mouentibus, quod est impossibile, vt supra ostensum est. Si est ergo aliqd mouens id quod mouetur, necesse est stare, & non in infinitũ ire. quia, si baculus mouet eo ꝙ mouetur à manu, sequitur ꝙ manus moueat baculum. si aũt & manum aliquid aliud mouet, etiam sequitur econuerso, ꝙ aliquod mouens moueat manum, & ita oportet ꝙ sicut procediẽ in instrumentis motis, ita procedat in mouẽtibus, quæ mouent instrumenta. nõ est autem procedere in infinitum in mouẽtibus, vt supra ostensum est: ergo neq; in instrumẽtis. Cùm ergo semper alterum, quod mouetur, moueatur alio mouente, & non sit procedere in infinitum: necesse est esse aliquod primum mouens, quod moueat per seipsum, & non per aliquod instrumentum. Si ergo detur quòd hoc primum, quod mouet per seipsum, mouetur quidem, sed non est aliquid aliud mouens ipsum. quia sic & ipsum esset instrumentum

tum, sequit ex necessitate, q ipsum seipsum moueat, supposito secundum Platonicos, q omne mouẽs moueatur. Vnde & secundum istam rationem, illud, quod mouetur aut statim mouebit à mouente, quod mouet seipsum: aut aliquando erit deuenire in aliquod tale mouens, quod seipsum moueat. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Insuper si sic etiam, consyderantibus eadem accident vniuersa. Nam, si omne quod mouetur, ab eo mouet, qđ motu cietur, aut hoc ipsis rebus per accidens competit, ut quippiam moueat quidem, motum & ipsum suscipiens, non tñ quia mouetur aut nõ per accidens, sed per se inest.*

T.c.16. Ad dicta aũt, & sic intẽdentibus, contingẽt eadem hęc. Si enim ab eo quod mouetur, mouetur omne quod mouetur, aut hoc rebus existit secundum accidens, vt moueat quidem qđ mouetur, non tamen propter id quod mouetur ipsum, aut non, sed per se.

Ostendit quòd non omne mouens mouetur, vt in prioribus rationibꝰ supponebatur. & circa hoc duo facit. Primo probat, quòd non omne mouens mouetur, secundo tam ex hoc quàm ex superioribus rationibus concludit
T.19. principalem propositum. ibi {Non ergo necesse semper moueri.} Dicit ergo primo, q praeter supradicta põt & addi haec ad nostrum propositum ostendendum. Et circa hoc tria facit. Primo praemittit quandam diuisionem, se-
infra cundo destruit vnam partem. ibi {Primum quidem igi-
T.18. tur.} Tertio destruit aliam partem. ibi {At vero si non secundum accidens.} Dicit ergo primo, q, si omne quod mouetur, mouetur ab eo quod mouet, quod est omne mouens moueri, hoc potest esse dupliciter. vno modo, quòd hoc inueniatur per accidens in rebus, vt mouens moueatur: ita, s. q mouens non moueatur propter id quod mouetur. vt si dicamus ędificatorem esse musicum, non quia musicus est, sed per accidens. aut non est per accidens, q mouens moueatur, sed per se. Secundo ibi.

ARGY. *Si igitur per accidens competit, non necesse est moueri quod motu cietur. Quod si id fit, patet posse aliquando nihil eorũ quae sunt, moueri. Nõ enim est necessariũ id quod accidit, sed potest nõ esse. si igit̃ id esse posuerimus quod esse potest, nullum accidet impossibile, sed forsitan falsum: at non esse motum est impossibile. Id enim iam demonstratum est, motum, inquam, necessario semper eẽ.*

Primum igitur, si secundum accidens, non necesse est moueri, quod mouetur. Si autẽ hoc est, manifestum est, q contingit aliquando moueri nihil eorum quae sunt. Non enim necessarium est accidens, sed contingit non esse. Si ergo ponamus possibile esse, nullum impossibile accidit, falsum autem fortassis: motum aũt impossibile est non esse. Ostensum enim prius est hoc, qm̃ necesse est motum semper esse.

Destruit primum membrum tripliciter. Primo quidẽ tali ratione. Nihil quod est per accidens est necessarium: quod enim inest alicui per accidens non ex necessitate inest ei, sed contingit non inesse, sicut musicum aedificatori. Si ergo mouentia per accidens mouentur, sequitur quòd contingat ea non moueri. sed, cùm tu ponas, quòd omne mouens mouetur, consequens est, quòd, si non mouentur mouentia, q non moueant. Sequitur ergo quòd aliquando nihil moueatur. hoc autem est impossibile: quia ostensum est supra, quòd necesse est motũ semper esse. Istud autem impossibile nõ sequitur ex hoc, quòd supposuimus, mouentia non moueri: quia, si hoc est per accidens, quòd mouens moueatur, mouentia non moueri erit possibile. possibili autem posito nullum sequitur impossibile. relinquitur ergo, q aliud, ex quo sequitur, sit impossibile, scilicet q omne mouens moueatur. Secundo ibi.

Atq; idipsum cum ratione etiam accidit. Tria namq; necesse est esse, id quod mouetur, id quod mouet, & id insuper, quo mouens mouetur. Id igitur, quod mouetur, moueri quidem necesse est, non necesse est autem motu ciere. id autem quo motus affertur, & mouere necesse est, & moueri. Cùm enim sit simul cum eo quod motu cietur, vna cum ipso mutatur. quod intueri licet in hisce, quae loco mouentur. nam aliquo in tempore tãgant ea quae mouentur necesse est, At id, quod ita mouet, ut eius nõ subeat rationem, quo motus affertur, immobile nimirum est. Cũ igitur sit & vltimũ ipsum (ut cernimus) quod motu quidem cieri potest: principium autem motus non habet: & id item quod mouetur quidem, sed ab alio, non à seipso cietur, rationi consentaneum est (necessarium ne dicã) et ipsum tertiũ esse, quod, mouet quidẽ immobile aũt est. ARGY.

Et rationabiliter hoc accidit. Tria enim est necesse esse, quod mouetur, & mouens, & quo mouet. Quod igitur mouetur, necesse quidem moueri, mouere autem nõ necesse est, sed quo mouet. & mouere, et moueri. communicat. n. simul hoc, & secundum idem existens ei quod mouetur. manifestum autem est in mouentibꝰ secundum locum. tangere enim necesse adinuicem, sicut vsq; ad aliquid. Mouẽs autem sic, vt sit non quo mouet, immobile. Quoniam autẽ videmus vltimum, quod moueri quidẽ potest, motus aũt principiũ nõ habet, & mouetur quidem, ab alio autem, sed non à seipso, rationabile est (vt non necessarium dicamus) & tertium esse, quod mouet quidem cùm sit immobile. T.c.17.

Probat idẽ alia probabili ratione, quae talis est. In motu tria inueniuntur. quorum vnum est mobile, quod mouetur: aliud autem est mouens, tertium est instrumentum, quo mouens mouet. In istis autem tribus manifestum est, quòd id, quod mouetur, necesse est moueri: sed non est necesse, quòd moueat. instrumentum autẽ, quo mouens mouet, necesse est & mouere, & moueri. Mouetur autẽ à principali mouente, & mouet vltimum motũ: vnde & omne quod mouet & mouetur habet rationem instrumẽti. Ideo autem instrumentum, quo mouens mouet, & mouetur et mouet, quia communicat cum vtroq; existens in quadã identitate ad id quod mouetur. & hoc maxime manifestũ est in motu locali. Necesse est enim, q mouentia à primo mouente vsq; ad vltimum motum, omnia se tãgant adinuicem. Et sic patet, quòd instrumentum medium est idẽ per contactum cum mobili: & sic simul mouetur cũ ipso, inquantum communicat ipsi. sed etiam cõicat mouenti, quia est mouens: hoc modo tamen, vt instrumẽtum, quo mouet, non sit immobile. Sic igitur ex premissis apparet, q vltimum motum mouetur quidem, sed non habet in se principium mouendi, neq; seipsum, neq; aliud, & mouet quidẽ ab alio, sed non à seipso. Vnde videt esse rationabile, i. probabile, nec ad praesens curamus dicere q sit necessariũ esse aliquod tertiũ, qđ moueat, cũ sit immobile. Probabile. n. est, q, si aliqua duo coniunguntur p accidens, & vnum inuenitur sine alio, q ẽt aliud inueniatur sine illo. Sed q possit inueniri sine illo, hoc est necessariũ: quia quę

per accidens coniunguntur contingit nō coniungi. sicut si albū & dulce per accidens coniungantur in zuccaro, & album inuenitur sine dulci, vt in niue: probabile est q̃ & dulce inueniatur in aliqua re sine albo, vt in casia. Si igitur mouens moueri est per accidens: & inuenitur moueri absq; mouere in aliquo, sicut in vltimo moto: probabile est, q̃ inueniatur mouere absq; moueri, vt sit aliquod mouens, quod non mouetur. Ex quo patet, q̃ ista ratio non habet instantiam in substantia, & accidente, & materia, & forma, & similibus: quorum vnū inuenitur sine alio, sed non econuerso. accidens enim per se inest substantiæ, materiæ per se conuenit, vt habeat esse per formam. Tertio ibi.

ARGY. *Quapropter & Anaxagoras recte dicit mentem, inquiens, passione uacare, & non mistam esse. quippe cùm motus ipsam principium faciat. hoc enim pacto solum mouebit, nullum suscipiens motum, & uincet, mistione penitus uacans.*

Vnde Anaxagoras dicit recte, intellectum impassibilem inquiens, & immistum esse: quoniam motus principiū ipsum facit esse. sic enim vtiq; solum mouebit, cùm sit immobilis, & imperabit, cùm sit immistus.

Probat idem testimonio Anaxa. Quia enim cōtingit inueniri aliquod mouens, quod non mouetur, ideo Anaxago. recte dixit, ponens intellectum impassibilem & immistum. Et hoc ideo, quia ipse ponebat intellectum primum principium motus: sic autem solummodo poterit mouere & imperare, absq; hoc q̃ moueatur, et sit immistus. Quod enim commiscetur alteri, mouetur quodammodo ad motum ipsius. Deinde cùm dicit.

ARGY. *At uero, si nō per accidēs sed necessario mouetur id, quod motum alijs affert, atq; adeo ut non moueat, si non moueatur, necesse est ipsum, ut motum subijt, aut eadem specie motus, aut alia moueatur.*

T.c.38. At vero, si non secundum accidēs, sed ex necessitate mouetur mouens, nisi autem moueatur, non vtiq; mouet, necesse est mouens, si mouetur, aut moueri sic, vt secundum eandem speciem motus, aut secundum alteram.

Prosequitur aliam partem diuisionis, s. q̃ omne quod mouetur, mouetur ab aliquo, quod mouet per se, non secundum accidens. Et improbat hoc duabus rationibus. quarum prima talis est. Si hoc non est secundum accidens, sed ex necessitate, vt mouens moueatur, & nunq̃ possit mouere nisi moueatur, oportet hoc cōtingere duobus modis. quorum vnus est, vt mouens moueatur secundum eandem speciem motus, qua mouet: alius est, vt mouens moueat secundū vnā speciem motus, secūdum alteram moueatur. Exponit autem consequenter primum modum cùm dicit.

ARGY. *Ceu, aut si calefaciat calefiat, & si sanet sanetur, & si ferat feratur: aut si sanet feratur, & si ferat, accrescat.*

Dico autem quale est aut calefaciens, & ipsum calefieri: & sanans sanari, & ferēs ferri: aut sanans ferri, ferens autem augeri.

Sic enim dicimus mouens moueri secundum eandem speciem motus, puta si calefaciens calefiat, & sanans sanetur, & ferens secundum locum feratur. Et secundum modum exponit cùm dicit {Vel sanans feratur, vel ferēs augeatur.} hoc enim est vt secūdum aliam speciem motus moueat, & moueatur. Deinde ostendit impossibilitatem primi modi cùm dicit.

ARGY. *At primū, ut patet, fieri nequit. Nā dicere hæc oportet usq; ad indiuidua descendendo, ceu si quid Geometriā doceat, id eandem Geometriā doceri, & si proijciat, eodē proiectionis proijci modo. Nec et sicut motus alio genere moueatur, ceu ut id quidem, quod fert, incrementa suscipiat. id autem, quod hoc auget, ab alio alteretur: & id, quod illud alterat, alio motu quodam itidem moueatur. Nam stetur, necesse est: motus enim finiti sunt. Qui uero redire dicit, idq; quod alterat ferri, perinde facit atq; si statim id ferri dicat quod fert, & id doceri, quod docet. Patet enim, omne quod motu cietur, & à superiore moueri mouente, atq; magis ab eo quod cætera antecedit. at id fieri nequit. Accidit .n. ut id discat quod docet: quorū alterum habere scientiam, alterum non habere necesse est.*

Sed manifestū quoniam impossibile est. Oportet enim vsq; ad indiuidua diuidentē dicere. vt si aliquis docet Geometrizare, hoc doceri geometrizare idē, aut si proijcit, proijci secundum eundē modum proiectionis. Aut sic quidē non, sed aliud ex alio genere, vt quod fert augeri, hoc autem augens alterari ab alio, hoc autem alterans secundum quendā moueri motū. sed necesse est stare. Finiti .n. sunt motus. Iterum aūt reflectere, & alterans dicere ferri: idē facere est, & si mox dicat ferens ferri, & docēs doceri. Manifestum enim est quod mouetur, & à superius mouēte quod mouetur omne, & magis à priori mouētium. At vero hoc impossibile est. docens enim accidit addiscere: quorum hoc quidem habere, illud aūt non habere scientiam necessarium est.

Manifestum est enim impossibile esse q̃ mouēs secundum eandem motus speciem moueatur. Nō enim sufficiet stare in aliqua specie subalterna, sed oportebit peruenire per diuisionem vsq; ad indiuidua}. i. vsq; ad species specialissimas. Puta, si aliquis doceat, nō solum doceatur, sed idem doceat & doceatur. puta, si docet Geometriam, q̃ hoc idē doceatur, aut si mouet specie motus localis, quæ est proiectio, q̃ secundum eūdem motum proiectionis moueatur. & hoc est manifeste falsum. Deinde destruit secundum modum, vt, s. non moueatur mouens secundum eandem speciem motus, sed quod mouet vno genere motus, moueatur alio genere: puta quod mouet secundum locum, moueatur per augmentum: & quod mouet per augmētum, moueatur ab aliquo alio per alterationem, & illud alterans moueatur secundum aliquem alium motum. Manifestum est autem, q̃ motus nō sunt infiniti, neq; secundum genus, neq; secundum speciem. Est enim habitum in Quinto, q̃ motus differunt genere & specie secundum differentias rerum, in quibus sunt motus: genera autē rerum & species non sunt infinitæ, vt alibi probauit, & sic neq; genera aut species motus. Si ergo mouēs nō necesse ē moueri alio genere, aut alia specie motus], non erit procedere in infinitum. sed erit aliquod primum mouēs immobile. Sed, quia posset aliquis dicere, q̃, quando deficient omnes species motus, iterum redibitur ad primam, vt, s. si primū motum acceptum mouebatur localiter distributis omnibus generibus & speciebus motuum per diuersos motores, motor qui residuus erat, mouebit motu locali. ad hoc excludendum, cōsequenter dicit, q̃ tātum ualet sic reflectere, vt dicatur q̃ alterans feratur. Quod dicit, quia motum localem supra prius nominauerat, & alterationem vltimo. Sic (inquam) reflectere idem est, ac si statim à principio dicatur, q̃ mouens secundum locum mouetur. & nō solum in genere, sed in specie, q̃ docens docetur. Et q̃ tantundē valeat probat consequenter. Omne enim quod mouetur, magis mouetur à superiori mouente quàm ab inferiori,

Prima rō.

T.9. Primo post modum secūdo &,12. Met.

rio ri,

riori,& p consequens multo magis à primo mouēte. fit ergo id quod ponebat moueri localiter, mouetur à propinquo quidē mouente quod auget, vlterius aūt ab eo quod alterat, vltra aūt ab eo quod mouet fm locum, hoc quod mouet fm locū, magis mouebit à primo quod mouet fm locū, ꝙ̄ à secundo quod alterat, aut à tertio quod auget. ergo erit verū dicere, ꝙ mouens fm locū mouetur fm locū, et similiter fm vnamquāq; speciem motus. hoc aūt nō solū est falsum, quia videtur instantiā habere in multis, sed etiā est impossibile. Sequeret enim, ꝙ docens addiscat dum docet: quod est impossibile. includit.n. hoc contradictionē. quia de rōne docentis est, ꝙ habeat sciētiam, de ratione autem addiscentis, ꝙ non habeat. Sic ergo patet, ꝙ nō est necessariū mouens moueri. Secundam rationē ponit ibi.

ARGY. *Hoc præterea magis ꝙ̄ dicta rationis fines egreditur: omne, inquam, motiuum mobile esse, quod accidit, si oē quod mouetur, ab eo mouetur, quod motu ciet. Erit enim mobile perinde, atq; si quispiam dicat omne sanatiuum* B *ac sanari sanabile, & ædificatiuum ædificabile esse, aut statim, aut per plura. ceu si moueri quidem ab alio motiuum omne, sed non eo motu quo mouet propinquum sibi, sed diuerso moueri dicat, ut sanatiuum dicere non sanari. at id ascendens perueniet tandem ad eandem speciem motus, ut antea diximus. horum igitur alterum est impossibile, alterum figmentum. absurdum est enim alteratiuum, accrescens necessario esse. Non ergo necesse est id quod mouetur ab eo semper moueri, quod ab alio motu cietur. erit igitur exitus huiusce tandem processionis. Quare quod primo mouetur, aut à quiescente mouebitur, aut ipsum seipsum motu ciebit. At vero, si consyderare etiam oporteat, utrum sit causa motus, atq; principiū, utrum id, quod motu seipsum ciet, an id quod ab alio agitatur, illud omnes utiq; ponent.* C *Quod enim per se causa est, id semper prior est eo, quod per aliud rationem causæ subit. Quæ cùm ita sint, consyderandum est alio principio sumpto, siquid seipsum moueat, quonam modo se motu ciet.*

Amplius autem his magis irrationabile est, quòd accidit omne motiuum esse mobile: siquidem ab eo quod mouetur, mouetur omne quod mouetur. erit enim mobile. sicut si aliquis dicat, quoniam sanatiuum & sanans sanabile erit, & ædificatiuum ædificabile, aut mox, aut per plura. dico autem sic, si mobile quidē ab alio est omne motiuum: sed non secundum eūdem motum mobile quo mouet proximū, sed secundum alterum, vt sanatiuum, & disciplinatiuum: sed hoc ascēdens perueniet aliquādo ad eandē speciem, sicut diximus prius. Hoc quidem igitur horum impossibile, aliud autem figmentum est. Inconueniens enim est alteratiuum ex necessitate esse augmētabile. T.c.39. Nō ergo necesse est semp moueri quod mouetur ab alio, & ab hoc quod mouetur. stabit ergo. quare aut à quiescente mouebit quod mouet primum, aut ipsum seipsum mouebit. At vero, si oportet consyderare, vtrum causa motus sit & principiū ipsum seipsum mouens, aut quod ab alio, illud omnis vtiq; ponet. Ipsum.n. quidem, quod per se est causa, prior est eo, quod se

A cundum alterū, & ipso existente. Quare hoc consyderandum est accipientibus aliud principium, si aliquid mouet ipsum seipsum, quomodo mouet, & secundum quem motum. T.c.40.

Quæ non differt à præcedenti, nisi in hoc, ꝙ prima deducebat ad quædam inconuenientia particularia, puta ꝙ proijciens proijceretur, aut docens addisceret: hæc autem ducit ad inconueniens in cōi. Vnde dicit, ꝙ licet inconueniens sit, ꝙ docens addiscat, tñ adhuc magis est irrationabile: quia accidit, ꝙ omne motiuū sit mobile, si nihil mouetur, nisi ab eo quod mouetur. Sic enim sequit, ꝙ omne mouēs sit mobile. puta si dicatur ꝙ omne, quod habet virtutem sanādi, aut ꝙ sanet in actu, est sanabile: & quod habet virtutem ædificandi, est ædificabile. quod est magis irrationabile, ꝙ̄, ꝙ docens addiscat: qa docens potuit prius addiscere, sed ædificans nūquam fuit ædificatus. Hoc autem dupliciter sequitur. si enim detur ꝙ omne mouēs mo- B uetur fm eandem speciē motus, sequitur ꝙ {mox}.i. immediate ædificans ædificetur, & sanans sanetur. Si aūt detur ꝙ non per eandem speciem motus mouens mouetur, sequitur ꝙ per plura media tandē in hoc veniatur. Et hoc exponit: quia si omne quod mouet mouetur ab alio, sed tamen nō mouetur secūdum eundem motum statim quo mouet, sed fm alterum motū, puta si aliquid sit sanatiuū, non statim ipsum sanetur, sed moueatur motu disciplinæ addiscendo: tamen, cùm non sint infinitæ species motus, sic ascendendo de mobili ad mouens, peruenietur quandoq; ad eādem speciem motus, sicut supra expositum est. horum ergo duorum vnum apparet manifeste impossibile, puta, ꝙ ædificans mox ædificetur: aliud autē videtur esse fictitium, s. ꝙ multa media in hoc veniant. Inconueniens enim est, ꝙ id, quod natum est alterare, ex necessitate sit natum augmentari. Sic ergo consyderatis præmissis rationibus, quarum primæ concludebant, ꝙ non in infini- C tum hoc procedit: ꝙ omne, quod mouetur, moueatur ab alio: & secundæ concludebant, ꝙ non omne mouens moueatur, possumus ex omnibus prædictis rationibus concludere, ꝙ non est necesse in infinitū procedere, quod mouetur ab alio moueri: ita ꝙ semp moueatur à mouēte, quod mouetur: ergo necesse est ꝙ stetur in aliquo primo. hoc autem primum, oportet ꝙ vel sit immobile, vel sit mouens seipsum. Sed, si cōsyderetur quæ sit prima causa motus in genere mobilium, vtrum illud, quod mouet seipsum, aut mobile, quod mouetur ab alio, probabile ē apud omnes, ꝙ primum mouens sit mouēs seipsum. Semper enim causa, quæ est per se, est prior ea, quæ est per alterū. Et propter hanc rationem Platonici posuerunt ante ea, quæ mouentur ex alio, esse aliquid quod mouet seipsum. & ideo cōsyderandum est de eo quod mouet seipsum, faciētes ex hoc aliud principium nostræ consyderationis, s. vt cōsyderemus si aliqd mouet seipsum, quomodo hoc est possibile.

D

LECTIO X.

Quodcunq; seipsum mouēns diuidi in duas partes, quarum altera mouēs respectu alterius est: nec alio modo mouens seipsum reperiri, monstratur.

ARGY. *Omne itaq; quod mouetur, in semper diuisibilia diuisibile esse necesse est. Demonstratum est enim prius, in hisce, quæ de natura uniuersaliter dicebamus, omne quod per se mouetur continuum esse. Fieri igitur nequit, ut id, quod motu seipsum ciet, se totum penitus moueat.*

NEcesse igitur omne, quod mouetur, esse diuisibile in semp diuisibilia. Hoc enim ostensum est prius in vniuersalibus de natura, ꝙ omne, quod per se mouetur, continuum est: Impossibile est igitur, ipsum mouens seipsum penitus mouere ipsum seipsum. Infra t. 46. &. 6. Phys. 32. & qnto Phy. 62.

Postquam Philosophus ostendit q in mobilibus & in mouentibus non proceditur in infinitum, sed est deuenire ad aliquod primũ, quod vel est immobile, vel est seipsum mouens, hic ostẽdit, q ẽt, si perueniatur ad primum, quod est seipsum mouens, q nihilominus oportet deuenire ad primũ, quod est immobile. Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit q mouens seipsum diuiditur in duas partes, quarum vna mouet, & alia mouetur: in secunda osten- T.41. dit, quõ huiusmodi partes se habeant adinuicẽ. ibi{ Quõ autem mouet.} In tertia concludit ex pręmissis, q necesse est deuenire ad aliquod primum immobile ibi{ Manifestum igitur ex his.} Circa primum duo facit. Primo ostẽ- Tertia.44. dit, q in eo, quod mouet seipsum, vna pars mouet, et alia mouetur ex hoc, q totum non potest se totum mouere: In secundo excludit alios modos, quibus aliqs opinari posset, q esset aliquid mouens seipsum. ibi{ Quod autẽ non T.41. contingat.} Circa primum tria facit. Primo proponit q mouens seipsum non totum mouet se totum, secũdo pro- infra. bat propositum ibi{ Totum enim fertur.} Tertio conclu- in fine dit principale intẽtum ibi{ Hoc quidem igitur mouet.} Quia vero totum et pars locum non habent nisi in rebus Quartę.40 T.12. diuisibilibus, ideo ex probatis in Sexto cõcludit primo, q necesse est oẽ, quod mouetur, esse diuisibile in semper diuisibilia: hoc enim est de rõne cõtinui. oẽ autem quod mouetur est continuum, si per se mouetur. Per accidens enim moueri aliquod indiuisibile non est impossibile, vt punctum aut albedinẽ. & hoc ostensum est prius in Sexto hu- T.49. ius. Omnia enim, quæ ante hunc Octauum dixit, vocat vniuersalia naturæ. quia in hoc Octano ea, quæ supra de motu in cõi dixerat, incipit applicare ad res. Sic ergo, cũ id, quod mouetur, sit diuisibile, potest in omni quod mouetur inueniri totum & pars. si ergo sit aliquid, quod moueat seipsum, erit in eo accipere totum & partem. sed totũ non poterit mouere seipsum totum, quod est penitus mouere ipsum seipsum. Secundo ibi.

Vnum enim ac indiuiduum specie feretur totum, feretq; latione eadem, & alterabitur, & alterabit: quare docebit, atq; docebitur simul, & sanabit, atq; sanabitur eadem utiq; sanitate.

Totum enim feretur vtiq;, & feret secundũ eandem loci mutationẽ vnum cùm sit, & indiuiduum specie: & alterabitur, & alterabit: quare docebit vtiq;, & docebitur simul, & sanabit, & sanabitur secundum eandem sanitatem.

Prima rõ. Probat propositum duabus rationibus. Quarum prima talis est. Mouentis seipsum simul et semel est vnus motus numero: si igitur hoc modo aliquid moueat seipsum, q totum moueat totum, sequetur q vnũ & idem erit mouens & motum sm vnum & eundem motum, siue sit loci mutatio, siue alteratio. et hoc videtur incõueniens: quia mouens & motum habent oppositionem adinuicem: opposita autem non possunt eidem inesse sm idem. non est ergo possibile, q sm eundem motum sit aliquid idem mouens, & motum. Cum enim aliquid simul mouet & mouetur, alius est motus, sm quem mouet, & alius, sm quem mouetur. sicut, cùm baculus motus à manu mouet lapidem, alius numero est motus baculi, & motus lapidis. sic ergo sequitur vlterius q aliquis docebit, & docebit simul secundum vnum & idem scibile. et similiter q aliquis sanabit & sanabitur secundum vnam & eandem numero sanitatem. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea, definitum est antea id moueri quod mobile est: hoc autem est potentia cùm mouetur, non actu, sed quod est potentia proficiscitur nimirũ ad actum. motus autem actus est mobilis imperfectus. At id quod mouet, actu iã est (ut patet:) calefacit enim id, quod est calidum actu, & omnino generat id, quod formã iã habet. Quare simul idẽ eodemq; calidum erit atq; non calidum: & unũquodq; cæterorũ similiter, quæ terminos habeãt eiusdem nominis rationisq; necesse est. Eius ergo, quod motu cietur interno, & suo aliud mouet, aliud mouetur.

Amplius, determinatũ est, quia mouetur mobile. hoc aũt est quod potentia mouetur, non actu. quod aũt est potentia vadit in actum. Est aũt motus actus mobilis imperfectus: mouens autem iam actu est, vt calefacit calidum, & omnino generat habẽs speciem. Quare simul idẽ & sm idem calidũ erit & non calidum. similr aũt & aliorũ vnũquodq;, eorũ, quæ mouẽs necesse est habere vniuocum. hoc quidẽ igitr mouet, illud aũt mouetr eius, quod est seipsum mouens.

Quæ talis est. Determinatum est in Tertio, q id, quod Secũda rõ. mouetur, est mobile. s. in potentia existẽs: quia, quod mo- T.1. uetur, inquantum est in potentia & nõ in actu, mouetur. Ex hoc enim mouetur aliquid, quod cùm sit in potentia, tendit in actum. Nec tamẽ id, quod mouetur, est ita in potentia, vt nullo modo sit in actu: quia ipse motus est quidam actus mobilis inquantum mouetur, sed est actus imperfectus: quia est actus eius, inquantum est adhuc in potentia. sed illud, quod mouet, iam est in actu. Non enim reducitur quod est in potentia in actum, nisi per id, quod est actu: hoc autem est mouens. sicut calefacit calidum, & generat illud, quod habet speciem generatiuam, sicut hominem generat, quod habet speciem humanã, & sic de alijs. Si ergo totum moueat se totum, sequitur q idem secundũ idem simul est calidum & non calidum: quia, inquantum est mouens, erit actu calidum: inquantum est motum, erit calidũ in potentia. & similiter est in omnibus alijs, in quibus mouens est vniuocum}, i. conueniens in nomine & rõne cum moto. sicut cùm calidum facit calidũ, & homo generat hominem. Et hoc ideo dicit: quia sunt quędam agentia non vniuoca, quæ s. non conueniunt in nomine & rõne cum suis effectibus, sicut Sol generat hominem. In quibus tñ agentibus, & si nõ sit species effectus sm eandem rõnem, est tñ quodã modo altiori & vlteriori. Et sic vniuersaliter verum est, q mouẽs est quodam mõ in actu sm id, sm quod mobile est in potentia. si igitur totum moueat se secundum totum, sequitur q idem sit simul actu & potentia: quod est impossibile. Ex hoc ergo concludit principale intentum, q mouentis seipsum vna pars mouet, & alia mouetur. Deinde cùm dicit.

Esse aũt impossibile seipsum quicq̃ hoc pacto mouere; ut ab utroq; moueatur utrunq;, ex hisce sanè patebit. T.c.41.

Quod autem non contingat ipsum seipsum mouere sic, vt vtrunq; ab vtroq; moueatur, ex ijs manifestum est.

Excludit quosdam modos, quos aliquis posset existimare in motu mouentis seipsum. & primo ostẽdit q mouentis seipsum non mouetur vtraq; pars ab altera, secundo ostendit q pars mouentis seipsum non mouet seipsam ibi{ At vero neq; primum seipsum.} Circa primũ duo facit. Primo proponit quod intendit, secũdo probat propositum ibi{ Neq; enim erit.} Dicit ergo primo, mani- T.42. festum esse ex ijs quæ sequuntur, quòd non contingit aliquid mouere seipsum hoc modo, q vtraq; pars eius moueat à residua. sicut, si A B moueat seipsum, eò q A moueat B, & B moueat A. Secundo ibi.

Nam, si utrunq; mouebit utrunq;, nihil erit profectò quod moueat primum. Id enim, quod prius mouet, causa magis est, ut moueatur id, quod motu cietur, quam id,

quod

quod illi cohæret. Duplex est enim id quod motu ciet, A *(ut diximus,) quoddam enim mouet ab alio suscipiens motum, quoddam seipso mouet. Atq; id, quod longius ab eo distat, quod motu cietur propinquum est magis principio motus, quàm id, quod in medio collocatur.*

Neq; enim erit primum mouens vllum, si vtrũq; vtrũq; mouebit. Quod enim prius magis est causa mouendi, q̃ sequẽs, & mouebit magis. Dupliciter enim mouere erat: aliud quidẽ quod ab alio mouetur ipsum, aliud autẽ ex seipso. proximus autem est, quod lõgius est ab eo quod mouetur à principio, q̃ medium.

Probat propositum quatuor rationibus. Et est attendendum, ꝙ ad hanc conclusionem, resumit rationes su- Lec. 9. prapositas ad ostendendum, ꝙ non omne mouens moue- B tur ab alio. vnde ex premissis abbreuiate hic colligit quatuor rationes. quarum primam sumit ex prima ratione, T. c. 34. quam supra posuit duplici ordine, ad ostendẽdum quòd etiam non proceditur in infinitum in hoc, ꝙ semper aliquid ab alio moueatur, propter hoc, ꝙ non esset aliquod primum mouens, quo remoto remouerentur sequentia. Vnde & hic primo præmittit idem inconueniens. Dicit enim ꝙ, si in primo moto, quod ponitur mouẽs seipsum, vtraq; pars ab altera reciproce moueatur, sequetur ꝙ non sit aliquod primum mouẽs. Et hoc ideo, quia, sicut supra Lec. 9. dictum est, mouens prius est magis causa mouendi & magis mouet, q̃ posterius mouens. et hoc ideo supra probabatur, quia dupliciter aliqd mouet. vno enim modo mo- T. c. 33. uet aliquid ex eò quod mouetur ab alio, sicut baculus mouet lapidem eò ꝙ mouetur à manu, et hoc est secũdum mouens. alio modo mouet aliquid ex eò ꝙ mouetur ex seipso, sicut homo mouet. & hæc ẽ dispositio primi mouẽtis. C Illud autem, quod mouet non eo ꝙ moueẽ ab alio, magis est remotũ ab vltimo quod mouetur, & magis proximũ primo mouenti, q̃ mediũ, quod s. mouet eò quod ab alio mouetur. Debet ergo rõ sic formari, si totius mouentis seipsum vtraq; pars mouet aliam reciproce, nõ magis mouet vna q̃ alia: sed primũ mouens magis mouet q̃ secundum: ergo neutra earum erit primum mouẽs. quod est inconueniens: quia sic sequeretur, ꝙ illud quod moueẽ ex seipso, nõ esset propinquus primo principio motus (quod nullũ sequiẽ esse) q̃ id quod moueẽ ab alio: cum tñ supra sit ostensum, ꝙ mouens seipsum sit primũ in genere mobilium. Non ergo hoc est verum, ꝙ mouẽtis seipsum vtraq; pars per aliam moueatur. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Præterea, quod mouet non necessario mouetur, nisi à se moueatur, per accidens ergo mouet alterum contra. At accipiam posse ipsum nõ mouere. aliud ergo mouebitur, aliud mouebit immobile.* D

Amplius, non necesse est mouens moueri, nisi à seipso. secundũ accidens ergo contra mouet alterum. Accipiebã igitur contingere non mouere. ergo erit aliud quidem quod moueẽ, aliud autem mouens immobile.

Secũda rõ. Sumit duas rationes ad idem ex vna ratione quam supra posuerat ad ostendendum, ꝙ non omne mouens mouetur, ita ꝙ moueri conueniat mouenti ꝑ accidens. In qua quidem rõne supra duas conclusiones intulit. Primam s. ꝙ mouens contingit & non moueri. Alterã, ꝙ motus nõ sit æternus. & sm has duas cõclusiones duas hic rationes format. Primo enim dicit, ꝙ non necessarium est mouens moueri nisi à seipso sm accidens. & est sensus, ꝙ nisi accipiatur primum mouens moueri à seipso, non erit etiã necesse ꝙ mouens primum moueatur sm accidens. sicut quidam posuerunt, ꝙ oẽ mouens mouetur, & tñ hoc est ei per A accidens. Cũ ergo ponitur ꝙ mouentis seipsum pars, quę mouet, econtra æqualiter mouetur ab altera, hoc non erit nisi per accidens. sed sicut supra accipiebamus, quod est ꝑ T. 36. accidens, contingit nũ esse: ergo contingit illam partem, quæ mouet, non moueri. sic ergo remanet quòd mouentis sepisum vna pars mouetur, & alia mouet, & non mouetur. Deinde cùm dicit.

Præterea, non est necessarium id quod mouet contra moueri. sed necesse est, aut immobile quippiam moueat, aut quod à seipso motu cietur, si motũ ẽ semp necesse est. ARGV.

Amplius, non necesse est mouens, cùm mouet, cõtra moueri: sed aut immobile mouere necesse est, aut ipsum à seipso moueri, si necesse ẽ semper motum esse.

Ponit aliam rationem correspondentem secundæ conclusioni, quam suprat intulera, scilicet ꝙ sequitur motum B Tertia cõ. non semper esse. Hic autem conuerso ordine sic arguit, si necesse est motum semper esse, non necesse est mouens cũ mouet econtrario moueri, sed necesse est, ꝙ vel mouens sit immobile, vel ꝙ ipsum moueatur à seipso. Huius autem conditionalis ratio ex suprapofita ratione apparet. quia, si mouens non mouet nisi moueatur & cùm non inest ei moueri nisi per accidens: sequitur ꝙ contingat ipsum nõ moueri: ergo per consequens neq; mouere, & sic non erit motus. sed motum supra ostenderat sempiternum: ergo non necesse est mouens cùm mouet contra moueri. & ita non est verum, ꝙ vtraq; pars mouẽtis seipsum moueatur ab altera. Deinde cùm dicit.

Præterea, moueretur etiam eo motu profecto, quo mouet. quare calefit id quod calefacit. ARGV.

Amplius, si mouet motum, & mouebitur C vtiq;. quare calefaciens calefit.

Ponit quartam rationem, quæ sumitur ex ratione quã Quarta rõ. supra posuit ad ostendendum, ꝙ non inest mouenti per T. 37. se ꝙ moueatur: quia sequeretur ꝙ esset deuenire in hoc, ꝙ mouens eodem motu moueretur quo mouet, vt supra expositum est. & ideo hic abbreuiando hãc rationem dicit, ꝙ si vtraq; pars ab altera moueatur, sequetur, ꝙ sm eundẽ motum mouet & mouetur. vnde sequitur, ꝙ calefaciẽs calefit: quod est impossibile. Ideo autem sequitur, si mouentis seipsum vtraq; pars ab alia moueatur, ꝙ secundũ eundem motum aliquid mouet & mouetur: quia mouentis se ipsum est vnus motus, & secũdum illũ oportebit, ꝙ pars quæ mouet moueatur. Deinde cùm dicit.

At uero, neq; aut una pars eius, quod primo seipsum mouet, aut plures seipsas mouebunt. ARGV.

At vero, neq; ipsius primo seipsum mouen- T. c. 42. D tis, aut vna pars, aut plures mouebunt ipsa seipsam vnaquæq;.

Excludit alium modum, s. ꝙ mouẽtis seipsum pars seipsam non mouet. & primo proponit quod intendit, secundo probat propositum ibi (Totum enim si moueẽ.) Dicit ergo primo, ꝙ si accipiatur aliquid, quod est primo ARGV. mouens seipsum, nõ potest dici, neq; quòd vna pars eius seipsam moueat, neq; quòd plures: ita quòd quælibet earum seipsam moueat. Secundo ibi.

Totum enim ipsum, si à seipso mouetur aut ab aliqua Infra *sui parte, aut à toto totum mouebitur. si igitur, quia pars aliqua mouetur à seipsa, totum ipsum seipsum mouet: illa pars erit id plane, quod primum seipsum mouet. Separata nanq; seipsam illa mouebit: totum autem, non seipsum mouebit: Sin uero totũ à toto mouetur, ꝑ accidens ipsæ partes seipsas sanè mouebũt. Quare, si seipsas nõ neces*

ſario mouent. ſumantur non à ſeipſis moueri. ipſius ergo totius non quædam pars mouebit immobilis, quædam mouebitur. Hoc enim pacto dumtaxat, aliquid ſeipſum mouere poteſt.

Totum enim, ſi mouetur ipſum à ſeipſo, aut ab aliquo eorum, quæ ſunt ipſius mouebitur, aut totum à toto. Si igitur, quia mouetur aliqua pars ipſa à ſeipſa, hæc vtique erit primum ipſum ſeipſum mouens. ſeparata enim hæc quidem mouebit ipſa ſeipſam, totum autem non iam. Si autem totum à toto mouetur, ſecũdum accidens vtiq; mouebunt hę ipſę ſeipſas. quare, ſi non ſunt neceſſaria, accipiantur non mota à ſeipſis. Totius igitur aliud mouebit, cùm in mobile ſit, aliud autem mouebitur. ſolum. n. ſic poſſibile eſt adhuc ipſum mobile eſſe.

Probat propoſitum duabus rationibus. quarum prima talis eſt. Si totum mouetur ipſum à ſeipſo, aut hoc cõueniet ei ratione ſuæ partis, quæ mouetur à ſeipſa, aut ratione totius. ſi cõueniat ei ratione ſuę partis: ergo illa pars erit primum ſeipſum mouens: quia illa pars ſeparata à toto mouebit ſeipſam: ſed totum iam non erit mouens ſeipſum primum, vt ponebatur. ſi vero dicatur, quòd totum mouet ſeipſum ratione totius: ergo ꝙ aliquæ partes mouent ſeipſas, hoc non erit niſi per accidens. quod autem eſt per accidens non eſt neceſſarium: ergo in primo mouẽte ſeipſum maxime oportet accipere quòd partes non moueátur à ſeipſis. totius ergo primi mouentis ſeipſum vna pars mouebit, cùm ſit immobilis, alia mouebitur. Iſtis. n. ſolum duobus modis poſſibile eſſet quòd pars mouens moueatur, ſcilicet aut quòd moueretur à parte altera, quã mouet, aut quòd moueret ſeipſam. Vnde attendendũ eſt, quòd Ariſt. excludendo hos duos modos, intendit cõcludere, ꝙ pars mouens in mouente ſeipſum, ſit immobilis, non autem ꝙ mouens ſeipſum diuidatur in duas partes: quarum vna ſit mouens, & alia mota. hoc enim ſufficienter concluſum eſt per id quod primo oſtendit, quòd totum non mouet ſeipſum totum. & ſic patet, quòd non fuit neceſſarium Ariſto. inducere diuiſionem quinq; mẽbrorum, vt quidam dixerunt. quorum vnum membrum ſit, quòd totum moueat totum: ſecũdum, quòd totum moueat partem: tertium, quòd pars moueat totum: quartum, quòd duæ partes viciſſim ſe moueant: quintũ, quòd vna pars ſit mouens & alia mota. ſi enim totum non mouet totum, per eandem rationem ſequitur, quòd totum non moueat partem, nec pars totũ: quia vtrobiq; ſequeretur, quòd aliqua pars mota moueret ſeipſam. Vñ hoc, quòd totum non mouet totum, ſufficit ad concludẽdum, quòd vna pars ſit mota, & alia mouens: ſed non ſufficit ad cõcludendum, ꝙ pars mouens non moueatur à mota, & ꝙ non moueatur à ſeipſa. Et ad hoc ſecundum probandum inducit ſecundam rationem ibi.

ARGV. *Præterea, ſi totum ſeipſum mouet, aliud ipſius mouebit, aliud ſanè mouebitur. Ipſum igitur A B, à ſeipſo, & ab ipſo mouebitur A.*

Amplius, ſi tota ipſa ſeipſam mouet, hoc quidem mouebit ipſius, illud autem mouebitur. Ergo A B, à ſeipſa quidẽ mouebitur, et ab A.

Secũda rõ. Quæ talis eſt. Si detur ꝙ pars mouens mouentis ſeipſum, ipſa tota ſeipſam moueat, ſequitur (per ſupra probata) quòd ipſius partis iterum vna pars moueat, et alia moueatur. iam enim oſtenſum ſupra eſt, ꝙ totum non mouet ſeipſum aliter, niſi per hoc ꝙ vna pars eius mouet, & alia mouetur. Sit ergo pars mouens mouentis ſeipſum A B: per rationẽ ergo præmiſſam ſequitur, quòd vna pars eius

E ſit mouẽs, ſcilicet A, & alia mota, ſcilicet B. ſi ergo A B moueat tota ſe totam (vt tu ponis) ſequitur quòd idẽ moueatur A duobus motoribus, ſcilicet à toto, quod eſt A B, & à parte, quæ eſt A: quod eſt impoſſibile. Relinquitur ergo, quòd pars mouens in mouente ſeipſum eſt omnino immobilis.

A mouens.	B motum.

Tota linea ex ſeipſa mouetur, & ab A primo.

LECTIO XI.

Quomodo partes ſeipſum mouentis conſyderari valeat, & cuius rationis ſint dicitur.

ARGV. *Cùm autem eorum quidem, quæ mouent, quoddam ab alio moueatur, quoddam immobile ſit: eorũ vero quæ mouentur, aliud moueat, aliud non moueat quicquam: id, quod ſeipſum mouet ex eo ſanè quod mouet, & non* F *mouetur, & ex eo quod mouetur, & non neceſſario mouet, ſed interdum mouet, interdum non mouet, conſtare neceſſe eſt.*

T.c.41. QVoniam autem mouet aliud quidem quod mouetur ab alio, aliud autem, cũ ſit immobile, & mouetur aliud quidẽ mouẽs, aliud autem nihil mouens, ipſum ſeipſum mouens, neceſſe eſt ex immobili eſſe, mouente autẽ: et adhuc ex eo quod mouetur, non mouẽte aũt ex neceſſitate, ſed qualiter euenit.

Poſtquam Philoſophus oſtendit ꝙ mouens ſeipſum diuiditur in duas partes, quarum vna mouet & non mouetur, alia autem mouetur, hic oſtendit quomodo huiuſmodi partes ſe habeant adinuicem. & circa hoc tria facit. Primo proponit quod intendit, ſecundo oſtendit propo- (infra Textu. 44.) G ſitum ibi. {Sit enim A mouens.} Tertio concludit concluſionem principaliter intentam ex omnibus præmiſſis ibi {Manifeſtum igitur ex his eſt.} Dicit ergo primo, ꝙ, cùm mouens diuidatur in duo, quorum vnum mouetur etiam ab alio, aliud vero mouens eſt immobile: & iterum mobile diuidatur in duo (eſt enim quoddã mobile, quod etiam mouet, quoddam vero mobile, quod nihil mouet) oportet dicere, quòd mouẽs ſeipſum componatur ex duabus partibus, quarum vna ſit ſic mouens, quòd tamen ſit immobilis, alia vero ſic moueatur, quòd tamen non moueat. Quod autem ſubdit {ex neceſſitate} dupliciter poteſt intelligi: quia, ſi intelligatur, quòd pars mota mouentis ſeipſum non moueat aliquid, quod ſit pars mouentis ſeipſum, ſic legenda eſt litera, quòd neceſſitas remaneat affirmata, cadens ſuper hoc quod dicit {non mouente.} Probat enim ſtatim impoſſibile eſſe, quòd eius, quod primo mouet ſeipſum, ſit tertia pars, quæ moueatur à parte H mota. Si vero intelligatur quòd pars mota non moueat aliquid extrinſecum, ſic hoc quod dicit {Ex neceſſitate} cadit ſub negatione. Non enim eſt de neceſſitate mouentis ſeipſum quòd pars eius mota moueat aliquid extrinſecum. nec tamen eſt impoſſibile. Qualiter autem hoc contingat oſtendit conſequenter cùm dicit.

ARGV. *Nam ſit A quidem mouens immobile, B vero id quod ab A mouetur, et mouet etiam C. hoc autem moueatur quidem, ſed non moueat quicq̃. nam & ſi ſit ut per plura quoq; perueniatur ad ipſum C, per unum tamen ſolum nunc accedatur. Totum igitur A B C, ſeipſum mouet. Sed ſi auferam C, ipſum quidem B ſeipſum motu ciebit: quippe cùm A moueat, B moueatur, (ut patet) at C non ſeipſum motu ciebit, neq; omnino mouebitur. At vero nec ipſum B C ſine A ſeipſum mouebit. nam ex eo B*

mouet,

mouet, quia ab alio motu cietur, & non ex eo, quia mouetur à se parte sua mouente. ipsum igitur A B solum se ipsum mouet. Quæ cum ita sint, id omne, quod seipsum mouet, habeat necesse est & id quod mouet, & est immobile, & id quod motu cietur, non aūt necessario mouet.

Sit enim A mouens quidē immobile, B autem quod mouetur ab A, & mouens quod est in quo C: hoc autem motum quidem à B, mouens autem nihil. si quidem enim & per plura media venit aliquando in C, sit per vnum solū. omne ergo A B C ipsum seipsum mouet. sed si aufero C ab A B ipsum seipsum mouebit, A quidem est mouens, B vero quod mouetur, C autem non mouebit ipsum seipsum, neq; penitus mouebit. B At vero neq; B C mouebit ipsa seipsam sine A: ipsum enim B mouet in eo qđ mouetur ab alio, non quia à suijpsius parte aliqua. A B igitur solum ipsum seipsum mouet. Necesse itaq;, ipsum seipsum mouens habere mouens immobile, & quod mouetur: nihil autem mouens ex necessitate.

T.44. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum, secundo soluit quandam dubitationem, ibi {Dubitationē habent.} Circa primum duo facit. Primo ostendit qualiter partes mouentis seipsum se habeant ad inuicem, secundo qualiter secundum eas totum dicitur seipsum mouere ibi {Siquidem igitur cōtinuum est.} Circa primum duo facit. Primo ostēdit ꝙ in mouente seipsum sunt solæ duæ partes, quarum vna mouet & nō mouetur, alia mouetur & non mouet: secundo quomodo hæ duæ partes ad inuicem coniungantur. ibi {Contacta autem vtraq;} Primū C ostendit sic, si dicatur ꝙ pars mota mouentis seipsum iterum moueat aliquid aliud, quod sit pars eiusdem mouentis seipsum, sit ergo prima pars mouentis seipsum A, qđ sit mouens immobile: secunda vero pars sit B, quod moueatur ab A, & moueat tertiā partē, quæ est C, quæ sic moueať à B, ꝙ nihil aliud moueat, quod sit pars mouentis seipsum. Non.n. potest dici, ꝙ fiat descēsus in infinitum in partibus mouentis seipsum. s. ꝙ pars mota iterū moueat aliā: quia sic mouens seipsum esset in infinitū, quod est impossibile, vt supra ostensum est. erit ergo aliqua pars mouentis seipsum, quæ est mota non mouēs, quā dicimus C. Et licet contingat per multa media, quæ sunt mouētia & mota peruenire in vltimū motum, quod dř C accipiatur loco omnium mediorum, etiā vnum medium, quod sit B. Sic ergo hoc totum, qđ est A B C, mouet seipsum. à quo toto si auferatur hæc pars, quæ est C, ad huc ipsum A B D mouebit seipsum: quia vna pars eius est mouens, scilicet A, & alia mota, scilicet B, quod requirebať ad hoc ꝙ aliquid sit mouens seipsum (vt supra ostensum est) sed C nō mouebit seipsum, neq; aliquam aliam partem secundum supposita. Similiter etiam B C non mouet seipsum, sine A: quia B non mouet nisi inquantum mouetur ab alio, quod est A, quod nō est pars eiꝰ. Relinquitur ergo quòd solum A B moueat seipsum primo et per se. Vnde necesse est quòd mouens seipsum habeat duas partes: quarum vna sit mouens immobilis, alia vero sit mota, quam necesse est nihil mouere, quod sit pars mouētis seipsum: hoc enim conclusum est per præmissam rationem. Vel nihil mouens ex necessitate: quia non est de necessitate mouentis seipsum, ꝙ pars mota moueat aliquid aliud etiam extrinsecum. Secundo ibi.

ARGY. *Quæ quidem aut sese mutuo tangunt, aut alterum alterum tangit.*

A Contacta autem vtraq; ab inuicem, aut ab altero alterum.

Ostendit quomodo hæ duæ partes se habeant ad inuicem. Vbi consyderandum est, quòd Arist. nondum probauit primum mouens non habere aliquam magnitudinem, quod infra probabit. Quidam autem Antiqui Philosophi posuerunt nullam substantiam absq; aliqua magnitudine esse. Vnde Arist. ante probationē hoc sub dubio secundum suam consuetudinem derelinquens, dicit, ꝙ duas partes mouentis seipsum, quarum vna est mouēs & alia mota, necesse est aliquo modo coniungi, ad hoc ꝙ sint partes vnius totius. non autem per continuationem, quia supra dixit, quòd mouens seipsum, & motum non possunt continuari, sed necesse est ea diuidi. vnde relinquitur ꝙ oportet has duas partes coniungi per contactū: aut ita, vt ambæ partes contingant se inuicem, si ambæ partes habeant magnitudinem: aut ita quòd altera tm̄ pars B contingať ab alia & non econuerso, quod erit si mouens non habet magnitudinem. Quod enim est incorporeum potest quidem tāgere corpus sua virtute mouēdo ipsum, non autem contingitur à corpore. duo autem corpora se inuicem tangunt. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Quod si id quod mouet continuum sit (nam in quod motu cietur, necessario continuum est.) patet totum seipsum motu ciere, non ex eo, quia aliquid ipsius est tale, ut ipsum seipsum moueat, sed quia totum seipsum mouet. mouetur autem & etiam mouet ex eo sanè, quia ipsius est aliquid & id quod mouet: & id quod mouetur. Non enim totum mouet: neq; totum mouetur, sed mouet quidem A, mouetur autem tantummodo B, ipsum uero. C non necessario mouetur à B: est enim hoc impossibile.*

C Si igitur cōtinuum est mouēs (: quod enim mouetur, cōtinuum necessarium est esse:) manifestum est, ꝙ totum ipsum seipsum mouet, non eo ꝙ ipsius aliqd huiusmodi sit, vt ipsum seipsum moueat, sed totum mouet ipsum seipsum. motum autem & mouens eo ꝙ ipsius aliquid & mouens, et aliquid motum. Non enim totum mouet, neq; totum moueť, sed mouet quidem A, B autem mouetur tantum. Sed C ab ipso B non iam: impossibile enim est.

T.12. Ostendit qua ratione totum dicatur mouens seipsum vna parte mouente, & alia mota. & supponamus quantum ad præsens, quòd vtraq; pars sit continua, idest magnitudinem habens: quia de eo, quod mouetur, in Sexto probatum est, quòd sit aliquid continuum: & accipiatur D nunc idem de mouente antequam veritas probetur. Hac igitur suppositione facta, ipsi toti composito ex duobus tria attribuuntur, scilicet moueri, mouere, & mouere seipsum. Sed hoc quod est mouere seipsum, non attribuitur ei propter hoc quòd aliqua pars eius moueat seipsam, sed ipsum totum seipsum mouet. sed hoc quod est mouere & moueri, attribuit toti rōne partis. nō .n. totū mouet neq; totum mouetť sed mouet vna pars eius, s. A, reliqua vero pars eius solum mouetur, s. B. iam enim ostensum est, ꝙ non est aliqua tertia pars, vt C, quæ moueatur ab ipso B. Impossibile est enim hoc, si accipiatur id quod primo mouet seipsum, sicut supra ostēsum est. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Existit autem dubitatio hoc loco quædam, si quispiā, aut ipsius A, si continuum sit, id quod mouet quidem, sed non mouetur, aut ipsius B, quod mouetur, aliquam auferat partem, mouebit ne reliquum ipsius A, aut reliquum ipsius B motu ciebitur? Nam, si mouebit aut mouebitur,*

uebitur, non erit A B profectò id, quod à seipso primo mouetur. Ablata enim ab eo parte, reliquum A B seipsum adhuc mouebit.

T.c.44. Dubitationem autem habet, si auferat aliquid quis ab ipso A, si continuum mouēs quidem, immobile aūt: aut ab ipso B, quod mouetur, reliqua vero ipsius A mouebit, reliqua autem ipsius B mouebitur. Si enim hoc, non vtiq; erit quæ primo mouetur à seipsa, quæ est A B. Remota enim ab A B, adhuc mouebit seipsam reliqua A B.

Mouet quandam dubitationem circa præmissa. Et primo mouet eam, secūdo soluit. ibi { Aut potentia quidē. } infra Habet autē hæc dubitatio ortum ex hoc, quod supra probauerat, quòd in primo mouente seipsum, non sunt nisi duæ partes; quarum vna mouet, & alia mouetur. quia, si esset tertia, etiam ea remota compositum ex primis duabus mouet seipsum: & sic ipsum est primum mouens seipsum. Ex hoc ergo sequit̄ dubitatio talis. Ponamus quòd pars mouentis seipsum, quæ est mouens immobile, vt A sit quoddam continuum. de parte autem eius, quæ mouetur, scilicet B, manifestum est, quòd est aliquid continuum secundum prius probata: omne autem continuū est diuisibile: est ergo dubitatio, si auferatur aliqua pars per diuisionem ab A, aut à B, vtrum reliqua pars moueat, aut moueat̄. quia si reliqua pars moueat aut moueatur, adhuc residua pars de A B mouebit seipsum, et sic A B nō primo mouebat seipsum. Et sic sequitur vlterius, ꝙ nihil erit primo mouens seipsum. Secundo ibi.

ARGY. *An nihil prohibet utrunq;, aut alterum, id, inquam, quod mouetur, diuisibile quidem esse potentia, indiuisibile autem actu. si uero diuisum fuerit, non ulterius potē tiam eandem habere. Quare nihil obstat, ut in ipsis diuisibilibus aliquid insit potentia primo tale.*

Aut potentia quidē nihil prohibet, vtrunq; aut alterum quod mouetur diuisibile esse, actu autem indiuisibile. si autē diuidatur, nō adhuc esse eādem habens potentiā. Quare nihil prohibet & in diuisibilibus potētia primū eē vnū.

T.45. Soluit positam dubitationem. Vbi consyderandū est, ꝙ Arist. prius in Sexto probauit, quòd in motu non est aliquid primum, neq; ex parte temporis, neq; ex parte rei, in qua est motus, præcipue in augmento, & motu locali. & hoc ideo, quia tunc loquebatur de motu in communi, & de mobili, secundum ꝙ est quoddam continuū, nondum applicando ad determinatas naturas: & secundum hoc sequeretur, quod non esset aliquid primo motum, & per consequens, nec aliquid primo mouens, si mouens sit continuum: & ita etiam non esset aliquid primo mouens seipsum. Sed nunc iam Arist. loquitur de motu applicādo ad determinatas naturas: et ideo ponit aliquid esse primo mouens seipsum. et soluit præmissam dubitationem sic, quòd nihil prohibet esse diuisibile in potentia ex eo ꝙ sunt continua, scilicet mouens & motū, si vtrunq; sit continuum, aut ad minus alterū tantum, scilicet quod mouetur, quod necesse est esse continuum. Sed tamen possibile est, ꝙ aliquod continuum, siue sit mouens, siue motum, habeat talem naturam, vt non possit actu diuidi: sicut patet de corpore Solis. Et si contingat ꝙ aliquod continuum diuidatur, non retinebit eandem potentiam ad hoc quòd moueat vel moueatur quā prius habebat: quia huiusmodi potentia sequitur aliquam formam. forma autem naturalis requirit quātitatem determinatam. Vnde, si sit corpus incorruptibile, diuidi non potest in actu: Si autem sit corruptibile, si diuidatur in actu, non retinebit eādem potentiā, sicut patet in corde. vnde nihil prohibet in ijs, quæ sunt diuisibilia in potentia, esse vnum primum. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Patet igitur ex hisce quæ diximus, esse id quod primo mouet immobile. Nam siue statim ad ipsum primum immobile, siue ad id quod mouetur quidem, ipsum uero seipsum mouet, sistitq; gradum cū libet fiat ex eo quod mouetur: ab aliquo uero mouetur accessio, utroq; modo nimirum accidit id, quod primo mouet, in omnibus ijs esse quæ mouentur immobile.*

Manifestum igitur ex his, quoniam est primum mouens immobile. Siue enim mox stet, quod mouetur, ab aliquo autem motum ad immobile primum: siue in quo mouetur quidē, ipsum autē seipsum mouens & stans: vtrobiq; accidit primum mouens in omnibus esse motis immobile.

Infert conclusionem principaliter intentam ex omnibus premissis: et dicit, manifestum esse ex premissis, quòd necesse est ponere primum mouens immobile, cū nō procedatur in infinitum in mouentibus & motis ab alio necesse sit stare ad aliquod primum, quod est immobile vel mouens seipsum. Siue enim mouentia & mota stent ad aliquod primū immobile, siue ad aliquod primū, quod mouet seipsum, vtrobiq; accidit, quòd primum mouens sit immobile, per hoc, quòd mouentis etiam seipsum vna pars est mouens immobile, vt nunc ostensum est.

LECTIO XII.

Primum mouens perpetuum & immobile esse, ex animalium seipsa mouentium generatione ac corruptione monstratur.

ARGY. *Cùm autem semper esse motū oporteat, & nullas eius intercapedines fieri: esse quippiam primo mouens perpetuum immobileq; aut unum, aut plura necesse est.*

T.c.45. QVoniam autem oportet semper motū esse, & non deficere, necessarium est aliquid esse, quod primum mouet, siue vnum sit siue plura, & primum mouens immobile esse.

Postquam Philosophus ostendit ꝙ in ijs quæ mouentur ab alio non est procedere in infinitum, sed est deuenire ad aliquod primum, quod vel est immobile, vel mouet seipsum: & ostendit vlterius ꝙ mouentis seipsum vna pars est mouens immobile, & sic vtrobiq; accidit quòd primū mouens sit immobile: quia tamen in mouentibus se, quæ sunt apud nos, scilicet animalibus corruptibilibus contingit, ꝙ pars mouens in mouente seipsum, est corruptibilis, & mouetur per accidens, scilicet anima, vult hic ostendere ꝙ primum mouens est incorruptibile: & non mouetur nec per se, nec per accidens. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit, secundo probat, ibi { Sic autem si aliquid velit. } Circa primum tria facit. Primo resumit ea quæ supra ostensa sunt, Secundo prætermittit quoddam, quod videbatur posse valere ad suum propositum. ibi { Vnumquodq; quidem igitur. } Tertio exponit suum propositum. ibi { Quoniam autem necessariū est esse. } Dicit ergo primo, ꝙ supra ostēsum est, ꝙ motus semper est, & nunquam deficit. &, quia omnis motus est ab aliquo mouente: in mouentibus autem non est procedere in infinitum: necesse est esse aliquod primum mouēs. Et, quia nondum probatum est, ꝙ primum mouens sit vnum, ideo sub dubio derelinquit, vtrum sit vnum, vel plura. Et vlterius ostensum est, ꝙ primū mouens est immobile, siue statim ascendendo de motis ad mouentia perueniatur

(Margin: Tertia. 46. — T.46. Secunda.)

niatur ad primum immobile, siue perueniatur ad primū mouens seipsum cuius vna pars est mouens immobile. Fuit autem quorundam positio q̃ omnia principia mouentia, in ijs quæ mouēt seipsa, sunt ppetua. posuit enim Plato omnes animas animalium ppetuas. Etsi vera esset hæc opinio, iam statim Arist. haberet propositum quantum ad hoc, q̃ primum mouens sit ppetuum. sed opinio Arist. est q̃ de partibus animæ solus intellectus est incorruptibilis: cum tamen etiam aliæ partes animę sint mouentes. Et ideo hoc consequenter prętermittit dicens.

ARGV. *Vnumquodq; igitur eorum quæ immobilia sunt, atq; mouent, perpetuum esse, non ad præsentē sermonē ptinet.*

T.c.46. Vnumquodq; igitur perpetuum esse immobilium quidem, mouentium autem, nihil pertinet ad eam, quæ nunc rationem.

Et dicit q̃ ad rationem, quæ præ manibus habetur, nihil pertinet an vnumquodq; principiorum quæ mouent & sunt immobilia, sit perpetuū, quamuis hoc aliqui posuerunt ponentes omnes animas incorruptibiles. Et dicit hoc non esse ad præsentem rationem: quia hoc non supposito habebit propositum. Deinde cūm dicit.

ARGV. *Esse autem aliquid necessario, quod semp omnis quidem sit mutationis tam absoluta quàm per accidens expers, aliud autem moueat, perspicuum, si hoc pacto considerabimus, fiet.*

Quoniam autem necessariū est esse aliquid immobile qdem ipsum ab omni exterius mutatione, & simpliciter, & secundū accidens, motiuū aūt alterius, manifestū est cōsyderantibus.

Exponit quid intendit probare: & dicit, q̃ considerando ea, quæ sequuntur, manifestum potest esse, q̃, & si non omne mouens immobile sit perpetuum, necesse est tamen esse aliqd immobile, ita q̃ nullo modo ab extrinseco moueatur, nec simpliciter, nec per accidens: & tamen sit motiuum alterius. Dicit autem {ab omni exterius mutatione} non intēdens excludere motum, idest operationem, quæ est in operante, prout intelligere dicitur motus, & prout appetitus mouetur ab appetibili. Huiusmodi .n. motus non excluditur à primo mouente, de quo intēdit.

ARGV. *Atq; sit ita, si cui placeat, in aliquibus fieri posse, ut aliqñ sint, aliqñ non sint sine generatione corruptioneue. Fortasse nāq; necessariū est, si quid partibus uacans aliqñ non sit, oē tale sine mutatione esse, atq; nō esse. Et hoc insuper concedatur fieri posse, ut principiorum immobilium, motiuorum quædam aliquando sint, aliquādo nō sint. sed impossibile est hanc omnia conditionē subire.*

Sit autem, si aliquis velit in quibusdam contingens esse, vt & sit aliquando, & non sit sine generatione et corruptione. Fortassis enim necessarium est, si aliquod impartibile aliquando quidem est, aliquando autem nō, sine mutatione aliquando quidem esse, aliquando quidem non esse. Et principiorum immobilium quidem, motiuorum autem quædam aliquando quidem esse, aliquando autem non esse, contingat et hoc. sed nequaquam omnia possibile est.

Probat quod dixerat, scilicet quòd sit aliquod primum mouens perpetuum & penitus immobile. Et primo probat hoc per mouentia, quæ quandoq; sunt, & quādoq; non sunt, secundo per principia mouentia, quæ quādoq; mouent, & quandoq; non mouent, ibi {Et iterum consyderās.} Circa primum tria facit. Primo ostendit q̃ oportet esse aliquod primum mouens perpetuum, secundo

T.50.

A q̃ tale mouens magis debet esse vnum quam plura, ibi {Vnum autem magis.} Tertio ostendit vtrunq; simul, scilicet q̃ est vnum primum mouens, & perpetuum. ibi {Manifestum est igitur ex his.} Circa primum duo facit. Primo excludit quandam rationem, per quā aliquis posset vti ad probandum propositum, secundo procedit ad propositum ostendendum ibi {Manifestum est enim:} Posset autem aliquis sic procedere. Omne quod non potest quandoq; esse & quandoq; non esse, est perpetuum sed primum mouens, cūm sit immobile, vt ostensum est, non potest quandoq; esse & quandoq; non esse: (quia qd quandoq; est, & quandoq; non est, generatur & corrumpitur: quod autem generatur & corrumpitur mouetur:) ergo primum mouens est perpetuum. Arist. autem de hac ratione nō curat: quia potest aliquis dicere, si vult, quòd in quibusdam contingit, q̃ quandoq; sint, & quandoq; non sint absq; hoc, q̃ generentur & corrumpantur per se B loquendo, & per consequens absq; hoc q̃ per se moueantur. Necesse est enim si aliquid impartibile, quod scilicet non sit compositum ex materia & forma, quādoq; sic est et quandoq; non est, q̃ omne tale sine mutatione fiat quandoq; sit & quandoq; non sit: sicut potest dici de puncto, & de albedine, & de quolibet huiusmodi, ostensum enim est in Sexto q̃ omne quod mouetur est partibile. & in Septimo Meta. q̃ omne quod generatur est compositum ex materia & forma. Huiusmodi quidem igitur impartibilia per se quidem non generantur, neq; mutantur, sed per accidens generatis & mutatis aliis. Ex quo etiam patet, q̃ si aliquid neq; per se neq; per accidēs mouetur, q̃ illud est perpetuum: & si est perpetuum neq; per accidens neq; per se mouetur, secūdum hoc quod est perpetuum. Si ergo cōceditur esse contingens, q̃ aliquid quandoq; sit, & quandoq; non sit, absq; eo quod generetur & corrūpatur, etiā & hoc concedatur esse contingens, q̃ quædam principia C mouentia immobilia, ita tamen q̃ possint moueri per accidens, quandoq; sint, et quādoq; non sint. Nequaquam tamen possibile est, omnia principia mouentia & immobilia talia esse, vt qñq; sint & qñq; nō sint. Secūdo ibi.

Secūda. 45

T.49.

infra

T.22.

T.22.

T.29.

ARGV. *Nam aliquam hisce causam esse patet, quæ ipsa seipsa mouent, ut aliquando sint, aliquando non sint. Etenim id quidem, quod seipsum mouet, magnitudinem habeat omne necesse est, si nihil partibus uacans mouetur. id autem quod mouet, nulla necessitate est tale. Vt igitur alia generentur, alia corrumpantur idq; continue fit nihil eorum est causa, quæ immobilia quidem sint, tamen non semper sunt, neq; rursus eorum, quæ semper quidem hæc mouent, alia uero alia mouent. Perpetui enim atq; continui, nec unum ipsorū est causa, nec uniuersa. nam sic sese quidem habere perpetuum, ac necessario est. uniuersa autem sunt infinita, & non simul omnia sunt. Patet igitur, et si infinities nonnulla principia immobilia mouentia, & multa eorum quæ seipsa mouent, partim corrumpuntur, partim insuper generantur, atq; hoc quidē hoc, aliud autem hoc mouet, at nihilominus aliquid esse quod hæc omnia continet: idq; præter unumquodq; istorum, aliud quidē esse, quod quidē est causa, ut alia sint, alia nō sint, & mutationis continuæ. atq; hoc quid his, hæc autem cæteris motus causam esse. Si igitur motus perpetuus est, perpetuum erit & mouens primum, si unum sit. q̃ si sint plura, plura quoq; perpetua erunt.*

D

Manifestum est enim q̃ causa quædam ipsa seipsa mouentibus inest, ipsius quod est aliquādo quidem esse, aliquādo autem non esse. Ipsum quidem enim seipsum mouens, necesse est

est omne magnitudinem habere, si nihil mouetur impartibile. mouens autem, neq; vna necessitas est ex dictis. Ipsius igitur quod est alia quidem fieri, alia vero corrumpi: & hoc continue, nulla causa est immobilium quidem, non semper aut existentiũ. Neq; ipsorum quidem semper hęc mouentium, horum autem altera. Ipsius.n. semper, et cõtinui, neq; vnumquodq; ipsorum causa, neq; omnia. hæc enim quidem sic se habere semper & ex necessitate est, omnia autẽ infinita & non sunt simul omnia entia.

T.c.47. Manifestum igitur est, ꝙ quamuis decies millies principia quædam immobiliũ quidem, mouentium autem, & multa ipsa seipsa mouentiũ corrumpantur, alia vero fiant, & hoc quidem immobile sit, aliud vero mouet, alterũ autem hoc, sed nihilominus est aliquid quod cõtinet. & hoc extra vnumquodq;, quod est causa eius qđ est alia esse, alia vero non, & continuæ mutationis. et hoc quidem his, hæc autem alijs, causa motus sunt. T.c.48. Si igitur perpetuus motus est perpetuum erit & mouens primum, si vnum. si vero plura, plura, & perpetua.

Ostendit propositum: & dicit, ꝙ, si quædam mouentia seipsa quandoq; sunt, & quãdoq; non sunt, necesse est quòd sit aliqua causa generationis & corruptionis ipsorum, quæ quandoq; sunt & quandoq; non sunt: quia omne quod mouetur habet causam sui motus. quod aũt qñq; est & qñq; non est, si sit compositum, generatur et corrumpitur. mouens autem seipsum necesse est ꝙ habeat magnitudinem, quia mouetur. & ostensum est in Sexto ꝙ nihil impartibile mouetur. Sed ex dictis non potest haberi, ꝙ sit necessarium mouens habere magnitudinem, & sic nõ mouetur per se, si quandoq; sit, & quandoq; non sit. Si autem generationis & corruptionis eorum, quæ mouent seipsa, est aliqua causa, oportet ꝙ etiã huiusmodi sit aliqua causa, quòd eorum generatio & corruptio perpetue continuatur. Non autem potest dici ꝙ huiusmodi continuitatis causa sit aliquod illorum immobilium, quæ non semper sunt. neq; etiam potest dici, ꝙ sempiternæ generationis & corruptionis quorundam mouentium seipsa, sint causa quædam mouentia immobilia, quæ nõ semp sunt, & aliarum alia. Et hoc exponit subdens, ꝙ huius continuæ & sempiternæ generationis nõ potest esse causa neq; vnum ipsorum, neq; omnia. Et quòd vnum nõ possit esse causa, sic ostendit, quia id, quod non est semper, nõ potest esse causa eius, quod est semper perpetuum, & ex necessitate. Quod autem omnia non possint esse causa, ostendit per hoc, quòd omnia huiusmodi principia corruptibilia, si generatio est perpetua, sunt infinita, & non simul sunt: impossibile est autem vnum effectum dependere ex infinitis causis. Et iterum, ea quæ non simul sunt, non possunt esse causa alicuius: licet possit esse, quòd eorum quæ nõ simul sunt, quædam disponant, & quædam causent. vt patet in guttis successiue cadentibus, quæ causant lapidis effossionem. sed, si aliqua multa sunt directe causa alicuius, oportet quòd simul sint. Sic ergo manifestum est, quòd, si sint decies milies principia mouentia & immobilia: & si sint etiam multa, quæ moueant seipsa, quorum quædam corrumpantur, & alia generentur: & inter ista, quædam sint mobilia & quædam mouentia, nihilominus tamen oportet esse aliquid super omnia, quod sua virtute contineat omnia, quæ prædicto modo generantur & corrumpũtur quod quidem sit causa cõtinuæ mutationis ipsorum, per

E quam quandoq; sunt & quandoq; non sunt: & per quam hæc sunt causa generationis & motus his, & hæc alijs: quia omne generans est causa generationis generato. sed tamẽ generantia corruptibilia habent, quòd sint causa generationis ab aliquo primo incorruptibili. Si ergo mot⁹, per quem quædam quandoq; sunt, & quandoq; non sunt, est perpetuus, vt supra ostẽsum est: & effectus perpetuus nõ põt esse nisi à causa perpetua: necesse est, ꝙ primũ mouẽs sit perpetuũ, si est vnum: &, si sunt plura prima mouẽtia, quòd etiam illa plura sint perpetua. Deinde cùm dicit.

Vnum autem potius quàm plura putandum est esse, & finita quàm infinita. semper enim finita potius, quã infinita sumenda sunt, si modo eadem fiant. In ijs enim quæ sunt natura, finitum sit potius, & id qđ melius est, oportet. (si modo esse possit.) Sufficiens autẽ est & unũ, quod cùm primum immobilium sit perpetuumue, cæteris erit principium motus.

F Vnum autem magis q̃ multa, & finita q̃ infinita, oportet existimare. eisdem autem accidẽtibus semper finita magis accipiendum. In ijs enim quę sunt natura, oportet finitũ, et id quod est melius, si contingat, esse magis. Sufficiens autem si vnum, quod primũ immobilium perpetuum cùm sit, erit principium alijs motus.

Ostendit quòd magis debeat poni vnum principium perpetuum, quàm multa: & dicit, quòd sicut oportet existimare magis esse principia finita, quã infinita, ita oportet existimare ꝙ sit magis vnum principium, quàm plura. Si enim eadem accidant vel consequãtur in effectibus ex positione finitorum principiorum, quæ ex positione infinitorum, magis est accipiendum quòd sint principia finita, quàm infinita: quia in his, quæ sunt secundum naturam, G semper est magis accipiendum illud quod est melius, si sit possibile: quia ea, quæ sunt secundum naturam, sunt optime disposita. melius est autem finitum principium, quàm infinitum: & vnum, quàm multa. sufficit autẽ ad causandum perpetuitatem motus, quòd sit vnũ principium primum immobile, si sit perpetuũ: non ergo sunt ponenda plura prima principia. Deinde cũ dicit.

Ex hoc etiam patet, aliquid esse necessario unum perpetuumue, quod primo mouet. Demonstratum est enim semper necessario motum esse: quod si necesse est semper esse, necesse est & continuum esse: semper enim esse continuum est. Deinceps autem esse nõ continuum est. At si continuus est, unus nimirum est. unus autẽ motus à mouente proficiscitur uno, & unius mobilis est. Nã si aliud atq; aliud mouebit, totus ipse motus non continuus, sed deinceps erit. Ex his ergo quispiam esse primum quid immobile, credet.

H Manifestum igitur ex his est, ꝙ necesse est esse aliquid vnum, & perpetuum primum mouens. T.c.49. Ostensum est enim, quoniam necesse est semper motum esse, et continuum esse. & nãq; quod semper, continuum. quod autem consequenter. non est continuum. At vero si continuus, vnus est. vnus autem, si ab vno mouente, & vnius, quod mouetur. si enim quoddam aliud et aliud mouebit, nõ continuus totus motus, sed consequenter. Igitur ex his sciet vtiq; aliquis esse aliquod primũ mouens immobile.

Concludit ex prędictis, quòd necesse est esse aliqđ vnũ primum

primũ mouẽs et perpetuum. Et quamuis hoc ex superioribus sufficienter probatum videatur, posset tamẽ aliquis calumniose dicere, ꝙ causa continuitatis generationis est aliquod primum mouens seipsum perpetuum: sed motor illius mouentis seipsum non est perpetuum & vnum: sed mouetur à diuersis mouentibus, quorum quædam generantur & quędam corrumpuntur. Sed hoc intendit excludere: quia, si motus est perpetuus, vt supra probauerat, necesse est quòd motus primi mouentis seipsum, quod ponitur causa totius perpetuitatis motus, sit sempiternus & cõtinuus. Si enim nõ esset continuus, non esset sempiternus: sed quod consequenter est non est continuum. Ad hoc autem ꝙ motus sit continuus, necesse est quòd sit vnus: ad hoc vero quòd sit vnus, necesse est quòd sit ab vno mouente, & vnius mobilis. Si vero sit aliud & aliud mouens, nõ erit totus motus continuus, sed consequenter se habens. Necesse est ergo omnino quòd primum mouẽs sit vnum & perpetuum. Mouens autem immobile, quod mouetur per accidens, non est perpetuum, vt supra dictum est. Relinquitur ergo, ꝙ primum mouens sit omnino immobile & per se, & per accidens.

LECTIO XIII.

Primum mouẽs esse immobile, primumq; motum perpetuum, multipliciter insinuatur ex mouentium ratione.

ARGY. Et rursus, si ad eorum principia quæ mouẽt respexerit. esse igitur quædam eorum quæ sunt, quæ aliquando mouentur, aliquando quiescunt, luce clarius extat. Atq; per hoc ipsum iam patuit, nec uniuersa moueri, nec uniuersa quiescere: nec alia semper quiescere, alia semper moueri. ea nanq;, quæ potẽtiam habent, ut interdũ moueantur, interdũ quiescant, ueras hasce sentẽtias esse demõstrant.

T.c.50. ET iterum consyderans principia mouentium. Esse quidem igitur quædam eorum quę, sunt, quæ aliquando quidem mouentur, aliquando autem quiescũt, manifestum est. Et propter hoc manifestum factum est, quoniam neque omnia mouentur, neque omnia quiescunt, neque alia semper mouentur, & alia semper quiescunt. Quæ nanq; sunt vtrobiq;, & potentiam sunt habentia huiusmodi, quod est aliquando quidem moueri, aliquando vero quiescere, demonstrant de his.

Postquam Philosophus ostendit ꝙ primum mouens est perpetuum, & omnino immobile, ratione sumpta ex perpetuitate generationis & corruptionis animaliũ, quæ mouent seipsa, hic intendit idem ostendere, ratione sumpta ex pricipijs mouẽtibus. Et circa hoc tria facit. Primo commemorat ea quæ dicta sunt à principio huius tractatus, secundo ex præmissis accipit rationem ad propositũ ibi{Ex quibus est scire.} Tertio concludit solutionem cuiusdam dubitationis supra motę. ibi{Manifestum igitur factum est ex dictis.} Circa primum tria resumit. Primo destructionem quarundam improbabilium positionum: & dicit, ꝙ non solum ex præmissis potest aliquis scire, quòd est aliquod primum mouens immobile, sed etiã per cõsyderationem principiorum motus. Et sicut supra dictum est, manifestum est ad sensum, quòd in rebus naturalibus inueniuntur quædam, quæ aliquando mouẽtur, & aliquãdo quiescunt. & ex hoc manifestatum est supra, quòd nulla trium positionum est vera. neq; illa, quæ dicit, ꝙ omnia mouentur semper: neq; illa quæ dicit quòd omnia quiescunt semper: neq; illa, quę dicit quòd illa quę quiescunt, quiescunt semper: & illa quæ mouentur mouẽtur semper. Huius enim rei veritatem demõstrant illa quę sub vtroq; inueniuntur, scilicet motu & quiete, dum ha-

T.52. Tertia.51

A bent potentiam, vt quandoq; moueantur, & quandoq; quiescant. Secundo ibi.

ARGY. Cùm autem talia cũctis sint manifesta, ostendere uolumus & utranq; duorum naturam, esse inquam, et quæ semper sunt immobilia, & quæ semper mouentur. atque ad idipsum proficiscentes, posito hoc, omne quod mouetur ab aliquo moueri: idq; aut immobile esse aut moueri, uel à seipso, uel ab alio semper: ad hoc sumendum tandem processimus. eorum (inquam) quæ mouentur, principium esse. subeuntium quidem motum id, quod ipsum seipsum mouet: omnium aũt id quod immobile est. Cernimus aũt, atq; admodum clare, res esse tales: quæ quidẽ seipsas mouent, quale est animantium, ac animaliũ genus.

Quoniam autẽ huiusmodi manifesta sunt: volumus autem demonstrare & duorũ vtrãq; B naturam, quoniam sunt alia quidem semper immobilia, alia autem quæ semper mouentur: procedentes autẽ in hoc, & proponẽtes, omne quod mouetur ab aliquo moueri: & hoc esse aut immobile, aut quod mouetur: & quod mouetur, aut à seipso, aut ab alio semper, deueniemus in hoc accipere, quoniam eorum, quę mouẽtur, est principium, eorum quidem, quæ mouent, quod ipsum seipsum mouet: omnium autem, immobile. videmus. n. & manifeste esse eiusmodi quæ mouent ipsa seipsa, vt animatorũ & animalium genus.

Commemorat processum supra habitum ad inuestigandum primum motorem immobilem: & dicit, quòd, C quia ista, quæ quandoq; mouentur, & quãdoq; quiescũt, sunt omnibus manifesta: ne iterum aliquis sequeret quartam positionem, ponentem omnia entia esse huiusmodi, vt quandoq; moueantur & quãdoq; quiescant, volumus demonstrare duplicem naturam diuersam: ostendentes, s. quòd quædam sunt, quæ semper sunt immobilia: & iterũ quòd quædam sunt, quæ semper mouentur. Et circa hoc procedentes proposuimus primo, quòd omne quod mouetur, mouetur ab aliquo: & quòd necesse est hoc à quo aliquid mouetur, aut esse immobile, aut moueri: & si mouetur, aut à seipso, aut ab alio: &, cùm nõ sit procedere in infinitum, vt ab alio moueat: oportet deuenire ad hoc, ꝙ sit quoddam primum principium mouens, ita quidem, quòd in genere eorum, quæ mouentur, est primum principium, quod mouet seipsum: sed vlterius simpliciter inter omnia primum principium est, quod est immobile. Nec debet reputari inconueniens, quòd aliquid moueat seipsum: D quia videmus manifeste esse multa talia in genere animatorum & animalium. Tertio ibi.

ARGY. Hæc igitur & opinionem nobis præbebãt, ne fortasse contingat motum omnino non esse deinde oriri: quia in ipsis id accidere cernimus. nam prius immobilia sunt, ut uidetur, deinde mouentur. Hoc autẽ nos sumamus oportet, uno, inquam, hæc seipsa motu cieri, atq; illo non proprie, quippe cùm non in ipsis eius sit causa, sed insunt animalibus naturales alij motus, quibus ipsa non per seipsa mouentur, ut accretio, decretio, & respiratio, quibus, ut patet, animalium unumquodq; mouetur, cùm quiescit, et non mouetur eo motu, quo ipsum seipsum ciet. Atq; horum causa est continens ipsum, & eorum multa, quæ corpus ingrediuntur, ut nonnullorum ipsum alimẽtum. cùm enim digeritur, dormiunt: cùm disgregatur, expergiscuntur,

sciuntur, & seipsa mouent, ac ipsum primum principium est externum. Iccirco non semper continue à seipsis mouētur. aliud est enim id quod mouet ipsum: subiens motum atq; mutationem ad vnumquodq; eorum, quæ seipsa motu cient. In vniuersis autem his, id quod primo mouet, & quod est causa ut ipsa seipsa moueant, à seipso mouetur: per accidens tamen. Corpus enim mutat locum, ut patet: quare & id, quod in corpore est, et motione vectis seipsum mouet.

Hæc autem & opinionem præbebāt, ne forte contingat motum fieri, cùm non sit omnino propter id, quod in his videmus hoc contingere. immobilia enim cùm sint aliquando, mouētur iterum, sicut videtur. T.c.51. Hoc autē oportet accipere, quoniam secūdum vnum motum ipsa mouent, & quod secundum hunc non proprie. Non enim ex seipso est causa, sed insunt alij motus natura animalibus, secundum quos non mouentur per seipsa, vt augmētum, & decrementum, & respiratio: quibus mouetur animalium vnumquodq; quiescens, cùm non mouetur à seipso motum. Horum autem causa, cōtinens & multa intrantium. vt quorundam alimētum. dum coquitur enim dormiunt: disgregato autem, surgunt & mouent seipsa, cùm primum principium extra sit. vnde non semper mouētur continue à seipsis. aliud enim est mouens ipsum, quod mouetur, et mutans ad vnūquodque mouentium seipsa. In omnibus autem his mouetur primum mouens, & causa ipsum seipsum mouendi à seipso, secundum accidens tamen. mutat enim locum corpus: quare & quod in corpore existens, & necessario mouens seipsum.

Commemorat quandam obiectionem supra positam, & solutam. Cùm enim probasset motus perpetuitatem, posuit obiectionem in contrarium ex rebus animatis, quæ, cùm prius quieuerunt incipiunt quādoq; moueri. Et hoc est quod hic dicit, quòd ista animata, quę mouent seipsa, videbantur opinionem inducere, quòd contingit in toto vniuerso motum fieri cùm prius non fuerit, propter hoc, quòd videmus in eis hoc contingere, q, cùm prius nō mouerentur, incipiunt quandoq; moueri. Et ad huiusmodi solutionem oportet hic accipere, q animalia mouent seipsa secundum vnum motum, s. secundum motum localem. Hic enim solus motus inuenitur in animalibus appetitui subiectus. et tamen nec secundum hunc motum proprie animalia seipsa mouētur, ita. s. q huiusmodi motus alia causa non pręexistat. Non enim animali ex seipso est prima causa, quòd localiter moueatur, sed pręcedūt alij motus, non volūtarij, sed naturales, vel ab interiori, vel ab exteriori, sm quos aīalia nō mouēt seipsa. sicut patet de motu augmenti, & decrementi, & respirationis, secundum quos motus animalia mouentur: quamuis quiescāt secundum motum localem, quo mouentur à seipsis. Horum autem motuum naturalium causa est, vel continens extrinsecum, s. coelum, & aer, à quo immutantur corpora animalium externus: vel aliquid intrans corpora animalium. sicut aer intrat per respirationem, & alimentum intrat per comestionem & potum. et ex huiusmodi transmutationibus siue ab interiori, siue ab exteriori causatis, contingit quòd animalia quandoq; incipiunt moueri, cùm

E prius non mouerentur. sicut patet ex transmutatione, quę est circa alimentum: quia, dum decoquitur alimētum, propter vapores resolutos animalia dormiunt. sed, quando alimētum est iam digestum & dissolutum vaporibus residentibus, euigilant animalia, & surgunt, & mouent seipsa motu locali: cùm tamen primum principium motionis sit aliquod extrinsecū à natura animalis, quod mouet ipsum. Et inde est, quòd animalia non semper mouentur à seipsis. quia respectu vniuscuiusq; animalis mouentis seipsum inuenitur aliud aliquod prius mouens, quod mouetur & mouet. si enim esset omnino immobile, semper eodem modo se haberet in mouendo: & ita motus animalis esset sempiternus. sed, quia hoc mouens extraneum, quod mouet animalia, etiam ipsum mouetur, non semper eodē modo mouet. Vnde neq; animalia eodem modo mouēt seipsa: quia in his omnibus primum mouēs, quod est causa animalis mouendi seipsum, sicut anima, sic mouet q mouetur, non quidem per se, sed per accidēs: quia corpus F mutatur secundum locum. mutato autem corpore, mutatur & id, quod in corpore existit per accidens, scilicet anima. & sic ex necessitate mutatur totum mouens seipsum, vt nō sit in eadē dispositione mouēdi. Deinde cū dicit.

Ex quibus credi potest, impossibile esse, siquid immobile quidem est, mouet autem & ipsum subiens per accidens motum, id continuo motu mouere. Quare, si necesse est continue motum esse, sit aliquid oportet primum mouens immobile, neque per accidens subiens motum, si oportet in hisce, quæ sunt, incessabilem quendam esse motum, & immortalem, ut diximus, atque ipsum quod est in seipso, ac in eodem persistere. Manente namque principio, & vniuersum ipsum maneat necesse est: quippe, cùm ad principium ipsum continuum sit. ARGY.

Ex quibus est scire, quia, si aliquid est immo- T.c.52.
G bilium quidem, mouētium autem, et ipsorum, quæ secundum accidens mouentur, impossibile est continuo motu mouere. Quare, si necesse est quidem continue esse motū, esse oportet aliquid primum mouens immobile, & non secundum accidens, si debet, sicut diximus, in ijs, quæ sunt, esse incessabilis quidā, & immortalis motus, & manere ens in seipso ipsum, et in eodē. Principio enim manente necesse & omne manere, quod cōtinuum est ad principium.

Ex premissis ostendit propositum. et primo, quod pri- T.c.53.
mum mouens sit immobile, secundo, q primus motus sit infra
sempiternus, ibi { At vero si aliquid est. } Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum, secundo excludit quandam obiectionem ibi { Non est idem moueri secun-
H dum accidens. } Dicit ergo primo, q ex premissis possumus scire, q, si aliquod primū est mouēs immobile, quod tamen mouetur secundum accidens, non potest facere cōtinuum motum, & sempiternum. ista enim causa est assignata, quare animalium animæ non mouentur semper: quia mouentur per accidens. Sed ostensum est supra, q necesse est motum vniuersi esse continuum et sempiternum: ergo necesse est primam causam mouentē in toto vniuerso esse immobilem, ita q nec etiam secundum accidēs moueatur. Sed, sicut supra dictum est, in rebus naturalibus inueniri debet quidam motus immortalis & incessabilis: & quòd totum ens, idest dispositio huius vniuersi, maneat in sua dispositione, & i eodem statu. Ex immobilitate. n. principij, quod ponitur manere immobile, sequit, quòd totum vniuersum habeat quandam permanentiam sempiternam, secundum quod continuatur primo principio immobili recipiendo influentiā ab ipso. Secundo ibi.

Non

ARGY. *Non est autem idem per accidens à seipso moueri, atq; ab alio. Hoc enim nonnullis etiam, quæ sunt in cœlo principijs inest, quæ lationibus pluribus feruntur: alterum autem corruptibilibus solum competit.*

Non est autem idem moueri secundum accidens à seipso, & ab altero. ab altero enim inest & eorum quæ sunt in cœlo quibusdam principijs, quæcunq; secundum plures feruntur motus: alterum autem corruptibilibus solum.

Excludit quandã obiectionẽ. Dixerat.n.ꝙ, si aliquod mouens mouetur per accidens, non mouet motu sempiterno. hoc autẽ videtur habere instantiã. quia fm eius positionẽ motus inferior orbiũ, puta Solis, & Lunæ & aliorũ planetarũ, sunt sempiterni: & tñ motores eorũ vidẽtur moueri ꝑ accñs, si sequamur ea quæ superius dixit. ea.n. ratione dixit aiam animalis per accñs moueri, quia corpus animalis mouetur quodã alio motu ab exteriori in B principio, quod non est ab aia. Similiter autẽ apparet, ꝙ orbis Solis moue. quodã alio motu, quasi delatus ex motu primi orbis, fm ꝙ reuoluitur ab oriẽte in occidẽte: isto aũt motu non mouetur à proprio motore, sed econuerso ab occidente in oriente. Hanc ergo obiectionem excludit dicens, ꝙ moueri fm accñs potest attribui alicui fm seipsum, vel fm alterũ. & hoc non est idem. Motoribus igitur orbiũ planetarũ attribui põt moueri ꝑ accñs: non ita ꝙ ꝑ accidens moueãtur, sed ita ꝙ orbes ab eis moti, ꝑ accidẽs mouẽtur, delati ex motu superioris orbis. Et hoc est quod dicit, ꝙ moueri per accidens {ab altero}, i. rõne alterius, inest quibusdam principijs cælestiũ motuũ, quantum ad motores orbiũ, qui mouentur pluribus motibus, s. motu proprio, & motu superioris orbis. {Sed alterũ}, s. moueri per accideus fm seipsum inuenitur solũ in corruptibilibus, sicut in animalibus aialiũ. Et huius diuersitatis ratio est: quia motores superiorũ orbiũ non cõstituũtur in suo esse ex sua vnione ad corpora, & eorum connexio est inuariabilis: & ideo, quamuis corpora orbium moueantur: ipsi non mouentur per accidens. Sed animæ, quæ mouẽt aialia, constituunẽ in suo esse fm vnionẽ ad corpora, C & variabiliter eis cõnectunẽ, & iõ fm trãsmutationẽ corporũ, ipsę ẽt aię dñr ꝑ accñs mutari. Deinde cùm dicit.

ARGY. *At uero, si sit quippiam semper tale, mouens quidem aliquid, immobile autem semper manens, atq; perpetuũ: et id sanè, qđ ab ipso primũ mouẽ, ꝑpetuũ eẽ necesse est.*

T.c. 53. At vero, si aliquod est semꝑ huiusmodi, mouens quidem, immobile autem et ipsum perpetuum, necesse est primum, quod mouetur ab hoc, perpetuum esse.

Probat ꝙ primus motus est sempiternus. Et hoc duabus rationibus: quarum prima dependet ex præmissis, & talis est, Motus, qui non est semper, inuenitur esse à motore, qui mouetur per se vel per accidens, vt ex prędictis patet: cùm ergo primum mouens sit immobile & ꝑpetuũ, ita ꝙ nec per se, nec per accidẽs mouetur: necesse est, ꝙ primum mobile, quod mouetur ab hoc motore penitus im- D mobili perpetuo moueatur. Est aũt attendẽdum, ꝙ supra probauit immobilitatẽ primi motoris per perpetuitatẽ motus supra ostensam. hic autem econuerso, per immobilitatem primi motoris probat perpetuitatem mot⁹. esset autem probatio sua circularis, si de eodem motu intelligeret. Vnde dicendum est, ꝙ supra probauit immobilitatem primi motoris ex perpetuitate motus in cõi: vnde dixit, ꝙ {in his quæ sunt est incessabilis quidem & immortalis motus.} Hic autem per immobilitatem primi motoris probat perpetuitatem primi motus. ex quo manifestum est falsum esse quod Commenta. dicit, quod supra in principio huius Octaui, probauit motum primũ A esse perpetuum. Secundam rationem ponit ibi.

Hoc aũt uel ex eo patere potest, quia secus nõ esset cæteris in reb⁹ generatio, corruptionè, atq; mutatio, nisi quippiam moueret subiens motum. Id enim, quod immobile est, eodem ac uno motu profectò modoq; semper eodem mouebit, cùm nullo pacto mutetur ipsum ad id, quod motu cietur, At id quod mouetur ab eo quod motu quidem cietur, mouetur iam ab eo quod est immobile, quoniam aliter ad res, atq; aliter sese habet, non eiusdem erit causa motus. Sed quoniam contrarijs in locis est atq; formis, cõtrario modo quamq; cæterarũ rerũ motu disponet. Atq; interdum quiescentem, interdũ subeuntem motũ ꝓbebit. ARGY.

Hoc autem est manifestum quidem, ex eo ꝙ non est possibile aliter esse generationem, & corruptionem, et mutationem alijs, nisi aliquid B moueat, quod mouetur. Immobile quidẽ.n. eundem semꝑ mouebit eodem modo, & vnũ motũ, velut nihil ipsum mutans ad id quod mouetur. Quod autem mouetur ab eo quod mouetur quidem, moto autem ab immobili, iam propter id quod aliter & aliter se habet ad res, nõ eiusdem motus erit causa: sed propter id, qđ in contrarijs locis aut speciebus sunt, cõtrariæ exhibebit motum vnumquodq; altorum, et aliquando quidẽ quiescens, aliquando aũt motũ.

Quę sumiẽ ex perpetuitate generationis, & dicit, ꝙ primũ motũ esse perpetuũ est manifestũ etiã ex eo, quod non est possibile aliter esse generationẽ & corruptionẽ, & huiusmodi mutationes nõ tꝑales, nisi sit aliquid quod moueat & moueaẽ. Quod.n. ois mutatio sit ab aliquo motore, iam supra ostensum est. oportet ergo generationẽ, & corruptionẽ, & hmõi mutationes esse ab aliquo motore. Scda ratio. non aũt pñt esse immediate à motore immobili: quia immobile semper mouebit eundẽ motũ, & eodẽ modo, quia C non mutabiẽ eius dispõ & habitudo ad mobile. Manẽte aũt eadẽ habitudine motoris ad mobile semꝑ manet idẽ motus. non autem generatio, & corruptio semper eodẽ modo sunt, sed qñq; aliquid gñatur, qñq; corrũpitur. nõ ergo sunt imediate à motore immobili, sed à motore mobili. quod aũt mouetur à motore moto, quod tñ mouẽ à motore immobili, in alternatione diuersorũ motuũ potest habere perpetuitatẽ: quia ꝑꝑ id, quod mouens mobile aliter & aliter se habet ad res motas, nõ causabit eundẽ motũ semper, sed magis diuersum, ꝑꝑ id, quod in diuersis locis mouẽ, si moueaẽ motu locali: vel diuersis specieb⁹, si moueatur motu alterationis, & causabit cõtrariũ motũ in alijs, & faciet qñq; quiescere, qñq; aũt moueri. Dicit autẽ {cõtrarijs locis aut spẽbus} quia nõdũ est probatum, qua specie motus primũ mobile moueatur, sed hoc infra inquiret. sic igiẽ inquãtũ mouẽ est cã diuersitatis motuũ: inquãtũ vero mouẽ à motore imobili, est cã ꝑpetuitatis D in hac mutationũ diuersitate. ipsa ergo ꝑpetuitas gñonis dicit primũ motũ esse ꝑpetuũ, & à motore imobili moueri. Est aũt sciẽdũ, ꝙ hæ rõnes, quibus Arist. probare nititur primum motum esse perpetuum, non ex necessitate cõcludunt. potest enim contingere absq; omni mutatione primi motoris, ꝙ nõ semper moueat, sicut supra ostẽsum est in principio huius Octaui. Deinde cùm dicit.

Perspicuum igitur iam euasit, ex hisce quæ diximus. & id quod initio dubitabamus, cur nam non uniuersa aut quiescunt, aut mouentur, aut alia semper mouentur, alia semper quiescunt sed quædam interdum mouentur, interdum quiescunt. Huius enim causa ultro sese offerre

videtur

uidetur. quædam enim ab immobili sempiterno mouentur: quocirca semper mouentur. quædam ab eo quod mouetur atq; mutatur. quare & ipsa mutentur necesse est. Id autem, quod est immobile, cùm simpliciter eodemq; modo, ac in eodem semper permaneat, uno motu simplici que mouebit.

Manifestum igitur factum est ex dictis, & quod in principio dubitauimus, cur igitur nō omnia aut quiescūt, aut mouētur: aut alia semper quidem mouentur, alia vero semper quiescunt, sed quædam aliquando quidem, aliquando non. Huius enim causa manifesta nunc est: quoniam alia quidem ab immobili mouentur perpetuo: vnde semper mutantur, alia vero ab eo quod mouetur & mutatur: quare & ipsa necessarium est mutari. Immobile autem, sicut dictum est, sic simpliciter et similiter & in eodem permanens, vnum & simplicē mouebit motū. F

Lec. 1. & sexta per totum. Infert quandam conclusionē, quam supra dimiserat insolutam, scilicet quare quędam mouēt semper, & quędam non mouēt semper. & dicit, q causa huiusmodi manifesta est ex præmissis. Quæ enim mouētur à motore immobili, & perpetuo mouentur & semper: quæ autem mouentur & motore mutato, non semper mouētur: quia immobile, vt prius dictum est, cùm simpliciter & similiter & in eadem dispositione maneat, mouebit vnum motum & simplicem.

LECTIO. XIIII.

Motum Localem cæteris motibus priorem esse probatur.

ARGV. *Atqui si principium etiam aliud consyderationis fecerimus, de hisce magis patebit. Est enim consyderandum si possit aliquis continuus motus esse necne. & si possit, quisnam hic sit, et quisnam motuum primus sit. Etenim, si motum quidem semper esse necesse est, primus autē hic atq; continuus est, patet id quod primum mouet, hoc sanè motu mouere, quem vnum & eundem & continuum ac primum esse necesse est.* G

T. c. 54. AT vero aliud facientibus principium magis erit de ijs manifestum. Consyderandum enim est, vtrū aliquem motum cōtingit esse continuum, aut non: & si contingit, quis hic, & quis primus est motuū. Manifestum autem, q, si necessarium est semper motum esse, primus autem hic, et continuus est, quia primū mouens mouet ipsum motum: necessarium est vnum & eundem esse &, continuum et primū. H

Postquam Phylosophus ostendit q primum mouens est immobile, & primus motus est perpetuus, hic incipit ostendere quis sit primus motus, & quale sit primum mouens. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quis sit primus motus, In secunda quale sit primum mouens: ibi { Quod autem hic necesse est. } Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio, secundo exequitur, propositum: ibi { Tribus enim existentibus. } Dicit ergo primo, q ad hoc q præmissa certius consyderentur, oportet ab aliquo principio incipere, vt, s. consyderemus, vtrum sit aliquis motus, quem contingat esse in infinitum continuum. Et, si contingat aliquem motum talem esse, quis est hic, & quis est etiam primus motuū. Et ne aliquis putaret alium esse, quē contingit esse continuum, & qui est primus ad hoc excludendum subiūgit, manifestū esse q, T. 78. T. 111.

E cùm necessarium sit motum semper esse, & q primus est in sempiternum continuus, propter hoc q causatur à primo mouente immobili: necesse est quòd sit vnus & idem motus, quem contingit esse in sempiternum continuum, & qui est primus. Secundo ibi.

ARGV. *Cùm ita tres sint motus, in magnitudine, in affectu, atq; in loco, quem quidem lationē consueuimus appellare, hunc primum motuum esse necesse est. Fieri nanq; nō potest, ut accretio fit, nisi alteratio antecedat. Etenim id quod incrementa suscipit, tum simili, tum dissimili crescit. Contrarium nanque, contrarij nutrimentum dicitur esse. Additur autem alimentum omne, cum sit simile simili, sit igitur alteratio, necesse est ea mutatio quæ ad cōtraria proficiscitur. At uero, si alteratur, si id oportet qd alterat, & ex potentia calido, calidum actu facit. Patet autem id, quod mouet, non sese habere simili modo: sed interdum esse propinquius ei quod alteratur, interdum remotius ab eodē. at hæc, absque latione nequeūt esse. Si igitur semper motū esse necesse est, & latio sit semper motuū prima, necesse est. Quod, si lationis alia prior, alia posterior est, prior nimirū oēs antecedat necesse est.*

Tribus aūt existentibus motibus, alio quidem sm magnitudinem, et alio sm passionem, et quodam sm locum, quē vocamus loci mutationem, hunc necessarium est primum esse. Impossibile enim est augmentum esse alteratione non præexistente. Quod enim augmentatur est quidem tanquam simili augmentatū, est autem tanquam dissimili. cōtrarium enim alimentum dicitur contrario. Adijcitur autē omne factum simile simili. Necesse est igitur alterationem in cōtraria esse mutationem. At vero, si alterabitur, indigebit esse alterans, et agens ex potentia calido actu calidum. Manifestum igitur, q mouens nō similiter se habet, sed aliquando quidem proprius, aliquādo autem longius ei quod alteratur. hæc autem sine loci mutatione non contingit esse. Si ergo necesse est semp motum esse, necesse est et loci mutationem semper esse primam motuum. et in loci mutatione, si est alia quidem prima, alia vero posterior prima. T. c. 55.

Ostendit propositum. & primo per rationes, secundo per antiquorum dicta: ibi { Quod autem sm locum mutatio. } Circa primum duo facit. Primo ostendit q motus localis est primus, secūdo qs motus localis: ibi { Quę autem loci mutatio. } Primum ostendit tripliciter. Primo quidem per proprietates motuum, secūdo per distinctionem prioris & posterioris. ibi { Amplius & hic consyderantibus. Tertio per ordinem mobilium ibi. { Maxime autem manifestum est. } Circa primum ponit duas rōnes: circa quarum primā sic procedit. Primo enim proponit quod intendit: & dicit, q, cùm sint tres species motus, vnus quidem, qui est sm quantitatē, qui vocatur augmentum, & diminutio: alius autem, qui est sm passibilē qualitatem, & vocatur alteratio: tertius autem, qui est sm locum, & vocatur loci mutatio: necesse est q iste sit primus inter omnes. Et hoc probat sic. quia impossibile est q augmentum sit primus motus. augmentum enim esse non potest, nisi alteratio præexistat: quia illud, quo aliqd augmentatur, est quodammodo dissimile, & quodāmō Tertia 56. T. 77. secūda. 60. T. 58. T. 60.

simile

simile Qđ.n.ſit diſſimile,patet,ga illud,quo aliqd augmẽtať,eſt alimẽtũ:qđ eſt in principio cõtrariũ ei qđ nutriť,ꝑ diuerſitatẽ diſpõnis.ſed,qñ iã addiť, vt augmẽtũ faciat, neceſſe eſt ꝙ ſit ſimile.de diſſimilitudine aũt non trãſitur ad ſimilitudinẽ,niſi ꝑ alterationẽ. neceſſe eſt ergo,ꝙ ante augmentũ praecedat alteratio,ꝑ quam alimẽtũ de vna cõtraria diſpõne muteť in aliã.Secundo vero oñdit,ꝙ ante oẽm alterationẽ ꝓcedat motus localis:quia,ſi aliquid alteratur,neceſſe eſt ꝙ ſit aliquid alterans,quod potẽtia calidũ,faciat eſſe actu calidũ.ſi autẽ hoc alterans ſꝑ eſſet eodẽ mõ propinquũ in eadẽ diſtantia ad alteratũ,nõ magis faceret calidũ nũc ꝙ̃ prius.Manifeſtũ eſt ergo ꝙ mouens in alteratiõe nõ ſimiliter diſtat ab eo quod alterať, ſed aliqñ eſt propinquius, aliqñ remotius:ꝙ non põt cõtingere ſine loci mutatiõe.Si ergo neceſſe eſt motũ ſꝑ eſſe,neceſſe eſt loci mutationẽ ſꝑ eſſe,cũm ſit prima motuũ.Et ſi inter loci mutationes vna eſt prior alia,neceſſe eſt (ſi ꝓmiſſa ſunt vera) ꝙ prima ſit ſempiterna. Sedam rõnem ponit ibi A

ARGY. *Praeterea dẽſitas raritasq; principiũ oĩum affectionum eſt.Etenim graue ac leue,molle et durũ, calidũ deniq; frigidũq;,denſitates quaedã ac raritates eſſe uidentur. Dẽſitas aũt raritasq; cõgregatio eſt,ac ſegregatio, quibus,ut inquiunt,ſubſtantiae generantur ac corrumpũtur.at ea q̃ cõgregantur ac ſegregãtur,loco mutentur neceſſe eſt. Ac uero magnitudo et ci⁹ loco mutať,qđ accreſcit atq; decreſcit.* B

Amplius aũt oĩum paſſionũ principiũ,denſitas & raritas.Et graue nanq; & leue,& molle & durum,& calidũ & frigidũ,denſitates videntur eſſe & raritates quaedã.Denſitas aũt & raritas congregatio & diſgregatio ſunt,ſm quas generatio & corruptio diciť ſubſtantiarũ. Quae aũt cõgregantur & diſgregant,neceſſe eſt ſm locũ mutari.At vero,& eius quod augmentatur & diminuitur,mutatur ſm locum magnitudo. C

Quae talis eſt.Alteratio,ſicut in Septimo probatũ eſt, fit ſm paſſiones vel paſſibiles qualitates:inter quas ſecũ-
Secũda rõ. dum antiquorũ opinionẽ principiũ eſſe videtur denſitas & raritas:ga & graue & leue,& molle & durũ & calidũ & frigidũ,videnť cõſequi rarũ & denſum,& ſm ea diſtingui.In elementis.n.denſa quidẽ inueniunť grauia, & frigida,rara vero,calida & leuia.Et hoc quidẽ aliqñ verum eſt,ſi in paſſibilibus ordo attendaľ ſm propinquitatẽ ad materiale principiũ.nam rarũ & dẽſum videnť maxime
T.64. ad materiã ꝑtinere,vt patet ex ħs q̃ in Quarto ſunt dicta. Denſitas aũt & raritas videntur eſſe,quaedã congregatio & diſgregatio,ſm quas,ſ. congregationẽ & diſgregationẽ antiqui phyloſophi ponebãt tñ gñationẽ ꝙ̃ corruptionẽ ſubſtantiarũ.Qua quidẽ opinione nũc vtiť,vt probabili,antequã veritatẽ generationis & corruptionis oñdat in libro de Generatione.Illa aũt,quae cõgreganť & diſgreganť,ex hoc ipſo ſm locũ mutari videnť. Loci ergo mutatio principiũ eſt alterationis. Sed attendendũ,ꝙ congregatio & diſgregatio corporũ exiſtẽtiũ in actu,ad motũ localẽ pertinẽt:cõgregatio vero & diſgregatio ſm ꝙ eadẽ materia cõtineť ſub magnis vel ꝑuis dimẽſionibus,nõ ꝑtinet ad motũ localẽ,ſed ad motũ alteratiõis.Et ſm hoc Ari.ſupra I Quarto aſſignauit rõnẽ rari & dẽſi.ſed hic loquiť ſm ꝙ erat ꝓbabile ex opinione aliorũ Phyloſophorũ.Sicut aũt mot⁹ localis requiriť ad alterationẽ, ita etiã requiriť ad augmẽtũ.neceſſe eſt.n.ꝙ ei⁹ qđ augeť & decreſcit magnitudo mutetur ſm locũ:ga qđ augeť excreſcit in maiorem locũ,quod autem decreſcit in minorẽ cõtrahiť. Sic ergo patet,ꝙ motus localis eſt naturaliter prior & alteratione,& augmento. Secundo ibi. D

ARGY. *Inſuꝑ & hinc ſi aĩaduertamus, lationẽ primũ motũ eſſe patebit. Primum.n.ipſum,ut in alijs,ſic & in motu multipliciter dici põt.Diciť aũt prius,& id quo ſublato caetera tolluntur,ipſum aũt alijs ſublatis,eſt.Et id quod tẽpore praecedit. Et id denique, quod ſubſtantia praeſtat.* A

Amplius & hinc cõſyderãtibus erit manifeſtũ,ꝙ loci mutatio prima.Primum.n.ſicut & in alijs,ſic & in motu diceť vtiq; multifarie. Diciť T.65. aũt prius,quo non exiſtẽte,non erũt alia, illud vero ſine reliqs.Et qđ ſm ſubſtantiã.Et qđ tpe.

Probat idẽ diſtinguẽdo modos prioris & poſterioris: & dicit,ꝙ ex hac cõſyderatiõe manifeſtũ erit,ꝙ loci mutatio eſt prima inter motus.quia ſicut in alijs rebus prius aliquid altero dicitur multipliciter,ita & in motu. Diciť enim vno modo prius,quo non exiſtente nõ erunt alia, ſed illud põt eſſe ſine alijs. ſicut vnum eſt prius duobus, quia duo non poſſunt eſſe,niſi ſit vnum,vnum autẽ poteſt eſſe,ſi non ſunt duo.Secundo dicitur aliquid prius tẽpore,quod,ſ. eſt remotius à praeſenti,ſicut in ꝑterito, vel ꝓpinqui⁹,ſicut in futuro:vt i Quarto dictũ eſt. Tertio diciť aliqd prius ſm ſubſtantiã,ſ. ſm ſubſtãtiae cõplementũ: ſicut act⁹ eſt prior potẽtia, & ꝑfectũ imꝑfecto. Scdo ibi. B (Primũ ſeu prius trib⁹ ſumiť modis.)

ARGY. *Quare,ſi neceſſe eſt continue motũ eſſe,erit aũt continue,aut hiſce,qui cõtinuus eſt,aut hiſce, qui eſt deinceps.magis aũt erit hiſce,qui eſt continuus,praeſtatq; cõtinuũ eſſe,atq; id quod praeſtat:in natura ſemꝑ eſſe putamus,mõ poſſit eſſe.põt aũt cõtinuus eſſe, ut poſterius demõſtrabiť, nũc aũt ſupponať:atq; hic.nullus alius eſſe põt,niſi latio tñ:latio profecto motus ſit primus neceſſe eſt.Nulla nanq; neceſſitas eſt,et id quod fertur accreſcat, uel alteretur,uel generetur,uel corrumpatur. At harum mutationum nulla eſſe poteſt,ſi continuus hiſce motus, quo mouet primum mouens,auferatur.* C

Quare,qm̃ motũ quidẽ neceſſe eſt eſſe continue,erit vtiq; cõtinue,aut q continuus eſt,aut qui cõſequẽter.magis aũt q cõtinuus,& digni⁹ eſt continuũ ꝙ̃ conſequenter eſſe.dignius autẽ ſemper accipimus in natura eſſe,ſi poſſibile eſt. poſſibile aũt eſt cõtinuũ eſſe,mõſtrabiť aũt poſterius.nunc aũt hoc ſupponať.& hunc neque vnũ aliud poſſibile eſt eſſe,niſi loci mutationẽ. neceſſe eſt igitur loci mutationẽ eſſe primã.Neque vna.n. neceſſitas eſt,neq; augmẽtari, neq; alterari quod fertur, nam neque fieri, aut corrumpi.Horum autem neque vnum contingit, niſi continuus ſit,quem mouet primũ mouẽs.

D Probat motũ localẽ eſſe primũ tribus modis ꝓdictis. Et primo quãtũ ad primũ,ſcdo quãtũ ad ſcdm:ibi {Ad hũc tẽpus.} Tertio q̃tũ ad tertiũ:ibi {Oĩno aũt videť.} T.75. T.61. Dicit ergo,ꝙ,cũ neceſſe ſit ſemꝑ motũ eſſe,vt ſupra probatũ eſt,hoc põt intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ ſit aliquis continuus motus,alio modo ſm ꝙ ſunt motus conſequẽter ſe hñtes:inter quos nihil ſit mediũ. Magis aũt ſaluať ſempiternitas motus,ſi motus ſit continuus, & iterũ digni⁹ eſt eſſe cõtinuũ,ꝙ̃ cõſequẽter:ga plus habet de rõne vnitatis & ꝑpetuitatis:ſꝑ aũt i natura debẽm⁹ accipere qđ digni⁹ eſt,ſi ſit poſſibile.eſt aũt poſſe aliquẽ motũ eſſe i ſinfinitũ cõtinuũ,nõ aũt aliquẽ aliũ,niſi loci mutationem.qđ nũc qdẽ ſupponať.poſteri⁹ qdẽ ꝓbabiť.ex quo apparet neceſſe eſſe ponere motũ localẽ eſſe primũ.Alij.n. mot⁹ nõ requiruntur ad hoc ꝙ ſit mot⁹ localis.nulla.n. neceſſitas eſt, vt id quod moueť ſm locũ,augmẽtetur vel alteretur:quia nõ eſt neceſſe ꝙ corpus,quod mouetur ſm locum, generetur aut corrumpatur:augmentum autem & alteratio lo-

eum habet in ijs, quæ generantur & corrumpuntur. Sed nullũ horum motuum esse contingit, nisi sit ille mot⁹ sempiternus: & quem mouet primum mouens, quem diximus non esse nisi motum localem. Sic igitur motus localis potest esse sine alijs, sed non econuerso. est ergo prim⁹ primo modo prioritatis. Secundo ibi.

ARGV. *Præterea, primum tempore esse necesse est. hic enim solus corporibus æternis accommodatur.*

T.c.17. Adhuc tempore prior est. perpetuum enim contingit solum moueri secundum hunc.

Probat φ sit prius tpe. Et circa hoc duo facit. Primo ostẽdit φ simpliciter loquendo est prius tpe: quia id, quod est perpetuum, simpliciter loquendo, est prius tpe, q̃ non perpetuũ: solum aũt motũ localẽ cõtingit esse ꝑpetuũ, vt dictũ est: ergo simpľr loquendo est primus tpe. Scdo ibi.

ARGV. *At in vnoquoq; quidem eorum quæ generantur, lationem motuum ultimam esse necesse est. Post ortũ enim alteratione primum, accretioneue, deinde iam perfectũ latione mouetur. Verũ aliud prius necesse est esse subiens lationem, quod & generationis hisce quæ fiunt causa erit, non ipsum subiens generationem, ut id quod genuit rem generatam præcedat. Nam generatio motuum ob hoc prima esse videbitur, quia res sic orta prius oportet. Ad hoc in una quidem quauis re generanda, ita sese habere videtur. Aliquid tamen aliud ante moueatur necesse est, quod quidem ex ijs est quæ oriuntur & occidunt, non subiens generationem, & hoc item aliud prius. Quoniam autem impossibile est generationem esse primam: (essent enim omnia quæ mouentur caduca) patet nec ullum motuum, qui sunt deinceps, priorem esse. Dico autem motus deinceps, accretionem, deinde alterationem, & decretionẽ, atq; corruptionẽ. omnes. n. hi motus posteriores sunt generatione. Quare, si generatio prior latiõe nõ est, neq; cæterarũ ꝑfecto mutationũ eadẽ ulla ꝓcedit.*

Sed in vnoquoq; quidem habẽtium generationem, loci mutationem necesse est postremã motuũ esse. Post. n. ipsum fieri alteratio & augmentum. sed loci mutatio, iam perfectorũ motus est. Sed alterum necesse motum esse ſm loci mutationem prius, quod & generationis cã erit, ijs quę fiunt, non factum, vt generans eius quod generatur. Quoniã videtur vtiq; generatio esse prima motuum, propter id, quod fieri oportet rem primum. hoc in vno quidẽ quolibet eorum quę sunt, sic se habet, sed alterũ quid necesse est prius moueri ex ijs quæ fiunt, cùm & ipsum non factum, & isto alterũ prius. Quoniam igitur generationem impossibile est esse primam: (oĩa. n. quæ mouent̃ essent corruptibilia) manifestum est, φ neq; consequentium motuum neq; vnus prior est. Dico autem consequentes, augmentum, postea alteratione̅ & decremẽtũ, & corruptione̅. oẽs. n. posteriores generatione sunt. Quare, si nõ est gñatio prior loci mutatione, neq; aliarũ neq; vna ꝑmutationũ.

Excludit quandã obiectionẽ, ꝑ quã videt̃ hoc remoueri: quia, si cõsyderemus aliquod vnũ corpus, qđ de nouo generet̃, loci mutatio est postrema tpe inter oẽs motus, qa primo generat̃, postea alteratur & auget̃: & demum habet motũ ſm locũ, quando iam perfectũ est, vt patet in hoie & in pluribus aĩalibus. Sed ꝑ hoc non excludit̃, quin simpliciter motus localis sit primus tpe: qa ante oẽs istos motus, qui sunt in hoc generato, necesse est præcedere quendã motũ localẽ in aliquo priori mobili, qđ sit cã generatiõis his, quæ generantur, sicut generãs est cã eius qđ gñatur, ita tñ, φ ipsum nõ est generatũ. Qđ aũt motus, qui præcedit gñationem, sit motus localis: & φ sit simpliciter primus motuũ, ostẽdit subdẽs (qm̃ generatio videt̃ esse prima motuũ in his quę generant̃: qa primo oportet rẽ fieri) q̃ moueat̃: & hoc verum est in quocunq; generato. Sed tñ necesse est esse aliquod prius motũ, q̃ ea quæ generant̃, & φ ipsum non sit generatũ: vel, si est generatũ, φ etiã illo priori sit aliud prius, & sic, vel ꝓcedet in infinitũ, qđ est impossibile, vt supra ostensum est, vel ꝑueniet̃ ad aliquod primũ. Sed impossibile est generationẽ esse primã (qa sic sequeret̃ φ oĩa, quæ mouent̃, essent corruptibilia) oẽ. n. generabile est corruptibile: si ergo primũ mobile generat̃, sequit̃ φ sit corruptibile, & ꝑ consequẽs oĩa cõsequentia mobilia. Si ergo generatio nõ est prima simpliciter, manifestũ est, φ nullus cõsequẽtiũ motuũ põt esse simpliciter primus. Et dico cõsequẽtes motus, augmẽtũ, alteratione̅, decremẽtũ, & tandẽ corruptionẽ: q oẽs motus tpe generationẽ sequũtur. Si ergo generatio nõ est prior loci mutatione, sequit̃, φ nulla alia mutationũ possit esse prior simpliciter, q̃ loci mutatio. & ita, cũ necesse sit esse aliquã primã simpliciter, sequit̃ φ loci mutatio sit prima. Deinde cùm dicit. T.c.24.

Omnino autem id quod generatur imperfectum esse videtur, & ad principium proficisci. Quo fit, ut id natura sit prius, quod generatione posterius est, at uniuersis hisce, quæ generantur, ultimo latio competit. Quocirca quædam uiuentium omnino, quia instrumentis uacant, immobilia sunt, ut plantæ, & animalium genera multa, quædam, cum perficiuntur, hoc ut patet motu cientur. Quare, si magis inest his latio, quæ magis naturam sunt consecuta, motus hic quoq; cæteris motibus substantia prior erit. Atque hoc ita se habet non solum ob ea, quæ dicta sunt, sed ob hanc etiam rationem. ARGV.

Omnino autem videtur, id quod fit imperfectũ esse, & ad principium iens. quare, quod generatione posterius est natura prius est. Vltimo autem loci mutatio omnibus inest quæ sunt in generatione. Vnde alia omnino immobilia sunt viuentium ꝓp indigentiam organi, vt plantæ, & multa genera animalium, perfectis autem inest. Quare, si magis inest loci mutatio magis cõprehendẽtibus naturã, & mot⁹ hic primus aliorũ vtiq; erit ſm substãtiã. propter hoc. T.c.18.

Probat φ mot⁹ localis sit primus ꝑfectione. Et hoc ostẽdit dupliciter: primo sic, Oẽ qđ fit dũ fit, est imperfectum, & tẽdit ad principiũ, i. vt assimilet̃ principio suæ factionis, qđ est primũ naturaliter. ex quo patet, φ id qđ est posterius in gñatione, est prius ſm naturã. Sed in excessu generationis, in oĩbus generabilib⁹, vltimo inuenit̃ loci mutatio, nõ solũ in eodẽ, sed & consyderando totũ ꝓgressum naturę generabiliũ: inter quę q̃dã viuẽtia sunt penit⁹ imobilia ſm locũ ꝓp indigẽtiã organi, sicut plãtę, q̃ nõ hñt organa motus ꝓcessiui, & siľr multa genera aĩalium: sed ꝑfectis aĩalibus inest motus localis. si igit̃ loci mutatio inest illis, q̃ magis cõprehendũt naturã, i. quę magis ꝑueniũt ad ꝑfectionẽ naturæ, sequitur φ motus localis sit primus ſm substãtiæ perfectionẽ inter oẽs motus. Secũdo ibi. T.c.19.

Quia id quod hoc motu cietur, minime dum fertur substantiam suam amittit. sola nanque latione, nihil in hisce quæ insunt, sibi mutatur, ut cùm quippiam alteratur,

ratur, & cum incrementa decrementaue suscipit, in qualitate fit (ut patet) atque in quantitate mutatio.

T.c.59. Et quia nequaquã substantiam mutat, quod mouetur motu in eo quod fertur. Scdm.n. hũc solũ, nihil mutatur ab esse, sicut eius quod alteratur, quale: eius autem quod augetur & decrementum patientis, quantum.

Ostendit idem sic, Quãto aliquis motus minus remouet à mobili, tãto subiectũ eius est pfectius: & sic ipse motus etiam est perfectior quodãmodo. scdm aũt motũ localẽ nihil remouet, quod insit subiecto mobili, fm aũt alterationem fit transmutatio fm qualitatẽ: in augmẽto & decremento fm quantitatem, quę insunt subiecto: trãsmutatio vero generationis & corruptionis attẽditur fm formã, quæ cõstituit substãtiã subiecti. motus aũt localis, est solũ fm locum, qui exterius continet: relinquitur ergo ꝙ motus localis sit maxime perfectus. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Maxime uero patet ex eo, quia id quod interno motu seipsum ciet, eo se maxime motu proprie mouet, qui ad locum accommodatur. Atque hoc dicimus eorum, quæ mouentur ac mouent, principium esse, & primum eorũ quæ mouentur ad id (inquã) quod seipsum interno motu suoq; ciet. Patet igitur ex hisce, quæ diximus, lationem motuum esse primum.*

T.c.60. Maxime autem manifestũ est, quia mouens ipsum seipsum maxime mouet hunc proprie ꝙ fm locũ est, & etiam dicimus hic esse eorũ quæ mouentur & mouent principium, & primũ in his, quæ mouentur, ipsum seipsum mouens.

T.c.61. Quòd igitur loci mutatio prima sit manifestum est ex his.

Probat ꝙ motus localis sit primus ex parte mobilis. Manifestum est.n.ꝙ mouens seipsum propriissime mouet se fm motum localem. Cùm igitur mouẽs seipsum sit principiũ aliorum mouentium & mobilium, & per consequens sit primum inter omnia, quæ mouentur, sequitur ꝙ motus localis, qui est ei proprius, sit primus inter omnes motus. Sic igitur concludit ex præmissis, ꝙ loci mutatio sit prima inter omnes motus.

LECTIO XV.

Omnes alij motus à locali, continuos esse non posse insinuatur

ARGV. *Nunc autem demonstrandum est, quæ nam sit latio prima. Atque simul eadem uia patebit, & id quod nũc & antea supposuimus, continuum (inquam) motũ atq; perpetuũ aliquẽ esse posse. Nullũ itaq; cæterorũ motuũ, continuum esse posse, ex hisce sanè patebit.*

QVæ autem loci mutatio prima sit, nunc monstrandum est. Simul autẽ, & qđ nũc & prius suppositum est, ꝙ contingit quendam motum continuum esse & perpetuum, manifestum erit eadem methodo.
T.c.62. Quod igitur aliorum motuum continuum neque vnum cõtingit esse, ex his manifestum est.

Postquã Phylosophus ostendit ꝙ motus localis sit primus inter omnes motus, hic oñdit quis motus localis sit primus. Et, quia sicut supra dixit, necesse est eundem esse motum cõtinuum & primũ, & diuidit hęc pars in duas. In prima ostẽdit quis motus possit esse semp continuus, In secunda ostendit, ꝙ ille motus est primus ibi {Quod aũt lationum circularis.} Prima autem pars diuiditur in tres partes. In prima ostendit ꝙ nullus motus põt esse cõtinuus, nisi localis. In secunda ꝙ nullus motus localis potest esse continuus præter circularem ibi {Quoniam autem contingit esse motum} In tertia ostendit ꝙ motum circularem contingit esse continuum ibi {Quod autem circulari.} Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit, secundo probat propositum ibi {Omnes enim ex oppositis.} Dicit ergo primo, quòd, cùm ostensum sit, quòd loci mutatio est prima inter omnes species motus, nunc ostendendum est, quæ loci mutatio sit prima. quia eius etiam sunt multæ species, vt in Septimo ostensum est. Et simul etiam secundum eandem methodum, i. artem, & fm eandem artificialem cõsyderationem, erit manifestum id, quod nunc paulo supra diximus, & quod etiã prius suppositum est in principio huius Octaui, ꝙ contingit aliquem motum esse cõtinuũ & perpetuum. Oportet enim ꝙ idem sit primus & continuus, vt supra ostensum est: & ideo sub eadem consyderatione vtrunq; eorum cadit. Quod ergo nulla alia species motus, pter loci mutationẽ, possit esse cõtinua & ppetua, manifestũ est ex his quę dicuntur. Secundo ibi.

Omnes enim motus atq; mutationes ex oppositis sunt ad opposita migrationes (ut patet.) nã generationis quidem atque corruptionis, id quod est, & id quod non est, terminos esse constat. alterationis uero contrarias qualitates atque affectus. accretionis item decretionisue, aut magnitudinem paruitatemq;, aut perfectionem magnitudinis imperfectionemue. Contrarij uero sunt motus, quibus ad contrarios fines itur. Id autem, quod non semper hoc motu ciet (modo sit prius) quiescat prius necesse est. Id igitur quod mutatur, ut patet, in contrario profecto quiescet.

Omnes.n. ex oppositis in cõtraria sunt motus & mutationes, vt generationi quidẽ & corruptioni, ens & non ens termini sunt: alterationi autem, contrariæ passiones: augmento & decremẽto, aut magnitudo aut puitas, aut perfectio magnitudinis, aut imperfectio. Contrarij autem sunt, qui sunt in contraria. Quod autem non semper mouetur secundum hunc motum (existens prius) necesse est prius quiescere. Manifestum igitur quoniam quiescet in contrario id quod mutatur.

Ostendit propositum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quòd nulla alia species mutationis præter localem, potest esse continua & perpetua vna & eadem existens, secundo quòd nec duæ mutationes aliæ oppositæ possunt sibi succedere sine interpositione quietis. ibi {Amplius in generatione.} Circa primum duo facit, Primo ostẽdit propositum, secundo excludit quasdam obiectiones. ibi {nihil enim differt.} Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum in motibus, Secundo in mutationibus. ibi {Similiter autem & in mutationibus.} Proponit ergo primo vnam propositionem, quæ communiter vera est, tam in motibus, quàm in mutationib⁹, quòd, scilicet omnes mótus & mutationes sunt ex oppositis in oppositam: à qua generalitate excipitur quodammodo loci mutatio, vt in fine Sexti dictum est. Generatio.n. & corruptio, quæ sunt mutationes, habent pro terminis, esse & non esse. Alterationis vero termini oppositi, sunt contrariæ passiones } idest passibiles qualitates, vt calidum, & frigidum, album, & nigrum. Augmenti vero & diminutionis, oppositi termini sunt magnum & paruum, siue perfectum & imperfectum in magnitudine,

seu quantitate. Manifestũ est aũt ex his quæ dicta sunt in Quinto, ꝙ motus qui sunt in contraria, sunt cõtrarij motus igitur, qui est in albũ, cõtrarius est motui, qui est in nigrũ: sed cõtraria nõ põt esse simul: ergo dũ aliqd ad albũ mouet, non simul mouet ad nigrũ. Qđ ergo incipit moueri ab albo in nigrũ motu denigrationis, etiã, si moueret motu dealbationis dum fieret albũ, manifestum est ꝙ nõ poterat simul moueri motu denigratiõis. Quod aũt prius existebat, si non semp mouebat aliquo motu determinato, necesse est dicere, ꝙ prius quiescebat qete opposita huic motui: quia oẽ qđ est natum moueri, vel quiescit, vel mouetur. Manifestũ est ergo, ꝙ id quod mouet in aliquod cõtrarium, aliqñ quiescebat quiete opposita tali motui. nullus ergo motus, cui est aliqđ cõtrarium, põt esse cõtinuus & ppetuus. Si ergo huic conclusioni addat, quod primo positũ est, s. ꝙ ois motus alterationis vel augmẽti vel decrementi sit in aliqđ cõtrariũ: sequetur ꝙ nullus huiusmodi motus possit esse continuus & perpetuus. Scđo ibi.

ARGV. *Similiter & in ipsis mutationibus fit. Corruptioni nanque simplici generatio simplex, & cuidã quedã opponit. Quare, si fieri non põt, ut simul oppositis mutationibus quicquam mutetur non erit mutatio profecto continua, sed inter ipsas medium tempus erit.*

Similiter autem, et in mutationibus. Opponũtur enim generatio et corruptio simpliciter, et singularis singulari Quare, si impossibile est simul mutari oppositas, non erit continua mutatio: sed medium erit ipsorum tempus.

Ondit idẽ in mutationibus, s. in generatione & corruptione: quia generatio & corruptio opponuntur, & vniuersaliter ẽm cõem oppositionẽ entis & nõ entis: & iterũ in singulari, sicut gñatio ignis opponit corruptiõi ignis ẽm oppositionẽ esse ipsius & non esse. Vñ, si impossibile est simul esse oppositas mutationes, sequit ꝙ nulla mutatio sit cõtinua & ppetua eodẽ modo sicut & prius de motib⁹: sed necesse erit inter duas generationes eiusdẽ interuenire mediũ tẽpus, in quo erat corruptio, & similiter inter corruptiones tẽpus generationis. Deinde cùm dicit.

ARGV. *Nihil enim interest contrariæ sint an non, contrariæ mutationes hæ, quarum termini contradictoriam oppositionem suscipiunt: si modo simul eidem adesse non possint. Hoc enim non est rationi conducens.*

Nihil enim differt, contrarias aut non cõtrarias esse, secundum contradictionem mutationes: si solum impossibile sit eidem simul inesse. Hoc enim rationi nihil vtile est.

Excludit tres obiectiones. Primo, quia posset aliqs dicere, ꝙ mutationes opponantur ẽm oppõnẽ terminorũ: termini aũt generationis & corruptionis non sunt cõtrarij, sed oppositi ẽm cõtradictionẽ: videt sequi ꝙ gñatio & corruptio non sunt cõtraria, & sic non erit eadẽ rõ de eis, & de motib⁹, q sunt cõtrarij. Huic ergo obiectioni rñdet dicẽs, ꝙ nihil differt mutationes, quæ differũt ẽm cõtradictorios terminos, esse cõtrarias vel nõ cõtrarias: dũmodo hoc solũ verũ sit, ꝙ ipossibile sit ambas eidẽ simul inesse. hoc.n. qđ est esse cõtrariũ vel nõ cõtrariũ, nihil est vtile ad rõnẽ pręmissam. Secundam obiectionem excludit ibi.

ARGV. *Nec si non necesse est in contradictione quiescere, nec est mutatio quieti contrarium: forsitam enim id quod haud est, non quiescit. corruptio uero, ad id quod haud est (ut patet) mutatio est, sed si solum inter ipsas sit tempus: sic enim continua non erit sanè mutatio. Neque.n. in prioribus contrarietas conducebat, sed idipsum, simul inquam, inesse non posse.*

A Neque si non necesse est quiescere in contradictione, neque est mutatio quieti contrarium. non enim fortassis quiescit, quod non est: corruptio autem est in nõ ens. sed, si solum mediũ sit tempus: sic enim non erit mutatio continua. Neque enim in prioribus motibus cõtrarietas vtilis fuit, sed non contingere simul esse.

Posset.n. aliqs dicere, ꝙ necesse est ꝙ illud quod nõ semper mouet, prius quiescere, quia mot⁹ opponit quieti: sed hoc non habet locũ in mutationib⁹ generationis & corruptionis, quibus nõ opponit quies proprie loquendo, vt in Quinto dictũ est. Huic ergo obiectioni rñdet dicẽs, ꝙ nihil et differt quãtũ ad propositã rõnẽ, si non est necesse quiescere in aliquo cõtradictoriorũ terminorũ: neqꝫ etiã si mutatio nõ cõtrariat quieti. qa fortasse illud quod non est, non põt quiescere. corruptio aũt est in nõ esse, vnde videtur ꝙ in termino corruptionis non põt esse quies. Sed B hoc solum sufficit ad propositũ, si sit tẽpus medium inter duas generationes aut corruptiones. sic.n. cõsequens erit, ꝙ neutra istarũ mutationũ sit continua. Post hoc autẽ redit ad primã: & dicit, ꝙ, ideo non differt cõtrarias aut nõ contrarias esse ẽm cõtradictionẽ mutationes, quia neque in prioribus, in qbus agebatur de motibus, erat vtile ad propositũ, ꝙ in eis est contrarietas, sed ꝙ non cõtingit eas simul esse: quod non est propriũ cõtrariorũ, sed cõe omnibus oppositis. Tertiam obiectionem excludit ibi.

At que non cõturbemur oportet, si contrarium sit pluribus idem. ut motus quieti, & ei motui quo ad contrarium itur. Sed hoc tantum sumamus tum motui tum quieti, motum opponi, ut æquale ac mediocre ei, quod excedit aduersatur. & insuper fieri non posse, ut motus oppositi mutationesqꝫ simul eidem insint.

C Non oportet autem turbari, ꝙ idem plurib⁹ erit contrarium, vt motus et statui et motui, qui est in contrarium. Sed hoc solum est accipere quod opinat quodammodo et motui et quieti motus, contrarius. sicut æquale et mensurabile excellẽti, et ei quod excellitur. et qđ nõ cõtingit siľ oppositos eẽ, aut mot⁹ aut mutatiões.

Dixerat.n. supra motus esse contrarios, qui sunt in cõtraria: cùm ergo motus sit cõtrarius quieti: videtur sequi, ꝙ vni sunt duo contraria, quod est impossibile, vt probatur in Decimo Meta. Ad hoc ergo excludẽdum dicit, ꝙ non oportet de hoc turbari quod videtur sequi idẽ esse cõtrarium pluribus, s. motus quieti, & motui qui est in contrariũ. Sed hoc solũ debemus accipere, ꝙ vnus motus cõtrarius opponitur quodãmodo & motui contrario & quieti. motui quidem cõtrario ẽm directam cõtrarietatẽ, quieti autẽ magis ẽm oppõnẽ priuatiuã, quæ tñ habet aliquid D de cõtrarietate, in quantũ quies opposita, est finis & complemẽtũ contrarij motus. Sicut etiam æquale & commensurabile, opponit quodãmõ duobus. s. excedenti, & ei qđ excellit. siue magno & paruo. quibus opponitur ẽm priuationẽ magis. vt patet in Decimo Meta. Et iterum hoc oportet accipere, ꝙ nõ cõtingit simul esse neqꝫ oppositos motus, neqꝫ oppositas mutationes. Deinde cùm dicit.

Præterea, in generatione corruptioneue penitus absurdum esse uidebitur, si corrumpi continuo generatum, nullo qꝫ in tempore permanere necesse est. Quare de cæteris ex his idem profecto credetur. est enim naturale, in uniuersis mutationibus similiter se habere.

Amplius, in generatione & corruptione, et penitus incõueniens esse videbit, si factũ mox T. 51.

necess

necesse est corrumpi, & nullo tempore permanere. Quare ex his vtriq; fides alijs fiet. physicũ enim est similiter sese habere in omnibus

Osñdit q non solũ inter duos motus vel mutationes eiusdem speciei oportet esse mediũ tẽpus, & q nulla mutatio vna, quæ est in aliquod oppositorũ, põt esse perpetua & cõtinua, sed illud, quod est impossibile, est, q oppositi motus aut mutationes sic succedant sibi inuicẽ, q non intercidat tẽpus mediũ: hoc.n. vr penitus incõueniens in generatione & corruptione, si qñ aliqd factũ est generatione cõpleta, statim necesse sit q corruptio icipiat: & q nullo tpe permaneat id quod generatũ est. Frustra.n. aliquid generaret, nisi generatũ in esse permaneret. vñ ex his mutationibus põt fieri fides in alijs, hoc.n. est naturale, quod similiter se habet in oibus: quia semper natura eodem modo opatur. Sicut ergo incõueniens videt, q illud quod fit & generat, statim cũ generatũ est, corrũpatur, ita inconueniens videt, q id quod dealbat, statim q factũ est albũ, denigretur: & q illud, q augetur, statim decrescat. In omnibus enim his naturæ intentio frustraretur.

LECTIO. XVI.

Nullum localem motum, neq; rectum, neq; etiã reflexum ppetuo cõtinuũ esse posse, sed solũ circularẽ, deducitur.

Nunc autem dicamus motum infinitum aliquem esse posse, qui quidem vnus sit & continuus, atq; hunc esse conuersionem.

T.c.64. QVoniam autem contingit esse motum infinitum vnum, & cõtinuum, & hic circularis, nunc dicemus.

Postquã Phylosophus oñdit q nulla mutatio põt esse continua & perpetua nisi localis, hic oñdit quod nulla loci mutatio põt esse continua & ppetua, nisi circularis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositũ demõstratiue, Scdo logice ibi {Rõnabiliter.} Circa primũ duo facit. Primo oñdit propositũ, secũdo ex veritate determinata soluit quasdã dubitationes. ibi {Vnde & ad dubitationẽ.} Circa primũ tria facit. Primo dicit quid principaliter intendat. Intẽdit.n. ostendere, q possibile est esse quẽdam motum, qui vnus existens in infinitum continuetur: & quòd talis motus est solum circularis. et hoc primo ostendet. Secundo ibi.

Scda ratio. T.c.66.

ARGV. *Omne nanq; quod fertur, aut uersatur, aut recta pergit, aut mixto motu cietur. Quare, si motus rectus non sit continuus, nec hisce profecto, qui ex vtrisq; componitur, continuus esse potest.*

Omne enim quod fertur mouetur, aut circulariter, aut sm rectitudinẽ, aut mixtim. Quare, si neq; illorum alter continuus est, neque ex vtrisq; possibile est continuum esse.

Ostendit quomodo procedendũ sit. quia enim omne quod localiter fertur, mouetur vel circulariter, vel motu recto, vel motu composito ex vtroq;: sicut si aliquis mouetur per chordam & arcum, manifestum est, quòd si quis duorum simplicium motuum, s. vel circularis vel rectus, non potest esse in infinitum continuus, quòd multo minus ille, qui est cõpositus ex vtroque. Vñ oportet ptermittere motũ cõpositũ, & agere de simplicibus. Tertio ibi.

ARGV. *Patet id quod recto motu finitoq; fertur continue nõ moueri. reflectitur enim: sed quod recto motu reflectit, id contrarijs motibus profecto cietur. Loco nanq; cõtrarius est motus, quo deorsum itur, motui, quo pergitur sursum: & hisce, quo retrorsum itur, ei, quo contraria loca petuntur: & is item, quo dextrorsum itur, ei, quo pergit sinistrorsum. Hæ enim sunt loci contrarietates, ut patet. Quis est autem unus atq; continuus motus prius est definitum. est enim hisce, qui unius est mobilis, in uno quoq; sit tempore, atq; nulla specie differentiam habet. Tria nanq; sunt: id quod mouetur, ut homo, uel Deus: & quando, ut tempus, et tertium id, in quo. hoc autem est aut affectus, aut forma aut locus, aut etiam magnitudo. contraria uero specie differunt, et non unũ sunt. Atq; ea quæ diximus sunt differentiæ loci: Indicat autem motum, quo ex A pergitur ad ipsum B, contrarium esse ei, quo itur ex B in A, id quod ipsis accidit. sese enim mutuo sistunt, si simul fiãt. & in circulo simili modo. is enim quo itur ex A per B, cõtrarius est ei, quo itur ex A per C. sese enim mutuo sistũt, si continui sint, & non reflexio fiat: quia contraria mutuo se corrũpunt, sibiq; sunt impedimẽto. at is quo itur in latus, non est contrarius ei, quod pergitur sursum.*

(Margin letters beside this passage: E, F.)

Quod aũt qd fertur sm rectũ & finitũ nõ feratur continue, manifestũ est. reflectitur.n. reflexum aũt sm rectũ per contrarios mouetur motus. Contrarius enim sm locum est is, qui est sursum, ei, qui est deorsum: et qui est ante, ei, qui est retro: & qui est ad sinistrum, ei, qui est ad dextrũ. loci enim cõtrarietates hæ sunt. Quis aũt est vnus & continuus motus prius definitũ est: quia qui est vnius & in vno tẽpore, & in indifferẽti sm speciẽ. Tria enim erant. quod mouetur, vt homo aut deus: & quãdo, vt tẽpus: & tertiũ, in quo, hoc aũt est loc⁹ aut passio, aut species aut magnitudo. Contraria enim differunt specie, et non vnum sunt. loci autem sunt dictæ differentiæ. Signum autem, q motus cõtrarius est, qui est ab A ad B, ei, qui est ab ipso B ad A: ei quia stant et repausant adinuicem si simul fiant. Et in circulo similiter. vt qui est ab A in B ei, qui est ab A in C, Sistunt enim et si continui sint, et si non fiat reflexio: propter id quod contraria sese corrumpunt et prohibent adinuicẽ: sed non qui est in latus, ei, qui est sursum.

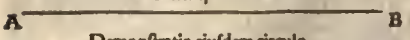
(Margin letter beside this passage: G.)

Oñdit q motus rectus, q est super magnitudinẽ rectã & finitã, non possit esse in infinitũ cõtinuus: & ita nullus motus rectus cõtinuus põt esse in infinitũ: nisi poneret aliqua magnitudo infinita in actu (qd supra improbatũ est in Tertio Phy.) Oñdit aũt hoc duplici rõne, quaꝝ prima talis est. Si aliqs super rectã magnitudinẽ & finitã mouet in infinitũ, oportet q hoc fiat per reflexionẽ. oñsum est.n. in Sexto, q magnitudinẽ finitã pertrãsit aliqd tpe finito. Cũ ergo puenit ad terminũ magnitudinis finitę cessabit motus: nisi mobile reuertat p reflexionẽ ad principiũ magnitudinis, vñ cœpit moueri. Sed illud qd reflectitur sm motũ rectũ, mouet cõtrarijs motibus. qd sic probat. Contrarij mot⁹ sunt, quorũ termini sunt cõtrarij, vt habitũ est in Quinto: sed cõtrarietates loci sunt sursum & deorsum & añ & retro, & dextrũ & sinistrũ: oẽ aũt qd reflectitur sm aliquã istaꝝ cõtrarietatũ necesse est q reflectat: oẽ ergo qd reflectit mouet cõtrarijs motibus. Oñsum est aũt supra in Quinto, q motus sit cõtinuus & vnus, s. qui est vni⁹ subiecti, & in vno tpe, & in eadẽ re nõ differẽti sm spẽm. Hęc enim tria cõsyderant in oi motu. Primũ est tẽpus, secũdũ est subiectũ, qd mouet, vt hõ aut De⁹, sm eos qui corpora cęlestia deos dicebant. tertiũ aũt est in quo mouet, qd qdẽ

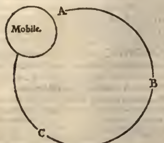
(Margin letter beside this passage: H. Margin notes: T.c.56., T.c.48., T.c.41.)

in motu locali est locus, in alteratione passio }.i. passibilis qualitas. in generatione & corruptione species, in augmento & diminutione, magnitudo. manifestum est aũt, ꝙ contraria differunt ſm speciem: vnde motus contrarij non possunt esse vnus & continuus. Prædicta autem sex sunt loci differentiæ, & sic oportet ꝙ sint contraria: quia cuiuslibet generis differentiæ sunt contrariæ. Relinquitur ergo, ꝙ impossibile sit, id quod reflectiť moueri vno motu cõtinuo. Et, quia posset aliqs dubitare, an id quod reflectitur, cõtrarijs motibus moueatur, pp hoc quod nõ apparet manifesta & determinata contrarietas in loco, sicut in alijs generibus in qbus est mot⁹, vt supra in Quinto dictum est, ideo addit quoddam signum ad hoc idem ostendendum præter ratione͂ supra positã ex contrarietate terminorũ, & dicit, ꝙ signũ huiusmodi est, ꝙ mot⁹ q est ab A in B, sit contrarius ei, qui est a B in A, sicut contingit in motu reflexo, qa huiusmodi motus si simul fiãt {stant & repausant adinuicem }.i. vnus impedit alium, & facit eum stare. Et non solum hoc contingit in reflexione motus recti, sed etiam in reflexione motus circularis. Signentur enim in aliquo circulo tria signa, s. A B C, cõstat, ꝙ, si incipiat moueri ab A in B, & postea moueatur ab A in C versus aliam partem, ꝙ erit reflexio: & isti duo motus impediunt se, & vnus sistit } id est facit stare aliũ. sed, si continue moueatur aliquid ab A in B, & per B iterum in C non erit reflexio. Ideo autem motus reflexi impediunt se inuicem, tã in recto, ꝙ̃ in circulo: quia hoc est de natura contrariorum, ꝙ se impediant & corrumpant. Motus autem, qui sunt diuersi & non contrarij, nõ se impediunt, sicut motus, qui est sursum, & qui est in latus: puta in dextrum vel sinistrũ, non se ipediunt: sed simul põt aliqd moueri & in sursum & dextrũ. Deinde cũ dicit.

Signum, quòd id quod reflectitur, moueatur contrarijs motibus.

Demonstratio eiusdem circulo.

.1 *Maxime autẽ patet ex eo motum, qui super linea re*
AROY. *cta sit, continuũ esse non posse: quia id, quod reflectitur, consistat, non solũ si super linea recta, sed etiam si sup circulo feratur, necesse est. Non .n. idem est super circulo ferri, atq; uersari Fieri nanq; põt ut interdũ prosequať motũ, interdũ ad id profectũ, und emoueri cœpit, redeat ac reflectatur. Esse uero necessariũ stare nõ modo sensu, sed ratione etiam credere profecto compellimur, est autem principiũ hoc. cum enim sint tria, principiũ, inquam, mediũ atq; finis: mediũ utrũq; est ad utrũq;, et numero quidem est unũ, rõne autẽ duo. Præterea aliud est esse potẽtia, aliud actu. Quare quoduis recte lineæ punctum, qđ inter extrema est collocatũ, potentia quidem est mediũ,*

A *actu uero non est: si non id quod fertur eam diuiserit, cõstiteritq; atq; incæpit rursus moueri. hoc autẽ pacto medium ipsum principium fit & finis. principium quidem posterioribus, finis autem primæ. Dico aũt, si id quod fertur, atq; sit A, in ipso constiterit. B: et rursus ferať ad C: sed, cum continue fertur nec affuisse nec absuisse in puncto b põt, sed esse solum in ipso nunc, in tempore uero nullo, nisi in eo toto, cuius nũc ipsum diuisio est. Quod si affuisse quispiam et absuisse posuerit semper ipsum D stabit cũ ferť. Impossibile est .n. ipsum A in B affuisse simul ac absuisse: ergo in alio temporis atq; alio puncto. Tẽpus igitur id erit, quod est inter puncta temporis illa. Quare A quiescet in B, & in cæteris idẽtidẽ punctis. quippe cũ sit eadem in omnibus ratio. Cum autem A, quod fertur utetur B, medio principio, atque fine consistat ipsum ne*
B *cesse est, propterea ꝙ illud duo perinde facit, atq; si illud ita mente perceperis. Sed ab A quidem puncto, ut à principio absuit, in C uero fuit, cũ moueri desierit steteritq;.*

Maxime aũt manifestũ est, ꝙ impossibile est continuũ esse, qui est in rectitudine motũ, quia reflexum necesse est stare, non solum in recta, sed & si ſm circulum feratur. non enim ide͂ est circulo ferri & ſm circulũ. est enim aliquando quidem continuũ quod mouetur, aliquãdo aũt in idem veniens, vnde motum est, reflecti iterũ. Quod aũt necesse est stare, fides est non solum in sensu, sed in ratione. Principium aũt, hoc est. Tribus enim existentibus, principio, medio, & fine: medium ad vtrunq; est, & vnũ quidem numero, ratione aũt duo. Amplius aliud est quod est potentia, & quod est actu. Quare rectitudinis, quæ infra sunt terminorũ, quodlibet signũ, T.c.65.
C potentia quidem est medium, actu autem non est, nisi diuidat hanc & stans iterũ incæperit moueri. Sic autem medium ipsum principium sit & finis, principium quidem posterioris, finis autem prioris dico autem, vt si fertur A, stet in B, & iterum feratur in. C. cum autem continue feratur, neq; factum esse, neq; abesse possibile est A & B, signum: sed solum esse in ipso nunc, in tempore autem nullo, præter cuius ipsum nũc est diuisio in toto A B C. Si autem adesse concedat aliquis & abesse, semper stabit A, qđ ferť. Impossibile enim est A simul adesse in B, et abesse. in alio ergo & alio signo tpis est. Tẽpus itaque erit, quod in medio. Quare qescet A in B. similiter autem & in alijs signis. eadem .n. ratio
D est in omnibus. Cum autem vtatur A. quod fertur, ipso B medio et principio et fine, necesse est stare: propter id, quod duo facit, sicut vtiq; si & intelliget. Sed ab A quide͂, signo absuit principio, in C autem affuit, cùm perficiat & stet.

Ponit scdam rõnem ad oñdẽdũ ꝙ motus reflexus nõ põt esse in infinitũ cõtinuus, q̃ quide͂ rõ accipiť ex quiete, quã necesse est interuenire. Dicit ergo, ꝙ maxime ex hoc manifestũ est, ꝙ ipossibile est motũ rectũ eẽ cõtinuũ in infinitũ: qa necesse est id qđ reflectiť qescere inter duos mot⁹. & hoc verũ ẽ nõ solũ si moueať p lineã rectã, sed ẽt si ferať ſm circulũ. Et ne aliqs itelligat ferri ſm circulũ ide͂ esse qđ ferri

ferri circulariter, ad hoc excludendum subdit, q non est idem {ferri circulo}.i.circulariter secũdũ proprietatẽ circuli {& ferri fm circulũ}.i.pertransire suo motu circulũ. Contingit.n.aliqñ q fm quandã continuationẽ sit mot eios, qđ mouetur, dũ,s.pertransit partẽ post partẽ fm ordinem partiũ circuli, & hoc est ferri circulariter. Qñq3 aũt contingit quod pertrãsit circulũ, qñ redierit ad principiũ, vñ incepit moueri, & non pertransire vltra fm ordinem partiũ circuli, sed redire retro, & hoc est reflecti. Siue ergo fiat reflexio in linea recta, siue in linea circulari, necesse est q interueniat quies media. Et hui rei fides accipi põt, nõ solum ex sensu: quia sensibiliter hoc apparet, sed etiã ex rõne. Cuius quidẽ rõnis principiũ hoc sumendũ est, q, cũ tria sint in magnitudine, quã pertransit, s.principiũ, mediũ, & finis: medium vtrunq3 est respectu vtriusq3: quia respectu finis, est principiũ: & respectu principij est finis: & sic cũm sit vnũ subiecto est duo ratione. Iterũ aliud principiũ est sumendũ, q aliud est quod est in potẽtia, & quod est in actu. His igitur visis, consyderandũ est ex dictis, q B quodlibet signum}.i.quodlibet punctũ signatũ infra terminos lineę, supra quã aliquid moueř, mediũ est in potẽtia, sed non est mediũ in actu, nisi fiat diuisio fm motum, ita, s.q in illo puncto id qđ moueř stet, & iterũ ab illo pũcto incipiat moueri: quia sic mediũ illud fiet actu principiũ, & finis. principiũ quidẽ posterioris, inquantũ ide incipit rursus moueri, finis aũt primi, inquantũ, s.ibi terminatus est primus motus per quietẽ. sit.n. vna linea, in cui principio sit A, in medio B, i fine C. Moueař ergo ab A in B, & ibi stet: & iterũ incipiat moueri à B, & referař vsq3 in C. sic.n.manifestũ erit, q B est actu finis prioris mot, & principiũ posterioris. Sed, si aliquid ferař continue ab A in C sine interpositione alicui quietis, nõ est possibile dicere mobile factũ esse}.i.aduenire, neq3 abesse}.i.abscedere: neq3 in hoc signo, qđ est A, neq3 in hoc signo, quod est B, sed solũ hoc põt dici, q in A vel in B sit in quodam nũc, nõ aũt in aliquo tpe erit: nisi forte fm hoc q aliquid C dicit esse alicubi in tpe, quia est ibi i nũc tpis: & ita qđ moueř continue ab A in C, in aliquo tpe erit in B, s.in nũc, qđ est diuisio quaedã illius tpis, & sic dicetur esse in B in illo toto tpe eo modo loquendi, quo dicit aliquid moueri in die: quia moueř in parte illius diei. Et, quia hoc videbatur dubiũ, q id qđ fertur non adsit & absit cuicũq3 signo in magnitudine signato, quã motu ptransit cõtinuo: ostendit hoc consequẽter dicens, q, si aliquis cõcedat q mobile adsit & absit alicui signo in magnitudine signato, sequitur q ibi quiescat. Impossibile est.n.q in eodem instanti adsit & absit mobile ab hoc signo, qđ est B: qa adesse aliquid & abesse sunt contraria, quã non possunt esse in eodem instanti. Oportet ergo q in alio & in alio nunc tpis mobile adsit & absit alicui signo magnitudinis, iter quęlibet aũt duo nunc est tps mediũ: ergo sequitur q mobile, quod est A, quiescit in B. Oẽ.n.quod est alicubi per aliqđ tps, est in eodem prius & posterius. Et similiter est dicẽdũ D in oibus alijs signis vel punctis: quia de oibus est eadem rõ. Vñ manifestũ est, q illud quod cõtinue fertur per magnitudinẽ aliquã, in nullo intermedio signo magnitudinis adest & abest}.i.accedit & recedit. Cũ.n. dicit q mobile adsit alicui signo, vel fiat in eo vel accedat id ipsum: per oia huiusmodi significatur, q illud signum sit terminus motus. cũm aũt dicitur, q absit vel abscedat, significatur q sit principiũ motus. non est.n. actu mediũ signũ magnitudinis, nec principiũ, nec finis mot: quia nec terminatur, nec incipit motus ibi, sed in potentia tñ. Posset enim ibi mot incipere vel terminari. Vnde nec adest nec abest mobile à signo medio, sed simpliciter dicitur esse ibi in nũc. est.n.mobile in aliquo signo magnitudinis cõparatum ad totum motum, sicut nunc ad tps. Sed, cũm mobile, quod est A, vtatur ipso B, vt medio, principio, & fine in actu, necesse est q ibi stet, pp hoc qđ facit ipsum mo-

A uendo & stando vnũ signũ esse duo, s. principiũ & finẽ. Sicut etiã cõtingit in intelligendo. Possumus.n.simul intelligere vnũ pũctum esse in vno subiecto. sed, si seorsum intelligamus ipsum vt principiũ, seorsum autẽ vt finẽ, non simul hoc continget, ita &, cũ id quod moueř vtitur aliquo signo, vt vno, non erit ibi nisi in vno nunc. Si aũt vtitur eo vt duobus, s. vt principio & fine in actu, necesse erit q sit in duobus nunc, & p cõsequens in tpe medio: & ita quiescet. Manifestũ est ergo, q illud quod mouetur cõtinue ab A in C, in medio B, neq3 affuit neq3 absuit}.i. neque accessit neque recessit, sed à primo signo, quod est A, absuit vel abscessit, quasi à principio in actu: in vltimo autem signo, quod est C, affuit vel accessit: quia ibi pficitur motus, & mobile quiescit. Et est attendendũ q in pmissis ponitur A qñq3 quidem pro mobili, quandoq3 pro principio magnitudinis. Ex istis autem patet, q motus reflexus, siue in circulari siue in recta magnitudine, non potest esse continuus, sed intercidit quies media: .t.T B quia idem signum est, quod actu, fit finis primi motus, & principium reflexionis. Sed in motu circulari mobile nõ vtitur aliquo signo, vt principio vel fine in actu, sed quolibet signo magnitudinis vtitur vt medio: & ideo motus circularis potest esse continuus, non autem reflexus.

LECTIO. XVII.

Aliquę de Motus reflexi continuitate Questiones proponuntur, soluunturq.

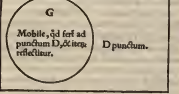
Quapropter & ad dubitationem, hoc est dicendum. habet enim hic locus hãc dubitationem. nam si sint duae lineae rectae A B C, & D E: quarum D E sit aequalis B C: & F mobile ex A continue moueatur ad C. atque, cum etiam in B puncto, G mobile ex D ad E uniformiter eadẽq; celeritate feratur, G prius accedet ad E, quàm F ad terminum perueniet C. Quod enim prius recessit ac abijt, id prius accedat necesse est. Non ergo F mobile simul in B puncto fuit atque absuit ab eodem. iccirco & posterius accedit ad C. nam si fuit ac absuit simul non posterius ad terminum perueniet C, sed stet in illo necesse est. ARGY.

C VNde & ad dubitationem hoc dicendum. Habet enim dubitationem hanc, si enim sit qđ est E, ei, qđ est F, aequale. & A feratur continue ab extremo ad C, similiter autẽ sit A in B signo: & D ferař continue ab F extremo ad G regulariter, & velocitate simili ipsi A, ipsum D ante veniet i G, q̃ A in C. Prius.n.se mouẽs et discedens, prius venire necesse est. non ergo simul affuit A in B, & absuit ab eodem. Vnde & D posterius fit. si enim simul, nõ posterius est, sed necessitas erit stare. T. 66.

Postquam Phylosophus ostẽdit q motus reflexus nõ potest esse continuus & vnus, hic secundum praemissa soluit quasdam dubitationes. Et diuiditur in partes tres secundum tres dubitationes quas ex praemissis soluit. secũda pars incipit ibi {eodem autem modo obuiandũ est.} Secũda: T. 69. Tertia ibi {Manifestat autem.} Circa primum duo facit. Primo ponit dubitationem, secundo soluit eam ibi {Non ergo ponendum est &c.} Dicit ergo primo, q T. 67. hoc quod dictum est ad probãdum, q motus reflexus nõ est continuus, potest etiam dici ad soluendum quandam dubitationem. Est enim vna talis dubitatio. sint duae magnitudines aequales, quarum vna dicatur E, alia F: sint etiam duo mobilia aequaliter velocia, quorum vnum

finis: sed hoc, à quo incipit reflexio, est actu principium & finis. Finis quidem motus, qui erat deorsum, puta lapidis: principium autẽ est in actu motus reflexi, qui est sursum: dum lapis cadens in terram resilit sursum. Sicut ergo in magnitudine, in qua est motus, signum, à quo reflectitur, est principium & finis in actu, ita & in ipsis motibus est accipere actu finem vnius & principiũ alterius: quod non esset, nisi quies interueniret media. necesse est ergo ꝙ id quod reflectitur in linea recta, quiescat. Et ita sequitur, ꝙ in recta magnitudine non possit esse motus continuus & perpetuus: quia magnitudo recta non est infinita: & ita non posset esse in perpetuum motus rectus cõtinuus, nisi reflecteretur. Deinde cùm dicit.

Ostensio, ꝙ necesse sit mobile, quod reflectitur, quiescere illo signo, à quo reflectitur.

ARGV. *Eodem autem modo & his est obuiandum, qui Zenonis rationem interrogant, censentq́; si semper dimidium trãsire oporteat, dimidia uero sint infinita et infinitorum transitio esse non possit, motum non esse, neq; posse quicquam moueri. Aut, ut quidam hanc eandem interrogãt rationem censentes mobile, cùm mouetur dimidia singula, super quæ fertur, enumerare. Quo fit, ut ab eo cùm totum transierit spatiũ enumeratus sit numerus infinitus. hoc autem omnium sententia fieri nequit.*

Eodem autem modo obuiandum est ad interrogantes Zenonis rationem: & volentes si semper medium trãsire oportet, hæc autem infinita sunt, infinita autẽ transire impossibile est. Aut sicut ipsam hanc eandem rationem q̃dam aliter interrogant, volẽtes simul cũ quod mouetur, medietatem prius numerare s̃m vnumquodq; factum medium. Quare abeũte totam infinitum accidit numerare numerum. hoc autem confitentur impossibile esse.

Ponit secundam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem, secundo excludit quãdam
T.c.68. solutionem in Sexto positam ibi {In primis igitur} Ter
Tertia. tio ponit veram solutionem ibi {Sed verum dicẽdum.} Dicit ergo primo, ꝙ eodem modo per ea quæ supra ostensa sunt, possumus obuiare ad eos, qui ponunt obiectionem Zenonis. qui sic volebant argumẽtari. Omne quod mouetur oportet quòd prius pertranseat medium q̃ perueniat ad finem: sed inter quoslibet duos terminos sunt infinita media, per hoc ꝙ magnitudo est diuisibilis in infinitum: & ita impossibile est transire media, quia infinita non contingit transire: ergo nihil potest mouendo ad aliquem terminum peruenire. Vel potest eadem dubitatio aliter formari, sicut quidam eam proponunt. Omne quod pertransit aliquod totum prius pertransit medietatem: &, cùm medietas iterũ diuidatur in medietatẽ, oportet ꝙ prius pertrãsierit medietatem medietatis: & ita omne, quod mouetur numerat quandam medietatem pertingendo ad ipsam. sed medietates sic acceptæ possunt in infinitum ire: ergo sequitur ꝙ aliquid pertransit totam magnitudinem, quod numerauit numerum infinitũ: quod est manifeste impossibile. Secundo ibi.

In primis igitur de motu sermonibus ex eo rationem hanc soluebamus: quia tempus infinita in seipso habet. non est enim absurdum, si infinito in tempore transeat quispiam infinitũ. infinitũ autem inest, tam in longitudine quàm in tempore, simili modo. ARGV.

In primis igit̃ rationibus de motu soluimus per id quod tempus ĩfinita habet in seipso. non enim inconueniẽs est, si in infinito tempore infinitum transit aliquis: similiter autem in infinitum in longitudine est, & tempore. T.c.68.

Excludit solutionem, quam supra in Sexto posuerat ad hanc obiectionem. Et primo recitat eam, secundo excludit ibi {Sed hęc solutio &c.} Dicit ergo primo, quòd prædicta obiectio soluta est in Sexto, cùm de motu in cõmuni agebatur, per hoc, ꝙ sicut magnitudo diuiditur in infinita, ita & tempus: & sic eodem modo tempus habet in seipso infinita, sicut & magnitudo diuiditur in infinitum: et ita non est inconueniẽs, si infinita, quæ sunt in magnitudine, transeat aliquis in infinita quæ sunt in tempore, quia non est inconueniens, ꝙ infinita magnitudo transeatur tempore infinito. Sed sicut in Sexto ostensum est, infinitum eodẽ modo inuenitur in magnitudine, & tempore. Secundo ibi. infra T.198

Sed hæc solutio ad interrogantem quidem sufficienter se habet. Interrogabatur enim, si fieri possit ut finito in tempore quippiam transeat aut enumeret infinita: ad rem aũt ipsam ueritatemq́; profecto non satisfacit. Nam, si quispiam omissa longitudine dictaq́; interrogatione, si fit inquam ut finito in tempore pertrãseat quippiam infinita, hæc de ipso interroget tempore (habet enim tẽpus infinitas diuisiones) non erit sufficiens hæc sanè solutio. ARGV.

Sed hæc solutio ad interrogãtem quidem se habet sufficienter. Interrogabat enim, si in finito tempore infinitum transire atq; numerare cõtingit: ad rem autem ipsam & ad veritatem non sufficienter. si enim aliquis dimittens magnitudinem & interrogauerit, si in finito tẽpore contingit infinita transire, interroget in ipso tempore eadem (habet enim tempus infinitas diuisiones) nec adhuc sufficiens hæc solutio.

Excludit hanc solutionem. & dicit, ꝙ hæc solutio sufficiens est ad obuiandum interroganti, qui sic interrogabat, an contingeret in tempore finito transire & numerare infinita. Quæ quidẽ interrogatio repellebatur per hoc quod subditur, ꝙ tempus finitum habet infinita, in quibus possunt transiri infinita, quæ sunt in magnitudine. Sed ista solutio non sufficit ad rei veritatẽ: quia, si aliquis prætermittat quærere de magnitudine, & prætermittit interrogare, an in tẽpore finito contingat infinita transire: & faciat hanc eandem interrogationem de ipso tempore, vtrum, s. infinita, quæ sunt in tempore, possint transiri (ꝓpter hoc ꝙ tẽpus in infinitũ diuidi) ad hanc interrogationẽ non sufficit prædicta solutio. Deinde cũ dicit.

Sed ea dicẽda est ueritas, quam paulo ante diximus. Nam, si quispiam lineam diuidat in duo dimidia, is uno puncto utitur ut duobus. faciet enim ipsum principium atq; finem. sic autem facit & qui numerat, & qui in dimidia diuidit. Quo sic diuidente, neq; linea est cõtinua, ARGY.

neq;

neq; motus. continuus enim motus continui est. in continuo autem insunt quidem dimidia infinita, sed nõ actu, sed potentia sunt, ut patet. Si uero quispiam dimidiã faciat actu non cõtinua faciet, sed modum ipsorum ponet, quod quidẽ in eo accidere patet, qui dimidia numerat. unum nanq; punctum uti duo numerare ipsum necesse est. Alterius enim dimidij principium alterius finis erit, si non ut unum ipsum continuam lineam: sed ut dimidia numeret duo. Quare ad interrogantem, si fieri potest ut in tempore aut in longitudine pertranseat quispiam infinita, partim posse, partim fieri non posse dicamus oportet. si enim infinita sint actu, fieri nequit: sin uero potentia, fieri potest. Qui nanq; mouetur continue, per accidens sane non simpliciter infinita transiuit. accidit enim lineæ ut dimidia sint infinita. substantia uero ipsius diuersa est atque esse.

Sed verum dicendum est, quod quidem diximus in rationibus. Si enim aliquis cõtinuum diuiserit in duo media, hic vno signo tanquam duobus vtitur. facit enim ipsum & principium & finem. sic autem facit numerans & in media diuidens. Sic autẽ diuidente, neq; erit continua linea neq; motus. continuus enim motus continui est: in continuo autem sunt quidem infinita media, at nõ actu, sed potentia. Si vero faciat actu non faciet continuum, sed stabit. quod quidem in numerante media manifestum est quia accidit. vnum enim signum necesse est ipsum numerare duo. alterius enim medij finis, alterius autem principium erit, si nõ vnum numeret continuum, sed duas medietates. Quare dicendum est ad interrogantem, si contingit infinita transire aut in tempore aut in lõgitudine, quia est quidem sic, est autem nõ sic. actu enim cùm sint, non contingit, potentia autem, cõtingit. Quod enim cõtinue mouetur sm accidẽs, infinita transiuit, simpliciter autem non. accidit autem lineæ, infinita media esse. substantia autem ipsa altera est & esse.

Ponit veram solutionem sm ea, quę supra pręmiserat & dicit, q sm veritatem hoc dicendum est ad solutionem dubitationis motæ, quod præmisimus in rationibus superpositis proximę: scilicet quòd, si aliquis diuidat continuum in duo media, tunc vtitur vno signo, s. in quo diuiditur continuum, tãquam duobus: quia facit ipsum & principium vnius partis, & finem alterius. facit autem hoc numerando, & in duo media diuidẽdo. Cùm autem sic diuisum fuerit continuum, iam non erit continuum: siue diuidatur magnitudo vt linea, siue diuidatur motus: quia nec motus potest esse continuus nisi sit continui, scilicet subiecti, & temporis & magnitudinis super quàm transit motus. Sic ergo diuidens numerat, & numerãdo continuitatem soluit. Sed in continuo dum continuitas durat sunt infinita media, nõ in actu, sed in potentia: quare si faciat aliquis aliquod mediũ inesse in actu, hoc erit per diuisionem, vt dictum est, inquantum accipietur vt principium vnius, & finis alterius, & sic non remanebit continuum: sed stabit}. i. iam media in actu non erũt infinita, sed in eis erit status. Quod maxime accidit in eo qui vult numerare medias: quia necesse est ei q vnum signum numeret quasi duo, inquãtum est vnius medietatis finis, & alterius principium. & hoc dico, quando non numeratur totum continuum vt vnum, licet numerentur duę medietates in ipso. Si enim accipiatur totum continuum vt vnum, tunc iam dictum est, quòd signum mediũ non accipitur vt finis & principium in actu, sed in potentia tantum. His ergo visis respondendum est ad eum, qui interrogat, an contingat infinita transire siue in tempore, siue in magnitudine: quòd quodammodo contingit, & quodammodo non contingit. Cùm enim sint infinita media in actu, non contingit ea trãsire: cùm autem sunt in potentia, contingit infinita transire. Et sic, cùm in cõtinuo non sint infinita media nisi in potentia, cõtingit infinita transire: quia illud, quod continue mouetur, transiuit sm accidens infinita, scilicet in potẽtia. Per se enim transit lineam finitam, cui accidit q insint ei infinita media in potẽtia: sed ipsa linea secundum substantiam & rationem est alia ab his medijs infinitis. non enim linea componitur ex punctis, sed puncta possunt signari in linea, inquantum diuiditur. Deinde cùm dicit.

At qui perspicuum etiã est, si quispiam temporis punctum (quod prius posteriusq; diuidit) non posteriori tempori respectu rei tribuat semper idem esse simul atq; non esse, & cum est ortum, non esse. Punctum igitur temporis utrisq; commune est: priori (inquam) posteriorique; & unum & idem est numero, ratione uero non idem. alterius enim finis, alterius principium est. at respectu rei posterioris est semper affectus. Sit tempus quidem A C B: res autem D, quæ quidem A C tempore sit alba: in C B uero non alba. in ipso ergo C alba est simul, atq; non alba. In quouis nanq; temporis A C puncto, licet ipsum D uere dicere album esse, si toto tempore illo est albũ, et in quolibet et ipsius B C non albũ esse: C uero est in utrisq;. ARGY.

T.c.69.

G Manifestum est autem & quia nisi aliquis faciat temporis signum (quod prius & posterius diuidit) semper posterioris rei erit simul idem ens & non ens, & quando fuit, nõ est. signum igitur vtrisq; cõmune est & priori & posteriori, & vnum & idem numero, ratione autem non idem est. huius quidem enim finis est, illius autem principium: res autem semper posterioris passionis est. Sit tempus, in quo est A C B, res, in quo D. hoc in A quidem tempore album, in B autem non album: in C ergo album, & non album. In quolibet enim ipsius A verum est dicere album, si omni tempore hoc erat album, & B non album: C autem in vtrisque.

H Soluit tertiam dubitationẽ. Et circa hoc tria facit. Primo proponit dubitationem & solutionem, secundo manifestat vtrũq; per exempla ibi {Sit tempus.} Tertio infert quoddam corrolarium ex dictis ibi {Si autem quodcunq;} Ponit ergo dubitationem primo, quæ in generationibus & corruptionibus fieri solet. Quod enim generatur, desinit nõ esse, & incipit esse. oportet autem aliud tẽpus assignari ei, quod est esse rei generatæ vel corruptæ, & aliud ei quod est nõ esse. puta si ex aere generetur ignis, in toto tempore A B erat nõ ignis, sed aer: in toto autem tempore B C est ignis. Cũ ergo hoc signum tẽporis, quod est B, sit vtriq; tempori cõmune, videtur quòd in illo instanti cõmuni sit simul esse ignis & non esse eiusdẽ. Hanc ergo dubitationẽ Philosophus soluens dicit, manifestum esse quòd nisi aliquis hoc signum temporis (quod diuidit tempus prius à posteriori {Faciat semper esse posterioris rei} idest, q in illo instanti hoc modo se habeat res, sicut

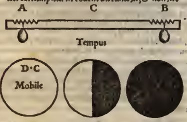
ibidem Tertia, 62.

in tempore

in tempore sequenti, sequitur quòd idem sit ens & non ens simul: & sequitur, quòd, quando aliquid factum est, sit non ens: tunc autem factum est, quando generatio terminatur, s. in illo nunc, quod diuidit tempus prius & posterius. Si ergo in toto tempore priori non erat ens, in hoc etiam nunc, quando iam generatum est, est etiã non ens: quia illud nunc est finis prioris temporis. Quomodo autem ista inconuenientia non sequantur ostendit subdens, q̀ vnum & idem numero signum, s. nunc, est commune vtriq; tẽpori, s. priori & posteriori. Sed quãuis sit vnum subiecto, non tamen est vnum ratione, sed duo. est enim finis prioris temporis, & principium posterioris. Sed, si accipiatur in ipso nunc, quod res est} id est, si accipiatur sm quòd est vnum res semper tenet se cum posteriori passione. Vel aliter, quãuis ipsum nũc finis sit temporis prioris, & principium posterioris, & sic sit communis vtriq;, tamen sm quòd est rei} id est, secundum quòd comparatur ad rem, quę mouetur, semper est posterioris passionis: quia res, quę mouetur in illo instãti, est subiecta passioni posterioris temporis. Sic ergo obiectione & solutione posita, manifestat vtrunq; per exempla. & primo obiectionem cùm dicit{Sit enim tempus.} Et dicit sit tempus A C B, res autem, quæ mouetur, sit D: quod quidem D in A tempore sit album, in B aũt non album. videtur ergo sequi, q̀ in C sit album, & nõ album. & quomodo hoc sequitur ostendit subdens, si enim in toto tempore A est album, sequitur q̀ in quolibet accepto in ipso A, sit albũ: & similiter, si in toto tempore B, est non album, sequitur, q̀ in quolibet ipsius accepto sit non album. cùm ergò C sit acceptum in vtroq; (quia est huius finis, & illius principium) videtur sequi, quòd in C sit album & nõ album.

Secundo ibi.

Exemplaris ostẽsio, qua dubitatur q̀ id, quod generatur, uel corrumpitur in eodem instanti fit, & non fit.

ARGY.

Non est igitur dandum in omni tempore A C puncto D album esse, sed in quouis præter ultimum C: hoc autem iam ipsum posterius est. & si non album fiebat, & si album corrũpebatur in A C, toto factum est sanè aut corruptum in C. Quare album, aut non album esse primum in illo uere dicere licet, uel cùm est ortum non est, et cùm corruptum est, erit aut album aut non album, & ens omnino atq; non ens simul esse necesse est.

Non ergo dandum est in omni, sed præter vltimum nunc in quo est C: hoc autem iam postremum. & si fiebat album, & si corrumpebatur album in omni A, factũ est, & corruptum est in C. Quare album, aut non album primum in illo verum est dicere, aut cũ est factum non erit, aut cùm corruptum est, erit, aut simul album & non album, & omnino esse, & nõ esse, necesse est.

E Manifestat solutionem supra positam: & dicit, quòd non est concedendum, q̀ in quolibet accepto in A sit album, sed est excipiendum vltimũ nunc, quod est C, quod quidem iam est postremum} id est vltimus terminus mutationis. Puta si album vel fiebat, vel corrumpebatur in toto A, in C non corrumpitur, nec fit album, sed iam factum est, & corruptum. Quod autem factũ est, est: quod autem corruptum est, non est. Vnde manifestum est, q̀ in C primo verum est dicere hoc esse album, si ibi terminetur generatio albi: aut esse non album, si ibi terminet corruptio albi.) Aut si hoc non dicatur, sequentur inconuenientia supra posita, s. quòd cùm aliquid est iam generatum, adhuc est non ens: & cùm corruptum est, adhuc est ens. Aut etiam sequitur, quòd aliquid simul sit album, & non album, & vniuersaliter ens, & non ens. Deinde cùm dicit.

ARGY.

Quod si id generetur, necesse est quod prius non est,
F *& cùm generatur non est, fieri profecto nõ potest, ut tempus in indiuidua tempora diuidatur. Nam, si in A tempore, D ipsum album fiebat: factum est autem simul, & est in alio indiuiduo tempore B hærente tempori A, si in A quidem fiebat, & non erat, etiam autem in ipso tempore B, generationem aliquã nimirum mediã esse oportet. quare, & tempus id erat, in quo fiebat. non enim eadem & his erit ratio, qui nõ ex indiuiduis inquiunt tempus constare. sed factum est in temporis ipsius, in quo fiebat ultimo pũcto: cui quidẽ nihil hæret, neq; deinceps est, indiuidua uero tẽpora sunt deinceps. Quæ cùm ita sunt, patet si in A toto tempore, D fiebat, nõ esse maius id tempus, in quo factum est atq; fiebat, eo tempore quo toto solum fiebat. Hæ igitur tales suæ quædam sunt rationes, ex quibus, ut proprijs quispiam credet motum rectum perpetuo continuum esse non posse.*

G Si autem quodcunq; fuerit prius non ens, necesse est fieri ens, & cùm fit, non est, non possibile est in atoma tempora diuidi tempus. Si enim in A tempore D fiebat album: factum est autem simul, & est in altero indiuiduo tempore habito aũt, in B, & si in A fiebat, non erat, In B autem est, generationem oportet esse quandam mediam. quare, & tempus erat, in quo fiebat. non enim eadem erat ratio, & in nõ atoma diuidẽtibus: sed ipsius temporis, in quo fiebat, factum est: & est in vltimo signo, cui nihil est habitum, neq; consequenter. sed indiuisibilia tempora consequẽter sunt. Manifestum autem est, quia, si in A toto tempore fiebat, q̀ nõ est plus
H tempus, in quo factum est, & fiebat, q̃ in quo fiebat solũ omni. Quibus igitur aliquis tanquam proprijs credet rationibus, hæ & huiusmodi quædam sunt. Tex. c. 70

Infert quoddam corrolarium ex pręmissis, s. q̀ tempus non diuidatur in indiuisibilia tempora: quia hoc posito, non poterit solui præmissa dubitatio. Dicit ergo, q̀ necesse est omne quod est prius non ens, & postea ens, aliquando fieri ens, & iterum necesse est, q̀, cùm aliquid fit, nõ est. Si autem hæc duo, quæ supponit sunt vera, impossibile est, quòd tempus diuidatur in indiuisibilia tempora. Diuidatur enim tempus in indiuisibilia tempora, & sit primum tempus indiuisibile A, secundum autem cõsequenter se habens ad ipsum, sit B: D autem, quod prius nõ erat album, & postmodum est album, fiebat album, id est A.

&tunc

& tunc non erat album. oportet autem dare, ꝙ sit factum in aliquo tempore indiuisibili & habito }id est cõsequenter se habente, s. in B, in quo iam est. si autem fiebat album in A, sequitur ꝙ in A non erat album, in B autem est album. Cũ ergo inter nõ esse et esse sit generatio media (quia nihil transit de nõ esse in esse, nisi per generationem) sequitur, ꝙ inter A & B sit generatio media, ergo erit aliquod tẽpus mediũ inter A & B, in quo fiebat albũ: quia hic ponitur tempus B D generationis, & similiter, cũ in illo medio tẽpore indiuisibili fiat album, est non albũ: vnde eadem ratione oportebit ponere aliud tempus adhuc medium, & sic in infinitum. Et hoc ideo, quia non potest poni ꝙ in eodem tempore fiat, & factum sit. Sed non est eadem ratio si dicatur, ꝙ non sunt indiuisibilia tempora, in quo tempus diuiditur. dicemus enim secũdum hoc, quòd vnum & idem tempus est, in quo fiebat & factum est. sed fiebat & erat non ens in toto tempore præcedenti, est autem factũ & ens in vltimo nunc temporis: quod quidem non se habet ad tempus præcedẽs, sicut habitum aut consequenter, sed sicut terminus eius. Sed si ponantur tempora indiuisibilia, necesse est, quòd consequenter se habeant, Manifestum est autem secundum præmissa, ꝙ non suppositis temporibus indiuisibilibus, si aliquid fiat album in toto tempore A, non est maius tempus, in quo factum est & fiebat, ꝙ̃ in quo fiebat solum: quia in toto tempore fit, in vltimo autem termino temporis est factum. Tempus autem & terminus temporis non sunt aliquid maius ꝙ̃ tempus tantum. sicut etiam punctum nihil magnitudinis adijcit lineæ. Sed, si ponantur tempora indiuisibilia, manifestum est ex præmissis, quòd oportet plus temporis esse, in quo fit & factum est, ꝙ̃ in quo fit solum. Vltimo autem epilogando concludit principale intentum dicens, ꝙ præmissæ rationes sunt & similes eis, quibus credendum est tanquam proprijs, quòd motus reflexus non est continuus.

E

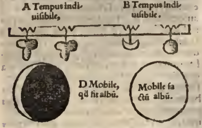
F

LECTIO. XVIII.

Quibusdam communibus rationibus ostenditur, motum reflexum continuum non esse.

G

Ostensio ꝙ tempus non diuidatur in indiuisibilia.

H

ARGY. *Hoc idem insuper ita sese habere videbitur, & si disserendi modo idipsum consyderabimus.*

RAtionabiliter autem intendẽtibus, & ex his videbitur alicui idem hoc accidere.

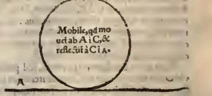
Postquam Philosophus ostendit rationibus proprijs, ꝙ motus reflexus non est continuus, ostendit hic idem rationibus communibus, & logicis. Et circa hoc duo facit. Primo dicit de quo est intentio, secundo probat propositum. ibi {Omne enim quod mouet.} Dicit ergo primo, infra ꝙ, si aliquis velit {rationabiliter.} id est logice intendere ad propositum ostendendum, videbitur hoc idem sequi, scilicet ꝙ motus reflexus non est cõtinuus ex rationibus, quæ ponentur. Secundo ibi.

ARGY. *Omne itaque quod continue mouetur, modo nihil prohibeat, ad id & antea ferebatur, ad quod per motum accessit. ceu si peruenit ad A, ferebatur ad B, & non solum cum erat prope, sed statim etiam ut incœpit moueri. Cur enim nunc magis quàm prius? hoc & ad cæteros accommodabitur motus. At id quod ex A fertur ad B, ueniet rursus ad A continuo motu. Cùm igitur ex A mouetur ad B, tum fertur etiam ad A eo motu, quo pergit ex ipso B. Quo fit, ut contrarijs simul motibus moueatur. recti nanq; motus contrarij sunt.*

Omne enim quod mouetur cõtinue, si à nullo prohibeatur, in quod quidẽ venit secundum loci mutationem, in hoc & ferebatur prius. vt si in B venit, ferebatur in B, & non cum proximũ erat, sed mox sicut incœpit moueri. Quid enim magis nunc, ꝙ̃ prius? similiter autem & in alijs. Quod aũt ab A fertur in C, iterũ veniet in A cõtinue motum. Cũ ergo ab A in C fereba tur, tunc & in A fertur secundum motum, qui est à C, & econuerso. Quare simul contrarijs, contrarij enim sunt, qui sm rectitudinẽ fiunt.

Ostendit propositum. Et primo solum in motu reflexo locali. secundo communiter in omnibus motibus. ibi {Amplius ex his manifestum etc.} Prima ratio talis est. Te.71. Omne quod mouetur continue, à principio sui motus ferebatur in finem, ad quem peruenit sm loci mutationem: nisi fuerit aliquid prohibens: quia à prohibente potuisset in aliam partem deflecti. Exemplificat autem hanc propositionem dicens, ꝙ, si aliquid per motum localem peruenit ad B, non solum quando propinquum erat, sed statim quando incœpit moueri mouebatur ad B. Non est enim aliqua ratio, quare magis moueatur ad B nunc ꝙ̃ prius. & simile est in alijs motibus. Si autem ita sit ꝙ motus reflexus sit cõtinuus, verum erit dicere, ꝙ id quod mouetur ab A in C, & iterum reflectitur in A, continue mouetur. Ergo in prima parte motus, qui est ab A in C, mouebatur ad terminũ vltimæ partis, qui est A, & sic dum mouetur ab A mouetur ad A. Sequitur ergo, ꝙ simul moueatur contrarijs motibus: quia in motibus rectis, contrarium est moueri ab eodem & in idem. In motibus autem circularibus non est contrarium. Hoc autem est impossibile, ꝙ aliquid simul moueatur contrarijs motibus: ergo impossibile est quòd motus reflexus sit continuus. Deinde cum dicit.

Ratio Prima, qua ostenditur ꝙ motus reflexus non possit esse continuus.

Et insuper ut ex eo mutetur, in quo ipsum non est. ARGY. *Quod si hoc fieri nequeat, in ipso B stetur necesse est. non igitur hic unus est motus. Qui nanq; motus intercipitur statu unus profecto non est, ut luce clarius extat.*

Simul autem & ex hoc mutatur in quo non est. Si igitur hoc impossibile est, necesse est stare in C.

in C. non eſt ergo vnus motus. qui enim ſtatu intercipitur, non eſt vnus. A

Ex eodem medio ducit ad aliud inconueniēs. Si enim aliquid, dum mouetur ab A, mouetur ad A, non autem poteſt moueri ad A, niſi ex aliquo contrapoſito, quod ſit C, in quo mobile nōdum fuit, cùm incipit moueri ab A, ſequitur q aliquid mouetur ex illo termino, in quo non eſt. Sic ergo impoſſibile eſt, quòd motus reflexus ſit continuus. Et, ſi hoc eſt impoſſibile, neceſſe eſt q in puncto reflexionis mobile quieſcat, ſ. in C. Ex quo patet, q non eſt vnus motus: quia motus, qui diſtinguiť per interpoſitionem quietis, non eſt vnus. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Praeterea ex hiſce magis uniuerſaliter de omni motu perſpicuum idem erit. Nam, ſi omne quod mouetur, aliquo motu dictorum motuum omnino mouetur: et quod quieſcit ex his aliqua quiete quieſcit, quae opponuntur: (nullus enim alius in ratione rerum praeter aſſignatos eſt motus:) id autem quod nō ſemper hoc motu mouetur: eorum motuum, inquam, qui ſpecie differunt, & non motus totius cuiuſpiam parte, neceſſe eſt oppoſita quieſcat quiete. eſt enim quies priuatio motus. Si igitur haec ita ſe habent, & motus quidem recti contrarij ſunt: fieri uerò nequit, ut ſimul quicquam motibus cōtrarijs moueatur: id profecto ex A fertur ad B, non ex B. quoque ſimul feretur ad A. Atq;, cùm non ſimul motibus utriſq; feratur; moueatur autem dicto motu ex A pergendo ad B. prius in ipſo B quieſcat neceſſe eſt. Haec enim eſt ea quies, quae opponiť ei motui, quo itur ex B ad A. Patet igiť ex hiſce quae diximus, motum nullū rectum continuū eſſe poſſe.* B

T.c.71. Amplius autem, & ex his manifeſtum vniuerſaliter magis de omni motu. Si enim omne quod mouetur, mouetur aliquo dictorum motuū, & quieſcit aliqua dictarum oppoſitarum quietū: (nō erat enim alius praeter iſtos:) quod autem non ſemper mouetur ſecundum hunc motum, dico autem quicunq; ſunt alteri ſpecie, & non ſi aliqua pars eſt totius, neceſſe eſt prius quieſcere ſm oppoſitam quietem. quies enim priuatio eſt motus. Si igitur contrarij quidem motus ſunt, qui ſecundum rectitudinem fiunt: ſimul autem non contingit moueri cōtrarios: quod ab A ad C fertur, non vtiq; feretur ſimul ab ipſo C ad A. Quoniam autem non ſimul fertur, mouetur autem ſecūdum hunc motū: neceſſe eſt prius quieſcere apud C. Haec enim oppoſita quies, ei qui eſt C motui. Manifeſtum igitur ex his quae dicta ſunt, quoniam non eſt continuus motus. C D

Probat idē vniuerſalius in quolibet genere motus, tribus rationibus. Quarū prima talis eſt. Omne quod mouetur, mouetur aliqua ſpecierum motus ſupra aſſignatarum, & ſimiliter omne quod quieſcit oportet q quieſcat aliqua quiete oppoſitarum praedictis motibus. oſtēſum eſt enim ſupra in Quinto, q non poteſt eſſe alius motus praeter aſſignatos. Accipiamus ergo aliquem motum diſtinctum ab alijs motibus hoc modo, q ſit differens ſpecie ab alijs, ſicut dealbatio differt à denigratione: non autem ſic, q motus qui accipitur diſtinguatur ab alijs, ſicut vna pars motus ab alijs partibus eiuſdem motus: vt vna pars dealbationis diſtinguiť ab alijs partibus dealbationis eiuſdem. Accepto ergo vno tali motu, ſicut dictū eſt, A verum eſt dicere, q illud quod non ſemper mouetur hoc motu, ex neceſſitate prius quieſcebat oppoſita quiete: ſicut quod non ſemp dealbatur aliquando quieſcebat quiete oppoſita dealbationi. Et haec propoſitio nō eſſet vera, ſi aliqua pars determinata motus acciperetur. non. n. eſt neceſſe, vt quod nō ſemper mouebatur hac parte dealbationis, q antea quieſceret qete oppoſita: quia antea etiam dealbatur alia parte dealbationis. Et propter hoc ſignanter dixit {Et non ſi aliqua pars eſt totius.} Hanc autem propoſitionem ſic probat. Duorum priuatiue oppoſitorum neceſſe eſt cùm vnum non ineſt, alterum ineſſe ſuſceptibili: quies autem opponitur motui priuatiue: ergo, ſi mobile erat quando ſibi motus non inerat, ex neceſſitate ſequitur q tunc quies ſibi ineſſet. Hac igitur propoſitione probata ex ratione ſuprapoſita, ſumit minorem dicens, q, ſi motus recti cōtrarij ſunt, qui eſt ab A ad C, & qui eſt à C ad A, & non contingit ſimul eſſe motus contrarios: manifeſtum eſt, q, quādo mouebatur ab A ad C, nō mouebatur tunc à C ad A. & ſic iſto motu, qui eſt à C ad A, nō ſemper mouebatur. Vnde ſm propoſitionem praemiſſam, neceſſe eſt q mobile prius quieſceret quiete oppoſita. Oſtēſum eſt autem in Quinto, q motui, qui eſt à C, opponitur quies, quae eſt in C: ergo quieſcebat in C. Non ergo motus reflexus erat vnus & continuus, cùm diſtinguatur per interpoſitionem quietis. Secundam rationem ponit ibi. B T.54.

ARGY. *Inſuper hoc etiam modo, ratio magis erit accommodata. Simul enim corruptum eſt non album, & ortum eſt album. Si igitur alteratio, qua itur ad album, atq; ex albo continua fit, et nullo in tēpore maneat: ſimul profecto corruptum eſt non album, & factum eſt album, atq; non album. Horum enim trium idem tempus erit, ut patet.*

T.c.72. Amplius autem & haec ratio magis propria eſt his, quae dicta ſunt. ſimul enim corruptum eſt quod non album, & quod factum eſt albū. Si igitur continua alteratio ad album, & ex non albo: & non manet aliquo tempore, ſimul corruptum eſt non albū, & factum eſt non album. Trium enim erit idem tempus. C

Secūda rō. Quae talis eſt. Simul corrumpitur non album, & generatur album: & econtrario ſimul corrumpitur album, & fit non album: ſed, ſi motus reflexus in quolibet genere ſit cōtinuus, ſequetur, q continue alteratio terminetur ad album, & incipiat ex albo recedere, & q nō quieſcet ibi aliquo tempore. alioquin non eſſet continua alteratio, ſi interponeretur quies. ſed, ſicut dictū eſt, cùm fit album, corrumpitur non album: ſequitur ergo, q ſimul corrumpatur non album, & fiat nō album: quia iſta tria ſunt in eodem tempore, ſ. fieri album, & corrumpi non album, & iterum fieri non albū: ſi tamen continuetur reflexio abſq; interpoſitione quietis. Hoc autem eſt manifeſte impoſſibile, q ſimul fiat non album, & corrumpatur nō album: non ergo eſt poſſibile, quòd motus reflexus ſit cōtinuus. D

Haec autem ratio ad generationem & corruptionē pertinere videtur. Et propter hoc, hanc rationem dicitur eſſe magis propriam q̄ praemiſſas: quia in cōtradictorijs magis apparet, q non poſſunt eſſe ſimul natura. Et tamen quod dicitur in generatione, & corruptione extendit ad omnes motus: quia in quolibet motu eſt quaedam generatio & corruptio. ſicut enim in alteratione generať & corrumpitur album, vel non album, ita in quolibet alio motu. Tertiam rationem ponit ibi.

ARGY. *Praeterea, non ſi tempus continuum eſt, & motus continuus eſt, ſed deinceps. quo nanq; pacto contrariorū motuum, ut dealbationis ac denigrationis idem fuerit finis? Patet igitur motū rectū continuū perpetuo eſſe nō poſſe.*

Amplius

Amplius non si continuum est tẽpus,& mo tus, sed consequenter. quõ igitur erit vltimum idem contrariorum,vt albedinis,& nigredinis;

Tertia rõ. Quæ talis est. Sicut supra in Quinto habitum est, non est necessarium,si continuum est tempus,q. ppter hoc motus sit continuus. Motus enim diuersarum specierum, & si succedãt sibi in tempore continuo,non tamen sunt continui,sed consequenter se habentes:eo q oportet cõtinuorum esse vnum communem terminum,contrariorum autem in specie differẽtium,vt albedinis & nigredinis, non

Tex.68. potest esse vnus cõmunis terminus. Cùm igitur motus, qui est ab A in C,sit contrarius motui,qui est à C in A:in quocunq; genere motus,vt supra in Quinto ostẽsum est, impossibile est q isti duo motus sint cõtinui adinuicem: etiam si tempus eorum sit continuum nulla interposita quiete. Relinquitur ergo, q motus reflexus nullo modo potest esse continuus. Est autẽ consyderandum,q rationes præmissæ dicuntur logicæ:quia procedunt ex quibusdam communibus,s.ex proprietate contrariorum.

LECTIO. XIX.

Solum circularem motum Continuum esse demonstratur,ac Primum.

ARGY. *Motus autem hisce, qui super circularem lineam fit, unus atque continuus erit. nullum enim impossibile accidit. Etenim id quod ex A mouetur, simul ad ipsum mouebitur A, eadem nimirum appetitione. Ad quod enim perueniet, ad id & mouetur, sed non simul contrarijs ciebitur motibus, neq; oppositis sanè. Non enim omnis motus quo pergitur ad hoc, cõtrarius ei, quo itur ex hoc, aut oppositus est. Sed contrarius quidẽ est rectus, huic enim motus loco accommodatus contrarius est, ut his, qui per diametrum fit. termini enim plurimum distant. oppositus autem est, qui per eandem fit longitudinem. Quare nihil uetat, ut talis motus continuus sit, nullasq; prorsus intercapedines habeat. etenim cõuersio quidem à seipso in seipsum.* Rectus *aũt motus à seipso in aliud trãsitio est.*

Te.c.78. QVi autem in circulari fit, erit vnus & continuus. nullum enim impossibile cõtingit. Quod enim ex A mouetur, simul mouebitur in A, secundum eandem positionem. in quod enim veniet, & mouetur in hoc, sed non simul mouebitur contrarijs, neq; oppositis. Nõ enim omnis, qui est in hoc, ei qui est ex hoc contrarius est, neque oppositus. Sed contrarius quidem est qui super recta fit. hic. n. est contrarius secundum locum. vt qui secundum diametrum. Distat enim plurimum. Oppositus autem, qui est secundum eandem longitudinem. Quare nihil prohibet moueri continue, & nullo tẽpore deficere. Circularis enim motus est ab eodem in idem. Rectus autem ab eodem in aliud.

Postquam Philosophus ostendit, q nullus motus localis potest esse continuus præter circularem, hic ostendit q motus circularis potest esse cõtinuus & primus. Et primo ostendit hoc per proprias rationes, secundo per rationes logicas,& communes. ibi { Rationabiliter autem ac-

Tex.76. cidit. } Circa primum duo facit. Primo ostẽdit, q motus circularis sit, secundo q sit primus. ibi { Quòd autem la-

T.75. tionum. Circa primum duo facit. Primo ponit duas rationes ad ostendẽdum, q motus circularis potest esse continuus, secundo ex eisdem rationibus cõcludit, q nullus

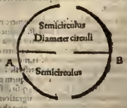
E alius motus potest esse continuus. ibi { Manifestum autem ex hac diuisione. } Quòd autẽ motus circularis pos- T.74.
sit esse vnus continuus, prima ratione sic probat. Illud dicitur esse possibile, ad quod nullum sequitur impossibile; nullum autem sequitur impossibile si dicamus, q motus circularis sit in perpetuum cõtinuus. quod patet ex hoc, q in motu circulari illud quod mouetur ex aliquo, puta A, simul mouetur in idem signum { secũdum eandẽ positionem }. i. secundum eũdem processum mobilis, eodem ordine partium seruato. quod in motu reflexo nõ contingit, quia, cùm aliquid retrocedit disponitur secũdum contrarium ordinem partium in mouendo: quia vel oportet q pars mobilis, quę in primo motu erat prior, ex reflexione fiat posterior: vel oportet q illa pars mobilis, quæ in primo motu aspiciebat ad vnam differentiam loci, puta dextrum vel sursum, in reflexione aspiciat ad cõtrarium. Sed in motu circulari seruatur eadem positio, dum aliqd

F mouetur ad id, à quo recedit. Sic ergo poterit dici, q etiã à principio sui motus, dũ recedebat ab A, mouebatur ad hoc, ad quod tandem perueniet, s. ad ipsum A. Nec propter hoc sequitur hoc impossibile, q simul moueatur motibus cõtrarijs, aut oppositis: sicut sequebatur in motu recto. Nõ enim omnis motus, qui est ad aliquẽ terminum, est contrarius, aut oppositus motui, qui est ex illo eodem termino. sed ista contrarietas inuenitur in linea recta, sm quam attenditur contrarietas in loco. Non enim attenditur contrarietas inter duos terminos secundum lineã circularem quæcunq; pars sit circumferentiæ, sed secundum diametrum. Contraria enim sunt quę maxime distãt. maxima autem distantia inter duos terminos, non mensuratur secũdum lineam circularem, sed secundum lineam rectam. Possunt enim inter duo puncta infinitæ lineæ curuæ describi: sed nõnisi vna linea recta. Id autem quod est vnum, est mensura in quolibet genere. Sic igitur patet, q, si sit aliquis circulus, & diuidatur per medium: & sit dia-

G meter eius A B: motus, qui est per A diametrũ, ab A in B, est contrarius motui, qui est per eundem diametrum, à B, in A: Sed motus, qui est per semicirculum ab A in B, non est contrarius motui, qui est per alium semicirculum à B in A. Contrarietas autẽ erat, quæ impediebat, q motus reflexus non posset esse continuus, vt ex superioribus rationibus apparet. Nihil ergo prohibet cõtrarietate sublata, motum circularem esse continuum: & tamen nullo tempore deficere. Et huius ratio est: quia motus circularis habet suũ complementum, per hoc q est ab eodẽ in idem, & sic per hoc non impeditur eius cõtinuatio. Sed motus rectus habet suum complemẽtum per hoc, q est ab eodem in aliud. Vnde, si ab illo alio reuertatur in idem, à quo incœperat moueri, non erit vnus motus cõtinuus, sed duo.

Deinde cùm dicit.

H *Ostensio, q motus, qui sunt per diametrum circuli, sunt contrarij, non autem qui sunt per semicirculos.*

Et hisce quidem motus, qui fit in circulo, nũquam fit in eisdem: rectus autem, sæpe fit in eisdem. Is igitur motus, qui ARGY.

tus, qui semper in alio, atq; alio fit, continue fieri potest. at hisce continue fieri non potest, qui sæpe fit in eisdem. Motibus enim oppositis, id quod mouetur, simul moueatur necesse est. Quare fieri non potest, ut aut in semicirculo quicquam, aut in alia ulla circunferentia cõtinue moueatur. Sæpe enim in eisdem moueatur, & contrarijs mutationibus mutetur necesse est, non enim coniunguntur hic principium atque finis. Circuli autem cõiunguntur, & hic est solus motus perfectus.

Et qui quidem in circulo, nequaquam in eisdem est. qui vero secundum rectitudinem multoties in eisdem est. Eo igitur qui semp in alio, & alio fit, contingit moueri continue. qui vero in eisdẽ multoties non contingit. Necesse enim esset simul moueri cõtrarijs. Quare neq; in semicirculo, neq; in alia circulatiõe neq; vna contingit moueri cõtinue. Multoties enim necesse est eadem moueri, & contrarijs mutationibus mutari. nõ enim copulat principio finem. Qui autem circuli copulat, & solus est perfectus.

Scda ratio. Ponit secundam rationem dicens, q motus circularis non est in eisdẽ, sed motus rectus multoties est in eisdem. Quod sic intelligẽdum est. si enim aliquid moueatur ab A in B per diametrum, & iterum, à B in A per eundem diametrum, necesse est q per eadem media redeat, per quę prius transierat: & sic pluries per eadem fertur. Sed, si aliquid moueatur ab A in B per semicirculum, & iterum à B in A per semicirculum alium: quod est circulariter moueri, manifestum est, q non redit ad idem per eadem media. Est autem de ratione oppositorum, q circa idem consyderentur, & sic manifestum est, q moueri ab eodem in idem secundum motum circularem, est absq; oppositione: sed moueri ab eodem in idem secundum motum reflexum est cum oppositione. Sic igitur patet, q motum circularem, qui non redit ad idem per eadem media, sed semper pertransit aliud & aliud, potest esse vnus & cõtinuus: quia non habet oppositionem. Sed ille motus reflexus, s. qui dum redit in idem pluries, in eisdẽ medijs fit pertranseundo, non potest esse in perpetuum continuus: quia necesse esset q aliquid sic moueretur cõtrarijs motibus, vt supra ostensum est. Et ex eadem ratione concludi potest, q neq; motus, qui est in semicirculo, neq; in quacunq; alia circuli portione, potest esse in perpetuum cõtinuus: quia in his motibus necesse est q multoties pertranseantur eadem media, & q moueantur cõtrarijs motibus, quasi debeat fieri reditus ad principium: & hoc ideo, quia neq; in linea recta, neq; in semicirculo, neq; in quacunque circuli portione, copulatur finis principio, sed distant ab inuicem principium & finis. Sed in solo circulo finis copulatur principio, & ideo solus motus circularis est perfectus. Vnumquodq; enim perfectũ est ex hoc, q attingit suum principium. Secundo ibi.

ARGY. *Ex hac autem diuisione patet fieri non posse quo cæterorum motuum quisquam cõtinuus sit. Accidis enim in uniuersis, ut per eadem quisque fiat. ut in alteratione, per medium ipsum: et in motu, qui quantitati accommodatur, per magnitudines medias: & in generatione, corruptionéue similiter. Nihil enim interest pauca quispiã, an plura faciat ea media, in quibus est ipsa mutatio, & addat quid an auferat. fit enim utroq; modo, ut per eadem sæpe motus efficiatur.*

Cõ. 74. Manifestum autem & ex hac diuisione, quoniam non cõtingit alios motus esse continuos.

A In omnibus enim accidit eadem moueri multoties, vt in alteratione per media, & in eo qui est quantitatis, secundum medium magnitudinis, & in generatione & corruptione similiter. Nihil enim differt pauca, aut multa facere, in quibus est mutatio: neq; medium ponere aliquid, aut auferre. vtrobique enim accidit eadem moueri multoties.

Ostendit ex eadem ratione, q in nullo alio genere potest esse aliquis motus continuus. Et primo ostendit propositum, secundo infert quoddam corrolarium ex dictis. ibi {Manifestum igitur ex his.} Dicit ergo primo, quòd etiam ex ista distinctione, quæ ponit inter motum circularem, et alios motus locales, manifestum est, quòd nec in alijs generibus motus contingit esse aliquos motus in infinitum continuos: quia in omnibus alijs generibus motus, si debeat aliquid moueri ab eodem in idem, sequitur q multoties pertranseat eadem, sicut in alteratione oportet q pertranseat medias qualitates. ex calido enim transitur in frigidum per tepidum: & si debeat rediri ex frigido in calidum, oportet q per tepidum transeatur. Et idem apparet in motu, qui est secundum quantitatẽ: quia, si quod mouetur de magno in paruum, & iterum redeat ad magnum, oportet q bis sit in media quantitate. Et simile est etiam in generatione & corruptione. si enim ex igne fiat aer, & iterum ex aere fiat ignis, oportet q medias dispositiones bis transeat. Sic enim medium potest poni in generatione & corruptione, secundum quòd accipitur cum transmutatione dispositionũ. Et, quia media transire contingit in diuersis mutationibus diuersimode, subiũgit q nihil differũt, vel pauca, vel multa media facere, per quæ aliquid moueatur de extremo in extremum: neq; accipere aliquod medium positiue, vt pallidum inter album et nigrum, vel remotiue, vt inter bonum & malum: quod neque bonum, neque malum est: quia qualitercunque media se habeãt, semper accidit, quòd eadem multoties pertranseantur. Secundo ibi.

ARGY. *Ex his igitur patet, nec eos naturales bene sensisse, qui res uniuersas sensibiles inquiunt semper moueri. Nam motuum iam dictorum aliquo moueant, maximeq; secundum illos alteretur necesse est. Fluere enim inquiunt eas semper, decrementaq; suscipe. Præterea generationẽ atq; corruptionem, alterationem esse dicunt. Ratio uero nostra tunc dixit, nullo quicquam omnino motu præter conuersionem cõtinue moueri posse. Quare nec alteratione, nec accretione decretionèue. Hæc igitur satis sint dicta ad demonstrandum nullam infinitam esse mutationem, aut continuam, præter ipsam solam conuersionem.*

D Manifestum igitur ex his, quoniam neque physiologi bene dicunt, omnia sensibilia moueri semper dicentes, moueri enim necesse est aliquo modo horum motuum: & maxime sm illos est alterari. Fluere enim dicunt semper, atq; corrumpi. Adhuc autem & generationem & corruptionem alterationem esse dicunt. Ratio autem nunc dixit, vel de omni motu, q secundum nullum motum contingit moueri continue extra quem circulo. Quare neq; secũdum alterationem, neq; secũdum augmentũ. Quòd igitur neque infinita sit mutatio, neque vna, neque continua extra circuli motum, nobis dicta sint tanta. — vt Timæo Plato testatur.

Concludit

Concludit ex præmiſſis, quòd antiqui naturales non bene dixerunt, ponẽtes omnia ſenſibilia ſemper moueri: quia oporteret quòd mouerentur ſm aliquem prædictorum motuum: de quibus oſtendimus, quòd non poſſunt eſſe in perpetuum continui. Et maxime, quia ſm quòd illi dicunt, motus ſemper continuus eſt alteratio. dicunt. n. quòd omnia ſemper defluunt & corrumpũtur. Et adhuc dicunt, q generatio & corruptio nihil eſt aliud q alteratio: & ſic dum dicunt omnia ſemper corrumpi, dicũt omnia ſemper alterari. Probatum eſt autem per rationem ſupra inductam, quòd nullo motu cõtingit ſemper moueri niſi circulari: & ſic relinquitur, q neq; ſecũdum alterationem, neq; ſecundum augmẽtum poſſunt omnia ſemper moueri, vt illi dicebant. Vltimo autem principale intentũ epilogando concludit, ſ. q nulla mutatio poſſit eſſe infinita & continua, niſi circularis. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Ipſam autem conuerſionem lationum omnium eſſe primam, perſpicuum inde fieri poteſt. Omnis enim latio,* F *aut circularis eſt, aut recta aut mixta, ſicut & antea diximus. At hac quidem illas priores eſſe neceſſe eſt. ex illis enim conſtat, ut patet. Recta uero circularis eſt prior. eſt enim ſimplex, perfectaq; magis. Fieri igitur non poteſt, ut ſuper infinita linea recta quicquam feratur. non eſt enim id in ratione rerum, quod hoc pacto dicitur infinitum. at neq; ſi eſſet, moueretur quicquam omnino. Non enim id fit, quod impoſſibile eſt. Impoſſibile eſt autẽ, ut patet, tranſire quippiam infinitum. Ea uero latio, quæ ſuper finita recta linea fit, ſi reflectatur cõpoſita erit profecto, duoq; motus, ſi non reflectãtur, imperfecta ac corruptibilis. At imperfecto perfectum, & incorruptibile, corruptibili natura prius eſſe, & ratione, atq; tẽpore conſtat.*

Tex.75. Quòd autem lationum, circularis prima ſit, manifeſtum eſt. G Omnis enim ſecũdum locum motus (ſicut & prius diximus) aut in circulo, aut in recto, aut mixtus eſt. Hoc autem neceſſe eſt priores eſſe illos. ex illis enim cõſtitutus eſt. Recto autem circularis. ſimplex enim & perfectus magis eſt. In infinitum enim non eſt ſecundum rectum ferri. ſic enim infinitum nõ eſt, ſed neq; ſi eſſet, moueretur vtiq; aliquid. non enim fit impoſſibile. tranſire autem infinitum impoſſibile eſt. Infinito autem recto, reflectens qdem cõpoſitus eſt: & duo ſunt motus. non reflexus autem imperfectus & corruptus. Prius autem, & natura, & ratione, & tẽpore eſt perfectũ quidem imperfecto, corruptibili aũt incorruptibile.

Probat q motus circularis ſit primus motuũ duabus H rationibus, quarum prima talis eſt. T.80. Omnis motus localis, vt prius dictum eſt, aut eſt circularis, aut rectus, aut cõmixtus. Circularis autem & rectus ſunt priores commixto, quia ex illis cõſtituitur. Inter illos autem duos, circularis eſt prior recto. circularis enim eſt ſimplicior & perfectior recto. Quod ſic probat. motus enim rectus non poteſt procedere in infinitum. hoc enim eſſet dupliciter. vno modo ſic, q eſſet magnitudo, per quam tranſit motus rectus, infinita, quod eſt impoſſibile. ſed etiã, ſi eſſet aliqua magnitudo infinita, nihil moueret ad infinitum. Quod enim impoſſibile eſt eſſe, nunquam fit aut generatur: impoſſibile eſt autem tranſire infinitum: nihil ergo mouetur ad hoc, q infinita pertranſeat. non ergo poteſt eſſe motus rectus infinitus ſuper magnitudinem infinitã. Alio modo poſſet intelligi motus rectus infinitus ſuper magnitudinem finitam per reflexionẽ. ſed motus qui eſt reflexus,

E nõ eſt vnus, vt ſupra probatum eſt, ſed eſt compoſitus ex duobus motibus. Si autẽ ſuper linea recta finita non fiat reflexio, erit motus imperfectus & corruptus. impfectus quidem, quia poſſibile eſt ei fieri additionẽ: corruptus autem, quia, cùm peruenit ad terminum magnitudinis, ceſſabit motus. Sic ergo patet, q motus circularis, qui nõ eſt compoſitus ex duobus, & qui non corrumpitur, cùm venit ad terminum, cùm ſit idem eius principiũ & finis, eſt ſimplicior & perfectior q motus rectus. Perfectũ autem eſt prius imperfecto, & ſimiliter incorruptibile corruptibili, & natura, & ratione, & tempore, ſicut ſupra oſtẽſum eſt, cùm probabatur loci mutationem eſſe priorẽ alijs motibus.) Neceſſe eſt ergo motum circularem eſſe priorem recto. Deinde cùm dicit. T.81.

ARGY. *Hiſce præterea motus, qui perpetuus eſſe poteſt, prior eſt eo, qui perpetuus eſſe nequit. At conuerſio quidẽ perpetua eſſe poteſt, cæterorum autem motuum nullus perpetuus eſſe poteſt, ſtatus enim fit oportet. qui cũ eſt, corruptus eſt iam ipſe motus, atq; euanuit.*

Amplius, prior eſt quem contingit perpetuum eſſe non contingenti. Circularem igitur contingit perpetuum eſſe, aliorum autem, neq; loci mutationem, neq; alium, neq; vnum cõtingit eſſe perpetuum. ſtatum enim oportet fieri. ſi autem ſtatus eſt, corruptus eſt motus prior.

Secũda rõ. Ponit ſecũdam rationem, quæ talis eſt. Motus, qui poteſt eſſe perpetuus, eſt prior eo, qui perpetuus eſſe non poteſt: quia perpetuum eſt prius non perpetuo, & tempore, & natura. Circularis autem motus poteſt eſſe perpetuus, & nullus aliorũ motuum: cũ oporteat eis ſuccedere quietem. Vbi autem quies ſuperuenerit, corrumpitur motus. Relinquitur ergo, quòd motus circularis ſit prior omnibus alijs motibus. Hæc autem, quæ in hac ratione ſupponit, ex ſuperioribus patent.

LECTIO. XX.

Motum circularem quibuſdam communibus rationibus, & ex Antiquorum ſententijs, primum, continuum, ac regularem eſſe comprobatur.

ARGY. *Atqui recte cum rationeq; accidit, conuerſionẽ unum eſſe motum, atq; continuum: & non eam lationem quæ ſupra recta linea pergitur. Huius enim principium & finis & medium definitum eſt, & uniuerſa hæc ſunt in ipſa, quo fit ut id ſit, unde incipiat quod mouetur, & item ad quod perueniet deſinetq; moueri. in ipſis nanque finibus quieſcit id omne quod motu recto cietur, aut in eo ex quo incipit motu cieri, aut in eo ad quem accedit. Sed in circunferentia ſunt hæc, ut patet, indefinita. Quod. n. ipſius punctum, finis potius rationem, quàm principij ſubibit. Aeque enim quoduis punctorum principium eſt, & medium, atq; finis, ut ſemper id quod mouetur in principio ſit, & medio atque fine, & nunquam in uno tãtum. Quapropter ipſa ſphæra mouetur, & aliquo modo quieſcit. eundem enim occupat locum. cauſa autem hæc omnia accidiſſe ipſi centro. Nam principium eſt, & magnitudinis atq; finis. Quare fit, ut quia hoc extra circumferẽtiam eſt, non ſit id, in quo quieſcit id quod fertur, quaſi tranſierit. ſemper enim circa mediũ, ſed non ad ultimum fertur. Quia uero ſemper hoc manet, ideo totum ipſum continue partim quieſcit, partim mouetur.*

Cõ.76. Rationabiliter autẽ accidit, & circularem vnum eſſe, & continuum, & nõ rectum. Eius enim, qui in recto determinatum eſt prin-

cioium

cipium & finis & medium, & omnia hęc habet in seipso. Quare est vnde incipiet quod mouetur, & vbi finiet. apud terminos enim quiescit omne, aut vnde, aut vbi. Circulares autē indeterminati sunt. quid enim magis quicunq; terminus eorum qui sunt in linea? Similiter enim vnumquodq; principium, & medium est, & finis. quare semper quædam sunt in principio, et fine, & nunquam in vno tantū sunt. Vnde mouetur & quiescit quodāmodo sphæra. eundem enim obtinet locum. causa autem est, q̄ omnia hæc accidunt centro. Principium enim & medium magnitudinis & finis est. Quare propter id quòd extra circularem est, non est vbi quod fertur quiescat. sic enim semper fertur circa medium, sed non ad vltimum. Propter hoc autem manet, & semper quiescit quodāmodo totum, & mouetur continue.

Postquam Philosophus ostēdit per proprias rationes, q̄ motus circularis est continuus & primus, hic ostendit idem per quasdam logicas, & cōmunes rationes. Et ponit tres rationes. Circa quarum primam dicit, q̄ rationabiliter accidit, q̄ motus circularis sit vnus & continuus in perpetuum, non autem motus rectus: quia in recto determinatur principium medium & finis, & omnia hæc tria est assignare in ipsa linea recta: & ideo est in ipsa linea vnde incipit motus, & vbi finiatur: quia omnis motus quiescit apud terminos, s. vel à quo, vel ad quem. Has enim duas quietes supra in Quinto distinxerat. sed in linea circulari termini non sunt distincti, nulla enim est ratio, quare vnum punctum signatum in linea circulari sit magis terminus, q̄ alius: quia vnumquodq; similiter est, & principium, & medium, & finis: & sic quodammodo quod mouetur circulariter semper est in principio & in fine: inquantum, s. quodlibet pūctum signatum in circulo potest accipi, vt principium, vel finis: & quodammodo nunquam est in principio, vel fine, inquātum, s. nullum punctum circuli est principium vel finis in actu. Vnde sequitur q̄ sphæra quodāmodo mouetur, & quodāmodo quiescit: quia, sicut in Sexto dictum est, sphæra dū mouetur semper obtinet eūdem locum sm̄ subiectum, & quantum ad hoc quiescit, alium tamen & alium secundum rationem, & quantum ad hoc mouetur. Ideo autem in ipsa linea circulari non distinguitur principium, medium, & finis, quia hæc tria pertinent ad centrū: à quo sicut à principio procedunt lineæ ad circunferentiam, & ad ipsum terminantur lineæ à circūferentia protractæ: & est etiā medium totius magnitudinis sm̄ ęquidistantiam ad omnia signa circūferentiæ. Et ideo, quia principium & finis circularis magnitudinis est extra circulationem, s. in cētro, ad quod non pertingit quod circulariter mouetur, nō est assignare in motu circulari, vbi quiescat illud qđ fertur, cùm peruenerit ad ipsum: quia quod circulariter mouetur, semper fertur circa medium: sed non fertur ad vltimum, quia non fertur ad medium, quod est principium & vltimum. Et propter hoc totum quod sphęrice mouetur, quodāmodo semper quiescit, & quodāmodo cōtinue mouetur, vt dictum est. Ex his ergo quæ dicta sunt, sic ratio extrahi potest. Omnis motus qui nūquam est in principio, & fine est continuus: sed motus circularis est huiusmodi: ergo &c. Et per idem medium probatur, q̄ motus rectus non possit esse continuus. Deinde cùm dicit.

ARGY. *Accidit autem hæc conuersio. ut ecōtra conuersio motuum sit prima atque mensura. quia nanque motuum est mensura ipsa cōuersio, ideo primus sit ipsa motus necesse est, ipso enim primo omnia mensurantur. & quia rursus primus est, & omnium motus, ideo ipsa mensura est cæterorum.*

Accidit autem conuersim. & nanque quoniam mensura motuū est circulatio prima necesse est ipsam esse. omnia enim mensurantur primo. & quia primum est mensura aliorū, est.

Ponit secundam rationem dicens, q̄ hæc duo conuersim se sequentur, scilicet quòd motus circularis sit mensura omnium motuum, & quòd sit primus motuum. Omnia enim mensurantur primo sui generis, vt in. 10. Metaphy. ostenditur. Et sic ista propositio cōuertibilis est, omne quod est mensura est primū sui generis, & omne quod est primum est mensura. Sed motus circularis est mensura omniū aliorum motuū, vt patet ex his quæ in fine Quarti sunt dicta, ergo motus circularis est primus motuum. Vel si supponat, q̄ motus circularis sit primus motuum propter supradictas rationes, concludetur quòd sit mensura aliorum motuum. Tertiam rationem ponit ibi. Sc̄da ratio. Lec. 2. Quęcūque mensurantur, aliquo prīo sui generis mensurantur, & cōuertitur, qđ primū i genere est eorū, quæ in ipso sunt, mensura.

ARGY. *Præterea uniformis etiam motus sola conuersio esse posset. Quæ nanq; recto motu cientur, difformiter sanè feruntur. discrepant enim partes motus propinquæ principio, ab hisce partibus, quæ propinqua sunt fini. Etenim uniuersa, quæ sua pte natura feruntur, quo magis ab eo loco recedunt, ex quo moueri cœperint eo celerius moueri uidentur. At sola in conuersione, neque principium est, neq; finis: quippe cùm non sit in ipsa circunferentia quicquam tale, sed extra.*

Amplius autem, & regularem contingit circularem esse solum. Quæ enim in recto, à principio irregulariter feruntur ad finem. Omnia enim quanto distant plus à quiescente, ferūtur velocius. Circularis autem solius, neq; principium in ipso aptum natum est esse, sed extra.

Dicens quòd solus motus circularis potest esse regularis: quia, quæ in linea recta mouentur, regulariter feruntur à principio, vsque ad finem. Est enim motus irregularis, vt in Quinto dictum est, qui non est æqualiter velox per totū. quod necesse est accidere in omni motu recto: quia in motibus naturalibus quanto aliqua, quæ mouentur, plus distant à prima quiete, à qua incipit motus, velocius mouentur: in motu autem violento, quanto plus distant ab vltima quiete, ad quam terminatur motus, tanto velocius mouentur. nam motus naturalis intenditur in fine violentus autem in principio. Hoc autem in motu circulari locum nō habet. quia in circulo principium & finis non est natum esse inter ipsam circulationem, quæ fit per circunferentiam {sed extra} id est in cētro, vt dictum est. Vnde nulla est ratio quare intendatur & remittatur motus circularis, quasi per approximationē ad principium, vel finem: cùm semper æqualiter appropinquet centro, quod est principium & finis. Manifestum est autē ex his, quæ in Quinto dicta sunt, quòd motus regularis est magis vnus, quàm irregularis, & sic motus circularis est prior naturaliter quàm motus rectus. quanto enim aliquid est magis vnum, tanto naturaliter prius est. Deinde cùm dicit. Tertia rō. T. 44. T. 43.

ARGY. *At uero scientiæ huius, lationem inquam, primū motuum esse, testes sunt uniuersi, qui mentionem motus fecerūt. Principia enim ipsius hisce tribuūt, quæ motu istiusmodi cient. Segregatio nanque, cōgregatio, uel motus in loco sunt. hoc autem modo concordia, atque discordia mouent. altera nanque ipsarum segregat, altera congregat.*

gat. Anaxagoras quoque mentem, quæ mouit prius fecer nere dicit. Eadem & hi sentiūt qui nullam aliam talem causam ponunt, sed ob uacuum inquiunt res moueri. Et hi nanque naturam eo motu, qui loco accommodatur moueri dicunt. Motus enim qui fit ob uacuum latio nimirum est, & ut in loco motus, ut patet. Cæterorum autem motuum nullum ipsis inesse primis, sed in bisce dunt taxat, quæ constant ex illis putant. Accrescere enim hæc decrescereq́, ac alterari, cōgregationem segregationemq́ subeuntibus indiuiduis corporibus dicunt. Eadem & hi cēsent, qui densitate, raritatéue, generationem, corruptionémue conficiunt. congregatione nanq; segregationéue. hæc uniuersa disponunt. Accedit ad hæc eorum quoque sententia, qui causam motus animam faciunt. Id enim quod seipsum mouet, eorum quæ mouentur, principium esse dicunt. Animal autem omneq; animans motu ad locum accommodato seipsum mouet. Id præterea solum proprie moueri dicimus, quod eo motu cietur, qui ad locum accommodatur. Quod si quippiam quiescat quidem eodem in loco, incrementa uero, uel decrementa suscipiat, uel alteretur id aliqua ex parte, & non absolute moueri dicere consueuimus.

Cō. 77. Quod autem secundum locum mutatio, primus motuum est, testantur omnes quicunque de motu fecerunt memoriam. Principia enim tradunt ipsius mouentibus secūdum huiusmodi motum. Disgregatio autem & congregatio motus secundum locum sunt. sic enim mouēt cōcordia & discordia. hæc quidem enim disgregat, illa autem congregat. Et ipsum autem intellectum mouentem primum (ait Anaxagoras) disgregare. Similiter autem & quicunq; huiusmodi quidem neque vnam causam dicūt, propter vacuum autem moueri dicunt. & nanque hi secundum locum motum, natura moueri dicunt. motus enim qui propter vacuum fit loci mutatio est, & sicut in loco. Aliorum autē, neq; vnū inesse primis corporibus, sed his quæ sunt ex his opinantur. Augmētari enim & corrumpi & alterari congregatis & disgregatis atomis corporibus dicūt. Eodem autem modo, & quicunque propter densitatem aut raritatem efficiunt generationem & corruptionem. congregatione enim & disgregatione hæc cōponunt. Amplius autem & præter hos animam causam facientes motus. ipsum seipsum enim mouens principium esse dicunt eorum quæ mouentur. Mouebit autem animal, & omne animatum secundum eam, quæ est secundū locum cinesim. Et proprie autem moueri dicimus solū, quod mouetur secundum locum motum. si aūt quiescat quidem in seipso, augmentetur autem, aut detrimentum patiatur, aut alteretur, contingit quodammodo moueri, simpliciter autem moueri non dicimus.

Ostēdit per opiniones antiquorum Philosophorum, quòd motus localis sit primus motuum: & dicit, q huic veritati attestantur dicta omnium Philosophorum antiquorum, qui de motu fecerūt memoriam: quia principia attribuunt quòd moueant motu locali. Et hoc ostēdit primo per opinionem Empedoclis, qui posuit amicitiam & litem prima principia mouētia: quorum amicitia congregat, lis vero disgregat. congregatio autem & disgregatio sunt motus locales. Secundo ostēdit idem per opinionem Anaxagoræ, qui posuit intellectum primā causam mouētem, cuius opus secundū ipsum est disgregare commixta. Tertio ostendit idem per opinionem Democriti, qui non posuit causam mouētem, sed dixit quòd omnia mouentur propter naturam vacui. Motus autem qui est propter vacuum, est loci mutatio vel similis loci mutationi. quia vacuum & locus nō differunt nisi ratione, vt in Quarto dictum est. Et sic dum ponunt res primo moueri propter vacuum, ponunt motum localem naturaliter primum, & nullum aliorum motuum, sed alios motus opinantur consequi ad motum localem. Dicūt enim sequentes Democritum, quòd augmentari, & corrumpi, & alterari contingit per quandam cōgregationem & disgregationem indiuisibilium corporum. Quarto ostendit idem per opiniones antiquorum naturalium, qui ponebant vnam causam materialem tantum, vel aquam, vel aerem, vel ignem, vel aliquid medium. Ex illo enim vno materiali principio constituunt generationem & corruptionem rerum per condensationem & rarefactionē: quę per quandam congregationem & disgregationem complentur. Quinto ostendit idem per opinionem Platonis, qui posuit animam esse primam causam motus. Posuit enim Plato, q mouens seipsum, quod est anima, est principium omnium eorum quæ mouentur. Mouere autem seipsum, conuenit animali, & omni animato secundum eum, qui est secundum locum cinesim, id est per trāsmutationem localem. Sexto autem ostendit idem per ea quæ communiter & vulgariter loquentes dicunt. Illud enim solum dicimus moueri, quod mouetur secūdum motum localem. Si autem aliquid quiescat in loco, sed moueatur motu augmenti, aut decrementi, aut alterationis: dicitur quòd mouetur quodammodo, sed non simpliciter. Deinde cùm dicit.

Motū igitur omni in tempore semper fuisse semperq́ fore, & quid est principium perpetui motus, quis præterea primus est motus, & quis solus perpetuus esse potest, & id insuper quod primum mouet immobile esse, satis iam bisce, quæ dicta sunt explicauimus. ARGV.

Quod qui igitur semper motus erat, & erit omni tempore, & quod principium perpetui motus, adhuc aūt quis motus primus, & quem motum perpetuum contingit esse solum, & q primum mouens immobile sit, dictum est.

Epilogat quæ dixerat, scilicet quòd motus semper fuerit, & semp erit: & quòd est aliquod primum principium motus perpetuum, & quis sit primus motus, & quem motum contingat esse perpetuum: & quòd primum mouens sit immobile. Hæc enim omnia in præcedentibus declarata sunt.

LECTIO. XXI.

Potentiam finitam tempore infinito non posse mouere, neq; infinitam potentiam in magnitudine reperiri, pro primi motoris vnitate ac natura probanda demonstratur.

Nunc autem partibus hoc uacare, magnitudinemq́ nullam prorsus habere necessarium esse dicamus, ac demonstremus oportet, prius bisce definitis, quæ hanc sententiam antecedunt. ARGV.

Quod autem hoc necesse est impartibile esse, & nullam habere magnitudinem T. c. 78.

dinem, nunc dicamus: determinantes primum de prioribus ipso. A

Postquam Philosophus ostendit qualis sit primus motus, hic ostendit quale sit primum mouens. Et diuiditur in partes duas. Primo dicit, de quo est intentio. Secundo exequitur propositum. ibi {Horum autem vnum.} Dicit autem primo, quòd cùm dictum sit supra, ꝙ primum mouens est immobile, nunc dicendum est quòd primum mouens est indiuisibile, & nullā habens magnitudinem, sicut omnino incorporeum. Sed antequam hoc ostendamus, oportet prædeterminare quædam, quæ exigūtur ad huiusmodi probationem. Secundo ibi.

infra

ARGV. *Atque horum unum est hoc fieri, inquam, non posse, quo finitum quicquam tempore moueat infinito. Tria nanque esse in omni motu constat, id quod mouetur, id quod mouet, & tertium ipsum tempus. Atque, aut hæc omnia infinita sunt, aut finita, aut horū aliqua, ut duo, aut etiam unum. Sit igitur A quidem mouens, B autem id quod mouetur, & tempus infinitum sit C. Pars itaque ipsius A, quæ quidem sit D, moueat partem aliquam ipsius B. sitq; illa pars E: Atque patet, non toto C tempore ipsam mouere: in maiore nanque maius nimirum mouet, quare fit, ut tēpus illud infinitum nō sit designetur, atque sit F: Hoc igitur pacto addens ipsi D, atque E parti partem, totum A tandem, & B similiter totum consumam, tempus autem nunquam æqualem F parti semper auferens partem. quippe cùm sit, ut est suppositum, infinitum. Quare totū A mouens, totum B ipsum finito in tempore C mouebit. Fieri ergo nō potest, ut à finito quicquam infinito in tempore moueatur. Perspicuum igitur est fieri non posse, quo finitum quicquam tempore moueat infinito.* B C

Horum autem vnum quidem est, quòd impossibile est nullum finitum mouere secundum infinitum tempus. Tria enim sunt, quod mouetur, mouēs, in quo tertium tempus. Hęc autē aut finita sunt omnia, aut infinita omnia, aut quædam, aut duo, aut vnū. Sit igitur A mouens, quod autē mouetur B, tempus infinitū, in quo C. Ipsum D igitur moueat aliquam partem ipsius B, quæ est in quo E. Non igitur in æquali ipsi C, in pluri enim maius. Quare non est infinitum tēpus, quod est ipsum Z. Sic itaq; ipsi D apponens, auferam ipsum A, & ipsi E ipsum B, tempus autem nō auferam, semper remouēs æquale: infinitum enim est. Quare omne A. totum B mouebit, infinito tēpore ipsius C. Non ergo possibile est à finito moueri aliqd secundū infinitum motum. Quòd quidē igitur non contingit finitum in infinito tempore mouere, manifestum est. D

Exequitur propositum. Et primo præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad principalis propositi ostēsionem, secundo ostendit principale propositum. ibi {Determinatis autem his.} T.80. Circa primum tria facit. Primo ostendit quòd ad motum infinitum requirit potentia infinita, secundo quòd potentia infinita non potest esse in magnitudine finita. T.79. ibi {Quod autem omnino infinita magnitudine.} Tertio, quòd primū motorē oportet esse vnum, T.82. qui moueat motum cōtinuum & sempiternum. ibi {De his autem quæ sequūtur.} Dicit ergo primo, quòd inter ea quæ prædeterminanda sunt ante principale propositum, vnum est, quod est impossibile aliquod finitum secūdum potētiam mouere per tempus infinitum. Quod sic ostendit. Tria sunt in quolibet motu, quorum vnum est, quod mouetur: aliud est ipsum mouens, tertium autem est tempus, in quo fit motus. Oportet autem quòd, aut omnia ista sint infinita, aut omnia sint finita, aut quòd quędam sint finita, & quædam infinita, vel duo tantum, vel vnū. Ponatur ergo primo, quòd A sit mouens, B, quod mouetur: tempus vero, in quo fit motus, sit C. Et ponatur, ꝙ aliqua pars ipsius A, quę est D, moueat aliquam partem B, quæ est E. His ergo positionibus factis, cōcludi potest ꝙ D, mouet E in tēpore non æquali ipsi C, in quo A mouebat B, sed in tempore minori. Probatum est enim in Sexto, ꝙ totū mobile in maiori tempore pertransit aliquod signum, ꝙ pars eius. T.17. Cùm ergo tempus quod est C sit infinitum, relinquitur ꝙ tempus, in quo D, mouet E, nō erit infinitum, sed finitum. & sit illud tempus, vt sicut A mouet B, in tempore C infinito, ita D moueat E, in tempore Z finito. Cùm autem D sit pars ipsius A, si subtrahendo ab A, addatur ipsi D, totaliter ipsum A auferetur, vel consumetur, cùm sit finitum. Omne enim finitum consumitur per subtractionem, si eadē quantitas semper sumatur, vt in Tertio dictum est. Et similiter cōsumetur ipsum B, T.50. si cōtinue subtrahatur aliquid ab ipso, & apponatur ipsi E: quia B etiam ponebatur esse finitum, & quantūcunq; auferatur à tempore, quod est C etiam fm eandem quantitatem auferendo, non consumitur totum C: quia ponitur esse infinitum. Ex hoc concludit, ꝙ totum A mouet totum B in tempore aliquo finito, quod est pars ipsius C. Quod quidem sic sequitur ex præmissis: quia secundum proportionem, qua additur ad mobile & ad motorem, additur etiam ad tempus. Cùm ergo subtrahendo à toto mobili & motore, & addendo ad partes ipsorum, consumatur quandoq; totum mobile, & totum mouens, ita ꝙ totum quod erat in toto addetur parti: sequitur ꝙ proportionabiliter addendo ad tempus, resultabit tempus finitum, in quo totum mouens mouebit totū mobile. Et sic oportet, ꝙ, si totum mouēs est finitum et mobile finitum, quòd tempus sit finitum. Sic ergo non est possibile, ꝙ à finito mouente moueatur aliquid motu infinito, s. secundum tempus infinitum. Et sic patet, quod primo ponebatur, quòd non contingit ꝙ finitū mouens moueat in tempore infinito. Mouet autem Auicen. dubitationem circa hanc Aristote. demonstrationem. Obiicit Auicē. Videtur enim non esse vniuersalis. Est enim aliquod finitum mouēs, & mobile à quo non potest aliquid auferri, vel subtrahi, sicut est corpus cœleste: qđ tamen in hac demonstratione non excipitur. Vnde videtur quòd vel demonstratio sit particularis, vel procedat ex falsa suppositione. Huic autem obiectioni respondet Auerrois in commento 1 ꝙ quāuis Soluit Auer. à cœlo nihil possit subtrahi, hæc tamen conditionalis est vera, si à cœlo aliqua pars auferatur, pars illa mouebit, aut mouebitur in minori tempore quàm totum. Nihil enim prohibet conditionalem esse veram, cuius antecedens est impossibile. Sicut patet in hac conditionali, si homo volat, habet alas. Quicquid autem tollit veritatem conditionalis veræ, falsum est. licet antecedens cōditionalis sit falsum. Veritas autem prædictæ conditionalis non potest stare cum hoc, quòd finitum moueat tempore infinito, vt patet per deductionem Aristotelis. Sic igitur ex veritate præmissæ conditionalis, concludit Aristoteles impossibile esse, quòd finitum moueat tempore infinito. Potest autem breuius dici, quòd Aristo. quando in demonstrationibus suis vtitur ablatione, vel subtractione, non semper per ablationem intelligenda est solutio continuitatis, quam impossibile est esse in corpore cœlesti, sed ablatio intelligi potest, secundum quamcūq; designationem,

uires infinitæ calefecerunt, uel pepulerunt, A B uero sit tempus id, in quo finitæ quædam uires mouerunt, hisce uiribus, si maiores finitas uires semper addidero ad eas tandem uires peruenient, quæ mouere in A tempore possunt. Finito nanque cuius si finitum semper addidero, omni, quouis illud definito faciam maius: & si abstulero minus, identidem faciam. Ergo tempore in eodem aut æquali finitæ, ac infinitæ uires mouebunt. hoc autem est impossibile. Fieri ergo non potest, ut magnitudo finita uires habeat infinitas.

T.c.79. Quòd autem omnino in finita magnitudine non contingit infinitam esse potentiam, ex his manifestum est. Sit enim plus potentia semper æquali in minori faciens tempore, vt calefaciens, aut dulce faciens, aut proijciens, & omnino mouens. Necesse est ergo, & à finito quidem, infinitam autem habente potentiam pati aliquid patiens, & plus quàm ab alio. plus enim est infinita potentia. At vero tempus non contingit esse vllum. Si enim est in quo A tempus, in quo infinita vis calefacit, aut depellit, in quo autem A B, finita quędam, ad hanc maiorē semper accipiens finitam: veniam aliquando ad id, quod in A tempore motū erat. ad finitū enim semper addēs, excellam omne determinatum. & auferens & deficiēs, similiter. In æquali ergo tēpore mouebit finita ipsi infinitæ. Hoc autem est impossibile. Nullum itaque finitum contingit infinitam potentiam habere.

Ostendit quòd necesse est virtutem, quæ est in magnitudine, pportionari magnitudini in qua est. Et primo ostēdit quòd in magnitudine finita, non potest esse potentia infinita: quod principalius intendit. Secundo, quòd nec in magnitudine infinita, pōt esse potentia finita ibi {Neque igitur finitum.} Quòd autem in magnitudine finita, non contingat esse potentiam infinitam, probat, duas suppositiones præmittendo. quarum prima est, quòd maior potentia æqualem effectum perficit in minori tempore quàm minor, sicut maior potentia calefactiua ad ęqualem caliditatem perducit id, in quo agit in minori tempore: & simile est de potentia dulcorantis vel proijciētis, vel cuiuscunque mouentis. Et ex hac suppositione cōcludit, quòd, cùm potentia infinita sit maior quàm potentia finita, necesse est, quòd si sit aliqua finita magnitudo habens potentiam infinitam, quód à tali agente, siue vnum patiens, siue plura patiantur in eodem tempore maiorem mutationem, quàm ab alio habente potentiam finitam. Vel econuerso, quòd æqualem mutationem patiēs ab eo patiatur, in minori tempore. vtrunque enim potest intelligi in eo quòd dicit {& plusquam ab alio.} Secunda suppositio est. Cùm omne quod mouetur moueatur in tempore, vt in Sexto probatum est, non potest esse, quòd patiens immutetur ab agente infinitæ potentiæ in non tempore: immutatur ergo in tempore. Ex hoc sic procedit. Sit tempus, in quo virtus infinita mouet calefaciēdo vel impellendo A: tempus autē, in quo aliqua virtus finita mouet, sit A B, quod est maius quàm A. qualibet autem potentia finita potest accipi alia maior. Si ergo accipiamus aliam maiorem potentiam finitam quàm primam, quæ mouebat in tempore A B, sequitur quòd hæc secunda potentia mouebit in tempore minori: & iterum tertia potentia finita maior in tempore adhuc minori: & sic semper accipiendo finita maior, in tempore adhuc minori: & sic

A semper accipiendo finitam potentiam, veniam aliquando ad hoc quòd aliqua potentia finita moueat in tempore A. Cùm enim semper fiat additio ad potentiā finitam, excedetur omnis determinata pportio. Similiter autem additur ad potentiam motiuam, & subtrahitur à tempore motus: quia maior potentia in minori tempore mouere potest. Sic ergo sequitur, quòd finita potentia perficiat motum in æquali tempore cum potentia infinita, quę ponebatur mouere in A: hoc autem est impossibile. ergo nulla magnitudo finita habet potentiam infinitam. Dubitatur autem circa hanc rationem multipliciter. Primo nanque videtur, quòd hæc ratio nullo modo concludat. quod enim conuenit alicui per se, per nullam potentiam potest ab eo remoueri quantūcunq; sit magna. Non enim est ex defectu potentiæ, vel infinitati potentiæ repugnat, si dicatur fieri non posse, quòd homo non sit animal. Esse autem in tempore per se cōuenit motui. ponitur enim motus in definitione temporis, vt supra in Quarto habitum T.101. B est. ergo, si ponatur etiam potentia infinita mouens, non sequitur quòd motus sit in non tempore. vt Aristote. hic concludit. Item, si consyderetur processus Philosophi, ex hoc concludit, quòd motus sit in nō tempore: quia potentia mouēs est infinita: sed potentia infinita mouēs potest etiam non esse in corpore: ergo eadem ratione sequitur, quòd talis potentia si sit infinita, mouebit in non tempore. Non solum ergo per hoc, quòd est impossibile moueri in non tempore, potest concludi q; nulla virtus infinita est in magnitudine, sed quòd simpliciter nulla virtus mouens sit infinita. Item. Ad magnitudinem potentię duo pertinere videntur, scilicet velocitas motus, & diuturnitas temporis. Et secundū excessum potentiæ fieri videmus excessum in vtroq; dictorum. Sed secūdum excessum potentiæ infinitæ, supra ostendit, quòd motus perpetuus est ab aliqua potentia infinita: non autem quòd aliqua potentia infinita non sit in magnitudine. ergo simi- C liter & hic secundū excessum in velocitate non debet concludere, q; nulla virtus infinita sit in magnitudine: sed q; virtus, quæ mouet tempore infinito propter sui infinitatem, moueat etiam in non tempore. Item videtur conclusio esse falsa. Quanto enim est maior virtus alicuius corporis, tanto diutius pōt conseruari in esse. Si ergo nullius corporis potētia esset infinita, nullum corpus posset in infinitum durare: quod patet esse falsum, tā secundum opinionem ipsius, quàm secundum sententiā Fidei Christianæ: quæ ponit substantiam mundi in infinitum duraturam. Posset etiam moueri obiectio de diuisione & additione quibus vtitur, quæ non conueniunt rerum naturæ. Sed quia superius satis dictum est, prætermittatur ad pręsens. His ergo dubitationibus per ordinem respondentes, dicendum est ad primam, quòd Philosophus non intendit hic facere demōstrationem ostensiuam, sed demonstrationem ad impossibile ducentem: in qua, quia ex aliquo dato aliquid sequitur, quod est impossibile: conclu- D ditur primum datum impossibile esse. Non autem est verum, q; primū datum simul cū conclusione esse, sit possibile: sicut, si daretur q; esset aliqua potentia, quæ posset remouere genus à specie, sequeretur q; illa potētia posset facere, q; homo non esset aial. Sed, quia hoc est impossibile, impossibile est & primum. non autem ex hoc potest concludi esse possibile, quòd sit aliqua potentia quæ faciat hominem non esse animal. Ita ex hoc quòd est aliquam potentiam infinitam esse in magnitudine, ex necessitate sequitur motum esse in non tempore: sed quia hoc est impossibile, impossibile est infinitam potentiam esse in magnitudine. Nec potest ex hoc concludi esse possibile, q; potētia infinita moueat in non tēpore. Ad secūdam aūt dubitationem, rñdet Auer. in cō. huius loci dicens, q; ratio Aristo. hic pcedit de potentia ratione suæ infinitatis. finitum aūt & infinitū conuenit quantitati, vt supra habitū est. Vnde

Ex ordine diluunt obiectiones.

Ad secundam.

Te. vltimo primi.
Contra responsionẽ.

potentia, quæ non eſt in magnitudine, nõ proprie competit, quòd ſit finita, vel infinita. Sed hæc reſponſio eſt & contra Ariſtotelis intentionem, & cõtra veritatem. Contra intentionem quidem Ariſtotelis eſt, quia Ariſtoteles in præcedenti demonſtratione, probauit q; potentia mouens tempore infinito, ſit infinita: & ex hoc infra concludit, q; potentia mouens cœlum non eſt potẽtia in magnitudine. Eſt etiam contra veritatem: quia, cùm omnis potentia actiua ſit ſm aliquam formam, eo modo conuenit magnitudo potentiæ, & per conſequens finito & infinitum, ſicut conuenit formę: formę autem conuenit magnitudo per ſe, et per accidẽs. Per ſe quidem ſm perfectionem ipſius formæ. ſicut dicitur magna albedo etiam paruę nitis, ſecundum perfectionẽ propriæ rationis. Per accidens autem, ſecundum q; aliqua alia forma habet extẽſionem in ſubiecto, ſicut dicitur magna albedo propter magnitudinem ſuperficiei. Hæc autẽ ſecunda magnitudo non poteſt competere potentiæ, quæ non eſt in magnitudine: ſed

F

prima magnitudo maxime ei competit, quia potẽtiæ immateriales quanto ſunt minus contractæ per applicationem ad materiam, tanto ſunt perfectiores & vniuerſaliores. Velocitas autem motus nõ ſequitur magnitudinem virtutis, quæ eſt per accidens per extenſionem ad magnitudinem ſubiecti, ſed magis eam, quæ eſt per ſe ſecundum propriam perfectionem: quia quãto aliquod ens actu eſt perfectius, tanto eſt vehementius actiuum. Vnde non põteſt dici q; potentia, quæ nõ eſt in magnitudine: quia non eſt infinita infinitate magnitudinis, quæ eſt ex magnitudine ſubiecti, propter hoc non cauſet augmentum velocitatis in infinitum: quod eſt moueri in non tempore. Vnde & idem Commentator hãc dubitationem aliter ſoluit

Vel. 12. cõ. 41.

in. 11. Metaphy. vbi dicit, q; corpus cœleſte mouetur à duplici motore, ſcilicet à motore coniũcto, qui eſt anima cœli: & à motore ſeparato, qui non mouetur neq; per ſe, neq; per accidens. Et, quia ille motor ſeparatus eſt infinitę virtutis, motus cœli acquirit ab eo perpetuam durationem: quia vero motor coniunctus eſt finitæ virtutis, ideo motus cœli acquirit ab eo velocitatẽ determinatam. Sed nec iſta reſponſio ſufficiẽs eſt. cùm enim vtrunq; videaẽ conſequi potẽtiam infinitam, ſ. q; moueat tempore infinito, vt præcedens demonſtratio cõcludit, & quòd moueat in non tempore, vt videtur concludere hæc demonſtratio, iterum reſtat dubitatio, quare anima cœli, quæ mouet in virtute motoris ſeparati infiniti, magis ab eo ſortiatur vt poſſit mouere tempore infinito, q̃ vt moueat velocitate infinita }. i. in non tempore. Ad hanc igitur dubitationem dicendum eſt, quòd omnis potentia, quæ non eſt in magnitudine, mouet per intellectũ. ſic enim Philoſophus

Vel. 12.
T. 18.
T. 6. & 46.
Lec. 10.
T. c. 18.

probat cœlũ moueri à motore in Vndecimo Metaphy. nulla autẽ potentia, quæ eſt in magnitudine, mouet quaſi intelligens. Probatum eſt enim in. 3. de Anima, quòd intellectus non eſt virtus alicuius corporis. Hæc autẽ eſt differentia inter agens per intellectũ, & agẽs materiale: quia

H

actio agentis materialis proportionatur naturæ agentis: tanta enim procedit calefactio quãtus eſt calor: ſed actio agentis per intellectum, non proportionatur naturæ ipſius, ſed formæ apprehenſæ. non enim ædificator tãtum ædificat, quantum poteſt, ſed quãtum exigit ratio formæ cõceptæ. Sic igitur, ſi aliqua eſſet virtus infinita in magnitudine, ſequeretur quòd motus ab ipſa procedens eſſet ſecundum proportionem eius: & ita procedit demõſtratio præſens. ſi autem ſit virtus infinita non in magnitudine, motus ab ipſa non procedit ſecundum proportionẽ virtutis, ſed ſecundum rationem formæ apprehenſæ, id eſt ſecundum q; conuenit fini & naturæ ſubiecti. Eſt etiam

T. 32.

aliud attendendum, quòd ſicut probatum eſt in Sexto huius, nihil mouetur niſi magnitudinem habens. vnde velocitas motus eſt effectus receptus à mouẽte in aliquo habente magnitudinem. Manifeſtum eſt autem, quòd nihil

E

habens magnitudinem poteſt recipere æqualem effectum proportionatum potentiæ, quæ non eſt in magnitudine: quia omnis natura corporea comparatur ad naturã incorpoream, ſicut quoddam particulare ad abſolutum & vniuerſale. Vnde non poteſt concludi, ſi virtus infinita non ſit in magnitudine, quòd ex ea conſequatur infinitã velocitas in aliquo corpore, quæ eſt effectus proportionatus tali potentiæ, vt dictũ eſt. Sed nihil prohibet in aliqua magnitudine recipi effectum virtutis, quæ eſt in magnitudine: quia cauſa proportionatur effectui. Vnde, ſi poneretur, quòd aliqua virtus infinita eſſet in magnitudine, ſequeretur quòd effectus correſpondens eſſet in magnitudine, ſcilicet velocitas infinita. & hoc eſt impoſſibile. ergo & primum. Ex his autẽ patet ſolutio tertiæ dubitationis. nam moueri tempore infinito non repugnat rationi magnitudinis motæ: conuenit enim magnitudini circulari, vt ſupra oſtenſum eſt. Vnde à primo mouente infinitæ virtutis cauſatur motus diuturnitatis infinitę, non autem motus velocitatis infinitæ. Quartam vero dubitationem ſoluit Alexander, vt Auerrois dicit hic in commento, quòd corpus cœleſte acquirit æternitatem à motore ſeparato, quod eſt infinitæ virtutis, ſicut & perpetuitatem motus. Vnde ſicut non eſt ex infinitate cœleſtis corporis, quòd in perpetuum moueatur, ita non eſt ex infinitate corporis cœleſtis, quòd in perpetuum duret, ſed vtrunque eſt ex infinitate motoris ſeparati. Hanc autem reſponſionem Auer. improbare nititur in hoc commento, & in Vndecimo Metaphyſi. dicens, quòd impoſſibile eſt, quòd aliquid acquirat perpetuitatem eſſendi ab aliquo, quia ſequeretur, quod id quod in ſe eſt corruptibile, fieret ęternum. Sed perpetuitatem motus poteſt aliquis acqrere ab altero, eo quòd motus eſt actus mobilis à mouente. Dicit ergo, quòd in corpore cœleſti quantum eſt de ſe non eſt aliqua potentia ad non eſſe: quia eius ſubſtantiæ non eſt aliquid contrarium. ſed in ipſo eſt aliqua po-

Ad quartã ſolutionẽ.

Vel. 12. cõ. 41.

G

tentia ad quietem: quia motui eius contrariatur quies. Et inde eſt, quòd non indiget acquirere perpetuitatem eſſendi ab alio, ſed perpetuitatem motus ab alio acquirere indiget. Quod autem in corpore cœleſti non ſit aliqua potentia ad non eſſe, ex hoc cõtingere dicit, quòd corpus cœleſte dicit nõ eſſe compoſitum ex materia & forma, quaſi ex potẽtia & actu. ſed dicit ipſum eſſe materiam actu exiſtentem, & forma eius dicit animam ipſius: ita tamen quòd non conſtituatur in eſſe per formam, ſed ſolum in moueri. Et ſic dicit in eo eſſe non potentiam ad eſſe, ſed ſolum ad vbi, ſicut Philoſophus dicit in Vndecimo Metaphyſi. Sed hæc ſolutio & veritati repugnat, & intentioni Ariſtotelis. Veritati quidem repugnat multipliciter. Et primo, quia dicit, quòd corpus cœleſte non componitur ex materia & forma. hoc enim eſt omnino impoſſibile. Manifeſtum eſt enim corpus cœleſte eſſe aliquid actu, alioquin non moueretur. Quod enim eſt in potentia tantum, non eſt ſubiectum motus, vt in Sexto habitum eſt.

Vel. 12. lec. 2.

H

Oportet autem omne quod eſt actu, vel eſſe formam ſubſiſtentem, ſicut ſubſtãtiæ ſeparatæ: vel habere formam in alio, quod quidem ſe habet ad formam, ſicut materia, & ſicut potentia ad actum. Nõ autem poteſt dici, quòd corpus cœleſte ſit forma ſubſiſtens: quia ſic eſſet intellectum in actu non cadens ſub ſenſu, neque ſub quantitate. Relinquitur ergo, quòd eſt compoſitum ex materia & forma, et potentia & actu: & ſic eſt in ipſo potentia quodammodo ad non eſſe. Sed dato, quòd corpus cœleſte nõ ſit compoſitum ex materia & forma, adhuc oportet ponere in ipſo quodammodo potentiam eſſendi. Neceſſe eſt enim quòd omnis ſubſtantia ſimplex ſubſiſtens, vel ipſa ſit ſuũ eſſe, vel participet eſſe. ſubſtantia autem ſimplex, quæ eſt ipſum eſſe ſubſiſtens, non poteſt eſſe niſi vna, ſicut neque albedo, ſi eſſet ſubſiſtens, poſſet eſſe niſi vna. Omnis ergo ſubſtantia, quæ eſt poſt primam ſubſtantiam ſimplicem,

Simile prio cœli contra Cõ. de cœlo, ſi cõponitur ex materia & forma, primo Cœli commen. 20.

Subſtantia ſimplex, q̃ eſt ipſum eſſe p ſe ſubſiſtẽs eſt vna.

plicem, participat eſſe. Omne autem participans componitur ex participante, & participato, & participans eſt in potentia ad participatum: ergo ſubſtantia quātumcunq; ſimplex, poſt primam ſubſtantiam ſimplicem, eſt potentia eſſendi. Deceptus autē fuit per æquiuocationem potentiæ. nā potentia, quandoq; ſe habet ad oppoſita. & hęc excluditur à corpore cœleſti: & à ſubſtantijs ſimplicibus ſeparatis: quia non eſt in eis potētia ad non eſſe ſecundum intentionem Ariſtotelis: eo quòd ſubſtantiæ ſimplices ſunt formæ tantum. formæ autem per ſe conuenit eſſe. Materia autem corporis cœleſtis non eſt in potentia ad aliam formam. ſicut enim corpus cœleſte comparatur ad ſuam figuram, cuius eſt ſubiectū, vt potentia ad actū, & tamen non poteſt non habere talem figuram, ita materia corporis cœleſtis comparatur ad talem formam, vt potentia ad actum, & non eſt in potētia ad priuationem huius formæ, vel ad non eſſe. Non enim omnis potentia eſt oppoſitorum. alioquin poſſibile nō ſequeretur ad neceſſe, ſicut dicitur in Secūdo Peri hermenias. Eſt etiam B

T,120. eius poſitio contra intētionem Ariſtotelis, qui in Primo de Cœlo in quadam demonſtratione vtitur, corpus cœleſte habeat potentiam, vel virtutem, ad hoc quòd ſit ſemper. non poteſt ergo euadere inconueniens, per hoc, quod dicit, quòd corpus cœleſte non eſt in potentia eſſendi. hoc enim eſt manifeſte falſum, & contra intentionem Ariſtotelis. Videamus ergo vtrum conuenienter impugnet ſolutionem Alexandri, qui dicit, quòd corpus cœleſte acquirit æternitatem ab alio. Eſſet ſiquidem conueniēs eius improbatio, ſi Alexander poſuiſſet, quòd corpus cœleſte de ſe haberet potentiam ad eſſe & non eſſe, & ab alio acquireret eſſe ſemper. Et hoc dico ſuppoſita intentione ipſius, vt non excludamus omnipotentiā Dei, per quam corruptibile hoc poteſt induere incorruptionem: quod nunc diſcutere ad propoſitum non pertinet. Sed tamen Auerrois etiam ſua intentione ſuppoſita cōcludere non poteſt contra Alexandrum, qui poſuit quòd corpus cœleſte acquirat æternitatem ab alio: quaſi de ſe habens potentiam ad eſſe & non eſſe, ſed quaſi non habens ex ſe eſſe. Omne enim quod non eſt ſuum eſſe, participat eſſe à cauſa prima, quæ eſt ſuum eſſe. Vnde & ipſe confitetur in libro de Subſtātia orbis, quòd Deus eſt cauſa cœli non ſolum quantum ad motum eius, ſed etiam quātum ad ſubſtantiam ipſius: quod non eſt, niſi quia ab eo habet eſſe. Non autē habet ab eo eſſe, niſi perpetuum: habet ergo perpetuitatem ab alio. Et in hoc etiam conſonāt verba eius,

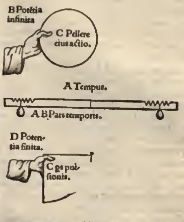
Cō,6. qui dicit in Quinto Metaphy. & ſupra in principio hu-

Cō,15. ius Octaui, quòd quædam ſunt neceſſaria, quæ habēt cauſam ſuæ neceſſitatis. hoc ergo ſuppoſito, plana eſt ſolutio ſecundum intentionem Alexādri, quòd ſicut corpus cœleſte habet moueri ab alio, ita et eſſe. vnde ſicut motus perpetuus demonſtrat infinitam virtutem motoris, non autem ipſius mobilis, ita & perpetua eius duratio demonſtrat infinitam virtutem cauſæ, à qua habet eſſe. Non tamen omnino eodem modo ſe habet potētia corporis cœleſtis ad eſſe, & ad moueri perpetuo. non quidem ſm differentiā, quam ipſe aſſignat, q; in corpore cœleſti ſit quantum ad moueri potentia ad oppoſita, quæ ſunt quies & motus, ſed ad oppoſita, quæ ſunt diuerſa vbi. Sed differunt quātum ad aliud. nam motus ſm ſe cadit in tempore, eſſe vero nō cadit in tempore, ſed ſolum ſm quòd ſubiacet motui. Si ergo ſit aliquod eſſe, quod nō ſubiacet motui, illud eſſe nullo modo cadit ſub tempore. Potentia ergo, quæ eſt ad moueri in tēpore infinito, reſpicit infinitatem temporis directe, & per ſe. Sed potētia, quæ eſt ad eſſe tempore infinito: ſiquidē illud eſſe ſit tranſmutabile, reſpicit quantitatem temporis: & ideo maior virtus requiritur ad hoc q; aliquid duret in eſſe tranſmutabili maiori tempore. ſed potentia, quæ eſt reſpectu eſſe intranſmutabilis, nullo modo reſpicit quātitatem temporis. Vnde magni-

Quod nam eſſe tempori ſubiacere dicitur.

A tudo, vel infinitas temporis nihil facit ad infinitatē, vel magnitudinem potētiæ reſpectu talis eſſe. Dato ergo per impoſſibile, quòd corpus cœleſte nō haberet eſſe ab alio, adhuc nō poteſt ex perpetuitate ipſius concludi, q; in eo eſſet virtus infinita. Deinde cùm dicit.

Demonſtratio, q; nulla magnitudo finita habet potentiam infinitam.

Neq; igitur fieri poteſt, ut infinita in magnitudine finitæ ſint uires. ARGV.

C Nullum itaque finitum contingit infinitam potentiam habere. Cō,80.

Probat q; in magnitudine infinita nō poteſt eſſe potentia finita. Et hoc duabus rationibus. Circa quarū primā tria facit. Primo ponit concluſionem principaliter intentam dicens, q; ſicut in magnitudine finita, non poteſt eſſe potentia infinita, ita nec in aliquo quanto infinito poteſt eſſe potentia finita ſecundum totum. nam pars infiniti, ſi accipiatur finita, habebit potentiam finitam. Hoc autem inducit non quaſi neceſſarium ad principale propoſitum oſtendendum, ſed quaſi adhærēs & affine concluſioni prius demonſtratæ. Secundo ibi.

At quanquam ſit, ut minore in magnitudine plus uirium inſit, multo tamen maiores ſunt in maiore. ARGV.

Et tamen contingit in minori magnitudine, ampliorem potentiam eſſe: ſed adhuc magis in maiori plurimam.

D Ponit quoddam, per quod alicui videri poſſet, quòd in magnitudine infinita ſit potētia finita. Videmus enim quòd aliqua minor magnitudo habet maiorē virtutem, quàm maior magnitudo: ſicut paruus ignis habet maiorem virtutem actiuam, q; multus aer. Sed per hoc non poteſt haberi, quòd quantum infinitum habeat potentiam finitam: quia, ſi accipiatur aliqua adhuc magis excedens magnitudo, habebit maiorē virtutem, ſicut ſi aer maior ſecundum aliquam quantitatem, habet minus de virtute, quàm paruus ignis, ſi multum augeatur aeris quantitas, habebit maiorem virtutem, quàm paruus ignis. Tertio ibi.

Sit itaq; magnitudo infinita A B: atq; pars eius C B uires aliquas habet, quibus D mouit aliquo in tempore quod E F literis deſignetur. Si igitur ipſius C B duplum ARGV.

cepero magnitudinem, hac enim nūc ratione utamur, illa temporis in dimidio. quod est E G. idem profecto mouebit. Quod si hoc pacto sumpsero partes, A B quidem magnitudinem nunquam transibo. Tempore uero dato semper accipiam minus. Erunt ergo uires ipsius A B magnitudinis infinitæ. omnes enim finitas exuperant uires. omnium autem finitarum uirium tempus etiā finitum esse necesse est. Nam si aliquo in tempore moueant tantæ, maiore minore in tempore quidem, at definito mouebunt conuersione contraria rationis. sunt autem infinitæ uires, perinde atque multitudo, magnitudoq; infinita est ea, quæ multitudinem omnem magnitudinemq; exuperat definitam. A

Sit igitur in quo est A B infinitū: sed B C habet potentiam quandam, quæ in aliquo tempore mouet ipsum D, in tempore, in quo est E F. B
Si igitur ipsi B C duplam accipio, in medio mouebit tempore ipsius E F, (sit enim hęc proportio.) Quare in F et H mouebit: ergo sic accipiēs semper ipsum A B nequaquam transibo. Tempore autem dato semper minus accipiam. Infinita ergo potentia erit. omnem enim finitā potentiam excellit. Omnis autem finitæ potentię necesse est finitum esse & tempus. Si enim in quodam tāta, maior in minori quidem, sed determinato mouebit tempore secundum conuersionem proportionis. Infinita enim omnis potentia est, sicut multitudo & magnitudo excellens omne finitum.

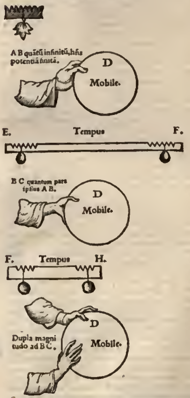
Ponit demonstrationē intentā, quæ talis est. Sit quantum infinitum A B: & sit B C magnitudo finita alterius generis, quæ habet quādam potentiā finitam: & sit quoddā mobile D, quod moueatur à magnitudine B C, in tempore, quod est E F. Et quia B C, est magnitudo finita, poterit accipi maior magnitudo. Accipiatur igitur maior secundum duplam proportionem. Quāto autem est maior potētia mouentis, tāto in minori tempore mouet (vt habitum est in Septimo.) ergo duplum ipsius B C mouebit idem mobile, s. D in medio tempore, quod sit F H, ita quòd intelligatur tempus E F diuidi per medium in puncto H. Semper autem sic addendo ad B C minuetur tempus motus: sed quantūcunq; addatur ad B C, nunquam potest transire A B: quod improportionabiliter excedit B C, sicut infinitum finitum. &, cùm A B, habeat potentiam finitam mouet in tempore finito D. Et sic diuidendo semper de tempore, quo mouebat B C, puenimus ad aliquod tempus minus, q̄ sit tempus, in quo mouebat A B: quia omne finitum transcenditur per diuisionē. Sequitur ergo, q̄ minor potentia moueat in minori tempore, quod est impossibile. Relinquitur ergo, q̄ in magnitudine infinita erat potentia infinita: quia. s. potentia magnitudinis infinitæ excedit omnem potentiam finitā. Et hoc probatum est per subtractionem tēporis: quia omnis potentiæ finitæ necesse est ponere quoddam determinatum tempus, in quo mouet. Quod ex hoc apparet: quia, si tanta potentia mouet in tanto tēpore, minor mouebit in minori tempore, sed tamen determinato }id est finito secundum conuersam proportionem{, vt scilicet quantum additur ad potentiam, tātum diminuatur de tempore. Et sic quantūcunq; addas ad potētiam finitam, dummodo remaneat potentia finita, semper habebit tempus finitum: quia erit accipere aliquod tēmpus, quod erit tanto minus tempore prius dato, quanto potentia superexcrescens ex additione est maior potentia prius data. Sed potentia infinita excellit in mouēdo omne determinatum tempus, sicut in omnibus alijs infinitis contingit: quia omne infinitū, sicut multitudo & magnitudo, excedit omne determinatum sui generis. Et sic manifestum est, quòd potentia infinita excedit omnem potentiam finitā, ex quo excessus potentiæ super potentiam, est sicut minoratio temporis à tempore, vt dictum est. Vnde patet q̄ conclusio prædicta, scilicet quòd magnitudinis infinitæ sit potentia infinita, ex necessitate sequitur ex præmissis. Deinde cùm dicit. C

T.50.

D

Demonstratio, q̄ nullum quantum infinitum habet potentiam finitam.

Tempus minimum, in quo quantum infinitum potentiæ finitæ mouet D.

Licet autem hoc idem sic etiam demōstrare. Accipiemus enim magnitudinis finitæ cuiuspiam potētiam aliquam generis eius potentiæ, quæ in magnitudine est infinita, quæ finitam potentiā īfinitæ magnitudinis metietur. Ex his igitur, quæ dicta sunt, patet fieri nō posse, ut finita in magnitudine uires sunt infinitæ, aut in infinita finitæ. ARGV.

Est autem hoc demōstrare, & sic. Accipiens enim quandam potentiam eandem genere ei, Cō.11.

quæ

quę est in infinita magnitudine, in finita magnitudine existentem, quæ mensurabit eam, quæ est in infinita magnitudine, finitam potentiā. Quod igitur non contingit infinitam esse potētiam, in finita magnitudine, neque finitam in infinita ex his palam est.

Ponit ad idem aliam demonstrationem, quæ non differt à prima, nisi in hoc, q prima concludebat accipiēdo potentiam finitam existentem in magnitudine finita alterius generis, hæc autem secunda demonstratio procedit accipiendo quandam aliam potentiam finitam existentem in aliqua magnitudine finita eiusdem generis, cuius est magnitudo infinita. Puta, si sit aer magnitudinis infinitæ, habens potentiam finitam accipiemus quandā potentiam finitam existentem in aliqua magnitudine finita eiusdem generis. Hac positione facta manifestū q potētia finita magnitudinis finitæ aliquoties multiplicata, B mensurabit potentiam finitam, quę est in infinita magnitudine: quia oē finitum mensuratur ab aliquo finito minori aliquoties sumpto, vel etiam exceditur. Cùm ergo in magnitudine eiusdem generis oporteat q maior magnitudo habeat maiorem potentiam, sicut maior aer habet maiorem potentiam q̄ minor, necesse erit, q illa magnitudo finita, quæ habebit eandem proportionem ad magnitudinem finitam prius acceptam, quam habet potentia finita infinitæ magnitudinis ad potentiam magnitudinis finitæ prius acceptæ, habeat æqualem potentiā potentiæ magnitudinis infinitæ. Sicut, si potentia finita magnitudinis infinitæ sit centupla, potentiæ finitæ cuiusdā magnitudinis finitæ datæ, oportebit q magnitudo, quæ est centupla illius magnitudinis potentiæ finitæ, habeat æqualem potentiam magnitudinis infinitæ: ex quo proportionabiliter in re eiusdem generis augeī magnitudo et potentia. Hoc autem est impossibile quod cōclusum est: quia oportet vel q magnitudo finita esset æqualis infinitæ, vel q minor magnitudo eiusdē generis habeat æqualem potentiam maiori. Est ergo impossibile & primū, ex quo sequitur, s. q magnitudo infinita habeat potentiam finitam. Sic ergo epilogando concludit duas conclusiones demonstratas, s. q in magnitudine finita non possit esse potentia infinita: & quòd in magnitudine infinita, non possit esse potentia finita.

LECTIO. XXII.

An proiectorum motus continui esse valeant.

ARGY. *Sed de his quæ feruntur bene sese habet aliquam primo dubitationem afferre. Nam si omne quod mouetur ab aliquo moueatur, quo pacto eorum, quæ seipsa mouent, continue non nulla mouentur eo q mouerat non tangente, ut corporum ea quæ proijciuntur.*

Com. 25. De proiectorū motu.

DE his autem quæ feruntur bene se habet dubitare quādam dubitationem primū. Si enim omne quod mouetur, mouetur ab aliquo: quæcunq; non ipsa seipsa mouēt, quomodo mouentur aliqua continue non tangente D eo quod mouet, vt proiecta.

Postquam Phylosophus ostendit duo, quæ sunt necessaria ad principale propositum ostendendum, s. q potentia finita non possit mouere tempore infinito, & q potētia infinita non possit esse in magnitudine finita, nunc accedit ad probandum tertium, i. vnitatem primi motoris. T. 33. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit q propter diuersitatem motorum deficit continuitas vel vnitas motus in quibusdam mobilibus, quæ videntur cōtinue moueri, secundo ostendit ex hoc, q primum motorem necesse A est esse vnum, ibi {Quoniam autem in his.} Circa primum tria facit. Primo enim mouet dubitationem de his, quæ proijciuntur, secundo soluit dubitationem ibi, {Necesse est autem.} Tertio ostendit ex hoc q motus corporis proiecti, non est continuus ibi {Hic igitur.} Circa primum duo facit. Primo ponit dubitationem, secundo excludit quandam solutionem ibi {Si autem simul.} Proponit ergo dubitationem primo de his, qui feruntur proiecta, quæ talis est. Ostensum est supra in principio huius Octaui, q omne quod mouetur ab alio mouetur, dummodo non sint de iiiis, quæ mouent seipsa, sicut sunt animalia, de quorum numero nō est lapis proiectus. mouet autem corporale per contactum. Est ergo dubitatio quomodo proiecta continue mouentur, etiam postquam tanguntur à mouente. Videtur enim q mouentur nullo mouente ipsa. Secundo ibi.

Tertia. tx. Quarta. Infra. T. 26.

ARGY. *Quod si hisce, qui mouit, & aliquid aliud simul mo-B uet, ut aerem qui quidem mouet subiens motum, simili modo profecto, fieri nequit, ut illa moueantur ipso primo non tangente neq; mouente, sed simul omnia mouean tur: rursusq; moueri tum desinant, cū id quod primo mouet desinit mouere necesse est. & si perinde facit, ut magnes, ueluti si mouet quod mouet.*

Si autem simul mouet, et aliud quid q mouet, vt aerē, qui motus mouet: similiter impossibile primo non tangente, neq; mouente moueri, sed simul omnia moueri, et quiescere, cùm primum mouens quiescet. Et si facit sicut lapis, vt mouere quod mouet aliud.

Excludit quandam solutionem, quæ dicitur fuisse Platonis: qui dicebat q proijciens, qui primo mouit lapidē, simul etiam mouet cum lapide aliquid, s. aerē, & aer motus mouet lapidem, etiam post cōtactum proiectoris. Sed hanc solutionē excludit: quia similiter videtur possibile q moueatur aer, non tangente, neq; mouente primo}, s. proiectore, sicut erat impossibile de lapide. sed videtur esse C necessarium, q simul dum primum mouēs mouet, omnia moueantur: & dum primum mouens quiescit }. i. cessat à mouendo, oia quiescant: quāuis etiā aliqd motum à primo mouēte, sicut lapis, faciat aliquid moueri, sicut id quod primo mouit mouebat. Deinde cùm dicit.

ARGY. *At enim hoc dicatur necesse est, id quod primū mouit facere ut mouere etiam possit aut aer, aut aqua aut aliquid tale, quod quidem est aptum mouere, motumq; subire: sed non desinit mouere atq; moueri. sed desinit quidem moueri, cùm is, qui mouet, moueri desinit. est autem adhuc mouens. Quapropter mouetur alij hærens. Et in hoc eadem ratio est. Desinit autem cùm mouendi potentia minor fit in eo, quod hæret. penitus autem desinit, cùm antecedens non ulterius mouens fecerit, sed motum subiens solum. Hæc autem simul desinere alterū mouere, alterum moueri, totumq; motum necesse est.*

Necesse autem est hoc quidem dicere, q primum mouēs facit vt possit mouere, aut aer huiusmodi, aut aquam, aut aliud aliquid tale, quod aptum natum est mouere, et moueri: sed non simul pausat mouens, et quod mouet, sed quod mouetur quidem simul cum mouens quieuit, mouens autem adhuc est. vnde mouetur cum alio habitum. Et in hoc eadem ratio est. Pausat autem, cùm minor virtus mouendi fit in habito. tandem autem quiescit, cum non amplius

faciat quod prius mouens, sed motum solum. Hæc autem necesse est simul pausare hoc quidem mouens, hoc aũt motum, et totum motũ.

Ponit suam solutionem: & dicit, ꝙ, si secundum mouens mouet motum à primo mouẽte, necesse est hoc dicere, ꝙ primum mouens, s. proijciens, det secundo mouenti, s. aeri, vel aquæ, vel cuicunq; tali corpori, quod est natum mouere corpus proiectũ, vt possit mouere, & vt possit moueri vtrunq;. n. habet aer vel aqua à proijciente. & ꝙ moueat, & ꝙ moueatur. Sed qa mouere & moueri non de necessitate sunt in eodem, cum inueniatur aliquod mouens non motum {non simul pausat mouens, & qđ mouetur.} Id est aer motus à proijciente non simul cessant mouere, & moueri. sed statim, cùm primum mouens}, i. proijciens cessauerit mouere, & aer cessat moueri. sed adhuc mouet. Et hoc manifestum est ad sensum: quia, quando aliquod mobile, iam peruenerit ad terminum motus, in ipso vltimo perueutionis, potest mouere, sed tunc non F mouetur, sed est in motum esse. dum autem secundũ mouens mouet, mouetur illud quod est habitum}. i. consequenter se habens ad ipsum. Et de hoc etiam tertio est eadem ratio, quia remanet mouens etiam, quando nõ mouetur. Et, quia secundum mouens habet minus de potentia mouendi, q̃ primum, & tertium, q̃ secundũ, oportet ꝙ cesset motus proiectionis, ex hoc, s. ꝙ minor est virtus mouendi {in habito}. i. cõsequenti, q̃ in eo in quo fuit primo. Et sic tãdem, propter minorationem virtutis mouendi, venietur ad hoc ꝙ id, quod est primum & prius respectu sui consequentis, non faciet ipsum consequẽs habere potentiam mouendi, sed faciet ipsum tantummodo moueri. Et tunc necesse est ꝙ simul dum illud vltimũ mouens pausat mouendo, & motum ab ipso pauset à moueri, & p̄ consequens pausabit totus motus, quia vltimum motum nõ põt mouere aliquid aliud. Deinde cũ dicit.

ARGY. *Is igitur motus in hisce fit, quæ non nunquam moueri, nonnunquam quiescere possunt, & non est continuus, sed apparet. Nam aut deinceps collocatorum aut tangentium est. non est enim unum mouens. sed plura, quorum aliud alij hæret. Quocirca talis motus in aere fit, et in aqua: quem quidam antiperistasin esse dicunt. Impossibile autem est alio modo soluere ea quæ dubitata sunt quàm dicto modo. Ipsa autem antiperistasis, cuncta simul mouere moueriq; facit. quare & desinunt simul. Nunc autem unum, quod continue ab aliquo moueri uidetur. non enim ab eodem mouetur.* G

Hic igitur in contingentibus, aliquando quidem moueri, aliquando quidem quiescere fit motus, & nõ continuus, sed videtur. Aut enim consequenter entium est, aut tangentium. non H enim vnum mouens est, sed habita adinuicem sunt. Vnde & in aere & in aqua fit huiusmodi motus: quem dicunt quidam antiperistasin esse. Impossibile autem aliter opposita soluere, nisi dicto modo. Antiperistasis autem, simul omnia moueri facit & mouere: quare & quiescũt. Nunc autem videtur vnum aliquid, quod continue mouetur à quocunq;. non. n. ab eodem.

Concludit ex præmissis, ꝙ iste motus proiectionis nõ sit continuus. Dicit ergo, hic motus, s. proiectionis, fit in corporibus, quæ contingit aliquando moueri, & aliquando quiescere, si qua veræ sunt quibus conueniat. Quod patet ex dictis. Quiescit enim proiectionis motus p̄ defectum virtutis mouendi, vt dictum est. Patet etiam ex præmissis, ꝙ ille motus non est continuus, & si continuus vi E deatur, Videtur enim continuus propter mobilis vnitatem, non tamen est continuus: quia sunt diuersa mouentia, vt dictum est. Aut enim ille motus est à pluribus mouentibus consequenter se habentibus, aut etiam à plurib⁹ mouentibus se tangentibus. Quomodo autem differant consequenter se habere, & tãgere, supra dictũ est in Quinto & in Sexto. Et manifestum est ad sensum, ꝙ vtroq; modo se habentibus mouentibus diuersis, possunt mouere vnum mobile, sm̃ ꝙ ipsa mouẽtur ab aliquo primo mouente. In his enim, quę mouentur motu proiectionis, motus fit per mediũ facile diuisibile, s. per aerem & aquam, in quibus propter diuisionem non est vnum mouens tãtum, sed multa habita adinuicem, & consequenter se habentia, & contacta. Et, quia diuersitas non est absq; diuisione, ideo prædictus proiectionis motus fit per mediũ facile diuisibile, i. per aerem & aquam: in quibus propter diuisionem de facili contingit diuersitas mouentiũ. Quẽ T.68. quidem motum proiectionis aliqui dicunt esse antiperi- F stasin, & contra resistentiam, ex eo, s. ꝙ aer circunstãs motus aliquo modo mouet corpus proiectum, sicut supra dictũ est in Quarto. Sed non potest prædicta dubitatio solui nisi eo modo q̃ positus est: quia, si ponatur causa proiectionis antiperistasis aeris, sequitur ꝙ omnia simul moueant}. i. ꝙ totus aer simul moueat & moueatur, & per consequens ꝙ simul quiescant omnia: quod patet esse falsum. Videmus enim vnum aliquid esse, quod continue mouet à quocũq; moueatur. Quod ideo dico: quia nõ habet vnũ, & idẽ determinatũ mouẽs, sed mouẽtia diuersa.

LECTIO XXIII.

Primum Motorem indiuisibilem esse & impartibilem, nullamq; prorsus habere magnitudinẽ, demõstratur. ARGY.

Quoniam autem in hisce, quæ sunt, continuum esse motum necesse est. hic uero est unus atq; unum motum magnitudinis cuiuspiã esse necesse est: (non enim id mo- G *uetur, quod magnitudinis est expers.) & unius esse atque ab uno, alioquin continuus non erit: sed hærens alius alij atque diuisus. Id itaq; quod mouet, si unum est, aut subsient motum mouet, aut immobile est.* T.c.51.

QVoniam autem in his, quæ sunt, necesse est semper esse motum continuum: hic autem vnus est. necesse aũt vnum magnitudinis alicuius esse. (non enim mouetur impartibile.) & vnus ab vno. non enim erit cõtinuus, sed habitus alter alteri & diuisus. Mouens igitur, si est vnum, aut motum mouet, aut immobile existens.

Soluta dubitatione, quam mouerat de motu proiectionis, ex cuius solutione accipit, ꝙ non est vnus motus cõtinuus, qui est à pluribus mouentibus, hic accedit ad prin T.51. H cipale propositum, vt, s. ostendat vnitatem primi motoris. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum, secundo mouet quandam dubitationem & soluit ibi {Habet autem dubitationem.} Circa primum tria facit. Primo ostendit vnitatem primi motoris per continuitatem motus, secundo quomodo ab vno motore procedit mo Infra. tus continuus ibi {Si igitur motum.} Tertio vbi sit prin T.54. cipiũ motus continui ibi {Necesse est autem.} Quod autem necesse sit esse vnum motorem, probat per continuitatem motus, accipiens quod supra probauerat, ꝙ necesse est aliquem motum continuum semper esse. Motus autẽ continuus est vnus, vt dictum est in Quinto: ergo necesse est semper accidere aliquem motum esse vnum. Ad hoc autem ꝙ motus sit vnus, necesse est ꝙ sit vnius magnitudinis motæ: quia nõ potest moueri aliquod impartibile, T.29. vt probatum est in Sexto. & etiam oportet, ꝙ sit ab vno motore. siue enim sint diuersa mobilia, siue diuersi motores,

ret,non erit vnus motus,& per cōsequens nec continu⁹, A sed erit vnus motus diuisus ab alio diuisione mobilis, vel motoris,& consequenter se habentes. Necesse est igitur mouens esse vnum,quod vel moueat motum,vel moueat immobile existens. Secundo ibi.

ARGY. *Si igitur mouetur simul sequatur ipsum atque mutetur,& insuper ab aliquo moueatur oportet. Quare stabitur atque ad id accedetur,quod mouet & est immobile. Hoc enim non simul mutari necesse est, sed poterit sp mouere,nā hoc pacto mouere sine labore profecto est.*

Si igitur motum consequi oportebit,& mutari ipsum,simul autē moueri ab aliquo. Quare stabitur,& venietur in ipsum moueri ab immobili. Hoc autem non necesse est simul mutari,sed semper poterit aliquid mouere. infatigabile enim est sic mouere.

Oñdit qũo ab vno motore possit esse motus cōtinuus Et circa hoc duo facit. Primo oñdit qũo ab vno motore
Infra. possit esse vnus motus cōtinuus semp, scd'o qũo sit regularis ibi{Et regularis.}Dicit ergo primo, ꝙ mot⁹ est vn⁹ qui est ab vno motore,sicut dictũ est. Aut ergo est à motore moto,aut à motore nō moto. si igitur sit mouens motũ,sequit ꝙ moueſ ab aliquo,ſm ea quę supra ꝑbata sunt:
T.27. sed hoc non pōt procedere in infinitũ,vt supra ꝑbatũ est. Quare stabit iste processus motorũ & mobiliũ, & perueniet ad aliqđ primũ mobile,qđ moueſ ab immobili motore,qđ qdē nō habet necessitatē vt moueat:quia non mouet ab alio. Qđ.n.ab alio moueſ ex necessitate mouet,ſm ꝙ iponiſ ei necessitas à suo motore. Et,qa mutaſ à sua dispōne,non pōt semp mouere vniformiter,qa variatur dispositio eius. Sed mouenti nō moto nō imponiſ necessitas ab alio,nec mutaſ dispō eius,vñ nō ex necessitate mouet,sed pōt sp mouere,ſ.absq; sui mutatione:quia sic mo- C uere,ſ.absq; sui mutatione est infatigabile. Ex hoc.n.accidit fatigatio in mouēdo aliquibus motoribus:qa simul & ipsi moueni,& ex fatigatione contingit, ꝙ nō semper possunt mouere. Vnde relinquitur, ꝙ mouens non motum pōt mouere motu cōtinuo sempiterno. Et quia ad ꝑfectam motus continuitatem & vnitatē requiritur,ꝙ mo-
Le.2.t.c.4 tus sit regularis & vniformis,vt in Quinto habitum est, ideo consequenter cùm dicit.

ARGY. *Est hic motus aut solus, aut maxime est uniformis. Id enim,qđ mouet,nullā subit mutationē. Id ēt,quod ab illo moueſ,ut mot⁹ sit sĭl's nō subeat mutationē,oportet.*

Et regularis hic motus est,aut solus aut maxime. Non enim habet mutationem vllam mouens. Oportet aūt,neq; quod mouetur iuxta illud habere mutationē,quaten⁹ similis sit mot⁹

D Oñdit ꝙ motus,qui est à motore immobili,sit regularis:& dicit,ꝙ iste solus motus est regularis,qui est à motore immobili,vel,si aliqui alij sunt regulares,iste est maxime regularis. Vtiſ aūt hac disiunctione,quia dispō mouētis qñq; ꝑ aliquod tp̄s manet eadē,non variata ad minus ſm sensum,& ſm hoc vr̄ per aliqđ tēpus mouere motum vniformē,quia tale mouens non habet nisi vnā mutationē. Qđ dicit ad oñdendũ,ꝙ quædā mouentia sunt, quæ nō moueſ eo motu quo mouent,sicut corpus cæleste nō moueſ motu alterationis,sed moueſ quodā alio motu,ſ. motu locali. Sed primũ mouens oīno imobile nulla mutatione moueſ. Nec solũ requiriſ ad hoc ꝙ motus sit regularis & vniformis,ꝙ mouens sit omnino imobile.sed ēt oportet ad hoc ꝙ{sit motus similis}.i.vniformis ꝙ id, qđ moueſ,nō habeat aliquam mutationē iuxta hāc, qua moueſ à motore immobili. Sicut corpus cæleste mouetur à motore immobili localiter,& iuxta illam mutationem

A nō habet aliquā alterationē. Si enim alteraretur non semper remaneret eadem dispositio ad motum,& sic nō esset motus eius vniformis. Deinde cùm dicit.

Atq illud aut in medio,aut in orbe esse necesse est. Hæc enim principia sunt.at ea,quæ propinquissima sunt mouenti,summa cũ celeritate mouentur. Talis autem est ipsius totius motus. Illic igitur est id quod mouet. ARGY.

Necesse est autem aut in medio aut in circulo esse. Hæc enim principia sunt,sed citius mouentur quæ sunt proxima mouenti. Huiusmodi aūt est totus motus. Ibi ergo est mouens. Com.84.

Oñdit vbi sit principiũ motus cōtinui primi. Et,qa oñsum est,ꝙ primus motus est circularis,q quidē motus cōpetit magnitudini circulari,necesse est ꝙ primũ principiũ huius motus sit aut in medio}.i.in cētro,aut in circulo: B qa illa sunt principia magnitudinis circularis. Lineæ.n. in magnitudine circulari à centro ad circũferentiā ducuntur. vñ necesse est,ꝙ alterũ istorũ accipiaſ sicut principiũ, & alterũ sicut terminus. Oñdit aūt consequēter, ꝙ principiũ primũ motus,est in circulo,tali rōne. Ois motus quāto est ꝑpinquior primo mouēti,tanto est velocior,& magis recipit impressionē mouētis. sed ita videm⁹ in motu totius firmamenti,qui est à primo motore immobili, ꝙ quanto aliqđ mobile magis appropinquat supremæ circũferentiæ,tanto citius moueſ:ergo mouens est in circulo & nō in centro. Huius igitur rōnis Maior manifesta est.

Sed ad euidentiā Minoris propositionis, cōsyderādũ ꝙ in corporibus cęlestibus inuenitur duplex motus,vn⁹, qui est totius firmamenti,quo,ſ.totum firmamētũ reuoluitur ab oriēte in occidentē motu diurno, & ille est prim⁹ motus:alius motus est,quo stellæ mouentur ecōuerso,ab occidēte in orientē. in hoc aūt scd'o motu tāto vnũquodque cęlestiũ corporũ velocius moueſ,q̄to ꝑpinquius est C centro,vt patet ſm cōputationē Astrologorũ,qui motui Lunę,deputāt tp̄s vni⁹ mēsis,Soli vero,Mercurio,& Veneri vnũ annũ,Marti vero duos,Ioui duodeci, Saturno triginta,& stellis fixis triginta sexmilia annorũ. Sed secũdũ motũ totius firmamenti est ecōuerso. Nā quāto aliqđ cælestiũ corporũ est remotius à terra,tanto velocius mouetur:quia pertrāsit maiorē magnitudinē in eodē tēpore: Maiores.n.sunt circunferentiæ circulorũ magis à centro distantes,& tñ oia corpora cęlestia ſm motũ totius eodē tp̄e reuoluũtur,& sic oportet supiora esse velociora. Vñ relinquitur,ꝙ principiũ primi motus non sit in cētro,sed in circunferentia. Sed tunc oritur dubitatio de conclusione. Primũ.n.mouēs,vt infra cōcludet, est indiuisibile, & nullā habens magnitudinē,nec eius potentia est potentia in magnitudine. Qđ aūt est huiusmodi,nō videſ habere determinatũ sitũ in corpore:non ergo contingit primo motori esse magis in vna parte primi mobilis,q̄ in alia.

Motus duplex genus i corporib⁹ cælestib⁹ inuenitur.

D Sed dicendũ est,qđ dicitur,primũ mouēs esse in aliqua parte sui mobilis,non per determinationē suę subę,sed ꝑ efficientiā motus:qa ex aliqua parte sui mobilis mouere incępit, ideo poti⁹ & diciſ esse in cælo q̄ in terra, & poti⁹ in oriente vñ incipit:qđ non pōt intelligi ſm aliquā affixionē motoris illius ad partē determinatā mobilis, cùm non sit aliqua pars determinata mobilis semp in oriente, sed quę nunc est in oriente,postmodũ est in occidente. Et sic patet ꝙ diciſ esse virtus mouens in oriente per influentiā motus,& non ꝑ determinationē suæ substantię. Est etiā consyderandũ in motu sphæræ, ꝙ suis in motu habet quandam immobilitatem:partes.n. mouentur mutādo locum subiecto & rōne:sed totũ moueſ mutando locũ ratione,& non subiecto, vt in Sexto habitum est, Et hæc duo attribuuntur duobus principijs magnitudinis sphæricæ,de quibus hic fit mētio. Nam principium motus est ex parte circũferentiæ,principium autem immobilitatis est ex fixione centri. Deinde cùm dicit. T.81.

Existis

AROY. *Existit autem dubitatio si fieri possit ut quippiā motum subiens continue moueat,sed non ut id quod iterū iterūq; pellit ex eo cōtinue mouet,q̄a mot⁹ deinceps sunt.*

T.c.85. Habet autem dubitationem si contingat aliquod qđ mouet̄ mouere continue, sed nō sicut impellēs iterū,& iterū cō equēter esse cōtinue.

Mouet quandam dubitationem circa prædicta.Et primo mouet eam,secundo soluit ibi{ Aut enim ipsum.} Infra. Dixerunt enim supra,q̄ mouens immobile potest causare motum continuum,& ideo hic consequenter inquirit, vtrum aliquod mouēs motum possit causare aliquē motum continuum:ita,s.q̄ sit vere continuus absq; aliqua intercisione,sicut accidit intercisio cùm aliquis impellit aliquod corpus,& iterū impellit alia vice. Manifestū est enim,q̄ ille motus,qui sic continuatur ex parte mobilis, non est vere continuus,eo q̄ motiones non sunt cōtinuę, sed vna se habet consequenter ad aliam. Non enim continue impellit,sed intercise,ita q̄ impulsio consequenter se habet ad impulsionem. Secundo ibi.

AROY. *Aut enim ipsum pellere,uel trahere,uel utrunq; facere oportet aut aliud aliudq; succedens,perinde atq; sit in hisce quæ proijciuntur, ut antea diximus, si cum facile diuisibilis sit uel aqua uel aer,alios semper mouet subiēs motum.at neutro modo motus unius esse potest,sed plures hærētes erunt.Solus igitur is est continuus motus quo id qđ est in mobile,mouet.Semper.n.similiter sese habēs & ad quod mouetur similiter & continue sese habebit.*

Aut n.ipsum oportet impellere aut trahere aut vtraque aut aliquid aliud contingens aliud ab alio, sicut olim dictum est in his quę proijciū tur.si cū diuisibilis sit aer, aut aqua mouet:sed sicut semper motus vtrobique autem non possibile est motum vnum esse, sed habitum. Solus itaque continuus est quo mouet immobile. Semper enim similiter se habens & ad id quod mouetur similiter se habebit & continue.

Soluit prędictā dubitationē,& dicit,q̄ nullum mouēs motum pōt causare continuū motum. necesse est.n. dicere,q̄ mobile,quod continue videt̄ moueri,aut moueatur immediate per totum motum ab ipso mouēte moto, aut T.10. per multa media:quorum vnum contingatur ab alio, sicut dictum est in motu proiectionis. Et ista diuisio habet æqualiter locum:siue mouens motum moueat impellendo,siue trahēdo,siue vtroq; modo, vt accidit in motu vertiginis. vt supra in Septimo habitum est. Nec contingit pluribus modis aliquid localiter moueri à mouente moto p̄ se,& non p̄ accidēs. Et quia dixerat q̄ in his quæ proijciuntur est aliud & aliud mouens:& hoc videtur esse falsum,propter hoc q̄ proiectum continue videt̄ moueri ab aere vno existente. Ideo ad hoc excludendū subiungit, q̄ cùm aer aut aqua sit facile diuisibilis, ex hoc mouet quasi aliud & aliud mouens:sed tñ mouet sicut semper motus quamdiu durat motus corporis proiecti. Et quamuis videat̄ esse vnus aer,tñ est alius & alius p̄ diuisionē. Vtrobique aūt },i.siue mouens motū moueat impellendo, siue trahendo,non pōt esse vnus motus,sed oportet q̄ sit habitus }.i.consequenter se habens p̄ rōnem quæ supra posita est in motu proiectionis.s.ex diuersitate mouentium. Relinquitur ergo q̄ solus motus,qui est à motore immobili, possit esse semp̄ continuus:quia mouēs se habet semper similiter ſm eandē dispositionē in seipso. & ideo semper cōtinue potest se similiter habere ad mobile, vt.s.semper vniformiter moueat ipsum. Est autem hoc attendē

E dumq; sempiternitatē cōtinui motus, attribuit hic Phylosophus immobilitati motoris,supra aūt infinitę potentiæ eius. Nam sempiternitas motus continui,si attendat̄ ſm reiterationem motus respicit imobilitatē mouētis: q̄a si semp̄ similiter se habet:poterit semp̄ reiterare eodem modo. Sed infinita virtus mouētis respicit ad totam motus sempiternitatem vel infinitatem(sicut supra dictum est.)

Vel.12. Est etiā attendendū,q̄,quia nullū mouēs motū, potest causare motum continuum sempiternum,ideo in Vndecimo Meta. probare intendit multitudinem motorū immobilium, ſm multitudinem cęlestium motuū:quasi illa consyderatio sequatur ad istam. Deinde cùm dicit.

AROY. *His hoc pacto determinatis,patet īpossibile eē primū mouens atq; immobile magnitudinem ullam habere. Nā si habet aut finitam aut infinitā ipsam esse necesse est. At demonstratum est prius in naturalibus fieri nō posset,ut magnitudo sit infinita,et nūc demonstrauimus finitam* F *magnitudinē,infinitas uires habere non posse,& impossibile insuper esse infinito in tempore quicquam à magnitudine finita moueri. Primum autem mouens æterno motu,infinitoq; tempore mouet. Patet igitur ipsum indiuisibile ac uacare partibus ac magnitudinem nullam prorsus habere.*

T.c.87. Determinatis aūt his manifestum est q̄m impossibile est primū mouēs & immobile habere aliquā magnitudinē. Si.n. magnitudinē habet, necesse est aut finitam ipsam esse, aut infinitam. Infinitam igitur, q̄ non contingit magnitudinem esse, ostensum est prius in Physicis. Quod autem impossiblle est finitam habere infinitam potentiam, & q̄ impossibile est à finito moueri G aliquid ſm infinitum tempus, demonstratum est nunc. Primum autem mouēs perpetuo mouet motu, & infinito tempore. Manifestum itaque est, quòd indiuisibile est & impartibile, & nullam habens magnitudinem.

Ex præmissis demonstratis concludit principale intentum:& dicit,q̄ impossibile est primū mouens immobile habere aliquam magnitudinem, vel ita q̄ ipsum sit corpus, vel q̄ sit virtus in corpore:quia si haberet aliquā magnitudinē aut esset finita, aut infinita. Ostensum est autē supra in Tertio in cōibus naturæ, q̄ non est possibile esse aliquā magnitudinē infinitam:relinquitur ergo, si habet magnitudinē, q̄ habeat magnitudinē finitā. Et ex hoc p̄batur q̄ impossibile est finitā magnitudinem habere potentiā infinitā. Quod autē primū mouens immobile necesse sit habere potentiā infinitam probat per id quod su- H pra demonstratum est, q̄ impossibile est à potentia finita moueri aliquid ſm infinitum tempus. Primum autē mouens causat perpetuum motum, & continuum, & tempore infinito vnus & idem existens:alioquin motus ille nō esset cōtinuus. ergo habet potētiam infinitam & sic non habet magnitudinem finitam nec infinitam. Manifestū est itaq; q̄ primum mouens est indiuisibile, & q̄ nullam partem habet, sicut etiam est indiuisibile punctum, & etiā sicut oino nullā magnitudinem habēs quasi extra genus magnitudinis existens. Et sic terminat Phylosophus considerationem communem de rebus naturalibus in primo principio totius naturæ, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum Amen.

Commentariorum Diui Thome, in Octo libros Physicorum, finis.

Roberti

ROBERTI LINCONIENSIS PHYLOSOPHI, LIBRI PRIMI PHYSICORVM

SVMMA.

IN primo libro Physicorũ, cuius subiectum est corpus mobile simpliciter, non contractum, determinat Phylosophus de principijs corporis mobilis ipsum cõstituentibus. Et sunt principia naturæ siue corporis mobilis, tria, scilicet materia, forma, et p̄uatio.

Materia est illud quod se habet ad [Quid nam sint materię proprietates.] formam, sicut ęs ad statuam, & lignum ad lectum: & vniuersaliter sicut informe se habet ad formam anteq̃ ipsam recipiat. Vel materia est illud ex, quo fit res, & manet in re. Semper materia est, in quam vnumquodq; compositum naturale resoluitur. Proprietates materię sunt tres. Prima. Materia non est scibilis, nisi per comparationem ad formam, cum omne quod intelligitur, per formã intelligatur: materia autem de se formam non habet, cũ sit po- [Secũda.] tentia pura. Ideo de se non scitur nec intelligitur, sed per comparationem ad formam. Secunda. materia est vnum principium cõe omnibus transmutationibus. & est vnũ non per aliquam formam vnam, sed per priuationem cuiuslibet formæ. est enim in potentia ad quamlibet, nullã [Tertia.] habens infra sui naturam s̃m Phylosophum & cõmentatorem. Tertia. Materia est ingenita & incorruptibilis, q̃a si materia generaretur oporteret aliquid subiici, ex quo generaretur: sed hoc nõ potest esse aliud ab ipsa materia: q̃a materia est primum subiectum, ex quo fit vnumquodq;. si igitur generaretur materia, sequeretur materiam esse anteq̃ generaretur: quod est falsum, cũ generatio sit progressio de non esse ad esse. Et p̄ eandem rõnem materia non corrumpitur. quia omne, quod corrũpitur in materiã primam resoluitur. nam ipsa manet in tota transmutatione s̃m Phylosophum. Si igitur corrumpatur ipsa resoluitur in seipsam, & per consequens postquam corrumpitur est talis qualis prius fuit: cõsequẽs est falsum, cũ corruptio sit progressio ab esse ad non esse, & sic patet q̃ materia nõ est generabilis nec corruptibilis. Et hoc est verum per se, per [Triplex formę consyderatio altera ad Naturalem, altera ad Matematicum, altera ad Metho. spectat] accidens autem bene potest. Forma est illud quod dat esse rei. Est autẽ forma triplex. Vna est, quę s̃m esse & consyderationẽ est in materia, & est de qua consyderat Phylosophus naturalis. Secunda est de qua consyderat Matematicus, quæ abstrahitur à motu & à materia non s̃m esse sed s̃m consyderationem: & quia Geometria non intẽdit de linea vel de circulo in quãtum auri vel æris, sed simpliciter de illis consyderat, & sic s̃m intellectum abstrahit à materia: & tamẽ si sint sunt in materia. Tertia est illa, de qua consyderat Metaphysicus, quæ abstrahitur à materia & à motu s̃m se, & s̃m consyderationem: cuiusmodi sunt intelligentiæ & aliæ substantiæ separatæ, s. Deus & [De priuatione.] [D] anima, & huiusmodi. Priuatio est carẽtia formę in subiecto apto nato. Sciendũ, q̃ duo sunt principia per se. s. materia & forma, quia ex illis fit vnumquodq; cõpositum naturale. Tertium vero est principium per accidens. s. priuatio, quæ non est principium ipsius rei, sed fieri. Conditiones principiorum sunt tres. Prima q̃ principia non [Tria d' principijs dicũt] fiunt ex alijs. Secunda. Omnia fiunt ex ipsis. Tertia. Ipsa nõ fiunt ex alterutris. i. vnum non fit ex alio altero, sicut materia non fit ex forma, nec econuerso. Dubitatur an sint tria principia tantum, ita q̃ non plura nec pauciora tribus. Et q̃ non sint tria principia, probatur. quia principium & primum sunt idem: sed tantum est vnum primũ: igitur tantum est vnum principium, ergo non sunt tria.

Item. Illa sunt sufficientia principia cuiuslibet rei, ex quibus fit res: sed ex duobus principijs, sicut ex materia [A] & forma fit res: igitur illa sufficiunt. igitur non sunt tria.

Item, cuiuslibet principiati sunt duo principia per se: sed infinita sunt principiata, cuiusmodi sunt indiuidua: igitur infinita sunt principia: non igitur tantum tria.

Huic dubio respondetur, q̃ principia vere sunt tria, sicut dictum est. Sed non tria, nec genere nec, specie, nec numero. non genere, cũm decem sint genera prima, & cuiuslibet generis sint tria principia, vt sic non forent tria principia s̃m genus. Non specie propter eandem rõnem. cum multo plures sint species q̃ genera. Non numero. q̃a principiata, sunt infinita, & sic forẽt infinita principia numero. Sed sunt tria principia s̃m proportionem. i. s̃m mensuram. quia sicut sunt tria principia huius compositi: eadem proportione sunt tria principia huius compositi: & sic de alijs. Ad primum respondetur, q̃ principium est duplex. s. in genere, & extra genus. Nam tantũ est vnũ principium extra genus, sed in genere multa possunt esse [B] principia. Ad secundum dicẽdum q̃ tãtum duo sũnt principia per se, & tertium per accidens. Ad tertiũ dicitur concedendo, q̃ infinita sunt principia s̃m numerum, sicut dictum est, & tria s̃m proportionem. Dubitaẽ de hoc, quod dicit, q̃ contraria non fiunt ex alterutris. Nam Aristo. in lib. prædicamentorum dicit, q̃ in contrarijs & in alterutris possibile est fieri mutationẽ: & per consequẽs contraria fiunt ex alterutris. Item s̃m Phylosophũ ex albo fit nigrum: & ista sunt contraria: igitur cõtraria fiũt ex alterutris. Ad primum respõdetur. & dicitur q̃ tex. Arist. habet sic intelligi, q̃ subiectum, vt existẽs sub vno contrariorum, iam potest fieri sub altero: quia subiectum nunc existens calidum potest iam suscipere frigiditatem: & non sequitur, q̃ ex forma vnius contrarij fiat alterum. sicut ex albedine nigredo. Ad secundum patet per idẽ. Habet enim sic intelligi, ex albo fit nigrum, hoc est, ex re alba fit res nigra: ex non albedine fit nigredo. Contra. Hæc est vera per Phylosophum. ex nocte fit dies: & tamẽ sunt formæ contrariæ. similiter forma vnius fit ex altera.

[C] Huic dicitur, q̃ hoc sic debet intelligi: q̃ ex nocte, hoc est post noctem, fit dies, ita q̃ li ex, dicit circũstantiam ordinis, & non circunstantiam naturalem.

ROBERTI LINCONIENSIS LIBRI SECVNDI PHYSICORVM

SVMMA.

IN scdo libro ũPhysico. determinat Phylosoph9 de causis corporis mobilis. s. causa materiali, formali, efficiẽte, & finali. Et, quia natura dicit de causis vniuersaliter, iõ definit primo naturã. Et primo dat istam diuisionem. De numero entium, quædã sunt naturalia, quædam non naturalia. Naturalia sunt illa, quæ habent in se principium sui [D] motus, & quietis. Non naturalia sunt illa quæ non habẽt huiusmodi principium, cuiusmodi sunt artificialia, sicut lectus & indumentum & huiusmodi, quia talia non mouentur per se, sed per naturam materiæ. Habẽs est illud quod habet huiusmodi principium. Secundum naturam sunt passiones rerum naturalium, sicut ignis sursum s̃m naturam mouetur: terra vero deorsum. nam moueri sursum est passio ignis: moueri deorsum est passio terræ.

Definitio naturæ est ista. Natura est principium motus & quietis eius, in quo est primo & per se, & nõ s̃m accidens. [Explanatio definitiõis naturæ.] Dicit motus & quietis: q̃a ea, quæ naturaliter mouentur ad locum, naturaliter quiescunt in loco. & hoc est verum de corpore naturali corruptibili. Sed non cuiuslibet corporis mobilis, quod mouetur naturaliter, est natura principium quietis: quia corporis cælestis natura est principium motus, & non quietis, sed pro tanto dicit q̃

sicut

sicut natura est principium motus, sic est natura principium quietis. Sed ista particula, eius in quo est, ponitur ad differentiam artificialium, in quibus nõ est natura: quia quæ fiunt ab arte, non fiunt à natura. Dicit primo, ad differentiam compositorum, in quibus natura est principiũ motus, non tamen primo, quia non mouentur à natura, quæ composita sunt, sed per naturam elementi prædominantis. Dicit per se, sm Commẽtatorem quia illud, quod est per se, est magis vniuersale q̃ illud quod est primũ. omne enim, quod est primum, est per se, & non conuertitur. Vel dicit per se, quia non per aliud. nã in quibus est motus per aliud, non naturaliter mouetur, sed per accidens. Dicit nõ sm accidens ad differentiam eorum, in quibus aliquid cõuenit esse principiũ motus: non tamen per se, sed sm accidens. Sicut medicina in Medico est principiũ sanandi seipsum per accidens, & non per se inquãtũ Medicus. Similiter omnis ars nata est agere in aliud subiectum ab eo in quo est, & hoc per se. sed per accidẽs potest

F agere in quo est, sicut ars medicinę in Medico. Et ideo natura non est tale principium, cùm natura sit principium per se & non per accidens, sicut dictum est. Natura dicitur duobus modis. Vno modo natura est materia vel substãtia subiecta vnicuiq; habentium in se principium motus & quietis. Alio modo dicitur natura, forma seu species, quæ non est separata à materia sm esse & sm rem. Sed veriori modo dicitur natura, forma q̃ materia, quia per formam est res in actu, per materiam in potentia.

Questio de quidditate naturę.

Dubitatur de definitione naturæ. Videtur ꝙ non sit principium, quia principium est in genere relationis, cùm principiũ cuiusdam, aut quorundam sit principium. Sed natura, cũ sit substantia, non est in genere relationis: quia substantia est ens absolutum, ergo natura non est principiũ. Item ꝙ non sit principium motus videtur, quia aliqua sunt, quæ semper quiescunt, sicut partes cẽtrales terræ. igitur &c.

G Item ꝙ natura non sit principium quietis videtur, quia aliqua sunt, quę semper mouentur. s. corpora cælestia: igitur &c. & tñ in talibus natura non est principium. Itẽ ꝙ non sit principium motus eius in quo est probatur. Nã corpora cælestia mouentur à principio extrinseco, sicut ab intelligentia, sicut dicit Cõmentator: igitur natura nõ est principiũ motus eius, in quo est. Item videtur ꝙ definitio sit male data. quia in illa definitione ponuntur opposita, cùm motus & quies opponantur priuatiue. Itẽ videtur ꝙ sit superflua. quia, si sit principium per se, non est sm accidens: ergo superflue ponitur hæc particula, & non sm accidens. Huic dicitur ꝙ definitio naturæ bene datur. sicut patet ex prædictis. Ad primam rationẽ dicitur, ꝙ licet substantia non sit in genere relationis per se, potest tamen esse per accidens: cum sit illud in quo fundatur relatio. Ad secundum dicitur ꝙ in quibusdã natura est principium motus tantum, sicut in corporibus cęlestibus. in quibusdam quietis tantum, sicut in partibus

H centralibus terræ: in quibusdam vtriusq;, sicut in generabilibus & corruptibilibus. Ad tertiam patet per idem.

Ad quartum dicitur ꝙ in Cælo est motus duplex, actiuus, & talis est extrinsecus: & passiuus, & talis est intrinsecus. Est enim natura principium motus actiuum vel passiuum. Ad quintum dicitur ꝙ motus & quies respectu eiusdem tantum, sunt opposita. & sic non ponuntur hic. sed à termino, & in terminũ, non sunt opposita, & sic ponuntur hic. Ad sextã dicitur ꝙ licet sequatur, est per se: ergo nõ est per accidens. non tamen propter hoc sequitur ꝙ illa definitio sit superflua: quia non ponuntur respectu eiusdem, quod requiritur ad hoc ꝙ sit nugatio vel superfluitas in definitione. & etiam, ꝙ idem significant, quod non est verum in proposito: quia aliquid potest esse per se aliquale, & per accidens tale, sicut terra grauis est per se, & per accidẽs aliquid tale.

De causis.

Causæ sunt quatuor. s. materialis, formalis, efficiens, & finalis. Causa materialis est illa ex qua fit res

E & manet in re: sicut æs causa statuæ, ligna lapides & huiusmodi sunt causa materialis domus, lana & linum, indumenti, & sic de aliis. Causa formalis est illa causa, quæ dat esse rei, & hoc siue sit causa formalis liberalis siue accidentalis: quia per formam est res in actu. v. g. anima, quę est forma substantialis dat esse substantiale corpori animato. Albedo, nigredo, & huiusmodi, quæ sunt formæ accidentales dant esse accidentale rebus, quibus insunt, et ita quælibet forma dat esse rei.

Cã finalis.

Causa finalis est illa, propter quã ista fiunt, cum finis sit illud, gratia cuius omnia alia fiunt. Causa efficiens est illa, quæ est principiũ motus in his quę fiunt, sicut patet. Carpẽtator enim, quia est causa efficiẽs domus, primo mouetur ad formã domus, & sic de aliis.

Modi causarum.

Modi causarum sunt octo, s. duo primi sunt sm prius & posterius. causa prior est ars, siue sciẽtia, causa posterior est Medicus, siue habens artem. Nam Medicus non sanat, nisi quia habet primo artem medendi.

F Alii duo modi sunt per se & per accidens. causa per se alicuius rei est faciens rem, sicut faciens vel factor statuæ vel domus est causa per se statuæ vel domus. Causa vero per accidens alicuius rei duplex est, quædam tantum per accidens, sic accidit facienti statuam, ꝙ sit Sor. vel Plato: quædam autem accidit per accidens, sicut album vel musicum siue grammaticum, & huiusmodi. Alii duo modi sunt sm potentiam & actum. causa sm actum est ædificator, qui actu ædificat, scriptor qui actu scribit, & huiusmodi. Causa sm potentiam est ædificator, cùm non actu ædificat. Alii duo vltimi modi sunt sm compositionem & simplicitatem. vt Polycletus faciens statuam, est causa statuæ. Ista causa est composita ex causa per se, quia dicitur causa faciens statuam: & causa per accidens, quæ est Polycletus, siue Sortes. ideo dicitur causa composita. Causa simplex, vt Polycletus siue sortes causa statuæ vel vt faciens statuam.

Proprietates causarum.

Tres sunt proprietates causarũ, prima est, ꝙ in omni genere causæ quęrenda est causa vltima

G quæ est vltima in consyderatione. & prima in esse. vt, si quæratur, quare homo scribit, dicendum, ꝙ quia est scriptor: quare est scriptor: quia habet artem scribendi. & hæc est vltima causa. Secunda proprietas est hęc, effectuũ vniuersalium sunt causæ vniuersales, & particularium particulares, quæ tertia est. Causatorũ in potẽtia sunt causæ in potentia, sicut domus in potentia est ædificator in potentia. causatorum in actu sunt causæ in actu, sicut domus, vel ædificia in actu, dicitur ædificator in actu. Nota quòd vnum & idem potest esse causa contrariorum, sed diuersimode sm Phylosophum, sicut præsentia nautæ est causa salutis nauis, & eius absentia est causa submersionis eiusdem, & ista sunt contraria. Dubitatur de eo quod dicit, ꝙ causa materialis est causa. videtur ꝙ non: quia illud quod de se est indifferẽs ad multa nullius est causa: sed materia est huiusmodi, cùm sit indifferens ad omnes formas sm Phylosophũ: igitur nullius effectus est causa. Huic

H dicitur, ꝙ materia sm ꝙ est indifferẽs ad omnes formas, nullius effectus particularis est causa: sed secundũ ꝙ determinatur ad vnam formam, sic est causa. Item videtur ꝙ causa formalis non sit causa: quia causa est illud, ad cuius esse sequitur aliud, sed ad formam sequitur quidditas rei, quæ non est aliud à forma, cùm quidditas sit simul eadẽ cũ forma, cuius est: igitur forma non est causa. Huic dicitur ꝙ quidditas in rebus cõpositis est materia & forma, & est aliud à forma, quæ est altera pars compositi: quia in talibus quidditas includit totũ, s. materiam & formã. In rebus autem simplicibus, sicut in substantiis separatis, idem est forma & quidditas: quia in talibus non est compositio materiæ cum forma, sed esse cum essentia. Item videtur ꝙ causa efficiens non sit causa: quia effectus non potest esse sine sua causa: sed effectus potest esse sine causa efficiente, sicut patet, ꝙ domus vel cultellus potest esse, licet nullus ædificator vel fabricator sit. igitur &c. Huic

dicitur

dicitur,q causa efficiens duplex est,quædam tantum efficiens,& quædam efficiens & conseruans effectum. sicut Sol est causa radij solaris,siue illuminationis medij. Primo modo loquendo de causa,est prima falsa,& secundo modo prima vera est,& secunda falsa. Item videtur q causa finalis vel finis non habeat rationem causæ:quia finis habet rōnem vltimi.sed causa habet rationem primi, siue principij,& principium,& primum sunt idē sed primum & vltimum sunt opposita:igitur finis non est causa. Item,si finis sit causa alicuius:igif vel fm q est,aut fm q non est:nō fm q est,quia finis & terminus sunt idē: sed habito termino vel acquisito cessat motus, igitur finis,fm q est,non habet rationem causæ respectu motus. igitur nec fm q non est:quia illud quod non est, nullius est causa. Item,finis est effectus omnium aliarum causarum,cūm sit illud gratia cuius fiunt omnia alia:igitur non est causa. Ad primum dicitur,q finis potest dupliciter consyderari,vel quantum ad intentionem agētis,& sic est in re principium:vel quantum ad executionem intenti,& sic habet rationem vltimi. Nam finis est primū in intentione,& vltimum in executione:sed cum hoc stat q sit causa:quia finis est causa causarum fm Phylosophū.

B Ad secūdum dicitur,q finis fm quod nō est actu ens, est causa,& fm q est in intentione agentis, mouet ipsum agentem,& sic habet rationem causæ. Tunc ad formā,qñ dicitur,illud quod non est,nullius causa est:verum est de eo,quod non est in re, nec in intentione agentis. sed finis,licet non sit in re,tamen potest esse, & est in intētione agentis,& sic habet rationem causæ. Ad tertium dicif, q licet finis sit effectus omnium aliarum causarum quantum ad esse:tamen nulla est causa nisi per finē,quia quo tum ad rationē causalitatis,finis est causa aliarū cāsarum.

Casus est causa per accidens in illis,quæ fiunt in minori parte ab agente propter aliquid, v.g. si aliquis iret ad forum causa emendi,& ibi inueniat debitorem,à quo reciperet pecuniam,tunc inuentio debitoris & receptio pecuniæ,forent à casu:quia fuit in minori parte:quia debitor nō fuerat cōsuetus in tali loco inueniri. Fortuna est causa per accidens in his quę fiunt ab agēte propter aliquid, & in minori parte fm propositum. Proprietates fortunę sunt duæ.Prima. Fortuna est infinita:quia res fortunata potest esse ex causis accidentalibus infinitis. secūda, Fortuna est duplex:quia quædam fortuna dicitur bona, & quædam mala.Bona,quando aliquid bonum euenit, mala,quando aliquod malum euenit. Casus & fortuna differunt dupliciter. Vno modo,quia casus est in habentibus propositum,& non habentibus:fortuna vero solum in habentibus propositum. Alio modo, quia casus est in his,quæ inueniuntur extra cursum naturæ, fortuna autem non. Vnde si generaretur homo cum sex digitis vel tribus manibus,fieret à casu,& nō à fortuna. Tertio modo,quia illa quæ fiunt à casu in naturalibus, fiunt à causa intrinseca ipsius rei:sicut,hominem generari cum sex digitis est ex superfluitate causæ materialis,quæ dicit causa intrinseca rei:sed quæ fiunt à fortuna fiunt ex causa extrinseca,sicut à causa efficiente, cum causa efficiens rei non sit de natura rei,sicut ædificator non est de natura domus,& sic de alijs. Sciendum,q casus & fortuna reducuntur ad causam efficientem. Ratio est ista. Illa,quæ fiūt à casu & à fortuna,fiunt à natura vel intellectu:sed natura & intellectus sunt causæ efficientes per se:sequitur igitur q casus & fortuna sunt causæ efficientes per accidēs.

Dubitatur vtrum aliqua eueniunt à casu & à fortuna. Videtur q non,quia quæcunq; habent causam determinatam sui euentus de necessitate eueniunt.sed omnia quę eueniunt,habent causam determinatam sui euentus:ergo omnia quæ eueniunt,de necessitate eueniunt,& per consequens non eueniunt aliqua à casu,& à fortuna. Probatio minoris. Omnia,quæ eueniunt,eueniunt ita ab vna causa,q non ab alia: & sic habent causam determinatam. Item,si aliquid sit futurum,Deus scit illud fore: & per consequens non potest non fore.& vltra,igitur de necessitate erit:& ita non erit à casu. Istud confirmatur. Nam Deus scit omnia,cuius scientia est infallibilis. Ad primum dicitur,q causa determinata potest esse dupliciter. Vno modo quia ita habet ordinem ad effectum, q effectus ille ab alia causa non potest produci,& talis effectus de necessitate producitur. Alio modo,quia est causa assignata ad producendum:non tamen habet ordinem ad effectum determinatum producendi:& talis effectus casualiter producitur. Ad secundum dicendum, q si aliqd sit futurum,Deus scit illud fore sicut erit:quia, si futurum scit necessarium Deus scit illud fore necessarium:sicut Solem oriri cras,vel Lunam eclipsari,et sic de alijs:si autem futurum sit contingens ad vtrumlibet,Deus scit illud fore contingenter.

Margin: De casu, et Fortuna. — *An aliqua à casu vel à Fortuna eueniant.*

ROBERTI LINCONIENSIS
IN TERTIVM LIBRVM PHYSICORVM SVMMA.

IN tertio lib. Physicorum determinat Phylosophus de motu & infinito. Et primo dat definitionem motus duplicem. Prima est hæc. Motus est actus entis in potentia fm q in potētia est. v.g. Rei alterabilis inquantum alterabilis est,& non inquantum alteratur actu, est alteratio actus,& sic de alijs speciebus motus.& hæc definitio est formalis. Alia definitio est illa,& est uobis manifestior cum sit materialis. Mot° est actus mobilis secundum q mobile. v.g. Res, dum est in motu,tunc dicitur esse motus:& non qñ est in motu termino ad quem:quia tunc cessat motus acqsito termino, & sic de alijs speciebus motus. Et est sciendum, q motus est in mobili vt in subiecto:& in mouente vt in causa efficiente,cum motus sit actus mobilis inquantum mobilis:& idem est actus quo mouens mouet,& mobile mouetur,Sicut eadem est via ab Athenis ad Thebas,& econuerso fm subiectum,est tamen alia fm rationem. Nam mot° in mouente est actio,in mobili passio est,& tamen idē est motus realiter:licet non formaliter. Sciendum est etiā, q motus in communi reperitur in quatuor generibus. s. substantia,qualitate,quantitate,& vbi:quia motus non est præter res motas,sed est in ipsis. Sed res motæ aut sunt in genere substantiæ,aut in qualitate,aut in quātitate,aut vbi,& nō extra hæc genera:igitur motus reperitur in istis quatuor generibus & non extra:ita q in quolibet istorū quatuor generū reperitur motus:quia in vnoquoq; istorum quatuor generum sunt duæ formæ:quarum vna nobilior,& alia vilior. Sicut in substantia cum fiat transmutatio in formam substantialem,quæ est nobilior forma: erit sic vna species motus,quę dicitur generatio. Cum igitur fit transmutatio in formam viliorem, quæ est priuatio formæ substantialis,tunc dicitur fieri alia species motus,vt corruptio:& sic in alijs tribus generibus. Ex quo sequitur,q tot sunt species motus,quot sunt species entis acquisiti per motū:sed octo sunt species entis cū in vnoquoque generū sint duæ. igitur species motus erunt octo.

Dubitatur de prima definitione motus, & videtur q non sit actus entis in potentia fm q in potentia. Nam,si sic,sequitur q entis in potētia esset maxime motus,quod est contra Phylosophum dicentem,q ens in potentia nō mouetur. Item actus & potentia sunt differentię oppositæ.ergo non debēt poni in definitione vna, igitur. Ad primum

Margin: De Motu. — *Genera motus sunt quatuor.* — *Quæstio. An Motus sit entis actus in potentia.*

primum dicitur q ens in potētia dupliciter accipit. Vno modo pro eo quod est in potentia pura.i.in potentia nō permixta cum actu:& tale non mouetur, quia nullum actum includit. Alio modo pro eo quod in potentia im mixta aliquo modo cum actu:& tale mouet. Vnde motus est actus entis in potētia, accipiendo potentiam secū do modo,& non primo modo. Ad secundum dicitur q duplex est actus.s.perfectus & imperfectus. vnde motus est actus imperfectus,& talis actus nō opponitur potentiæ positæ in definitione motus,cum non sit pura potentia sicut dictum est·Item dubitatur de hoc quod dicit, q motus est in quatuor generibus:qa in quinto dicit, q motus non reperitur nisi in tribus generibus.s.qualitate, quantitate,& vbi. Item.Omnis motus est à contrario in contrarium:sed substantiæ nihil est contrarium:igitur in substantia non est motus. Ad primum dicit,q motus proprie dictus,est tantum in tribus generibus.s. qualitate,quantitate,& vbi:sm q est acquisitio partis post par

F tem illius termini ad quem vadit:sed motus improprie dictus siue contractus,prout est egressio de potentia ad actum sic est in quatuor generibus siue etiā in omnibus, cum in quolibet genere sit propria potentia & proprius actus. Ad aliud dicitur,quòd in substántia nō est motus proprie dictus primo modo, sed secundo modo : licet ad substantiam sit motus primo modo dictus. Infinitum dicitur quinq modis. Vno modo qd nullam habet magnitudinē & sic dicitur pūctus infinitus,& quodlibet indiuisibile. Alio modo quod habet magnitudinē & diminutionem indeterminatam tātum,& hoc modo loquitur Phylosophus de infinito. Alio modo, quod habet magnitudinem,quæ pertransiri potest,sed non faciliter:vt via longa dicitur infinita,quia cum difficultate est pertransibilis. Alio modo, quod habet magnitudinē de facili pertransibilem quantum est de se,sed impeditur per aliquod extrinsecum,sicut profunditas maris. Quinto,

G in quo actus seruat potentiam,et nunquam est in vltimo actu:sed semper in potentia,vt appositio numeri,& diuisio continui. Vnde notandum est,q magnitudo infinitæ quantitatis esse non potest in actu:quia si foret talis magnitudo esset maior cælo,& occuparet cælum etiā totum vniuersum. Infinitum est,cuius cum aliqd fuerit acceptum,semper contingit accipere aliquod extra, secūdū quantitatem:& est semper in potentia & nunquā in actu.

Dubitatur de infinito vtrum sit sciētia, & arguitur q non. Nam omnis scientia est per demonstrationem, sed de infinito non est demonstratio:igitur de eo non est sciētia. Minor patet,quia de subiecto demonstrationis oportet præcognoscere quid est:sed infinitum non habet quid, cūm non sit:ergo de infinito non est demonstratio. Itē Omne quod scitur,per formam scitur:sed infinitum non habet formam:igitur nō scitur. Minor patet : quia omne formatum est terminatum & non infinitum. Ad pri-

H mum dicitur,q minor est falsa. Et ad probationem dico q duplex est quid.s.rei & nominis. Vnde licet infinitum non habeat quid rei,cum nulla talis res sit,habet tamē qd nominis.i.definitionem cōiter dictam:quid rei est definitio vera & propria. Ad secūdum dicitur q infinitum

Quęstio. An sit magnitudo infinita actu,

de se nō cognoscitur,cum sit potentiæ priuatiuum:sed cognoscit per suum habituum:quia sm Phylosophum primo de Anima,rectum est iudex sui & obliqui. Dubitatur an aliqua magnitudo possit esse actu infinita:& videtur q sic diuisio & appositio sunt opposita.& diuisio habet fieri circa magnitudinem & infinitum:igitur & appositio. Minor patet qa quælibet magnitudo sensibilis, est diuisibilis in infinitum. Et maior patet. Cum opposita nata sint fieri circa idem,si magnitudo sit diuisibilis in infinitum,potest crescere:in infinitū apponendo. Item sm Phylosophum motus potest:velocitari in infinitum: sed motus non est sine magnitudine:si igitur motus velo-

E citatur infinitum:igitur magnitudo super quam est motus erit in infinitum. Item. Linea mathematica est magnitudo etiā in infinitum sm Mathematicos:igitur magnitudo est infinita. Item. Quod congruit quantitati potest esse in magnitudine:sed finitum & infinitum quātitati congruunt sm Phylosophum supra in primo. igit potest esse in actu in magnitudine. Item. Opposita nata sunt fieri circa idem:sed finitum & infinitum sunt opposita:igitur, si quantitas sit finita . potest esse infinita.

Huic dubio dicitur,q nulla magnitudo naturalis potest esse infinita actu:qa si sic,occuparet totū vniuersum. Et amplius quia careret terminis. Ad primum dicitur q appositio in infinitū,quę resultat ex diuisione in infinitum,potest addi in Infinitum,sed alia appositio non potest addi in infinitum. Ad secundum dicitur,q motus sm rationem generalē potest velocitari in infinitum : sed non secundum rationem specialem:ideo non sequitur cōclusio. Ad tertium dicitur,q Mathematici non ponūt

F lineam simpliciter esse infinitam:sed dicunt lineam sic esse infinitam q protrahent lineam siu magnitudinem vltra quancunq quantitatem naturalem. Ad quartum dicitur,q infinitum non repugnat magnitudini simpliciter:sed naturaliter. Ad quintum dicitur q finitum & infinitum habent fieri circa quantitatem siue magnitudinem,secundum quòd magnitudo, est & non secūdum q naturalis est:sicut dictum est prius.

ROBERTI LINCONIENSIS
IN QVARTVM LIBRVM
PHYSICORVM
SVMMA.

De loco.

IN quarto lib. Physico. determinat. Phylosophus de Loco,& Vacuo et

G de Tempore. Et primo de loco:cuius sunt quinq pprietates. Prima . Locus continet locatum,& nihil est ipsius locati. Per hoc patet q nō est materia nec forma sicut dixerūt antiq: Quælibet.n.forma continet formatum:est tamen aliquid ipsius formati. Materia non continēt sed continetur,& est aliquid ipsius rei. Secunda. Locus non est maior nec minor locato,cuius est locus proprius alicuius. Locus communis est,qui habet locata multa:sicut Cęlum ,aer &c. Tertia. Locus non deficit locato,separabile est tamen ab ipso. Quarta omnis locus habet sursum & deorsum. Quinta, Omne corpus mouetur naturaliter ad locum sibi proprium,cum fuerit extra ipsum,nisi Impediatur:& cum fuerit ibi quiescit in illo naturaliter. Locus sic definitur. Locus est vltima superficies corporis cōtinentis rem in mobile primum. Dubitatur vtrum locus sit. Et videtur q non:quia locus non est elemētatū,

H nec est natura corporea,nec incorporea:igitur locus non est. Probo assumptum. Non est elementatum,quia elemētatum non est corpus. neque est elemētum:quia sic etiam foret corpus. nec est natura corporea:quia tunc forēt duo corpora in eodem loco. nec est natura incorporea:qa habet magnitudinem. Item. Omne quod est,est in loco p se vel per accidēs. Si Igitur locus est,erit in loco:& per cōsequens loci erit locus in infinitum,quod est falsum . igit illud ex quo sequitur. Item. Locus non continet. probo. Continere est agere vel pati:sed loco nō cōuenit actiō neque passio:igitur locus non continet locata. Maior patet, Minor ondītur. Locus est quantitas:sed ipsius quantitatis non est actio neque passio. Item videtur q locus sit mobilis. Locus est accidens corporis : igitur mouetur ad motum corporis cuius est:quia p Phylosophum motis nobis,mouentur ea quæ sunt in nobis:sed locus est in locato,cum accidens commune sit in eo. Item. Locus

est

est æqualis locato, & ẽ conuerso: sed corpus locatum aliquando est maius: aliquando minus. Minor patet. quia corpus augetur & diminuitur. ergo oportet locatum augeri & diminui. Ad primũ dicitur ꝙ diuisio est insufficiens. Nam locus est vltimum siue terminus corporis: et tale non est corpus, nec pars integralis corporis. Ad secundum dicitur, quòd maior est vera sic intellecta. Omne quod est corpus vel pars corporis integralis, siue accidens in compositione corporis: omne tale est in loco, vel sicut terminus in terminato. Ad tertium dicitur, quòd locus habet potentiam actiuam, siue passiuam: secundum quòd est accidens naturale, sed non secundum quòd quantitas naturalis: licet hoc non sit perfecte. Ad quartum dicitur quòd naturaliter est mobilis: formaliter immobilis. Ad quintum dicitur, quòd, si locatum augetur, non sequitur, quòd locus sit auctus: sed quòd locũ maiorem locata obtinent, quem prius obtinuerunt.

De vacuo.

Vacuum dicitur tribus modis. Vno modo indiuisibile. & sic non est aliquod corpus, nec potest esse: sicut punctus dr̃ vacuus à quibusdã. Secũdo modo dicitur vacuũ à quibusdam antiquis, in quo nullũ corpus sensibile grossum reperitur: vnde plenum aeris dixerunt vacuum. Tertio dicitur vacuum, priuatum omni corpore: susceptiuũ tñ eiusdem sicut dixerunt Democritus & Leucippus. primo & secundo modo vacuum possibile est, sed non tertio modo. Dubitatur an vacuum tertio modo dictum possit esse in natura. Et videtur ꝙ sic. Nam, si vnum contrariorum, siue priuatiue oppositorum sit in natura, possibile est reliquum esse in natura: sed vacuum & plenum sunt priuatiue opposita, est enim vacuum priuatio pleni: igitur si plenum sit in natura possibile est vacuum esse. Item. De non ente non est scientia, sed de vacuo est scientia: ergo vacuum est ens. Item. Vacuum habet definitionem: ergo vacuum est ens. Item. Mobile aut recipitur in pleno aut in vacuo. Non in pleno: quia tunc essent duo corpora in eodem simul. igitur recipitur in vacuo: & per consequens vacuum est. Ad primum dicitur ꝙ maior sic habet intelligi. Si vnũ priuatiue oppositorum fuerit in natura: reliquum potest esse: hoc est. si habitus alicuius priuationis sit in natura, ita quòd potest esse & non esse, & sua priuatio potest esse in natura: sicut patet de visu & de cæcitate. Sed plenum, ita se habet in natura quòd non potest non esse, igitur vacuum non potest esse. Ad secundum dicitur, quòd de vacuo est scientia ꝑ accidens: non per se aliquo modo. Ad tertium dicitur, quòd vacuum non habet veram definitionem cuiusmodi est definitio speciei: sed definitionem nominis tantum, ideo non sequitur quòd sit ens nisi secundum vocem tantum. Ad quartum dicitur, quòd hoc verbum, recipitur, potest denominare duo, scilicet receptum esse vel ipsum recipi & vtroque modo mobile recipitur in pleno: non tamen ex hoc sequitur duo corpora esse simul in vno loco.

Quomodo intelligit si vnũ oppositorũ est in natura & reliquum.

De tẽpore.

Tempus sic diffinitur. Tempus est numerus motus secũdum prius & posterius. Sed numerus sm̃ Philosophũ dicitur dupliciter, s. quo numeramus, sicut duo, tres: & quæ numeramus, sicut res numeratæ: sicut duo homines vel tres. Secundo modo accipitur in definitione temporis.

Dubitatur an tempus sit. Et videtur ꝙ non: quia quod est compositum ex non entibus est nõ ens: sed tempus cõponitur ex præterito & futuro, quæ nõ sunt: igitur ipsum non est. Item. Omne habens partes, si ipsum sit, necesse est omnes eius partes esse simul cum eo: sed tempus habet partes, quarum nulla est in actu: igitur tempus non est. Minor probatur: quia nihil stat de tempore, nisi ipsum nunc, quod est indiuisibile, & tale non est tempus, nec pars temporis, cùm diuisibile non fiat ex indiuisibibus.

Totũ & pars dupliciter.

Propter istas rationes sciendum, quòd totũ & pars dupliciter possunt consyderari. Quoddam est enim totum

A permanens, cuius omnes partes simul sunt, sicut domus lapis &c. Aliud est totum successiuum, sicut dies, annus, cuius vna pars præcedit aliam, & alia subsequitur. sicut præteritum & futurum. Ad primum igitur dicitur, ꝙ omne permanens compositum ex non ente permanente est non ens: sed de successiuis non est verum. Ad secundum dicitur, ꝙ hæc maior sic intelligitur, de toto & partibus permanentibus & non successiuis. Proprietates temporis sunt sex. Prima, Vno modo conuenit accipere numerum in tempore, & alio modo non. prout enim est numerus, conuenit accipere numerum: sed prout est numerus motus, non: cùm sit continuum, & omne continuum est diuisibile in infinitum. Secunda, Tempus nec est velox nec tardum, sed multum & paucum, breue & lõgum. Tertia, vnum & idem instans est in toto tempore. Quarta, Tempus resoluitur in se secundum circulum, vt annus: quia tempus est mensura motus circularis, sicut motus primi mobilis, & non recti. Quinta, Motus non

B solum mensuratur à tempore, sed tempus à motu. Sexta, In vnoquoque genere est reperire vnum primum, per qđ mensurantur & numerantur omnia illius generis, vt in numero vnitas, in genere ponderum vncia. consimiliter esset accipere in tempore aliquod primum, quod erit mensura ipsius, cuius est ipsum instans. Dubitatur an vnum & idem instans maneat in toto tempore. Et videtur quòd nõ. Nam cuiuslibet temporis determinati sunt duo instantia, scilicet principium & finis, sicut diei & horæ: non igitur est vnum instans in toto tempore. Item. Illa, quæ fuerunt in vno anno præterito fuerũt in aliquo instanti: & illa, quæ erunt in vno anno futuro, erunt in aliquo instanti: & illa quæ modo sunt, sunt in aliquo instanti. Si igitur idem instans sit in toto tempore: sequitur quòd omnia illa, quæ fuerunt in medio anno præterito, & quæ erunt in medio anno futuro, modo sunt: quod videtur impossibile. Ad primum dicitur, quòd cuiusli-

C bet temporis terminati sunt duo instantia secundum esse accidentale: licet sit vnum per se & secundum suam substantiam. Ad aliud dicitur negando consequentiam: quia instans manet vnum & idem in tempore secundum substantiam variatam solum secundum esse accidentale. sicut aliquis homo vnus & idem potest esse aliquando albus, & aliquando niger: sic instans vnum & idem est præsens aliquando, aliquando futurum, aliquando præteritum. Nota secundum Philosophum quòd instans se habet ad tempus sicut punctus ad lineam: quia sicut punctus non est pars lineæ, sic instans non est pars temporis. Et sicut punctus diuidit duas lineas, & continuat eas adinuicem, sic instans diuidit præteritum tempus à futuro, & continuat ea adinuicem. Sed per hoc differunt instans & punctus: quia punctus quiescit & manet in linea: instans autem nunquam quiescit in tempore: & hoc quia sequitur ipsum mobile quod non quiescit. Nota

D differentiam inter illa vocabula nunc, tunc, quando, iam, modo, olim, repente. Nam tunc, vno modo dicitur tempus propinquum instanti præteriti, licet impropriè: secundum quòd dicitur venit nunc, quia hodie venit. Tunc, siue quando, est tempus determinatum per instans præcedens, & subsequens: qui sunt termini illius facti de quo fit inquisitio, vt tunc destructa est Troia. Tunc erit diluuium. Iam, est tempus propinquum præteriti instanti siue fuerit pars præteriti, siue pars futuri vt quando vidit, iam videt, iam vidit. Modo est tempus propinquum præteriti instanti, dummodo sit pars præteriti: vt modo fuit bellum Troiæ. Repente est illud quod est in nunc tempore insensibili. Siue repente est tempus non sensibile propter eius paruitatem & subito similiter, secundũ quòd dicitur, generatio & mutatio subita.

ROBERTI LINCONIENSIS IN QVINTO LIBRO PHYSICORVM SVMMA.

IN quinto lib. Phy. determinat Philosophus de diuisione motus in suas species. Et dicit primo q̃ aliquid trãsmutari dicitur tribus modis. Per accidẽs. vt cùm dicitur musicus ambulat. Secũdo secundum partes: vt cùm dicit̃ corpus sanatur: quia oculus siue pectus sanatur. Primo et per se. per hoc excludit modum primo modo & secundo modo dictum: ex eo q̃ ipsum mouetur primo & per se. Et per hoc q̃ dicit { primo } excludit̃ motus s̃m partẽ. p illud vero qđ dicit { per se } siue { s̃m se } excludit̃ mot⁹ p accidẽs. Est aũt p se mobile aliqđ s̃m diuersas spẽs motus: sicut alterabile est motus s̃m alterationem: & augmentabile s̃m augmentum: & iterum in specie alterationis dicitur sanabile: quod mouetur secundum sanationem: & calefactibile quod mouetur secundum calefactionem. Dicit autem Philosoph⁹ q̃ quinq; requiruntur ad motum, scilicet mouens & mobile: terminus à quo: & terminus ad quem: & tempus. F

Et nota q̃ mot⁹ capit denominationem à termino ad quẽ, quia iste terminus acqritur p motũ: terminus vero à quo deperdit̃. Et sciendũ q̃ mot⁹ p se non est nisi in cõtrarijs extremis: vel medijs: vel cõtradictorijs. Mutatio p se quadruplex est, s. à subiecto in subiectũ vt alteratio: à nõ subiecto in subiectũ vt generatio: à subiecto in nõ subiectũ vt corruptio. Sed quartus modus à non subiecto in nõ subiectũ: est impossibilis. Et vocat̃ hic subiectũ omne qđ affirmatiue dicit̃: & nõ subiectũ id quod dicit̃ negatiue: non qđ suscipit formã. Postea dicit Philosophus q̃ G motus, pprie dictus est tm̃ in tribus generibus. s. in q̃titate, qualitate et vbi. Sed q̃ sit in istis tribus probatur. Nã in istis est sufficiẽs cõtrarietas requisita ad motũ: igit̃ in istis pprie est motus. probat̃ cõsequẽtia. Nã ois motus est à cõtrario in cõtrariũ. Quod aũt nõ sit in pluribus q̃ in istis, pbat̃. Nã si in aliquibus alijs esset, hoc maxime videret̃ de substãtia: & relatione: & de actiõe & passione. Sed in substãtia nõ est motus. Nã ois mot⁹ est à cõtrario in cõtrariũ: sed substãtię nihil est cõtrariũ. ergo in substãtia nõ est motus. Nec ad relationẽ est motus, q̃a ad illã formã quæ põt acqri alicui sine aliqua mutatione reali facta in ipsa non est motus: sed sic est de relatione. igit̃ &c. Maior probat̃. Nã dextrũ & sinistrũ possunt acquiri alicui nulla facta in ipso mutatione reali. Nec ad actionẽ nec ad passionẽ est motus: q̃a si sic cũ actio & passio sint motus: ad motũ esset motus, consequẽs est falsum: ergo & antecedẽs. Nec ex hoc sequit̃ q̃ actio & passio sint motus: q̃a Philosophus H arguit à simili, nã simile est actionẽ et passionẽ esse motũ: & ad motũ esse motũ. Relinquit̃ igit̃, q̃ motus proprie dictus est tm̃ in tribus generibus. s. q̃titate: qualitate: & vbi. Motus in qualitate est alteratio à qualitate imperfecta ad qualitatẽ pfectã & ẽ conuerso. ad q̃titatẽ pfectã est augmẽtatio: ẽ conuerso est diminutio. Motus ad vbi dicitur loci mutatio. Immobile dicit̃ tripliciter. Vno modo qđ nõ est aptum natũ moueri. Alio modo qđ est de difficili mobile. sicut lapis excellẽs magnus. Tertio mõ qđ est aptum natũ moueri: impedit̃ tñ p suũ cõtrariũ. Similiter dicendũ de illis quę sunt necessaria ad cognoscendũ motũ. s. quid sit esse simul: & qd sit esse separatũ: & qd tangere: & qd cõtiguũ: & qd mediũ: & qd cõsequẽter ens: & qd habitũ: & qd cõtinuũ. Similiter aũt sunt ea quę sunt in eodẽ loco: sed, pprie s̃m se: & nõ s̃m aliud. Separatim sunt quę nõ sunt in eodẽ loco. Tangere dicunt ur siue cõtigua: quorũ

E vltima sunt simul. Mediũ est illud in quo cõtinue mutat̃ s̃m naturã qđ natũ est mutari pri⁹ q̃ in extremis. Cõtinue mutatũ aliqđ dicit̃ qđ non deficit rei sup quã moue̾ aut pausat. Cõsequẽter sunt ea inter q̃ nihil cadit eiusdẽ generis: vt linea linee, vnitas vnitati: & huiusmodi. Habitũ est qñ aliqđ alteri cõsequẽter est: & tãgit ipsum. Cõtinuũ sunt quorũ: vltia sunt vnũ. i. terminus vn⁹. Motus dr̃ vn⁹ tripliciter. s. gñe: spẽ. numero. Vnus genere dicitur ab vnitate formę generalis: à quo dicit̃ mutatio vnã. sicut ois loci mutatio dicit̃ motus vn⁹ s̃m gen⁹ oi loci mutationi. Vnus spẽ dicit̃ ille mot⁹ q est vn⁹ ab vnitate specificę formę. sicut dealbatio est oi dealbationi eadẽ spẽ: & similiter denigratio. Sed motus de albedine in nigredinẽ: et de nigredine in albedinẽ: nõ est eadẽ spẽ: sed gñe. Et nota q̃ nõ sufficit ad vnitatẽ motus specifici q̃ termini sint idẽ spẽ: sed oportet q̃ spatiũ sit idẽ sup quo fit mot⁹: q̃a aliter motus circularis: & rectus forẽt idẽ spẽ. Motus vnus F numero est qui habet vnũ subiectũ numero: & vnã speciẽ spãiissimã in qua fit: & vnũ tp̃s cõtinuũ sine interruptione. Iõ ad hoc q̃ mot⁹ dicat̃ vn⁹ simpliciter numero, reqrit̃, q̃ idẽ in quo fit mot⁹ sit simpliciter vnũ: & oportet q̃ tp̃s sit vnũ & nõ interruptũ, i sup oportet q̃ spatiũ vel forma sit vnũ et cõtinuũ. oportet et q̃ mobile sit vnũ simpliciter p se. Sequit̃ de cõtrarietate motus ad motũ: q est in quinque modis. Primus est. q est ex eadẽ in idẽ. Secũd⁹ qui fit ex cõtrarijs terminis. Terti⁹ est q fit in contrarios terminos. Quartus q est à cõtrario i cõtrariũ. Quintus est. q est s̃m cõtrarietatẽ vtriusq; termini: vt q est ex vno cõtrario i aliud cõtrariũ cõtrari⁹ ei est: & ẽ cõuerso. & nota q̃ qes cõtrariat̃ motui s̃m pncipiũ cũ sit principiũ mot⁹. Sciẽdũ q̃ nõ q̃libet qes cõtrariat̃ cuilibet motui sed qes s̃m locũ motui s̃m locũ. quies s̃m alterationẽ motui s̃m alterationẽ: et sic de augmẽtatione & de alijs motibus. Motus q est ex vno cõtrario in reliquũ, cõtrariat̃ q̃eti q̃ est in alio. & qes q̃ est in vno, contrariat̃ ei q̃ est in alio: vt ea q̃ in sanitate ei q̃ est in G ęgritudine. Dubitat̃ vtrũ mot⁹ sit in qualitate, q̃titate et vbi. Et primo, pbat̃ q̃ nõ in qualitate. Nã mot⁹ est acq̃sitio ptis post partẽ illius termini ad quẽ tẽdit: sed in qualitate nõ est ps post ptẽ: ĩõ in qualitate nõ est motus. Maior patet p Philosophũ. Minor õñdit̃ p auctorem sex pncipiorũ, q dicit q̃ forma accidẽtalis est cõponi contingẽs q̃ simplici & inuariabili nã cõsistit. Sed illud qđ in tali natura cõsistit nõ habet ptẽ post ptẽ. igit̃ forma accñtalis nõ acqrit̃ p motũ: igit̃ in qualitate nõ est motus. Itẽ q̃ in q̃titate nõ sit mot⁹: pbo. Nã ois mot⁹ est p cõtrarietatẽ: sed in quãtitate nõ est cõtrarietas: igit̃ mot⁹ nõ est in q̃titatẽ. Itẽ q̃ mot⁹ nõ sit in vbi, videt̃. Nã vbicũq; nõ est reperiri magis & min⁹, nec cõtrariũ. Sed in vbi nõ est reperire magis & min⁹ p auctorẽ sex pncipiorũ: ergo in vbi nõ est mot⁹. Itẽ. Si in vbi esset motus: cũ talis motus sit motus localis, cõtingeret ptrãsire medietatẽ spatij sup qđ fit motus in medietatẽ illius motus: et sic in infinitũ: sed talis diuisio q̃ H est in infinitũ nõ est ptransibilis. igit̃ in spatio siue in vbi nõ est motus. Ad primũ dicit̃ cõcedendo maiorẽ. Ad minorẽ dicit̃ q̃ qualitas siue forma accñtalis põt dupliciter cõsiderari. Vel s̃m essentiã: vel s̃m esse in subiecto. Primo mõ est indiuisibilis. s. s̃m essentiã, nec habet partẽ post partẽ s̃m essentiã. Secũdo mõ ẽ diuisibilis. s. s̃m esse in subiecto: et habet partẽ post partẽ. Sicut patet q̃ vnũ subiectũ habet pl⁹ de albedine q̃ aliud: & similiter de colore: & sic de alijs q̃ sunt qualitates: siue formę accñtales. Ad secũdũ dr̃ cõcedẽdo maiorẽ. Ad minorẽ dicit̃ q̃ quãtitas põt duplicicter cõsiderari. Vno modo s̃m suam essentiam: s̃m q̃ quãtitas est, & sic non habet cõtrariũ. Alio mõ s̃m esse naturale, qđ habet in reb⁹ naturalib⁹: & sic habet cõtrariũ. Nã s̃m esse naturale cõuenit dare q̃titatẽ pfectã & impfectã. Minimũ et maximũ & lirates extra: sunt cõtraria q̃titati s̃m eẽ naturale: ergo põt inesse cõtrarietas licet nõ p se. Ad tertiũ dicit̃ cõcedẽdo maiorẽ. Ad minorẽ dicit̃, q̃ suscipere

suscipere magis & min⁹ est dupl'r:vel intẽsiue & sm̃ essentiã,& sic vbi nõ suscipit magis & minus.nec habet cõtrarietatẽ. Alio mõ extensiue,& sic suscipit magis et min⁹ et habet cõtrarietatẽ. Ad quartũ dicit̃ cõcedẽdo totũ argumẽtũ vsq; ibi,talis diuisio pcedit i ifinitũ. Vbi dicẽdũ est, q ire in infinitũ dupl'r est:vel sm̃ actũ vel sm̃ potẽtiã. Primo modo nõ põt ptransiri.scdo modo põt. Et argumẽtũ procedit ac si contingeret actualiter diuidi in infinitũ.

ROBERTI LINCONIENSIS IN SEXTO LIBRO PHYSICORVM.

SVMMA.

IN sexto lib. Physi. determinat Philosophus de motu,diuidendo ipsum in partes quantitatiuas,& hoc secundũ q motus est quoddam continuum. Dat igitur quatuor proprietates. Prima est, q nullum cõtinuum cõponitur ex indiuisibilibus, vt linea ex pũctis:quia indiuisibilia siue puncta non sunt cõtinua:nec cõtigua:nec consequẽter entia:quia vltima eorũ nõ sunt simul entia:nec sunt vnũ:cũ indiuisibile nõ habeat ptes,quarũ vna põt et terminata:& altera eius vltimũ. Similiter indiuisibile additũ alicui, nõ facit maius:igit̃ nec cõpositũ.nec indiuisibile erit cõsequenter se hñs indiuisibili.sicut pũctus puncto:vel instãs instãti: qa inter qlibet duo pũcta cadit mediũ.sicut linea:& inter qlibet duo instantia cadit tp̃s mediũ:& p consequens instãtia nõ sunt cõsequenter entia inter quæ nõ cadit mediũ eiusdem generis.sicut duæ domus,sunt consequenter entia:inter quas non cadit domus media:& sic sequitur q non est immediatus instanti:vt punctus puncto, nec aliquod indiuisibile simpliciter alteri. Item si continuũ cõponeretur ex indiuisibilibus,igitur esset diuisibile in indiuisibilia.consequẽs falsum. cũ continuũ sm̃ Philosophũ sit diuisibile in semp diuisibilia.igit̃ nec mot⁹:nec magnitudo:nec tp̃s:nec aliqd cõtinuũ põt cõponi ex indiuisibilibus simpliciter:cũ vnũquodq; diuidat in illa ex quibus cõponit̃. Secunda pprietas est illius in quo fit motus.s. ipsius tp̃is:& hoc est q in instanti nõ est motus neq; quies sed in tp̃e:accipiẽdo instãs sm̃ q est simpl'r indiuisibile,& non p tp̃e:quia si in instãti foret motus vel quies:sequeret̃ q instãs esset diuisibile. Tertia pprietas est illius in quo aliqd mutat̃:& hoc est q oẽ quod mutat̃:qñ mutatũ est in illo in quo primo mutatũ est,v.g.posito q aliqd mutet̃ à non esse in esse,tunc deficit ab eo ex quo mutatum est:igitur illud quod mutatum est à non esse in esse deficit à non esse igitur de necessitate erit in esse:cum inter esse & non esse non cadat medium. Et sciẽdum,q in nulla mutatione est accipere primum in quo cœpit aliquid mutari nec mutatum esse:sed ante quodlibet mutatum esse, præcedit mutari:& è conuerso in infinitum.& nõ sm̃ actum sicut nec in motu est dare primũ:quia oẽ quod mouetur, prius mouebatur per Philosophum. Cuius cã hæc est,quia tempus in quo fit motus & magnitudo,siue spatium sup qd fit motus,& ipsum quod mouetur:quodlibet istorum est continuũ,& etiã ipse motus:& p consequens sunt diuisibilia in infinitũ. Vnde nec in tp̃e.nec in aliquo cõtinuo successiuo est sumere primum.quare nec in motu,vltimũ contingit sumere.vnde in permanentibus cõtingit sumere primũ,sed non vltimũ:quia per Philosophũ non est dare vltimum rei permanentis in esse:sed in successiuis est dare vltimũ,sed non primũ.sicut dictũ est. Sed videtur p rõnẽ Zenonis q nihil possit moueri localiter.& per consequens motus localis nihil est. Nam si aliquid determi-

A nate secundum locum mouetur,oportet q primo pertrãseat medietatem spatij antequam ad terminum perueniat & medietatem illius medietatis:& sic in infinitum:sicut argu.est in dictis præcedentibus. Item Si aliquid moueretur localiter velocissime motum, nũnquam attingeret tardissimum.cõsequens est impossibile:igitur ex quo sequitur.Consequentia ostenditur sic.Præcedat tardũ ipsum velox per aliquod spatium,& moueatur vtrunque continue.igitur antequam attingat terminum à quo ipsius tardi,ipsum tardũ aliquid pertransibit de spatio:qa non quiescit,sed continue mouetur. Et vltra antequã velox pertranseat illud quod pertransiuit tardum:tardum aliquid pertransibit de spatio:sicut prius in infinitum:ergo velox nunquam attinget tardum vtrisq; cõtinue motis. Item quod est in spatio sibi æquali:aut mouetur in eo:aut quiescit in eo.cum igitur non conuenit moueri in tali spatio & in quolibet instanti mobile est in spatio sibi æquali:igitur in quolibet instanti quiescit:& per conse-
B quens nunquam mouetur. Ad primum dicitur (sicut prius dictum est in dubitatione præcedenti),scilicet q cõtinuum est infinitum secundum potentiam & tale potest transiri. Et sic patet ad secundam rationem. Ad tertium dicitur q Zeno dixit ipsum tempus componi ex instantibus:quod non est verum:ideo nec motus nec quies est in instanti:sed in tempore (sicut dixit Philosophus), ideo mobile non est in spatio sibi æquali nisi tantùm in instanti. Et cum dicitur, Aut mouetur aut quiescit:negatur propositio, quia habet veritatem de eo quod est in aliquo in quo est aptum natum moueri aut quiescere pro tali mensura temporis. Nota q ista sunt proportionabilia,magnitudo,motus,& tempus:& ideo si vnũ istorum sit infinitum,quodlibet erit tale. Dubitat̃ vtrum aliqd continuũ cõponat̃ ex indiuisibilib⁹. Et videt̃ q sic. Nã pũctus est vbiq; in linea,qd nõ esset verũ,nisi cõponatur ex punctis. Itẽ Ari. in Primo Poste. dicit,q substan-
C tia lineæ est ex pũctis:igit̃ linea cõponit̃ ex punctis. Itẽ si sphæra mouet̃ sup planũ,nõ tangit ipsum nisi in pũcto (per Philosophũ) cum sphærico & plano non sit aliquod commune nisi punctus.igitur causat superficiem descriptam punctis:& per consequens continuum potest componi ex indiuisibilibus. Item per Commentatorem instans fluens,causat tempus:sed instans est indiuisibile ergo indiuisibile causat diuisibile:& hoc non nisi componẽdo. Item corpus naturale ex minimis componitur, igitur continuum ex indiuisibilibus. Antecedens est verum,ergo conclusio.consequens patet cum sit dare corp⁹ minimum naturale secũdum Philosophum in lib. Phy. Ad primum dicitur q punctus est vbiq; in linea potentialiter:non actualiter. Ad secundum dicitur, q Philosophus intelligit q in formali definitione lineæ cadit punctus & non aliter. Ad tertium dicitur quòd nõ est dare aliquod sphæricum simpliciter hic inferius natura-
D liter. Ad quartum videtur, q Commentator intelligit sic q instans fluit secundum q est diuersum:& diuersum aliquo modo est causa temporis:sed non instans proprie fluit ita q moueatur. Ad quintum dicitur quòd corpus potest dupliciter considerari & eisdem modis minimũ,s. vt est quoddã naturale:& vt est quoddã quantũ:& ex talibus minimis põt considerari maximũ. Scdo igit̃ modo põt dari minimũ,nõ aũt primo mõ.qa corpus naturale sm̃ q est quãtũ,est cõtinuũ & p cõsequẽs diuisibile in infinitum. Dubitatur an motus possit esse in instanti accipiendo motum proprie, & instans simpliciter. Et videtur quòd sic per Philosophum in Septimo Physi. Si aliqua virtus moueat aliquod mobile i aliquo tp̃e:p̃ potẽtia duplicis virtutis mouebit in medietate tp̃is:igit̃ prima cã causabit motũ in instãti. Huic dicit̃ q regula philosophi habet intelligi de agẽtibus p motũ et trãsmutationem. Prima autẽ causa agit sine motu & transmutatione,

ROBERTI LINCONIENSIS IN SEPTIMVM LIBRVM PHYSICORVM SVMMA.

E

IN septimo libro Physi. determinat Phylosophus de motibus:& de motoribus & mobilibus eorum dicens ꝙ in omni motu violento & naturali motor differt ſm ſubſtātiā ab eo quod mouetur. Poſtea oſtēdit ꝙ in mouentibus & motis non eſt ꝓcedere in infinitum:quia ſic in tempore finito foret motus infinitus:quod eſt inconueniens: cum motus & tempus in quo eſt motus ſint proportionabilia. ideo eſt dare motū primū,& motorē primū. F Item in omni motu tā violento ꝙ̄ naturali mouēs & motum ſunt ſimul. Sed ꝙ hoc ſit falſum. probo. Nā in motu ꝓiectionis nō eſt mouēs ſimul cū moto. ſed diſtat ab eo. igitur non in oī motu ſunt ſimul. Huic dicitur ꝙ nō requiritur ꝙ ſint ſimul ſm vltima eorū. ſed ſufficit ꝙ ſm virtutē. vnde ꝙ̄diu proiectū mouetur. virtus proijcientis manet in eo ſiue fuerit ille motus ſm rectū:ſiue ſm reflexionē: ſicut pila proiecta contra parietē reflectitur. Itē ſciendū, ꝙ violentū eſt cuius principiū eſt ab extrinſeco non conferente vim paſſo. Spēs motus violēti ſunt quatuor .ſ. impulſio, tractio vectio. & vertigo. & in his quatuor modis reducuntur oēs motus q̄ ſunt à principio extrinſeco. Poſtea agit de cōparatione motuū adinuicē & dicit ꝙ ad hoc ꝙ aliqua ſint adinuicē cōparabilia tria requiruntur. Primo ꝙ ſint vniuoca: ideo ſtilus:& vinū:& chorda nō ſunt comparabilia in acutie æquiuoce dicta de iſtis:in ſtilo .n. pertinet ad tactū:in vino ad guſtū: in chorda ad auditū dum. ideo ꝑ aliā rōnē & aliā eſt acuties in illis. Secundo requiritur, ꝙ ſint in aliquo ſubiecto ꝓximo recipiente. Ideo equus eſt comparabilis ſm albedinē cuicūq; habenti albedinē: quia ſubiectū proximū albedinis eſt idē. ſicut ſuperficies eſt idem ſm recipiēs albedinē. Tertio requiritur ꝙ ſit vna natura ſpecialis:& non generalis ipſorū cōparabiliū. q̄a in genere multæ latent æquiuocationes diuerſæ naturæ: ideo album & nigrū licet cōueniant in natura generali:ſicut in colore,non tn̄ in natura ſpāli:ideo non ſunt cōparabilia. Nec motus circularis eſt comparabilis motui recto:quia non ſunt in eodē ſubiecto proximo nec in eadē natura ſpāli. Contra videtur ꝙ ſm æquiuocū fiat comparatio:quia bn̄ dicit ſubſtātia eſt prius ens ꝙ̄ accidens, ſed prius & poſterius dicunt cōparationē. & ens eſt æquiuocū: ergo ſm ęquiuocū eſt cōparatio. Huic dicitur ꝙ cōparatio proprie dicta, non fit ſm æquiuocū. Extendēdo tn̄ vim cōparationis ad vnitatē ordinis vel analogiæ ſm ęquiuocū fit cōparatio. H Conſequenter ponit pro cōparatione motuū regulas quę ſunt ſeptē. Prima eſt, ſi aliqua potentia moueat aliqđ mobile ꝑ aliqđ ſpatiū in aliquo tpe, æqualis potentia mouebit medietatē illius mobilis ꝑ duplū ſpatium in eodē tpe. Scdā eſt hoc. Retēta priori potentia æqualis potentia mouebit medietatē mobilis ꝑ totum idē ſpatiū in medietate tpis. Tertia eſt. Retēta priori potentia, potētia duplicis virtutis mouebit mobile per idē ſpatiū medietate tpis. Quarta. Medietas illius potētiæ mouebit medietatem mobilis ꝑ idem ſpatium in toto tpe. Quinta. Retenta priori potētia nō eſt neceſſe, ꝙ eadem potentia moueat duplum mobile in ęquali tēpore ꝑ medietatem ſpatij. Sexta non eſt neceſſe ꝙ media virtꝰ moueat idem mobile per aliquā partem ſpatij in toto tēpore. Septima dupla virtus mouebit duplex mobile ꝑ æquale ſpatium in æquali tempore. Eſt autem ſciēdū, ꝙ iſtæ comparationes habent intelligi de motore corporenaturali, & non de motore ſupra cæleſti. Et ſimiliter habet intelligi quantum ad rationem ipſius motus, & nō quantum ad rationē ſpālem. multa .n. poſſunt alicui conuenire ſm rationem generalem:quæ ſibi repugnant ſm rationem ſpecialem. v.g. non repugnat homini inquātum aīal habere alas:ſed inquantum homo ſibi repugnat. Similiter iſtæ conditiones poſſunt ineſſe motui inquātum motus:non tamen inquantum iſte motus.

ROBERTI LINCONIENSIS IN OCTAVO LIBRO PHYSICORVM SVMMA.

IN octauo lib. Phy. oñdit Philoſophus primo ꝙ aliq̄s motus eſt æternus, & aliquis motor eſt æternus:ſecundo q̄s motus eſt æternus. & qui motor eſt æternꝰ. Quod motus ſit æternus oſtendit, tali rōne. Oīs motus pręſupponit mobile. Poſito igitur aliquo motu, quæro de illo mobili:aut eſt factum, aut eſt ęternū. Si ſit factū:cum illa factio ſit mutatio, præcedit primum motum. Si ſit æternū prius igitur quieuit:ſed impoſſibilē fuit ab illa quiete deducere mobile ad motum, ſine diſpoſitione aliqua in mobili, vel in motore:quæ in ipſo eſſe nō poteſt, ſi non ſit aliqua mutatio:poſito igitur illo mobili diſpoſito, ſequitur ꝙ aliqua mutatio eſt prior mutatione prima. Hoc autem eſt impoſſibile. igitur ex quo ſequitur.

Item. Vbicunq; eſt ponere tp̄s, ibi eſt ponere inſtās: cū inſtans ſit tota ſubſtantia tpis. eſt .n. finis præteriti, & initium futuri. igitur vbicūq; eſt vel cōuenit reperiri inſtās, conuenit reperiri tp̄s pręteritū:ſed in oī tpe conuenit reperiri inſtans:igitur in omni tpe conuenit reperiri tp̄s præteritū, G & ꝑ conſequens ad nullū tp̄s conuenit deuenire, antē quod nō ſit aliqđ tēpus:& ſic tēpus eſt æternū ex parte ante. Et ſi tp̄s ſit ęternū, motus erit ęternus. Itē ꝙ motus ſit incorruptibilis, probo. quia, cū corrumpitur motus non neceſſe eſt mobile corrumpi, cum mobile ſit prius motu, igitur poſt corruptionē vltimi motus:facta eſt corruptio mobilis:& ſic poſt vltimā mutationē eſt mutatio. Et rōnes procedūt de motu primi mobilis qui eſt circularis, & non de aliquo alio motu recto nec circulari. Poſtea ꝓbat Phyloſophus, ꝙ motus non ſit æternꝰ. Primo ſic. Oē qđ fit à quodā in quoddā, tanꝙ̄ à termino cōtrario in terminū contrariū, eſt finitum:omnis motus eſt huiuſmodi ergo &c. Secundo ſic. Videmus in aīatis ꝙ hn̄t principiū motuū ab extriſeco, & aliqn̄ mouent, aliqn̄ quieſcūt. ſic igitur motus habet eſſe poſt nō eſſe. Et ſic perpetuo non cōuenit ſemꝑ mouerit aut nunꝙ̄. Tertio ſic. Animalia quæ hn̄t principiū ſui motus intrinſecū, aliqn̄ mouētur, H aliquādo vero quieſcunt:igitur ſicut eſt in minori mūdo, ſic eſt in maiori:ꝙ aliqn̄ motꝰ ceſſabit, vel ceſſet:& ſic nō eſt perpetuus. Ad primū dicitur ꝙ aliquis eſt motus, q̄ fit de contrario in cōtrariū:& talis nō eſt perpetuus ſicut argumētatū eſt:alius motus eſt de termino in terminum, & econtra. ſicut qn̄ aliquis percutit chordā lyræ, talis motus non eſt vere continuus nec perpetuus:q̄a ſuus motus quieſcit in minimo. tertio modo eſt motus circularis: & hic eſt cōtinuus & ꝑpetuꝰ. Ad ſecūdū dicēdū, ꝙ nō eſt incōueniēs motū animatorū deficere:q̄a ſuus motus nō eſt primus, & ideo deficit. et propterea ſic ſumere non eſt ad propoſitum. Ad tertiū dicitur, ꝙ aliquis eſt motus animalis q̄ nō eſt cōtinuus, vt ille, qui eſt à principio extrinſeco:alius eſt motus animalis, qui eſt continuus ad ſimilitudinem huius motus, ſm ꝙ dicitur motus primi mobilis perpetuus & cōtinuus. Et ſciēdū eſt, ꝙ cū motus nō fit ſine motore. Et motus ſit æternus, igitur motor eſt æternus.

Correlarie arguit Phylosophus, q̄ est vnum immobile primum, quod non mouetur ab aliquo alio, sed à seipso. i. à principio intrinseco. & ad quod omnia mota reducuntur. Probo. quia, si moueatur à principio extrinseco, erit processus in infinitum in mobilibus & mouentibus: quod est impossibile, si igitur moueatur à seipso, mouet à principio intrinseco. Secūdo dicit, q̄ omne mouens seipsum diuiditur in duas partes: quarum vna est mouens: & alia mota. Sed, si verum esset motorem & motum vnum esse idem penitus, indiuisibile ferret & ferretur secundum loci mutationem: & idem alterabit & alterabit: infirmabitur & sanabitur secundum idem, quod est impossibile.

Item. Omne mobile inquantum tale, est in potentia. et omne mouens inquantum tale, est ens actu & non in potentia. Si igitur aliquod mouens sit penitus idem motu et mobili, tunc idem secundum idem est in actu, & non in actu. in potentia & non in potentia, quod est impossibile. igitur aliqua pars, quæ est mouens, est omnino immobilis. ad quem motorem immobilem omnia mota reducunt. Tertio dicit q̄ motus circularis est primus & perpetuus. Et q̄ sit primus arguitur sic. Motus localis est prior omnibus alijs motibus: sed circularis motus est prior inter omnes alios motus locales: igitur motus circularis est prior alijs. & hoc tam prioritate naturæ q̄ prioritate temporis & definitione secundum Phylosophū. Quarto dicit, q̄ omnes alij motus reducuntur ad motum localem, & non econuerso. igitur est prior. assumptum patet inductiue in omnibus motibus, qui requirunt ipsum. Secundum ostēditur sic. Omnis motus localis aut est rectus, aut est circularis. aut mixtus ex recto & circulari. Sed motus rectus & circularis, sunt priores motu mixto, sicut cōposita præcedunt compositum. Similiter motus circularis est prior motu recto sicut perfectum prius est imperfecto: & incorporale corporali, & regulare irregulari. Manifestum est igitur motum localem circularem esse primū inter omnes motus. & sic æternū. probo. quia est continu⁹: C quia in tali motu nō intercedit quies media, sicut accidit in alijs motibus & mutationibus: igil motus localis circularis primi mobilis est motus æternus sicut prius est ostensum. Ex hoc sequitur, q̄ motor est æternus, scilicet Deus omnino immobilis: & omnino infatigabilis, immortalis, nullam habens magnitudinem. Quòd sit immobilis. probat sic Phylosophus. quia dato quòd sit mobilis: tūc oportet ipsum cū mouente simul moueri ab aliquo: quare, cum non sit processus in infinitum in mouentibus & motis (vt prius ostensum est) erit necesse stare ad aliquod mouēs immobile. Insatigabilis autem, quia cum mouētur ista inferiora per superiora mouentur ab aliquo primo. Talis autem motor est infatigabilis à sua motione. Causa enim fatigationis nihil aliud est, nisi id quod mouet moueri. Sed primus motor non mouetur ab aliquo: igitur est infatigabilis & ingenerabilis et incorruptibilis: quia, cum ostensum sit omnino esse immobilem: ideo nō D est generabilis nec corruptibilis. Et etiam indiuisibilis siue impartibilis nullam habens penitus magnitudinem neque finitam: cum moueat per tempus infinitum: igitur non habet finitam magnitudinem. Nec infinitam (vt ostensum est) igitur primum mouens est indiuisibile, impartibile, immobile, infatigabile, nullam habens magnitudinem, cui sit honor & gloria per infinita secula seculorum. Amen. Deo gratias.

A S. THOMAE AQVINATIS ORDINIS PRAEDICATORVM DE PRINCIPIIS NATVRAE LIBELLIS.

Summa totius libelli.

Quæ principia, causæ, & elementa, & quot sint rerum naturalium, proprietates: itē, et causarum nonnullæ diuisiones, afferuntur.

Caput Primū. *Ex natura generationis quæ nam principia, causæ, elementa sint rerum naturalium & quid.*

B QVoniam quoddam potest esse licet non sit, quoddam vero iam est: illud quod potest esse & nō est, dicitur esse potentia: illud autem, quod iam est, dicitur esse actu: sed duplex est esse, s. esse essentiale, siue esse substātiale rei, vt hominem esse, & hoc est esse simpliciter. est autem aliud esse accidentale, vt hominem esse album, & hoc est esse sm quid. Ad vtrunq; autem esse est aliquid in potentia. aliquid enim est in potentia, vt sit homo, vt sperma et sanguis mēstru⁹: aliquid in potentia, vt sit album, vt homo. Tam autem illud, quod est in potentia ad esse accidentale, quàm illud, quod est in potētia ad essentiale potest dici materia, sicut sperma, hominis, et homo, albedinis. Sed in hoc differūt: quia illud, quod est in potentia ad esse substantiale, dicit materia ex qua. quod aūt est in potētia ad esse accidētale, dicitur materia in qua. Item proprie loquendo, illud, qđ est in potentia ad esse substātiale, dicil materia prima. qđ C autem est in potētia ad esse accidentale, dicil subiectū. Subiectum. n. dat esse accidēti. s. esse existēdi: qa accidens non habet esse, nisi p subiectum. Vnde dicit, q̄ accidentia sunt in subiecto, non autem dicitur, q̄ forma substantialis sit in subiecto: & sm hoc differt materia à subiecto, quia subiectum est, quod nō habet esse ex eo, q̄ aliquid ei aduenit: sed quod est p se, & habet esse cōpletū, vt homo nō habet esse p albedinem, sed materia dicit, quod habet esse ex eo quod sibi aduenit: quia de se est incompletū: immo nullū esse habet, vt dicit Cōmentator in Scdo de Aia. Vñ simpliciter loquendo forma dat esse materiæ. accidēs autem non dat esse subiecto, sed subiectū accidenti: licet aliquando ponaſ vnū pro alio, s. materia pro subiecto & ecōtrario. Sicut aūt oē, quod est in potentia pōt dici materia, ita oē, à quo habet aliqd esse, quodcunq; esse sit illud, siue substātiale, siue accidentale, pōt dici forma: sicut hō, cùm sit potētia albus, fit p albedinē actu albus: & sperma, cum sit D potētia hō, fit actu homo p aiam: & qa forma facit esse in actu, iō dicil q̄ forma est actus. Qđ aūt facit esse actu substāuale dicil forma substantialis. & qđ facit actu esse accidentale, dicil forma accidētalis. Et, qa generatio est motus ad formā, duplici formæ respōdet duplex generatio. Formę substantiali respondet generatio simpl'r, formæ accidētali rñdet gñatio sm qd. Qñ. n. introducitur forma substantialis, dicil aliqd fieri simpl'r. sicut dicimus hō fit, vel homo generat, qñ autem introducitur Forma accidentalis, non dicitur aliquid fieri simpliciter, sed fieri hoc: sicut, qñ homo fit albus, nō dicil simpliciter hominē fieri, vel generari, sed fieri vel generari albū. & huic duplici generationi opponitur duplex corruptio: scilicet simplex, & secūdum qd. Generatio vero & corruptio simpliciter nō sunt nisi in genere substātiæ. Generatio vero & corruptio sm quid sunt in oibus alijs gñibus: &, qa gñatio est quædam mutatio de non esse, vel de non ente ad esse, vel ad ens: & ecōtrario

Ad primū librū Physicorū libellus iste spectat.

Materia prima qūo distinguatur à subiecto.

Generatio secūdū qd in aliis generib⁹ à substātia inuenitur.

econtrario autem corruptio debet esse de esse, vel ente, ad non esse vel non ens. Non autem, ex quolibet non esse fit generatio, sed ex non ente, quod est ens in potentia: sicut idolum ex cupro, quod est idolum in potentia, & non actu. Ad hoc autē q fit generatio tria requirunt, s. ens in potentia, quod est materia: & nō esse actu, quod est priuatio: & id p quod fit actu, qđ est forma. sicut, qñ ex cupro fit idolū, cuprū, quod est in potentia ad formam idoli, est materia, hoc aūt, quod est infiguratū, siue incōpositū, est priuatio. figura aūt, á qua dicitur idolū, est forma. nō aūt forma substantialis: quia cuprū, ante aduentū figuræ, habet esse actu, & eius esse non dependet ab illa figura, sed est forma accidētalis. omnes enim formæ artificiales sunt accidentales. ars. n. non operatur nisi circa id, quod iā cōstitutū est in esse perfecto á natura. Sunt igiť tria principia naturæ, s. materia, forma, & priuatio, quorū, s. forma est id, pp quod fit generatio: alia duo sunt ex pte eius, ex quo est generatio. Vnde materia et priuatio sunt idē subiecto, F sed differunt rōne. idem enim est ęs & infiguratū ante aduentū formæ, sed ex alia rōne dicitur ęs, & ex alia infiguratum. Vnde priuatio dicitur principiū non per se, sed p accidens, quia, s. coincidit cum materia, sicut dicimus q est per accidēs q Medicus ædificat. Nō enim ex eo q Medicus, sed ex eo q domificator est: quod coincidit Medico in eodē subiecto. Sed duplex est accidens, s. necessariū, quod non separatur á re, sicut risibile homini, & non necessariū, qđ separať, sicut albū ab homine. vnde licet priuatio sit principiū p accidens, non tñ sequiť q non sit necessariū ad generationē, quia materia á priuatione nunq̃ denudatur. inquātū enim est sub vna forma habet priuationē alterius & econtrario, sicut in igne est priuatio aeris, & in aere est priuatio ignis. Et sciendū, q, cū generatio sit ex nō esse, nō dicimus q negatio sit principiū, sed priuatio: qa negatio non determinat subiectū. Nō videre enim pōt dici etiam de non entibus, vt chimera nōn videt, & iterū G de entibus, quæ non sunt nata habere visum, sicut de lapidibus: sed priuatio nō diciť nisi de determinato subiecto, in quo, s. natus est fieri habitus, sicut cęcitas non diciť, nisi de his, quæ sunt nata videre: & quia generatio non fit ex non ente simpliciter, sed ex non ente, qđ est in aliquo subiecto, & non in quolibet, sed in determinato: non. n. ex quolibet non igne fit ignis, sed ex tali non igne, circa quē nata sit fieri forma ignis: ideo diciť, q priuatio est principiū & non negatio, sed in hoc differt ab alijs: qa alia sunt principia & in esse & i fieri: ad hoc. n. q fiat idolū, oportet q sit æs, & q vlterius sit figura idoli, & iterum, quando est iā idolū, oportet hæc duo esse sed priuatio est principium in fieri, & nō in esse: quia dū fit idolū, oportet q non sit idolū. si. n. esset, non fieret: qa quicquid fit, nō est nisi in successiuis, vt in tpe, & motu. Sed ex quo iam idolū est, nō est ibi priuatio idoli: quia affirmatio et negatio non sunt simul. Similiter nec priuatio & habitus: sitē priuatio est principiū p accidens, vt supra est expositū. Alia H vero sunt principia p se. Ex dictis ergo patet, q materia per se differt á forma, & priuatiōe sm rōnem. Materia. n. est id, in quo intelligitur forma & priuatio, sicut in cupro intelligitur forma & infiguratum. Quandoq; tñ materia denominať cū priuatione, qñq; sine priuatione, sicut æs, cū sit materia idoli nō importat priuationē: qa ex hoc q dico æs non intelligitur incōpositū, siue infiguratū. Sed farina, cū sit materia respectu panis, importat in se priuationē formæ panis: qa ex hoc q dico farina, significatur incōpositio siue inordinatio opposita formæ panis. Et quia in generatiōne materia siue subiectū pmanet, priuatio vero non, nec cōpositū ex materia & priuatione, ideo materia quæ non importat priuationē, est permanēs: quę aūt importat, est transiens. Et est sciendum q quædā materia habet cōpositionem formæ, sicut æs, cū sit materia respectu idoli, ipsum tñ æs est cōpositum ex materia & for-

Magis priuatio principiū est naturæ, quam negatio.

E ma: & ideo æs non dicitur materia prima, quia habet formā. Illa aūt materia, quæ intelligitur sine qualibet forma & priuatione, sed est subiecta formæ & priuationi, diciť materia prima pp hoc, q ante ipsam nō est materia alia. & hęc etiam dicitur hyle, hoc est chaos, vel cōfusio gręce. Et, qa oīs definitio & oīs cognitio est per formā, ideo materia prima non pōt per se definiri nec cognosci, sed p cōparationem ad formam, vt dicať, q illud est materia prima, quod hoc modo se habet ad oēs formas & priuationes, sicut est idolum & infiguratum, & hæc diciť simpliciter prima. Potest etiam aliquid dici materia prima respectu alicuius generis, sicut aqua respectu liquabilium, quę tñ non est prima simpliciter: quia est cōpositū ex materia & forma, vnde habet materiam priorē. Et sciēdū est q materia prima & etiam forma nō generať, neq; corrūpiť, quia omnis generatio est ex aliquo ad aliquid. Id autē, ex quo est generatio, est materia. id aūt, ad qđ est generatio, F est forma. Si ergo materia & forma generarentur, materię esset materia, & formæ esset forma, & sic in infinitum: vnde generatio non est nisi cōpositi proprie loquēdo. Sciendū est etiam, q materia prima dicitur vna numero in omnibus, sed vnum numero dicitur duobus modis, s. quod habet vnam formam determinatā in numero, sicut Soc. & hoc modo materia prima non dicitur vna numero, cū in se nō habeat aliquam formam. Dicitur etiam aliquid vnum numero, quia est sine dispositionibus, quæ faciunt differre sm numerū, & hoc modo dicitur materia prima vnum numero, quia intelligitur sine oibus dispositionibus, quæ faciunt differre numero, vel á quibus est differentia in numero. Sciendum etiam q licet materia prima non habeat in sua ratione aliquam formam vel priuationem, sicut in ratione æris non est figuratum vel infiguratum, materia tñ nūquam denudatur á forma & priuatione: quandoq; enim est sub vna forma, qñq; sub alia, per G se autem nunquá pōt esse: quia, cùm in ratione sua nō habeat aliquam formam, nō pōt esse in actu (, cum esse actu non sit nisi á forma), sed est solum in potentia: & ideo quidquid est in actu nō potest dici materia prima. ex dictis ergo patet, tria esse principia naturæ, s. materiam, formam, & priuationem. Sed non sunt hæc sufficientia ad generationem: quod enim est in potentia non potest se reducere ad actum, sicut cùprum, quod est in potentia ad idolū, non facit se idolum, sed indiget operāte, ad hoc q forma idoli exeat de potentia in actum. Forma etiā non potest se extrahere de potentia in actū. & loquor de forma generari, quam dicimus esse terminum generationis. Forma enim nō est nisi in facto esse: quod autem operatur est in fieri, i. dum res fit. oportet ergo pręter materiā & formam aliquid principiū esse quod agat. Et hoc dicitur causa efficiens, vel mouens, vel agens, vel vnde est principiū motus: & quia vt dicit Aristo. in Secundo Meta. oē qđ agit non agit nisi intendendo aliquid: oportet esse aliud quar- H tum, id, s. quod intenditur ab operante: & hoc diciť finis.

Et sciendum q licet omne agens tam naturale q̃ volūtarium intendat finem, non tamen sequitur q omne agēs cognoscat finem vel deliberet de fine. Cognoscere autem finem, est necessarium in his, quorum actiones non sunt determinatæ, sed se habent ad opposita, sicut sunt agētia voluntaria: & ideo oportet, q cognoscant finem, p quem suas actiones determinent. Sed in agentibus naturalibus sunt actiones determinatæ: vnde non est necessarium eligere ea, quæ sunt ad finem. Et ponit exemplum Auic. de Cytharedo, quē nō oportet de qualibet percussione chordarū deliberare, cùm percussiones sint determinatę apud ipsum: alioquin esset inter pcussiones mora, qđ esset absonū. Magis aūt videť de operante volūtarie, q deliberet q̃ de agente naturali. Et ita patet per locum á maiori, q, si agens voluntarie, de quo magis videtur, non deliberat aliquādo, ergo nec agens naturale. ergo possibile est agēs naturale

Materia prima ex se incognoscibilis est, sed analogice ad formā cognoscibilis.

Pręter materiā, & formā, ac priuationem sunt alia etiā rerū naturalium principia.

naturalē sine deliberatione intendere finem, & hoc intēdere nihil aliud est q̄ habere naturalem inclinationē ad aliquid. Ex dictis patet q sunt quatuor causæ, s. materialis, efficiens, formalis & finalis. Licet autem principium & causa dicant̄ conuertibiliter, vt dicitur Quinto Meta. tamen Aristo. in libro Physico. ponit quatuor causas, & tria principia. Causas enim accipit tam p extrinsecis, q̄ pro intrinsecis. materia autem & forma dicuntur intrinsecę rei, eo q sunt partes constituentes rem. efficiēs autem & finalis dicuntur extrinsecę, quia sunt extra rē. Sed per principia, accipit solum causas intrinsecas. priuatio autem non nominatur inter causas, quia est principium per accidens, vt dictum est. Et cum dicimus quatuor esse causas, intelligimus de causis per se, ad quas tamen omnes causæ per accidens reducuntur: quia omne, quod est per accidens, reducitur ad id quod est, per se. Et licet Aris. ponat principia pro causis intrinsecis in Primo Physico (vnde, vt dicitur Quinto Metaphy. principium propriè dicitur de causis extrinsecis: elementū vero de causis, quæ sunt partes rei, s. de causis intrinsecis, causa vero de vtrisque) tamen aliquando ponitur vnum pro alio. Omnis enim causa potest dici principium, & omne principium causa. sed tamen cā videtur addere supra principium cōmuniter dictum: quia id, quod est principium, siue ex eo consequatur esse posterioris, siue nō, potest esse principiū, sicut faber dicitur principium cultelli, quia ex eius operatione, cultelli est esse. Sed, quando aliquid mouetur de albedine in nigredinem, dicitur q albedo est principium illius motus: & vniuersaliter omne id, à quo incipit mot', dicitur principium: tñ albedo non est id, ex cuius esse consequitur esse posterioris, s. nigredinis. sed causa solum dicitur de illo principio, ex quo cōsequitur esse posterioris. Vnde dicitur q, causa est id, ex cuius esse cōsequit' aliud: & ideo illud principium, à quo incipit motus, nō potest dici per se causa, & si dicatur principium. & pp hoc priuatio ponitur inter principia, & non inter causas: quia priuatio est id, à quo incipit generatio. sed potest dici etiam causa per accidens, inquantum coincidit cum materia, sicut supra dictum est. Elementum aūt non proprie dicitur nisi de causis, ex quibus est compositio rei; quæ proprie sunt materiales: & iterum non de qualibet causa materiali, sed de illa, ex qua est prima compositio: sicut non dicimus q membra sint elementa hois, quia mēbra etiā componuntur ex alijs. Sed dicimus q terra & aqua sunt elementa, quia non componūtur ex alijs corporibus, sed ex ipsis est prima cōpositio corporum naturalium. Vndè Aristo. Quinto Meta. dicit q elementum est, ex quo cōponitur res primo, & est in ea, & non diuiditur secūdum formam. Expositio primæ particulæ, s. id ex quo componitur res primo, patet per antedicta. Secunda particula, s. & est in ea, ponitur ad differentiam illius materię, quę ex toto corrumpitur per generationem: sicut panis est materia sanguinis, sed non generatur sanguis, nisi corrumpatur panis. Vnde panis nō remanet in sanguine. vnde nō potest dici panis elementum sanguinis, sed elemēta oportet aliquo modo manere, cum non omnino corrumpant̄, vt dicitur in lib. de Generatione. Tertia particula, scilicet & non diuiditur secundum formam, i. speciem, ponitur ad differentiam eorum, quæ habent partes diuersas in forma, i. in specie, sicut manus, cuius partes sunt caro & ossa, quæ differunt secundum speciem, sed elementum non diuiditur in partes diuersas sm speciem, sicut aqua, cuius quælibet pars est aqua. Non enim oportet ad esse elementi vt non diuidatur per quantitatem, sed sufficit si non diuidatur secundum formam. Et si etiam nullo modo diuidatur dicitur elementum: sicut literæ sunt elemēta dictionū. Patet ergo ex dictis, q principiū aliquo mō est plus q̄ causa, & cā plus q̄ elementum. Et hoc est quod dicit commentator in Quinto Metaphysi.

Causæ quatuor sunt et quę principia de quibus etiā lege Primū Physico.

Elemēta naturalū q.

Caput secundum. Quorumdam, quæ de causis dici solent redditur ratio.

VIso autem q sunt quatuor genera cārum, sciendum est, q non est possibile q idem habeat plures causas, vt idolum, cuius causa est cuprum, et artifex: Artifex vt efficiens, cuprum autē vt materia. Nec est impossibile, vt idē sit cā contrariorū sicut gubernator est cā salutis nauis, & submersionis, sed huius p suā absentiā, illius p suā pñtiā. vt dicit Phylosophus Scdo Phy. Sciēdū est etiā q non est impossibile vt aliqd idē sit cā & causatū, nō qdē respectu eiusdē, sed diuersimode. vt ambulatio est aliqn cā sanitatis, vt efficiēs, sed sanitas est causa deambulationis, vt finis. deambulatio. n. est aliquando cā sanitatis, & pp sanitatem. & etiam corpus est materia aię, anima vero forma corporis. Efficiens vero dicitur causa respectu finis, cum finis non sit in actu, nisi per operationem agētis. sed finis dicitur causa efficientis, cum efficiēs non operetur, nisi per intentionem finis: vnde efficiens est causa illius, quod est finis. vtputa deambulatio, vt sit sanitas: non tñ facit finem esse finem. & ideo non est causalitatis finis, idest nō facit finem esse cām finalem, sicut Medicus facit sanitatem esse in actu, non tamen facit q sanitas sit finis. Finis etiam non est cā illius, quod est efficiēs, sed est causa vt efficiens sit efficiēs. Sanitas. n. nō facit Medicum esse medicum: & dicò de sanitate, quæ fit operante Medico, sed facit q Medicus sit efficiēs. Vnde finis est causa causalitatis efficientis. quia facit efficientem esse efficientem. Et similiter facit materiam esse materiam, & formam esse formā; cum materia non suscipiat formam nisi pp finem. & forma non perficiat materiā nisi per finē. vnde dicit, q finis est cā causarum, quia est cā causalitatis in omnibus causis. materia etiā dicitur cā formæ, inquantū forma non est nisi in materia: & similiter forma est causa materię, inquantum materia non habet esse in actu, nisi p formā. Materia. n. & forma dicunt̄ relatiue adinuicē, vt dicitur Secundo Phys. Dicunt̄ etiā relatiue ad cōpositū, sicut pars ad totū, & sicut simplex ad cōpositū & sit cōpositū dicit̄ ad partes. Sed, qa ois cā, inquantum est cā, est naturaliter prior suo causato, sciendū est, q prius dicitur duobus modis, vt dicit Arist. in Tertio de aiali. p quorū diuersitatē pōt dici aliqd prius & posterius respectu eiusdē, & cā & causatū. Dicit̄. n. aliqd prius altero generatione, & tpe. & iterū substantia, & cōplemēto: Cū. n. opatio naturæ pcedat ab impfecto ad pfectū, & ab incōpleto ad cōpletū, imperfectū est prius perfecto, s. gnatione & tpe. sed pfectū est prius imperfecto substantia, sicut pōt dici q vir est añ puerū sm substātiā & cōplemētū, sed puer est añ virū gnatione & tpe. Sed licet in rebus gnabilibus imperfectū sit pri' pfecto, & potētia actu, cōsyderādo q in vno & eodē prius est impfectū q̄ perfectū, & potētia q̄ actus: simplr tñ loquendo oportet actū & pfectū prius esse. quia qd reducit potentiā ad actū, actu est, & qd pficit iperfectū pfectū est. Materia qdem est prior forma gnatione & tpe: prius est. n. id, cui aliqd aduenit, q̄ id qd aduenit. Sed forma est prior materia substantia & cōplemēto, qa materia non habet esse cōplemētū nisi p formā. Similr etiā efficiēs est prius fine gnatione & tpe: cū ab efficiēte fiat mot' ad finē. Sed finis est prior efficiēte, inquātū est efficiēs substātia & cōplemēto: cū actio efficiētis nō cōpleat̄ nisi p finē. Ergo istæ duę causæ. s. materialis & efficiēs sunt prius p viā generationis. sed forma & finis sunt prius p viā pfectionis. Et notandū q duplex est necessitas, absoluta, & conditionalis. Necessitas quidem absoluta est; quæ procedit à causis prioribus in viā gnationis, q sunt materia & efficiēs, sicut necessitas mortis, q puenit ex materia & dispositione cōtrariorū, cōponētiū. & hęc dr absoluta quę nō habet impedimentum. dicitur etiam necessitas materiæ. Necessitas aūt cōditionalis, pcedit à causis posterioribus in generatione, s. forma, & fine. sicut dicim' q necessariū

Qūo causa semp ēēs ctu priores

Necessitas absolutæ, & conditionatæ naturæ.

est esse conceptionem, si debeat generari homo. et ista dici
tur conditionalis quia hanc mulierem concipere non est
necessarium simpliciter, sed sub conditione, s. si debeat ge
nerari homo. & hęc dicitur necessitas finis. Et notandum
q̃ tres causę possunt incidere in vnum, scilicet forma, fi
nis, & efficiens. sicut patet in generatione ignis. Ignis. n.
generat ignem. ergo ignis est causa efficiens inquantum
generat. & iterum ignis est causa formalis, inquantum fa
cit esse actu, quod prius erat in potētia. & iterum finis est,
inquantum terminantur ad ipsum operationes agentis.
& inquantum est intentus ab agente. sed duplex est finis,
scilicet generationis & rei generatę, sicut patet in genera
tione cultelli. Forma enim cultelli est finis generationis.
Sed incidere, quod est operatio ipsius cultelli, est finis ge
nerati. s. cultelli. Finis autem generationis coincidit cum
duabus dictis causis aliquando, s. quando fit generatio à
simili in specie: sicut homo generat hominē, & oliua oli
uam: quod non potest intelligi de fine rei generatę. Scien
dum tn̄, q̃ finis incidit cum forma in idem numero. quia
est idem numero, quod est forma generati, & finis genera
tionis. sed cum efficiēte non incidit in idem numero. sed
in idem specie. Impossibile est enim vt faciens & factum
sint idem numero, sed possint esse idem specie. Vñ, quan
do homo generat hominem, homo generans & generat⁹
sunt in numero diuersi, sed idem specie. Materia autē non
coincidit cum alijs. quia materia ex eo quòd est ens in po
tentia habet rationem imperfecti. sed alię causę, cùm sint
actu, habēt rationem perfecti. perfectum autem & imper
fectum non coincidunt in idem.

*Capus Tertium Causarum nonnullę afferuntur
diuisiones, earum etiam proprietates quę-
dam emanantur.*

Perfectum & imperfectū in idem nequaquā coincidunt.

VIso ergo q̃ quatuor sunt causę. s. efficiens, forma
lis, materialis, & finalis, sciendum est, q̃ quęlibet
ipsarum causarum dicitur multis modis. Dicit
enim aliquid causa per prius, aliquid causa per posterius.
sicut dicimus q̃ ars, & Medicus sunt causa sanitatis, sed
ars est causa per prius, & Medicus per posterius. & simi
liter in causa formali & in alijs causis. Et nota q̃ semper
debemus ducere quęstionem ad causam primā, vt si quę
ratur, quare iste sanus. Respondendum est, q̃ Medicus sa
nauit eum, et iterum quare Medicus sanauit eum: propter
artem sanandi quam habet. Sciendum est etiam q̃ idē
est dictum, causa propinquior, quod causa posterior, &
causa remota, quod causa prior. Vnde istę duę diuisio
nes causarum, aliqua per prius, aliqua p̄ posterius, & cau
sarum aliqua propinqua, aliqua remota, idem significāt.
Hoc autem obseruandum est q̃ semp̄ illud quod vniuer
salius est, causa remota dicitur: quod autem specialius cā
propinqua, sicut dicimus, q̃ forma hominis propinqua
est sua definitio, s. animal rationale, sed animal est magis
remotum & iterum substantia remotior. Omnia enim su
periora sunt formę inferiorum. & similiter materia idolī
propinqua est cuprum, sed remota est metallum, & iterū
remotior corpus. Item causarum, alia est causa per se,
alia per accidens. Causa per se dicitur, quę est causa alicu
ius rei inquantum huiusmodi, sicut ędificator est causa
domus, & lignum materia scamni. Causa per accidens di
citur illa, quę accidit causę per se. sicut dicimus q̃ Gram
maticus ędificat. Grammaticus enim dicitur causa ędifi
cans per accidens, non inquātum Grammaticus, sed in
quantum accidit ędificatori, q̃ sit Grammaticus. & simi
liter est in alijs causis. Item causarum quędam est sim
plex, quędam composita. Simplex causa, quādo solum
cā dicitur illud, quod per se est causa. vel solū id, quod per
accidēs est, vt si dicamus ędificatorē esse causam domus,
& similiter si dicamus Medicū esse cām domus. Compo
sita aūt cā est, quando vtraq̃ dicit̄ cā. vt si dicamus ędifi

Propinqua ac remota cā quomodo dicatur.

Causa p̄ se, & p̄ accñs.

Causarum alia simplex, alia composita.

E cator medicus est cā domus, pōt etiā dicī cā simplex secū
dum q̃ exponit Aui. illud, quod sine adiunctione alteri⁹
est cā. sicut cuprum est cā idoli sine adiunctione alteri⁹ ma
terię. ex cupro. n. fit idolum, & sicut dicitur q̃ Medicus fa
cit sanitatē, vel q̃ ignis calefacit. Cōposita aūt causa est,
qñ oportet plura aduenire ad hoc q̃ sit causa: sicut vnus
homo non est causa motus nauis, sed multi, & sicut vnus
lapis nō est materia domus, sed multi. Item causarum
quędā est actu quędā potentia. Causa in actu est quę cau
sat actu rem. vt ędificator dum ędificat. vel cuprum cum
ex eo fit idolum. Causa in potentia est, quę licet non cau
set rem in actu, potest tn̄ causare, sicut ędificator nō q̃ ędi
ficet, sed quia pōt ędificare, & cuprum dum non est ido
lum. Et sciendum, q̃ loquendo de causis in actu, necessa
rium est cām & causatum simul esse, ita q̃ si vnum sit, &
alterum. Si enim sit ędificator in actu, oportet q̃ ędificet,
& si sit ędificatio in actu, oportet q̃ sit ędificator in actu
F sed hoc non est necessarium in causis quę solum sunt in
potentia. Sciendum est autem, q̃ causa vniuersalis cōpa
ratur causato vniuersali, & cā singularis cōparat̄ causa
to singulari. sicut dicimus q̃ ędificator est causa domus,
& hic ędificator, huius domus. Sciendum est etiam q̃
loquendo de principijs intrinsecis, s. materia & forma se
cundū conuenientiam & differentiam principiatorū, &
conuenientiam & differentiam principiorū, quędā sunt
idē numero, vt Socr. & hic homo demōstrato Socra. quę
dam sunt diuersa numero, & idem specie sicut Soc. & Pla
to, qui licet differant numero, conueniunt tn̄ in specie hu
mana. Quędam vero differunt in specie, sed sunt idē ge
nere, sicut homo & asinus cōueniunt in genere animalis.
Quędam vero non sunt diuersa in genere, sed sunt idem
solum s̄m Analogiam. sicut substantia & quantitas, quę
non conueniunt in aliquo genere: sed conueniunt solum
s̄m Analogiam. Conueniunt enim solum in eo quod est
ens. ens autem non est genus: quia non prędicatur vniuo
G ce sed analogice. Et ad huius intelligentiam sciendum
est, q̃ tripliciter aliquid prędicatur de pluribus, s. vniuo
ce, ęquiuoce, & analogice, vniuoce quidem prędicatur
aliquid s̄m idem nomen & s̄m rationem eandem, i. defi
nitionem, sicut aīal prędicatur de homine & asino. vtrū
que. n. dicitur aīal, & vterq̃ est substātia animata sensibi
lis, quod est definitio animalis. Aequiuoce p̄dicatur q̄d
prędicatur de aliquibus s̄m idem nomē, & s̄m diuersam
rationem. sicut canis dicitur de latrabili & de sydere cęle
sti, qui conueniunt in nomine, & non in definitione neq̃
significatione. Id enim, quod significatur per nomen, est
definitio sicut dicit̄ Quarto Meta. Analogice dicit̄ prę
dicari quod prędicat̄ de pluribus, quorū rōnes & defini
tiones sunt diuersę, sed attribuunt̄ vni alicui eidē. sicut sa
nū dicit̄ de corpore aīalis, & de vrina, et potione. sed non
ex toto idem significat in oībus tribus. Dicit̄ enim de vri
na, vt de signo sanitatis: de corpore, vt de subiecto: de po
H tione, vt de causa. sed tn̄ oēs istę rōnes attribuuntur vni fi
ni, s. sanitati. Aliqñ. n. ea, quę cōueniunt s̄m analogiam
& proportionē & cōparationē, attribuunt̄ vni fini, sicut
patuit in prędicto exemplo sanitatis. Aliqñ vni agenti.
sicut Medicus dicitur de eo, qui operatur per artē, et de eo
qui operatur sine arte, vt vetula, & etiam de instrumētis,
sed p̄ attributionem ad vnum genus, quod est medicina.
Aliqñ aūt p̄ attributionē ad vnū subiectū, vt ens dicit̄ de
substātia, quātitate, qualitate, & alijs p̄dicamētis. Nō. n.
ex toto est eadē rō, qua substātia est ens, & qualitas, & oia
alia. Sed oia dicunt̄ ens ex eo q̃ attribuunt̄ substātię, quę
est aliorū subiectū: & iō ens dē p̄ prius de substātia, & per
posteri⁹ de alijs: & iō ens nō est genus substātię & aliorū
p̄dicamētorū: q̄a nullū genus p̄dicat̄ s̄m prius & posteri⁹
de suis sp̄ēbus, sed ens p̄dicatur analogice. et hoc est quod
dicimus, q̃ substantiam & quantitas differūt genere, sed
sunt idem s̄m analogiam. Eorum ergo, quę sunt idem
numero

Cāū quędam actu, quędā potētia dicit, posita q̃ causa in actu ponit esse in actu.

Tripliciter aliqua de aliquib⁹ prędicant̄. vniuoce, ęquiuoce & analogice.

numero, etiam forma & materia ſunt idem numero. ſicut Tullij, & Ciceronis. Eorum autem, quæ ſunt idem ſpecie diuerſaq; numero, materia & forma non ſunt eadem numero, ſed ſpecie, ſicut Socratis, & Platonis. & ſimiliter eorum, quę ſunt idem genere, principia ſunt idem genere, vt anima & corpus aſini, & equi differunt ſpecie, ſed ſunt idem genere. & ſimiliter eorum, quæ conueniunt ſm analogiam, ſiue proportionem tantum principia quidē ſunt eadem ſm analogiam tantum, ſiue proportionem. Materia enim & forma & priuatione, ſiue potētia et actus ſunt principia ſubſtantiæ, & aliorum generum. tamen materiæ ſubſtantiæ, & quantitatis, & forma, ſimiliter & priuatio differunt genere, ſed conueniunt ſm proportionem ſolum in hoc, q ſicut materia ſubſtantię ſe habet ad ſubſtantiam in ratione materiæ, ita ſe habet materia quantitatis ad quantitatem, ſicut tamen ſubſtantia eſt cæterorum cauſa, ita principia ſubſtantiæ ſunt principia omniū aliorū.

Libelli de principijs rerum naturalium finis.

S. THOMAE AQVINATIS
DE NATVRA MATERIÆ
LIBER VNVS.

Caput Primum. Quòd materia prima non poteſt, niſi per creationem in eſſe produci: & q ipſa eſt primum ſubiectum in generatione Phyſica.

POſtquā de principijs ſermo habitus eſt, remāſit plenius naturam materiæ conſyderare. Sciēdum eſt ergo, quòd ad materiam cauſalitas creaturę non ſe extendit, quia actio creaturæ ſuper aliud fundatur. materia autem nō habet ſubiectum aliqd, de quo per actionem educi poſſit: quia materiæ non eſt materia. vnde materia nō eſt generabilis, nec corruptibilis, quia omne quod generatur ex materia generatur, & quod corrumpitur in materiam corrumpitur: quia materia eſt principium primū, ex quo aliquid fit, & vltimum, in quod abijt quod corrumpitur, ſm Philoſophū primo Phy. Vnde ipſa non niſi ex nihilo producitur, & nō niſi in nihilum deſinere poteſt. Sicut autem ex nihilo creatura non poteſt aliud producere, ita ex ſubtractione virtutis creatæ corrumpitur aliqnid in nihilū. Creatura ergo materiam cauſare non poteſt. Et quia omne agēs Phyſicum mediante inſtrumento corporeo agit, actio autē quæ per corpus exercetur motus eſt, ideo omnis actio agētis Phyſici in motu eſt. motus autē in mobili eſt, vt in ſubiecto, ſicut dicitur. 3. Phyſi. Materia autem mobilis non eſt: quia in omni eo quod mouetur, neceſſe eſt materiam imaginari, vt dicitur. 2. Metaphy. Omne enim mobile habet partem & partem: materia autem non habet partem, niſi ſub quantitate: Subiectum ergo actionis Phyſicæ erit mobile inquantū actu exiſtens. Vnumquodq; vero mobile mouetur motu proprio per qualitatem ſibi inhærentem, quæ eſt ſibi principium paſſiuum ſui motus, cuiuſmodi ſunt grauitas & leuitas in motu locali. his enim qualitatibus ineſt virtus generantis ad motum localem in iſtis inferioribus. Inde eſt, q quandoq; hæ qualitates dicuntur principia actiua motus, inquantum ſunt inſtrumenta generantis: quod eſt mouens principale grauium & leuium: quandoq; vero paſſiua, inquantū ſunt effectus generātis. Effectus enim rationem paſſiui habet. quia per paſſionē ſubiecti efficitur, de quo educitur. Quędam enim agentia non ſolum proprios effectus cauſant, ſed etiā ſimul ſua inſtrumenta: vt generās ignem, non ſolum cauſat motum eius, ſed ad motum eius facit leue in igne. Vnde leue quādoq;

A actiuum, quādoq; paſſiuum principium motus dicitur. Hę autem qualitates mobilium, non poſſunt eſſe qualitates primæ: quia ſolum ordinantur ad ea, quæ ſunt extranea rei, ad motum, ſ. localem, per quem nō acquiritur rei aliqua forma ſubſtantialis. & ideo neceſſe eſt aliquas formas præcedere in re, quæ ſunt inſtrumenta generantis in acquiſitione formæ ſubſtantialis. Hanc enim neceſſe eſt præcedere omnem motum localem ipſius: quia motus localis requirit quātitatem in mobili, & partem & partem. Forma autem ſubſtantialis omnem quantitatem præcedit, actio autem generātis in productione formæ ſubſtantialis eſt alteratio: cuius terminus eſt ſpoliatio materiæ à forma prioris, & inductio nouæ formæ. & ſic corruptio vnius eſt generatio alterius. Quoniam ergo alteratio eſt actio Phyſica: actio autem Phyſica per inſtrumentū corporeum perficitur vt dictum eſt: & omnis talis actio per motum exercetur, ideo alteratio, cuius terminus eſt generatio,
B requirit ſubiectum actu exiſtens vt mobile, graue, vel leue. Alteratio aūt motus eſt, vt dicitur Quinto Phy. Quia ergo in termino cuiuslibet motus quædam quies inuenitur ſm naturam ipſius motus, vt in motu locali eſt quies ſm locum terminans ipſum motū. in motu autem dealbationis, quies eſt ipſa albedo terminans ipſam dealbationem, ideo in fine dealbationis quies eſt inductio formæ ſubſtantialis. Alteratio ergo per quam ſpoliatur materia priori forma, in ſe requirit ſubiectum actu exiſtens: quia ipſa motus eſt, vt dictum eſt. In ſuo autem termino non requirit ſubiectum actu exiſtēs. terminus autem eius eſt generatio. Vnde generatio nō requirit ſubiectum: niſi in potentia tantum. Hoc autem ſolum manet in generatione: quia ſubiectum neceſſario manet cum eo, cuius eſt ſubiectum. Quoniam ergo generatio non eſt motus, ſed mutatio. vt dicitur Quinto Phyſi. cùm generatio ſit terminus actionis Phyſicę, ſ. alterationis, quæ propter natu-
C ram motus requirit ſemper ſubiectum actu exiſtens: materia quæ eſt ſubiectum generationis nunquam eſt ſine forma. ideo agens, in cuius actione non oportet præcedere aliquem terminū actionis poteſt ex materia aliquid educere ſine alteratione aliqua: ſiue ex nihilo: ſiue aliquo motu præſuppoſito. Actio nāq; ſua, cùm non ſit motus, neque terminus motus ens in potentia tantum: trāſmutare poteſt ſubito ſine vlla alteratione præcedente. quia tēpus non requiritur, q mēſuret actionem rei naturalis, niſi propter motum adiunctum. Vnde non foret neceſſariū materiam vniri formæ per actionem diuinam, cui ſubijceretur forma vnita: ſed per actionem phyſicam, quæ nō attingit ens in potentia tantum: ſed in ſuo termino: vbi ceſſat motus. Ex termino ergo actionis phyſicę ſumi poteſt via ad naturam materiæ inquirendam, ſicut facit Philoſophus in Primo Phyſi.

D *Caput Secundum. Qualiter per mutationem formarum deuenitur in cognitionem materiæ, & ſecundum quam rationē materia eſt principium indiuiduationis.*

COnſyderandum eſt ergo, q terminus actionis phyſicę eſt duplex, ſ. primus & ſecundus. Primus eſt generatio, quæ eſt terminus alterationis phyſicæ. Secūdus vero eſt forma, quæ eſt finis generationis: licet non ſemper vi generationis inducatur forma, quæ eſt finis generationis: ſicut patet de anima humana, quæ non introducitur per agēs phyſicum. vnde primus terminus actionis phyſicæ in generatione humana eſt diſpoſitio ſufficiens ad introductionem animæ, quæ à Philoſopho dicitur generatio in Secundo Phy. quia homo generat hominem & Sol. Proprie vero generatio eſt, quando forma ex natura generantis generato adiungitur: quod fit, quādo principium actionis non excedit modum agēdi in nulla

ſua

sua virtute: sicut patet de omnibus formis materię immersis. Tales enim formæ nõ secundum aliquid sui sunt principium agendi, quasi aliquid sui sit non immersum materiæ, aliquid vero imersum. sed omnino sunt principium actionis rerum, quarum sunt formæ: ideo ex vi actionis fit aliquid simile in specie in genere talium rerum. Sed anima hominis excedit modum actionis suæ, & generationis: quia anima hominis non est forma materiæ penitus immersa: Generatiua enim potẽtia hominis non est tota virtus animæ humanæ: sed vna pars eius, quæ conditiones materiæ non excedit: & ideo in generatione hominis non attingitur ad idem specie ex vi generationis, sicut in alijs. Quantũcunq; enim materia secundum naturam disponatur ad animam humanam: Deus tamẽ posset eam non creare. Ex generatione ergo, quę est primus terminus actionis physicæ, accipi potest, quæ sit natura materiæ. Cùm enim non requiratur aliud subiectum actu in actione physica, nisi propter motũ: sicut de alteratione dictum est: & subiectum necesse sit manere in toto motu. sequitur necessario, q quãdiu est aliquid de natura alterationis & motus, subiectum esset in actu. Cùm vero motus alterationis deficit: deficit subiecti actualitas. hæc autem est in eius termino, qui est generatio. vnde in generatione necessario tota actualitas subiecti alterati peribit. Solum ergo ens in potẽtia manet in generatione. Ens autem in potentia est materia solum. & ideo materia nuda est subiectum generationis. Cùm ergo materia impediat cognitionem, & vnumquodq; non cognoscatur, nisi sm quod est actu: vt dicitur. 9. Metaphysi. ideo materia non est scibilis, nisi in ordine ad formam, vt dicit Philosophus Primo phy. ideo formam per prius oportet cognoscere: & per eam requirere naturam materiæ. Forma enim est terminus actionis physicę, vt dictum est. Sciendum est ergo, q in termino cuiuslibet motus nihil est in isto, quod per motum derelinquitur, sicut in termino motus localis nihil est de loco à quo incipit motus localis, & in termino dealbationis nihil est de nigro, à quo incipit dealbatio. Cùm ergo alteratio ab actu formæ substantialis incipiat: & ipsum compositum alteretur alteratione materiæ ad denudandam ipsam ab omni actu quẽ prius habebat, vt dictum est: in termino eius necessario denudabitur ab actu primo quem habebat. Primũ enim in constitutione est vltimum in resolutione. Hoc autem est actus formæ substantialis. Quod ergo manet derelictum à forma substãtiali, hoc est materia: quia per actionem creaturæ non deuenimus in nihil, vt dictum est. Sic ergo per formam cognoscibilis est materia.

Caput Tertium. Quòd tria sunt genera formarum.

SCiendum autem, q tria sunt genera formarũ. Quædam enim est forma, quæ est ipsum suũ esse, & non recipitur ab aliquo priori: nec cõmunicatur alicui posteriori: & talis forma est Deus. & ideo ipse solus est infinitus absolute. Aliæ vero sunt formæ, quæ licet nõ sint receptæ in materia: tamen non sunt ipsum suum esse: cùm in eis cadat cõpositio essentiæ & esse. & ideo ex vna parte sunt finitæ: & ex alia infinitæ. Finiũtur enim secundum suum esse sursum terminantum ab alio, sed non deorsum: cum non recipiantur in aliquo inferiori. Et hęc est doctrina Cõmentatoris in lib. de Causis. Aliæ autem sunt formæ, quæ vndique sunt finitæ: quæ & esse aliunde habent quod est cõmune omni creaturę. & nihilominus recipiuntur in aliqua materia. Inter quas tamẽ est magna differentia: quia quanto minus in materia immergũtur: tanto minus finiuntur. & ideo anima humana quodammodo est omnia, vt dicitur. 3. de Anima. Eo enim q non immergitur materiæ, sicut aliæ formæ, remanet in ea quædam infinitas. Vnde intellectus ad plura se extẽdit: sensus vero ad pauciora: nec propter hãc maiorem eius extensionẽ spar-

E gitur ad multa: sed magis vnitus remanet in acceptione plurium intelligibilium q sensus in paucis sensibilibus. & hoc est propter vnitatẽ maiorem medij, per quod ipsa cognoscit, quod est magis vnum, q medium quo perficitur sensus cognitio. Ex his ergo constat & manifestum est q formæ in se acceptæ vnitæ sunt, & non dispsæ. Cùm vero in materia recipiuntur, & ei immerguntur, patiũtur diuisionem in sui natura. & ideo cum species formam sit: quasi in formis separatis à materia non est differentia suppositorum, vel multitudo in eadem specie seu ratione formali. sed quodlibet suppositum vnitæ colligit in se totam suam speciem. In formis vero in materia receptis vna species reperitur in multis suppositis, sed hoc nõ est à natura materiæ qualitercunq; acceptæ: cùm materia sit de natura specierum in rebus materialibus, sed hoc est per receptionem formæ in materia, sm quod est subiectum primum. Cùm enim subiectũ in aliqua specie, seu aliqua pars subiectiua sit prima substantia, quæ indiuiduum dicitur: illud

F quod tenet rationẽ primi subiecti est causa indiuiduationis, & diuisionis speciei in suppositis. primum autẽ subiectum est, quod in alio recipi non potest: & ideo formæ separatæ: eo ipso q in alio recipi non possunt habent rationem primi subiecti. & ideo seipsis indiuiduantur. Et, cùm in ipsis non sit, nisi forma, est in eis forma sm rationem formæ. & ideo cùm in eis sit idem suppositum: et forma ex quo seipsis indiuiduantur, inquãtum habent rationem primi subiecti ad multiplicationem suppositorum multiplicatur in eis forma sm rationem formæ secũdum se, & non per aliud, quia non recipiuntur in alio. Omnis enim talis multiplicatio multiplicat speciem. & ideo in eis tot sunt species, quot sunt indiuidua. In alijs vero formis, vbi est multitudo formæ per receptionẽ in alio quod habet rationem primi subiecti: & non sm rationẽ formæ manet eadem species in diuersis suppositis. Hoc autẽ recipiens est materia non qualitercunq; accepta, vt dictum

G est cum ipsa sit de intellectu physicæ speciei: sed sm quod habet rationem primi subiecti: & signatio eius est esse sub certis dimensionibus, quę faciunt esse hoc, & nunc ad sensum demonstrabile. Ad hanc igitur diuisionẽ formę non requiritur in materia dimensio aliqua interminata. Materia enim est principium indiuiduationis, vt est primum subiectum, vt dictum est & solum sic. Quandiu enim manet aliquid vlterius receptibile, non inuenitur vltimum, quod in nullo natum est recipi. si autẽ sunt dimensiones interminatę, necessario erit in materia, vt in subiecto. Materia autem cum tribus dimensionibus nõ est primum subiectum. sed sm se, & in natura sua, per quẽ modum non pertinet ad naturam speciei: sed prout est in acceptione intellectus, cuius est determinationem, seu intentionem speciei percipere. Cùm ergo forma recipitur in materia circũscriptis omnibus per intellectum dimẽsionibus, fit aliquid existens in genere substantiæ, & vltimum completam habens rationem indiuidui in substantia. sed non fit

H hoc, & nunc demonstrabile sine dimensionibus determinatis & certis, quas habere necesse est. eo q forma recipitur in materia: cùm impossibile sit eam recipi in materia, quin constituatur corpus substantiæ, sub cuius propria figura sunt dimensiones ipsę. & ideo dicitur q materia sub certis dimensionibus est causa indiuiduationis: non q dimensiones causet indiuiduum: cùm accidẽs non causent suum subiectum: sed quia per dimensiones certas demonstratur indiuiduũ hoc, & nunc, sicut per signum pprium indiuidui, & inseparabile.

Caput Quartum. In quo ponitur opinio Cõmentatoris, de dimensionibus interminatis, & reprobatur.

EX dictis ergo patet, q Auer. errauit in libro de Substantia orbis, ponendo dimensiones interminatas præesse in materia. & hoc necessario ad productionem.

nem formarum substãtialium. Cuius ratio potissima est de diuisione: quia diuersæ formæ non possunt recipi in eadem parte materiæ: nec materia habet partem & partem, nisi per quantitatem, nec potest quantitas terminata intelligi, nisi præcesserit forma substantialis. ideo dicit Philosophum posuisse dimẽsiones interminatas necessarias ad constitutionem rerum naturalium: & has præexistere in essentia materiæ, quæ in aduentu formæ substantialis terminantur. Essentia vero materiæ dicit spoliari non posse his dimensionibus: aliter non fieret de corpore corpus: & de dimensionibus dimẽsiones, quod ipse pro conuenienti habet. Si vero est aliqua forma, quę non diuiditur per materiæ receptionem, sicut forma cœli, nõ est necesse ponere tales dimensiones. & ideo dicit Auicen. errasse: quia non posuit tales dimensiones, sed voluit primum, quod inest materiæ, esse formam substantialem. & ideo multa inconuenientia sequuntur ex dictis Auic. sm Cõmen. quia sic nõ diuideretur forma per materiam: nec reciperet in materia, nisi forma vna tantum: & illa duraret in ea perpetuo. Hæc est opinio Auer. de dimẽsionibus interminatis: contra quam rationes ponere necesse est, vt verus modus generationis rerũ inueniatur. Posterius vero, quomodo impossibile, & inconueniens est ponere dimẽsiones interminatas ostendetur. sic enim credimus intẽtionem nostram posse impleri. Arguit itaq; sic. Prædictæ dimẽsiones, quę essentialiter quantitates sunt, & si nõ actu ad genus quantitatis pertineant: aut sunt eductæ de potentia materiæ ei subiectæ: aut non: si sunt eductæ de potentia materiæ, ergo prius ibi non erant in materia, nisi in potẽtia materiæ per modum aliquorum, quæ de potẽtia materiæ educuntur. Spoliari ergo potest materia talibus dimensionibus: cuius contrarium ipse dicit. & iterum quod deducitur de potentia materiæ educitur per trãsmutationem materię. Non autem est transmutatio in materia, nisi transeundo de potentia materiæ in actum formæ substantialis. oportet igitur tales dimensiones sequi inductionẽ alicuius formæ substantialis in materia: sed omnes dimensiones quæ sequuntur formam, sunt terminatæ sm eundẽ. igitur non erunt dimensiones interminatæ eductæ de potentia materiæ. Si vero nõ sunt eductæ de potentia materiæ, nõ erunt tantum duo principia in constitutione rerũ naturalium: materia. s. & forma, sed etiam tertium. s. dimensiones prędictæ. Omne enim quod manet, & non fit ex aliquo, necesse est esse principium, vt dicitur Primo Phy. Et iterum accidentia habent aliqua alia principia à principijs substantię. s. dimensiones prędictas, quod ipse Cõ. habet pro se dicẽs dimẽsiones terminatas fieri ex interminatis. Pręterea illæ dimẽsiones interminatæ, aut distinguunt partes materiæ ab inuicẽ, aut non. Si distinguunt, cùm oĩs distinctio sit ab aliquo actu materia haberet distinctas partes actu: & non ab aliqua forma substãtiali: qđ est impossibile: cũ materia non habeat esse, nisi à forma substantiali. Si vero non distinguunt, nisi in potentia ad nihil, ponũtur in materia: quia in materia nuda est potẽtia ad distinctionem partium, quam acquirit introducta forma: quod est totum compositũ ex diuersis partibus. Præterea in substantijs prius est intelligere essentias rerum, q̃ esse earum: sicut recipiens prius est recepto naturaliter: sed cũ accidentia non habeãt esse in suis essentijs: sed per eorum receptionem in suis subiectis, in q̃bus habẽt esse, naturaliter prius est esse, quod habent in suis subiectis, q̃ essentia in consyderatione sui generis. impossibile est ergo dimensionum essentias intelligere in materia sine esse. Esse autem est primum omnium actuum, ergo sine actu non est intelligere dimensiones in materia. Præterea, aut fit vnum ex dimensionibus interminatis, & ex materia: aut non. Si fit vnum, aut per se, aut per accidens. non per se: quia tũc ex subiecto, & accidente fieret vnum per se: quod est contra Philosophum. Si per accidens, cùm omne per accidẽs ad

A per se habeat reduci, ergo oportet præexistere aliqua, ex q̃bus fiat vnum per se. hoc autem non est nisi compositum ex materia & forma substantiali. necessario ergo præexistit forma substantialis quibuscunq; dimensionibus. Si non fiat vnum ex materia, & talibus dimensionibus: tũc esse accidentis cõnumerabitur illi, in quo est: quod est impossibile, nisi essent duo distincta ab inuicẽ: non ergo erũt dimensiones interminatæ in materia ante formã substantialem. Præterea omne quod ptinet ad genus aliquod: aut est contentum in illo genere: vt est species, vel genus: vel indiuiduum: vel est reducibile in illud genus. vt principium reducitur ad genus principiati. & priuatio ad genus sui habitus, & pars ad genus sui totius. Prædictæ autem dimensiones nõ sunt in genere quãtitatis, vt species, vel indiuiduum: cùm omnis species sit denominata, seu determinata respectu sui generis, & indiuiduum respectu speciei: nec sunt in genere quãtitatis, vt principium est in

B genere sui principiati: principium enim dimẽsionũ non est dimensio. Prima enim dimensio est linea, cuius principium est punctus: qui omni dimẽsione caret: cùm partem & partem non habeat. Cùm ergo quædam indiuisibilia sint principia omnium dimensionum terminatarum, impossibile est ponere dimẽsiones interminatas in materia, vt principia dimensionum terminatarum, nec sunt reducibiles in genere quãtitatis, vt priuationes: quia priuationes non habent essentias: illæ autem dimensiones essentię quædam dicuntur. Non reducũtur etiam, sicut partes ad totum. Totum enim in quãtitate habet partes determinatas per certas dimensiones: quantitates autem interminatæ, non sunt partes alicuius quantitatis terminatæ. Pręterea quod habet essentiam, definiri potest, & si esse nõ habeat: quia definitio indicat essentiam rei. sed in accidentibus impossibile est definitionẽ assignare: nisi per subiectum, in quo esse habent, quia esse eorum non sequitur eorum

C essentias in proprio genere. Impossibile est ergo ponere essentias accidẽtium sine esse sui subiecti: materia autem non habet esse sine forma. impossibile est ergo ponere dimensiones in materia sine forma substantiali. Præterea interminatũ aufert certitudinẽ à quantitate, sed in qualibet re naturali est certitudo quãtitatis posita, vltra quã, & citra quam non extenditur consyderatio physica, sm Philosophũ. 2. de Anima (vnde nec de materia loquitur Philosophus, cùm accipitur aliquid citra minimam carnem. vt patet Primo Phy. sed est tantum metaphorica, siue intelligibilis: quia cùm de ea loquitur Philosophus accipit eam in ordine ad formam physicam, quę est semper terminata) de dimensionibus ergo interminatis nihil ad naturalem spectat. Ipse tamen Commenta. dicit Philosophum eas inuenisse, non consyderans q̃ Philosophus extendit consyderationem suam vsq; ad mathematicã, tanquam ad terminum non sui generis. Vnde dimensio interminata excluditur à consyderatione physica: & nõ in-

D cluditur in ea. Præterea sm Philosophum, primo Phy. si generatur homo, de necessitate generatur homo animal ex nõ hoc aiali: & non ex non aiali simpliciter. Sed si generaretur aial simpliciter, de necessitate generarẽt ex non aiali simpliciter. Et hoc est sufficiẽs ratio, ad ostẽdendum res à Deo esse productas ex nihilo, cũ sit causa entis absolute, qđ necessario erit ex non ente simpliciter, hoc aũt est nihil. Cùm ergo dimẽsiones simpliciter sint dimensiones terminatæ, & perfectæ: necessario erunt ex non dimensionibus simpliciter. Hoc autem est nihil ante dimensiones. & hoc ipse Commenta. pro inconuenienti habet. Præterea principium omnium dimensionum est punctus. vnde in definitione lineæ, quæ est prima dimensio, punctus ponitur: Linea enim est, cuius extrema sunt duo puncta, vt dicit Euclides. Impossibile est autẽ ponere rẽ aliquam, & nõ rei principiũ. impossibile est igitur linea sine pũcto poni. Pũctus autem sicut est principium linee. sic est eius

terminus,

terminus, vt patet per definitionem lineæ. impossibile est ergo dimensionem interminatam ponere: cùm nulla possit esse sine puncto. Punctus autem interminatus non est, cùm ipse sit terminus aliarum dimensionum. ergo interminatus non est: nec esse potest. Præterea, cùm dimẽsio interminata, fiat terminata per introductionem formæ: ipsa autem dimensio interminata, aut est in materia, sicut in subiecto: aut in composito. Sed in materia non potest poni, cùm nihil sit imediatius materiæ, quàm forma substantialis, nec iterum foret hæc dimensio mensura ipsius compositi, sed materiæ tãtum: quantitas enim solum est mensura sui subiecti: & hoc est falsum: Nec erit in ipso composito: quia, cùm terminatum & interminatum nõ varient essentiam dimensionum: idem accidẽs per essentiam mutaretur de subiecto in subiectũ: aliud enim est ipsum compositum. & aliud materia nuda: Ex dictis ergo manifestum est, quòd dimensiones interminatas in materia ponere, & præcedere omnem formam substantialem est impossibile: nisi intellectu tantum: sicut ponũt mathematici. Sed de hoc posterius erit sermo.

Caput Quintum. Qualiter res naturales generantur generatione physica ex materia, & de modo constitutionis rei.

NVnc vero restat modum constitutionis rei considerare. Vbi primo attendendum est, quòd nihil est cõmune penitus formæ, & priuationi, nisi materia nuda: quia terminus actionis physicæ. s. generatio attingit nudã essentiam materiæ: quia generatio non est motus, vt dictum est. Alteratio enim nõ attingit nudam essentiam materiæ: cùm nullum accidens sit præter suum subiectum. Subiectum autem alterationis est ens actu habens diuersas partes: quia alteratio motus est, qui requirit diuersitatem partiũ. Nos enim loquimur de ea, quæ semper est abijciens aliquid à re alterata. talis enim alterationis terminus est generatio. Materia autem habere diuersas partes secundum se est impossibile: quia diuersitas partiũ proprie est ipsius compositi cõstituti ex partibus diuersis. vnde materia, sicut est in potentia ad formam: cuius acquisitio est generatio compositi ex partibus cõstituti, ita est in potentia ad diuersitatem partium ipsius compositi ex ea generati. Ex materia enim non generatur forma per se, secũdum Philosophum, quia illud ex quo generatur aliquid per se est pars eius: materia autem non est pars formæ, sed ipsius compositi. ideo compositũ per se generatur, vt dicitur. 7. Meta. Compositum autem dicitur, quod habet diuersas partes. Vnde diuersitas partium non est materiæ, nec formæ, sed compositi. Cõpositum autẽ est nihil aliud esse, quàm materiam trãsmutari ad formam, ad quam erat in potentia. Ex quo manifestum est, quòd non aliunde materia est in potẽtia ad partes terminatas, & distinctas, quàm per id, per quod est in potẽtia ad formã, cuius inductio est generatio cõpositi ex partibus, vt dictũ est. Et ex hoc vlterius manifestum est, quòd nulla potentia ponenda est à parte materię, nisi illa quę perficitur per formam substantialẽ, cùm ad idem genus spectent materia, & sua forma. potẽtia autem, in qua prædictæ dimensiones ponuntur, non informatur forma substantiali: cùm ad idem genus substantiæ non pertineãt. impossibile est ergo ponere aliquam aliam potentiam ex parte materiæ, respectu formæ substãtialis: & respectu diuersarum partium ipsius compositi generati per inductionem formæ in materiã. Et ideo manifestus est error Auerro. qui posuit dimensiones interminatas in materia potentiam quandã ad dimensiones terminatas: aliam potentiam materiæ, respectu formæ substantialis, & de hoc satis dictum est supra. Quando ergo aliqua forma substantialis perficit materiam: sicut potẽtia materiæ est reducta per formã ad actum, ita per illud idem esse permutatur ad distinctionem, & terminationem partium to-

E tius compositi. In forma enim substantiali non solum est vis perfectiua materiæ, sed etiã distinctiua totius per partes: & huic necesse est respondere à parte materię potẽtiam quæ respiciat ipsam perfectionem suam per formam, & etiam partium sequentium diuersitatem. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd si tota materia actiuorũ, & passiuorum attenditur, inuenimus eius potentia in quadam latitudine esse, quę nihil aliud est, quàm amplitudo proportionis suæ ad omnes formas, quæ in ea simul esse possunt. Si enim possibile esset ipsam totam spoliari, & denudari ab omni forma, quam modo habet, certum est quòd nihil diuersitatis in ea reperiretur in aliqua partium distantia, cùm quantitas sine forma substantiali in materia esse non possit, vt dictum est. Sed non propter hoc aliquid de potentia receptibilitatis formarum, quæ de ea educi possunt: si simul de ea omnes formæ, quę modo in speciali inueniuntur per agens sufficiens educerẽtur. Si vero aliqua particularis materia. puta ignis, vel aeris à sua forma spo-

F liaretur, manifestum est in ipsa non relinqui, tã amplam potẽtiam ad formas de ea educibiles, sicut inuenitur in materia in sua vniuersalitate. Vnde nec tot formę sensibiles, nec tanta quantitas de ea educerẽtur per quodcunque agens sola sua potentia transmutata ad actum. Patet ergo, quòd diuersæ formæ simul in materia recipi possunt, vt sunt quatuor formæ elementares, & diuersæ formæ mixtorum ex amplitudine proportionis materiæ ad suas formas, & non ex aliqua diuersitate præexistente in materia per aliquam quantitatem. Vnde ad susceptionem diuersarum formarum, si est necesse in materia pręexistere aliquam diuersitatem partium: & subsequi necesse est. & hoc ideo: quia inductio diuersarum formarũ est generatio diuersorum compositorum habentium partes, & formas diuersas, vt dictum est. Præcedit tamen in materia, necessario proportio capacitatis, quam scire non possumus, nisi secundum quòd videmus in ea simul plures formas, sicut in tota materia: vel

G vnam tantum, sicut in materia alicuius particularis. Vnde ponere qualẽcunque partitionem à parte materiæ, quasi necessariam ad inductionem diuersarum formarũ simul, & hanc præexistere sequitur imaginationem, quæ ponit formas dari ab extra, quæ cùm in se diuersitatem habeant per suam naturam sequi videtur materiam diuersitatem partium habere per naturam quantitatis ad suscipiẽdas diuersas formas: cùm in vna parte recipi nõ possint. Sed cùm formæ non educantur ab extra, sed educantur de potentia materiæ per eius transmutationẽ secundum Philosophũ: materia autem illud, quod est in potentia ad formas substantiales, quæ sunt actus eius: impossibile est quamcunque partitionem ante formam substantialẽ in ea ponere: cùm inductio formæ sit generatio compositi, cuius solum est habere partes per se: materia autem, & forma non habent partes per se, sed tantũ per accidens. vnde non diuiditur, nisi per accidens ad diuisionem. s. totius. Ex quo manifestum est, quòd priusquã compositum cõstitueretur, nulla par-

H tibilitas fuit ex parte materiæ: cùm hoc non competat sibi, nisi per accidẽs. Ex dictis ergo manifestum est, quòd ratio Cõmenta. non cogit ponere dimensiones interminatas necessario præcedere, vel præesse in materia ad inductionem formarum substantialium diuersarum: cũ aliud possit esse ratio sufficiens, vt dictum est. Deceptus autem fuit ex cõsyderatione materiæ particularis, ad cuius similitudinem locutus est de tota materia. Videmus enim, quòd in materia in re particulari habet reperiri duplex totũ. s. totum essentiæ, & totum quantitatis, & istud totum non debetur materiæ, nisi per accidẽs. & similiter est de forma rei particularis. Materia autem secundum totalitatẽ suæ essentiæ est in qualibet parte rei, nõ autem secundum totalitatem quantitatis: & similiter est de forma rei particularis. Tota enim forma Ignis secundum totalitatem suæ essentiæ est in qualibet parte suę materię. cũ tota definitio ignis, cuilibet parti

eius

eius conueniat: non autem respiciendo totum quantitatis suæ. Quantum autem ad formas particulares, sciendum est ꝙ anima humana non est quanta fm se, nec secundum accidens. Per hūc ergo modum opinatus est Auer. ipsam materiam in sua vniuersalitate fm totum essentiæ suæ in qualibet re particulari esse, quæ est pars totius ex materia generati. & ideo posuit in ea quantitatem secundum se totam, vt per quantitatem diuersificetur per accidens: & non esse toto totalitate quantitatis, in qualibet re particulari: in qua tamen esset tota totalitate essentię. Sed cùm de materia non sit loquendum: nisi in ordine ad formam suam fm Philosophum: manifestum est non esse simile de materia vniuersali: & de materia particulari, sicut nō est simile de forma in vniuersali, & in particulari. Forma enim in vniuersali est, quicquid in materia, vel de materiæ potentia potest educi. Manifesta ergo differentia: quia forma particularis tota, fm suam essentiam est in qualibet parte materiæ: & materia similiter sub qualibet parte formæ, vt dictum est. Tota autem forma in vniuersali, & secundū totalitatem essentiæ non est in qualibet parte materiæ: alioquin in materia, quæ est sub forma aeris esset essentia formæ ignis, & omnium aliorum, quæ de materia generantur. Vnde necessario propter proportionem materiæ ad formam tota materia in communi fm totū essentiæ suæ, non erit sub forma vnius eorum, quæ generantur de materia. Hæc ergo totalitas materiæ est ipsa proportio capacitatis suæ essentiæ ad formam, & non aliqua diuersitas introducta per vllam quantitatem. Sicut enim forma in quadam amplitudine essentiæ cōsistit, in qua comprehenditur quicquid de materia educi potest: ita fm propriam rationem materiæ corruptibilium inuenitur amplitudo capacitatis eius correspondens, vt dictū est. Aliter enim ex materia in qualibet re particulari totū posset generari, quod generatur ex tota materia: quod manifeste est falsum esse, cùm ex minimo quod potest esse in genere, nulla alia forma educi possit.

Caput Sextum. Quid sunt dimensiones interminatæ secundum ueritatem.

NVnc ergo restat ostendere, quomodo possibile sit dimensiones ponere. & quomodo possunt dici interminatæ. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd quidam alio modo, & rationabilius eas posuerunt q̃ Auer. Dixerunt enim ꝙ forma secundi generis. s. corporis adueniens materiæ, dat materiæ quoddam esse incompletum ordinabile ad esse actu completum: quod aduenit materiæ per vnam aliam formam perfectiorem. Per istam ergo formam incompletam dicūt in re esse tres dimensiones interminatas, quæ postea terminātur ad aduentum alterius formæ perfectioris. Et pro tanto rationabilius dixerunt isti, q̃ Auer. quia non posuerūt materiam nudam subiectum aliquarum dimensionum, sed compositum ex materia & forma substantiali. Sed isti iterum errauerunt, quia impossibile est ponere plures formas substantiales ordinabiles adinuicem in materia: quia materia est in potentia ad formas, quę de ea educuntur. Si ergo essent plures formæ substantiales ordinabiles adinuicem in materia, forma completior, aut educeretur de potentia nudæ materiæ, aut de potentia totius compositi ex materia, & tali forma incompleta. Sed non educitur de potentia totius compositi ex materia et tali forma: quia sicut dictum est terminus actionis physicæ, s. generatio attingit nudam essentiam materię. Cùm ergo forma, quę est terminus actionis sit tantum illius subiecti, quod attingit per generationem simpliciter, impossibile est, ꝙ talis forma completa educatur de potētia talis compositi ex materia, & forma incōpleta. Vnde necesse est, ponentes plures formas ordinatas adinuicem destruere generationē simpliciter: & consequenter necesse est ponere omnes formas præter vnam, s. primam esse accidentia. Si autem forma posterior educitur de potentia nuda materiæ: omnis autem forma substantialis solum illam potentiam informat, de qua educitur. ergo forma, quam dicunt posteriorem non erit perfectio talis compositi, sed materiæ nudæ tantūmodo. & sic nō erit ordo in formis substantialibus in eadem materia cōmanentibus, & hoc idem dicitur. 7. Metaphy.

A

Sciendum est ergo: ꝙ omnes dimensiones sunt accidentia, quæ sequuntur materiā in ordine ad formam: quam primo materia nata est induere. hæc autem est forma corporis, quia totam materiam necesse est sub forma corporis contineri. Quod non est intelligendum, ꝙ sit vna creata, vel increata forma corporis, qua prima materia primo informetur: quia secundum Cōmen. materia prima primam habilitatem habet ad formas elementares, & postea ad formas mixtorum. Ex quo manifestum est, ꝙ eadem est forma corporis simplicis cum forma elementi, & mixti corporis. sed oportet primo, ꝙ per has formas constituatur genus corporis: deinde specierum perfectarū. Materia namq; in quiditate sua indiuisibilis est penitus. ablata enim quantitate substantia manet indiuisibilis, vt dicitur Primo Physi. Sed ex corporeitate, quam sequuntur dimensiones quantitatis in actu sequitur diuisio materiæ, per quam materia ponitur sub diuersis sitibus. & secundum hoc acquiruntur in ea diuersæ formę. Ordo enim in situ corporum ostendit nobilitatem eorum, sicut ignis est supra aerem. Hæc autem acquisitio formarum non ostendit ordinem temporis, sed naturæ. Patet ergo, ꝙ dimensiones interminatæ non trahunt originem à quocūq; gradu, quem facit forma ignis in igne, sed solum à primo: nihilominus ignis fm totum est subiectum dimensionum, & secundum totum etiam mensuratur. et idem necessario inuenitur in formis corporum mixtorum. Sed considerandum est, ꝙ in mixtis corporibus quædā formæ trahunt de potentia materiæ, quædam non, vt hominū animæ, quæ diuisionem nullo modo patiuntur, cùm nō sint dimensionatę, nec per se, nec per accidens. Formæ. n. quæ nullo modo sunt eductæ de potētia materię nullo modo diuisionem recipiunt etiam in materia existentes. Vnde animæ humanæ aliter terminant ordinem materiæ ad dimensiones, q̃ formæ, quę de materia educuntur. Cū enim accidentia inseparabilia oriantur à principijs rei: in ipsa re constituta in actu erunt accidentia, vt in subiecto. Si autem forma rei sit educta de materia ipsa, quam sequuntur dimensiones, ipsa forma erit (non tamē semper, sed vt in pluribus) dimēsionata, & diuisibilis per accidēs, sicut est in lapide, & in ligno, in quibus dimensiones redeunt semper super formam ipsarum rerum. Si vero forma non sit educta de materia, nō redeunt dimēsiones super formam, & ideo anima hominis omnino indiuisibilis est. Patet ergo, ꝙ anima hominis non terminat ordinem materię ad formam in acquirendo dimensiones actu, nisi altero modo tantum. s. constituēdo eas in actu: & hoc est in hoc homine, in quo sunt vt accidētia in subiecto. Ordo vero materiæ in acquirendo dimensiones non redeuntes sup formam, solum terminantur per formā, quæ de ea educitur. Nec propter hoc minus potest anima humana, q̃ alia forma, quia hoc accidit illi formæ, inquantum educta est de materia, quod non est de ratione formæ, vt forma est: aliter omnis forma educeretur de materia, quod est falsum. quicquid enim potest forma imperfectior, vt forma est, potest anima humana & amplius. Quia ergo dimēsionalitas formæ potentiam sonat, & non actum, possibile est ponere ordinem materiæ ad talem formam terminari in potentia: & dimensiones in potentia sequi ordinem materiæ ad ipsam formam. Et quia dimensio dicit formam propinquam actui, siue ipsi esse, quod per dimensionem acquiritur, ideo dimensiones sequuntur materiam in ordine ad formam, quæ est in maxima propinquitate ad

actum

actum qui est esse. Nec propter hoc erunt diuersæ essentiæ dimensionum in eadem re, quia vnum & idem potest simul esse in actu in vno ordine, & in potentia in alio ordine.

Caput Septimum. Quomodo dimensiones possunt dici interminatæ: & quomodo eædem manent in generato, & corrupto.

EX his ergo facile est scire, quomodo dimẽsiones possunt dici interminatę. Sicut enim essentię rerũ terminantur per sua esse, quæ sunt in rebus maxime formalia, ante vero q̃ essentiæ dicantur non consyderantur in actu, nec terminatę: sic dimensiones prædictæ sunt interminatæ, antequam dicãtur esse in actu. Et licet actu sint in homine, vt in subiecto, in quo habent rationem mẽsurandi, quod est eis proprium: cùm esse actu habẽt, tamen habent esse in potentia: & non sunt actu in illo, ad quod dependent secundum originem in subiecto, & vt redeuntes super formas vtroq; modo, antequam ipsum actu fuerit, nec mensurant illud, quia nihil habet propriam mensuram, quod nondum habet proprium esse. Cùm autem corrumpitur homo, succedit forma dans nouum esse, & hoc erat forma in ordine, ad quam dimẽsiones ipsę sequebantur, vt ad materiam, vel formam redeuntes. Vnde eædẽ dimensiones sunt in viuo, & in mortuo per essentiam, quia idem ordo manet in materia, & ad eandẽ formam, sed secundum esse actu non manent, nisi in quadã ęqualitate. Et idem est de alijs accidentibus, quæ sequuntur mixtionem elementorum, vt album & nigrum, quæ nõ remanent in mortuo, quo ad ipsum esse actu, nisi eorum similitudo quædam. Essentiæ vero huiusmodi accidẽtium non aliter auferuntur, nisi destructa origine ipsa, cui immobiliter inhærent, & contrahuntur ad esse actu cũ materia, quam sequuntur in ordine prædicto ad formam. vnde homo est homo. & ideo hæc accidentia non migrant derelinquendo suum subiectum: quia quod à subiecto acceperunt in subiecti corruptione corrumpitur. Et ideo respectu esse actu posterioris subiecti, à quo etiam ordinem seu originem habent, indeterminatę erant dimensiones in vno, terminantur autem, cũ acquirunt esse actu talis subiecti, ad quod pendent secũdum radicem. vnde sunt propria eius mensura etiam homine mortuo. Ex dictis ergo manifestum est necesse esse ponere essentiã alicuius formæ in homine sine esse. per cuius naturam dictæ dimẽsiones manent prædicto modo, de quo in sequentibus agetur. Manifestum est etiam subiecto eodem manẽte, dimensiones easdẽ manere, & ipso corrupto redigi in materiam eandem, de qua iterum eædem numero educi nõ possunt per naturam. Vnde si per naturam eædem specie eductæ essent, non forent aptæ trahi ad esse actu eiusdem animæ, si tamen per miraculum educuntur eædem numero, natæ erunt ad eundem actum animæ recipi. Ex quo patet, q idem homo numero resurget: & nõ alius, cùm omnia sua principia redeant ad inuicem eadem numero. Anima. n. humana simpliciter eadem numero manet post mortem cum plenitudine virtutum suarum ad perficiendum materiam in omni gradu eodẽ, quo prius eam perficit. Etiã materia manet eadem numero, cùm ipsa sit incorruptibilis. Easdem etiam dimensiones, necesse est manere in materia, licet non nisi in potentia. Aliter agens physicũ easdem numero produceret, quod falsum est. Manent ergo in potentia materiæ eædem numero respectu agentis diuini: quia aliter non foret idem numero indiuiduum: cùm dimensiones agant ad indiuiduationem, vt supra dictum est. Et ideo ex eadem materia, & eisdem dimensionibus, cùm anima eadem resurget idem homo, numero, & non alius.

E ### *Caput Octauum. Quomodo in homine sunt plures formæ secundum essentiam, sed una tantum secundum esse.*

NVnc restat ostẽdere, quomodo possibile sit essentiam alicuius formæ ponere in homine, sic q ad eam non sequatur aliquod esse substãtiale. Hoc enim supposuimus superius. Ad huius ergo euidẽtiam consyderandum est, q proprium est substãtiæ esse simpliciter. vnde generatio quæ terminatur ad formam, siue esse substantiæ, est generatio simpliciter. proprium vero per accidens, est esse secũdum quid: sicut generatio rei, quę terminatur ad esse rei sub forma accidentali est generatio secundum quid. Esse autem simpliciter, est esse absolutum, nõ dependens ab esse alterius, sicut ei inhærens: licet omnia dependeant à Deo, sicut à causa prima. Sic autem aliquid continet perfectam rationem essendi, secundum q perfecta ratio essendi reperitur in eo, vt in substantia, vt dicitur. 6. Meta. Ad
F istud ergo esse absolutum participãdum accedunt partes substantiæ, per quod trahitur ad genus sui totius. Esse vero accidentis dependens est per modum inhærentis. Vnde accidentia non trahuntur in genus illius, cui inhęrent. Ex quo patet differentia inter esse partis alicuius totius, & esse accidentis. Esse autem alicuius totius absolutũ aliquando est proprium effectus Dei. s. quando tota res secundum omnia principia sua deducitur ex nihilo ad esse perfectũ; sicut fuit in prima productione rerum, in qua causalitas Dei extendebatur vsq; ad ipsam materiam. quandoque vero esse est effectus creaturæ. s. quando agens physicum agit ex suppositione subiecti non producẽs totum illud, quod pertinet ad esse rei, sed formam tantum, trãsmutando materiam ad talem, vel talem formam: ad materiam enim actio creaturæ non se extendit, vt supra dictum est. In hoc enim conuenit agens diuinum cum agente physico, quia vtrumq; ad esse absolutũ terminat actionẽ suam,
G quod est vltimum transmutationis, siue simplicis emanationis: licet in simplici manatione non sit prius & posterius, nisi secundum intellectum tantum. Cùm ergo tale esse absolutum sit terminus vtriusq; actionis, vt dictum est. Materia autem non est esse vt subiecti, quod est esse absolutum: nec etiam formæ materialis cùm ipsa non sit habens esse, licet sit quo aliquid est, sicut materia est, in quo aliqd est, et neutra actio terminatur ad materiam, vel formam materialem, sed ad esse cõpositi, cuius est per se, & absolute subsistere. De intellectu enim eius est habere esse, quod nõ est de ratione & intellectu essentiæ. In tali enim cõposito necessario est cõpositio duplex, suppositi. s. & essentię, quæ in re materiali differunt necessario, cùm indiuiduũ in materialibus multa addat supra naturam speciei, quæ essentiam tantum complectitur. & ideo alia est compositio totius rei, & sui esse. In rebus vero imaterialibus, creatis tamẽ, altera compositio inuenitur, rei. s. & esse. In ipsis ergo non est essentia habens esse per aliquid, quod realiter à se
H differat. cùm idẽ sit essentia, & res quæ significatur, vt habens esse. Ideo essentia in eis est, non tãquam principium tantum, quo aliquid dicitur esse, sed sicut habens esse absolutũ non inhærens. In substantijs vero compositis, & materialibus, in quibus essentia realiter differt à supposito, essentia nõ habet esse, nisi per suppositum, cuius est esse simpliciter, & absolutum. vnde essentia in eis non est, vt habẽs esse, sed vt reductum ad esse per suppositum aliquod, & indiuiduum, cuius est habere esse absolutum, ad quod terminatur actio producentis. Cùm ergo forma materialis sit, ad quam non sequitur aliquod suppositum, vel indiuiduum, cuius est habere esse absolutum, ad quod terminetur actio producentis, vt dictum est: possibile erit ponere formam aliquam substantialem sine esse, sicut possibile est ponere id, quod est principium sine relatione principij, & sine principiato. In imaterialibus vero

non

A non est hoc inuenire. cùm in eis non sit essentia, quæ non sit suppositum. vnde posita essentia in eis necessario ponitur esse, quod est suppositum. Ad cõstitutionem autem suppositi materialis, siue indiuidui quantitas terminata requiritur: quæ vbicunq; fuerit, tale indiuiduum necessario erit, cùm ipsa sit proprium, & inseparabile signum indiuidui, vt supra dictum est. Omnes autẽ formæ elementares terminatas quantitates requirunt, & diuersas abinuicem. Vnde vbicunq; fuerit forma elementaris necessario erit suppositum, cuius est habere esse completũ, & terminatam quantitatem. Vnde formæ elementares nõ possunt in essentijs suis simul esse in vna re, vt patet libro de generatione, & corruptione. In mixtis autẽ rebus, in quibus forma non educitur de materia quantitatis, nõ sequitur materiam in ordine ad talem formã: licet esse actu per eam in re habeat, vt dictum est, cùm quantitas semper respondeat illi principio, vel redeat in principiũ, à quo originem sumpsit. Anima autem hominis non est quanta,

B nec per se, nec per accidens, vt dictum est. vnde non repugnat in tali re ponere essentiam formæ, à qua dependeat quantitas fm originem, siue cum esse, quod se habeat ad illam formam, vt principium ad principiatũ. Vnde tali essentiæ formæ, ratio actus non conuenit, sicut nec materiæ, cùm esse sit actus cõmunis & primus, non solum materiarum, sed etiam formarum. Vnde sine esse forma non dicitur actus. Solũ enim naturæ substantialis esse in substantijs, impedit duas formas substãtiales simul esse in eadem materia, quia esse substantiæ est esse simpliciter. Vnde quod aduenit tali esse est accidẽs necessario. Esse etiam substantię habet se, sicut vnitas rei, quia vnum & ens conuertuntur. Vnde vna res non potest habere duo esse substãtialia, nisi amittat vnitatem suã. Vnde in re composita ex substantia, & accidente non est vnitas, nisi secũdum quid. Nihil ergo contradictionis sustinebimus, si posuerimus in re aliquas formas, ad quas tamen non sequatur

C esse simpliciter. Solum enim per naturam ipsius esse simpliciter, quod in substantia reperitur simpliciter, impeditur pluralitas formarum substantialium eiusdem rei. Vnde certum est, & à Philosophis ostensum, q impossibile est plura esse substantialia in vna re ponere, sed solum forma, ad quam esse sequitur in re ipsa ponitur. aliæ vero ei non connumerantur. Quomodo autem hoc intelligi possit diligenter consyderandum est in rerum progressu. Sciendum est igitur, q materia est in potentia ad omnes formas, quæ de ea educi possunt. Vnde quãto ad plures earum simul accedit, tanto plus perficitur eius potentia. & ideo in elementis materia est minime perfecta, quia solum vnica forma vnius elementi perficitur simul. & si quandoque virtus formæ alterius elementi sibi adsit, hoc non est per modum manentis, sed per modum alterantis, sicut patet quando calor ignis agit in aerem ad inductionem formæ ignis. In corporibus vero mixtis magis per-

D fecta est materia. Ibi enim cum vna forma mixti, quę dat esse sunt omnes formæ elemẽtorum, virtute tamẽ, & non in essentia, quia quælibet illarum requirit debitam quantitatem, & terminatam, vt dictum est. Vnde cùm vnum sit suppositũ mixti, & esse vnum, vna est forma eius. Supposita autem mixta quædam sunt animata, & præcipue homo, cuius forma non producitur ex materia disposita per qualitatem mixti. vnde conueniẽs est vt in animatis sint essentiæ aliquarum formarum sine esse. Hoc enim est propinquissimum, in quo animata possunt transcendere simpliciter mixta, scilicet perficiendo suam materiam in acquisitione plurium formarum simul, sicut videmus q alio modo fit simplex ex mixtis, & alio modo ex materia prima, in qua nihil est de actu formæ educendę, antequàm fiat, sicut in ære non est aliquid de forma phialę, antequàm phiala fiat, & in ligno similiter nihil est de lecto antequàm fiat. Sic enim se habet materia prima ad ea, quæ ex ea fiunt, sicut se habet argentum ad statuam, & lignum ad lectum, vt dicitur Primo Physicorũ. in mixto verò manent formæ miscibilium secundum virtutem, secundum Philosophum. virtus autem ad actum pertinet. & ideo in mixto est vnde agatur ad generationẽ alterius miscibilium, secundum quod virtus vnius miscibilium vincit proportionem, in qua saluatur forma mixti. vndę corrupto mixto generatur corpus simplex. In hac nanq; transmutatione fit spoliatio omniũ, quæ erant ipsius mixti, nec aliquid manet, nisi materia prima tantum. sed in generatione ipsius mixti non fit spoliatio simpliciũ, vsq; ad materiam primam: aliter virtutes simplicium nõ manerent in mixto: nunc autem manent. vnde non est corruptio simpliciter, per quam fit generatio compositi: cũ elementa non corrumpãtur penitus, sicut dicitur Primo Meteororum: quia eorum est mixtio, quorum est separatio. non enim miscentur, nisi ea quæ apta sunt per se existere. Idem enim est de materia disposita per aliquam alterationem factam circa ipsam, & de mixto. tũc enim virtus formæ inducenda est in ea potentia. Vnde potentia sua non est iam adeo remota ab actu formæ, sicut ante alterationem. Ante nanq; alterationem ipsa materia erit in potentia remota ab actu. Inchoata vero alteratione incipit potentia appropinquare actui, sicut vincente altero miscibilium appropinquatur ad actum simplicis elemẽti. Cùm vero alteratio magis, ac magis intẽditur, plus, et plus ad actum acceditur. vnde completa alteratione materia est in actu constituta. Alia igitur est potentia materiæ nudę, & nondum alteratæ, à potentia mixti, in qua est virtus alteratiua. Vnde hæc est propinquior actui, quàm illa, & perfectior, quia magis procedit ad suum actum. Si igitur foret in mixto forma elementi simplicis, quod est impossibile, sicut supra ostensum: statim vnico virtutis suę actu foret per se existens. Esse enim est propinquissimum essentiæ formæ, licet abinuicem differãt in materialibus. Ideo licet propinquior sit potentia materiæ, in qua sunt miscibilia in mixto actui suo, quàm potentia materiæ nudæ, in qua nihil de actu est: alteratione tamẽ indiget, ad hoc, quòd hæc potentia actui suo coniungatur. Vnde miscibilia in mixto tunc sunt in potẽtia, maxime appropinquata actui, quando mixtum est in optima sui proportione. Sed tunc maxime elõgata sunt ab actu suo in tali genere, non tamen tantum distant, sicut potentia materiæ nudæ. Potentia autem, in qua sunt partes organicę ad esse per se est in maiori propinquitate ad esse seorsum, quàm sit potentia ipsius mixti: quia sicut dicitur Septimo Meta. partes animatorum sunt in potẽtia propinqua actui eorum proprio per separationem à toto: quod verum est de toto, etiam in imperfectissimo gradu suo manẽte. Vnde quandoq; virtus alteratiua, quæ in rebus inuenitur animatis inquantum mixtæ sunt ex quatuor primis corporibus minime agit. s. quando elementa maxime ducta sunt ad medium, vt est in homine, in quo inter omnia mixta maxima est elongatio à cõtrarietate, adhuc tamen partes animatorum sunt in potentia maxime propinqua actui, alteratione tamẽ maxime distante à suo termino. Ex quo concluditur, quòd hæc propinquitas non est per dispositionem materiæ, per alterationem aliquã, cuius terminus sit inductio nouæ formæ per essentiam. Essentia vero formæ nouiter induci non potest, nisi recedente alteratione, cuius terminus est productio formæ de nouo. Constat tamen q in parte à toto separata sit forma substãtialis. Vnde cùm impossibile sit duo esse substantialia in eadem re ponere, vt supra dictum est: nec per aliquã alterationem præcedentem pars est in potẽtia in suo toto maxime propinqua actui, nec forma de nouo inducitur, nisi per alterationem. Vnde nec cœlum quod est agens vniuersale respectu istorum inferiorũ, nec aliquod particulariũ agentium aget, nisi alteret, & ideo cœlum est primum alterãs,

secundum

ſecundum Philoſophum. Neceſſario ergo ſequi videtur aliquam formam in parte rei ſine eſſe poneret & ideo partem eſſe in potentia maxime propinqua actui. Eſſe enim eſt maxime propinquum formæ, vt dictum eſt, quia non requiritur ad hoc, ꝙ eſſe ſubſtãtię propriam ſequatur formam, niſi quòd res per ſe ponatur, quod vnica actione fieri poteſt.

Caput Nonum. Quomodo impoſſibile eſt duo eſſe ſubſtantialia ſimpliciter eſſe in eodem compoſito materiali.

EX dictis ergo manifeſtum eſt triplicem eſſe potentię differentiam, in qua aliquid dicitur eſſe, ſ. potentia materiæ, in qua nihil eſt de illo, quod de potẽtia educitur. Secunda eſt potentia mixti, vel materiæ, quæ eſt in alteratione, in qua licet non ſit eſſentia formæ inducendę, eſt tamen virtus. Tertia eſt potẽtia totius, per quam partes ſunt in toto, quę eſt maxime actui proprio propinqua, ſecundum Philoſophum. Vnde in eis nihil eſt, ſicut agens ad proprium actum. Sicut eſt, quãdo harmonia eſt perfecta, neceſſario erunt eſſentiæ formarũ prope ſua eſſe. Hoc autem facilius ſcietur, ſi gradus, & ordo rerum naturalium diligenter diſcutiatur. Sciendum igitur, ꝙ communiſſimus vnitatis modus reperitur in rebus materialibus, quę eſt vnitas continuitatis. In omnibus enim rebus materialibus hæc vnitas reperitur. Primũ nanq; accidens quod ſequitur materiam eſt quantitas. Super hanc vnitatem reperitur in diuerſis rebus vnitas ſuæ propriæ formæ: in quibuſdam quidem magis, in quibuſdam vero minus perfecte, vt habetur Quarto Meta. Vnitas continuitatis in re reperta, maxime potentialis inuenit, quia omne continuum eſt vnum actu, & multiplex in potẽtia, ſicut partes lineæ non ſunt aliqua duo actu, ſed vnum ipſa vero linea eſt duo in potentia, & facta diuiſione fit duo actu. Sola enim diuiſio cõtinui facit eſſe actu. Vnde in diuiſione lineæ non inducitur aliquid noui in ipſis diuiſis, ſed eadem eſſentia lineæ, quæ prius erat actu vna, & multiplex in potentia, per diuiſionem facta eſt multa in actu. Eſt tamẽ hic ſimilitudo cuiuſdã corruptionis: quia actus prior qui erat totius, ablatus eſt: & potentia ducta eſt ad actum poſteriorem per diuiſionem ſolam. Conſimile penitus reperitur in lapide, & in igne, & in omnibus corruptibilibus, & generabilibus inanimatis. Forma enim totius in eis, per quam habent quandam vnitatem ſuæ naturæ ſuper vnitatem quãtitatis ſm totam rationem formæ, eſt in qualibet parte talium rerũ. Vnde facta diuiſione manet eſſentia eiuſdem formæ in partibus abinuicem diuerſis, quælibet enim pars ignis eſt ignis, & quælibet pars lapidis eſt lapis. Eſt tamen in iſtis diuiſionibus quædam ſimilitudo corruptionis, & generationis, non ꝙ nouæ formę per diuiſionem talium inducãtur: ſed quia eſſe, ſiue actus prior aufertur per diuiſionem ipſam, & potentia ducitur ad actum proprium. Super hæc autẽ ſunt animata imperfecta vt plantæ, & quędã animalia imperfecta, vt ſunt aialia anuloſa. & in ipſis idem inuenitur: quia cũm auellitur ramus ab arbore non aduenit noua eſſentia vegetabilis, ſed eadem eſſentia vegetabilis, quæ vna erat in arbore tota, & actu vno ſimul erat multiplex in potentia, & per diuiſionẽ nouũ eſſe perdit, & actus alius & alius ſecutus eſt. Similiter eſt in animalibus anuloſis. vna anima in actu, & vnum eſſe, ſed multiplex in potentia accidentali. vnde facta diuiſione remoto actu priori, & vnitate actus, ſunt multa in actu. Et ſic facile eſt videre, quomodo eſſentia alicuius formæ eſt in potentia accidentali ad eſſe, quod tamen nondum habet. Et hoc totum contingit propter imperfectionẽ talium formarum: quia cũm ſint ſub vno actu ſimul ſunt ſub potentia ſimplici reſpectu eſſe diuerſorum, quę acquiruntur eis ſine aliqua corruptione in

E ſuis eſſentijs, ſed ſola diuiſione. In animalibus vero perfectis, præcipue in homine forma, quæ eſt vna in actu non eſt multiplex in potentia, vt per diuiſionem conſtituatur eadem eſſentia formæ ſub diuerſis eſſe, & ſub diuerſis actibus, cũm anima hominis nõ diuidatur, nec per ſe, nec per accidẽs, vt dictum eſt. Vnde cũm in homine ſit vnitas cuiuſdam continuitatis, quæ manifeſtior eſt in carne ſua & oſſibus, quàm in alijs mẽbris, quæ ſibi coniunguntur per naturam ipſam continuitatis, neceſſario erit alia eſſentia formæ in eo, quæ per ſolam diuiſionem à toto habeat eſſe actu. hoc enim in omnibus continuis inuenitur. Hæc.n. eſt forma, reſpectu cuius quantitas ſequitur materiam ſuper ipſam formam rediens, vt ſupra dictum eſt. Semper nanq; forma, à qua quantitas ſm originem pendet, eſt diuiſibilis per accidens. Et hoc ſatis manifeſtũ eſt, quia cũm partes hominis ſint in eadem propinquitate ad per ſe eſſe ſicut partes aliarum rerum perfectarum, ſicut dictum eſt, ideo nulla noua eſſe eſſentię formæ introducũtur per diui-

F ſionem, ſed eſſe nouum acquiritur. forma vero hominis diuidi non poteſt, vt in ea acquirantur multa noua & diuerſa eſſe. ideo neceſſario erit in eo alia eſſentia formæ ſuę ab eſſentia formę, quę per diuiſionem ſolam eſſe acquirit. Sed in hoc eſt differentia inter animalia perfecta & imperfecta, quia in imperfectis nõ erat illa eſſentia ſine eſſe ſimpliciter, licet eſſet ſine eſſe acquiſito per diuiſionem. In perfectis vero erat ſine eſſe ſimpliciter ſibi debito, quia duo eſſe ſubſtantialia, impoſſibile eſt ſimul ponere in vna re, vt dictum eſt. Eſt etiam alia differentia à parte diuiſionis ipſius, quia cũm diuidi nõ poſſit, niſi quod eſt actu quantum: quantitas autem in homine non eſt actu per formã, reſpectu cuius ſequatur materiam, vt rediẽs ſuper formam, per ſolam animam, à qua eſt totus actus, qui eſt in homine: in igne vero & lapide quantitas eſt actu per formam, quam ipſa quantitas ſequitur in materia: inde eſt quòd diuiſio in homine eſt in quantitate actu per animam. Sed

G quod efficitur per diuiſionem in eſſe acquiſito nõ eſt aliquid de eſſentia animæ ſecundum aliquid eſſe, ſed eſt aliquid de eſſentia formæ originalis ipſius quãtitatis, cui datur eſſe actu per diuiſionem. In rebus vero imperfectis diuiſio eſt in quanto actu, & hoc per formam ad quã ſequitur ipſa quantitas, cui per diuiſionem aufertur vnum eſſe actu prius habitum: & acquiruntur duo, vel plura, ſub quibus eſſentia ipſa diuiditur, quæ prius erat vna, ſecũdum quam erat vnum eſſe in re ante diuiſionem. Licet autem eſſet vnum eſſe ante diuiſionem in rebus, nihilominus illa eadem eſſentia formæ erat in potentia actuali ad multa eſſe ſimul cũm vno eſſe actu, quod habebat: & eius ſubiectum erat materia vna, & eadem numero. Et tamẽ conſtat ꝙ alium reſpectũ habet materia ad eſſe actu primum: & alios reſpectus ad alia eſſe actu per diuiſionem acquiſita, quibus tamen reſpectibus materię reſpondebat eadem eſſentia formæ ante ipſa eſſe actu. Licet enim potẽtia materiæ non differat ab eius eſſentia, ſecundum ꝙ potentia

H dicit principium receptiuum: differt tamen ſecundum ꝙ dicit relationem materiæ ad formam. & iſto modo poſſunt eſſe in materia multi reſpectus, eſſentia tamẽ eius manente vna. Sicut ergo materia per vnum reſpectũ tantum habet vnum eſſe, cum alijs tamẽ reſpectibus multa habet, eſſentia etiam formæ ſine eſſe per diuiſionem acquiſito reſpõdente: ita ſub forma perfecta cuiuſmodi eſt anima humana reperitur in materia hominis vnum eſſe tantũ, licet in eadem materia ſint eſſentię aliarum formarum ſine eſſe, quod tamen eis ſola diuiſione acqritur. Huius exemplum eſt reperire in linea, & puncto. Protracta enim vna linea punctus, qui eam terminat eſſe habet, ſecundum ꝙ illam lineam terminat. in ipſo autem puncto ſunt multi, & diuerſi reſpectus, ſecundum quòd poteſt eſſe terminus multarum linearum, ſed per vnum reſpectũ impoſſibile eſt, niſi vnam lineã recipi in pũcto. Vnde per alias lineas,

quæ in eo recipiuntur simul cum linea prima protracta, non acquiritur puncto aliquod esse in earum terminatione: nec illis non protractis minus haberet punctus esse in terminatione primæ lineæ: per quem modum de materia & eius respectibus imaginari possumus, cùm ipsa in sui natura indiuisibilis, & sine partibus sit omnino vt punctus, licet in multis sint dissimilia. Secundum ergo vnum respectum eius esse, quasi per vnam lineã, impossibile est sibi inesse nisi vnam formam, quæ det sibi esse. vnde cùm prædictę substantiæ accipiãtur, quasi in vno respectu: veluti cùm ex vna parte linea accipitur in puncto, impossibile est vt prædicta contenta in linea prędicamentali substantiæ per diuersas formas prædicent de Socrate, sed per vnam & eandem. Secundum alios vero respectus, quos habet de prope ad esse per se, sine tamen esse, poterit essentias formarum recipere. Mirabilis enim est potentia materiæ, nec sciri potest, nisi cognoscẽdo ea, quæ in ea esse habent, scilicet conferendo de formis, quæ in ea esse habent: vt patet Primo Physicorum.

S. THOMAE AQVINATIS ORDINIS PRAEDICATORVM DE NATVRA LOCI TRACTATVS.

Summa Tractatus.

De loci Natura ac Quiditate, quidq́; naturaliũ corporum locus sit: Quomodo item & quibus locus conueniat, tum ex propria, tũ ex aliorum sententijs inquiritur.

Caput Primum, Locum non esse formam, nec materiam, nec spatium, sed immobile primum continentis: Quisq́; proprius sit locus naturalium corporum, tam mixtorum, q̃ simplicium.

Quęritur locus ꝓpter motũ, qui in loco.

AD sciendum naturam loci consyderare oportet, ꝙ nõ quæreretur locus, nisi esset aliquis motus secundum locum. Sic enim ex transmutatione diuersarum formarũ circa materiam, scimus materiam esse aliud ab omnibus formis. Sic ex trãsmutatione diuersorum corporum, circa eũdem locum scimus locum aliquid esse, tãquam receptaculum corporum aliud ab omnibus corporibus. Locus autẽ naturalis non nominat solum aliquid continens, sed continens, & cõseruans, & formans locata: propter qđ vnumquodq; corpus naturaliter mouetur ad locum suum, tanquam ad conseruatiuum esse sui. Locus vero sm̃ id, quod est, nec materia est, nec forma locati: quia materia & forma non separantur à re, locus autem separabilis est à locato. Nec ẽt est spatium dimensionatum infra terminos corporis continentis existens: quia nihil est infra terminos corporis cõtinentis circũscripta magnitudine corporis contẽti. Cuius ratio est: quia, si circũscripta magnitudine corporis contenti esset aliquod spatiũ infra terminos corporis continentis, tale esset dimensionatum longitudine, latitudine, & profunditate: dimensiones aũt sunt accidentia, cũ sint quantitates: ergo non possunt esse in subiecto, nisi in corpore. si ergo esset aliquod spatium infra terminos corporis continentis preter magnitudinem corporis contenti, sequitur ꝙ esset aliquod accidens sine subiecto: quod est impossibile. locus ergo neq; est materia, neq; forma, neq; spatiũ infra terminos corporis continentis con-

A tentum. Quòd non sit spatium probatur aliter, sic: quia, si locus esset spatium infra terminos corporis continentis, sequitur ꝙ infinita loca essent simul, sicut deducit Philosophus: quia, cùm aer & aqua, et quodlibet corpus, et quęlibet partes corporis habeant proprias dimẽsiones, & proprias distãtias, idem faciunt omnes partes in toto, quod tota aqua in vase. quia secundum positionem eorũ, qui tenent sentẽtiam de spatio, quòd sit locus, cùm aqua est in vase præter dimensiones aquæ, sunt ibi aliæ dimensiones spatij penetrantes dimensiones aquæ. Constat autẽ, quòd eodem modo pars continetur in toto, sicut aqua in vase: nisi quòd locatum est diuisum à loco, pars autem non est actu diuisa à toto. si ergo diuidatur pars à toto, præter dimensiones partis essent ibi aliæ dimensiones totius penetrantes dimẽsiones partium. manifestum est autem quòd diuisio non facit de nouo esse ibi dimensiones, sed pręexistentes diuidit. sicut autem post diuisionem sunt ibi aliæ dimensiones totius penetrantes dimensiones partium, sic

4. Phy. tē. cõ. 66.

B erunt ante diuisionem. quot ergo partes conuenit accipere in aliquo toto, quarum vna continet aliam, tot erũt dimensiones se inuicem penetrantes: sed in aliquo toto continuo est accipere infinitas partes, quarum vna continet aliam, eò quòd quodlibet totum continuum diuisibile est in infinitum: ergo in aliquo toto continuo erunt infinitæ dimensiones seinuicem penetrantes. si ergo dimensiones sunt locus, sequitur quòd infinita loca sunt simul: quod est impossibile. Ex quo ergo locus non est materia, nec forma, nec spatium, sequitur quòd sit quartum, scilicet terminus corporis continentis. locus autem non solum est terminus corporis continentis, sed etiam est immobilis. & hanc immobilitatem quidam intelligunt esse respectu locati. locus enim licet moueatur motu continentis, quia eius vltimum est, non tamen mouetur motu locati. Istud est insufficienter dictum, nec est secundum mentem Philosophi: qui vult ꝙ sicut vas est locus mobilis, ita locus est

Immobilitatem loci, quam intelligere oporteat, & cuius nam respectu, nã immobilẽ cẽsendũ est ipsum esse, nedum ex cõtẽto, sed ex rõne continentis.

C vas immobile. Maiorem ergo immobilitatem oportet dare loco naturali, quàm vasi. cùm ergo vas sit immobile motum eius, quod est in vase: & locus sit magis immobilis quàm vas, sequitur quòd locus non sit immobilis motu contenti, sed etiam continentis. Et confirmatur ꝙ circa aliquod contẽtum manens immobile, puta circa domũ, vel arborem, contingit mutationem fieri continentis, puta aeris. si ergo locus moueretur motu continentis, sequitur quòd idem manens immobile fieret in diuersis locis, quod est impossibile. Locus ergo non solum est immobilis motu locati, sed etiam motu cõtinentis. Propter quod dicit Philosophus, quòd, si nauis sit in aqua fluuij, quæ mouetur, magis vtitur ea tanquam vase, quàm sicut loco continente: de natura enim loci est ꝙ sit immobilis. vnde totus fluuius, qui secũdum se totum est immobilis, magis debet dici locus nauis, quàm hæc aqua, quæ fluit, & mouetur. Totus enim fluuius non est locus proprius na-

D uis, sed communis: & ideo locum proprium nauis in fluuio oportet accipere per comparationem ad totum fluuium, qui est imobilis. Est ergo accipere locũ proprium in fluuio, non secundum hanc aquam, quæ fluit & mouetur, sed secundum ordinem & situm, quem habet ad totum fluuiũ: qui quidem ordo & situs manet in aqua succedente, qui erat in aqua recedente respectu totius fluuij. Quamuis enim aqua materialiter fluat, tamen, quia manet idem ordo & situs respectu totius fluuij, manet etiam idem locus. Et secundum hunc modum debemus intelligere, quòd extremitates corporum naturaliũ sint locus, scilicet per comparationem, & ordinem, & situm, quem habent ad totum corpus ipsius cœli, quod est primũ continens & conseruans, & locans. Quãuis enim moueatur superficies aeris, vel aquæ, sm̃ quòd est vltimũ huius corporis, vel illius, succedit tñ aliud corpus, quod eundem sitũ, et ordinem sm̃ naturam habet ad primũ ordinans,

Extremitates naturaliũ corporum sunt locus, extra ordinem & situ quẽ sortiũtur a cœlo, quod est primũ continens imobile.

siue locãs, quod est coelum: propter quod manet idem locus numero. Vnde cessat obiectio quam faciunt aliq sic Locus est vltimum continẽtis. sed continens mouetur: ergo locus mouetur. hæc enim ratio bene procederet, si vltimum continentis, secundum q hoc continens est, esset locus. Hoc autem non est verum: quia nihil habet rationem loci, vel locantis, nisi per comparationẽ ad primum locans. Quòd autem diuersitas superficierum non impediat vnitatem loci, patet: qa vni locato sm numerũ correspondet vnus locus secundum numerũ simul & semel: sed baculus vnus dimidius existens in aqua, & dimidius in aere est aliquod vnum locatum sm numerum: ergo est in aliquo vno loco secundum numerum, sed est in diuersis superficiebus aeris & aquæ: ergo diuersitas superficierum non impedit vnitatẽ loci. Vnitas ergo loci accipienda est sm ordinem & situm ad primũ locãs. Et causa omnium istorũ est. quia sicut dictũ est prius, locus nõ solum est continens, sed est cõtinens, & conseruans: nihil aũt habet rationem conseruantis alium, nisi per virtutem & influentiam corporis coelestis: quam recipit, secundum q est in determinato situ, & in determinata distãtia. Et hęc est causa quare aliquid habet rationem loci, s. per comparationem ad primum locans. Quia vero locus immobilis est, propter hoc medium coeli, quod est centrum, & vltima superficies corporis circularis, quæ est coelum, sic se habent, q hoc dicit sursum, illud vero deorsum, quæ sunt duæ loci differentiæ. hæc enim maxime manent immobilia. Centrum semper est immobile, coelum autem, licet semper moueatur, tamen semper est in eadem distãtia ad nos. Hoc autem quod dictum est de loco intelligimus de loco naturali, qui est conseruatiuus corporũ naturalium. Et iste locus naturalis, primo debetur elementis elementatis per elemẽta. locus enim naturalis ignis, est superficies concaua orbis Lunę, quæ manet semper in eadem distantia ad ignem: & ideo dicitur esse immobilis. locus autem aeris est superficies cõcaua ignis, & sic de alijs suo modo, locus autem omnium elemẽtatorum est locus deorsum: quia in omni elemẽtato dominal terra sm quantitatem.

Contra ea quæ dicta sunt potest obijci q, s. locus terræ non sit vltimum aquæ, nec locus aquæ sit vltimum aeris: quia vnumquodq corpus naturale mouetur ad locum suum: terra autem non mouetur ad superficiem aquæ, sed mouetur ad centrum: ergo superficies aquæ non est locus terræ, sed potius centrum. Præterea si terra moueatur à loco suo, aqua descenderet, vt vult Philosophus Quarto Coeli & Mundi. & similiter aer in locum aquæ, si amoueretur aqua: ergo locus aquæ non est superficies cõcaua aeris, nec locus aeris est superficies concaua ignis: quod est contra prius determinata.

Respõsio. Contra ea, q dicta sunt argumẽta. Alpharabii intellectus, de elemẽtorũ ex inuicem generatione.

Pro solutione horum intelligendum est q in loco non est tantum continentia locati, sed est ibi virtus conseruans, & formans locatum. Et propter hoc dicit Alpharabius, q causa, quare ex hac parte materiæ generatur terra, & ex alia aqua, vel aer, vel ignis non est, nisi locus cum virtute coelesti. Quia enim frigiditas tanta quanta causatur ex distantia, quæ est ex orbe vsque ad centrum, inuenit hanc partem materiæ in loco terræ, propter hoc inspissat eam inspissatione vehementi, ita q exprimit ex ea humidũ, & facit elementum siccum, & frigidũ: quod est terra. Frigiditas vero inspissans materiam, sic tamen q non est ex ea exprimens humidum, sed faciens ad se fluere, generat aquã: & hæc frigiditas est solũ in tanta distantia, quanta est locus aquę ab orbe. caliditas enim non consumens humidũ, sed secum compatiens, generat aerem: quæ quidẽ caliditas causatur ab orbe in tanta distantia, quæ est eius ad locum aeris. Ignis. n. cũm sit sũme calidus generatur in loco imediato sphærę Lunę ex motu disgregante & calefaciente materiã.

Cur terra potiꝰ ad cẽtrum, q ad aquæ supficiẽ moueatur, & naturaliter grauis est.

Hoc supposito intelligendũ est, q motus locati non est ad ipsam superficiem locãtis propter superficiẽ, sed propter virtutem conseruatiuam, et formatiuam locati: et ideo, cũm virtus formatiua terræ sit frigiditas, quæ causatur ex cẽta distantia ad primum calefaciens, quod est coelum: & inchoatio huius virtutis est in concauo aquæ, perfectio autẽ eius est in cẽtro, ideo terra mouetur ad centrum, & non ad superficiẽ aquæ: & inde est q terra est simpliciter grauis. virtus autem formatiua ignis est caliditas perfecta, quæ est completa in concauo orbis Lunæ: propter quod ignis est simpliciter leuis. Virtus aũt formatiua aeris incipit in cõcauo ignis, & deficit in cõuexo aquæ: perfecta aũt est in medio: & sic est de aqua suo modo. & ideo motus aquæ est à terra, & ab aere ad medium eius: & motus aeris sm naturam est ab aqua, & igne ad mediũ locum: propter quod aqua & aer, non sunt simpliciter leues, neq graues, sed in respectu. Sic igitur patet causa, quare terra mouetur deorsum simpliciter, & non ad cõcauum aquæ, licet sit locus eius: quia hoc facit virtus formatiua, quæ est in loco, propter quam vnũquodq locatum mouetur ad locũ suum.

Ad scdm.

Ad aliã rationem respondet Alpharabius, q motus aeris ad locum terræ nõ est motus naturalis aeris, vel aquę, sed est violẽtus: quod patet, quia est corruptiuus vtriusq. Nam, cũ aqua mouetur ad locum terræ inspissatur à frigiditate ipsius loci maiori inspissatione, q̃ requiratur ad formam aquæ: vnde conuertitur in terrã. Similiter, cũ aer descendit ad locum aquę, infrigidatur à frigidatione loci illius, & conuertitur in aquã. Qualiter autem hoc non obstante, aqua dicatur frigida primo, & terra non, quãuis causetur ex maiori frigiditate, patet ex. 2. de Generatione.

Caput Secũdum, Quæ nam sint uel non sint in loco, Multorum etiam afferuntur sententiæ, ac diluuntur, quo uidelicet ultimæ sphæra, locus debeatur. Quomodo demum superficies ac locus ultimi cõtinentis, locus cùm sit, duæ sint species quantitatis diuersæ.

EX his, quæ dicta sunt de loco, q locus est vltimum cõtinentis, concludere possumus, q corpus, cui inest aliqd extra ipsum continens, tale est in loco: cui autem non est corpus extra continens ipsum, tale in loco non est. tale autem est vnum solum, s. vltima sphæra: propter quod vltima sphæra non videtur esse in loco. Sed hic est dubitatio, cũ nihil videatur moueri in loco, nisi sit in loco: si vltima sphæra non est in loco, motus eius non erit localis: quod est inconueniens.

Ioãnis Grãmatici sententia.

Propter hanc rationẽ, & quasdã alias, Ioãnes Grãmaticus dixit locum non esse terminum continẽtis, sed spacium, quod est infra terminos corporis continẽtis: vnde dixit, coelum per se esse in loco, & per se moueri in loco: qa per se dixit ipsum esse in tali spacio.

Improbatio.

Istud non potest habere veritatem sm ea, quæ determinata sunt de loco, cùm ostensum sit, q locus non est spatium, sed terminus continentis. Est etiam contra intentionem Philosophi, qui dicit coelũ non esse in loco per se, sed per accidens:

Opio Alexan.

Propter quod dixit Alexã. coelũ non esse in loco nec per se, nec per accidens, nec moueri in loco: qa non est de ratione corporis, vt sit in loco, cùm locus non ponatur in definitione corporis. Quia tamen oportet omnẽ motum cõtineri sub aliqua specie motus, ideo Auic. secutus eum dixit motum coeli non esse in loco, sed in situ vel ad situm.

Auicen. Improbatio.

Ad quę naturã genera sit motꝰ.

Hoc est contra intentionẽ Philosophi Quinto Phy. vbi dicit motum tantum esse in tribus generibus, s. qñtitate, qualitate, & vbi. sed q illud sit falsum patet: qa ad nullum genus est motus, cuius specierũ ratio consistit in indiuisibili: propter qđ dicimus, q ad substantiam non est motus: qa ratio substantiæ in indiuisibili cõsistit: non sic aũt ratio albedinis, quia põt participari sm magis & minus à subiecto: nũc aũt ita est, q ratio

situs

situs in indiuisibili consistit. ergo ad situm nõ est motus. Praeterea situs nominat ordinem partium in loco: locus ergo ponitur in definitione situs. motus ergo qui non potest esse ad locum non potest esse ad situm: sed motus coeli secundum eos non est ad locum: ergo nõ est ad situm. Ideo

Auẽpace.

aliter dixit Auempace. Dixit enim, ꝙ linea recta & corpus rectum vtrunq; indeterminata sunt de se: & ideo indigent aliquo finiente, & terminante, & continẽte. linea autem circularis per se ipsam finitur, & similiter corpus circulare. & ideo non indigent aliquo finiente & continente: propter quod dixit non esse de necessitate corporis circularis, vt sit in loco: ideo dixit, ꝙ coelum non est in loco, nec habet motũ localem. Huius enim opinionis fuit Al-

Alpharabius.

pharabius, quem adducit Auempace pro testimonio sui dicti. Sed hoc dictum videtur inconueniens: quia sicut vult Philosophus Octauo Physicorũ, motus localis est primus motuum: sed sicut dicit ibidẽ, motus coeli est primus motus: ergo est localis. Praeterea Philosophus Quarto Physicorum vult, ꝙ coelum sit in loco saltem per accidens: propter hoc dixit aliter Themistius, ꝙ coelum est in loco per partes. Ad cuius intellectum considerandũ est, ꝙ non esset locus nisi esset aliquis motus secundũ locum. Licet enim de ratione corporis non sit locus, est tamẽ de ratione corporis moti localiter. vnde secundum ꝙ diuersa corpora succedunt sibi in eodem loco, secũdum hoc debetur locus alicui moto localiter. Aliqua enim inueniuntur moueri motu recto, sicut sunt leuia & grauia: et haec secundum se tota mutant locum: & ideo secundum se tota sunt in loco. Quaedam autem sunt, quae mouentur motu circulari: & haec secundum se tota nõ mutant locum, nisi secundum rationem: sed secundum partes mutant locũ, & fiunt in alio loco secundum subiectum: propter quod illud, quod mouetur circulariter, non de necessitate est in

Vltĩa sphęra nõ est in loco, p se, sed per partes.

loco secundum se totum, sed solum secundum partes. Et propter hoc vltima sphaera, cùm moueatur circulariter, non est in loco per se, sed per partes suas. Sed hoc vide-

Improbatio.

tur esse falsum, quia toti conuenit moueri, & esse in actu, & non partibus: ergo & toti conuenit esse in loco, & non partibus: quia sicut conuenit alicui motus, sic & locus. Propter hoc dicendum est, ꝙ partibus sphaerae vltimae, licet non competat esse in loco actu, sunt tamen in loco in potentia: quia pars, si diuidatur à toto, erit in toto, sicut in loco. Sic igitur conuenit coelo, vel sphaerae, ꝙ sit in loco per partes: quibus conuenit solum in potentia esse in loco. & ideo, si volumus accipere illud veritatis, quod continet haec opinio, possumus dicere, ꝙ coelum simpliciter

Sententia Auctoris,

in loco non est, nisi per accidẽs, quia est circa locum. Ad cuius intellectum sciẽdum est, ꝙ, sicut vult Auerro. omne naturaliter quiescens de necessitate est in loco: non tñ omne motũ de necessitate est in loco. Cuius ratio est. quia omne, qđ quiescit propter cõnaturalitatẽ ad suum continens quiescit: & ideo omne qđ quiescit naturaliter est in continenti sibi cõnaturali: propter qđ de necessitate est in loco. Illud autem, quod mouetur, non de necessitate est in loco: quia eorum, quae mouentur, quaedam indigent motu ad suum esse, et ad suam perfectionem: & talia sunt, quę sunt in continente non connaturali, propter quod mouentur ad continens sibi connaturale: & omnia talia de necessitate sunt in loco. Alia sunt, quae non indigent motu ad suum esse, nec ad sui conseruationem, sicut est corpus coeleste: & tale non mouetur ad continens sibi connaturale, nec in continente sibi connaturali, sed mouetur ab intelligentia propter explicationem causalitatis causae primae: & tale nõ de necessitate est in loco. Esse enim in loco, non

Esse in loco non solũ est contineri a loco, sed & cõseruari.

est solum contineri à loco, sed contineri & conseruari: & ideo quod non indiget conseruãte, cuiusmodi est corpus coeleste, & quodcunq; incorruptibile, nõ de necessitate est in loco. Sed secundum praedeterminata oritur duplex dubitatio. Prima est, quare orbes inferiores sunt in loco,

A cùm nõ sit de necessitate corporis coelestis esse in loco. Secunda est, propter quid motus coeli dicatur localis, cùm corpus coeleste, saltem prima sphęra, non sit in loco. Ad primum dicendum ꝙ accidit orbibus inferioribus, quòd sunt in loco, nec est de necessitate eorum, cùm nõ indigeãt conseruante, vt dixit Auempace: propter quod dicuntur aequiuoce orbes inferiores esse in loco: & elemẽta, quia orbes inferiores solum dicũtur esse in loco, quia sunt in aliquo exteriori continente: Elementa autem & elementata sunt in loco, tanquam in continente, & conseruãte. Ad secundum patet solutio: quia motus nõ dicitur localis eò solum, ꝙ sit in loco, sed etiam dicitur motus localis, eò ꝙ est circa locum. Propter quod dicit Philosophus Primo Coe. et Mun. ꝙ motus localis est triplex, s. à medio, ad medium, & circa medium. Motus à medio est leuiũ: motus ad medium est grauium: motus circa medium est corporis coelestis: & haec est intẽtio Cõmentatoris Quarto Physicorum. Sed iuxta haec, quae dicta sunt, remanet vnum

B dubium. cùm superficies corporis continentis dicatur locus, quomodo locus & superficies dicantur esse diuersae species quantitatis. Respõdeo: omissis omnibus alijs opinionibus, quae sunt circa hoc, dicendum est, ꝙ propria ratio quantitatis, quae competit quantitati, vt quãtitas est, est ratio mensurae: propter quod dicit Auerrois, ꝙ quantitates sunt differentię mensurarũ. Alia est enim ratio mensurandi aliquid extrinsece & intrinsece: et ideo vltimum continentis, vt mensura est continentis intrinseca, dicitur superficies: vt autem mensura contenti & locati extrinseca, est locus. Et ideo superficies & locus, licet sint vnũ materialiter quantum ad id, ꝙ quodlibet est vltimum continentis, tamen diuersae sunt species constitutae per diuersas formales rationes. Et haec de loco dicta sufficiant.

S. THOMAE AQVINATIS

C

DE TEMPORE TRACTATVS PRIMVS.

Caput Primum. Tempus difficilis esse cognitionis ostenditur. An item tempus sit inquirẽs, obijcit ad partes, ipsumq; esse concluditur. An demum vnum, & idem numero sit in toto tempore determinatur.

Quae difficilis cognitu sint.

Sicut vult Philosophus Secundo Metaphysicae, difficultas in cognoscẽdo veritatem, causatur ex duobus: quia causatur quandoq; ex parte nostra, quandoq; ex parte rerum cognoscibilium. Cùm enim vnũquodq; cognoscatur secundum ꝙ est in actu: quae se-

D cundum se sunt maxime actu, secundum se sunt maxime cognoscibilia. Vnde ꝙ intellectus noster ad eorum cognitionem non attingat, hoc nõ est ex parte eorũ, sed ex parte nostra. Illa vero, quae minimam entitatem habent secundum se, sunt minime cognoscibilia. vnde, ꝙ ea ignoremus, hoc non solum est ex parte nostra, sed etiam ex parte eorum. Talia autem sunt materia prima, quae secundum se non est ens in actu, & omnia successiua, quae secundum se tota non extant, sed secundum aliquid indiuisibile sui: de numero quorum est tẽpus. ex quo sequitur ꝙ difficile est cognoscere quid sit tẽpus. Ad cognoscẽdum tamen quid sit, oportet cognoscere an sit: quia impossibile est cognoscere de aliquo quid sit, ignorato an sit. Dubitatur ergo primo an tempus sit, & vide-

An tempus sit.

tur ꝙ non: quia illud quod componitur ex partibus, quae nõ sunt, videtur non esse. entitas. n. totius videt consurgere ex entitate partiũ: tempus aũt componit ex preterito, et

futuro, quæ non sunt: præteritum enim fuit, & non est: futurum autem nondũ est: videtur ergo tẽpus non esse. Nec potest dici ꝙ aliqua pars temporis sit, s. ipsum nunc: quia nunc pars temporis non est. omnis enim pars aliquotiẽs accepta mensurat totum: aut saltem omnis pars cadit in compositione totius. Nunc, autem multotiens acceptum non mensurat totum tempus, nec iterum ex ipsis componitur tempus, vt probatur Sexto Phy. eò ꝙ ex indiuisibilibus non potest componi aliquod continuum. vnde manifestum est, ꝙ nunc non est pars tẽporis. nihil ergo quod sit pars temporis de tempore existit.

Respõsio. Respondeo, dicendum, ꝙ necessarium est tempus esse. quod patet: quia omnia generabilia, & corruptibilia tempore mensurant. accipiunt enim principium & finem sui esse in tempore, vt vult Philosophus Quarto Physi. Si ergo tempus non esset, nihil esset generabile, vel corruptibile: quod est inconueniens. tempus ergo est. Fuerunt tamen quidam, qui propter rationem superius inductam, dixerunt tempus non esse, nisi in anima. Qui ad confirmandam suam positionem adducunt duas rationes. Prima est, quia, cũ tempus sit numerus motus, aut erit in materia numerabili, aut in anima numerante. non primum: quia materia numerabilis temporis non est, nisi prius & posterius in motu, in quibus nihil potest esse, cùm ipsa sint nõ entia. sequitur ergo, ꝙ tempus solum sit in anima numerante. Secunda est ratio. quia, si tempus esset in re extra, tanquã numerus alicuius motus exterioris, tunc sequitur, ꝙ qui nõ apprehenderet motum exteriorem, non apprehenderet tempus: cuius oppositum vult Philosophus Quarto Physi. qui dicit, ꝙ, si sumus in tenebris, & nihil patiamur per visum ab exterioribus visibilibus, nec sentiamus aliquẽ motum exteriorum corporum: dum tamen fiat aliquis motus in anima per successionem cogitationum, vel imaginationum, semper sentimus tempus. Ex quo sequitur, ꝙ tempus semper sequatur motum, qui est in anima, & ꝙ solum sit in anima. Huius opiniõis fuit Galenus, cui etiam intantum consensit Auerrois, ꝙ dixit tempus, secundum quid, esse extra animam, secundum vero complementum sui esse solum in anima. Istud nõ potest habere veritatem. quia, cùm tempus sit numerus motus, & sit numerus numeratus, sic est necesse esse tempus, sicut & motus. constat autem, ꝙ motus est in re extra. ergo & tempus est in re extra. Item quantitas continua est vera res extra animã: tempus autem est vera quantitas continua: ergo impossibile est ꝙ sit in anima. Et ideo dicendum, ꝙ tempus sit in re extra.

Tẽpus non depẽdet ab anima, sicut nec motus, cui non attestant ipsum esse numerum.

Ad cuius intellectum considerandum est, ꝙ, cum numerus sit in rebus numeratis, sicut dependet esse rerum numeratarum ab intellectu numerante, ita & numerus esse autem rerum numeratarum non dependet ab intellectu nostro, sed ab intellectu, qui est causa rerum, sicut est intellectus diuinus: ergo nec numerus rerum dependet ab intellectu nostro. Tẽpus aũt numerus motus est: & ideo sicut motus non depẽdet ab intellectu nostro, ita nec tempus. Sunt tamen quidam, qui dicunt etiam motũ dependere ab anima: quia, cùm motus sit aliquod successiuum, partes eius, quę sunt prius & posterius, non habent esse in re extra, sed solum in anima comparante priorem dispositionem mobilis ad posteriorem. Et ideo solũ habet esse in anima simpliciter, & quãtum ad esse suum perfectum. In re autem extra habet esse solum sm aliquod indiuisibile sui, & istud esse est imperfectum esse, & sm quid. Et idem dicunt ipsi de tẽpore. Istud non potest stare: quia illud in quo motus est secundum esse suum completum, & perfectum, necessario mouetur. si ergo motus secundum esse suum completum esset in anima, anima necessario moueretur, quod est inconueniens. Et ideo intelligendum est ꝙ omne esse ab actu est. actus autẽ est diuisibilis, vt vult Philosophus Nono Metaphy. est enim actus quidam totus simul existens, sicut anima aut albedo, & est alius actus

E successiuus, vt dies, & agon, infinitũ, et vacuum: de numero quorum sunt & motus, & tẽpus. Cùm ergo esse sequatur actum: & modus essendi sequetur modum actus. Esse igitur, quod est ab actu primo, est esse simul: & tale est esse completum, quod debetur rei perfectæ per primũ actum: Esse vero, quod est ab actu secundo, scilicet ab actu successiuo, est esse successiuum, & tale est esse perfectum, quod debetur tali actui, vel rei perfectæ per talem actum. Et ideo esse perfectum ipsius motus, & temporis, quod debetur vtriq; sm rationem propriæ speciei, nõ est esse simul existens, sicut ipsi dicunt, sed esse in successione, quod est secundum aliquid indiuisibile ipsorum.

Solutio argumẽtorũ.

Ad rationes in oppositum patet solutio. Ad primum dicendũ, ꝙ præteritum, & futurum non sunt sic, vt simul sint, nec hoc requiritur ad esse temporis, cùm sit successiuum, vt declaratum est: habet tamẽ esse per aliquid indiuisibile sui, quod continuat ea: scilicet per ipsum nunc. Ad alias rationes probantes tempus esse in anima, dicẽdum est, cùm

F arguitur, tempus cùm sit numerus, aut habet esse in materia numerabili, quæ sunt prius & posterius: dicendum, quod tempus habet esse in priori, & posteriori motus. Et cũ dicis, ꝙ hæc non sunt, verum est sub esse permanenti: habẽt tamen esse successiuum, vt dictum est. Ad aliud dicendum, ꝙ tempus sequitur motum exteriorem aliquem, scilicet primum motũ: nec obstat hoc, quia apprehẽso quocunq; motu, comprehenditur motus primus, saltem virtualiter, eò ꝙ ipse est causa omnis transmutationis. Quia vero dictum est, ꝙ tempus, cùm sit successiuum, habet esse solum per aliquod indiuisibile sui, quod est nunc: nõ irrationabiliter dubitatur, vtrum sit vnum & idem nũc in eodem tẽpore, an aliud & aliud.

Ad vnũ, & idem nunc in toto tempore sit, vel aliud & aliud,

Videtur enim ꝙ sit vnum & idem: quia sicut impossibile est duas partes tẽporis simul esse, nisi vna contineat aliam, sicut annus mensem, mensis septimanam, septimana diem: ita impossibile est

G duo nunc in tempore simul esse, cùm vnum nõ contineat alterum. si ergo primum nunc non potest simul esse cum posteriori, necesse est primum esse corruptũ: omne autem, quod est corruptum, corruptum est in aliquo nũc. Nũc, ergo, quod est corruptum, aut est corruptũ in seipso, aut in aliquo posteriori: non in seipso, quia tũc est: nec in aliquo posteriori, quia aut hoc esset in nunc mediato, aut in nunc immediato: non in nunc immediato, quia vnum nunc non est continuum alij nunc, sicut nec punctus puncto, vt probatur Sexto Physi. nec potest corrumpi in nũc mediato, quia inter quęlibet duo nunc est tempus mediũ, sicut inter quælibet duo puncta est linea media: in quolibet autem tempore sunt infinita nunc. si ergo nunc prius corrumperetur in nunc posteriori mediato, sequitur ꝙ haberet esse cum infinitis nunc medijs, quod est impossibile. impossibile est ergo duo nunc esse in tempore. Oppositum huius videtur dupliciter. Primo, quia cuiuslibet continui finiti sunt duo termini ad minus: nunc autẽ ter-

H minus temporis est, & est accipere tempus finitũ. ergo ad minus sunt duo nunc in tempore. Secundo, quia illa dicuntur simul esse, quæ sunt in eodem nunc temporis. Si ergo non essent plura nunc in tempore, sed vnum tantum, sequitur, ꝙ ea, quæ fient post millesimum annum, simul essent cum his, quæ sunt hodie: hoc autem est impossibile.

Determinatio quæsti.

Intelligendum, ꝙ sicut dictum est, esse successiuorum consistit in hoc, ꝙ existant secundum aliquid indiuisibile sui. quod manifestari potest: quia quęlibet pars cuiuslibet successiui diuisibilis est in diuersas partes. si ergo aliquod successiuum existeret non solum sm aliquid indiuisibile sui, sed sm aliquam sui partem, sequitur ꝙ multę partes alicuius successiui simul essent: quod est cõtra rationem successiuorum. Specialiter autẽ possumus hoc probare de tempore: quia quælibet pars temporis est tempus. si ergo aliqua pars temporis existeret, sequitur ꝙ tempus secũdum se existeret: quod est falsum. existit ergo tempus secũdum

aliquid

aliquid sui indiuisibile, illud autem est nunc. Hoc supposito dicendum est, ꝙ vnum & idẽ nunc est in toto tempore sm substantiam, differens sm esse, & rationem. cuius ratio est, quia ipsi nunc, quod est in tempore, aut succedit aliud nunc, aut aliqua pars tẽporis, non aliud nunc: quia vnum nunc non potest continuari alij nunc, nõ aliqua pars temporis, quia nulla pars temporis sm se existere potest, vt probatum est: ergo impossibile est, ꝙ vnum nunc succedat alij nunc in tempore. Praeterea, sicut se habet illud, quod fertur ad motum, ita nũc ad tẽpus: quia sicut per illud, quod fertur cognoscimus motum, & prius, & posterius in motu, inquãtum videmus illud quod mouetur aliter, & aliter se habere, ita per nunc determinatur prius, & posterius in tempore. sed quod fertur vnum est, & idem sm substantiam in toto motu, aliud & aliud sm esse, inquãtum est alibi & alibi: ergo & ipsum nũc vnum, & idem est in toto tempore sm substantiã, aliud & aliud, sm esse, inquantum, s. consyderatur in alio, & alio successu tẽporis.

Ad argumenta. Nec valent rationes prius adductae. cũ enim dicitur ꝙ cuiuslibet finiti sunt duo termini ad minus, dicendum, ꝙ cuiuslibet cõtinui finiti pmanentis sunt duo termini differentes sm rem: continui vero finiti successiui non oportet ꝙ sint duo termini sm subiectum, sed solum sm rationẽ. Et praeterea falsum supponit ratio, in hoc, ꝙ ponit ꝙ est dare tempus finitum. non enim est accipe aliquod tempus actu finitum, & terminatum per nunc, nisi sm imaginationẽ nostram, vel per relationẽ ad aliquem motum, qui in tempore terminatur. totum. n. tempus sm se cõtinuum est, nec est actualiter vna pars diuisa ab alia.

Ad aliud dicẽdum, ꝙ non dicuntur esse simul sm tẽpus quaecunqꝫ sunt in nunc eodem sm substantiam, sed quae sunt in eodem nunc sm esse, & sm rationem. Illa aũt, quae fient post millesimum annum, & quę sunt hodie, licet sint in eodem nunc sm substantiam, nõ tamen sunt in eodem sm esse: & ideo non oportet ꝙ dicantur esse simul.

Caput Secundum. *Tempus non esse motum, sed aliquid eius, scilicet numerum eius secundum prius ac posterius: ipsum insuper nec velox nec tardum dici ostenditur.*

Viso ergo ꝙ tempus sit, inquirendũ est quid sit. Est autem consyderãdum, ꝙ tempus non est motus, sicut quidam opinati sunt tempus esse motũ Caeli, qui circulatio dicitur, quia quaelibet pars temporis est tempus. Si ergo tẽpus esset circulatio, sequeretur ꝙ quaelibet pars circulationis, esset circulatio: quod tamen falsum est.

Tẽpus non est motus, & non est sine motu, sed sequitur motum. Item, omnis motus est velox vel tardus, tempus autem, nec tardum est, nec velox: ergo tempus nõ est motus. Minor patet, quia velox & tardum determinatur tempore: tempus autem nõ determinatur tempore, nec quãtum ad quantitatem suam, nec quantum ad qualitatem. Secundo consyderandum, ꝙ licet tẽpus non sit motus, non tamen est sine motu. Cũ enim nos non transmutamur sm cognitionem nostram per successionem cognoscibiliũ, tunc non apprehendimus tempus: quia nec apprehendimus motum, sicut accidit his, quos fabulantur dormisse in Sardo apud heroes. Ibi. n. reddebantur aliqui insensibiles propter quasdã incantationes, qui excitati dicebant se vidisse quaedam mirabilia. Tales autem qui excitabãtur non percipiebant tẽpus quod fluxerat, eò ꝙ copulabant primum nunc, in quo dormire cœperãt, posteriori nunc, in quo excitati fuerant, ac si non fuisset tempus medium. Sicut ergo, si nihil fuisset medium inter illa duo nũc, non fuisset tempus, ita quia non percipiebant mediũ, non percipiebant tempus: sic ergo non percipimus tempus, quia non percipimus motũ. Cùm autem percipimus motum, & determinamus prius & posterius in ipso, tunc percipimus tempus. relinquitur ergo ꝙ licet tempus non sit motus, non tamen est sine motu. Quia ergo simul cognosci-

A mus motum, & tempus, manifestum est, ꝙ tempus est aliquid ipsius motus. motus autẽ sequitur magnitudinem, quantum ad duo, s. quantum ad continuitatem, & quantum ad prius, et posterius: et similiter tẽpus motum. Prius autem & posterius motus, licet sint idem subiecto cũ motu, differunt tamẽ ratione, eò ꝙ in definitione motus assignantur in Quarto Physi. Et ideo restat inquirere rationẽ cuius tẽpus sequitur motum. verum. s. rationẽ motus absolute, aut ratione prioris & posterioris. dicẽdum ꝙ hoc est ratione prioris, & posterioris: quia ex priori & posteriori in motu cognoscitur tẽpus: ergo tempus sequit̃ motum ratione prioris & posterioris. Iuxta quod intelligendum est, ꝙ prius, & posterius in motu possunt consyderari dupliciter. vno modo prout sunt sub forma continui absolute, & sic cognoscendo prius, & posterius, simul cognoscimus motum: alio modo vt sunt sub forma discreta, inquantũ scilicet anima dicis posterius esse aliud à priori, & ipsa esse duo, & non vnum: & sic tempus nõ est mo-

B tus absolute, nec prius ac posterius motus absolute, sed est prius & posterius motus, vt numerata sunt. Ex quo possumus concludere definitionem temporis, ꝙ tempus est numerus motus, secundum prius, & posterius. ꝙ aũt tempus sit numerus patet. Numero enim iudicamus aliquid plus, vel minus: tempore autem iudicamus motũ esse minorem & maiorem: ergo tempus est numerus.

Numerus duplex. Numerus autem est duplex. est enim numerus absolute, quo numeramus, vt vnum, duo, tria &c. & numerus numeratus, vt numerus decem hominum. Tempus enim non est numerus, quo numeramus, sed numerus numeratus. est enim prius & posterius, vt numerata sunt in motu. Et licet numerus, quo numeramus, sit aliquid discretum: tamẽ tempus est aliquid continuum, sicut decem vlnae panni sunt continuae: licet numerus denarius sit aliquid discretum. Quia ergo tempus, & est aliquid discretum, & aliqd continuum, relinquitur ꝙ in tẽpore est dare aliquo modo nu-

C merum minimum, & aliquo modo nõ.

In numero simpliciter est inuenire minimũ: in numero autem numerato est minimum dare secundũ multitudinem, nõ autem secundũ magnitudinem. In numero enim simpliciter est dare minimum, sicut vnitatem, vel minimum, quod habet rationem numeri, sicut est binarius. In numero autem numerato, sicut in multitudine linearum, est dare minimum sm multitudinẽ, sicut vnam lineam, aut duas: sm magnitudinem autẽ non est dare minimam lineam: eò ꝙ omnis linea diuisibilis est in alias lineas. sicut etiam in tempore est dare minimum tempus sm multitudinem, puta vnam diem, vel duos dies in genere dierum: minimum autem tempus sm magnitudinem nõ est dare, eò ꝙ omne tempus diuisibile est in infinitum, sicut et quodlibet continuum. Quia autem tempus, & est numerus, & est continuum, inde est quòd dicitur multũ et paucum, breue & longum, non autem velox, vel tardũ. Multum enim & paucum sunt passiones numeri. & ideo tempus, quia est numerus, dicitur multum & paucũ. longum autem & breue sunt passiones continui. vnde linea dici-

D tur longa, vel breuis. & quia tempus est continuum, ideo dicitur longum, vel breue. Velox autem aut tardum non dicitur: quia, cũ tempus sit numerus motus, si diceret̃ velox aut tardum, aut hoc esset ratione numeri, aut motus: non ratione numeri, quia numerus, neqꝫ velox, neqꝫ tardus dicitur. neqꝫ ratione motus, quia licet tempus sit aliquid motus, non est tamen dicere, ꝙ tempus sit motus. Et ideo non oportet passiones motus, quae sunt velox & tardum, dici de tẽpore, quia velox & tardum determinatur tempore, vt dictum est, tempus autem non determinatur tempore. & ideo tẽpus non dicitur velox, nec tardũ.

Cõtinuitas tẽporis penes quid sumenda. Continuitas aũt in tempore est ex cõtinuitate motus nõ cuiuscunqꝫ, sed primi: et ideo quia motus primus vnus est, tempus est vnũ mensurans oẽs motus simul factos. Prius autem et posterius tẽporis altera sunt, sicut prius et posterius motus. vnde sicut reiterat̃ eadem circulatio sm speciem, & non sm numerum, ita tempus reiteratur, idẽ secundum

speciem,& non sm numerum. mensuramus autẽ motum
tempore, & tẽpus motu, inquantũ determinamus quan-
titatem vnius per quantitatem alterius. motum.n.mensu
ramus tẽpore, quia tẽpus sm id quod est, est numerus mo-
tus: tẽpus etiã mensuramus, inquantum, s. per quãtitatem
motus nobis notam determinamus quantitatem tempo
ris. Dicimus.n.ꝙ tempus est multum, quia motus, qui fa
ctus est in tẽpore, est multus. & hoc rationabiliter accidit.
motus.n. sequitur magnitudinem, quãtum ad continui-
tatem, & prius, & posterius: & tempus similiter motum.
Per magnitudinem autem mensuramus motũ, & ècon-
uerso. dicimus.n. ꝙ motus est multus, quia magnitudo,
supra quam est motus, est multa: & similiter dicimus, ꝙ
magnitudo est multa, quia motus supra magnitudinẽ fa
ctus est multus. Quare et similiter determinamus quan-
titatem tẽporis per motũ, & quantitatẽ motus per tẽpus.

Caput Tertium. Quæ sunt illa, quæ mensurantur tempore, & quæ non.

DEterminato de tempore sm se, consyderãdum est
de ipso sm relationem ad ea, quæ tempore mensu
rantur. Est aũt consyderandum, ꝙ aliter compa-
ratur tẽpus ad motum, & ad alias res. Cũ enim motus sit
continuus, & successiuus essentialiter, ideo non solũ men
suratur tẽpore quantum ad suum esse, & suam successio-
nem, vel durationem, sed et quantum ad id quod est, quia
eius essentia in successione consistit. Mobilia vero quan-
tum ad id quod sunt, sicut homo, aut lapis, non mẽsuran
tur tempore: quia essentia eorum est in quolibet nunc tem
poris, nec habet prius, nec posterius, siue successionẽ. vn-
de his respondet nunc tẽporis, & non tempus. Mensuran
tur autem tẽpore quãtum ad suum esse, & suam successio
nem, vel durationem, quia duratio eorum non est tota si-
mul. sicut ergo motum esse in tẽpore, est ipsum mensurari
tempore, quantum ad id, quod est, & quantum ad suã du
rationem, ita alias res esse in tempore est ipsas mensurari
tempore, non quantum ad id, quod sint, sed quantum ad
suam durationem. & ꝙ hoc sit verum, patet: esse.n. in tem
pore, aut est esse, dum tempus est, aut est esse, sicut in nume
ro: esse autem in tempore non est esse, quando tempus est,
sicut nec esse in loco est esse, qñ locus est. Sic.n. sequeretur,
ꝙ omnia essent in eodem loco: cũ omnia sint, qñ vnus lo
cus est: sicut etiam sequeretur, ꝙ cœlum esset in grano mi-
lij, quia cœlum est, qñ granum milij est: sed esse in tempo-
re est mensurari, & contineri à tempore, sicut esse in loco
est mensurari, & contineri loco. Propter quod sequitur,
quod esse in tẽpore est esse, sicut in numero. In numero au
tem aliquid est dupliciter, aut.n. est aliquid ipsius nume-
ri, sicut vnitas, par vel impar, aut quia numerus est eius,
sicut rei numeratæ. Sic ergo, cùm tempus sit numerus, ali-
qua dicuntur esse in tẽpore, quia sunt aliquid ipsius tẽpo-
ris, vt nunc prius & posterius. Aliqua autem sunt in tem
pore, nõ quia sunt aliquid eius: sed quia mensurãtur tem-
pore, & continẽtur sub tẽpore, sicut ea, quæ sunt in nume-
ro continẽtur sub numero. quia ergo esse in tempore, est,
sicut esse in numero: omni autẽ eo quod est in numero est
dare maiorem numerum: inde est ꝙ est dare tẽpus maius
omni eo quod est in tẽpore. Hæc est ergo prima conditio
omnium eorũ, quæ tempore mensurantur. Secunda cõdi
tio eorum est, ꝙ quæcunq; sunt in tempore patiuntur sub
tempore, sicut consueuimus dicere, ꝙ tempus tabefacit, &
corrumpit ea, quæ sunt in tẽpore, & ꝙ obliuio fit propter
tempus. Huius aũt causa est duplex. Prima est, quia vi-
demus aliqua corrumpi in tẽpore, dato ꝙ non appareat
nobis aliquod exterius corrũpens: sicut est in corruptio-
ne, quæ fit ex senio, quam maxime attribuimus tempori.
Nihil aũt fit in tempore, nisi appareat aliquid exterius fa
ciens: propter quod nõ dicimus, ꝙ tempus sit causa gene
rationis, sicut corruptionis, aut q tempus sit causa discipli-
E næ, sicut est causa obliuionis, quia ex hoc solo, ꝙ aliquis
diu viuit non efficitur sciens. Secunda causa est, ꝙ tem-
pus est numerus motus. motus autẽ facit distare mobile à
dispositione, in qua prius erat, & est magis causa corru-
ptionis & generationis, cuius ratio signatur triplex. Pri
ma ratio est, quia motus facit id, q̃d mouetur distare à pri
ma dispositione sua, vt dictum est. Hæc aũt distantia at-
tenditur respectu termini à quo, qui corrũpitur in motu.
& ideo motus per se est causa corruptionis. Quòd aũt per
motum generet aliquis terminus ad quẽ, hoc non est de ra
tione motus absolute: sed cõuenit ei, vt finitus est. Ratio-
nem aũt finiti habet ex determinata intentione mouẽtis,
cuius est mouere ad aliquem determinatũ terminum. Vn
de generatio termini, ad quẽ magis est attribuenda formę
ipsius mouentis, ratione cuius mouẽs mouet, q̃ ipsi mo-
tui. Secũda ratio est, quia illud q̃d mouetur, dum moue-
tur, neq; est omnino in termino, à quo, neq; in termino ad
F quem, sed deficit ab vtroq;. & ideo motus de se est causa,
quare mobile sit sub priuatione termini à quo, & termini
ad quẽ. Cùm aũt mobile factum, est sub termino ad quẽ,
tunc non est motus. Et ideo motus magis est causa corru-
ptionis vtriusq; termini, dum est, quàm generationis ter-
mini ad quem: quia cùm terminus, ad quẽ generatus est,
tunc motus non est. Tertia ratio est, quia vt patet ex
Tertio Physico. motus trahitur ad rationem actionis, se-
cũdum ꝙ cõsyderatur, vt ab hoc. ad rationem aũt passio
nis trahitur, vt consyderatur, vt in hoc. Constat autem, ꝙ
omne accidens veriorẽ habet comparationem ad subie-
ctum, q̃ ad causam agentem. ideo verior est cõsyderatio
motus sub ratione passionis, q̃ sub ratione actionis. Pas-
sio aũt est causa corruptionis per se. De ratione.n. eius est,
ꝙ ipsa magis facta plus, & plus abijciat à substantia. Fa-
ctio aũt magis attribuitur actioni. Et quia sicut dictum
est, verius consyderatur motus sub ratione passionis, q̃
sub ratione actionis, inde est ꝙ motus magis est causa cor
G ruptionis, q̃ generationis. Tempus aũt, vt dictum est, est
mẽsura motus. & ideo magis est causa corruptionis, q̃ ge
neratiõis, sicut & motus: neutrius tñ est causa per se. Ex
his duabus cõditionibus, quæ apparẽt in rebus, quæ sunt
in tẽpore, possumus concludere, ꝙ ea, quę sunt semp, non
sunt in tẽpore. Primo quia, sicut dicit prima cõditio om-
ni eo, quod est in tẽpore, est accipere tempus maius: Sem-
piternis aũt non est aliquid maius tempus accipere, cùm
ipsa semper sint. ergo ea, quę semper sunt, non sunt in tem
pore. Præterea, sicut dicit secunda cõditio, ea quæ sunt
in tempore patiuntur in tẽpore, corrũpuntur in tempore.
ea autem quæ semper sunt, non patiuntur à tempore, nec
corrũpuntur, neq; senescunt. quare manifestum est, ꝙ non
sunt in tẽpore. Ex his aũt, quæ dicta sunt, posset aliquis
credere, ꝙ ea quæ quiescunt: cũ semper dum quiescũt simi
liter se habeant, sicut sempiterna, ꝙ non mẽsurarent tem-
pore. Hoc aũt est falsum. Et ideo dicẽdum est, ꝙ sicut tem
H pus est mensura motus per se, ita est mensura quietis per
accidens. Non.n. oportet, ꝙ omne, quod est in tempore
actu moueat: sicut omne q̃d est in motu, necesse est actua-
liter moueri: quia tempus nõ est motus, licet sit numerus
motus. In numero aũt motus conuenit esse non solũ illud
quod mouetur, sed et illud quod quiescit. Quiescẽs enim
non dicitur quodcũq;, quod non mouetur, sed quod non
mouetur, aptum tñ natum moueri. & omne tale est mobi
le. Esse ergo rei quiescẽtis est esse rei mobilis. esse autem rei
mobilis mensuratur tempore. ergo & esse rei quiescentis.
Mensuratur aũt id, quod quiescit, & id q̃d mouetur quan
tum ad quantitatẽ quietis, vel motus. motus tamẽ per se.
quies autem per accidens: dicimus enim ꝙ aliquid quie-
uit vno die, quia cessauit à motu vna die. Iuxta quod
intelligendum est, ꝙ mobile potest cõsyderari dupliciter,
vel quãtum ad suam substantiã, seu essentiã: vel quãtum
ad suum esse. Si consyderatur quantum ad suam substan-
tiam

tiam sic non mensuratur tempore: eò ꝙ substantia mobilis in quolibet nunc temporis est, nec habet successionem, nec prius, nec posterius. Si autem cõsyderetur quãtum ad suum esse, hoc potest esse dupliciter, quia aut consyderari potest quantũ ad suum esse substantiale, aut quantum ad suum esse, quod habet in motu, quod est suum moueri. Si consyderetur primo modo sic non mensuratur tempore. Secundo autem modo mensuratur tẽpore. Moueri enim mobilis non est totum simul, sed successiuum. Viso ergo, ꝙ non omnia entia sunt in tempore, & ꝙ non omnia non entia sunt in tẽpore, & hoc breuiter cõprehendamus, dicendũ est, ꝙ illa non entia, quæ impossibile est esse, non mensurantur tẽpore. Et ratio huius est, quia sicut dictum est, omni eo, quod est in tempore est accipere maius tẽpus. Constat autem ꝙ non est accipere maius tempus entitate eorum, quæ impossibile est esse. Et ideo nõ entia talia non sunt in tempore. Ea autem, quæ possunt esse, & non esse sunt in tempore, quia est dare tempus magis entitate eorum, & non entitate.

B

Caput Quartum. De differentia æternitatis æui, & temporis, & quid sit unumquodq; eorum.

VIso ergo de tempore secundum se, & per resolutionem ad temporalia consyderandum est de eo per relationem ad alias mẽsuras, quæ sunt æternitas, & æuum. Primo ergo videndum, an æternitas sit & quid sit. Dubitant enim aliqui, an æternitas sit. Et probãt ipsi, ꝙ non, quia infiniti inquantum infinitum est nõ est mensura. Causa autem prima infinita est, cuius mensura ponitur æternitas. ergo videtur, ꝙ æternitas non possit esse in genere mensuræ, ergo æternitas nihil est. Itẽ omnis mensura certificat aliquam quantitatem: causa autem prima nullam quantitatem habet. ergo æternitas non potest esse mẽsura causæ primæ, nec per consequẽs aliquid esse, cùm nõ ponatur esse, nisi in genere mensuræ. Item nihil vno
C modo se habens potest mensurare: æternitas autẽ est vno modo se habens: ergo non potest habere rationem mensuræ: non ponitur autem esse æternitas, nisi vt mensura quędam: ergo æternitas non est. Intelligendum ꝙ ęternitas tripliciter accipitur. Vno modo dicitur æternitas mensura durationis rei semper similiter se habentis, nihil acquirentis in futuro, & nihil amittentis in præterito, & sic propriissime sumitur æternitas. Secundo modo dicitur æternitas mensura durationis rei habentis esse fixum & stabile recipientis tamen vices in operationibus suis: & æternitas sic accepta proprie dicitur æuum: Aeuum.n. est mensura eorum, quorum esse est stabile, quæ tamen habẽt successionem tñ operibus suis, sicut intelligẽtiæ. Tertio modo dicitur æternitas mensura durationis successiue habentis prius & posterius, carẽtis tamen principio & fine, vel carentis fine, & tamen habẽtis principium: & vtroq; modo ponitur mundus æternus, sed sm veritatem fit tempo-
D ralis, & isto modo impropriissime dicitur æternitas: Rationi enim æternitatis repugnat prius & posterius. Vtroque autem istorum modorũ dicta æternitas verissimam entitatẽ habet. Nec valet illud quod arguitur, ꝙ infiniti, inquantũ infinitum est nõ est mẽsura, quia licet causa prima infinita sit, eò ꝙ careat principio & fine, tñ finitissima est, eò quòd in se ipsa manẽs, nihil sui habet extra se. Ad aliud cùm dicitur, ꝙ omnis mensura certificat aliquam quantitatẽ: dicendum, ꝙ non est vniuersaliter verũ, nisi accipiatur quantitas valde large pro quantitate virtutis et magnitudinis. Licet aũt prima causa non habeat quantitatem magnitudinis, habet tñ quantitatẽ virtutis: et hoc sufficit. Ad aliud, cũ dicitur illud, quod vno modo se habet nõ mensurat, dicendũ, ꝙ verum est, ꝙ non mensurat, vt numerus, sed vt vnitas: vnde æternitas magis dicẽda est vnitas rei æternæ, ꝙ numerus. Nunc ergo cõsyderandum est, quid sit æternitas. Ad quod sciendum consy-
A derandum est, ꝙ æternitas dicit interminabilitatẽ quandam. Dicitur.n. æternum, quasi extra terminos existens. Sicut aũt dicit Philosophus.8. Phy. In omni motu est aliqua generatio, & aliqua corruptio, inquantũ mobile desinit esse in termino, à quo: & icipit esse in termino, ad quẽ. Ex hoc patet, ꝙ omnis mutabilitas repugnat æternitati. Includit ergo ęternitas nõ solum interminabilitatẽ essendi, sed & immobilitatem. Ex motu autem causatur prius, & posterius in tempore. Et ideo cũ motus repugnet æternitati, ex consequenti repugnat ei habere prius, & posterius. Propter quod Boetius definit ęternitatẽ dicẽs. Aeternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Quæcunq; ergo cũ indeficientia essendi habẽt imobilitatem, & sunt absq; successione tẽporali, ipsa dicunt esse æternaliter, & mensurãtur æternitate. Vnde à quibusdam definitur æternitas, ꝙ est mora, & nõ mora temporis, sed dicitur mora essendi, i. indeficientia: Spatium vero dicitur, eò ꝙ ambit totum esse indeficiens. Continuum vero
B dicitur, non eò ꝙ habeat partes: sed quia nunquam deest, nunquã defuit, nunquã deerit: non intersectum vero dicitur, q͂a non habet partes, quæ exeant de potentia ad actũ, sicut tẽpus, cuius pars prior præterijt, et pars posterior futura est. Propter quod dicit Boetius, ꝙ nunc stans, & non fluens causat æternitatem. Occasione huius dubitãt aliqui, quõ verba præteriti temporis & futuri verificãtur de Deo. Ad quod dicendũ est, ꝙ æternitas est mẽsura rei indeficiẽtis, sicut dictum est: Huic tñ accidit, ꝙ comparetur ad pręteritum, vel futurum: & hanc comparationem, vel concomitãtiam ex indeficientia eius causatã dicunt verba pręteriti temporis. Vnde prima causa dicitur fuisse in præterito, quia in toto tempore præterito nunquã defuit, & dicitur fore in futuro, quia nunquã deerit. Ex his quæ dicta sunt potest assignari differentia inter æternitatem, æuum, & tẽpus: quia æternitas est mẽsura rei incõmutabilis non recipientis vices in operatiõe. Aeuum aũt est men-
C sura rei, cuius esse est incõmutabile, quod tamẽ recipit vices in suis operatiõibus: Tempus vero est mẽsura rei, sm omnem modũ mutabilis, & successiue. Constat autem ꝙ æternum, quod immutabiliter se habet causa est ęuiterni, quod incõmutabiliter se habet quantum ad esse: recipit tamen vices in suis operationibus, & similiter ęuiternũ causa est temporalis. Et sicut est in his sic, & in instrumẽtis eorũ: quia æternitas causa est exemplaris ipsius ęui. Aeuum enim imitatur æternitatẽ quantum potest: deficit tamẽ ab æternitate. Aeuum autẽ est causa exemplaris ipsius temporis, eò ꝙ tempus imitatur æuum quantum potest: deficit tñ ab æuo. Vnde non est dubiũ, ꝙ sicut tempus est primo mẽsura vnius. s. primi mobilis, qui est velocissimus, & æternitas primo est mẽsura primi esse, quod est essentiæ simplicissimæ: ita ęuũ est primo mensura alicuius vnius: quod licet recipiat vices in operationibus suis, est tñ propinquissimum primo actui. Et ideo quicquid dicatur, si-
D cut est vnum tẽpus, & vna æternitas, ita & vnum æuum. Ex hoc cõfutatur error quorũdam dicentium, ꝙ est idem nunc æternitatis, & tẽporis: quod nituntur probare, quia stans, & mouens se non videtur differre sm substantiam, sed solum sm rationem: nunc autem æternitatis est stans, & nunc tẽporis fluens: quare non videtur differre, nisi ratione sola. Istud non potest habere veritatem, sm ea quæ determinata sunt. Visum est.n. ꝙ ęternitas, & tẽpus essentialiter differunt: quia nunc æternitatis, & nunc temporis essentialiter differunt. Item quæcunq; se habent, vt causa & causatum, essentialiter differunt: nunc autem æternitatis, cùm nõ differat ab æternitate, nisi sola ratione, causa est temporis: & nunc ipsius, vt dictum est. Quare nunc temporis, & nunc æternitatis essentialiter differũt. Præterea nunc tẽporis, & nunc æternitatis essentialiter differũt, quia nunc tẽporis est continuatiuũ præteriti cũ futuro, vt patet. 4. Physico. nunc autem æternitatis non est conti-

nuum præteriti & futuro, quia in æternitate nō est prius, nec posterius, nec præteritum, nec futurum, sed tota æternitas est tota simul. Necq; valet ratio in oppositū cum dicitur ꝙ stans, & fluens non differunt per essentiā. verum est in omni eo quod contingit & stare, & fluēs esset tamen stans quod nullo modo contingit fluere, & fluens quod nullo modo contingit stare differunt per essentiam. talia autem sunt nunc æternitatis, & nunc temporis. Et præterea si nunc temporis, & nunc æternitatis essent mensura vnius, & eiusdem rei, quam cōtingit stare & fluere, tamen adhuc differrent essentialiter, eò ꝙ vnū, & idem sm aliam & aliam rationem mensurari potest alia, et alia mensura, quia nos videmus in opposito, ꝙ diuersa mensurabilia, quæ tamen participant vnam rationem, possunt mensurari eadem mensura, sicut loci mutatio & alteratio, quæ mensurantur tempore inquantum conueniunt in ratione successiui habentes prius & posterius. Vnde manifestum est, ꝙ quorum mensurabilia differunt inquantum mensurabilia sunt, & ipsa differunt: fluens autem & stans, licet possint esse vnum & idem secundum substantiam, quia non differunt, nisi in eo ꝙ stans est aliud à fluente, & fluēs in eo ꝙ fluens est aliud à stante, ideo mensurantur alia & alia mensura in eo quòd stans & fluens. Et ideo nūc æternitatis qđ est mensura rei vt stans, & nunc tēporis, quod est mēsura rei, vt fluens, de necessitate differūt abinuicem.

S. THOMAE AQVINATIS DE TEMPORE, ET INSTANTIBVS TRACTATVS SECVNDVS.

Caput Primum. Quid sit tempus, & qualiter tempus in istis inferioribus participatur, & quæ sit angelorum, & eorum operationum mensura.

QVoniam omnem durationem cōcomitatur instans, ideo ad naturam durationis aperiēdam, de natura instantis oportet aliquid dicere: horū enim alterius notitia ad alterius cognitionem valet. Et quia cōposita sunt nobis notiora simplicibus, & diuisibilia indiuisibilibus, ideo à tēporis notitia incipiēdum est, vt per ipsum ad instantis cognitionem: & itidem ad diuersarum durationum notitiam facilius possit perueniri. Sciendum est ergo primo, ꝙ tempus dicitur Quarto Phy. numerus motus. licet enim nihil sentiamus per aliquem sensum exteriorem, nisi aliquo motu facto circa corpus, tamen sola cogitationum successione potest anima prius, & posterius percipe in ipsa successione. & ita necessario in successione apprehendit aia duo, vel tria, vel plura. & iste numerus apprehensus in successione est tempus. Sed hoc dubitationem habet. Cùm enim tempus sequatur motum primi mobilis, vt eius propria mensura: actio autē animæ primo mobili non subiaceat, cùm non perficiatur organo corporali (sola enim corpora primo corpori, & eius motui subiacent) videtur sm actionem animæ tēpus non posse percipi, nisi aliqua trāsmutatio circa corpus contingat. Ad huius ergo euidentiam consyderandū est, ꝙ est vnus primus motus, qui est causa omnis motus secundi, & ideo quæcunq; transmutationes sunt circa ista corpora inferiora, fiunt ab illa prima transmutatione. In actionibus autē animæ, licet non sit transmutatio ex parte ipsius animæ, tamen transmutatio ex parte phantasmatum: per quorum naturam in cogitationibus animæ est continuum & tempus, sicut dicitur in. 3. lib. de Anima. & ideo anima in suis cogitationi-

E bus percipit successionem continuā, & apprehēdit prius & posterius in ea, & in hoc consistit ratio temporis. Tempus enim est numerus prioris & posterioris in motu, & ab vnitate primi motus habet tempus vnitatem. Comparatur enim tempus ad primum motum non solū vt mensura ad mensuratū, sed etiam vt accidens ad subiectum. Impossibile est autem in vno subiecto esse plura accidentia eiusdem speciei, sicut in vna parte superficiei non possunt simul esse duæ albedines. Motus autem primus est vnus & vniformis. vnde tempus oportet esse vnum. Ad alias autem transmutationes comparatur tempus solum vt mensura. vnum enim potest esse mensura plurium, vt vna virga plurium pannorum. & ideo tempus non multiplicatur ad multiplicationem inferiorum trāsmutationum, sed manet vnum ipsis multiplicatis. Ex quibus patet ꝙ in substantijs separatis, quæ non intelligunt cō continuo & phantasmate, non est tempus, in cuius definitio-
F ne cadit motus, qui est subiectum temporis, à quo tēpus habet, ꝙ sit continuum. In definitione enim tēporis ponitur numerus, vt formale, & vt genus: & motus ponit oblique, vt eius subiectū, & loco differentiæ: semper. n. cùm accidentia in abstracto definiuntur, ponitur subiectū loco differentiæ, sicut simitas dicitur nasi curuitas: secundo nanq; loco debet semper differentia in definitione poni. Et inde est, ꝙ tempus nō est absolute numerus, sicut duo, vel tria, sed est numerus applicatus rebus, sicut duæ vlnæ panni, & hmōi. In substantijs autem separatis nō est subiectum tēporis sic dicti. Vnde mēsura actionis in eis non habet aliquā continuationem à materia, nec ab aliquo exteriori: sed quia non potest ab eis apprehendi simul, nisi vnum, oportet, ꝙ in apprehēsione plurium cadat successio prioris & posterioris: sed totum hoc est discretum, & non continuum, et tēpus est in actionibus earum sm similitudinem eius, quod est formale in eo, nō autem sm eius
G materiale, à quo habet esse cōtinuum: ideo tēpus quo mensuratur successio in actionibus angelorū est ex indiuisibilibus, sicut numerus componitur ex vnitatibus, quę sunt indiuisibilia quędā. Illa autē indiuisibilia non pertinent ad genus quantitatis, sicut vnitates pertinent. & hoc de facili cognoscitur, si natura nostri tēporis consyderet. Sciendum est ergo, ꝙ cū ratio mensurę primo inueniat in quantitate discreta, & per eius naturam in continua, nihil poterit habere rationem mensuræ in quantitate cōtinua, nisi ex adiunctione quantitatis discretæ. & ideo tēpus quod est mensura motus, à quo habet continuitatē, sicut à subiecto formaliter, est numerus: & per hoc est mensura, quāuis esse habeat per motū, sicut accidens à suo subiecto. Si ergo tēpus nostrum cōsyderetur formaliter, est numerus, siue ēt quantitas discreta, sed ratione sui subiecti est quātitas continua. vnde tēpus nō est numerus absolutus, sed applicatus rebus. Quātitas aūt discreta habet originē à quātitate continua, vt dicit. 3. Phy. ꝑpter diuisionem. n. cōtinui est
H additio in numero. Nec forent duæ vnitates facientes numerum aliquarum rerum, nisi illę res essent diuisæ abinuicem: in se tn̄ retinentes vnitatē. Diuisio aūt rerum singularium eiusdē speciei, est per materiā, non per formam, cùm species sequatur formā. Species aūt vna est. In angelis aūt materia non est. & ideo substātiæ separatæ à philosophis vocant. Ex quo patet, ꝙ mensura actionū in angelis cùm insit eis, vt in subiecto, non ꝑtinet ad quātitatē discretam. diuisio enim, & numerositas, quę est in eis est solutio formalis, & nullo modo materialis. cū tot sint in eis species quot indiuidua. & ideo multitudo, quę est in eis est de trāscēdentibus. Certum est. n. ꝙ vnū, & multa diuidunt ens: et patet ꝙ illud vnū, et multa nō sunt in aliquo genere determinato puta in quātitate, cū vnitas talis, et multitudo, possit reperiri, vbi nulla est quantitas, vt in angelis. Tempus aūt, ꝙ mensurat eorū actiones non est continuū, nec numerus, qui est q̄titas discreta, cū ista orial à continua,

sed est

sed est numerus qui est multitudo quæ est de transcendentibus, & ex talibus indiuisibilibus componi habet. & ideo non oportet inter duas eius actiones quæ perficiuntur in diuersis indiuisibilibus illius temporis, aliquod medium cadere. Possunt enim duæ actiones immediate sibi succedere: sicut & duę vnitates. Solum enim inter duo indiuisibilia temporis nostri, quod ex talibus componi non potest, cùm sit cõtinuum: cadit medium. Sed si ex eis componeret tempus nostrum, nil caderet medium, quia partes rei immediate coirent: & ideo instantia in tempore nostro non sunt partes: cùm sibiinuicem immediate succedere non possint. Ex dictis ergo manifestum est non esse transitum cum angel⁹ aliquid morose intelligit: sicut quando intelligit duo successiue. Apud nos autem successio quædam est, quando intelligimus vnum continue, sicut quando intelligimus plura successiue. Et huius ratio dicta est: quia tempus quod mẽsurat actiones nostras nõ est in eis: sicut in subiecto: sed est mensura earum tantum. In motu verò primo est sicut in subiecto, & ab illo habet transitum per naturam quæ subiectum eius est cum essentia motus, sicut in quodam transitu. Et ideo quando intelligimus aliquod idiuisibile, puta A. oportet q ipsum solum similiter intelligamus cùm non habeat quid prius et quid posterius intelligatur. Est enim indiuisibile si morose intelligatur & quiescat intellectus illud intelligendo & aliud non transeundo: mensura actionis nostrę nullũ trãsitum habebit cùm ipsa sit nota simul. Natura enim mensurę intrinsecę est nihil accipere à mensurato. Tempus autem est mensura extrinseca omnium præterquam ipsius tantum in quo est: sicut in subiecto: & idem est motus primus. Erit ergo transitus: quando intelligimus aliquod indiuisibile non à parte actionis nostrę causatus in ipso tẽpore cùm in eo nihil causetur, nisi à subiecto proprio: sed à parte ipsius temporis applicati actionibus nostris tanquam mensura mensurato & non tanquam accidẽs subiecto. Cum autem angelus aliquod vnum intelligit morose, nullus trãsitus est: sed est vna particula ipsius temporis indiuisibilis quo mensuratur actio eius quæcunq; mora fuerit in illud intelligendo. Non enim aliquid cõtinuũ vnum vniforme est transitum habẽs, cuius tempus illud sit mensura & accidens vt apud nos. Et ideo particulæ illius temporis non habent transitum, nec à parte intelligibilium sibi succedentium, cùm vnum aliquid indiuisibile intelligatur: nec à parte alicuius subiecti cuius existentia est in continuo motu & transitu. Hoc autem imaginationem nostram transcendit: quia imaginatio nostra nõ transcendit cõtinuum & tempus. Vna ergo particula indiuisibilis illius temporis manere potest cum multo tempore nostro cuius tamen partes illi particulę commanere non possunt: nec tamẽ propter hoc est in illa particula successio vel continuatio aliqua: cùm tempus illud nõ sit accidens alicuius in successione & continuitate existẽtis: vt dictum est. Manifestum est ergo q vniuersaliter omne tẽpus consistit essentialiter in quadam morosa successione. Accidit autem ei q illa successio sit cõtinua vel discreta, ratione eorum quibus applicat. Discretio. n. illa quæ est temporis in angelis non est eius vt numerus quo numeratur, hoc. n. est absolutum à tempore: sed habet eã ab actionibus quæ sibi succedunt sine medio.

Caput Secundum Qualiter in toto tempore est instans idem re differens in ratione.

NVnc vero de ipsis instãtibus superest agere. Sciẽdum est ergo q sicut punctus se habet ad lineam: ita se habet nũc ad tempus. Geometrę autem imaginantur punctum per motum suum causare lineã. Quorum ratio est: quia linea non habet nisi vnam dimẽsionẽ, vnde indiuisibilis est fm latũ & profundum. & ideo non est in linea, vnde punctum excedat in latum. Cùm autem

A in longum linea excedat punctum, si imaginemur punctum quiescere non poterimus imaginari ipsum esse causam lineę. Si vero imaginemur ipsum moueri: licet in ipso nulla sit dimensio: nec aliqua diuisio per consequens: p naturam tamen motus sui relinquitur aliquid diuisibile: & quia punctus non habet causare lineam nisi secũdum q linea caret latitudine & profunditate: non autem fm q habet lõgitudinem: ideo ex natura motus sui quod relinquitur erit dimensionale vna dimensione: & tale necessario erit linea. Ille tamen punctus nihil est de ipsius linę essentia. quia nihil vnum & idem realiter oĩbus modis indiuisibile potest simul in diuersis partibus eiusdem continui permanentis esse. Necessario tamen si esset de essentia lineæ constitutę per suum motum, foret de essentia cuiuslibet partis suæ: quia qua ratione pertineret ad vnam partem eiusdem, eadem ratione pertineret ad omnes, cũ ęqualiter ad omnes se habeat. Nec potest esse terminus eius vel
B continuatio aliqua: cùm ille punctus sit aliquid vnũ realiter. Vnde non potest esse plures puncti realiter. In linea tamen sunt plures puncti & realiter abinuicem diuisi, vt duo eius termini: & similiter in eius continuatione. Linea enim est quantitas positionem habens & manens: nec cum puncto moto transiens. Punctus ergo mathematicę imaginatus qui motu suo causat lineam necessario nihil lineę erit: sed erit vnum fm rẽ & diuersum fm rationem. & hæc diuersitas quæ consistit in motu suo realiter, est linea: non identitas sua fm rem. In hac ergo linea constitura per diuersitatem puncti erunt puncta quædã duo actu vt eius termini, qui cadunt in eius definitione: & infinita alia in potentia fm q ipsa est in infinitum diuisibilis potentialiter: per quem modum de instanti temporis est agendum: nisi q instans est de substantia tẽporis. Sciendum est ergo q mobile est causa motus non efficiens sed materialis. Motus enim est in mobili, vt in subiecto, sicut
C dicitur in Tertio Physi. mensura autem ipsius mobilis est instãs: quia instans sequitur id quod fertur, vt dicitur. Quarto Physi. & quidam referunt hoc ad instans æui dicentes ipsum esse idem fm rem cum instãti temporis, differens tamen ratione: dicentes q primũ mobile cuius mẽsura est instans: quia essentia sua est tota simul & non in aliqua successione, sicut & essentia instãtis est tota simul: ideo est vnum & idem realiter in toto motu suo, sed diuersum & diuersum ratione: & hæc eius diuersitas est totus motus eius: cuius ipsum mobile fm essentiã nihil est: sed est penitus extra genus eius: cùm ipsum sit substantia, motus vero accidẽs. eodem modo vero instans quod est mensura ipsius mobilis sequens ipsum vnum scdm rem: cũ nihil perdat de substantia ipsius mobilis cuius instans est mensura inseparabilis: sed diuersum & diuersum fm rationem: & hæc eius diuersitas est tẽpus essentialiter: cuius ipsum instans quod est mensura primi mobilis nihil est fm eos. & ideo aliud in essentia sua est instãs quod est
D vnum in toto tempore, à quolibet instanti quod est in toto tempore vel vt cõtinuans vel vt terminus. Illud enim instans est mensura essentię primi mobilis fm quod est pmanens: nullum autem istorum instantium est mensura alicuius: quia ipsum tempus in quo reperiũtur prædicta instantia est mensura omnium inferiorum nõ solum fm suos motus, sed etiam fm sua esse: quia inferiora sunt trãsmutabilia non solum fm locum, sed etiam fm suum esse, cùm sint corruptibilia. vnde dicunt q multos decipit ęquocatio instãtis quæ multipliciter latet in genere fm Philosophum. Non enim est aliquod instans quod mẽsuret aliquam rem inferius, quod idem sit in toto tẽpore ipsius motus: cùm nullum tempus sit accidens motus rei inferioris, sed primi mobilis tm̃. vnde cum res inferior mouetur, motus eius est accidens eius: sed tempus eius nõ est accidens huius motus, sed mensura tantum. Mensura enim est accidens primi mensurati tantum in isto genere: et aliorum

rum autem mensura tantum, nõ autem accidens: & ideo tempus non est in aliquo motu alicuius rei corruptibilis, vt in subiecto, sed in motu primi mobilis tantum. Potest tamẽ ratio de isto tempore cuilibet motui particulari aliquid attribuere, & assignare in eo principium & finem p comparationem ad principium & ad terminum alicui⁹ motus particularis: sicut facit in die cum accipit ortum et occasum solis tanquam principium & finem temporis.

Caput Tertium Cuius sit mensura instans temporis & æuum.

His aũt est aduersum quod dicit Philosoph⁹ Quarto Phy. dicens ipsum instans sequi rem motam: sicut tempus sequitur motum: per hoc ꝙ nos deuenimus in notitiam prioris & posterioris in motu per ipsum mobile: quia cum ipsum inuenimus in aliqua parte magnitudinis per quam mouetur, statim dicimus motũ per quem illuc aduenit præterisse & motum per quẽ inde ad aliam partem magnitudinis transibit futurum esse: & sic per mobile alteratum apprehendimus numerum motus. Similiter est in tempore: quia id quod distinguit partes temporis abinuicem, est nunc quod est principium tẽporis vnius & finis alterius: ergo à cõmutata proportione: sicut se habet tempus ad motum: ita se habet nunc temporis ad mobile: vnde videtur Philosophus velle nũc tẽporis sequi ipsum mobile: ita ꝙ idem nunc sit mẽsura mobilis & cõtinuans partes temporis adiuncti. Idem etiam nunc dicitur primo mensurare tempus ipsum. quia vnũquodq; mensuratur per id quod est notius in suo genere. vnde illud de genere temporis est. De eodẽ etiam nũc subiungitur ꝙ nihil temporis est nisi ipsum. s. nunc: ex quib⁹ patet ꝙ instans quod sequitur mobile sit de substantia tẽporis: cuius oppositũ dicebatur. Ad huius ergo difficultatis solutionem notandum est ꝙ instans æui nõ est accidens primi mobilis, sed mensura tñ: sm illud eius quod est inalterabile. s. sm essentiã. accidẽs vero est primi æuiterni: et sequitur illud sicut accidens subiectum suum: alia autem non. vnde manifestum est ꝙ non est idem nũc æui & non temporis quod sequitur mobile. Hoc enim est mẽsura mobilis sm ꝙ est idem in toto motu et accidens eius. vnde Philosophus quærens naturam instantis in Quarto Physi. docet ꝙ nihil temporis est nisi instans: & ad hoc accepit rationem ex habitudine motus ad mobile, dicens ꝙ sicut loci mutatio et ipsum mobile sunt simul: sic numerus mobilis simul est cum numero motus localis: sed tempus est numerus loci mutatiõis: ergo numerus ipsius mobilis semper erit cum tempore. hoc autem nihil aliud est ꝙ̃ nunc. ergo nunc & tempus sunt simul. Addit autem ꝙ ipsum comparatur ad id quod fertur: non sicut numerus: sed sicut vnitas cum nunc sit indiuisibile. Ex quibus manifestum est aliam esse naturam instantis quod mensurat mobile sm illud quod est & sm id quod est idẽ in toto motu: aliud autem est quod continuat tempus: patet enim ex parte motus & mobilis mobile esse idẽ in toto motu realiter: sed alterum & alterum rõne. sed hæc eius alteritas cõsistit in quibusdam indiuisibilibus motus quæ dicuntur mutata esse: sine tñ interpolatione: & huiusmodi continuant motum, quando quies in aliquo illorum non accidit. Mobile autem nihil est horum: cũm quodlibet horũ accidat sibi: simul tamen sunt hæc mutata esse cum mobili, quia eius sunt vt subiecti: sicut autem à parte mobilis: ita & à parte instantis quod sequitur mobile est accipere diuersa & diuersa esse. Et hoc eius diuersitas cõsistit in ipsis indiuisibilibus temporis: quæ & dicuntur mensurata esse: & ista mensurata esse sine interpolatione sunt instantia quæ continuãt tempus: & hoc nihil aliud sunt nisi diuersa & diuersa ratio eiusdem instãtis: quod idem est realiter in toto tempore sequens mobile inquãtum est idem re in toto motu. Huic autem adiũgitur instans æui quod

E mensurat mobile sm se: sicut aliud nunc est mensurã eius inquantum essentia eius coniuncta est motui. vnde sicut bene arguitur ꝙ nihil motus est nisi mobile sit, & tñ mobile non est aliquid de substantia seu de essentia motus, nisi forte sicut subiectum dicitur pertinere ad accidens suũ cũ cadat in eius definitione, sed hoc est quia accidentia definiuntur per suppletionem subiectorum quæ penitus sunt extra essentias eorum: ita bene arguitur ꝙ nihil temporis sit nisi instans sit: nec tamen iõ sequitur ꝙ illud instans sit aliquid temporis: & ideo Philosophus subtilissime cùm vellet ostendere nihil temporis esse nisi nunc, non hoc directe conclusit quod intendere videbatur, sed directe conclusit nunc & tempus esse simul, sicut mobile & mot⁹ sunt simul: & constat ꝙ motum esse ipsius mobilis est cõtinuatio ipsius motus, non autem ipsum mobile: sed sicut mobile non separatur à moto esse nec à motu: sed semper sunt simul: ita etiam de ipso nũc: q; ipsa diuersa esse sunt essen-
F tię eius coniuncta: non dico diuersa esse eius: quia diuersitas non attingit essentiam æui: licet ei coniungatur, sed attingit nunc temporis. vnde hic diuersa esse ei adiũcta erũt aliquid temporis & non ipsum nunc: præter quod tñ nihil temporis est. Ipsum vero instans quod in se alteratur diuersa & diuersa ratione quo ad sua esse est aliquid temporis, sed non tempus. Vnde Philosophus ibidem cùm prius vocasset ipsum nunc numerum mobilis (super hoc enim stabat argumentum eius) subiungit nunc non comparari ad mobile sicut numerum, sed sicut vnitatem numeri quam constat non esse numerum. sed eius replicatio quæ est sibi alterum & alterum esse est numerus: ipsa autẽ replicatio vnitatis non est ipsa vnitas, sed accidens eius: licet ipsa quoq; sit accidens. Instans ergo quod est quasi vnitas ipsius primi mobilis sm Philosophũ nõ est instãs æui: quia instans æui est aliud per essentiam ab instantib⁹ continuantibus tempus. Ab illo tñ ista deriuãtur & oriũtur: sed ipsum est idẽ in essentia sua: in qua nulla cadit alte-
G ratio sicut in essentia primi mobilis. Nec alterabitur etiã consequenter ad alterationem primi mobilis, quod alteratur sm vbi, hoc est instans quod nos vocamus æuũ qđ est principium temporis: vnde Boetius Tertio de Conso. Qui tẽpus ab æuo ire iubes: quia ab isto instanti procedit tempus, sicut motus à mobili: non tanꝗ̃ ab aliquo sui generis sed exemplariter: sicut dicimus inferiora procedere à superioribus. Ideo subtiliter discernendum est inter ista duo nunc. quia primum nũc est mensura tñ: secundũ vero etiã est accidens & ad genus temporis pertinẽs: ideo dicitur mensurare tẽpus. vnde Philosophus Quarto Phy. per cõparationẽ mobilis ad motũ docet qũo istud instãs mensuratur tpe, quia, s. vnũquodq; mensuratur per id qđ est notius sui generis. Inter ea aũt quæ ad tempus pertinẽt notius est instans, sicut & ipsum mobile notius est in motu: & per ipsum cognoscit ipse motus. Vbi considerãdũ est ꝙ duobus modis aliquid potest esse mensura alterius.
H vno modo qñ ipsa mensura semel vel pluries accepta equiparatur mensurato sicut trinarius alium trinarium mensurat vel nouenarium. Alio modo quando vnum est ratio cognoscendi aliud. vnde de isto cognitio non habet nisi sm ꝙ aliud ducit intellectum in cognitionem ipsius. et ideo illud non erit absolute mẽsura alterius: sed mediãte scientia: & ideo Philosophus dicit Decimo Metaphy. ꝙ sciẽtia est mensura scibilis: hoc autem erit per modum illius per quod intellectus ducitur in cognitionẽ talis rei. Isto modo mobile potest dici mensura motus: quia p eius notitiam deuenitur in notitiam motus vt ibidem dicit: et quia mobile est permanens: motus vero trãsiens, ideo mobile notius est ipso motu: similiter instans tale notius est tempore simpliciter: quia permanens est & idem: tẽpus vero transiens: licet qnq; tps sit nobis notius, quia est aliquo modo subiectum sensui quia est sensibile commune cùm sit numerus motus. Cum autẽ dicitur ꝙ nihil est præ

sens

fens de tempore nisi nunc:nõ significatur aliquod instãs quod est continuans partes temporis adinuicem quod cũ tempore labitur nec permanet vt iterum signari possit: sicut potest punctus in linea vnus & idem existens bis sumi inquantum scilicet est principium & finis respectu diuersarum partium lineæ:nihilominus idem nunc est principium vnius partis & finis alterius in tempore, sicut in linea punctus, sed hoc dicitur de nũc quod sequitur id q̃d fert. Id enim manet idem fm essentiam io toto tempore: variatum tñ per rationem:& in ista diuersitate eius inueniuntur multa instansia:semper tñ iabentia cum tempore. Coostat autem nullum talium instantium labentiũ esse causam temporis:cũm nullum ipsorum maneat in toto tempore, sed transeat cum qualibet parte temporis. Ipsa enim sunt diuersę rationes ipsius instantis:quod est idẽ in toto tempore:& ideo vocantur instãtia. Quòd autem instãs permanẽs patitur aliquam alterationem sibi adiũgi:quia dictum est ipsum nunc habere diuersum & diuer- B sum esse:hoc accidit quia voum & idem oatum est habere diuersas mensuras:sicut patet de corpore cælesti: quod fm suum esse quod est intransmutabile mensuratur æuo quod est instans permanens. sed quia idem corpus habet transmutationem adiunctam motui (mouet enim fm locum) tempus autem est mẽsura motus, vt dictum est: ideo hoc instans, licet sit intransmutabile, est tñ mutationi adiũctum ratione sui subiecti quod mouetur fm locum, vt dictum est. & sic accidentaliter habet mutationem adiunctam siue alterationem. similiter in substantijs separatis reperitur quidam motus affectionum & intellectionũ. non autem fm suum esse. Vnde vbicunq; reperitur natura istius nunc, semper est reperire motum aliquem adiunctum. Ex quo manifestum est q̃ æuum non est vt in subiecto in primo mobili:sed est mensura eius tantũ: vt in subiecto autem est in primo æuiterno: sicut enim tempus respectu primi mobilis est accidens & mensura, respectu C autem motuum aliorum inferiorum mensura tantũ: Ita æuum respectu primi in genere eorum quæ æuo mensurantur est accidens & mensura: respectu autem aliorum est mensura tñ. & quia primũ in quolibet genere est vnũ tantum, in vno autem subiecto impossibile est plura esse accidentia vnius naturæ ab illius voitate, erit tñ vnum æuum omnium quæ æuo mensurantur: sicut tempus est vnum omnium:quia motus primi mobilis est vnus.

Caput Quartum Quid mensurat operationes angelorum.

COnsyderandum est autem q̃ nulla actio substãtiæ separatę mensuratur isto nũc:cũm nulla actio sua sit sua substantia:solius enim dei actio est eius substantia:& ideo substantia & actio eius est æterna. cum autem angelus agit aliquid extra:sicut quando aliquid agit circa ista corpora ioferiora illa traosmutando sicut factũ D est in angelo Thobiæ:tunc actio sua mensuratur tempore nostro. si autem actio sua oon fuerit ad extra cuiusmodi est intelligere, tunc si intelligit in verbo, actio sua mensuratur æternitate participatiue. Sic enim actio sua naturam suam transcendit;quia per naturam suam non videret res in verbo. Si vero intelligat p species suas:tũc actio sua cũm sit successiua mensurabitur tempore quod nõ est cum nostro, nec etiam cum eo quod formale est i ipso. Et huius temporis vna particula cum multo tẽpore oostro esse potest nullo medio intercidente:quamuis in tempore nostro multa media cadant pp eius continuitatem. Cũm vero intelligibilia sibi succedunt, erit ibi tempus perfectũ ex multis particulis indiuisibilibus in seipsis. & hæ particulæ non sunt instantia:quia nulla istarum est eadem in toto tali tempore:sicut est instãs temporis in tẽpore. Nec aliqua istarum est continuatio temporis, sed quælibet est pars sicut vnitas numeri. Ex his manifestum est q̃ temp⁹

A nostrum nou causatur ab illo tempore sed ab æuo quod est idem in toto tempore. Aeuo autem nulla actio mensuratur, sed esse ipsorum æuiternorũ, et ita ęuiterna. Aeuum autem nnn se habet ad tempus sicut aliquid eiusdem speciei, sed tanquam causa analoga: per prius enim inuenitur ratio mensurę in æuo q̃ in tempore. Vnde à parte ęui quod toti tempori oostro coexistit & cuilibet eius instãti inferri potest primum angelum toti tempori nostro coexistere, sed noo q̃ mensuretur æuo. Tempus enim nostrum concomitanter se habet ad angelum ratione æui cui tempus nostrũ est adiunctum. Vnde si aliquo modo diceretur angelus cõmetiri, seu mensurari tempori, quod est mensura motus, necessario hoc foret per cõcomitãtiã: & hoc conuenienter posset dici si tempus non haberet finem sicut est philosophi opinio. Tũc enim tempus indeficienter sequeretur æuum. Sed quia tempus non semp durabit: cessabit nanq; motus: non est cõcordia seu cõcomi- B tantia tẽporis & æui nisi vt nuoc. Tẽpus vero quod mensurat actiones angelorũ concomitatur simpliciter ipsum ęuum. Semp. n. angeli intelligũt per species rerum ppias quas apud se habẽt. Quia ergo hoc tempus absolute æuũ cõcomitatur tẽpori: tẽpori aũt nostro i nullo proportionatur oisi forte accidentaliter (potest enim vna particula indiuisibilis illius temporis toti tempori nostro cõmanere: & vltra hoc fm moram quã faceret angelus sup idẽ intelligibile) ideo per naturã illius temporis nõ potest inferri q̃ intelligere angeli mensuretur tempore nostro: nec etiã q̃ ipsũ nostrũ cõmetiatur vnicam eius intellectionẽ vt ostensum est, nisi ex suppositione: vt si ponatur vna particula illius temporis in qua intelligit vnum intelligibile coexistere alicui particulari tempori apud nos. Tunc enim ex hypothesi sequeret tempus nostrũ cõmetiri ipsi intelligere angeli: non tanquam propria mensura eius: sed tanquam quid eam concomitans: & adhuc remotius quàm C æuum: quia tempus nostrum non comparat illi tpi siue illi intelligere nisi per æuum à quo effluit vtrunq; tempus.

Caput Quintum Quid sit subiectum æui.

NVnc vero restat ostendere cuius sit æuum vt subiecti. Ad cuius euidentiam consyderandum est q̃ sicut dicitur Decimo Metaphy. Vnumquodquę mensuratur per simplicius sui generis. Est autem accipere simpliciter simplicissimum fm multitudinẽ, sed non fm magnitudinem. Et hoc vel simpliciter sicut vnitas est meosura omnis numeri vel in ipso genere habens rationẽ generis: sicut binarius est numerus simplicissimus minimam habens compositionem: sed non mensura simpliciter sed tantum numerorum parium. Simplicissimũ aũt in motibus fm multitudinem est primus motus quo mẽsurantur alij motus. Secundum vero magnitudinem nõ est accipere simplicissimum: quia magnitudo est diuisibi- D lis in infinitum. Ex statuto tñ significatur minimum fm magnitudinem ad quod oia mensurantur vt pedale vel huiusmodi. Et in aliquo istorum semper erit ista mensura vt in subiecto. Ad alia autem comparatur vt mensura tãtũ. ideo tẽpus est in primo motu vt in subiecto. Quia vero in rebus ordinatis inter se supremũ infimi attingit infimum supremi: ideo tẽpus in supremo sui, vbi est sicut in subiecto, coniungitur æuo quasi infimo sui: quia æuum non pertinet ad cœlum oisi sicut mensura tantum. Oportet ergo æuum esse vt in subiecto in re tali cui cõiungitur æternitas in ratione mensuræ. Nulla autem creatura secũdum esse suum est ęterna: Potest tamẽ fm actionem suam participare æternitatem: sicut angelus qui intuetur res in speculo æternitatis. Hæc enim est perfectio essentiæ naturę angelicę. s. visio glorię. Aeuum ergo vt in subiecto erit in illo qui magis participat tali visione. Illius enim essentia est magis perfecta & natura sublimata. Et ideo supposito q̃ Lucifer fuisset maxim⁹ angelorum si stetisset: in eo

foret

furet æuum vt in subiecto. Sed quia eius natura non est perfecta perfectione gloriæ æternę, nō est in eo aliquid quod sit in alijs mēsura, sed in eo qui magis inter omnes est gloriæ particeps. Manifestum est. n. ꝙ in corpore perfectissimo quod est maxime à corruptione remotum, vtputa cęlesti, est vnde alia mensuratur. Eius autem perfectio sequitur naturam suam: quia non est aliquis nixus ad oppositum suę perfectionis in eo. In angelis autem non est tota perfectio à natura: quia potest in eis esse motus ad oppositum: sicut patet de illis qui peccauerunt in quibus aliqui perfectiorem naturam habebant multis qui steterūt: quorum natura perfecta est per gloriam. Et ille qui perfectiorem naturam habet in gloria. habet in se vnde alij mensurentur. Et idem ſm Cōmentatorem Decimo Meta. dicit. Deus qui est simplicissimus est mensura omnium simpliciter: non tāquam eiusdem generis: sed quia vnumquodque tantum habet de esse & bonitate quantum ad illū plus appropinquat qui est ipsa bonitas et ipsum esse à quo omnia bona sunt qui est deus benedictus in secula. Amen.

S. THOMAE AQVINATIS
DE AETERNITATE MVNDI
LIBER VNVS.

SVpposito ſm fidem catholicam mūdum ab æterno non fuisse: sicut quidā Philosophi errantes posuerunt: sed ꝙ mundus durationis initium habuerit sicut scriptura sacra quæ falli non potest testat: dubitatio mota est vtrū potuerit semper fuisse. Cuius dubitationis vt veritas explicetur primo distinguendum est quid est in quo cum dicentibus cōtrariū conuenimus: & quid est illud in quo ab eis differimus. Si enim intelligatur ꝙ aliquid præter Deum potuerit semp fuisse: quasi possit esse aliquid æternum præter eum ab eo non factum: error abhominabilis est, non solum in fide, sed etiam apud Philosophos: qui confitentur & probant ꝙ omne quod est quoquo modo esse non possit, nisi causatum ab eo qui maxime & verissime habet esse. Si autē intelligatur aliquid semper fuisse & tñ causatum à Deo secundū totū quod in eo est, videndū est vtrū hoc possit stare. Si autem dicat hoc esse impossibile: vel hoc dicet, quia Deus non potuit facere aliquid quod semp fuerit: aut quia non potuit fieri: etiam si deus posset facere. In prima autē parte omnes cōsentiunt. s. in hoc ꝙ deus potuit facere aliquid quod semp fuerit consyderando potentiā ipsius infinitam. Restat igitur videre vtrum possibile sit aliqd fieri quod semper fuerit. Si autem dicatur ꝙ hoc non potest fieri: hoc non potest intelligi nisi duobus modis, vel duas causas veritatis habere. s. vel ꝑꝑ remotionem potētię passiuę vel ꝑꝑ repugnantiam intellectuum. Primo mō posset dici ꝙ anteꝗ̄ angelus sit factus: nō poterat angelus fieri: quia non præcessit ad eius esse aliqua potētia passiua, cùm non sit factus ex materia præiacenti: tñ deus poterat facere angelum, & poterat facere vt angelus fieret: quia fecit & factus est. Sic ergo intelligendo simpliciter concedēdum est ſm fidem ꝙ nō pōt causatum à Deo semper esse: quia hoc ponere esset ponere potentiā passiuam semper fuisse: quod hereticum est. Tñ ex hoc non sequitur. ꝙ deus non possit facere vt fiat semper aliquod ens. Secundo modo dicitur per repugnantiam intellectuum aliquid non posse fieri: sicut non potest fieri vt affirmatio et negatio sint simul vera: quamuis deus hoc possit facere vt quidam dicunt. Quidam vero dicunt ꝙ nec deus potest huiusmodi facere, quia hoc nihil est. Tamen manifestum ꝙ non potest facere: vt hoc fiat: quia positio qua ponitur esse destruit seipsam. Si tamen ponatur ꝙ deus huiusmodi

E potest facere vt fiat: positio non est heretica: quāuis vt credo sit falsa: sicut ꝙ præteritum non fuerit includit in se cōtradictionem. Vnde Aug. in lib. contra Faustum. Quisquis ita dicit: si omnipotens est deus, faciat vt ꝗ facta sunt facta non fuerint: non videt hoc se dicere, si omnipotens est. faciat vt ea ꝗ vera sunt, eo ipso ꝙ vera sunt, falsa sint. Et tñ quidam magni pie dixerunt deū posse facere de præterito ꝙ non fuerit præteritum, nec fuit reputatum hæreticum. Vidēdum est ergo vtrum in his duobus sit repugnātia intellectuum: quod aliquid sit causatum à Deo, & tñ semper fuerit. Et quicquid de hoc verum sit non erit hæreticum dicere: quia hoc potest fieri à deo vt aliquid causatū à deo semper fuerit. Tñ credo ꝙ si esset repugnantia intellectuum, esset falsum. Si autem non est repugnantia intellectuum, non solū est falsum, sed etiā est impossibile aliter esse & erroneū si aliter dicatur. Cum. n. ad omnipotentiam dei pertineat & omnem intellectum & virtutē excedat, expresse omnipotentiæ derogat qui dicit aliquid pos-
F se intelligi in creaturis, quod à deo fieri non possit. Nec est instantia de peccatis, quæ inquātū huiusmodi nihil sunt.

In hoc ergo tota consistit quæstio: vtrū esse creatū à deo ſm totam substantiā & non habere durationis principiū repugnent adinuicem vel non. Quod autē nō repugnēt, sic ostenditur. Si enim repugnant, hoc nō est nisi ꝑpter alterum duorum, vel ꝑꝑ vtrunꝗ. Aut quia oportet vt causa agens præcedat duratione, aut quia oportet ꝙ non esse præcedat esse duratione: ꝑꝑ hoc dicit̄ creatum à deo ex nihilo fieri. Primo ergo ostēdam ꝙ non est necesse, vt causa agens, s. deus præcedat duratione suum causatū si ipse voluisset. Primo sic. Nulla causa producens effectum suum subito, necessario præcedit effectum suum duratione: sed deus est causa producens effectum suum non per motum sed subito: ergo nō est necessarium ꝙ duratione præcedat effectum suum. Primum patet per inductionem in omnibus mutatiōibus subitis, sicut est illuminatio et huiusmo-
G di. Nihilominus potest probari per rōnem sic. In quocūque instanti ponitur res esse, potest poni principiū actionis eius: vt patet in omnibus generabilibus: quia in illo instāti in quo incipit ignis esse ignis, incipit esse calefactio. Sed in operatione subita similimodo idem est principiū & finis eius sicut in oībus indiuisibilibus: ergo in quocūque instanti ponitur agens producens effectum suum subito, potest poni terminꝰ actionis suę: sed terminus actionis est simul cum ipso facto, ergo nō repugnat intellectui si ponatur causa producēs effectum suum subito non præcedere duratione causatum suum: repugnaret autem in causis producētibus effectus suos per motum: quia oportet ꝙ principium motus præcedat finem eius. Et quia homines consueti sunt cōsyderare huiusmodi factiones quę sunt per motum, ideo non facile capiunt ꝙ causa agēs, duratione effectum suum nō præcedat. Et inde est ꝙ multorum inexperti ad pauca respicientes enūciant facile. Nec potest huic rationi obuiari: quia deus est causa agens per
H voluntatem: quia voluntas non est necessarium ꝙ præcedat duratione effectum suum: nec agens per voluntatem, nisi per hoc ꝙ agit ex deliberatione: quod absit vt in deo ponamus. Præterea causa producens totam rei substātiam non minus potest in producendo totam substantiā ꝗ̄ causa producens formā in productione formæ: immo multo magis: quia non producit educendo de potentia materię sicut est in eo qui producit formā. Sed aliquod agens quod producit solum formam potest in hoc vt forma ab eo producta sit quandocunꝗ ipsum est, vt patet in sole illuminante: ergo multo fortius deus qui producit totā rei substantiam potest facere vt causatum suum sit quandocunꝗ ipse est. Præterea si aliqua sit causa qua posita in aliquo instanti non possit poni effectus eius ab ea procedens in eodē instanti, hoc non est nisi quia illi causæ deest aliquid de complemēto. Causa enim completa & causa-

tum

A tum ſunt ſimul. Sed deo nũquam defuit aliquid de complemento: ergo cauſatum eius ſemper poteſt poni eo poſito: Et ita nõ eſt neceſſarium ꝙ duratione præcedat. Prçterea voluntas volẽtis nihil minuit de virtute eius: & prçcipue in deo. Sed omnes ſoluentes ad rationes Ariſ. quibus probatur res ſemper fuiſſe à Deo per hoc ꝙ idem ſemper facit idem, dicunt ꝙ hoc ſequeretur ſi non eſſet agens per voluntatem: ergo & ſi ponatur agens per volũtatẽ, nihilominus ſequitur ꝙ poteſt facere vt cauſatum ab eo nũquã non ſit. Et ita patet ꝙ non repugnat intellectui quod dicitur, cauſa agens non præcedere effectum ſuum duratione: quia in illis quæ repuguant intellectui, deus nõ poteſt facere vt illud ſit. Nũc reſtat videre an repugnet intellectui aliquod factum nunquã non fuiſſe, propter hoc ꝙ neceſſarium ſit nõ eſſe eius eſſe duratione præcedere, ꝓpter hoc quod dicitur ex nihilo factum eſſe. Sed ꝙ hoc in nullo repugnet, oſtenditur per dictum Anſelmi in mono
B logion, capitulo octauo, exponentis quomodo creatura dicatur facta ex nihilo. Tertia inquit interpretatio qua dicitur aliquid eſſe factum ex nihilo, eſt cùm intelligimus eſſe quidem factum: ſed non eſſe aliquid vnde ſit factũ. Per ſimilem ſignificatiouem dici videtur cùm homo contriſtatur ſine cauſa, dicitur contriſtatus de nihilo. Secũdum igitur hunc ſenſum ſi intelligatur quod ſupra concluſum eſt quia præter ſummam eſſentiam, cũcta quæ ſunt ab eodem, ex nihilo facta ſunt. i. nõ ex aliquo, nihil incõueniẽs ſequetur. Vnde patet ꝙ ſm hanc expoſitionem non ponitur aliquis ordo eius quod factũ eſt ad nihil quaſi oportuerit prius, quod factum eſt, nihil fuiſſe, & poſtmodum aliquid eſſe. Præterea ſupponatur ꝙ ordo ad nihil in propoſitione importatus, remaneat affirmatus: vt ſit ſenſus, creatura facta eſt ex nihilo, id eſt facta eſt poſt nihil: hçc dictio, poſt, ordinẽ importat abſolute. Sed ordo multiplex eſt, ſcilicet durationis & naturæ. Si igitur ex cõmu
C ni & vniuerſali nõ ſequitur proprium & particulare, nõ erit neceſſarium vt propter hoc ꝙ creatura eſſe poſt nihil dicitur, prius duratione fuerit nihil, et poſtea fuerit aliqd: ſed ſufficit ſi prius natura ſit nihil, q̃ ens. Prius enim ineſt vnicuiq; naturaliter quod conuenit ſibi in ſe, q̃ quod ſolum ex alio habet. Eſſe aũt nõ habet creatura niſi ab alio: ſibi autem relicta in ſe conſyderata, nihil eſt. Vnde prius naturaliter ineſt ſibi nihil, q̃ eſſe. Nec oportet ꝙ ꝓpter hoc ſit ſimul nihil, & ens: quia duratione nõ præceſſit. Nõ. n. ponitur ſi creatura ſemper fuit vt in aliquo tempore nihil ſit: ſed ponitur ꝙ natura eius eſt talis ꝙ eſſet nihil ſi ſibi relinqueretur: Vt ſi dicamus aerẽ ſemper fuiſſe illuminatũ à ſole, oportebit dicere ꝙ aer eſt factus lucidus à ſole: & qa omne quod fit ex contingenti fit ideſt ex eo quod nõ contingit ſimul eſſe cum eo quod dicitur fieri: oportebit dicere ꝙ ſit factus lucidus ex non lucido vel tenebroſo, nõ ita ꝙ vnquam fuerit non lucidus vel tenebroſus, ſed quia eſſet talis ſi ſibi ſoli relinqueretur: Et hoc expreſſius patet in
D ſtellis & orbibus qui ſemper illuminantur à ſole. Sic ergo patet ꝙ in hoc quod dicitur aliquid factum eſſe à Deo et nunquam non fuiſſe, nõ eſt intellectus aliqua repugnãtia. Si enim eſſet aliqua repugnantia, mirum eſt quomodo Aug. eam non vidit: quia hoc efficaciſſima via eſſet ad improbandum æternitatem mundi, cũ tamẽ ipſe multis rationibus impugnet æternitatem mundi in Vndecimo & Duodecimo de ciui. dei. Hanc autem vnde omnino prætermittit: Quinimmo innuere videtur ꝙ nõ ſit ibi repugnantia intellectuum. Vnde dicit Decimo de Ciui. dei. 31. cap. de Platonicis loquens. Id quomodo intelligãt viderint, non eſſe hoc videlicet temporis, ſed ſubſtitutionis initium. Sicut enim inquiunt ſi pes ſemper ex æternitate fuiſſet in puluere, ſemper eius ſubeſſet veſtigiũ, quod tamen veſtigium ex calcante factum nemo dubitaret: nec alterum altero prius eſſet, quamuis alterũ ab altero factũ eſſet, Sic inquiũt & mundus & dij in illo creati ſemp. fuerunt, ſemper exiſtente eo qui fecit: & tamen facti ſunt. Nec vnquam dicit hoc nõ poſſe intelligi: ſed alio modo procedit contra eos. Item dicit. 11. libro. 4. ca. Qui aũt à Deo quidem factum mundum fatentur, non tñ eum temporis volunt habere, ſed ſuç creationis initium, vt modo quodam vix intelligibili ſemper ſit factus, dicunt quidem aliquid, vnde ſibi deum videntur velut à fortuita temeritate defendere. Cauſa autem quare vix eſt intelligibilis, tacta eſt prima ratiõe. Mirum eſt etiam quomodo nobiliſſimi Philoſophorũ hanc repugnantiam nõ viderunt. Dicit enim Augu. in eodem lib. capitulo. 5. contra illos loquens, de quibus in præcedenti auctoritate facta eſt mentio. Cum his enim agimus qui etiam deum corporum & omnium naturarum, quç nõ ſunt, quod ipſe, creatorem nobiſcum ſentiunt. De quibus poſtea ſubdit. Iſti philoſophi cæteros nobilitate atque auctoritate vicerunt. Et hoc etiam patet diligenter conſyderanti dictum eorum q poſuerunt mundum ſemper fuiſſe: quia nihilominus ponũt eum à Deo factum: nihil de hac repugnantia intellectum ſentientes. ergo illi qui tam ſubtiliter eam percipiunt ſoli ſunt homines, & cũ eis oritur ſapientia. Sed quia quædã auctoritates videntur pro eis facere, ideo oſtẽdendum eſt ꝙ præſtant eis debile fundamentum. Dicit enim Damaſcenus in libro. 1. cap. 8. Non aptum natum eſt quod ex non ente ad eſſe deducitur coæternũ eſſe ei quod ſine principio eſt & ſemper eſt. Itẽ Hugo de ſancto victore in principio libri ſui de ſacramentis dicit. Ineffabilis omnipotẽtiç virtus nõ potuit aliquod præter ſe habere coæternum, quo in faciendo iuuaretur. Sed harum auctoritatum & ſimilium intellectus, per hoc patet quod Boetius dicit vltimo de conſolatione. Non rectè quidam cùm audiunt viſum Platoni mundum hunc nec habuiſſe initium temporis nec habiturum eſſe defectum, hoc modo conditori cõditum mundum fieri coçternum putant. Aliud enim eſt per interminabilem duci vitam quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitç totam pariter complexũ eſſe præſentiam: quod diuinç mentis proprium eſſe manifeſtum eſt. Vnde patet ꝙ etiam non ſequitur quod quidã obijciunt. ſ. ꝙ creatura çquaretur deo in duratione: Et ꝙ ꝑ hunc modũ dicatur ꝙ nullo modo poteſt eſſe aliquid coæternum deo. Quia nihil. ſ. poteſt eſſe immutabile niſi ſolus deus: quod patet per hoc quod dicit Auguſt. 12. de ciuitate dei. cap. 15. Tempus quoniam mutabiliter trãſcurrit, æternitati immutabili non poteſt eſſe coæternum. Ac per hoc etiam ſi immortalitas angelorũ non tranſit in tẽpore, nec p̃terita eſt, quaſi iam nõ ſit nec futura: quaſi nõdum ſit tamẽ eorum motus quibus tempora peraguntur in futuro, in præteritum tranſeunt. Et ideo creatori in cuius motu dicendum non eſt vel fuiſſe quod iam non ſit, vel futurum eſſe quod nondum ſit, coæterni eſſe non poſſunt. Similiter etiã dicit. 8. ſuper gene. Quia omnino immutabilis eſt illa natura trinitatis, ob hoc ita æterna eſt, vt ei aliquid coæternum eſſe non poſſit: & ſimilia verba dicit in Vndecimo lib. Confeſſionum. Adducunt etiam pro ſe rationes quas etiam philoſophi tetigerũt & eas ſoluerũt. Inter quas illa eſt difficilior quæ eſt de infinitate animarum: quia ſi mundus ſemper fuit neceſſe eſt modo infinitas animas eſſe: ſed hæc ratio nõ eſt ad propoſitum, qa deus mundum facere potuit ſine hominibus & animab⁹: vel tũc etiam potuit hominem facere quando fecit, ſi etiã totum alium mundum feciſſet ab æterno, & ſic non remanerent poſt corpora animæ infinitç. & prçterea adhuc nõ eſt demonſtratum ꝙ deus non poſſit facere, vt ſint infinita actu. Aliç etiam rationes ſunt à quarum reſpõſione ſuperſedeo ad prçſens, tum quia eis alibi reſponſum eſt: tũ qa quædam earum ſunt ita debiles ꝙ ſua debilitate cõtrariæ parti videntur probabilitatem afferre.

THOMAE DE VIO CAIETANI CARDINA. SANCTI SIXTI.

DE SVBIECTO NATVRALIS PHILOSOPHIAE QVAESITVM.

QVærinir an ens mobile sit subiectum in philosophia naturali. Et videt q non. Primo. Quia aut ens mobile significat substantiam mobilem, aut accidens mobile, aut tertium cõmune vtriq;. Si primum, cùm substantia mobilis & corpus mobile sint idem conuertibiliter, sequitur q poneretur sm rem corpus mobile subiectum philosophiæ: quod est contra tenentes ens mobile. Si secundum, hoc est manifeste contra omnes, & veritatẽ. Si tertium, tunc sequeretur, q ens diceret tertium conceptum abstrahibilem à substantia & accidente, quod est contra Thomistas. Secundo sic. Subiectum scientiæ debet esse vnius rationis formalis, alioquin non haberet quod quid est. & consequenter nec esset principium scientię: quia vt dicitur in primo de Anima in textu.11. principium omnis demonstrationis est quod quid est. Nec haberet aliquã per se primo passionem. quia ei, quod non est in se natura vna, quicquid per se vnum conuenit, conuenit ratione partium, & consequenter nulla passio conuenit ei primo, ens autem mobile dicit aggregatum ex duabus ratiõibus formalibus: ergo non est subiectum. Si dicatur, q illa duo ponunt ad circumloquẽdum vnam rationem formalem, quemadmodum moris est ponere passiones loco differentiarũ, contra. Ratio subiecti in scientia debet esse primo & maxime nota in scientia, eò q tota scientifica cognitio ex illa dependet: sed si circumlocutione eget, non esset huiusmodi: implicatio siquidem est in adiecto, dicere q est ratio formalis in scientia, & q circũloquimur illam passionis nomine, vtpote occultam. ergo &c. Tertio. Si ens mobile esset subiectum philosophiæ Naturalis: aut philosophia Naturalis esset pars Metaphysicæ, aut esset subalternata illi: vtrunq; est falsum: ergo. Tenet consequentia, quia aut ens mobile addit supra ens conditionem p se diuidentem ens, aut accidentalem enti. si primo modo, sequitur q ens mobile à Metaphysico consyderandum

T.c.42. est, quia in primo Post. cap.22. dicitur q eiusdem scientię est consyderare subiectum aliquod & partes subiectiuas per se: & cõsequẽter esset philosophia Naturalis, cui ascribitur ens mobile, pars Metaphysicę. Si secũdo modo, sequitur q Philosophia Naturalis Metaphysicæ subalternaretur, eò q vt dicitur in primo Poste. ca.8. descẽdere de genere in genus sm quid. i. sm conditionem accidentalẽ (vt communiter exponitur) est solius scientiæ subalternatæ conditio ab Aristo. tradita. Quarto sic. Subiectum in scientia debet esse illud, ad cuius rationem formalẽ omnes resoluuntur passiones & conclusiones illius scientiæ, vt de se patet: sed passiones & consequenter conclusiones physicæ resoluuntur vltimo in philosophia naturali, ad quod quid est substantiæ, seu corporis naturalis, eò q oia accidentia physica causantur ex substantia naturali. ergo substãtia naturalis, seu corpus naturale ponẽdũ est subm.

In hac dubitatione primo distinguam opiniones. Secundo declarabitur opinio San. Tho. Tertio simul ipsa confirmabitur, & contra alias opponetur. Quarto respõdebitur argumentis in oppositum.

QVo ad primum sciẽdum est de subiecto adęquato Philosophiæ Naturalis (de quo hic est sermo) quosdam loqui in re hac naturaliter, quosdam vero innaturaliter: propter quod hi à nostra resecãdi sunt

E disputatione, quam inter Phylosophos agimus. Supponunt enim intelligentias mobiles esse, & Philosophiam Naturalem infra sensibilia non arctantes, cõmune aliqd sensibilibus & separatis à materia, quatenus mobilia sunt, subiectum Philosophiæ dicunt, operiuntque errorem suum theologicę pietatis nomine.

Contra hos enim non oportet naturalem disputare, apud quem indubitatum principium est, substantias abstractas immobiles esse, & terminum cõsyderationis Philosophicæ esse animam humanam; partim abstractã, partim non, vt dicitur Secũdo Physi. tex.26. & vltimũ quod potest Naturalis de intelligẽtijs attingere, est declarare q sunt, vt Auer. dicit primo Phy. cõ. vlti. Quanta tamẽ sit quorundam horum temeritas, silẽtio inuoluẽdum nõ est, cùm præsumant propriam opinionem, theologię sententiam asserere, sicq; theologicæ facultatis expertibus, in Philosophia tamen nutritis, deridendi theologiam occasionem præbent. Non est enim ex Sacra Scriptura, nec ex

F Theologis Sanctis ab Ecclesia approbatis traditum, q Angeli sic mouentur, vt motus continui subiectum sint: sed potius oppositũ, vt in theologia discussum à sanctis est. Vnde, si peripateticos arguendos cẽsent, glorientur ex Scotica officina hos se errores dep̃hẽdere, nõ ex Theologia. His ergo omissis, ad naturales trãseamus. Quorum opinio non est vna: dũ alij mobile, alij ens, alij vtrũque ex subiecto Physicæ resecandum putant. Et illi quidẽ qui neutrius nomen recipiunt, secunda & quarta ratione ad oppositum facta mouentur: & sensibilem seu naturalem substantiam subiectum fore censent. Qui vero ens tãtum abijciunt, corpus mobile subiectum Philosophię ponunt. Et hi adhuc diuisi sunt dum quidam ly mobile passionem significare concedunt, quidam autem rationẽ formalem corporis Physici supponere contendunt. Mobile autem tantum abijcientes, sunt qui ens naturale subiectũ dicunt. Sunt ergo quinq; opiniones naturaliter loquẽ-

G tium. s. Thomistarum, tenentium ens mobile: & Albertistarum, dicentium corpus mobile: & Modernorum multorum, dicentium substantiam naturalem seu sensibilem: & quorundã etiã Modernorũ asserentiũ corpus Physicũ seu naturale: & eorũ, qui ens naturale subiectum credunt.

Auerroyste aliqui.

Alberti & egidii sequaces.

Quinq; opiniones naturales de subo philosophię Naturalis adæquato.

QVo ad secundum, cùm ens mobile complexionem quandam nominum contineat, singula distinguenda sunt. Et primo quidem circa ly mobile triplici opus est distinctione. Primũ est q cùm mobile motum respiciat, sicut motus sumitur dupliciter. s. proprie, vt distinguitur contra mutationem in.5. Physico. & qui ad tria tantum genera esse dicitur & communiter, vt continet in se & motum proprie dictum, et mutationem, scilicet generationem & corruptionem: ita mobile dupliciter sumi potest: in quæstione tamen ista sumitur cõmuniter, prout idem est, quod mutabile Physica mutatione. Secunda est, q aliquid potest dici mobile dupliciter. s. subiectiue, quod. s. est subiectũ motus: & terminatiue, quod

H scilicet est terminus alicuius mutationis. Et quantuis prima facie mobile sonet subiectum motus, si tamen restringendum est in proposito, magis tenendum est terminatiue q̃ subiectiue, vt ex dicẽdis apparet. Iudicio tamẽ meo indistincte tenendum est, non ea ratione vt sit commune ad omnia quomodocunq; mobilia, contineat q; vt partes subiectiuas materiam, & formam &c. (quia hoc est cõtra San. Tho. in primo Physi. super tex. com.6. vbi in diuisione literæ expresse dicit, q in primo libro Physi. agit de principijs intrinsecis entis mobilis, scilicet de materia & forma: ex hoc aperte insinuãs ens mobile quod est subiectum philosophiæ, non esse totum vniuersale respectu materiæ & formę: sed totum integrale seu essentiale) sed ea potius ratione, vt, s. illa notissima sui acceptio supponatur, quam ex sensu supponere oportet: perhibent enim nobis sensus mobilia esse, an autẽ subiectiue an terminatiue

mutentur

mutentur ea, quæ moueri videmus, ratione magis discernitur q̃ ex sensu habeatur. A Tertia est, ꝙ mobile æquiuocum est nomen ad aptitudinem ad motũ & ad fundamentum illius aptitudinis, sicut si risibile significaret aptitudinem ad ridendum, & rationalitatem, quæ est eius fundamentum. Quid autem mobile in proposito significet, difficile est hac sola quæstione elucidare. Quamuis enim impossibile sit subiectum & passionem simul accipi pro subiecto in aliqua scientia, sic ꝙ totum aggregatum subiectũ sit (quia oportet subiecti vnam esse rationem formalem, & ex quod quid est subiecti, & quid est passionis vna ratio formalis constitui nequit) nihil tamen prohibet aggregatum ex subiecto & passione, subiectum sic constitui, vt passionis quod quid est, sit ratio formalis subiecti in illa scientia. Et hoc modo intelligi potest mobile passioné significare in proposito, ita ꝙ mobilitas, quæ est passio, sit ratio formalis enti vel corpori ꝙ sit subiectum Philosophiæ naturalis. vñ solet fieri reduplicatio supra ly mobile, B dicendo ens aut corpus mobile, inquantum mobile est subiectum Physicæ. Suadetur autẽ in proposito sic sumi mobile ex subiecto Mathematicæ: sicut enim Physica est de entibus in eo ꝙ mobilia, ita Mathematica est de entibus in eo ꝙ quanta. Constat autem Mathematicę sic esse subiectum ens quantum, vt quantitas ipsa quæ substantiæ materialis passio seu proprium accidens est, ratio formalis subiecti Mathematicæ sit. Erit ergo Physicę subiectum ens aptum moueri, sic ꝙ aptitudo ad motum, ratio formalis subiecti sit. Et confirmatur hoc magni Alberti authoritate, qui in primo Physi. distinguens corpus in Metaphysicum, Mathematicum, et Physicum: mobilitatem, quam rationem formalẽ subiecti dicit, posteriorem corpore quanto naturaliter dicit. Nec obstat ꝙ eiusdem scientiæ est considerare de passione & subiecto eius: quoniam hoc intelligitur, quãdo tractatur de passione vt passio est, non autem quando passio primum subiecti lo C cum tenet: vt patet de quantitate in mathematica, quæ de substantialibus principijs subiecti eius à quo fluit, non se impedit. Similiter non obstat ꝙ perfecta cognitio de re non habetur absq; quod quid est subiecti: hoc enim non est sic accipiendum, vt omnis cognitio citra illam sit imperfecta, ita ꝙ non sit euidens, & scientifica: sed vt absq; quod quid est subiecti, consumata, omnimodaque notitia de re haberi non possit. Quod physicæ accidere non inconuenit: quoniam mathematicæ hoc conuenire certũ est. Mathematicus enim ignorat, an quantũ sit substãtia vel accidens, & quantitatis subiectũ &c. & tñ certissimus est omnium, vt dicitur in Secundo Meta. text. & cõ. vlti.

Sed contra hanc viam est, ꝙ sm eam ad Philosophum naturalẽ non pertineret considerare aliquod prædicatũ quiditatiuũ cuiuscunq; substantiæ: nisi forte aliqua substantia sit de qua quiditatiue prædicaretur aptitudo ad motum: & consequenter Philosophia naturalis non esset de substantia, sed esset de accidente, quemadmodum Mathe D matica. Si enim mobilitas, id est aptitudo ad motũ, quæ passio ponitur entium naturalium, ratio formalis subiecti physicæ acceptatur, nõ licebit physico de ratione adæquati subiecti eius differere: quia illa prior est, ac ꝑ hoc descendendo à mobilitate in communi ad talem vel talem mobilitatem in specialibus partibus Philosophiæ naturalis, nõ licebit ad quod quid est talis vel talis subiecti descendere, sed quemadmodum adæquati subiecti mobilitatis quod quid est omissum fuerat, pari ratione specialia quod quid erat esse, subiectum talium mobilitatum omittenda sunt: quoniam nulla pars alicuius scientiæ tractat de aliquo priori propria ratione formali. Nec video quomodo possit huic rationi satisfieri, nisi tenẽdo ꝙ Metaphysicę est cõsyderare quod quid est in particulari. Qđ quia non credo verum, idcirco puto melius tenere, ꝙ mobile in proposito non significat ipsam aptitudinẽ ad mo A tum, si est passio: sed eius fundamentum. Cum enim ista aptitudo, quam mobilitatis nomẽ sonat, quibusdam entibus repugnet, scilicet separatis à materia, & quibusdam non, scilicet materialibus: & de entibus materialibus (puta homine & boue) non reputetur prædicari substantialiter, consequens est, ꝙ aliquid præcedat in eis, ex quo ipsa aptitudinem hanc sortiantur: & hoc fundamentum mobilitatis est. Notanter autem dixi nõ reputetur: quia cõmuni voci satisfacere volens, distinctionem hanc mobilitatis pertractaui. In. 10. siquidem Meta. tex. vlti. sub dubio relinquitur, an corruptibile sit substantia, an in substãtia. i. sit de substãtia rei, aut eã sequatur, vt exponit Auerroys. Corruptibilitas autem quędam mobilitatis species est, vel mobilitas ipsa, sm illud. 8. Phy. tex. com. 25. in omni motu corruptio est. Sanctus tho. etiã ibidem inter substantialia prædicata corruptibile ponere videtur. Aristoteles quoq; in primo Phy. tex. 8. idem sentire videtur, B dum dicit, ꝙ ad Naturalem non spectat probare mobilitatem. hoc enim non esset verum, si mobilitas esset passio ꝯsequenta à formali ratione subiecti Philosophiæ naturalis: posset enim per illam rationẽ à naturali Philosopho probari. Nisi forte quis dicat dictum Aristo. non esse verum ꝑ se, sed per accidens: quia. s. est passio notissima. Sed hoc non est tutum. tum quia non est sermo per accidens consuetus Aristo. tum quia saltem defendere mobilitatẽ pertineret ad Philosophum naturalem, & non ad Metaphysicum, sicut & quamlibet passionem subiecti proprij quilibet artifex defendere debet. Nec obstat ꝙ sit passio per se nota de adæquato subiecto, quoniam per se notum & non per se notum, faciunt quidem differẽtiam quo ad probari vel non probari posse aliquid, vt patet in. 2. Physico. tex. com. 6. non tamen faciunt differentiã quò ad defendere vel non defendere: quoniã si occulta tuenda sunt, manifesta magis sunt tuenda: modo non sunt principia, C sed ex principijs: qualis est mobilitas, si passio ponitur. Quicquid autem de hoc sit, mobilitas, quæ est ratio formalis subiecti Physicæ: non passio, sed quod quid erat esse est entium naturalium: & ꝯuenit naturalitatẽ & mobilitatẽ passionẽ eorũ si cõcedatur: illam quidẽ, quia relatiua proprietas est: istam vero, quia passio dicitur.

Circa vero ly ens, hoc tantum distinguere oportet, ꝙ dupliciter entis nomine vti consueuimus. Primo pro omni eo quod habet esse quocunq; modo. & sic hic non capitur. Secundo pro eo quod proprie esse dicitur. hoc autem in his, quæ fiunt, est id quod proprie fit: eius siquidem est esse proprie, cuius est fieri. Id autem quod proprie fit (vt Septimo Meta. tex. com. 28. patet) est cõpositum: siue substantiale, vt homo: siue accidentale, vt homo musicus: & sic simil in proposito. Vnde colligendo dicta, ad hoc ꝙ aliquid sit pars subiectiua entis mobilis, quod subiectũ Physicæ dicimus, exigit, & ꝙ sit proprie ens, & ꝙ sit mutabile physica mutatione. Et propterea, nec materia pri D ma, nec forma substantialis, aut accidentalis ens mobile est: sed entis mobilis principia hæc omnia sunt. Est ergo ens mobile communius q̃ sit corpus mobile, & q̃ substãtia naturalis siue sensibilis: quia cõtinet sub se omnia materialia composita, quæ sola mutabilia sunt: siue sint substantialia, siue accidentalia, siue sm formam absolutam, siue sm vbi. Est & ens mobile abstractius quid quocunq; prædictorum, quanto ens aliquem gradum concomitãs prius est illo, dato etiam ꝙ ad composita accidentalia se non extenderet. Nec obstat contractio per ly mobile: t q̃m sicut substantia rationalis abstractius quid est q̃ animal rationale, sic ens mobile, abstractius & prius q̃d est q̃ substantia mobilis: quamuis enim ex parte ly mobile æqua sit abstractio, ex parte tamen ly ens, & ly substãtia abstractius est ens mobile. Vnde quẽadmodum concedens substantiam rationalem, adhuc disputãdi locum haberet, an illa rationalis substãtia esset corpus, an animal &c. & cõtinue

tinue ab abstractiori ad minus abstractum quæstio descẽ ret, dum à substãtia rationali ad corpus rationale, & à corpore ad corpus animatum &c. veniretur. sic sub ente mobili quæstio remanet, an illud sit substãtia, an corpus &c. Cùm igitur in re mutabili consyderari possit & ꝙ sit corpus mutabile, & ꝙ sit substãtia mutabilis, & ꝙ sit ens mutabile, Diui Thomę sententia est, naturalia ratione subiecti Philosophiæ Naturalis induere primo, non quatenus sunt corpora mutabilia, aut substãtię mutabiles, sed quatenus sunt entia mutabilia: ita ꝙ ens mobile licet, complexionem nominum contineat, incomplexum tamen & ꝑ se vnum quod quid est significat, sicut ens per se. Quemadmodum enim diuiso ente in per se & in alio, si simplicibus vocabulis careremus, substantiam ens per se nominaremus, & accidens ens in alio, & tamen vnam formalem rationem significaremus, non aggregatam ex pluribus: ita diuiso ente in transmutabile & in intransmutabile, carentes simplici vocabulo, ens transmutabile seu mobile vocamus alterum membrum, quod vnius est quiditatis. & illud Philosophiæ naturalis subiectum esse adæquatum dicimus. Hæc de secundo.

QVo ad tertium, cùm ens mobile duo nomina cõplectatur, & vnum significet: primo ostendendũ est, ꝙ eius significatum est adæquatum Philosophię subiectum: deinde, ꝙ his nominibus conuenientissime significatur. Primũ probatur tripliciter. Primo sic. Adæquatum subiectum primarum passionum naturalium est adæquatum subiectum Philosophiæ Naturalis: sed ens mobile, & non substãtia, aut corpus naturale, seu mobile, est adęquatum subiectum primarum passionum naturalium: ergo &c. Maior est per se nota. Minor vero probatur, accipiendo transmutabilitatem, seu, quod idẽ est, mutabililitatem pro prima passione physica, vel saltẽ vna de primis, aut eis ęquiualente, vt ab omnibus supponitur. Tunc sic. Adæquatum subiectum transmutabilitatis, habet materiam, formam et priuationem pro adęquatis principijs: sed tantum ens mobile habet hæc pro adæquatis principijs: ergo nihil aliud ab ente mobili est subiectum adæquatum transmutabilitatis, & consequẽter primarum passionum naturalium, quod erat probandum. Maior huius prosyllogismi est ex eo euidens, ꝙ oportet ista tria in omni materia esse adæquata sibi inuicem, scilicet passionem, & subiectum, & propria passionis principia, vt patet de risibilitate, & homine, & animali rationali: constat autem ex. 1. Physico. per longũ processum, trãsmutabilitatis principia prima, esse materiam, formam et priuationem: oportet igitur eius, ad quod tanꝗ ad adæquatum subiectum primo sequitur transmutabilitas, esse adęquata principia, materiam, formam et priuationem. Minor patet ex his, quæ in. 12. Meta. à tex. 19. vsq; ad tex. 29. dicuntur. s. ꝙ materia, forma & priuatio ad genus substantiæ non arctantur: sed materia, forma & priuatio generis substantiæ, sunt principia propria substantię mutabilis: & materia, forma & priuatio in genere quantitatis, sunt propria principia quanti mutabilis: & materia, forma & priuatio i genere qualitatis sunt principia propria qualis mutabilis. Si dicatur ꝙ quemadmodum principia propria substantiæ continent propria principia cæterorum generum, quia sunt causæ eorum (vt ibidem docet Aristo.) sic substantia mutabilis continet omne quantũ & quale mobile: & transmutabilitas substantiæ omnem aliam. & propterea licet materia, forma & priuatio excedant substantiam mobilem formaliter, nõ tamen virtualiter. Hoc licet sit subtiliter dictum, vim tamẽ rationis nõ excludit, propter duo. Primo: quia falsum est, ꝙ principia propria substãtiæ mutabilis sunt principia principiorum cæterorum generũ mutabilium. Quamuis enim sit verum & expressum in. 11. Meta. cap. supradicto, ꝙ per se principia essendi in genere substãtiæ sunt principia prin-

E cipiorum essendi in cæteris generibus, idest ꝙ materia & forma substantiæ, sunt causæ materiæ & formæ in quantitate & qualitate &c. veritati tamen aduersatur, ꝙ per se principia transmutabilitatis substantialis sint principia principiorum transmutabilitatis aliorum generum. Priuatio enim in genere substantiæ, quæ est per se principiũ non substantiæ, sed transmutationis substantialis, nõ est vniuersaliter, & cõsequenter nec per se principium priuationis, quæ est principium transmutationis accidentalis: vt in corpore cælesti patet, vbi ens mobile s'm locum, habet omnia propria principia. s. materiam, formam & priuationem: cælum autem substãtialiter non habet nisi duo principia, quæ sunt essendi per se principia: siue ibi sit materia, quæ est pura potentia, siue simplex corporeitas pro materia, & intelligentia pro forma: nullo enim modo est ens mobile substantialiter. Secũdo: quia dato ꝙ esset talis inclusio virtualis, adæquatum tamen subiectum transmutabilitatis, & similiter adæquatum principiatum ex

F materia, forma & priuatione, esset non substantia mobilis, sed ens mobile: quoniam, quando aliqua proprietas vniuersalis s'm prædicationem habet subiectum adæquatum s'm prędicationem, in quo reperitur causa, s'm quam inest quibuscunq; proprietas illa, illud tale est eius subiectum s'm ꝙ ipsum. Nec est requirendum pro primo subiecto illius illud, ad quod per viam resolutionis proprietas illa & eius principia reducuntur: alioquin periret doctrina tradita in lib. Poste. ca. de vniuersali. Docemur enim ibi sistere, quando adæquatum subiectum s'm prædicationem inuenimus, & causam in eo, per quam sibi cæterisq; illa passio inest. nulla etiam posset poni proprietas communis alicui analogo ad substantias & accidentia: cũ accidentia & eorum proprietates et principia in substantijs virtualiter includantur. Nisi ergo velimus abuti vocabulis & rationibus eorum, quod in se est subiectum adæquatum transmutabilitatis, in seipso adæquate claudit pro-

G pria principia transmutabilitatis: sed nec substantia mobilis, nec corpus mobile claudit in se illa: quoniã propria principia trãsmutabilitatis vniuersalis, seu in cõmuni, sunt materia forma, & priuatio in communi, quæ genus substantię transcẽdunt: enti autem mobili adæquantur: quicquid enim ex materia, forma & priuatione constat, ens mutabile est, & èconuerso, eò quòd priuatio machinatur ad malum: Ens igitur mobile est proprium & primũ mobilitatis subiectum.

Secundo probatur propositum, & directe arguitur cõtra ponentes corpus mobile, sic. Coniunctio omnia mobilis cum ratione corporeitatis, non supponitur in naturali philosophia: sed in. 6. Physi. probatur, ergo non corpus mobile, sed ens mobile est subiectum philosophię naturalis. Antecedens patet in tex. 12. sexti Phy. vbi probatur, ꝙ omne mobile est corpus. Consequentia vero patet tum ex eo, ꝙ si corpus mobile ponitur adæquatum subie-

H ctum, oportet supponi mobilitatem coniunctam esse corpori, aut vt rationem formalem, aut vt passionem: tum ex eo, ꝙ oportet supponi corpus coextendi ipsi mobili: alioquin non supponeretur subiectum adæquatum scientiæ. Vtrunq; autem horum impossibile est supponi, ignorata vniuersali coniunctione ipsius mobilis cum corpore, vt de se patet: ergo. Et hæc est ratio San. Tho. in primo Physico. nunquam enim dixit ipse, ꝙ Philosophus naturalis probet corpus mobile esse, vt communiter sibi imponitur, quia non intelligitur (corpus enim mobile esse ꝗ dubitant, non egent medio, sed sensu quo vel seipsos moueri participiant) sed dixit, ꝙ probat omne mobile ẽ corpus. Et vt plenius huius rationis vis percipiatur, aduertendum est primo, ꝙ subiectum adæquatum scientiæ resoluentis suas conclusiones in principia per se nota (qualis est philosophia naturalis) oportet & ꝙ sit subiectum primarum passionum, ac ꝑ hoc ꝙ sit principiũ essendi, &

consequenter

consequenter cognoscendi secundum naturam caeterorũ & q; sit principium cognitionis in nobis, siue ad latentes proprietates & occulta principia à posteriori, siue à priori procedatur: quoniam subiecti cognitionibus praesupponitur. & vt dicit Auer. in. 2. Phy. com. 26. nec à priori nec à posteriori probari potest in scientia: & innatum est nobis, q; oportet semper à notioribus nobis procedere: vt in primo Physi. com. 4. dicitur. Sicut ergo prima ratio superius facta, p̄cedit ex ordine naturae, sic ista procedit ex nostro ordine cognoscendi. Et propterea San. Tho. dixit, q; ad auditores probatur omne mobile esse corpus: insinuãs per hoc, cognitionis magis, quàm rei ordinem. Aduertendum est secundo, quòd quamuis aliud sit omnem mobilitatem esse coniunctam corpori & aliud cognosci omnem mobilitatem esse coniunctam corpori, ad hoc tamen quòd corpus mobile ponatur subiectum adaequatum, nihil refert quid horum deficiat: quoniam sicut deficiente coniunctione illa secundum rem, corpus mobile prohiberetur ex p̄te rei esse subiectum, ita deficiente coniunctione illa in esse cognito, ex parte cognitionis quae praehaberi debet impeditur. Non sufficit autem praesupponi aliquod mobile esse corpus (quod ad sensum patet) sed oportet supponere omne mobile esse corpus: Tum quia ad hoc quòd complexum aliquod vel complexe significatum induat rationẽ subiecti adaequati in scientia, oportet id quod est vt formale, & sit & supponatur per se coniunctum alteri vt passio vel ratio formalis: alioquin frustra de materiali parte complexi illius quaestio fieret: cùm ea quae sunt per accidens, variabilia & extra quaestiones scibiles sint: hoc autem sicut impossibile est esse, nisi omne tale illi insit, ita est impossibile supponi, nisi omne tale inesse illi supponatur: quoniam omnia haec, sicut in naturae ordine praeexigunt de omni, ita & in cognitionis ordine: unde si naturalis scientiae subiectum est corpus mobile, oportet in hac scientia quae de mobili in eo quòd mobile tractat, supponere mobile, quod vt formale se habet, coniunctum esse corpori per se, vel vt passionem, vel vt rationem formalem: neutrum autem horum fieri potest, nisi supponatur omne mobile corpori connexum esse: imaginari enim non potest vt propria passio aut ratio formalis credatur esse alicuius id quod communius illo dubitatur: Tum quia ad hoc, vt aliquod complexum vel complexe significatum, habeat rationem adaequati subiecti alicuius scientiae, non minus oportet id quod vt formale ponitur adaequari scientiae, q̄ id quod vt materiale sumitur coextendi illi formali: alioquin si materiale rationem formalis contraheret, scientia quae adaequate rationem formalem respicit, subiectum suum excederet. nihil autem refert (vt dictum est) coextensionem talem nõ esse aut non supponi. Si igitur corpus mobile in eo q; mobile, adaequatum subiectum ponatur philosophiae naturalis, oportet Philosophiam quae de mobili in eo q; mobile est, supponere corpus euacuare mobile: alioquin adaequatum sibi subiectum quamuis haberet, non tamen supponeret: & consequenter subiecti rationem non haberet. Hoc autem impossibile est supponi quandiu nescitur an omne mobile sit corpus, vt de se patet. Potes aũt rationẽ hanc iuxta Sanctum Thomam, sic colligendo formare. Nulla scientia habens subiectum complexum aut complexe significatum, p̄bat eam cõiunctionem partiũ subiecti, sine qua cõplexũ illud subiecti rationẽ inducere non potest: alioquin scientia construeret sibi ipsi subiectum: quod de nulla scientia speciali dicere licet. Haec enim maior aequiualet maiori Sancti Thom. breuius assumentis: nulla scientia probat idest construit vel componit sibi ipsi subiectum. loquendo enim de subiecto complexo, aequiualet dicere, Nulla scientia componit aliquid vt sic suum subiectum, & dicere, nulla scientia probat suum
A subiectum, apud formaliter terminos speculantes. Sed Philosophia naturalis, si corpus mobile ponitur subiectum, construeret subiectum suum, ergo &c. Patet minor ex dictis: quia probat vniuersalem coniunctionem mobilitatis cum corpore, sine qua corpus mobile subiecti rationem habere non potest. Omissa autem verborum solicitudine, directe syllogizandum est sic. Nullum coniunctum cuius de omni coniunctio probatur in aliqua scientia, est subiectum adaequatum illius: Corpus mobile est coniunctum, cuius de omni coniunctio probatur in Philosophia naturali: ergo corpus mobile non est subiectum in Philosophia naturali. Maior iam patet, ex eo q; omne coniunctum quod ponitur adaequatum subiectũ, supponitur & per se coniunctum, saltem ex parte formalis: & coextensum rationi formali adaequati scientiam: Sed cuius coniunctio dubitatur de omni, non supponitur coniunctum per se, nec coextensum rationi formali: ergo. Minor ex. 6. Physi. patet, text. cõ. 32. vbi probatur
B vniuersalis coniunctio mobilis cum corpore, & processu philosophiae naturalis: maxime in secundo Physi. & secundo tractatu primi de coelo: vnde habetur vniuersalis coniunctio corporis cum mobili.

Sed remanent duae contra rationem hanc obiectiones excludendae. Prima est. quia non videtur verum quòd in sexto Physi. probetur omne mobile esse corpus, eò q; in tex. 32. probatur tantùm omne mobile esse diuisibile.

An omne Mobile, corpus esse probauerit Arist. 6. Physi.

Cõstat autem quòd, si probatur passio alicuius de mobili, non propterea probatur ratio formalis subiecti illius passiõis: Sic autem se habent diuisibilitas et corporeitas, vt patet. Secunda est, quia videtur haec secunda ratio aduersari primae. in hac siquidem dicitur, omne mobile esse corpus: in illa vero dicitur, ens mobile communius esse, & corpore & substantia mobili. Ad primum horũ dicitur, quòd, quia non cadit in intellectu humano, quòd aliquid supponatur esse corpus de quo dubitetur esse di-
C uisibile, nisi apud antiquis attributos errores, ponentes corpora indiuisibilia (quia diuisibilitas ipsa sic comes est corporeitatis & in esse & in cognosci, vt prius absque posteriori nunquam cognoscatur: experimur enim non aliter nos cognoscere aut supponere corpus, nisi vt quantum quoddam quantitate molis) ideo, si in philosophia non supponatur omne mobile esse diuisibile, à fortiori supponi non potest esse corpus: quia coniunctio mobilis cum corporeitate dum dubitatur, cum diuisibilitate non potest cognosci, nisi ratione aut sensu: Ex sensu autem constat, quòd nõ habetur: Ratio autem ad illam nulla inuenitur. Et si ex demonstratione illa sexto Phy. non acceptatur probatum saltem tanquam necessario consequens conclusionem formaliter conclusam, relinquitur maius incõueniens: quòd. s. omne mobile esse corpus, lõge remotius est à Philosophiae principio: vtpote. 1. Coeli. & 1. de Generatione. Peripatetici tamen ibidem vtranq;
D concludi propositionem indistincte intelligunt. vnde Auer. in primo Coeli cõ. 5. dicit. Probatum est in. 6. Physi. quòd omne mobile est corpus &c. Ad secundum vero dicitur, quòd licet ens mobile sit communius corpore (quia de multis praedicatur quiditatiue de quibus corpus non predicatur quiditatiue) non tamen est sic communius, quòd alicui insit cui corporeitas coniuncta non sit. omne enim ens mobile est corpus, vel claudit in se corpus. Potest & secundo dici (licet in idem redeat) quòd in sexto Physi. probatur omne mobile esse corpus. i. corporeum aliquid. Probãdo enim mobile esse diuisibile, nihil aliud p̄batur q̄ mobile esse ens corporeũ: siue illud sit corpus, siue corporeõ aliquid. Corporeũ autẽ conuertitur cũ ente mobili, dato q; corpusculum eo nõ cõuertatur. Et eodem modo potest argui contra ponentes substantiam naturalem aut mobilem. Omne enim naturale aut mobile esse substantiã cùm oporteat supponi, aut haberetur ex

acquisita est discursu syllogistico ex istius euidẽtia certat propter quod autem vnumquodq;, illud magis est: vt dicitur in primo Post. Tertio dicit, q si Philosophia haberetur à nobis sub perfecta rõne scientiæ qua est in se, procuIdubio subiectum oporteret omnino esse primo & maxime notum, vt arguendo dicitur. Quia autem nõ sic est, tantũ imperfectionis scientiæ nostræ admiscetur, quantũ subiecti cognitio cõpatitur: ex hac.n. incompleta cognitione subiecti, minus plena est cognitio subsequentium, difficultasq; in soluendis quæstionibus nõ parua. Ad tertium dicit negando consequentiã quęcunq; via teneat.

Eiusdẽ sciæ est cõsyderare subiectũ & partes, nõ quascunq;, sed eas quę genus scibile non ægrediuntur.

Non enim eiusdem scientiæ est consyderare aliquod subiectum, & per se partes eius subiectiuas, aut per se modos quoscunq;: sed eos, tñ, qui genus scibile illius subiecti nõ egrediuntur. Mobile autem extra genus scibile Metaphysicæ est, quã à materia sensibili non abstrahit. Accidentalem autem conditionem entis, mobilitatẽ esse, vt subalternatio requirit, nullo modo est possibile: vt ex his q scripsimus super cap. 13. primi post. patet: quia accidẽtalitas illa perseitatem & extraneitatem simul respectu illius subiecti exigit, quod respectu entis non est possibile: cũm nihil extraneũ sit ab ente: vt dicit. 3. Meta. tex. xl. Nec mihi obijciat, q San. Tho. in tractatu de Natura generis dicit, philosophiam naturalẽ pp accidẽtalitatẽ huiusmodi subalternari Metaphysicæ: quia tractatũ illũ forte nunq̃ vidit. S. Tho. Stilus.n. eius non est: & multa ibi sunt, quæ doctrinæ eius non consonant. Ad quartum, dicitur, q plus requitur ad hoc q aliquid sit subiectũ, q̃ q ad ipsum fiat resolutio: alioquin principia subiecti ad quæ vltimo fit resolutio, essent subiectum. Oportet ergo q ad eius rationem formalem fiat resolutio, tanq̃ adæquatũ primatum passionum subiectum. ad substãtiam aũt mobilem non fit mobilium resolutio sicut ad adæquatum mobilitatis subiectum, sed sicut ad primũ clausum in adæquato mobilitatis subiectó, quod est ens mobile: post resolutionẽ siquidem passionũ cõmuniũ in analogum subiectum, potest subiectum analogum ipsum in se resolui, posteri⁹ in prius reducendo: vt in tractatu de Nominum Analogia diffuse diximus.

An sola resolutio consyderatorũ i scia ad aliquid, subiectus sciẽtiæ constituat.

Et hic sit finis huius quęstionis in conuentu sanctę marię gratiarum in Mediolani suburbio. anno salutis. 1499. die. 6. nouembris. Sume igitur amãtissime mi frater Vincenti sollicitudinis hospitalitatisq; tuæ fructum, & quo præstas ingenij acumine discute, dans veniam minus cõsentaneis, memor quòd nihil in vllo vnquam genere cultum repentinumq; sit. Vale.

THOMAE DE VIO CAIETANI CARDINA. SANCTI SIXTI.

SVBTILISSIMA DE DEI GLORIOSI INFINITATE INTENSIVA,

QVAESTIO.

Vtrum Deus gloriosus sit infinitæ uirtutis, Quæstio unica.

Primũ argumentũ.

QVæritur vtrũ Deus gloriosus sit infinitæ virtutis. Et arguit q nõ. Primo. Quia aut Deus mouet cœlũ effectiue & immediate: aut nõ effectiue, sed vt finis tñt vel effectiue & mediate. Si primo mõ, & est infinitę virtutis: ergo motus cœli esset in nõ tpe. quod est cõtra sensum. Consequẽtia patet ex. 8. Phy. tex. 79. & primo Cœli. tex. 52. & Scdõ cœli. cõ. 58. & alibi &c. Si secũdo modo aut tertio, & est in

A finitę virtutis: ergo habet in rerũ natura vna virtus, quę si moueret effectiue & immediate, motus fieret in non tpe. Tũc vltra. Sed possibile est virtutẽ illã infinitã mouere effectiue & immediate: ergo possibile est ex ea seq motũ in non tpe: qđ est impossibile simpliciter. Prima cõsequẽtia ex antedictis est euidens. Affirmatio vero vltimi antecedentis patet, ex eo q virtus infinita nec est alligata causalitati finali mot⁹, nec mediate causalitati effectiue eiusdẽ, quin possibile sit ipsam ab his absolui: alioquin infinita virtus non esset. Si dicatur q hæc rõ supponit Deũ agere naturaliter, id est non quantũ vult, sed quãtum põt: & q hoc non est necessarium: quia Deus est natura intellectualis, cuius propriũ est agere fm intellectus sui definitionẽ, vt artifices facere videmus: & consequenter Deus tãta velocitate mouet, non quin plus possit, sed quia sic explicãdæ suæ arti expedire videt: Contra hoc primo. Quia saltẽ habet intẽtũ fm Arist. & Auer. cęterosq; Philosophos, tenẽtes Deũ, licet intellectualẽ, naturali tñ necessitate agere:
B Demõstratio siqdẽ posita i primo cœli tex. 90. ad ostẽdẽdam vnitatẽ mundi, manifeste supponit hoc, vt patet ex dubio ibidem moto ab Alex. & Auer. & San. Tho. et cęteris: venatio etiã numeri intelligentiarũ iuxta numerũ motuũ cœlestiũ in. 12. Meta. tex. 43. hoc idẽ ponit. Numerus enim motorũ nõ adæquatorũ, non põt ex motuũ numero efficaciter concludi, cũm posset facile quispiam dicere, plures motus ab eodẽ excedente motore fieri. Inconueniens quoq; reputatur ab Aristo. 8. Phy. tex. 79. q virtus finita & infinita possint æquali tẽpore mouere: quod tñ ex hac respõsione sequeretur. Auer. quoq;. 8. Physi. cõ. 15. & primo Cœli cõ. 21. & Auic. 6. Meta. hoc idem sentire vident. Secũdo. Quia vt dicit Primo Priorũ, & primo Cœli. tex. 119. id, ad quod sequit falsum impossibile, est simpliciter impossibile: sed ad virtutẽ ifinitã positam in rerum natura, licet agentẽ libere, sequit falsum impossibile. s. posse fieri ab ea motũ in non tpe: ergo ipsam esse in

Secundo

C rerũ natura est simpliciter impossibile. Probatur minor: Tum, quia non est impossibile Deum velle vti tota virtute sua: vt inductiue patet in omnibus agentibus (& vt dicitur in primo Cœli. tex. 103. ab vniuersali manifestata p inductionem in oibus sensibilibus, non est resiliendũ) Tũ quia consyderata tantum virtute diuina infinita, & non consyderato modo agendi (qui est posterior, s. agere per libertatem) sequitur motum fieri in non tpe: quãuis non de facto, tñ quantum est ex ratione potentię motiuæ. Cõstat aũt nõ solũ esse impossibile illud, ad quod sequit de facto poni aliquod impossibile in rerum natura, sed etiã illud, ad quod sequitur aliquod impossibile simpliciter. vnde hoc posset exemplificari sic. Quemadmodũ positio tua duo dicit. s. q est virtus infinita, & q agit libere, sic consequenter ego deduco duo. Ex primo quidem, q fieret motus in non tpore: ex secundo autem q de facto hoc falsum est. Ex quibus simul infertur quòd ad infinitam
D virtutem, licet agentem libere, sequitur aliquod falsum ipossibile, & cõsequenter ipsam inueniri est impossibile.

Secũdũ argumentum principale.

Secundo arguitur sic. Omni potentiæ actiuæ, in natura respondet aliquod possibile ex potentia passiua, & è conuerso (vt dicitur in primo cœli. com. 124.) vel saltem respondet aliquod possibile manifestatiuum totius illius virtutis actiuæ: vt sic aliter frustra esset, cũm potentia sit propter opus secundo Cœli text. 17. sed virtus diuina motiua est infinita per te: ergo sibi respondet saltem possibiliter aliqs motus manifestatiuus infinitatis illius: hoc autem est impossibile: Quia aut ille motus esset corporis infiniti, quod impossibile est inueniri: aut corporis finiti in nõ tempore, quod est impossibilius: aut esset corporis finiti in tempore æterno, vt est motus cœli, & hic non cõcludit infinitam virtutem motoris, sed immutabilem & immaterialẽ: aliogn omnes motores cœlorũ essent infinitæ virtutis. Et cõfirmat. Quia quãtitas virtutis actiuæ

ex effectus quantitate cognoscitur, vt dicit in Primo Coeli tex.n6. Vnde, cùm Deus nō possit producere effectum infinitum, vt communiter tenetur, & à philosophis, & à Theologis, consequens est q virtus diuina infinita non sit. Et confirmatur secundo ex 4. Phy. tex. 131. sic. Si impossibile est esse mobile, impossibile est esse motiuum, & è conuerso: & similiter, si impossibile est esse mobile velocitate infinita, impossibile est esse motiuum velocitate infinita: sed impossibile est tale mobile inueniri: ergo & motiuum infinitæ virtutis.

Tertio arguitur à credentibus se arguere ex cō. 38. Secundi de Coelo. vbi Auer. dicit, q, si motor non haberet potentiam terminatam, ergo neque naturam terminatam: & sic intelligerent ex sua natura motores infiniti, & non intelligerentur ex suo esse res propriæ ei &c. Ex illo enim cōmēto arguunt, q infinita virtus, est ens impossibile inueniri in rerū ordine: quia, si ponatur, sequeretur, inquint quidam, quòd totum non esset maius sua parte. Accepta enim virtute illa infinita, et diuisa secundum intellectum in duas quasi partes: ex quo quāta est virtualiter, cū quęlibet pars infiniti sit infinita, & vnum infinitum nō sit maius alio, consequens est, q tota virtus infinita est æqualis cuilibet suarum partium: quod est impossibile. Et ad hoc deducit ibi Auer. cùm dicit, q si esset motor infinitus, intelligerentur ex sua natura motores infiniti. Alij vero eandem inde volentes deducere cōclusionem, dicūt, Ideo esse impossibile ens habens virtutem infinitam: quia infiniti proprium est occupare totum. & ideo, si daretur infinitum secundum virtutem, occupparet omnē virtutem, nec compateretur secum aliquam aliam virtutē. & sic periret ordo vniuersi. Et, quia infinita natura contineret, & occuparet infinitas naturas: natura autem est primū principium motus: ideo dixit, q intelligerentur ex sua natura infiniti motores. Potest tamen difficilius, & ad mētem Auer. ibidem argui sic. Causa finitatis intēsiuæ est distinctio formarum: & hæc est cōmunis formis materialibus, & immaterialibus. ergo finitas illa est cōmunis omnibus formis. Antecedens probatur. Tum, quia distinctio formarum mouentium est causa finitarum proportionum ad mobilia (nisi enim esset diuersa natura mouentis Solē, à natura mouentis Saturnum, non posset reddi ratio suarum cōmensurationum ad mobilia propria) Tum, quia cōstitutiua formarum, ex quibus oritur earum distinctio sic se habere necesse est, q vnum aliquid claudit positiuū, quod reliquum non claudit, & è conuerso: Ab infinito autem nullum positiuum excluditur: ac per hoc periret multitudo & differentia motorum.

Quartū argumentū. Quarto arguitur sic. Si Deus esset infinitæ essentiæ, sequeretur, q nullum ens eēt perfectius alio: hoc est falsum: ergo. Consequentia probatur supponendo, q perfectio attēdatur penes accessum ad summū. q d' etiā habet in proposito ex. 10. Meta. cō. 7. vbi dicitur, q primus motor est mēsura oium substantiarū. Hoc n. stante deducit cōsequētia sic. Eorum, quorum nullum est alio propinquius summo, nullum est alio pfectius: sed, si deus est infinitus, nullum aliorum entium est sibi ppinquius alio: quia à quolibet distat in infinitum: ergo inter entia alia à deo nō datur perfectius & minus perfectum.

Quintū argumentū. Quinto arguitur auctoritatibus. Et primo Auer. 8. Physi. cō. 79. vbi negat primū motorē esse infinitū. Secundo in secundo Coeli. cō. allegato. 38. & 39. vbi subdit, q infinitas intēsionis impossibile est q inueniatur in formis inquantum sunt formæ. Et cōfirmat hoc idem in cō 71. & in de substantia orbis ca. 3. &c. Arist. quoque in secundo coeli tex. 71. testimonium huic parti perhibet, dum dicit, q, si adderetur stella orbi erratico, vltimus orbis esset in labore. Constat enim vt ibidem. & in com. 58. declarat Auer. q vltimum orbem reuoluere alios, est motorem eius hoc facere, quem omnia desyderant: quem cō-

E stat esse Deū. & cōsequēter nihil aliud est dicere, vltimus orbis esset in labore, q̄ Deus esset in labore. Hoc autē nō sequeretur, si deus esset infiniti vigoris: ergo

IN oppositum est auctoritas Arist. 8. Phy. tex. com. vlt. vtentis infinitate pro medio termino ad concludendum Deum esse incorporeum.

In hac quæstione tria sunt agenda. Primo declarabitur titulus, Secundo pbabitur pars affirmatiua. Tertio respondebitur rationibus ad oppositum.

QVo ad primum. Cùm finiti & infiniti ratio quātitati congruat, vt dicitur primo Physi. tex. 15. & quantitas diuidatur in successiuam & permanētem: & hæc in quantitatem molis & perfectionis: supponamusq; Deum esse incorporeum & immortalē &c. cōsequens est, q nec de quantitate durationis, nec molis quęstio præsens sit, sed de quantitate perfectionis, an infinita sit. Quia vero infinitum negationem claudit, non est putandum
F priuatiue teneri, sed vt cōmuniter & vere dicit, negatiue: quia non quæritur, vtrum Deus non habeat pfectionis terminos, quos sua vel alicuius alterius natura nata est habere, sed simpliciter quæritur vtrum nullos habeat perfectionis terminos. Et licet mutuo se consequātur infinitas virtutis & infinitas essentiæ: diuersa tamen quæsita formaliter sunt, & diuersa habēt propria media. Propter quod Diuus Tho. in. 7. q. primę partis tractat infinitatem essentiæ dei: & in. q. 25. infinitatem suæ potētiæ. Vnde quęstio nostra de infinitate virtutis, inquirens si infinitatem essentiæ quasi pertransibit, arguenda insufficiētiæ nō est. Vertitur ergo hoc in loco in dubium: an virtus seu potentia Dei gloriosi sit tantę perfectionis, q nullis perfectionis limitibus angustetur, an non: Verbi gratia, applicādo quęstionem ad virtutem motiuam: an virtus motiua Dei gloriosi sit tantæ perfectionis, q quantū est ex se, nullo limite claudatur, sed quacunq; velocitate
G data possit facere maiorem: an concludatur aliquo termino, puta q vltra velocitatem. 24. horarum non possit facere maiorem. Et hæc de primo.

QVo ad secundum. Quia non est intensionis præsentis discutere difficultatem hanc, nisi inter Peripateticos: & horum duos tantum, Principem. s. eorum et Auer. à quibus Metaphysicalia media propria ad infinitatem substantiæ diuinæ, aut non habemus, aut sic, vt nefas videatur mordaci multorum imperitię exponere: ideo duabus tantum vijs propositum ostendetur: Vnum tamen de ipsa diuina essentia præmittēdo. s. q est ipsum esse per essentiam, & totam essendi virtutem præhabens, superexcedensq; nobilitates omnium rerum quę fuerunt, & quæ sunt, & quæ possunt esse, etiam simul sumptarū. Quòd enim sit ipsum esse per essentiam Arist. 8. Meta. tex. 4. et Auer. 12. Meta. com. 51. testantur. Quòd vero ipsum esse p essentiam, totam essendi virtutem præhabeat, apud Sapientes penetrantes terminos, in dubium
H verti non potest, sed vt communis animi conceptio est, quemadmodum incorporalia non esse in loco. Exprimitur quoq; ab Auer. in cō. 21. 5. Meta. vbi dicitur, in Deo contineri nobilitates omniū generum: cuiusq; siquidem rei nobilitas fm aliquā essendi rationem est. Confirmaturq; ab eodem in. 12. Meta. cō. 18. & 36. vbi dicit, i primo motore omnia contineri actu. & in com. 51. Quòd autem omnium nobilitates simul sumptæ, deficiant à nobilitate prima, ex eo patet, q, cùm ipse ita sit summum ens, q cæterorū nobilitates claudat in se nobilissimo modo, tanto omnibus præstat, quanto eorum in se naturas nobiliori habet modo. Habet enim omnia in se p modum sui, qui est purus actus omnino. Vnde ridiculum est, qd' quidam non sunt veriti scribere, s. q cùm dupliciter possit intelligi Deum habere in se pfectiones omnium: vno modo sic, vt habeat in se vnam simplicem essentiam prēhabētem oīa, vt pura actualitas: alio modo sic, vt habeat

in se

in se gradus perfectionales correspondentes singulis perfectionibus contentis. Si secundo modo verificaretur, tūc Deus esset perfectior cæteris simul sumptis. si vero primo modo, non concluditur Deum esse perfectiorem omnib⁹ simul, sed singulis. Et quia primo modo verificatur, ideo ex his non habetur Deum esse perfectiorē omnibus simul sumptis. Ridiculū inquam est, quia puerile est in Philosophia, æquare perfectiones particulares pfectionibus vniuersalibus. Nō.n. est possibile fm rem, neq; fm intellectū (etiam data fingēdi licentia) vt aliquid sit melius ipsa bonitate per essentiam: aut magis ens ipso esse per essentiam aut magis viuens: aut intelligens &c. q̄ ipsa vita, & ipse intellectus p essentiam. Si ergo Deus fm veritatem est huiusmodi, quo modo potest aliquid eo perfectius fingi? vnde Arist. 12. Meta. tex. 39. notanter cōcludit Deum esse viuū, & sapientem &c. vt Platoni attributum dogma confutaret, quod nobilitates entium diuisit, ponens aliud esse per se vnum, & aliud per se ens, & aliud per se vitā &c. Vnde sicut leo platonicus esset perfectior non solum singulis, sed oibus leonibus simul, quatenus leones sunt: et si infinities infiniti leones particulares essent, oēs à per se leonis nobilitate deficerent: sic omnia entia p participationē à primo p essentiam ente necesse est deficere. Quod etiam ex causalitate æquiuoca primi super omnia, manifeste patet. Hac igitur primi entis nobilitate præhabita, ostendendum est, an virtus eius sit infinita intensiue.

Prima ergo via ex fine. 8. Physi. sumitur sic. Arist. (vt Auer. com. vlt. inquit) concludit in secunda figura Deū non esse virtutem in corpore, sic. Nullum corpus aut virtus in corpore est infinitum: primus motor est infinitus: ergo primus motor nō est corpus, nec virtus in corpore. Probatur maior. quia virtus infinita aut esset in corpore infinito, & hoc nō datur: aut i corpore finito, & hoc ostēsum est esse impossibile. Minor vero, quia mouens tēpore infinito est virtutis infinitę: primus motor est huiusmodi: ergo. Iste est processus Arist. in quo manifeste vtitur infinitate virtutis pro medio termino. Nec refert siue sic, siue aliter formetur processus Arist. quoniā quocunq; modo formetur, in idem redit, vt patet in tex. Quidā autē peruertētes textū dicunt, q; Arist. sumit qdē p medio infinitā virtutē, sed virtus infinita pōt et dupliciter. Vno mō intensiue, & sic nō accepit Arist. Alio modo fm durationē, & sic intellexit: ita q; maior est: Nulla virtus i corpore est infinita fm tps &c. Sed cōtra hos ex hoc pcessu arguitur sic. Præmissæ alicuius syllogismi probatæ anterioribus syllogismis, in eo sensu sunt sumēdę, in quo fuerunt conclusæ in præcedentibus rōnibus: ista patet de se. Sed præmissæ syllogismi facti in tex. vlti. fuerūt probatæ per alias rōnes factas, vt ibidē fatetur etiā Arist. ergo accipiendę sunt in sensu, in quo probatæ sunt. Cōstat aūt q; p̄missæ illę probatę sunt loquendo de infinitate intensiua: ergo accipiendæ sunt vt loquuntur de infinitate intēsiua.
D Discursus bonus: & vltima tm̄ propositio restat declarāda. quæ sic declaratur. Maior huius syllogismi fuit cōclusio probata in tex. 79. quo ad hoc, q; virtus infinita non potest esse in magnitudine finita. & fuit conclusio probata in tertio Phy. longo processu quo ad hoc, q; magnitudo infinita non datur. Sed in tex. 79. non pōt inficiari, qn loquatur de virtute infinita intensiue: ergo prima præmissa loquitur de virtute infinita intēsiue. Minor vero est cōclusio probata ab Arist. in hoc textu ex conclusione tex. 78. Probat. enim hic primum motorem esse virtutis infinitæ, quia mouens tempore infinito est virtutis infinitæ, vt ibi probatum fuit. Ad illum enim textum expresse in hoc loco se remittit Arist. dicens, q; impossibile est à finito moueri aliquid fm tempus infinitum, vt monstratum est nunc. constat enim q; nullibi probatum est nisi in tex. 78. Apertissime autem liquet etiam cæcis, q; in tex. 78. nō est sermo nisi de finita & infinita virtute intensiue. ergo al-
A tera etiam præmissa loquitur de infinitate intensiua. Superfluum autem esse duxi adducere demonstrationes Arist. in tex. 78. & 79. vt ostendam ibi sermonem haberi de finitate & infinitate intensiua: Rationes enim adeo apertæ sunt, vt ostensione hac non egeant. exigitur tamē ad hoc vt videantur: & ne suspensum quempiam reddamus, d... nec librum Physi. viderit, fideliter ipsas demonstrationes adduximus. Demonstratio ergo habita in text. 78. ad ostendendum q; motus in tempore infinito nō potest fieri à virtute finita, est ducens ad impossibile. Et accipit primo ab aduersario eius positionem. s. q; sit ita q;. A. virt⁹ vt centum, moueat. B. mobile centum cubitorum in. C. tempore infinito. Deinde adiungit huic propositionem possibilem. s. q;. D. virtus vt decem, quæ est decima pars virtutis vt cētum, moueat. E. mobile decem cubitorum, quod est etiam decima pars primi mobilis, in tēpore. Z. Et tunc arguitur sic. Hoc tempus, in quo mobile decem cubitorum mouetur à virtute vt decem, non est æquale tē-
B pori illi, in quo mobile centum cubitorum mouetur à virtute vt centum, sed minus: eo quia demonstratum est in. 6. q; cæteris paribus totum mobile, seu mobile maius, maiori tempore eget ad pertranseundum aliquod certum signum, quàm pars eius, seu mobile minus: & ad sensum patet: Vel secundum Auer (& in idem redit) quia maior potentia mouet maiori tempore, scilicet maius mobile respectu alicuius signi pertranseundi: seu quod idem est, condiuidendo tempus mobili. aliter non esset verum: quia vt dicitur in septimo Physico. tex. 36. media potētia mouet medium mobile in æquali tempore per æquale spatium. Cum ergo illud tempus sit infinitum, restat q; hoc sit finitum. Sit ergo tempus. Z. decem horarum: & tunc arguit sic. Si augeatur virtus vt decem, donec consumat, aut adæquet virtutem vt centum: & similiter augeatur mobile decem cubitorum donec consumat vel æquet mobile centum cubitorum, necesse est proportionaliter
C augeri tempus. Z. decem horarum donec consumat, aut adæquet tempus, in quo virtus vt centum, mouet mobile centum cubitorum: quia necesse est æquales virtutes mouere æqualia mobilia tempore æquali. Sed infinitum non potest consumi, nec aliquid potest ei multiplicatum æquari: ergo tempus, quo virtus vt cētū, mouet, impossibile est esse infinitum: quod erat probandum. Demonstratio autem posita in textu. 79. probans, quòd in magnitudine finita non potest esse virtus infinita, est etiā ad impossibile. Et primo supponit tria. Primum est, quòd maior virtus motrix facit æqualem motum in minori tēpore. Secundum, quod ex primo sequitur, est, quòd infinita virtus facit plus in æquali tempore, quàm finita. Tertium est, quòd omnis motus est in tempore: quibus stantibus arguit sic. Si in magnitudine finita esset virtus motiua infinita, sequeretur quòd in æquali tempore æqualiter mouerent virtus finita, & virtus infinita: hoc autē est im-
D possibile: ergo. Consequentia declaratur ibidem sic. Sit A tēpus vnius horæ, in quo virtus infinita mouet: & sit B, tempus mille horarum, in quo virtus finita, puta vt centum, mouet: Tunc, cùm quanto virtus motiua fit maior, tāto tempus in quo mouet fiat minus per suppositiones, augeatur virtus motiua vt centum, in tanta proportione in quanta tempus vnius horæ exceditur à tempore mille horarum: & tunc manifeste patet, quòd in æquali tempore æqualiter mouebit virtus illa finita in millecupla proportione ad virtutem, vt centum, & virtus infinita: quod erat impossibile deducendum. Ex his iam manifeste patet, quòd nunquam fit sermo de infinitate durationis, sed semper de infinitate & finitate intēsiua: vt qui his oblatis hoc non videt, non egeat medio, sed sensu intellectuali.

Et confirmatur. Præmissæ istius vltimi syllogismi intellectæ, vt dicunt, de infinitate durationis, aut assumuntur ab Arist. vt per se notę, aut vt probatæ, non vt per se

notæ: quoniam sunt aut falsæ, aut maxime dubitabiles: tum quia Sol habet virtutem motiuam tempore infinito motu alterationis: tum quia totum corpus cæleste mouet actiue motu locali sphęram ignis, & supremum aeris tempore infinito: & tamen constat q; hæc sunt corpora: nec secundum veritatem apparet aliquid cogens, nisi loquentes ad dicendum, q; virtus corporea actiua est necessario finita secundum durationem. Vnde Aristo. assumens vt per se nota ea, quæ sensus perhibent esse falsa, plurimum peccasset. Nec vt probatæ: quia nullibi inueniūtur in hoc sensu probatę: ergo. Et, quoniam quæstionem hanc nō aggredimur ea ratione, vt sciamus quid senserit Aristo. quoniam hoc à Philosophia extraneum est: sed vt sciamus, qua ratione hoc conclusum sit, & in processu prædicto ambiguitas magna est circa ꝓbationem minoris, quæ est quæstionis huius obiectum, ideo videndum hic est q̄ efficaciter minor illa probetur. Est autem ratio dubitandi. quia com. tex. 78. (scilicet mouens tempore infinito est infinitum, ex qua probatur minor, tex. vlti. scilicet primus motor est infinitus) loquitur de mouente tempore infinito ex parte mobilis, vt patet ex ratione probante ipsam: cōdiuidit enim tempus mobili, minor autem ista loquitur de mouente tempore infinito ex parte magnitudinis, seu spatij, super quod fit motus, vt patet in motu cęli. Primus enim motor non aliter mouet tempore infinito, nisi quia mouet cœlum tempore infinito. Constat autem q; nec tempus, nec motus cæli habet infinitatem ex parte mobilis, sed ex parte spatij infinities pertranseundi. Constat autem q; ad mouēdum tempore infinito primo modo, requiritur virtus infinita, vt patet ex demonstratione Aristo. tex. 78. & hoc siue virtus illa sit corporea, siue incorporea, permanet verum. & q; ad mouendum tēpore infinito secundo modo, non requiritur virtus infinita, vt patet de motore orbis Lunæ, qui est virtutis finitæ, & sufficiens est mouere motu æterno. Eodem siquidē vigore, quo semel potest mouere suum orbem, potest infinities iterare motum illum: quia est inalterabilis et immutabilis virtutis: & vt dicitur in. 8. Phy. tex. 85. q; semp similiter se habens in se & ad mobile, semper idem faciet.

Et vt clarius percipiatur nodus quæstionis, sciendum est, ex. 6. Physi. longo processu, q; tempus motus condiuiditur mobili, & condiuiditur magnitudini, super quam est motus. Et similiter tempus dupliciter infinitum esse cōtingit. Vno modo ex parte quātitatis mobilis. Alio modo ex parte quantitatis spatij. Mobili quidem cōdiuitur tempus, & ex eo infinitatur: quia, si aliquod certum signū in aliquo spatio designatum, sit pertranseundum, prius pertransitur ab vna parte mobilis q̄ ab alia: & si pertranseundum est à pluribus mobilibus inæqualibus, vno decem cubitorum, & altero viginti &c. & cæteris paribus quæratur quantum erit tempus mensurans trāsitus istos, manifeste patet q;, si mobile decem cubitorum transit illud signum in vna hora, q; mobile viginti cubitorū pertransit illud in duabus. sicut etiam illudmet signum prius transit medietas mobilis q̄ totum. Oportet enim seruata æqualitate motus, quanto mobile est maius tardius pertransire signum illud, verbi gratia. Si primus orbis & orbis Lunę æqualiter mouerentur, signatum punctum oriētis orbis Lunę tanto citius pertransiret, quanto minor est primo orbe. Ita q;, quando orbis Lunæ peregisset suū trāsitum, forte adhuc nec millesima pars primi orbis punctum illum orientis transisset. & idem est in motu recto. Vnde, si infinitum est mobile, infinitum necesse est esse tēpus, in quo datum signum pertranseundum est. Magnitudini vero cōdiuiditur tempus, & ex ea similiter infinitatur: quia finitum mobile prius trāsit vnam partem magnitudinis q̄ aliam. & sic cæteris paribus, quanto maior fuerit magnitudo pertranseunda, tanto magis erit tempus mēsurans motum, &, si infinita, infinitum, vt in mo- E tibus processiuis manifestum est. Nec refert in proposito, an magnitudo seu spatium coincidat ratione materiæ in idem realiter cum quantitate mobilis, vt in motu cæli contingit. Non enim est aliud spatium pertranseundum à primo corpore q̄ quantitas ipsius, vt Auer. dicit in. 2. Cœli com. 46. Patet enim cœlum prius pertrāsire partem spatij, quæ est ab oriente ad meridiem, q̄ illam quæ est à meridie ad occidēs, nihil minus q̄ si ibi esset realis distinctio qnātitatis spatij & quantitatis mobilis. Similiter nō refert in proposito, an quantitas spatij quantitatem temporis augeat ex quantitate suarum partium nunquā ab illo mobili pertransitarum, vt contingit in motu recto, et prima reuolutione circulari: an ex quantitate earundem partium, quæ pluries pertranseundæ sunt, vt contingit in reflexione motus recti, & in secunda reuolutione circulari, & deinceps. Spatium enim idem secundo pertranseundum, alterius spatij æqualis primo rationem habet, & pe- F rinde quantificat & extendit tempus ac si alterum æquale primo esset, seu vt melius loquamur, ac si esset altera pars totalis spatij æqualis primę parti. & similiter est de omnibus reuolutionibus circularibus. Ex his igitur patere possunt tria. Primum, q; tempus, quo mouet cœlum perpetuo, est infinitum non ex parte mobilis, sed magnitudinis seu spatij: quia cœlum corpus finitum est. & ideo tempore infinito mouetur, quia spatium ab oriente in occidens infinities peragit. Secūdum, quòd tempus, quo probauit Aristo. in tex. 78. non posse fieri motum à virtute finita, est infinitum ex parte mobilis: quoniam manifeste ibi fit diuisio temporis secūdum diuisionem mobilis, dum augendum proportionaliter dicitur secundum augmentationem mobilis & motor sit vt cōtra proteruos syllogizetur sic. Quātitas temporis aucta & diminuta proportionaliter secundum augmentationem & diminutionem potentiæ motoris & quantitatem ipsius mobilis, est G quātitas se tenens ex parte mobilis. patet ista ex terminis, & ex septimo Physi. text. 36. sed quantitas hæc temporis, de qua loquitur Aristo. est huiusmodi, vt patet de se, & Auer. in com. expresse asserit cum cæteris expositoribus: ergo. Ex his autem liquet tertium principaliter intentum, q;. s. processus Aristo. non sufficienter videtur probasse minorem. s. primus motor est virtutis infinitæ: sed æquiuocationem videtur commisisse in medio termino, qui est mouens tempore infinito: dum in maiore prosyllogismi, quæ fuit conclusio tex. 78. sumitur pro tempore infinito infinite se tenente ex parte mobilis, cùm dicitur. omne mouens tempore infinito est virtutis infinitæ: & in minore sumitur pro tempore infinito, infinitate se tenente ex parte spatij, cùm dicitur. sed primus motor mouet tēpore infinito. restat igitur ambiguitas non parua in hoc processu. Omissis autem opinionibus pluribus, quæ à diuersis de vi huius demōstrationis dicta sunt. Sco. n. in quolibet. q. 7. ad primū, credens sm Ari. primō motorē H infiniti vigoris intensiue, dixit hoc cōcludi ex eo q; mouet à se: q̄a q̄d mouet à se, est à se: & cōsequenter habet plenitudinē actiuitatis & entitatis, quæ absq; infinitate intēsiua non est. Egidius vero in. 8. Phy. credēs idē, dixit hoc concludi ex eo q; totus motus infinitus est proprius effectus Dei: q̄a q̄d pōt in infinitū motū quò ad suā totalitatē, pōt nihil minus in ipsum, tā si sit vnius mobilis absolute, q̄ si sit vnius mobilis infinities iterati. & cōsequenter est virtutis infinitę: q̄a à propria cā effectus recipit mēsurā & spēm. His, inquam, omissis, q̄a absq; probatione dicta sunt, q̄d mihi videt scribēdū est. Mirū. n. & (vt melius dicamus) extraneū valde est, q; Arist. mediū terminū tacuerit, & tātū studiū apposuerit circa id, sine quo sua ratio ex tacito medio tenet, vt Sco. dicit. Nō enim i. 8. Phy. aliud medium assumitur, nisi mouere tempore infinito. & de hoc magna solicitudo fuit, quòd exigat virtutem infinitam. Constat autem quòd hoc abstrahit à mouere

Sētētia Scoti de primi motoris infinitate apud Arist.

Egidii.

à se

A à ſe, vel non à ſe: & quòd motioni à ſe accidit, quòd ſit in infinito tempore:nihil enim minus concluderetur, ſi eſſet in tẽpore finito, vt ipſemet fatet. Nec valet ratio dicens, ꝙ infinitas nõ depẽdens, ſed prima eſt ꝓprium medium ad virtutẽ infinitam:qa ſm hoc primitus motus eſſet propriũ mediũ, ſiue ille motus ſit finitus, ſiue infinitus, & ſic idẽ quod prius. Vnde finitas & infinitas motus vndiq; per accidens concurrunt. & ſic Ariſto. ſcientiarum artifex, tacuiſſet ea, quæ ſunt per ſe in medio termino, ſcilicet primitatẽ motus, & ſollicitus fuiſſet circa ea quæ ſunt in eo per accidens, ſcilicet infinitatem temporis: cuius oppoſitum vbiq; docuit faciendum. Egidij vero deductio, quamuis veritatem à longe tãgere videatur, vt in ſequentibus patebit, veritatem tamẽ aſſecuta non eſt. quia ex eo, quòd totus motus cœli ponit̃ effectus alicuius cauſæ per ſe, non eſt ab eo, nec ſequacibus deducta infinitas intenſiua illius cauſæ, ſed aſſumptæ ſunt proportiones voluntariæ, vel remotæ: vtpote quòd ꝓprius effectus à per ſe cau- B ſa recipit ſpeciem, & menſuram. Ex hac enim nõ habetur quòd totalitas infinitatis extenſiuæ neceſſario fiat per ſe ab infinitate intenſiua: ſicut nec ex hac, effectus infinitus fit à cauſa infinita, cùm nõ appareat quare ipſa totalitas & vnitas infiniti motus non poſſit per ſe intendi, & fieri à virtute finita immobili ad continuãdam, & conſeruandam perpetuo inferiorum ſucceſſionem, &c. vt dicitur in Secundo de Generatione, tex. 56. & 12. Metaphyſi. commen. 306. Latius igitur quod mihi in re hac apparet, proſequendum eſt: eò quòd difficultatem motam directe diſcutit, & ad principale propoſitum propriam viam docet, & Ariſtotelis tam mẽti, ꝙ verbis conſona videtur. Præmittẽdum eſt ergo primo, quòd perpetuitas motus, ſicut & alia quãtitas, dupliciter imaginari poteſt, quòd fiat ab aliqua virtute. Vno modo per ſe primo. Secundo modo non per ſe primo. Et ne in æquiuoco laboremus, illud di- C citur fieri per ſe primo ab aliqua virtute, in quod põt virtus illa ex ꝓpria ratione: In illud autem dicitur poſſe aliqua virtus ex ꝓpria ratione, in quod poteſt ex perfectione clauſa infra latitudinem propriã illius virtutis. Et per oppoſitum, illud dicitur fieri non per ſe primo ab aliqua virtute, quod quidem fit ab illa virtute ex aliqua conditione annexa illi virtuti, quæ eſt extra latitudinem illius virtutis formaliter ſumptæ: verbi gratia, et eſt exemplum plum deſeruiens propoſito, virtus calefactiua vt octo B, ignis durãtis centum annis, poteſt in duos effectus, ſcilicet & calefacere, vt octo, & centum annis continuare hũc calefactionis motum. ſed primum poteſt ex ratione propria, in quantum eſt virtus calefactiua tantę perfectionis, ſcilicet vt octo (hæc enim perfectio infra latitudinem virtutis calefactiuæ clauditur) ſecundum vero nõ poteſt ex propria rõne: alioquin omnis virtus calefactiua, vt octo hoc poſſet, quod patet falſum in dicto igne durante per diem tantum. ſed poteſt ex annexa ſibi duratione centum D annorum: quam patet eſſe extra rationem virtutis calefactiuę, & cuiuſcunque alterius virtutis motiuæ formaliter ſumptæ. Ideo enim, B, ignis poteſt continuare calefactionem per centum annos, quia virtus eius durat cẽtum annis, vt de ſe patet. Tũc ergo perpetuitas motus dicitur fieri per ſe primo ab aliquo, quando ex perfectione infra latitudinem potentiæ agentis clauſa cauſatur. tunc autem non per ſe primo, quando non ex ratione propriæ potentiæ agentis, ſed ex conditione illius fit. Ex hac autem diſtinctione ex parte effectus, manifeſte patere poteſt alia diſtinctio ex parte cauſæ. Poteſt ſiquidem dupliciter imaginari aliquam virtutem eſſe continuatiuam motus tempore infinito. Vno modo per ſe primo, id eſt ex ratione propria, vt expoſuimus. & alio modo non per ſe primo, ſed ex annexa eius conditione, vt etiam expoſuimus. Differunt autẽ vis perpetuatiua motus per ſe primo, & vis perpetuatiua non per ſe primo ex aſſignatis rõnibus adhuc

Modus ꝓprius diſcutiẽdi rationum Ariſt. ſenſum, ac vim.

A dupliciter, Primo in hoc, ꝙ vis ꝑpetuatiua per ſe primo, reſpicit infinitatem durationis, vt per ſe primo effectum, et per ſe primo terminum, quia ex propria latitudine in illam poteſt: ſicut vis calefactiua reſpicit calefactionẽ, ſeu calorem, vt per ſe primo effectum, & terminum. vis autem perpetuatiua non per ſe primo, reſpicit infinitatẽ durationis, non vt per ſe primo effectũ, ſed vt conditionem proprij effectus. Secundo in hoc, quòd illa reſpicit quantitatem durationis, vt per ſe proprium effectum: quia infinitas durationis quædam quantitas durationis eſſentialiter eſt, omnem quantitatis duratiõnẽ in ſe claudens: Iſta autem non, niſi per accidens, quãtitatem durationis reſpicit, ſcilicet vt conditionem neceſſario comitem ſui ꝓprij effectus: quia non ex propria ratione, ſed ex annexa cõditione hoc facere ſupponimr. His vero prælibatis, oportet ſecundo tres conditionales ſtabilire, ex quarũ veritate propoſiti ratio habebitur.

B Prima conditionalis eſt. Si A per ſe primo mouet tempore infinito, A eſt virtutis infinitæ intenſiuæ. Declaratur iſta. quia ſtãdo infra latitudinem virtutis, per ſe reſpicientis quantitatem durationis, vt proprium effectũ (quę poteſt vocari virtus quantificatiua motus, intelligendo de quãtitate durationis) valet argumentũ. Ad cõtinuandum aliquãto tempore, requiritur aliquanta virtus: ergo ad maius tempus, maior virtus: ergo ad infinitum, infinita. Et fundatur hæc conſequentia ſuper illam regulam. Sicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis, & maximum ad maximum: quæ abſq; dubio vniuerſaliter & neceſſario tenet in his, quæ ſe reſpiciũt per ſe primo: vt ſanctus Thom. in Tertio contra Gẽ. cap. 139. dicit. Fundatur etiam ſuper illud principium Metaphyſicũ. Cuiuſq; potentiæ actiuæ propria latitudo ꝓportionaliter reſpondet propriæ latitudini ſui per ſe primo effectus. quod patet inductiue in omnibus: ergo virtutis quãtificatiuę motus, ſi eſſet propria latitudo, reſponderet propriæ latitudi- C ni quantitatis durationis. ſed propria latitudo quantitatis durationis attenditur penes extenſionem durationis: quia duratio non augetur per intenſionẽ, vt qualitas, ſed extenſionẽ, vt quantitas: ergo virtus quantificatiua quanto maiorem poſſet quãtitatem durationis producere, tanto maior eſſet: ergo ſi infinitam, infinita. Vnde proportio virtutis quantificatiuæ, ſeu continuatiuæ motus, ad quantitatem per ſe durationis, eſt ſicut proportio virtutis calefactiuæ ad quantitatem per ſe caloris. & nulla eſt differentia proportionum, quamuis ſit differentia rerũ ſubſtratarum proportionibus. quia quantitas per ſe caloris eſt quantitas intenſiua, quantitas vero durationis eſt extenſiua. Quod tamen vt ex dictis patet, proportionẽ non variat: eò quòd hoc eſt materiale, & per accidens. Formale enim eſt vniuerſaliter loquendo, quòd latitudo cuiuſq; potentiæ actiuæ reſpondeat latitudini propriæ ſui per ſe primo effectus. An vero latitudo propria effectus atten- D datur ſecundum extenſionem, vel intenſionem, accidens eſſe, cognoſcitur ab exercitatis in Metaphyſica. et ideo eadem ratione proportionis tenet conſequẽtia ſupradicta, qua tenet iſta. Ad producendum aliquantum calorem requiritur aliquanta virtus calefactiua: ergo ad maiorẽ maior, ergo ad infinitum infinita. Si quis aũt dixerit ſupradicta principia non habere locum, niſi quando quantitas per ſe effectus, eſt quãtitas intenſiua: cũm philoſophia abhorreat voluntarium, oportet huius reſtrictionis rationem reddere. Nulla autem rõne fulta apparet hæc reſponſio: niſi forte dicatur, quòd, quia magnitudo virtutis nõ eſt, niſi ſecundum quantitatem perfectionalem, ideo non reſpondet, niſi quantitati perfectionali effectus: quãtitas autem perfectionalis non eſt quantitas durationis. Non enim quanto maior duratio, tanto perfectior effectus fit: ſed æqualis perfectionis eſt ignis durãs per horam, & per duas horas, & per tẽpus iſinitũ, vt dicit̃ Primo Ethi. c. 7.

Sicut ſimpliciter ad ſimpliciter, & magis ad magis, &. c. in qbus teneat maxime.

Sed

Sed hæc ratio in hoc deficit, & quasi æquiuocat: quo-
niam dupliciter contingit loqui de quantitate duratio-
nis. Vno modo secundũ se: Alio modo, vt est conditio
aliarum rerum. Si consyderetur, vt est conditio rerum,
puta hominis, aut albedinis, sic, cùm sit extra rationes
formales rerum: non auget propriam perfectionem ali-
cuius rei: non enim est perfectior calor durans centum an-
nis, ꝙ durans vno die. Et hoc modo est sermo de quanti-
tate durationis in primo Ethi. vt patet ibi ex com. Auer.
& San. Tho. & cõsequenter hoc modo verificat, ꝙ quan-
titas durationis non est quantitas perfectionalis: nec sibi
proportionatur virtus actiua alterius effectus. Si vero cõ
sy deretur primo modo, scilicet secundum se, sic cùm bo-
num diuidatur in decem prædicamenta, sicut ens (vt in
primo Ethicorum ibidem dicitur) & quantitas duratio-
nis sit quædam entis species, quandam etiam bonitatem
secundũ se necesse est ponat. Ac per hoc manifeste patet,
ꝙ, si duratio aliquam perfectionem secundum se ponet,
maior maiorem ponet, & infinita infinitam: sicut etiam
quãtitas molis aliquam perfectionẽ dicit, alioquin inter
entis species non esset. Et maior maiorẽ, & infinita infini
tam nõ minus in suo ordine, ꝙ calor infinitus, & tamen
quantitas molis maior & infinita dicitur secundum extẽ
sionem. Quod ergo quantitas durationis sit quantitas
perfectionalis, potest dupliciter intelligi, scilicet vt condi
tio aliorum: & sic est falsum: quia est extra latitudinem ra
tionis formalis cuiusque alterius rei. Alio modo secundũ
se: & sic ipsa quantitas durationis est quædam perfectio
vendicans sibi quantitatem perfectionalem secũdũ suam
extensionem, quemadmodũ calor vendicat sibi eam sm
suam intensionẽ. Vnde ad rationem in oppositum di-
cenda sunt duo. Primo, ꝙ non oportet quãtitatem du-
rationis esse quantitatem perfectionis: sed habere illã in-
fra suam latitudinem, sicut nec calor est quantitas perfe-
ctionis, sed habet illam. Secundo ꝙ falsum est, ꝙ quan-
titas durationis secundum se non ponat quanto maior
maiorem perfectionem, quãuis non ponat maiorẽ perfe-
ctionem huius, puta caloris, vel hominis. Et, quia sermo
in prædicta conditionali habitus, non est nisi de quanti-
tate durationis sm se, consequens est, ꝙ firma stet veritas
illorũ principiorum etiam in his effectibus, quorum pro
pria quantitas est quantitas extensiua. Talia enim maio-
rem semper ponunt ex augmentata extensione perfectio-
nem suæ speciei. Manifeste autem patere possunt omnia,
quæ de perfectione quãtitatis durationis diximus in hac
solutione, ex quantitate molis, applicando distinctiones
factas & cætera dicta ad ipsam: vt facile est cuique exercita
to deducere. Vnde potest formari ad principale propo
situm ratio talis. Magnitudo virtutis respondet propor-
tionaliter magnitudini per se effectus: sic, ꝙ aliquãta vir-
tus, ad effectum aliquantæ perfectionis requiritur: & ma-
ior, ad effectum maioris perfectionis, & infinita, ad infi-
tæ perfectionis effectum: sed duratio est effectus aliquan-
tæ perfectionis: ergo ad faciendum per se primo aliquan-
tam durationem, requiritur aliquanta virtus, & ad maio
rem maior, & ad infinitam infinita, cùm maior duratio
maiorem dicat perfectionem, & infinita infinitã. Ro-
goque oẽs iterũ atque iterũ, ne auertendo mẽtis intuitũ ab eo
quod est per se ad id quod est per accidens, fallantur, inni
tentes supra adductæ glosæ absque ratione, dicẽdo ꝙ, si ad
effectum aliquantæ perfectionis requiritur aliquanta vir
tus, ad effectum maioris perfectionis intensiue requiritur
maior virtus: non autem ad effectum maioris perfectio-
nis extensiue: qualis est maior & minor duratio. Hæc.n.
glosa, vt ex dictis patet, optima est, loquendo de causa p
se primo illius effectus, cui vtraque quantitas conuenit: in-
tensiua infra propriam latitudinem, & extensiua extra: si
cut est calor &c. Vniuersaliter autem loquendo de quan-
titate causæ in ordine ad proprium effectum, & eius quã-

E titate infra latitudinis suæ limites clausa, nulla opus est di
stinctione, eò ꝙ eadem ratio saluatur in proportione cau
sæ & effectus: siue sm propriam rationem augeatur intẽ-
siue, siue extensiue, ratio, s. maioris perfectionis sm pro-
priam rationem suæ speciei. Non enim tenet illa regula
in effectibus quantitatis intensiuæ alia ratione, nisi quia
quanto effectus per se primo alicuius est perfectior infra
latitudinem propriam, tãto perfectiorem causam exigit.
Propter hoc enim ex maiore quantitate extensiua caloris
producti, non concluditur maior virtus calefactiua, sed
intensiua tãtum. illa enim auget perfectionem caloris ex-
tra propriam latitudinem caloris, ista autem intra. Hæc
autem met ratio saluatur in effectibus quantitatis præci-
se quãtitate extensiua: quoniam eorum propria perfectio
augetur infra propriam latitudinem, secundum extensi-
uam augmentationem. Vnde vniuersaliter loquendo ef-
fectum esse perfectiorem intensiue, vel extensiue, accidit ef
fectui perfectiori secundum propriam latitudinem suæ ra
F tionis formalis, quod per se consyderatur in hac ratione,
& est ratio vtriusque eorum, quòd perfectiorẽ causam exi-
gat, & concludat: sicut esse album, vel nigrum accidit co-
lorato, & est ratio eorum, quòd sint visibilia. Falli au-
tem multos contingit in re hac ex eo, quòd in cæteris enti
bus à quantitate, manifeste videmus, quòd sola augmen-
tatio intensiua effectus per se, concludit maioritatem vir-
tutis per se primo actiuam illius: & nullam perhibent sen
sus virtutem actiuam per se primo quantitatis: propter
quod nunquam intellectui oblata apparet augmentatio
virtutis ex extensiuo cremento effectus. Quicquid enim
sit de virtute actiua per se primo quantitatis, siue perma-
nentis, siue successiuæ, discernẽdum est intellectus acumi-
ne, vt dictum est, inter entia, quorũ propria perfectio con
sistit in intensione, & quorum propria perfectio consistit
in extensione: quoniam in illis extendi est extra limites ra
tionum formalium suarum. & propterea non concludit
G maiorem perfectionem virtutum actiuarum illorum en-
tium. In istis autem extẽdi, est infra rationes formales eo-
rum, & est ipsum eorum intendi: & ideo idẽ exigit & con
cludit in virtute eorum actiua per se primo, quod in illis
infert intẽdi, si inuenitur virtus per se primo actiua quan-
titatis. Vnde non obstat proposito, siquis dicat nõ da-
ri in rerum natura huiusmodi virtutem quantificatiuam
motus: nobis enim sat est veritas conditionalis, quæ per-
manet etiam antecedente, & consequente impossibili. Si-
militer puerile est, siquis putet dictum possum, ideo non
tenere in effectibus quantitatis extensiuæ, sed intensiuæ:
quia in extenso id quod additur, licet perfectio quædam
sit, non includit in se minus extẽsum, & aliquid vltra: in-
tensius autem includit in se remissum, et aliquid vltra per
fectionis addit: & ideo hoc requirit maiorem virtutem, il
lud vero æqualem: puerile inquam dixi: quia sic se habet
maius secundum extensionem ad minus (puta spatium
H duarum horarum, ad spatium vnius: aut bicubitum ad
cubitũ) sicut maius intensiue ad minus: puta calor vt qua
tuor, ad calorem vt duo. Vtrobique siquidem maius clau
dit minus, & aliquid perfectionis propriæ rationis for-
malis addit. Constat autem ex dictis, ꝙ in prædicto pro-
cessu nulla est ratio exigens, aut supponens aliam simili-
tudinem proportionum inter intensum & extensum, nisi
maioris ad minus. argutum enim semper est hoc modo.
Potens per se primo in aliquantum, est aliquantæ virtu-
tis: ergo potẽs in maius, est maioris. ergo in infinitum est
infinitæ. Nihilominus diligenter aduertẽti apparebit,
ꝙ, quemadmodum in extenso pars addita priori non in-
cludit priorem, & ideo seorsum non infert maiorem vir-
tutem: sita in intẽso, gradus, verbi gratia additus, non in-
cludit priores: nec est maioris pfectionis gradus quartus
albedinis, quàm sit primus: nec ex pfectione maiore quar
ti gradus seorsum, infertur maior vis calefactiua: sed ex

eo ꝙ

eò ꝙ totum calidum, puta habens quatuor gradus caloris, est perfectius q̃ calidum vt duo: quemadmodũ etiam arguitur ex ro ꝙ totum extensum est perfectius. Friuolum quoq; omnino est, siquis admittat prædictum processum tenere, quo ad effectus quantos, quantitate permanente, non autem successiua. Oporteret enim abradere principia tradita in.6.&.7.&.8. Physicorũ, de virtutibus motiuis & earum proportione: cùm motus & tempus, de quibus ibi est sermo, successiua entia sint. Stat ergo veritas primæ conditionalis.

Secunda autem cõditionalis est ista. SI .A. mouet tempore infinito vnum motum continuum &c. A. est mouẽs immobile. & accipimus, mouet, proprie, vt distinguitur cõtra mutare. Et rursus accipimus, mouet, vt motor, non vt instrumentum motoris: primum propter illuminationem: secundum propter corpus cœleste trahens secum ignem: quem nihil minus traheret, si idem ignis numero perpetuo conseruaretur secundum totum & partes: & etiam propter primum orbem trahentem secum alios, vt multis placuit: quãuis non sufficienter. Probatur ista consequẽtia. 8, Physico. tex.85. ex proposito, &.12. Metaphy. tex.43. ex hoc ꝙ motor motus non semper eodẽ modo se habet, aut in se, aut in ordine ad mobile: id autem à quo semper prouenit idem, eodem modo se habere necesse est vtroq; modo, vt patet. ergo. Ex his autem duabus conditionalibus verificatis, antequam veniamus ad tertiam, iam patere potest distinctio superius præmissa cum suis membris in speciali. Liquet enim iam, ꝙ perpetuitas motus duabus attestatur causis, s. infinitati virtutis per se primo causantis ipsam: aut imobilitati motoris. & consequenter, ꝙ diuersimode ab illis dependet, & illas infert: quoniam infinitatem non infert, nisi in virtute per se primo (seu ex propriæ latitudinis perfectione) illam causante. Immobilitatẽ vero virtutis infert in omni virtute causante ipsam. Et merito: quia immobilitas est extra latitudinem perfectionis virtutis, tam motiuæ, q̃ quantificatiuæ motus. Infinitas autẽ rationis formalis cuiusq;, infra ipsius latitudinem clauditur. Gradualitas enim alicuius speciei (puta caloris) etiam, si in infinitum crescat, caloris naturam non exit. Immobilitas vero cõditio est extra totam latitudinem caloris. Siue enim intelligatur calor, vt quatuor, siue vt mille, siue vt infinitus, nunquam peruenietur ad hoc, ꝙ sit imobilis, infra limites caloris stando. Et quod de calore exẽplificauimus, de cæteris virtutibus actiuis formaliter sumptis, siue secundum rem sint in materia, siue non, intelligi volumus: oportet enim Philosophum formaliter loqui. Vnde distinctio iam probata in terminis specialibus repeti potest sic. Perpetuitas motus dupliciter potest imaginari ꝙ fiat. Vno modo à virtute per se primo ipsam causante, & sic oportet, ꝙ fiat à virtute infinita intensiue, vt patet ex prima cõditionali. Alio modo à virtute non per se primo ipsam causante, sed per se primo causante talem motum, & secundario causante eius perpetuitatem, vt illius conditionem. Et sic oportet ꝙ fiat à virtute motiua immobili, quæ ex perfectione suæ virtutis causet talem motum, puta Saturni, et ex immobilitate eiusdem semper perseueret idem faciens: vt sic conditio virtutis sit causa cõditionis effectus, sicut in primo modo propria perfectio ipsius virtutis est causa propriæ perfectionis effectus. Et propter hoc Aristo. 8. Physic. in tex.78. infinitatẽ temporis motus ascripsit infinitati virtutis, & in tex.85. ascripsit immobilitati motoris: vt iaceret fundamenta, & ad primum motorem, & alias intelligentias inuestigandum, vt ibidem diuus Tho. notauit. ex primo enim primum motorem. 8. Physic. tex. vlti. & 12. Meta. tex.41. conclusit: ex secundo vero numerum intelligentiarum tex.43.&.44. Non enim ibi inuestigatur numerus infiniti motoris (vt quidam rudes & cæci dicunt) sed numerus motoris inalterabilis & immobilis, vt patet

A ex fine tex.41. & ex ipso textu.43. vbi semper est sermo de immobilitate motoris tempore æterno &c.

Tertia igitur conditionalis, cuius antecedens supponit Arist. cum suis sequacibus est ista. Si cœlum mouetur tempore infinito, primum mouens ipsum est infinitæ virtutis intensiue. Et aduerte difformitatem inter hãc consequẽtiam, & priores. in prioribus enim inferebatur. A. mouet etc. ergo. A. est ifinitę virtutis, vt in prima: vel, ergo. A. est virtutis immobilis, vt in secunda. In hac vero non ĩferimus, ergo mouẽs cœlum: nec, ergo quilibet motor cœlestis: sed, ergo primum mouens est virtutis infinitæ intensiue. Probatur ista sic. Cœlum mouetur tempore perpetuo: ergo ab aliqua virtute ꝑ se primo, & directe potẽte in sempiternitatem motus: Talis est infinita ĩtẽsiue, (vt patet ex veritate primę conditionalis ꝓbatæ) ergo inuenitur aliqua virtus infinita intensiue. Aut igitur ista virtus est in quolibet motore cœlesti, aut in primo tantum. B non in quolibet: tum quia non oportet: tũ quia neuter ab altero dependeret in sempiterne mouere. Fatuum enim est ponere infinitum, vt sic dependeret: tum quia aliquid conueniret pluribus primo, scilicet mouere sempiterne, quod est impossibile, vt mõstratur Primo Poste: ergo in primo motore tãtum. Totus processus clarus est, & firmus, si prima consequentia probabitur. Cuius vis cõsistit in ista categorica, Sempiternitas motus causatur ab aliqua virtute, per se primo intendente, & potẽte in ipsam. Hac Igitur propositione ꝓbata, nihil remanebit huius rationis probandum. Probatur ergo primo ꝙ hoc sit possibile: deinde ꝙ sit de facto. Primum probatur: quia, si esset inconueniens, aut impossibile, sempiternitatem motus causari ab aliqua virtute actiua per se primo, hoc non esset, nisi Vel quia duratio motus, cuius species est sempiternitas, non est res separabilis à motu, sed simul est & nõ est, & fit, & non fit cum motu, ac per hoc sufficienter fit à quolibet mouẽte, sicut & motus: Vel q̃a duratio motus passio mo-C tus est, eò ꝙ tempus, vt dicitur in Quarto Phy. tex.130. & 12. Metaphysi. tex.29. aut est idem motui, aut eius passio. Passioni autem non debetur aliud agens, quàm productiuum subiecti, vt patet inductiue: Vel quia vt superius tactum est, duratio motus non est, nisi conditio eius: conditionibus autem rerum nõ debetur propria virtus actiua, sed sat est conditiones actiui sequi. Præter. n. hæc tria non apparet ratio, quare impossibile, aut inconueniẽs sit sempiternitatem vendicare sibi virtutẽ per se primo eius actiuam: sed nihil horum impedit: Inseparabilitas siquidem duarum rationum formalium, etsi concludat, ꝙ producens vnam in rerum natura producat alteram, nõ tamen concludit, ꝙ à quocunq; producitur per se primo vna, ab eodem producatur per se primo, & altera. Quãuis enim esse ens, sit inseparabile ab esse tale, vel tale ens, & per hoc habeatur ꝙ causans tale ens causet etiam ens: non tamen sequitur: ergo, si est causa per se talis entis inquãtum tale, D ergo & inquantum ens. vnde Aristo. in Sexto Metaphy. in principio venatur principia, et causas entium, inquantum entia. Durationem autem, passionem esse motus, etsi verum sit quo ad aliquid, puta, quia sub ratione temporis definitur per motum, & inseparabiliter concomitatur ipsum tanquam posterius suum prius: non tamen est verum simpliciter: quia constat ꝙ vere & simpliciter passio alicuius, sic producitur consecutiue ad productionẽ subiecti, vt à virtute per se primo productiua subiecti, secluso quocunq; extrinseco, sufficienter emanet. Duratio autem siue sempiternitas motus non emanat à virtute motiua, vt sit ratione ipsius virtutis: sed consequitur cõditionem extrinsecam ipsius virtutis. s. durationẽ eius, vt patet inductiue. Non est Igitur passio proprie loquendo, sed potius conditio inseparabilis. Nec ex hoc, ꝙ talis conditio potest poni in esse ex conditione virtutis motiuę, concludi potest, ergo, superflue quæritur alia causa: quoniã non

quæritur

quaeritur causa ad hoc, vt fiat absolute, sed ad hoc, vt per se primo fiat. Non enim superflue quaerit à quo per se primo fiat animal, quamuis sciamus ipsum fieri à generante hominem & bouem. Nec inconueniens aliquod sequitur, si tam nobilis conditionis motus, qualis est sempiternitas, specialis causa quaeratur, & nõ facile sit credere, quòd fiat vt conditio praecise: nihil enim contra principia naturalia, aut metaphysica, aut quaecunque alia apparet sequi: immo inuestigatio haec consequens est processibus Arist. in.6.&.7.&.8. Physi. vbi causas motus aptauit secũdum diuersas proportiones ad eius durationem. Nõ est igitur impossibile aut inconueniens, sempiternitatem motus talem esse effectũ, quòd possit produci ab aliqua virtute per se primo. Quòd autem hoc sit de facto, probatur primo: quia vt dicitur Secundo Physi. tex.26.&.8. tex.19. semper ponendum est id, quod est, aut causat per se, ante id, quod est, aut causat per aliud. Cõstat autem, quòd causans sempiternitatem motus, quia immobile, causat eam per accidens, seu per aliud à virtute sua actiua. ergo debet praecedi ab eo, quod ex propria pfectione suae virtutis actiuae sempiternitatẽ facit. hoc enim tantùm est, quod per se primo illam causare potest. Secundo: quia sempiternitas motus coelestis est effectus dignissimus, vt eius effectus ostendit. s. perpetuitas omnium generabilium, & corruptibilium, ad quam tota sphaera actiuorum & passiuorum, & singula in ea contenta secũdum vires conantur, & pro ea agunt, quicquid agunt: vt Auer. dicit Secundo coeli commen.17. & Albertus magnus ibidem confirmat. Irrationabile est autem effectum adeo nobilem, in rerum natura absque per se primo causa actiua fateri. Et confirmatur. Quia, cùm in motu coelesti sint duae conditiones, s. sempiternitas, et determinata velocitas, quę in sui rõne claudit tempus, vt patet in Quarto Physico. tex.96. & sempiternitas eius sit nobilior determinata velocitate (vt ex affectibus, & de se patet. & .12. Metaphy. cõmen.41. habetur: vbi certa velocitas finitati virtutis: sempiternitas vero infinitati attribuitur motoris absque potẽtia omnino: Secundo quoque coeli tex.17. dicitur, quòd sempiternitas est proprium diuinitatis opus: & Platonicis confirmãtibus: ibidem à Sancto Tho. cognouimus entia tantum sempiternitatis quantum diuinitatis sapere.) & determinata velocitas absque dubio habeat causam per se primo ipsam causantem apud omnes Philosophos, quae demẽtia esset sempiternitatem coelestis motus causa per se primo priuare? Relinquitur igitur ratio tota, & stabilis, & efficax: cùm te fugiendi via concessa non sit. Duobus enim modis poterat quis tantum laborẽ sine priuare: Vel dicendo, q̃ sempiternitas motus nõ habet causam per se primo actiuam: quod esse nefas ostensum est: Vel dicendo, q̃ habet quidem, sed illa est virtus finita, imobilis. Et hoc ostensum est esse ignorantiam proprię vocis: quia nulla virtus per se primo actiua alicuius, est actiua illius ex aliquo extra eius propriam rationem formalem: alioquin esset actiua illius circũscripto omni alio, & non circũscripto omni alio: quod implicat. Impassibilitas autem & vniuersaliter immobilitas (vt de se patet, & superius declaratum est) extra latitudinem est cuiusque rationis formalis virtutis actiuę formaliter sumptę. vnde dicere, q̃ virtus. A. sit per se primo actiua sempiternitatis: & dicere, quòd ideo est actiua sempiternitatis, quia est immobilis, & semper manet, eodẽ modo est ignorare propriam vocem.

His ergo praemissis ad motum dubium, contra processum Arist. redeundo, dicimus q̃, quia sempiternitas motus exigit in per se primo motore, seu in eius propria potentia actiua infinitatem intensiuam: & hoc nõ habet ex eo quòd ponit in motu infinito ex parte mobilis, nec ex eo quòd ponitur in motu infinito ex parte spatij infinities iterati, sed inquantũ est secundum se effectus quidam, cui accidit quòd hoc, vel illo modo saluetur: ideo ex pro-

E pria ratione sempiternitatis motus, siue saluetur in motu infinito per se, siue infinito per accidens, cõcludi optime potest absque aequiuocatione infinitas intensiua primi motoris potentis per se primo in sempiternitatem. Vnde attenta sempiternitate motus formaliter, & relata ad virtutem actiuam per se primo illam respiciẽtem, quãuis ęque bene concludatur infinitas intensiua illius virtutis, siue hoc, siue illo modo ponatur: Aristoteles tamen à notioribus doctrinam subtilissimam tradens, deduxit in tex.78. ex sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte mobilis, infinitatem intensiuam potentiae: & in tex. vltimo ex eadem sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte spatij, cõclusit infinitatem primi motoris: Insinuãs nihil obstare rationi sumptae ex sempiternitate formaliter accepta, in quouis motu saluari ponatur. Propter quod in tex.78. nõ posuit mobile infinitum, sed tempus tantum, vt doceret quòd non concludebat ibi infinitatem potẽtiae ex infinitate mobilis, sed ex propria ratio-

F ne infinitatis temporis. & in tex. vltimo, secundũ vtrãque translationem non sat fuit Arist. subsumere, q̃ primum mouẽs mouet motum perpetuum, aut tempore infinito: sed subsumpsit vtrunque simul, vt ostẽderet, q̃ non arguit absolute ex hoc quòd mouet perpetuo (cùm hoc sit cõmune omnibus motoribus coeli) sed ex eo, q̃ sic mouet tempore perpetuo, vt ipsam infinitatem temporis per se primo causet: alioquin nugatio commissa esset in illa minore: quam nefas est Aristoteli imponere.

Formaliter ergo dubium soluendo dicimus, quòd medium ad probãdum illam minorem, s. Primus motor est virtutis infinitae, est hoc. Mouẽs per se primo tẽpore infinito: ita quòd maior syllogismi sumpta ex tex.78. est ista. Mouens per se primo tempore infinito, est virtutis infinitę. Minor vero subsumpta in tex. vltimo est ista: Primus motor mouet per se primo, tẽpore infinito. ergo primus motor est virtutis infinitae: vbi nulla aequiuocatio inter-

G uenit: & maioris probatio ex infinitate temporis saluati in motu infinito ex parte mobilis, non obstat, sed magis attestatur processui: quia proportio virtutis per se primo respicientis durationem motus, ad finitatem & infinitatem temporis absolute declarata, et conclusa, est ibi in materia clarius eam repraesentante, s. in motu infinito per se, vt ex notioribus fieret doctrina. Differt autẽ deductio haec à subtilissima deductione, quam Diuus Tho. Octauo Physico. docuit in duobus: Primo in medio termino. Cùm enim medium Arist. sit mouens tempore infinito, ille apposuit ly per se, supra ly infinito: nos vero supra ly mouẽs: Secundo in minore: q̃a apud nos, minor est vera de facto, quo ad opationem primi motoris: apud illum vero minor est vera quo ad virtutẽ primi motoris. Non enim de facto primus motor mouet tempore infinito per se, sed oportet eum esse tantae virtutis, quòd quantum est ex parte virtutis suae, posset mouere tempore infinito per se: quia causae per se oportet respõdere effectum per se. Pri-

H mus autem motor est causa per se infinitatis motus. ergo siue sit possibile tempus infinitũ per se inueniri, siue non, oportet primum motorem tantae virtutis esse, si est per se causa infinitatis motus. Conueniunt tamen hae deductiones, & in conclusione (quia vtrobique concluditur infinitas intensiua primi motoris) & in radice: quia vterque processus ponit primum motorem esse per se causam durationis infinitae ipsius motus. Sed ille processit ex eo, q̃ causae per se oportet esse tantam virtutem, vt possit in effectum per se: quod fundatur super Secundo Physi. tex.36. Iste vero ex eo, quòd causam per se primo alicuius, oportet proportionaliter augeri sm augmentum proprium effectus sui: cuius fundamenta superius dicta sunt.

Et vt multis philosophãtibus complaceamus, qui volunt potius cum Auer. errare, quàm cum alijs verum sequi, ostendendum superest hoc idem Auerroim docuisse.

Hui^ sententiae Auerroẽ fuisse, motorẽ primum, s. eẽ

se virtutis infinitæ intensiuę, qua sēpitern⁹ cœli mot⁹ causatur per se primo.

In.12.siquidem Metaphy.commen.41. postquam conclusit iuxta demonstrationem Octauo Phy. ꝙ virtus infinita requisita ad mouēdum tempore infinito corpus cœleste, non est in magnitudine, quia moueret in non tempore: mouet statim dubium communiter tactum à Doctoribus Octauo Phy. scilicet, cur si ponitur virtus infinita in magnitudine, sequitur motus in non tempore: & si ponatur extra magnitudinem, non sequitur motus in non tempore: quæ est ratio difformitatis? Et statim respōdet, quòd hoc ideo est, qa motus cœli fit à duobus motoribus: quorum alter est finitę motionis, & est anima cœli: & alter infinitę, & est potētia omnino sine materia: & quòd motus cœli à motore finito habet, ꝙ sit in non tempore: & à motore infinito, ꝙ sit tempore perpetuo. Vbi à plano sensu literæ non diuertendo, manifeste patet, ꝙ ipse est opinatus primum motorem esse infinitæ virtutis intensiue. & propter istam infinitatem causare per se primo sempiternitatem motus cœli: & in hoc differre à cæteris Intelligentijs: quæ cū sint imobiles, possunt virtute propria causare perpetuitatē motus, per accidens tamē vt ex dictis patet. Et, quia prædicta verba Auer. alijs locis eiusdem contradicere videntur (vt adduximus arguēdo ad oppositum) ideo à diuersis diuersimode exposita, vel potius extorta sunt: prout quilibet voluit non se Auerroistam, sed Auerroim suū facere. vnde oportet expositiones eorum afferre, vt firmetur veritas. Quidam igitur dixerūt, ꝙ Auerrois intendit ꝙ sit finitus intensiue primus motor, infinitus autem in duratione: non tantum formaliter, sicut alij motores, sed etiam causaliter: quia sempiternitas motus ascribitur fini ipsius motus, qui est purus actus omnino, & per hoc differt à cæteris motoribus. Et hi diuisi sunt in duas vias. Nam quidam eorum dicūt, ꝙ illa distinctio motoris in finitum & infinitum est distinctio realis: Quidam vero, ꝙ est distinctio rationis in primum motorem, secundum ꝙ est finis: & ipsummet, secūdum ꝙ est agens: & secundum ꝙ agens mouet in tempore, quia est vigoris finiti intensiue: secundum vero ꝙ finis perpetuat motum: et ideo dicitur infinitus in duratione causaliter: Alij vero dixerunt, ꝙ primus motor non est virtutis finitæ, nec infinitæ intensiue: quia non est virtutis actiuæ: sed dicitur infinitus causaliter, causalitate finali, vt dictum est: Alij autem dixerunt, ꝙ illa verba Auerrois examinanda & glosanda sunt secundum determinationes factas in de Substantia orbis, &c. vbi magis ex proposito tractauit rem hanc: vbi manifeste negauit infinitatem intensiuam. Sed ꝙ omnes huiusmodi responsiones errēt manifestatur. Et primo ꝙ loquatur de infinitate intēsiua, probatur primo sic. Quandocunque fit aliqua distinctio per opposita habentia plures significationes, & alterum oppositorum declaratur ab ipso distinguēte, quo ad quid nominis: secundum quam intentionem sumitur, reliquum debet sumi secundum oppositam intentionem: Patet ista, alioquin periret oīs certitudo diuisionum, & syllogismi diuisiui etc. sed Auer. diuisit motorem cœli in motorem finitę motionis, & infinitæ motionis, & descripsit alterū membrum, scilicet motorem finitæ motionis per finitatem intensiue (vt patet) quia ibi expresse subdit: Dicere finitatē, est dicere proportionem motoris ad motam rem: ergo reliquum membrum, s. motor infinitæ motionis, est describendum secundum intentionem oppositā, s. ꝙ dicere infinitatem, est dicere improportionem: & sic erit motor infinitus intensiue. Secundo sic. Termini quæstionis, & responsionis secundum artem demonstratiuam non differūt: sicut nec quęstio differt à cōclusione in terminis, sed in modo: Cōstat autem ꝙ motor infinitus, de quo est sermo in quęstione, est infinitus intensiue: quoniam est ille, de quo dicitur in.8. Physi. tex.79. ꝙ mouet in non tempore. ergo finitas, & infinitas, de qua est sermo in responsione, est etiam intensiua. Tertio sic. Quælibet responsio à sapiente da-

A ta, debet sumi in sensu, in quo quæstioni motæ respōdet: sed ista non respōdet quæstioni motæ, nisi intelligatur de infinitate intensiua. ergo &c. Declaratur Minor. quæstio est, cur virtus infinita requisita ad mouēdum tempore infinito, posita in magnitudine infert motum in non tēpore. & posita extra magnitudinem, nō. Huic autem quæsito non satisfit dicendo, ꝙ hoc ideo est, qa ibi sunt duo motores separati, & ambo finiti, sed alter actiue, & alter vt finis: & ex motore vt finis est sempiternitas: ex motore vero vt agens, est ꝙ motus sit in tempore. Hoc enim, siue verum, siue falsum sit, est impertinens quæsito, & solicitudo superflua. tota enim quæstio est, quare à virtute separata nō sequitur motus in non tempore, sicut à virtute posita in magnitudine: & constat ꝙ est sermo de virtute actiua. Hæc autem quæstio, vt & nouitij possint percipere (sicut & quælibet alia) supponit aliquid certum. s. infinitatem virtutis, siue in magnitudine, siue extra. & quærit dubiū,

B quare, si illa infinita virtus ponitur in magnitudine, mouet in non tempore: & extra magnitudinem, non. Quęratur ergo ab istis primo, Qualis est illa infinitas virtutis, quæ supponitur, intēsiua: an durationis? si intensiua, habetur intentum: si durationis, quæstio & nulla, & ridiculosa est. Nulla quidē: quia à virtute actiua infinita in duratione posita in magnitudine, nō sequitur motus in non tempore: vt patet de virtute alteratiua Solis, à qua res aliqua alteratur, & tamē in tempore. Nec potest dici ꝙ illud est verum tantū de virtute motiua vnico motu locali tantum: quoniam expresse Arist. in.8. Phy. tex.79. vnde hoc sumptum est, dicit hoc verificari in omnibus virtutibus motiuis quocunq; motu. Ridiculosa autem: quia puerile est quęrere, quare à virtute finita in vigore, infinita autem duratione separata à materia, prouenit motus in tempore, & non in non tempore. Quis enim est adeo rudis, vt ignoret finitatem, & infinitatem intensiuā virtutis sequi velocitatem certā, vel incertam motus, & non finitatem,

C & infinitatem durationis? Vltimum igitur refugiū horum est, ꝙ quæstio illa neutram infinitatem determinate supponit, sed infinitatem in cōmuni. Quoniam ex motu perpetuo neutra infinitas determinate concluditur, sed in cōmuni concluditur, ꝙ oportet virtutem motiuam tempore perpetuo esse infinitam. Vnde dicūt, quòd quæstio Auer. est, cùm sit ꝙ virtus motiua tempore infinito sit infinita, abstrahendo ab hac, & illa infinitate: quare posita in magnitudine infert motum in non tēpore, & extra magnitudinem. non? & responsio est supponendo, ꝙ, si aliqua virtus posita in magnitudine debet mouere tempore perpetuo, oportet ꝙ sit infinita intensiue ex.8. Phy. te.78. & consequēter moueret in non tempore ex tex.79. & addendo, ꝙ si aliqua virtus motiua tempore ꝑpetuo ponatur extra magnitudinem, & illa est necessario infinita sm durationem: & distinguitur in motorem vt agens (& sic est finitæ motionis, id est mouet in tempore) & motorem

D vt finis, & sic est infinitæ motionis, id est mouet infinito tempore: quod virtuti positæ in magnitudine conuenire non pōt. Non enim potest distingui in motorē, vt agens, & vt finis: & ideo oportet, ꝙ virtus motiua tempore infinito, si est in magnitudine, moueat in non tempore: extra magnitudinem, non. Sed vere isti innitūtur telis aranearum: deficiūt enim dupliciter. s. in re ipsa, & in expositione Auer. In re ipsa quidem: quia falsum ē, ꝙ virtus motiua tempore infinito, si ponitur in magnitudine, est infinita intensiue: si extra magnitudinem, non. quæratur enim ab ipsis (ne in æquoco laboremus) de quali infinitate temporis est sermo. Distincta est enim superius ex.6. Physic. quia est duplex, ex parte mobilis, & ex parte spatij: Seu per se, & per accidēs. Si est sermo de virtute motiua tēpore infinito ex parte mobilis, nulli dubium est, ꝙ illam oportet esse infinitam intensiue: in textu enim.78. nō est sermo de tali virtute, sed de prima, vt ex dictis patet. Amplius.

Cum

Cùm Philoſophus obedire debeat rationi, oportet redde-
re cauſam, quare cùm ad mouendum. B. mobile certa ve-
locitate, puta motu vnius horæ, requiratur tāta virtus in-
tenſiue, puta vt centum: & ad continuandum illum mo-
tum tempore perpetuo ſufficiat ex parte virtutis motiuę,
ꝙ ſemper perſeueret in eodem vigore: quare inquam eſt,
ꝙ virtus talis, ſi ponatur in magnitudine, ſeqtur ꝙ ſit infi-
nita intenſiue? Hoc enim neq; ex parte perfectionis virtu
tis, nec ex natura magnitudinis oritur: & tamē hoc eſt ſu-
per quod iſti fundantur. Quòd ſi dicatur, ꝙ hoc oritur
ex hoc, ꝙ illa virtus actiua ſemper remanere debet in eo-
dem vigore, hoc puerile eſt: quia ex hoc nihil aliud ſequi-
tur, niſi ꝙ illa virtus oportet, ꝙ ponatur in magnitudine
inalterabili, & incorruptibili. Ex hoc aūt ꝙ virtus actiua
ponit̃ inalterabilis, & incorruptibilis, infinitæq; duratio
nis, ſiue in quanto, ſiue extra, non habetur maior pfectio
intenſiua, vt de ſe patet: & in Primo Ethi. cap. 7. ab Ariſt.
et Auerroi dicitur. (Et datur exemplum de albo) quòd ex
hoc, ꝙ ponitur perpetuum, non ſequitur, ergo eſt albius:
quia differētia maioris, & minoris rationis nō infert dif-
ferentiam ſecundum magis, & minus. vnde ridiculū eſt,
quod quidam inter Philoſophos ſe locātes dicunt, quòd
ideo non poteſt eſſe virtus motiua actiue tempore perpe-
tuo in magnitudine, qa oportet ipſam eſſe durationis in-
finitæ, & per hoc infinitam intenſiue. Deberent enim in-
ferre, ac per hoc inalterabilem & incorruptibilē: ad quod
ſequitur infinitas intenſiua. Pudet autē adducere, quo-
rundam fatuitatem dicentiū, ꝙ proceſſus nō fit ab Auer.
& Ariſt. ad concludendum primum motorem eſſe incor
poreum abſolute, ſed ad concludendum ipſum eſſe incor
poreum, id eſt non immerſum materiæ ad eſſe: quę eſt tan
tum apud eos in generabilibus, & corruptibilibus. Ratio-
nis ſiquidem Ariſt. (à tex. 78. vbi īchoat, teſte ipſo Ariſt.
ibi cum Auer. tractatus intendentis oſtendere impartibi-
litatem primi motoris) vis eſt ex natura quanti, & extēſi,
ſiue corruptibilis, ſiu non, vt patet. & in tex. vlti. ratio-
nem formans ex efficacia probatorum, & non aliter, con
cludit primum motorem impartibilem. vnde hoc eſt ſim
pliciter error nimis fatuus. Amplius. Hoc dictum. ſ. ꝙ
virtus motiua actiue tempore perpetuo, ſi eſt in magnitu-
dine, eſt infinita intenſiue: ſi extra, nō, oportet vel ex ratio
nibus formalibus terminorum intelligibiliter deducere,
vel ex ſenſibilibus aſſumere. Sed iam oſtēſum eſt ex ratio-
nibus terminorum hoc non deduci, ſed oppoſitum quo
ad primam partem: & ſenſibilia idem teſtantur, ergo hoc
eſt voluntarie dictum: Ex ſenſibilibus enim habemus, ꝙ
virtus alteratiua Solis eſt motiua actiue, & eſt in magnitu
dine, & tamen non eſt infinita intēſiue, nec alterat in non
tempore. Nec poteſt dici, quòd, quia ſermo eſt de virtu
te actiua motus localis, ideo inſtantia non militat: Tum,
quia eadem eſt ratio quò ad mouere in nō tempore, & infi
nitatem intēſiuam, de virtute alteratiua, & motiua ſm lo-
cum, & vniuerſaliter motiua, ſi ponantur in magnitudi-
ne, vt dicitur Octauo Phyſi. tex. 79. vt iam adductum ite-
rum eſt: Tum quia, ſi idem alterabile ſemp ſupponeretur
alterationi Solis, tunc Sol vnum numero motum perpe-
tuum poſſet continuare, nulla facta augmentatione ſuæ
virtutis, quicquid ſit de antecedente huius conditionalis:
& ſic virtus finita intēſiue, infinita duratione moueret in
tempore infinito vnū motum continuum, et non in non
tēpore. vnde, ꝙ de facto non ſit hoc, eſt per accidens quan

> Qua ratione virtus in magnitudine poſita moueret in nō tēpore; extra autē nō, ex Auerroiſtis.

tum eſt ex efficacia virtutis. accidit enim tantæ virtuti, ꝙ
vnum, vel plura ſubijciantur &c. & nihil minus poſſet in
vnum ſemper, ꝙ̄ plura. In expoſitione autem verbo-
rum Auer. errant: quia ex huiuſmodi ſenſu non habetur
reſponſio ad quæſitum, eſſet enim reſpōſio, ꝙ ideo virtus
motiua tempore infinito poſita in magnitudine moueret
in non tempore, & poſita extra magnitudinem nō: quia
virtus extra magnitudinem diſtinguitur in motorem, vt
E agens, & motorem vt finis: in magnitudine autem, non.
Ex hoc autem, quomodo haberi poſſit quæſita differen-
tia, centum iuga boum non deducerent.

Quarto principaliter probatur, ꝙ de infinitate inten-
ſiua ſit ſermo Auer. ibidem, ex eo, ꝙ ibi dicit, quòd mo-
tus cœli inquantum eſt ab anima cœli ſortitur determina
tam velocitatem: inquātum vero eſt à primo motore ſor-
titur ſempiternitatē. ex hoc enim arguitur ſic. Aut inten-
dit, quòd motus cœli habeat ſempiternitatē à primo mo-
tore effectiue, aut finaliter. ſi effectiue, cū in hoc ponat dif
ferentiam inter primum motorem, et animam cœli, tripli
citer poteſt hoc imaginari. Primo, ꝙ anima cœli, aut non
efficiat: aut non ſufficiēter poſſit efficere ſempiternitatem
motus, & ideo attribuatur primo motori tanquam cauſę
ſufficiēti: Et hoc conuincitur demonſtratiue eſſe falſum,
ſupponendo animam cœli eſſe virtutem motiuam immo-
bilem, vt patet ex Octauo Phy. tex. 85. & ex ſupradictis:
Secundo, ꝙ anima cœli dependēter illam faciat, primus
F autē motor independenter, & ideo attribuitur primo mo
tori, vt eius cauſæ actiuæ independenter: Et hoc conuinci
tur eſſe contra Auer. ibi: quia aut loquimur de communi
dependētia, qua omnia entia alia à primo, & actiones eo-
rum dependent à primo (& ſic non ſaluatur cōmentum,
ponens differētiam inter ſempiternitatem, & determina-
tam velocitatem motus cœli in hoc, ꝙ illa eſt à primo mo
tore: hæc ab anima cœli. tali enim dependentia cōmuni,
tā ſempiternitas, ꝙ̄ determinata velocitas eſt à primo mo
tore mediante anima cœli) aut loquimur de ſingulari de-
pendentia, qua in faciendo talem effectum, ſcilicet ſempi
ternitatem motus, anima cœli depēdet à primo motore:
Et hoc conuincitur eſſe impoſſibile tenendo primum mo
torem finitum intēſiue: et deducitur ſic. Motore ſufficiēte,
ex his quæ in ſe intrinſece ſunt, applicato mobili diſpoſi-
to, circūſcripto quocunq; alio, excepta communi depen-
dentia ad primum, neceſſario prouenit effectus proprius
G illius motoris: Patet iſta ex terminis: alioquin nulla eſſet
via ad probandum conſecutionem cauſæ ad effectum, et
è conuerſo. ſed anima cœli eſt actiuum ſufficiēs ex ſuis in-
trinſecis reſpectu motus ęterni: ergo circūſcripto quocūq;
alio, excepto communi influxu primi, poteſt in motum
æternum. ergo nulla eſt opus ſpeciali dependentia. Proba
tur Minor, ex eo, quòd anima cœli habet ex ſuis intrinſe-
cis duo requiſita ad faciendum ſempiternitatem motus,
ſcilicet tantam virtutem intenſiue (puta vt mille) & immo-
bilitatē: quilibet enim motor habens hæc duo, poteſt ſem
piternum facere motum, quāuis nō per ſe, vt dictum plu-
ries eſt. Tertio, quòd anima cœli licet ſufficienter, tamen
per accidens facit ſempiternitatem motus: primus autem
motor facit eam per ſe: & ideo attribuitur primo motori,
vt eius cauſæ actiuæ per ſe primo intendenti illam. Et ſic
habetur intentum: quia vt ex prima conditionali proba-
ta patet, ex hoc ſeqtur, ergo primus motor eſt virtutis infi
nitæ intenſiue. Et in rei veritate iſta videtur mens Auer.
H in illo loco. Loquitur enim de actiua cauſalitate, vt quæ-
ſtio mota oſtendit: & non intendit ſubtrahere ab anima
cœli cauſalitatem actiuā ſempiternitatis, ſed perſeitatem
cauſalitatis: cuius nulla virtus finita eſt capax, vt patet
ex dictis. Vnde cauſam actiuam per ſe determinatæ velo
citatis poſuit animam: ſempiternitatis vero primū mo-
torem. Si finaliter, hoc poteſt dupliciter imaginari. Pri-
mo, vt ſit ſermo de dependentia cōmuni: qua omnia cau
ſantur in genere cauſæ finalis à primo: & hoc eſt contra
Auerroem ibidem: quoniam hoc modo nō ſaluatur ſua
differētia inter determinatam velocitatem motus, & eius
ſempiternitatem: hoc etenim modo vterque effectus de-
pendet finaliter à primo motore: Secundo, vt ſit ſermo de
aliquo ſpeciali modo dependendi, in genere tamen cauſę
finalis. Et quantum verba eorum ſonant, videntur dice-
re, ꝙ quodam ſingulari modo ſempiternitas eſt à primo

fine,

fine,quo nõ est determinata velocitas:sic, ꝙ, sempiternitas motus in hoc differt ab eius velocitate,ꝙ ista sufficiẽter fiat ab agente:illa autem non nisi adiuncta causalitate finali primi motoris. A Sed,quia facile est dicere distinctionem in qualibet re quamuis ardua:& inexercitati est admittere illam in aere, ideo quæramus ab istis, quomodo sit ista differentia. hoc enim non potest nisi tripliciter imaginari.s. Aut sic, ꝙ sempiternitas careat cã actiua, & finali tãtum attribuatur:& hoc est ridiculum, quoniã non est intelligibile,ꝙ aliquid effectiue producat motũ, & nõ producat eius durationem:maxime cùm tempus, quod est duratio illa(vt.12.Meta.tex.29.dicitur)aut est ipse motus,aut eius passio: constat autem ꝙ hæc ab eodem fiunt actiue secundum rem,quamuis non eodem modo: potest enim eorum,quæ sunt idem realiter,vnum per accidens produci ab agẽte inferiori,& alterum per se: vt patet cum Sortes generat Platonem:tunc enim licet fiat Plato per se,fit tamen corpus vel mixtum per accidens,vt di B citur in Primo Phy.tex.76. Aut sic, ꝙ ad determinatam velocitatem causa actiua sufficit absque finali: ad sempiternitatem autem non: & hoc etiam est ridiculum:quia finis est causa cæterarum causarum,nullusq; est effectus naturæ aut artis absq; fine: Aut sic,ꝙ ad determinatam velocitatem causa actiua cum fine cõmuni sufficit:ad sempiternitatem autem,non,sed requiritur specialis ratio dependentiæ ad primum motorem vt finem: & hoc est iterum loqui in aere,nisi huiusmodi ratio assignetur. Nec apparet alia ratio ,ꝙ̃ illa,quæ in eodem com.41.ex intentione Themistij subditur.s.ꝙ motor,qui mouet ad consequendum aliquid, vel conseruandum aliquid transmutabile,necesse est ꝙ quandoq; cesset: motor autem,qui mouet propter aliquid semper in actu & immutabile,qua ratione mouet vno tempore,mouet semper: & sic habetur specialis ratio dependentiæ sempiternitatis ex fine, quæ non habetur in velocitate motus. Sed adducere hoc ad C propositum,nouitiorũ est. Cùm enim omnes animę cœlestes prima intentione operẽtur propter se(vt dicitur .12. Meta.com.36.&.2.Cœli.com.17.&.21.& ipsarum natura sit immutabilis & in actu: & earũ opera sint sicut opera artium,vt dicitur.12.Meta.com.44. & finis sit principium in operabilibus,vt dicitur in.2.Phy.tex.86. quemadmodum ex actualitate immutabili finis sumunt animæ illæ rationem sempiternitatis in suis operibus,ita ex alijs conditionibus nobis ignotis sumunt rationem tantæ velocitatis:& quare magis ab oriente moueant versus hemisphærium superius:& alia huiusmodi. hęc enim omnia fiunt propter melius,vt ex.2.Cœli.tex.& com.34.habetur. Et ex fine necesse est bonitatem eorum,fieri cùm Naturalia agantur propter finem: vt dicitur secundo Physi.tex.80. Vnde ex hoc non magis habetur,ꝙ sempiternitas specialiter dependeat à primo,ꝙ̃ certa velocitas: vtrunq; enim eorum habet hoc modo specialem rationem depẽdẽtię ex fine. D Amplius. Cùm ratio sempiternitatis motus sufficienter sumatur ex his finis conditionibus.s.ꝙ sit in se actu & habitu: à mouẽte,& immutabilis: & hęc sint communia omnibus motoribus cœlorum respectu propriarum essentiarum:nihil propriũ primo motori dixisset Auer.sed totum quod dixit, conuenit omnibus animabus cœlorum in ratione finis. Nec potest dici, ꝙ dictũ Auer.commune quidem est omni motori separato in ratione finis,sed appropriatur primo propter dependentiã aliorum à primo & in ratione finis:quoniam sic non saluatur differẽtia inter sempiternitatem & velocitatẽ:vtraque enim propter indepentiam primo est attribuenda fini. Quòd si tanquam ad vltimum refugium recurrendo dicatur, ꝙ sempiternitas motus dependet à primo fine, quodam singulari modo ignoto nobis:& hoc cognosci ex hoc quòd omnes motores cœlestes conueniunt in sempiterne mouere,non autem in velocitate motus, (hoc.n. A ideo esse credendum est,quia rationem sempiternitatis habent,respiciendo primum:velocitatem vero respiciendo propria) hoc est contra Auer.qui expresse dicit in secundo Cœli.com.38.ꝙ motores inferiores sumunt rationes suarum velocitatum,secundum ꝙ magis desyderant assimilari primo. Et loquitur non solum de motu diurno, sed etiam in circulo obliquo. Deinde hoc non est sufficiẽte ratione firmatũ. Quòd enim cõueniant omnes in sempiternitate motus, vt dicit Auer. in secundo cœli.cõ.38.&.71.& alibi,est quia conueniunt omnes in hoc, ꝙ sunt motores immateriales. Et ideo hoc non oportet conijcere,ꝙ sit ex singulari modo depẽdendi à fine:cùm clare pateat,ꝙ finis communis cum immaterialitate motoris sufficiat:nec locus est coniecturis in manifestis. Amplius. Velocitas,de qua ibi loquitur Auer. vt patet in coment. nihil aliud est ꝙ̃ temporalitas,in qua omnes motores cœli conueniunt,sicut & in sempiternitate:nullus enim mo- B uet in non tempore. Restat ergo ꝙ de infinitate intensiua sermo Auer.ibidem sit. Et licet euidentiores sint prædictę rationes,si duo motores secũdum rem in primo orbe ponantur:efficaces tamen sunt,etiam si duo secũdum rationem,vnus autem secũdum rem ponitur,vt patere potest cuilibet eas applicari scienti. vnde omnes expositiones commenti prædicti falsę apparent. Vltima autem ordinem Librorum Auer.non pensauit. Cùm enim cõstet ex secundo Cœli com.3.ꝙ tunc iam fecerat libellum de Substantia orbis:& ex pluribus commentis,ꝙ tunc etiam fecerat super libros Physicorum:& ex.12.Meta.com.65. ꝙ iuuenis erat quando fecit super libr. de Cœlo. & sperabat in com.352. se perfecturum Astrologiam:& ꝙ senex scripsit super Metaphysicam:manifeste liquet,ꝙ oia dicta Auer. sunt examinanda ad.12.Metaphysicæ eius,& non è conuerso:quoniam opus illud testamentum eius est.

Secunda autem via ad ostendendam infinitatem vir- C tutis Dei gloriosi sumpta ex San.Tho.breuior est,& supponit Deum esse causam actiuam alicuius substantiæ, siue mundi,siue primæ intelligentiæ,siue omnium incorruptibilium,siue ab æterno,siue in tempore:nihil enim horum refert,dummodo concedatur per simplicem emanationem(quam nos creationem dicimus) Deum aliquid produxisse. Hoc autem nunc supponatur,tum quia communiter Excellentes viri hoc concedunt etiam de mente Aristo.& Auer. Tum quia expresse cõtra Algazelẽ pluries Auer.hoc dicit: Tum quia hoc exigeret specialẽ quęstionem,quam alibi tetigimus. Acquiescentibus ergo huic supposito,hęc via paratur:iuxta quam arguitur pręlibando rationes terminorum.s.ꝙ virtus creatiua est virtus actiua effectus ex nulla potẽtia passiua,siue sit creatiua ab ęterno vt Plato,& Arist.cũ sequacibus posuerunt: siue in tempore,vt fides christiana determinat. Cæterę autem virtutes actiuæ sunt effectuum ex aliqua potẽtia passiua præsupposita,vt patet in naturalib⁹ & artificialib⁹.

D Arguitur ergo sic,loquendo semper de quantitate virtutis seu perfectionis. Omne quantũ,excedens aliud quãtum(sic,ꝙ quantumcunq; excessum crescat,nunquam inter ipsa est aliqua proportio)est necessario infinitum intẽsiue:ista patet ex terminis:quoniam vt dicitur in.8.Phy. tex.79.si excedens est finitum,addendo semper quantum ad excessum,quandoq; æquabitur & excedetur: Sed virtus creatiua est aliquantę perfectionis,& sic excedit virtutem factiuam rerum ex potẽtia subiecti,qđ quantuncunque augeatur ,nõ est inter eas proportio.ergo virtus creatiua est infinita intensiue. Probatur minor quò ad vltimã partem(quæ sola eget probatione) ducendo ad impossibile:quia sequeretur ꝙ virtus tantùm actiua ex aliqua potentia,& virtus actiua ex nulla potentia possent esse æquales:quod est manifeste impossibile: Tenet consequẽtia,supponendo vnum,quod probatione non eget.s.ꝙ quãto aliquod actiuum potest educere rem de remotiori

potentia ad actum, tanto est virtuosius. ad sensum enim patet, quòd ad educendum calorem de potentia aquę, maior virtus requiritur, quàm ad educendum ipsum de potentia aeris. hoc igitur supposito arguitur more Aristotelico sic. Sumatur virtus productiua alicuius (puta bouis) ex nulla potentia, & sit. A. Sumatur quoq; virtus productiua bouis ex aliqua potētia, puta. C. & sit virtus illa. B. Tunc sic. Istæ duæ virtutes, scilicet. A. & . B. per te habent aliquam proportionem: sit ergo proportio cētupla, ita q̃ A. excedat. B. non plus, quàm in centuplo: & tunc sumatur potentia passiua in centuplo magis elongata ab actu, quàm sit. C. & sit illa. D. cùm ergo oporteat tanto virtuosius esse agens, quanto elongatior est potentia ab actu, necesse erit virtutem actiuā bouis de potentia. D. esse in proportione centupla ad. B. ac per hoc esse æqualem ipsi. A. Et sic virtus productiua ex aliqua potentia, et virtus productiua ex nulla, erunt æquales; quod est impossibile. Immo etiā eodem processu potest deduci, quòd illa sit etiam maior: quod est impossibilius. Nec potest inficiari quispiam hunc processum ex eo, quòd non potest sumi in rerum natura potentia remotior ab actu quacunq; potētia data: oportet enim sic dicentes negare processum Aristo. Quarto Phy. tex. 72. vbi assumit plenum subtilius quocunq; pleno. & Sexto Phy. tex. 15. vbi assumit motum velociorem quocūq; motu: & breuiter destruere doctrinam traditam in lib. Physi. Saluatur enim efficacia horū, et similium processuum ex rationibus formalibus terminorum, & ex veritate conditionalium: quicquid enim repugnat veritati conditionalis, est falsum, & impossibile: vt Auer. dicit in Octauo Physi. tex. 78. Vnde proposito sufficit veritas cōditionalium: puta, si virtus aliqua produceret ex potentia in centuplo remotiori, esset in centupla proportione &c. Stat ergo ratio firma, quāuis quidam nescientes, aut non volentes eam formare, soluisse se arbitrati sunt, vt de Scoto patet prima disti. quarta: Qui ideo credidit se soluisse, quia Sanctus Thom. non solicitus circa terminos, qui in autenticis rationibus solent subintelligi, fecerat maiorem huiusmodi: Eorum, inter quæ nulla est proportio, alterum est infinitum: Soluit Scotus, q̃ hæc non est vera: vt patet de puncto, & linea: & tamen punctum non est infinitum. Propter quod notāter nos posuimus in maiore vtrunq; esse quantum: vt has pueriles cauillationes effugaremus. Et hæc de secundo.

Solutiones argumētorum.

Restat igitur argumentis in oppositū respondere. Ad primum ergo (quod tres difficultates tangit, vnam principaliter, & duas ex consequenti) tali est ordine dicēdum, q̃ duas annexas difficultates, scilicet an Deus moueat vt finis tantum, vel vt finis & agens: & si vt agēs, an mediate, vel immediate: pertransibimus dicendo, quia est. Tertiam vero principalē, scilicet an ex positione virtutis infinitę intensiue in rerum natura, necessario sequatur motus in non tempore, pertractabimus dupliciter, scilicet secundum Auer. & Simpliciū. Quāuis igitur multi ex Secundo cœli tex. 64. vbi in summo gradu perfectionis vniuersi locatur id, quod sine actione optimum possidet: & ex 12. Metaphy. tex. 30. vbi dicitur, quòd Deus mouet, sicut amatum, & desyderatum, credunt Deum nō esse causam agentem, sed finalem: verius tamē dicunt sentientes, vtroque modo Deū esse causam: vt Simplicius arguit ex primo cœli tex. 30. vbi Aristot. dicit Deum nihil agere frustra. si enim ad hoc inconueniens solicitus fuit Arist. deducere, q̃ Deus nihil agit frustra: ergo supponebat Deum agere ꝓpter finem: ridiculum enim esset deducere ad hoc inconueniens de causa non actiua. Auerrois quoq; in de Substantia orbis, manifeste reprehendit dicentes oppositum esse de intentione Aristotelis. & in. 10. Metaphysicę, commēto septimo, expresse dicit, quòd Deus mouet non tātum vt finis, sed vt motor: Quod etiam firmatur in. 12. commento. 6. & in commēto. 44. vbi etiam postmodum

An Deus moueat vt finis tãtum, vel etiam effectiue.

A Auicennam ponentem Deum esse tantum finem arguit: quòd oportet primi principij esse actionem: quæ cū hoc, quòd sit sibi propria, sit communis cæteris: qualis est motus diurnus. Et in Secundo Cœli cōmento. 17. dicit, quòd omne habēs actionem in se, habet actionem in alio: et in commento. 21. dicit, quòd omne, quod inuenitur propter se prima intentione, inuenitur propter aliud secunda intentione: nisi illic esset natura non innata ad largiendum. Et breuiter totus Auer. plenus est hac sententia, vel formaliter, vel radicaliter: vt puta, quòd in separatis à materia causalitas finalis, & efficiens eidem conueniunt, vt dicitur in. 12. commento. & . 35. & . 38. & . 55. Nec obstat, quòd Aristoteles dixit Deum mouere, vt amatum. non enim dixit hoc cum dictione exclusiua: immo ex hoc magis habetur propositum, supposita illa vniuersali Auer. quam modo diximus. Id vero, quod ex Secundo cœli adducitur, admiratione dignum est, qua fronte ab Auerroistis adducatur: cùm Auerrois ipse ibidem in commento. 66.

B expresse dicat, quod in illo summo gradu habente optimum sine actione, datur latitudo includens omnes Intelligentias: ita quòd apud ipsum omnes Intelligentię sunt in illo primo gradu, & non tantum Deus: & tamen constat apud eos etiam, quòd cæteræ Intelligentiæ agunt ad extra. Intendit enim ibi Aristoteles apud Auerroem, Intelligentias quatenus intelligentiæ sunt, habere optimum (quod est felicitas speculatiua) sine omni dependentia ab exteriori actione: non sicut in nobis (iuxta illud. 12. Metaphysicæ textu. 39. deductio autem qualis optima &c. & esse in primo gradu): Quatenus vero animæ sunt, optimum assequi per motum, & in secundo locari ordine simul cum corporibus, quorum sunt animæ: vnde Deum mouere non solū finaliter, sed actiue dicimus. Et quamuis ex multis commētis videatur haberi, quòd Deus mouet immediate (quia in commento. 44. Duodecimi Metaphy. reprehenduntur ponentes Deum esse priorem mo-

C tore primi orbis: & in commento. 38. expresse dicit, quòd primus motor mouet sine medio: & in commento. 48. numerantur substantiæ immateriales secundum numerum motuum cœlestium, expresse supponendo nullā esse, quę non mouet): vt tamen ex dictis superius patere potest, in commento. 41. 12. expresse dicit motum cœli componi ex duobus motoribus. Et ideo sciendum est, quòd ista sibi inuicem non contradicunt: quoniam cùm sint in hac re opiniones extremæ: vna Auicennæ dicētis Deum nihil agere ad motum cœli, nisi secundum quòd prima causa operatur per secūdas, sed primum motorem esse primam Intelligentiam productam à Deo, quæ cum anima cœli mouet: Alia eorum, qui dicūt Deum solū mouere primum cœlum, Auerrois via incessit media, vtrunq; declinans extremū. & ideo nūc hoc, nunc illud excludit extremum, quamuis pluries Auicennam impugnauerit. Est igitur apud eum primus motor Deus gloriosus: non tamē mo-

D uet solus. Sed, quia in motu primi cœli sunt duo (sempiternitas motus, & certa velocitas, puta. 24. horarum) posuit vtrunq; horum habere per se primo causam actiuam & propriam. & sempiternitatis quidem Deum, certæ vero velocitatis animam cœli. Et hic sensus respōdet planè expositioni illius cōmenti absq; extorsione. Et sic Deus non est prior motore totius: immo facit per se motum totius, quò ad nobilissimam eius rationem, quæ est sempiternitas. & hoc modo Deus nō est anima alicuius orbis. Et ideo dixit ibi Auer. quòd est potētia, non in materia. & per hoc volebat quòd differret ab anima cœli. Et hoc modo saluatur, quod commento. 44. dicitur, quòd illud, quod intelligitur motor corporis cœli de primo motore, est aliud ab eo, quod intelligit motor orbis Saturni. Et sic numerus immaterialium substantiarum secūdum numerum motuum saluatur: quia ex motuum numero, inuentus est numerus motorum aliorum à primo: qui iam

ex infinitate

ex infinitate motus stabilitus erat. Nullam enim substantiam immaterialem ponimus, nisi ex motu conclusam: sed primam ex infinitate motus, cæteras ex numero motuum regularium, & perpetuorum, exigentium motores immobiles. Et hoc consonat textui Aristotelis expresse quærenti numerum motorum immobilium, non numerum motorum infinitorum: vt per hoc insinuaret, quòd de alijs à primo loquebatur: quamuis primus quoque sit immobilis. Est siquidem sermo Aristotelis, & Auerrois, ibidem contra ponentes substantias immateriales absque aliqua propria motione alicuius corporis, vt patet ibidem: quod nos non diximus. Et breuiter hoc modo omnia dicta Auerrois inueniuntur consona: & merito, quia vero omnia consonant. Vnde Heliæ hebræi labor, quàm vanus fuerit, patet. Putauit enim, quòd ex hoc, quod Deus dicitur motor effectiue primi cœli, sequeretur, Ergo mouet solus primum cœlum. Iam enim liquet Deum propriũ motorem primi, quòad sempiternitatẽ sui motus actiuæ causandã. Mouet ergo Deus cœlum effectiue vt motor proprius: & mediante anima cœli: sic vt vtriusque proprius effectus motus cœli sit diuersimode. & sic quo ad duo prima pateat quid tenendum sit.

De tertio autem (in quo tota stat difficultas præsens) ambiguitas magna videtur. diuisi siquidem sunt Peripatetici circa id. Quibusdam enim apparet, quòd ex hoc antecedẽte, Datur virtus infinita in natura, sequitur necessario, Ergo motus in non tempore. Quibusdam vero videtur, quòd distinctione opus sit in re hac. & hi in tres distincti sunt vias. Alij putant, quòd distinctione modi agendi, scilicet libere, vel necessario opus sit. Alij vero, quòd distinctio modi essendi illius virtutis infinitæ, scilicet an habeat esse materiale, an immateriale, ad hoc sufficiat. Alij autem duas distinctiones necessarias credunt ad saluandam infinitam virtutem in rerum natura, scilicet modi essendi (quæ modo dicta est) & modi agendi, scilicet mediationem, vel immediationem: ita quod omnes huiusmodi opiniones sunt quatuor. Et primam quidem postponentes (quia ex discussione aliarum quid veritatis habeat patebit: & eius fundamenta sunt, quæ arguendo adduximus) ad secundam nos trãsferamus opinionem, quę tria dicit. Primo quòd ex hoc antecedente, virtus infinita est in magnitudine, necessario sequitur, Ergo mouet in non tempore: quod implicat contradictionem. Et in hoc conueniunt cum Aristotele Octauo Physico. tex. 79. omnes Peripatetici, licet differant in modo deducẽdi consequentiam. Scotus enim in primo Senten. distin. 2. quæstio. 1. ad vlt. dicit, quod ex eo quod in antecedente assumitur, Virtus infinita, subintelligẽdo agat, necessario sequtur, Ergo actio sua est in non tempore: alioquin in æquali tempore agere cõtingeret virtutem infinitam & finitam, iuxta deductionem Aristotelis ibi. Ex eo vero, quòd in antecedente additur ly in magnitudine (id est extensa) sequitur quod si agit, agat circa corpus, & consequenter quòd sit ibi aliqua resistentia, & sit etiam diuersa approximatio partium passi ad agens, ac per hoc sequitur, Ergo actio illius virtutis est motus: quoniam hæ duæ causæ, scilicet diuersa approximatio partium, & resistentia, faciunt successionem esse in motu. & sic ex toto antecedente simul, scilicet Virtus infinita in magnitudine, sequitur Motus in nõ tempore. Sed hæc deductio manifeste peccat: quia ex hoc quòd aliqua virtus est extensa, & agit in corpus, non sequũtur illę duę causæ successionis, sed vna tantum, scilicet diuersa approximatio partium passi ad agẽs: sed ex omnibus his absque resistentia non sequitur, Ergo illa actio est motus. Et hæc omnia non egent probatione: quia manifeste patẽt de virtute illuminatiua. hæc. n. est extensa, & agit in corpus etc. & tamen non est motus proprie (de quo loquimur) vt distinguitur contra mutationem. Sanctus Thomas autem, quia Aristoteles non fuit solicitus ibi de vtraque parte consequentis deducenda, supponit cum Auerroi, & cæteris expositoribus (quantum vidisse me recolo) quod subiectum illius antecedentis, scilicet ly virtus, seu potentia, supponit pro virtute motiua, proprie sumendo, motum: ita quòd antecedens illius consequentię secũdum veritatem, est hoc, Virtus motiua infinita est in magnitudine, ergo. Et quòd hęc sit mens Aristotelis, patet ibi, ex eo quòd probando suppositionem vnam, scilicet quòd maior virtus facit æquale in minori tempore, dicit: vt calefaciens, aut dulce faciens, aut proijciens, & omnino mouens. vbi manifeste patet, quòd de virtute motiua loquitur. Patet etiam ex fine intento: ad nihil enim aliud inducebat demonstrationem illam, nisi ad inuestigandam impartibilitatẽ primi motoris, quem constat mouere proprie. vnde impertinens erat proposito tractare de omni virtute extensa. Quamuis ex ista negatiua, nõ potest dari virtus motiua infinita in magnitudine, habeatur ex consequenti, quòd nulla virtus in magnitudine est infinita: quia, cùm sit virtus, aut substantialis, aut accidentalis: & accidentalis infinitas inferat infinitatẽ substantialis: & omnis virtus substantialis in magnitudine, si est, simplex sit principiũ alicuius motus naturalis (vt patet in Primo cœli, textu septimo) & simplicibus existẽtibus finitis, impossibile sit mixtum fieri infinitum, manifeste deduci potest ex negatione infinitatis virtutis motiuæ in magnitudine, negatio infinitatis omnis virtutis extensæ. Facit tamẽ vim Sanctus Thomas in ly magnitudine, ex hoc, quòd virtus extensa non est intelligens, virtus autem extra magnitudinem est intelligens, vt patet Tertio de Anima, commento quinto. virtus autem motiua non intelligens mouet tantum quantum potest. Ac per hoc tenet consequentia Aristotelis. Quia, si est virtus motiua infinita, & cũ hoc mouet tantum, quantum potest, sequitur, Ergo mouet in non tempore: vt patet ex deductione Aristotelis, ibidem.

Secundo dicit, quòd ex hoc antecedente, virtus infinita est (etiam loquendo de motiua) non sequitur necessario, Ergo mouet in nõ tempore: quia potest illa virtus esse agentis liberi, in cuius potestate est, & actio, & modus agendi. Et cùm hoc arguitur esse contra Aristotelem, & Auerroem, & omnes Philosophos, Scotus cum sequacibus non reputat hoc inconueniens. immo dicit in Secundo Sentẽtiarum, distinctione prima, quæstione tertia, eos sibi ipsis contradicere, ponendo Deum agere necessario.

Mihi autem videtur hoc non esse contra Aristotelem, eò quòd nulli imponendum est, quod nec dixit, nec necessario sequitur ex dictis eius. Deum autem non esse agens liberum nullibi dixit Aristoteles, nec ex dictis eius sequitur necessario. Demonstratio siquidem posita in Primo cœli, textu nonagesimo, sufficienter saluatur, supponendo omnes intelligentias differre specie, & mouere quantum possunt, vt assimilentur Deo glorioso, cuius proprius effectus est sempiternitas, siue libere, siue necessario illam causet. Numerus quoque intelligentiarum eisdem suppositionibus stantibus optime inuestigatur ex numero motuum: sunt enim omnes motores adæquati. Inconueniens etiam, quod dicitur in textu septuagesimonono, scilicet virtutem finitam, & infinitam mouere æqualiter, manifeste ibidem ascribitur virtutibus mouentibus naturaliter. & breuiter quæcunque alia ad hoc adduci possunt, facile saluari videntur absque hoc. nolo tamen propterea Aristoteli attribuere, quòd posuerit Deum agere libere: sed opinionem suam ad nos non peruenisse tantùm, contra Auerroem tamen illam responsionem esse non dubito, vt ex commẽto quarto, Duodecimi Metaphysicæ deducere facile esset. & commen. 21. Secundi de cœlo manifeste habetur.

Sed, quoniam ex principijs Philosophiæ non necessario

rio sequitur Deum agere necessario: Idcirco cùm soli rationi obediendum sit: quod secundo loco cōtra hoc obijcitur soluendum est. Cùm ergo dicitur, Id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile &cæte. Negatur minor. Et ad primam probationem dicitur, quòd quāuis nō sit impossibile Deum velle vti tota virtute sua: est tamen impossibile Deum velle vti tota virtute sua in hoc effectu, qui est velocitas motus. Nec hoc est ex defectu virtutis, aut voluntatis: sed, quia hoc nō est factibile. vnde Deus vtitur tota virtute sua per se causando sempiternitatem motus, & creando &c.

Ad secundā vero dicitur præmittendo quatuor. Notandum est enim primo, quòd aliud est arguere ex potentia motiua infinita, & aliud est arguere ex potentia motiua infiniat habente talem modum essendi, scilicet in magnitudine, vel extra: vel modum operandi, scilicet necessario, vel libere. Primum siquidem antecedēs abstrahit ab omni mo do essendi, & operandi: Secundū vero, modum

F

essendi, vel operandi coassumit. Constat autem φ multa possunt deduci ex aliqua ratione formali, & modo essendi, vel operandi simul, quæ non possent deduci ex illa ratione formali absolute. Notandum est secundo, quòd ex aliqua ratione * abstracte, seu absolute sumpta, dupliciter aliquid deducere cō sueuerunt Philosophi. Vno modo necessario: sicut ex ratione motus deducitur, φ oportet esse in tempore: Alio modo non repugnanter: sicut ex ratione motus deducitur, quòd quocunq; motu dato, potest dari velocior &cæ. Et inter hæc tantum refert, φ consequens aliquid necessario comitatur ipsum in quocunque ponatur secundum omnem modum essendi illius: consequens vero aliquid non repugnanter, non oportet comitari illud in aliquo: imo stat quòd repugnet ei in quocūq; modo essendi: vt patet in exemplis adductis.

Alias * abstrahente.

Consequēs aliquid necessario comitat illud in quocūq; ponatur secundū omnē modum essendi: Cōsequens vero nō repugnāter, nō. uno qūq; ei repugnat i quocunque mō essēdi.

Notādum est tertio, quòd tripliciter potest imaginari, quòd potentia motiua infinita exeat in actum secūdum: Vel quòd moueat. A. mobile certa velocitate, ita quòd non possit velocius illud mouere, sed illud mouere sit sibi adæquatum.

G

Vel quòd moueat infinita velocitate, id est in non tēpore: non est enim intelligibile, quòd aliquid actualiter moueat infinite velociter, & tamen in tempore: quia ex quo actualiter mouet, tēpus illius motus certum est secundum se. signetur ergo, & tunc procedatur iuxta textū. 79. Octaui Physico. & venietur ad hoc, quòd motus infinitæ velocitatis erit in ęquali tempore cum motu finitæ velocitatis (vtpote à virtute finita facto) quod est impossibile. Idem est ergo mouere actu infinitæ velociter, & mouere in non tempore, vel medio modo: scilicet quòd nunquam moueat tanta velocitate. A. mobile, quin possit illud velocius mouere. Hæc autem tria aliter se habent ad potentiam motiuam infinitam absolute, et aliter ad eam in magnitudine: Ad potentiam siquidem motiuam infinitam in magnitudine, duo extrema comparantur immediate: ita quòd respectu talis virtutis non datur mediū inter mouere in nō tempore, & mouere certa velocitate adæquate.

H

Ad potentiam vero motiuam infinitam absolute, extrema hæc sunt mediata: ita quòd stat quòd moueat sic velociter, quòd tamen semper velocius mouere possit. Et ratio difformitatis est: quia virtutis extensę quantum est posse, tantum necessario est facere, vt patet inductiue. & consequenter, si est infiniti posse, ergo habet adęquatum facere. aut ergo hoc est certa velocitate mouere, aut in non tēpore: mouere enim sic, φ velocius possit, non esse adæquatum virtuti, patet. Virtutis vero motiuæ infinitæ absolute, non oportet quantum est posse, tantum esse facere: quia abstrahit ab omni modo operandi, & essendi: & consequenter abstrahit ab hoc, quòd faciat secundum totum posse, aut partem, & tantum, vel tantum. & ideo non necessario sequitur, quòd si exeat in actum, φ exeat

Virtutis finitæ extensę, quātum est posse, tā tum est facere: virtutis vero absolute, non tū est facere, quātum est posse.

E

in opus adæqnatum. Notandum est quarto, quòd aliter arguēdum est ex infinita velocitate ad infinitatem potentiæ motiuę absolute, & aliter è conuerso: Ex infinita siquidem velocitate, determinate infertur, ergo potentia motiua est actu infinita: quia impossibile est aliter talem effectum saluare: Ex infinita vero potentia motiua nihil aliud potest inferri, nisi, Ergo potest infinita velocitate mouere: quia si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, maior potest maiore, & infinita infinita. Sed, quia posse mouere infinita velocitate, contingit dupliciter. vno modo sic, φ possit facere motum infinitę velocitatis in actu: Alio modo sic, φ possit semp facere maiorem velocitatē quacunq; facta velocitate, ideo non potest ex infinitate potentiæ motiuæ absolute inferri determinate, Ergo est actu infinita velocitas: sicut è cōuerso. His autem præmissis, dico quatuor. Primo φ ex hoc antecedēte. A. est virtus motiua ifinita in magnitudine, optime sequitur, Ergo mouet in nō tempore: quia si nō, ergo mouet adęquate certo tempore, ex tertio notando: et tunc sequitur iuxta deductionem Arist. Ergo virtus finita, & infinita secundum totum posse mouent æqualiter. Secundo dico, φ ex hoc antecedente. A. est virtus motiua infinita, non sequitur necessario, Ergo. A. mouet in non tempore. Dicētibus enim φ non, subinferri nō potest, Ergo mouet adæquate in certo tempore: datur siquidem medium, scilicet φ permittitur mouere. A. mobile tanta velocitate (puta decem horarum) non tamen adæquate, sed potest semper velocius, vt patet ex tertio notādo: Quod non potest dici, si virtus illa est in magnitudine. & ideo Arist. fundans demonstrationem suam super illa distinctione, Aut mouet in nō tempore, aut certo tempore, loquendo de adæquata operatione, assumit ab aduersario virtutem motiuam esse in magnitudine: quia de tali constat, φ oportet supponere aliquam velocitatē esse illi adæquatam: quod non oportet verificari de virtute motiua absolute, quia abstrahit ab his. Tertio dico, quòd ex hoc antecedente. A. est potentia motiua infinita, non seqtur non repugnanter, Ergo motus in nō tempore. Probatur hoc ex illo principio: impossibile in se ex rationibus terminorum, ex nullo deducitur possibiliter, ex quo non sequal necessario. Hæc enim est differentia inter consequēs possibile, & impossibile ex terminis: quòd possibile ex aliquo antecedente oritur possibiliter, ex quo non oritur necessario: vt patet de velocitabilitate motus respectu motus: & mobilis: Impossibile vero, nisi habeat connexionem necessariam cum antecedente, ex illo oriri nō potest. & hoc ideo est, quia impossibile ex terminis, est impossibile simpliciter, & omnino: tale autem ex nullo oriri potest, nisi ex alio impossibili, ad qđ conditionaliter sequatur: quod sine necessaria connexione fieri nequit. Constat autem, φ motus in non tempore claudit cōtradictionem ex terminis. si est enim motus, ergo in tēpore: & si in non tempore, ergo non est motus: & ex antedictis patet, quòd hoc impossibile non sequitur necessario ex infinita potentia motiua: ergo nec sequitur possibiliter.

Cōe principium. Impossibile simpliciter, ex nullo deducit possibiliter ex quo nō orit necessario.

Sed accidit hic dubiū ex triplici capite. Primo, quia id quod seqtur necessario ad aliquid cū aliquo speciali modo essendi, sequitur permissiue, & possibiliter ad illud absolute: verbi gratia, quod seqtur necessario ad aial rationale, sequitur possibiliter ad animal. sed motus in nō tempore sequitur necessario ad virtutē motiuam infinitā habentem esse in magnitudine, vt patet: ergo sequitur possibiliter ad virtutem motiuam absolute. Secundo, quia cùm hoc argumentum valeat. Si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, ergo maior potest maiore, & infinita infinita: & vlterius valeat, aliquanta virtus motiua potest mouere tanta velocitate, ergo potest facere tantam velocitatem actualiter, & maior similiter

maiorem:

maiorem: quare non valet, Ergo si est infinita, potest infi-
nitam facere actualiter. Nulla enim ratio apparet diffor-
mitatis. & tamen oportet si tenenda sunt prędicta, negare
illam vltimam consequentiã: quia vt patet ex dictis, pos-
se facere velocitatem infinitam actualiter, est idem quod
posse mouere in non tempore. Tertio, quia etsi assignata
sit ratio, quare infinitæ potentiæ absolute, non oportet as-
signare adæquatum facere (quia.s. abstrahit à modis ope-
randi) non tamen habetur, quare infinitæ potentiæ moti-
uæ absolute repugnet mouere secundum totum suum pos-
se. si enim non repugnat: dato q̃ ex ea non sequatur neces-
sario, nec possibiliter habetur intentũ, quia si hoc sibi non
repugnat, ergo est sibi possibile: possibili autẽ posito, nul-
lum sequitur impossibile: ex hoc autem sequeretur, q̃ mo-
ueret in non tempore, vt patet: ergo.

Ad primum horum dicitur, q̃ maior est sic modifican
da: Illud quod sequitur necessario ad aliquid cum aliquo
speciali modo essendi compossibili illi primo, sequitur per-
F missiue ad illud absolute: sic enim est vera, & non aliter.
Si enim aliquid iungatur cum aliquo sibi incompossibi-
li ex terminis, id quod sequitur ad coniũctum, vtriq; par-
tium repugnat. verbi gratia. Ad hominem aereum sequi
tur habere perfectissimum sensum tactus, nõ medium in-
ter contraria: quod vt patet, non sequitur ex ratione ho-
minis absolute, nec aeris. Sic autem est in proposito: quia
virtutem motiuam infinitam esse in magnitudine, impli-
cat contradictionem, partesq; cõiuncti non sunt compos-
sibiles: vt ex iam dictis patet, & effectus necessario sequẽs
monstrat. s. motus in non tempore. Ad secundum di-
citur, q̃ ratio difformitatis inter vltimam consequẽtiam,
& priores, est, quia in omnibus prioribus proportionali-
ter adaptatur propria causa, p̃prio effectui: in vltima au-
tem non secundum veritatem, sed solam apparentiam.
non enim proprius effectus virtutis potentis infinita ve
locitate mouere, est actualiter mouere infinita velocitate:
G sed nulli certe velocitati obligatũ esse suum mouere, quan
tum est ex parte motiuæ potentiæ. Hoc autem saluatur, si
sic possit mouere actualiter, vt semp̃ possit velocius mo-
uere, vt patet. Et si quæratur, cùm virtuti potenti moue-
re velocitate vnius horæ, proprio effectu assignetur mo-
uere actualiter in vna hora, & duplæ potentiæ potẽti mo
uere in medietate horæ, proprius effectus dicatur mouere
actualiter in medietate horæ: quare virtuti potenti moue-
re infinita velocitate, proprius effectus nõ assignetur mo
uere actualiter infinita velocitate? Respondeť, q̃ hoc ideo
est: quia quandocunq; quantitati virtutis potest duplici-
ter attribui quantitas operis: & altero modo est impossi-
bile propter implicationem contradictionis in ipso ope-,
altero vero est possibile, Dicendũ est, q̃ effectus proprius
illius, est ille, in quo saluatur modus possibilis. Verbi gra
tia (et est exemplum Theologicũ) dicimus q̃ virtus creati
ua Dei est infinita non solum ex parte modi agendi, sed
ex parte creabilium: non tamen saluatur infinitas in crea
H bilibus, sic q̃, Deus possit creare aliquod infinitũ ens, sed
sic, quia quacunq; creatura facta potest facere p̃fectiorem.
cùm ergo in proposito inter virtutẽ motiuam quãcunq;
finitam, & infinitã respectu velocitatis motus, hęc sit dif-
ferentia, quòd finitæ virtutis quãtitati vno modo, & illo
possibili, respondet quantitas velocitatis in effectu, scili-
cet faciendo illam actu: infinitæ vero virtutis quantita-
ti, duobus modis quantitas velocitatis respondere vide-
tur. s. faciendo infinitam in actu, vel mouendo absq; ob-
ligatione ad certam velocitatem, & primo modo infini-
nita velocitas effectus rationem habere nõ potest (cùm sit
de genere impossibilium ex terminis) secundo modo infi-
nitæ potentiæ proprius effectus est. Ad tertium dicitur,
q̃ infinitæ potentiæ motiuæ absolute, repugnat mouere
actualiter s̃m totum suum posse, quò ad velocitatem mo-
tus, non aũt quò ad durationem eius: quia operatio talis

E est de genere operationum impossibilium ex terminis. Et
id, quod multos in materia ista decipit, est, q̃a assumitur
talis motio, vt operatio quędam: & quare infinitę poten
tiæ motiuæ repugnet quęrunt: cùm tamen (vt ex dictis pa
tet) non sit de genere operationum, sicut nec alterare cœ-
lum. Nec ex his imponas mihi, q̃ dicam infinito posse,
non posse attribui adæquatum operari actualiter. hoc.n.
ex dictis nostris diligenter inspectis non habetur: sed tan-
tum, q̃ infinito posse motiuo non potest respondere adę-
quatum operari actualiter, quò ad velocitatẽ motus. Ex
hoc enim non sequitur vniuersalis negatiua, Ergo nõ po-
test respondere adæquatum operari: stat namq; q̃ respon-
deat infinitum operari, quò ad durationẽ motus, & quò
ad operationes immanentes, s. intelligere, & amare &c.
Vnde ad quæsitum cum distinctione dicendum est, quòd
infinita potentia motiua potest referri ad motus velocita
tem, & ad eius durationem. Et primo modo repugnat si-
F bi mouere secundum totum suum posse, quia ista non est
operatio, sed quiddam plus, quàm chymericum: Secun-
do modo, non repugnat, immo de facto conuenit, vt
ex dictis patet.

Quarto dico, q̃ ex hoc antecedente. A. est virtus mo-
tiua infinita agentis liberi, nõ potest inferri, Ergo mouet,
aut potest mouere in non tempore. dicam enim in nullo
tempore mouere potest, tanquam adæquato effectu, sed
mouet semper certo tempore, sicut elegit: non tamen sic,
quin quantum est ex ratione virtutis posset velocius mo-
uere. cùm enim ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ abso
lute, nihil aliud sequatur, nisi q̃, quia tanta potẽtia potest
mouere tanta velocitate: & maior maiore, infinita potest
infinita velocitate mouere: & hoc contingat dupliciter, s.
aut q̃ possit exire in actum secundum faciẽdo infinitam
velocitatem: aut quòd sic semper possit, vt nunquã exeat
in actum secundum faciendo aliquam velocitatem, quin
possit adhuc facere maiorem: & ex ratione potentiæ mo-
G tiuæ infinitæ absolute non necessario sequatur, q̃ possit
exire in actum primo modo: & ex hoc q̃ est agẽtis liberi,
necessario sequatur q̃ exeat in actum secũdo modo, si de-
bet exire in actum: consequens est, q̃ non ex infinita po-
tentia motiua agentis liberi absolute consyderata, nec ex
ipsa sumpta cum tali modo agẽdi, deducatur necessario,
Ergo motus in nõ tempore. Et consequenter cùm omnis
conditionalis vera sit necessaria, ista conditionalis nõ est
vera: Si datur virtus motiua infinita agentis liberi, posset
dari motus in non tempore. Et sic patet ad secũdam pro-
bationem illius minoris quid dicendũ sit. s. q̃ falsum est,
q̃ ex ratione infinitæ potentiæ motiuæ, absolute sequa-
tur, Ergo motus in non tempore. Tertium q̃ habet hæc
secunda opinio, est, q̃ non potest aliter saluari infinita po
tentia in rerum natura, nisi ponendo ipsam agere libere:
eò q̃ aliter sequeretur motus in nõ tempore. Sed hoc non
est dictum cõmune: vnde non videtur tutum sequi illud:
H præsertim, quia (vt ex dictis & dicendis apparet) à multis
illustribus viris saluatur, etiam si Deus non ageret libere.

Tertia vero opinio, quã supra Thomas Octauo Phy:
protulit in lucẽ, dicit, quòd sola distinctio modi essendi,
scilicet in magnitudine, vel extra, sufficit ad saluandam
virtutem motiuam infinitam absq; motu in non tempo-
re, quicquid sit de modo operandi: Ita q̃ secundum eam,
quamuis ista cõditionalis sit vera: Si virtus motiua infi-
nita est in magnitudine, daretur motus in non tempore:
ista tñ est vera: Si motiua virtus infinita est extra magni-
tudinem, daretur motus in nõ tempore. Et fundamẽtum
huius est: quia veritas primæ cõditionalis fundať sup̃ tri-
bus. Primo sup̃ infinitate motiuæ potẽtię, ex qua habeť q̃
possit mouere infinita velocitate: Scđo, super modo essen
di eius in magnitudine: ex quo habeť, q̃, quantũ est posse,
tm̃ est operari: Tertio, super hoc q̃ effectus nõ est dignior
sua causa: ex quo habetur, si aliqua virtus est in magnitu-

dine eius adęquatum opus potest recipi in magnitudine. Ex his enim tribus consurgere veritatem illius conditionalis, patet ex eo, ꝙ quodcunq; horum trium desit, conditionalis non est vera. Si enim deest infinitas potentiæ motiuæ, nunquam deducetur motus in non tempore. similiter si nõ ponitur in magnitudine, seu operari tantũ, quantum potest, nunquam deducetur motus in non tempore. & nihil minus, si non ponitur, ꝙ operetur in passo capaci adęquatæ operationis illius potentiæ, nunquam sequetur motus in non tempore: quem constat nõ sequi, nisi ex motione adæquata potentiæ motiuæ infinitæ. In operationibus siquidem transeuntibus, non solum impeditur operatio, & eius quantitas ex parte potẽtiæ actiuæ, sed ex parte passi. Constat autem, ꝙ proprium passiuum motiuę virtutis est mobile in actu: quod oportet esse actu quãtum, & corpus &c. vt patet. 6. Phy. tex. 32. & ideo, nisi ponatur, ꝙ adæquata motio virtutis motiuæ infinitę assumptæ in antecedente possit recipi in corpore, in actu, seu in F magnitudine (idem. n. sunt in proposito) nõ potest deduci, Ergo mouet in nõ tempore. &, quia hoc non poni potest absolute, quia est impossibile: ideo oportet poni, vt sequens ex antecedente aduersarij. habetur autem vt iam diximus ex illo, quia causa nõ est indignior effectu. Ex his autem patet, quare secunda conditionalis, s. si virtus motiua infinita esset extra magnitudinem, daretur motus in non tempore, non est vera: quoniam deficit sibi tertia conditio. nõ enim oportet virtutis existentis extra magnitudinem dari adæquatũ opus in magnitudine. & ratio est quia virtus immaterialis comparatur ad omnia quanta, vt vniuersale ad particulare: non in prædicando, sed potius in essendo, & causando: nec est rationabile vt materiale possit totam imaterialium virtutem adęquare. Vnde ad maiorem horum euidentiam consyderandum est, ꝙ motus relatus ad infinitam potẽtiam motiuam in magnitudine, et extra, diuersimode comparatur. Illi quidem G vt effectus proprius causæ particulari, & proprię: huic vero vt effectus particularis causæ vniuersali (quemadmodum liquefactio ceræ virtuti Solari) quia motus est effectus in corpore, & consequenter fitã virtute corporea, sicut ab vniuoco, à virtute vero immateriali, sicut ab ęquiuoco, & vniuersali. & ideo sicut ridiculum esset ex quantitate virtutis Solaris inferre quantitatem huius particularis effectus, vt adæquantem virtutem Solis, ita irrationabile est ex quantitate virtutis imaterialis inferre quantitatem huius effectus particularis, qui est velocitas motus, tanquã effectum adęquatum. Consyderandum rursus est, ꝙ inter potentiam motiuam infinitam in magnitudine, seu absolute: & potẽtiam motiuam infinitam incorpoream, hoc interest: ꝙ illa aut nihil aliud per se dicit, nisi principium motus (vt patet si sumatur absolute) aut si aliquid aliud addit, nihil addit eleuans ipsam supra rationem proprij principij motus: vt patet si sumai in magnitudine. Ista autem ex hoc, ꝙ immaterialis ordinis po- H nitur, supra rationem proprij principij motus eleuatur, sicut & supra corporalia. Propter quod ex hoc ipso, ꝙ ponitur extra magnitudinem, sequitur ꝙ nõ per se primo respiciat motus velocitatẽ, qui est corporeus effectus, quẽadmodum faciunt virtutes corporales: sed altius qd per se primo aspiciat, & secundario, & quasi per accidẽs motum. Vnde fit, vt infinitas virtutis motiuæ, si esset in magnitudine, motus velocitate necessario manifestaret: Infinitas autem virtutis motiuæ existentis extra magnitudinem, non: quia, s. infinitas potẽtię in magnitudine est per se primo particularis principij motiui: infinitas vero potentiæ extra, est per se primo rei eleuatæ supra ordinẽ principiorũ motiuorum particularium, ac per hoc altius qd respicit vt adæquanim * motũ, ꝙ velocitatẽ motus. Imaginandum est. n. ꝙ res illa infinita extra magnitudinem, quãuis habeat in se vnde possit mouere: hoc tamen opus

Nullũ materiale, materialiũ virtutem adęquare põt.

Aliàs * motus.

E non per se primo respicitur ab illa, sed aliquid altius: quia vt pluries dictum est, motus per se primo est actus corporis: virtus autẽ illa eleuata est, sicut supra corpora, ita super omnia corporalia per se primo: qd dico propter ens, & bonum, & alia huiusmodi: quæ &, si sint corporalia, non tamen per se primo. & ideo nõ oportet, si virtus illa est infinita, velocitatem infinitam posse ab ea prouenire.

Ex duobus ergo falsificatur fm San. Tho. cõditionalis ista. Primo, ex eo ꝙ virtutem extra magnitudinem non oportet habere adæquatum facere suæ virtuti, scũ agat per intellectum, vt dictum est in secunda opinione: Secũdo, ex eo ꝙ consyderata virtute infinita extra magnitudinẽ, non consyderato modo operandi, sequeretur, Ergo daretur motus in non tẽpore: quia non posset fieri motio, quò ad velocitatem adæquata virtuti motiuæ, quia moueret corpus in actu, puta coelum: quod nõ esset capax motionis adæquatę illi virtuti: nec absolute, quia hoc implicat: F nec ex hypothesi data, quia infinita potentia non est concessa in magnitudine, sed extra. Contra hanc autem opinionem dupliciter obijcitur. Primo, quia, si ex sola incorporeitate virtutis motiuæ infinitæ habetur sufficiẽs ratio falsitatis secundæ conditionalis, manifeste sequitur quòd non refert, si ponatur virtutẽ illam esse motiuam necessario, dũmodo ponatur incorporea; stant enim ista duo simul. Non enim est impossibile virtutem imaterialem esse necessario motiuam, vt Arist. & Philosophi tenẽt de animabus orbium. Ex hoc aũt quæratur in quanto tempore moueret virtus infinita extra magnitudinem mouẽs fm totum posse: & signetur illud tempus, & tunc procedatur iuxta tex. 79. Octaui Physi. deducendo ad impossibile, ꝙ æqualiter moueant virtus finita & infinita. Secundo, quia hoc est expresse contra Auer. in. 2. coeli cõ. 38. & 71.

Ad primum horum dicitur, ꝙ istæ duæ conditionales distant, sicut coelum, & terra, Si infinita potentia motiua G esset extra magnitudinem, moueret in non tempore. &, si infinita potentia motiua existens extra magnitudinẽ moueret fm totum suum posse, moueret in non tempore. Secunda enim est vera: quia in antecedẽte eius iam ponitur ipsam fm totum posse actualiter mouere: & consequenter habere mobile talis motionis subiectum, cùm motus sit actus mobilis: Ac per hoc in hac cõditionali saluaui tres antedictæ conditiones: In alia vero nõ habetur ex hypothesi antecedẽtis, mobile capax totius posse: & ideo est falsa ex defectu tertiæ conditionis. De illa autem cõditionali, super quam firmatur argumẽtum. s. si esset extra magnitudinem infinita virtus motiua, necessario daret motus in nõ tempore, dicenda sunt duo. Primo, ꝙ est impertinens proposito: quia non habetur ex dictis Sãcti Tho, multum enim refert posita virtute infinita incorporea, loqui de ipsa, & consequentibus ad ipsam vt sic, abstrahendo à quibuscunq; alijs, quæ non necessario ipsam infinitam, & incorpoream comitantur: & loqui de ipsa adden- H do sibi specialẽ modum agendi, s. necessario. Primo enim modo est sermo Sancti Tho. & non secũdo. & primus nihilominus modus nihil ponit incompossibile: secundus vero forte adunat incõpossibilia. quia quãuis virtuti incorporeæ non repugnet esse necessario motiuã, & velocitatiuam motus, repugnat tamen forte virtuti incorporeę infinitæ. vnde non oportet de illa conditionali solicitum hic esse. Si tamen de veritate eius quæratur, dicendum secundo videtur, ꝙ est falsa eadem ratione: quia. s. ex hypothesi antecedentis habetur, ꝙ in mobili posset recipi adæquatus effectus illi virtuti. Vt enim iã infinities tactũ est, motus in non tempore, est quoddã impossibile ex terminis. & non sequitur, nisi ex aliqua hypothesi impossibili: quam requirere illa tria monstratum est. Et cũ contra arguebatur, Ergo moueret in aliquo certo tẽpore: signetur illud &c. Respondetur quòd, quia ex parte motoris nulla posset certitudo velocitatis determinari: quia nec ex

libertate,

A libertate, nec ex infinitate potentiæ, & in nõ tempore mouere non sequitur ex hypothesi: oportet dicere q, si moueret, moueret ea velocitate, cuius mobile esset capax: puta si esset mobile non violentabile & capax motus. 14. horarum, tanto tempore moueret illud & non minore. Et si contra hoc dicatur, signetur tps illud: intrepide assignet: puta vna hora vel decẽ: hoc enim nõ refert. Et si procedatur deinde ad hoc, q eodem tpe mouebit idem mobile virtus finita & infinita, dicetur hoc non esse inconueniens, quando aliunde prouenit q̃ ex virtute motiua. Inconueniens siquidem est, q virtus finita & infinita ex proprijs meritis consyderatæ moueantur æqualiter: sed quando aliunde hoc prouenit, puta ex libertate agentis (vt secũda opinio dicit) vel ex parte mobilis, vt modo dicitur, vel ex mediatione alterius motoris, vt vltima opinio Auer. dicet, nullum inconueniens est. Sed sunt in hac responsione adhuc duo dubia. Primum est, quia ex eo q in antecedente ponitur virtus infinita motiua, ponitur * cõse- B quenter mobile adæquatum. Motiuum enim ad mobile refertur, vt dicitur. 5. Meta. ca. de ad aliqd: et sic tertia conditionalis est vera. Secundum est, quia licet tale vel tale mobile certam velocitatem sibi determinet: nõ tamẽ mobile in communi. & ideo comparando illam virtutẽ infinitam separatam necessario agentem ad mobile in communi, restat dubium, an moueret in non tpe, an certo tpe.

Aliàs * cõsequentis.

Ad primum horum dicitur, q ratio illa tenet, quando vis motiua est eiusdem ordinis cum mobile, tunc enim ex suppositione tanti actiui, necessario supponitur adæquatum proportionaliter passiuum. Quando autem supponitur tantũ actiuum altioris ordinis, non oportet tãtum passiuum supponere: quia cùm passiuum nõ respiciat nisi mediante actione transeunte (quam facit, vel facere potest in eo) & virtus altioris ordinis. s. vniuersalis immaterialis non oportet q habeat, aut habere possit aliquam actionem in passo corporeo sibi adæquatam: consequẽs C est, q non necessario supposita tanta virtute motiua immateriali supponatur mobile adæquatum proportionaliter. Vnde licet motiuum dicatur ad mobile vniuersaliter: tantum tamen motiuum non dicitur ad tantum mobile vniuersaliter, sed quando motiuum est eiusdem ordinis cum mobili. Ad secundum dicitur, q quamuis docuerit Arist. in Physicis motorem in cõmuni mobili in cõmuni comparare, & quicquid contradicit talibus proportionibus esse impossibile: non tamen didicimus cõparare mobili in communi motorem cõtractum, qualis est iste, de quo loquimur. motor enim est separatus à materia. Vnde tali motori attribuendum est tale mobile, puta coelum, & non mobile in communi. Constat autem q tale mobile aliquam sibi certã velocitatem determinat, vt dicitur secundo coeli, tex. 39. Et, si curiose quæratur qd dicẽdum sit ad illud quæsitum: Dicẽdum est, q, si ille motor applicaretur corpori mobili absolute, q moueret nul- D la certa velocitate. Et si dicatur hoc est impossibile: concedatur, quia etiam antecedens est impossibile, nec est à nobis vnquam concessum. Ad alteram obiectionẽ, qua dicebatur hanc tertiam opinionem esse contra Auer. dicitur dupliciter. Primo, q non est verum nisi per accidẽs. Auerroys enim ideo dixit q, si anima coeli esset infinitæ virtutis, moueret in nõ tempore: quia supponebat ipsam necessario mouere. vnde ex modo agẽdi supposito tenet apud ipsum consequentia San. Tho. autem loquitur de virtute infinita incorporea, abstrahendo à modo operandi: ideo in hac opinione non sunt contrarij per se. Et si dicatur, Saltem habetur, q secundum Auerroym illa tertia conditionalis est vera: dicitur secundo q hoc est verũ: non tamen propterea est relinquẽda: quoniam maior est autoritas rationis q̃ sit Auerroys & omnium Philosophorum simul: Et puerorum non Philosophorum est sequi dicta alicuius, credendo q non dixit hoc absque magna & sufficienti ratione: & relinquere argumenta ad oppositum necessaria aut prope.

Quarta opinio ab Auerroy. 12. Metaphy. com. 41. explanata, duabus distinctionibus censet egere positionem dicentem, Virtutem motiuam infinitam absque motu in nõ tempore. Prima, est modi essendi. vt. s. ponatur immaterialis & non in magnitudine: Secunda est modi operandi vt. s. moueat mediate & non immediate. Supponit. n. omnia immaterialia agere naturali necessitate. & sic dicit quód ideo non sequitur motus in non tempore, si ponitur primus motor virtutis infinitæ: quia ille mouet mediante anima coeli, modificante in effectu velocitate, scilicet motus, infinitatem primi. Sed hæc opinio à San. Tho. & Egidio. 8. Physi. arguit insufficientiæ. a Scoto aũt in primo sen. di. 8. q. vi. rõne vl. arguitur falsitatis. Insufficiens quidem dicitur à San. Tho. quia cùm Aristoteles. 8. Phy. duos effectus attribuerit infinitati virtutis. s. mouere tempore infinito in tex. 78. & mouere in non tempore in tex. 79. & Auer. ponendo infinitam virtutem, ex mediatione motoris finiti dicat impediri motum in non tempore, & non impediri motum in infinito tẽpore (immo dicit q, quia ille primus motor est infinitę motionis, ideo mouet tempore infinito. &, quia ibi est alius motor finitus, ideo mouet in certa velocitate) restat assignanda ratio quare mediate mouere non impedit infinitatem temporis, sicut impedit infinitatem velocitatis, quod Auer. nõ fecit Ab Egidio vero: quia si deus moueret immediate, non propterea moueret in nõ tempore: quia motus in non tempore est de genere impossibilium Falsa autem dicitur, quia virtus infinita habet omnem perfectionem causæ efficientis, quam habet ipsa cum causa secunda proxima. & ideo sequitur q immediate potest causare omnem illum effectum in coelo per se, quem potest, cum anima: ergo & causat, si necessario agit quicquid potest, vt supponitur. & vltra, si causat illud immediate, ergo in non tpe: quia virtus infinita agens secundum vltimũ virtutis suæ & immediate, non potest agere in tempore.

Ad horum autem primum dici põt, q quamuis difficile sit reddere illius quæsiti rationem, non tamen est impossibile. Difficile quidẽ, quia ratio eius nõ põt sumi ex eo q infinitas temporis sit effectus possibilis, infinitas vero velocitatis impossibilis. Ex hoc enim non habet, quare mediatio impediat sequelam huius & non illius: licet habeat, quare illud possit fieri & non hoc. Nec potest sumi ex eo q aliter attribuitur infinitæ potentię infinitas tẽporis, & aliter infinitas velocitatis. s. q illa attribuit infinitæ potentię siue in magnitudine, siue extra: hæc autem in magnitudine tantũ: qm dato q hoc sit verũ, apud Auerroym, reputatur falsum, vt patet ex dictis. & ideo solicitus fuit de virtute immateriali infinita, quare nõ mouet in nõ tpe, & posuit mediationem motoris. Nec põt sumi ex eo q virtus velocitatiua in infinitum nõ est communicabi- D lis: virtus autem continuatiua in infinitum est cõicabilis: quoniam hoc est falsum: loquendo de virtute per se continuatiua in infinitum, qualis est virtus primi motoris. Impossibile autem nõ est: quia potest sumi ratio ex eo, q ad hoc vt infinitas tpis proueniat ab infinita virtute, sufficit q se primo respici ab illa: quod mediatio motoris nõ aufert: mediatio. n. causarum non aufert perseitatẽ causalitatũ. Non. n. ex hoc q Sol & homo generãt hoiem, tollitur perseitas causalitatis Solis respectu proprij effectus, quẽ habet in homine. Ad hoc aũt q infinitas velocitatis proueniat à virtute infinita, exigit q virtus illa absq; vlla modificatione attigat motũ. Hoc aũt motoris mediatio tollit: quia virtus primi motoris modificata in secundo, & non in sua illimitatione attingit, motum. Et sic ex vi mediationis satisfieri videtur quæsito, & sufficiens reddi respõsio data. Ad Egidium vero dicitur, q illa ratio nõ excludit quin illa conditionalis sit vera, Si Deus virtutis

infinitæ

infinitæ moueret immediate, moueret in non tpe, supposito eo quod supponit Auerroys. s. q̃ agat sm̃ totum suũ posse (vnde impossibilitas consequentis nihil aliud concludit, nisi q̃ antecedens est impossibile: cuius oppositũ probãdũ erat ab Egidio): Si ex impossibilitate consequẽtis, reprehensione dignus censebatur Auerroys. Ad secundũ aũt dicitur, q̃ aliud est loqui de perfectione causæ, aliud de modo causandi: nec licet ex perfectione causæ ad modum causandi inferẽdo digredi: sed cõmittitur sophisma figuræ dictionis. Vnde ex hoc, q̃ primus motor est non minus perfectæ virtutis q̃ ipse cum anima coeli simul, non licet inferre, Ergo eodem modo potest solus facere quod facit cũ anima cœli: q̃a aliud est est posse, aliud posse tali modo. Et similiter non licet inferre, Ergo potest immediate facere quicquid potest facere cum medio: quia immediate agere ad modum agendi pertinet. Et si quęratur vt arguendo dicebatur: vnde põt reddi rõ q̃ virtus infinita sit alligata tali modo mouendi. s. mediate: Diceret Auer. q̃ hoc non est ex defectu potentiæ, sed ex essentiali ordine connexioneq́ causarũ & effectuum vniuersi, vt in eo saluetur vtrũq́. s. & perseitas causalitatis primi, dependentiaq́ aliorum ab eo, & distinctio causarum effectuumq́ cum illarum efficacia, & istorum depẽdentia ab illis. Nihil enim horum necessario saluaret in vniuerso: ordoq́ vniuersi necessitate careret, si primus motor infinitę virtutis non esset necessaria connexione cõiunctus medijs causis in causando. Et si contra hoc insteturi quia vt dicitur in prima propositione libri de causis, causa prima plus influit & prius in effectum q̃ secũda, ergo, si est infinita, & agit naturaliter: In primo signo totũ effectum totaliter causat, & sic nõ remanet ad quid actio causæ secundæ terminetur. Responderi potest, q̃ ex hoc q̃ cã prima plus & prius natura influit q̃ secunda, non habetur, Ergo totaliter causat ipsum, quantuncunq́ ponatur infinita & naturaliter agens: accipiẽdo ly totaliter ex parte causalitatis: Tum quia non causat ipsum omni modo, quem effectus exigit ad sui factionem naturalem (Nec ex eo q̃ totus effectus causat ab vna causa, habet, Ergo aliæ causę nihil faciũt: q̃a faciũt idẽ realiter alio modo. Nõ.n. ideo dantur plures causæ essentialiter ordinatæ eidem, q̃a aliquid eius fiat ab vna & aliquid ab alia: sed vt totus effectus sm̃ quamlibet sui rationem habeat propriam & p se primo causam: quamuis totus á qualibet fiat sm̃ rẽ, vt superius dictum est) Tum. quia infinitas causæ primę nõ largitur necessario nisi efficaciam causalitatis eius in suo ordine: verbi gratia. Quantuncunq́ ponatur Solis virtꝰ infinita, ex hoc non habetur, q̃ ipse absq́ homine posset producere hominẽ: sed q̃ effectum proprium in homine efficacissime sortiretur: ita quantuncunq́ ponatur diuina virtus infinita & necessario agens, ex hoc non subtrahuntur actiones secundorum agentium, sed ponit ipsam omnibus coagere, ad omnia quę illa agunt alio modo: et saluatur aliquem effectum (puta sempiternitatem) habere p se cãm, & proprium effectum primi esse, intimum et primum in quolibet effectu. Illud autem, quod ibi dicitur, q̃ in primo signo, effectus totaliter est á prima causa &c. imaginarium magis q̃ Philosophicum quid sonat. non enim alia ratione Philosophi (sm̃ quorum intentionẽ loquimur) dicunt primam cãm plus & prius influere in effectum causæ secũdæ, q̃ secundam: nisi quia per se primo effectus primæ causæ, cõmunioris & intimioris ac prioris rationem habet in effectu: vt patet in propositione adducta & eius commẽto: sicut verbi gratia, causans per se vitam in homine, magis et prius dicitur influere in hominem, q̃ causans per se animalitatem in eodem: quia illud est intimius, prius, & communius. Ex hoc autem non habetur, q̃ in illo priori totus effectus sm̃ omnem rõnem habet sufficientem causam per se, & q̃ aliæ superfluant: et si dans vitam, esset virtutis infinitæ: dato etiã, q̃ speciali

A causalitate attingeret hominem: quod tñ est erroneum in Philosophia: quia causa prima nõ attingit effectum causæ secundę, nisi media actione causæ secundæ: quamuis magis & prius, propter rationem dictam. Colligendo ergo responsionem ad primum argumentum principale, dicimus tripliciter responderi posse. vel tenẽdo primũ motorem mouere libere: vel non consyderando hoc: tenendo ipsum esse immaterialem, vel tenendo ipsum mouere mediate: & q̃ nulla harũ Aristoteli. repugnat. Auerroi autem sola prima, quamuis tertia ab ipso habeatur.

Causa pria nõ atingit effectũ causę secundæ, nisi media actione cãę secundę, q̃uis magis & prius

Ad secundum argumentum principale dicitur, q̃ tenẽdo viam Auerroys de necessaria connexione virtutum agẽtium &c. manifeste patet, q̃ nõ ponitur in rerũ natura aliquid possibile sm̃ potẽtiam actiuam, quin ponatur secundum potentiam passiuam: & q̃ infinitati potentię diuinæ respondet potẽtia passiua coeli ad sempiternitatem motus: nec est alius effectus in motu possibilis ex illa virtute accepta, sm̃ omnes conditiones necessario ipsam co-

B mitantes in rerum natura. Tenendo autem alias respõsiones, iam patet responsio dupliciter. Primo admittẽdo q̃ omni potentiæ actiuæ respondet passiua: sed non quò ad omne quod esset absolute possibile ex illa virtute fieri: & sic potentiæ infinitæ motiuæ respondet potentia cœli quòad sempiternitatem motus: non autem quò ad omnẽ gradum velocitatis, qui posset fieri ex illa virtute absolute. Et huius ratio ex dictis haberi potest: quia potẽtię actiuæ vniuersali altioris ordinis, non oportet respõdere passum corporeum capax totius eiꝰ virtutis quò ad omnia: quia non per se primo respicit effectum particularem, vt dictum est, & est Philosophiæ principijs satis consonũ. Secundu potest dici, q̃ licet omni potentiæ actiuæ respondeat possibile, non tamen potentia passiua: vt patet de productione intelligentiarum á Deo: siue ab æterno, siue in tempore: & hoc propter rationem dictam. Nec tamen oportet respõdere, Aliquod vnum possibile adęqua-

C tum: sed vt ex dictis patet, virtuti infinitæ respondet infinitum possibile: non sic q̃ possit produci aliquod infinitũ nisi duratio: sed sic q̃ nullis finibus possibilium producibile ab ipsa arctatur: sed quocunq́ producto potest perfectius producere, quantum est ex ratione virtutis actiuę. Et hoc modo quantitas virtutis in effectu manifestatur, & non primo modo tñ. Quod vero in vltima confirmatione dicitur, Proportionaliter intellectum propositũ magis cõfirmat q̃ impugnet: quia quemadmodum mobile infinita velocitate potest dupliciter itelligi: vno modo q̃ possit actualiter infinita velocitate moueri: alio modo sic, q̃ quacunq́ velocitate motum potest velocius moueri: & primo modo impossibile est ponere mobile, secũdo vero est possibile: ita est de motiuo q̃, s. impossibile est dare motiuum infinita velocitate primo modo: sed secũdo tantum, quod etiã oportet esse infinitæ virtutis. Et aduerte, q̃ de facto sm̃ Philosophos huic argumento di-

D cendum est, q̃ potentiæ infinitæ respondet in rerum natura effectus infinitus. s. tempus infinitum motus cœli per se productum, & potentia passiua coeli ad hoc: & q̃ hoc est sufficiens manifestatiuum infinitatis virtutis, vt patet ex dictis. cætera autem pro vere Philosophantium quiete dicta sint.

Ad tertium principale dicitur, q̃ licet solo tertio modo arguatur ibi sm̃ mentem Auerroys, & nec etiam illo modo habeatur intentum, attamen singulis ordinate respondẽdum est, pręmissa prius intentione illorum verborum sm̃ veritatem. Intendit igitur ibi Auer. loquens de proximis motoribus orbium, non excludere infinitatem vigoris á deo, qui nullius orbis est anima: sed concludere infinitatem vigoris nõ sequi ad motorem tempore infinito, ex hoc q̃ motor infiniti vigoris habet necessario infinitã potentiam, & consequenter infinitam naturam. Ex hoc enim sequit, q̃, si motor tempore infinito necessario esset

infiniti

infiniti vigoris, q haberet & potentiam & naturam infinitam. Et cum plures sint motores tempore infinito, sequeretur, vlterius, q ex positione plurium motorum cælestium tempore infinito, non haberentur propria naturis motorum: sed hoc tātū, q sunt motores infiniti. Et sic vlterius sequeretur, q non esset ibi multitudo motorum, nec diuersitas proportionum motorum ad mobilia, sed motus in non tempore &c. Et tenent consequentiæ vt ibi quia tunc illi motores conuenirent in natura & potentia infinita intensiue, quemadmodum modo de facto conueniunt in immobilitate ex qua habent q possint cōtinuare motum tempore infinito: & sic non esset vnde differēt abinuicem. Hæc est sententia Auer. ibidem, vt pateret posteà cuilibet exercitato, ex qua non habetur primum motorem esse vigoris finiti. Ad primum ergo modum arguendi ibi tactū, dicitur quòd sunt in eo tot verba, quot errores. consequentia primo nihil valet. Propositio deinde dicens, q qualibet pars infiniti est infinita, licet sit vera de parte aliquota: non tamen iuuat cum alia coassumpta. s. Infinitum nō est maius alio infinito. Patet enim in quantitate permanente, q si ponatur linea infinita vtrinque, versus oriens & occidēs: secetur in directo puncti meridiei, q vtraq pars est infinita, & tota est maior vtraque parte. Et similiter in quātitate successiua, si secetur in termino decimæ horæ huius diei totum tempus æternum, vtraque pars est infinita: & tamen totum tempus est maius qualibet earum. Falsum est ergo comparando infinitum simpliciter infinito sm quid (quale est pars aliquota infiniti) q vnum non sit maius alio. & quia talis est comparatio in proposito nostro, patet nihil concludi. Et vt ostendatur quantus error in hoc sophismate latet, adhuc declaratur, q etiam comparando infinitum simpliciter infinito simpliciter, stat vnum esse maius alio. Numerus enim reuolutionum lunæ est maior numero reuolutionū Saturni (& loquimur de motu proprio) & tamen vterq est infinitus sm ponentes motum æternum. Antecedens patet: quia singulis reuolutionibus Saturni respōdēt amplius trecentæ sexaginta reuolutiones lunares: qm ille singulis triginta annis vnam completulla vero vigesimo octauo quoque die vel circa, suam peragit. Vnde diuus Tho. Preclare docet in Tertia Parte. q. x. ar. 4. ad tertium, q non est proprietas infiniti non excedi simpliciter, sed non excedi in illo ordine, in quo ponitur. Et fundat hoc super textu. 38. & 37. Tertij Physi. vbi dicitur, q infinitū non est vt substantia, sed vt accidens quærendum: accidētis autem proprium est qualificare id cuius est accidens. Et propterea quemadmodum infinitas adueniēs alicui, puta diebus, non infinitas nisi numerum dierum: ita Impossibilitas infinitatem consequens, non ponitur nisi in ordine dierum. Et propterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari plures dies: sunt tamen multo plures horæ illorum dierum q ipsi dies. Et similiter infinitis horis non dantur plures horæ: sunt tamen multo plūra minuta illarum horarum, q horæ ipsæ. Nefas quoque esse videtur, conditiones totius & partis in impartibili & summe perfecto, ac per hoc vocato quanto virtualiter, requirere: cum non maius quid sit totum hoc Deus bonus, sapiens, viuus, q hoc solum, scilicet Deus, aut e conuerso. siue ponatur finitæ virtutis siue infinitæ: quia non æqualis, sed eadē est perfectio rei illius & omniū quę eius sunt.

Qūo vnum īfinitū, maius alio infinito esse cōtingat.

Ad secundū vero modum arguendi dicitur, q sicut tactus quantitatiuus, quia sm extrema est, expellit id in qd fertur, tactus autem virtualis, quia interiora penetrat, magis conseruat & firmat si contrarius non est tacto: ita infiniti corpori, pprium est, sicomnia occupare, vt omnia excludat, nihil secum compatiens infiniti vero virtualiter, & proprium est sicomnia implere, vt ea faciat, virtuosa & cooperantia, & modificantia illimitatio[...] suam in effectibus. Vnde ex infinitate virtutis non excludunt

A alia actiua, sed magis ponuntur: vt superius quoque dictum fuit. Ad vltimum autem dicit, q dupliciter potest poni distinctio formalis. vno modo sicut aliqua participantia aliquid, proprijs constitutiuis diuersificantur: sicut homo differt ab equo, & albedo à nigredine. Alio modo sicut aliqd per essentiam distinguitur ab alijs, quę sunt talia per participationem: sicut homo separatus distinguerctur à singulis hominibus. Distinctio primo modo est causa finitatis vtriusq extremi, & de hac est sermo Auerroys ibidem: Secundo modo non infert finitatem nisi vnius extremi. s. participantis tantum. Illud autem, quod est per essentiam, ex hoc ipso q purum est, ab alijs distinguitur absq aliquo finitante & cōtrahente. Et licet ab infinito nullum positiuū excludat virtualiter: multa tñ excludunt formaliter: quibus participantia ipsum ab ipso distinguunt, excellentiori modo omnia præhabēte.

Formalis distinctionis duplex modus scitu dignus.

B Ad quartum principale dicitur, q consequentia nihil valet. Et ad probationem, cōcessa suppositione, negatur minor: scilicet q distantium ab aliquo in infinitum, alterum non sit altero propinquius illi. vt patet manifeste & in quantitate permanente & successiua. In permanente quidem, si ponatur linea infinita ex parte septentrionis, constat q tam pars intercepta sub Tropico Cancri, & circulo æquinoctiali, q pars intercepta inter circulum ęquinoctialem & Tropicum Capricorni, in infinitum distat à quantitate lineæ infinitæ versus septentrionem: & tamen dubium nō est, quando pars sub Tropico Cancri esset illi propinquior: quia minorem viam actura esset, si ad infinitam attingendam moueretur. In successiua vero, cùm tam dies hesternus q hodiernus in infinitū distet ab æterno tempore præterito, constat tñ q propinquior hesternus fuit, q hodiernus & hodiernus, q crastinus: aliogn muudus quotidie nō esset maioris durationis, nec aliquid antiquius altero simpliciter: quæ sunt contra sensum. Est

Distantium ab aliquo in infinitū, alterū illi propinquius quādoque est.

C autem ratio quare stat, inter aliqua esse distantiam infinitam, & tñ vnum altero magis distare: quia distantia illa non est infinita vtrinq, sed ex vna parte tm: sicut contingit in proposito, & in instantijs adductis. Tunc enim & ex parte infiniti habetur ratio infinitę distantię cæterorū ab illo, & ex parte finitorū habetur ratio maioris & maioris appropinquationis ad primum: vt patet in exemplis adductis. quia enim tempus præteritum est infinitū, ideo infinita distantia est à parte ante inter singulos dies & ipsum: quia vero hodiernus dies finit hinc tēpus elapsum, ideo est finita distantia à parte post. Et consequenter ex ista parte potest accipi ratio, quare est, ppinquior æterno elapso q dies crastinus. Et similiter est de distantia inter Deum & creaturas: ex parte siquidem dei infinitæ distantiæ ratio habetur: ex parte vero creaturæ distantia finitur. Et ideo hinc sumitur, q vna est propinquior altera primo enti infinito. Vnde posset cum distinctione dici ad minorem, q distantia infinita est duplex. s. infinita vtrinq seu simpliciter: & infinita sm quid, seu ex altera

D parte tm. & q quamuis primo modo sit vera: secundo tamen est falsa. & sicut est ad propositum.

Ad quintum principale dicitur breuiter, q omnes authoritates Auer. in hac re, excepta illa Octaui Physi. qua dicitur non esse virtutis finitæ nec infinitæ loquuntur de motoribus proximis. i. animabus cælorum: vt ipsemet Auer. in com. 41. duodecimi dicit: cùm post distinctionē motoris infiniti à finito, subdit q proportio inter motorem & mobilem in cælestibus, est propter motorem finitum: & q propter ipsum dixit Arist. in. 2. cæli, q primus orbis esset in labore &c. Vel & clarius (licet in idem redeat) dicendum, q ideo sępe Auer. negat dari motorem Infiniti vigoris, sic q possit semper velocius mouere: non ex defectu potentię primi motoris, sed ex ordine essentialit causarum & effectuum, et finitate motorū proximorū. Ex his enim fit, vt quemadmodum negatur. 9. Metaph.

com.

com.7. Deum posse producere muscam, non ex defectu potentiæ, sed ex ordine essentiali causarum & effectuum exigente talem effectum fieri mediãte corpore cælesti mobili: ita nihil minus negari simpliciter ab ipso pôt, ꝙ motor aliquis possit semper velocius mouere, nõ ex defectu potentiæ primi motoris, sed quia non potest mouere nisi mediante anima cœli, in qua modificatur virtus eius. Et sic nullus motor restat potens maiorem velocitatem facere quamuis primus sit vigoris infiniti. Illud vero, qđ in cõmen.79. Octaui Physicorum dicitur. s. ꝙ motor immaterialis, nec finitus, nec infinitus dici potest (quamuis sonet quid falsum & ridiculosum, & propterea reprehensum sit à multis) quidam extorquentes intelligunt ea ratione dictum de solo Deo, quia nõ est virtutis actiuę, sed tm̃ mouet vt finis: quidã vero, quia non est virtutis actiuæ respectu velocitatis motus, de qua ibi est quæstio: sed tantum sempiternitatis motus.

Ego autem nolens Auerroym Thomistam facere, neque me Auerroystam, sed veritatem solam sequi (quantum cognoscere potero Deo concedente) puto id tunc voluisse Auerroym, quod sæpe mentem meam pulsauit, tanquam de Arist. officina veniens. s. ꝙ virtutes immateriales non sunt quantæ virtualiter, & consequenter nec finitæ nec. infinitæ non simpliciter: sed eo modo, quo sunt quantæ virtutes corporales. s. ꝙ non sunt proportionales motibus: vt. s. quanto maior motus, tanto virtus immaterialis maior, quemadmodũ est in corporalibus: sed sunt altioris ordinis virtutes. Et hoc modo saluari videtur processus Aristo. 8. Physi. quia cùm sufficienter excludatur ex text. 78. & 79. ꝙ nulla virtus corporea potest

E mouere tempore infinito, ex eo ꝙ talem virtutem oporteret esse infinitam, & ad hoc sequeretur motus in non tempore: & de facto supponat virtutem motiuam cœli mouere tempore infinito, restat ꝙ virtus illa sit extra ordinẽ virtutum corporearum, quarum nulla potest hoc facere, quia nec finita, nec infinita. Et consequenter habetur ꝙ sit impartibilis: & nec finita, nec infinita. etiã de virtuali quantitate loquendo, eo modo, quo virtutes corporeæ: aliogn eodẽ modo posset argui de virtute corporea sicut de corporea. Et sm̃ hoc cùm in textu vltimo octaui Physicorũ dicitur motorem cœli esse potentiæ infinitæ: ly infinitæ pure negatiue teneri debet, idest non finitę. Hanc credo fuisse tunc mentem Auerroys: quam tñ, quia vidit postmodum non esse verã (vt ex supradictis examinando rationem Aristotelis, & cõmẽ. 41. deduci ab exercitatis potest ex medio termino Aristo.) ideo in. 12. Meta. commutauit in melius, admittendo ibi finitatem & infinitatem virtutis & proportionis.

F *Et sic sit finis præsentis q̃onis. anno salutis. 1499. die 10. Septembris Papiæ. In conuentu sancti appollinaris. Ad dei gloriosi laudem & honorem, & eorum temeritatem retundendam, qui Philosophiam suo ingenio metiri præsumentes, non uerentur dicere uirtutem infinitã non esse in rerum natura, quia est ens impossibile secundum principia Philosophiæ. Iam enim, patet, ꝙ nullo Philosophiæ principio negato, non solum sustentatur, sed etiã ex sensibilibus probatur. Erubescant ergo. Vale.*

Commentariorum D. Thomę in octo libros Physicorum, & eorum, quæ ex opusculis eiusdẽ tanq̃ ad ipsos spectãtia desumpsimus, finis. Cum quibus q̃q̃ antea Quæstiones eiusdem de Formis legerentur, hic tñ consulto omisimus, quia ad Metaphysicã pertinẽt, et illas in noua illius nostra ędítione propediem emendatiores dabimus.

REGISTRVM

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

omnes quaterniones præter. Y Z terniones. Tabula vero per se patet.

Venetijs, apud hęredes Lucæantonij Iuntæ Mense Ianuario Anno Domini, M D L I.